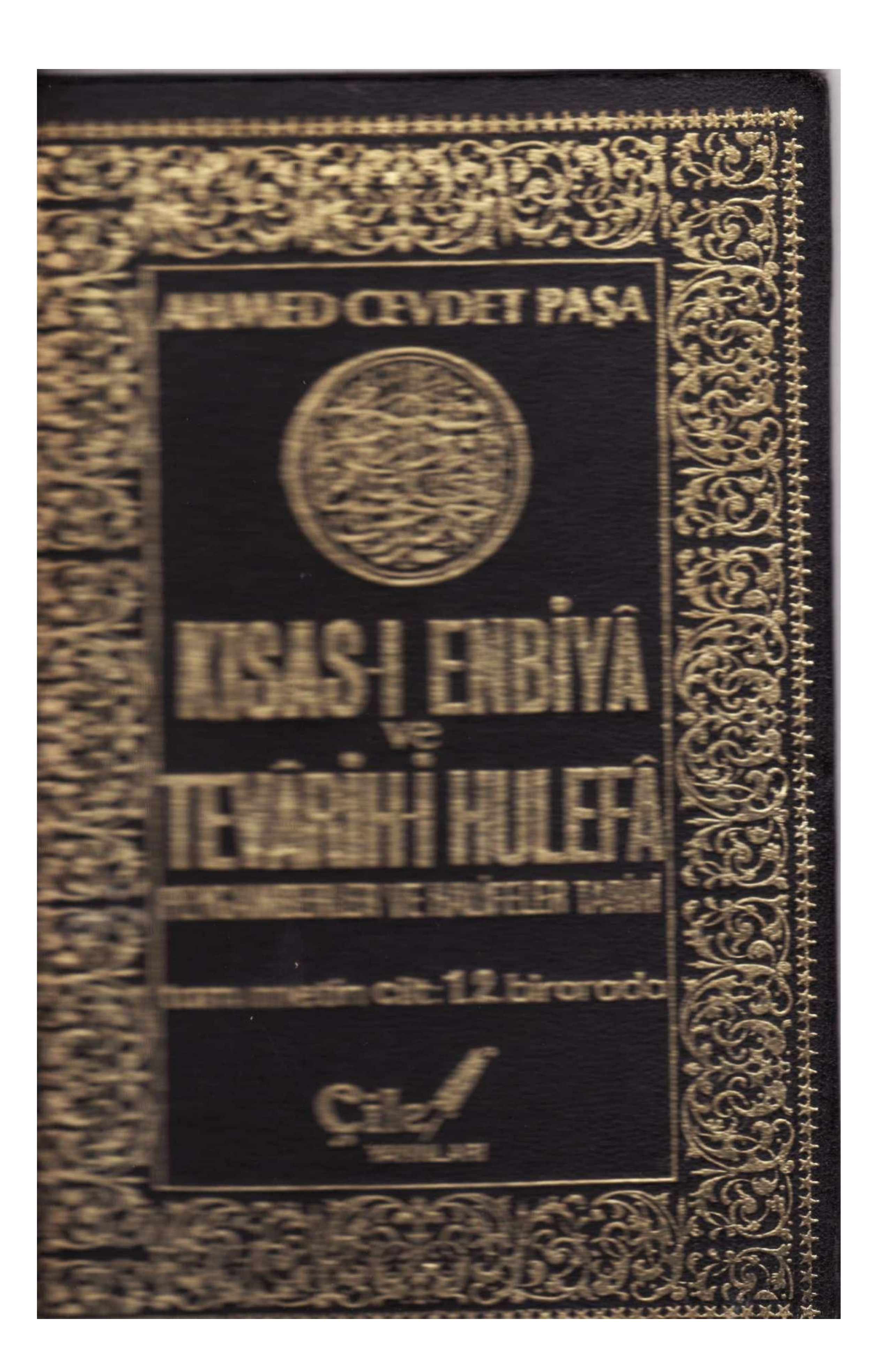

AHMED CEVDET PAŞA
KISAS-I ENBİYÂ
ve
TEVÂRİH-İ HULEFÂ
cilt: 1.2 birarada
Çile

AHMED CEVDET PAŞA

(Kısas-ı Enbiya veTevârih-i Hulefâ)

PEYGAMBERLER
ve
HALİFELER TARİHİ

EKSİKSİZ 1. ve 2. .CİLD BİRARADA

Sadeleştiren ve Baskıya Hazırlayan:
Metîn Muhsin BOZKURT
Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
(Osmanlıca okutmanı)

Önsöz - Takriz:
AHMED DAVUDOĞLU
Yüksek İslâm Enstitüsü Eski Müdürü

ÇİLE TAYINLARI
Beyazsaray Kitapçılar Çarşısı No: 14
Beyazıt - İstanbul
Tel: 22 99 94

AHMED CEVDET PAŞA ve ESERİ HAKKINDA

Takriz ve Takdim

AHMED DAVUDOĞLU
Yüksek İslâm Enstitüsü Eski Müdürü

Zamanımızın, her türlü metih ü senaya gerçekten lâyık, İslâm ve iman ölçülerine samimiyetle sâdık, ilmiyle âmil, cesaret-i İslâmiyesi ve ahlâk-ı hamidiyesiylc kâmil, bihakkın fâzıl âlimlerinden, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Eski Muallimi Üsdâd Ahmed Davudoğlu Hocamızın bu eserin müsveddelerini tetkik ve tetebbu' buyurduktan sonra lütfettikleri takriz ve takdim yazısıdır,.

Ahmed Cevdet Paşa (Hicrî 1238) de Bulgaristan'ın Tuna vilâyetine bağlı Lofça kasabasında doğmuştur. Adı Ahmed olup Cevdet lâkabını sonradan almıştır. îlk tahsilini kendi kasabasında yapmış; azimli, gayretli ve çalışkanlığı ile tez zamanda hocalarının dikkatini çekmiştir. 17 yaşında tahsilini ilerletmesi için ebeveyni tarafından İstanbul'a gönderildi. İstanbul'da güzide hocalardan dersler aldı. 22 yaşında kadı oldu. Bir müddet sonra bu kadılık görevinden ayrılarak İstanbul camilerinde dersiâmlık görevine geçti. Daha sonra siyasî hayata atıldı. Darü'l-Muallimine müdür tâyin edildi.

1851'de Osmanlı Akademisine aslî âza seçildi. 1854'de «Tarih-i Cevdet» nâmıyla şöhrete ermiş olan kıymetli eserini yayınladı.

1866'da ilmiye sınıfından vezirliğe geçti. İlk defa Haleb vilâyetine vâîi tâyin edildi. Bu izahlardan anlaşılıyor ki, Ahmed Cevdet Paşa bir çok faydalı işler görmüştür.

Maarif, Dahiliye, Ticaret ve Adliye Vekâletleri gibi kıymetli görevlerde bulunan Ahmed Cevdet Paşa milletimize çok değerli hizmet-

lerde bulunmuş olan büyük şahsiyetlerden biridir. Kendisine verilen görevleri hakkaniyet ölçülerinde ifâ etmiş, zekâsı, ilmi, cesareti ile herkesi kendisine hayran bırakmıştır.

Eserleri arasında «Tarih-i Cevdet», «Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ», «Tezâkir-i Cevdet», «Mâruzât», «Mukaddime-i İbn-i Haldun», «Necelle-i Ahkâmı Adliye», «Kavaid-i Osmaniye», «Belâgat-ı Osmaniye», «Divançe-i Cevdet», «Mi'yar-ı Sedat», «Asar-ı ahd-i Hamidi» ve «Hülâsatü'l-beyân fî te'lifi'l-Kur'an» meşhurdur.

Merhum Abmed Cevdet Paşa hakkında kısaca bilgi verdikten sonra «Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ» adlı kıymetli eserinin Erzurum Üniversitesi Osmanlıca okutmanı muhterem Muhsin Boskurt tarafından herkesin anlayacağı bir dille sadeleştirildiğini gördüm ve çok memnun oldum. Bilhassa Peygamberler tarihi hakkında bunun kadar derli toplu bir eser yazıldığını bilmiyorum.

Sayın M. Muhsin Bozkurt bu eseri sadeleştirmekle gençlerimize büyük bir hizmette bulunmuştur. Kendisini ve eseri basmak lûtfunda bulunan Çile Yayınevi sahibi İsmet Celep'i candan tebrik eder, bütün gençlerimizin bu faydalı eserden feyizyâp olmalarını dilerim.

AHMED DAVUDOĞLU
Câmiü'I-Ezher Şeriat Fakültesi mezuna,
Yüksek islâm Enstitüsü Eski Müdürü ve
Arap Dili ve Edebiyatı Muallimi

بسم

BİRİNCİ BÖLÜM

Peygamberler Tarihi

Âdem (a.s.) m kıssası

Yüce Allah, âlemi yoktan var etti ve Âdem'i topraktan yarattı. Sonra Âdem'in cesedine ruh verdi ve "Ona secde ediniz" diye meleklere buyurdu.

Meleklerin hepsi Hz. Âdem'e secde eyledi. Fakat İblis, büyüklük taslaması ve kıskançlığından dolayı secde etmedi. Bunun için, Hakk'm huzurundan kovuldu ve lanetlendi ve kendisine "Şeytan-ı Racîm = Taşlanan Şeytan" denildi. O da Âdem'e düşman oldu. Ondan sonra, Yüce Allah, Havva'yı yarattı ve Hz. Âdem'e eş etti.

İkisini de, yüce Allah, Cennet'e koyarak "Yiyiniz, içiniz fakat şu ağaca yaklaşmayınız" dedi.

Şeytan ise bir yolunu bularak Cennet'e girdi ve Âdem ve Havva'nın yanma vardı ve onlara kuruntu verdi: "Rabbiniz, sizi o ağaçtan niçin yasakladı biliyor musunuz? Eğer siz ondan yerseniz, artık sizin için ölüm olmaz! Sonsuz olarak Cennet'te kalırsınız!.." diyerek, önce Havva'yı ve onun aracılığiyle Âdem'i aldatıp ikisine de, o ağacın yemişinden yedirdi.

Bunun üzerine yüce Allah, ikisini de Cennet'ten çıkardı ve yeryüzüne indirdi. Âdem, Hind tarafına, Havva ise Cidde'ye düştü.

Âdem çok ağladı. Yüce Allah'a yalvardı. Sonunda ulu Allah tövbesini kabul buyurdu: "Mekke tarafına git" diye vahiy gönderdi. Adem (a.s.) da oraya gidip, Havva anamız ile buluştu. Ondan sonra diğer insanlar onlardan üredi. Pek çok kavimler ve sınıf sınıf insanlar türedi.

Şeytan'm da soyu çoğaldı. Âdem'in çocuk ve torunlarını azdırmakla uğraştı.

Hz. Âdem'in ölümünden sonra peygamberlik, oğlu Şît (a.s.) a geldi. Yüce Allah'dan ona elli sayfa indi. Kâbe'yi ilk önce taştan yapan odur.

İdris (a.s.) ın kıssası

Hz. Şît'ten sonra peygamberlik tdrîs (a.s.) a geldi. Ona da otuz sayfa gönderildi.

Önce kalem ile yazı yazan ve elbise diken odur. Ondan evvel Âdemoğulları hayvan derisi giyerdi.

tdrîs (a.s.) a göklerin sırları açılmıştı. Sonunda yüce Allah, onu diriyken göğe kaldırdı.

Nuh (a.s.) ın kıssası

Hz. tdrîs göğe çekildikten sonra, Âdemoğulları doğru yoldan ayrıldılar, putlara tapar oldular. Yüce Allah onlara Nuh (a.s.) ı gönderdi.

Hz. Nuh, nice yıllar kavmini Allah'ın birliğine çağırdı. Yalnız oğulları Sâm, Hâm ve Yafes ile hanımları ve diğer pek az kimseler inanıp, başkaları kulak asmadı. Yâm adındaki oğlu bile inanmadı.

Nuh (a.s.), kavmine öğüt verdikçe, onlar, ona ezâ ve cefa ederler, alay ve hakarette bulunurlardı.

En sonunda ümitsizliğe düştü ve onlara kötü duada bulundu. Duası kabul oldu. "Gemi yap" diye Allah katından vahiy geldi.

Hz. Nuh kırda ve sudan uzak bir yerde gemi yapmaya başladı. Kavmi oradan geçerken onunla eğlenirlerdi: "Peygamber idin, dülger oldun" derlerdi. O da "Gün gelir, biz de sizinle eğleniriz" derdi.

Gemi bitti, tufan işaretleri göründü. Hz. Nuh, kendisine inananlarla gemiye bindi. Her çeşit hayvandan birer çift aldı.

Her taraftan su yürüdü. Hz. Nuh, oğlu Yâm'ı da gemiye çağırdı. "Ben dağa çıkar kurtulurum" diyerek gemiye girmedi. "Bugün Allah'ın acımasından başka sığınacak yer yoktur" diye Hz. Nuh öğüt verirken araya bir dalga girdi, Yâm boğuldu.

Babalık bu ya, Hz. Nuh üzüldü. Ne ki, yüce Allah, bütün Allah'a ortak koşanlarm boğulmasını düemişti. Yâm da Allah'a ortak koştuğundan onlara katıldı.

Tufan her yanı kapladı. Sular dağları aştı. Yeryüzündeki insanlar, hayvanlar hep boğuldu.

îşte böyle bir ortamda Nuh'un gemisi, dağlar gibi büyük dalgalar arasında yüzdü durdu.

Aynen bu şekilde tufan'm hükmü altı ay kadar sürdü. Sonra Allah'ın emriyle yağmurların arkası kesildi, sular çekildi.

Gemi Cûdî dağının üzerine oturdu; gemidekiler kurtuldu. Âlem, bir başka âlem oldu.

Ondan sonra insanlar, Hz. Nuh'un üç oğlundan üredi. Onun için Nuh (a.s.) a "İkinci Âdem" denildi.

Arap, İranla ve Rum'un babası Sâm; Sudan halkının babası Hâm; Türk kabilelerinin babası Yafes'dir.

Âdemoğulları böyle büyük bir belâ görmüşken, sonra yine azıttılar, yollarını sapıttılar. Allah'ın birliğini unuttular, putlara taptılar*

Hud (a.s.) m kıssası

Tüfan'dan sonra Yemen ülkesinde "Hadramut" yakınında "Ahkaf" denilen yerde "Ad" kavmi ortaya çıktı.

O yöreyi bayındır yapıp şenlettiler, güzel güzel,yapüar diktiler - Fakat doğru yoldan saptılar, putlara taptılar.

Yüce Allah onlara Hud (a.s.) ı gönderdi. İçlerinden pek azı inandı. Geri kalanı Allah'a ortak koştular, sapıklıkta kaldılar.

Ulu Allah onları sert bir yel ile yoketti. Hz. Hud'la ona inananlar, bir yere çekilip kurtuldular.

Salih (a.s.)jn kıssası

Ad kavminden sonra Şam ile Hicaz arasında "Hicr" denilen yerde "Semud" kavmi türedi.

Onlar da dağları deldiler, taşları oydular, çok sağlam evler yaptılar. Ne yazık ki doğru yoldan saptılar.

Yüce Allah onlara Salih (a.s.) ı gönderdi. O da kavmine büyük mucizeler gösterdi. İçlerinden pak azı inandı. Çoğu inanmayarak Allah'ı tanımadılar, sapıklıkta kaldılar.

En sonunda gökten ürkütücü bir ses geldi, hepsi öldü. Hz. Salih'le ona inananlar Mekke'ye varıp, orada Allah'a kulluk eder oldular.

İbrahim (a.s.) ın kıssası

Nuh (a.s.) m evlâdı, önce Irak'da yerleşmişler, Fırat nehrine yakın bir yerde Bâbil şehrini kurmuşlardı.

Sonra içlerinden bir kısmı ayrılıp Dicle kenarında, şimdi Musul dediğimiz şehrin karşı yakasında Ninova şehrini yapmışlardı.

Babil'in eskidenberi halkı olan Nabt kavmi Süryani diliyle konuşurdu. Çok zaman Babil'i başşehir yapıp, oradan her tarafa hükmederdi.

Sonra Ninova'da ortaya çıkan Asur devleti üstün geldi ve Ninova'yı başşehir yaptılar. Babil de oraya bağlandı.

Sonradan Babil'de Keldanlı'lar kuvvetlenmiş, Nabt kavminin ilim ve kültürüne mirasçı olmuştur.

Babil halkı arasmda "Sabie" dini ortaya çıkmıştı ki, yıldızlara taparlardı. Yüce Allah onlara İbrahim (a.s.) ı gönderdi. Ona yirmi sayfa indirdi.

Hz. İbrahim, kavmini Allah'ın birliğine çağırdı, İnanmadıklarından başka, Babil hükümdarı Nemrud onu ateşe attı.

Allah sakladı, ateş yakmadı. İbrahim (a.s.) kurtuldu. Bâzıları bu mucizeyi görüp ona inandı.

Hz. İbrahim inananlarla beraber Şam'a göç etti. Mısır'a gitti. Sonra Ken'ân iline geldi, orada yerleşti.

Lût (a.s.) ın kıssası

Hz. İbrahim'in kardeşi Haran oğlu Lût (a.s.) ki, onunla beraber Babil'den Şâm yakasına geçmişti. Sedûm bölgesine peygamber olarak gönderildi.

Bura halkı ise, Allah'ı tanımayan, büyük günahlar işleyen kimselerdi. Yolsuz giderlerdi. Hiç bir topluluğun yapmadığı fuhuşları yaparlardı.

Hz. Lût, onları doğru yola çağırdı; dinlemediler. Çok öğüt verdi; kabul etmediler.

Yüce Allah da başlarına taş yağdırdı. Depremle köylerinin altım üstüne getirdi.

Hepsi öldüler. Yalnız Lût (a.s.), ev halkıyle geceleyin içlerinden çıkıp kurtuldu.

İsmail ve İshak (a.s.) ın kıssaları

Hz. İbrahim'in hanımı Sâre'nin çocuğu olmazdı. Bu yüzden Hâcer adındaki cariyeyi kocasına bağışladı. Ondan İsmail (a. s.) doğdu.

Bundan dolayı Sâre, çok üzüldü. Yüce Allah da ona acıdı. İhtiyarlık zamanında İshak (a.s.) ı doğurdu.

Sonra Hâcer ile oğlu İsmail'i kıskandı ve "Bu yerden ırak olsunlar" diye ayak diretti.

İbrahim (a.s.) çaresiz kaldı. Hemen Hâcer'le İsmail'i alarak Mekke'ye götürüp bıraktı. "Cürhüm" kabileleri o zaman Mekke yakmmdaydılar. Hz. İsmail, onlarla oturup kalktı. Onlardan kız aldı. On iki çocuğu oldu. Bundandır ki, Cürhüm kabilelerinden bâzıları gelip Mekke'de yerleşmişlerdir.

Sonra Allah'ın emriyle Hz. İbrahim, Mekke'ye gitti. Hz. İsmail ile birlikte Kabe'yi yeniden yaptı.

İsmail (a.s.) Yemen kabilelerine ve A m â 1 i k a 'ya peygamber oldu. Ki o zaman Amâlika kabileleri Arap yarımadası'nm Şam taraflarında yaşıyorlardı.

Sonra Hz. İsmail'in oğulları, torunları çoğaldı. Etrafa yayıldı.,Nereye vardılarsa üstün geldiler. Amâlika'yı o memleketten sürüp çıkardılar.

Hz. İbrahim ölünce yerine İshak (a.s.) geçti. O'nun iki oğlu oldu. Biri "A y s" öteki "Y a k u b" du.

Ays, amcası İsmail (a.s.) m kızını aldı. Ondan çok çocuğu oldu. Onlar da çoğaldılar. Şâm tarafına sahip oldular.

Hz. Yakub ise babası İshak (a.s.) ölünce, yerine geçti. Peygamber oldu. Babasının yurdu Ken'ân ilind-3 kaldı. Burada çocuk ve torunları çoğaldı.

Yakub (a.s.) ın takılmış adı "İ s r a i 1" di. Bu yüzden oğullarına ve torunlarına "I s r a i 1 o ğ u 11 a ar ı" denildi.

Yakub ve Yusuf (a.s.) ın kıssaları

Hz. Y a k u b 'un oniki oğlu vardı. İçlerinden Y u s u f ' u hepsinden çok severdi. Yusuf, bir rüya görüp babasına anlattı: "Gördüm ki: Onbir yıldız, güneş ve ay bana secde ettiler" dedi.

Yakub (a.s.) anladı ki: Onbir yıldız, Yusuf'un onbir kardeşine işarettir ve yüce Allah, onu kardeşlerine üstün kılacaktır. "Oğulcağızım! Bu rüyanı kardeşlerine söyleme. Çünkü şeytan insana düşmandır. Belki kardeşlerine kuruntu verir ve kalblerine kıskançlık düşürür. Sonra sana bir hîle yaparlar. Ulu Allah, sana peygamberlik ve büyük devlet verecek" dedi ve Yusuf'a daha çok sevgi besledi.

Yusuf'un büyük kardeşleri onu kıskandılar. Hileyle kıra götürüp bir kuyuya attılar. Geri dönerek "Yusuf'u kurt yedi" diye babalarma yalan söylediler.

Sonra içlerinden birisi Yusuf'a yemek götürmüştü. Bir de ne görsün. Kuyu başına bir kervan gelmiş, Yusuf, kuyudan çıkarılmış. Hemen dönüp kardeşlerine haber verdi. Doğru oraya gittiler. "Bu bizim kölemizdi kaçtı" diyerek pazarlık ettiler. Pek ucuza Yusuf'u sattılar.

Yusuf o zaman onsekiz yaşındaydı. Kardeşlerinden korkup sustu. Allah'a sığınarak kervana katılıp gitti. Meğer kervan Mısır'a gidiyormuş. Yusuf da beraberce Mısır'a ulaştı. "A z i z" yani Mısır hükümdarının Mâliye Vekili onu satın aldı.

Yusuf'un güzellikte eşi, benzeri yoktu. Akıl, zekâ ve başarmada yaşıtlarından üstündü. Yüzünde nur parıldardı. Büyük bir adam olacağı yüzünden, gözünden belliydi.

Aziz'in çocuğu olmazdı. Yusuf'un tavır ve hareketini beğendi, onu

sevdi. O kadar ki "O'na ikram et ve değer ver" diye hamım "Z e 1 i - h a" yı (*) uyardı.

Sonra Yusuf, bir iftiraya uğradı. Hiç suçu yokken zindana konuldu.

• Rastgele Yusuf'la beraber iki köle daha zindana girdi. Birisi Mısır hükümdarının şerbetçisi, öbürü ekmekçisiydi. Bir rüya görmüşler; yorumunu Yusuf'tan sormuşlardı. Yusuf biraz din sohbeti edip, öğüt verdikten sonra, onları Allah'ın birliğine çağırdı. Daha sonra: "Ey zindan arkadaşları! Biriniz çıkıp efendisine içki sunucu olacak, diğeriniz asılacak!.. İşte rüyalarınızın yorumu budur" demiş; şerbetçiye: "Efendinin yanında beni hatırla" diyerek, hapisten kurtulması için, yardımcı olmasını istemişti.

Rüyalar aynen Yusuf'un yorumladığını şekilde çıktı. Şerbetçi zindandan çıkıp eskisi gibi, Mısır hükümdarına, içilecek şeylerin sunuculuğunu yaptı. Ekmekçi de zindandan çıkarılıp asıldı.

Ama Yusuf'un ricası şerbetçinin hatırından çıktı. Uzun yıllar gelip geçti. Yusuf'un durumunu Mısır hükümdarına söyliyemedi.

Gerektiğinde kuldan yardım istemek kötü bir şey değildir. Fakat peygamberlerin şânma yakışmaz bir harekettir.

Yusuf gibi şanlı bir peygamberin her işini Allah'a bırakması, her muradını Allah'dan istemesi gerekirken; şerbetçiden yardımcı olmasını dilemesi ve hükümdardan yardım umması, yedi sene zindanda kalmasına sebeb olmuştur.

Sonunda Mısır hükümdarı bir rüya görmüş; tâbircilerinden mânâsını sormuş "Bu, bir karışık düş'dür, yani yalancı rüyadır. Böyle karışık rüyaların tâbiri yoktur" demişler.

tşte o zaman şerbetçinin hatırına Yusuf gelmiş "Durunuz, ben size bu rüyayı tâbir ettireyim" deyip zindana gitmiş. Yusuf'u görüp hükümdarın rüyasını anlatmış, yorumunu rica etmiş.

Yusuf da tâbir ederek demiş ki: "Yedi sene bolluk olacak. Biçtiğiniz ekinlerden yiyeceğiniz kadarını alıp, kalanını başaklarında bırakınız. Sonra yedi sene kıtlık olacak. Evvelki yedi sene içinde biriktirmiş olacağınız zahireleri yersiniz. Ondan sonra yine bolluk olur."

Şerbetçi dönüp bu yorumu hükümdara anlattı. Hükümdar da "O şahsı bana getirin. Onu hizmetimde alıkoyacağım" dedi. Bunun üzerine Yusuf (a.s.) zindandan çıktı ve hükümdarla görüşüp konuştu. Hükümdar, akıl ve zekâsına bakıp çok beğendi. İşte bu sırada Aziz öldüğünden, yerine Yusuf'u mâliye bakanı yaptı. Onu kendisine vezir seçti. Zeliha'yı da Yusuf'a nikahladı.

Zeliha bir hükümdar kızı ve güzeller güzeliydi. Hz. Yusuf'un ondan E f r â y i m ve M e n ş â adlarında iki oğluyla R a h m e t adında bir kızı oldu.

(*) Bu kelimeyi Araplar "Zeliha"; iranlılar "ZSIeyha"; Türk halkı ise "ZUfca" diye okurlar.

Hz. Yusuf Mısır'da ekip-biçmeyi çoğalttı. Yedi yıl boyunca pekçok zahireyi ambarlarda biriktirdi.

Soma kıtlık, pahalılık seneleri geldi çattı. Tam yedi yıl sürdü. Mısır'dan başka Şam tarafında bile kıtlık, pahalılık vardı.

Mısır'ın devlet ambarlarından başka bir yerde tahıl bulunmaz oldu. Herkes varını yoğunu verip tahıl alırdı. Mısır hazîneleri para ile doldu.

Herkese istediği kadar zahire verilse, birtakım açgözlüler lüzumundan fazla tahıl alıp, çok daha pahalı satmak için saklayıp da biraz daha fiyatın yükselmesine sebeb olurlar diye Hz. Yusuf, tahılı mevcüd nüfusa göre verirdi.

İşte o sırada, Yûsuf'un kardeşleri de Ken'ân ilinden kalkıp tahıl almak için Mısır'a gitmek zorunda kalmışlardı. Yâkub (a.s.) ise Yûsuf'dan ayrılalı ağlar, hasret ateşiyle ciğerini dağlardı.

Küçük oğlu Bünyamin diğer kardeşlerinden daha çok Yusuf'a benzerdi. Hz. Yakub onu Yûsuf'un yerine koyup biraz olsun avunurdu.

Bu sebebden Yakub (a.s.) Bünyâmin'i yanında alıkoyup, diğer on oğlunu tahıl getirmeleri için Mısır'a gönderdi. On kardeş Mısır'a vardılar. Yûsuf'un huzuruna girdiler. Yûsuf onları tanıdı. Onlar Yûsuf'u tanıyamadılar. Çünkü bunca yıl ondan bir haber alınmadığından "Kim bilir nerede öldü, gitti" derler, sağ kalacağını hatıra getirmezlerdi. Kaldı ki: Yûsuf'un divâm büyük ve gösterişli olduğundan, onun yüzüne çok dikkatli bakamazlardı. Hz. Yûsuf onlara "Siz kimsiniz, işiniz nedir? Casus olmıyasınız!?." dedi.

"Hâşâ biz casus değiliz. Biz, bir babanın evlâdıyız ve babamız muhterem bir ihtiyardır. Şanlı bir nebidir. Adı Yâkub'dur" dediler.

"Kaç kardeşsiniz" diye sordu.

"Oriiki kardeş idik. Birimiz kırda öldü. Onbir kaldık" diye cevap verdüer.

"Şimdi burada kaçınız vardır?" dedi.

"Burada on kişiyiz" dediler.

"Biriniz nerede?" dedi.

"Babamızın yanındadır. Ölen kardeşimizin yerine onunla avunur." dediler.

"Bu sözlerinizin doğruluğuna şahidiniz var mı?" dedi.

"Biz bu yerin yabancısıyız! Bizi burada kim tanır?.." dediler.

Bunun üzerine Yûsuf (a.s.) her birinin hissesine göre tahıl verdikten sonra, Bünyamin için de başka bir hisse verdi. Hepsine ziyafet çekip güzelce ağırladı.

Fakat "Görüyorsunuz ki: Tahıl mes'elesinde ne kadar dikkat ve adalet ediyorum ve misafirleri nasıl ağırlıyorum. Bir dahaki gelişinizde öteki kardeşinizi de getiriniz ki, doğru söylediğinizi bileyim. Eğer onu getirmezseniz, size tahıl yoktur. Benim yanıma gelmeyiniz" dedi.

"Onların haberi olmaksınız tahıl bedellerini yüklerinin içlerine yerleştiriniz" diye memurlarını tembihledi.

Döndüier, babalarının yanma geldiler. "Baba! Eğer Bünyamin bizimle beraber gitmez ise bize tahıl verilmeyecek. Onu da bizimle beraber gönder. Biz onu her bakımdan koruruz" dediler. Yâkub (a.s.) "Önce Yûsuf hakkında nasıl emin oldum ise, Bünyâmın hakkında da öylece emîn olurum. Fakat yüce Allah, koruyucuların en hayırlısı ve acıyanların en merhametlisidir" dedi.

Bir de yüklerini açıp tahıl bedellerini bulunca "Daha ne isteriz, işte paralarımız da geri verilmiş. Hemen yine Mısır'a gidelim ve daha çok tahıl getirelim. Bu getirdiğimiz tahıl bize yetişmez" dediler. Bünyamin'i gözetmek üzere babaiarma kesin söz verdiler. Allah'a yemin ettiler. Bünyamin'i alıp Mısır'a gittiler. Mısır'a vardıklarında Yusuf (a.s.) onlara ziyafet ve ziyade ikram edip ağırladı. Bir aralık Bünyamin'i yalnız bulup "Ben senin kardeşinim! Lâtife yollu bir vesile ile seni yoldan döndürüp alıkoyacağım. Sakın kaygılanma!.." diye gizlice söyledi.

Bütün kardeşlerinin yüklerini hazırlattı ve Bünyamin'in yüküne bir altun tas koydurdu. Dönüp gitmelerine izin verdi.

Tam yola düşülüp giderlerken, arkalarından özel bir memur yetişti. "Ey kaafile, hırsız mışsmız!.." diye çağırdı.

Yakuboğulları dönüp "Kaybınız nedir?" dediler.

"Hükümdarın tası yok. Onu her kim getirirse, bir deve yükü tahıl müjdesi var. Ben de bunu yerine getirmekle görevliyim" dedi.

Dediler ki: "Biz- buraya bozgunculuk için gelmedik, hırsız da değiliz."

Dedi ki: "Sözünüz yalan ise çalanın cezası nedir?"

"Her kimin yükünde bulunursa cezası odur; yâni onu almak ve esîr etmektir. Biz hırsızları böyle cezalandırırız" dediler.

Bunun üzerine kaafileyi çevirdi. Yükleri aramaya başladı. Önce büyük kardeşlerin yüklerini aradı. Sonunda tası Bünyamin'in yükünden çıkardı. Mısır hükümdarının kanununda, hırsızları tutup esir etmek yoktu. Hz. Yûsuf Bünyamin'i alıkoymak istedi. Babasının şeriatini kardeşlerine söylettirdi. Bu suretle Bünyamin'i ellerinden aldı.

Büyük kardeşleri dedi ki: "Ey azîz! Bünyamin'in bir ihtiyar babası vardır. Onu pek sever, ayrılığına dayanamaz. Onun yerine bizim birimizi alıkoy. Büyük bir iyilik yapmış olursun."

Hz. Yûsuf dedi ki: "Biz, sizin fetvanız üzerine onu alıkoyduk. —Allah saklasın— başkasını alırsak zâlim oluruz." Ondan ümitlerini kesince geri çekildiler... Bir yere geldiler. Hepsinin büyüğü diğerlerine dönerek: "Bilmez misiniz ki, babanız sizden söz aldı. Evvelce Yûsuf hakkında ne yaptığınızı da bilirsiniz. Ben, buradan ayrıüp gitmem. Meğer ki, babam tarafından bana izin verile, ya da Allah tarafından bu işe bir suret verile. Gidiniz, babanıza, senin oğlun hırsızlık etti. Biz ancak gördüğümüze şahidiz. Tas onun yükünden çıkarıldı, gördük. Biz ne yapalım? İnanmazsan araştır. Mısır'dan sor. Bizimle beraber bulunan kaafileden sor. Deyiniz" deyip Mısır'da kaldı.

Diğer dokuz kardeş döndüler. Utanarak, sıkılarak babalarının yanma geldiler, her şeyi gördükleri gibi söylediler.

Yılkub (a.s.) son derece üzüldü, "Bu da bir dolabdır. Yoksa bizim şeriatimizde hırsızın esir edildiğini, Mısır hükümdarı ne bilir? Sabır güzeA şeydir. Ola ki, yüce Allah bana üç kardeşi birden getire" dedi. Beri tarafa döndü: "Vâh Yusuf!" dedi. Ve üzüntü ile ağlamaktan gözlerine ak geldi.

Oğulları: "Vallahi sen, Yûsuf diye diye hasta ya da helak olacaksın" dediler.

"Ben kalbimde tutamadığım gam ve kederimi, ancak yüce Allah'a sunarım. Ondan başkasına, halimi bildirmem. Beni kendi halime bırakınız, bilmediğiniz şey var ki, ben bilirim" dedi.

Yûsuf kay kolalı (21) sene olmuşdu. O zamandan beri bir haber alınamamış olm.usiyle, kardeşleri onun sağlığından ümitlerini kesmişlerdi.

Yâkub (a.s.) ise Yûsuf'un hâlâ yaşadığını biliyordu.

Ya odur ki, Allah tarafından ona vahiy gelerek Yûsuf'un sağ ol-, duğu bildirilmişti, yahut Yûsuf'un küçüklüğünde görüp de kendisine anlatmış olduğu rüyaya bakarak, onun önünde kardeşleri secdeye varmadıkça ölmiyeceğinü biliyordu.

Bundan dolayı; "Oğullarım, gidiniz, Yûsuf ile Bünyamin'i arayıp sorunuz. Allah'ın lû İhından ümîd kesmeyiniz" dedi.

Dokuz kardeş yine Mısır'a vardılar. Yûsuf'un (a.s.) m yanma girdiler. Bünyamin de orada hazır idi. "Ey aziz, açlıktan hâlimiz yamandır. Yiyici çok yenecek yok. Elimizdeki para da azdır. Sen lütuf ve İhsan et, ihtiyacımıza göre tahıl ver. Bize sadaka olarak, kardeşimizi bağışla. Babamız çok ihtiyardır. Yûsuf'dan ayrılaıı pek üzgündür. Şimdi Bünyamin'in ayrılığı ona belâ üstüne belâdır. Ağlamaktan gözleri görmez oldu" deyip yalvardılar.

Yûsuf (a.s.) artık latifeyi bir yana bıraktı ve gülümseyerek: "Sis cahillikle Yûsuf'a ne yaptığıuızı biliyor musunuz?" dedi.

Kardeşleri 0 zaman her tteyi anladılar: "Aaa sen Yusuf musun?" deyip hayrette kaldılar.

"Evet, ben Yûsuf'um. Bu c\a kardeşimdir. Ulu Allah bize lütuf ve ihsan etti. Allah sabreden kuAlarını mahrum bırakmaz" dedi.

Onlar da: "Yüce Allah, seni bizlere üstün eylemiş. Biz hatâ etmişiz" diye özür dilediler, tövbe ve istiğfar ettiler.

Bunun üzerine Hz. Yusuf onları teselli etti: "Bugün size sitem etmek ve başa kakmak yoktur. Yüet? Allah, acıyanların en merhametlisidir. Sizi bağışlar. Şu gömleği götürünüz, babamın yüzüne sürünüz, gözlerinin perdesi gidip evvelki gibi görür. Hem de bütün çoluk çocuğunuzu alıp buraya getiriniz" dedi. Ve onları babalarına gönderdi. Ne zaman ki, kaafile Mısır'dan ayrıldı, s'anki rüzgâr, o gömleğin kokusunu aldı, hemen Ken'ân iline götürdü İti, o anda Yâkub (a.s.): "Yûsuf'un kokusu geliyor. Âh bana bunadı demeseydiniz" diye buyurdu. Yanında bulunanlar: "Sen hâlâ eski yanlışlık ve eski şaşkınlık üzerin-

desin. Yûsuf'u aşırı derecede sevdiğinden onu dilinden düşünmezsin, onunla buluşacağını diye arzu edersin." dediler. Sonra oğulları geldi. Yûsuf'un gömleğini yüzüne sürer sürmez, gözleri açıldı. "Ben, size Yûsuf'un kokusu geliyor demedim miydi?" dedi.

Sonra Yâkub (a.s.), bütün oğulları, çoluk çocuklariyle/ birlikte Mısır'a gitti.

Yûsuf (a.s.) Mısır hükümdarı ve halkıyla birlikte onları Mısır'ın dışında karşıladı. Onları alıp sarayına götürdü. Babasını, anasını tahta çıkardı. Hepsi onun için şükür secdesi ettiler. Hz. Yûsuf, o vakit babasına: "İşte, benim evvelce gördüğüm rüyanın tâbvri budur ki, ayniyle çıktı. Rabbim bana lütuf ve ihsan etti ki, beni zindandan çıkardı ve sizi çölden getirdi, hepimizi birleştirdi. Rabbimm hikmeti çok, lütuf ve keremine nihayet yok" dedi. Dönüp Allah'a hamd ve şükür etti.

Bu şekilde Yâkup (a.s.) Yûsuf'una kavuştu, muradına erdi. Ondan sonra bütün oğullariyle beraber Mısır'da onyedi sene daha ömür sürdü.

Hz. Yâkub'un ölümünde Yûsuf (a.s.) ellialtı yaşında idi. Sonra (yüzon) yaşma kadar yaşadı.

İşte bu şekilde, İsrâiloğulları seçkin', muhterem bir sınıf olarak, Mısır'da yerleştiler; çoğaldılar.

Önce Hz. Yûsuf'u vezîr yapan hükümdar öldü. Sonra Yûsuf (a.s.) da öteki dünyaya gitti. Ondan sonra gelen Mıaır hükümdarları, İsrail - oğullarına kıymet vermediler.

Eyyûb (a.s.) ın kıssası

İshak (a.s.) ın oğlu olan Ayş'm evlâdından Eyyûb (a.s.) ortaya çıktı. Pek çok malı, Şam tarafında nice mülkü vardı.

Yüce Allah, onu sınadı. Bütün malı, mülkü elinden gitti. O şükretti. Hasta oldu, sabretti. Bedeninde yaralar açıldı, yine sabretti. Yaraları kurtlandı, yanma kimse varmaz oldu, yalnız hanımı Rahmet ona hizmet ederdi. O, yine sabreder, ibâdetine devam ederdi.

Sonra şifâ buldu. Eski sağlığına kavuştu. Bütün malı mülkü ye rine geldi. Dünya ve âhiret saadetine erişti.

Bişr adında bir oğlu olup kendisinden sonra yerine geçti, peygamber oldu.

Şuayb (a.s.) ın kıssası

Şuayb (a.s.) Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı gün îman edip de onunla beraber Şam taraflarına göç etmiş olan bir kabiledendir ve büyük annesi Lût (a.s.) m kızıdır.

Medyen ve Eyke halkına peygamber oldu. Dili tatlı, sözü dokunaklıydı. Fakat kavmine söz geçiremedi. Uzun süre güzel güzel öğütler verdi. Pek çok dokunaklı sözler söyledi, tesir ettiremedi.

En sonunda yüce, Allah, Eyke halkı üzerine şiddetli bir sıcak verdi. Bu sıcak, yedi gün sürdü. Bütün ırmaklar kaynadı. Sonra üzerlerine bir bulut geldi. Sıcaktan kaçıp hepsi onun altına toplandı. Buluttan ateş yağdı, hepsi yandı. Medyenliler ise şiddetli bir sesle öldüler,

Hz. Şuayb, kendisine îman edenleri alıp Mekke'ye gitti, Ondan sonra ölümüne kadar Mekke'de ibâdet ile meşgul oldu.

Medyen'de iken bir kızım Hz. Musa'ya vermişti.

Mûsâ ve Hârûn (a.s.) ın kıssaları

Hz. Yûsuf'dan sonra Mısır'da İsrâiloğulları, pek çok üreyip çoğaldılar ve Yâkub ve Yûsuf (a.s.) m şerîatleri üzere kaldılar.

Mısır'ın eski yerlisi olan Kıbt kavmi ise yıldızlara ve putlara taparlardı, İsrâiloğuilarına hakaret gözüyle bakarlardı.

Firavunlar, yani Mısır hükümdarları da İsrâiloğullarını kendiie rine bağlı kılıp, onları esîr gibi ağır ve zor işlerde kullanırlardı, onla rın günden güne çoğalmalarından kaygılanırlardı.

İsrâiloğulları, Kıp t kavminin tutum ve davranışlarından ve hükümdarlarının ağır tekliflerinden bezmiş, usanmış idiler. Dedelerinin eski yurtları olan Ken'ân ülkesine gitmek isterlerdi, fakat bir türlü yakalarını Firavun'un pençesinden kurtarıp da Mısır'dan çıkamazlardı.

Çünkü İsrâiloğulları, oniki kabileydi. Her kabîle, Hz. Yâkub oğullarından birine bağlıydı. Her kabilenin bir şeyhi vardı. Bunlara: "Esbât-ı Benî İsrail" denilir ki, Yâkub torunları demektir.

Bunların hepsi bir yere gelse epeyce kuvvet toplanmış olabilirdi. Fakat hepsine bir baş gerek idi ki. hepsi birleşerek tek bir varlık olup da, kendilerini esirlikten kurtarabilsinler.

O ânda bir kâhin, Firavun'a haber vermiş: "İsrailoğullarmdan bir çocuk doğacak, senin devletinin yok olmasına sebeb olacak" demiş.

Firavun, bundan ürküp Israiloğuliarından doğan erkek çocukları öldürtmeğe başladı. Her semte cellâtlar yolladı.

Cellâtlar, İsrâiloğullarmın evlerini dolaşıp yeni doğan erkek çocukları öldürmekte oldukları sırada, Lâvî'nin sülâlesinden, yâni Hz. Yâkub'un üçüncü oğlu olan Lâvî'nin torunlarından İmrân'dan Hz. Musa dünyâya geldi.

Annesi onu bir sandık içine koyup Nil nehrine attı. Nil ile akıp giderken Firavun'un hanımı Âsiye onu tuttu. Açıp Musa'yı görün-

ce ona cân ve gönülden sevgi besledi. "Aman bunu öldürmeyiniz. Belki büyür de işimize yarar, yahut onu oğul ediniriz" dedi. Onu emzirmek için pek çok sütanalar getirtti. Musa, hiç birisinin memesini almadı.

Annesi ise onu Nil'e bıraktıktan sonra arkasına gözcü koymuştu. Firavun'un sarayına alındığını, sütana arandığını öğrendi. Süt analığa kendisinin alınmasını diledi.

Âsiye, onu getirtti. M u s a , hemen onun memesini aldı. Firavun'un takımından kimse farkına varmaksızın anası, kendi oğlunu Firavun'un sarayında emzirip büyüttü.

Hz. Musa, büyüdükten sonra bir gün Mısır'da gezerken gördü ki: İsrail oğullarından biriyle bir Kıpti kavga ediyor. Kıptinin göğsüne bir yumruk vurdu, kazârâ Kıbtinin canı çıkıverdi.

Hz. Musa, elinden böyle bir kazâ çıktığına üzüldü. Firavun'dan korkup hemen Mısır'dan kaçarak M e d y e n 'e gitti. Şuayb (a.s.) ın bir kızını aldı. Bu yüzden on sene Medyen'de kaldı.

Sonra çoluk çocuğunu alıp Mısır'a giderken T û r dağına uğradı. Orada Allah (e.c.) ile söyleşdi. Oradan Mısır'a varıp büyük kardeşi H a r u n ile görüştü.

Musa ve Harun (a.s.), Firavun'u davete memur olduklarından Firavun'un yanma gittiler. Onu hakk dîne davet ettiler: "İsraiioğullarını bırak. Onları alalım, ecdadımızın eski vatanları K e n ' â n diyarına gidelim" dediler.

Firavun, şaşarak Hz. Musa'ya: "Sen çocuk iken bizim sarayımızda büyüdün, sonra bir suç işledin, buradan kaçtın. Şimdi dönüp gelmişsin, ne demek istiyorsun?" dedi.

Musa (a.s.) da: "Evet, elimden bir kazâ çıktı. Bir Kıptiye vurdum, istemiyerek öldürdüm, korkumdan kaçtım. Şimdi âlemlerin Rabbı, bana peygamberlik verdi. Seni davet için gönderdi" diye cevap verdi.

Firavun dedi ki: «Âlemlerin Rabbı nedir?"

Musa (a.s.): "Yerlerin, göklerin ve diğer yaratıkların Rabbidir" dedi.

Firavun, öfkelenerek: "Mısır'da benden başka rab yoktur. Eğer sen benden başka rab ve tanrılar tanır isen seni zindana korum" diye Musa'yı korkuttu.

Musa (a.s.), asasını yani bastonunu yere bıraktı. Hemen büyük bir ejder oldu, harekete başladı.

Firavun ondan ürktü. Evvelce kâhinin haber verdiği çocuk bu olmasın diye düşünmeye başladı, endîşeye düştü. Etrafındaki yakınlarına, "Ne dersiniz, Musa san'atmda usta büyük bir sihirbazdır. Sihirbazlıkla sizin inancınızı bozup da Mısır hükümetini ele geçirmek ister" dedi.

Onlar da, "Biraz zaman ver. Etrafa memurlar gönder. Ne kadar usta sihirbazlar varsa getirsinler. Musa ile Harun'a üstün gelsinler" diye görüşlerini bildirdiler.

O zaman sihirbazlık, dünyada pek geçerli bir san'at olmuş; her tarafta itibar bulmuş idi.

Firavun her tarafa memurlar gönderdi. Ne kadar san'atmda usta sihirbazlar varsa Mısır'a getirildi. Kıptîlerin sene başındaki bayram günü belli bir yerde toplanmak üzere herkese ilân edildi.

O gün bütün Mısır halkı, orada toplandı. Sihirbazlar da oraya getirildi. Sihirbazlar meydana çıkıp: "Firavun'un tanrılığının yüceliğine yemin ederiz ki, bizler üstün geleceğiz" diyerek sihir âletleri olan iplerini ve değneklerini ortaya attılar. Gözbağcılık ile birtakım yılanlar geziyor gibi gösterişler yaptılar.

Hemen Musa (a.s.) asasını bıraktı. Asâ, büyük bir ejder olup bütün âlet ve edevatı yuttu.

Sihirbazlar gördüler ki ne ip, ne değnek var. Halbuki eğer Musa'nın işi de sihir olsaydı, yalnız kendi gösterişleri kaybolmalı fakat ip ve değnekler ortada kalmalıydı. "Bu mutlaka insan gücünün dışında bir mucizedir." dediler. Hz. Musa'ya îman ettiler.

Firavun, pek çok öfkelendi: "Meğer Musa sizin ustanız imiş. Evvelce onunla işi pişirmişsiniz; İsrâiloğulları ile birlikte Mısır'ı efe geçirmeğe karar vermişsiniz. Bakınız ben size ne yaparım. Ellerinizi ve ayakiannızı keserim, sizi hurma dallarına asarım" dedi.

Onlar da: "Zararı yok. Biz, Musa'nın Allah'ına îman ettik. Biz, ancak onun af ve merhametini isteriz" dediler.

Bundan sonra da Musa (a.s.). pek çok mucizeler gösterdi. Gerek Firavun, gerek kavmi imana gelmedi.

Kıpt kavminin bir takımı: "Musa'ya niçin bu kadar meydan verilmeli, halkın zihinlerini bozuyor. Onun hareketi, âdeta memleketi fesada, halkı isyana davet demektir" diyerek Firavun'u kışkırtıyorlardı.

Halbuki İsrâiloğullarmın hepsi Hz. Musa'ya bağlanarak birlik olmuşlar, bu suretle kendilerini tutsaklıktan kurtarabilecek bir hâle gelmişler idi.

Bundan dolayı Firavun da bir aralık belâyı başından savmak için İsrâiloğullarmın Mısır'dan çıkıp gitmelerine izin vermişti. Soma pişman oldu.

Musa (a.s.) ise bir vakit tâyin ederek bütün İsrâiloğulları ile haberleşti. Geceleyin onları Mısır'dan çıkardı Süveyş denizi kenarına götürdü.

Firavun duyup hemen etrafdaki askerini topladı. İsrâiloğullarmın arkasına düştü. Sabahleyin onlara yaklaştı. Musa (a.s.), asâsiyle denize vurdu. Deniz yarıldı, oniki yol açıldı. Oniki torunun her biri bir yoldan gitti. Firavun askeriyle onları takip etti. İsrâiloğulları geçip kurtuldu. Sonra deniz kavuşup Firavun, askeriyle beraber boğuldu.

Bu suretle Musa (a.s.) düşmanlarına üstün geldi ve İsrâiloğullariyie beraber Ken'an ülkesine gitti.

Yolda Amâlika'dan bir kavmin yurduna uğradılar. Gördüler ki, öküz suretine tapıyorlar. İsrâiloğulları ise her ne kadar Hz.

Musa'ya bağlı olmuşlar ise de, Mısır'da iken gözleri bu gibi suretlere alışmış ve zihinlerinde henüz Allah'ın birliği yerleşmemiş olduğundan o kavmin öküz suretlerini gördükleri gibi onlara meylettiler. Hemen "Ya Musa onların taunları gibi bize de bir tanrı bul" dediler.

Hz. Musa: "Sis; câhil bir kavimsiniz. Onların ibadetleri boş ve çürüktür. Allah'tan başka tanrılar olur mu? Siz âlemlerin Rabbinin verdiği nimetin değerini ve şükrünü bilmiyorsunuz!.. Sizi başka milletterden üstün kıldı; Firavun, size eziyet eder ve oğullarınızı keserken Allah **sizi** kurtardı" diye öğüt verdi. O zaman K e n ' â u ülkesinde en büyük şehirler E r i h a, N a b l ü s ve K u d ü s olduğundan hemen karşılarına gelen Erîha şehrine doğru gittiler.

Fakat buraları o zaman Amâlika kabilelerinden birtakım zorbalar elinde olup onları oradan çarpışarak çıkarmak gerekiyordu.

İsrâiloğulları; "Biz bu zorbalar ile çarpışanlayız" diye geri çekildiler. Hz. Musa da gücenip onlara kötü duada bulundu. Bu sebebten T î h çölüne düştüler ve (kırk) sene orada dolaştılar, bir tarafa çıkıp giclemediler.

Mısır'da iken çekdikleri bunca eziyet ve sefaletleri unuttular. "Keşke Mısır'dan çıkmasaydık" demeğe başladılar.

Tih -çölündeyken Allah onlara, kudret helvası gönderir ve selva yani bıldırcına benzer bir kuşu indirir idi. Onlar da bunlarla hoşça geçinirlerdi.

Kudret helvasiyle selva kuşundan usandılar: "Biz, bakla ve soğan gibi yiyecekler ve sebze isteriz" dediler.

Hz. Musa'nın artık canı sıkılıp: "Haydi Mısır'a gidiniz. İstediğiniz şeyler orada vardır" diye reddederek cevap verdi.

Allah tarafından Hz. Musa'ya bir kitap indirilmek vâdedildiğin den Tür dağına davet edildi. Musa (a.s.) da kardeşi H a r u n ' u yerine vekil bırakarak Tûr'a gitti.

(Kırk) gün Tûr'da tek başına ibâdet edip aracısız olarak Allah'ın (c.c.) sözlerini işitti. İşte o vakit ona T e v r a t indirildi.

Halbuki İsrâiloğulları, Mısır'dayken düğün ve bayram diye Kıbt kavminden iğreti olarak birtakım altundan yapılmış süs eşyası almışlardı. Fakat Mısır'dan apansızın çıktıklarından onları sahiplerine verememişlerdi,

Tih çölünde ise köy ve kasaba olmadığından altünun ve gümüşün bîr kıymeti yoktu. Bu yüzden İsrâiloğulları, bu iğreti süslerini boyunlarmdaki günahları gibi boş yere kendilerine yük edip taşırlardı.

İçlerinde S a m i r î adında bir ikiyüzlü, onları aldattı. O süs eşyalarını toplattı. Hepsini ateşte eritti. San'atla altundan bir buzağı heykeli yaptı ki, buzağı gibi ses verirdi: "İşte sizin tanrınız. Musa'nın da tanrısı budur. Musa, onu arayıp bulmak için Tûr'a gitti. Geliniz, buna tapınız!.." dedi. Onlar da bu buzağıya tapmağa başladılar.

Harun (a.s.) her ne kadar nasihat ettiyse de, kulak asmadılar: "Musa gelinceye dek biz buzağıdan vezgeçnıeyiz" diyerek Haran'a karşı koydular.

Musa (a.s.), Tevrat-ı Şerîf ile Tûr'dan geldi. Ne görsün ki: İsrâiloğulları buzağıya tapıyorlar. Pek çok öfkelendi. Samirî'yi lanetledi ve buzağı heykelini yaktıktan sonra denize attı. "Niçin kavmi gözetmedin de Sanıiri'ye aldandılar?.." diye Karun (a.s.) m sakalından tuttu.

Harun: "Ben ne yapayım. Bu kadar nasihat ettim, dinlemediler. Az kaldı ki beni öldürüyorlardı" diye özür diledi.

Buzağıya tapmış olanlar da ettiklerine pişman oldular. Yalvardılar ve günahlarına tövbe ve istiğfar ettiler.

Bu suretle Hz. Musa'nın kızgınlığı geçti. Sonra Tevrat'ı meydana koydu: Ondan sonra İsrâiloğulları, onun gerektirdiğince amel etmeğe başladılar... Allah'ın birliğini güçbelâ zihinlerine yerleştirebildiler.

Bunun üzerine nice yıllar geçti. Bir asır değişti. Zorbalarla çarpışmaktan ürküp de geri dönenlerin çoğu öldü. Onların yerine çölde büyümüş şehir ve kasaba görmemiş yürekli yiğitler yetişti. Böylece israil oğulları, düşman karşısına çıkıp savaşabilecek bir hâle geldi.

Hz. Musa, İsrailoğullarını alıp Lût gölünün güney tarafına götürdü. Daha ileri giderek Uvc bin Unk adındaki hükümdar ile savaştı. Onu yendi. Böylece Şeria nehrinin doğusundaki ülkeleri aldı.

Hattâ Ürdün denilen Şerîa nehri kenarına indi. Erîha şehrinin karşısındaki dağa çıktı. Oradan İsrâiloğullarma vadedilen Kenan ülkesini seyretti.

Daha evvel Harun (a.s.) ölmüştü. Bu sefer Musa (a.s.) Yûsuf (a. s.) ın oğlu Efrâyim'in soyundan Yûşa'yı yerine halîfe tâyin etti. Kendisi âhirete göçtü.

İsrailoğullarımn Tih çölünde kalış zamanlan, Hz. Musa'nın öldüğünde tam (kırk) seneyi bulmuştu.

Dünya yaratılalı kaç yıl olmuştur? Bunu Allah'tan başka kimse bilmez.

Hz. Âdem'in yeryüzüne indiği andan Tûfân'a kadar; Tüfûn'dan H. Musa'nın ölümüne kadar kaç yıl geçmiştir?

Bu da tarihçiler arasında ihtilaflı bir mes'eledir. Doğrusunu ancak Allah (c.c.) bilir. Çünkü o zamanlarda yazılmış bir tarih yoktur. O vakitlerin hâlleri, yalnız Tevrat'ta yazılıdır. Halbuki şimdi elde bulunan Tevrat'lar birbirine uymaz. Hangisi doğrudur nasıl bilelim?

Fakat tarihçiler arasında meşhur ve kabul edilmiş rivayete göre Âdem devrinden Tûfan'a kadar: "İkibinikiyüzkırkiki"; Tûfân'dan Hz. Musa'nın ölümüne kadar; "Binaltıyüzyirmialtı" yıl geçmiştir. Bu hesaba göre Âdem devrinden Hz. Musa'nın ölümüne kadar: "Üçbinsekizyüzaîtmışsekiz" yıl geçmiş demektir. .

Hz. Musa'nın şeriati, Hz. İsa'nın peygamberliğine kadar devam etti. İkisinin arasında gelip geçen peygamberler, hep Musa (a.s.) m şeriatı ile amel etmek üzere gönderildiler.

Musa (a.s.) dan sonra pek çok zaman İsrailoğullarımn işlerini birbiri arkası sıra gelen hâkimler idare etti.

Bu hâkimler hükümdar olmayıp İsrailoğullarımn reisleri ve kadıları yerinde idiler.

Fakat İsrâiloğulları torunlarının onikisi de onların emirlerine boyun eğerlerdi. Bu bakımdan onlar hükümdarların yerini tutarlardı.

İşte bunlara: "İsrâiloğulları hâkimleri" denir ki, birincisi "Yuşa" ve en sonraki "İşmoil" (a.s.) dir. İkisi de İsrâiloğulları peygamberlerindendir.

Yûşa' (a.s.) ın kıssası

Musa (a.s.) dan sonra yerine "Yûşa'" (a.s.) geçti. Hz. Musa'nın ölümünden üç gün sonra İsrailoğullarını aııp çölden çıkardı. Şerîa nehri kenarına getirdi. Köprü ve kayık olmadığı halde mucize olarak İsrailoğularını Şerîa nehrinin beri yakasına geçirdi. Hemen ilerleyip Erîha şehrini fetheyledi.

Böylece İsrâiloğulları çöllerde dolaşmaktan kurtuldular. Dedelerinin eski vatanları Ken'ân ülkesine girdiler.

Hz. Musa, Mısır'dan çıkarken Hz. Yusuf'un tabutunu beraber alıp Tîh çölüne getirmişti. Ölümünde onu Yûşa' (a.s.) a teslim etti. Erîha'yı fethettikten sonra Nablus'a gitti. Hz. Yusuf'un cesedini evvelce kardeşleri tarafından satılmış olduğu yere gömdü. Ondan sonra Yûşa' (a.s.) Şam ülkesini ele geçirdi. Her tarafa memurlar dağıttı. (Yirmisekiz) sene İsrâiloğullarmın işlerini gördükten sonra öbür dünyaya göçetti.

Sonra sırasiyle pek çok hâkimler gelip İsrailoğullarına baş oldular. İsrâiloğulları kâh doğru yolda giderler, kâh isyan ile şerîate aykırı hareket ederlerdi.

Onlar öyle yolsuz hareket ettikçe Allah (c.c), onların üzerine bir düşmanı başlarına dolamakla, kâh esirliğe, kâh başka çeşit musibete uğrarlar; bazan da hâkimsiz kalıp perişan olurlar, sonra Allah'a yalvarıp bu gibi felâketlerden kurtulurlardı. Nihayet İşmoil (a.s.) hâkim olup (onbir) sene İsrâiloğullarmın işlerini gördü.

Bu (onbir) senenin sonunda Hz. Musa'nın ölümünden "dörtyüzdoksanüç" sene geçmişti. İşte o zaman "İsrâiloğulları Hâkimleri" nin devri bitti. "İsrâiloğulları Hükümdarları" devri başladı.

Şöyle ki: O sırada Filistin'de hüküm süren Amâlika kalıntısı, İsrailoğullarına üstün gelmişti.

İsrâiloğulları, kendilerini toparlıyarak Amâlika'dan intikam alabilmek için, içlerinden birinin hükümdar tâyin edilmesini Hz. İşmoU'den rica ettiler. O da Tâlût'u seçti. İşte İsrâiloğulları hükümdarlarının birincisi budur.

Tâlût, saltanat tahtına geçtikten sonra İşmoil (a.s.) ın tavsiyesi üzere İsrâiloğulları ndan bir ordu kurdu. Filistin üzerine yürüdü.

Amâlika ordusu karşı çıktı. Başları olan Câlut, çok uzun boylu, yürekli bir kişiydi. Meydana çıkıp er diledi.

Yehûda soyundan, yanî Hz. Yâkub'un oğlu Yehûda'nm neslinden olan Hz. Davud da Tâlût tarafından çıktı. Câlut'u öldürdü.

Bunun üzerine Amâlika ordusu bozuldu. İsrâiloğulları muradlarına erdi. Hz. Dâvud ise çok meşhur oldu. Sonra İşmoil (a.s.) öldüğünde İsrâiloğulları Hz. Davud'a meylettiklerinden, ona sevgi beslediklerinden Hz. Davud'un kadir - kıymeti bir derece daha yükseldi.

Tâlût ise ona hased ederek Hz. Davud'u öldürmeğe kalkıştı. **O** da kaçıp bir tarafa savuştu. Sonra Tâlût yine Amâlika ile savaşa girişti. Sonunda Amâlikalılar tarafından öldürüldü. Yerine oğlu geçti. Fakat İsrâiloğulları arasına ayrılık düştü. Bir kısmı, yâni Yehûda soyu, Davud'a uyup, diğer (onbir) kabile Tâlût oğlunun emri altında kaldı.

Fakat daha sonra bu (onbir) kabile de Hz. Davud'a baş eğdi. Böylece bütün İsrâiloğulları ona bağlandı.

Dâvud ve Süleyman (a.s.) ın kıssaları

İşmoil (a.s.) ın ölümünden sonra Dâvud (a.s.) a peygamberlik geldi. Tâlut ölünce, önce Yehûda kabilesi, sonra diğer kabileler ona uyar oldu. Kısaca bütün İsrâiloğulları onun hükmü altına geçti.

Bu suretle Dâvud (a.s.) Peygamberlik ile saltanatı birleştirdi. Kenan beldelerinden daha İsrailoğullarımn eline geçmemiş olan Kudüs taraflarını ve başka yerleri alarak Kudüs'ü başşehir yaptı. Ayrıca Umman ülkesini, Halep, Nusaybin ve Ermenistan'ı da aldı. Hz. Davud'a Zebur indi. Fakat Zebur, tamamen nasihat ve ilâhilerden ibâretdi. Onda şer'i hükümler yoktu. Bunun için Dâvud (a.s.) diğer İsrâiloğulları peygamberleri gibi, Musa (a.s.) ın şerîatiyle hükmetti.

(Kırk) sene bu şekilde hüküm sürdü. Hz. Musa'nın ölümünden (beşyüz) sene sonra, âhiret yurduna göçtü.

Oğlu Süleyman (a.s.), (oniki) yaşındayken onun yerine geçti. O da babası gibi saltanat ile peygamberliği bir arada yürüttü.

(Dört) sene sonra babasının vasiyeti üzerine Beyt-i Mukaddesin yanî Mescid-i Aksâ'nın inşâsına başladı. (Yedi) senede tamamladı. Sonra Kudüs'de büyük bir saray inşâsına girişti. O da (onüç) senede bitirildi. Bir sene sonra Himyer hükümdarlarından Yemen hükümdarı olan Belkıs gelip onunla görüştü.

Daha sonra doğu ve batı'da olan hükümdarların hepsi, ona itaat ettiler. Pek çok hediyeler gönderdiler.

Kz. Süleyman da (kırk) sene, bu şekilde hüküm sürdükten sonra öldü. Oğlu halîfe oldu. Fakat yalnız Yehûda ve Bünyamin'in kabileleri onun idaresinde kaldılar. Diğer (on) kabile ayrılıp Efrayim sülâlesinden ve Hz. Süleyman'ın özel adamlarından birini kendilerine hükümdar seçip başka bir devlet kurdular.

Bu suretle İsrâiloğulları, iki devlete ayrılmış oldu. Birisine "Yehûda Devleti" ötekine "İsrail Devleti" denildi. Yehûda devletinin başşehri Kudüs olup hükümdarları da Hz. Süleyman'ın oğulları ve torunları idi. Bunlar sanki İslâm halîfeleri yerinde idiler.

Bu devlet, gerçi iki sülâleden ibaret ise de, İsrâiloğullarmın, büyük âlimleri hep Kudüs'te ve İsrâiloğullarmın ibadethaneleri ve ziyaret yerleri olan Beyt-i Mukaddes ve Tevrat ile Hz. Musa'nın asâ'sı gibi emânetlerin hepsi orada bulunduğundan bu devlet; halkın nazarında makbul olup, hükümetlerine meşru ve doğru gözüyle bakılırdı,

İsrail devleti, on torun soyundan ibaret olup hükümdarlarına "Esbat hükümdarları" denilir; bunlar Hz, Süleyman'ın neslinden olan Devlet-i Yehûda halîfelerine isyan etmiş sayılırdı. Esbat hükümdarlarının başşehri önce Nablus'tu; sonra Samiri • ye, yani Sebastiye şehrini kurdular. Orayı başşehir yaptılar.

İsrâiloğullarmın (on) kabilesi bu İsrail devletine bağlı idi. Ancak içlerinde şer'î hükümler lâyıkıyle yerine getirilmezdi. Hattâ Kudüs'ü ziyareti bile terketmişlerdi. Bir aralık bu İsrail devletinde puta tapıcılık âyîni bile ortaya çıktı. Hattâ "Bâ'l" denilen puta tapar oldular; gitgide tamamen Musevî şeriatinden ayrıldılar.

Gerçi Yehûda devletinde bile bir ara bu gibi Allah'a ortak koşmalar ve isyanlara dâir sapıtmalar ortaya çıktıysa da, onun hâli, İsrail devletine nisbetle daha ehvendi. Çünkü her zaman Kudüs'de pek çok alim bulunur, Mescid-i Aksâ'da Tevrat okunurdu.

İşte o asırda İlyas ve Elyesa' (a.s.) İsrailoğullarına Peygamber gönderilmişlerdi.

İiyas ve Elyesa' (a.s.) ın kıssaları

İlyas (a.s.), Peygamber olunca kavmi, Bal adındaki puta tapmakta idiler. **"BaTden vazgeçiniz ve her şeyin yaratanı olan yüce Allah'a tapınız"** diye nasihat etti. Dinlemediler. Allah'ın azâbiyle korkuttu, kulak asmayıp Hz. İlyas'ı memleketlerinden kovdular.

Allah (c.c.), arıların beldelerinden bereketi kaldırdı. Yağmur yağmaz oldu. Açlıktan leşleri yediler. Sonunda Hz. İlyas'ı arayıp buldular. Onun öğütleriyle hareket eder oldular. Yüce Allah da üzerlerinden belâyı kaldırdı.

Sonra yine kâfir ve günahkâr oldular. İlyas (a.s.) usandı. Allah'a yalvarıp izin aldı. Onların içinden çıkıp bir tarafa gitti. Onlardan ayrılıp yalnızlık köşesine çekildi.

Yerine Elyesa' (a.s.) geçti. Halka vaaz ve nasihat ile meşgul oldu. Sonra kendisine Peygamberlik geldi. O da bir süre İsrailoğullarını düzeltmeye çalıştı.

İsrâiloğulları ise günden güne azıttılar. Allah'ın kitabını terk ettiler. Mülk ve memleket çekişmeleriyîe uğraşır oldular. En sonunda Allah (c.c), onların üzerine Asur devletini belâ etti. İşte o çağda . Yûnus (a.s.), Asur devletinin başşehri olan Ninova şehrikına Peygamber olarak gönderilmişti.

Yûnus (a.s.) ın kıssası

Hz. Yûnus İsrâiloğulları peygamberlerinden olup Ninova halkına Peygamber oldu. Onları Allah'ın birliğine çağırdı. Fakat onlar putlarını terk etmediler. "Allah tarafından azâb gelecek ve kırk güne kadar Ninova şehri yere batacak" diye korkuttu, yine kulak asmadılar.

Hz. Yûnus da onlara darıldı, artık ümidini kesti. Öfke ve kızgınlık ile Dicle kenarına indi, dolmuş bir gemiye bindi.

Halbuki yüce Allah tarafından vahiy gelmedikçe peygamberlerin bulundukları yerden ayrılmaları, vazifelerini bırakmaları, bir tarafa gitmeleri uygun değildi. Onun için gemi yürümedi. Gemi kaptanı, "İçimizde bir suçlu adanı olmalı. Kur'a atalım, kime çıkarsa denize afalım" dedi.

Kur'a attılar, Yûnus'a çıktı. O da: "Suçlu benim" deyip kendini suya attı. Onu büyük bir balık yuttu.

Hz. Yûnus, yaptığına pişman oldu. Tövbe ve istiğfar eyledi. Allah (c.c), tövbesini kabul etti. O anda balık onu çıkarıp bir kenara attı.

Balığın karnında Hz. Yûnus'un cismi pelte gibi olmuştu, Allah (c.c), ona taze kuvvet ve sıhhat verdi. Onu yine Ninova halkını davete gönderdi.

Meğer Hz. Yûnus'un gemiye bindiği gün gökyüzü kararmış. Ninova şehrini bir kara duman kaplamış. Halk, korkup Yûnus'u aramışlar, bulamadıkları gibi, hakîkaten onun haber verdiği şekilde bir musibet geleceğini anlamışlar. Hemen şehir dışında tövbe tepesi denilen yere çıkmışlar; ağlayıp sızlayarak Allah'a yalvarmışlar. Yüce Allah da tövbelerini kabul buyurmuş, vâdedilen azabı üzerlerinden kaldırmıştı.

Hz. Yûnus, dönüp Ninova'ya gitti. Halka Allah'ın hükümlerini bildirdi. Onlar da onun nasihati üzere hareket ettiler. Böylece bir zaman azaptan kurtuldular. Sonraları doğu ve batıda büyük büyük olaylar çıktı. Birçok devlet ve milletlerin düzenleri bozuldu. Yeni yeni devlet ve topluluklar meydana geldi.

Meselâ doğuda Medya kavmi, Babil vilâyetindeki Keldani halkı artık itaat etmez oldular. Medye ile Babil valileri birleşip Asur devletine isyan ederek, devletin başşehri Ninova şehrini kuşattılar.

Ninova şehri kuşatmadan kurtuldu. Asur devleti yeniden kuvvet buldu. Babil yine bir vali ile idare olunmaya başladı. Fakat doğu tarafı eski hâline getirilemeyip Medya hükümeti başlı başına kaldı.

Asur devleti, yine eski büyüklüğünü kazanmak için doğu ve batıya ordular gönderdiği sırada, İsrail devleti üzerine de saldırdı. Bir aralık İsrailoğu!larmdan birçok esirler aldı.

Bir süre İsrail devleti, Ninova hazînesine vergi vermek zorunda kaldı. Sonra vergi vermekten kaçınarak, Asur devletine karşı geldi.

Bunun üzerine Ninova hükümdarı, büyük bir orduyla İsrail devleti üzerine gitti. Başşehri olan Sebastiye şehrini ele geçirdi. İsrail devletinin hükümdarını, bütün ileri gelenlerini tuttu. Horasan taraflarına dağıttı. Asur ve Keldanlılardan birçok halkı götürüp İsrâiloğullarmın beldelerine yerleştirdi.

isrâiloğulları torunlarından olup da, o hâdisede kaçıp kurtulanlar, köşede bucakta kalanlar Yahûda devletine sığındılar. O sırada Hz. Süleyman'ın torunlarından Kudüs'de halîfe bulunan Hazkiyâ'nın başına toplandılar.

Böylece İsrail devleti, Hz. Musa'nın ölümünden "Sekizyüzotuzyedi" sene geçtiğinde battı. Kuruluşu "Beşyüzaltmışaltı" senesi başlarındaydı. Bu hesaba göre bunların hükümet süresi "İkiyüzaltmışbir" senedir.

Bundan sonra İsrâiloğulları hükümdarlığı, Hz. Süleyman'ın torunlarına kaldı. Yahûda devleti İsrail devletinin çöküşünden sonra "Yüzaltmışbir" sene daha yaşadı.

Yahûda devletiyle İsrail devleti, gerçi birbirini kıskanırlar, her zaman birbirinin aleyhinde bulunurlardı. Fakat kardeş oğulları demek olduklarından İsrail devletinin, o şekilde yıkılması ve bunca İsrâiloğullarmın esir olması Yahuda devletine pek çok dokundu.

Öyle ki, o zaman Kudüs'de yaşayan Hz. Eş'iya (a.s.) Asurlulara kötü - duada bulundu.

Asur devleti ise İsrail devletini mahvettikten sonra, Yahûda devletine göz dikti. Arası çok geçmeden Kudüs üzerine bir ordu gönderdi. Fakat Hz. Eş'iya (a.s.), Asur askerinin Allah tarafından bozgunluğa uğratılacağını önceden bildirdi.

Gerçekten, Asur ordusunda hastalık çıktı. Çok sayıda asker öldü. Ninova hükümdarı sonuçtan ümidini keserek Ninova'ya döndü. Böylece Yahûda devleti kurtuldu.

Fakat İsrâiloğulları, ondan sonra yine yolsuz hareketlere başladılar. Hz. Eş'iya'nm öğütlerini dinlemediler. Sonunda onu şehîd ettiler. Hazkiya ölünce yerine geçen oğlu, halka zulüm ve tecavüz eder oldu. Kendisi de çeşit çeşit zevk ve sefahate dalmıştı.

O zaman Asur devleti, o gaddar ve günahkâr hükümdarın üzerine saldırdı. Onu tutup bir süre hapsettikten sonra, her sene bir miktar vergi vermek üzere yine Yahuda hükümdarı olarak Kudüs'e gönderdi.

Sonra İsraiîoğuları yine azattılar. Din hükümlerini bir tarafa attılar. Allah'ın emrettiklerini, yasakladıklarını unuttular.

İşte o zaman Kudüs'de Hz. Ermiya (a.s.) İsrailoğullarına Peygamber oldu. Tevrat'ı meydana koydu. Din hükümlerini uygulatmaya başladı.

O sırada Asur devleti, doğuya yöneldi. Zafer kazanamadı. Sonra batıya dönerek Kudüs'e saldırdı. Fakat bir Yahûda kızı, ordu başkumandanını çadırında öldürdü. Bu yüzden Asur askeri bozuldu. Böylece Yahuda devleti kurtuldu.

Asur devleti bu bozgunluğun acıklı sonucundan kurtulamadı. Çünkü o bozgunluk üzerine Asur'a bağlı birçok kavimler isyan etti. Ninova'mn bir tarafa hükmü geçmez oldu. Babil valisi kuvvetli olduğundan, bağımsız bir hükümdar düzeyine yükseldi.

Sonra Medya hükümetiyle Babil valisi, Ninova aleyhine birleştiler. Babil valisinin oğlu ve başkumandanı B u h t u n n a s ı r , büyük bir orduyla gitti. Medya askeriyle birlikte, Ninova'yı kuşattı. Sonunda üstünlük sağladılar. Ninova şehrini yaktılar, yıktılar, yok ettiler.

O sırada Buhtunnasır'ın babası ölmüş olduğundan Babil'e dönüşünde saltanat tahtına oturmuştur. Böylece Asur devleti bütün bütün çöktü. Yerine iki devlet ortaya çıktı.

Biri Medya devletidir ki, şimdi İran dediğimiz yerler eline geçti. Diğeri Keldanlı devletidir ki, Asur devletinin batısı onun payına düştü. Babil şehri de başşehri oldu.

Babil şehri, yeniden başşehir olduktan sonra Buhtunnasır şehri büyüttü. Birçok yüksek yapılar, büyük savunma tahkimatlarıyla süsleyerek imar edip bayındır bir hâle getirdi.

Hz. Musa'nın ölümünden Buhtunnasır'ın tahta çıkışma kadar kaç yıl geçmiş olduğu üzerinde görüş birliğine varılamamıştır. Fakat tarihçiler arasında yaygın ve kabul edilen söylentiye göre "Dokuzyüzyetmişdokuz" senedir.

Buhtunnasır, tahta çıkışından birkaç yıl sonra İsrailoğulları'na saldırdı. İsrâiloğulları hükümdarı gördü ki. karşı durmak mümkün değil... İster istemez ona başeğdi. Onun tarafından tâyin edilmiş bir vali gibi, Kudüs'de kaldı. Üç yıl bu şekilde ona boyun eğdi.

Sonra İsrâiloğulları hükümdarı, baş kaldırarak Buhtunnasır'a karşı durdu. O da asker gönderdi. Onu Kudüs'den kaldırdı. Yerine oğlunu geçirdi. Fakat çok geçmeden onu da tutturdu; birçok bilgin ve İsrailoğullarımn ileri gelenleriyle beraber Babil'e getirtti. Hepsim hapsetti.

Hz. D a n y a 1 (a.s.) ile Hz. Ü z e y i r (a.s.) da bu esirlerden olup, ancak sonradan Buhtunnasır, Hz. Danyal'm kıymetini anlamış, ona çok hürmet etmiştir

Buhtunnasır, o şekilde İsrâiloğulları hükümdarını, BabiPe getirdikten sonra, yerine amcası oğlu S ı d k i y a adındaki şahsı kendi tarafından bir vekil sayılmak üzere İsrailoğullarına hükümdar kılıp, Kudüs'e gönderdi.

O da bir süre Buhtunnasır'a boyun eğmişcesine Kudüs'de hüküm sürdü. O sırada Hz. E r m i y a (a.s.), Kudüs'de olup, Buhtunnasır'la Sıdkiya'yı korkuturdu. İsrailoğullarına da günahlarından tövbe etmeleri için öğüt verirdi.

İsrailoğuliarı'ysa Allah'a âsî oldukları gibi günahları sebebiyle, Allah tarafından üzerlerine belâ olan Buhtunnasır'a bile isyan etmek isterlerdi.

Hz. Ernıiya (a.s.) gördü ki, İsrailoğullarına söz geçmez. Dinden bahis kâr etmez. Hemen içlerinden çıkıp bir tarata savuştu. Sıdkiya da Buhtunnasır'a karşı harekete kalkıştı.

Buhtumıasır, çok sayıda asker ile vezirini gönderdi. O da varıp bir süre Kudüs'ü kuşattıktan sonra zorla içeri girdi; Kudüs'ü yaktı, Bey t-i Mukaddes yani Kutsal **Ev'i** yıktı. İsrâiloğullarmın kimisini öldürdü, kimisini Sıdkiya ile beraber esîr edip Babii'**e** gönderdi.

îsrailoğuilaımdan bazıları Mısır'a, bâzıları Mekke'ye kaçıp kurtuldu. Kudüs'de yalnız âciz ve fakirler kaldı. Buhtumıasır, Babil'den ve başka yerlerden birçok halk gönderip, Kudüs'de İsrâiloğulları ka lintısıyla karışık olarak yerleştirdi. Üzerlerine de kendi tarafından birini vekil bıraktı.

Bu olay Buhtunnasır'm tahta geçişinin ondokuzuncu senesinde çıktı. Böylece Yahuda ve Bünyamin torunları da dağıldı. Yahuda devleti bütün bütün battı. İsrailoğullarımn ellerinden hükümet gitti.

Sıdkiya, İsrâiloğulları hükümdarlarının sonu olup, ondan sonra içlerinden hükümdar çıkmadı. Gerçi sonraları bir ara İsrailoğullarına içlerinden başkanlar seçildiyse de, onlar "Şeyhü'l-Beîed yani Şehrin Büyüğü" sayılıp, hükümleri Kudüs'ün dışına çıkmamıştır.

Buhtunnasır, öylece Kudüs'ü yakıp yıktıktan sonra, bütün Şam taraflarını **ele** geçirdi. Buyruklarını Mısır'a kadar yürüttü. Çevre **ve** yakınlarındaki kavim **ve** kabileleri korkuttu. Kendisinden sonra . gelenler de bir süre onun izinden gitti.

Böylece Keldanlı devleti, altmışsekiz yıl kadar Babil'de hüküm sürdü. Sonra İran'da ortaya çıkan "**K**eyan**i**ya**n** devleti" gelip Babil'i ele geçirerek, Keldanlı devletini yerîebir etti. **O** zaman İsrâiloğulları da esirlikten kurtulup yurtlarına gittiler. Kudüs'de toplanıp yetmiş yıldanberi yıkık duran Mescid-i Aksâ'yı yani Kudüs Büyük Câmisi'ni yeniden yaptılar.

Bâbil'derf bu seferki dönüşlerinde, yanlarında ikibinden çok bilgin vardı. Bunlardan biri de Hz. Üzeyir'di. Fakat önceden Kudüs yanıp, Kutsal Ev de yıkıldığı zaman, Tevrat kaybolmuş olduğundan, tâ o zamandanberi İsrâiloğulları din hükümlerini unutmuşlardı.

Bundan dolayı Hz. Üzeyir, birçok bilgin **ve** şeyhlerle bir yere geldi. Tevrat'ı ezberden okudu. Diğerleri dinleyip yazdılar. Böylece **Hz.** Musa (a.s.) m din hükümlerini yeniden meydana koydular.

Böylece İsrâiloğulları, Keldanlılann elinden kurtuldular. Fakat hükümeti ellerine geçiremeyip, İranlılara bağlandılar. Sonra Buhtunnasır tarihinin (dörtyüzotuzbeş) inci yılında ünlü "Büyük İskender" İran devletini yendiği, Babil'i ele geçirdiği sırada, Kudüs taraflarını da ele geçirmekle, İsrâiloğulları, Yunanlıların hükmü altına girdiler.

Sonra Romalılar çıkıp, Yunan memleketlerini ele geçirdiklerinde Kudüs'ü de almalariyle İsrâiloğulları, Romalıların boyunduruğunda kaldılar. İşte o zamanlar İsrailoğullarına, içlerinden biri başkan seçilirdi. Fakat bu başkanlar vekil ve şehrin büyüğü sayılırdı.

Zekeriya, Yahya ve Isa (a.s.) ın Kıssaları

Hz, Zekeriya Süleyman (a.s.) m soyandandır. Beyt-i Mukaddes'de Tevrat yazan ve kurban kesen başkandı. Yüce Allah ona Peygamberlik verdi.

Eşi İsa' çocuk doğurmazdı. İsa'nın kızkardeşi Hanne ki, İsrailoğullarımn büyüklerinden İmran adlı kişinin karısıydı. Onur, da çocuğu olmazdı.

Hanne **"Ulu Allah, bana** bir çocuk verirse Beyt-i Mukaddes hizmetine vakfedeyim" diye adakta bulunmuştu. O vakitler, erkek çocukları Beyt-i Mukaddes hizmetine tâyin etmek âdetdi. Hanne'nin de istediği erkek çocuk olduğundan, öylece adakta bulunmuştu.

Gebeyken kocası İmran öldü. Kendisi de umulanın tersine kız doğurdu. Meryem adını koydu. "Yâ Rabbı **ne** yapayım, kız doğurdum. **Sen** onu kabul et!.." diye Allah'a yalvardı, alıp Beyt-i Mukaddes'e götürdü. "Alınız bunu, mescide adaktır" deyip Beyt-i Mukaddes'e hizmet edenlere verdi. Büyük bir adamın kızı olduğundan, hepsi onu büyütüp terbiye etmeğe gayret gösterdi. Hz. Zekeriya (a.s.), onu karısının yanma götürdü.

Böylece Hz. Meryem, teyzesi İsa'nın yanında büyüdü. Sonra Hz Zekeriya, onun için Beyt-i Mukaddes'de özel bir oda yaptırdı. Hz. Meryem, odasına çekildi. İbadetle uğraştı. Yanma Hz. Zekeriya'dan başka kimse giremezdi.

Hz. Zekeriya (a.s.), yerini tutacak çocuğu olmadığından üzgündü. Karısı zaten çocuk doğurmazdı. Kendisi **de** yaşlı olduğundan artık çocuğu olmak ihtimali kalmamıştı.

Allah'ın lûtfu çok, ihsanına nihayet yok. Birgün Cibril (a.s.) Allah katından Hz. Zekeriya'ya geldi. İsa'dan "Yahya" adında bir çocuğu olacağını haber verdi. Hz. İsa'nın da dünyaya geleceğini bildirdi.

Sonra Cibril (a.s.), Hz. Meryem'in yanma vardı, yakasından üfürdü. Hz. Meryem hemen gebe kaldı.

Önce îsâ', gebe kalıp Yahya'yı doğurdu. Altı ay sonra da, Meryem'den "İsa" doğdu. Hz. Meryem, onu sardı, beşiğe koydu, alıp kavminin yanma götürdü.

"Meryem, sen ne yaptın? Baban kötü adam değildi. **Anan da** fahişe değildi... Sen, fena bir iş yapmışsın!.." deyip hemen onu taşa tutarak öldürıriek **için,** ellerine taş aldılar.

Hz. Meryem "Ondan sorunuz!" diye eliyle İsa'ya işaret etti. "Biz beşikteki çocukla nasıl konuşalım?" dediler. Hemen Hz. İsa söze başladı. "Ben, Allah'ın kuluyum. Buna kitap verdi. Beni Peygamber etti. Nerede olsam, beni mübarek kıldı. Doğduğum gün, öldüğüm gün ve sonra dirildiğim gün bana kurtuluş vere" dedi. Yahudiler, bunu işitir işitmez şaşıp kaldılar. Hz. Meryem'den el çektiler.

Fakat "Babasız çocuk olur mu?" diye Yahudiler arasında dedikodu çoğaldı. Hz. Zekeriya hakkında kötü şeyler düşündüler. Sonunda onu şehîd ettiler. O zaman Zekeriya (a.s.) yüz yaşındaydı.

Ne garip şeydir ki, Yahudiler, Hz. Âdem'in anasız babasız yaratıldığına inanırlarken Hz. İsa'nın yalnız babasız yaratıldığına inanamadılar.

Meryem (a.s.) İsa'yı aldı. Amcası oğlu Yusuf Neccâr'la beraber Mısır'a gitti. (Oniki) yıl orada kaldılar. Sonra Hz. Meryem, oğlu İsa'yla beraber döndüler. Kudüs taraflarındaki Nasıra köyüne geldiler. Hz. İsa (otuz) yaşma gelinceye kadar orada oturdular.

Hz. Yahya küçükken Tevrat'ı eline aldı. İsrailoğullarına dinden bahsetmeye, öğütler vermeye başladı. Babası gibi Hz. Musa'nın diniyle amel etmek üzere, İsrailoğullarına Peygamber olarak gönderildi.

Sonra Hz. İsa (a.s.) otuz yaşma gelince, yeni bir din ile Peygamber oldu. Ona İncil indi. Onun şerîatinin gelmesiyle, Hz. Musa'nın dini hükümsüz kaldı. Hz. Yahya (a.s.) da onun dinine uydu.

Hattâ o sırada İsrâiloğulları başkanı, kardeşinin kızını almak istedi. Hz. Musa'nın dinine göre nikâhını kıymasını Hz. Yahya'ya teklif etti.

O zaman Hz. İsa'nın dininde kardeş kızını almak haramdı. Onun için Hz. Yahya nikâh kıymaktan kaçındı. Kız ve anası gücenip, Hz. Yahya'nın öldürülmesi için direttiler. Kudüs başkanı da, Hz. Yahya'yı getirtip onların önünde boğazlattı.

Hz. İsa (a.s.), bir ölüyü diriltti. Anadan doğma körlerin gözlerini açtı. Suda yürüdü. Bu yolda daha birçok mucizeler gösterdi. Yalnız (oniki) kişi îman etti, ki onlara "Havariyun" denilir Onların birincisi "Şem'ûnü's-Safa" dır ki, Hıristiyanlar arasında ona "Botros" denilir. Birisi de diğer "Şem'ûn" adında biridir ki, Hıristiyanlar arasında ona "Yuda" denilir.

Öteki Yahudiler, îmana gelmek şöyle dursun Hz. Yahya gibi Hz. İsa'yı da öldürmeye karar verdiler. Hz. İsa (a.s.), son defa olarak Havarivun'la bir gece birleşip, gizlice sohbet ediyordu. Yahudiler ise onu öldürmek için sıkı sıkı arıyordu.

Hz. İsa, Havariyun'a dedi ki: "Horoz ötmeden yani sabah olmadan biriniz beni inkâr edecek, pek az paraya satacaktır." Gerçekten Havariyun'dan; "Yuda Şem'ûn," sabah olmadan vardı, Yahudilerden bir miktar rüşvet alıp Hz. İsa'nın yerini bildirdi.

Yahudiler hemen Hz. İsa'yı tutup da öldürmek için koştular, oraya gittiler. Hırs ve telâşla yanılıp o hâin Yuda'yı tuttular. Onu astılar. Gerçekten İsa'yı astık sandılar. Yüce Allah, Hz. İsa (a.s.) İdrîs (a. s.) gibi göğe kaldırdı.

Bundandır ki Yuda'nm adı hıristiyanlar arasında hakaretle anılır; fena ve hâin kişilere Yuda derler.

Hz. İsa göğe çekildikten (kırk) sene sonra Romalılar, Kudüs'e saldırarak Yahudilerin kimini öldürdüler, kimini esir ettiler. Kudüs'ü

yağma ve harâb ettiler. Yahudi kitaplarım tamamen yaktılar. Bey M Mukaddes'i yıktılar. Kudüs şehrini İsrailoğullarmctan boşalttılar.

Böylece Yahudiler, darmadağınık oldu. Ondan sonra bir yerde toplanıp da bir topluluk kuramadılar. Her yerde hor ve hakaretle karşılandılar. Fakir ve yoksul düşüp aşağılandılar.

Hz. Musa'nın ölümünden Hz. İsa'nın doğumuna kadar "Binyediyüzonaltı" yıl geçmişti.

Hz. İsa (a.s.), otuz yaşma gelince kendisine Peygamberlik geldi. Üç yıl kavmini Allah'ın birliğine çağırdı. Sonunda (oniki) kişi îmana gelip, Hakk yolda ona arkadaş oldular. Onların da birisi sonunda kendisine hıyanet etti. Ondan sonra Havariyun, İsa (a.s.) m vasiyeti üzere çevreye dağıldılar. Hıristiyanlığı halka yaymağa çalıştılar.

Sonradan İncil diye meydana birçok kitaplar yayıldı. Bir kısmı Havariyurı'dan bazılarına, bir kısmı da onların talebelerine dayandırıldı.

Bunlar ise, Hz. İsa'nın hayatı hakkında tarih yollu kaleme alınmış kitaplardı. Bunlarda İsa (a.s.) m bazı halleri, vasıfları belirtilmişti. Ara yerde İncil âyetleri yazılmıştı. Fakat birbirine uygun değildi, i

Hıristiyanların başkanları gördüler ki, bunlar birbirine uymuyor. Hepsini gözden geçirdiler. İçlerinden dördünü ayırdılar. Onları diğerlerine göre doğruya daha yakın buldular. İşte İncil diye Hıristiyanlar arasında dolaşan bu dört kitaptır. Onlar da tamamiyle birbirine uymaz. Asıl İncil ele geçmemiştir.

Havariyun dağılıp uzaklara giderek Hz. İsa'nın dinini halka öğretmişler s e de, o zaman dünya Allah'ı tanımayan ve O'na ortak koşanlarla doluydu. Hz. İsa'nın dini açıkça yerine getirilemeyip, üçyüz seneden fazla gizli tutuldu. Hıristiyanlar yer altlarında, mağara ve mahzen gibi yerlerde gizlice ibâdet ederlerdi. Duyulup tutulanlar eza ve cefa görürler, bazen işkenceye uğratılırlardı.

En sonunda Roma İmparatoru Kostantin, Hz. İsa'nın doğum tarihinden "üçyüzon" yıl sonra Hıristiyanlığın açıkça yerine getirilmesine izin verdi.

Sonra Kostantiniye şehrini kurdu. Roma devletinin eski başşehri Roma'yı terkederek, bu Kostantiniye şehrini başşehir yaptı. Kendisi de Hıristiyan oldu. Ondan sonra Hz. İsa (a.s.) a îman edenler çoğaldı. Hz. İsa'nın dini pek çok yerlere yayıldı. Hz. İsa'nın dinine girenlere "Nasârâ" denildi.

Fakat vaktiyle Hıristiyanlığın esasları, güzelce kaydedilemediğinden iş; piskoposların ellerine kaldı. Birtakım maksatlarla anlaşmazlık çoğaldı. Roma devleti ikiye bölündü. Biri "Doğu İmparatorluğu" dur ki, başşehri İstanbul'du. Diğeri "Batı imparatorluğu" dur ki, başşehri Roma'ydı.

Bu iki ve eski başşehirler, birbirini kıskandı. Bu yüzden "Roma devleti" ikiye ayrıldığı gibi, mezhepçe de Hıristiyanlar ikiye bölündü.

Bir kısmı "E i m p a p a" ya yani Roma piskoposuna bağlandılar. Bunlara "K a t o 1 i k" denildi. Bir kısmı İstanbul Patrik'ine bağlandılar. Bunlara da "O r t o d o k s" denildi. Sonraları birbirine aykırı birçok mezhepler ortaya çıktı. Hıristiyanlık tamamen aslından uzaklaştırıldı.

Öyle ki, diyanetten asıl gaye şirk yani Allah'a ortak koşmaktan sakınmak olduğundan, Hıristiyanlar şirk koşanlara mahsus olan putlardan son derece kaçınırlarken, sonraları Hıristiyan ibadethaneleri ne resimler asıldı. Kiliseler bayağı şirk koşanların tapmaklarına ben zetüdi.

Öteki milletler ise Allah'ı tanımazlar, O'na ortak koşarlardı. Hayli zaman peygamber de gelmedi. Uzun bir süre peygambersiz geçti. Bütün dünya sapıklıkta kaldı.

Romalılar bütün Avrupa kıt'asını ele geçirdikten başka Anadolu'yu, Mısır, Şam ve İrak'ı dahi aldılar. O çağlarda Romalılar diğer milletlere göre daha medenîlerse de, ahlâksızlığa düşkün, sefâhet ve işrete dalmış olduklarından, vardıkları yerlerde medeniyetle beraber pek fena âdetler bıraktılar. Bu yüzden birçok milletler ve kavimlerin ahlâkı bozuldu. Bereket versin ki Romalılar, Arap yarımadasını ele geçlremediler ve kendilerinin çirkin huyları ve fena âdetleriyle Arapları bulaşdıramadılar.

Fakat A r a p kabileleri de bütün bütün, çöllerde göçebe bir hayat yaşıyorlardı. Kendilerini cahillik kaplamıştı. Kimi Hıristiyanlığa kimi Yahudiliğe meyletmiştir. Birtakımı da, tırnak kesmek, boy a beleşti almak ve sünnet olmak gibi, Hz. İbrahim ve İsmail (a.s.) m dinlerinden kalma hükümlerle amel etmekteydiler. Yine bir kısmı da puta tapar olmuşlardı. Her sene H a c mevsiminde Arap kabilelerinden pek çok kimseler Mekke'ye gelip Kabe'yi ziyaret ederlerken, bir taraftan da Kabe'deki putlara tapanlar olurdu.

Kısaca o çağlarda dünya pek karanlık ve karışık bir duruma gelmiş ve düzelmesi bir peygamberin gönderilmesine bağlı kalmıştı.

İKİNCİ BÖLÜM

HAZRET-i MUHAMMED

Peygamberlerin Sonuncusu Muhammed Mustafa (s.a.v.) Hazretlerinin Doğumundan Önce Meydana Gelen Âdet Dışı Hâller

Âhir zamanda Arap ülkesinde İsmail (a.s.) m soyundan "Son Peygamber" in geleceği, daha önceki peygamberlere gönderilen kitaplarda yazılıydı. Geçmiş peygamberlerden bâzıları da Onun sıfatlarını belirtmiş ve tarif etmişlerdi.

"Hâtemü'l-Enbiyâ" yani "Son Peygamber" âlemlerin övüncü ve insanoğlunun en üstünüdür. O zamanın hükmünce onun Arap kavminden çıkması, Allah'ın bir hikmeti, o çağın bir gereğiydi.

Çünkü Araplar o zaman dünyaya yayılmış olan fenalıklara bulaşmamış ve Romalıların çirkin âdetlerine alışmamış, Arap yarımadasında çöl göçebeliği sayesinde asıl yaradılışları üzere kalmışlardı. Her ne kadar Araplar, ilim ve san'atlardan nasipsizlerse de, içlerinde fesahat ve belagat yani güzel, sanatlı ve dokunaklı yazmak merakı artmış olduğundan pek çok şâirler; gayet fasih ve beliğ (son derece düzgün ve san'atlı yazan) yazarlar ve çok güzel konuşan hatipler (konuşmacılar) yetişmişti.

Okur yazar olmadıkları halde gayet güzel şiir söylerler, dâima düzgün ve güzel söz söylemekle övünürlerdi. Hattâ Mekke yakınında "Sûk-u Ukâz" denen yerde her yıl Arapça ayların onbirincisi olan Zilkade ayında büyük bir panayır kurulurdu. Her taraftan şâirler, yazarlar toplanırdı. Güzel şiirler, seçkin hutbeler okunur, söz alanında yarışlar olurdu. Birinci seçilenler "Âferin" alır; şiiri Kabe duvarına asılırdı.

Böylece Kabe duvarına asılmış yedi kaside (bir çeşit şiir) vardı ki onlara "Mua11ekat-1 Seb'a (Yedi Askı)" denilir. Birincisi İmrü'l-Kays'm kasidesi olup, en yukarı asılmış ve Hz. Muhammed'in Peygamberliğine kadar öylece kalmıştı.

Kısacası şâirler, hatipler; güzel şiirler, dokunaklı hutbelerle büyük halk kitlesine öğütler verirler; halk ahlâkının güzelleşmesine pek çok gayret ederlerdi.

Câhiliyet zamanında Arapların edebiyatta bu derece ilerlemeleri dikkat olunacak, ibret alınacak bir özelliktir. Belki de Arap dilinin

o derece yükselmesi, Allah tarafından bu dille bir kitap indirileceğine işaretti.

Peygamberlerin babası Hz. İbrahim (a.s.), oğlu Hz. İsmail (a.s.) a dua edip, yüce Allah da duasını kabul ederek Hz. İsmail soyundan büyük bir millet çıkaracağını müjdelediği Tevrat'ta yazılıdır.

Hz. İbrahim'in diğer oğlu Hz. İshak (a.s.) m soyundan pekçok peygamber gelip geçmişti. Onların devri bitip artık Hz. İsmail evlâdına sıra gelmişti. Hz. İshak soyundan gelen bunca peygambere karşılık, Hz. İsmail soyundan ise en Son Peygamber gelecekti.

Araplar Neseb (soy-sop) ilmine çok kıymet verip, her kabile, kendi soyunu ezberlerdi. Kabilelerin birbirine göre üstünlüğü olduğundan, her biri kız alıp vermekte akranını arar ve dengini gözetirdi.

Hz. İsmail'in evlâdı ve torunları çoğaldı. Arap yarımadası'nın her tarafına dağıldı. İçlerinden Adnanoğulları, onlar içinde Mudaroğulları, onlar arasında Kureyş kabilesi, ötekilerden seçkin bir topluluktu. Kureyşliler içinde ise H â ş i m kolu hepsinden çok şeref ve fazilet sahibi oldu.

H â ş i"m 'in babası "A b d - i M e n â f", onun babası " K u s a y" onun babası " H a k i m", onun babası "M ü r r e", onun babası "K a ' b", onun babası "L ü v e y", onun babası "F i h r", onun babası " M â l i k", onun babası "N a d r", onun babası "K i n â - n e", onun babası " H u z e y m e", . onun babası "M ü d r i k e", onun babası " U y a s", onun babası "M u d a r", onun babası " N i z a r", onun babası "M a ' a d", onun babası "A d n a n" dır. Adnan da İsmail oğlu K a y z â r (a.s.) soyundandır.

İşte "Hâtemü'l-Enbiyâ (Son Peygamber)" (s.a.v.) in büyük ataları bu saydıklarımızdır. Ki, her birinin soyu çoğalmış, her biri pekçok toplulukların başı, nice kabile ve aşiretlerin dedesi ve babası olmuştur.

Fakat her ne vakit birinin iki oğlu olsa, ya da bir kabile iki kol olsa, Son Peygamberin soyu, en şerefli ve hayırlı tarafta bulunur; her çağda onun en yüksek atası kim ise yüzündeki ülkerinden bilinirdi.

Çünkü Hz. İsmaü'm alnında bir nûr vardı. Ülker yıldızı gibi parlardı. Bu parlaklık ona babasından kalmış, sonra evlâddan evlâda geçerek Adnan'a, ondan Maad ve Nizar'a gelmişti.

"Nizar", Arapça az bir şey mânâsına olan Nezir'den gelir. Bu adın konmasına sebeb şudur: Nizar, dünyaya gelince babası Maad, onun alnındaki parıltıyı görür görmez pek çok sevinmiş, kavmine büyük bir ziyafet verip "Böyle oğul için, bu kadar ziyafet azdır" demekle oğlunun adı "Nizar" kalmıştır.

Bu parıltı ise, Hz. Muhammed'in nuru olup, Hz. Âdem'den beri evlâddan evlâda geçmiş; sonunda asıl sahibi, Son Peygamber Hz. Muhammed'de durmuştu.

Böylece Adnanoğulları içinde Hz. Mıhammed'e ait parıltıyı taşıyan ve yansıtan bir seçkin soy çıkmıştı. Her çağda bu soydan olan şahıs kim ise yüzünün hemen anlaşılacak kadar güzel, nurlu olma-

smdan; ötekilerden seçilir; hangi kabilede ise o kabile diğerlerinden üstün olurdu.

Bundan dolayı Nizar'm evlâdı ve torunları içinde Mudaroğulları öbürlerinden daha çok şan ve şöhret buldu. Mudaroğulları çoğaldı, çevreye yayıldı. Birçok kabilelere ayrıldı. İçlerinden Kureyş kabilesi seçkinleşti.

Kureyş kabilesi Mâlik oğlu Fihr'in evlâd ve torunları demek olup, onun oğulları içinde Lüvey ve onun oğulları içinde Kâ'b diğerlerinden seçkin ve muhterem oldu.

Lüvey oğlu Kâ'b, Cuma günleri kavmini toplayarak hutbe okurdu. Kendi soyundan Son Peygamber geleceğini söyler; onun zamanına kim yetişirse ona îman etsin diye öğüt verirdi.

Kâ'bin torunlarından Kusay da Kureyş kabilesi içinde pek büyük bir kişidir ki: Şurada burada dağınık Kureyşlileri toplayıp kuvvet buldu. Mekke'de başa geçti.

Kabe hizmeti, aslında Hz. İsmail'in evlâd ve torunlarmdayken sonra bu şerefli hizmet Cürhüm kabilesine geçmiş; sonra göç ederek Mekke yakınında yaşayan Huzâa kabilesi, bir aralık Kabe hizmetini ve Mekke başkanlığını ele geçirmişti. Kusay, bir fırsatla Kabe'nin anahtarlarını Huzâa'dan aldı. Ondan sonra Kabe hizmeti de Kureyş kabilesinde kaldı.

Kusay'ın Zühre diye bir kardeşi olup, onun da evlâd ve torunları çoğaldı. Kureyş kabilesi içinde şeref ve itibar buldu, ki Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) annesi Amine Hatun onun soyundandır.

Kusay ölünce Abd-i Menaf ve Abdü'd-Dar ve Abdü'l-Uzza adındaki oğulları kaldı. Abd-i Menaf, diğerlerinden çok şan ve şeref buldu. Başkanlık ve efendilik, onun soyunda yerleşti. Abdü'd-Dar'm soyundan da Kabe hizmetindeki Şeybe oğulları geldÇ

Abd-i Menafin Haşim, Abd-i Şems, Muttalib ve Nevfel adlarında dört oğlu oldu. Her birinin soyundan gelenler çoğaldı. Hattâ Ümeyyeoğulları denilen Emevîler, Abd-i Şems'in soyundan gelmişti. Fakat hepsinin en şereflisi, en faziletlisi Hâşim'dir ki, Abd-i Menaf'dan sonra Kureyş kavminin ulusu, oydu. Temiz soyundan gelenlere Haşimoğulları ve Haşimî denilir. Son Peygamber de onlardandır.

Kureyş kavmi ticaretle uğraşan bir topluluktu. Kışın Yemen'e, yazın Şam'a giderler; her yıl iki tarafla da pek çok alışveriş ederlerdi.

Bundan dolayı Hâşim de Şam kafilesiyle Mekke'den çıkıp giderken Medine'ye uğradı. Orada Neccaroğulları kabilesinden Selmâ adlı kızla evlendi. Oradan Şam ülkesine gitti; Gazze'de öldü.

Selmâ ise ondan gebe kalıp son derece güzel ve yüzü nurlu bir erkek çocuk doğurdu ve Şeybe diye ad koydu.

Şeybe büyüdü. Dayı çocuklariyle beraber çıkıp gezmeğe başladı. Fakat hiç birine benzemezdi. Yüzünde ülkeri var, alnı ay gibi

parlar, güzel yüzünü görenler hayran kain:, başka soydan olduğu yüzünden belliydi.

Allah'ın elçisini öğen ensardan yani Medineii ünlü şâir H a s - s â n 'ın babası Sabit o sırada Medine'den Mekke'ye gidip Hâşim'-den sonra Kureyş'in ulusu kardeşi Muttalib'le görüştü. "Âh eğer kardeşin oğlu Şeybe'yi görsen şaşardın. Babana nekadar benzer ve nasıl şeref ve güzellik sahibidir, tarif olunmaz" diye Şeybe'yi anlatınca. Muttalib'in kalbine Şeybe'yi görmek arzusu düştü.

Kureyş kavmi içinde babadan oğula geçen peygamberlik nuru; Hâşim'e gelmiş ve yüzünde görülmüştü. Halbuki Hâşim'in Şeybe'den başka E s e d adlı bir oğlu olmuşsa da, ondan yalnız F a t ı m a adlı bir kız kalmıştı, ki Hz. A 1 i 'nin anasıdır. Demek ki, Hâşim'e ancak Şeybe'nin hayırlı bir vekil olması tabiî bir şeydi. Sâbit'in ifâdesi de bunu doğruladı. Bundan ötürü Muttalib; Şeybe'yi görmek zorunda kaldığından hemen Mekke'den Medine'ye gitti.

Muttalib Medine'ye varınca bir yerde Neccaroğulları'nm çocukları arasında Şeybe'yi gördü. Bir kere tavır ve hareketine, yüzündeki güzellik ve parıltıya baktı; kimse söylemeden yeğeni olduğunu biüp gözlerinden yaş aktı.

Nitekim Muttalib; Şeybe'yi tavır ve hareketinden bildiğini gözlerinden yaş geldiğini bâzı şiirlerinde pek yanık beyan ve hikâye eylemiştir. Muttalib hemen orada Şeybe'ye bir kat elbise giydirdi, anasına gönderdi. Sonra anasını razı ederek Şeybe'yi Mekke'ye götürdü.

Mekke'ye girerken Şeybe'yi görenler "Acaba bu çocuk Muttalib'-in kölesi midir?" demişler. O yüzden Şeybe'nin adı Abdü'l-Muttalib kalmış ve Muttalib ölünce yerine geçip; Kureyş kavminin efendisi, başkanı olmuştur.

Abdü'l-Muttalib'in alnında Hz. Muhammed'in nuru parıldardı. Kureyş kavmi, bundan dolayı onu çok uğurlu sayarlardı. Öyle ki Mekke taraflarında kıtlık, pahalılık olsa, onun eline yapışıp S e b î r .dağına çıkarlar; onun yüzü suyu hürmetine Allah'dan yağmur isterlerdi. Allah da Hz. Muhammed'in nuru hürmetine onlara rahmet ve bereket gönderirdi.

Son Peygamber Hz. Muhammed'in dünyaya gelmesi yaklaştıkça kâhin yani görünmez âlemden haber vericiler; Onun dünyayı şereflendirmesini bildirmeğe; acaip ve gariplikler ve alışılmışın dışında işaretler belirmeğe başladı. Biri şudur ki: Abdü'l-Muttalib bir gün Harem-i Şerîf'de uyurken bir rüya görüp korkuyla uyandi. Kâhinlere gidip rüyasını anlattı. Kâhinler de "Senin soyundan çocuk doğacak; yer ve gök halkı ona îman getirecek" dediler.

Bunun üzerine Abdü'l-Muttalib; Kureyş kadınlarından Fâtıma adlı bir kız aldı. Ondan oğlu A b d u l l a h dünyaya geldi. Hz. Muhammed'in nuru, onun alnında görünür oldu.

Evvelce Mekke'de hüküm süren Cürhüm kabilesi üzerine düşman saldırınca Yemen taraflarına kaçmak zorunda olduklarında K a b e hazînesinden bir hayli eşya alıp Z e m z e m kuyusuna atmışlar, üzerine de taş, toprak dökerek yerini belirsiz etmişler.

Çok yıllar bu hâl üzere kaldı. Zemzemin nerede olduğunu kimse bilmiyordu. Bir gece Abdü'l-Muttalib'e rüyasında Zemzem'in yeri büdirilmiş, işareti gösterilmişti.

Böylece Abdü'l-Muttalib Zemzem kuyusunu buldu. Oğullarıyla beraber onu kazmağa başladı. İçinde kılıçlar, zırhlar ve altundan yapma geyik heykelleri çıktı. Abdü'l-Muttalib onları aldı. Geyik heykellerini Kabe'nin kapısı önüne koydu. Zemzem kuyusunu tamamen ayıklayıp hacılara Zemzem ulaşdırmaya başladı.

Kureyş kavmi; büyük dedeleri Hz. İsmail'den kalma bir mübarek kuyunun meydana çıkmasından dolayı çok çok sevindiler, teşekkür ettiler. Bu yüzden Abdü'l-Muttalib de eskisinden ziyade şan ve şöhret ve halkın gözünde kıymet kazandı.

Abdü'l-Muttalib'in oğulları Haris, Ebu Talib, Ebu Leheb, Gaydak Hacl, Abdü'l-Kâ'be, Mukavvim, Zübeyir, Dırar, Kuşem, Abdullah, Haraza ve Abbas'dır. Fakat Kuşem küçükken ölmüştür.

Abdü'l-Muttalib, oğulları içinde en çok Abdu11ah'ı severdi. Çünkü içlerinde en güzel, en fazla, ahlâk sahibi oydu. Peygamberlik nuru onun yüzünde açıkça görünüyordu.

Zühre oğulları ulusu Vehb kızı Âmine, soy-sopça Kureyş kızlarının en üstünü olduğundan Abdü'l-Muttalib onu Abdullah'a aldı.

Âmine, Abdullah'dan Son Peygamber'e gebe kaldı ve hemen Abdullah'm alnındaki güzellik nuru Âmine'nin alnında parlamaya başladı. O sırada Kureyş kavmi, kıtlık ve pahalılığa düşmüşlerdi. Çok sıkıntı çekiyorlardı. Resûl-i Ekrem ana rahmine düşer düşmez, Onun hürmetine yüce Allah (c.c.), Kureyş'in bağ ve bahçelerine o kadar bereket verdi ki, hepsi zengin oldu:

O seneye Araplar "Fetih ve sevinç yüı" dediler. Âmine gebeyken Abdullah, Şam kafi! esiyle Medine'ye gitti, orada hastalandı. Yirmibeş yaşında dayıları yanında öldü.

Böylece Son Peygamber, yetim inci gibi anası karnındayken tek ve yetim kaldı. İşte o sırada alışılmışın dışında olan hâdiselerden meşhur "Fil olayı" çıktı.

Şöyle ki: Çok yıllar Yemen'de hüküm süren Himyer hükümdarlarının kuvvetlerine zayıflık gelmesiyle Habeş'ler, Arabistan yakasına geçip, Yemen ülkesini ele geçirmişlerdi.

Haberlilerden hükümdarlık sırası Ebrehe adlı padişaha gelince, Yemen'in başşehri olan San'a'da büyük bir kilise yaptı. Bundan maksadı, Arapları, Kabe ziyaretinden vazgeçirmek, yüzlerini San'a'ya çevirmekti.

Arablar ise eskidenberi yılda bir kere Mekke'ye gelip Kabe'yi ziyaret edegeldiklerinden, böyle San'a'da yeni yapılmış bir kiliseye meyil ve yönelmek şöyle dursun, ona hakaret gözüyle bakıyorlardı. Öyle ki içlerinden birisi o kilise içine girip pisledi.

Bundan dolayı Ebrehe, pekçok öfkelendi. Hemen Kabe'yi yıkmak üzere büyük bir orduyla Mekke'ye doğru yola çıktı. Tâif şehrine gelince bir miktar askerle bir adamını Mekke'ye gönderdi. O da gelip

Mekke halkının hayvanlarını sürdü. Bu sırada Abdü'l-Muttalib'in de (dörtyüz) devesini götürdü.

Abdü'l-Muttalib, hemen Ebrehe'nin ordusuna gitti. "Kureyş Başkanı" diye haber verdiler. Onu yanma davet edip, büyük bir hürmetle ağırladı. "Niçin geldin?" diye sordu. Abdü'l-Muttalib develerini istedi. Ebrehe "Ben sandım ki Kabe'yi yıkmayım diye ricaya geldin?" dedi.

Abdü'l-Muttalib dedi ki: "Ben, develerin sahibiyim. Onları isterim. Kabe'nin sahibi vardır, Onu O korur."

Hemen Ebrehe, emretti; hayvanlarını geri verdiler.

Abdü'l-Muttalib, hayvanlarını aldı Mekke'ye getirdi. "Bu Kabe'nin sahibi, Onu korur korkmayınız" diye Kureyş'e güven verdi.

Çünkü Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.), ana rahmine düşmüş, mutlu doğumları pek yaklaşmıştı. Yakında dünyayı şereflendireceklerine dâir nice alışılmışın dışında işaretler belirmiş; Abdü'l-Muttalib rüyasını görmüştü. Bu bakımdan Ebrehe'nin Allah'ın evi'ni yıkamayacağını kendi vicdanında kestirmişti.

Gerçekten iki ay sonra Son Peygamber dünyaya gelecek, sonra Kabe'yi kıble edinecek, Ebrehe ordusunun durumu da dünyaya büyük bir ibret olacaktı.

Şöyle ki: Ebrehe'nin büyük bir fü'i vardı. Dâima onu askerinin önünde yürütür, onunla nereye gitse zafer kazanacağına inanırdı. Öyle tecrübe eylemiş, öylece bellemişti. Bu sefer de Ebrehe, o fü'i ordusunun önüne kattı, hemen Mekke üzerine yürüttü.

Mekke'ye yaklaşıp da içeri girmeye hazırlanırken fil, yere çöktü. Kaldırıp yürütmeye çalıştılar, yürümedi. Başını başka tarafa çevirdikçe hemen koşup gider, fakat Mekke'ye doğru çevirdikçe gitmeyip yere yatardı.

Onlar bu çekişmedeyken Allah (c.c.) tarafından birçok Ebâbî1 yani Dağ Kırlangıcı veya Keçisağan kuşları geldi. Her birinin ağzında, ayaklarında birer ufak taş vardı. Ebrehe askerinin omuzlarına salıverirlerdi. Hangisine değse yaralanır, ölürdü. Bir çoğu bu şekilde öldü. Kalanı düşe kalka Yemen'e kaçıp kurtuldu.

Ebrehe de bu suretle San'a'ya varabilmişse de fena hâlde hasta olduğundan çok geçmeden ölmüştür. Ondan sonra iki oğlu sırasiyle kısa bir süre San'a'o'a hüküm sürmüşlerse de, çok sürmemiş devletleri yıkılmıştır.

Ebrehe'nin askeri öylece dağılınca Mekke halkı, şehrin dışına çıkıp onun ordusunda buldukları mal ve eşyaları aldılar.

Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) hürmetine Kureyş kabilesi, hem öyle bir büyük düşman şerrinden kurtuldular, hem de böyle zahmetsizce bir hayli ganimet malına kavuştular. Bir kat daha şan ve şöhret buldular.

Kureyş kabilesiyle çekişmekte olan Arap kabileleri, artık onlarla savaşmaktan vazgeçip onların, Allah (c.c.) tarafından korunduğuna inandılar. Bu seneye Araplar "Fil Yılı" diye ad koydular ki, Hz. İsa'nın doğumunun "Beşyüzaltmışdokuz" uncu senesiydi.

Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) de o yıl doğdu, ki Ebrehe'nin yukarda anlatılan "Fil" le Mekke'ye gelip gitmesi (Arapça birinci ay olan) Muharrem aymm ortalarmdaydı. Elli bu kadar gün sonra Rebiülevvel (Arapça üçüncü ay) içinde de Hz. Muhammed (s.a.v.) doğdu

Hazret-i Muhammed (s.a.v.) in Doğuşu

Fil yılından ve Nisan içinde Arap aylarından Rebiü'l-Evvel aymm onikinci Pazartesi gecesi sabaha doğru daha yeni tan yeri ağardığı sırada âlem, bir başka âlem oldu. Yani Son Peygamber Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretleri doğdu, gün doğmadan âlem, nurla doldu.

Abdullah'dan Âmine'nin alnına geçmiş olan güzellik nuru, onun alnına geçti. Âdem zamanından beri evlâddan evlâda geçen peygamberlik nuru şimdi sahibini buldu, artık onda karar kıldı.

Ertesi Pazartesi günü sabahleyin bütün putlar yüzüstü düşmüş bulundu, görenler şaşırdı.

Âmine'den rivayet edilir ki: "Ben, öteki kadınlar gibi gebelik zahmeti çekmedim. Gebelerde olan ağırlıkları görmedim. Fakat gece rüyamda gördüm: Biri gelip 'Ey Âmine! İyi bilmelisin ki, sen âlemlerin hayırlısına gebesin. Doğduğu zaman adını MUHAMMED koyasın' dedi. Doğum yaklaşınca kulağıma şiddetli bir ses geldi, ürktüm. Hemen bir ak kuş geldi, kanadiyle arkamı sığadı. Benden, korkma ve ürkme hâlleri geçti. Bir yanıma bakdım: Beyaz bir kâseyle şerbet sundular. Alıp içdiğim gibi, her tarafımı nûr kapladı. O anda Hz. Muhammed (s.a.v.) dünyaya geldi. Etrafıma bakdım, gördüm ki, Abd-i Menaf kızlarına benzer, fakat gayet uzun boylu birçok kızlar, etrafımda dönüyorlar. Şaşırdım. 'Ya Rabbi bunlar kimlerdir?' dedim."

Hz. Muhammed (s.a.v.) doğarken Âmine'nin gözünden perde kaldırılıp anlatıldığı gibi, cennet hurilerini, melekleri görmüş olduğu; daha pek çok harikulade hâller seyretmiş olduğu rivayet edilir.

Cennetle müjdelenen on kişiden Afv oğlu Abdurrahman'm anası Şifâ (*) hatun o gece Âmine'nin yanında bulunmuş, onun gözüne de Hz. Muhammed (s.a.v.) in doğumu sırasında doğudan batıya kadar bütün dünyanın nurla dolduğu gibi daha pek çok âdet ve tabiat dışı şeyler görünmüş olduğunu oğlu Abdurrahman'a söylemiş, o da başkalarına anlatmıştır.

O gece Abdü'l-Muttalib Kabe'de Allah'a (c.c.) yönelmiş yalvarırken "Müjde ey Abdü'l-Muttalib! Şimdi Âmine'den bir çocuk doğdu. Vücûdu âleme rahmettir" diye gizliden bir ses işitmiş, hemen Âmine'nin yanma gitmiş, orada da nice alışılmışın dışında şeyler görmüştür.

(*) Bu hatunun ismi "Şifâ" ve "Şelfâ" olmak üzere çeşitli rivayetler vardır.

Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) sünnetli ve göbeği kesilmiş olarak doğmuştu. Arkasında iki küreği arasında tâ kalbinin hizasında bir nişanı vardı ki, ona Peygamberlik yüzüğü, Peygamberlik mührü denilir.

Hz. Ayşe'den rivayet edümiştir: "Mekke'de bir Yahudi vardı. Hz. Muhammed (s.a.v.) doğduğu gecenin ertesi, Kureyşlilerin toplandığı yere gelerek 'Bu gece aranızda bir oğlan doğdu mu?' diye sormuş. 'Evet. Abdü'l-Muttalib oğlu Abdullah'ın bir oğlu oldu' demişler. 'İşte Son Peygamber odur ve arkasında nişanı vardır.' diye haber vermiş. Varmışlar, Hz. Muhammed (s.a.v.) i görmüşler. Yahudi, Onun görünüşüne bakıp arkasındaki Peygamberlik mührünü görünce aklı başından gitmiş ve 'Peygamberlik artık İsrailoğullarmdan gitti. Bundan sonra başka Peygamber gelme ümidi bitti. Kureyşliler öyle bir devlete erecekler ki, şan ve şerefleri doğudan batıya kadar her yere ulaşacak' demiş."

İsrâiloğulları peygamberleri, Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) i bazen M u h a m m e d (s.a.v.), bazen de A h m e d diye anmışlar ve işaretlerini söylemişlerdir., Gizliden haber veren kâhinler de, böyle bildirdiklerinden o zamanki Yahudi kâhinleri arasında Son Peygamber'e dair çok sözler söylenir ve dünyayı şereflendirmesi beklenirdi. Bundan dolayı doğuş tarihini anlamış ve belirtmişlerdi.

Sabit oğlu Hassan rivayet eder ki: "Ben sekiz yaşındaydım. Bilirim ki, bir gün sabahleyin Medine'de bir Yahudi, diğer Yahudilere haykırıp, 'Bu gece Ahmed'in yıldızı doğdu' dedi. Sonra hesapladım. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğduğu geceye uygun düştü."

Abdü'l-Muttalib, o gibi hayırlı işaretleri görüp çok çok sevindi ve "Bu oğlumun sânı pek büyük olacak" dedi. Kendisine Allah tarafından öyle bir mutlu oğul verildiğine dâir güzel bir kaside söyledi ve büyük bir ziyafet verip, Kureyş kabilesini davet etti. Geldiler, yediler, içtiler "Bu ziyafete sebeb olan çocuğa ne ad koydun?" diye sordular.

Abdü'l-Muttalib, "Muhammed (s.a.v.)" diye cevap verdi. Onlar da "Böyle dedelerinde olmayan adı koymaktan maksadın nedir?" dediler. "Maksadım ve istediğim bu ki: Onu gökte Allah (c.c.) ve yerde halk pek çok övsünler" dedi.

Son Peygamber, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) pek çok adları vardır. En meşhurları "M u h a m m e d" ve "A h m e d" dir. Muhammed" Arapça pek çok övülmüş olan kimse demektir.

Mahmud, Mustafa, Sâhibü'l-Beyân, Sâhibü'l-Hâtem, Sâhibü'l-Makami'l-Mahmud, Sâhibü'l-Kadîb, Sahibü'l-Herave de Son Peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yüksek lâkablarındandır.

Hz. Muhammed (s.a.v.) doğumunda meydana gelen alışılmışın dışmda olan görülmemiş hâllerden bâzıları da bunlardır:

Hz Muhammed'in (s.a.v.) doğuşu sırasında, İran hükümdarının sarayı sarsıldı. Ondört balkonu yıkıldı. Fars vilâyetinde "İ s t a h r - â b â d" adlı şehirde ateşe tapanların bin senedenberi yanan ateş-

gedeleri söndü. Sâve gölü yere batıp görünmez oldu. Semâve vadisinde tam tersine sular taşdı. İran'ın başkadısı Mubedan da o gece rüyasında, bir alay sert ve başıboş develerin bir bölük Arap atlarını yederek Dicle nehrini geçip İran şehirlerine dağıldıklarını görmüştür.

O zaman Sasaniler sülâlesinden İran şahı Nûşirevan, sarayın sarsılıp da balkonların yıkılmasından canı sıkılmış olarak yakınlariyle bu meseleyi konuşurken İstahr-âbâd'dan ateşgedenin söndüğü haberi geldi. Yine bu sırada Sâve gölünün battığı ve Semâve'de suların taşdığı işitildi. Hesapladılar. Bütün bunların, balkonların yıkıldığı zamana rastladığını hayretle gördüler.

Bunun üzerine Nûşirevan telâşlanıp hemen Mubedan'ı çağırtarak bu olanları bir bir anlattı. O da, o gece görmüş olduğu rüyayı söyledi.

Nûşirevan daha çok telâş ve endîşeye düşüp "Acaba bu işaretler ne ola?" diye Mubedan'dan sordu. Mubedan, ne olacağını biliyordu. Hemen "Arabistan'da büyük bir olay çıkmak gerektir." diye cevap verdi.

Hemen Nûşirevan, Arap hükümdarlarından kendisine bağlı Münzer oğlu Numan'a emir gönderip "Bana bir bilgiç adam gönder" diye buyurmakla Numan da Abdü'l-Mesih adında tanınmış bir bilgini gönderdi.

Abdü'l-Mesih hemen İran hükümdarının başşehri Medâyin'e varıp Nûşirevan'ın yanına girdi. Nûşirevan olup bitenleri söyleyip "Bu işaretler ne mânâya gelir?" diye sordu. Abdü'l-Mesih de "Benim Şam taraflarında oturan Satîh adında bir dayım vardır. Bunların mânâsını ancak o verebilir" diye cevap verdi.

Bunun üzerine Nûşirevan "Haydi çabuk Satîh'in yanma git. Ondan sor, bana cevabını getir." diye emretti. Abdü'l-Mesih de hemen Medâyin'den çıkıp Şam ülkesine gitti.

O zaman Araplar içinde Kâhin ve Arrâfe denen bir takım bilgiç adamlar vardı ki, Allah'ın sırlarından bahsederler ve gelecek şeyleri haber verirlerdi. En ünlüleri işte bu "Satîh kâhin" dedikleri şahısdı ki, çok yaşlı bir adamdı. Hattâ Nizar ölünce, mirasını oğlu Mudar ile diğer oğulları arasında pay eden oydu derler. Aslı Yemenli olup, ancak Şam tarafında bir manastırda yerleşip kalmıştı. Halbuki bedeninde kemik yok, şekil ve kıyafetçe benzeri görülmemiştir. Dâima arkası üstüne yatar ve bir tarafa götürülecek olursa, kendisini döşek gibi devşirip hayvan üzerine yükletirlermiş. Kısasa, insana benzemez, dilinden başka organı oynamaz acaip bir kişiydi. Fakat gayet güzel, düzgün ve akıcı sözler, nice yıllar sonra olacaklardan bahsedermiş.

Abdü'l-Mesih büyük bir sür'atle Satîh'in olduğu yere gitti. Yanına girdi, selâm verdi. Satîh ise ölüm döşeğine döşenmiş, gözleri kapanmış olduğundan, Abdü'l-Mesîh'in selâmını işitmiyor, dünya kelâmı kulağına gitmiyordu.

Satîh'in bu hâli Abdü'l-Mesih'e çok dokundu. Hemen Satîh'i etkileyecek, içinde yanık sözler bulunan bir şiir söyledi:

"Acaba Yemen'in ulusu sağır mıdır? Yoksa işitiyor mu? Yoksa ölüp gitti de, bizleri bütün bütün ümîdsiz mi bıraktı? Ey zorluklan sona erdirici büyük adam, bir büyük ve muhterem topluluğun ulusu olan kızkardeşinin oğlu, İran şahı tarafından gönderilmiş olmasiyle dağ ve düz, gece ve gündüz demeyip, yollardaki tehlikeleri hiçe sayıp büyük bir sür'atle sana geldi. Bütün bilgiçlerin altından kalkamadığı büyük işleri senden sorup öğrenmek ister."

Bunun üzerine Satîh, gözlerini açtı. Dedi ki: "Abdü'l-Mesîh, sür'atle Satîh'e geldi. Satîh ise kabre girmek üzeredir. Seni Sasani hükümdarı gönderdi. Sarayının sarsılması, ateşgedenin sönmesi ne demek olduğunu soruyor, bir de Mubedan'm gördüğü rüyanın tâbirini istiyor, ki rüyasında bir alay başıboş develer bir bölük Arap atlarım yederek Dicle'yi geçip memleketine dağıldığını görmüştü. Ey Abdü'l-Mesîh! O zaman ki okuma çoğala, Sâhib-i Herâve görüne, İran ateşi söne, Semâve vadisi taşa, Sâve gölü bata, Şam artık Satîh için Şam değildir. Sasanîlerden yıkılan balkonların sayısınca (ondört) hükümdar gelir. Artık olacak olur..." dedi ve hemen öldü.

Abdü'l-Mesîh, Medâyin şehrine döndü ve Satîh'den işittiği sözleri Nûşirevan'a söyledi. Nûşirevan ise kendisinin hükümdarlığında bir fenalık çıkmasından korkup, endîşe etmekte olduğundan, bu haberle avundu. "Bizim soyumuzdan ondört hükümdar gelip gidinceye kadar neler olur?" dedi.

Hakîkaten (ondört) hükümdar gelip geçinceye kadar, çok yüzyıllar geçmiş olacaktı. Oysa Nûşirevan'dan sonra bir aralık Sasanî devletinin durumu bozularak, yalnız (dört) yıl içinde Sasanî sülâlesinden (on) hükümdar gelip gitmiştir. Sasanî'lerin ömrü sanıldığı kadar uzun olmadı. Kısa zamanda ülkeleri müslümanlar eline geçmişti. Nûşirevan'dan sonra ondördüncü hükümdar olan Yezdicürd, Hz. Osman'ın halifeliğinde öldü. Onunla Sasanî devleti yıkılmış ve sona ermiştir.

Son Peygamber Hz. Muhammed'in Doğumundan Peygamberliğine Kadar Meydana Gelen Alışılmışın Dışındaki Olaylar

Mekke halkı, ötedenberi yeni doğan çocuklarını Mekke'de tutmayıp aşiretlerden bir sütanaya verir, aşiretler içinde, havası güzel yerlerde büyütürlerdi.

Bu bakımdan aşiretlerden ara sıra Mekke'ye süt analar gelir; emzirip büyütmek üzere birer çocuk alırlardı. Çocukları büyütüp de anasına babasına geri verince, yaptıklarının karşılığını fazlasiyle görürlerdi.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğumu sırasında Saadoğulları kabilesinden Mekke'ye birçok sütanalar geldi. Her biri birer çocuk aldığı sırada içlerinden H a r i s adlı adamın karısı H al i m e de Hz. Muhammedi (s.a.v.) aldı, yurduna götürdü.

O sene Saadoğu 1ları yurdunda kıtlık vardı. Halime âlemlerin övüncü olan Hz. Muhammedi (s.a.v.) alıp da götürdüğü gibi, hayvanlarının sütü çoğaldı. Evine görülmemiş bir bereket geldi. Haris buna dikkat edip "Ey Halime! Bu getirdiğin yetimin ayağı ne uğurluymuş. O geleli gecemiz hayır oldu. Aman ona iyice bakalım" dedi.

Halime ise onu öz çocuğundan çok severdi. Öyle ki, büyüyüp de ayak üzerinde gezmeye başlayınca, Âmine onu almak istedi. Fakat Halime "Mekke'nin havası ağırdır. Aman dokunmayınız. Birazcık daha bizim yanımızda kalsın" diyerek Âmine'yi kandırdı. Onu yanında alıkoydu.

Halime onu canı gibi sever; esen yelden korur, asla yanından ayırmazdı. Bir gün her nasılsa Halîme'nin dalgınlığına gelmiş, o da süt kardeşi Ş e y m a ile birlikte öğleyin kuzuların yanma gitmiş. Geldiklerinde Halime, kızı Şeyma'ya "Niçin güneşin böyle kızgın zamanında dışarı çıkıyorsunuz?" demiş. Şeyma da "Biz sıcak görmedik. Kardeşimin başı ucunda bir kara bulut dolaşıyor. O nereye giderse bulut da beraber gidiyor, bir yerde dursa duruyor. Buraya kadar hep gölgelikte geldik" diye cevaplamış.

Bunun üzerine Halime ve Haris, âlemlerin övüncü olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) gidişatına çok dikkat edip gördüler ki: Yüzünün nuru ve simasının parlaklığı dolayısiyle başka çocuklardan seçkindir. Davranışları da diğer çocukların hareketlerine benzemiyor. Çocuklar oynarken o, karşıdan bakıp oyuna karışmıyor.

Haris ve Halime onun bu gibi tavırlarına bakıp, onda bir başka görünüş olduğunu anlamışlar, ona karşı eskisinden daha çok saygılı olmaya başlamışlar. ,

Ne zaman ki dört yaşma erişti; gezip dolaşır oldu ve olağanüstü haller çoğaldı. Haris bu durumlardan ürktü, karısına "Ey Halime! Vakit kaybetmeden bu çocuğu anasına vermeliyiz" dedi. Halime de, ister istemez Hz. Muhammedi (s.a.v.) alıp Mekke'ye götürdü. Muhterem annesi Âmine'ye verdi.

Sonra Âmine, onu alıp Medine'ye götürdü. Dayı oğulları olan Neccâroğullarıyla görüştürdü. O zaman Medine'de bulunan Yahudi kâhinleri, onun şekline ve durumuna bakıp "Bu ümmetin peygamberi işte bu çocuk olsa gerekdir" derlerdi.

Âmine, onunla beraber Medine'den Mekke'ye dönerken yolda öldü. Âlemlerin övüncü olan Hz. Muhammed (s.a.v.), anadan da yetim kaldı. Dedesi Abdü'l-Muttalib onu yanma aldı.

O sırada Mekke'de büyük bir kıtlık vardı. Kureyş kabilesi, Abdü'l-Muttalib'e gelerek, yağmur duasına çıkmasını rica ettiler. O da Hz. Muhammed'in (s.a.v.) elini tutup, Ebu Kubeys dağına çıktı. Allah'a (c.c.) yalvardı. Yüce Allah (c.c.) da, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hürmetine yağmur yağdırdı; büyük feyiz ve bereket verdi.

Arap şairlerinden bazıları o zaman, bu hadiseye dair şiirler söylemişler; bundan dolayı Abdül-Muttalib'e teşekkür etmişlerdir. Hz. Muhammed (s.a.v.) o zaman yedi yaşındaydı. Bir yıl sonra Abdü'l-Muttalib, yüz küsur yaşında öldü. Hz. Muhammed amcası Ebû Talib'in evinde kaldı.

O yıl da Mekke'de kıtlık olmuştu. Kureyş kabilesi, Ebu Talib'e gelip yağmur duasına çıkması için yalvardılar. O da Hz. Muhammed'in (s.a.v.) elinden tuttu. Birlikte Kabe'ye gitti. Kabe duvarına dayamp dua etti. Hz. Muhammed (s.a.v.) parmağını göğe doğru kaldırdığı gibi yağmur yağmaya başladı.

Nitekim Urfuta oğlu Cülhüme adındaki şahıs, o zaman Mekke'de bulunmakla, bu olayı şöyle anlatmıştır: "Bir sene Mekke'ye gittim. Kıtlıktan Mekke halkının hali yamandı. Aralarında birbirleriyle danışıyorlardı. Bâzıları, Lât ve Uzza adlı putlardan; kimileri de Menât adlı puttan yardım isteyelim, dedikleri sırada içlerinden yaşlı biri: 'Hâlâ aranızda Hz. İbrahim'in sülâlesinden kalan varken, niçin başka sebeb arıyorsunuz?" demesiyle Kureyş'in ileri gelenleri, hemen kalkıp Ebu Talib'in yanına gittiler, yağmur duasına çıkmasını rica ettiler. O da çıkıp Kabe'ye geldi. Arkasını Kabe duvarına verdi. Duaya iiaşladı. Yanında, yüzü güneş gibi parlayan bir oğlancık vardı. Parmaklariyle göğe işaret etti. Gökyüzünde bir parça bulut yokken, her tarafta bulutlar belirdi, yağmurlar yağdı. Seller aktı."

Bu olaydan Ebû Talib de bir şiirinde edebî bir şekilde bahsetmiş, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) keramet ve saadetine dâir sözler söylemiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) oniki yaşındayken Ebû Talib, ticaret maksadiy. i e Şam kafilesiyle çıkıp onu da beraber götürdü.

Şam vilâyetinde olan Busrâ şehrine erişdiklerinde bir manastır karşısına indiler, bir ağaç altına kondular.

O manastırdaki rahip ise, Bahîra diye bilinen Cercîs adındaki sofu ve yalnız başına yaşayan biriymiş.

Kervan gelirken Bahîra bakıp görür ki: Kervanla beraber bir bulut da geliyor. Kervan gelip konunca, bulut da o ağacın üzerinde karar kılıp duruyor ve o ağaç uzun zamandanberi kurumuşken o ânda yeşillenmiş.

Bahîra kendi bilgisini, bu konudaki keşiflerini; görmüş olduklarına uygulayınca, anlar ki; Son Peygamber, bu kafile içinde ve o ağacın altındadır. Hemen bir ziyafet tertibiyle aşağı inip, Ebu Talib'i, arkadaşlariyle beraber manastırına davet etti. Ebû Talib de Hz. Muhammedi (s.a.v.) yüklerin yanında bırakıp, diğer arkadaşlariyle beraber manastıra gitti.

Hepsi sofraya oturunca Bahîra, onları birer birer gözden geçirdi. Hiçbirinin yüzünde aradığı işaretleri görmedikten başka, o bulutun da hâlâ ağaç üzerinde durduğunu. gördü ve hemen: "Arkadaşlarınızdan gelmeyen var mı?" diye Ebû Talib'e sordu. O da: "Yalnız küçük bir çocuk kaldı" diye cevap verdi. Bahîra: "Onun da şeref vermesini rica ederim" deyince Ebu Talib, Hz. Muhammedi (s.a.v.) alıp sofraya getirdi.

Bahîra, yemek sırasında dikkat edip görür ki: Son Peygamber hakkında geçmiş peygamber ve âlimlerden rivayet edilen işaretler, tamamen onda vardır. Hemen yemekten sonra onu yanma aldı ve:. "Sana bazı şeyler soracağım. Lât ve Uzza hakkı için doğru söyle" dedi. Hz. Muhammed (s.a.v.) de: "Lât ve Uzza'ya yemin verme. Çünkü benim dünyâda en çok nefret ettiğim şey puttur." diye cevap verdi.

Bunun üzerine Bahîra, yüce Allah (c.c.) a yemin verdi ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) durumunu lâyıkiyle anlamak için, soracağı şeyleri sordu. Aldığı cevaplar da kendisinin fikrini doğruladı, inancını kuvvetlendirdi. Hemen bir vesileyle Hz. Muhammed'in (s.a.v.) mübarek arkasını açıp peygamberlik mührünü gördü, büyük bir edep ve hürmetle öptü.

Beri tarafta Kureyş'in ileri gelenleri: "Bahîra'nm yanında Muhammed'in (s.a.v.) ne büyük kıymeti var" diye şaşarak konuşurlarken, Bahîra, Ebu Talib'e: "Adın nedir ve bu şeref ve saadet fidanı kimdir?" diye sordu. O da: "Bana Ebû Talib derler. Bu da oğlumdur" diye ce-, vap verdi. Bahîra: "Yok yok... O'nun şekil ve hâline bakılırsa bir yetim inci olması gerektir" dedi.

Ebû Talib, "Evet, benden inmiş olan bir oğul değildir. Fakat kardeşimin oğludur. Baba ve anası öldüğünden yetimdir. Ancak benim terbiyem altında olmasından ötürü 'Oğlum' yerindedir" dedi. Bahîra düşüncesinde,isabet eylemiş olduğundan memnun oldu. Artık kendisine tam bir kanaat geldi. Dedi ki: "Ey Ebû Talib! Bu çocuk peygamberlerin sonuncusudur. Şam Yahudileri içinde onun vasıflarını bilir ve işaretlerini tanır kâhinler vardır. Bakarsın hıyanet etmeye kalkışırlar. İyisi mi, sen onu Şam'a götürme. Buradan geri çevir" diye öğütledi. Ebû Talib de Bahîra'nm sözünü tuttu. Malını Busra şehrinde sattı, hemen geri döndü.

Âlemlerin övüncü olan Hz. Muhammed (s.a.v.) çocukluk devrini ge. çirdi, gençlik yaşlarına erdi. Yüzü nurlu, sözü ruhlu, hitap ve cevabı güzel; doğruluk ve bir işi her yönüyle düşünüp taşınmada eşsizdi. Sözünde sâdık, yumuşak huylu ve insanlıkça başkalarından üstündü. Bundan dolayı Kureyşliler içinde seçkin oldu, "Muhammedü'1-Emin" diye şöhret buldu.

Onyedi yaşındayken amcası Abdü'l-Muttalib oğlu Zübeyir'le birlikte Yemen'e gidip geldi. Bu yolculuğunda da kendisinden olağanüstü hâller görüldü. Mekke'ye dönüşlerinde arkadaşları, bu hâlleri nakil ve hikâye etmekle Kureyş içinde: "Bunun sânı pek büyük olacak" diye söylenir oldu.

Yirmi yaşına eriştikde gözüne bazen melekler görünmeye başladı. Şöyle ki: Ona işaret edip: "İşte bütün âlemlere hidâyet eriştirecek budur. Fakat şimdilik çağırma zamanı gelmedi" derlerdi. >

"Fahr-i Âlem" yani âlemlerin iftiharı olan Hz. Muhammed (sav.). bu acâip hâlleri Ebû Talib'e açdı. O da bir çeşit hastalık eseri olmasın diye, onu Arap kâhinlerinden birine gösterdi; ilâç ve devasını sordu. Kâhin, onu dikkatle muayene etti: "Ey Ebû Talib! Endîşe etme. Bu

kutsal vücud, her türlü hastalıklardan uzaktır. Gözüne görünen şeylerse meleklerle düşüp kalkmasına başlangıç olsa gerektir. Umulur ki, Âhir zaman Peygamberi budur" dedi.

O zamanlarda Kureyş'in ileri gelenlerinden genç iken dul kalmış Hatice adında çok zengin bir hatun vardı. Bazı kişilere ortaklıkla sermaye verirdi. "Muhammedü'l-Emîn'e biraz sermaye versen hayır ve menfaat görürdün" diye bâzıları tarafından kendisine hatırlatılmakla, Hatice de o Hazret'e yani Hz. Muhammed'e (s.a.v.) epeyce sermâye verdi. Kölesi Meysere'yi de yoldaş ederek Şam'a gönderdi.

Fahr-i Âlem Hazretleri, Şam kafilesiyle giderken Bahîra'nın manastırı önüne indiler. Meyseıe'yle birlikte bir ağaç altında kondular. Bahîra ise daha önce öldüğünden yerine geçen Nestura adındaki rahip oraya geldi ve Meysere'yle eskiden tanışıklığı olduğundan, onunla görüştü, söze girişti. Allah'ın (c.c.) birliğine ve Muhammed'in (s.a.v.) Peygamberliğine şehâdet etti: "Yâ Meysere! Hz. İsa'nın haber verdiği Son Peygamber, işte budur. Şam'a gitmeyiniz. Hâin Yahudiler görüp tanırlar, bir kötülükte bulunabilirler" dedi. Bundan dolayı Fahr-i Âlem yani Hz. Muhammed (s.a.v.) de Şam'a gitmeyip Busra'da alışveriş ederek oradan geri döndüler.

Pek sıcak bir günde Mekke'ye ulaştılar. Hatîce birkaç kadınla bir yerde durup Şam kaafilesinin gelişini seyrediyorlardı. Gördüler ki: Yolculardan birinin başı üzerinde iki kuş kanat gerip geliyor; çadır gibi gölge ediyorlar. "Bu kim ola?" derken Meysere çıkageldi. "Muhammedü'l-Emîn olduğunu bildirdi. Ve sıcak vakitlerde iki melek, onun başı üstünde kanat gerip gölgelendirmek gibi nice görülmemiş hâller gördüğünü ve Nestura'nın sözlerini haber verdi.

Hesaplara bakıldı, diğer senelere göre daha çok kâr ve menfaat sağlandığı anlaşıldı. Fakat Hatice'nin gözüne Şam ticâretinin kâr ve menfaati görünmezdi. Çünkü daha önce Hatîce, bir rüya görüp amca oğlu olan "Nevfel oğlu Varaka" ya anlattığında: "Sen, Âhir zaman Peygamberinin hanımı olacaksın" diye tâbir etmişdi.

Nevfel oğlu Varaka ise Hıristiyan olup İncil ve Tevrat okur ve gelecekten haber verir; çok yaşlı meşhur bir kâhin, yani herkesçe bilinemiyen şeylerden bahseden biriydi. Bundan dolayı Hatîce bu fikirlere dalmış, başka şeyleri düşünmez olmuştu.

İşte bu sırada iki taraf dan aracılar çıktı. Hatice'nin Fahr-i Âlem'le nikâhının kıyılmasına karar verildi. Hemen Hatice'nin evinde nikâh meclisi kuruldu. Kureyş ululları toplandı. Hz. Muhammed (s.a.v.) de amcası Hamza ile birlikte gidip orada bulundu.

Önce Ebû Talip, çok edebî bir hutbe okudu. Kısaca şudur: "Şükür Allah'a (c.c.) ki, bizleri İbrahim'in soyundan, İsmail'in neslinden, Maad'ın aslından ve Mudar'ın unsurundan yarattı. Bizi mükerrem olan Evi'nin bekçisi, Kabe'sinin hizmetçisi; bu sebeple halkın hâkimi ve reisi etti. Bundan sonra asıl konumuza gelelim: Kardeşim Abdullah'ın oğlu Muhammed'lc, Kureyş'den hangi genç karşılaştılarsa bu, ona soy-sopça; akıl ve faziletçe üstün olur ve tercih edilir... Gerçi malı

azsa da buna bakılmaz. Çünkü mal, kaybolan bir gölge gibidir. Altın ise alınıp verilen iğreti bir şeydir. Vallahi bundan sonra onun hâli ve sânı pek büyük olacaktır. İşte bu haliyle, sizin aynı şekilde şân ve şeref sahibi olan kızınız Hatice'yi istedi. Bu kadarı muaccele olarak yani ağırlık parası olarak veriyor; şu kadarı da müeccele olarak yani kararlaştırılan bîr zamanda vereceğini söz veriyor."

Ebû Talib'in bu konuşması üzerine Nevfel oğlu Varaka da bir konuşmada bulundu: "Allah'a şükür ki, bizleri belirttiğin gibi yarattı. Saydığın şeylerden çok, üstünlük ve şeref ile seçkin kıldı. Şimdi biz, Arab'ın uluları, reisleriyiz. Siz de böylesiniz. Aşiret, sizin üstünlüğünüzü inkâr etmez. Hiçbir kimse sizin hayır ve şerefinizi reddetmez. Biz de sizinle akraba olmak istiyoruz. Ey topluluk! Şahit olunuz. Ben, Abdullah oğlu Muhammed'e (s.a.v.) Huveylid'in kızı Hatice'yi nikahladım" dedi. Kureyş uluları şahit oldu.

Fahr-i Âlem, o zaman yirmibeş yaşında olup Hatice ise ona göre epeyce yaşlıydı. İşte Haticetül-Kübrâ (Büyük Hatice) denilen Seyyidetü'n-nisa (kadınların efendisi) budur. Onun ölümüne kadar Hz. Muhammed (s.a.v.), ondan hoşnut ve razı kaldı. Onun sağlığında başka bir kadınla evlenmedi.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hz. Hatice'den önce Kasım adında bir oğlu dünyaya geldi. Bundan dolayı Arap örf ve âdeti gereğince Fahr-i Âleme, "Ebu'l-Kasım" yani Kasım'm babası denildi. Fakat Kasım küçükken öldü.

Hz. Muhammed (s.a.v.) otuz yaşındayken Zeyneb; otuzüç yaşındayken Rukayye; sonra Ümmü Gülsüm adındaki kızları dünyaya geldi. Kendisine Peygamberlik geldiği zamanda Fâtımatü'z-Zehra adındaki muhterem kızı doğmuştur ki, Fahr-i Âlem, onu bütün çocuklarından çok severdi. Onun hakkında Seyyidetü'n-nisa (kadınların efendisi) diye buyurdu. Yine Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Peygamberliğinden sonra Abdullah adında bir oğlu dünyaya gelmiştir. Fakat o da küçükken Ölmüştür.

O zaman Kureyşliler başsız bir halk kalabalığı durumundaydılar. Fakat hakkın yerine getirilmesine çok dikkat ederlerdi. Kavmin ulutarafından mazlumun hakkı zâlimden alınırdı. Hattâ büyük bir meclis kurup Mekke'de kimseye haksızlık ve zulüm ettirmemek üzere sözleşip yemin etmişlerdi. O meclisde Hz. Muhammed de (s.a.v.) bulunmuştu.

Önceleri Kabe'de bir kuyu vardı. Hazîne yapılarak Kabe'ye getirilen hediyeler oraya konurdu. Sel'den Kabe'nin bazı yerleri yıkılınca bir hırsız, bu Kabe hazinesinden bazı eşyalar çalmış; Kureyş'in ululası arasında verilen karar üzere elleri kesilmişti. Bunun üzerine Kureyşliler, Kabe'yi yeniden yapmaya başladılar. Yapım sırasında iş Kara Taş'm yerine konmasına gelince, bazı kabileler Hacer-i Esved'i yani Kara Taş'ı yerine biz koyacağız diye iddia ettiler. Diğerleri ise buna karşı çıktığından aralarında çekişme başladı. Sonunda bu dâvayı kılıçla kesmek üzere savaşa karar verdiler. Sonra bu karardan cayıp Mu-

hammedü'l-Emîn'i hakem seçerek onun hükmüne razı oldular. O da bir parça bez getirip Hacer-i Esved'i onun içine koydu; her kabileye bir ucundan tutturup yukarı kaldırttı; mübarek elleriyle Hacer-i Esved'i alıp yerine koydu.

Kureyşliler, onun bu hüküm ve tedbirini kabul edip çok beğendiler. Bu şekilde aralarındaki kavga ve çekişme de sona erdi. O zaman Fahr-i Âlem, otuzbeş yaşındaydı. Otuzyedi yaşma gelince gayipten kendisine: "Ey Muhammed" diye seslenilmeye ve bazı taraflarda nur görünmeğe başladı. Bu sırları yalnız Hatice'yle söyleşirdi.

Hâtemü'l-Enbiya yani Son Peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.v.) geleceğini önceden haber vermiş olanlardan birisi de "tyâd" kabilelerinin ulusu olan meşhur Sâide oğlu Kass'dır, ki pek çok yaşamış, güzel ve düzgün konuşmakla tanınmış bir kimseydi. Öyle ki, çok yaşlıyken Ukâz panayırında kızıl bir deve üzerinde olduğu ve Arab'ın en iyi konuşanları, orada hazır bulunduğu hâlde, çok düzgün ve san'atlı bir konuşma yapmıştı. O zaman Fahr-i Âlem de Ukâz panayırında bulunup onun bu yüksek konuşmasını dinlemişti. Fakat daha halkı, Allah'ın birliğine çağırmakla görevlendirilmemişti.

Sâide oğlu Kass'ın o konuşması, Arab'ın meşhur konuşmacüarı arasında çok yayılmış, dillere destan olmuştur. Kısaca tercümesi budur:

"Ey insanlar! Geliniz, dinleyiniz, belleyiniz, ibret alınız. Yaşayan ölür; ölen yok olur; olacak olur. Yağmur yağar, otlar biter. Çocuklar doğar. Analarının babalarının yerini tutar. Sonra hepsi yok olup gider. Olayların ardı arası kesilmez. Hemen birbirini kovalar. Kulak veriniz, dikkat ediniz. Gökte haber var, yerde ibret alacak şeyler var. Yeryüzü bir sarayın döşemesi, gökyüzü bir yüksek tavan. Yıldızlar yürür, denizler durur. Gelen kalmaz, giden gelmez. Acaba vardıkları yerden hoşnut olup da mı kalıyorlar? Yoksa orada bırakılıp da uykuya mı dalıyorlar? Yemin ederim Allah'ın (c.c.) katında bir din vardır ki, şimdi bulunduğunuz dinden daha sevgilidir. Allah'ın (c.c.) bir gelecek Peygamberi vardır ki, gelmesi pek yakın oldu. Gölgesi başınız üstüne geldi. Ne mutlu o kimseye ki, ona inanır, o da ona doğru yolu gösterir; vay o talihsize ki, ona isyan eder, karşı çıkar. Yazıklar olsun ömürleri gafletle geçen ümmetlere!..

Ey İyad'lılar! Hani babalarınız, dedeleriniz, hani süslü köşkler, taştan evler yapan Ad ve Semûd kavmi; hani dünya varlığına gururlanıp da kavmine: 'Ben, sizin en büyük rabbinizim!' diyen Firavun ile Nemrud? Onlar size göre daha zengin, kuvvet ve kudretçe sizden fazla değil raiydiler? Bu yer onları değirmeninde öğüttü toz etti, dağıttı. Kemikleri bile çüıüyüp dağıldı. Evleri yıkılıp ıssız kaldı. Yerlerini yurtlarını şimdi köpekler şenlendiriyor. Sakın onlar gibi gaflet etmeyin, onların yoluna gitmeyin. Her şey yok olucu gidicidir. Kalıcı ancak yüce Allah'dır, ki birdir, ortağı, benzeri yoktur. Tapılacak ancak odur. Doğmamış, doğurmamıştır. Bizden önce gelip geçenlerde bize ders olacak şey çokdur. Ölüm ırmağının girecek yerleri var, ama çıkacak yeri

yokdur. Büyük, küçük hep göçüp gidiyor. Giden geri gelmiyor. Kesin olarak biliyorum ki, herkese olan bana da olacaktır."

Sâide oğlu Kass Son Peygamberin yakında geleceğini anlamış olduğu hâlde, Ukâz panayırı'nda böyle halkın arasında konuşurken zavallı, bilmiyordu ki, Son Peygamber de oradadır; onu dinliyordur. Arası çok geçmeden Son Peygamber'e Peygamberlik geldi. Fakat Sâide oğlu Kass öldüğünden, gelip de görüşmek kendisine kısmet olmadı.

Ondan sonra İyad oğulları'nın ulusu Cârûd da, onun gibi Allah'ın (c.c.) birliğine, Hz. İsa'nın (a.s.) dinine inandığı hâlde kavminin büyükleriyle birlikte gelip bir gün Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanma girdi. İslâm ile şereflendi. Onunla beraber kavminin bütün büyükleri de îman ettiler.

Hz. Muhammed (s.a.v.), ondan memnun oldu: "İçinizde Sâide oğlu Kass'ı bilen var mı?" diye sordu Cârûd da: "Yâ Resûlalîah! Hepimiz biliriz. Özellikle ben, her zaman onun izinde gidenlerdenim" diye cevap verdi. Hz. Muhammed (s.a.v.): "Sâide oğlu Kass'ın Ukâz panayırında deve üzerinde 'Yaşayan ölür, ölen yok olur, olacak olur' diyerek hutbe okuduğu hatırımdan çıkmaz. Bir hayli sözler daha söylemişti. Sanmam ki, hepsi hatırımda kalmış olsun" diye buyurdu.

Ebû Bekir (r.a.) o toplantıda hazır bulunup: "Yâ Resûlalîah! Ben de o gün Ukâz panayırmdaydım. Sâide oğlu Kass'ın söylediği sözler hep hatınmdadır." diyerek adı geçen hutbeyi başından sonuna kadar okudu. Bunun üzerine, Cârûd'un arkadaşlarından biri ayağa kalkıp, Sâide oğlu Kass'ın bâzı şiirlerini okudu ki, Kabe'de Hâşimoğullarmdan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Peygamberliğini açıkça bildirmişti.

Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) de: "Umarım ki, Allah (c. c.) Kıyamet gününde Sâide oğlu Kass'ı ayrıca bir ümmet olarak diriltsin" diye buyurdu.

Hazret-i Muhammed'in (s.a.v.) Peygamberliği

Fahr-i Âlem Muhammed (s.a.v.) (kırk) yaşındayken Peygamberlik ve (kırküç) yaşındayken Risâlet, yani halkı Allah'ın birliğine davet emri geldi.

Peygamberliği, doğru çıkan rüyalarla başlar. Altı ay kadar rüyasında her ne görürse aynısı çıkardı. O sırada bir köşeye çekilip yalnız kalmayı severdi. Hira dağına gider, ordaki bir mağarada tek başına ibâdet ederdi. İşte o zaman, Cibril (a.s.) gelip kendisine göründü, şu mânâlara gelen Kur'an âyetlerini getirdi:

"Ey Muhammed! Yaratan, insanı pılıtılaşmış kandan yaratan Rabbinin adıyla oku! Oku! Kalemle öğreten, insana bilmediğini bildiren Rabbin, en büyük Kerem sahibidir."

İlkönce Allah'ın (c.c.) vahyinin heybeti, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) korku ve dehşet verdi. Hemen titreyerek Hatice'nin yanma gitti.

"Beni örtün, beni örtün" diye buyurdu. Hemen Hatice, O Hazret'-in üzerini örttü. O ela biraz rahat bir nefes alıp dinlendikten sonra olup biteni Hatice'ye anlattı. Hatice (r.a.) Hz. Muhammedi (s.a.v.) alıp amca oğlu olan meşhur Nevfel oğlu Varaka'nın yanına gittiler. Vahiy olayını ona hikâye ettiler. Varaka: "Müjde ey Muhammed! Sen, Meryem oğlu İsa'nın haber verdiği Ahirzanıan Peygamberisin... Sana görünen melek, Hz. Musa'ya da gelen, "Nâmus-u Ekber" yani Cibril'dir. Keşke genç olsaydım da senin, insanları Allah'ın birliğine çağıracağın zamana erişseydim. Kavmin seni Mekke'den çıkaracağı zaman sana yardım edeydim." dedi.

Hz. Muhammed (s.a.v.) bunun üzerine: "Ya... Kavmim beni Mekke'den çıkaracak mı?" diye sordu. Varaka: "Evet, Peygamberlik, her kime verildiyse kavmi içinden ona düşmanlar çıkagelmiştir. Seni de kavmin Mekke'den çıkarsalar gerektir" diye cevap verdi. Ondan sonra vahyin arkası kesildi. Cibril (a.s.) gelip görünmez oldu. Hz. Peygamber, bundan pek çok sıkıldı. Fakat İsrafil (a.s.) arasıra gelip gider; Resûl-i Ekrem'e bâzı şeyler öğretirdi. Bu hâl, üç sene kadar sürdü. Sonra bir gün Hz. Peygamber'e gökten bir ses geldi. Yukarı bakınca Cibril-i Emini gördü.

Yine kendisine korku ve dehşet gelip Hatice'nin (r.a.) yanma gitti. Elbisesine büründü. O zaman yine Cibril (a.s.) gelip göründü. "Yâ Eyyühe'l-Müddessir" sûresini getirdi. İşte Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Peygamberliğinin başlangıcı budur. Ondan sonra Cibril-i Emin yavaş yavaş Kur'ân âyetleriyle gelip gitmeye başladı. Yirmi sene bu hâl üzere devam etti.

Kısaca Fahr-i Âlem, bir yeni şeriat ile bütün cin ve insanlara Peygamber oldu. Onun şerîatiyle diğer şerîatler ortadan kalktı. Kendisi Son Peygamber olup, ondan sonra peygamber gelmek ihtimali kalmadı. Nevfel oğlu Varaka evvelce öldüğünden, hayattayken belirtmiş olduğu gibi, Resûl-i Ekrem'in Peygamberliğine yetişemedi.

Peygamberlik çağrısına, ilkönce uyarak, İslâm'a giren, Resûl-i Ekrem'le beraber namaz kılan Hz. Hatice'dir. Sonra Hz. Ebu Bekir ile Hz. A1i (r.a.) İslâm ile şereflendiler. Gerçi o zaman Hz. Ali daha erginlik çağma gelmemişti. Ama küçükken Resûl-i Ekrem'in evinde, onun terbiyesi altında bulunduğundan Resûl-i Ekrem, halkı Allah'ın birliğine çağırmaya başladığı zaman, o da îman etmiştir. Fakat İslâm olduğunu belli etmeyip gizli tutardı.

Ama Hz. Ebu Bekir, câhiliyet zamanında Kureyş içinde büyümüş olduğu halde, nasıl ki Fahr-i Âlem, küçüklüğünden beri putlardan nefret edegelmişse; o da ötedenberi putlara secde etmezdi. Sağ duyusuyla Kureyş'in dininden başka Allah katında makbul bir din olduğunu düşünür; fakat ona delil olacak, yol gösterecek bir kılavuz bulamazdı. Resûl-i Ekrem, çağrıya başladığı ân, herkesten önce îman etti. Güvendiği kimseleri de el altından İslâm'a çağırmaya başladı.

Bu sırada Resûl-i Ekrem'in kölelik durumundan çıkarttığı kölesi Harise oğlu Zeyd de İslâm'la şereflendi. Ondan soma Hz. Ebû

Bekir'in çağrısı üzerine Affan oğlu Osman, Avf oğlu Abdurrahman, Ebû Vakkas oğlu Sa'd, Avvam oğlu Zübeyr ve Ubeydullah oğlu Talha iman ettiler. Hz. Ebû Bekir'le birlikte Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanına gittiler. Abdest alıp namaz kıldılar; Allah hepsinden hoşnud olsun, işte en evvel İslâm'la şereflenen ashab, yani Peygamberimizi görmek ve sohbetine ermek mutluluğunu kazanmış kimseler bunlardır.

Onlardan sonra Cerrah oğlu Abdullah'm oğlu Ebû Ubeyde, Eret oğlu Habbâb ve Hattâb oğlu Ömer'in amca çocuklarından Nüfeyl oğlu Amr oğlu Zeyd oğlu Saîd'le karısı Hattâb kızı Fâtıma ve Abdü'l-Esed oğlu Ebû Seleme ve Ebû Erkami'l-Mahzûmî oğlu Erkam ve Maz'ûn oğlu Osman ve kardeşleri Kudame ile Abdullah ve Abdi Menaf oğlu Mullalib oğlu Haris oğlu Ubeyde ve Mes'ûd oğlu Abdullah ve Bilâl-i Habeşî ve Suheyb-i Rumi ve Yasir oğlu Ammar'la annesi Sümeyye îman ettiler. Daha sonra' halk bölük bölük îman etmeye başladılar.

İşin başında Hz. Peygamber'in çağrısı gizliydi. Öyle ki namazda Kur'an-ı Kerim bile açıkça okunmazdı. Sonra: "Memur olduğun şeyi açıkla" mânâsına gelen âyet indi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem halkı açıkça Allah'ın birliğine çağırmaya, Kur'an-ı Kerim'i sesli okumaya başladı.

İşin başlangıcında kavminin çoğu îman etmedilerse de, ondan pek de uzak durmadılar. O, onların putları hakkında söz söylemedikçe onlar da onun hakkında kötülükte bulunmadılar. Sonra putlara tapmanın Allah'a ortak koşmak demek olduğu ve bir sapıklık sayıldığına dair ve yalnız yüce Allah'a (c.c.) ibâdet edilmesini emreden âyetler indi. Bu ise Kureyş'e güç geldi.

O ana kadar Resûl-i Ekrem'den yalan çıkmadığını hepsi bilirdi. O kadar ki aralarında: "Muhammedü'l-Emîn" yani, Güvenilen Muhammed diye ün saldığından her sözüne inanırlarken, bu konuda inanmadılar. Her ne kadar mucizeler yani olağanüstü haller gösterdiyse de kanmadılar.

Artık hangisine Allah'ın (c.c.) hidâyeti yani yol göstermesi eriştiyse, o îmana geldi. Geri kalanları Resûl-i Ekrem'e (s.a.v.) karşı düşmanlık etmek üzere birleştiler. Abd-i Menaf oğlu Rebia'nm oğulları olan Utbe ve Şeybe ve Ümeyye oğlu Harb oğlu Ebu Süfyan ve Ebu'l-Bahterî ve Mugîre oğlu Hişâm oğlu Ebu Cehil ile amcası Mugîre oğlu Velîd ve As oğlu Amr'm babası olan Vâil oğlu As ve diğer Kureyş büyükleri, toplanıp hepsinin ulusu olan Ebû Talib'in yanına gittiler: "Kardeşinin oğlu, bizim dinimize karışıp saldırıyor. 'Babalarınız ve dedeleriniz de sapıklıkta idi' diyor. Ya onu bu işten yasakla ya da onu korumayı bırak" dediler.

Ebû Talib, onları tatlı yüz ve yumuşak sözlerle başından savdı. Resûl-i Ekrem de eskisi gibi halkı Allah'ın (c.c.) birliğine çağırmaya

devam etti. Bu ise Kureyş'e ağır geldi. Yine toplanıp Ebû Talib'in yanına gittiler. "Artık biz, bu gidişata sabredip dayanamayız. Ne olacaksa olsun. Hiç olmazsa iki taraftan biri ortadan kalksın da öteki rahat etsin. Eğer sen Muhammed'den (s.a.v.) vazgeçmezsen, biz senden ayrılırız" dediler.

Ebû Talib, işin biraz daha güçleştiğini anladı. Resûl-i Ekrem'e: "Kavmin şöyle böyle diyor" diye durumu anlattı. "Artık seni koruyamıyacağım!.." demediyse de, sözünün gelişinden bu mânâ anlaşıldı. Resûl-i Ekrem ise bundan son derece üzüldü. Öyle ki, mübarek gözlerinden yaş geldi.

"Ey babam yerinde olan amcam! Ben, yüce Allah (c.c.) tarafından, gerçek dîni bildirmeğe memurum. Onun emrini yerine getirmek zorundayım. Onlar her ne yaparlarsa yapsınlar, ben bundan vezgeçmem" diye buyurdu. Kalkıp yürüdü. Ebû Talip, her ne kadar îmana gelmemişse de, Resûl-i Ekrem'i öz çocuğundan çok severdi. Ve Onun her bakımdan korunmasına önem verirdi. Resûl-i Ekrem'in öyle üzgün olarak kalkıp gitmesi Ebû Talib'e çok dokundu. Hemen arkasından çağırdı:

"Ey kardeşimin oğlu! Sen işine bak, ben sağ oldukça onlar sana bir şey yapamazlar" diye garanti verdi. Bu mânâda birkaç beyit söyledi. Gerçekten Resûl-i Ekrem'i korumakta devam etti. O da eskisi gibi çağrısını sürdürdü.

Araplar akrabalık gayreti gütmekte çok aşırıydılar. Her biri kendi aşiret ve akrabasını son derece gözetirdi. Gerektiğinde her kabîle birleşik olarak düşmana karşı giderdi.

İslâm dîninin ortaya çıkmasından sonra mü'minler arasında din birliğine dayanan yeni bir birlik doğdu. Akrabalık dayanışması geri kaldı.

Resûl-i Ekrem'in damadı yani Zeyneb'in (r.a.) kocası ve teyze çocuğu olan Ebû'l-Âs iman etmeyen müşrikler yani Allah'a (c.c.) ortak koşanlarla beraberdi.

Resûl-i Ekrem, arka arkaya gelen âyetleri okuyup, halkı hak dine çağırdıkça, amcası Ebû Leheb arkasından dolaşır ve: "Muhammed, sizi baba ve dedelerinizin dininden döndürmek ister. Sakın ona aldanmayınız, sözüne inanmayınız" derdi.

Ebû Leheb'in karısı Ümmü Cemil, ki Ebû Süfyan'm kız kardeşidir. Kocası gibi o da eliyle diliyle Resûl-i Ekrem'e ezâ cefâ ederdi. Öyle ki dikenler toplar, gece Resûl-i Ekrem'in geçeceği yollar üzerine saçardı.

Resûl-i Ekrem'in kızlarından Rukayye (r.a.), Ebû Leheb'in oğlu Utbe'ye ve Ümmü Gülsüm (r.a.) Ebû Leheb'in diğer oğlu Uteybe'ye nikâh!anmışken; ikisi de Allah'a ortak koşucu olduklarından anaları, babalarıyle birlikte Resûl-i Ekrem'e düşman oldular.

Halbuki "İlkönce Allah'ın dinine çağırmaya kendi akrabandan başla" mânâsına gelen âyeti inerek Resûl-i Ekrem, özellikle yakın akrabasını Allah'ın (c.c.) azabıyle korkutarak hak dine çağırmaya me-

mur olunca, hemen Kabe'ye gitti. Safa üzerine çıkıp kavmini Allah'ın (c.c.) birliğine çağırdı.

Bütün Hâşimoğulları oraya gelerek Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) ne diyeceğini beklediler. Resûl-i Ekrem (s.a.v.): "Ey Abdü'l-Muttaliboğulları, ey Fihroğulları! Eğer şu dağın ardında bir düşman var, sizi yağmalamak için gelmiş desem inanır mıydınız?" diye sordu. Hepsi: "Evet" dediler.

Hz. Muhammed (s.a.v.): "Öyleyse ben, sizi önünüzdeki Kıyamet gününün azâbıyle korkutmağa memurum, îman ediniz" diye buyurdu. Amcası Ebû Leheb kızdı. Bu kızgınlıkla ağzını bozdu: "Bizi bu söz için .mi çağırdın?" diye azarladı Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) hatırını kıracak sözler söyledi.

Bunun üzerine: "Tebbet yedâ Ebî Lehebin ve teb(be)" sûresi indi. Ebû Leheb'in kendi aleyhinde böyle özel bir sûre gelmesinden ve karısı Ümmü Cemil'in: "Odun hamalı" diye amlması ve böyle yayılmasından dolayı fazlasiyle canı sıkıldı.

Hemen oğulları Utbe ile Uteybe'yi çağırdı. Hz. Rukayye ile Ümmü Güisüm'ü boşamaları için kesin emir verdi. Onlar da puta-tapar olduklarından, çabucak bu emri yerine getirdiler. Son Peygamber'e damadlık gibi bir devlet kuşunu ellerinden çıkardılar.

Ümmü Gülsüm'ün nikâhlısı olan Uteybe yalnız onu boşadığına kanaat etmeyip Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanma giderek: "Ben, senin dinini inkâr ediyorum, seni sevmem. Sen de beni sevmezsin. Onun için kızını boşadım" diyerek Hz. Peygamberin (s.a.v.) üzerine saldırdı. Yakasından tuttu, gömleğini yırttı.

Hâtemü'l-Enbiyâ (s.a.v.) da: "Yâ Rabbi! Onun üzerine canavarlarından bir canavarı saklırt" diye kötü duada bulundu. Yüce Allah (c. c.) sevgili Peygamberinin duasını kabul etti. Nitekim Uteybe, Şam'a giderken Zerka konağında bir arslan çıkıp onu parçaladı.

Hz. Muhammed (s.a.v.), ondan sonra kızı Rukayye'yi (r.a.) Affan oğlu Osman'a (r.a.) vermiştir. Hz. Peygamberin (s.a.v.) önce Kasım sonra da Abdullah adlarındaki oğulları ölüp, onlardan başka erkek çocuğu kalmadığından, Kureyş'in imansızlarından bâzıları: "Muhammed'in (s.a.v.) yerini tutacak oğlu kalmadı. Öldüğünde adı unutulacak" dediler.

Bilmiyorlardı ki, yüce Allah (c.c.) sevgili kuluna neler vermiş, onu ne büyük rütbelere eriştirmiştir. Hatırlarına da gelmiyordu ki, onun dini Kıyamet'e kadar kalacak, ümmeti kendisinin oğulları, torunları yerinde olacaktır.

Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.), evlâttan evlâda kalacak bir devlet ve saltanat kurmak için gelmedi ki, erkek çocuğu kalmadı diye endişe edilsin. O ancak insanları, Allah'a ortak koşulmaktan, sapkınlıktan kurtarmak için geldi. Kıyamet'e kadar da kalacak bir din bırakıp gitmek için gönderildi.

Belki, arkasından erkek çocuğu kalmaması bile bu nükteye bir işaret ve bu bakımdan hikmete uygundu. İmansızlar onu fırsat bul-

dukça böyle lâf atmalarla incitirlerdi. Fakat amcası Ebû Talib'in koruması altında bulunduğundan başka bir şey yapamazlardı.

Ebu Bekir'in (r.a.) aşireti kalabalık olduğundan ona da bir şey diyemezlerdi. Ama öteki mü'minlere ezâ cefâ ederlerdi. İslâm dininden döndürmeye pek çok çalışırlardı. Öyle ki, Yasir oğlu Ammar'm annesi Sümeyye hatuna İslâm dininden döndürmek için eziyet ederlerken Ebu Cehil bir mızrakla zavallıyı şehit etmiştir.

Bilâl-i Habeşî, ki kölelerden ilkönce İslâm'la şereflenen odur. Kureyş kâfirleri ona çeşitli eziyetlerde bulunurlardı. Öyle ki boynuna ip takarak çocukların ellerine verip, Mekke sokaklarında dolaşdırırlardı. Hz. Bilâl ise: "Allah (c.c.) bir, Allah (c.c.) bir" der, dininden asla caymazdı.

Bütün bunlardan ötürü, İslâm olanlardan bâzıları müslümanlığını belli edemeyip gizli tutarlardı.

Ebu Bekri's-Sıddîk (r.a.) ise, inandığı günden beri İslâm olduğunu açığa vurduktan başka kabiliyetli gördüğü kimseleri de, inandırmaya çalışır, îmana gelen köleleri sahiplerinden satın alarak serbest bırakırdı.

Kâfirlerin, müslümanlara yaptıkları ezâ cefâları günden güne arttığından; Fahr-i Âlem, Peygamberliğinin beşinci yılında müslümanlarm Habeş ülkesine göçmelerine izin verdi.

Önce Affan oğlu Osman'la hanımı, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) muhterem kızı Rukayye, Avvam oğlu Zübeyr, Maz'ûn oğlu Osman, Mes'ûd oğlu Abdullah ve Avf oğlu Abdurrahman Mekke'den çıkıp deniz kenarına vardılar. Denizden Afrika yakasına geçtiler. Habeş hükümdarı Necâşî'nin yanma gittiler.

Sonra Hz. Ali'nin ağabeysi Ebû Talib oğlu Cafer de göç etti. Onların yanma gitti. Necâşî Hıristiyan iken ülkesine göçen müslümanlara yer verip gereken saygıyı gösterdi. Doğrusu, insanlığa bir çeşit hizmet etmiş oldu.

Daha sonra müslümanlardan birçokları, birbiri arkasından oraya gittiler. Böylece Necâşî'nin yanında müslümanlar epeyce çoğaldı.

Müslümanların öylece Habeşistan'da çoğalmasından, İslâm dininin daha geniş bir çevreye yayılmasından Kureyşliler endişeye düşüp düşünceye daldılar.

Hemen İslâm göçmenlerini geri çevirmek için Ebû Rebia oğlu Abdullah ile As oğlu Amr'ı gönderdiler. Onlar da Necâşî'nin yanma gidip, ondan müslümanların kendilerine teslim olunmasını istediler.

Necâşî ise, kendisine sığınanları düşmanları eline teslim etmeyi insanlığa aykırı gördü. Onlara red cevabı verdi. Böylece ikisi de elleri boş dönüp Mekke'ye geldiler.

Hâtemü'l-Enbiyâ (s.a.v.) Peygamberliğinin altıncı senesinde bir gün Safâ'da otururken Ebû Cehil oradan geçip ona sövdü. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir şey demeyip susmuşsa da, Cüd'ân oğlu Abdullah'ın bir cariyesi bunu işitti. Resûl-i Ekrem'in amcası olan Abdü'l-Muttalib oğlu Hamza o gün ava çıkmıştı. Evine dönüşte, her zaman yapageldiği

tavaf için, silâhlan üzerinde olduğu halde Harem-i Şerife yani Kabe'ye gitti.

Ne var ki, Hamza Kabe'ye giderken o câriye Ebû Cehil'in Hz. Muhammed'e (s.a.v.) sövdüğünü kendisine haber verdi. Hamza, daha îmana gelmemişse de, kardeşinin oğlu hakkında kötü söz söylendiğini işitince akrabalık damarları harekete geçti, hemen Kureyş'lilerin toplandığı yere vardı: "Benim kardeşimin oğluna söven, hatırını kıran sen misin?" diyerek boynundaki ok yayı ile Ebû Cehil'in başını yardı.

Orada bulunan bâzı kimseler Hamza'nın üzerine saldıracak oldular. Az kaldı ki, büyük bir kavga çıkacaktı. Fakat Ebû Cehil: "Dokunmayınız! Hamza'nın hakkı vardır. Çünkü ben onun kardeşinin oğlu hakkında gerçekten kötü sözler söyledim" diye engel oldu. Sanki insaf ve anlayış sahibiymiş gibi davrandı.

Hamza'yı başından savdı. Kendi dostlarına da: "Aman ona ilişmeyiniz. Varıp kızgınlıkla müslüman olur. Muhammed'in (s.a.v.) taraftarları kuvvet bulur." diye öğüt verdi. Çünkü Hamza Kureyş içinde değerli, saygı gören; üstelik çok yiğit bir adamdı. Daha îmana gelmemişse de, Arablar arasında akrabaya düşkünlük aşırı olduğundan, kardeşinin oğlu için her şeyi gözüne almıştı.

Ebû Cehil'in de akraba ve tarafdarları çoksa da, aralarında kavga büyüdüğü takdirde, Hamza'nın tarafına da geçenler olur. İster istemez bunlar da müslümanlara arka çıkardı. Ebû Cehil ise bütün aklını, fikrini sırf İslâm'ın kuvvetlenmemesi uğrunda kullanıyordu.

Hamza'nın yüzünden Kureyş içine bir ayrılık düşerek, müslümanlarm kuvvet bulmasından çekiniyordu. Yoksa Ebû Cehil, Kureyş ulularından, hatırı geçer, sözü dinlenir, etkili, taraflısı çok ve kimseden korkmaz bir herifti.

Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.): "Yâ Rabbi! Bu dini Ebû Cehil ile ya da Hattâb oğlu Ömer'le kuvvetlendir" diye Allah'a (c.c.) dua etmişti. Çünkü o zaman Kureyş içinde en çok sözünü yürüten, hatırını saydıran bu ikisiydi. Resûl-i Ekrem'e en fazla düşmanlık gösteren de onlardı.

Kısacası, Ebû Cehil, Hamza'yı bütün bütün Muhammed'e (s.a.v.) taraftar olmasın diye, başını yarmışken ondan öç almak sevdasına düşmedi.

Hamza ise, İslâm'la şereflenmeye pek hazır olduğu hâlde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanma giderek, Ebû Cehil'le aralarında geçen olayı anlatarak gönlünü aldı.

Resûl-i Ekrem de ancak kendisinin îman etmesiyle teselli bulup sevineceğini belirtti. Bunun üzerine Hamza hemen Kelime-i Şehâdet getirdi.

Hz. Hamza (r.a.) İslâm'la şereflenince, bundan böyle Hz. Muhammedi (s.a.v.) koruyup gözeteceğini Kureyşlilere ilân etti. Bunu belirten güzel bir kaside söyledi.

Onun îman etmesiyle İslâm dini çok kuvvetlendi. Müslümanlar fazlasiyle memnun oldu. Bu ise Kureyşlilere pek güç geldi.

Bunun üzerine Kureyş ululları toplanıp danışma yaptılar: "Mu-

hammed'e bağlananlar gittikçe çoğalıyor, bu işin sonu fena görünüyor. Vaktiyle buna bir çare düşünmelidir." dediler.

Her biri bir fikirde bulundu. Ebû Cehil de: "Muhammed'i öldürmekten başka çare yoktur. Ve bunu kim başarırsa, ona şu kadar deve bu kadar para veririm" dedi.

Hattab oğlu Ömer yerinden kalkarak: "Bu işi, Hattab oğlundan başka yapacak yoktur" dedi. Toplantıda olanlar, Ömer'i alkışladılar: "Haydi Hattab oğlu! Görelim seni" dediler.

Ömer de hemen kılıcını kuşanıp gitti. Giderken yolda Abdullah oğlu Nuaym'e rastladı. Ömer'i kılıcı belinde pek kızgın giderken gören Nuaym: "Nereye ey Ömer?" diye sordu. O da: "Arap milletinin arasına ayrılık sokan Muhammed'in vücudunu dünyadan kaldırmaya gidiyorum" diye cevap verdi.

Nuaym: "Ey Ömer! Zor bir işe kalkışmışsın. Muhammed'in arkadaşları, onun başı ucunda dolaşıyor. Bunu başarmak güçtür. Tutalım ki basardın. Sonra Abdulmuftaliboğullarınm elinden kurtulamazsın" dedi.

Ömer bu sözden kızdı: "Öyleyse sen Muhammed'e bağlananlardansın. Önce senin işini bitirmeliyim." diye kılıcına el attı. Nuaym: "Ey Ömer! Sen beni bırak. Kızkardeşin Fâtıma ile kocası Zeyd oğlu Saîd'e bak, ikisi de müslüman oldu" dedi. Ömer, onların İslâm'a girdiğine inanmadı. Nuaym: "Eğer inanmazsan araştır, anlarsın" dedi.

Ömer'in bu hareketi, aslında çok tehlikeliydi. Çünkü kalkıştığı işin üstesinden gelmiş olsa bile, ânında din dâvası bir tarafa bırakılacak, Arap geleneği gereğince büyük bir kan dâvası doğacak. Kureyş kavmi iki kısma ayrılıp, arada büyük vuruşmalar olacaktı. Böylece değil yalnız Hattab oğlu Ömer, belki bütün Hattab soyu yok olurdu.

Fakat Ömer, görüş ve kararından dönmeyen, çok yürekli bir yiğitti. Başkaları uğruna kendisini meydana attı. Amma kızkardeşi Fâtıma'yla kocası Said'in İslâm olmalarını merak ettiğinden ilkönce onların evine gitti.

Meğer o sırada "Tâ Hâ" sûresi indiğinden Saîd'le Fâtıma, onu bir sayfa üzerine yazdırıp; Ashabdan Eret oğlu Habbab'ı evlerine götürüp, ondan adı geçen sûreyi öğreniyorlarmış.

Ömer, o evin köşe başından dolaşırken, onların okumasını işitince hemen sertçe kapıyı çaldı. Ömer'in kılıç belinde, öfkeli bir hâlde geldiği görülünce, Saîd ve Fâtıma telâş ederek o sayfayı sakladılar, Habbab'ı bir köşeye gizlediler.

Kapı açılıp da Ömer içeri girer girmez: "Okuduğunuz neydi?" diye sordu. Saîd: "Hayır, bir şey yok" diyerek telâşla bir cevap verdi. Ömer, öfkelenerek: İşittiğim demek doğruymuş. Siz de Muhammed'in büyüsüne aldanmışsınız" diyerek Said'in yakasından tuttu, yere attı. Fâtıma onu kurtarayım derken Ömer, onun yüzüne de bir tokat vurdu. Hemen yüzünden kan akmaya başladı.

Ömer, kızkardeşinin yüzünden kan aktığını görünce kendisine pişmanlık geldi. Bu yüzden kızgınlığı geçti. Gerçi, Fatıma al kana

boyandı, canı yandı. Ama gayrete gelip din duygusu uyandı. Yüce Allah'a (c.c.) dayandı.

O ân: "Ey Ömer! Niçin Allah'tan (c.c.) utanmazsın. Âyetler ve mucizelerle gönderdiği Peygambere inanmazsın. İşte ben ve kocam İslâm'la şereflendik. Başımızı kessen bundan dönmeyiz" dedi. Şehadet getirdi.

Ömer, ne yapacağını şaşırdı. Hemen yere oturdu: "Hele şu okuduğunuz kitabı çıkarınız" diyerek yumuşaklık gösterdi. Fatıma, o sayfayı getirdi, Ömer'e verdi. Ömer, yazı okumak bilir. "Tâ Hâ" sûresini okumağa başladı.

Kur'an-ı Ker'm'in fesahat ve belagatı ve mânâ meziyetlerinin tatlılığı ve letafeti Ömer'in kalbini son derece etkiledi.

Yukarıdan aşağıya doğru okuyarak, mânâsı: "Göklerde ve yeryüzünde ve bunların arasında ve toprağın altındaki şeyler; hep onundur. Yani yüce Allah (c.c.) mdır." demek olan âyette kadar geldi.

Ömer, bu âyetin mânâsına dikkat ederek, derin bir düşünceye daldı. Kızkardeşine dönerek: "Ey Fatıma! Bu kadar yaratık, hep sizin yapdığınız Allah'ın mıdır?" diye sordu. Fatıma: "Evet, öyledir. Şüphe mi var?" diye cevap verdi. Ömer: "Ey Fatıma! Bizim binbeşyüz kadar süslü püslü putlarımız var. Hiç birisinin yeryüzünde bir kırat mülkü yok" diye söylenerek şaşkınlık ve kararsızlık gösterdi.

Fakat hak dine iyice meyletti. O âyetin alt tarafına baktı: "Başka tapacak yoktur. Ancak O'dur. En güzel isimler O'nundur." mânânasına gelen âyetini gördü. Bu âyetin mânâsını düşündü. İradesi elinden gitti. O ânda göğsü gürleyerek Kelime-i Şehâdet getirdi.

Habbab, bunu işitince "Tekbîr" getirerek gizlenmiş olduğu yerden ortaya çıktı. "Ey Ömer! Hz. Peygamber, 'Yâ Rabbü Bu dini Ebû CehiFle ya da Hattâb oğlu Ömer'le kuvvetlendir' diye dua etmişti. İşte bu mutluluk sana nasip oldu" diye Ömer'i müjdeledi.

Ömer'in İslâm dinine karşı olan düşünce ve tutumu, bütün bütün düzeldi. Hemen: "Resûl-i Ekrem nerededir?" diye sordu. O gün, Resûl-i Ekrem, Safa yakınında bir evde Ashab'iyle gizlice görüşüyordu. Habbab (r.a.), Ömer'i alıp oraya götürdü. Ömer, varıp' o evin kapısını çaldı. Kapıda Ashap'dan biri gözcülük yapıyordu. Ömer'in silâhlanmış olarak geldiğini bildirdi.

Ömer, gerçekten korkulan bir adam olduğundan, onun bu şekilde gelişinden Hz. Muhammed'in (s.a.v.) seçkin arkadaşları ürktüler.

Hamza (r.a.) ise: "Ömer'den korkacak ne var? Eğer iyilik için gelmişse hoş geldi, safâ geldi. Yok böyle değilse, o kılıcını çekmeden ben, onun başını düşürürüm" derken Ömer içeri girdi.

Ashab, Ömer'e güvenemedikleri için, biri sağından, diğeri solundan tutarak Peygamber'in (s.a.v.) yanına getirdiler. Oysa, evvelce Cebrail gelip, Ömer'in îmana geldiğini, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanma gelmek üzere olduğunu Resûl-i Ekrem'e bildirmişti.

Ashab, Ömer'in gelişinden telâş ederken Resûl-i Ekrem gülümsüyordu. O şekilde Ömer'i içeri getirdiklerinde Hz. Peygamber (s.a.v.):

"Bırakınız" dedi. Hemen bıraktılar. O da gelip Hz. Muhammed'in (s.a. v.) önünde diz çöktü.

Resûl-i Ekrem, Ömer'in kolundan tutarak: "İmana gel ey Ömer!" diye buyurdu. O da kalbinin bütün samimiyetiyle şehâdet getirdi.

Bu olaydan Ashap, o kadar sevindiler ki. o âna kadar biri îmana gelse, herkese duyurulmazken; bu sefer yüksek sesle Tekbîr aldılar. Bu ses bütün Mekke sokaklarında işitildi.

Once Hz. Hamza'nın, üç gün sonra da Hz. Ömer'in îman etmesiyle İslâm dini epeyce kuvvet buldu.

Bunun üzerine Ömer (r.a.): "Arkadaşlarımız ne kadardır?" diye sordu. Saydılar: "Seninle beraber tam kırk kişiyiz" dediler. "Öyleyse ne duruyoruz? Haydi çıkalım, Kabe'ye gidelim, Aîlah'm adını yüceltelim" deyince, hepsi yerlerinden kalkıp gittiler.

En önde Ömer, sonra Ali, sonra Resûl-i Ekrem, sağında Ebû Bekir, solunda Hamza ve arkasında diğer Ashap olduğu hâlde yürüyerek Kabe'ye gittiler.

Kureyş ulufarı, Kabe'de toplanıp Ömer tarafından bir haber beklemekteyken, bir de ne görsünler: Ömer, müslümanların önüne düşmüş geliyor. Birbirlerine: "Baksanıza Ömer, bütün müslümanları arkasına takmış getiriyor" dediler.

Ebû Cehil, cin fikirli şeytan bir herif olduğundan, bu gelişi beğenmedi. Koşup ilerledi: Hayrola ey Ömer bu ne?" diye sordu. Hz. Ömer ağır başlılığını bozmadan: "Eşhedü en lâilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resûlullah" diye cevap verdi. Bunun üzerine Ebû Cehil, ne diyeceğini şaşırdı. Diğer Kureyş ulular da şaşırdı.

Hz. Ömer (r.a.), herkese karşı: "Beni bilen bilir, bilmeyen bilsin ki, Hattab oğlu Ömer'im" dedi. Bu söz üzerine Kureyşlilere büyük bir şaşkınlık geldi. Hemen birer yana savuştular.

İşte o gün, müslümanlar, Kabe'de saf bağlayıp açıkça tekbîr alarak meydanda namaz kıldılar. Kureyşliler baktılar ki, müslümanlar günden güne çoğalıyor, İslâm dini kuvvetleniyor. Kavmin başkanı olan Ebû Talib, gerçi iman etmemişse de Hz. Peygamber'i evlâdı gibi koruyup gözetiyor, Hâşimoğullarmdan diğer îman etmiyenler de onunla beraber olup aşiret ve akrabalık gayretini güdüyor.

Bütün olup bitenleri aralarında görüşüp danışarak enine boyuna ölçtüler, biçtiler. Sonunda Peygamberliğin yedinci senesi başlarında müslüman olsun veya olmasın, bütün Hâşimoğullariyle görüşüp konuşmaktan vazgeçtiler. Bundan sonra Hâşimîlerle alışveriş etmemek, onlardan kız almamak ve onlara kız vermemek üzere aralarında söz birliği ederek, bu kararlarını bir antlaşma hâline getirerek Kabe içine astılar. Buna aykırı hareket etmemek üzere and içtiler.

Bu yüzden Haşimoğulları, müslüman olsun veya olmasın, hepsi Şi'b-i Ebi Talib'de sanki kuşatılmışlardı. Fakat Ebu Leheb, onlardan ayrılarak diğer kâfirlerle beraber oldu.

Şi'b-i Ebi Talib Mekke'de Hz. Peygamberin (s.a.v.) doğduğu bir mahalledir. Haşimoğulları'nın evleri hep oradaydı. İlkönce başkanları Abdü'l-Muttalip olduğundan o mahalleye Şi'b-i Abdi'l-

M utt a 1 i b denirdi. Ondan sonra Ebû Talib, kavmin başkanı olunca Şi'b-i Ebi Talib dendi.

Bu sefer Ebû Leheb'den başka bütün Hâşimoğulları, Ebû Talib ile beraber orada kalıp, diğer Kureyşlileıie görüşmekten ve aralarına karışmaktan kesildiler. Öteki mahallelerde evleri olan müslümanlar da mahalle ve semtlerini terkederek oraya çekildiler.

Hâşimoğulları, akrabalık gayretiyle Resûl-i Ekrem'i düşman şerrinden korumaya çalışır ve müslümanlar ise daima o hazretin çevresinde pervane gibi dolaşırlardı.

İşte o sırada, yani Peygamberliğin sekizinci senesinde "Ay'ın parçalanması" mucizesi meydana geldi.

Kureyş'ten bâzıları, mehtaplı bir gecede Resûl-i Ekrem'den mucize istediler. O da dua etti, Ay iki parça oldu. Öyle ki, bir parçası diğer tarafında görüldü.

O haldeyken Resûl-i Ekrem: "Ey filân ve filân! Şahid olunuz" diye buyurdu ve oradakiler, Ay'ın öylece ikiye bölündüğünü hep gördüler.

Müşrikler yani Allah'a ortak koşanlar yine îman etmeyip: "Bu da Muhammed'in gösteregeldiği sihirlerden biridir" dediler. Eskisi gibi müslümanlara, belki bütün Hâşimoğullarma düşmanlık etmekte devam ettiler.

Şi'b-i Ebi Tâlib'de müslümanlarm kuşatılması iki yıldan fazla sürdü. Bu durum müslümanlara pek çok sıkıntı verdi. Çünkü müslümanlar d an biri pazara gitse müşrikler, dayanılmaz derecede eza ve cefâ ederlerdi. Hac mevsiminde tüccardan biri, Hâşimoğullariyle alışveriş edecek olsa engel olurlardı.

Kısacası, müslümanlar, çarşı ve pazarda serbest gezemezlerdi. Hz. Ali bile o zaman Resûl-i Ekrem'in mutlu evinde bulunduğu halde müslümanlığını belli etmiyor, gizliyordu.

Ama Hz. Hamza (r.a.) kılıcı sayesinde müslümanlığını belirterek istediği yerde gezip dolaşıyordu. Hz. Ömer ise müşriklerle pençe pençe gelerek korkusuzca uğraşırdı.

Bütün ashabın ulusu olan Hz. Ebu Bekir (r.a.), Kureyşliler içinde pek çok hatırı sayılır bir kişi olduğu halde, o bile kavmi tarafından soğuk karşılanıyordu. Fakat asla aldırmayıp, müşriklerin sözlerine bakmayıp açıkça namaz kılardı ve eskisi gibi İslâm'a kabiliyetli gördüğü kişilere el altından çağrıda bulunurdu.

Kureyşlilerin Müslümanlar hakkında bu derece sertlik göstermeleri, ancak onları İslâm dininden döndürmek; hiç olmazsa İslâm dininin daha çok ilerlemesini engellemek içindi.

Düşünmüyorlardı ki, güneş balçıkla sıvanmaz Allah'ın (c.c.) yaktığı mum, onların soğuk nefesleriyle sönmez.

Onlar ne yapsalar Müslümanlar, bildiğinden şaşmayıp din gayretleri kuvvet bulmakta, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) mûcizeleriyle İslâm dini her yana yayılmaktaydı.

Müslümanlar, Sonsuz Âlem olan Âhiret mutluluğuna erişmek için, bu geçici âlem olan dünyayı hiçe sayıp, dinleri uğrunda her şeyi bir kenara itmişler; kimi yurtlarını bırakarak Habeşistan'a gitmiş, kimi de her türlü tehlikeleri göze alarak Ebû Talib mahallesinde kuşatılmış gibi kalmayı benimsemişlerdi.

Diğer akıl ve insafı olanlar da, O'nun mucizelerini görerek, Hak Peygamber olduğunu bilerek; birer birer îmana gelmekteydi. Çünkü Son Peygamber, geçmiş milletlerin hâllerinden habersiz bir kavmin içinde, bilginleri bulunmayan bir şehirde büyüdü. Başka ülkelere giderek ders almadığı, herkesin bildiği bir şeydi. Kısaca Nebiyyi Ümmî yani okur-yazar olmayan bir Peygamberdi.

Halbuki yüce Allah (c.c.) ın vahiy ve ilhamıyle, kimselerin bilmediği nice ilimleri bildirir; Tevrat ve İncil'de ve diğer kutsal kitaplardaki emirleri doğru olarak haber verirdi. Bu durum, onun Peygamberliğine yeter bir delil olup, başkaca isbata hacet yokken, daha nice nice mucizeler gösterdi.

Fahr-i Âlem'in mucizeleri pek çoktur. Onları saymaya ise bu kitabın takati yoktur. Ama fırsat düştükçe bazıları anlatılmış, bazılarının da bundan sonra sırası geldikçe bahsedilmesi uygun görülmüştür.

En büyük mucizelerinden biri, belki birincisi Kur'ân-Kerîm 'dir, ki Kıyâmet'e kadar kalıcıdır. Çünkü, bir asırda her ne ki halkın gözünde îtibar bulmuş ve meşhur olmuşsa, o asırda gönderilen Peygamberin mucizeleri de ona göre olurdu.

Meselâ Musa'nın (a.s.) zamanında sihirbazlık, pek çok şöhret bulduğundan yüce Allah (c.c), O'na âsâsı ejder olmak gibi, sihirbazlara üstün gelecek mucizeler verdi.

İsa'nın (a.s.) asrında ise hikmet ve tıb ilmi fazlasiyle itibar gördüğundan yüce Allah (c.c), O'nu körlerin gözlerini açmak ve ölüleri dirütmek gibi doktorların yapamayacağı mucizelerle gönderdi.

Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) in mutlu zamanında ise şiir ve hatiplik, pek çok îtibar ve şöhret bulmuştu. Arapların gerek şehirli olanları, gerek göçerleri arasında fesahat ve belagat, insana ayar taşı,, fazilet ölçüsü olmuştu.

Nitekim daha önce belirttiğimiz gibi, Araplar birbirlerine karşı fesahat ve belagat ile öğünürler, kimi Muallekat-ı Seb'a yani Yedi Askı ashabı gibi eşsiz kasîdeler söyleyerek öteki şâirlere meydan okurlardı. Kimi Suk-u Ukâz panayırı gibi büyük toplantılarda halka vaaz ve nasihat yollu güzel hutbeler okurlardı.

Medenîlerinde düzgün fesahat ve üstün belagat olduğu gibi, göçerleri de gayet ölçülü ve sâde güzel şiirler ve hutbeler meydana getirirlerdi. Hepsi de şiir olsun veya olmasın etkileyici sözler söylerdi.

Bundan dolayı Fahr-i Âlem'e belagatın yani edebiyatın en yüksek tabakasında olan bir kitap indirildi. Onun gibisini meydana getirmekten, hiç olmazsa bir sûresine benzer bir şey söylemekten bütün şâir ve hatipler âciz kaldı.

Halbuki sûre sûre ve âyet âyet indikçe, Resûl-i Ekrem onu ümmetine bildirir: "Buna benzer bir söz söyleyemezsiniz" diye bütün şâir ve hatiplere meydan okurdu.

O sırada: "Bu Kur'ân'ın eşini meydana getirmek üzere bütün insanlar ve cinler bir araya gelseler, birbirlerine yardımcı olsalar da, O'nun benzerini meydana getiremezler" mânâsına gelen âyet geldi.

Kur'ân-ı Kerîm'i inkâr eden, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) karşı çıkan bunca şâir ve hatipler içinden bir kişi ya da grup çıkıp da, onun kısa bir sûresinin bile bir benzerini ortaya koyamadı.

Âyetlerin bazısında az kelimenin çok mânâya işareti var. Ve bazısmdaki uzun uzun anlatışta ise, bambaşka bir güzellik ve tatlılık var. Buralarını ancak şâir, edip ve hatipler bilir, lâyıkiyle zevkine onlar varır. Kur'ân-ı Kerîm'i tekrar tekrar okumakla, insan, safâ ve tatlılık bulur. Okudukça okuyası gelir. Oysa bir şiir ya da düz bir yazı, ne kadar güzel olsa birkaç kere okunduktan soma insan usanır.

Bunun içindir ki, edip, şâir ve hatiplerden akıl ve insafı olanlar, hemen İsıâm ile şereflendiler. İmana gelmeyenler ise, insan gücünün dışında bir söz olduğunu açıkça söyleyip itiraf ederek karşı durmayı bırakıp bir yana çekildiler.

Nitekim, Kureyş kâfirlerinin ulularından Mugîre oğlu Ve-1îd bir gün Seyyidü'l-Enbiya yani bütün Peygamberlerin Efendisi olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanma gelip: "Bana biraz Kur'ân oku, dinliyeyim" dedi.

Resûl-i Ekrem de: "Şüphesiz ki Allah (c.c.) adaleti, iyiliği (özellikle) akrabaya vermeyi emreder. Kötülükten ve zorbalıktan yasaklar. Umulur ki, dinleyip tutarsınız." mânâsına gelen âyeti okudu.

Mugîre oğlu Velîd, bunu can kulağıyla dinledi: "Allah'a yemin ederim ki, bunda bir tatlılık ve üzerinde hoş bir güzellik var. Pek derin ve çok yararlı bir sözdür. Onu insan söyleyemez" diye belirtti ve öğdü. Kavmine dönüp: "Sizin içinizde şiirin ne olduğunu benden iyi bilen kimse yoktur. Şiirin her çeşidini ve cin şiirlerini hepinizden güzel bilirim. Muhammed'in okuduğu söz, bunların hiç birine benzemez. O söz, her söze üstün gelir. Ona hiç bir söz karşı çıkamaz" diye söyledi.

Yine bir gün Hz. Muhammed (s.a.v.), Harem-i Şerîf yani Kabe'nin bir köşesinde otururken, diğer tarafda ise Kureyş müşrikleri oturuyorlardı. Ulularından Ebû'l-Vedîd diye bilinen Rabîa oğlu Utbe diğerlerine: "Ne dersiniz gidip de Muhammed'e biraz öğüt versem, 'bizden ne istersen verelim ve seni istediğin rütbeye eriştirelim. Tek bizim tanrılarımıza söz etme, dinimize karışma ve saldırma' desem, ola ki kabul eder de aradan bu çekişme gider" deyince: "Ne zararı var, bir kere nasihat edivcr" dediler.

Utbe, Resûl-i Ekrem'in yanına gitti. O yolda birçok sözler söyledi, aklınca hayli nasihat etti. Resûl-i Ekrem: "Sözün bitti mi?" diye sordu. Utbe: "Evet" diye cavap verdi. Resûl-i Ekrem: "Öyleyse şimdi beni dinle" diye buyurdu.

Hemen: "Bismil lâhirrahmanirrahîm." "Hamim tenzilün minerrahmânirrahîm" diye Secde sûresini okumaya başladı. Secde âyetine gelince, kalkıp secde etti: 'İşittin mi ey Ebe'l-Velîd!.. dedi. Utbe: "İşittim. İşte sen, işte o" diyerek yerinden doğruldu ve bozuk düzen dostları yanma gitti.

"Ne oldu?" diye sordular: "Hiç sormayın. Bir söz işittim ki, ömrümde benzerini işitmemişim. Allah'a yemin ederim ki, bu söz; şiir değil, sihir değil, kâhinlik değil, ey Kureyşlilcr! Beni dinlerseniz bu adamı kendi hâline bırakınız" dedi.

Kâfirler, bunca mucizeleri görüp, arka arkaya inen âyetleri işitip Resûl-i Ekrem hakkında ne diyeceklerini şaşırdılar. Kimi mecnûn; kimi kâhin; kimi şâir dediler. Hiç birinin yakışık almadığını kendileri de anladılar. Hattâ Kureyş kavmi, İslâm dininin etrafa yayılmasından korktukları için, bir sene Hac mevsimi geldiğinde bir yere toplandılar: "Her taraf dan Arap kabileleri gelmek üzeredir. Muhammed hakkında ne diyeceksek ona karar verelim ve sözü bir edelim de birbirimizi yalana çıkarmayalım" dediler.

İçlerinden bâzıları: "Kâhindir diyelim" deyince, Mugîre oğlu Velid: "Kâhin değildir. Sözleri, asla kâhin sözüne benzemez" dedi. Öyleyse: "Mecnûndur diyelim" dediklerinde, Mugîre oğlu Velîd: "Mecnûn desen kim inanır? Onda asla delüik işareti yok" dedi. Bunun üzerine bazıları: Şâirdir diyelim" deyince, Mugîre oğlu Velîd: "Şâir değildir. Çünkü şürin bütün çeşitlerini biliriz. Onun sözleri, bu çeşitlerin hiç birine ne uyar ne de benzer" dedi. "Şâir değilse, büyücü diyelim" dediklerinde ise Mugîre oğlu Velîd: "Büyücüye neresi benzer? Okuyup üfürmesi yok, düğüm bağlaması yok, büyü işlerine benzer bir işi yok. Bu yüzden büyücü de diyemeyiz" dedi. "Öyleyse ne diyelim" dediler. Mugîre oğlu Velid: "Ne demeli bilmem. Fakat şu söylediğiniz sözlerin hiç birisi yakışık almaz. Hangisi söylense inanılmaz" dedi.

Kısacası, Resûl-i Ekrem yani Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında ne diyeceklerine bir karar veremediler. Çünkü Peygamber demekten başka yakışık alır bir sıfat bulamadılar. Buna da onlar razı olamadılar.

Resûl-i Ekrem ise her sene Hac mevsiminde Mekke dışına çıkıp çevreden gelen kabilelere: "Ey filân oğulları!" diye hepsine değişik olarak seslenerek yerine göre uygun düşen âyetleri okur, onları Hak dine çağırırdı. Böylece kabilelerden birçok kişi, İslâm'la şereflenmekte ve İslâm dini, Arabistan'ın her tarafına yayılmaktaydı.

Hattâ Selemeoğulları kabilesinden birkaç yiğit, Mekke'ye geldiler. Bazı Kur'ân âyetlerini dinleyip, hemen Hz. Muhammed'in önünde İslâm oldular. Sonra dönüp yerlerine gittüer. Resûl-i Ekrem'in vasıflarını diğerlerine anlattılar.

İçlerinden birisinin babası olan Cemûh oğlu Amr, oğluna: "O şahıstan işittiğin sözleri bana söyle" demiş. O da Fatiha sûresini okumuş. Cemûh oğlu Amr: "Ne güzel sözdür. Öbür sözleri de böyle güzel midir?" diye sormuş. Oğlu: "Daha güzelleri var" diye cevap vermiş.

Arap göçerlerinden biri: "Fasda' bimâ tü'mer" âyetini işittiği gibi secdeye varmış: "Bu sözün fesâhaüna yani açık, düzgün ve güzel oluşuna secde ettim" demiş. Bir başkası Yûsuf sûresi okunurken: "Felemmesteye'sü minhu halâsu neciyya" âyetini işitir işitmez: "Şehâdet ederim ki, hiç bir yaratık buna benzer söz söyleyemez" demiş.

Ebû Zer (r.a.) in imana gelmesine sebeb ise şudur: Kendisi seçkin şâirlerden olup, kardeşi Enis ise şiirde o ve diğer benzerlerinden üstündü. Enis, Mekke'ye gelip gitmiş ve kardeşi Ebû Zer'e Fahr-i Âlem'in hallerini ve vasıflarını anlatmış. Ebû Zer, "Halk, Onun hakkında ne söylüyor?" diye sormuş. Enis de: "Şâirdir, kâhindir, sihirbazdır diyorlar. Ama ben, kâhinlerin sözünü işittim ve çeşitli şiirlerle karşılaştırdım. Allah'a yemin ederim ki, hiç birine uymaz ve bundan sonra ona şair demek kimsenin ağzına yakışmaz. Kısacası, Muhammed (s.a.v.) doğrudur ve onlar yalancıdır" diye cevap vermiş. Onun üzerine Ebû Zer (r.a.) de hemen İslâm oluvermiştir.

Gerçekten, Kur'ân-ı Kerîm, ne manzum bir sözdür, ne de nesir yani düz yazıdır. İkisinin de dışında hoş bir sözdür; baştanbaşa açık, düzgün ve güzel bir şekilde söylenmiş, başka hiç kimsenin söyleyemeyeceği bir Allah sözüdür. Bütün âyetler, belâgatce yani isteğin, iyi, güzel, düzgün ve pürüzsüz olarak ve yerine göre belirtilmesi; kısaca edebiyatın en yüksek doruğunda olması bakımından; bir derecede olmayıp bâzısının bâzısına göre belâgatce derecesi daha üstündür. Fakat hepsi birer mucizedir. Çünkü eşini ve benzerini meydana getirmekten insan âcizdir.

İşin başında Arap şâirleri, Kur'an âyetlerini bazı şiirlerle ölçmeye ve karşılaştırmaya kalktılar. Sonunda hiç birine ve belki insan sözüne benzemediğini anladılar.

Bununla beraber Muallekât-ı Seb'a, yani yedi ünlü ve seçkin şiir; yine Kabe duvarında asılı durup, arasıra okunur ve açık, düzgün ve yerine göre güzel konuşma konularında ele alınırdı.

Belagat tabakalarının en yüksek derecesinde bulunan âyetlerden: "Ey yer suyunu çek. Ey gök suyunu kes." mânâsına gelen âyet gelince şâir ve edipleri pek çok etkiledi, sanki iliklerine işledi. O zaman İmriü'l-Kays'ın kızkardeşi sağdı. O âyeti işittiğinde: "Artık kimsenin bir diyeceği kalmadı. Kardeşimin şiiri de övünülecek yerde duramaz" diyerek gitti, İmriü'l-Kays'ın kasidesini Kabe duvarından indirdi. Onun alt tarafındaki asılı şiirlere hiçbir diyecek kalmadığından onlar da birer birer indirildi.

Artık övünme ve şöhret meydanında, yalnız Kur'ân-ı Kerim kaldı. Kurân'm belâgatinin etkisiyle bütün edip ve şâirler şaşkın ve suskun oldular. Pek çokları Kur'ân-ı Kerîm'in Allan sözü olduğunu kabullenip, yüksek mânâsına kalbten samimiyetle inandılar.

Mü'minler yani Müslümanlar İslâm dini uğrunda her şeyi bir yana bırakıp, kimi Habeşistan'a göç ile yurt, tanıdık ve dostlarından geçdiler; kimi Ebû Talib mahallesinde çevrilmiş olup, kâfirlerin eza ve cefâsına katlandılar.

Kureyş uluları, bunca mucizeler görmüş ve Kur'ân'm edebî yüksekliği kendilerini acze ve hayrete düşürmüşken; çok defa inat ve inkârlarında ısrar edip, inatları dolayısiyle Allah'a ortak koştular, sapıklıkta kaldılar.

Çünkü, o zaman Arap kavmi, ayrı ayrı aşiret ve kabilelerden meydana geliyordu. Her aşiret ve kabilenin de başkanları olup idare tamamen onların ellerindeydi. İşte onlar, kavim ve kabilelerinin başkanıyken, içlerinden birine bağlanmak istemezlerdi.

Kaldı ki, şerefli Şeriat nazarında müslümanlar; fakir, zengin, zayıf ve kuvvetli olsun hepsi birbirine eşitti. Kureyş başkanları ise sıradan halkla beraber olmaktan utanırlardı.

Bundan dolayı, başkanlardan her biri kendisine bağlı olan kimseleri Müslüman olmaktan ve İslâm dinini etrafa yayılmaktan alıkoymaya ellerinden geldiği kadar çalıştılarsa da, buna çâre bulamadılar.

Hattâ daha önce anlattığımız gibi, Müslümanları sıkıştırmak için; bütün Hâşimiierden ilgilerini kestiler. Buna dâir bir antlaşma yazdırıp, Kabe içine astılarsa da, yine İslâm'ın yayılmasına engel olamadılar.

Üstelik, Arap kabilelerinin en şereflisi olan Kureyş kabilesinin öyle iki kısım olup da, üç seneye yakın zamandan beri aralarında her türlü görüşmelerin kesilmesinden dolayı, kâfirlerin bile çoğuna usanç ve pişmanlık gelmiştir. O antlaşmayı yazmış olan İkrime oğlu Mansur'-un da eli kuruyup çolak olmuştu.

Bir de yüce Allah (c.c.) tarafından o antlaşmaya güve türünden bir böcek dadanarak, "Allah" adından başka ne kadar yazı varsa hepsini yiyip bitirmişti.

Cebrail (a.s.) gelip bu durumu Resûl-i Ekrem'e bildirdi. O da amcası Ebû Talib'e haber verdi.

Ebû Talib, hemen Kureyşlilerin toplandığı yere gitti. Resûl-i Ekrem'den, işittiğini söyliyerek: "Muhammed'in dediği doğruysa, artık siz de insaf ediniz, şu aramızdaki ikiliği kaldıralım. Eğer onun dediği yalansa, ben de onu koruyup gözetmekten vazgeçerim" dedi.

Kureyş'in büyükleri, bu görüşü akla uygun gördüler. Hemen o antlaşmayı getirdiler. Bir de ne görsünler: İçinde "Bismikellahümme" sözünden başka ne kadar yazı varsa hepsi yok olmuş. Bundan dolayı utandılar. Her ne kadar Ebû Cehil, yine inadında direnmek istediyse de, oy çokluğuyla o değersiz sayfayı yani antlaşma suretini yırttılar. Hâşimiler aleyhinde almış oldukları kararları bozdular.

Böylece Hâşimiler alışverişte ve diğer işlerde serbest oldu. Müslümanlar Ebû Talib mahallesinde sarılmış olmak belâsından kurtuldu. Mı kke'de genel bir sevinç **doğdu. Fakat bu ferah vc** sevinçler çok **itti im-clı Aı;ı:;ı Çok** geçmeyip başka **sıkıntı ve belâlar geldi ralli**

Peygamboı liftin onuncu açtır:;! Kbfl Talih öldd (»ndfin Uı r>>......I rıt llz. Ilıtlcr de (Hlnyıulıuı i'üeüp, rr/.n ve ıımkftfiıt, yrı I "hm (MılliUi aitti, Iklnlılıı böyle birbiri ıınlmcıt nlınHrıl Id'fıuM **KkiPiıı'* V'k »"**

Ebû Talib'ln Resul-1 Ekrem ile övündüğü ve onun Peygamberliğini kalben kabul ettiği, bazı şiirlerinden anlaşılır.

Kakat kendisi kavminin başkam olup Resûl-i Ekrem ise, onun ilinde büyümüş olduğundan dili ile ikrar edip de, ona bağlanmaktan utanırdı.

Hattâ: "Ben, bilirim ki, Muhammed (s.a.v.), yalan söylemez. Boş KÖZ ondan çıkmaz. Eğer Kureyş kadınları beni ayıplamasa, ona bağlanıldım" derdi.

Ölümünden önce Resûl-i Ekrem: "Ey babam yerinde olan amcanı! Hiç olmazsa bir kere dilinle Kelime-î Şehâdet getir ki, âhirette •ana şefaat edebileyim" deyince: "Korkarım ki, 'Ebu Talib, ölümden korktu da îmana geldi" diye beni çekiştirirler. İşte bundan utanmasam fehâdet getirirdim" demiştir.

Bununla beraber Ebû Talib, öleceği zaman Kureyş'in ileri gelenlerini toplamış ve Resûl-i Ekrem'i onlara ısmarlamıştı. Şöyle ki: "Muhammed güvenilir bir kimsedir. Doğrudur, yalandan uzaktır. Benim si/c verebileceğim öğütleri o hep kendisinde toplamıştır. Getirdiği İslâm ise kalbin kabul edeceği bir şeydir. Onu inkâr eden ancak dildir. Allah'a yemin ederim ki ben, gözümle görür gibi biliyorum ki, Kureyş'in fakir ve zayıfları ve göçerleri ve diğer dünya halkları, hep onun çağrısını kabul ve sözünü tasdik etseler gcrekdir. Kureyş'in başlan kuyruk olsa gerektir. Yani ona boyun eğmeyen büyükler ve Kureyş'in cn şereflileri, hep hor ve hakîr olsalar gerektir. Ey Kureyş topluluğu! Allah'a yemin ederim ki, ben sağ olsam onu düşman şerrinden korur ve gözetirdim. Siz de ona yardım etmelisiniz" diye vasiyet etmişti.

Yüce Allah'ın hidâyet etmediği yani doğru yolu göstermediği kim8e Hak yolu bulamaz ve Allah'ın lütuf ve ihsanı olmadıkça kimse bu devlet ve mutluluğa eremez.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de: "Ey Muhammed! Sen sevdiğine doğru yolu gösteremezsin. Fakat Allah (c.c.) dilediğine doğru yolu gösterir" buyurulmuştur.

Bunun için Resûl-i Ekrem, Ebu Tâlib'in İslâm'ını pek çok ister, o da onu son derece sevdiği hâlde, diliyle onun Peygamberliğini kabul •tmedi. Ölümünden sonra kavmi de kendisinin vasiyyetini tutmadı.

Çünkü, ondan sonra Ebu Leheb, onun yerine kavminin başı olmak, diğer Kureyş büyükleri de, kendi aşiretlerinin başkanlığını elden çıkarmamak; Ebû Cehil ise Kureyş içinde hepsinden çok sözü geçer olmak ve değer kazanmak peşindeydi.

Bundan dolayı Ebû Talib'le Hz. Hatice'nin ölmelerini fırsat bil(lılcı ResÛI-J Ekrem'e eskisinden kat kat fazla ezâ cefa eder oldular.

Resul i Ekrem, onların ezâ ve cefalarından usanarak Mekke'den, çıkıp Harise oğlu Zeyd ile birlikte Taife gitti. O zaman Taif'te yaıı Ba l- i i kabilesi büyüklerini İslâm dinine çağırdı. Onlar ise İtiınıın gelmek şöyle dursun Resûl-i Ekrem'i horlayıp; hattâ içlerinden iıı ılım onu tasladılar.

O kadar ki, Harise oğlll Zeyd, ROBÛl ı Kkıvııı'ı aldan laflardan korumak için kendisini ona siper etmekle birkaç yerindin yaralandı, berelendi. Bunun üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.) geri döndü. Mekke'ye bir konak uzaklığı olan Bathi Nahle adındaki yere indi.

Orada, insan ve cinlerin Peygamberi olan Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) "Er-Rahmân" sûresini okurken Cinlilerden bir kalabalık gelip dinlemişler, ona îman etmişlerdi.

Resûl-i Ekrem, bir süre Batni Nahle'de kaldıktan sonra Mekke'ye geldi. Adi oğlu Mut'ım'e konuk oldu. Hemen Kabe'ye gitti. Hacer-i Esved'e el sürdü. İki ıek'at namaz kıldı. Sonra evme döndü.

Arap geleneği üzere Mut'im kendi evlâd ve çevresiyle, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) etrafında dolaşıp, korunup gözetilmesinde büyük bir çaba gösterdi. O sırada Zem'a'nın kızı Şevde (r.a.), Resûl-i Ekrem'le evlendirildi.

Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) kızı Âişe'nin de, o sırada Resûl-i Ekrem'e (sa.v.) nikâhı kıyıldı. Fakat pek küçük olduğundan zifafı geri bırakıldı.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.) her yıl hac mevsiminde ve Sûk-u Ukâz panayırı günlerinde Mekke şehrinin dışına çıkıp, çevreden gelen kabilelerle görüşerek onları İslâm'a çağıra geldiği gibi, Peygamberliğinin onbirinci senesi hac mevsiminde yine, Mekke dışına çıktı. Akabe yakınında Medine halkından bir topluluğa rastladı.

Meğer onlar Hazreç kabilesinden imişler. Hazreçlilerle Hâşimiler arasında ise hısımlık vardı. Çünkü Abdü'l-Muttalib'in annesi Selmâ hatundur. Onun aşireti olan Neccâroğulları, bu Hazreç kabilesinin bir kolu idi.

Resûl-i Ekrem o topluluğa: "Siz kimlersiniz?" diye sordu. "Hazreç kabîlesindeniz" diye cevap verdiler. "Otursanız da sizinle biraz söyleşsek olmaz mı?" diye buyurdu. "Pek âlâ!" deyip oturdular.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.), onlara biraz Kur'ân okudu. Onları İslâm'a çağırdı. Onlar ise: "Fihr oğlu Galip evlâdından bir Peygamber gelecek" diye kendi ihtiyarlarından işitirlermiş. Medine'deki Yahudiler de: "Peygamber gelecek zaman yaklaştı" derlermiş.

Bu sefer Resûl-i Ekrem, onları dine çağırınca birbirine bakıştılar. "Yahudilerin dediği Peygamber, işte budur" diye aralarında konuştular. Ötedenberi Yahudilerle aralarından düşmanlık olduğundan Ötürü, hemen îman ederek Hz. Peygamber (s.a.v.) önünde Kelime-i Şehâdet getirdiler.

Onlar (Zürare oğlu Ebû İmame Es'adt ile (Mâlik oğlu Râfi'), (Haris oğlu Avf), (Âmir oğlu Kuttae), (Âmir oğlu Ukbe) ve (Riyab oğlu Abdullah Oğlu Haris) idiler. İşte Ensâr yani Muhammed'e (s.a.v.) yardımcı olanlardan ilk önce İslâm'la şereflenen bu altı kişidir. Allah (c.c.) hepsinden, hoşnut olsun

Bunlar hac mevsiminden sonra Medine'ye geldiler. İslâm'ın yayılmasına (.alışıp çaba göstermeye başladılar. Böylece İslâm, Hazreç-

İller arasında gereği gibi yayıldıktan başka "Evs" kabilesine de geçti. Peygamberliğin onikinci senesi hac mevsiminde (Zürare oğlu Es'ad) ile arkadaşları (Râfi'), (Avf), (Kutbe), (Ukbe) ve yine Hazreçlilerden (Haris oğlu Muaz), (Abdi Kays oğlu Zekvârı), (Sâmit oğlu Ubade), (Sa'lebe oğlu Ebu Abdullah Yezîd), (Fadla oğlu Ubade oğlu Abbas) ve "Evs" kabilesinden de (Teyyihân oğlu Ebû'l-Heysem) ve (Sâide oğlu Uveym) Mekke'ye gittiler ve yine Akabe'de kâinatın övüncü olan Fahr-i Kâinat Hz. Muhammed'le (s.a.v.) görüşüp ona biat ettiler yani el tutarak bağlılıklarını gösterdiler. Allah (c.c.) hepsinden hoşnut olsun. •

Bundan sonra Allah'a ortak koşmamaya, zina yapmamaya, hırsızlık etmemeye ve iftiradan kaçınacaklarına ve çocuklarını artık öldürmeyeceklerine dâir söz verdiler.

İslâmiyetten önce Araplar, ancak erkek çocukla övünürler, kız çocuğu olanlar ise bundan utanırlardı. Bu yüzden pekçoğu, yeni doğan kız çocuklarını diri diri gömerlerdi.

Bir de Arapların geçim yolları dar olup, evlerini geçindirmekte zahmet ve sıkıntı çekmekte olduklarından bazıları, yoksulluk bahanesiyle kız çocukları ve bazen erkek çocuklarını bile öyle diri iken gömerek öldürürlerdi.

Bundan dolayı Medinelilerle yapılan sözleşmede: "Çocuğunu öldürmemek" maddesi, ayrı bir şart olarak ileri sürüldü ve bu madde, insanlık için büyük bir iyilik oldu.

Bu şekilde sözleşenler daha önce söylendiği gibi (oniki) kişi olup, ikisi Evs kabilesinden, geri kalanı Hazreç kabîlesindendi. Hepsinin başı (Zürare oğlu Es'ad) idi.

Hepsi o şekilde sözleştikten sonra, dönüp Medine'ye .geldiler ve hemen İslâm'ı yaymakla uğraşır oldular.

Mi'rac

O sıralarda Hz. Muhammed'in Mi'rac olayı meydana geldi. Cebrail (a.s.) bir gece geldi ve Resûl-i-Ekrem'i (s.a.v.) aldı, Kabe'den, Kudüs'deki Mescid-i Aksa'ya götürdü. Oradan yukarı çıkardı. J Jütün semâları seyrettirdi. Sonra o Allah'ın Sevgilisi bu görünen idemin dışına çıkarıldı. Kendisine nice acaib ve garip şeyler gösterildi. Yüce Allah'ın (c.c.) sözünü işitti ve pâk cemâlini gördü. Yine o gece mutlu evine döndü.

tşto beş vakit namaz, bu Mi'rac gecesi farz kılındı. Gerçi ondan (ince de namaz kılınırdı. Fakat beş vakit sırayla namaz kılmak, o gece emredildi

Ertesi gün Uz. Muhammed (s.a.v.) Mi'racını ümmetine söyledi. İlk önce II/,. Kini I'ı kil ve sonra diğer ashap tasdik ve tebrik ettiler. Müşrlkler Inkai edip Me:;e id i Aksâ'nın nişanlarını sordular, Resûl-i Ek-

ITIM (H.U.V.) tıynısını haber verdi. Onlar yine inkârlarında ısrar edip ılındıhır.

Un ;.ırada ise İslâm, Arabistan'ın her tarafına yayılmakta özellikli Medine'de pek hızla tutunmaktaydı. Öyle ki, Evs ve Hazrec kabîleI.ıı, ashaptan birinin Medine'ye gönderilmesini rica etmiş olduklarından, Resûl-i Ekrem (s.a.v.) de onlara Kur'ân-ı Kerîm'i ve İslâmiyet'i öğ. retmek üzere (Umeyr oğlu Mus'ab)ı Medine'ye göndermişti.

iVius'ab Medine'ye vardığında oradaki müslümanların sayısı kırk'a yükselmişti. Başkanları Es'ad ve hocaları Mus'ab ile birlikte hepsi Cum'a günleri Medine dışına çıkıp bir yerde cemaatle namaz kılmaya başladılar.

Fakat Es'ad'ın teyze oğlu ve Evs kabilesinin başkanı olan (Muaz Sa'd) üe yine başkanlardan (Hudayr oğlu Üseyyid) daha imana gelmemiş olduklarından İslâm dini tam olarak yayıiamıyordu. Bir gün Mus'ab ile Es'ad, Zuieroğulları evlerinden birinde sohbet ederlerken (Hudayr oğlu Üseyyid) süngüsü elinde olduğu halde onların üzenin- geldi. "Maksadınız nedir? Birtakım zayıfları aldatıp azdırıyorsunuz!" diye hiddet ve şiddetini dile getirdi.

Mus'ab, ona nâzik bir şekilde: "Hele biraz dur, otur. Sözümüzü dinic, maksadımızı anla" deyince Üseyyid de oturdu. Mus'ab, ona İslam dinini tarif etti ve biraz Kur'an okudu. Kur'ân'm belagatı kendisine- tesir ettiğinden Üseyyid: "Ne güzel şey" dedi ve: "Bu dine girinek için ne yapmalı?" diye sordu.

Mus'ab, ona İslâm dinini bir güzel anlattı. O da İslâm oldu. "Ben viıayım, size birini göndereyim. Eğer o da imana gelirse, artık bu şehirde îman etmedik kimse kalmaz." diyerek gitti ve (Muaz oğlu Sa'd)ı gönderdi. Sa'd ise oraya hiddetle çıkageldi: "Ya Es'ad! Eğer seninle aramızda hısımlık olmasa, böyle kabilemiz içine spkduğünuz çirkin işlere katlanamazdım." diye azarladı ve tehdid etti.

Mus'ab, ona da: "Hele biraz durunuz. Oturunuz, dinleyiniz, anlayınız da beğenirseniz kabul ediniz. Beğenmezseniz biz de size çirkin gördüğünüz işi tekîifden vazgeçeriz" diye nâzik bir şekilde söyledi. Bunun üzerine (Muaz oğlu Sa'd) oturdu ve Mus'ab'ın sözlerine kulak verdi.

Mus'ab da ona İslâm'ın ne demek olduğunu anlattı ve biraz Kur'-an okudu. Kur'ân okunurken Sa'd'm yüzünde îman belirtileri görüldü. Hemen: "Siz bu dine girerken ne yapıyorsunuz?" diye sordu Mus'ab ona İslâm dininin esaslarını ve yapılması gerekenleri bildirdi. O da kalbinin bütün içtenliğiyle İslâm'a girdi.

(Mu'az oğlu Sa'd) böylece iman ettikten sonra kalkıp döndü. Ve hemen kendi kavmi olan (Abdü'l-Eşhel oğulları) nın yanına gitti. Onları: "Ej Cemaat! Beni nasıl biliyorsunuz?" dedi. Onlar da: "Sen bi/im ulumuş ve on Saziletlimizsin" dediler. "Öyleyse siz de Allah'a ve Eli İsine Itnnn etmelisiniz ve iman etmedikçe bundan sonra hiç biriui/h- güıUsemem" deyince, (Abdü'l-Eşhel oğulları) aşireti içinde o gün İman eline.İlk l.urse kalmadı.

Sonra, (Muaz oğlu Sa'd) Mus'ab, (Zürare oğlu Es'ad) m evinde oturup, halkın geri kalanını da islâm'a çağırmakla uğraşır oldular. Kısa zamanda İslâm dini Medine'de o kadar yayıldı ki, Evs ve Hazrec kabileleri içinde (Zeyd oğlu Benî Ümeyye) nin evinden başka, İslâm nuruyla aydınlanmadık ev kalmadı.

Evs ve Hazrec kabileleri, Ezd kabilelerinden ayrılmış bir gruptur. Asıl vatanları Sebâ diye bilinen Me'rib şehriydi Zamanla bu şehrin su bendleri harap olunca Ezd kabileleri, şuraya, buraya dağıldılar. İşte onların bir grubu da gelip, o zaman Medine'de yerleşmiş olan Yahudilerle anlaşma ve sözleşme yaparak Medîne dolaylarında kaldılar.

O zaman Medîne dolaylarında yerleşmiş olan Yahudiler Kurayza ve Nadîr adlariyle iki kabileye ayrılmıştı. Ezdî'lerin başı olan Harise ölünce, Evs ve Hazrec adlarında iki oğlu kaldı. Bir kısmı buna uymakla Ezdî'ler de iki kabileye bölündü. Sonra Yahudilerle Ezdî'ler arasına düşmanlık girdi ve pekçok çarpışmalar oldu.

Ezdî'ler her ne kadar iki kabileye ayrılmışlarsa da, düşmana karşı birlik olurlar ve Yahudilere göre çokluk olduklarından çok defa Yahudilere üstün gelirlerdi. Sonradan Evs ve Hazreç kabileleri arasına düşmanlık girdi ve birbiriyle uğraşarak ikisi de yıprandı. Fakat bu sefer İslâm birliği yönünden birleştiler ve barıştılar ve bu bakımdan kuvvet buldular ve Yahudilere üstün geldiler.

Peygamberliğin onüçüncü senesi hac mevsiminde Mus'ab, Mekke'ye döndü. Onunla beraber müslümanlardan (yetmişüç) erkek ve (iki) kadın da Mekke'ye gitti. Bunların kimisi Evs ve kimisi Hazrec kabilelerinden idi. (Neccâroğulları)ndan (Ebû Eyyûbi Ensarî) diye bilinen Hz. Halid de onların birisiydi.

Mekke'ye vardıklarında hepsi yine Akabe'de Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ile buluştular ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Medine'ye göç buyurması mes'elesini konuştular. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) onlara bazı âyet-i kerîmeleri okuduktan sonra; nefislerini, çocuk ve eşlerini nasıl koruyup gözetirlerse, onu da öylece koruyacaklarım garanti etmek üzere onlardan kesin söz istedi.

Düşündüler taşındılar "Ya Resûlalîah! Senin uğranda ölürsek bize ne var?" dediler. Resûl-i Ekrem (s.a.v,) "Cennet var" deyince "Öyleyse elini ver" dediler. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) mübarek elini uzattı. Hemen bîat ettiler, yani can verip Cennet aldılar ve pek hayırlı bir alışveriş ettiler ve hemen dönüp Medine'ye gittiler.

Bunun üzerine Hz. Muhammed (s.a.v.) artık Medine'ye göç etmek üzere ashaba izin verdi. Onlar da hemen göçe başladılar. Muharrem ve Safer aylarında vatanlarını terkederek birbiri arkasından Medine'ye gittiler.

önce Ha.lv ;ı,ı'a göçüp de sonradan Mekke'ye gelmiş ve ksMrlerlrı cr.fi ve cefasıuden ıı: ıııımıj olan (Abıl (i'l-Kııcıl ogltı M ᐅ d /'.o-

leme) (r.a.) bu izni işittiği gibi, herkesten evvel kalkıp Medine'ye göç etti.Ardasından birçok müslüman da gitti.

=:nra Hz. Ömer ve kardeşi Zeydve (Rebîa oğlu Abbas) kişi oldukları hâlde Medine'ye gittiler ve Medine'nin Avali ..-:n köylerinde kaldılar. Sonunda evvelce Habeşistan'a gidip gelenlerden Hz. Peygamberin damadı olan (Affân oğlu Osman) da gitti.

Mekke'de Resûl-i Ekrem ile birlikte Ashap'tan yalnız Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ali kaldı. Resûl-i Ekrem de göç etmek niyetindeydi. Ancak kendisi için Allah'dan izin çıkmasını bekliyordu. Hattâ Hz. Ebû Bekir, Medine'ye gitmek istedikçe Resûl-i Ekrem (s.a.v.) "Sabret... Umulur ki yüce Allah sana bir yoldaş verir" diye buyururdu.

Ashap, arka arkaya Medine'ye göçtükçe Evs ve Hazreç kabileleri yer gösterip onları barındırırlar ve onları pek çok sayar ve yardım ederlerdi. Din uğrunda bu şekilde vatanlarını terkederek göçen Ashâb'a "Muhâcirîn" denir.

Medîneli olup da onları bu şekilde ağırlayıp İslâm dinine yardım eden Ashâb'a da "Ensâr" denilir. Gerek Muhacirin ve gerek Ensâr, hepsinden Allah (c.c.) hoşnut olsun; ki İslâm dinine doğrusu büyük hizmet etmişlerdir.

Hz. Muhammed'in [s.a.v.] Göç Etmesi

Kureyş müşrikleri gördüler ki: Evs ve Hazreç kabileleri îmana geldi. Böylece İslâm Medine'de kuvvet bulup yerleşti. Onların Akabe'-deki biatlerinden sonra, Ashap da arkalarından gitti ve hemen bir iki ay içinde çoğu Medine'ye gidip onlarla birleşti.

Müşriklerin akılları erdi ki: Resûl-i Ekrem de onların yanma giderse Medine'de büyük bir İslâm kuvveti doğacak ve Kureyş'in Şam yolunda pek önemli bir geçit yeri olan Medîne yolu müslümanlar elinde kalacak.

Kureyş ululan buralarını düşündükçe telâşa düşdüler ve hemen danışma için (Dârü'n-Nedve) de birleştiler. (Dârü'n-Nedve) (Hakim oğlu Kusay) m evidir ki, yukarıda anlattığımız gibi, Kusay, şurada burada dağılmış olan Kureyş kabilelerini toplayıp kuvvet bularak Mekke başkanlığını kazanmış olduğundan onun evi, danışma yeri yapılarak her ne zaman Kureyş'in önemli bir işi olsa orada toplanıp görüşme yaparlardı.

Bu sefer de orada toplanıp "Muhammed için ne gibi bir tedbir almak lâzım gelir?" diye aralarında görüştüler. Bâzıları "Onu bir yerde hapsedelim" dediler, uygun görülmedi. Bâzıları da "Bir tarafa sürelim.." dediler; bu görüş ise hiç kabul edilmedi.

Sonunda Ebû Cehil: "Onu öldürmekten başka çâre yoktur. Fakat her kabileden birer adam gidip, hepsi birden vurarak öldürmelidir kî, katil belli olmasın. O hâlde Hâşimî'ler, çaresiz diyete razı olurlar. Böy-

lece iş biter ve kan davası, kabileler içinde mahvolup gider" dedi. Ötekiler de onun görüşünü kabul ve uygun gördüler.

Bu kararın yerine getirilmesi için birtakım kötü kişiler ayrılıp seçildiler ve hepsi geceleyin Hz. Muhammed'in (s.a.v.) evi önünde birikip onun uyumasını beklediler.

(Ebû Cehil), (As oğlu Hakem), (Ebû Leheb), (Halef oğlu Ümeyye) ve (Halef oğlu Übeyye) ve onlar gibi başkan olan kişiler de onlarla beraberdi.

Cebrail (a.s.) gelip durumu Resûl-i Ekrem'e haber verdi ve Medine'ye göç etmek üzere izin verildiğini ve Hz. Ebû Bekir'i birlikte götürmeye memur olduğunu bildirdi.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.) hemen Hz. Ali'yi çağırdı ve kendisinde şunun bunun emânetleri olan eşyayı verdi. "Ey Ali! Ben, Medine'ye gidiyorum. Bu emânetleri sahiplerine ver. Ondan sonra sen de durma gel fakat şimdi benim yatağıma yat ki, müşrikler, beni yatıyor sansınlar" diye buyurdu.

Hz. Ali Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) döşeğine yattı ve Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) yeşil hırkasını kendi üzerine örttü.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.) hemen bir avuç toprak aldı ve Yâsîn sûresinin evvelinden "Ve ceâlnâ min beyni eydîhim şedden ve min halfihim şedden feağşaynâhüm fehüm lâ yübsirûn" âyetini sonuna kadar okudu. O toprağı kapısı önünde bekleyen müşriklerin üzerine saçtı ve içlerinden çıkıp gitti. Kör gibi bakıp durdular ve onu görmediler. Bir süre sonra kendilerinden olan biri geldi "Burada ne bekliyorsunuz?" dedi. "Muhammed'i bekliyoruz" cevabını verdiklerinde, "Muhammed, sizin başınıza toprak saçıp ve içinizden kaçıp gideli epey zaman olmuş. Hele bir kere kılığınıza bakınız" diyerek onlarla alay etti.

Birbirine bakıp üzerlerinin toz toprak içinde kalmış olduğunu gördüler. Fakat evin içerisine bakıp Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) döşeğinde Hz. Ali'nin yattığım görerek: "İşte Muhammed yatıyor" deyip durdular. Sonra Hz. Ali kalktı. Onu görür görmez neye uğradıklarını anladılar ve: "Muhammed nerede?" diye sordular. Hz. Ali: "Bilmem" deyince, o kötü niyetli kişiler şaşırıp ne yapacaklarını bilemediler.

Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) böyle gözlerden kayboluvermesi Kureyş'in ulularına pek güç geldi ve Mekke'yi altüst edip Hz. Muhammed'i (s.a.v.) bulamadıkları için, çıkası canları pek çok sıkıldı. Hemen: "Muhammed'i her kim bulup getirirse yüz deve veririz" diye her tarafa duyurdular.

İçlerinde ne kadar hırsız ve kanlı, hayır ve şerrini bilmez delikanlı varsa, kimi kılıçlar ve kimi sopalarla Mekke dışına çıkıp etrafa koşuştular. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ise, o gece evinden çıkıp gizlendi ve her nerede kaldı ise kaldı. Ertesi gün öğleyin Hz. Ebû Bekir'in evine gitti, kapısı önünde durdu. Dinin gereği üzere: "İçeri girmeğe ev sahibinin izni var mı?" diye seslendi. Hz. Îbu Bekir: "Buyurunuz ey Allah'ın Elçisi" deyince Resûl-i Ekrem (s.a.v.) içeri girdi ve Allah tarafından göç'e izin verildiğini bildirdi.

Hz. Ebû Bekir: "Ben de birlikte miyim?" diye sordu. Resûl-i Ekrem: "Evet" cevabını verdi. Hz. Ebu Bekir Hz. Muhammed (s.a.v.) ile birlikte göç edeceğine o kadar sevindi ki, gözlerinden sevinç yaşları aktı. Hemen evinde bulunan develerden birini Resûl-i Ekrem (s.a.v.) sundu. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Pekâlâ, ama şimdi hediye kabul etmem satın alırım" dedi ve hemen parasını ödedi.

O deveyi Hz. Peygamber (s.a.v.) için, başka bir deveyi de Hz. Ebu Bekir için hazırladılar. Ve kılavuzlukta usta olan (Ureyk11 oğlu Abdu11ah)ı kılavuzluk etmek üzere ücretle tuttular ve o develeri belli bir vakitte Mekke'nin alt tarafında ve yaklaşık olarak bir saat uzaklıkta olan Sevr dağına götürmek üzere Abdullah ile sözleşerek develeri ona verdiler.

O gün Hz. Muhammed (s.a.v.) akşama kadar Hz. Ebu Bekir'in evinde oturup geceleyin Ebû Bekir'le beraber çıktılar ve Sevr dağına gittiler. Sevr dağında ıssız bir mağara vardı. Oraya girdiler. O anda Allah'ın (c.c.) emriyle bir örümcek gelip, o mağaranın ağzına ağını gerdi ve bir çift yaban güvercin gelip yumurtladı.

Kureyş'in arayıcıları gelip Sevr dağının her tarafını dolaştılar. Bir kısmı da (Halef oğlu Ümeyye) ile beraber o mağaranın ağzına eriştiler: "Şu mağarayı da arayalım" diye birbiriyle söyleştiler. (Halef oğlu Ümeyye): "Allah akıllar versin. Orada ne işiniz var? Orada Muhammed doğmadan bu örümcekler ağ germiş. Sonra güvercinler yuva yapmış" deyince hepsi dönüp gittiler.

Oysa ki mağara ağzına geldiklerinde içeriden Resûl-i Ekrem'le (s.a.v.) Hz. Ebu Bekir onları görürdü. Fakat onlar bu iki kişiyi görmezlerdi. Öyle ki onlar mağara dolaylarına geldiklerinde Hz. Ebû Bekir, pek çok üzülerek: "Ey Allah'ın Elçisi! Beni öldürürîerse ne gam... Ben bir kişiyim, ama Allah göstermesin sana bir zarar eriştirecek olurlarsa, bütün ümmetin mahvolmasına sebep olur" deyince, Resûl-i Ekrem: "Gam çekme, Allah bizimle beraberdir" diye teselli etti.

Onlar dönüp gittikten sonra Hz. Ebû Bekir: "Ey Allah'ın Elçisi! Eğer içlerinden birisi şöylece önüne bakıverseydi bizi görürdü" deyince, Resûl-i Ekrem: "Ya sen ne sanıyorsun? O iki yoldaş hakkında, ki onların üçüncüsü Allah ola..." diye buyurdu.

Hz. Ebû Bekir, mağaraya gelince bir delik gördü. Oradan yılan ve çıyan gibi bir zararlı hayvan çıkıp da, Resûl-i Ekrem'e zarar ve ziyan etmesin diye onu ayağiyle tıkayıp oturdu. Resûl-i Ekrem de ona dayanıp uykuya daldı.

Oysa ki o delikten bir yılan çıktı ve Ebû Bekir'in (r.a.) ayağını soktu. Fahr-i Âlem (s.a.v.), uykudan uyanıp da rahatsız olmasın diye Hz. Ebu Bekir ayağını çekmedi. Fakat canı acıyıp gözlerinden yaş aktı ve göz yaşları Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) mübarek yüzüne damlayınca, e.an uyandı: "Ne var ey Ebû Bekir?" diye sordu. O da: "Ey Allah'ın Elçisi! Ayağımı bir şey soktu. Ama zararı yok. Anam babam sana fe<iâ olsun." diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) kalktı, yılanın soktuğu yere tükürdü. O ânda acısı geçti ve Hz. Ebû Bekir şifâ buldu.

Hz. Ebû Bekir'in âzâd etmiş, yani hürriyetine kavuşturmuş olduğu (Füheyre oğlu Âmir), Sevr dağında bir sürü koyun güder ve geceleri sağıp mağaraya bir miktar süt götürürdü.

Hz. Ebû Bekir'in oğlü Abdullah, geceleri gizlice o mağaraya gelip Kureyş'in hâl ve hareketlerine dâir haberler getirirdi. Resûl-i Ekrem ile mağara arkadaşı olan Hz. Ebû Bekir, üç gece bu hâl üzere o mağarada kaldılar. Sonra (Üreykıt oğlu Abdullah) develeri getirdi. Bindiler. Onu ve Âmir'i de beraber aldılar ve sahil yoluyla giderek Kadîd denilen yere ulaştılar.

Orada yaşayan Ebû Ma'bed'in çadırı önünden geçerken satın almak üzere: "Hurma veyahud başka yiyecek bir şey var mı?" diye sordular. Ebû Ma'bed, orada bulunmayıp fakat karısı ve Hâlid Huzâî'nin kızı olan (Mâ'bed'in annesi Âtike) orada bulunarak: "Yiyecek bir şey yoktur" diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) bir tarafta bir koyun gördü: "Bu nedir?" diye sordu. Ma'bed'in annesi: "Bir zayıf koyundur ki, yürümeğe takati olmadığından sürü ile gidemeyip kalmış" deyince: "İzin verirsen sağalım" diye buyurdu. Ma'bed'in annesi, ne desin?.. Sürü ile otlamaya gidemeyen bir zayıf hayvandan ne çıkar? Ama misafire olmaz demek uygun kaçmayacağından: "Pekâlâ onda süt bulursan sağıver" dedi.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.), o koyunu tütüp memesini sığadı ve: "Bismillâhirrahmânirrahîm" dedi. koyunun sütü gelerek bir büyük kab istedi ve koyunu sağdı. Kab doldu. Önce Ma'bed'in annesine ve sonra diğer orada bulunanlara doyuncaya kadar içirdi ve en sonra kendisi içti. Tekrar sağdı, yine içtiler. Üçüncü defa sağıp onu Ma'bed'in annesine bıraktı. Oradan kalkıp mağara arkadaşı olan Ebû Bekir'le (r. a.) beraber yola koyuldular.

Arası çok geçmeden Ebû Ma'bed geldi. O kap içindeki südü gördü: "Bu ne?" diye sordu. Karısı Ümmü Ma'bed: "Allah'a yemin ederim ki, buraya bir mübarek adam geldi. Şöyle dedi, koyunu böyle sağdı" diyerek olup biteni olduğu gibi anlattı. Ebu Ma'bed: "Bunda bir iş var. O adamın şekil ve yüzü nasıldı?" diye sordu. Karısı da: "Orta boylu, kara kaşlı, kara gözlü ve son derece nûr yüzlü bir lâtif adamdı" diyerek, Peygamberin vasıflarını söyledi.

Kocası Ebû Ma'bed: "Allah'a yemin ederim ki, bu senin dediğin kimse, Kureyş içinden çıkan Peygamber'dir. Eğer ben burada bulunsaydım ona uyardım" demiş.

Ümmü Ma'bed'den rivayet edilir ki: "O boyun Hz. Ömer'in hilâfetinde ortaya çıkan kuraklık zamanına kadar yaşadı. Yeryüzünde hayvanlar yiyecek şey bulamazken, biz onu akşam sabah sağardık" dermiş.

Resûl-i Ekrem'i ele geçirenlere Kureyş'in (yüz) deve vâdettiği Kinâne kabilesinden o taraflarda çadırda yaşayan Müdlic oğulları aşireti içinde duyulmuş ve kıyı yolundan iki deve ile (dört) kişinin geçip gittiği de işitilmişti.

Bunun üzerine (Mâliki'l-Müdlicî'nin oğlu S ü r â k a) (yüz) deve tamahına düşmüş, yani atma binip onların arkasına takılmıştı.

Onlar ise K a d î d denilen yerde henüz Ümmü Ma'bed'in çadırından giderken Sürâka, onlara yetişti. Hz. Ebü Bekir: "Eyvah ey Allah'ın Elçisi! Tutulduk" diyerek telâşa düştü. Hz. Muhammed (s.a.v.): "Gam çekme Allah bizimle beraberdir" diye teselli ederken Sürâka gelip çattı. Ama atmın ayakları dizlerine kadar yere battı. Sürâka: "Ey Muhammed! Dua et kurtulayım. Boynuma borç olsun ki, geriden gelen arayıcıları savıp uzaklaştırayım" diye yalvardı.

Hâtemü'l-Enbiyâ duâ etti. Yüce Allah da onun duasını kabul buyurdu ve Sürâka kurtuldu. Sürâka, bu şekilde uğramış olduğu belâdan kurtulup onların yanma geldi. Üç gün kadar onların hâlini gizlemek üzere söz verdi ve ilerde islâm'ın kuvvetlenmesini düşünerek bir emânnâme istedi.

Resûl-i Ekrem, (F ü h e y r e oğlu Â m i r) e deri üzerine bir emânnâme yazdırıp Sürâka'ya verdi ve yoluna gitti.

Sürâka orada kaldı ve Kureyş'in geriden gelen arayıcılarına: "Ben, buralarını arayıp taradım. Kimseler yok. Başka tarafa bakalım" diyerek onları geri çevirdi. Sonradan Ebû Cehil Sürâka'nın ne yaptığını anlayınca, pek çok öfkelenip Sürâka'nın gayretsizliğinden bahsederek hakkında bir kıt'a hiciv söylemiştir.

Sürâka da ona: "Eğer atımın ayakları nasıl yere gömüldüğünü göreydin, sen de Muhammed'in Peygamberliğine îman ederdin" diye bir kit'a şiirle cevap vermiştir.

Sonra Hz. Ebû Bekir de bu hâdiseye dâir bir güzel kasîde yazmıştır.

Mekke'nin fethi senesi, Resûl-i Ekrem'in H u n e y n savaşından dönüşünde Sürâka, o emannâme ile Hz. Peygamber'in yanına gelmiş ve müslüman olduğundan iltifatlarına nail olmuştur. Resûl-i Ekrem, ona: "Ey Sürâka! Nasılsın? Kisrâ'nm bileziklerini takınacağın vakit?" demiş ve: "Sanki gözümün önünde gibi görüyorum ki Sürâka, Kisrâ'nm bileziklerini takmıyor" diye buyurmuşdu.

O zaman bu sözlerin mânâsı gereği gibi anlaşılmamış idi. Sonra Hz. Ömer'in halifeliğinde Kisrâ'nm malları ganimet alınarak Medine'ye getirilip de bileziklerini Sürâka'nın takındığı zaman, Hz. Muhammed'in mucizelerinden biri olduğu meydana çıkmıştır. Nitekim yeri gelince anlatılacaktır.

Resûl-i Ekrem, mağara arkadaşı Hz. Ebû Bekir ile beraber Kadîd denen yerden ayrılıp giderlerken yolda bir çobana rastlayıp süt istediler. Çoban: Sağılır koyunum yok, şurada bir keçi var. Onun da südü kalmadı" dedi. Hz. Peygamber: "Onu getir" diye buyurdu. Çoban da o keçiyi getirdi. Resûl-i Ekrem, mübarek elini onun memesi üstüne koydu. Hemen südü geldi. Hz. Ebû Bekir, kalkanını tuttu. Kalkan, süt ile doldu. Fahr-i Âlem, onu Hz. Ebû Bekir ve Âmir ve Abdullah'a ve çobana içirdi. Sonra yine sağıp kendi içti.

Çoban: "Sen kimsin? Ben senin gibi adam görmedim. Aman bana kendini bildir" diye yalvardı. Resûl-i Ekrem: "Eğer kimseye duyurmazsan söyliyeyim" diye buyurdu. Çoban da kimseye bahsetmiyeceğine söz verdi. Fahr-i Âlem, "Muhammed Resûlullah dedikleri benim" deyince çoban: "Ha! Şu Kureyş'in dininden dönen kişi dedikleri sen misin?" dedi. Resûl-i Ekrem de: "Elbette onlar öyle söyler ya..." diye buyurdu.

Çoban: "Ben şehâdet ederim ki, Sen Hak Peygambersin ve senin yaptığını kimse yapamaz, meğer ki Peygamber ola. Ben seninle beraber giderim" dedi. Resûl-i Ekrem, "Şimdi olmaz. Sonra benim ortaya çıkışımı haber aldığın zaman gel" dedi ve yoluna yürüdü.

Hz. Ebû Bekir, pek çok kere Şam'a gidip gelmiş olduğundan yol üzerinde onu tanıyanlar çoktu. "Bu önündeki kimdir?" diye soranlara: "Kılavuzdur. Bana yol gösterir" diye cevap verdi.

Fakat (Avvâm oğlu Zübeyr) (r.a.), Şam kaafilesiyle henüz Medine'den çıkıp Mekke'ye gelirken onlara rast geldi ve Resûl-i Ekrem ile mağara arkadaşı Hz. Ebû Bekir'e ak ve yeni elbiseler giydirdi.

(Avvâm oğlu Zübeyr) kaafileyle Mekke'ye gelip işlerini bitirdikten sonra, o da Medine'ye göç etmiştir. Resûl-i Ekrem'in Mekke'den çıktığı evvelce Medine'de duyulunca, müslümanlar birkaç sabah Medine dışına çıkıp, sıcak basıncaya kadar Hz. Peygamber'in Medine'yi şereflendirmesini beklerdi.

Yine bir pazartesi günü çıkıp çok sıcak bastırınca geri dönmüşlerdi. Bir iş için evinin damı üstüne çıkmış olan bir Yahudi, uzaktan Resûl-i Ekrem ile mağara arkadaşının ak elbiselere bürünmüş oldukları hâlde gelmekte olduklarını gördü ve: "İşte istediğiniz geliyor" diye müslümanları müjdeledi.

Müslümanlar silâhlanıp o tarafa koşuştular ve Fahr-i Âlemi büyük bir saygıyla karşıladılar. Peygamberliğin (on dördüncü) senesinde ve Rebîülevvel aymm başlarında idi.

Pek sıcak bir gün ve Resûl-i Ekrem yorgundu. Medine'ye bir saat kadar uzaklığı olan Kubâ köyüne indi ve Neccâroğullarmdan birinin evine kondu. Birkaç gün Küba'da kalmak üzere karar verdi ve orada bir mescid yaptı.

Ondan önce müslümanlardan bazıları, kendileri için mescid yapmışlarsa da; müslüman cemâati için ilk önce yapılan mescid, bu Kubâ mescididir.

Resûl-i Ekrem'in Küba'ya gelişinde Ensâr, hepsi gelip Medîne topraklarına ayak basmasını tebrik ettikleri sırada, Medine'nin en usta ve ünlü şâiri olan Sabit oğlu Hassan (r.a.) da Hz. Muhammed'-in şeref vermesine dâir bir güzel övücü kasîde söyledi ve onu bir şükrâne olarak Fahr-i Âlem'e sundu.

Hz. Ali, Resûl-i Ekrem'den sonra üç gün Mekke'de kalıp, kendisine bırakılmış olan emanetleri sahiplerine verdikten sonra Mekke'den çıkmıştı. Resûl-i Ekrem henüz Küba'dayken o da gelip Küba'ya erişti.

Sonra Resûl-i Ekrem, bir Cum'a günü kendi devesine bindi ve (yüz) kişi kadar Müslüman halk ile Küba'dan kalktı ve asıl Medine'-ye yollandı.

Yol esnasında sol tarafa saparak (Avf oğlu Benî Salim) yurdunda Rânonâ denilen vadinin üst tarafına indi ve orada çok beiigâne bir hutbe okuyup Cuma namazı kıldı.

Hâtemü'l-Enbiya'nm ilk kıldığı Cuma namazı budur. Ve ilk hutbesi de burada verdiğidir ki, kısaca şudur:

"Ey halk! Sağlığınızda ahire tiniz için hazırlık görünüz. Muhakkak bilirsiniz ki, Kıyamet gününde birinin basma vurulacak ve çobansız bıraktığı koyunundan sorulacak. Sonra yüce Allah ona diyecek. Ama nasıl diyecek? Tercümanı yok, perdedârı yok. Kendisi diyecek ki: Sana benim Resulüm gelip de bildirmedi mi? Ben sana mal verdim, saha lütuf ve ihsan ettim. Sen kendin için ne hazırladın? O kimse de sağma soluna bakacak, bir şey görmiyecek. Önüne bakacak cehennemden başka bir şey görmiyecek. Öyleyse her kim ki kendisini velev ki bir yarım hurma ile olsun ateşden kurtarabilecek ise hemen o hayrı işlesin.. Onu da bulamazsa, hiç olmazsa dua, niyaz ve salâvât getirerek yani kelinıe-i tayyibe iîe kendisini kurtarsın. Çünkü onunla bir hayra (on) mislinden (yediyüz) katına kadar sevap verilir. Vesselâmü alâ Resûlillahi ve rahmctullalıi ve berekâtühû..."

Resûl-i Ekrem, birinci hutbeyi bu şekilde tamamladıktan sonra, ikinci hutbeye de kalkıp şöyle buyurmuştu:

"Allah'a hamdolsun, Allah'a hamdederim ve ondan yardım isterim. Nefislerimizin kötülüklerinden ve fena işlerimizden Allah'a sığındık. Allah'ın doğru yola yönelttiğini, kimse çeviremez Allah'ın sapıklıkta bıraktığını da, kimse doğrultamaz. Şehadet ederini' kl Alîah'dan başka, tanrı diye bir şey yoktur. O tek ve eşsizdir. Sözün en güzeli Allah'ın kitabıdır. Her kim ki yüce Allah, onun kalbinde Kur'ân'ı süslü kıla ve onu sapıkken İslâm'a soka ve o da Kur'ân'ı başka sözlere üstün tuta. İşte o kimse kurtulur. Doğrusu Allah'ın kitabı, sözlerin en güzeli ve en üstünüdür. Allah'ın sevdiğini seviniz, Allah'ı can ve gönülden seviniz. Allah'ın sözünden ve onu tekrardan usanmayınız ve Allah'ın sözünden kalbinize sıkıntı gelmesin. Çünkü Allah sözü, her şey'in. en iyisini ayırıp seçer. Amellerin hayırlısını ve kulların seçkini olan peygamberlerin ve kıssaların iyisini mevzu eder; helâl ve haramı açıklar. Artık Allah'a İbadet ediniz ve ona bir şey'I ortak koşmayınız. Ondan hakkiyle sakınınız. Güzel sözünüzle o sözünüz de Allah'a doğru olsun. Aranızda Allah sözü ile sevişiniz. Muhakkak bilmelisiniz ki yüce Allah, sözünden dönenlere gazab eder. Vesselâmü aleyküm."

Akabe'deki bîat'la Ensâr, her ne zaman Resûl-i Ekrem, kendi şehirlerine gelirse, her şekilde onu korumak üzere söz verip yemin etmişlerdi.

Evvelce Resûl-i Ekrem, onların memleketine gelip bir süre Küba'-da kaldıktan sonra, bu sefer Medine'ye girmek üzere bulunduğundan

artık onların, verdikleri söze uymak zorunda olacakları ân, gelmiş demek oldu.

Bunun içindir ki, Resûl-i Ekrem, bu hutbenin sonunda yüce Allah'ın, sözünden dönenlere gazab edeceğini belirterek hutbesine son vermiştir.

Resûl-i Ekrem öylece Ranona'da Cuma namazını kıldıktan sonra yine devesine bindi ve Medine şehrine yöneldi. Fakat kimin evine konacağını kimse bilmiyordu.

Ensâr'ın önceleri ve sonraları muhacirlere ettikleri yardım ve haklarında gösterdikleri saygı ve ev sahipliği doğrusu tarif edilmez derecedeydi.

Bu sefer Hz. Peygamber'in Medine'ye gelişinde ise, sanki düğün bayram edercesine şenlik ettiler. O gün Medîneliler için gerçekten büyük bir bayram günüydü. Çocukları sevinip sokaklarda, "Allah'ın Elçisi geldi" diye çağırışıyorlar, kadınları damların üstüne çıkıp güzel güzel şiirler okuyorlar ve "Hoş geldiniz" diye bağrışıyorlardı. Hangisinin evi önünden geçse "Buyurunuz ey Allah'ın Elçisi!", diye diye evine davet ederler ve devesinin yularından tutup döndürmeğe çalışıyorlardı.

Onlar bu şekilde devenin yularına sarıldıkça Allah'ın Elçisi "Ona dokunmayınız memurdur, Allah tarafından memur olduğu yere gidiyor. Durunuz bakalım, nereye gidecek", diye engel olurdu ve Resûl-i Ekrem, devenin yularını bırakıp hiç dokunmazdı. O mübarek hayvan da sağa sola bakarak kendiliğinden giderdi.

Sonunda (Neccâr oğlu Mâlik) in evi önündeki boş arsada çöktü, fakat durmayıp kalkıyordu ve tavus gibi süzülüp giderek Neccâroğulları'ndan (Hâlid) yani (Ebû Eyyûb Ensarî) nin evi önüne vardı ve orada çöktü. Ama durmayıp yine kalktı ve dönüp evvelki çöktüğü yerde çöktü ve hemen boynunu uzatıp bağırdı. Resûl-i Ekrem de "İnşallah konağımız burasıdır", diyerek devenin üzerinden indi ve Ebû Eyyûb (Hâlid) Ensarî evini şereflendirdi.

Hz. Hâlid, (Harise oğlu Zeyd) ile beraber devenin üzerindeki şeyleri alıp evine götürdü.

Ensâr'm en ulusu olan (Zürare oğlu Es'ad) (r.a.) da teberrüken deveyi alıp kendi evine götürdü.

Hâtemü'l-Enbiyâ'nm şerefli gelişiyle Medîne şehri mes'ud oldu ve nurla doldu.

Vatanlarından ayrı düşüp de gönülleri üzgün olan muhacirlere taze can geldi. Ensâr'm da yüzü güldü.

O gün Medîne halkı, Hz. Halid'in (r.a.) evine gelip Resûl-i Ekrem'i ziyaret ettikleri sırada, Yahudi âlimlerinden (Selmân oğlu Abdullah) da geldi. Ve dikkatle Hz. Peygamber'in yüzüne baktı: "Bu yüz yalancı yüzü değildir" deyip, hemen İslâm oluverdi.

Ensâr'ın her biri, Resûl-i Ekrem'i kendi evine misafir etmek istiyordu. Hangisi tercih olunsa diğerlerinin üzülmesi hatırlara gelirdi.

Halbuki, konak yerini deve belirtince, kimsenin bir diyeceği kalmadı. Fakat o boş arsada çökmesinin sebeb ve hikmeti neydi? Onu da anlatalım:

O arsa, Neccâroğulları'ndan iki çocuğun miras kalmış mülküydü.

Resûl-i Ekrem, onu (on) miskal altuna satın aldı. O miktar altını Hz. Ebû Bekir'e ödettirdi. O da bu parayı sahiplerine verdi.

Sonra Resûl-i Ekrem, kerpiç kestirdi ve kereste buldurdu. O arsada bir mescid yaptırmaya ve bir tarafında kendisi için odalar bina edilmesine başladı.

Sonraları zaman zaman nice yüksek binalar eklenerek bugünkü bayındır ve süslü olan "Peygamber mescidi", işte bu camidir ve kapısı, devenin çöktüğü yerdir.

Bu cami yapılırken Allah'ın Elçisi, Ashabıyla beraber çalışmış ve elleriyle kerpiç taşımıştır.

Kâbe-i Mükerreme müşrikler elinde bulunduğu için, Resûl-i Ekrem, Medine'ye geldikten sonra Beytü'l-Mukaddes'e, yani Mescid-i Aksa'ya doğru namaz kılardı.

Bunun için bu mescidin kıblesi, Kudüs yönü olmak üzere yapılmasına başlandı.

Resûl-i Ekrem'in kızlarından Rukayye (r.a.), evvelce kocası (Affan oğlu Osman) (r.a.) ile birlikte Medine'ye göç etmişti.

Bu sefer mescidin yapılmasına başlandıktan sonra, Resûl-i Ekrem diğer kızlariyle hanımı Sevde'yi getirmek üzere kendi azadlıları olan (Harise oğlu Zeyd) ile Ebû Râfi'yi Mekke'ye gönderdi. Onlar da gidip Resûl-i Ekrem'in kızları olan (Ümmü Gülsüm) ve Fâ-11ma'yla (r.a.), hanımı Şevde (r.a.) yi ve (Harise oğlu Zeyd) in hanımı ÜmmüEymen ve oğlu Üs.âme (r.a.) yi alıp Medine'ye getirdiler. Onlarla beraber Hz. Ebu Bekir'in oğluyla bütün ailesi de geldiler.

Fakat Resûl-i Ekrem'im büyük kızı Zeyneb'in (r.a.) kocası (Rebî oğlu Ebû'1-Âs), henüz İslâm'a girmemiş olduğundan Hz. Zeyneb, Mekke'den çıkamayıp geri kalmışsa da, sonradan o da Medine'ye göç etmiştir.

Kısaca muhacirlerin hepsinin Mekke'den alâkaları kesildi ve Resûl-i Ekrem'in gelmesiyle şereflenen ve aydınlanan Medine şehri, artık kendilerinin sevgili vatanı oldu.

Amma arası çok geçmedi. Hz. Ebû Bekir ile Bilâl-i Habeşî (r.a.), sıtmaya yakalandılar. Sıtma tutarken Mekke'nin hava ve suyunu hatırlayıp sayıklayarak hasretlerini belli ederlerdi. Bilâl-i Habeşî, Mekke'den çıkmağa sebeb olanlara ve en çok (Rebîa oğlu Utbe) ve (Rebîa oğlu Şeybe) ile (Halef oğlu Ümeyye) ye beddua ederdi.

Fahr-i Âlem de: "Yâ Rabbi! Sen bize Mekke gibi Medine'yi de sevdir ve burada bize bereket ve geçim genişliği ver", diye Allah'a yalvarırdı. Yüce Allah da duasını kabul buyurdu ve Medine'yi muhacirlere sevdirdi.

Hattâ Hz. Ömer (r.a.), "Yâ Rabbi! Bana senin yolunda şehitlik nasip et ve Resûlü'nüı şehrinde ölmek mukadder eyle", diye dua ederdi.

Mescid-i şerif ile yanındaki odaların yapılmasına kadar, Resûl-i Ekrem, (yedi) ay kadar (Ebu Eyyûb Ensarî) nin (r.a.), evinde kaldı.

Ensâr, her gün oraya Allah'ın Elçisi, yani Resûlullah için, sırayla yemek getirirlerdi.

Resûl-i Ekrem'in şeref vermesine şükrâne olmak üzere Ensâr'm her biri böyle birer suretle yardım etmiş ve her biri, birer şey veregelmişken, (Mâlik oğlu Enes) in annesi, pek fakir olduğundan hiçbir şey götürüp veremediğine üzülüp dururdu. Nihayet bir gün, (on) yaşında olan oğlu Enes'ın elinden tuttu. Ve götürüp: "Ey Allah'ın Elçisi! Bu da size hizmet etsin", diyerek bırakıp gitti. Ondan sonra Enes (r.a.) da, Hz. Peygamber'in hizmetine devam etti.

Peygamber mescidi ile yanındaki odalar yapıldıktan sonra Resûl-i Ekrem, (Ebû Eyyûb Ensarî) nin evinden odalara taşındı.

Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) sevgili kızı olup, Mekke'deyken Resûl-i Ekrem'e nikahlanmış olan Âişe'nin (r.a.) zifafı da o sırada oldu. Onun odasından Mescid-i Şerife bir yol açıldı. O zaman Hz. Muhammed'in hicretinden, yani Mekke'ye gelişinden (sekiz) ay geçmişti.

Mescidin bir tarafında bir sofa vardı. Üstü sundurma, yani üstü kapalı önü açık yer idi. Orada ashabın fakirleri yatardı. Onlara, "Suffa ashabı" denilirdi. Onların akşam yiyecekleri yoktu. Her gün akşam olunca bir kısmını Resûl-i Ekrem, yanında alıkoyup diğerlerini ashabın evvelerine paylaştırırdı. Her biri varıp bir evde yemek yerdi.

Resûl-i Ekrem, sadaka kabul etmeyip ancak hediye kabul ederdi. Kendisine sadaka diye gelen şeylere el sürmeyip onları Suffa ashabına verirdi. Gelen hediyelerden de onlara hisse ayırırdı.

Suffa ashabı, dâima mescidde hazır bulunurlardı. Ama öteki ashap, namaz zamanı mescide gelerek Hz. Peygamber ile birlikte namaz kılıp giderlerdi.

Sonra ezan okumak uygun görüldü. Namaz vakti olunca Bilâl-i Habeşî (r.a.), ezan okurdu. Ashap da onu işitir işitmez camiye toplanırlardı.

Bu sene Mekke'de müşrik reislerinden (Vâilü's-Sehmî oğlu Âs) ile (Mugîre oğlu Velîd) dünyadan göçüp ceza yerine gittiler.

Medine-i Münevvere'de de, Ensâr'm en büyükleri olan (Zürare oğlu Es'ad) ile Berâ' (r.a.) dünya sıkıntısından geçip, İslâm'a ettikleri hizmetin bol bol mükâfatını almak üzere ahirete gittiler.

Bu seneye Senetü'l-İzn, yani ruhsat yılı denilir. Başında Mekke'den Medine'ye göç etmek üzere ashaba izin ve ruhsat verildi. Onlar da hemen Muharrem ayında göçe başlamışlar ve arka arkaya, Mekke'den Medine'ye gitmişlerdi. Nihayet Resûl-i Ekrem de, Safer ayında Mekke'den çıkıp, Rebiülevvel'de Medine'ye ulaşmıştı.

Sonradan bu sene Muharrem'in başı İslâm tarihinin başlangıcı sayılmıştır. İşte Hicret Tarihi dediğimiz budur. Hz. Muhammed'in (s.

a.v.) doğumunun (elli dördüncü) ve Hz. İsa'nın doğuşunun (altıyüzyirmükinci) yılıdır.

Müslümanların tamamen Mekke'den çıkıp gitmeleri ilk bakışta müşriklerce bir çeşit başarı sayılıyordu. Mekke, artık yabancılardan boşalmış olarak onlara kaldı, sanıyorlardı.

Halbuki Medine'de muhacirler yerleşerek ve ensar ile birleşerek müşriklerin aleyhine büyük bir ordu toplanıyordu.

Hakikat gözüyle bakanlara bu senenin Muharreminin hilâli, kâfirlere karşı müslümanların elinde yalın kılıç gibi bir zafer silahı görünüyordu.

Evvelce ashab'dan bazıları: "Kâfirlerin niçin bu kadar eza ve cefalarını çekelim?", diyerek kendilerine saldıran kâfirlere silahla karşı koymak üzere izin istedikçe, Resûl-i Ekrem: "Şimdilik savaşa izinli değilim", derdi. Bu sene kâfirlerle çarpışmak için müslümanlara da izin verildi.

Çünkü Evs ve Hazrec kabileleri îmana gelince İslâm dini, kuvvet bulmuş ve müslümanların kudreti, müşriklerle savaşabilecek kıvama gelmişti.

Hz. Muhammed'in hicretinden (beş-altı) ay sonra ara sıra muhacirlerden birer birlik kurularak; Resûl-i Ekrem'in amcası olan (Abdü'l-Muttalib oğlu Hamza) ve amcası oğlu olan (Hars oğlu Ubeyde) (r.a.) gibi ashabın büyüklerinden biri kumandan tayin ve beyaz bir bayrak verilerek, Mekke müşriklerinin kervanlarına saldırmak üzere Medine'den çıkarılır oldu.

Hicret'in (ikinci) senesi Safer ayında Resûl-i Ekrem (altmış) kişilik muhacirler ile Medine'den çıktı ve (Ubâde oğlu Sa'd) ı Medine'de vekil bıraktı ve bayrağım amcası Hamza'nın (r.a.) eline verdi. Hemen Medine ile Mekke arasında olan Veddân ve Ebvâ' köylerine doğru yürüdü.

Bu seferden maksat o yerden geçip giden bir Kureyş kervanına yetişmek ve Kinâne kabilesinden olan Zamreoğulları aşiretini itaat altına almak idi. Halbuki Ebva köyüne varılınca kervanın savuşup gitmiş olüuğu anlaşıldı. Zamreoğulları şeyhi gelip aman diledi. Resûl-i Ekrem de bundan sonra müslümanların düşmanlarına yardım etmemek ve icabında müslümanlar tarafını tutmak üzere Zamreoğulları ile bir anlaşma yaptı ve kendilerine bir de emannâme verdikten sonra Medine'ye döndü.

Daha sonra Ebû Süfyan'm bir kaafile ile Mekke'den çıkıp Şam'a gittiği işitilince yine Hicret'in (ikinci) senesi Cemâdi'l-Ûlâsmda Resûl-i Ekrem (yüz elli) kadar müslüman ile Medine'den çıktı ve bu sefer (Abdü'l-Esed oğlu Ebû Seleme) yi Medine'de vekil bıraktı. Bayrak yine Hz. Hamza'nın omuzundaydı.

Yenbu' tarafında Uşeyre denilen yere vardılar. Kureyş kervanının yine savuşup gitmiş olduğu haber alındı. Hemen Kinane'den orada oturan Müdlicoğulları ile barış yapıldı ve onlara da Zamreoğulları gibi bir emannâme verildikten sonra Medine'ye dönüldü.

Birkaç gün sonra, Mekke taraflarında göçer olan Kureyş kabilelerinden ve (Mâlik oğlu Fihr) in soyundan (Câbiri'l-Fihrî oğlu Kürz), müşriklerden bir grupla Medine yakınlarına gelip, Medine halkının hayvanlarını yağmalamış olduğu haberi alındı.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem hemen (Harise oğlu Zeyd) i Medine'de vekil bıraktı ve bayrağı Hz. Ali'ye verip muhacirlerden bir grup iie Medine'den çıktı ve (Câbir oğlu Kürz) ün arkasına düştü. Kürz ise sapa yollardan savuşup gitmiş olduğundan Resûl-i Ekrem ona yetişemeyip geri döndü.

Sonra Resûl-i Ekrem'in hala çocuğu olan (Cahşi'l-Esedî oğlu Abdullah) (on) kadar muhacirler ile Kureyş'in hallerini anlamak için Mekke taraflarına gönderilmiştir. Receb aymm çıkışında Mekke ile Tâif arasında B a t n i N a h l e denen yerde, Kureyş'in Tâif'den Mekke'ye gelmekte olan bir kervanına rastladılar. Reisi (Hadremi oğlu Amr) olup (Abdullah oğlu Osman) ile (Keysan oğlu Hakem) de beraber idi. Müslümanlar (Hadremi oğlu Amr) ı öldürdüler ve Osman ile Hakem'i tuttular. Diğer arkadaşları kaçtı. (Cahş oğlu Abdullah) da bu iki esiri ve kervanda bulduğu eşyayı aldı ve dönüp arkadaşları ile beraber sağ salim, üstelik ganimetlerle Medine'ye geldi. İşte müslümanlarm birinci ganimeti budur.

Abdullah oğlu Osman, sonra bedel vererek esirlikten kurtuldu. (Keysan oğlu Hakem) ise İslâm'la şereflenip Medine'de kaldı. Müslümanların böyle Mekke yakınlarına kadar gidip de kervan vurmaları Kureyşlilere pek çok dokundu.

Bu senenin Şaban ayında ise kıble Kudüs'deki Beytü'l-Makdis'den Kabe'ye çevrildi. Yani, Mescid-i Aksâ'ya doğru namaz kılınırken bundan sonra Kabe'ye doğru namaz kılınması emrolundu. Böylece müslümanların yüzü Mekke'ye döndü.

Beş vakit namazda muhacirlerin asıl vatanları olan Mekke hatırlarına gelir oldu. Mekke müşriklerine karşı üstünlük sağlamak arzusu, gönüllerde kuvvetle yer etmeye başladı. Bu âna kadar Medine'den şuraya buraya gönderilen askerler, hep muhacirlerden olup, Ensar'dan şimdiye dek savaş için çıkan olmadıysa da, muhacirlere bakarak onlara da din uğrunda çarpışma arzuları geldi.

Bununla beraber Evs ve Hazreç kabileleri içinde birtakım münafıklar vardı. Başları, (Selül oğlu Übeyd oğlu Abdullah) idi. Çünkü: (Selül oğlu Übeyd oğlu Abdullah), Hazreç'in ileri gelenlerinden olup, Medine'de pek çok sözü geçerken, İslâm'ın çıkışından sonra eski nüfuzu kalmadı. O da hasedinden dolayı İslâm aleyhine düştü. Diğer münafıklar ile birlikte Yahudilerle birleşip gizlice fitne ve fesaddan geri kalmazlardı. Ama açıkça muhalefete cesaret edemezlerdi. Çünkü İslâm'ın kudret ve kuvveti olgunlaşmıştı.

Bu sene Ramazan ayında oruç tutmak farz oldu ve Ramazan ayı içinde Bedir savaşı meydana geldi. Bedir'deki zaferle müslümanların yüzü güldü ve Mekkeli puta tapanların kuvveti kırıldı.

Hz. Peygamber zamanında yapılan savaşların hepsini etraflıca yazmaya bu kitabın sayfaları yetmez. Fakat en ünlü savaşları kısaca anlatalım ve hemen Bedir savaşından başlayalım. Çünkü, müslümanların rahat bir nefes almasına ve İslâm dininin hızla her tarafa yayılmasına sebep, işte bu büyük savaştır.

Bedir Savaş»

Bedir muharebesi, hicretin ikinci senesi Ramazan'mda meydana geldi. Önceden düşünülüp taşınılmış bir muharebe değildi. Rastğele büyük bir hadise oldu.

Yukarıda anlattığımız gibi, Mekke'den çıkıp Şam'a giden Kureyş kervanına yetişmek üzere Resûl-i Ekrem Medine'den çıkıp, Uşeyre denen yere kadar gitmişken, o kervana rastlayamayıp ancak Müdlicoğullarmı itaat altına alarak Medine'ye dönmüştü.

Bu kervanın başı Ebû Süfyan olup Şam'dan epeyce mal alarak geri döndü. (Âs oğlu Amr) da, Ebû Süfyan ile beraoerdi ve yanlarında ancak (elli) kadar adam vardı.

Öyle epeyce mal ile Şam'dan çıktıkları haber alınması üzerine Resûl-i Ekrem, o malları ganimet olarak almaları için, ashabı heveslendirdi. Kervanın durumunu anlamak üzere, (Ubeydullah oğlu Talha) ile (Zeyd oğlu Saîd) i (r.a.), Şam tarafına gönderdi. Sonra Resûl-i Ekrem, Ramazan başlarında Medine'den çıkıp, Revha denen yere vardı ve orada ordusunu teftiş etti. Ufak çocukları, hasta ve sakat olanları geri çevirdi.

(İbn-i Ümmü Mektûm) (r.a.), Peygamber'in mescidinde imamlığa memur olarak Medine'de kalmış ve (Ebû Lübâbetü'l-Ensarî), Medine'nin korunması için vekil bırakılmıştı.

Medine'nin Avâ1î denilen köylerinde karışıklık olduğuna dair bazı şeyler işitilmiş olduğundan, (Adiyyü'l-Aclanî oğlu Âsim) (r.a.) da Kuba ve Avâiî köylerine hâkim tayin edilerek Küba'ya gönderilmişti.

Af fan oğlu Osman (r.a.) ve hanımı ve Resûl-i Ekrem'in kızı Rukayye (r.a.) de hasta olduğundan Hz. Osman, Resûl-i Ekrem'le birlikte gidemediği gibi Ebû Ümâme'nin (r.a.), annesi ağırca rahatsız olduğundan Medine'de kalmak üzere kendisine izin verilmişti.

Diğer ashab büyükleri hep Resûl-i Ekrem'le birlikte oldukları hâlde Revha'dan kalkılıp Safra konağına yüründü.

İslâm askerleri (üçyüzbeş) kişiydi. (Altmışdördü) muhacirlerden geri kalanı ise ensârdan idi. içlerinde yalnız (üç) kişi atlıydı ki, (Esved oğlu Mikdâd), (Avvâm oğlu Zübeyr) ve Mersed Ganevî'ydi.

Yanlarında (yetmiş) deve olup sırasıyla binerlerdi. Hatta; Resûl-i Ekrem'le, Hz. Ali ve (Harise oğlu Zeyd) (r.a.) için bir deve olup üçüsnayla binerdi.

Muhacirlerin beyaz sancağını, (Umeyr oğlu Mus'ab) çekiyordu. Ensâr'm da iki sancağı olup biri Hazrec kabilesine, diğeri Evs kabilesina ait idi.

Sonraları dünyanın meşhur kıt'alarında zafer bayrakları açıp da, âlemi titreten İslamların birinci ordusu işte budur.

Resûl-i Ekrem'in kervan üzerine'hareketini Ebû Süfyan önceden haber alarak, (Amru'l-Gaffârî oğlu Zamzam) ı haberci olmak üzere ücretle tutup Mekke'ye göndermiş ve o da sür'atli bir şekilde Mekke'ye varıp Kureyş'i telâşa düşürmüştü.

Ebû Süfyan ise, o şekilde Mekke'ye haberci göndermekle beraber kıyı yolundan büyük bir sür'atie hareket ederek, müslümanların Medine'den çıktığı sırada, o da kervanla Bedir yakınından savuşup gidiyordu.

Gariptir ki, Zamzam'm Mekke'ye yarışından (üç) gün önce (Abdü'l-Muttalib kızı Âtike) rüyasında görmüş ki: Deveyle Mekke'ye bir kimse gelip "Ey cemâat, üç güne kadar muharebe meydanına yetişiniz", diye haykırdıktan sonra, Ebû Kubeys dağı üzerine çıkarak büyük bir kayayı yerinden koparıp aşağa atmış ve o kaya, parça parça olup Mekke'nin her evine birer parçası isabet etmiş.

[1] Sabahleyin Âtike, bu rüyayı kardeşi Abbâs'a söylemiş ve "Bu günlerde Kureyş'e büyük bir musibet erişecek", diye yorumlayarak gizli tutmasını ihtar etmiş.

Abbas ise bunu gizlice (Utbe oğlu Velîd) e, o da babası (Rebîa oğlu Utbe) ye ve o da bazı kimselere söylemiş ve ağızdan ağıza yayılarak bütün Kureyş'in ileri gelenlerinin kulağına gitmişti.

Bir gün sonra (Rebîa oğlu Utbe) ve kardeşi Şeybe ve Ebû Cehil ve (Halef oğlu Ümeyye) ve (Esved oğlu Zem'a) ve Ebû'l-Bahterî ve diğer Kureyş büyükleri, Kabe'de toplanıp, Âtike'nin rüyasını konuşurlarken Abbâs da onların yanma vardı.

Ebû Cehil, Abbâs'a dönerek: "Kızkardeşinize ne zaman Peygamberlik (!) geldi? Ey Abdü'l-Muttaliboğulları! Erkeklerinizde Peygamberlik dâvası çıktığına kanâat etmeyip de şimdi karılarınızda mı Peygamberlik dâvâsma kalkışacak?" yollu ileri geri konuşarak, bütün Abdü'l-Muttalib soyuna dokunacak sözler sarf'etti.

Ebû Cehil'in bu sözleri, o gün bütün Mekke içinde yayıldı, hattâ kadınların kulaklarına kadar erişti. Akşam olup da Abbas, evine vardığında bütün Abdül'-Muttaliboğulları'nın kadınları, onun başına toplandılar ve hepsi bir ağızdan "Ebû Cehil'e niçin bu kadar yüz veriyorsunuz? Erkekleriniz hakkında söylemedik söz bırakmadığı yetmiyormuş gibi, şimdi de karılarınıza dil uzatmağa başladı. Buna da mı susacaksınız?", diye söylendiler.

Kadınların bu davranışı Abbas'ın pek gücüne gitti. ."Hele sabah olsun da gidip şu herife, yani Ebû Cehil'e çatayım ve dil ile olsun öcümü alayım", diye niyet etti.

Ertesi sabah Kabe'ye gidip Ebû Cehil'in yanma doğru vardı ve onunla münâkaşaya bir bahane aradı. İşte o an, Ebû Süfyan'm ha-

bezcisi, yani Zsmzam Gaffarı gelip "Ey Kureyş! Çabuk yetişiniz. Yok-Şanı kervanı Muhammed'in eline düşer ve bunca mallarınız elden gider", diyerek Âtike'nin rüyasında gördüğü gibi bağırıp çağırıyordu ve herkes onun sesine doğru koşup gidiyordu.

Bunun üzerine Abbas'm Ebû Cehil ile konuşmasına fırsat kalmadı. Onlar da bu haberin aslını anlamak merakına düştüler ve habercinin başına üşüştüler. Hemen Ebû Süfyan'a yardım etmek üzere halkı teşvike kalkıştılar.

Bilhassa Ebû Cehil, bütün Mekke halkını sefere katılmaya çağırıyor ve (Amr oğlu Süheyl) de, halkın gayret ve hamiyet damarlarına dokunacak sözler sarfediyordu. Sonunda Kureyş büyüklerinin hepsi hazırlandılar ve bütün döğüşçüleri ayağa kaldırdılar. Fakat Âtike'nin rüyası bir çoklarını vehme düşürdü. Ebû Leheb'in müslümanlar hakkında pek çok düşmanlığı olduğu halde, kendisi gitmeğe cesaret edemeyerek yerine birini tutup göndermeğe karar verdi ve Ebû Cehil'in kardeşi (Hişâm oğlu Âs) ın zimmetinde olan (dörtbin) dirhem alacağına karşılık, onu kendi yerine tutup gönderdi.

Bu sırada (Rebîa oğlu Utbe) ile kardeşi Şeybe de geri kalmak istedilerse de, yakalarını Ebû Cehil'in elinden kurtaramadılar. Kaldı ki: Utbe'nin Ebû Süfyan ile aralarındaki akrabalığa bakarak, ona yardım için koşmak zorundaydı. Çünkü Utbe, Rabia'nın oğlu ve Ebû Süfyan da (Ümeyye oğlu Harb) in oğlu olup, Ümeyye üe Rabia ise (Abd-i Menaf oğlu Abd-i Şems) in oğullarıydı. Bundan başka Ebû Süfyan'ın karısı olan meşhur Hind de Utbe'nin kızıydı.

(Halef oğlu Ümeyye) de ihtiyarlığından dem vurarak, geri kalmak istediyse de Ebû Cehil, bir sürme kabı ve (Ebû Muayt oğlu Ukbe) bir buhurdan alıp, Ümeyye'nin evine giderek "Karılar gibi ok'dan ve kılıçtan çekinenlere bunlar yakışır", diye üstüne yürümeleriyle, o da birlikte sefere çıkmak zorunda kaldı.

Âtike'nin rüyasından dolayı Abbas ile Ebû Cehil'in arası bozulmuş ve belki bütün Abdü'l-Muttaliboğulları Ebû Cehü'e darılmışsa da, Zemzem dağıtma vazifesi ve Kabe'nin tamir işi, Abbas'a ait olduğundan, ona göre geri kalmak elinde değildi. Diğer Abdü'l-Muttaliboğulları da, ister istemez Kureyş ordusuyla birlikte gitmek zorunda kaldılar.

Kısaca Ebû Leheb'den başka ne kadar Kureyş'in ileri gelenleri varsa, hepsi büyük bir kalabalık ile Mekke'den çıkıp gittiler ve Ebû Süfyan ile (Âs oğlu Amr) a yardım için büyük bir hızla yola çıktılar. Mekke'deki Kureyşliler, bu orduda hepsi bir arada idi. Yalnız Hz. Ömer'in kabilesi olan Adîoğulları birlikte değil idiler. Bu ordu Mekke'den kalkıp da, Bedir köyüne varıncaya kadar her konak yerinde Ebû Cehil ve sonra (Ümeyye oğlu Safvan) ve (Amr oğlu Süheyl) ve (Rabia oğlu Şeybe) ve (Rabia oğlu Utbe) ve (Sabâbe oğlu Kays) ve (Abdü'l-Muttalib oğlu Abbas) ve Ebû'l-Bahterî sırayla onar veya dokuzar deve kesip Kureyş askerini doyurdular.

Onlar Mekke'den kalkıp da Bedir'e gelirken Ebû Süfyan, kıyıdan

savuşup kervanı kurtarmış olduğundan, ordunun geri dönmesi için haber göndermişti.

Fakat Ebû Cehil'in kışkırtması üzerine Kureyşliler, geri dönmeyip müslümanlardan intikam almak üzere Bedir'e kadar gelmişlerdi.

Ama Zühreoğulları ile anlaşmış olan (Şerîkü'n-Nakî oğlu Übeyyeı: "Kervan kurtuldu. Maksadımız gerçekleşti. Artık geri dönmek lazım geldi", diyerek Zühreoğulları'ndan orduda bulunan kişilerle anlaşarak geceleyip ordudan çıkıp gitmişlerdi.

Adîoğullan zaten ordu ile hareket etmeyip Zühreoğulları da, böylece ayrılarak dönmüş olduklarından, Bedir hadisesinde bu iki kabileden de ölen olmamıştır. Ama öteki Kureyş kabilelerinin hepsi bu hadisede bulunarak hal ve miktarlarına göre zarar ve ziyan görmüşlerdir.

Resûl-i Ekrem, Kureyş kervanının nerede olduğunu araştırmakta iken Safra konağına vardığında Mekke'den öyle bir ordu çıkmış •olduğu haber alındı ve İslâm ordusu, güç bir durumda kaldı. Çünkü (elli) kişiyle korunan bir kervanın üzerine gönderilmiş bir kalabalık ile iyi hazırlanmış bir orduya karşı çıkmak güç idi. Halbuki kervanın peşine düşülse uygunsuz bir yerde Kureyş ordusuna rastlamak ihtimali vardı. Geri dönülmek ise, utanılacak bir şeydi.

Bundan dolayı Resûl-i Ekrem, ashabını toplayarak düşüncelerini anlamak için onlara, "Ne dersiniz? Kervanın peşine mi düşmek istersiniz, yoksa Kureyş ordusuna karşı çıkmak suretini mi tercih edersiniz? Hele bu ikisinden birini yüce Allah bana vâdetmiştir?" diye buyurdu.

Onlar da, "Biz, kervan niyetiyle çıktık. Eğer böyle büyük bir ordu ile muharebe olunacağını bilseydik daha hazırlıklı çıkardık", diye cevap verdiler ve kervan tarafına meyil gösterdiler. Resûl-i Ekrem onların bu cevabından alındı. Fakat Hz. Ebû Bekir, Hazret-i Peygamberin gönlünü alacak sözler söyledi. Hz. Ömer de onu doğruladı.

Bunun üzerine (Esved oğlu Mikdad) (r.a.), meydana çıkıp, "Ey Allah'ın Elçisi! Allah'ın emri ne ise biz ona uyarız ve herhalde seninle beraberiz. Allah'a yemin ederim ki, dünyanın neresine gitsen, seninle beraber gideriz", dedi. Resûl-i Ekrem Mikdâd'ın (r.a.) bu sözlerine pek ziyade memnun oldu. Fakat Ensar, evvelce Akabe'de biat ettikleri zaman, Resûl-i Ekrem, kendi şehirlerine gelirse, onu eş ve çocukları gibi her şeyden esirgeyip sakınacaklarına söz vermişlerse de, Medine dışında muharebe edeceklerine dair sözleşmeleri olmadığından, onların fikirleri sorulmak lâzım gelmekle, onlara dönerek, "Sizler de bir fikir veriniz", diye buyurdu.

Ensar tarafından (Muaz oğlu Sa'd), "Ey Allah'ın Elçisi! Bizleri mi murad buyuruyorsunuz?" diye sordu. Resul, "Evet", diye buyurdu. Muaz oğlu Sa'd, "Ey Allah'ın Elçisi! Biz sana inandık. Allah tarafından getirdiğin şeyler Hak olduğunu kabul ettik ve inandık ve sana itaat edip uymak üzere söz verdik, yemin ettik. Artık siz ne dilerseniz, emrediniz. Seni gönderen Allah hakkı için, eğer denize girsen seninle

beraber gireriz; hiç birimiz geri kalmaz. Biz düşmana karşı gitmekten çekinmeyiz. Muharebe zamanı geri dönmeyiz. Sabredicileriz, sadıklarız. Yüce Aliah'daıı dilerim ki, bizden memnun olacağınız işler göstere. Hemen Allah'ın lûtfuyîa bizimle murad ettiğiniz tarafa yürüyünüz", deyince Resûl-i Ekrem, pek ziyade memnun olarak, "Öyise Allah'ın lûtfuyîa yürüyünüz" diye buyurdu. Ordu da. Bedir köyüne doğru hareket etti.

Resûl-i Ekrem, "Size müjdelerim ki, yüce Allah, bana iki topluluktan birini vâdetti. Allah'a yemin ederim ki, ben sanki Kureyş kavminin düşüp telef olacakları yerlere bakıyorum", diye buyurdu. Bedir'e varıldıkda ise: "Burası filânın, şurası da filânın öldürüleceği yerdir", diye mübarek eliyle gösterdi.

Sonra hep öyle oldu. Hiç birinin yeri şaşmadı, yani müşriklerden herhangisi için bir yer gösterdi ise, muharebe sırasında o müşrik, orada düşüp can verdi.

İslâm ordusu Bedir'e yakın yere vardı ve kumluk bir sahada ordu kurdu; ki yürürken insanların ve hayvanların ayakları kayardı.

Önce Kureyş ordusu gelip Bedir suyunu ele geçirmiş olmasıyle; müslümanlar, susuzluktan zahmet çekip, şeytan da bazılarının kalbine susuzluktan kırılmak vehmini düşürerek vesvese verdi.

Halbuki yüce Allah, o gece Kureyş ordusunun içine bir korku düşürdü ve müslümanlara tatlı bir uyku verdi.

Kureyşlilerin müslümanlara göre kuvvetleri kat kat fazla iken; onlar, telâş ve endişe üzere olup, müslümanlar ise emniyet üzere uyurdu.

Ertesi gün, Ramazan'm on yedinci Cuma günüydü. Sabahleyin yağmurlar yağdı, seller aktı. Müslümanlar suya kandı. Bazılarının kalbindeki şeytanî vesvese yokoldu. Yerler sertleşip yürüyüş kolaylaştı.

(Münzir oğlu Hübâb) ın rey ve tedbiri üzere ordunun yeri değiştirildi. Şöyle ki: Bedir köyünün en nihayetindeki kuyusu önünde ordu kuruldu ve yanında müslümanlar için büyük bir havuz yapıldı ve su ile dolduruldu. Diğer kuyuların üzerine çer-çöp atıldı. Böylece Kureyş ordusu susuz kaldı.

Muaz oğlu Sa'd, Resûlullah yani Allah'ın Elçisi için hurma dallarından bir çadır, yani gölgelik yaptırdı.

Resûlullah, mağara arkadaşı Hz. Ebû Bekir'le birlikte o çadırın altına girdi.

(Muaz Oğlu Sa'd) (r.a.) da kılıcını takınıp, Ensâr'dan birkaç kişi ile birlikte çadırın kapısında beklerdi. [1]

İşte o sırada Kureyş ordusu meydana çıkıp göründü. Müşrikler, zırhlara bürünmüş oldukları halde ileri yürüdüler. Bunların sayısı (bin) kadar olup, içlerinde (yüz) atlı ve (yedi yüz) develi vardı.

Kısaca, sayıca müslümanların üç mislinden ziyade oldukları hâlde silah ve malzemece kuvvetleri kat kat fazlaydı. Üç bayrakları vardı. Birini (Ümeyr oğlu Ebû Azîz Zürâre), diğerini (Haris oğlu Nadr),

üçüncüsünü de (Talha oğlu Talha) taşıyordu. Harb meydanına geldi-.ri ve ver tutup saf oldular.

Müslümanlar da onlara karşı saf olup durdu. Fakat ne garip bir manzara idi ki, (Umeyr oğlu Ebû Aziz) Kureyş ordusunun birinci bayraktarı ve kardeşi (Umeyr oğlu Mus'ab), muhacirlerin sancaktarı idi.

Kureyş ordusunun diğer eşrafı ve reisleri ile de, muhacirlerin çoğu, uzak-yakm her ne ise hep birbirinin akrabası idi.

Kısaca Resûl-i Ekrem'in büyük düşmanları olan (Halef oğlu Ümeyye) ve kardeşi, (Halef oğlu Übeyye), Resûl-i Ekrem'in en eski atası olan (Ka'b oğiu Mürre) nin kardeşi (Kâ'b oğlu Hasis) in soyundan ve o zaman Ebû Süfyan'm adı geçen kervanda yoldaşı olan (As oğlu Amr) da Sehimoğullarmdan ve Sehimoğulları ise bunun gibi (Ka'b oğlu Hasis) in soyundan oldukları halde, ashâb'm büyüklerinden Hz. Ömer ve (Zeyd oğlu Saîd) (r.a.) de Mürre'nin diğer kardeşi olan (Ka'b oğlu Adî) nin neslinden idiler.

Bütün ashabın ulusu olan Hz. Ebû Bekir, yine. ashabın büyüklerinden Talha (r.a.), (Mürre oğlu Teym) in soyundan oldukları halde, Resûl-i Ekrem'in en büyük düşmanı olan (Hişam oğlu Ebû Cehil) ile (Velid oğlu Hâlid) de Mahzûmoğullarmdan idiler. Mahzûmoğulları ise, (Mürre oğlu Yakaza) nin torunlarmdandır.

Daha garibi bu idi ki: Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah (r.a.) kendi yanında ve diğer oğlu Abdurrahman da, Kureyş müşriklerinin arasında idi.

Haris oğlu Nadr ki, Resûl-i Ekrem'e çok büyük düşmanlığı vardı. Hattâ Resûl-i Ekrem Kur'an okurken "Muhammed, size eski masalları söylüyor" diye alay ederdi. O da (Abd-i Menaf) ın kardeşi olan (Abdü'd-Dâr) oğullarından olduğu hâlde, ashabın büyüklerinden (Avvam oğlu Zübeyr) (r.a.) Abd-i Menafin diğer kardeşi olan Abdü'l-Uzza evlâdmdandır.

Yine kadınların efendisi Hz. Hatice, Abdü'l-Uzza evlâdından olup, kardeşi (Huveylid oğlu Nevfel) ise İslâm'ın büyük düşmanlarından idi.

Adı geçen kervanın başı olan Ebû Süfyan, Resûl-i Ekrem'e büyük bir düşmanlığı olan (Ebû Muayt oğlu Ukbe) de (Abd-i Menaf oğlu Abd-i Şems oğlu Ümeyye)nin torunları ve Kureyş ordusunun en bütük reislerinden olan meşhur Utbe ve Şeybe ve (Abd-i Menaf oğlu Abd-i Şems oğlu Rabia)hın oğulları oldukları hâlde, muhacirlerin büyüğü olan Ubeyde (r.a.) de (Abd-i Menaf oğlu Muttalib oğlu Hars)m oğlu idi.

(Rabia oğlu Utbe)nin oğlu Velîd kendi yanında ve diğer oğlu Ebû Huzeyfe Müslümanlar arasındaydı.

Önce Mekke Emîri yerinde bulunan Abdü'l-Muttalib'in oğlu ve Resûl-i Ekrem'in amcası Abbas da Kureyş ordusunun en büyüklerinden olduğu hâlde harb meydanına gelince, karşısında büyük kardeşi (Abdü'l-Muttalib oğlu Hamza)yı (r.a.) gördü.

(Abdü'l-Muttalib oğlu Haris)in oğulları olan Ebû Süfyan ile Nevfel de müşriklerle beraberdi.

Abdü'l-Muttalib'den sonra kavminin başı olan (Abdü'l-Muttalib oğlu Ebû Talib)in oğlu Hz. Ali, harb safında büyük kardeşi (Ebû Talib oğlu A k î 1)e karşı duruyordu.

Resûl-i Ekrem'in kızı Z e y n e b'in (r.a.) kocası olan (Rabî' oğlu Ebu'l-Âs) da edindiği Peygamber'e hısımlık şerefini bir tarafa bırakarak Allah'ın Elçisine karşı silâh çekip geliyordu.

Arablar, sırf ırk ve soy gayretiyle çarpışırlarken, böyle kavim ve kabileden olan birçok halkın iki grup olup da, birbirine karşı saf bağlayıp durmaları Kureyşlilerin çoğunu tereddüde düşürdü.

Bilhassa Abdü'l-Muttaliboğullarmm harbe girişmeleri sırf diğer Kureyş ulularının zoruyla idi. Halbuki, karşılarında kardeş, amca ve dayı çocuklarını görür görmez, kendilerine tereddüd ve hayret geldi.

İşte adı geçen (Rabia oğlu Utbe), bütün bunları düşünerek, derin bir düşünceye daldı ve "—Ey cemâat! Kim kiminle döğüşecek? Birbirlerinin kardeşini, yahut amca oğlunu, veyahut dayı çocuklarını öldürecek... Sonra bunlar, nasıl yüzyüze bakacaklar? Bu olur iş mi? Siz bu işten vazgeçiniz ve aradan çıkınız. Muhammed'i öteki Arab kabilelerine bırakınız. Eğer onlar, Muhammed'i yenerîerse, sizin de muradınız yerine gelmiş olur. Üstelik siz bir şey kaybetmiş olmazsınız" diye (Huzam oğlu Hakim) ile Ebû Cehil'e haber gönderdi.

Ebû Cehil ise durmadan halkı harbe kışkırtıyor ve halkın gayret ve hamiyet damarlarına dokunacak sözler sarfediyordu. Hattâ o gün, atını mahmuzlayıp, harb safından ileri çıkarak, "Bizler, tek bir vücud gibi bir topluluğuz. Üzerine varılmaz ve yenilmez bir topluluğuz. Biz, bugün Muhammed'den ve arkadaşlarından öc alacağız" der idi. Üstün geleceğine asla şüphe etmiyordu.

Hakikaten İslâm ordusuna göre Kureyş ordusunun maddî kuvveti kat kat fazlaydı. Ama Müslümanların manevî kuvveti çok yüksekti.

Kureyş ordusunda çarpışmak istemiyenler çoktu ve kendilerine ırk ve soy gayretinden başka can verdirecek bir şey yoktu.

Müslümanlar ise dm gayretini her şeyden üstün tutarak, hepsi İslâm birliği etrafında kenetlenmişlerdi.

Şehid olduklarında gidecekleri yeri görür gibi • bildiklerinden, onlarca şehid olmaktan daha kıymetli bir devlet ve saadet yoktu.

İşte Ebû Cehil, bu inceliklerden habersiz olarak muharebeyi ka^zanmak için askerin çokluğu yeter sanırdı. Ve "Muhammedi'leri öldürmeğe lüzum yok... Onların ellerini arkalarına bağlayıp da yederek Mekke'ye götüreceğiz" derdi.

Bundan dolayı, (Rabia oğlu Utbe)nin sözlerinden gücenip, onun öğüdünü kötü bir niyete bağlayarak, onu azarladı. "Utbe, oğlu Ebû Huzeyfe'yi esirgemek için bu suretle halkın fikirlerini bozuyor" yollu, halkın gözünde Utbe'yi küçük düşürecek sözlerle fikrini çürüttü.

Batn-ı Nahle'de (Cahş oğlu Abdullah) olayında ölen (Hadramî oğlu Amr)m kardeşi (Hadremî oğlu Âmir) de Ebû Cehü'in öğretmesi

ve kışkırtmasıyla meydana çıkıp kardeşinin ismini anarak feryad etti Aklınca kardeşinin kanını almak üzere İslâmlar tarafına ok attı.

Tesadüfen (Hadramî oğlu Âmir) in oku, Hz. Ömer'in âzâdlısı olan Mihca'ya isabet etti ve şehid oldu. O zaman Resûl-i Ekrem "Mihca' şehitlerin efendisidir" buyurdu. İşte İslâm ordusunda ilk önce yaralanıp şehid olan budur.

O asırlarda iki taraf muharebeye girişmezden önce, birer ikişer meydana çıkarak döğüşmeleri âdet idi. Buna mübâreze ve döğüşenlere de mübâriz denilirdi.

Önce mübârizler meydana çıkıp da halkı cenge kızıştırmak âdet iken, bu sefer Ebû Cehil'in kışkırtmasiyle Âmir'in meydana çıkarak kardeşinin kanını dâva etmesinden ve İslâmlara ok atmasından dolayı mübârezeden evvel muharebe kızıştı ve araya kan düştü.

Mahzûmoğullarından (Abdü'l-Esed oğlu Esved), "Ya ben, Muhammedilerin havuzundan su içerim veya o havuzu yıkarım yahud da o havuzun yanında ölürüm" diye yemin etti ve fedailik yolunda kılıcım çekerek, İslamların havuzuna doğru koştu.

Resûlullah'm arslanı Hamza (r.a.), o tarafa koştu ve havuzun yanında Esved'e yetişti. Hemen bir kılıç vurdu. Esved, arkası üzere düştü. Fakat aklı sıra yemini yerine gelsin diye kendisini havuza attı. Hz. Hamza da onu havuzda öldürdü.

Resûl-i Ekrem meydana çıkıp, Müslümanların saflarını düzeltti. Bâzıları safdan dışarı durmakla, mübarek elindeki asâ ile hafifçe dokunarak sırasına getirdi ve, "Ben emretmedikçe düşman üzerine hücum etmeyiniz. Fakat tam ok menziline geldiklerinde ok atınız" diye emretti.

Kısacası, iki tarafda da muharebe heyecanı son haddini buldu. Böylece Ebû Cehil'in isteği oldu.

Rabia oğlu Utbe ise, halkın gözünde küçük düştüğünden, namusunu tamamlamak için ileri atıldı ve hemen, bir tarafına kardeşi Şeybe'yi ve diğer tarafına oğlu Velîd'i aldı ve meydana çıkıp mübâriz istedi, yani er diledi.

Neccâroğullarından Afra adlı hâtûnun yedi oğlu vardı. Yedisi de Bedir'de hazır idiler. Onlardan ikisi, yani Avf ile Muaz adlarındaki gençler ve yine Hazreç kabilesinden (Revâha oğlu Abdullah), onlara karşı çıktılar.

Utbe, onlara "Siz kimlersiniz?" dedi. Onlar da "Filân ve filânız" diye cevap verdiler. Utbe "Bizim sizinle bir işimiz yok. Biz amcamızın oğullarını isteriz" diye onları reddetti.

Çünkü: Medine halkı, çiftçilikle geçinirlerdi. Kureyşliler ise büyük ticaretlerle meşgul olarak çiftçilere hakaret gözüyle bakarlardı.

Bunun için Utbe ve Şeybe, Ensâr ile mübârezeye tenezzül etmeyip, "Ey Muhammed! Bize dengimiz ve akranımız olan amcamız oğullarını gönder" diye bağırdılar. Resûl-i Ekrem de "Kalk ey Ubeyde, kalk ey Hamza, kalk ey Ali" diye buyurdular. Üçü de kalkıp (Mutta-

lib oğlu Haris oğlu Ubeyde) Utbe'ye; (Abdü'l-Muttalib oğlu Hamza) Şeybe'ye; (Ebû Tâlib oğlu Ali) ise Velîd'e karşı gittiler.

O zaman Ubeyde (altmışüç) ve Hamza (ellisekiz) ve Ali (yirmibir) yaşlarındaydı. Her biri yaşça karşısındaki hasmının dengi idi. Hepsi de Arab'ın en ileri gelen bahadırlarmdandı. Bilhassa Hz. Hamza, Allah'ın heybetli bir arslanıydı. Hz. Ali, gerçi şimdiye kadar böyle büyük çarpışmalarda bulunmamıştı, ama onun da bir arslan yavrusu olduğu yüzünden belliydi. Üçü de mübâreze meydanına çıktı. Âdet üzere isim ve şöhretlerini söylediler.

Utbe ve Şeybe ile Velîd de, "Tamam dengimiz ve akrammızsımz, buyurunuz" dediler ve hepsi birden kılıçlarını çektiler. Böyle Kureyş ulularından bahadırlıkları meşhur olan altı büyük adamın kapışmaları, o vaktin hükmünce görülmeye değer olaydan sayılırdı.

Her iki taraf cenge hazırlanmıştı. Kiminin ok ve yayı elinde, kiminin eli kılıcının kabzasında olduğu hâlde; iki taraf da bu yiğitlerin vuruşmalarını seyre daldılar.

Hz. Ubeyde ile Utbe, birbirine bir iki hamle yaptılar... İki ihtiyar birbirini yaraiadıysa da, birisi ötekinin işini tamamlayamadı.

Hz. Hamza ve Ali ise birer hamlede hasımlarını öldürdüler ve dönüp Ubeyde'ye yardım ederek Utbe'nin de işini bitirdiler ve Ubeyde'yi alıp Hazret-i Peygamber'in yanma getirdiler.

Ubeyde, ayağındaki kılıç yarasıyla, kanları akarak Hazret-i Peygamber'in yanma gelince, "Ey Allah'ın Elçisi! Ben şehid miyim?" diye sordu. Resûl-i Ekrem "Evet" diye cevap verdi ve yerinin "Firdevs cenneti" olduğunu müjdeledi.

Bunun üzerine Ubeyde, memnun ve sevinçli olarak, İslâm dini uğrunda, ayağının kesilmesinden dolayı asla kaygılanmayacağına dair güzel ve dokunaklı şiirler söyledi. Fakat, yarası ağır olduğundan (üç) gün sonra Medine'ye götürülürken yolda Cennet'e kavuştu.

Öte tarafta Utbe ve Şeybe ki, Kureyş ordusunun en ileri gelen reislerinden iki büyük kişi ile bir de genç olan (Utbe oğlu Velîd) in üçü birden harb meydanında düşüp kalmaları, diğerlerini ürküttü.

Ebû Cehil ise, asla gevşeklik göstermeyerek "Siz, Utbe ve Şeybe'ye bakmayınız. Onlar, gururla hareket ederek kendilerini tehlikeye düşürdüler", diye kavmine cesaret veriyor ve "Hemen yürüyünüz", diye emrediyordu.

O sırada Hz. Ebû Bekir, oğlu Âbdurrahman'ı müşriklerin, arasında görünce meydana çıkıp da, onunla çarpışmak üzere izin istediyse de, Resûl-i Ekrem "Ey Ebû Bekir! Bilmez misin ki; sen, benim görür gözüm ve işitir kulağım yerindesin", diyerek izin vermedi ve yanından ayırmadı.

İki taraf ilerlemeye ve birbirine yaklaşmaya başladı. Oklar ise iki taraftan durmadan işliyordu.

Hazreç kabilesinden (Sürâka oğlu Haris) adlı genç; geride durarak ilerdeki bahadırların çarpışmasını seyredenler içindeydi. Düşman tarafından atılan ve öndeki harb safının üzerinden geçen bir ok, ona

dokundu ve zavallıyı şehid etti. İşte Ensâr'dan ilk önce şehid olan budur.

Bu ilk ok çenginde, ilerdeki harb safında bulunan İslâm gazilerinin üzerinden aşıp giden bir ok'un, geride Hâris'e dokunması hepsine ibret dersi oldu.

Ecel oklarının öndekilerle arkadakileri ayırmadığı ve ileridekilerin tehlikesi, geridekilerin tehlikesinden fazla olmadığı anlaşıldı. Sonradan Hârise'nin annesi olan Rubeyyi, Hazret-i Peygamberin yanma gelip "Ey Allah'ın Elçisi! Oğlum cennette ise kendime teselli verip sabredeyim, değilse ne yapayım?", diye sorunca, Resûl-i Ekrem "Cennet bir değil, sayısızdır. Senin oğlun Cennetü'l-Firdevs'dedir", diye buyurmuştur. Biz, yine konumuza dönelim.

Resûi-i Ekrem, mağara arkadaşı ile birlikte çadırda, yani (Muaz oğlu Saîd) in yaptırmış olduğu gölgelikte bulunup "Yâ Rabbi! Bana vâdettiğin yardımı ver", diye içten yalvararak dua ve niyaz ederken, kendisine halifçe bir uyku geldi ve hemen gülümseyerek uyandı. "Müjde ey Ebû Bekir! İşte melekler ile Cebrail (a.s.) yardıma geldi", diye buyurdu.

Sonra Resûl-i Ekrem, zırhını giyip "Yakında o topluluk bozulup arka döndürülür", mânâsına gelen âyeti okuyarak çadırdan dışarı çıktı. Ve üst tarafındaki âyet ise "Yoksa, Kureyş müşrikleri, biz toplu ve tek bir vücud cemâatiz mi derler", mânâsmdadır.

Yukarıda anlattığımız gibi, gerçekten Ebü Cehil, bu Bedir gününde "Biz, tek bir vücud olan, öc alıcı bir topluluğuz; bugün Muhammed'le arkadaşlarından intikam alacağız", demişti.

Bu âyet ise, evvelce Mekke'de iken inerek, gelecekten haber veren âyetlerden ve Hz. Muhammed'in Peybamberliğinin açık bir delili olan mûcizelerindendir.

Hattâ Hz. Ömer'den rivayet edilir ki, "Bu âyet inince, acaba hangi topluluk bozulacak? dedim. Bedir gününde Resûl-i Ekrem zırhını giyip de 'Seyühzemül cem'u ve yuvellîneddübür' dediği zaman, muradın ne olduğunu anladım" diye buyurmuştur.

Rivayet edilmiştir ki: Daha önce Medine yakınlarına kadar gelip de, Medine halkının hayvanlarını sürüp götürmüş olan (Câbir-i Fihrî oğlu Kürz) ün, çölde yaşayan Kureyş kabileleri ile, bu sefer Mekke'deki Kureyşlilerin ordusuna yardım için geleceği, o gün işitildi.

Halbuki Kureyş ordusunun kuvveti, zaten Müslümanlara göre kat kat fazla iken, çöl Araplarınm da gelerek, onlara katılacak olursa, kuvvetleri ziyâde çoğalır diye Müslümanlar telâş ve endişeye düştüler.

Bunun üzerine Allah tarafından melekler ile Müslümanlara yardım olunacağı müjdelendi.

Câbir oğlu Kürz, hakikaten Mekke Kureyşlilerinin ordusuna yardım etmek niyetinde bulunmuşsa da, sonradan Kureyş ordusunun bozulduğunu haber aldığı gibi, yardımdan vazgeçmiştir.

Yine rivayet edilir ki: O sırada benzeri görülmemiş çok sert bir rüzgâr çıkıp, göz gözü görmez olmuş. Bu ise meğer, melekler ile Ceb-

rail'in (a.s.) gelişi imiş ki, harb meydanına gelmişler. Ablak atlara binmiş insanlar gibi görünmüşler ve müşriklere karşı saf bağlayıp durmuşlar.

Bu da meşhur rivayetlerdendir: Kureyş ile Kinane arasında vaktiyle muharebeler geçmiş olduğundan, bu sefer Kinane kabilesi, fırsatı ganimet bilip, arkadan gelerek saldırmasınlar diye Kureyşliler endişe ederken, Kinane şeyhlerinden meşhur (Mâlik-i Müdlicî oğlu Sürâka) bir bölük süvari ile Kureyş ordusuna gelip "Ben de sizinle beraberim", diyerek onlara cesaret vermiş.

Halbuki Sürâka, (Hişâm oğlu Haris) ile el ele tutuşup gezerlerken, öyle bir şiddetli bora ile melekler gelince, Sürâka Hâris'den ayrılarak ve askerini alıp savuşmuş ve onun savuşup gitmesi Kureyş kabilesini vehim ve telâşa düşürmüş.

Hatta Ebû Cehil, bunun üzerine "Siz Sürâka'ya bakmayınız. Onun Muhammed ile gizli anlaşması vardır. Muhammedîleri bitirdikten sonra, dönüp de Kudeyd konağına vardığımızda ben ona Muhammed'in tarafdarlığı ne .demek olduğunu öğretirim. Hemen siz yürüyünüz", diye kavmine cesaret vermişti.

Kureyş ordusu bozulup da Mekke'ye vardıklarında "Askerin bozgunluğuna Sürâka sebep oldu", demişler. Sürâka ise onu işittiğinde "Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Bedir'e doğru yürüdüğünüzü duymadım, fakat bozguna uğradımzı işittim", demiş.

Meğer, Sürâka şeklinde görünen İblis ve Müdlicoğullarmdan birtakım adamların suretinde görünenler ise İblis'in yardımcısı olan şeytanlarmış.

Bir süre sonra Sürâka ve başkaları, İslâm ile şereflendikleri zaman, bütün bunları aralarında konuşmuşlar ve şeytan işi olduğunu kesin olarak anlamışlardı. Biz, yine konumuza dönelim.

O sırada Resûl-i Ekrem bir avuç ufacık taşlar alıp "Yüzleri çirkin ve kara olsun", diyerek düşmanların üzerine attı. O taşların her biri, müşriklerin gözlerine ve burun deliklerine girerek onları sersem etti.

Bu hâl, Hazret-i Peygamber'in mucizelerinden ve Kureyş ordusunun bozulmasını gerektiren, manevî sebeplerdendir.

Bu gibi sebeplerden, dolayı Kureyş ordusu sarsılmış olduğu halde Hazret-i Peygamber, hamle ve hücum için emir verdi. Şöyle ki: "Her kim, bugün düşmandan yüz çevirmeyip de, direnir ve şehîd olarak ölürse yüce Allah, elbette onu cennete koyacaktır. Bugün şehîd olanlara Fıdevs cenneti hazırdır. Ve onların gelişini cennetin kapıcısı olan büyük melek Rıdvan beklemektedir." yollu hem doğru, hem de dokunaklı sözlerle arkadaşlarını coşturarak "Haydi şiddetle hücum ediniz" diye buyurdu.

Hazreç kabilesinden (Hümam oğlu TJmeyr), hurma yerken cennet müjdesini işitince "Peh, peh! Cennet'e girmek için şu heriflerin elinde ölmekten başka bîr şey lâzım değil mi? Pek iyi", diyerek elindeki hurmaları yere attı ve hemen kılıcını çekerek şehitliğin üstünlüğüne

dâir güzel ve dokunaklı şiirler söyleyerek düşman üzerine hücum etti. Artık geri dönmeyip pek çok müşrikleri öldürdükten sonra, sonunda kendisi de şehit olarak Firdevs cennetine gitti.

İslâm ordusunda ok'dan başka silâhla şehit olanların birincisi (Hünıam oğlu Umeyr) dir. Afra kadının büyük oğlu Avf da şehitlik derecesine erişmek için ona engel olabilecek zırhım sırtından çıkarıp attı ve hemen kılıcını çekerek, düşman üzerine hücum etti. Müşriklerden bir çoklarım öldürdü. Nihayet kendisi de şehit olup muradma erdi.

Diğer ashap da, hepsi dalkılıç olup ileri koştular ve taraf taraf, hamle ve hücum ile düşmanın saflarını yırttılar. Özellikle Allah'ın arslanı Hz. Hamza (r.a.), hangi kola hücum etse, düşman bölüklerini yarıp geçiyordu. Hz. Ali de ona uyarak önüne gelen müşrikleri kılıç ile ikiye biçiyordu.

Kureyş'in meşhur reislerinden (Esved oğlu Zem'a), Hz. Hamza üe Ali'nin karşısına rastlamakla, hemen onu öldürdüler. Kardeşi (Esved oğlu Akil) de bu sırada öldürüldü.

Sehimoğulları'mn başlarından olan (As oğlu Ömer), Ebu Süfyan üe beraber olmakla, bu hadisede bulunmadı. Ama Sehimoğullarmm en büyük reisleri olan dört kişi bu çarpışmada öldürüldü. Şöyle ki: (Haccac-ı Sehmî oğlu Münebbih) i (Ebu Yüsrü'l-Ensarî) ve kardeşi (Haccac oğlu Nebih) i Hz. Hamza ile (Ebû Vakkas oğlu Sa'd) ve oğlu (Haccac oğlu Münebbih oğlu Âs) ı ve bir de (Kays-ı Sehmî oğlu Ebu'l-Âs) ı Hz. Ali öldürdüler.

Bunlardan başka Hz. Ali, Kureyş reislerinden Hz. Talha'nm amcası (Ömerü't-Teymî oğlu Osman oğlu Amr) ve Hz. Hatice'nin kardeşi (Huveylid oğlu Nevfel) ile (Ümeyye oğlu Âs oğlu Saîd oğlu Ubeyde) yi de öldürdü.

Ümeyyeoğullarmm başı olan Ebû Süfyan, adı geçen kervan ile savuşup gitmiş olduğundan, bu büyük muharebede bulunmadı. Fakat oğlu Hanzale bulunup o da bu sırada öldürüldü.

Kureyş'in meşhur reislerinden (Hişam oğlu Ebu'l-Bahterî) de bu sırada (Ziyad oğlu Mücezzer) elinde öldürülmüş oldu.

Müslümanların büyük düşmanı olan Ebû Cehil'i öldürmek övünülmeye değer bir hâl olduğundan, bütün ashap onunla karşılaşmak istiyorlardı. Hatta Ebû Cehil sanarak Hz. Hamza, meşhur müşriklerden ve Mahzumoğullarmdan (Velîd oğlu Halid) in kardeşi olan (Velîd oğlu Ebu Kays) ı ve Hz. Ali yine Mahzumoğullarmdan (Münzir oğlu Abdullah) ı öldürdüler.

Yine Kureyş büyüklerinden (Ümmü Seleme) nin kardeşi olan (Ümeyyetü'l-Mahzumî oğlu Mes'ûd) da Hz. Hamza'nın kılıcından geçti. (Ebû Seleme) nin kardeşi olan (Abdü'l-Esed. oğlu Esved) de bu sırada öldürüldü.

Ebû Cehil ise (yetmiş) yaşında gözü pek, korkunç yüzlü ve çok inatçı lanetlenmiş bir herif di. "Anam beni bugün için doğurmuştur" diye cesaretini belli eder ve hemen askerini harbe sürerdi. Kendi aşî-

reti olan Mahzumoğullari yiğitleri, onun çevresini alıp mıh çıkını o4-duklarından yanma, varılamazdı.

İki ordu birbirine kavuşacağı sırada (Avf oğlu Abdurrahman) harp saflarında olup, sağında ve solunda Neccâroğullarmdan birer i'i m; bulunuyordu. Biri (Avf oğlu Abüürrahman) m kolundan çekerek gizlice ona "Amca! Sen Ebû Cehil'i tanır mısın? Bana göstersene", de-mi ve Avf'ın oğlu "Ne yapacaksın?" deyince, "Allah'a söz verdim. EBU CEHİLİ gördüğüm gibi, üzerine hamle edip, ya onu öldüreceğim, yahut bu uğurda öleceğim" diye cevap vermiş. Öbür genç de, bunun EBU CEHİL Cehil'i sormuş ve Avf'm oğlu "Ne yapacaksın?" deyince, o da öbürünün söylediği gibi söylemiş (Avf oğlu Abdurrahman) böyle kor-kulu zamanda rüzgârın sıcak ve soğuğunu görmemiş iki çocuk ara-sında kaldım diye düşünürken, onların bu cesursa sözlerinden hayret-te kalmış.

iki genç ise meğer Afra kadının oğulları (Muaz) ve (Muavvez) adlarındaki iki fedai kardeşmiş.

İşte bu sırada Ebû Cehil, Mahzumoğulları yiğitleriyle domuz topu gibi gürlerken Avf'ın oğlu onlara "İşte aradığınız" diye Ebû Cehil'i göstermiş. Derhal ikisi birden fırlayıp, çifte şahinler gibi sözülüp Ebû Cehil'in üzerine hücum ettiler.

Halbuki yine Ensar'dan (Cemûh oğlu Amr oğlu Muaz) adlı fedai do Ebû Cehil'i gözetiyormuş. Bu sırada fırsat düşürmüş ve Ebû Ce-li ılın ayağına bir kılıç vurmuş. Fakat Ebû Cehil'in oğlu İkrime de kılıçla onun kolunu yaralamış. Bu sırada Afra'nm oğulları Muaz ile Muavvez de yetişip Ebû Cehil'in işini bitirmişler.

Ebû Cehil, kendisini, Arap kabilelerinin en şereflisi olan Kureyş'in bA|] bilir ve Medinelileri çiftçi diye hor görürken, onların elinde can VI rmek pek gücüne gitti. Hattâ bu sefer Muaz (r.a.), kendisine kılıç Ilı- vurunca "Keşke benî çiftçilerden başka bir adam öldürseydi!,, de-mişti.

O sırada Resûl-i Ekrem "Acaba Ebû Cehil ne yapıyor? Kim gidip de ondan bize bir haber getirir?" deyince (Mes'ûd oğlu Abdullah) koş-tu ve Ebû Cehil'in yanma gitti. Gördü ki, can çekişiyor. Hemen başını kesmek üzere sakalından tuttu ve ayağiyle boynuna bastı. Ebû Cehil, gözlerini açınca "Ey Ebû Cehil sen misin?" dedi. Ebû Cehil ise, son ne-lı: e {•(.•imiş olduğu halde korkusuzca Mes'ûd'un oğluna "Ey koyun ço-banı! Pek sarp yere çıkmışsın. Büyük bir kişiyi kavim ve kabilesinin öldürmesi, hemen şimdi olmuş bir iş değildir. Bu olağan şeydir. Fakat üstünlük hangi tarafdadır?" diye sordu.

Mes'ûd'un oğlu da "Zafer ve üstünlük İslâm'a yüz gösterdi", di-ye cevap verdi ve bu yüzden de, Ebû Cehil'i ümitsizliğe düşürdü. Ebû Cebıl, böyle her yönden umudunu kesince "Muhammed'e söyle ki: şimdiye kadar onun düşmanı idim. Şimdi düşmanlığım bir kat daha arttı", dedi. Mes'ûd'un oğlu da hemen başını kesti. Kısaca Ebû Cehil, sun nefisle hile imana gelmedi, inkâr ve sapıklıkta direndi ve her şey-den limitsiz olarak canını cehenneme ısmarlayıp gitti.

Mcü'ûd'un oğlunun cüssesi küçük ve zayıf, Ebû Cehil'in başı ise büyük olduğu için, onu yüklenip götürmesi görmeye değer bir manzara olduğu halde "İşte Allah'ın düşmanı Ebû Cehil'in başı", diyerek Hazret-i Peygamberin önüne getirdi. Resûl-i Ekrem de, Allah'ın yardımına şükretti "Bu ümmetin firavunu işte budur", diye buyurdu.

Bu sırada Afra kadınm oğlu Muavvez nice işler gördükten sonra kardeşi Avf gibi, o da şehit oldu. Ebû Cehil'in kardeşi olan (Hişam oğlu Âs) da bu sırada öldürüldü. Kureyş'in meşhur başkanlarından Tuayme, müslümanîaıdan bir iki kişiyi şehid ettikten sonra o da, Hz. Hamza'nın kılıcından geçti.

Ebû Cehil'in öldürülmesinden sonra, Kureyş ordusunda dayanacak kimse kalmayıp, tamamen yüz çevirdiler. Artık kaçanlar kurtuldu. Kaçamayanlar da esirliği canına minnet bildi.

Kureyş'in birinci derecedeki başlarından olan (Halef oğlu Ümeyye) ki, hem ihtiyar hem de şişman idi. Muharebenin sonuna kadar dayandı. Nihayet oğlu Ali ile beraber kendisini (Avf oğlu Abdurrahman) a teslim etmek zorunda kaldı. Abdurrahman hazretleri de eski tanışıklığa dayanarak onları sağ bırakmak üzere esir etmeğe karar verdi ve buna dair konuşurlarken (Halef oğlu Ümeyye) "Kimdir şu demirlere bürünüp safları yırtan bahadır?" diye sormuş. Abdurrahman da "Resûlullah'ın amacası Hz. Hamza'dır," diye cevap vermiş. Halef oğlu Ümeyye "Ah! Bize bu işleri eden ve bizleri bu hâle koyan hep odur", demiş. Onlar bu sözde iken Ümeyye, Bilâl-i Habeşî'nin (r. a.) gözüne ilişti. Halbuki Ümeyye Mekke'de iken, Hazret-i Bilâl'e pekçok işkenceler etmiş olduğundan Bilâl, onu görür görmez "Ey Allah'ın Ensâr'ı! İşte kâfirlerin ve tacirlerin başı (Halef oğlu Ümeyye) vurunuz, öldürünüz", deyince Afra kadının oğlu Muaz ile Ensar'dan diğer bazıları, koşup (Halef oğlu Ümeyye) yi öldürdükleri sırada (Yâsir oğlu Ammâr) da onun oğlu (Ümeyye oğlu Ali) yi öldürdü.

Kısaca Kureyş ordusu, pek fena halde bozuldu ve İslâmlar büyük zafer kazandı.

Harb meydanında düşüp kalanlar ile yaralı olup da soma ölen şehîdlerin hepsi (ondört). kişiydi. Altısı muhacirlerden, altıcı Hazrec kabilesinden, ikisi ise Evs kabilesinden idi.

Müşriklerin ölenleri ise (yetmiş) kişi olup; yirmidördü Kureyş'in ileri gelenlerinden ve başlarından idi.

Esir olan müşrikler de (yetmiş) kişi olup, Hazret-i Peygamber'in amcası (Abdü'l-Muttalib oğlu Abbas) ve amca çocukları (Ebû Talib oğlu Akıl) ve (Abdü'l-Muttalib oğlu Nevfel) ve Hz. Zeyneb'in kocası (Rabî' oğlu Ebu'l-Âs) bu esirlerin ileri gelenlerinden idiler. Bir süre Sonra hepsi de İslâm ile şereflenmişlerdir.

(Umeyr Oğlu Mus'ab) ın kardeşi (Umeyr oğlu Ebû Azîz) ele bu «lirlerin ileri gelenlerinden olduğu halde Bedir gününde İslâm ile şererienınl.'.'lcrdir.

(Amı ü'lAıııiı oğlu Süheyl) ve (Hişâmü'l- Mahzıımî oğlu Hâlid) ve (llılr! oglı Übey.V) İn oğlu Abdullah ve II/,. Sûde'nin kardeşi (/eın'a

oğlu Abd) ve (Velîd oğlu Velîd) ve (Halef oğlu Ümeyye) nin âzâdhsı olan Nestas da, bu esirlerin ileri gelenlerinden idi.

Resûl-i Ekrem emretti. Ölen Kureyş reislerinin cesedleri bir kuyu için atıldı. Fakat (Halef oğlu Ümeyye) zırhı içinde şişmiş olduğundan, olduğu yerde üzerine taş ve toprak atılarak örtüldü. Diğer cesedler de şurada burada gömüldü.

Resûl-i Ekrem bu zaferi müjdelemek üzere (Harise oğlu Zeyd) i Medine'ye gönderdi. O da varıp Medinelilere müjde verdi.

O sırada ise Resûl-i Ekrem'in kızı Rukayye (r.a.) öldüğünden Hz. Zeyd'in Medine'ye varışında henüz gömülmüş olduğundan Medine'de bulunan Müslümanlar keder içindeydiler.

Esirlerin kaçmaması için Hz. Ömer, onları bağlamaya memur olmakla, hepsinin-ulusu olan Abbas'ı pek sıkı bağlamış olduğundan gece inlerdi. Resûl-i Ekrem ise, o gece amcasının inil tisinden üzülerek gözüne uyku girmedi. Ensâr, Resûl-i Ekrem'in asla rahatsız olmasını istemediklerinden, gece uykusuz kaldığını işitir işitmez, bâzıları gelip. Abbas'm bağlarını çözdüler ve karşılıksız olarak serbest bırakılmasını istediler.

Halbuki esirler hakkında ne türlü muamele edileceğine dâir henüz vahiy gelmediğinden, bunlar hakkında rey üe karar vermek lâzım geliyordu.

Rey ile olan işlerde ise Ashab'a danışmak Fahr-i Âlem'in sünnetleri idi. Danışma meclisinde herkes fikrini serbestçe söylerdi. Hele Hz. Ömer, vahye uymakta ne kadar sür'at ve metanet gösterirse rey ile olacak işlerde asla hatır ve gönüle bakmayıp çekinmeden fikrini söyler ve sözü kestirirdi. Çok kere fikrinde isabet ederdi. Birçok defa söylediği fikri, sonradan inen vahye uygun düşmüştü. Bunun için kendisine Ömerü'l-Fâruk denilmiştir ki, doğru ile yanlışın arasını tam bir olgunlukla ayırt edici demektir.

Bu sefer de esirler hakkında ne yapmak lâzım geleceğine dâir Hazret-i Peygamber Ashâbiyle görüşme yaptı. Şöyle ki: "Yüce Allah, sizi onlara gâîib edip zafer kazandırdı. Şimdi onların hakkında ne yapmak istersiniz", diye sordu. Hazret-i Ömerü'l-Fâruk "Ey Allah'ın Elçisi! Hepsinin boynunu vurdur", dedi. Muaz oğlu Sa'd (r.a.) da bu reyde bulundu. Resûl-i Ekrem'in merhameti buna elvermediğinden, evvelki suâlini tekrarladı. Hz. Ömer "Ey Allah'ın Elçisi! Onlar müşriklerin başlarıdır. Hepsinin boynunu vurmalı", deyip kendi fikrinde ısrar etti ise de, Resûl-i Ekrem yine kabul buyurmadı.

Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, kalkıp, esirlerden bedel alınarak serbest bırakılmaları görüşünde bulundu. Resûl-i Ekrem de onun fikrini kabul edip, esirlerden dörder bin dirhem bedel alınarak salıverilmelerini emretti. Fakat Medine'ye giderken yolda Ebû Muît oğlu Ukbe ile Haris oğlu Nadr'ı öldürttü.

Resûl-i Ekrem, Bedir'de üç gece kaldıktan sonra ordusu-ile Medine'ye döndü. Esirler ve ganimet malları da beraber idi. Neccâroğulla-

rından Ka'b oğlu Abdullah, bu ganimet mallarını korumak üzere vazifelendirilmişti.

Kureyş kervanını aramaya memur olan Zeydoğulları Saîd ve Talha (r.a.) da etrafı tarayarak Medine'ye dönüşlerinde, Resûl-i Ekrem'in Bedir taraflarına gelişlerini öğrenmeleriyle onlar da o yöne koşuşmuşlar ve bu kere Resûl-i Ekrem dönüp de Medine'ye gelirken yolda buluşup zaferini tebrik etmişlerdir.

Safra boğazından çıkıldıkta Resûl-i Ekrem, ganimet mallarını eşit bir şekilde Ashâb'a bölüştürdü. Esirleri geride bırakıp Medine'ye gitti.

Resûl-i Ekrem'in Medine'den çıkmasiyle, dönmesi arasında (ondokuz) gün geçmiştir. Bir gün sonra esirler de Medine'ye götürüldü, ve Resûl-i Ekrem, onları Ashâb'ma dağıttı. "Onlara güzelce bakınız", diye tenbih etti. Bu suretle herkes kendi evindeki esire güzelce bakar, yeme ve içmesine çok dikkat ederdi.

Resûl-i Ekrem'in amcası Abdü'l-Muttalib oğlu Abbas, haylice zengin bir kişiydi. Mekke'den çıkarken Ümmü'l-Fazl'a yani hanımına epeyce altın verip "Ben muharebeye gidiyorum. Eğer bana bir hâl olursa, bu altınlar seninle evlâdımındır", demiş. Fakat bunu ikisinden başka kimse bilmiyordu. Bundan başka Abbas, askere sarfetmek üzere yanma da haylice altın almışsa da, harb sırasında elinden alınmıştı.

Resûl-i Ekrem ise, bu sefer ona, gerek kendisi için ve gerek kardeş çocukları olan Ukayl ve Nevfel için bedel vermesini emredince, muharebede elinden alınmış olan altınların bu bedellere karşılık sayılmasını talep ve rica etti. Resûl-i Ekrem de "Bizim aleyhimize kullanmak üzere taşıdığın altını sana bırakmayız", diyerek onun bu ricasını kabul etmedi. Abbas "Demek beni avuç açtırıp da dilendirecek misin?", dedi. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, "Hani Ümmü'l-Fazl'a bıraktığın altınlar?" diye buyurdu.

Halbuki Abbas, o altınları karısına verirken yanında kimse yok idi. Bunun için "Sana bunu kim haber verdi?" diye sordu. Resûl-i Ekrem "Rabbim haber verdi", diye buyurdu. Abbas da "Ben şehâdet ederim ki, sen her sözünde doğrusun", diyerek hemen Kelime-i Şehâdet getirdi. Fakat bedeli affettiremeyip, diğer esirler gibi, belli bedeli bulup vererek Mekke'ye döndü.

Mekke'den belirtilen bedellerini getirterek ödeyen, Kureyş'in öteki reisleri de yavaş yavaş dönmeye başladı. Bedel vermeye gücü olmayıp da yazı yazmasını bilen esirler de, Ensâr'dan onar çocuğa yazı öğretmek ve sonra serbestçe Mekke'ye gitmek üzere Medine'de alıkonuldu.

Mekke halkından okur - yazar çok olup, Medine halkı ise yazı yazmayı bilmiyorlardı. Bu suretle Medine'de de okur-yazar kimseler çoğaldı. Bu sırada Resûl-i Ekrem'in kızı Zeyneb (r.a.) de kocası Rabî' oğlu Ebu'l-Âs'm bedeli olmak üzere boynundaki gerdanlığı çıkarıp Medine'ye gönderdi.

Bu gerdanlığı ise Ebu'l-Âs'la evlendiği zaman, boynuna kadınların efendisi olan annesi Hz. Hatîce takmıştı. Hz. Hatice'nin büyük kızma hediyesi olan gerdanlığın tellâl elinde gezer satılık mal gibi esirlik bedeli olarak meydana çıkması Ashâb'a dokundu.

Resûl-i Ekrem de onu görünce çok duygulandı. "Uygun görürseniz Zeyneb'in esirini salıveriniz, bedelini de geri çeviriniz" diye buyurdu. Ashâb da Ebu'l-Âs'ı bıraktılar ve gerdanlığı geri çevirdiler. Böylece Ebu'l-Âs bedelsiz olarak esirlikten kurtulup Mekke'ye gitmiştir. Fakat inkâr ve sapıklıkta ısrar ettiğinden, sonradan Zeyneb (r.a.) ondan ayrılıp Medine'ye hicret etmiştir.

Esirlerden Ebû İzzetü'l-Cümehî adlı meşhur şâirin şiirinden başka sermâyesi yoktu. Bundan sonra Müslümanlar aleyhinde bulunmamak şartiyle bedelsiz olarak salıverildi. Yine esirlerden Hantab oğlu Muttalib ile Rifaa oğlu Saffiy de böyle bedelsiz serbest bırakıldı.

Ramazanın sonlarında Sadaka-i Fıtır vermek vâcib oldu ve Ramazan bayrammda Bayram namazı kılındı. Zekât vermek de bu sene farz oldu.

Yukarıda geçtiği gibi Bedir'de yenik düşen ve dağılan Kureyşlilerin yetmiş adamı öldürülmüş ve (yetmiş) kişisi esir edilip, geri kalan kılıç artıkları perişan olarak düşe kalka Mekke'ye gitmişlerdi. (Abdü'l-Muttalib oğlu Haris oğlu Ebû Süfyan) da onlarla beraber Mekke'ye gitti. Ebû Leheb ile görüşdüğünde Abbas'ın hanımı Ümmü'1-Fazl ve kölesi olup îslâmmı gizli tutan Ebû Râfi'in de hazır bulunduğu bir toplantıda Ebû Leheb, Haris oğlu Ebû Süfyan'dan Bedir harbini sordu.

O da "Allah'a yemin ederim ki, hiçbir şey değil. Yalnız biz Muhamnıedîlerle karşılaştığımızda arkalarımızı onlara çevirdik. Dilediklerini öldürdüler ve istediklerini esir ettiler. Fakat onları ne kötülüyor ne de ayıplıyorum. Çünkü ablak atlara binmiş bir alay süvari vardı. Onlara karşı koymak mümkün değildi," diye cevap verdi. Ebû Râfi' de "O gördüğünüz süvariler, melekler idi.", deyince Ebû Leheb, öfkelenerek ona bir tokat vurdu.

Ümmü'1-Fazl ise gayrete gelip "Zavallı köleyi, efendisi burada yok diye doğuyorsun...", diyerek bir çadır direği ile Ebû Leheb'in başını yardı. Bunun üzerine Ebû Leheb, gam ve kederinden ağır hasta oldu ve bir hafta sonra canmı cehenneme ısmarlayıp ceza yeri olan ahirete gitti.

Diğer Kureyşliler de Mekke'de bir ay kadar Bedir'de ölen reislerin matemini tuttular.

Resûl-i Ekrem ise Bedir'den zafer kazanmış olarak döndükten sonra, İslâm dini pek çok kuvvetlendi ve bütün düşmanların gözleri yıldı.

Medine'deki Yahudiler, "Tevrat'ta adı geçen ahir zaman peygamberi budur" demeğe başladılar ve henüz iman etmiyenlerden bazıları iman etti, bazıları da görünüşte İslama geldi. Böylece Müslümanlar içinde bir hayli münafıklar, yani içinden inanmayıp da dışından inanmış gözükenler türedi.

Hz. Peygamber'in hicretinden sonra Yahudiler, Resûl-i Ekrem ile harbetmemek ve onun düşmanlarını cenge kışkırtmamak üzere anlaşmışlardı.

Medine taraflarındaki Yahudiler, gerçi başlıca Kureyza ve Nadir diye iki kabileden meydana geliyordu. Ancak bunlardan başka Benî Kaynuka denen bir kabile vardı ki, Medine'nin Âliye bölgesinde Cisr-i Buthah denilen yerde yaşıyorlardı. Kaleleri sağlam ve kendileri cesaretleriyle tanınmışlardı. Hazreç kabüesi onların dostu ve koruyucusu idi.

Müslümanlardan birini öldürerek sözleşmelerine aykırı davrandıklarından dolayı, Resûl-i Ekrem hicretin bu ikinci senesi Şevvalinin ortalarında Ensar'dan ve Evs kabilesi ileri gelenlerinden Abdü'l-Münzir oğlu Ebû Lübabe'yi (r.a.) Medine'de vekil bırakıp, sancağı amcası Hamza'nın (r.a.) eMne verip, gazilerle Medine'den çıktı ve gidip (onbeş) gün kadar Kaynukaoğullarmı kuşattı. Nihayet Zilkade başında teslime mecbur oldular. Hazreç büyüklerinden münafıkların başı olan (Selûl oğlu Übey oğlu Abdullah) da onların öldürülmesinden affım istirham ve bu hususta çok ısrar ettiğinden Resül-i Ekrem, onları öldürtmekten vazgeçerek Şam tarafına sürdü ve kalelerinde bulunan süah ve malların beşte birini hazineye alıp geri kalanını gaziler arasında paylaştırdı.

(Ümeyye oğlu Harb oğlu Ebû Süfyan) adı geçen kervan ile Mekke'ye varıp arkasından Bedir'de dağılan asker de bozuk düzen bir halde Mekke'ye eriştiklerinde Kureyş'in birinci derecedeki başları, kimi ölmüş, kimi esir olduğundan Ebu Süfyan, tabiatıyle Kureyş'in başı sayıldığından, Müslümanlar üzerine bir sefer etmedikçe karıların yanına varmamak ve güzel kokular sürünmemek üzere yemine etmişti.

Bundan dolayı (ikiyüz) atlı ile Mekke'den çıkıp, Medine yakınlarına geldiklerinde, ileriye birkaç atlı göndermişti. Onlar da Medine'ye bir saat kadar uzaklığı olan bir yere gelip Müslümanlardan birini şehid etmişlerdi. Resûl-i Ekrem, bunu işittiği gibi (seksen) süvari ve (yüzyirmi) piyade ile Medine'den çıkıp o tarafa hareket ettiler.

Kureyşliler ise henüz Bedir bozgunluğu acısını unutmamış olduklarından hemen kaçmaya yüz tuttular ve hafiflemek için yanlarındaki azık ve zahire çuvallarını atarak büyük bir hızla kaçıp gittiler. Bu yüzden Müslümanlar Kureyş'e yetişemediler. Fakat arkalarından bu çuvalları toplayıp zahmetsizce epeyce erzaka sahip oldular.

Bu seferde Resûl-i Ekrem beş gece Medine dışında kalmış ve Zilhicce'nin dokuzuncu günü Medine'ye ulaşmıştı.

Ertesi gün Bayram namazı kıldı ve kurban kesti, Ashab'a da kurban kesmeleri için emretti.

Yine bu Zilhicce ayında Resûl-i Ekrem sevgili kızı Fâtımatü'z-Zehra (r.a.) yı, amcası oğlu olan Ebû Talib oğlu Ali (r.a.) ile evlendirdi.

O vakit Hazret-i Fâtıma, (onbeş) yaşında ve Hazret-i Ali (yirmibir) yaşındaydı.

Ashab'ırı büyüklerinden Maz'ûn oğlu Osman (r.a.), bu sene ebedî ileme göçmüştür. Yine bu sene Kureyş reislerinden (Salt oğlu Ümeyje) de dünyadan göçüp gitmiştir. Bu Ümeyye, semavî kitapları incelemiş, Peygamber'in gönderileceğini öğrenmiş, fakat kendisi ahir zaman peygamberi olmak emeline düşmüş iken, Muhammed Mustafa (s.a.v.) gönderilince, hasedinden dolayı inkâr ve sapıklıkta direnirdi. Bedir harbinde Şam'da bulunup sonra Mekke'ye giderken Bedir köyüne uğradığında kendisine Bedir çarpışmasında öldürülen Kureyş reislerinin atılmış oldukları adı geçen kuyu gösterilmiş ve dayı oğulları olan Rabîa oğlu Utbe ile Rabîa oğlu Şeybe'nin orada oldukları söylenmiş olduğundan, o kuyu basma gidip onlara ağıt olarak uzun bir kasîde söylemiş ve sonradan kendisi de cehenneme yollanmıştır.

Sonra hicretin üçüncü senesi oldu ve bu senenin Rebîülevvelinde Yahudilerden ve Nadîr kabilesi reislerinden Eşref oğlu Ka'b'ın idamı oldu. Şöyle ki: Eşref oğlu Ka'b şairdi. Resûl-i Ekrem'i hicvederdi. Bu sırada Mekke'ye gidip gelmiş ve Mekke'de iken Bedir harbine dair ağıtlar söyleyerek Kureyş'i Müslümanlar aleyhine epeyce kışkırtmıştı.

Ensar'dan ve Eys kabilesinden Mesleme oğlu Muhammed, kendi kabilesi yiğitlerinden (dört) kişilik yoldaşlariyle gidip, Ka'b'ın başını kestiler ve başkalarına ibret olarak gösterdiler.

Yahudiler, sabahleyin Hazret-i Peygamber'in yanına gelip, bundan dolayı şikâyet ettiler. Resûl-i Ekrem de Ka'b'ın ne türlü bir karışıklık çıkarmaya çalıştığını anlatmakla, Yahudiler, bir şey diyemeyip gittiler.

Bedir çarpışmasından sonra Kureyş için ötedenberi gidip gelmekte oldukları Şam* yolu tehlikeli olduğundan Irak yoluyla dolaşarak Şam'a gidip gelmeye başladılar.

Bu sırada Irak yoluyla bir Kureyş kervanı hareket etmişti. Ümeyye oğlu Safvan ile (Abdü'l-Uzza oğlu Huveytib) da beraber idi. Resûl-i Ekrem, ondan haberli oldukta, (yüz) süvari ile Harise oğlu Zeyd'i (r. a.) gönderdi.

Necid'de Karde adlı subaşma vardılar ve kervanı vurdular. Bütün mallarını alıp Medine'ye götürdüler ve beşte birini hazine için ayırdılar. Bu beşte birin kıymeti (yirmibin) dirhemi buluyordu.

Yukarıda geçtiği üzere Bedir harbi sırasında, Resûl-i Ekrem'in kızı ve Affan oğlu Osman'ın (r.a.) hanımı Rukayye (r.a.) ölmüştü. Sonra Ömerü'l-Fâruk'un (r.a.) damadı (Huzâfetü's-Sehmî oğlu Huneys) ölmekle, kızı Hafsa (r.a.) dul kaldı.

Hazret-i Ömerü'l-Fâruk, kızı Hafsa'yı Hz. Osman'a vermek istedi. Hz. Osman da bu niyette bulunmuşken sonradan vazgeçtiğinden, Hazret-i Ömerü'l-Fâruk gücenmiş oldu.

Resûl-i Ekrem ise bu sırada Hz. Hafsa ile evlendi. Böylece Hz. Ömer'i kayınpederi olmakla şereflendirerek, gönlünü hoş etti. Kendi kı. zı Ümmü Gülsüm'ü (r.a.) de Affan oğlu Osman'a verdi. Bundan dolayı ona, Osman-ı Zî'n-Nûreyn yani iki nur sahibi denildi.

Uhud Savaşı

Yukarıda geçtiği üzere, Bedir savaşı sırasında Harb oğlu Ebû Süfyan ve Âs oğlu Amr, kıyı yoluyla savuşup Bedir çarpışmasına sebep olan, daha önce bahsedilmiş bulunan kervanı Mekke'ye ulaştırmışlar idi.

Bu kervanda (bin) deve yükü mal vardı. Sermayesi (ellibin) altın idi. Bunda Kureyş ulularından pek çok kimselerin payı vardı. Halbuki onların çoğu Bedir harbinde idiler.

Ondan dolayı kervan Mekke'ye gelince, bütün mallar Dârü'n-Nedve'ye konup saklandı.

Kureyş ordusu Bedir'de fena halde bozulup dağılarak Mekke'ye varınca, Ümeyye oğlu Safvan ve Ebû Cehil oğlu İkrime ve Rebîa oğlu Abdullah gibi babaları yahud kardeşleri ölenler, Ebû Süfyan'm yanına toplandılar ve "Muhammed, bizim büyüklerimizi öldürdü. Bizleri kimsesiz bıraktı. Şu kervanın kârından bize yardım ediniz ki, ondan öcümüzü alalım," dediler.

Ebû Süfyan hemen uygun gördü. Öteki sermaye sahiplerini de razı ederek, kervandaki malları sattılar.

Kureyşliler, Şam ticaretinden bire bir kâr ederlerdi. Bu sefer de malları sattılar, sermayesi olan (ellibin) altını sahiplerine verdiler. Elli bin altın kadar kâr kaldı. İşte bu kârdan yirmibeşbin altın ayrıldı. Onunla çöl Araplarmdan asker toplamak üzere karar verildi.

Fakat Bedir'de ölen Kureyş'in büyüklerini hatırlayarak ve onlar için ağıtlar söyleyerek halkı savaşa kışkırtmak üzere, birkaç sözünü sohbetini bilir kişinin bu işe girişmeleri gerekli görüldü. İşte bunun için (Âs oğlu Amr) ve (Ebû Veheb oğlu Hübeyre) ve (İbnü'r-Reb'î) ve (Ebû Azzetü'l-Cumehî) seçilerek kabilelerin içlerine gönderildi.

Gerçi Ebû Azze, Bedir muharebesinde esir olup, bundan sonra, Müslümanlar aleyhinde bulunmamak şartiyle bedelsiz olarak serbest bırakılmış olduğundan, bu vazifeyi kabulden çekinmişse de, dokunaklı sözleriyle kavmine yardımcı olması için, (Ümeyye oğlu Safvân) pek çok sıkıştırmakla, onun zorlamasına dayanamayıp, Müslümanlar aleyhine halkı harekete geçirmek ve bu yolda şiirler söylemekle uğraştı.

Böylece Kureyşliler, Mustalikoğulları, Huzeyme'nin oğlu Hevnoğulları, Abd-i Menâfin oğlu Harisoğulları kabilelerinden (ikîbin) kadar asker topladılar ve (üçbin) kişiden oluşan bir ordu ile Mekke'den çıktılar ki, yediyüzü zırhlı ve ikiyüzü atlı idi. Üçbin de develeri vardı. Bu ordunun başı ve kumandanı Ebû Süfyan olup karısı Hind de beraber idi, ki Bedir'de ölen babası Utbe ile amcası Şeybe'nin ve kardeşi Velid'm öcünü almak için askeri kışkırtır dururdu.

Ebû Cehil oğlu İkrime'nin karısı Hişâm oğlu Hâris'in kızı olan Ümmü Hakîm ve Hişâm oğlu Hâris'in karısı ve Mugîre oğlu Velid'in kızı Fâtıma ve Ümeyye oğlu Safvân'm karısı ve Mes'ûd Sakafî'nin kızı Berze ve Âs oğlu Amr'ın karısı ve Münebbih Sehmî'nin kızı Reyta

kocalariyle birlikte oldukları gibi, Ümeyr oğlu Mus'ab'ın kardeşi olan Umeyr oğlu Ebû Azîz'in annesi Hannâs da oğlu Ebû Aziz ile beraber idi. Bunlardan başka diğer karılar da vardı. Hepsi onbeş kadın oldukları halde tef çalarlar ve askeri gayrete getirecek şiirler okurlar idi.

Muttalib oğlu Abbas Bedir çarpışmasında felâkete uğradığından bahsederek özür diledi ve geri kaldıktan başka, Kureyş'in bu hâl ve hareketine dair bir mektup yazdı ve üç günde Medine'ye ulaştırmak üzere Gifâroğullarmdan ücretle bir ulak tutup gönderdi. Ulak gelip Resûl-i Ekrem'i Kuba köyünde bularak mektubu verdi.

Resûl-i Ekrem o mektubu Ka'b oğlu Übey'e (r.a.) okuttu ve gizli tutulmasını tenbih etti. Sonra Kuba köyünün eşrafından ve Ensâr'm büyüklerinden Rebi' oğlu Sa'd'ın (r.a.) evine gitti ve gizli olarak onunla bu mes'eleyi görüştü. Sonra Medine'ye gelerek, Kureyş ordusunun durumunu araştırıp öğrenmek için Münzir oğlu Hubab'ı (r.a.) gönderdi.

O da çıkıp Medine'ye bir konak uzaklığı olan Urayz denen yerde Kureyş ordusunu gördü ve durumlarını öğrenerek Medine'ye gelip iç yüzünü Resûl-i Ekrem'e haber verdi. Münzir oğlu Hubab'm (r.a.) araştırması Abdü'l-Muttalib oğlu Abbas'ın yazdıklarına tam tamına uydu.

Hicretin üçüncü senesi Şevval ayının ilk çarşamba günüydü. Kureyş ordusu Medine hizasına geldi ve Uhud dağı yanındaki Ayneyn denen dağın yanma kondu. Perşembe ve Cuma günleri orada kaldı.

Cuma gecesi Resûl-i' Ekrem rüyasında gördü ki, birtakım sığırlar boğazlanıyor, Zülfikâr adlı kılıcının ucu kırılıp bir gedik açılmış ve arkalarına sağlam bir zırh giyip, mübarek elini o zırhın yakasına sokmuş. Ertesi gün Resûl-i Ekrem, bu rüyayı Ashab'ına söyledi ve "Boğazlanan sığırlar, Aslıab'ımdan öldürülecek olanlara ve kılıcımın ucundaki gedik ise, Ehl-i Beytim'den birinin öldürülmesine' işarettir ve sağlam zırh Medine demektir," diye yorumladı.

"Şu hale göre Medine içinde durunuz, düşman içeri saldırırsa savunma ve korunma harbi ediniz" diye buyurdu. Ashab'dan bazıları da bunu uygun gördü.

Münafıkların başı olan (Selûl oğlu Übeyy oğlu Abdullah) da bu görüşte bulundu ve "Ey Allah'ın Elçisi! Câhiliyet zamanında düşmana karşı biz, ne vakit dışarı çıksak yenilirdik; ve ne vakit Medine'de kapanıp da savunmada bulunsak yenerdik", dedi.

Gerçekten öyle savunmada bulunmak, hâle uygundu. Çünkü Medine'nin her tarafı, yapılar ve duvarlarla çevrili ve geçit yerleri, istihkâmlarla kapanmış olduğundan, bir kale sayılırdı. Resûl-i Ekrem'in rüyasında gördüğü üzere kuvvetli bir zırh gibiydi.

Kısa bir süre Medine'de kalınsa, Kureyşliler ordugâhlarında durup, Müslümanların çıkmasını bekleyeceklerdi. Bu bekleyiş yüzünden çöl Araplarına bezginlik gelerek bir çoğu savuşup giderdi. Medine üzerine saldırırlarsa, içeriden ok atılarak çokları öldürüîebilirdi. Her iki

surette de Kureyş ordusuna zayıflık gelecekti. O hâlde gerekirse dışarı çıkılarak üzerlerine hücum ile muharebeyi kazanmak kolay olurdu.

Fakat Bedir çarpışmasında bulunmayan yiğitler, orada bulunan gazilerin kazandığı sevap ve mükâfatı ve Bedir şehidlerinin kavuştuğu dereceleri Resûl-i Ekrem'den işitince, o muharebede bulunmadıklarına çok üzülmüşlerdi. Bu bakımdan "Ey Allah'ın Elçisi! Biz Alîah'-dan bugünü isterdik. Bizleri dışarı çıkar, düşmanlarımız ile göğüs göğüse harbedelim," dediler.

Ashâb'dan bazıları "Eğer dışarı çıkmazsak; düşman, bunu bizim çekingenliğimize ve korkaklığımıza vererek şımarır," diyerek, çıkıp meydan harbi yapmayı istediler.

Hazret-i Hamza ise çok yiğit ve bahadır biri olarak, Medine'de kapanıp durmaya aklı bir türlü yatmadığı için, hemen çıkıp düşmana saldırmayı istiyordu.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem de, ister istemez dışarı çıkarak meydan harbi yapmaya karar verdi ve "Sabrederseniz bu sefer de yüce Allah, size yardım eder" diye buyurdu.

Cuma hutbesinde din uğrunda savaşın faziletlerini anlattı ve ikindi namazını cemâat ile kıldıktan sonra, Ş e y h a y n yani Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'le beraber evine gitti. *

îkisi birlikte Resûl-i Ekrem'in sarığını düzelttiler ve sefer elbisesini giydirdiler. Resûl-i Ekrem birbiri üzerine iki zırh giydi ve küıcını kuşanıp yine onlarla beraber evinden dışarı çıktı.

Diğer Ashâb da hazırlandılar. A v â 1 î köyleri halkı da gelip, hepsi Resûl-i Ekrem'in çıkmasını beklediler.

Halbuki askerliğin en önemli işi, harb hareketlerinde kumandan kim olursa olsun yalnız onun emrine uyarak, fikir ve tedbirlerine asla karışmamaktır. Şu hale göre Fahr-i Âlem, savunma harbini uygun görmüşken, halktan bazılarının onu dışarı çıkmaya zorlamaları, bü-. yük bir hata idi.

Evs kabilesinin başı ve Ensâr'm en ulusu olan Muâz oğlu Sa'd ile' Huzeyr oğlu Üseyyid "Siz, Allah'ın Elçisini istemiyerek çıkmaya zorladınız. İşi ona bırakmalıydınız. Ona vahiy gelir ve işin gereğini O, sizden daha iyi bilir," diye onları azarladılar.

Onlar da istediklerine pişman oldular ve bu sefer Resûl-i Ekrem, evinden çıkınca "Ey Allah'ın Elçisi! Biz senin emrine k'arşı çıkmayız. Dilediğini işle," dediler.

Resûl-i Ekrem ise onların zorlaması üzerine, silahlanıp atma binmek üzere olduğundan "Bir Peygambere göre, silahlandıktan sonra harbetmeden dönmek yakışmaz," buyurdular ve hemen atma binip, îslâm ordusuyla Medine dışına çıktılar. Ümmü Mektûm'un oğlunu Medine'de vekil bıraktılar.

Muâz oğlu Sa'd ile Ubâde oğlu Sa'd (r.a.), zırhlı oldukları hâlde Resûl-i Ekrem'in önünde yürürlerdi. Uhud dağına doğru yöneldiler. Medine ile Uhud arasındaki uzaklık ise, bir saatden azdır. Ancak o gün oraya kadar gitmeyip; yarı yolda Şeyheyn denilen yerde gecelediler.

zeyd oğlu Üsame ve Ömer oğlu Abdullah ve Sabit oğlu Zeyd ve EBU SAİDİL - HUDRİ gibi küçük çocukları, Resûl-i Ekrem buradan geri

O gece Mesîemetü'l-Ensarî oğlu Muhammed (r.a.), (elli) asker ile ordunun çevresini dolaşmak üzere devriye çıktı. Müşrikler tarafmdan da Ebû Cehil oğlu İkrime, bir bölük ile devriye çıkıp dolaşmakta

Abdü'l-Kays oğlu Zekvân (r.a.) da gece ordu içinde dolaşıp, Resûl-i Ekrem'in çadırını korumaktaydı. Seher vakti Resûl-i Ekrem, ordusu ile o yerden kalkıp Uhud dağına doğru hareket etti. Yanındaki askerin toplamı (bin) kişi kadardı.

Fakat münafıkların başı olan (Selûl oğlu Übeyy oğlu Abdullah) kendine uyan (üçyüz) münafık ile geri döndü. Onların dönüp gitmesi, Hazreç kabilesinden Hâriseoğulları kabilesini ve Evs kabilesinden Selemeoğulları kabilesini kararsızlığa düşürdü. Bu ise sırf şeytanın bir vesvesesiydi. Yüce Allah'ın hidâyeti erişti. O iki kabile münafıklara uymayıp, İslâm ordusu ile Uhud dağı eteklerine ulaştılar.

Ordunun toplamı (yediyüz) nefer kaldı. Onların da sadece (yüz) neferi zırhlı idi. Yalnız Resûl-i Ekrem ile Ebû Bürde'nin (r.a.) birer atı olup,'öteki askerler hep piyade yani yaya idi.

İslâm ordusu, Uhud dağına arka verdi ve Medine'ye karşı saf olup durdu. Müşrikler de İslâm ordusunun karşısındaki çorak yerde saf oldular. *t*

Kureyş sancağı, ötedenberi (Kusay oğlu Abdü'd-Dâr) oğullarında olduğu gibi, bu sefer de Abdü'd-Dâroğullarmdan (Ebû Talha oğlu Talha) Kureyş ordusunun sancak taşıyıcısı idi.

Resûl-i Ekrem de muhacirlerin sancağını yine Abdü'd-Dâroğullarmdan Umeyr oğlu Mus'ab'a (r.a.) verdi. Evs kabilesinin sancağı ise Hudayr oğlu Üseyyid'in (r.a.) elinde ve Hazreç kabilesinin sancağı Münzir oğlu Hubab'ın (r.a.) elindeydi.

Kureyş ordusunun kumandanı Ebû Süfyan'dı Okçularının başı Rebîa oğlu Abdullah ve sağ kol kumandanı Velîd oğlu Hâlid ve sol kol kumandanı Ebû Cehil oğlu İkrime'ydi. Umeyye oğlu Safvân ile Âs oğlu Amr da birer bölük kumandanıydılar.

Resûl-i Ekrem de ordunun ortasında bulunuyordu. Cerrah oğlu Ebû Ubeyde ile Ebû Vakkas oğlu Sa'd öncü ve Amr oğlu Mikdâd artçı ve Muhsin Esedî oğlu Ukkâşe sağ kola ve Abdü'l-Esed oğlu Ebû Mesleme sol kola kumanda ediyorlardı (r.a.).

İslâm ordusunun sol tarafındaki Ayneyn adlı dağda bir vâdi vardı. Oradan düşman süvarisi saldırabilirdi. Resûl-i Ekrem, Cübeyr oğlu Abdullah'ı (r.a.) elli okçu ile, süvari hücumunu engellemek için, o vadinin girişine yerleştirdi. Ve "Düşman gerek yensin ve gerek yenilsin, benden haber gelmedikçe, siz buradan ayrılmayınız" diye kesin emir verdi.

Sonra Resûl-i Ekrem, eline bir kılıç aldı. Üzerinde Arapça "Korkaklıkta utanç ve ileri gitmekte şeref var. Halbuki kişi korkaklık ile

kaderden kurtulamaz," diye yazılmıştı. "Hakkını vermek şartiyle bu kılıcı kim alır?", dedi.

Ashâb'dan bazıları "Biz alırız," dedilerse de Resûl-i Ekrem, kulak asmayıp yine evvelki sözünü tekrarladı. Sonunda Ensâr'm yiğitlerinden Ebû Dücâne (r.a.) "Ey Allah'ın Elçisi! Bu kılıcın hakkı nedir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem de "Onun hakkı, eğilip bükülünceye kadar düşmanın yüzüne vurmaktır," buyurdu. Ebû Dücâne (r.a.) "O şart ile ben alırım," deyince Resûl-i Ekrem, kılıcı ona verdi.

Aslında Ebû Dücâne (r.a.), harb meydanında korkusuz koşup duran yiğitlerden olduğu halde, böyle bir iltifatla karşılaşınca, hemen kılıcı çekip ileri yürüdü. Bu sırada bir münafık ile bir mürted tarafından harbe başlandı.

Kuzman adında bir münafık vardı. Bu sefer Resûl-i Ekrem ordusu ile Medine'den çıkınca, o geri kalmıştı. Medine'deki kadınların onu alaya almaları, namusuna dokunduğundan, hemen orduya gelmiş ve en ileri geçip harbe hazırlanmıştı.

Evs kabilesinden Ebû Âmir Râhib denen bir adam vardı. Hazret-i Peygamber gönderilmeden önce, Resûl-i Ekrem'in geleceğini haber vermişken, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Peygamberliği belli olunca, kıskançlığından ötürü inkâr ve sapıklık yoluna girmiş ve Resûl-i Ekrem'den ayrılıp, kendisine uyan elli kişi kadar adamiyle Mekke'ye gitmişti. "Harb meydanında kavmimle karşılaşırsam, hepsi bana uyar," diye Kureyş içinde öğünürdü.

Halbuki Resûl-i Ekrem, onu Ebû Âmir Fâsık diye adlandırmış olduğundan değil kavmi; kendi oğlunun bile onu kabul etmek ihtimâli yoktu. Bunun için bu sefer Ebû Amir, Evs kabilesinin karşısında olan çöl Araplarının içine gelerek "Ben, Ebû Âmir'im," diye seslenince. Evs kabilesi "Bre fâsık herif!" diye ona sövdüler.

Ebû Âmir, kendi kavminden böyle ummadığı bir karşılığı almca "Ben, kavmimin içinden çıkalı onların fikirleri bozulmuş," diyerek Evs kabilesiyle harbetmeye başladı.

Kuzman ise, kanlardan utanmış ve harbe pek çok hırslanmış olduğu için, herkesten önce düşmana ok atarak büyük bir hiddetle harbe başladı.

Evs kabilesi yiğitleri ise, Ebû Âmir'i taşa tuttular, taşları ve okları yağmur gibi yağdırdılar. Ebû Âmir fâsık, kaçmak zorunda olduktan başka, o kolda bulunan Hevazin kabilesi ürküp geri döndüler ve nihayet gerideki safa dayandılar. Bunun üzerine Kureyş'in bayrak taşıyanı olan Ebû Talha oğlu Talha meydana çıkıp er diledi.

Hz. Ah, ona karşı çıktı ve başına bir kılıç vurup kâfiri öldürdü.

Ondan sonra Kureyş'in sancağını Ebû Talha oğlu Osman taşımıştı. Allah'ın arslanı Hz. Hamza, onun üzerine hamle ederek kılıçla kolunu yaraladı. Hemen sancağı Ebû Talha oğlu Ebû Saîd aldı. Onu da Ebû Vakkas oğlu Sa'd (r.a.) okla vurdu. Hemen sancağı Talha oğlu Nâfi' aldı. Onu da (Ebû Eflah oğlu Sabit oğlu Âsim) okla vurup öldürdü. Hemen sancağı Talha oğlu Haris aldıysa da Âsim, onu bir okla vurup düşürdü. Kardeşi Talha oğlu Kilâb hemen sancağı eline al-

dıysa da Avvâm oğlu Zübeyr, hamle ederek onu öldürdü. Sonra kardeşi Talha oğlu Cülâs sancağı aldı. O da Ubeydullah oğlu Talha'nm (r.a.) elinde öldürüldü.

Kısaca Abdü'd-Dâroğullarmdan baba, oğul, birader ve amca olmak üzere yedi kişi bu sancak altında düşüp kaldı. Sonra sancağı yine Abdü'd-Dâr soyundan Şürahbil oğlu Ertat aldı. Onu da Hz. Hamza öldürünce sancağı Kariz oğlu Şüreyh aldı. Onu da Ashâb'dan biri öldürdü.

Artık Abdü'd-Dâroğullarmdan sancağı tutacak kimse bulunmadığından yine onların kölelerinden Savab denen adam sancağı aldı. O da Kuzman'm bir hamlesiyle öldü.

Gariptir ki; Kuzman'm ismi geçtikçe Resûl-i Ekrem, onun hakkında "Cehennemliktir" derdi. Kuzman ise(bu sefer o kadar merdçe harbetti ki, müşriklerden yedisini yere düşürdü fakat sonunda kendisi de yaralanarak harb meydanında düşüp pek çok yerinden kan akmaya başladı.

O halde Numan oğlu Katâde (r.a.) onu görmüş ve "Şehidlik rütbesi mübarek olsun ey Kuzman!" diyerek hâl ve hatırını sorunca, Kuzman "Benim emelim şehid olmak değildir. Dinin korunması da asla hatırımdan geçmemiştir. Fakat Kureyşlilerin Medine hurmalıklarına zarar ve ziyan vermemesi için çalışıp çabaladım," cevabını vermiştir. Artık hayatından ümidini kesince kendi kılıcıyla karnını yarıp kendi kendisini öldürmüştür.

Bu muharebede ilk önce şehid olan (Haram oğlu Amr oğlu Ebû Câbir) dir (r.a.). Sonra kızkardeşinin kocası olan Cemûh oğlu Amr (r.a.) muharebeye gelirken "Yâ Rabbi! Beni geri döndürme" diyerek yüce Allah'dan şehitlik rütbesini niyaz etmişti. Duası kabul edilerek oğlu (Amr oğlu Hallâd) ile beraber şehidler arasına karışmışlardır (r.a.).

Ebu Âmir Fâsık'm oğlu Hanzale (r.a.), (Selûl oğlu Übeyy, oğlu Abdullah) ın kız kardeşi Cemile'yle evlenip, henüz bir gecelik yeni güveyi idi. Babası dönme ve kayınbiraderi iki yüzlülerin başı olduğu hâlde, kendisi din uğrunda canını veren yiğitlerden idi. Hemen kendisini düşman safına vurdu ve düşmanın baş kumandanı olan Ebû Süfyan'm üzerine vardı. Fakat (Evs oğlu Şeddâd) adındaki kâfir yetişip ona şehitlik şerbetini içirdi (r.a.).

Ebû Dücâne'ye (r.a.) gelince, Resûl-i Ekrem'den o kılıcı, yukarıda belirtilen şart ile aldıktan sonra, başına kırmızı bir sargı sardı ve önüne gelen kâfirleri kılıçla vurup yaralıyarak ve öldürerek düşman safını yardı. Hattâ öte tarafa geçip Ebû Süfyan'm karısı olan Hind'in yanma vardı.

Hind ise öteki kadınlarla beraber geride def çalarak kâfirleri savaşa kıştırtırlarken, Ebu Dücâne dalkılıç üzerine varınca ne yapacağını şaşırdı ve onu kurtarmak için kimse yanma varamadı. Ebû Dücâne ise "Allah'ın Elçisinin kılıcı ile böyle kimsesiz bir karının basma vurmak lâyık değildir," diyerek geri donuverdi. O gün Ebû Dücâne çok büyük kahramanlıklar göstererek herkesi hayrette bıraktı.

Bu sırada Hz. Hamza, arslan gibi ne tarafa hamle ve hücum etse, karşısına gelen kâfirler, sürüyle onun önünden savuşup kaçarlardı. Bu bakımdan müşriklerin göz diktikleri tek şey, onu bir an evvel öldürmekti. Fakat yanına yaklaşılmaz kükremiş bir arslan olduğundan, onu uzaktan vurup da düşürmenin çaresini ararlardı.

Hatta Hz. Hamza'nın Bedir harbinde öldürmüş olduğu Tuayme'nin kardeş çocuğu olan (Mut'im oğlu Cübeyr) in Vahşî admda bir Habeşli kölesi vardı. Habeşistan usûlü üzere mızrak atmakta pek mahir idi. Cübeyr ona "Eğer Hamza'yı öldürürsen serbest ol," demiş/ Hind de, bunun için Vahşî'ye pek çok mükâfatlar vâdetmişti.

Vahşî, bir taş arkasında pusuya girip, hemen yalnız Hz. Hamza'yı gözetlemeye başladı. Halbuki.muharebe çok şiddetlenmişti. Kureyş ordusu fena halde bozuldu. Hatta geride def çalan Hind ile arkadaşları ve öteki kadınlar, paçaları sıvayıp "Eyvah, yazık!.." diyerek dağa doğru kaçmaya başladılar. İslâm askerleri de yağmaya koyuldular.

Okçular, bu hâli görünce "Yoldaşlarımız yendiler, düşman bütün bütün bozuldu. Ne duruyorsunuz? Ganimet ey cemâat! Ganimet!.." dediler. Cübeyr oğlu Abdullah (r.a.) "Siz Allah'ın Elçisinin emrini unuttunuz mu?" diyerek yağmadan alıkoymak istediyse de, dinlemeyip "Biz de biraz ganimet malı alalım," diyerek dağıldılar.

Cübeyr oğlu Abdullah (r.a.), yedi sekiz sadık arkadaşiyle Hz. Peygamberin emrine uyarak korunmasına memur oldukları yerden bir tarafa kımıldamadılar.

Kureyş ordusunun sağ kol kumandanı olan Velîd oğlu Hâlid ise süvari askeriyle o yerden geçerek, İslâm ordusunun sol kanadına saldırmayı, kaç kere düşünmüşken okçulardan sakınıp bu niyetini gerçekleştirememişti. Bu sefer okçuların dağıldıklarını görünce fırsatı ganimet bildi ve ganimet için dağılan okçular üzerine sert bir saldırıda bulundu. Onları çiğneyerek Cübeyr oğlu Abdullah'ın yanına geldi ve yanındaki arkadaşlariyle beraber onu da şehid etti (r.a.).

Velîd oğlu Hâlid, o yeri aldıktan sonra, İslâm ordusunun sol kanadından dolaşıp arka taraftan saldırarak Müslüman askerlerini şaşırttı ve içlerine büyük bir parçalanma düşürdü.

Şöyle ki: İslâm ordusu yenmiş bir haldeyken, aniden işler tersine dönüp bu yeniş, hemen yenilgiye dönüşüverdi. O sırada Hz. Hamza, önüne gelen kâfirleri vurup dağıtmaktayken, Abdüİ-Uzzâ oğlu Sibâ' adlı yiğit ona karşı durdu. Hz. Hamza, onu,bir vuruşta düşürüp Öldürdükten sonra, dönüp diğer tarafa atılırken adı geçen Vahşî adındaki Habeşî, pusudan çıkıp mızrağını attı ve Hz. Hamza'yı vurup şehîd etti.

Şehîdlerin efendisi olan Hz. Hamza, bu sefer sekiz ünlü kâfiri vurup düşürdükten sonra kendisi de, böylece, Vahşî'nin bir mızrağiyle şehîd oldu (r.a.).

Kız kardeşinin oğlu olan meşhur Cahş oğlu,Abdullah'ı (r.a.) da bu sırada (Ahnes Sakafî oğlu Ebu'l-Hakem) şehîd etmiştir. Yine Muhacirlerden Osman oğlu Şemmas (r.a.) da o sırada şehîd olmuştur.

Vahşî, bir aralık Hz. Hamza'nm yanma gidip, karnını yardı ve ciğerini çıkarıp Hind'e götürdü. Hind, pek çok sevindi; büyük bir hırsla Hz. Hamza'nın ciğerini ağzına alıp çiğnedi, üstünde başında bulunan ziynetlerini ve yanında bulunan mallarını şükrâne olarak Vahşî'ye verdi. Bundan başka Mekke'ye dönüşünde şu kadar altın daha vereceğini vâdetti. Sağ oldukça Vahşî'ye teşekkür borçlu olacağına dâir şiirler söyledi.

Hz. Hamza'nm ölümü, Müslümanlar için büyük bir musibet idi. Fakat o haldeyken bile, kimsenin onu düşünecek zamanı yoktu. Herkes kendi başı kaygısına düşmüştü. Çünkü yukarıda geçtiği gibi, Velîd oğlu Hâlid'in geriden salchrması üzerine İslâm ordusu bozgunluğa yüz tutmuştu.

O sırada "Arkanıza bakınız ey cemâat!" diye bir ses işitildi. Bu yüzden İslâm ordusuna bir karışıklık ve Müslümanlara şaşkınlık geldi. İleri koşuşmuş olanlar, telâş ve dehşet ile geri döndüler ve arkalarındaki Müslümanları, düşman sanarak üzerlerine saldırdılar.

Gerçi Müslümanlar, harb sırasında birbirini tanımak için önceden aralarında "öldür, öldür" parolasını koymuşlardı. Fakat şaşkınlık ile onu unuttular. Bu sebepten dostu düşmandan ayıramaz oldular. Hemen birbirini kırmaya başladılar.

Bozulup dağılmış olan kâfirler toplanarak geri dönüp, Müslümanlar üzerine saldırdılar. İşte bu kargaşalıkta Ensâr'dan pek çokları yaralandı ve öldü (r.a.). Ashâb'ın büyüklerinden Huzeyfe'nin (r.a.) babası olan Yeman (r.a.) da bu arada şehîd olmuştur.

Bu Yeman ile Vakş oğlu Sabit (r.a.), çok yaşlı kimseler olup,, harbetmeye yaramayacakları bilindiğinden, Resûl-i Ekrem, Uhud harbine çıkarken onları geri çevirmek istemişti. Fakat her ikisi de şehitlik rütbesine kavuşmak için birlikte gelmek arzusunda bulundukları için, orduya katılmalarına izin verilmişti. Bu sefer ikisi de isteklerine erdiler.

Düşmanlar bu şekilde fırsat bulduktan sonra Fahr-i Âlem'in üzerine saldırdılar ve yanındaki İslâm topluluğunu dağıttılar. Üzerine pek çok oklar ve taşlar attılar. Ebû Vakkas oğlu Sa'd'm (r.a.) kardeşi olan lanetlenmiş Utbe, Hazret-i Peygamber'in dudağını yardı ve bir dişini kırdı.

Kamie oğlu Abdullah adındaki lânetli de, mübarek yanağının üstünü yardı ve zırhının iki halkası kırılıp koparak bu yarılan yere batıp içeri girdi. Resûl-i Ekrem ise, kendisinin kanı yeryüzüne damlayıp da, ondan dolayı kavmine azâb inmesin diye yüzünden akan kanları siler ve "Yâ Rabbi! Kavmim câhildir. Sen onlara doğru yolu göster..." diye yalvarırdı.

O sırada müşriklerin bir bölüğü, Resûl-i Ekrem üzerine saldırdı. Hazret-i Ali, karşı çıkıp onların başı olan (Ümeyyetü'l-Mahzumî oğlu Hişam) ı öldürünce, arkadaşları kaçtı. Daha sonra başka bir bölük ile (Abdullah Cumahî oğlu Amr) saldırınca, Hazret-i Ali, onu da öldürdü. Onun da arkadaşları kaçmaya yüz tuttu. Sonra bir diğer bö-

lüğün daha hücumunda, Hazret-i Ali, onların başı olan Mâlik Âmiri oğlu Bişr'i de öldürmekle artık ötekiler savuşup gitti.

Kısacası Hazret-i Ali o gün düşmanların gözünü korkuttu ve amcası Hazret-i Hamza gibi, Allah'ın bir arslanı olduğunu isbat etti.

O sıralarda Ümmü Ümâre diye bilinen Nesîbe Hatun da meydana çıkmış gayet mertçe çarpışıyordu. Bu Nesîbe (r.a.) Neccar oğlu Mâzen evlâdından olan Ka'b'ın kızı ve Ensâr'dan Asım oğlu Zeyd'in hanımıdır. Hicretten evvel Mekke'ye gidip de Akabe'de Resûl-i Ekrem'e biat edenlerdendir.

Bu sefer kocası ve iki oğlu ile birlikte Uhud harbinde bulunup, yiğitliğini dosta düşmana beğendirdi ve nice yiğit erleri utandırdı. Hattâ Resûl-i Ekrem'in üzerine saldıran fedailerden bir süvarinin ayağını kılıçla kalem gibi ayırdı ve atmdan aşağı düşürüp öldürdü. Kendisi birkaç yerinden yaralanıp kanları akarken bile korkusuzca, kocasını ve oğullarını harbe heveslendirip cesaretlendiriyordu.

Düşman, her ne taraftan Resûl-i Ekrem'in üzerine saldırsa, hemen kocası ve oğulları ile yetişip savunurdu. Bundan dolayı Resûl-i Ekrem "Yâ Rabbi! Bunları bana cennette arkadaş eyle," diye yalvardı.

O sırada lânetli İbn-i Kamie "Bana gösteriniz. Ya o, ya ben," diyerek, Resûl-i Ekrem üzerine saldırınca Nesîbe Hatun (r.a.), ona karşı çıktı ve üç kere İbn-i Kamie'ye çaldı. Fakat lânetli, birbiri üzerine iki zırh giymiş olduğundan kesdiremedi. İbn-i Kamie ise kılıç ile Hazret-i Nesîbe'nin omuzunu yaraladı ve Hazret-i Peygamberin bayrak taşıyıcısı olan Umeyr oğlu Mus'ab (r.a.) zırhını giyince Resûl-i Ekrem'e benzediğinden İbn-i Kamie, onu Resûl-i Ekrem' sanarak vurup şehîd etti.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, sancağı Hazret-i Ali'ye verdi ve üzerine gelen düşmanların yüzlerini geri çevirdi. İbn-i Kamie ise hemen Ebû Süfyan'ın yanma gitti ve "Muhammed'i öldürdüm," diye müjde verdi. Bu yüzden kâfirler sürüsü son derece sevindi. Bu haber, asker arasında yayıldı. Biri de dağın tepesinden yüksek sesle "Muhammed öldürüldü," diye bağırdı.

İşte bu haber, Müslümanları bütün bütün şaşırttı ve tarif olunmaz derecede ümidsizlik ve hayrete düşürdü. Kâfirler ise, arka arkaya Resûl-i Ekrem'in üzerine saldırarak yanındaki İslâm topluluğunu dağıttılar ve her taraftan onu kuşattılar. Hattâ o vakit Cebrail ve Mikâil (a.s.), insan şekline girip ve Resûl-i Ekrem'in yanında durup onu korudukları ve o halde Resûl-i Ekrem, eline birçok ufacık taşlar alıp düşmanların üzerine atmakla savuşup gittikleri bildirilmiştir.

İslâm askerleri ise Resûl-i Ekrem'i göremez oldukları halde öldürüldüğü haberini işittikleri zaman ne yapacaklarını şaşırdılar. Hepsi parça parça ve dağınık ve dehşet içinde kaza ve belâ oklarına göğüslerini siper ederek işin sonunu bekler idiler. İçlerinden bazıları "Çünkü Resûl-i Ekrem ölmüş, biz de başımızın çaresine bakmalıyız," diyerek bir takımı dağılıp dağlara, birazı da dönüp Medine'ye kadar gittiler.

O zaman Mâlik oğlu Enes'in (r.a.) amcası olan Nadr oğlu Enes (r.a.), "Ey Müslümanlar! Muhammed öldüyse, Allah kalıcıdır. Din uğruna harbedip de şehîd olarak ona kavuşmak istemez misiniz?" diyerek herkese cesaret vermiş ve şehîd oluncaya kadar çarpışmıştır (r. a.).

Resûl-i Ekrem, o halde, dünyanın kutbu gibi,, yerinden asla kımıldamadı. Ashâb'ın büyüklerinden bazıları da, pervane gibi Resûl-i Ekrem'in çevresinde dolaştıklarından, hemen onun basma toplandılar. Bunlar muhacirlerden Ebû Bekir, Ömer, Ali, Avf oğlu Abdurrahman, Ebû Vakkas oğlu Sa'd, Avvâm oğlu Zübeyr, Ubeyduliah oğlu Talha ve Cerrah,oğlu Ebû Ubeyde ile Mikdâd ve Ensâr'dan Ebû Dücâne, Münzir oğlu Hubata, Sabit oğlu Âsim, Sımme oğlu Haris, Hanîi oğlu Sehl, Muaz oğlu Sa'd, Hudayr oğlu Üseyyid ile- Übâde oğlu Sa'd ve Mesleme oğlu Muhammed (r.a.), idiler.

Belâ tufanı içinde dümensiz gemi gibi dolaşan Ashâb'dan Mâlikü'l-Hazrecî oğlu Ka'b (r.a.), karşıdan Resûl-i Ekrem'i gördü ve etrafındaki Ashâb'a haber verdi. Hemen birer ikişer toplanıp Hazret-i Peygamber'in yanma geldiler ve (otuz) kişi kadar oldular. Sonra diğer İslâm askerleri de gelip toplanmaya başladılar.

O sırada Seken oğlu Ziyad (r.a.) da Ensâr'dan (ondört) fedaî yiğit ile gelip Hazret-i Peygamber'in yânında yer aldılar. Müşrikler sürüsü ise bazen Resûl-i Ekrem'e ok ve taş atarlar ve bazen de takım takım üzerine saldırırlardı. Ebû Dücâne (r.a.) de Resûl-i Ekrem'in üzerine kapanıp düşmanın oklarına ve taşlarına kendisini siper ederdi. Bu bakımdan pek çok yerinden yaralandı.

Hazret-i Talha da kendisini siper ederek Resûl-i Ekrem'i korurken şiddetli bir darbe ile eli yaralanıp çolak kaldı. Ebû Vakkas oğlu Sa'd (r.a.) da Hazret-i Peygamber'in önünde okla muharebe ediyordu. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem, ona dua ederek ok veriyor, o da atıyordu.

O gün Ebû Vakkas oğlu Sa'd'ın (r.a.) düşmana karşı bin ok atmış olduğu bildirilmiştir. Bu sırada kâfirlerin bir bölüğü şiddetle saldırınca, Resûl-i Ekrem, "Bunlara kim karşı çıkacak?" diye sordu. Seken oğlu Ziyad (r.a.), "Ben çıkarım ey Allah'ın Elçisi!" diye cevap verdi. Ve fedaî arkadaşlariyle beraber karşı çıktı. Hepsi şehîd oluncaya kadar döğüştüler (r.a.).

Seken oğlu Ziyad kılıç ile yaralanıp yere düşünce Resûl-i Ekrem'-in emriyle Ashâb'dan, bazıları yetişip onu kaldırdılar ve Hazret-i Peygamber'in yanma götürdüler.- Resûl-i Ekrem, onu kucağına aldı ve son nefeste Resûl-i Ekrem'in mübarek yüzüne bakarak can verip Cennet-i Âlâ'ya gitti (r.a.)/

Peygamberlik makamından sonra şehitlik rütbesinin üstünde bir derece yoktur. Fahr-i Âlem'in kucağında can vermek ise pek büyük bir şereftir.

Kabus Müznî oğlu Veheb ile kardeşinin çocuğu Akb oğlu Haris (r. a.) hadiseden habersiz oldukları halde, sırf Resûl-i Ekrem'i ziyaret için Müzeyne Dağı'ndan kalkıp Medine'ye gelmişler ve Resûl-i Ekrem'in Uhud Muharebesine çıktığını öğrenmişler.

Hemen Medine'den çıkıp İslâm ordusuna yetiştiler. O zaman daha İslâm askerleri yeni dağılmaya başiamış olduğundan, hemen meydana atıldılar. Ve mertçe harbe tutuştular. İşte o zaman Veheb'den (r.a.) görülen mertlik ve kahramanlık doğrusu, her iki tarata da hayret verdi. Hattâ iki sefer Resûl-i Ekrem'in üzerine saldıran bölüklere karşı çıkıp, düşmanları geri çevirdi. Sonra başka bir üçüncü bölüğün saldışırmda Resûl-i Ekrem "Ya bunlara kim karşı çıkacak?" diye cevap verdi.

Fahr-i Kâinat, Veheb'in bu sözünden hoşnud olarak "Ey Veheb! Kalk ve cennet ile müjdelen," diye buyurdu. Veneb'in son emeli ise Hazret-i Peygamberin önünde şehidlik rütbesini almaktan ibaret olduğundan, o bölüğe de karşı vardı ve onu da vurup geri çevirdi. Fakat bu sefer kendisi de şehid olarak muradına erdi (r.a.).

Sonra Resûl-i Ekrem, Veheb'in cenazesi yanma gitti. Ruhuna selâm ve dua ettiği sırada "Ben senden hoşnudum," dedi. Bunun için, Hz. Ömer "Kabus oğlu gibi Ölmeği canıma minnet bilirim," derdi.

Medine'de Muhayrîk adında hem ilim ve fazilet sahibi ve hem de zengin bir Yahudi vardı. Resûl-i Ekrem'in, Semavi kitaplarda adı geçen Âhir Zaman Peygamberi olduğuna inanmıştı. Fakat birden bire dindaşlarından ayrılıp da İslâmını belli edemiyordu.

Uhud Muharebesi günü, diğer Yahudi reislerinin yanma gidip "Semavî kitaplara göre bu,gün Uhud'da din uğrunda harbeden şerefli kişinin, Âhir Zaman Peygamberi olduğunda şüphe yoktur. Ona yardım etmek üzerimize farzdır," deyince onlar da "Bugün Cumartesidir. Bir işe yapışamayız. Muharebeye nasıl gidelim?" demişler.

Muhayrîk "Onun şeriati, Cumartesi günü merasimine son verdi. Kalkınız gidelim, o şanlı Peygamber'e yardım edelim," demişse de dinlememişler. O da artık dayanamayıp, İslâmlığını açığa vurarak Hazret-i Peygamberin yanma geldi. "Ey Allah'ın Elçisi! Eğer ben şehîd olursam, bütün malımı, din uğrunda yapılacak harb masrafları için kullan," diye vasiyet etti. Sonra kendisini ortaya attı. Mertçe çarpışarak şehîd olup, cennete gitti. İşte bunun hakkında Resûl-i Ekrem "Muhayrîk, Yahudi milletinin en hayırlısıdır," dedi (r.a.).

Yine o sırada Mugîretül-Mahzûmî oğlu Osman, Resûl-i Ekrem'in üzerine at sürdü. Halbuki Ebû Âmir Fâsık'm Müslümanları düşürmek için kazmış olduğu bir kuyuya düşüverdi. Hemen Sımme oğlu Haris (r.a.) yetişti ve kılıç ile o lanetlenmişi vurup öldürdü. At ve silahlarını alıp getirirken Âmirî oğlu Ubeyd geriden erişti ve Hâris'in omuzunu yaraladı. Fakat Ebû Dücâne (r.a.) beriden yıldırım gibi yetişti ve Ubeydl vurup öldürdü.

Müşriklerin mahir okçularından Araka oğlu Hayyân ile Züheyr oğlu Mâlik yakın yerde bir taş arkasına saklanıp, ok atarak Ashâb'ı rahatsız etmekteydiler. Hattâ Resûl-i Ekrem'in âzâdlısı Ümmü Eymen (r.a.), gazilere su ulaştırır ve yaralılara bakarken Hayyân, bir ok atıp az kaldı ki, zavallı kadını öldürecekti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Ebû Vakkas oğlu Sa'd'a bir ok verdi. "At ey Sa'd! Yüce Allah rast ge-

tire," dedi. Ebû Vakkas oğlu Sa'd da attı ve ok yerini buldu. Hayyân yıkılıp hemen can verdi.

O halde Züheyr oğlu Mâlik, ok atmak üzere yılan gibi taş arkasından başını çıkarır çıkarmaz Hz. Sa'd, ona bir ok attı ve onu da başından vurup öldürdü.

Kısaca düşman her ne taraf dan saldırdıysa Müslümanlardan birtakım fedailer büyük bir cesaretle karşıladılar. Müşrikler de artık istedikleri gibi İslâm kuvvetlerini bütün bütün yok edemeyeceklerini anladılar. Böylece muharebe pazarı biraz tavsadıysa da Ashâb, öyle açık ve tehlikeli yerde durmayı uygun görmeyip, Resûl-i Ekrem ile beraber emin bir vadiye girdiler ve Uhud Dağına arka verdiler.

Kureyş'in iieri gelenlerinden ve İslâm'ın en büyük düşmanlarından olan Halef oğlu Übeyy ki, Mekke'de iken Resûl-i Ekrem'e rastladığında "Ey Muhammed! Bir at besliyorum. Onun üstündeyken seni vurup öldüreceğim," deyince Resûl-i Ekrem de: "İnşâallah sen onun üzerinde iken, ben seni öldürürüm," demiş. Übeyy Bedir'de esir olup bedel karşılığında kurtulmuşken uslanmayıp yine o sözü tekrar eder olmuş. Bundan dolayı Resûl-i Ekrem, bu sefer "Übeyy'den emin değilim. Eğer arkadan saldıracak olursa bana haber veriniz," diye Ashâb'ma tenbih etmişti. Nitekim ansızın bu sırada Ubeyy nâra atarak "Ya sen, ya ben," diyerek dolu dizgin Resûl-i Ekrem'in üzerine saldırınca, Ashâb'dan bazıları cnu karşılamak istedi. Resûl-i Ekrem "Dokunmayınız," buyurdu. Eline bir mızrak alarak attı ve onu vurup, atından aşağı düşürdü. Lanetlenmişin bir eğe kemiği kırıldı. Hemen acısmdan bağırarak ve "Muhammed beni öldürdü," diyerek kaçıp kavminin yanma gitti. Ebû Süfyan bakıp gördü ki beresi varsa da yarası yok, kan akmıyor. "Boşuna telâş ediyorsun, bir şeyin yoktur," diye teselli etti. Übeyy ise "Önce Muhammed, bana, ben seni öldürürüm derdi. Gerçekten öldürdü. Çünkü bu bereden benim için kurtuluş yoktur," diyordu. Hakikaten dönüp Mekke'ye giderken öküz gibi bağırarak yolda öldü.

"Yüce Allah, İbn-i Kamie'yi yerle bir etsin," diye Resûl-i Ekrem dilemiş olduğundan İbn-i Kamie, Mekke'ye döndükten birkaç gün sonra dağa gittiğinde Allah'ın emriyle ona bir yaban keçisi belâ olup boynuzlariyle süserek onu parça parça etmiştir.

Resûl-i Ekrem, Ebû Vakkas oğlu Utbe'ye de "Yılını doldurmasın," diye beddua ettiğinden, o da senesi içinde müşrik olarak ölüp canını cehenneme ısmarlayıp gitmiştir.

Resûl-i Ekrem Ashâbiyle sözü edilen Uhud Dağının o vadisine gidip toplandılar. Şurada burada dağılmış bulunan İslâm askerleri de oraya gelip barındılar. Sonra Hazret-i Ali, Resûl-i Ekrem'e su getirip yüzünü yıkadı ve abdest alıp öğle namazını kıldı.

Mübarek yüzüne batmış olan iki halkayı Cerrah oğlu Ebû Ubeyde (r.a.) ön dişleriyle tutup çıkardı ve çıkarırken kendisinin iki dişi düşdü. O halkalar çıktıktan sonra yerlerinden kan boşandı. Bunun üzerine Ebû Saîd-i Hudrî'nin babası Sinan Hudrî oğlu Mâlik akan kanlan emdi (r.a.).

Hind ile yoldaşları olan öteki Kureyş kadınları meydanı boş bulunca gelip şehîdlerin burunlarını ve kulaklarını kestiler ve onlardan bilezikler ve gerdanlıklar yaptılar.

Ebû Süfyan Uhud Dağı'nın o vadisinde bir İslâm topluluğu biriktiğini görünce, onları dağıtıp yok etmek üzere bir bölük müşrik askeri ile başka yoldan onların üst tarafına çıkmak istedi.

Resûl-i Ekrem "Yâ Rabbi! Artık oraya çıkanıasmlar," diye dua etti ve duası kabul edildi. Ebû Süfyan her ne kadar çabaladıysa da yukarı çıkamadı ve Resûl-i Ekrem'in duasının tesiriyle artık fitne ve harb tufanı kesildi. Fakat Resûl-i Ekrem'in sağ olup olmadığından Ebû Süfyan'm şüphesi olduğundan bunu anlamak istiyordu. Bunun için o İslâm topluluğuna doğru üç kere "İçinizde Muhammed var mı?" diye sordu. Resûli Ekrem, ashabına "Susunuz cevap vermeyiniz," dedi.

Ebû Süfyan yine üç kere "Ey, içinizde Ebû Bekir var mı?" diye bağırdı. Yine ses çıkmadığından üç kere de "Hattâb oğlu Ömer var mı?" diye seslendi. Buna da bir ses çıkmayınca, Ebû Süfyan, artık diğer Ashabı sormadı.

Çünkü İslâmın ayakta durması ancak onlarla olduğu gerçeğini bildiğinden, başkalarını arayıp sormaya lüzum görmedi ve hemen dönüp kendi kavmine "Eğer sağ olsalar elbette cevap verirlerdi. Bunların üçü de ölmüş ve artık iş bitmiş," dedi.

Hazret-i Ömer, artık dayanamayıp "Allah'ın düşmanı! Yalan söyledin. Saydıkların hep sağdır. Senin hakkından gelecek olanlar duruyor," dedi. Ebû Süfyan "Muharebe nöbetledir. Bugün, Bedir gününe bedeldir," dedi. Hazret-i Ömer "Evet ama beraber değiliz, Çünkü bizim ölülerimiz cennette ve sizinkiler ise cehennemdedir," dedi.

Ebû Süfyan "Yüce ol Hübel, aziz ol Hübel," diyerek Hübel adındaki puta dua ve teşekkür etti. Çünkü Hübel, Kabe'de büyük bir put idi. Ebû Süfyan, bu kere sefere çıkacağı zaman, onun yanma gitmiş ve "Gideyim mi, gitmiyeyim mi?" diye kur'a atmış ve "evet," diye çıkmış olduğundan bu yenisi, Hübel'den bilerek ona teşekkür etmiş idi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem'in emriyle Hazret-i Ömer de "Allah her şeyden en yüce ve en büyüktür," dedi. Ebû Süfyan "Bizim Uzzâmız var, sizin Uzzânız yok," diyerek "Uzza" dedikleri put ile öğündü.

Hazret-i Ömer de "Allah bizim Mevlâmızdır. Sizin Mevlânız yoktur," dedi. Ebû Süfyan "Beri gel ey Ömer!" dedi. Hazret-i Ömer de Resûl-i Ekrem'den izin alıp biraz ileri vardı. Ebu Süfyan "Ey Ömer! Allah için doğru söyle. Biz, Muhammed'i öldürdük mü?" diye sordu. Hazret-i Ömer "Yok Vallahi. Resûl-i Ekrem, şimdi senin söylediğin sözleri işitiyor," diye cevap verdi.

Bunun üzerine Ebû Süfyan da "Ben sana İbn-i Kaime'den daha çok inanıyorum," dedi. Ondan sonra Ebû Süfyan dönüp gidecek ol-

dukta "Gelecek sene sizinle Bedir'de buluşalım," dedi. Hazret-i Ömer de, Resûl-i Ekrem'in emriyle "İnşâallah," dedi.

Müşrikler bu derece üstün gelmişken yüce Allah, onları kalblerine korku verdi. Hemen muharebeden bütün bütün vazgeçtiler ve Mekke yolunu tutup geri döndüler. O zaman Resûl-i Ekrem, "Acaba Rebî' oğlu Sa'd ne haldedir? Şehîdler arasında mıdır, yoksa yaralılar içinde midir? Ona doğru oniki kargı ile saldırıldığını gördüm," buyurdu. Onu arayıp bulmak için Mesleme oğlu Muhammed'i (r.a.) gönderdi.

O da şehîdlerin olduğu yere gitti ve birkaç kere "Ey Rebî' oğlu Sa'd," diye çağırdı. Bir ses çıkmayıp tâ ki; "Allah'ın Elçisi, beni sana gönderdi, ey Sa'd," deyince, zayıf bir sesle "Ben, ölüler içindeyim," diye cevap verdi.

Mesleme oğlu Muhammed, onu şehîdler arasında buldu. Gördü ki, pek çok kılıç, kargı ve ok yaralariyle bedeni delik deşik olmuş can çekişmektedir. O hâlde Sa'd, gözünü açtı ve Mesleme oğlu Muhammed'e bakarak "Allah'ın Elçisine benim selâmımı ileterek söyle ki, ben cennetin kokusunu duyuyorum. Kavmine de benden selâm ile söyle ki: Kirpikleriniz kımıldadıkça Peygamberinize ihlâs hususunda Allah yanında özürlü olamazsınız," dedi ve o anda ruhunu teslim etti.

Bu Sa'd, Akabe'de Resûl-i Ekrem'e biat eden yani uyan ashabın büyüklerinden olup Zürare oğlu Sa'd'dan sonra ensarm ulusu, o idi.

Mesleme oğlu Muhammed Hazret-i Peygamber'in yanma gelip Sa'd'm selâm ve sözünü bildirince, Resûl-i Ekrem "Yâ Rabbi! Sen Sa'd'dan hoşnud ol," diye dua etti.

Sonra Resûl-i Ekrem, şehîdleri görmeyi diledi. Hazret-i Hamza'yı gördü ki: Burnu ve kulakları kesilmiş, karnı yarılmış, bedeni parça parça edilmiş. Bu manzaradan Resûl-i Ekrem o kadar üzüldü ki, hiç bir zaman böyle bir keder duyduğu görülmemiştir.

O zaman Cebrail geldi ve Hazret-i Hamza için "Göklerde, Allah'ın arslanı ve Allah'ın Elçisi'nin arslanı" diye yazılmış olduğunu haber verdi. Garipdir ki o gün sabahleyin Cahş oğlu Abdullah ile Ebu Vakkas oğlu Sa'd (r.a.), bir kenara çekilip, yüce Allah'a dua etmişler. Sa'd, "Ya Rabbi! Büyük bir düşmana rast gelip harp ederek onu yeneyim" demiş. Abdullah, ona "Amin" dedikten sonra "Ben de büyük bir düşmana rastlayıp harp edeyim ve sonunda şehid olayım. Burnum ve kulaklarım kesilsin. Yarın ceza gününde yani Mahşer'de yüce Allah, bana burnun ve kulakların nerede kesildi deyince, 'Ya Rabbi senin ve elçinin yolunda kesildi' diyeyim" diye yalvarmış. Bu sefer şehidlerin kimlikleri araştırılırken Sa'd, onu o halde görünce hayret etmiştir.

Hazret-i Hamza, Resûl-i Ekrem'den iki yaş büyüktü. Cahş da o zaman kırk yaşmı geçkindi.

Ensardan Ebu Câbir (r.a.) da o kadar parça parça edilmişti ki kim olduğu, güç hâl ile ancak parmaklarından bilinebildi.

Kısaca KureyşUlerin, şehidler hakkında asla insanlığa yakışmayarıık .şekilde vahşice davranmış oldukları görüldü. Resûl-i Ekrem jehldleri o halde gömdürdü. Şöyle ki: Sağken aralarında sevgi ve yakınlık bulunan şehidler, ikişer üçer bir yere gömüldüler. Hazret-i Hamza ile kız kardeşinin oğlu Abdullah ikisi bir kabre ve Ebû Câbir ile kız kardeşinin kocası olan Cemuh oğlu Amr ve Zeyd oğlu Hârice üçü bir kabre konuldular.

Bu muharebede müşriklerin kayıpları yirmi ile otuz kişi arasında olduğu halde, şehidlerin sayısı yetmiş kişiydi. Bundan başka Müslümanların epeyce yaralıları da vardı. Bu yetmiş şehidin yalnız beş altısı muhacirlerden olup, geri kalanı hep ensardandı.

Bu bozgun, Müslümanlar hakkında büyük bir belâ ve musibet olduğu halde İslâm askerlerine Allah taralından manevî bir terbiye idi. Çünkü askerin, hiçbir kumandanın işine karışmak doğru değilken, İslâm askerleri, Resûl-i Ekrem'in görüş ve tedbirine karıştılar. Resûl-i Ekrem, Medine'de durup da savunma harbi yapmak düşüncesinde iken, onu meydan muharebesi yapmaya zorladılar.

Her ne ise bu hataları affedilerek Resûl-i Ekrem, düşmana karşı gitti. Düşmanın süvarisine karşı, süvarisi yok iken, İslâm askerlerini öyle bir düzene soktu ki, süvari saldırışına uğrayabilecek yalnız sol kolda bir yer kalmıştı. Onu da okçular ile kapattı ve Müslümanlara göre düşmanın kuvveti kat kat fazla iken, düşman ordusunu bozguna uğrattı ve dağıttı.

Ne fayda ki okçuların çoğu, yağmacılık sevdasiyle korunmasına memur oldukları yeri bırakıp dağıldılar ve böyle büyük bir bozgunluğa sebep oldular.

Askerlik, kumandanın emrine uymaktan ibaret olup, kendi bildiği gibi hareket eden askerlerin böyle büyük felâketlere sebep olageldikleri tecrübelerle bilinir. İşte muharebe sırasında yerini terketmenin ne büyük bir cinayet olduğu bundan gayet güzel anlaşılır.

Resûl-i Ekrem, şehidleri gömdükten sonra, mübarek yüzü yaralı ve kalbi üzgün olarak ashabiyle beraber Uhud'dan kalkıp Medine'ye geldi. Şehidierin eş ve çocukları ve yakınları ağladıkça münafıklar, sevinirdi. Müslümanların bu yenilgisi üzerine Yahudiler de şımardı. Kısacası İslâm dininin dost ve düşmanı ayrıldı ve gerçekten Müslüman olanlar seçildi.

Kureyş ordusu dönüp giderken, Ebu Cehil oğlu İkrime diğer reislere karşı "Ne iş gördünüz? Bu kadar üstünlük sağlamış iken Müslümanları bütün bütün bitirmeden geri döndünüz. Çok geçmeyip onlar, yine toplanırlar ve öç almak için üzerimize gelirler. Akıl kârı budur ki dönüp Medine'ye gidelim ve onları kökden yok edelim" demi,; ti. Ümeyye oğlu Safvan da "Eğer Evs ve Hazreç kabileleri, bu kadar adamlarının ölmesinden dolayı kızıp da, harbe çıkmami| olanları da öç almaya kalkışarak hepsi birden hareket ederlerse, || tersine döner. Hazır yenmiş iken ağzımızın tadiylc Mekke'ye gidelim" diyerek iknme'nin görüşünü eiirül.mi'ışUi.

dıkta "Gelecek sene sizinle Bedir'de buluşalım," dedi. Hazret-i Ömer de, Resûl-i Ekrem'in emriyle "İnşâallali," dedi.

Müşrikler bu derece üstün gelmişken yüce Allah, onları kalblerine korku verdi. Hemen muharebeden bütün bütün vazgeçtiler ve Mekke yolunu tutup geri döndüler. O zaman Resûl-i Ekrem, "Acaba Rebt' oğlu Sa'd ne haldedir? Şehîdler arasında mıdır, yoksa yaralılar İçinde midir? Ona doğru oniki kargı ile saldırıldığını gördüm," buyurdu. Onu arayıp bulmak için Mesleme oğlu Muhammed'i (r.a.) gönderdi.

O da şehîdlerin olduğu yere gitti ve birkaç kere "Ey Rebî' oğlu Sa'd," diye çağırdı. Bir ses çıkmayıp tâ ki; "Allah'ın Elçisi, beni sana gönderdi, ey Sa'd," deyince, zayıf bir sesle "Ben, ölüler içindeyim," diye cevap verdi.

Mesleme oğlu Muhammed, onu şehîdler arasında buldu. Gördü ki, pek çok kılıç, kargı ve ok yaralariyle bedeni delik deşik olmuş can çekişmektedir. O hâlde Sa'd, gözünü açtı ve Mesleme oğlu Muhammed'e bakarak "Allah'ın Elçisine benim selâmımı ileterek söyle ki, ben cennetin kokusunu duyuyorum. Kavmine de benden selâm ile söyle ki: Kirpikleriniz kımıldadıkça Peygamberinize ihlâs hususunda Allah yanında özürlü olamazsınız," dedi ve o anda ruhunu teslim etti.

Bu Sa'd, Akabe'de Resûl-i Ekrem'e biat eden yani uyan ashabın büyüklerinden olup Zürare oğlu Sa'd'dan sonra ensarm ulusu, o idi.

Mesleme oğlu Muhammed Hazret-i Peygamber'in yanma gelip Ba'd'in selâm ve sözünü bildirince, Resûl-i Ekrem "Yâ Rabbi! Sen Sa'd'dan hoşnud ol," diye dua etti.

Sonra Resûl-i Ekrem, şehîdleri görmeyi diledi. Hazret-i Hamza'yı gördü ki: Burnu ve kulakları kesilmiş, karnı yarılmış, bedeni parça parça edilmiş. Bu manzaradan Resûl-i Ekrem o kadar üzüldü ki, hiç bir /aman böyle bir keder duyduğu görülmemiştir.

O zaman Cebrail geldi ve Hazret-i Hamza için "Göklerde, Allah'ın a islam ve Allah'ın Elçisi'nin arslanı" diye yazılmış olduğunu haber verdi. Garipdir ki o gün sabahleyin Cahş oğlu Abdullah ile Ebu Vakkas oğlu Sa'd (r.a.), bir kenara çekilip, yüce Allah'a dua etmişler. Ba'd, "Ya Rabbi! Büyük bir düşmana rast gelip harp ederek onu yeneyim" demiş. Abdullah, ona "Amin" dedikten sonra "Ben de büyük bir düşmana rastlayıp harp edeyim ve sonunda şehid olayım. Burnum ve kulaklarım kesilsin. Yarın ceza gününde yani Mahşer'de yüce Allah, bana burnun ve kulakların nerede kesildi deyince, 'Ya Rabbi senin vc elçinin yolunda kesildi' diyeyim" diye yalvarmış. Bu seter M hidlerin kimlikleri araştırılırken Sa'd, onu o halde görünce hayret etmiştir.

Hazret-i Hamza, Resûl-i Ekrem'den iki yaş büyüktü. Cahş da o zaman kırk yaşım geçkindi.

Enıardan Ebu câbir (r.a.) da o kadar parçı parçı edil mb.li kl kını olduğu, güç hâl ile ancak parmaklarından bilinebildi.

Kısaca Kureyşlilerin, şehidler hakkında asla insanlığa yakışma yacak şekilde vahşice davranmış oldukları görüldü. Resûl-i Eki MU şehidleri o halde gömdürdü. Şöyle ki: Sağken aralarında sevgi ve yu kınlık bulunan şehidler, ikişer üçer bir yere gömüldüler. Hazret-1 Hamza ile kız kardeşinin oğlu Abdullah ikisi bir kabre ve Ebû Câbir ile kız kardeşinin kocası olan Cemuh oğlu Amr ve Zeyd oğlu Hârice üçü bir kabre konuldular.

Bu muharebede müşriklerin kayıpları yirmi ile otuz kişi arasın da olduğu halde, şehidlerin sayısı yetmiş kişiydi. Bundan başka Mus lümanların epeyce yaralıları da vardı. Bu yetmiş şehidin yalnız be| altısı muhacirlerden olup, geri kalanı hep ensardandı.

Bu bozgun, Müslümanlar hakkında büyük bir belâ ve musibet olduğu halde İslâm askerlerine Allah taralından manevî bir terbiye idi. Çünkü askerin, hiçbir kumandanın işine karışmak doğru değilken, İslâm askerleri, Resûl-i Ekrem'in görüş ve tedbirine karıştılar. Resûl-i Ekrem, Medine'de durup da savunma harbi yapmak düşüncesinde iken, onu meydan muharebesi yapmaya zorladılar.

Her ne ise bu hataları affedilerek Resûl-i Ekrem, düşmana karsı gitti. Düşmanın süvarisine karşı, süvarisi yok iken, İslâm askerlerim öyle bir düzene soktu ki, süvari saldırışına uğrayabilecek yalnız sol kolda bir yer kalmıştı. Onu da okçular ile kapattı ve Müslümanlara göre düşmanın kuvveti kat kat fazla iken, düşman ordusunu bozguna uğrattı ve dağıttı.

Ne fayda ki okçuların çoğu, yağmacılık sevdasiyle korunmasına memur oldukları yeri bırakıp dağıldılar ve böyle büyük bir bozgunluğa sebep oldular.

Askerlik, kumandanın emrine uymaktan ibaret olup, kendi bildiği gibi hareket eden askerlerin böyle büyük felâketlere sebep olu geldikleri tecrübelerle bilinir. İşte muharebe sırasında yerini terkel.- menin ne büyük bir cinayet olduğu bundan gayet güzel anlaşılır.

Resûl-i Ekrem, şehidleri gömdükten sonra, mübarek yüzü yaralı ve kalbi üzgün olarak ashabiyle beraber Uhud'dan kalkıp Medine'ye geldi. Şehidlerin eş ve çocukları ve yakınları ağladıkça münafıklar, sevinirdi. Müslümanların bu yenilgisi üzerine Yahudiler de şımardı. Kısacası İslâm dininin dost ve düşmanı ayrıldı ve gerçekten Mn.ii[1] man olanlar seçildi.

Kureyş ordusu dönüp giderken, Ebu Cehil oğlu İkrime diğer w islere karşı "Ne iş gördünüz? Bu kadar üstünlük sağlamış iken Mus lüınanları bütün bütün bitirmeden geri döndünüz. Çok geçmeyip O11 lar, yine toplanırlar ve öç almak için üzerimize gelirler. Akıl kân bu dur ki dönüp Medine'ye gidelim ve onları kökdcn yok edelim" demiş ti. Ümeyye oğlu Safvan da "Eğer Evs ve Hazreç kabileleri, bn kadar adamlarının ölmesinden dolayı kızıp da, harbe çtkıııtıııı.-f olanları da öç almaya kalkışarak hepsi birden hareket ederin M, «j tersine (biner. Hazır yenmiş iken ağzımızın (adiyle Mekke'ye gidelim" diyerek iknme'nin görüşünü çürütmüştü.

i

EbU Süfyan İse bu iki görüş arasında kararsız olduğu halde, bu şekilde konuşa konuşa Revha konağına varmışlar ve oradan geri dönüp de Medine üzerine gitmeye karar vermişlerdi.

Halbuki onlar, yolda bu şekilde ileri-geri konuşup giderlerken Amr Müzeni oğlu Abdullah yanlarında bulunarak onların sözlerini işitmiş ve ertesi günü sabah namazı vaktinden evvel Medine'ye gelerek, işittiğini Resûl-i Ekrem'e söylemişti. Resûl-i Ekrem Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'i çağırdı. Müzenî'nin söylediğini onlara aktararak görüşlerini sordu.

Onlar da dünkü muharebeden dolayı Müslümanların zayıf düşmediğini göstermek ve düşmana bir gözdağı vermek üzere çıkıp da arkalarına düşmek suretini uygun gördüler. Bundan dolayı Resûl-i Fikrem sabah namazını cemaat ile mescidde kıldıktan sonra, ashabını çağırmak üzere Bilâl-i Habeşî'ye emretti.

O da aldığı emir üzerine "Dün, Uhud muharebesinde bulunanlar hazır olup gelsinler. Düşmanın arkasına düşülecektir" diye bağırdı. Bütün ashab hazırlandılar. Hatta yaralı olanlar bile yara ve berelerini sarıp geldiler.

Resûl-i Ekrem, Ibni Ümmü Mektûm'u (r.a.) Medine kaymakamlığına tâyin buyurdu ve sancağı Hazret-i Ali'ye (r.a.) verdi. Kendisi de yaralı olduğu halde atına bindi ve (altıyüzotuz) kadar Uhud gazileriyle Medine'den çıkıp Hamraü'l-Esed adındaki yere vardı.

Hamraü'l-Esed, Medine'nin sekiz mil uzağında ve Medine'den Zülhalîfe adındaki yere giderken yolun sol tarafında bir yerin ismidir ki, Resûl-i Ekrem, bu sefer oraya erişip ordu kurdu.

Ebu Mâ'bed Huzâî'nin oğlu Mâbed bir iş için Mekke'ye giderken oraya uğradı ve Resûl-i Ekrem'in yanma gelip dünkü gün ashabının uğradığı kayıplardan dolayı başsağlığı diledi. Sonra kalkıp gitti.

Mâbed, Revha'dan geçerken Ebu Süfyan ile görüştükte Ebu Süfyan, ona "Geride ne var?" diye sormuştu. O da "Muhammed, büyük bir urdu ile çıkmış ki, ömrümde öyle kalabalık görmedim. Dünkü gün muharebeden geri kalmış olanlar da çıkmadıklarına pişman olarak bugün hepsi toplanmışlar. Sizin için diş bileyip geliyorlar" diye cevap vermiş.

Ebu Süfyan "Sen ne söylüyorsun? Onlarda harekete geçecek hâl kaldı mı?" deyince Mâbed "Onlar, Hamraü'l-Esed'e geldiler. Korkanın ki, siz buradan daha kalkmadan onların atlarının alınlarını göreceksiniz" demişti.

Ümeyye oğlu Safvan "Gördünüz mü? tşte benim dediğim çıktı. Haydi bir belâya uğramadan savuşup gidelim" dedi. Ebu Süfyan'ın kalbine bir korku düştü. Hemen ordularını kaldırıp göç ettiler ve doğru Mekke'ye gittiler.

Mâbed o zaman daha İslâm olmamıştı. Fakat Müslümanların ta rafım tutardı, ramım İçin Küreyşlilerl bu şekilde korkuttu ve nnvmjup gittlklerinlde, bir adam yollayarak Kesı'ıl i Kkrem'e bildirdi

Kureyş ordusundan geriye kalmış olan iki kişi, bu sefer Müslümanların eline düştü. Biri Ümeyye oğullarından Mugîre oğlu Muaviye ve diğeri Bedir'de esir olup da, bundan sonra Müslümanlar aleyhinde bulunmamak şartiyle karşılıksız olarak serbest bırakılmış iken, bu sefer yukarıda anlattığımız üzere çöl Araplarmı harbe kışkırtan meşhur şâir Ebu Azze idi.

Ebu Azze, bu defa da süslü-püslü sözler söyleyerek Müslümanlarm pençesinden yakayı kurtarmak istedi. Fakat fayda vermedi, ikisi de öldürüldü.

Resûl-i Ekrem, birkaç gün ordu ile dışarıda kaldı. Soma dönüp Medine'ye geldi.

Cahş oğlu Abdullah'ın (r.a.) hanımı Haris oğlu Huzeyme'nin kızı Zeyneb, ki her zaman fakirleri yedirip içiren bir kimse olduğundan, kendisine 'Fakirlerin Anası' denirdi. Bu sefer dul kaldığından Resûl-1 Ekrem'le evlendi. Fakat bir iki ay sonra ölmüştür (r.a.).

Yine o sırada Hazret-i Ali'yle kadınların efendisi Fâtımatü'z-Zehra'dan Hasan (r.a.) doğdu.

Yine o sıralarda şarap içmek ve kumar oynamak haram oldu.

Meûne Kuyusu Oîayı

Âmiroğulları'ndan ve Necid şeyhlerinden yani mu **halkının ulularından (Ca'fer oğlu Mâlik oğlu Ebû Beri' Âmir), hicretin dördüncü senesi başlarında Medine'ye geldi ve Resûl-i Ekrem ile görüşüp "Ey Muhammed! Eğer Necid halkına ashabından bir kısmını gönderirsen, umarım ki İslâm olurlar" dedi.**

Resûl-i Ekrem, Necid bölgesi halkına güvenemeyip "Korkanın ki ashabıma bir kötülükte bulunurlar" dedi. Ebu Berâ' "Onlar, Necid'e geldiklerinde benim emânım altına girmiş olur. Onlara kimli bir şey yapamaz" diye teminat verdi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem de Ebu Berâ'nm kardeşi oğlu olan **(Mâlik oğlu Tufeyl oğlu Âmir) e bir mektup yazdırdı \o Necid halkına Kur'an öğretmek için Safer ayı içinde ensarm** ululı **rından olan Amr oğlu Münzir'le (r.a.) yetmiş Kur'an** okuyucusu **gön derdi.**

Hazret-i Ebu Bekir'in azadlısı olan Füheyre oğlu Âmir (r.a.) ılıt **onlarla beraber idi. Kılavuzları da Muttalib Süleymî Ldl**

Amr oğlu Münzir, bu Kur'an okuyucuları ile çıkıp Medine'ye dört konak uzaklığı olan Meûne kuyusu denilen yere vardı ve oradan Mftlik Oğlu Enes'in dayısı olan Milhan oğlu HarAID (r.a.) ile Resûl-1 **Ekrem'in mektubunu Tufeyl** oğlu Amıı **I gönderdi.**

Lanetlenmiş olan Tufeyl <>;•.lıı Amir ise mektubu (ikiMn.nl n Milinin **oğlu** ıiaram'ı **vurup öldürdü. Sonra Kur'an okuyucu**

l a n olan kurra cemaatı üzerine saldırmak için kendi kavmi olan Âmir-Oğullaruil çağırdı. Onlar ise, "Biz, Ebu Berâ'mn verdiği sözü ayak altına alamayız" diye çekindiler.

Bunun üzerine Tufeyl oğlu Âmir, Süleymoğullarmdan Usayye ve Ri'l ve Zekvân kabilelerini toplayıp Meûne kuyusuna gitti ve ansızın o kurra topluluğu üzerine saldırarak hepsini şehid etti. Y'altıız Neccâroğullarmdan Zeyd oğlu Ka'b'ı (r.a.) öldü sanatak şehîdler arasında bırakmış olduklarında, o sağ kalmış ve bir aralık oradan savuşup Medine'ye gelmiştir.

Bir de Ümeyye Damrî oğlu Amr ile ensardan Ukbe oğlu Muhammed oğlu Münzir (r.a.), bir tarafta develeri Otlatmakta olduklarından bu çarpışmada bulunmayıp, sonradan muharebe yerine gelerek olan biteni öğrendiklerinden Muhammed oğlu Münzir, arkadaşı Amr'a "Ne yapalım?" diye fikrini sormuş, Amr da "Hemen dönüp Medine'ye gidelim ve olup-biteni Resûl-i Ekrem'e anini.ılım" diye cevap vermişti.

Muhammed oğlu Münzir ise "Ben, Amr oğlu Münzir'in şehid olduğu yerden ayrılıp da yalnızca sağ dönmeyi istemem" diye düşman ile çarpışarak, sonunda o da şehid ve Amr ise esir olmuştur. Ancak Amr, kendisinin Mudaroğullarından olduğunu haber verip Âmirîler de Mudar soyundan bulundukları için Tufeyl oğlu Âmir, onu serbest bırakmış; bu yüzden o da sağ-sâlim Medine'ye gelmiştir.

Resûl-i Ekrem, bu hâdiseyi haber alınca son derece üzüldü ve "Hu hâl, Ebu Berâ'mn işidir. Ben, bunu ancak onun ısrariyle istemijrerek yapmıştım" buyurdu. Ebu Berâ' da Resûl-i Ekrem'in bu sözünü işitmekle pek çok üzülerek kederinden hastalanıp öldü. Fakat verdiği BÖZÜn bu şekilde ayaklar altına alınması, Arap âdeti üzere kendi soyunda bir leke olarak kaldı.

Hatta oğlu (Ebu Berâ' oğlu Rebîa) bu lekeyi amca çocuğu olan Tufeyl oğlu Âmir'in kaniyle yıkamak üzere onu öldürmeye niyetlenmişti.

Resûl-i Ekrem ise ona bilhassa beddua ettikten başka bir ay kadar her sabah Usayye, Ri'l ve Zekvân kabilelerine beddua etti. Nitekim çok geçmeyip Tufeyl oğlu Âmir bir yumruca çıkardı ve hemen ı-aıunı cehenneme ısmarlayıp gitti.

Usayye, Ri'l ve Zekvân kabilelerini de veba, humma ve kıtlık kaplayarak kısa bir zamanda içlerinden (yediyüz) kişi öldü.

Nacıîroğuüariyle Yapılan Savaşlar

Nadlroğullan Yahudi milletinden ve Harun (a.s.) soyundan büyük bir kabiledir. Medine'ye iki mil uzaklığı olan bir nahiyede yerleşim.1.adi. Sağlam kaleleri ve mükemmel silâhları vardı.

Müslümanlar aleyhinde bulunmamak üzere Resul i Ekrem ile söz

Ekrem'in Hedir'deki zaferinden sonra "Semavî

kitaplarda vâdedllmlg olan âhir zaman peygamberi, budur" elemeye başlamışlarken Mekkeli Kureyşliler ve Medineli münafıklar ile haber vermekten geri kalmıyorlardı.

Hele Uhud muharebesinden sonra fikir ve tavırlarını bulun bütün değiştirmişler ve bir gün Resûl-i Ekrem, beş on kadar ashabiy le onların bölgesine gittiğinde, bir hile ile onları öldürmeye karar vermişlerdi.

İçlerinden Miskem oğlu Selâm onlara, "Siz bu fikirden vazgeçiniz. Vallahi bu sizin suikastınız ona Allah tarafından haber verilir. Bu niyetiniz ise onunla aramızdaki sözleşmeyi bozmak demek tir" diye nasihat etmişse de kulak asmamışlardı.

Halbuki Cebrail (a.s.) gelip Nadîroğulları'nın suikastım Resûl-i Ekrem'e haber verdi. Resûl-i Ekrem de, "On gün içinde bu ülkeden çıkıp gitsinler" diye Mesleme oğlu Muhammed ile Nadîroğulları'na ha ber gönderdi.

Bunun üzerine Nadîroğulları da, vatanlarını terk edip gitmeye hazırlanmakta iken, münafıkların başı olan Selûl oğlu tJbeyy oğlu Abdullah onlara, "Yerinizden ayrılmayınız. Biz, size yardım ederiz. Kureyzaoğulları Yahudileri ile sözleşip anlaşmalı olduğunuz Gatfan kabilesi de yardım ederler" diye gizlice haber gönden niş olduğundan, Nadîroğulları, evvelki niyetlerinden vazgeçerek, "İtiz, vatanımızdan çıkmayız. Elinden geleni geri koyma" diye Resûl-i Ek rem'e haber gönderdiler.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, hicretin bu dördüncü senesi Rebiülvvel'inde ashabı topladı ve mescidde imamlık etmek üzere i bul Ümmü Mektûm'u vazifelendirdi. Sancağı Hazret-i Ali'ye verip, onlu ile Medine dışına çıktı ve Nadîroğullarmı kuşattı.

İbni Selül, açıktan yardıma cesaret edemedi, Kureyzaoğul lan ile Gatfan kabilesinden de yardım gelmedi. Bu yüzden IMa dîroğulları altı gün kuşatma ve ok ve taş atılarak zorlandıktan somu aman dilediler.

Şöyle ki: Silâhlardan başka olan mallarından develerine yükle, yebildikleri kadar şeyi alarak çıkıp gitmek üzere izin istediler. Resul i Ekrem de bu şekilde gitmelerine izin verdi. (Altıyüz) deveye yükleyi bildikleri kadar mal ve eşya alıp kimi Hayber'e ve kimi Şam tarafına gittiler. Münafıklar da gizlice matem tuttular.

Nadîroğullarının diğer malları Resûl-i Ekrem'e kaldı ve elli kl dar zırh ile elli demir tas ve (üçyüzkırk) kılıç Müslümanların eline geçti. Ensar, muhacirlerin geçimlerini üzerlerine alıp onları kendi mallarına bayağı ortak ettiklerinden muhacirlerin idaresi işi, ensar üzerine epeyce bir yükidi.

İşte onların bu yükünü hafifletmek için, Resûl-i Ekrem NadÜ oğullarından alınan ganimet mallarını yalnız muhacirlere bölüSjtül mek istedi ve ensara, "Eğer isterseniz evvelce olduğu gibi, muhaclf leri inallarınıza ortak etmek üzere, bu ganimet mallarım hepinize '»<' lüstüreylm. Yok, eğer isterseniz kendi mallarınız sırf sizin olmak »/<• re bu ganimet mallarını muhacirlere vereyim" dedi.

Ensar ise, "Ey Allah'ın Elçisi! Bu malları muhacirlere bölüştürünüz. Bizim mallarımızdan da istediğiniz kadarını ahp onlara veriniz" dediler. O zaman Hz. Ebu Bekir kalkıp, ensara açıkça teşekkür etti. O zaman ensarın övülmesi hakkında olan "İhtiyaçları olsa bile nefisleri üzerine muhacirleri tercih ederler." mânâsına gelen âyet indi. Bundan dolayı bu sefer Nadîroğullarından kalan ganimet mallan, yalnız muhacirlere bölüştürüldü.

Fakat Nadîroğulları reislerinden İbni Hukayk'm meşhur kılıcı, Muaz oğlu Sa'd'a verildi. Yine ensardan Ebu Dücâne ile Huneyf oğlu Sehl'in (r.a.) ihtiyaçları olduğundan onlara da bir miktar şey verildi.

Sonradan Necid kabilelerinden Gatfan kabilesinin Medine'ye saldırmak üzere asker topladıkları işitilmekte Resûl-i Ekrem, damatları Hazret-i Osman'ı Medine'de vekil bırakıp ordu ile Necid bölgesine sefere çıktı. Gatfanlılarm arazilerinden Medine'ye iki konak uzaklığı olan Şehd denen yere kadar gitti. Fakat halkı karşı durmayıp dağlara dağılmış ve bu sebeple muharebe çıkmaksızın dönülmüştür.

Bu dördüncü hicret senesinin Şa'ban ayında kadınların ulusu olan Fâtımatü'z-Zehra'dan Hazret-i Hüseyin doğdu.

Mahzûmoğullarmdan Mugîre oğlu Ümeyye'nin kızı olan Ümmü Seleme (r.a.) ki (kırkdört) yaşında dul bir kadındı. Resûl-i Ekrem bu sırada onunla evlenmiştir.

Bedir'de her sene Zilkade ayında bir panayır kurulurdu ve her taraftan oraya ticaret için birçok halk gelirdi. Yukarıda anlattığımız üzere Ebu Süfyan, Uhud'dan dönüp giderken, "Sizinle gelecek sene Bedir'de buluşalım" deyip Hazret-i Ömer de Resûl-i Ekrem'in emriyle "İnşâallah" demişti.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, Revâhe oğlu Abdullah'ı Medine kaymakamı tâyin etti. Sancağı Hazret-i Ali'ye verdi ve (binbeşyüz) askerle Medine'den çıkıp Zilkade başlarında Bedir'e geldi. İçlerinde on atlı vardı.

Ebu Süfyan da Kureyş ordusuyla Mekke'den çıkmışken Resûl-i Ekrem'in öyle kalabalık bir orduyla Medine'den çıkmış olduğunu işitmekle, korkup geri döndü. Bu yüzden kabilelerin gözünde Mekkeli Kureyşlilerin itibarı kırıldı. Müslümanlar ise pek çok şan ve şeref buldu.

Panayırda güzel alışveriş olup, bundan Müslümanlar pek çok kâr ettiler ve büyük bir ferahlık ve hoşnudlukla dönüp Medine'ye geldiler.

Hicretin Beşinci Yılı

Hicretin beşinci senesi Rebiülevvel'inde Resûl-i Ekrem Dûmetü'l-Cendel şehrine sefer etti. Bu şehrin Medine üe arası on beş ve Şam ile beş günlük mesafedir.

Orada birtakım eşkiyalar olup, yolculara saldırdıkları için onlara gereken dersi vermek, hem de Müslümanların Şam ile ticaretini em-

niyet altına almak üzere Resûl-i Ekrem, Rebiülevvel ayında bin kişilik İslâm ordusu ile Medine'den çıkıp Dûmetü'l-Cendel'e yaklaştığı sırada, o şehir halkının hayvan sürülerine rastladı. Çobanlar kaçtığından hayvanlar meydanda kaldı. Sonra Dûmetü'l-Cendel şehrine varıldı.

Halkı hep dağılıp kaçmış olduklarından, yalnız içlerinden bir adam ele geçirilebildi ve Resûl-i Ekrem, ona İslâm dinini teklif ettikte İslâm ile şereflendi. ' ,

Resûl-i Ekrem orada birkaç gün kalarak çevreye kol kol asker çıkardı. Hiç kimseye rastlanamadığından muharebe edilmeksizin Medine'ye dönüldü.

Müreysî' Savaşı

Müreysî' Huzâa ülkesinde Kudeyd bölgesinde bir suyun adıdır ki, Fur'a'ya bir günlük uzaklığı vardır. Fur'a da Medine'ye otuz iki saat uzaklığında bir yerdedir.

Huzâa kabilesinden Mustalikoğulları oymağının başı olan Ebu Dırar oğlu Hars Müslümanlar ile harp etmek üzere gerek kendi aşiretinden ve gerek civarındaki başka aşiretlerden asker toplamakta olduğu haber alındı.

Hemen Resûl-i Ekrem, (bin) kişilik bir İslâm ordusu ile Şa'ban ayında acele olarak Medine'den çıktı. İçlerinde on nefer atlı vardı. Âise ve Ümmü Seleme de (r.a.) beraber idi.

Bu orduda münafık çoktu. Hiçbir zaman İslâm ordusu ile bu kadar münafık çıktığı yoktu.

Resûl-i Ekrem'in Medine'den çıktığı, Huzâa içinde işitildi. Ebu Dırâr oğlu Hars'm başındaki topluluğa büyük korku düştü ve yanında toplanan çöl Arapları dağıldı.

Onlar dağınık olarak Müreysî' denen sudan hayvan sularken ansızın İslâm ordusu gelip çattı. Resûl-i Ekrem, onlara "Lâ ilahe illallah deyiniz ki, can ve malınızdan emîn olasınız" diyerek İslâm dinini teklif etti. Onlar dinlemeyip başı bozuk bir şekilde karşı koymaya yeltendiler ve hemen ok atmaya başladılar.

Resûl-i Ekrem ise İslâm askerlerini safa soktu ve onların hepsini birden düşman üzerine yürüttü.

Mustalikoğulları bu hücuma dayanamayıp hemen dağılarak on neferi ölüp ve ötekiler esir oldu. Beş bin koyun ile on bin develeri ele geçirildi.

Esirlerin sayısı yedi yüzden çok olup, onlardan birisi de Ebu Dırâr oğlu Hars'm kızı Cüveyriye idi ki, Kays oğlu Sâbit'in payına düşmüş ve o da onu bedele kesmişti.

Fahr-i Âlem (s.a.v.), onun bedelini verdi ve kendisine nikahladı. Ashab, bunu görünce "Allah'ın Elçisi'nin akrabası nasü esir olur?*' diyerek hep ellerindeki esirleri serbest bıraktılar.

Cüveriye, ne bahtiyar kız imiş ki, aynı günde esir iken hem Peygamber hanımı oldu, hem de kavminin esirlikten kurtulmasına sebep oldu.

Oradan dönüp Medine'ye gelirken, yolda muhacirlerden biri ensardan biriyle kavga edince, münafıkların başı olan (Selül oğlu Übeyy oğlu Abdullah) yanındaki adamlarına, "Hele şu muhacirlere bakınız ki, bizim yardımlarımızla geçinirlerken bizleri hor görmek istiyorlar. Onlara bir şey vermeyiniz ki, dağılıp gitsinler. Hele Medine'ye varalım... Daha çok izzet ve üstünlüğü olan, elbette daha düşük olanı oradan çıkarır." demiş ve Medine'ye varıldıkta oradan Müslümanları çıkarınm(!) demeye getirmiş...

Halbuki onun bu sözünü Erkam oğlu Zeyd (r.a.) işitir işitmez gelip Resûl-i Ekrem'e söyledikte Hazret-i Ömer (r.a.), mecliste bulunduğundan, "Ey Allah'ın Elçisi! İzin ver varıp o münafıkın boynunu vurayım" demişse de Resûl-i Ekrem, izin vermemiştir.

Bu seferin zamanı (yirmisekiz) gün sürdü ve Ramazan ayının başında ordu Medine'ye girdi.

Selman-ı Fârisî (r.a.), Resûl-i Ekrem'in hizmetinde bulunanlardan ve ashabın büyüklerindendir. Aslında İran halkından ve Mecûsi iken, bir aralık Hıristiyan olup, Şam'a gitmiş; orada din ilimleri okuduktan sonra Ninova ve Âmûriye taraflarına varıp, Resûl-i Ekrem'in ortaya çıkışını işitmiş ve Kelboğullarından bir Hıristiyan topluluğu ile yoldaş olarak Medine'ye doğru yola çıkmış...

Yoldaşları olan Hıristiyanlar ise haksızlık ederek onu bir Yahudiye satmışlar. Ondan da başka bir Yahudi satın alarak Medine'ye getirdi.

Selman, bir aralık Hazret-i Peygamber'in yanma gelip halini anlattı ve kendisini bedele bağlattı. Bu sırada Resûl-i Ekrem (s.a.v.) onun bedelini ödedi.

İşte böylece Selman-ı Fârisî (r.a.) da bu sene, Resûl-i Ekrem'in azadlıları sırasına geçmiştir.

Hendek Savaşı

Yukarıda anlattığımız üzere Yahudilerden Kaynukaoğulları ile Nadîroğulları Medine dolaylarından koğulup sürülmüşlerdi.

Ahtab oğlu Huyeyy, Ebu'r-Rabî oğlu Kinâne, Ebu'l-Hukayk oğlu Selâm ve bunlar gibi Yahudi reisleri Mekke'ye gidip Resûl-i Ekrem ile harp etmek üzere Kureyşlilerle anlaştıktan sonra Necid ülkesine gittiler. Gatfân ve Süleymoğulları kabileleriyle diğer bazı kabileleri de bu anlaşmaya soktular.

Bunun üzerine Kureyş reisleri, Dârü'n-Nedve'de toplanıp, Resûl-i Ekrem ile harbe karar verdiler ve (dörtbin) asker topladılar ki, üç-

yüz'ü atlı olup, (binbeşyüz) develeri de vardı. Başlan Ebu Süfyan ve ancak taşıyanı ise Ebu Talha'nın oğlu Osman'dı.

Ebu Süfyan bu ordu ile Mekke'den çıkıp, Merru'z-Zahrân denen yere gelince, Necid tarafından Gatfan askerleri gelip ka> tıldı. Başkumandanları Fezzâre kabilesi şeyhi olan meşhur Hısn oğlu Uyeyne idi. Benî Mürre kabilesi şeyhi olan Avf oğlu Haris de onların hatırı sayılır reislerinden idi.

Yine orada Necid kabilelerinden Süleymoğulları, Esedoğulları ve Eşca' kabileleri de gelip Kureyş ordusuna katıldı.

Kısacası Ebu Süfyan'm ordusu, gittikçe büyüdü ve (onbin) kişiden fazla olan kuvvetli bir ordu ile Medine'ye doğru yürüdü.

Resûl-i Ekrem ise Kureyş'in böyle büyük bir ordu ile harekete geçtiğini duyunca, ashabını çağırtarak onlarla bu mes'eleyi görüştü.

Selman-ı Fârisî (r.a.), "Ey Allah'ın elçisi! Bizim ülkemizde bir şehir üzerine düşman saldıracak olsa, etrafına hendek kazmak âdettir" dedi. Araplarda hendek kazmak âdet olmamışsa da, Selman'ın bu hatırlatması üzerine Medine'nin etrafına hendek kazılarak korunmak uygun görüldü.

Hemen Medine'de ne kadar kazma - kürek ve bunlara benzer kazı âletleri varsa toplandı. Resûl-i Ekrem ile Yahudi Kurayzaoğulları arasında barış ve anlaşma olduğu için, onlardan bile iğreti olarak bir hayli kazma ve diğer kazı âletleri alındı.

Hemen Resûl-i Ekrem ile Müslümanlar, hep beraber şehir dışına çıkıp hendek kazmaya başladılar. Resûl-i Ekrem, Müslümanları teşvik için kendisi de toprak taşır ve mübarek elleriyle hendek kazmaya çalışıyordu. Bu bakımdan bütün Müslümanlar büyük bir gayretle hendek işine çalışıp çabalıyorlardı.

Selman-ı Fârisî (r.a.) ise hem bedence kuvvetli, hem de bu gibi işlere alışık olduğundan on kişinin işini görürdü. Münafıklar da bu işte çalışıyorlardı.. Fakat istemeyerek iş görürler ve pek ağır davranırlar idi.

O şekilde hendek kazılırken Fahr-i Âlem'den (s.a.v.) az yemek ile çok adamı doyurmak gibi garib mucizeler görünmüştür. Meselâ ensardan Sa'd oğlu Beşîr'in kızı ki Beşir oğlu Numan'm kız kardeşidir. Annesi onunla babası Beşîr'e ve dayısı Revâha oğlu Abdullah'a biraz hurma göndermişti (r.a.). O kızcağız geçerken Resûl-i Ekrem, onu çağırdı ve "Şu hurmaları getir" diye buyurdu.

O da hurmaları Resûl-i Ekrem'in iki avucuna koydu. Avuçları dolmadı. Halbuki, Fahr-i Âlem, bir bez getirdi ve hurmaları o bezin üzerine yaydı ve ashabdan birine emretti. Hendekte çalışanları çıığırttı. Takım takım geldiler, hepsi doyuncaya kadar yediler. OnlfU yedikçe hurma çoğalıyor, o yaygının etrafından taşıyordu.

Yine ensardan Câbir'in (r.a.) zayıf bir koyunu vardı. Bir gün hendek kazmaya giderken, o koyunu pişirmesini ve biraz da arpa ek rneği yapmasını karısından istedi. Akşam üzeri evine dönerken Iicv.nl ı Kkrcm'i akşam yemeğine davet etti.

Resûl-i Ekrem de, "Bu akşam Resûlullah ile birlikte yemek yemek üzere Câbir'in evine buyurunuz" diye tellal çağırttı. Câbir ise yalnız Resûl-i Ekrem'i davet etmişti. Böyle bir ordu halkı doyurmak için hiç hazırlığı olmadığından ne yapacağını şaşırdı. Artık ne'yapsın? Çare yok... Hemen evine geldi ve bir miktar arpa ekmeği ile o koyunu Hazret-i Peygamber'in önüne koydu. Fahr-i Âlem, onun bereketi için dua etti ve "Bismillah" deyip yedi. Sonra hendekte çalışan bütün halk geldiler... Takım takım oturup doyuncaya kadar yediler ve bir koyunu bitiremediler.

Yine o sırada meydana gelen Hazreti Peygamber'in mucizelerinden biri de budur ki: Hendeğin bir yerinde büyük bir kaya çıktı. Kazmalar işlemez oldu. Ashabdan bazıları gelip Resül-i Ekrem'e haber verdiler. Resûlullah, oraya gitti. Mübarek eline kazmayı aldı ve "Bismillah" deyip vurdu. O kayanın üçte birini yerinden kopardı.

Hemen, "Aliahu ekber. Bana Şam'ın anahtarları verildi. Vallahi ben, şu saatte Şam'ın kırmızı köşklerini görüyorum" diye buyurdu. Sonra yine "Bismillah" deyip kazma ile vurdu ve o kayanın diğer üçte birini daha kopardı.

Hemen, "Aliahu ekber. İran ülkesinin anahtarları verildi. Vallahi ben şu anda, Kisra'nın şehri Medâin'in beyaz köşklerini görüyorum" buyurdu. Ondan sonra üçüncü defa olarak yine "Bismillah" deyip kazmayla vurdu ve o kayanın kalıntısını da yerinden kopardı.

Yine "Aliahu ekber. Yemen'in anahtarları verildi. Vallahi ben şimdi San'a'nın kapılarını görüyorum" diye buyurdu.

İki hafta içinde hendek tamamlandı. Sonra müşriklerin yukarıda anlatılan büyük ordusu geldi.

Ebu Süfyan ile Kureyş ve Kinane askerleri Medine'nin günbatısı tarafından gelip göründüler.

Hısn oğlu Uyeyne ve Avf oğlu Haris ile Necid kabileleri de gündoğusu tarafından gelip Uhud Dağı tarafına kondular. Resûlullah da İslâm askerleri ile şehir dışına çıkıp Sel' denen dağa arka verdiler ve düşmana karşı saf olup durdular.

İslâm askeri (üçbin) kişiydi. (Otuzaltı) atları vardı. Muhacirlerin sancağı Harise oğlu Zeyd'in elinde ve ensarm sancağı Ubade oğlu Sa'd'm elinde idi.

Müşrikler sürüsü, bir hamlede Müslümanları bitirmek üzere Medine'ye yürüdüler. Halkı korku ve dehşet bürüdü. Halbuki müşrikler, öyle dehşetle saldırıp gelirlerken önlerine hendek çıktığı gibi durakaldılar ve böyle hatırlarına gelmedik bu acayip manzara karşısında şaşırdılar.

Öteye beriye dolaştılar, geçecek yer aradılar, bulamadılar ve her ne tarafa koştularsa beri taraftan ok ve taş ile savunulduğundan; çaresiz onlar da ok ve taş atışında karar kıldılar.

Bu sırada Kurayzaoğulları'nm antlaşmayı bozdukları ve Müslümanlar, hendeğin korunmasiyle meşgulken onlar, geceleyip Medine şehrini basacakları haberi yayıldı.

Kurayzaoğulları, Yahudi milletinden büyük bir kabile olup Medine dışındaki bir bölgeye yerleşmişlerdi. Orada sağlam kaleleri vardı. Başları olan Esed oğlu Ka'b ile Resûl-i Ekrem arasında evvelce antlaşma yapılmış olduğundan Müslümanlar, o taraftan emin iken, antlaşmayı bozdukları haberi endişelenmelerine sebep oldu.

Kurayzabğullarmm bulunduğu bölgeye bir adam gönderilip, işin içyüzü araştırıldıkta, hakikaten Nadîroğullarınm başı olan Ahtab oğlu Huyeyy gelip Esed oğlu Ka'b'ı kandırmış ve Kurayzaoğullarına antlaşmayı bozdurmuş olduğu anlaşıldı.

Kurayzaoğulları ise Evs kabilesinin emanı altında bulunduğundan Muaz oğlu Sa'd, Ubade oğlu Sa'd, Revaha oğlu Abdullah ve Cübeyr oğlu Havvât (r.a.); Kurayzaoğullarmm kalelerine gittiler. Antlaşmayı bozmanın uğursuzluğunu anlatıp nasihat ettilerse de kulak asmadılar. Üstelik antlaşmayı bozduklarını ilân ettiler ve Resûl-i Ekrem hakkında kötü sözler söylediler.

Bu davranıştan Muaz oğlu Sa'd'm pek çok canı sıkıldı. Hatta "Kurayzaoğulları ile harp etmedikçe Allah canımı almasın" diye dua etti.

Kısacası Muaz oğlu Sa'd (r.a.) Yahudilerin nasihat kabul etmemelerinden fena halde üzülerek, arkadaşlariyle beraber dönüp Hazret-i Peygamberin yanma geldiler ve olup-biteni olduğu gibi naklettiler.

Resûl-i Ekrem "Hasbünallahu ve nîme'l-vekîl" dedi ve "Müjde size ey Müslümanlar!.. Bu işin sonu hayırdır" buyurdu. Bununla beraber bütün kadın ve çocuklar şehrin içinde olduklarından, Kurayzaoğullarmm antlaşmayı bozuşları Müslümanları telâşa düşürdü.

Resûl-i Ekrem, geceleri Medine şehrini korumak için (üçyüz) askerle Harise oğlu Zeyd'i ve (ikiyüz) kişiyle Eşlem oğlu Seleme'yi gönderdi. Kendisi de geri kalan askerlerle sabaha kadar hendek boyunu korurdu ve hendeğin bir yeri, istenen şekilde kazılmamış olduğundan, geceleyin düşmanın oradan geçebilmesi umulduğu için, Resûl-i Ekrem orasını kendisi beklerdi.

Münafıklar sürüsü ise "Eş ve çocuklarımızı yalnız bırakıp da, burada sefalet ile beklemek akıl işi değildir" diyerek birtakım düşüncesiz ve inancı zayıf olanlara yersiz korku ve kuruntu veriyorlardı.

Bundan dolayı şehir dışında evi olanlardan bazıları, Hazret-i Peygamberin yanma gelip "Bizim evlerimiz sağlam değildir" diyerek evlerini sağlamlaştırmak, eş ve çocuklarını korumak bahanesiyle savuşup gitmek üzere izin istediler.

Bir de kuşatma onbeş gün kadar sürdü. İslâm askerlerine bezginlik geldi. Kıtlık ve sıkıntıları günden güne arttı. Bu yüzden pek çok canları sıkıldı.

Münafıklar, bu halleri fırsat* saydılar ve "Muhammed, bize Kayser ve Kisra'nln hazinelerini vâdediyor. Bizler ise bugün hendek içinde hapis olup bir adım yere gidemiyoruz" demeye başladılar.

Halbuki Arap kabileleri, böyle kuşatma işlerine alışık değillerdi. Onların muharebeleri çarpışıp vuruşmak, yenmek ve yenilmek her Dİ olursa olsun harbe bir son verip savuşmak idi... Böyle Arabistan'-da adet olmayan bir hendeğin etrafında haftalarca dolaşmaktan dışarıdaki düşman da usanıp sıkılmıştı.

Üstelik kış mevsimi olduğundan, kendileri üşüyüp titremekte ve hayvanları yiyecek yem bulamayıp ölmekte olduğundan, şaşıp kalmışlardı. Kısacası arada hendek bulunduğundan iki ordu birbiriyle çarpışamayıp sadece ok atışmaktaydılar.

Fakat Lüvey oğlu Âmir soyundan Abdivedd oğlu Amr adındaki meşhur kahraman' ve Mahzumoğullarmdan Ebu Cehil oğlu İkrime, Ebu Veheb oğlu Hübeyre, Mugîre oğlu Abdullah oğlu Nevfel ile Hazret-i Ömer'in kardeşi olan Hattab oğlu Dırar ve Muharib oğlu M1rdas adındaki süvariler, atlarını zorlayıp hendeğin dar bir yerinden öte tarafa atladılar.

Ebu Süfyan ile Velîd oğlu Hâlid de onlara arka olmak üzere bir bölük müşrik ile hendek kenarına kadar geldiler. Fakat hendeği geçemeyip öte tarafta seyirci gibi durdular.

Abdivedd oğlu Amr arkadaşlarından ayrılarak atını ileri sürüp er diledi. Bu Amr, pek çok hâdiseler görüp geçirmiş, düşmanlarına üstün gelmiş ve yalnız başına nice toplulukları vurup dağıtmış, dengi yok bir yiğit ve silahşörlükte usta bir süvari idi. Bütün Arap kabileleri, onu bir bölük süvariye bedel sayarlardı.

Onunla döğüşmek, arslan ile pençeleşmek gibi olup, buna ise çok üstün bir cesaret ve cür'et gerek idi. Bunun için kimse ona karşı çıkmaya yeltenmedi. ;

Resûlullah'ın arslanı Hazret-i Ali "Ona karşı ben çıkarım ey Allah'ın Elçisi!" deyince, Resûl-i Ekrem "Sen otur ey Ali! Gelen Amr'-dır" buyurdu. Amr tekrar Müslümanlara meydan okudu ve "İçinizde döğüş meydanına çıkacak er yok mudur? Hani sizin ölülerinize tâyin ettiğiniz cennet nerede?" dedi.

Hazret-i Ali tekrar çıkmak istedi. Resûl-i Ekrem, yine izin vermedi. Amr ise büsbütün şımardı ve "Er meydanına çıkacak kimse yok mu?" diyerek üst perdeden bağırdı. Bunun üzerine Hazret-i Ali "Amr da olsa çıkarım ey Allah'ın Elçisi!" diyerek yerinden kalkmışı, Resûl-i Ekrem, kendi zırhını ona giydirdi ve Zülfikâr denen kılıcını onun beline kuşattı ve "Ya Rabbi! Amcam Ubeyde Bedir'de ve amcam Hamza Uhud'da şehid oldular. Yanımda bir kardeşim oğlu Ali kaldı. Sen onu koru. Beni yalnız bırakma" diye dua etti.

Hazret-i Ali yaya olarak meydana çıkıp, Amr'a doğru yürüdü-İkl onlu balkı seyre başladı. Ali (r.a.), önce Amr'ı Hak dine çağırdı. Aım, kahkaha ile gülerek "Bu ağızla bir kimsenin karşıma çıkacağı hatırıma gelmezdi. Sen kimsin? Hele söyle bakayım?" diye sordu. O «la "Ebu Talih oğlu Ali'yim" cevabını verdi. Amr "Senin amcaların İçinde meydana çıkacak yaslı başlı biri yok mu? a kardeşimin oğlu!

K

Senin ağzın hâlâ süt kokuyor. Ben senin babanla pek çok zaman kar deş gibi görüşürdüm. Simdi senin kanım dökmek bana güç geliyor" dedi.

Hazret-i Ali "Evet ama ben senin kanmı dökmekle zevk duyarım Fakat sen de atından inip de benim gibi yaya olmalısın" dedi. Bu söz, Amr'ın damarına dokundu. Pek çok öfkelendi ve hemen atından indi. Yıldırım gibi Hazret-i Ali'nin üzerine saldırdı. O da kalkanını karşı tuttu. Amr, öyle hiddet ve şiddetle bir kılıç vurdu ki, Hazret-1 Ali'nin kalkanını iki parça etti ve başını biraz yaraladı. Sıra Hazret-1 Ali'ye gelince, Zülfikâr ile bir vuruşta Amr'ı öldürdü.

Sonra Nevfel Mahzumî döğüş meydanına at sürdü. Avvâm oğlu Zübeyr (r.a.) da ona karşı çıktı ve kılıç ile öyle vurdu ki, Nevfel'i yukarıdan aşağı iki parça ederek altındaki eğeri bile kesti.

Bunun için Hz. Zübeyr'e "Senin kılıcın gibi kılıç görmedik" dediklerinde "Onu yapan kılıç değil, bilektir" demiş olduğu bildirilmiştir. Daha sonra Hz. Ömer, kardeşi Dırar üzerine hücum edince, Hz. Ali ve Zübeyr (r.a.) da İkrime, Hübeyre ve Mirdas üzerlerine saldırınca dördü birden geri döndüler ve geldikleri yoldan çıkıp gittiler.

İkrime can korkusuyla kaçıp giderken mızrağını düşürmüş oldu ğundan Hz. Hassan (r.a.), onu takip ederek, hicvedici şiirler söylemiştir. Abdivedd oğlu Amr'ın o şekilde döğüş meydanında düşüp kalma..';!, Müslümanları son derece sevindirdi ve müşrikleri ise pek çok kedere boğdu. Ebu Süfyan "Bu gün bizim için bir hayırlı iş yok" di yeıek hendek başından çekilip, ordusunun kurulduğu yere gitti.

Ertesi günü bütün müşrikler Yahudilerden Kurayzaoğulları ile birlikte her taraftan Müslümanları sardılar ve akşama kadar Müslümanlara göz açtırmayıp durmadan ok attılar. Kıtlık yüzünden Müslü manlar, pek çok zayıf ve halsiz düştükleri halde, düşman sürüleri boy le kara bulutlar gibi her taraftan sarıp sıkıştırınca halleri pek yaman oklu. Bereket versin akşam oldu da düşman çekildi. Müslümanlar da biraz nefes aldı.

Fakat "Düşmanlar yarın yine böyle her taraftan şiddetli hücum edip zorlarsa halimiz ne olur?" diyerek herkes telâş ve endişe içindey di. Yüce Allah ise onların kurtuluşu için lâzım olan sebepleri hazır hımıştı.

Şöyle ki: Mes'ûd Gatfânî oğlu Nuaym o sırada ima na gelip ancak İslâmmı açıklamamıştı. Hendek kenarına gelip kaıa kolların izniyle öte tarafa geçti. Hemen Hazret-i Peygamber'm yanı r.a girdi ve Kelime-i Şehâdet getirdi ve "Arap kabileleri daha benim Müslüman olduğumu bilmiyorlar. Emrederseniz şu durumda lalam dinine bir hizmet edebilirim" dedi.

Resûl-i Ekrem "Muharebe bir çeşit aldatma ve hiledir. Sen dl bizim için bir hile ediver" diye buyurdu. Nuaym ise EşCa' kabili" si ileri gelenlerinden her işe yarar, cin fikirli ve tedbirli bir adamdı, Hemen kalkıp Kurayzaoğulları bölgesine gitti ve Ksed oğlu Ka'b İle görüşlü. Ka'h'ın yanında Yahudilerin ileri gelenlerinden birkaç kişi

Olduğu halde Nuaym, onlara "Ey Kurayzaoğullannın ulubları! Sizleri ne kadar sevdiğimi bilirsiniz. Sırf sizlere olan sevgim yüzünden kaç gttndttr, halinizi düşünüp duruyorum" deyince, Yahudiler "Bizim sana her bakımdan güvenimiz tamdır. Söyle bakalım..." dediler.

Bunun üzerine Nuaym "Ben, şurasını düşünüyorum ki, Kureyş ve (»atlan kabileleri buraya geldiler. Müslümanları bitirmek üzere gayret ediyorlar. Fakat onlar da karşı koyup savunmaktan hiç geri durmuyorlar. Bu kabileler, artık usanmaya başladılar... Pek sıkılırlaısa sizi yalnız bırakıp giderler. Sizler, Müslümanların pençesine düşersiniz. Antlaşmayı bozmakla suçlandığınızdan, artık yakanızı onların dinden kurtaramazsınız. Bana kalırsa sizler Kureyş ve Gatfân'm ileri gelenlerinden birtakım adamları rehin almalısınız ki, onlar da işi bitirmedikçe savuşup gidemiyeler" deyince, Yahudiler, onun görüşlerini yerinde bulmuşlardı.

Nuaym, oradan kalkıp Ebu Süfyan'm meclisine gider ve "Haberiniz var mı? Yahudiler, Müslümanlarla aralarındaki antlaşmayı bozduklarına pişman olmuşlar ve onunla gizlice yeniden anlaşmışlar. Suçlarını affettirmek üzere Kureyş ve Gatfân'ın ileri gelenlerinden rehin olarak bazı kişileri alıp da ona vermeyi vâdetmişler. Eğer sizlerden rehin isterlerse sakın vermeyiniz. Çünkü bazı büyüklerinize yazık olur" diyerek Kureyş reislerini şüpheye düşürmüştü.

Ebu Süfyan da Kurayzaoğullannın fikirlerini yoklamak üzere "Bizler, buraya sizin reislerinizin kışkırtmasiyle geldik. Siz şimdi ağır davranıyorsunuz. Burası ise bize göre uzun uzadıya oturulacak yer değildir. Açlıktan askerimiz şikâyet ediyor. Hayvanlarımız ölüp gidiyor. İliç olmazsa yarın hep birlikte şiddetli bir hücumda bulunalım ve lıemen işe bir son verelim" diye onlara haber saldı.

Kurayzaoğulları "Yarın cumartesidir. Biz hiç bir iş yapamayız, öbür gün harp edebiliriz. Fakat şu şartla ki, bize ileri gelenlerinizden yetmiş kişiyi rehin vermelisiniz ki, onları kalemizde tutalım ve sizden emin olalım" diye cevap vermiştiler. Gatfân ve Kureyş reisleri bunu işitir işitmez "Nuaym'ın dediği doğruymuş" demişler ve "Biz, si/e ne rehin veririz, ne de sizden yardım isteriz. Canınız isterse çıkıp bizimle beraber harp edersiniz, etmezseniz günahı boynunuza. Biz memleketimize gideriz. Siz Müslümanların pençesine düşersiniz ve belanızı bulursunuz" diye Kurayzaoğullarma haber göndermişler.

Kurayzaoğulları da "Nuaym'ın dediği doğruymuş" diyerek Resul i Ekrem ile olan antlaşmalarını bozduklarına gerçekten pişman Olmuşlar ve hemen kalelerine kapanıp, muharebeden geri durmuşlar. I5u sebepten dolayı Arab kabileleri ile Yahudiler arasına anlaşmazlık girdi ve işin rengi değişti. Gerçi ondan sonra birkaç gün daha, kuşatma uzadıysa da muharebede evvelki sertlik kalmadı. Sonunda bir gün Resul i Ekrem öğle ile ikindi arasında yüce Allah'a yalvagülen yüzünde sevinç eserleri görüldü.

Meğer Cebrail yüce Allah tarafından rüzgâr ve me
İle yanlını olunacağını haber vermiş Olduğundan h'esûl i Ek

rem de ashabına müjdeledi. İkindi ile akşam arasında büyük bir fırtına çıktı. Rüzgâr, hem soğuk hem de benzeri görülmemiş şekilde sert esmeye başladı. Rüzgârın yerden kaldırdığı toz-toprak, müşriklerin yüzlerine ve gözlerine vurup göz gözü görmez oldu. Akşam yemeği pişirmek için ateş üzerine koymuş oldukları çömlekleri baş aşağı devrildi. Çadırları, çocukların uçurdukları uçurtma gibi havada uçmaya başladı. Akşamleyin karanlık basınca, ortalığı biraz daha korku ve dehşet kapladı.

Bu fırtına yalnız düşman ordusu için esiyordu. Dışarıda bir şey yoktu. Fakat İslâm askerlerinin de kimi soğuktan ve kimi açlıktan dağürp Resûl-i Ekrem'in yanında (üçyüz) kadar adam kalmıştı. Düşmanın halinden haber alıp da getirmek üzere Resûl-i Ekrem ashabından Yeman oğlu Huzeyfe'yi gönderdi. O da gidip Kureyş ordusunun içine girdi. Gördü ki: Düşman şaşırmış ve ne yapacağını bilmiyor ve EbU Süfyan ümidini yitirip bezgin bir halde "Ey askerler! Burası oturup eğlenecek yer değildir. Halbuki Kurayzaoğulları ile de aramıza anlaşmazlık düştü. İşte ben gidiyorum, siz de göç ediniz" diyordu.

Bildirilmiştir ki: O zaman düşmana dehşet vermek üzere gökten (bin) melek inmiş idi. Hatta düşman ordusunun etrafında "Aliahu Ekber" sesleri ve kılıç şakırtıları işitiliyordu.

Huzeyfe (r.a.), dönüp gelirken yolda gözüne yirmi kadar süvari görünüp ona demişler ki: "Dostuna haber ver. Yüce Allah, onun düşmanlarını dağıttı." Hz. Huzeyfe gelip, Hazret-i Peygamber'in yanma girdi. Gördüklerini olduğu gibi haber verdi. Resûl-i Ekrem, tatlı tatlı gülümsedi.

Kısacası Ebu Süfyan devesine binip gitti. Diğer Kureyş kabilele-11 de onun arkasından hareket etti. Fakat Âs oğlu Amr ile Velîd oğlu Hâlid (ikiyüz kişilik süvari ile artçı tayin edildiklerinden Kureyş ordusunun arkasını alıncaya kadar onlar geride kalıp beklediler. Gatlân kabileleri, Kureyş ordusunun göçtüğünü gördüklerinde onlar da Kalkıp Necid ülkesine gittiler.

Müşrikler, öyle geceleyin kalkıp giderlerken epeyce zahire ve diğsr eşyalarını ordu yerinde bıraktıklarından, ertesi günü Müslümanlar onları toplayıp İslâm ordusuna getirdiler. Bundan başka yirmi yüklü deve de ele geçirdiler ki, Ebu Süfyan, onları Yahudi reislerinden Iluyey adlı kişiye göndermiş, o da hurma ve başka zahirelerden yükletip geri çevirmişti. İslâm askerleri, o develerin çoğunu kesip pişirdiler. Hurmayı da bol bol yiyip karınlarını doyurdular. Böylece İslâm askerleri kıtlık belâsından kurtuldu ve orduda bir anda bolluk görüldü.

Resûl-i Ekrem ashabına dönerek "Artık nöbet size geldi. Bundan soma Kureyş sizin üzerinize gelecek değildir" dedi. Bu muharebede müşriklerin ölüleri dört kişiden ibaretti. Müslümanlardan da beş kl-

şi şehid oldu. İkisi Evs kabilesinden ve üçü Hazreç kabüesinden îdi. Bir de ensarm en ulusu olan Muaz oğlu Sa'd (r.a.), muharebenin son ânında ok ile kolundan ağırca yaralanmıştı. Kısaca sert rüzgâr ve göze görünmez asker ile düşman ordusu bozuldu ve Müslümanlar zafer kazandı.

Zilhicce ayına bir hafta kala Resûl-i Ekrem, Hendek harbinden dönerek kutlu evine gelip silâhlarını çıkardı. Hemen Cebrail (a.s.) gelip, Kurayzaoğulları üzerine gitmek için Allah katından emir getirdi. Resûl-i Ekrem, tekrar silâhlandı ve Bilâl-i Habeşî'ye (r.a.) emredip "Allah'ın emrine uyanlar, ikindi namazını Kurayzaoğulları yurdunda kılsın" diye bağırttı.

Sancağı Hazret-i Ali'ye verip onu üeri gönderdi. Kendisi de binip arkadan hareket etti. Önce Hazret-i Ali, sancak ile Kurayzaoğullarının kaleleri önüne geldi. Yahudiler onu görünce kızıp kötü sözler sarfetmeye ve hatta Resûl-i Ekrem'e sövmeye başladılar. Hemen savunmaya geçtiler. Sonra Resûl-i Ekrem oraya varıp bir subaşma indi. İslâm askerleri de akın akın gelerek, akşama kadar hepsi toplandı. Sayıları (üçbin) kadar olup otuz altısı atlı idi.

Yahudiler o zaman neye uğradıkların! anladılar ve haksız olarak antlaşmayı bozduklarına pek çok pişman oldular. Reisleri olan Ka'b, bir cuma günü onları topladı ve danışma meclisini açtı ve "Kitaplarımızda adı geçen âhir zaman peygamberinin bu zat olduğu anlaşıldı. İsterseniz Müslüman olalım ve bu belâdan kurtulalım" dedi. Yahudiler Müslümanlığa hiç yanaşmadılar. Ka'b da öyleyse "Eş ve çocuklarımızı öldürelim. Geride düşüneceğimiz bir şey kalmasın. Ondan sonra kılıçlarımızı çekerek çıkıp Müslümanların üzerine saldıralım. Görelim Hak ne gösterir?.." dedi.

Yahudiler "Eş ve çocuklarımız gittikten sonra bize yaşamak ne lâzım?" diyerek bu görüşü de reddettiler. Ka'b "Öyleyse başka bir çare arayalım. Bu gece cumartesi gecesi olduğundan Müslümanlar, bizden emindir. Ö kadar ihtiyata uymazlar. Ansızın çıkıp üzerlerine saldıralım. Umulur ki kazanırız" dedi. Yahudiler "Biz cumartesi gününün hürmetini bozamayız" diyerek bu tedbiri de kabul etmediler.

Nadiroğulları gibi, develerinin taşıyabileceği kadar eşya yükletip gitmek şartiyle Resûl-i Ekrem ile haberleşmeye başladılar. Bu dileklerini Hazret-i Peygamber geri çevirdi. Kuşatılmaları da yirmi günü geçmişti. Yahudilerin açlıktan takatleri kesildi ve hepsine yeteri kadar ümidsizlik ve usanç geldi.

İşte o halde Allah'ın arslanı Hazret-i Ali, Avvâm oğlu Zübeyr (r. R.) ile birlikte ilerleyip "Ya ben amcam Hamza'nın içtiği şerbetten İçerim ve bu tatlı candan geçerim veyahut bu kalenin içine dalarım" diyerek, Kurayzaoğullarınm kalesine hücum etmek üzere hazırlandı. Halbuki yürüyüşle kaleye girilse bunca kadın ve çocuklar ayaklar altında kalır ve uygunsuz işler meydana gelebilirdi.

Yahudilerde ise asla. karşı koyacak hal kalmadığından kayıtsız lartSIZ teslim olmak zorunda, kaldılar. Sayıları (dokıızyiı/) katilnlı.

içlerinde harp etmeye gücü yetenler (dörtyüz) kadar olduğundan, on elleri arkalarına bağlandı.

Kaynukaoğulları **Hazreç kabilesinin emanmda bulundukLıu ı ı Kurayzaoğulları da Evs kabilesinin himayesinde oldukları** hal **de, Müslümanların aleyhinde bulunmamak üzere Resûl-i Ekrem ile »ÖZİeşip yemin etmişlerdi.**

Halbuki Müslümanların pek dar bir zamanında, verdikleri sözden döndüler. Bu sefer üzerlerine yüründükte, Resûlullah'a söğüp saymak gibi pek çirkin sözler sarfettiler. Bunun için Müslümanların çoğu onların **idamını istiyordu. Fakat evvelce Kaynukaoğulları da bu** Şİ **kilde ele girmişken, Hazreç kabilesi ileri gelenlerinden Selül oğ-** lu **übeyy** oğlu **Abdullah'ın yalvarıp ısrar etmesiyle serbest bırakıl-** ım-, **olduklarına kıyas ederek, bu sefer Kurayzaoğullannın da serbest bırakılmaları Evs kabilesi tarafından istenildi.**

Hımun **üzerine Resûl-i Ekrem, Muaz oğlu Sa'd'ı (r.a.) ha-** kem **seçti. Sa'd ise Hendek harbinde yaralandığından yatıyordu. He-** men **onu bir hayvana bindirdiler ve Hazret-i Peygamber'in yanma ge** Midiler.

Kvsliler "Ey Sa'd, Resûlullah seni Kurayzaoğulları hakkında ha- kem **seçti. Eski hakları unutma. Onlara merhamet et" diye yalvardı-** lni Muaz **oğlu Sa'd ise Kurayzaoğullannın sebepsiz olarak antlaşmayı** im. **.hıklarından ve gidip kendilerine nasihat ettiğinde, kötü muamele Bitiklerinden dolayı pek çok gücenmiş ve onlardan öç almak için** tır **gözetmekte bulunmuştu.**

Hemen, "Ben hükmederim ki, Kurayzaoğullarmın harbe yarayan erkeklerini **öldürüp, eş ve çocuklarını esir ve mallarını bölüşesinil"** dediği **gibi yapıldı.**

(Blnbeşyüz) kılıç ve (üçyüz) zırh ve (bin) mızrak ve (beşyüz) kalkan ve birçok **deve ve başka hayvanlar ele geçirildi. Bütün** gani imi **mallarının hazine için beşte biri çıkarıldı ve geri kalanı İslam galilerine bölüştürüldü.**

Kurayzaoğulları arazisi, ensarm rızasıyle din uğrunda ev vo yurtlarından ayrılmış olan muhacirlere verildi. Resûl-i Ekrem, kendileri için esirler içinden, Reyhane adlı kızı seçerek onunla ev İrildi.

Sonra Muaz oğlu Sa'd'm (r.a.) yarası azıp şehid olarak ölüp een **nete gitti. Muhacirlerin en üstünü Hz. Ebu Bekir olduğu gibi, ensa** no en **üstünü de, Sa'd'dı. Tavır ve ahlâkça Hz. Ömer'e benzerdi.**

Ölümü Müslümanlara pek çok üzüntü ve keder verdi. Resul i "Sa'd'm ölümüyle arş-ı âlâ titredi ve cenazesine yetmiş bin melek hazır **oldu" dedi.**

Hu sırada Bilâl-i Müzeni, kendi kabilesinden (dörtyüz) kişiyle Medine'ye geldiler ve İslâm ile şereflendiler.

Hicretin Altıncı Yılı

Hicretin bu altıncı senesi Muharrem ayında ensardan Mesleme oğlu Muhammed (r.a.), otuz süvari ile Necid ülkesine gitti ve orada bir aşireti vurdu. (Yüzelli) deve ile bir hayli koyun ele geçirdi. Hanifeoğullarının ileri gelenlerinden Esal oğlu Sumanı e'yi esir etti.

Sümame, Medine'ye getirilince, Resûl-i Ekrem, onu karşılıksız olarak serbest bıraktı. Sonradan o da imana geldi. Ashab'm büyüklerinden oldu.

Rebiülevvel ayında Ebu Zer (r.a.), Medine'ye üç saat uzaklığı olun bir otlakta oğlu ile birlikte, Resûl-i Ekrem'in develerini güderken, Hısnü'l-Fezarî, oğlu Uyeyne, (kırk) atlı ile gelip Ebu Zer'in oğlunu öldürmüş ve develeri alıp götürmüş olduğu haber verilince, Resûl-i Ekrem, hemen Esved Oğlu Mikdad'm eline bir sancak verdi ve onu süvari ile ileri gönderdi. Kendileri de (beşyüz) kadar İslâm askeri ile binip Necid ülkesinde olan Gatfân'a gittiler.

Hayber yolunda Medine'ye iki günlük uzaklığı olan, Zûkar denen yerde düşmanlara yetişildi. Birkaçı öldürüldü ve develeri geri alındı ve sonra Medine'ye dönüldü.

O sırada Kureyş'in bir kervanı Şam'dan çıkıp Mekke'ye doğru gitmekte olduğu işitildi. Onun üzerine Resûl-i Ekrem, Cemâdiye1û1a ayında Harise oğlu Zeyd'i (r.a.) yetmiş kişilik İslâm askerleriyle Medine'den çıkardı.

Zeyd de gidip Medine'ye dört mü uzaklığı olan Ays denen yerde Kureyş kervanına rastladı. Kervanı vurup mevcut olan malları aldı. Bu mallar içinde Ümeyye oğlu Safvân'm epeyce gümüşü vardı.

Bundan başka bir hayli esirler de aldı. Resûl-i Ekrem'in kızı Zeyneb'in (r.a.) kocası olan Rebî oğlu Ebu'l-Âs da bu esirler içindeydi. Medine'ye gelindikte Hz. Zeyneb'e sığındı. O da himaye etmekle Resûl-i Ekrem, onu bedelsiz olarak serbest bıraktı. Ondan soma Ebu'l-Âs da İslâm olunca, Resûl-i Ekrem, yine Zeyneb'i ona verdi.

Şa'ban ayı içinde Resûl-i Ekrem, Avf oğlu Abdurrahman'ı (r.a.) bir miktar askerle Kelboğulları kabilesini dine çağırmak üzere Dûmetü'l-Cendel adındaki şehre gönderdi. O da gidip onları üç gün dine davet etti. Reisleri Amr oğlu Esbağ —ki, Hıristiyan dininde idi— İslâm ile şereflenince, kabilesi halkının çoğu imana geldi. İman etmeyenler de vergi vermek üzere orada kaldı, tbni Avf (r.a.), Esbağ'm kızı Temadir'le evlendi. Ve alıp Medine'ye getirdi.

Yine Şa'ban ayında, Bekir oğlu Benî Sa'd kabilesi, Hayber Yahudileriyle Müslümanlar aleyhine birleşmek üzere toplanmakta oldukları işitilmekle Hz. Ali (r.a.), bir miktar askerle o tarafa gitti ve Sa'doğullarına rastlayamayıp, ancak Gameç denen yerde onların

hayvanlarına rastladı ve (beşyüz) deve ile (ikibin) koyun alıp Medl neye getirdi. Resûl-i Ekrem de onların beşte birini hazine için ayırdı geri kalanını gazilere bölüştürdü.

Kısaca Hendek muharebesinde kâfir kabileleri, dağılarak savuşup gitmeleriyle Müslümanlar, artık meydan buldu ve her tarafa korkusuzca bölükler gönderilir oldu. İslâm dini günden güne kuvvet bulduve .şerri kazandı.

İslâmiyetin Getirdikleri

Cahiliyet zamanında Araplar, haksız yere kan dökmek ve yoksulluk bahanesiyle kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek gibi, insanlını yakışmayan fena huylardan sakınmazlardı. Hırsızlık ve zina gibi çirkin işlerden çekinmezlerdi.

İslam dininde bu gibi kötü huylar ve çirkin işler yasaklandı. Halka üstün ve beğenilen huylar ve faydalı işler yapmaları emredildi ve bu yolda öğütler verildi.

Akıl ve insafı olanlar, Hazret-i Peygamber'in mucizelerini ve İslam dininin güzelliklerini görüp iman ettiler.

Kabile ve aşiretlerin ileri gelenlerinden çoğu, dillerini çok iyi bilip çok düzgün ve güzel konuşan şâir ruhlu kimseler olduklarından, Kur an-ı edebiyat bakımından son derece yüksek ve erişilmezliğine bakamı. İnsan sözü olamayacağını anladılar. Fakat kavim ve kabilelerine hükmetmeye alışmış olduklarından, bulundukları mevkileri ellerindin çıkarmamak için halkı eski sapık inançlarda tutmakta direndiler

Hele Kureyşlilerin başları olan kişiler, kendi içlerinde yetişip büyümüş olan şanlı Peygamber'e, halktan birileri gibi onlarla beraber uymaktan utanıyorlardı. Hatta bazıları apaçık bir mucize olan, Kur-an'in yüksek ve asla erişilmez edebî yönüne diyecek bir söz bulamayarak "Bu Kur'ân Mekke ulularından Mugîre oğlu Velîd ve Tâif şehrinin beyi olan Mes'ûd Sakafî oğlu Urve gibi büyük bir adama inseydi" dediler.

Bak şu sapık düşüncelere ki: Kendi aralarında mal ve itibarca büyük bildiklerini, gerçekten büyük sanırlar ve Peygamberlik Makamı'nı onlardan beğendiklerine verilmesini isterlerdi. Halbuki büyük sandıkları adamlardan Mugîre oğlu Velîd gibi bazıları çok geçmeden Mekke'de öldü. Bir çoğu da Bedir'de öldürüldü. Bu yüzden Mekke reisliği Ebu Süfyan'da karar kıldı.

Mes'ûd Sakafî oğlu Urve, gerçi daha sağdı. Tâif'te hüküm sûruyordu. Fakat kardeşinin oğlu olan Şube Sakafî oğlu Mugîre, Mâlikoğullarından "Lât" adındaki put-evi'nin hizmetçisi olan (onüç) kişiyi öldürmüştü. Bundan dolayı Mâlikoğulları ile Mugîre'nin kabilesi arasına büyük düşmanlık girmişti.

Urve, tedbirli ve hatırı sayılır bir adamdı. Bu (onüç) kişinin di-

yellerini verdi ve iki tarafı birbiriyle barıştırdı. Mugîre ise Hendek Muharebesi'nden .soma Medine'ye geldi ve İslâm ile şereflendi.

Mugîre çok hazırcevap, cin fikirli ve amcası gibi şan ve şöhret sahibi bir adamdı. Bunun için onun imana gelmesi, Müslümanları levindirdi, müşriklerin ise gücüne gitti.

Kureyş reislerinden ölenlerin yerlerine geçen Ebu Cehil oğlu İkrime ve Ümeyye oğlu Safvân gibi yeni reisler de babalarının yolunda direnmekte iseler de pek o kadar halkın fikirlerine karşı duramıyorlurdı.

Fakat Resûl-i Ekrem ile harp ettiklerinden, onlara uyan halk talikasının çoğu, Müslümanlar ile kaynaşamadıklarmdan, İslâm dininin güzelliklerini bilemiyorlardı. Diğer kabile ve aşiretler de Kureyş ile Müslümanlar arasındaki muharebelerin sonunu bekliyorlardı.

Bununla beraber bir vesileyle İslâm dininin güzelliklerini öğrenenler ve özellikle Resûl-i Ekrem'in kutlu yüzünü görenler de yavaş yavaş imana geliyorlardı. Çünkü Fahr-i Âlem'in (s.a.v.) yüzü herkesten çok güzel ve ahlâkı tamdı.

Bütün âzası tam ve birbirine uygun ve seçkin bir halde, bütün vasıfları ise ölçülü ve en güzel bir şekilde idi. Yüzünde nur ve güzellik; sözünde akıcılık ve hoşa gidicilik; dilinde güzel ifade kolaylığı ve dil açıklığı; anlatışında son derece yüksek bir işleyiş vardı ki, her tabakadan insan kendi anlayışı kadar söylenenden mutlaka hissesini alırdı.

Asla boş söz söylemezdi. Her sözü hikmet ve nasihat idi. Herkesin akıl, anlayış ve kavrayışına göre söz söylerdi. Güleryüzlü, tatlı sözlüydü. Ev halkına ve hizmetçilerine ve ashabına en güzel şekilde davrandığı gibi, diğer halka da yumuşaklık ve iyilikle muamele ederdi.

Yumuşak ve alçak gönüllü ve bütün olgunlukları kendisinde toplamıştı. Bununla beraber ağır başlı ve heybetli yani gösterişliydi. Kutlu meclise girenler, faydalanırlar ve ferahlanırlardı. Onu bilmeyen biri, ansızın görse kendisini saygıyla karışık bir korku alırdı.

Kısacası, bütün güzel huylar ve seçkin vasıfların hepsi tam mânâsiyle onda vardı. Benzeri yaratılmamış kutlu ve mutlu bir insandı.

Bu hale göre Kureyş ile bir barış, yapılıp da iki taraf halkı birbiriyle serbestçe görüşebilseler, bütün müşrikler, İslâm dininin güzelliklerini ve Resûl-i Ekrem'in mucizelerini görüp öğrenebilirlerdi.

Böylece her tarafta İslâm dinine umumî bir meyil uyanacağı ve kısa zamanda İslâm dininin taraf taraf yayılacağı açıktı.

Kısacası İslâm dininin Arabistan'da kolaylıkla yayılması için bir barışa ihtiyaç vardı.

Hudeybiye Barış

Resûl-i Ekrem, hicretin altıncı senesinin Zilkade aymm başlarında (binbeşyüz) kadar ashabiyle Medine'den çıkıp Mekke'ye gitti. Muhterem hanımlarından Ümmü Seleme'yi (r.a.) de beraber götürdü.

Niyetleri muharebe olmayıp, sırf Umre, yani .sa'y ve (aval ile Kabe'yi ziyaretten ibaret olduğuna delil olmak üzere, her türlü silah lanın yanlarına aldırmayıp, sadece ashabına yolcu silâhı sayılan birer kılıç takdirdi ve Medinelilerin ihrama girme yeri olan Z'ülhü leyle adındaki yere varınca ihrama girdi ve (yetmiş) kadar kur banlık develere nişan vurdu.

Bakarsın Kureyşliler engellemek için muharebeye kalkışırlar diye Gıfâr, Müzeyne ve Cüheyne gibi, Medine etrafında bulunan bedevi kabileleri de birlikte hac etmek üzere davet buyurdu.

Bu Arap kabileleri ise "Peygamber evvelce kendisini Medine'de kuşatan Kureyşliler içine gidiyor, kendisini tehlikeye atıyor. Artık geri gelmek ihtimâli yoktur" diye birlikte gitmekten çekindiler. Akılları sıra ev işlerine bakacak kimseleri olmadığını bahane ederek özür dilediler.

Resûl-i Ekrem Kureyş'in durumunu öğrenmek için, Mekke tarafına casus göndermişti. Usfan denen yere varılınca, o casus dönüp geldi. Kureyş taifesi,, Resûl-i Ekrem'in Medine'den çıktığını haber aldıkları gibi, toplanmış ve bazı Arap kabilelerini toplayarak harbe hazırlanmış oldukları ve (ikiyüz) atlı ile Velîd oğlu Hâlid'i ileriye göndermiş olmalariyle onun da Gamîm denen yerde beklemekte olduğu haberini getirdi.

Bu haberler üzerine, Usfan'dan ileri hareket olundukta, Fahr-i Alem "Sağ tarafı tutunuz" emrini verdi. Bu sebepten ordu, yolun sağ tarafına meylederek sarp bir yokuşa yurdu. Velîd oğlu Hâlid onları uzaktan görünce, hemen dönüp Kureyş'in yanma gidip durumu bildirdi.

İslâm ordusu öyle bir tepeye ulaştı ki, oradan aşıldığı takdirde Kureyş'in, Mekke dışında Hudeybiye denen yerde ordu kurdukları yere iniliyordu. Allah'ın hikmetiyle orada Resûl-i Ekrem'in bindiği Kusvâ adındaki deve çöktü. Ashab deveyi hayladılar. Kalkmadı serkeş hayvan gibi inat edip durdu.

"Kusva durdu" dediler. Resûl-i Ekrem "Hayır durmadı ve böyle durmak huyu yoktur. Fakat fil'i Mekke'ye girmekten alıkoyan, onu da durdurdu. Yani yüce Allah, fil ordusunu Mekke'ye girmekten alıkoyduğu gibi, bize de bu hal ile girmeye izin vermedi" dedi.

Çünkü doğru Kureyş üzerine varılsa mutlaka muharebe etmek lâzım geliyordu. Halbuki Medine etrafındaki kabileler, beraber gelmediğinden, Müslüman hacıların sayısı (binbeşyüz) kadar oldukları halde, üstelik sırf hac niyetiyle geldiklerinden, harb hazırlıkları tam değildi.

Mekkeliler ise onlara göre fazlaydılar. Mekke yakınlarındaki kabileleri de toplamışlardı. Hatta yukarıda adı geçen Mes'ûd Sakafî oğlu Urve ve çöl Arapları içinde güzel harp etmekle bilinen Ehâbiş kabilesi reisi Huleys de beraber idi.

İslâm ordusu kalbleri bir, hedefleri bir olarak tam bir disiplin altında bulunuyordu. Kureyş ordusu .ise, İslâm ordusuna göre başı

bozuk bir topluluktu. Bu durumda Müslümanların Allah'ın yardımiyle zafer kazanacağı umuluyorsa da, bu şekilde her iki taraftan birçok kişi ölecek Mekke'ye harp ede ede girilerek Kabe'ye ister istemez bir çeşit saygısızlık yapılmış olurdu. Bu ise Allah'ın isteğine aykırı idi.

Bir de Mekke'de İslâm'ını açıklamayarak canı gibi, imanı da içinde gizli olan birçok zayıf Müslümanlar vardı. Bu kargaşalıkta onlar da bilinmeyerek ayaklar altında kalırdı. Kaldı ki, daha imana gelmemiş olan Kureyş büyüklerinden çoklarının çok geçmeden imana gelip de, İslâm'a büyük hizmetler etmeleri ve nice hayırlı evlâd yetiştirmelerini Allah takdir etmiş olabilirdi. Nitekim devenin böyle âdet dışı olarak Allah tarafından çöküvermesi, bu gibi inceliklere bir işaretten başka bir şey değildi.

Ashab deveyi kaldırıp yürütmek istediklerinde yerinden kımıldamamışken sonra Resûl-i Ekrem kendisi yürütmek isteyince kalkıp yürüyüverdi. Fakat doğru yol ile gitmeyip bir tarafa saparak "Hudeybiye" nin sonunda suyu çekilmiş bir kuyu başına indi. Halk da gelip etrafına kondu.

Ashab, orada susuzluktan şikâyet edince Resûl-i Ekrem, ok torbasından bir ok çıkardı ve onu, o kuyu içine bıraktırdı. Kuyudan o kadar su kaynadı ki, bütün ordu halkı doyuncaya kadar içti, abdest aldı ve hayvanlarını suvardı.

Resûl-i Ekrem muhrebe niyetinde olmadığını bildirmek için Ümeyye Huzaî oğlu Hiraş'ı Kureyş'e gönderdi. Kureyş ise Hiraş'ı öldürmek için üzerine saldırdılar; bereket versin ki, Ehâbîş Arapları araya girip onu kurtardılar. O da hemen dönüp olup - biteni Resûl-i Ekrem'e bildirdi.

Resûl-i Ekrem, muharebe niyetinde olmadığını Kureyş reislerine güzelce anlatmak üzere Hz. Ömer'i göndermek istedi. Fakat Hz. Ömer "Kureyş reisleri, benim onlara ne derece kızdığımı biliyorlar. Korkarım ki bana bir suikast ederler. Mekke'de aşiretim de yok ki. beni korusunlar. Ama Affân oğlu Osman gitse daha uygundur. Çünkü onun Mekke'de aşiret ve akrabası çoktur. Can korkusu yoktur" dedi.

Gerçekten Mekke Kureyşlilerin reisi olan Ebu Süfyan'm babası (Abd-i Menaf oğlu Abd-i Şems oğlu Ümeyye oğlu Harb) idi. Hz. Osman'ın babası olan Affan'ın babası da (Abd-ı Şems oğlu Ümeyye oğlu Ebû'l-Âs olduğundan, Mekke büyüklerinden olan Ümeyyeoğulları hep kendisinin amca çocukları idi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, Ebu Süfyan ve diğer Kureyşliler üe görüşüp de, Peygamber'in maksadının sırf Allah'ın Evi'ni tavaf ve ziyaret olduğunu onlara, bildirmek ve Mekkeli Kureyşliler içinde gizli Müslüman olanlar ile görüşüp de, onlara da teselli vermek üzere Hz. Osman'ı gönderdi. Kureyş reisleri onu sevinçle karşıladılar ve "Kabe'yi tavaf et" diye teklif ettiler. Hz. Osman ise "Resûl-i Ekrem tavaf etmedikçe ben edemem" deyince, Kureyş reisleri alınmışlar ve onu tevkif ederek göz hapsine, almışlar idi.

O sırada Huzâa kabilesi reisi olan Verka oğlu Büdeyl, kendi kavminden birtakım adamlar ile Müslümanların yanma geldi. Huzâa kabilesi Tihâme kabilelerinden olup, cahiliyet zamanında bil husustan dolayı Hâşimoğulları ile bir anlaşma yapmışlardı. İslâm'ın çıkışından sonra da verdikleri sözü unutmadılar ve Resûl-i Ekrem tarafını tutmaktan geri durmadılar.

Bundan dolayı Huzâa kabilesi, daha İslâm ile şereflenmedikleri hakle, Resûl-i Ekrem ile Kureyş'in iç yüzüne dair gizlice haberleşir lerdi. Büdeyl'in bu seferki gelişi de iyilik içindi. Hazret-i Peygamber' in yanına girerek "Kureyşlileri gördüm. Hudeybiye'nin sulu yerlerine konmuşlar ve hazırlıklı bulunmuşlar. Geri dönmek niyetinde değiller size engel olmaya kalksalar gerektir" diye haber verdi.

Resûl-i Ekrem ona da "Biz, kimse ile savaş için gelmedik. Ancak Umre, yani sa'y ve tavaf için geldik. Kureyşliler evvelki muharebeler İle zayıf düştü. Harp etmeye kuvvetleri kalmadı. Fakat isterlerse onlarla bir anlaşma yaparım. Sonra benim Şeriatimin yayılmasında, islerlerse onlar da, başkaları gibi İslâm'a girip yardımcı olabilirler. Yok er;er bundan kaçınırlarsa, bu durumda ben, onlarla yalnız kalıncaya kadar çarpışırım. Artık yüce Allah'ın takdiri ne ise o olur" dedi.

Büdeyl "Öyle ise varayım, bunu Kureyş'e haber vereyim" diyerek, izin alıp, Kureyş ordusuna gitti. Kureyş reisleri ile görüşüp "O'nun yanından geliyorum. Bîr şey söylediğini işittim. İsterseniz si/K• söyleyeyim" deyince, Ebu Cehil oğlu İkrime ve Âs oğlu Hakem gihl bazı akılsızlar "Senin vereceğin habere ihtiyacımız yok" dediler

Mes'ûd Sakafî oğlu Urve ise "Büdeyl'in sözünü dinleyiniz, elverirM hılımız, elvernıezsc atınız" diye nasihat etti. Bunun üzerine Hiijitın oğlu Haris ile Ümeyye oğlu Safvân Büdeyl'e "Söyle bakalım" demi-iı ti da Resûl-i Ekrem'den işittiğini söylemiş. Urve kalkıp KuM reislerine karşı "Bana emniyetiniz var mı?" deyince "Evet, senden her bakımdan eminiz" demişler. O da "Bu adam, size barışçı ve in allı bir yol göstermiş. Bırakınız beni, bir kere onun yanına gidelim" demiş. Onlar da "Git bakalım" demişler.

Hunim üzerine Mes'ûd oğlu Urve, İslâm ordusunun yanma geldi l(ı nlı Ekrem ile görüştü söze girişti: "Ey Muhammed! Kureyş'in biiıını İleri gelenleri tanı bir hazırlıkla çıktılar. Seni Mekke'ye koyma Ulak. ıı/cır aralarında anlaştılar. Senin yanındaki asker ise, kuru bir ınlıılıııılıklıııı ibarettir. Yarm hepsi kaçıp seni meydanda yalnız bira lıiveıhier" dedi.

Urve'nlfi bu sözünden Hz. Ebu Bekir'in canı sıkılıp kaşlarını çat M \ı İti/ mi dağılıp da Hazret-i Peygamber'i yalnız bırakacağız'.'" diyerek Urve'yl azarladı. Sonra Urve Arap âdeti üzere Resûl-i Ekrem'in tıkalını tutup okşamak istedi. Bu ise saygıya aykırı düştüğü halde. Rımiiı Ekrem, Urve'ye nezaketle muamele (-diyordu. Fakat Şube Be lah oğlu Mugİre, ki ReSÛl i Ekrem'in başı ucunda duruyordu. Hemen Hıve'nln elini İtti ve "Çek elini" diyerek amca:.ma sertçe karşılık veı di

i*

Uı ve, 'İiıı kim" diye bakımlıca göıdü ki, kardeşinin oğlu Mugîre'-dlr. "Behey zâlim! Ben senin döktüğün kan lekesini daha yeni temizledim. Şimdi hu tavır ve bu davranışın nedir?" dedi. Urve, bu şekilde Mıgîre'yi payladı. Mugîre de ona karşılık olarak sert sözler söyledi. Böylece sözü uzattılar ve Hazret-i Peygamber'in önünde epeyce »tıstılar.

Sonra Resûl-i Ekrem, sırf tavaf için geldiğini ve bir anlaşma yapabileceğini ve eğer Kureyş karşı çıkarsa, son âna kadar harp edeceğini .söyledi. Kısacası Büdeyl'e ne söylediyse Urve'ye de aynısını soyluli. Urve "Ey Muhammed! Tutalım ki sen yendin. Arap'ta senden «ince aslını öldürüp bitirmiş kimse var mı?" dedi.

Urve, bu konuşmalar sırasında ashabını, Hazret-i Peygamber'in huzurunda tavır ve davranışlarına dikkat edip gördü ki, ashab, pervane gibi Fahr-i Âlem'in başı ucunda dolaşıyorlar ve her ne emretse büyük bir ivedilikle yapıyorlar ve yüzüne güleryüzle bakıp yanında lam bir saygı ile alçak ses ile söze girişiyorlar ve abdest alırken dökülen damlaları alıp da yüzlerine ve gözlerine sürmek için başına üşütüyorlar ve bir kılı yere düşecek olsa alıp canı gibi saklamak üzere kapışıyorlar. Sanki Urve'nin dediği gibi Fahr-i Âlem'i bırakıp da dağılacak bir topluluk olmadıklarını hâl diliyle bildiriyorlardı.

Urve, dönüp de Kureyş ordusuna varınca "Ey Kureyşıiler! Ben Kayser'in, Kisra'nm ve Necaşî'nin divanlarını gördüm. Bir çok hükümdarlarla görüştüm. Yemin ederim ki, hiç birinin milletinde, Muhammed'e ashabının, ettiği hürmet ve bağlılığı görmedim. Kolaylıkla dağılacak bir topluluk değildir" diyerek barış yapmalarını istemişti.

Bunun üzerine Ehâbîş Araplarmm başı olan Hü1eys "Hele ben de bir kere gidip göreyim" diyerek kalkıp İslâm askerlerinin bulunduğu yere gelmiş. Bir de bakmış ki, Kabe'ye kurban edilmek üzere birçok develer işaretlenmiş. Ashab "Lebbeyk" diye çağrışıyorlar. Hemen dönüp Kureyş'in yanma giderek "Böyle Allah'ın Evi'ni ziyaret için gelmiş olan topluluk, nasıl olur da bundan alıkonabilir? 15/. gerçi sizinle anlaşmışız. Fakat Beytullah'ı ziyaret edecekleri de engellemek için söz vermiş değiliz" deyivermiştir.

Artık ister istemez Kureyş reisleri de barışa razı olmuşlardı. Barış için Arab'ın en iyi konuşanlarından meşhur Amr oğlu Süheyl'i göndermişlerdi. Süheyl, İslâm ordusuna gelip Resûl-i Ekrem Ue görüştü ve hemen barış şartlarını konuşmaya başladı. Barış şartlarının konuşulmasında pek çok münakaşalar oldu. Sonunda (on) senelik bir barışta karar kılındı. Bu (on) sene içinde her iki taraf da birbirine saldırmayacaktı. Ayrıca Hazret-i Peygamberce Müslümanların hemen Mekke'ye girerek Kabe'yi tavaf etmeleri şartı ileri sürüldü.

Süheyl ise "Bu, şimdi olamaz. Çünkü Mekke'ye zorla girilmiş olduğu haberi Arap kabileleri içinde yayılır ve bu yüzden Kureyş'in şan \r şöhreti lekelenir. Fakat gelecek sene olabilir" deyince, sa'y ve tavafın gelecek yıla bırakılması HAZRETİ Peygamberce de kabul edildi.

Sonra Süheyl, pek ağır bir şart öne sürdü. Şöyle ki: "Sizden biri bize gelirse reddetmeyelim. Ama bizden size bir adam giderse, Müslüman bile olsa kabul etmeyeceksiniz" dedi. Ashab bu sözden öfkelendiler. "Hiç bu olur şey mi? Bize bir Müslüman geldiği halde onu müşriklerin eline nasıl teslim edelim?" dediler. Süheyl ise bu şart kabul edilmedikçe barış yapılamayacağını kesin olarak söyleyince, Resûl-i Ekrem ister istemez bu şartı da kabul etti.

Ashab, buna şaşarak "Ey Allah'ın Resulü! Bu şartı da yazdıracak mısın?" dediler. Resûl-i Ekrem "Evet. Bizden onlara gidenleri Allah bizden ırak etsin. Onlardan bize gelenler için de yüce Allah elbette bir çare yaratır" dedi. Çünkü Medine etrafındaki kabileler de hac ve tavaf niyetiyle gelmiş olsaydılar, orduda Kureyş'in gözünü yıldıracak şekilde bir kalabalık meydana gelmiş olurdu. Fakat onlar korkup birlikte gelmediklerinden İslâm askerleri, sayıca az, üstelik hac niyetiyle çıkmış olduklarından, harp için tam hazırlıklı da değillerdi.

Kureyş ise kendi yerlerinde kuvvetli ve harp âletleri tamdı. Mekke yakınlarında bulunan kabileleri de toplamışlardı. İslâm ordusuna göre kuvvetleri kat kat fazlaydı. Bu durumda Müslümanların tâ Mekke şehrinin kenarına kadar gidip de Kureyş'i hiçe saymaları" son derece büyük bir kahramanlıktı. Yine öyle kuvvetli bir düşmana karşı orada uzun uzadıya durmaları bile çok tehlikeli bir hâl idi.

Bütün bunlardan dolayı, Müslümanlara göre her ne şekilde olursa olsun Kureyş ile bir barış yapmak akim ve hikmetin gereğiydi. Kaldı ki, Mekke'de söz Kureyş reislerinde olduğundan, muharebe günleri uzadıkça halk da sürü ile onlara uyarak harp eder ve bu yüzden İslâm dininin yayılması için, iki taraftan pek çok kan dökülmesi lâzım gelirdi.

Eğer barış olursa, iki taraf birbiriyle serbestçe görüşebilecekti. Resûl-i Ekrem'in mucizelerini, güzel tavır ve âdetlerini ve İslâm dininin iyiliklerini işiterek ve Müslümanların kavuştuğu hürriyeti görerek müşriklerin kimi Müslüman olacak ve kimi İslâm dinine meyil ile Müslümanlar hakkında olan düşmanlıkları azalacak ve o halde Kureyş reisleri yalnız kalacaklardı.

Diğer kabileler ise Kureyş'e göre hareket ettiklerinden, Kureyş reislerinin kuvvetlerine, bu şekilde zayıflık gelince, onlar da İslâmlar tarafına meyledecekleri için İslâm dini kısa zamanda tabiatiyle bütün Arabistan'a yayılacaktı. Kısacası müşriklerin Müslümanlarla serbestçe görüşebilmeleri, İslâm dininin az zamanda yayılmasına sebep olacaktı.

Her zaman için barış yapmada aranılacak şey ise, gelecekte elde edilecek faydaları sağlamaktan ibarettir. Fakat ashab, bu incelikleri gereği gibi düşünemediklerinden öyle ağır şartların kabulü, pek güçlerine , gitti.

Kaldı ki, Resûl-i Ekrem, Medine'de iken rüyasında ashabiyle birlikte Mekke'ye varıp hac ettiklerini görmüş ve ayniyle olacağını haber vermişti. Ashab da rüyanın hemen bu sene gerçekleşeceğini sanmış-

lardı. Bunun için bu sefer Mekke'ye girip de Kabe'yi tavaf edeceklerinde hiç şüphe etmezlerken, öyle ağır şartlar ile bir barış yapılıp da, Kabe'yi tavafdan bile mahrum olarak geri dönmek, kendilerine çok ağır geldi Az kaldı ki, bir çoğu itaat dairesinden çıkayazdılar.

Hatta Hz. Ömer, Hazret-i Peygamber'e karşı "Sen Allah'ın Resulü değil misin? Bizim dinimiz hak değil mi? Niçin bu zillet ve hakareti kabul ediyoruz?" dedi. Resûl-i Ekrem de "Ben Allah'ın Resûlü'yüm. Fakat ona âsî olamam. O benim, yardımcımdır" cevabında bulundu. Yine Hz. Ömer "Ya, sen Kabe'ye varıp da tavaf edeceksiniz demedin mi?" deyince, Resûl-i Ekrem, "Evet. Dedim, ama bu sene demedim. Yine diyorum ki: Mekke'ye girip sa'y ve tavaf edeceğiz" dedi.

Sonunda, yukarıda belirtilen barış maddelerine karar verildi. Hazret-i Ali barış kâğıdını yazmaya memur oldu. Resûl-i Ekrem "Önce 'Bismillâhirrahmânirrahîm' yaz" deyince, Süheyl "Bu cümleyi tanımam, ötedenberi yazılageidiği gibi "Bismikâllahümme' yaz" dedi.

Ashab, buna karşı çıkmak istedilerse de, sırf kelime üzerindeki bir anlaşmazlık olduğundan ve mânâca her iki deyiş arasında fark olmadığı için Resûl-i Ekrem "Bismikâllahümme, yaz" dedi. Sonra Barış Yazısı'mn başlığına 'Muhammed Resûlullah' diye yazdırdı. Süheyl "Eğer biz, senin Resûlullah olduğunu kabul etseydik seninle muharebe etmezdik. Onun yerine babanın ismini yaz" dedi. Resûl-i Ekrem "Siz yalanlasanız da, ben Allah'ın Resulüyüm. Ama zararı yok. Ey Alil Onu boz da 'Abdullah'ın oğlu' yaz" diye emretti. Hazret-i Ali "Ben 'Resûlullah' kelimesini bozamam" deyince, Resûl-i Ekrem onu kendi eliyle bozdu ve 'Abdullah oğlu Muhammed' diye yazıldı.

Sonra on sene süreyle barış yapıldığı yazıldıktan sonra, bu sene Müslümanlar Kabe'yi tavaf etmeksizin geri dönmek ve gelecek sene gelerek Mekke'ye girip tavaf etmek, fakat üç günden fazla durmamak ve o zaman Kureyşliler, Mekke'den dışarı çıkmak şartları yazıldı. Sonra İslâmlar tarafına gelenlerin reddi maddesi kondu. Fakat bu madde Kureyş'e ait olup, öteki kabileler bunun dışında bırakıldı. Şöyle ki: Kureyş'den başka kabileler, isterlerse Müslümanların himayesine ve isterlerse Kureyş'in himayesine geçmek üzere serbest bırakıldılar.

Bu madde kabul edildikten hemen sonra, Huzâa kabilesi kalkıp Müslümanların koruma kanadı altına geçtiklerini ilân ettiler. Bekiroğulları da Kureyş'in himayesine girdiler.

"Barış Kâğıdı" nın anlatıldığı üzere yazılması bittikten sonra, altına muhacir ve ensarm ulularından ve müşriklerin reislerinden şahit olan kimselerin isimleri yazıldı. O sırada ise pek acı bir hadise oldu.

Şöyle ki: Süheyl'in oğlu Ebu Cendel İslâm ile şereflendiğinden babası, onu bağlayıp hapsetmişti. Nasılsa bu sırada kurtulup kaçarak zincirini sürüyerek ve tekbir getirerek İslâm ordusuna çıkageldi. Süheyl, onu görünce "İşte barış şartları gereğince, öncelikle sizden reddini istiyeceğim budur" dedi.

Beri taraftan "Daha şimdi barışa karar verildi. Bu arada karıp kınlıdan, hu antlaşmanın dışında tutulması lâzım gelir. Kundan san-ın gelecekler red olunur" denildiyse de Süheyl, eğer oğlu kendisine verilmezse antlaşmayı yok sayacağını kesin şekilde belirtince, barışın bozulmasından kaçınılarak oğlu Ebu Cendel, kendisine verildi ve Ebu Cendel'e "Sabret! Yakında ulu Allah, seni bu belâdan kurtarır" diye teselli verildi.

Yine bu sırada Hz. Osman'ın dönüşü gecikmiş olduğundan, oldu rülmüş diye bir söz işitildi. Resûl-i Ekrem "Artık muharebe etmedik çe geri dönemeyiz" dedi. İşte o zaman "Biat-ı Rıdvan" yapıldı.

Şöyle ki: Resûl-i Ekrem bir ağaç altında oturdu. Bütün ashab ge lip ölünceyedek sabır ve sebat ile asla kaçmamak üzere Hazret-i Pey r.amber'e olan bağlılıklarını perçinlediler Yalnız Kays oğlu Ced deve amin arkasına saklandı ve gelip biat etmedi. Resûl-i Ekrem, iki elitti birbirine bağlayıp, Hz. Osman'ın biatim gıyabında, yani o olmaksı /.in, sanki o biat ediyormuş gibi yerine getirdi.

Müslümanların bu biati, Kureyş'e korku ve dehşet verdi. Hemen Hz. Osman'ı İslâm ordugâhına gönderdiler. Bir taraftan da Süheyl gitti ve barışı ilân etti. Dedikodu da bitti.

Resûl-i Ekrem, kurbanlık devesini kesti ve başını tıraş etti. Bu nun üzerine ashab da kurbanlarını kestiler. Kimi başlarını tıraş etti-ler ve kimi saçlarım kestiler. Gerçi Mekke'ye girip de sa'y ve tavaf e d e medikleri için üzüldüler. Ancak o sırada bir rüzgâr esip, onların saç larını Kabe'ye götürmekle teselli bulup sevindiler.

Hicretten önce İran devleti Roma devletine üstün gelerek, Anlak ya, Şam ve Kudüs taraflarında Hıristiyanlığı kaldırıp da müşriklerin bir çeşiti olan Mecûsî âyinini yürütmeye kalkışmıştı. Rumlar ise Ilı ristiyan olup, Hıristiyanlar da kitap sahibi olmalarından ötürü Müs lümanlara yakın olduklarından Kureyş müşrikleri, İran'ın Rum'a üs-tün gelmesini haber aldıkları zaman, sevinerek Müslümanlara "Bi-zim kardeşlerimiz, sizin kardeşlerinizi yenmiş. Elbette biz de sizi ye-neriz." demelerinden Müslümanlar üzülmüşlerdi. Bunun üzerine "Elif Lâm Mîm gulibetü'r-Rûm" sûresi inerek on seneye varma-dan Rum'un İran'a üstün geleceği yani yeneceği müjdelendiğinden Hz. Ebu Bekir, o zaman Kureyş müşriklerine "O kadar sevinmeyiniz. On seneye varmaz Rum, İran'a üstün gelecektir" deyince, Halef oğlu Übeyy onu yalanlayarak "Gel seninle bahse tutuşalım" demesiyle Hz. Ebu Bekir de, peki diyerek, dokuz sene içinde Rumlar üstün gelir-se Halef oğlu Übeyy, ona yüz deve vermek ve yenmezse Hz. Ebu Be-kir, ona yüz deve vermek üzere bahse girmişlerdi.

Hudeybiye seferi sırasında Rum'un İran'a gereği gibi üstün gel mesi herkesçe duyuldu. Halef oğlu Übeyy ise Uhud Muharebesi'udu Resûl-i Ekrem'in bir darbesiyle berelenip ölmüş olduğundan Hz. Ebu Bekir, o develeri Übeyy'in vârislerinden istedi. Onlar da verdi. Hz Ebu Bekir, develeri alıp kesûl i Ekrem'e getirdi. O da "Onları fakirlere da-;'.ır dedi.

Bunun (İnerine ıi/.. Ebu Bekir bu yüz deveyi dağıtarak Müsiü-ınım fakirleri doyurdu. Bu sırada Rum'un İran'a üstünlük sağlama-lının duyulması bütün mü'minleri sevindirdi, ferahlattı.

Resûl-i Ekrem'in Hudeybiye'de kalışı yirmi gün kadar sürdü. Yü-künda anlattığımız gibi, kurbanları kestikten sonra ashabiyle bera-ber Medine'ye döndüler. Gerçi Kabe'yi tavaf etmeksizin geri döndük -leıinden dolayı üzgündüler. Ancak yolda, yakında büyük fetihlere ka-vuşacaklarına dâir "Fetih Sûresi" indiğinden memnun oldular ve onu Okuyarak, sağ-salîm Medine'ye ulaştılar.

Aradan çok geçmeden Ebu Basîr Sakafî adlı kişi, Mek-ke'de İslâm ile şereflendi ve hemen Kureyş'in içinden savuşup Medi-ne'ye geldi. Arkasından üç gün sonra onu istemek üzere Kureyş tara-lından iki memur gelip, anlaşma gereği, onu Resûl-i Ekrem'den iste-diler. Resûl-i Ekrem de vermek zorunda kaldı.

Ebu Basîr, her ne kadar "Ben kendimi daha yeni şirk pisliğinden temizlemişken, müşriklerin içine nasıl dönebilirim?" diye sızlayıp dur-duysa da, verilmediği takdirde antlaşmayı bozmuş olacaklarından Re-sûl-1 Ekrem "Ey Ebu Basîr! Biz antlaşmamızı bozmayız. Artık sen de biraz sabret. Ulu Allah, elbette sana ve senin gibi müşrikler içinde kulan Müslümanlara bir kurtuluş yolu gösterir" diyerek, çaresiz onu o memurlara teslim etti.

Medine'den çıkıp Zü'l-Huleyfe denen yere vardıklarında oturup hurma yerlerken Ebu Basîr, onlardan birinin kılıcına "Bakayım na-Blldır?" diyerek kınından çıkarmış ve hemen onu vurup öldürmüş. Diğer arkadaşı, kaçıp kurtularak Medine'ye gelip Resûl-i Ekrem'e Ebu Basîr'den şikâyet etti.

Daha sonra Ebu Basîr de gelip Hazret-i Peygamber'in yanma gir-di "Ey Allah'ın Resulü! Sen, beni onlara teslim ederek sözünde dur-dun. Ama şimdi beni yüce Allah kurtardı" diyerek Medine'de kalmak İsledi. Halbuki her ne vakit Kureyş tarafından istense barış şartları' gereğince verilmek lâzım geleceğinden Resûl-i Ekrem, onu Medine'de alıkoymadı ve "Çık istediğin yere git" diye kendisine izin verildi.

Ebu Basîr de Medine'den çıkıp deniz kıyısı tarafına gitti ve Mek-ke'den Şam'a giden yol üzerinde "Ays" denen yeri tuttu. Mekke'den .Şaın'a giden müşriklere saldırıp dururdu. Mekke'de gizli olan Müs-lümanlar, onu işitince hemen takım takım çıkıp Ebu Basîr'in yanma toplandılar ve az zamanda (yetmiş) kişiye yükseldüer. Kureyşlilerin Şam yolunu kestiler.

Mekke'den her ne vakit yolcu çıksa, erişip tutarlar ve malını yağ-ma ederlerdi. Ebü Basîr beraberindeki topluluğa imam olup • namaz kılarlardı. Kakat Süheyl oğlu Ebu Cendel de bir aralık babasının esir-Uğlnden kurtulup kaçarak Ebu Basîr'in yanına geldi ve ondan sonra 0 topluluğa Ebu Cendel, imamlık yapar oldu.

BSbU Cendel'in kaçlSl etraftan duyulunca; Gıfâr, Eşlem ve Güney m k.'Mleleıİnden ve başka kabilelerden İslâm ile şereflenen birçok

kimseler, onun yanına gelip, o topluluğa katıldılar ve kusa zaman da sayıları (üçyüz) kişiyi buldu.

Mekke'nin Şam yollarını bütün bütün kestiler. Kureyş ise. ticaret ile geçinen bir kabile olduğundan pek çok sıkıldılar. Hemen Resûl-i Ekrem'e elçi gönderip, o topluluğu Medine'ye çağırması için, Kureyş'den Medine'ye varanların reddine dair olan şartın barış kağıdından çıkarılmasını ve bundan sonra Kureyş'ten her kim Medine'ye giderse reddedilmemesini rica ettiler.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Ebu Basîr ile yoldaşlarını çağırmak İçin, Ebu Basîr'e mektup gönderdi. Ebu Basîr, o sırada ağır hastaydı. Mektubun kendisine geldiği zaman son nefese gelmişti. Mektubu eline alıp, yüzüne ve gözüne sürerek ruhunu teslim etti (r.a.).

Ebu Cendel, onu orada gömdükten sonra, o topluluğu alıp Medine'ye geldi ve ondan sonra her taraftan İslâm ile şereflenip gelenin çoğaldı.

Hayber'in Alınışı

Hayber, Medine'nin Şam tarafında ve Medine'ye dört konaklık iıir yerde olan, büyük bir şehirdi. Etrafında birçok kaleler ve pek QOk hurmalıklar ve tarlalar, vardı.

Yukarıda anlattığımız gibi, Medine civarında yurt tutmuş olan Yahudilerin kimi sürgün, kimi öldürülmüş olduklarından, geri kalan '."r.ıı Hayber'de toplanmışlardı.

Ikıl la Nadîroğullarımn başı olan Ahtab oğlu Hüyeyy İl ıı k ıı y k soyunun kıymetli eşyasını getirip Hayber'de gizli bir yere gömmüştü.

Arab'ın en büyük ticareti Şam ile olduğu için, Şam yolu üzerinde Yahudilerin öyle toplanıp da kuvvet meydana getirmeleri Müslümanlar için zararlıydı. Fakat Müslümanların, Mekkeli Kureyşlilerden daima şüphe ve vesvesesi olduğu için, Şam tarafını düşünmeye vakitleıi elverişli değildi. Sonradan Hudeybiye'de Kureyş ile barış yapıldığından artık Şam tarafını düşünmeye fırsat elverdi.

Nitekim Resûl-i Ekrem, Hudeybiye'den dönerek, Medine'de yirmi fün kadar kaldıktan sonra, hicretin yedinci senesi Muharrem ayında (blndörtyüz) yaya ve (ikiyüz) süvari ile Medine'den çıkıp Hayber taralına gitti.

BiR gün sabahleyin erkenden Hayber'e vardı ve kalelerini kuşattı llu kuşatma on günden fazla sürdü.

Devs kabilesi reisi olan Amr Devsî oğlu Tufeyl (r. a) I,ı, hicretten evvel Mekke'ye gelmiş, İslâm ile şereflenmiş ve o ramımdan beri kabilesi halkını imana getirmeye çalışıp çabalamakta bulunmuştu. Bu sefer (dörtyüz) adamı ile Medine'ye gelip Rcsûl-i EKREMIN Hayber çengine çıktığını haber almışı, islâm ordusuna geldi ve bu şanlı muhal el» de bulundu

Yine bu Siradd Dcvs kabilesinden meşhur Ebu Hüreyre (r.a.) de gelip Ashâb-ı Suffe'ye katıldı. Bundan sonra Fahr-i Âlem'in yanından |yi ılmayıp, ezberleme kuvveti çok sağlam olduğundan pek çok hadîs rivayet etmiştir. "Benden fazla hadîs bilen yalnız Ömer oğlu Abdullah'tır. O işittiğini yazardı, ben yazmadım" dermiş.

Hayber muharebesinde Müslümanlardan (onbeş) kişi şehid oldu Yahudilerden ise (doksanüç) kişi öldürüldü. Bu muharebede Hazn ı ı Ali'den büyük kahramanlıklar görüldü. Hatta bir kale kapısını koparıp kalkan gibi kullandı. Sonunda Hayber kaleleri birer birer alındı. Pek çok mal ve eşya ele geçirildi. Hukaykoğullarınm yukarıda zikredilen definesi bulundu. Yalnız bu defineden çıkan kap-kacak ve H Ü S eşyalarının kıymetine on bin altın değer biçildi.

O sırada Hayber Yahudileri tarafından Resûl-i Ekrem'e kızartılım bir koyun sunuldu. Bazı ashab ile sofraya oturdu. Bir parçasını biraz çiğnedikten sonra ağzından çıkarıp attı. "Elinizi çekiniz. Bu koyun zehirli olduğunu bana haber veriyor" dedi. Fakat Ma'rûr oğlu Berrâ'nm oğlu Bişr bir lokma yutmuştu.

Resûl-i Ekrem o zehirli eti biraz ağzında çiğnemekle mübarek vücuduna bir miktar etkisi olmuştu. Hemen tedaviye başlayarak iki küreği arasından kan aldırdı ve zehirin etkileri savuştu. Ama Bişr pek ağır hasta düştü.

O koyunu zehirleyen Mişkem oğlu Selâm'm karısı Haris kızı /.eyneb idi. Hazret-i Peygamber'in yanma getirildi. "Bu hıyanete nasıl cesaret edebildin?" diye soruldu. Zeyneb, "Eğer hak peygamber isen kâr etmez, yok eğer yalancı isen elinden kurtulmuş oluruz, diye bu işe cesaret ettim. Şimdi hak peygamber olduğunu anladım ve sana iman ettim" cevabını verdi. Resûl-i Ekrem onu salıverdi. Fakat sonradan Bişr ölünce, vârisleri tarafından Zeyneb de kısas olarak öldürüldü.

Hayber arazisine hazine için el konuldu. Çocuklar ve kadınlar esir edildiler. Geri kalanı da yarıcılarla yerlerinde bırakıldılar. Hz. Ömer'in halifeliğinde bütün Yahudiler, o yerlerden sürüldükleri zamana kadar Hayber'de kaldılar.

Medine'ye iki konak uzaklığı olan Fedek denen köy halkı, Haybcr'in alındığını işittikleri an, korku ve dehşete düşerek arazileri Resûl-i Ekrem'in olmak üzere yarıcılıkla yerlerinde bırakılmalarını rica ettiklerinden, onlar da o şekilde vatanlarında bırakıldılar.

Hayber esirleri içinde Ahtab oğlu Huyeyy'in kızı Safiyye de vardı. Yahudi reislerinden Hukayk oğlu Rabî'nin oğlu Kinane daha yeni onunla evlenmişti. Hayber'de öldürülünce Safiyye, yeni gelin olarak dul kalmıştı. Safiyye ise son derece güzeldi. Esirlerin paylaşılmasında her kimin payına düşse diğerlerinin gönlü onda kalacaktı, liu yüzden Resûl-i Ekrem, hiç kimsenin hatırı kalmaması için Safiyye'yi kendisine ayırdı.

Fakat cariye olarak mı kalacak, yoksa mü'minlerin anaları hükmünde ona Hazret, i Peygamberin temiz hanımları sırasına mı konu-

lacaktı? Ashab bunu bilmediklerinden, acaba Safiyye örtünecek mi, yoksa örtünmeyecek mi? diye merakla bekleşiyorlardı. Çünkü Hazret-i Peygamber'in hanımlarını ashab, hep kendi anaları yerinde tutarlardı. Karıların yabancı erkeklere görünmeleri evvelce haram kılmmışsa da, bu hal; hür olan kadmlar için idi. Cariyelere örtünme vacib olmayıp onlar açık gezerlerdi.

Sonra Resûl-i Ekrem Safiyye'yi örtünce, mü'minlerin anaları sırasına geçeceği anlaşıldı. Nitekim çok geçmeden Resûl-i Ekrem onunla evlendi.

Resûl-i Ekrem, Hayber'den dönünce Vâdi'l-Kura bölgesine gitti ve oradaki Yahudileri dine çağırdı. Yahudiler, imana gelmeyip karşı durdular. İçlerinden biri dışarı çıkıp, er diledi. Zübeyr (r.a.), onu öldürdükten sonra, başka biri çıktı. Hazret-i Zübeyr onu da yok etti. Daha sonra arka arkaya er meydanına çıkan Yahudilerin birini Hazret-i Ali ve ikisini Ebu Dücâne (r.a.) öldürdü. Böylece Yahudilerin (onbir) neferi öldürülmüş oldu. Sonra yürüyüş ile Vâdi'l-Kura alındı. İçindeki mal ve eşyalar gazilere bölüştürüldü. Halkı Hayberliler gibi çiftçi olmak üzere yerlerinde bırakdılar.

Bunun üzerine Medine'ye yedi-sekiz konak uzaklıkta ve Medine üe Şam arasında bulunan Teyma şehri halkı da vergi vermek üzere boyun eğdiler.

Kısacası bütün çevredeki kabile ve aşiretler, İslâm'ın kudretinden ürktüler. Birer birer dize gelmeye başladılar. Medine'ye dönüldükten sonra, ara sıra etrafa bölük bölük askerler gönderildi. Her tarafta Müslümanların kuvvet ve kudreti görünür oldu.

Böylece kısa zamanda İslâm milleti, pek büyük kuvvet kazandı. Öyle ki, bundan iki sene sonra Mekke'nin fethine kalkışacak kudrete erişmişler ve Mekke'yi kolayca aldılar.

Bütün bu zaferler ve üstünlükler hep Hudeybiye Barışı'nın müsbet neticelerindendir. Çünkü eğer Kureyş ile böyle bir barış yapılmamış ve onlardan Müslümanlar emin bulunmamış olsaydı, beri tarafın işlerine böyle serbestçe bakılamazdı.

Bundan dolayı o barışın şartlarını zararlı görüp de karşı çıkanlar, sonradan pişman olarak tövbe ve istiğfar etmişlerdir.

Yine bu sene Yemen'de yurt tutmuş olan Eş'arî kabilesinden birçok kimseler Ebu Musa Eş'arî.ile birlikte Medine'ye geldiler ve İslâm ile şereflendiler.

Hazret-i Peygamber'in Elçileri

Hudeybiye'den dönüldükten sonra bütün insanlara ve cinlere Peygamber olarak gönderilen son peygamber-Hazret-i Muhammed (s. a.v.) tarafından, İslâm dinine davet için, etraftaki hükümdarlara gönderilmek üzere, hicretin yedinci senesi Muharrem ayında altı ta-

ne mektup yazıldı. Hükümdarlar mühre itibar ettiklerinden, gümüşten öir mühür yaptırıldı. Üzerine "Muhammed Resûlullah" diye kazıtıldı. Yazılan mektuplara bastırıldı. Her mektubu götürmek için birer elçi seçildi ve gönderildi.

Şöyle ki: Necaşi, yani Habeş sultanı Bahr oğlu Asham'a (Ümeyye Damrî oğlu Amr); Mısır hükümdarı olan Mukavkis'e Beltea oğlu Hâtib, Rum kayseri olan Herakl'e Halîfe oğlu Dihye; Belka hükümdarı olan (Ebu Şimr Gassânî oğlu Haris) e Veheb Esedî oğlu Şucâ'; Necid ülkesinden Hanîfe oğullarından Yemame hükümdarı olan Ali oğlu Hevze'ye Amr Âmirî oğlu Selît ve İran kisrası olan Husrev Pervîz'e Huzâfe Sehmî oğlu Abdullah gönderildi.

Habeşistan'daki İslâm muhacirlerini istemek ve Ümmü Habîbe'yi (r.a.) Resûl-i Ekrem'e nikahlamak da, Ümeyye oğlu Amr'ın memurluğu içindeydi. Çünkü Ümmü Habîbe (r.a.) Kureyşlilerin reisi olan Ebu Süfyan'ın kızıydı. Evvelce kocası Cahş oğlu Ubeydullah ile beraber Mekke'den Habeş'e hicret etmişti. Sonradan Ubeydullah Hıristiyan olunca, Ümmü Habîbe dininden vazgeçmemiş, fakat kocasından da ayrılmıştı. Arab kadınları dengini bulmadıkça kimseyle evlenmezlerdi. Böyle soylu bir kadının, gurbette dindaşlarından dengini bulmak da zordu. Zavallı Ümmü Habîbe pek güç bir halde kalmıştı.

Böyle din uğrunda vatanından uzak, akraba ve yakınlarından ayrı ve kimsesiz kalan soylu bir kadının gönlünün almması gerektiğinden, Resûl-i Ekrem onunla evlenmek istemişti.

Necaşî, Ümeyye oğlu Amr'a (r.a.) lâyık olduğu ikramı yapmış ve gereken hürmeti göstermişti. Muhacirlerden Resûl-i Ekrem'in amcası oğlu olan Ebu Tâlib oğlu Cafer'in (r.a.) önünde İslâm ile şereflenmişti. Ümmü Habîbe'yi de Resûl-i Ekrem'e nikâh ettirmiş ve onlar ile beraber diğer İslâm göçmenlerini iki gemiye bindirip Arabistan tarafına göndermişti.

Resûl-i Ekrem, Hayber cengindeyken, onlar Medine'ye geldüer ve Resûl-i Ekrem, Hayber'den dönüşünde onlarla görüşüp son derece memnun oldu. Öyle ki "Bilmem bu iki şey'in hangisiyle ferahlanayım? Hayber'in alınışıyla mı, yoksa Cafer'in gelişiyle mi?" dedi.

Böylece Ümmü Habîbe, diğer mü'minlerin anaları sırasına geçti. Resûl-i Ekrem ile düşmanlarının başı olan Ebu Süfyan arasında akrabalık doğdu.

Mukavkis de Beltea oğlu Hâtib'e (r.a.) ikramda bulunup gereken saygıyı göstermişti. Resûl-i Ekrem'e hediye olarak da dört cariye ve Düldül diye bilinen ve meşhur olan beyaz bir katır ile Ya'fûr adında bir merkep göndermişti.

O cariyelerden biri Mâriye'dir (r.a.) ki, Resûl-i Ekrem'in ondan İbrahim adında bir oğlu dünyaya geldi.

Rum kayseri de Hazret-i Muhammed'in mektubunu saygılı bir şekilde eline alıp yüzüne sürmüş ve Dihye'ye pek çok hürmet edip, birçok hediyeler bile vermiştir.

Çünkı Kum kaysci'i 11c İran kisrası arasında bir ;;t11c*tlli* en t çm pışmalar oluyordu, ünce Kisra uslun gelerek Suriye'yi almış vı buı in Arabistan'ı benimsemişti, iranlılar müşrik olduğundan, bütün UhM Kilab'm düşmanı idiler. Kumlar ise Ehl-i Kitab olan Un İsliyim dinin de bulunuyorlardı. Müslümanlara alışkın millet ise Hır latly futlardı Bundan dolayı yukarıda anlattığımız gibi, İranlıların Rumlara üntün gelmesinden dolayı, Kureyş müşrikleri memnun olmuşlar, Müı lüm n lar- İse üzülmüşlerdi. Sonradan Rumların İranlılara uslun golmeı[1] nl onları yenmesi haberi, Hudeybiye'deyken duyulunca, Muslinisin lar ferahlanmıştı. Bu sırada, ise Rum kayseri Kudüs'e gelip o tarafın işlerini düzene sokarak o bölge halkını memnun etmek ve araların bulmak isterdi. İşte bu sırada Dihye, gidip kendisine Hazret i Mu hammed'in (s.a.v.) mektubunu verdiğinden dolayı pek çok illilal ve hürmet görmüştü.

Gassan hükümdarları aslında Yemen'den bu taıaflara gÖÇ eden Arab kabilelerinden idi. Pek çok zamandan beri bu bölgede nü küm süregelmişlerdir. Fakat bunlar, Rum kayserine yani imparatoruna bağlanarak, onun tarafından Şam yöresindeki çöl Arapları üzerine memur idiler. Buna göre (Ebu Şimr Gassanî oğlu Haris) Kayser' in bir valisi sayılırdı. Halbuki Şûcâ' Esedî (r.a.) gidip ona Resûl-i Kkrem'in mektubunu verince, okuyup yere atmış ve "İşte ben, onun üzerine varıyorum" diyerek kötü muamelede bulunmuştu. Üstelik Kayser'e mektup gönderip, askeriyle Medine'ye saldırmak için izin istemişse de, imparator izin vermemişti.

Şucâ' Esedî Medine'ye gelip, Hâris'in öyle kötü muamelesini anlatınca, Resûl-i Ekrem Hâris'e "Memleketi yok olsun" diye beddua etti. Çok geçmeden Haris, küfür üzere ölerek canını cehenneme ısmarlayıp gitti.

Yemame hükümdarı Heyze de Hıristiyan'dı. Selît, Âmirî (r.a.) varıp, Resûl-i Ekrem'in mektubunu kendisine verince "Eğer beni kendisi veliaht ederse müsîüman olurum ve ona yardım ederim, aksi halde onunla harp ederim" demiş olduğundan Resûl-i Ekrem "Yâ Rabbi! Sen onun hakkından gel" dedi. Arası çok geçmeden Hevze de, kâfir olarak ölmüştür.

Hevze tarafından Medine'ye gönderilmiş olan Rihâl Müslüman olup, epeyce Kur'an da öğrenmişken Yemame'ye dönünce dinden çıkmıştı. Üstelik bir de "Resûl-i Ekrem Müseylemetü'l-Kezzâb'ı peygamberlikte kendisine ortak etti" diye, akim kabul etmeyeceği bir de yalan uydurmuştu.

Huzâfe oğlu Abdullah (r.a.) da Kisra'nm başşehrine varıp, Resûl-i Ekrem'in mektubunu verince, Husrev Pervîz, hiddetlenerek mektubu yırtıp parça parça etmiş olduğundan Resûl-i Ekrem "Allah, onun memleketini ve devletini parçalasın" diye Perviz'e beddua etti.

Perviz, kendisinin Yemen'de vali bulunan ve Sâsânoğullarından Bâzân'a haber gönderip "Şu Hicaz tarafında peygamberlik dâvası güden adamı bana gönder" diye emretmiş olduğundan, Bâzân da

Resûl-i Ekrem'e "Hemen Kisrâ'nm yanma varasm" diye mektub yazıp, iki memur ile Medine'ye gönderdi. Memurlar gelip Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanma girdiler. Bâzân'm mektubunu verdiler. "Hemen Kisrâ'nm yanma gidersen, Bâzân da senin için Kisra'ya şefaat - nâme yazar, yok eğer gitmezsen seni öldürür" dediler. Resûl-i Ekrem de "Yarın cevap veririm" diye onları yanından çıkardı.

Bunun arkasından Resûl-i Ekrem'e vahiy geldi. Allah tarafından Perviz'e, oğlu Şirveyh musallat olarak o gece onu öldürmüş olduğu haber verildi. Resûl-i Ekrem de o memurları çağırdı. Olanları onlara haber verdi. "Benim dinim yakında Kisrâ'nm devletinin eriştiği yerlere ulaşacaktır. Bâzân'a söyleyin imana gelsin" dedi.

O memurlar dönüp San'a'ya varmışlar ve olup-biteni Bâzân'a haber vermişler. Birkaç gün geçince, Şirveyh tarafından babasının öldürüldüğüne dair ve Hazret-i Peygamber'e saldırılmamasını büdiren ferman Bâzân'a gelince, hesap ettiler. Baktılar ki:

Perviz'in öldürülmesi, Resûl-i Ekrem'in haber verdiği günün gecesine rastliyor. Bu mucizeyi görünce, gerek Bâzân ve gerek İranlılardan onun emri altında bulunan kimseler, hep imana geldiler.

Resûl-i Ekrem de Bâzân'ı San'a. valisi tayin etti. İşte Hazret-i Peygamber'in ilkönce tayin ettiği vali budur ve İran emirlerinden ilkönce imana gelen de odur.

Hazret-i Peygamber [s.a.v.] în Hac Vakti Gelmeden Yaptığı Hac

Hicretin yedinci senesinin Zilkade ayının başlarında Umre, yani Kabe'yi tavaf ve sa'y niyetiyle Resûl-i Ekrem, Medine'den çıktı. Kurbanlık altmış deve götürdü. Yedekte yüz at vardı. Çocuklardan ve kadınlardan başka, ashabdan (ikibin) kişi de beraberdi.

Mekke'ye yaklaştıklarında Kureyşliler, Mekke'den çıkıp uzaktan Resûl-i Ekrem'in gelişini seyrettiler.

Resûl-i Ekrem, deve üzerindeydi. Ashabı etrafını kuşatmışlardı. Revâha oğlu Abdullah (r.a.) Resûl-i Ekrem'in önünde yürüyor ve ilâhî tarzında güzel şiirler okuyordu.

Revâha oğlu Abdullah, Hazreç kabilesinden ve Akabe'de biat edip, Bedir Muharebesi'nde bulunan ensardan ve meşhur şâirlerdendi. Her zaman kâfirlerin sapık dinlerini kötüleme yolunda şiirler söylerdi. Bu sefer de Resûl-i Ekrem'in önünde o türlü şiirler söyleyerek gidiyordu.

Bu şekilde Mekke'ye girdiler. Hemen Resûl-i Ekrem Kabe'yi tavaf ve Safa ile Merve arasında sa'y etti yani yürüdü. Ashab da aym şekilde hareket ettiler. Kabe'yi ziyaret hükümlerini yerine getirdiler.

Resûl-i Ekrem'in Hudeybiye hâdisesinden evvelce görmüş olduğu rüya, işte bu sefer ayniyle çıktı. Amcası Abbas bu sefer kendi karısı

Ümmü'l-Fadl'm kız kardeşi olan Haris kızı Meymûne'yi Resûl-i Ekrem'e nikâh ettirdi.

Resûl-i Ekrem, üç gün Mekke'de kaldıktan sonra çıkıp ashabiyle beraber Medine'ye döndü.

Hicretin Sekizinci Senesi

Velid oğlu Hâlid, Ebu Talha oğlu Osman ve Âs oğlu Amr hicretin bu sekizinci senesi Safer ayında, Medine'ye gelip İslâm ile şereflendiler.

Velid oğlu Hâlid, Mahzumoğullarmın ileri gelenlerindendi. Kureyş'in süvari başbuğu idi. Harp fenni kendisine bir Allah vergisiydi. Uhud Muharebesi'nde Kureyşliler yenik düşmüşken, yenmelerine o, sebep olmuştu. İslâm olduktan sonra İslâm dinme pek büyük hizmetler etmiştir.

Ebu Talha oğlu Osman da Abdü'd-Dâroğullarındandı. Kabe'nin perdecisi idi. Kabe anahtarı onların elindeydi.

Âs oğlu Amr, Sehimoğullarmm büyüklerinden ve Arab'ın dâhilerinden, yani Arab'ın cin fikirlilerinden akıllı ve hikmetli bir kişiydi. Halli zor, çetrefilli işlerin halledilip düzeltilmesinde eşi yoktu.

Kureyş büyüklerinden böyle üç büyük adamın, birlikte gelip iman etmeleri, Müslümanların sevinmelerine yol açtı.

Bu sıralarda Medine'den takım takım İslâm askerleri çıkarak etrafta karşılaştıkları müşrik sürülerini vurup yağmalıyorlardı; Bu uğurda bazen yeniyorlar, bazen de yenik düşüyorlardı. Bununla beraber ara sıra Medine'ye ganimet malları getirüiyordu.

İMiste Savaşı

Mûte, Şam diyarında Kerek şehrinin güneyinde Belka'ya bağlı bir yerdir. Hicretin sekizinci senesi Cumâdelûlâ ayında orada büyük bir muharebe olmuştur. Müslümanların Rumlarla yaptığı ilk muharebe budur.

Resûl-i Ekrem Umeyr Ezdi oğlu Hâris'i mektupla Busrâ valisine göndermişti. Haris (r.a.) Mûte'ye varınca, Rum kayserinin emirlerinden (Amr Gassanî oğlu Şurahbil), onu Resûl-i Ekrem'in elçisi olduğunu bildiği halde öldürmüştü. Ondan başka Resûl-i Ekrem'in hiç bir elçisi öldürülmemişti.

Resûl-i Ekrem, elçisinin öldürüldüğünü duyunca, pek çok üzüldü. Hemen kendi azadlısı olan Harise oğlu Zeyd'i (r.a.) başkumandan tayin ederek, sancağı eline verdi. (Üçbin) İslâm askeriyle onu Medine'den çıkardı. Kendisi de Medine dışında Seniyyetü'l-Vedâ denen yere kadar çıkıp onları geçirdi. "Harise oğlu Zeyd şehid olursa

yerin» Ebu Talib oğlu Cafer; o da şehid olursa Revâha oğlu Abdullah geçsin. O da şehid olursa Müslümanlar, içlerinden 'bîrini seçsin" diye de emir buyurdular.

Şurahbil, İslâm ordusunun hareketini işitir işitmez, kardeşi Amr oğlu Sudûs ile ileriye bir miktar süvari göndermekle beraber, daha çok asker toplamaya başladı. Kayser'den de yardım istedi.

Böylece İslâm ordusuna karşı gelmek üzere Şam'da bulunan Bizans askeriyle, Bizans imparatoruna bağlı olan Arablardan meydana gelen çok büyük bir ordu kurulmuştu.

Amr oğlu Sudûs, büyük bir sür'atle hareket ederek Vâdi'l-Kura'da İslâm ordusu üe karşılaştı. Fakat cenge girince askeri bozuldu ve kendisi öldürüldü.

İslâm ordusu oradan kalkıp Meân'a vardıklarında (yüzbin) kişiden fazla mükemmel bir Rum ordusunun hareket etmiş olduğu işitildi. Bu haber üzerine kumandanlara durgunluk geldi. İki gün Meân'da kaldılar. "Bunu Resûl-i Ekrem'e yazalım da gelecek cevabı bekleyelim" dediler. Fakat Revâha oğlu Abdullah (r.a.), diğerlerine cesaret verici sözler söyledi. Bunun üzerine Allah'a tevekkül ederek ileri yürüdüler.

Mûte denen yere ulaştıklarında, düşman askeri göründü. Gerek sayıca ve gerek harp âletleri bakımmdan, o kadar büyük ve mükemmel bir ordu idi ki, (üçbin) askerle ona karşı varmak mümkün değildi. Fakat geri çekilip de yakayı kurtarmak da zordu.

Hemen Harise oğlu Zeyd (r.a.) sancağı eline alıp, harp meydanına girdi. İslâm askerleri de onun etrafında saf bağladılar. Zeyd (r. a.), mızrak ile vurulup şehid olunca, sancağı Ebu Tâiib oğlu Cafer (r. a.) tuttu. O da pek çok yerinden yaralandı. Fakat asla mühimsemeyip yerinden kımıldamadı. Hatta sağ eli kesildi. Hemen sancağı sol eline aldı. Sol eli de kesildi. Hemen sancağa sarıldı ve sonunda şehid oldu. Hemen Revâha oğlu Abdullah (r.a.), koştu ve sancağı alıp harbe başladı. O da şehid olunca, İslâm ordusu başbuğsuz kaldı ve bu sırada daha on kadar Müslüman şehid oldu. Bu yüzden İslâm askerleri bozulup dağıldı.

Fakat sancak yere düşmesin diye Ebu Yüsrü'1-Ensarî (r.a.) aldı ve Müslümanlar tarafından kumandanlığa kim seçilecekse ona vermek üzere Akram Aclânî oğlu Sabit'e (r.a.) verdi.

İslâm askerleri bozularak geri dönüp giderken Velid oğlu Hâlid (r.a.), önlerine geçip onları alıkoymak istediyse de fayda vermedi. Fakat kendisi bir yer seçerek dayandı.

Daha sonra Âmir oğlu Kutbe (r.a.), askerin önüne geçip "Ey Müslümanlar! Kaçarken ölmektense pençe pençeye erkekçe vuruşarak can vermek hayırlıdır" diyerek, ordunun İslâmlık gayretini harekete geçirecek sözlerle, bozgun askeri geri çevirdi. Hepsi gelip Velid oğlu Hâlid'in yanma toplandılar. Akram oğlu Sabit de sancağı getirip ona verdi. Hazret-i Hâlid, kabul etmeyip "Sen, ona benden daha fazla lâ-

yıksın. Çünkü benden yaşlısın, hem de Bedir Harbi'nde bulunan ashabın ulularınd ansın" dedi.

Sabit de ona "Sen, harp san'atını daha iyi bilirsin. Ben sancağı ancak[1] sana vermek için aldım" dedikten soma "Ey Müslümanlar! Hâlid'in kumandanlığına razı mısınız?" diye sorunca herkes "Evet" dediler ve hemen onun emri altına girdiler. Hz. Hâlid sancağı eline aldı ve askeri güzelce düzene soktu. Mertçe savunmaya girişti. Akşam olunca iki ordu birbirinden ayrıldı.

O gün Hâlid'in harb san'atında herkesçe bilinen ustalığı kadar, ne derece cesur olduğu da belli oldu. Öyle ki, elinde dokuz kılıç kırıldı.

Düşmanın çokluk ve kuvvetine karşı, İslâm ordusunun kuvveti pek az olduğu halde, İslâm askerlerinin muharebe meydanında böyle mertçe ve fedakârca davranışına düşman askeri, hayretle bakıp şaştı ve bayağı gözleri yıldı.

Bununla beraber Müslümanlara nisbetle sayıca pek çok olduklarından, ertesi günü hemen İslâm askerlerini her taraftan sarıp bitirmek niyetindeydiler.

Hz. Hâlid ise sabahleyin askerini harp düzenine sokup tabiye ettiği sırada, durumunu, da değiştirdi. Şöyle ki: Öncüleri artçı ve artçıları öncü etti. Sağ kanattaki askeri sol kanada, sol kanattaki askeri sağ kanada geçirdi. Düşmanın her bölüğü, kendi önünde dün görmüş olduğu askerden başka asker görünce, Müslümanlara yardım için taze asker gelmiş deyip dururken Hâlid, onların üzerine ansızın şiddetli bir hücum edince, düşman bozuldu ve harp meydanında bir çok silâh ve diğer malzemelerini bırakıp geri çekildi.

Fakat düşmanın gerisi çok idi. Maksat ancak İslâm askerlerini bu felâket denizinden çıkarıp kurtarmaktı. Hazret-i Hâlid, düşmanın bu bozgununu fırsat ve bu fırsatı ganimet bilerek hemen geri çekildi. Askerin dağılmasına meydan vermeyerek yavaş yavaş dönüp sağsâlim Medine'ye geldi. Doğrusu bu hususta harp san'atında pek büyük bir ustalık gösterdi.

Mûte'de o şekilde muharebe olurken Resûl-i Ekrem, o muharebeyi gözü önünde seyreder gibi ne olduğunu biliyordu. Hatta Mûte'de muharebe olunduğu gün Resûl-i Ekrem, Medine'deki mescidde ashabiyle oturuyordu. Aynı zamanda basiret gözüyle mânâ âlemine yönelikti. Harise oğlu Zeyd'in şehid olduğunu söyledikten sonra biraz sustu. Mübarek gözlerinden yaş akarak Ebu Tâlib oğlu Cafer'in ve Revâha'nın oğlunun da şehid olduğunu haber verdi. Sonra "Allah'ın kılıçlarından birisi olan Hâlid, sancağı aldı ve iş onun yüzünden fetholdu." dedi.

Ondan sonra Velid oğlu Hâlid'e "Allah'ın Kılıcı" sözü lâkab oldu. Gerçekten Müslümanların elinde Allah'ın keskin bir kılıcıydı. Ondan sonra da onun yüzünden pek çok fetihler meydana geldi.

Yine o zaman Resûl-i Ekrem "Cafer'in kesilen iki eline bedel yüce Allah, ona iki kanat verdi. Gördüm ki: Melekler ile birlikte uçu-

yordu" dedi. Bundan dolayı Ebu Tâlib oğlu Cafer de, bundan sonra "Câfer-i Tayyar" yani Uçan Cafer diye meşhur oldu.

Bazı Savaşlar

Kuzâa kabilelerinden Bellâ ve Uzre kabilelerinin Medinelilerin hayvanlarmı yağmalamak için, Vâdi'l-Kura arkasında toplandıkları haber alındı.

Âs oğlu Amr'm (r.a.) babası olan Vâil oğlu As'm annesi ise Bellâ kabilesinden olduğundan Resûl-i Ekrem, Âs oğlu Amr'ı başbuğ tayin ederek, bu sekizinci hicret senesinin Cemâdilâhire ayında muhacirler ve ensardan (üçyüz) kişiyle o tarafa gönderdi. Bunların otuzu atlıydı.

Âs oğlu Amr o kabileye yaklaşınca çok kalabalık olduklarını öğrendi. Mekis oğlu Râfi'i (r.a.) Resûl-i Ekrem'e gönderip yardım istedi.

Resûl-i Ekrem de yardım için Cerrah oğlu Ebu Ubeyde'yi (r.a.) (ikiyüz) kişiyle oraya gönderdi. "Anlaşmazlığa düşmeyiniz, birlikte hareket ediniz" diye de tenbihte bulundu. Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer (r.a.) de bu (ikiyüz) kişi içindeydiler.

Ebu Ubeyde, Âs oğlu Amr'm yanına varınca askere imam olmak istedi. Amr ise "Sen, bana yardım için geldin. Asıl kumandan benim" dedi. Ebu Ubeyde yumuşak huylu bir adam olduğundan "Resûl-i Ekrem, 'ayrılık etmeyiniz' diye emretti. Sen bana uymazsan, ben sana uyarım" deyince Âs oğlu Amr askere imam olup namaz kıldırdı.

Böylece ashabın ulusu olan Hz. Ebu Bekir ve Ömer (r.a.), Âs oğlu Amr'm emri altına'girmiş oldu.

Amr, hikmetli ve tedbirli bir adamdı. Askerin itaat ve disiplinini görünce hemen harb bakımından lâzım gelen tedbirleri şiddetle yerine getirmeye başladı. Hatta gece orduda ateş yanmasını sıkı bir şekilde yasaklayarak "Her kim ateş yakarsa onu, o ateşe atarım" diye ilân etti.

Hava ise pek soğuktu. Asker gelip Hz. Ebu Bekir ve Ömer'e şikâyette bulundular. Hz. Ömer "Ne demek? Bu adam askeri soğuktan kıracak mı?" diye Amr'm yasağını kaldırmak istediyse de Hz. Ebu Bekir "Dokunma ey Ömer! Hazret-i Peygamber, onu sırf harp san'atını iyi bildiği için başbuğ yaptı. Madem ki bu saatte başkumandan odur. Onun işine karışmak uygun değildir" deyince Hz. Ömer de sustu.

Amr'm bu yasağı ise aslında güzel bir tedbirdi. Çünkü orduda ateşler yansa İslâm askerinin ne kadar olduğu karşıdan tahmin olunabilirdi. Düşman ise çok kalabalık olduğundan, İslâm askerinin (beşyüz) kişiden ibaret olduğunu bilse telâş etmeyerek dayanıp dururdu.

Amr ise kurduğu tertibi kimseye açmayıp hemen sabah olur olmaz düşman üzerine ansızın şiddetli bir hücumda bulundu. Düşman Müslümanların ne kadar olduğunu bilmediği için birdenbire neye

uğradığım şaşırarak ürktü. Bozuldu. Birçok hayvanlarını bırakarak, karmakarışık bir halde kaçmaya başladı.

Bu hâdise, hiç bir Zaman bir kumandanın işine karışmanm uygun olmadığına; askerin birinci vazifesinin kumandanına itaatten ibaret olduğuna açık bir delildir.

Amr, daha yeni îslâm olmuşken böyle ashabın büyüklerinden meydana gelen bir askerî bölüğe kumandan olup da, kazanmış olarak Medine'ye dönüşüne sevincinden bayıldı. "Resûl-i Ekrem yanında benim başkalarına üstünlüğüm olmasa böyle en sevgili ashabını benim emrim altına vermezdi" yollu yanlış bir fikre kapıldı.

Onun bu sefer muhacir ve ensardan (üçyüz) kadar ashaba başbuğ tayin edilmesi ise, sırf hikmetli ve tedbirli, askerî işleri yapabilen bir kişi olmasiyle beraber büyük annesi, Kuzâa soyundan bulunduğu içindi.

Ebu Ubeyde'nin ona uyması da, sırf arada bir çeşit ayrılık çıkmasın diye onu idare etmekten başka bir şey değildi. Halbuki bir kimsenin bir hususta seçkin olup da o yüzden bir zümreye üstün ve baş olmasından dolayı her yönden üstün olması gerekmez.

Amr, Medine'ye döndükten sonra Hz. Muhammed'in (s.a.v.) önünde "Ey Allah'ın Resulü! En çok sevdiğin kimdir?" diye sordu. Resûl-i Ekrem de "Ayşe'dir" diye cevap verdi. Sonra Amr "Kadınlardan değil, erkekler içinde en çok sevdiğin kimdir?" deyince Resûl-i Ekrem de "Ayşe'nin babası Ebu Bekir'dir" dedi. Bunun üzerine Amr "Ya, ondan sonra en çok kimi seversin?" deyince "Ömer'i severim" dedi. Amr "Daha sonra kimi seversin?" diye sorunca Resûl-i Ekrem de sırasiyle öteki ashabını saydı. Bu şekilde hayli ashabın isimleri söylenip, hâlâ kendisine sıra gelmediğini görünce Amr, sustu.

Amr'dan rivayet edilmiştir ki: Böyle Resûl-i Ekrem ile geçen karşılıklı konuşmasını anlattıktan sonra "En sona kahrım diye korkumdan dolayı sesimi kesip sustum" dermiş.

Aslında Amr (r.a.), ashabın büyüklerinden ise de o vakit ashab içinde ona nisbetle Allah ve Resulü yanmda daha sevgili ve daha faziletli pek çok kimseler ve onun tabakasının üstünde hayli tabakalar vardı. İşte o tabakalarda bulunan ashabın seçkin büyükleri sayıldıktan sonra Amr'a sıra geleceğini kendisi de anlaymca sözü uzatmayıp kısa kesmiştir.

Ara Bilgiler

Ashabın birinci tabakası ilkönce iman eden Hatîcetü'l-Kübrâ, Ebu Kuhafe oğlu Ebu Bekir ve Harise oğlu Zeyd ile Affân oğju Osman, Avf oğlu Abdurrahman, Ebu Vakkas oğlu Sa'd, Avvâm oğlu Zübeyr, Ubeydullah oğlu Talha ve sonra Cerrah oğlu Ebu Ubeyde, Zeyd oğlu Saîd, Maz'ûn oğlu Osman, Yâsir oğlu Erkam ve Bilâl-i Habeşî ile Hattâb oğlu Ömer'in İslâmmdan önce imana gelen diğer seçkin sa-

ilahelerdir ki, (otuzdokuz) kişiye yükseldikleri halde Hz. Erkam'ın Sala üzerinde olan evinde toplanıp Resûl-i Ekrem ile gizlice görüşürlerdi.

Hz. Ömer de o evde imana geldi ve onunla Müslümanların sayısı kuka yükseldi. Bunun üzerine İsiâm dini ilân edildi. Onlardan un kişiyi Resüi-i Ekrem, daha hayattaken cennet ile müjdeledi. İşte onlara "Aşcre-i Mübeşşere" denir ki; Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Ubeydullah oğlu Talha, Avvâm oğlu Zübeyr, Ebu Vakkas oğlu Sa'd, Zeyd oğlu Saîd, Avf oğlu Abdurrahman ve Cerrah oğlu Ebu Ubeyde Hazretleridir. Allah hepsinden hoşnud olsun.

Fahr-i Âlem, bir yerde otursa sağında Ebu Bekir, solunda Ömer otururdu. Karşısında Osman oturup başkâtiplik vazifesini yapardı. Ali de Resûl-i Ekrem'in sır kâtibi ve surlarını söylediği bir kimse idi (r.a.).

Fahr-i Âlem Hazretleri, Ebu Bekir'in kızı Ayşe'yi ve Ömer'in kızı Hafsa'yı alıp, ikisine de damat olmuştu. Osman'a bir kızını ve o ölünce diğer kızını verdiği gibi Ali'ye de en sevgili kızı olan Fâtımatü'z-Zehra'yı (r.a.) verip ikisini de kendisine damat etmişti.

Bu dördü Hulefâ-yi Râşidîn yani ük dört halifedir ki bütün seçkin ashabın en faziletlisidirler.

Yukarıda anlattığımız gibi Hz. Ebu Bekir, cahiliyet zamanında büyümüşken asla putlara tapmamıştı.

Hz. Ali ise, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) evinde büyüyüp çocuk yaşta Müslüman olmuştu

Bundan dolayı seçkin ashab içinde putlara hiç secde etmemiş olmak, bu ikisine ait bir şeref ve meziyetti.

Hz. Talha, Harise oğlu Zeyd'den sonra en evvel imana gelen beş kişinin birisidir. Uhud harbinde kâfirlerden biri, Resûl-i Ekrem üzerine kılıç sallayınca, Talha o hamleyi eliyle boşa çıkarmış bu darbeden eli çolak kalmıştı.

Hz. Zübeyr, Hz. Hatice'nin kardeşi oğlu ve Hz. Ebu Bekir'in damadıdır. Annesi de Resûl-i Ekrem'in halasıdır. Bütün muharebelerde Resûl-i Ekrem ile birlikte bulunmuştur.,

Ebu Vakkas oğlu Sa'd (r.a.) da en evvel iman edenlerdendir. Evvelâ Allah yolunda ok atan ve din uğrunda kan döken odur. Uhud harbinde yerini terketmeyenlerden biridir ki, Resûl-i Ekrem'in yanından ayrılmayarak o gün bin ok atmıştı.

Zeyd oğlu Saîd (r.a.), Hz. Ömer'in amcası oğludur. Onun kız kardeşini almıştır. Karısıyla birlikte Hz. Ömer'in İslâmma sebep olmuştu.

' Avf oğlu Abdurrahman (r.a.), Zühreoğullarmdan ve Resûl-i Ekrem'in annesi Âmine hatunun akrabasmdandır. Uhud çenginde yirmi bir yerinden yaralanmış ve yaranın biri ayağında olduğundan toptl kalmıştı.

Cerrah oğlu Kbtı Ubeyde (r.a.) de Uhud Harbinde Itcıul ı Kktem'ln yüzüne halan halkaları, dişleriyle tutup çıkarırken İki bil dlyl

Ashabın ikinci tabakası: Hz. Ömer'in İslâmmdan sonra İslam **i şereflenenlerdir.**

Üçücü tabakası: Akabe'de ilkönce biat eden ensardır.

Dördüncü tabakası: İkinci defa Akabe'de biat eden ensardır sayıları yetmişi geçiyordu.

Beşinci tabakası: Resûl-i Ekrem'in Mekke'den hicretinde daha K ba'da iken gelip de ona yetişen muhacirlerdir.

Altıncı tabakası: Bedir Muharebesi'nde bulunan muhacirler ensardır ki, onlara 'Eshâb-ı Bedir" denir.

Yedinci tabakası: Bedir Muharebesi'yle Hudeybiye seferi arası **da hicret edenlerdir.**

Sekizinci tabakası: Hudeybiye'de Şecere-i Rıdvan adı altında bi eden ashabdır.

Dokuzuncu tabakası: Hudeybiye Barışı'ndan sonra hicret ede lerdir ki; Âs oğlu Amr, onlarm ileri gelenlerindendir.

Bazı Askerî Hareketler

Receb ayında Cerrah oğlu Ebu Ubeyde (r.a.) kumandasında (11 yüz) askerle Kızıldeniz kıyılarına gönderildi. Hz. Ömer de onun y mndaydı.

Bundan maksat Cüheyne kabilesinden bir taifeyi yola getir m-idi. Fakat çarpışma olmaksızın dönüldü.

Şa'ban ayında Reb'î oğlu Ebu Katâde (r.a.), (onbeş) kişiyle N cid taraflarına gitti. Bir aşireti vurdu. (İkiyüz) deve ve (ikibin) I; yunlarını sürüp getirdi.

Mekke'nin Alınışı

Önceden anlattığımız gibi, Hudeybiye'de Barış yapıldığı zam; **Huzâa kabilesi, Resûl-i Ekrem'in ve Bekiroğulları kabilesi de Kürej lilerin kanadı altına sığınmışlardı.**

Halbuki Huzâa ile Bekiroğulları arasında eski bir düşmanlık vı dı. Bu sekizinci hicret senesi içinde Bekiroğulları, ansızın Huzâa ıize **ne saldırmıştı. Kureyş reislerinden Ümeyye oğlu Safvan, Ebu** Ce) **11 0 lu İkrime, Amr oğlu Süheyl, Abdü'l Uzzâ oğlu Huveytıb** ve **Rafa 0 lıı Mükrez de bir miktar Kureyşliler ile Bekiroğullarına yardım** ad rek **Ihızâa'dan (yirmiüç) kişiyi öldürmüşlerdi.**

Itıınıın üzerine Huzâa kabilesi tarafından Salim Ilıızâı oğlu **Aı** (kırk.) **kişiyle** Medine'ye **geldi. Resul i Kkıem'e** olup **biteni anlattı.**

O şekilde **Kureyşliler, Bekiroğulları** İle beraber Iluzna'ya **ııııld dikilirindim dolayı Hudeybiye Hırı.şı'ıı bozmuş** oldular İm sebepti Remil I Ki.um **de Iltr/Aıı'yıı ıındtıklıııııılııı fıızlıı yardım** edeceglı *ı,t.* veıdI **Kum** v İlli le "Vıı 11 (i/.Aıı'ıl ıı 11 olıhiı illrıı lulıııııImııı divitleri

veriniz, yahud ückiroğuUurını himayeden vazgeçiniz" diye haber gönderdi.

Kureyşliler, iki teklifi de kabul etmedilerse de, antlaşmayı kendilerinin bozmuş olduklarını düşündükçe telâşa düştüler. Hatta Hi.şam oğlu Haris ve Ebu Rabia oğlu Abdullah, Safvân ile arkadaşlarına gidip "Sizin yaptığınız, Muhammed ile aramızda olan antlaşmayı bozmak demektir" diyerek onları ayıpladılar.

Kısacası Kureyş reisleri birbirine düştüler. Sonunda Resûl-i Ekrem ile barışı yenileyip uzatmak üzere Ebu Süfyan'ı Medine'ye yolladılar.

Ebu Süfyan Medine'ye geldi. Kızı Ümmü Habîbe'yle (r.a.) görüşlü. Sonra • Resûl-i Ekrem ile buluştu. Antlaşmayı yenilemek istedi. Fakat bir cevap alamadı.

Sonra Hz. Ebu Bekir, Osman, Ali ve ensarm ulusu olan Ubâde oğlu Sa'd gibi ileri gelen ashabın himayesine başvurdu. "Bizler, kendiliğimizden kimseyi kanadımız altına alamayız. Resûl-i Ekrem, her kimi korumak isterse biz de onu koruyup gözetmeye mecburuz" yollu birer söz söylemeleriyle hiç birinden sadra şifa bir cevap alamadı.

Hz. Ömer'e (r.a.) gidip, bu sefer ondan şefaat istedi. Hz. Ömer iten mi şefaat edeceğim? Dünyada bana bir arkadaş olmayıp da yalnız bir küçük karınca bulsam onu kendime arkadaş ederek sizinle harp ederdim" diye açıktan açığa sert bir dille red cevabı vermişti.

Ebu Süfyan her taraftan ümidini kesince Resûl-i Ekrem'in en levgili kızı olan Fâtımatü'z-Zehrâ'nın (r.a.) yanına vardı. Oğlu ve Resûl-i Ekrem'in gözünün nuru Hz. Hasan (r.a.), ayakta geziyordu.

Ebu Süfyan "Ey Muhammed'in muhterem kızı! Bari sen beni himaye etsen olmaz mı?" diye yalvardı. Hz. Fâtıma "Ben bir kadınım. Kimseyi himaye edemem" diye cevap verdi. Ebu Süfyan "Şu oğluna emret ki, halkın arasına gidip, beni himaye ettiğini ilân etsin, bana yetişir. O da dünyanın son devrine kadar bütün Arab'ın ulusu olur" diyerek Hz. Hasan'ı gösterdi.

Hz. Fâtıma "Oğlum küçüktür. Daha kimseyi himaye edecek ve kimseye eman verecek yaşa gelmedi" diyerek özür diledi.

Ebu Süfyan şaşırdı. Yine Hz. Ali'nin yanma gitti. "Ey Ali! Ben işin sarpa sardığını anladım, ne yapayım? Bana bir öğüt ver. İşime yarayacak bir çıkar yol göster" diyerek Hz. Ali'yi epeyce sıkıştırdı. Hz. Ali, çaresiz kalıp "Sen Kureyşin ulususun. Çık, halk içinde umumî bîr himaye ilân et. Sonra çık„git" diyerek onu başından savmak istedi. Ebu .Süfyan "Bu tedbir, yeter mi? Ne dersin" deyince Hz. Ali "Orasını bilemem. Fakat başka çare de bulamam" dedi.

Bunun üzerine Ebu Süfyan, hemen Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Mescidine geldi. Halka karşı "Ey insanlar! Ben iki tarafı da rinamın altına aldım. Yemin ederini ki kimse benim sözümü kırına/. Mininin" dedi Kendisini tasdik eden kimse olmadığı halde, hemen di /esine binip ellik Ashab da "Hu ne?" diyerek onun arkanındım birbirine bakıp gülüştüler

Halbuki Ebu Süfyan Medine'de fazlasiyle kaldığından Kureyşliler "Her halde o da Muhammed'in taralına meylederek gizlice bağlandı" diyerek onu töhmet altında tutmuşlardı.

Ebu Süfyan, geceleyin Mekke'ye varmış, evine girmiş, kavminin kendisini o şekilde töhmet altında tuttuğunu karısı Hind, ona bildirmiş ve "Sen, ne yaptın?" diye sormuş. O da bir şey yapmadığını haber vermiş. Hind ise hiddetlenerek onun göğsüne bir tekme vur muş.

Ebu Süfyan, kavminin kendisini töhmet altında tutmasından ve karısının kötü davranışından dolayı dünyaya küsmüş ve kendisini te mize çıkarmak için sabahleyin Safa ve Merve'deki Esâf ve Nâ1le adlı putların yanına gidip, onlar için kurban kesmiş ve "ölünceye kadar sizin ibadetinizden ayrılmam" diye onlara söz verip and içmiş

Kureyş büyükleri, Ebu Süfyan'm yamna gelip "Muhammed'den ne haber var, onunla barışı yeniledin mi?" diye sormuşlar. Ebu Süf yan "Allah'a yemin ederim ki Muhammed'den barış istedim, bana bir cevap vermedi. Ebu Bekir'in yanına gittim, ondan da bir hayıı görmedim. Hattâb oğlu Ömer'e başvurdum, bize en büyük düşman onu buldum. Muhammed'in diğer ashabını dolaştım, her biri bir söz ile beni başından savdı. Birinden yardım göremedim. Hükümdarlarına bu derece bağlı bir millet görmedim. Bu sebeple barışı yenileyemcdim. Sonunda Ali'nin ihtarı ile kendiliğimden umumî bir barış ilân ettim" diye cevap vermiş.

"Ya, Muhammed senin bu ilânını tasdik etti mi?" diye sordukla nnda, Ebu Süfyan "Hayır, o tasdik etmedi. Ama başka çare de bula inadım" demiş. Onîar da "Öyle ise sen hiç bir şey yapmamışsın. Senin kendi kendine ilân ettiğin bansın ne hükmü var? Ali, seninle adeta eğlenmiş. Sen bize barış haberi getirmedin ki emin ve rahat olalım, muharebe haberi getirmedin ki sakınalım ve harbe hazırlanalım" diye onu azarlamışlar.

Resûl-i Ekrem ise, Ebu Süfyan'ın dönüşünden sonra sıkı sıkıya yol hazırlığına başladı.

Bir gün evinden çıkıp kapısı önünde oturdu ve "Ebu Bekir'i çadırınız" diye emretti. Hz. Ebu Bekir gelip Resûl-i Ekrem'in önünde olurdu. Haylice gizli lâkırdı ettikten sonra Resûl-i Ekrem, onu sağ la rafına geçirdi ve Hz. Ömer'i çağırdı.

Hz. Ömer de gelip Hz. Peygamber'in önünde oturdu. Biraz gizlice Sohbetten sonra üst perdeden söze girişip "Ey Allah'ın Resulü! Onlar küfrün başıdır. Sana sihirbaz, kâhin diyen onlardır. İftiracı, yalıııeı diyen onlardır" diyerek son derece kızgınlık gösterdi.

Resul **i Ekrem, ı mretmedikçe ashab, onun yanına varmadıkları İçin, karşıdan bu hali seyrediyorlardı. Ne üzerine konuşulduğunu biliniyorlardı. Yalnız Hz Ömer'in öfkeli bir şekilde sözlerini işittiklerinden "Acaba Ömer, yine neye darıldı?" diyerek bakışıp dururlardı**
EL **Kitrem Hz. Ömer'i** sol **tarafımı geçirdi ve diğer ashabı çu andı.**

geldiler Peygamber'in önünde dizildiler. Resûl-i Eki em "Size bu İki arkadaşınızın birer misalini söyleyeyim mi?" dedi. Onlar da "Söyleyiniz ey Allah'ın Resulü!" demeleriyle mübarek yüzünü Hz, Ebu Bekir'den yana çevirdi. "Allah yolunda İbrahim, yağdan daha yumuşak idi." dedi. Sonra Hz. Ömer'e bakıp "Allah yolunda Nuh, taştan kalı idi. Fakat iş, Ömer'in dediğidir. Hemen yol hazırlığına başlayın" diye ashaba emir verdi.

Ashab ise mes'ele ne idi, ne üzerine karar verildi. Bunu bilmedikleri halde Resûl-i Ekrem'den sormadılar. Hz. Ömer, pek çok sinirli ve öfkeli olduğundan onun da yanına varmadılar, fakat meclis dağıldıktan sonra Hz. Ebu Bekir'in yanma vardılar ve işin iç yüzünü iyice öğrenmek istediler.

Hz. Ebu Bekir de "Resûl-i Ekrem, Kureyş üzerine sefer yapmak hususunda fikrimi sordu. Ben de 'Ey Allah'ın Resulü! Onlar senin kavmindir. Er-geç sana boyun eğeceklerini bilirsin' dedim. Sonra Ömer'i çağırdı. Ona da sordu. Ömer ise, 'Küfrün başı onlardır, sana şöyle, böyle diyen onlardır.' diyerek müşriklerin Resûi-i Ekrem hakkında söyledikleri sözleri birer birer saydı. Gerçekten Kureyşliler boyun eğmedikçe diğer kabileler boyun eğmez. İşte Resûlullah da Mekke seferine hazır olmanız için emir verdi" diye işin iç yüzünü genişçe açıkladı. Ashab da muharebe hazırlıklarına başladı.

Medine'de bu şekilde hazırlığa başlanmakla beraber Hz. Peygamber "Allah'a ve kıyamete iman edenler, Ramazan'm başlarında Medine'ye gelsinler" diye Gıfâr, Eşlem, Süleym, Eşcâ, Müzeyne ve Cüheyne kabilelerine haber saldı.

Hemen Ramazan'm başında Medine yakınlarında bulunan kabileler takım takım gelmeye başladı.

Hz. Hassan (r.a.), o sırada Huzâa kabilesinin öcünü almak üzere Müslümanları cenge cesaretlendirecek ve onları heveslendirecek sözler söylüyordu.

Resûl-i Ekrem ise Kureyşlilerin hazırlanmalarına meydan vermeden onlara bir baskın vermeyi istiyordu. Bunun için hazırlıklarını onlardan gizliyordu. Hatta kendisini Necid tarafiyle uğraşıyor göstermek için, Ramazan'm başında Ebu Katâde'yi (r.a.) bir bölük askerle İzam Vâdisi'ne gönderdi.

Bir de Mekke yollarını tutmak üzere Huzâa kabilesine emretmişti. Onlar da takım takım dağıldılar. Yolları ve boğazları tutup bir tara İtan diğer tarafına kuş uçurmaz oldular.

Halbuki Hâşimoğullarmın azadlılarmdan. Sâre adlı kadın ki, Kureyş reislerine ve bilhassa Hatal'm oğluna şarkı söyler, bazen de Relûl i Ekrem hakkında söylenen hicivleri şarkı gibi okuyup onları eğlendirildi. Kendisi de bu yüzden geçinip giderdi. Bu sırada Medine'ye gelip Sedir Muharebesinden sonra Kureyşlilerin uğradıkları üzüntü ve keder üzerine evvelki gibi şarkıcılara gereken değeri vermediklerindi n Mekke'de, geçimini temin edemediğinden söz ederek sadaka islemiş!,!. Resul 1 Ekrem de ona bir deve yükü zahire vermişti. Bu se-

fer dönüp Mekke'ye giderken Beltea oğlu Hâtib Resûl-i Ekrem'in harb hazırlığı ile uğraştığına dair bazı Kureyş reisleri için, bir mektup yazıp onunla göndermişti.

Bu husus, Allah tarafından Resûl-i Ekrem'e vahiy ile bildirilmişti. Ali, Zübeyr ve Mikdâd'ı (r.a.) çağırdı "Filan yere gidiniz. Orada deve ile giden yolcu bir kadın bulacaksınız. Onun yanında bir mektup vardır. Onu alıp getiriniz" decli

Onlar da oraya gittiler, Sâre'yi buldular, mektubu istediler. "Bende mektup yoktur" deyince "Allah'ın Resulü yalan söylemez. Hemen mektubu çıkar, yoksa seni soyup aramak zorundayız" dediler. Sâre, çaresiz saçları içinden mektubu çıkarıp verdi. Onlar da mektubu alıp Resûl-i Ekrem'e getirdiler. Açıldı. Beltea oğlu Hâtıb tarafından yazıldığı görüldü. Son derece hayret ve şaşkınlık uyandırdı.

Çünkü harp hareketine dair düşmana bilgi vermek pek büyük bir suçtur. Beltea oğlu Hâtıb ise Bedir Muharebesi'nde bulunan seçkin ashabtah idi. Bedir Harbi'ne katılanların kadir ve kıymetleri ise pek büyüktü. Onların ashab içinde seçkin bir yeri vardı.

Resûl-i Ekrem "Niçin bu işi yaptın?" diye Hâtıb'a çıkışınca "Ey Allah'ın Resulü! Allah'a yemin ederim ki, ben Mü'minim. îmanım asla bozulmamıştır, fakat Kureyş içinde çoluk çocuğum var. Onları orada himaye edecek aşiretim yok. Bu vesileyle Kureyş içinde bir adam kazanmak istedim" diye özür diledi.

Hz. Ömer, kalkıp "İzin ver ey Allah'ın Resulü! Şu münâfıkm boynunu vurayım" dedi. Resûl-i Ekrem "Ey Ömer! Hâtıb, Bedir Muharebesi'nde bulundu. Ne biliyorsun? Belki ulu Allah, 'Bedir Harbi'ne katılanlara her ne yapsanız, ben sizi affetmişimdir' demiş ola" dedi.

Bunun üzerine Hz. Ömer "Allah ve Resulü daha iyi bilir" diyerek geri durdu.

Evvelce Müslümanlar aleyhinde bulunan pek çok aşiretler ve kabileler, Hudeybiye Barışı'ndan sonra Resûl-i Ekrem'e bağlandıklarından, bu sefer yukarıda olduğu gibi, Hz. Peygaber'den gelen davet üzerine etraf ve. civarda bulunan Arab kabileleri Ramazan'ın başlarında arka arkaya Medine'ye gelmeye başladılar. Ashab da hazırlandı.

Böylece Resûl-i Ekrem de hemen bu sekizinci hicret senesinin Ramazan ayından on gün geçtikten sonra (onbin) kişilik İslâm askeri ile Medine'den çıktı. Önceden bir gösteriş için Necid taraflarına gönderilmiş olan Ebu Katâde, dönüp yolda Resûl-i Ekrem'e yetişti. Bazı kabileler de gelip onlar gibi yolda Resûl-i Ekrem'e erişti. Böylece İslâm ordusunun sayısı (onikibin) kişiye yükseldi.

Hudeybiye senesi, Medine'den hareket eden İslâm ordusu (binbeşyüz) kişi kadarken iki sene sonra Mekke üzerine çıkarılan ordunun (onikibin) kişiye yükselmesi Hudeybiye Barışı'nın hep müsbet neticeleridir. Nitekim o zaman barışa karşı çıkmış olanlar, barışın böyle güzel eserlerini gördükçe pişman ve mahcup olmakta idiler.

Resûl-i Ekrem'in amcası Abbas (r.a.), önceden iman etmişse de İslâm'ını gizler ve Mekke'de kalarak Zemzem'in sakalığını yapardı. Bu

sefer İslâmlığını ilân ederek çoluk çocuğuyla birlikte çıkıp Medine'ye gelirken, İslâm ordusuna rastladı. Ağırlığını Medine'ye gönderip kendisi Resûl-i Ekrem ile birlikte Mekke'ye yollandı.

Resûl-i Ekrem, buna pek çok sevindi. "Ey Abbasî Sen muhacirlerin sonuncusu oldun" dedi.

Hazret-i Peygamber'in amcası oğlu (Abdü'l-Muttalib oğlu Haris oğlu Ebu Süfyan) ve oğlu (Ebu Süfyan oğlu Cafer) ve halası olan (Abdü'l-Muttalib kızı Âtike) nin oğlu (Ebu Ümeyye oğlu Abdullah) da Ebvâ' denen yerde Resûl-i Ekrem'e karşı gelip özür düediler. Fakat Resûl-i Ekrem, onların yüzlerine bakmadı.

Çünkü bu Haris oğlu Ebu Süfyan, peygamberlikten önce Resûl-i Ekrem ile çok tatlı görüşüp konuşurken, peygamber olduktan sonra Resûl-i Ekrem'e pek çok düşmanlık ederek hakkında hicviyeler söylerdi. Hassan da ona cevap verirdi. Ebu Ümeyye oğlu Abdullah da, öylece Resûl-i Ekrem'e eza ederdi. İşte bu yüzden Resûl-i Ekrem, onları kabul etmedi. Fakat sonra hanımlarından Ümmü Seleme (r.a.), şefaat edince Resûl-i Ekrem, onları affetti. Onlar da İslâm ile şereflendiler.

Yukarıda söylediğimiz gibi Huzâa kabilesi, yolları tutmuştu. Medine'den Mekke'ye gidip gelen olmadığı için, Kureyşliler evvelce Resûl-i Ekrem'in böyle büyük hazırlığından haber alamayıp gaflet uykusunda oldukları sırada İslâm ordusu Merru'z - Zahrân adındaki vadiye geldi.

Resûl-i Ekrem, gece orada (onbin) ateş yaktırdı ve gelişini öyle büyük bir ateş donanması ile Kureyş'e bildirdi. Kureyş reisleri, bunu haber alınca hayret ve telâşa düştüler. Yine reisleri olan Ebu Süfyan'ın başına üşüştüler. O da Hizam oğlu Hakîm ve Verka Huzaî oğlu Büdeyl ile birlikte gelip, Merru'z - Zahrân'ın üzerindeki tepeye çıktılar. "Bu kadar ateş yakan ordu, acaba kimler ola?" diye düşünüp dolaşırlarken, İslâm ordusundan çıkarılmış olan süvari karakoluna -esir düştüler.

Beri taraftan Resûl-i Ekrem'in amcası Abbas (r.a.), da "Yarın Kureyşliler, gaflet içindeyken bu kalablık ile ansızın Mekke'ye girilecek olursa büyük bir fenalık olması beklenir. Bari çıkayım, bir adam bulup da Kureyş'e göndereyim. Gelip de aman dilesinler" diyerek Resûl-i Ekrem'in katırına binip ordudan çıkmıştı. Uzaktan Ebu Süfyan'ı nsesini işitince "Ebu Süfyan mısın?" diye sordu. O da "Evet" diye cevap verdi. Biliştiler ve görüştüler.

Hz. Abbas, Ebu Süfyan'ı arkasına alıp Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanma götürürken kimlerin yanından geçseler böyle geceleyin ordu içinde gezen kimdir? diye başlarını kaldırıp Resûl-i Ekrem'in katırı üzerinde Hz. Abbas'ı görünce birbirine "Peygamber'in amcası, Peygamber'in amcası" diyerek başlarını önlerine eğiyorlardı.

Hz. Ömer'in hizasına geldiklerinde Hz. Ömer, Ebu Süfyan'ı görüp tanıyınca koştu. Hz. Peygamber'in yanma girip "Ey Allah'ın Resulü! Ebu Süfyan geliyor. İzin ver, hemen boynunu vurayım" derken Hz.

Abbas, sür'atle yetişip Nbıı Hüıyıın'ın affedilip serbest bırakılmasını rica etti.

Hz. Ömer'in eli, kılıcın kabzasında ve Uz. Abbas'm dili af ve merhamet dileğinde birbirine zıt isteklerde bulunmalarından dolayı, Resûl-i Ekrem Hz. Abbâs'a "Hele sen, onu bu gece tevkif et" dedi. O da Ebu Süfyan'ı alıp o gece kendi yanında hapis ve tevkif ederek ertesi günü sabah olur olmaz Resûl-i Ekrem'in çadırına getirdi.

Resûl-i Ekrem, "Ey Ebu Süfyan! Hâlâ 'Lâ ilahe illallah' diyeceğin vakit erişmedi mi?" diye sordu. Ebu Süfyan, "Eğer Allah'daıı huş ka tanrı yok desem bu kadar putları ne yapayım? Lât ve Uzzâ'daıı nasıl geçeyim?" diye biraz düşünüp durdu. Sonunda "Lâ ilahe illallah" deyiverdi. Sonra Resûl-i Ekrem "Peki 'Muhammed Resûlullah' diyeceğin vakit daha erişmedi mi?" diye yine sordu.

Ebu Süfyan "Ey Muhammed! Bunun için bana biraz zaman ver. Çünkü bundan dolayı zihnimde henüz ilişik var" diye cevap verdi. Hz. Ömer ise dışarıda dolaşıp geziniyordu ve "Ah! Ebu Süfyan sen dışarıda olsan, böyle saçma sapan konuşamazdın" diye kendi kendine söyleniyordu.

Hz. Abbas, da "Ne yapıyorsun? Ey Ebu Süfyan! Aklını başına devşir. Ömer, dışarıda kılıç ile bekliyor. Senin başını kesmek için fırsat gözetiyor" diye ona nasihat ediyordu. Bunun üzerine Ebu Süfyan, hemen "Muhammed Resûlullah" diyerek Ömer'in pençesinden yaka sim kurtardı. Yine o mecliste Hizam oğlu Hakîm ile Verka' oğlu Büdeyl de İslâm ile şereflendiler.

Resûl-i Ekrem, Hz. Abbâs'a "Ebu Süfyan'ı al da ordunun geçe Oeğl boğaza götür ki, Alîah'm askerlerini seyretsin" dedi. Hazret i Abbas "Ey Allah'ın Resulü! Ebu Süfyan övünmeyi sever bir adamdır. Ona, övünmesine sebep olacak bir ayrıcalık verseniz..." dedi. Resûl-i Ekrem de "Kim ki Ebu Süfyan'ın evine girerse emindir. Kim ki Mes-Oİd*l Şerife girerse emindir. Kim ki evine kapanırsa emindir. Kim ki silâhı bırakırsa emindir. Kim ki Hizam oğlu Hakîm'in evine girerse emindir" dedi.

Bunun üzerine Hz. Abbas, Ebu Süfyan'ı alıp ordunun geçeceği boğazın ağzına götürdü. Asker bölük bölük geçtikçe Ebu Süfyan soruyor, Hz, Abbas da kimler olduklarını söylüyordu.

Önce Allah'ın kılıcı Velîd oğlu Hâlid (r.a.), (bin) kişilik Süleym-OgUİlan kabilesi yiğitleriyle Ebu Süfyan'ın hizasına gelince, hepsi bir ağızdan tekbir aldılar. Ebu Süfyan "Bu kim?" dedi. Hazret-i Ab has "Velîd oğlu Hâlid" deyince "Şu bizim Velîd'in oğlu Hâlid mi?" diye sordu. Uz. Abbas "Evet" diye cevap verdi.

B....a Avvam oğlu Zübeyr (r.a.), muhacirlerin sancağını çekeni (dörtyüz) zırhlı neler yiğitlerle evvelkiler gibi tekbir alarak gelip geçerken Ebu Süfyan "Bu kim?" diye sordu. Hz. Abbas da "Avvam Oğlu Zübeyr" diye e< vap verdi. Ebu Kül'yun "Ha, kız kardeşinizin oğlu mu?" dedi

.".oma EbU Zer (lıl'arî (r.a.), (üçyüz) kişilik yükü hafif ve çevik Olfâroğulları yiğilleriyle geçerken Ebu Süfyan "Bunlar kini?" dedi. I I/. Abbas "Gıfâroğulları kabilesi" deyince "Onlarla aramızda bir şey yak" dedi.

Ondan sonra Huzâa kabilesinin bir kolu olan Ka'boğullarmdan (beşyüz) kişilik süvari ve sonra (sekizyüz) nefer Müzeyne kabilesi okçuları ve (dörtyüz) nefer Leysoğulları ile Damraoğulları arslanlan gelip geçtiler.

Sonra (üçyüz) kişilik Arab kahramanları ile Eşça' kabilesi geçerken Ebu Süfyan, hangi kabile olduğunu sordu. Hz. Abbas "Eşca' kabilesi" diye cevap verdi. Ebu Süfyan "Sübhanallah! Muhammed'in en büyük düşmanı onlardı. Şimdi ne şaşılacak şey ki, ona boyun eğmişler" dedi. Hz. Abbas da "İslâm nuru onların kalbini aydınlatmış. Bu da Allah'ın bir lûtfudur." dedi.

Sonra (sekizyüz) kişilik Cüheyne yiğitleri ve diğer bazı kabileler ve aşiretler bölük bölük gelip geçtikçe Ebu Süfyan'm gözleri doldu. "Az zamanda bu kadar kabileleri toplayıp ve hepsini bir araya gelini) de habersizce Mekke'ye kadar göndermek ne büyük bir kuvvettir." diye derin düşüncelere daldı.

Ebu Süfyan, burasını düşünürken bir de uzaktan Hazret-i Pey^gamber'in asıl alayları göründü ki, (beşbin) kadar seçkin asker idi. Allıların ve zırhlıların en seçkinleri beraber idi. Resûl-i Ekrem Kusvâ adlı devesine binmişti. Önünde ensarm sancağiyle Übâde'nin oğlu ve sağında Hz. Ebu Bekir ve solunda Hudayr oğlu Üseyyid ve etrafında diğer seçkin ashab (r.a.), zırhlara bürünmüş olarak (beşbin) kişi tekbir alarak geliyorlardı.

Ebu Süfyan, onu görünce "Ey Abbasî Kardeşin oğlunun mülk ve saltanatı ne çok büyümüş!" deyince o da "Sus! O mülk ve saltanat değil, Peygamberliktir" deyince Ebu Süfyan da "Evet, Peygamberlik" dedi.

Bütün İslâm ordusu, o boğazı geçtikten sonra Hz. Abbas (r.a.), Ebu Süiyan'ı salıverdi. Ebu Süfyan, hemen Hizam oğlu Hakim ile birlikte Mekke'ye vardı ve Kabe'ye gitti. Kureyş'e dönerek "Ey halk! İşte gelen Muhammed'dir. Karşı duramayacağınız bir kuvvet ile geliyor" diye durumu onlara bildirdi. "Muhammed ne dedi?" diye sorduklarında "Ebu Süfyanin evine giren emindir. Mescid'e giren emindir. Evinde oturup da kapısını kapayan emindir dedi" diye cevap verdi.

Daha sonra "Ey Kureyşliler! Müslüman olun selâmet bulaşınız" diye söaü kesti. Ebu Süfyan'ın azılı İslâm düşmanı olan karısı Hind. İnmen kocasının üzerine saldırdı. Sakalından tuttu. "Ey Gâliboğullaıı! .Şu bunak herifi öldürünüz" diye haykırdı. Ebu Süfyan da "Sakalımı bırak. Allah'a yemin ederim ki Müslüman olmazsan senin de boynun vurulur. Haydi evine git. Sesini çıkarma" dedi. Karı sini sun turdu .o da savuşup evine gitt i.

Bunun üzerine Mekke içine bir büyük uğultu düştü. Halk, ne ya pacağını şaşırdı. Kimi Ebu Süfyan'ın evine, kimi Kabe'ye koşuyor, ki ini kendi evine kapanıyor, kimi bir yerde duramayıp sokaklarda dola .şıyor, kimi silâhlanıyor, kimi silâhını atıyor, gâh toplanıyorlar gâh (kıpılıyorlardı. Kavmin başı olan Ebu Süfyan'm imana gelmesiyle Kureyş'in çoğu İslama meyletti. s -

Fakat Amr oğlu Süheyl ile Ebu Cehil oğlu İkrime ve Ümeyye oğlu Baivân, Bekiroğulları ve Hârisoğulları ve Hüzeyl ve Ehâbîş kabilelerinden bir miktar asker toplayıp, Mekke'nin alt tarafında Handeme denen yerde harbe hazırlandılar.

Resûl-i Ekrem ise, Mekke'nin üst tarafında Keda' denen dağ yoluyla Mekke'ye girmek üzere Zübeyr'i (r.a.) diğer taraftan girmek (ilere Ubâde oğlu Sa'd'ı (r.a.) birer bölük ile memur ettiği gibi Mekke nin alt tarafından Handeme yoluyla hareket etmek üzere Velîd Oğlu ilaiid'i (r.a.) de bir bölüğe kumandan yaptı. Huzâa, Süleym, Eslim, Glfâr, Müzeyne ve Cüheyne kabileleri, hep Hazret-i Hâlid ile berıber idi.

Ha/.ret-i Peygamber (s.a.v.), "Kureyş tarafından saldmlnıaıhkça harbe girişmeyiniz" diye hepsine tenbih etti. Bunun üzerine İslâm oldu..u, kimseye hücum etmeden büyük bir edep ve saygı ile Mekke'ye i'n inek üzere kol kol yürüdüler.

Halk tarafından da "saldırılmadı. Fakat Handeme'de Süheyl ve iiıım e ve Safvân'ın topladıkları askerler, Velîd oğlu Hâlid'in bölüğünün yoluna engel olmak istediler. Hz. Hâlid, onlara nasihat ettiyse dr dinlemediler ve hemen muharebeye başladılar. Hatta (Câbir Fihrî Oğlu Kürz) ile (Eş'arî oğlu Hubeyş) i şehid ettiler. Artık Hz. Hâlid de harp etmek zorunda kaldı. Onların üzerine öyle şiddetli bir hücum etil kl, o anda (onüç) müşriki öldürdü, geri kalanını dağıttı.

Bu ('ahir Fihrî oğlu Kürz, Bedir Muharebesi'nden önce Medine'nin hayvanlarını yağmalayan biri idi. Sonra İslâm olarak seçkin bir Mhab oldu. Hatta bir keresinde Resûl-i Ekrem tarafından bir bölüğe kumandan yapılmışt. Bu sefer Hubeyş ile beraber Mekke'nin fethine kurban oldu (r.a.).

Resûl-1 Ekrem, Hz. Hâlid'in muharebesini işitti. "Ben, muharebe yapılmasın diye tenbih etmedim mi?" deyince, "Hâlid'e saldırıldı, o da Kh-r isleme/, çarpıştı" diye cevap verildi.

Başka tarafta asla muharebe olmaksızın İslâm askeri, takım takım Mekke'ye girdiler. İşte o halde Hz. Muhammed (s.a.v.), başında siyah .-avık olduğu halde Mekke'ye girdi. Doğruca Kabe'ye yürüdü.

Kâbe görününce Hazret-i Peygamber (s.a.v.), tekbir alınca bulun ashl h tekbir aldılar. O kadar bin adamın tekbirleriyle dağlar inledi. Sanki davlardan hoş geldiniz sesleri geliyordu. O gün, Cuma günüydü Ramazan Bayramına on gün kalmıştı. Müslümanlar hakkında kutlu bir gün idi.

Bun Peygamber II/. Muhammed (s.a.v.), Haremi ,'ci'ifV vardı. neyi. | Şerifin kapısında durdu: "Ey Kureyş topluluğu! Benden ne

umarsınız, hakkınızda ne muamele edeceğimi zannediyorsunuz?" diye sordu. Hazır olan Kureyş ileri gelenleri "Hayır umarız. Kerem sahibi kardeş ve kerem sahibi kardeş oğlu" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Fahr-i Âlem (s.a.v.), de "Gidiniz. Hepiniz hürsünüz" dedi.

Resûl-i Ekrem, öylece Kureyşliler hakkında umumî bir af ilân ettiyse de içlerinden bazı kimseleri sayıp, af dışı bıraktı ve onların kanlarını helâl kıldı.

Bilhassa Ebu Cehil oğlu İkrime, Ümeyye oğlu Safvân, (Ebu Serh Âmirî oğlu Sa'd .oğlu Abdullah), Zeb'ariyy Sehmî oğlu Abdullah, Hatal oğlu Abdü'l-Uzza, Nukayd oğlu Huveyris, Sabâbe oğlu Makîs ve Hz. Hamza'yı öldürmüş olan meşhur Vahşî ile kadınlardan Ebu Süfyan'm karısı olan Hind ve Hatal'm oğlu'nun iki şarkıcı cariyesi ve Hâşimoğullarmın azadlılarmdan Sâre'nin kanları dökülmüştü.

İkrime, Resûl-i Ekrem'e düşmanlığında babasına benzerdi. Safvan da İslâm dininin büyük düşmanlarından idi. (Ebu Sarh oğlu Sa'd oğlu Abdullah) ise hicretten önce vahiy kâtibi olmuşken sonra dinden çıkmıştı. (Zeb'arî oğlu Abdullah) ile Nukayd oğlu Huveyris de Mekke'nin meşhur şairlerindendi. Resûl-i Ekrem'i hicveder ve hakkında pek fena sözler söylerdi.

Hatal'ın oğlu evvelce imana gelmişken sonra dinden çıkmıştı. Adı geçen iki şarkıcı cariyeye Resûl-i Ekrem'in hicviyelerini şarkı şeklinde okutturdu. Sâre de meşhur bir şarkıcıydı. O da Resûl-i Ekrem'in hicviyelerini Hatal'ın oğlunun karşısında okuyup, onu eğlendirir di. Yukarıda söylendiği üzere Mekke'nin almışından önce Medine'ye gelerek Müslüman olup, Resûl-i Ekrem'den ihsan ve sadaka almış, sonra Beltea oğlu Hâtıb'm mektubunu Mekke'ye götürürken tutulmuş ve Mekke'ye dönüşünde dinden çıkmıştı.

Sabâbe oğlu Mekîz evvelce imana gelmişken ensardan biri, yanlışlıkla onun kardeşini öldürmekle o da o Ensarî'yi öldürerek dinden çıkıp Medine'den kaçarak Mekke müşriklerine karışmıştı. Vahşi ile Hind'in Uhud Harbi'nde şehîdlerin ulusu olan Hz. Hamza'ya yaptıkları bilindiğinden, başka açıklama gerekmez. İşte bütün bunların öldürülmeleri gerekiyordu. Nitekim onlar da ölümü,hak ettiklerini bildiklerinden, Mekke'nin alındığı gün, her biri bir tarafa savuşup saklandı.

Fakat Hureys Mahzumî oğlu Saîd ile Ebu Berze Eslemî (r.a.), Hatal'ın oğluna rastlayarak onu öldürdüler. İki şarkıcı cariyelerinden birisi de bu sırada öldürüldü. Hz. Ali de Nukayd oğlu Huveyris ile Sâre'ye rastlayıp ikisini de öldürdü. Handeme de müşrikler dağılınca Sabâbe oğlu Mekîs, birtakım dostlariyle bir yere gizlenmiş şarap içiyorlardı. Abdullah Kelbî oğlu Nümeyle (r.a.), bunu haber elarak oraya gitti. Mekîs'i kılıç ile vurup öldürdü.

Diğer öldürülmesi gerekenler, hep kaçak idiler. Onların isimleri bilindiğinden, onlardan başka, herkes emniyet içinde geziyordu. Hattâ Kureyş büyüklerinden Abdü'l Uz/â oğlu Fluveyt.ıb kaçıp jbir yerde gizlenmişti . E b u Zer (r.a.). onu «ürünce gelip Resul i Kkıetyı'c haber

verince "Biz, öldürülmesini emrettiğimiz şahıslardan başkasına aman vermedik mi?" dedi. Ebu Zer de varıp Huveytıb'a haber verdi. O da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanma gelip İslâm oldu.

Böylece halka aman verildikten sonra Hz. Peygamber (s.a.v.), yedi kere Kabe'yi tavaf etti. Fahr-i Âlem (s.a.v.), tavaf ederken ashabı da onun izine basıp gidiyorlardı.

Ebu Süfyan, bir yerde durup seyrederken 'Ah! Bir ordu toplasam ve şu adamla yine harbe başlasam nasıl olur?" diye düşünüyordu. Resûl-i Ekrem de o zaman onun yanından geçerken "O adam, seni yine rezil ve zelil eder" deyince Ebu Süfyan, tövbe ve istiğfar etti ve "Şimdi bildim ki Hak Peygamber'sin. Gerçekten zihnimde öyle bir kuruntu vardı" diye itiraf etti.

Mulûh Leysî oğlu Umeyyir oğlu Fudâle de, Resûl-i Ekrem'i tavaf ederken vurup öldürmek niyetiyle yavaş yavaş yanma yaklaşınca Resûl-i Ekrem ona "Fudâle misin?" diye sordu. O da "Evet" diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem "Ne düşünüyorsun" diye sorunca o da "Hiç bir şey düşündüğüm yok. Şu anda Allah'ı zikrediyorum" deyince Resûl-i Ekrem güldü ve "Zihninde kurduğun şeyden tövbe ve istiğfar et" diye buyurdu ve mübarek elini onun göğsüne koydu. O anda Fudâle'nin zihnindeki kuruntu yok olmuş ve bunun üzerine imanı sağlamlaşmış ve kuvvet bulmuş olduğunu sonradan kendisi anlatmıştır.

Kabe'de (üçyüzaltmış) put vardı. O gün hepsi kırılıp atıldı ve Kabe onlardan temizlendi. Hübel adındaki büyük put kırılıp yıkılırken Avvam oğlu Zübeyr (r.a.), Ebu Süfyan'a "Senin Uhud Muharebesi'nde varlığıyla övündüğün Hübel'i görüyor musun?" deyince Ebu Süfyan "Artık azarlamayı bırak ey Zübeyr! Görüyorum ki Muhammet'in Allah'ından başka tanrı olsaydı işler başka türlü olurdu" dedi.

Resûl-i Ekrem, Kabe'nin kapısında durup "Ey insanlar! Hâciblik, yani Kabe hizmeti ile Zemzem Sakalığı memurluğundan başka eskiden kalma ne kadar dâva ve âdet olarak almagelen vergiler varsa hepsini kaldırdım" diye buyurdu.

Zemzem Sakalığı memurluğu, Abdü'l-Muttalib evlâdına ait idi. O vakit, bu memuriyet, Hz. Abbas'ın üzerinde idi. Kabe hizmeti de Abdü'd-Dâr oğlu Ebu Talha evlâdında olduğundan o zaman Kabe'nin anahtarı (Ebu Talha oğlu Talha oğlu Osman) da idi.

Resûl-i Ekrem, ondan bu kutlu anahtarı istedi. O da evinden Kabe anahtarını getirdi. "Al emaneti" diyerek Resûl-i Ekrem'e verdi. Ebu Talha ve oğulları, kendilerinden başka bir kimse Kabe'yi açamaz sanırlardı. Resûl-i Ekrem ise anahtarı alıp kendi eliyle Kabe'yi açıverdi ve içeri girdi. Birçok resimler gördü, hepsini kaldırttı.

Hz. Abbas (r.a.), Kabe hizmetinin Zemzem sakalığına eklenerek, her iki hizmetin de Abdü'l-Muttaliboğullarma verilmesini istedi. Hz. Ali de "Ey Allah'ın Elçisi! Kabe hizmeti memurluğunu Ehl-i Beyt'ine vermelisin" dedi. Talha oğlu Osman ise babalarına ve dedelerine ait

olan bu şerefli hizmetin elinden çıkması hakkındaki sözleri işittikçe pekçok üzülüyor ve ıztırab duyuyordu.

İşte bu sırada Cebrail (a.s.) geldi. Kabe hizmeti vazifesinin yine Ebu Talha soyunda bırakılması emrini getirdi. Bunun üzerine hemen Resûl-i Ekrem "Ey Ebu Talha oğulları! Allah'ın emanetini kıyamete kadar sizde kalmak üzere alınız" diyerek Kabe anahtarlarını Talha oğlu Osman'a verdi.

Osman ölünce anahtar, onun amcası oğlu olan Ebu Talha'nm torunu Şeybe'ye geçti. Ondan da çocuklarına ve torunlarına kaldı. Bugün de bu Kabe hizmeti vazifesi Şeybeoğullarmdadır.

Hz.'Ebu Bekir'in annesi Selmâ (r.a.), en evvel iman edenlerdendi. Fakat babası Ebu Kuhâfe çok yaşlı olduğu halde hâlâ imana gelmemişti. Bu sefer Hz. Peygamber (s.a.v.), Kabe'ye girince Hz. Ebu Bekir, babası Ebu Kuhâfe'nin elinden tutup Hz. Muhammed'in (s.a. v.) yanına getirdi. O da İslâm ile şereflendi.

Sonra Fahr-i Âlem (s.a.v.) Safâ üzerine çıkıp oturdu. Hz. Ömer de alt tarafında durdu ve halk gelip birer birer biat etmeye başladı. Önce erkekler, İslâm üzerine biat ettiler. Resûl-i Ekrem de Allah'a ve Resulüne itaat etmek üzere onların biatini kabul etti.

Erkeklerin biati bitince sıra, kadınlara geldi. Hz. Ali'nin kız kardeşi Ebu Talib'in kızı Ümmü Hânî ve Ümeyye oğlu Âs'ın kızı Ümmü Habîbe ve Esîd oğlu Attâb'm halaları Ervâ ve Âtike ve Hişâm oğlu Hâris'in kızı ve Ebu Cehil'in oğlu İkrime'nin karısı olan Ümmü Hakim ve Velîd oğlu Hâlid'in kız kardeşi Fâtihe gibi Kureyş içinde şanlı itibarlı hanımlar, kadınların önlerine düşüp Hz. Peygamber'in yanma geldiler.

Utbe'nin kızı ve Ebu Süfyan'm karısı olan Hind de kıyafet değiştirerek onların içine karışıp gelmişti.

Resûl-i Ekrem, onlara Allah'a ortak koşmamak, hırsızlık etmemek, zinadan kaçınmak, çocuklarını öldürmemek, kimseye iftira etmemek ve Allah'ın emrine isyan etmemek üzere biat etmelerini teklif etti.

Halbuki önce Allah'a ortak koşmamak şartını teklif edince Hind, meydana çıkıp "Allah'a yemin ederim ki, sen, erkeklere teklif etmediğin şartı bize teklif ediyorsun. Her ne ise biz de onu yerine getireceğiz" dedi.

Sonra, hırsızlık bahsine gelince Hind "Allah'a yemin ederim ki, eğer hırsızlık etseydim Ebu Süfyan'm malından nice şeyler çarpardım" dedi. Ebu Süfyan orada, bulunuyordu. "Geçmişi varsa sana helâl olsun. Geleceğe bakalım" dedi. Fahr-i Âlem, o zaman Hind'i tanıdı. "Hind misin?" diye sordu. O da "Ben Hind'im. Geçmişi affet Allah da seni affetsin" diye cevap verdi.

Sonra Resûl-i Ekrem, zina etmemek şartım teklif edince Hind "Kür olan kadın hiç zina eder mi?" dedi.

Daha sonra Resûl-i Ekrem, çocuklarını öldürmemek bahsine gelince Hind "Biz, onları küçükken büyüttük ve büyükken onları sen

Bedir'de öldürdün. Artık ne oldu ise orasını sen ve onlar daha iyi bilirsiniz" dedi.

Hz. Ömer son derece ağırbaşlı olduğu halde, Hind'in bu sözüne dayanamayıp güldü.

Sonra Resûl-i Ekrem, kadınların iftira etmekten sakınmalarını teklif edince Hind "Allah'a yemin ederim ki iftira çirkin bir şeydir. Sen, bize güzel ahlâklı olmamızı emrediyorsun" dedi.

En son isyan etmemek teklifine gelince yine Hind "Biz, bu yüce dîvana sonradan isyan etmek niyetiyle gelmedik" diye sözünü kesti.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, böylece kadınlardan biat almak üzere Hz. Ömer'e emretti. O da el verdi ve vekâlet yolu ile kadınlardan biat aldı.

Hind'in evvelce öldürülmesi kararlaştırılmışken, böylece af ve emana kavuştu. Kalbten imana geldi. Hatta evine gidip, ne kadar put varsa "Bunca zaman size aldanmışız" diyerek birer birer kırıp parçaladı ve hepsini yok etti.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Safâ üzerinde Allah'a hamd ü sena ederken ensardan bazıları, "Hazret-i Peygamber, vatanına kavuştu, aşiretiyle görüştü. Hiç bundan sonra dönüp de bizim şehrimize gider mi?" düşüncesiyle içten içe üzülüp endişe ediyorlarmış...

O anda Hz. Cebrail (a.s.) gelip Resûl-i Ekrem'e vahiy getirdi. Ensarm bu endişelerini bildirdi. Resûl-i Ekrem, Safâ üzerinde duasını tamamladıktan sonra bu hali ensardan sordu. Onlar da "Evet, ey Allah'ın Resulü! Zihnimize öyle bir düşünce geldi" dediler. Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) de "Ey ensar topluluğu! Ben Allah'ın kulu ve Resûlü'yüm. Sizin şehrinize göçtüm. Hayat ve ölümüm sizin yanınızda olacaktır" dedi. Ensar-ı Kiram Hazretleri de, Resûl-i Ekrem'in bu sözlerinden son derece sevindiler ve sevinçlerinden ağlaştılar.

Öğle vakti olunca Hazret-i Bilâl (r.a.), Kabe üstüne çıkıp ezan okudu.

Ne büyük ve ne güzel bir değişikliktir ki, Kabe üzerinde, sabahleyin koca Hübel adındaki put dururken bir anda yerle bir olup, öğle vakti ezan okunuyor ve Kabe'de bunca putlar varken hepsi birden yok edilip Kabe'nin etrafında bu kadar bin ağızdan tekbir almıyor ve Lât ve Uzzâ'ya tapılırken, yalnız yüce Allah'a ibadet olunuyordu.

Kureyşliler dağılarak kimi bir tarafa kaçıp gizlenmiş ve kimi Mekke'nin etrafındaki dağlara ve bayırlara çıkıp uzaktan seyretmekte idiler. Birtakımı da Ebu Süfyan ile birlikte Kabe dolaylarında durup böyle aniden meydana gelen büyük değişikliklere hayret ve şaşkınlık ile bakıyorlardı.

İşte o vakit Ebu Cehil'in kızı Cüveyriye "Allah, babama lütuf ve ihsan etmiş ki, vaktiyle ölüp de Bilâl'in Kabe üzerinde bağırdığını görmedi" demiş. Hişam oğlu Haris de "Keşke önceden ölüp de bugünü görmeseydim" demiş. Onlarla birlikte bulunan diğer Kureyş büyükleri de, bu gibi birer söz sarfetmişler. Fakat Ebu Süfyan "Ben, Mu-

hammed'in hakkında bir şey söylemem. Çünkü ona gökten haber veriliyor" demiş. .

O anda Resûl-i Ekrem, onların yanına geldi. Aralarında gizlice ne söyleştiklerini birer birer kendilerine haber verdi. Haris, hemen "Ben, şehadet ederim ki sen Hak Peygamber'sin. Çünkü bizim bu sözlerimizi kimse duymadı" diyerek kelime-i şehadet getirdi.

Biz şimdi, evvelce öldürülmeleri kararlaştırılmış olan, yukarda söylediğimiz kaçakların ne halde olduklarını görelim:

Hind'in af ve aman'a kavuşması, öteki kaçaklara cesaret verdi. Hatal'ın oğlunun şarkıcı olan cariyelerinden biri, ki kaçıp gizlenmişti. Müslüman olarak Hz. Peygamber'in yanma geldi. Af ve aman diledi. Resûl-i Ekrem de onu af etti. Ebu Serh'in torunu Abdullah da Hz. Osman'ın süt kardeşi olduğundan, ona sığınmıştı. O da onu gizlemişti. Halka emniyet ve rahat geldikten sonra, Hz. Osman, onu meydana çıkardı. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanına götürdü ve affettirdi.

Ondan sonra bu adam, çok kuvvetli Müslüman oldu. Pek çok muharebelerde bulunmuş ve Hz. Osman'ın halifeliği sırasında Mısır valisi tâyin edilmiştir.

Ebu Cehil'in oğlu İkrime ki, Handeme'de yenilip dağıldıktan sonra Yemen tarafına kaçmıştı. Karısı Ümmü Hakim, Müslüman olup Resûl-i Ekrem'den onun için aman aldı ve arkasından gidip onu Yemen kıyısında, buldu. "Halkın en çok yumuşak ve kerîmi olanı tarafından sana af ve aman ile geldim" diyerek onu geri çevirdi ve Hz. Peygamber'in yanına getirdi. İkrime de İslâm ile şereflendi.

Ümeyye oğlu Safvân da Cidde'ye kaçmıştı. Veheb Cumehî'nin oğlu Umeyyir, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanma geldi. "Ey Allah'ın Elçisi! Safvân, benim kavmimin ulusudur. Senden korkup kaçtı. Onu da affet!.." dedi. Resûl-i Ekrem ona da aman verdi.

Bunun üzerine Umeyyir Cumehî, Cidde'ye gitti. Safvân ile görüştü. Resûl-i Ekrem'in nasıl yumuşak huylu ve çok kerîm biri ve akrabasına ne derece vefalı olduğunu anlattı. "O, senin amcanın oğludur. Onun izzet ve şerefi, senin izzet ve şerefindir" dedi ve onu geri çevirip Mekke'ye getirdi ve Hazret-i Peygamber'in yanına çıkardı.

Safvân, Hazret-i Muhammed'in (s.a.v.) yanında Umeyyir'e işaret ederek "Bu adam, diyor ki: Sen, bana aman vermişsin. Doğru mu?" diye ,sordu. Resûl-i Ekrem de "Doğrudur" diye cevap verdi. Safvân "Öyle ise Müslüman olmak için bana iki ay zaman ver" dedi. Resûl-i Ekrem "Dört ay serbestsin" dedi. Böylece Ümeyye oğlu Safvân, bir süre müşrik olduğu halde, emniyet ve güven içinde yaşadı.

Zeb'arî oğlu Abdullah Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmü Hânî'nin kocası olan Ebu Veheb Mahzûmî'nin oğlu Hübeyre ile beraber Necran'a gitti. Hübeyre, orada müşrik olduğu halde.öldü. Zeb'arî'nin oğlu ise dönüp Mekke'ye geldi, özür diledi. Resûl-i Ekrem de onu affetti. Bundan sonra o da, affa kavuşmanın coşkunluğu yolunda birçok şiirler ve kendisini bağışlamış olan Resûl-i Ekrem'e methiyeler söyledi.

Hazret-i Hamza'yı öldürmüş olan Vahşî bir süre etrafta dolaştı. Fakat sığmacak bir yer bulamadı. En sonunda Resûl-i Ekrem'e sığındı. Resüı-i Ekrem onu da affetti. Fakat "Gözüme görünme" dedi. Bunun için Vahşî, serbestçe geziyor, fakat Resûl-i Ekrem'e asla görünmüyordu.

Deniz kıyısında Müşellel denen dağ, ki oradan Kudeyd adlı meşhur yere inilir. İşte o dağ üzerinde Evs ve Hazreç kabilelerinin Menât adında bir putu vardı. Ramazan Bayramı'na altı gün kala Eşhel'in oğlu Zeyd oğlu Sa'd (r.a.), onu yıkmaya memur olunca, gidip yıktı.

Mekke'ye bir konak uzaklıkta olan Nahle denen yerde Kureyş'in Uzzâ adında bir putu vardı ki, onlara göre putların en büyüğü idi. Ramazan Bayramı'na beş gün kala onu kırıp yıkmak için de Velîd oğlu Hâlid (r.a.) memur olarak bir miktar süvari ile gidip onu parçaladı.

Mekke'ye üç mil uzakta Hüzeyl kabilesinin de Suva' adında bir putu vardı. O sırada Âs oğlu Amr (r.a.) da gidip onu, vurup kırdı ve yerle bir etti.

Huzeyme Olay»

Mekke'nin almışından sonra Resûl-i Ekrem, kabileleri dine davet için her tarafa memurlar gönderdi. Velîd oğlu Hâlid'i de Nahle'den dönüşünden sonra muhacirler ve ensar ile Süleymoğulları kabilesinden meydana gelmiş bir bölük askerle Huzeyme kabilesine gönderdi.

Halbuki cahiliyet zamanında Huzeyme kabilesi, Avf oğlu Abdurrahman'm babasını ve Velîd oğlu Hâlid'in amcasını öldürmüş olduklarından Hâlid, onlardan öç almak için fırsat arıyordu.

Hz. Hâlid Şevval ayında Mekke'ye bir konak uzaklığı olan Yelemlem bölgesine gitti. Huzeymeoğulları, silâhlanmış olarak karşı çıktıklarında "Silâhlarınızı bırakınız. Çünkü halk, Müslüman oldu" dedi. Onlar da boyun eğerek silâhlarım bıraktılar.

Şu halde onlara saldırmak asla uygun değilken Hâlid, onların ellerini bağlattı ve kendilerini askere dağıtarak "Herkes, kendi esirini öldürsün" diye emretti.

Süleymoğulları kabilesi, kendi yanlarındaki esirleri öldürdüler. Fakat muhacirler ve ensar, öyle çirkin bir işi işlemekten kaçınarak yanlarındaki esirleri salıverdiler.

Gerçekten Hâlid'in bu hareketi, pek çirkin bir iş oldu. Hatta suçunu bastırmak için ashabın büyüklerinden olan Avf oğlu Abdurrahman'a "Babanın öcünü aldım" deyince Abdurrahman (r.a.) "Öyle değil. Sen amcanın öcünü almak için İslâm asrında cahiliyet zamanının işini işledin" diye onu azarladı.

Resûl-i Ekrem, o hâdiseyi işitince "Ya Rabbi! Ben Hâlid'in işlediği işten uzağım" dedi. Birçok mal ile Hz: Ali'yi Huzeymeoğulla-

rina gönderdi. Hz. Ali, Huzeyme'ye vardı. Ölen adamlarının diyetlerini verdi "Daha bir hakkınız kaldı mı?" diye sordu. "Hayır kalmadı" dediler. Hz. Ali "Bilmediğiniz daha başka ölenleriniz varsa ona karşılık" diyerek yanında fazla kalan malları da onlara verdi.

Sonra Hz. Ali dönüp geldi, yaptığını Hz. Peygamber'e haber verdi. Hz. Peygamber de onun bu yaptıklarını beğendi.

Hubeyn Savaşı

Mekke alınınca Kureyşlilerin çoğu Müslüman oldu. İman etmeyenler, pek az kaldı. Böylece İslâm dini, bir derece daha meydan aldı. Once, Kureyş kavminin taraflısı oran kabileler ve aşiretler, zamanla islâm'a meyledip yöneldiler. Böylece İslâm dini her yanda tanındı bilindi. /

Fakat Arab'ın en büyük kabilelerinden biri olan Hevazin kabilesi, Resûl-i Ekrem ile muharebe etmek üzere aralarında anlaştılar. Tâif ile Mekke arasında Huneyn denen vadide toplanmaya başladılar.

Mes'ûd Sakafi'nin torunu ve Esved'in oğlu Kaarib Sakîf kabilesiyle oraya geldi. Resûl-i Ekrem'in küçük iken süt emdiği Bekir'in oğlu Benî Sa'd kabilesiyle Ceşmoğulları gibi diğer bazı kabileler de gelip onlara katıldı. Böylece Hevâzin ordusunun sayısı (yirmibin) kişiyi geçti.

Resûl-i Ekrem, kendi aleyhinde öyle büyük bir ordunun toplandığını işitince, hemen tam bir hazırlığa başladı. Hatta Ümeyye oğlu Safvân'dan ödünç silâhlar istedi. Safvân "El koymak suretiyle mi yâ Muhammed?" diye sordu. Resûl-i Ekrem "Hayır... El koymak değil, geri vermek üzere, eğer kaybolursa ödenmek şartiyle ödünç olarak istiyorum" dedi. Safvân da "Öyleyse zararı yok" dedi ve ödünç olarak (üçyüz) zırh verdi.

Abdüi-Muttalib'in torunu ve Hâris'in oğlu Nevfel de bu şekilde (üçyüz) mızrak ödünç verdi. Kısaca Resûl-i Ekrem, harb hazırlıklarını tamamladı ve Mekke'nin almışından sonra İslâm ile şereflenen Kureyş büyüklerinden Esîd oğlu Attâbi (r.a.) Mekke'de vekil bıraktı. O zaman Attâb'm yaşı (yirmi) idi.

Resûl-i Ekrem, Cebel oğlu Muaz'ı (r.a.) Attâb ile beraber Mekkelüere din hükümlerini öğretmek için bıraktı. Sonra Şevval ayının yedinci günü Resûl-i Ekrem Düldül denen katırına binerek (onikibin) askerle Mekke'den çıkıp, Huneyn tarafma hareket etti.

Bu askerin (bin) kadarı muhacirler ve (dörtbin) i ensar ve (beşbin) i Cüheyne ve Müzeyne ve Süleym ve Eslemoğulları ve Gıfâr ve Eşca' kabileleri ve (ikibin) i Mekkeli idi. Yanlarında seksen kâfir vardı. Onlardan biri de Safvân idi.

Süleymoğu 1ları kabilesiyle Mekke askeri öncüydü. Kumandanları o zaman çok bahadır ve çok usta bir süvari kumandanı olan Velid

oğlu Hâlid idi. İşte böyle mükemmel bir ordu üe Resûl-i Ekrem, Şevval aymm onbirinde Huneyn vadisine ulaştı.

Bazı Müslümanlar, İslâm ordusunun çokluk ve kuvvetine bakıp "Bu asker, hiç bir zaman az olduğu için yenilmez" dedi. Bu ise yanlış bir sözdü. Çünkü çokluk ve kuvvet, her ne kadar üstün gelmek sebeplerinden ise de, zaferi veren yüce Allah'dır. Kişi, gerekli sebepleri hazırlamalıdır. Fakat zaferi Aliah'dan bilmelidir. Yoksa kendini beğenen, sonra utanır ve kendi kuvvetine güvenen, her zaman aldanır.

Yüce Allah da sevgili kulu Hz. Muhammed'e (s.a.v.) üstünlük sağlayanın ve zafer kazandıranın ancak kendisi olduğunu bildirmek için, bu muharebede, önce İslâm askerine bir bozgunluk gösterdi. Sonra da sırf ilâhî bir yardımı olmak üzere büyük bir zafere kavuşturdu.

Şöyle ki: Düşman ordusunun baş kumandanı ve Hevâzin kabilesinin şeyhi olan Avf Nasri'nin oğlu Mâlik askerini gayrete getirmek ve onları fedakârca çarpıştırmak için, bütün kadın ve çocuklar ile hayvanlarını harb yerine sürdü. "Hepiniz, bir bütün olarak birden bire saldırınız" diye askerine emir verdi.

Velid oğlu Hâlid (r.a.), Huneyn vadisinde kendisinden emin bir şekilde koşup giderken pusularda gizlenmiş olan Hevazin askeri, ansızın çıkıp şiddetli bir saldırıda bulununca, Süleymoğulları kabilesi, bozuldu. Mekke askeri de onlara uydu. Onların bu bozgun hali öteki İslâm askerlerine bulaşarak bütün İslâm ordusu bozulup dağıldı.

Hazret-i Peygamber'in yanında yalnız amcası Abbas ve amcası oğlu Hâris'in oğlu Ebu Süfyan ile Ebu Bekir ve Ömer ve Ali, Zeyd oğlu Üsâme gibi pek az ashab kaldı. Bu bozgunluk üzerine imanı zayıf olan yeni Müslümanlardan bir çoğunun fikri bozuldu. Hatta Mekkelilerden bazıları, birbiriyle söyleşirlerken Harb'm oğlu Ebu Süfyan "Bu bozgunluğun denize kadar arkası alınmaz!" demiş.

Safvân'm ana bir kardeşi olan Kelde "Bugün, sihir bozuldu!" deyince, Safvân ise daha Müslüman olmamışken "Sus... Allah ağzını yırtsın. Bana, Hevazin'den biri hâkim olmaktansa, Kureyş'ten biri hâkim olması yeğdir" diye Kelde'yi azarlamış...

Resûl-i Ekrem ise yerinden ayrılmayarak ayak diremekte ve kahramanlıkta herkesten üstündü. En dar ve tehlikeli anlarda bile telâş ve acele etmez, asla paniğe kapılmazdı.

Hz. Ali'den nakledilmiştir ki: "Muharebe, şiddetlenip de başımız sıkıya geldiği an biz, hepimiz Allah'ın Resûlü'ne sığınırdık" dermiş. İşte bu sefer de Hz. Muhammed (s.a.v.), bütün askerin en kahramanı olduğunu gösterdi.

Şöyle ki: Ordu bozulup da Hz. Peygamber (s.a.v.), yalnız kalınca asla çekinmeksizin ve hiç telâş göstermeksizin, Düldül'ü düşmana karşı sürüyordu. Hz. Abbas ise ileri gitmesin diye Düldül'ün dizginini tutuyordu. O zaman Hz. Peygamber, yanındaki seçkin ashabı ile sağ

tarafa çekilip durdu. "Ey halk! Geliniz. Ben Allah'ın Resûlü'yüm, Abdullah'ın oğlu Muhammed'im" diye seslendi.

Hz. Abbas da gür sesli bir kişiydi. Yüksek sesle "Ey Akabe'de biat eden ensar! Ey Rıdvan ağacı altında geri dönmemek üzere söz veren ashab!" diye bağırdı. Bunu duyan ashab "Lebbcyk lebbeyk" diyerek döndüler ve hemen gelip Resûl-i Ekrem'in etrafına toplandılar.

Hele Hudayr oğlu Üseyyid (r.a.) "Ya Evs", Ubâde oğlu Sa'd (r. a.) "Ya Hazreç" diye çağırdıklarında,-nasıl ki arılar, beylerinin başına üşüşüp toplanırlarsa, "Evs" ve "Hazreç" kabileleri de hemen koşuştular ve onların başına üşüştüler.

İşte böylece bozgun asker, her taraftan koşup Resûl-i Ekrem'in yanma geldiler ve büyük bir şiddetle harbe giriştüer. Hevazin askeri, şiddetle saldırıp gelirken, Hz. Ali (r.a.), karşı varıp onların bayraktarlarını öldürdü.

O sırada Resûl-i Ekrem "Şimdi fırın kızdı" dedi ve yerden bir avuç toprak alıp düşmanların yüzlerine karşı attı. Gökten melekler inip Resûl-i Ekrem'e yardım etti. Böylece düşmanlar, hemen kaçmaya yüz tuttu. İslâm askerleri de onların arkalarına düştü. Dilediklerini öldürüp ve istediklerini esir ettiler.

Yalnız ensardan ve Hazreç kabilesinden Ebu Talha (r.a.), o zaman müşriklerden yirmisini öldürmüştü. Böylece müşriklerin yetmiş bu kadarı ölmüş ve bir çoğu esir ve geri kalanı da bozularak dağıldı. Bütün eş, çocuk ve malları İslâm askerlerinin eline geçti. Müslümanların şehidleri ise dört kişiydi.

Önce İslâm askerinin bozulduğu haberi Mekkelilere ulaşınca bazıları "Muhammed ölmüş ve taraflıları dağılmış. Bundan sonra Arab kavmi de babalarının dinine dönerler" diyerek memnun olduklarım belli etmişler.

Mekke kaymakamı olan Esîd oğlu Attâb (r.a.) da "Muhammed ölürse şeriati kalıcıdır, Allah'ı diridir" demiş. Sonradan Müslümanların yendiği ve zafer kazandıkları haberi Mekke'ye erişince, Attâb ile Cebel oğlu Muaz (r.a.), yeniden dünyaya gelimşcesine sevinmişlerdi.

Garib Bir Olay

Yukarıda anlatıldığı gibi Resûl-i Ekrem, Medine'den hareket etmeden önce, Ebu Katâde'yi (r.a.) bir miktar askerle Necid taraflarına göndermişti. İzam denilen yere geldiklerinde Ezbat oğlu Âmir'e rastlamışlar. Âmir, onlara selâm vermiş ve kendisinin Müslüman olduğunu bildirmişken Ebu Katâde'niri emri altındaki askerlerden Cüsa•me oğlu Muhallim eski bir maceradan dolayı Âmir'i öldürmüş ve devesiyle eşyasını da ganimet malı diye almıştı.

Sonra Ebu Katâde, askeriyle dönüp, Resûl-i Ekrem ise ordu ile Mekke üzerine yönelmiş olduğundan, Ebu Katâde de arkada şlariyle

birlikte Mekke'ye yönelerek yolda Resûl-i Ekrem'e yetişmişler ve Mekke fethinde bulunduktan soma, Huneyn muharebesine de çıkmışlardı.

Resûl-i Ekrem, Huneyn vadisinde öğle namazını kıldıktan sonra bir ağaç gölgesinde oturdu. Ashabı da etrafında saf olup durdu. O zaman Gatfân'dan Fezare kabilesinin başı olan Hısn oğlu Uyeyne kalkıp Âmir'in kanını dâva etti. Temîmoğulları kabilesi şeyhi olan Habis oğlu Akra' da Muhallim'i koruyarak savunmaya kalkıştı. Hazret-i Peygamber'in (s.a.v.) önünde uzun uzadıya muhakemeden sonra mirasçılarının uygun görmesiyle diyete karar verdiler ve "Muhallim gelsin de Resûl-i Ekrem, onun için istiğfar etsin" dediler.

Muhallim geldi, Hz. Peygamber'in önünde oturdu. Resûl-i Ekrem "Adın nedir?" diye sordu. "Cüsame oğlu Muhallim" diye cevap verdi. Resûl-i Ekrem "Âmir, İslâm'ını belli etmişken sen onu öldürdün mü?" diye sordu. Muhallim "Onun İslâm'ı ikrar etmesi, ancak ölümden kurtulmak için idi" dedi.

Resûl-i Ekrem "Yâ, sen onun kalbini yardın mı ki doğru mu, yalan mı bilesin" dedi. Muhallim, "Onun kalbi bir et parçasıdır. Yarılsa ne anlaşılır?" dedi. Resûl-i Ekrem "Kalbini bilmezsin, diline de inanmazsın. Ne yapmalı?" dedi. Muhallim, başka diyecek bir şey bulamayıp "Ey Allah'ın Resulü! Benim için istiğfar et" dedi.

Resûl-i Ekrem "Allah, seni affetmesin" deyince Muhallim, gözlerinden yaş akarak kalkıp gitti ve kederinden bir hafta içinde öldü. Gömülünce yer, onu kabul etmeyip dışarı attı. Tekrar gömülünce yer, onu yine attı. Kavmi gelip Resûl-i Ekrem'e haber verdi. Resûl-i Ekrem "Bu yer, ondan daha kötülerini kabul eder. Fakat yüce Allah, size nasihat etmek ister" dedi. Ondan sonra Muhallim'i kavmi, tekrar gömdüler ve üzerine büyük taşlar koyup gittiler.

Evtas Olayı

Huneyn vadisinde Hevazin ordusu, bozulup dağıldıktan sonra kaçanlardan bir kısmı Hevazin bölgesinde Evtas denilen vadide toplandı. Ebu Âmir (r.a.), bir bölük askerle oraya gidip, harbe girişti ve şehid oldu. Yerine Ebu Musa Eş'arî (r.a.) geçip harbi kazandı ve bir çok esirlerle nice ganimet malları alıp geri döndü.

Bu esirler içinde Sa'doğulları kabilesinden Hâris'in kızı Şeymâ da vardı. Resûl-i Ekrem'in süt kız kardeşi olduğunu haber verdi. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanma getirilince Resûl-i Ekrem, onu tanıyıp üzüldü. Hatta mübarek gözlerinden yaş geldi. Hırkasını yere döşeyip Şeymâ'yı onun üzerine oturttu. Pek çok hürmet edip güzelce ağırladı. Ona bir köle ve cariye ve iki deve ve bir miktar koyun verdi ve kavim ve kabilesi yanına gönderdi.

Taif'in Kuşatılması

Yukarıda anlatıldığı gibi, birleşmiş kabilelerin orduları, bozulup dağılınca, artık Arab kabilelerinde Müslümanlara karşı gelecek güç ve kuvvet kalmadı. Fakat Sakif kabilesi, vatanları olan Taif şehrine, gittiler ve kaleye girip korundular.

Hevazin kabilesinin başı olan Avf oğlu Mâlik de onlarla beraber gidip Taif kalesine kapandı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, esirler ile ganimet mallarının Mekke'ye on bu kadar mil uzaklığı olan Ci'râne denen yerde toplanmasını emretti. Ve korunmaları için orada bir miktar asker alıkoydu. Geri kalan askerle Taife gitti ve Taifiileri sıkı sıkı kuşattı ve zorladı. Hatta Selman-ı Fârisî'nin (r.a.) fikriyle bir çeşit taş atan makine yani mancınık bile kullandı.

Sakîf kabilesinin başı olan Mes'ûd oğlu Urve ile Seleme oğlu Gaylân Mekke'nin fethinden sonra Resûl-i Ekrem'in Taif üzerine yürüyeceğini önceden hesaba katarak mancınık san'atmı öğrenmek için Cürüş tarafına gitmiş olduklarından Huneyn hâdisesinde bulunmadıkları gibi, bu sefer Taif'in kuşatılmasında bile bulunamadılar.

Fakat Sakîf kabilesiyle Taif'te bulunan öteki kuşatılanlar, kaleden sert bir savunmaya geçtiler. Pek çok ok attılar. Şöyle ki: Attıkları oklar, çekirge alayı gibi havada uçar ve birbirine tokuşarak Müslümanlar üzerine düşerdi. Böylece Müslümanlardan (oniki) kişi şehid ve birçok kimseler de yaralandı.

Bu sırada Taif'den birçok köleler, kaçıp İslâm ordusuna geldiler. Resûl-i Ekrem, hepsine hürriyetini bağışladı. Velid oğlu Hâlid (r.a.), birkaç kere meydana çıkıp er diledi. Müşriklerin reislerinden Abd-i Yalil denilen şahıs "Kale içinde sana karşı çıkacak kimse yoktur. Bizler, zahiremiz bitinceye kadar dayanıp duracağız. Yiyeceğimiz biterse, o zaman topumuz birden dışarı çıkıp ölünceye kadar çarpışacağız" diye red cevabı verdi.

Böylece kuşatma süresi, (onsekiz) gün kadar uzadı. Taif'in fetih günü ise daha gelmemişti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, bundan vazgeçti ve İslâm ordusu ile Taif'ten kalkıp Ci'râne'ye geldi ki, esirler ve ganimet malları hep oradaydı. Esirlerin kadın ve erkeklerinin sayısı (altıbin) kişi ve ganimet malları ise (yirmidörtbin) deve ve (kırkbin) den çok koyun ve pek çok para idi.

Ganimetlerin Bölüşülmesi

Resûl-i Ekrem, birkaç gün esirleri ve ganimet mallarını bölüştürmek için, Ci'râne'de kaldı.

Mekke'nin alınışından sonra yeni Müslüman olanlar, daha kalblerinde imanları kuvvet bulmamış olanlara Müellefetü'l-Kulûb deni-

lirdi. Resûl-i Ekrem onlara mal ve ganimetlerden daha fazla pay ayırdı.

Şöyle ki: Ebu Süfyan ve oğulları Yezîd ve Muaviye ve Abdü'l-Uzzâ'nm oğlu Huveytıb ve Ebu Cehü'in oğlu İkrime ve kardeşi Hişam oğlu Haris ve Amr oğlu Süheyl gibi birinci derecede Kureyş'in ileri gelenlerinden olan Müellefetü'l-Kuiûb'a yüzer deve ve birer miktar gümüş ve ikinci derecede ileri gelenlerden olan Müellefetü'l-Kuiûb'a kırkar deve ve ona göre birer miktar gümüş verdi.

Bunlar o zaman Müeliefetü'l-Kulûb'dan yani kalbleri kazanılması, Islam'a ısınaırılması gerekenlerden iken, sonra hepsi kuvvetli Müslüman olmuşlardı, hele Hibu Sütyan'm oğulları Yezid ve Muaviye üe Huveytıb sonradan Resûl-i Ekrem'in kâtiplik hizmetinde bulunmuşlardır.

Resûl-i Ekrem, ne derece cömert ve kerem sahibi olduğunu bu sefer de dost ve düşmana bildirdi. Hatta ganimet malları o şekilde paylaştırılırken, bu vadide en âlâ cinsinden olarak yüz kadar deve toplanmıştı. Ümeyye oğlu Safvân, onları görüp "Ne âlâ develer!" deyince, Resûl-i Ekrem "Öyle ise senin olsun" dedi ve hemen develeri ona verdi.

Safvan da önce, Müslüman olmak için dört ay mühlet almışken artık ona bakmayıp "Bu derece lutûf ve cömertlik, ancak Peygamberlerin yapabileceği bir davranıştır" diyerek o anda İslâm üe şerefleniverdi.

Necid reislerinden Hısn Fezarî'nin oğlu Uyeyne üe Habis Temîmî'nin oğlu Akra'ya da yüzer deve verüerek, Kureyş büyüklerinin birinci derecesine eşit tuttular.

Bu sefer ensara ganimet mallarından ötekilere verildiği kadar pay ayrılmadığından bazılarının canları sıkılıp aralarında söylenmişler. Hz. Muhammed (s.a.v.) onları yanma çağırdı "Ben, birtakım inancı zayıf olan yeni Müslümanların kalblerini kazanmak ve İslâm'a ısındırmak için, ganimet mallarından onlara daha fazla pay verdim. Onlar, malı alıp memleketlerine gidecekler. Siz de Resûlullah'ı alıp kendi ülkenize götürmeye razı değil misiniz?" dedi. Hepsi birden "Razı ve hoşnuduz" dediler ve Peygamber'in (s.a.v.) bu iltifatından sevinip, fakat söylendiklerinden dolayı da üzülerek ağlaştılar.

Hazret-i Muhammed (s.a.v.) de ellerini kaldırıp, özel olarak ensara ve onların evlâd ve torunlarına hayır ile dua etti.

O şuralarda Hevazin kabilesinin ileri gelenleri Ci'râne'ye geldiler ve İslâm ile şereflendiler. Eş ve çocuklarının geri verilmesini rica ettiler ve Hz. Peygamber'in önünde çok etkili sözler söylediler. Resûl-i Ekrem "Hâşimoğullarının payına düşen esirler hep sizindir" dedi.

Öteki muhacirler ve ensar da "Bizim paylarımıza düşen esirler, hep Resûlullahm'dır" dediler. Diğer kabileler de ister istemez onlara uydu. Böylece bir günde (altıbin) esir hürriyetine kavuşturuldu ve hepsine Hz. Peygamber tarafından ikram olarak birer kat elbise giydirildi.

Sonradan Hevazin kabilesinin başı olan Avf oğlu Mâlik geldi ve İslâm ile şereflendi. Ona da Hz. Peygamber tarafından (yüz) deve verildi.

Resûl-i Ekrem'in Mekke'ye ve Oradan Medine'ye Dönüşü Sırasındaki Bazı Olaylar

Son Peygamber Hazret-i Muhammed'in (s.a.v.), Zilkade ayının ortalarında Ci'râne'den kalkıp Mekke'ye gitti ve Kabe'yi ziyaret etti. EDsid oğlu Attâb'ı (r.a.) Mekke valisi tayin etti.

Halka din hükümlerini bildirmek için, Cebel oğlu Muaz'ı (r.a.) da Mekke'de bıraktı. Kendisi ashabiyle birlikte Mekke'den çıktı ve Zilkade ayının sonlarında Medine'ye ulaştı.

Attâb (r.a.), bu sene halk ile Arab'ın eski âdeti üzere hac etti.

Attâb, Hz. Osman'ın amcası oğlu ve Ümeyye'nin oğlu Ebu Âs'ın oğlu Esîd'in oğlu idi. İyiler hakkında şefkatli, kötüler hakkında şiddetli, adaletli, dindar ve Ümeyyeoğulları içinde sözü geçer, memleket idare edecek güçte bir gençti. Nitekim halkın zayıfları, onun valiliğinden memnun ve adaletinden hoşnud kaldı.

Fakat ötedenberi Mekke'de baş olmaya alışmış olan Kureyş büyükleri, böyle yeni yetişmiş bir kimsenin bu şekil hizmetinden hoşnud olmadılar. Bilhassa hepsinin başı olan Ebu Süfyan'a göre öyle bir gencin hükümeti altına girmek güçtü. Fakat Ebu Süfyan ile Mekke fethinde yeni Müslüman olan diğer Kureyş büyüklerinden niceleri, fetihten sonra Mekke'den Medine'ye göç ettiler.

Ebu Süfyan, Necrân valisi tâyin edildi. Oğlu Muaviye de vahiy kâtibi oldu.

• Mekke'de Ebu Mahzûre denen on altı yaşında son derece güzel sesli bir çocuk vardı. Mekke'nin fethinde Resûl-i Ekrem, ona Ezan'ı öğretip, Mekke'de bıraktı. O da hicretin elli dokuz senesine kadar Mekke'de müezzinlik etti. Sonra öldü. İşte Peygamberimizin (s.a.v.) müezzinleri içinde Hz. Bilâl'den sonra en meşhur olan budur (r.a.).

Resûl-i Ekrem, Ci'râne'den döndüğü sırada Bahreyn hükümdarı, Sâvî oğlu Münzir'e bir mektup yazdırmış ve Hadramî oğlu Âlâ (r.a.) İle göndermişti. Hz. Âlâ, Bahreyn'e gitti. Mektubu Münzir'e verdi. Münzir, imana gelince, Bahreyn'deki Arab'lar da iman etti. Fakat Orada bulunan Yahudi ve Mecûsîler, iman etmediler. Eski din ve âyinlerinde ısrar ettiklerinden Sâvî oğlu Münzir, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bir mektup yazarak "Onlar hakkında ne yapayım?" diye sordu. Resûl-i Ekrem de Münzir'e cevap olarak, bir 'Buyruk' yazdırıp, "O gibi toplulukları 'cizye' denen vergiye bağla" diye buyurdu.

Yine o sırada Hazret-i Peygamber tarafından Hz. Muhammed'in katibi Ka'h Ensarİ'nin oğlu Übey'in (r.a.) kalemiyle Umman hükümdarı olan Celendloğulları Ceyfer ile Abd'e mektup yazılmış. As oğlu Amr ile (r.a.) gönderilmişti

Amr, Umman'a vardı. Mektubu Ceyfer ile kardeşi Abd'e verdi. Ceyfer, biraz tereddüdden sonra Abd ile beraber iman etti. Sonra Amr, Umman etrafındaki Arab zenginlerinin zekâtmı topladı ve fakirlerine bölüştürdü. Şehirde bulunan Mecusîleri de cizye denen vergiye bağladı.

Yine o sırada Gassân hükümdarlarından Belka valisi olan Eyhem oğlu Cebele'ye bir mektup yazıldı ve İslâm dinine davet edildi. Cebele de boyun eğdi ve Resûl-i Ekrem'e bir cevab üe bazı hediyeler gönderdi.

Batı tarafında yurt tutmuş olan Arab kabilelerinden Cüzam kabilesi başı Amr Cüzamî'nin oğlu Ferve ki Rum Kayseri tarafından Mean şehri mutasarrıfı yani bir çeşit kaymakamı ve o (.•evrede bulunan Arab kabilelerinin emiri yani bir çeşit başkanı idi. hu sırada Resûl-i Ekrem, onu da İslâm dinine çağırdı. O da itaat edip iinana geldi.

Romalılar ise Ferve'nin Müslüman olduğunu işitir işitmez, onu çağırdılar ve hapsettiler sonra da idam ettiler (r.a.).

Zilhicce ayında Resûl-i Ekrem'in Mâriye adlı cariyesinden İbrahim adında oğlu dünyaya geldi ve Resûl-i Ekrem'in büyük kızı Zeyneb (r.a.) de bu sene fena yeri olan dünyadan göçüp ebedi âleme gitti.

Yine bu sene Medine'de yiyecekler pahalanınca halk, istedi ki Resûl-i Ekrem narh vere. Resûl-i Ekrem de "Narh verici ancak Allah'tır" dedi.

Hicretin Dokuzuncu Senesi

Zenginlerin zekâtını toplayıp da fakirlere bölüştürmek üzere Hazreti Peygamber tarafından kabilelere memurlar gönderildi. '

Huzâa kabilesi zekâtları vermek üzere iken, Temîmoğulları kabilesinin "Bu kadar malları niçin elden çıkarmalı?" diyerek buna yanaşmak istemedikleri duyuldu.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Hısn Fezarî'nin oğlu Uyeyne'yi bir miktar Arab atlısıyle Temîmoğulları üzerine gönderdi.

Uyeyne de Muharrem ayında Medine'den çıkıp Safra tarafına doğru giderek Sukya denen yere vardı. Orada ansızın Temim'i vurdu ve bir hayli esir ve ganimet malları alıp getirdi.

Temîmoğullarının ileri gelenleri, esirlerini kurtarmak üzere Medine'ye geldiler ve en güzel ve konuşkan adamlarını beraber getirdiler... Hazret-i Muhammed'in (s.a.v.) kapısına gelip "Yâ Muhammed! Çık. Seninle şiir yarışı yapalım ve kendimizi öğücü, fahriye denen şiirlerle söyleşelim" diye bağırdılar.

Resûl-i Ekrem çıkıp "Ben, şiir ile gönderilmcdim. Fahriye söylemeye de memur değilim. Fakat siz söyleyiniz bakayım" dedi. Temim

oğullarının en güzel ve tesirli konuşanı olan Hâcib oğlu Uta-ııd kalkıp kendi kavmini öğen çok edebî bir hutbe okudu.

Resûl-i Ekrem, ona cevap vermek üzere, İslâmm en güzel ve etkili konuşanlarından ve ensarm büyüklerinden Şemrnas'ın torunu ve Kaysin oğlu Sâbit'e (r.a.) emretti.

Sabit de kalkıp Allah'ın (c.c.) büyüklüğüne ve Resûl-i Ekrem'in Peygamber olarak gönderilişine dair pek güzel bir hutbe okuyup Uta-ı Id'e üstün geldi.

Sonra Temîmoğullarmın meşhur şairi olan Habis oğlu Akra' ona cevap vermek üzere Sabit Ensarî'nin oğiu Hassân'a (r.a.) emretti. Hz. Hassan da İslâm dininin şeref ve şânma dair içinden geldiği gibi güzel bir kaside söyledi.

Akra', insaf edip "Bu adamın hatibi, bizim hatibimizin ve şairi, bizim şairimizin üstünde ve onların sesleri, bizim seslerimizin üstündedir." dedi. Arkadaşlariyle beraber imana geldi.

Yemen taraflarında yurt tutmuş olan Himyer kabileleri beyleri taraflarından da, bu sırada Medine'ye elçiler geldi. Resûl-i Ekrem ile konuştular ve İslâm şartlarını öğrenip gittüer.

Temîmoğulları kabilesi elçilerinin tabiat ve huyları sert idi. Onlara göre Yemen elçileri, pek nâzik ve ince adamlar olduklarından, Uz. Peygamber (s.a.v.) onları övdü. Yine o sırada Uzre kabilesinden (oniki) kişi geldi. Numan oğlu Cemre de onların içindeydi. Kabilelerinin zekâtlarını getirip verdiler ve hepsi iman ettiler. "Ey Allah'ın Resulü! Bizim ticaretimiz Şam iledir. O tarafta ise Bizans İmparatoru Herakl var. Onun hakkında sana bir şey vahiy olundu mu?" diye sordular. Resûl-i Ekrem "Müjde size ki, yakında Şam fetholuna-«•akl.ii- ve Herakl, bu bölgeden savuşup gidecektir" dedi.

Arab'ın en güzel ve en dokunaklı konuşanları, Kur'ân'a benzer sözler söylemekten âciz kaldı. Bu sebeple çoğu Müslüman olduysa da birtakımı, sapık dinlerinde ısrar ederek silâh ile üstünlük sevdasına düştüler. Fakat silâh ile karşı çıkmaktan da âciz kalınca, Temîmoğulları gibi bazıları yine dil kılmcma başvurarak, hutbe ve şiir ile cenkleşmeye kalkıştılar. ᵛ

İslâm şair ve hatipleri ise, en güzel ve en dokunaklı konuşmak yolunda onlara üstün geldiler. Sonunda onlar da, âciz kaldıklarını İtiraf etmek zorunda kaldılar. İslâm hatipleri içinde Kays oğlu Sabit (r.a.) başkalarına üstün geldiği gibi, şiirde de Sabit oğlu Hassan ile Mâlik Ensarî'nin oğlu Ka'b (r.a.) akranlarından üstündüler.

Sonra Züheyr oğlu Ka'b da gelip onlara katıldı. Resûl-i Ekrem'i methedip övmekle uğraşır oldu. Şöyle ki: Arab ediblerinden meşhur Ebu Selmâ'nın oğiu ZÜheyr adındaki şairin Büceyr ve Ka'b adında iki oğlu vaıdı. İkisi de onun gibi usta birer şairdiler. Hele Ka'b, .".on derece ateşli bir şair olup, babasının ölümünden sonra şöhreti ona. mira:; kaldı.

İtil eler Resul 1 Ekrem, Mekke'den Medine'ye dönünce Züheyr oğlu Iinceyi, Medine'ye geldi ve islam oldu. Züheyr oğlu Kab-ı n, bu-

m ı işitince canı sıkıldı. Kardeşine kaside yazıp gönderdi. BÜceyr, 0 kasideyi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) önünde okudu. Resûl-i Ekicin, >n cindi. "Her kim, Ka'b'a rastlarsa öldürsün. Kanı hederdir" diye buyurdu. BÜceyr de kardeşine nasihat kılıklı bir manzume yazıp gönderdi Büyük bir tehlikede olduğunu kendisine bildirdi.

Ka'b, nasıl tehlikeli bir halde olduğunu anladı. Pek çok telâş etti Hemen Medine'ye geldi. Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) yanma vardı. Hz. Ebu Bekir de onu alıp, Mescid'e-getirdi "Ey Allah'ın Resulü, bir adanı biat edecek!,." diyerek Hz. Peygamber'in (s.a.v.) katma çıkardı. Bunun üzerine Ka'b da Resûl-i Ekrem'in elini tuttu, biat etti ve diz çöküp Oturdu. "Ka'b, tövbe etmiş ve Müslüman olarak aman dilemek İç a, kutlu katınıza gelmek ister. Kabul eder misiniz?" diye sordu. Resûl-i ı:ı ıı m de "Evet" diye cevap verdi. Ka'b hemen "Ey Allah'ın e Kühoyr oğlu Ka'b benim" deyince ensardan biri kalkıp, "İzin ver ey Allah'ın Resulü! Şunun boynunu vurayım" deyince Resûl-i Ekrem "Bundan vazgeç. Çünkü İslâm dinine meylederek ve tövbe ederek gelmiştir" dedi.

o zaman Ka'b da Resûl-i Ekrem'e methiye olmak üzere nazmet tlğl "Bânet Suadı" kasidesini okumaya başladı. Bu methiyeye "Kaildi I BÜl'de" denilir. "Bürde" ise Arapça 'hırka' demektir. Bu şekilde mimlenmesine sebep şudur: Ka'b, onu okurken Resûl-i Ekrem, son derece hoşlanarak sırtından hırkasını çıkarıp Ka'b'a giydirdi. Ka'b da onu alıp, ömrü oldukça o kutlu armağan üe övündü.

Katta sonra Ebu Süfyan'ın oğlu Muaviye, (onbin) dirhem verip, onu almak isteyince Hz. Ka'b "Ben, Allah'ın Resûlü'nün hırkasını giymek İçin kimseyi nefsime tercih edemem" diye reddetmişti. Fakat, Ka'b Ölünce Muaviye onun mirasçılarına (yirmibin) dirhem gönderip, o kutlu hırkayı almıştır.

İşle ondan sonra hükümdarlar ve sultanlar arasında bir öncekinden bir sonrakine geçe geçe bugüne kadar gelen "Hırka-i Şerife" hu hırkadır.

Tay kabilesinin ulusu olan ve dünyada son derece cömertlikle[1] Şöhret bulan Hâtem-i Taî'nin mahallesinde Tay kabilesinin bu pui.lianesi vardı. İçinde Fels adında bir put vardı. Hâtem-i Taî hicretin sekizinci senesinde dünyadan göçtü ve yerine oğlu Adî geçti, o da babası gibi ünlü bir kişiydi.

Fakat çevredeki puthaneler yıkılıp putlar kırılmakta iken, Tay kabilesi pıılhancsinin olduğu gibi kalması uygun değildi. Bundan dolayı Resul i Ekrem, onu yıkması için, hicretin bu dokuzuncu senesi Rebiülâhlr ayında Hz. Ali'yi bir bölük askerle o tarafa gönderdi. Hz. Ali de bir gün sabahleyin erkenden Hâtem-i Taî mahallesine gitti ve hemen o puthaneyl yıktı ve Fels'i kırdı. Hâtern oğlu Adi, Şam tarafına kaçtı. Fakat kız kardeşi Seffâne ele geçti.

Hz Ab, birçok esir ve ganimet tna.li alıp, Beffâne ile beraber Medine'ye getirdi. Resul I Kkıeıı, HelTûne'ye hürriyetini bağışladı Kaı deyi Adı'nin yanına gönderdi. Bunun üzerine ı^ıtenı'in oğlu Adi, Mo-

dlne'ye geldi, islâm oklu. tşte ashabın büyüklerinden olan Hatem Oğlu Adî (r.a.), bu kişidir.

Tebük Savaşı

Bizans İmparatoru'unun emriyle Şam'da Müslümanlar aleyhine büyük bir ordu hazırlanmıştı. Cüzam, Lahm ve Gassân kabileleri de, Rum askeriyle birlikte hareket edecekmiş diye işitildi.

Bunun üzerine Eesûl-i Ekrem de Şam'a gitmek ve Roma devletiyle harp etmek üzere, Medine'de büyük bir ordu toplamaya ve gerekli hazırlıklara başladı. Mekke'den, diğer Arab kabilelerinden asker geıilmek üzere her tarafa hususî memurlar gönderdi. Kıtlık ve pahalılık günleri olduğundan zenginlerin askere yardım etmelerini emretti.

Böylece kudreti olanlar, kudretsizlere pek çok yardım ettiler. Hatla Müslüman kadınları, ziynet eşyalarını askere hediye ettiler. Hz. Ebu Bekir (r.a.), bütün mallarını bu uğurda verdi. Hz. Osman (r.a.), askere yardım olarak (üçyüz) deve yükü zahire ve para olarak da (bin) altun verdi.

îşte bunun üzerine Resûl-i Ekrem, Hz. Osman'a özel olarak dua elli. Kendisinden meydana gelmiş ve gelecek bütün kusurlarının affedildiğini müjdeledi.

Resûl-i Ekrem, öteden beri bir tarafa sefer edecek olsa, başka tarafa gidecek gibi gösterişte bulunması âdeti iken, bu defa havalar sıcak ve her yer kurak ve düşman kuvvetli ve gidilecek yer, uzak olduğundan herkes, ona göre hazırlığını yapsın diye, gidilecek yeri bildirdi.

Münafıklar ise "Böyle sıcak vakitlerde yola çıkmaymız" diye halka öğüt verir gibi görünerek aslında tam bir bozgunculuk yapıyorlardı. Onlara cevap olarak "Cehennemin sıcağı daha şiddetlidir" diye buyuruldu.

Münafıkların başı olan Selül'ün torunu ve Übey'in oğlu Abdullah "Roma Dcvleti'ni Muhammed, oyuncak mı sanıyor? Onun ashablyle beraber bulunup esir olacaklarını gözle görmüş gibi biliyorum" diyerek halka korku ve dehşet veriyordu.

inancı bütün olanlar ise Resûl-i Ekrem'in emrine karşı itaatli ve din. uğrunda harbe son derece istekli olarak, sür'atle sefere hazırlanıyorlardı. Bazıları da erzaklarını yükletecek deve bulamadıklarından pek çok üzülüp ağlıyorlardı. Vücutça veya malca sefere gücü yetmeyenlere bir diyecek yoktu. Onlar gerçekten özürlü olduklarından geri bırakıldılar. Bazı çöl Arapları da aslında bir özürleri olmadığı halde bir!skim ipe sapa gelmez özürler ileri sürerek sefere gitmemek İçlll izin aldılar.

Fakat hor taraftan büyük bir istek ve gayretle yığın yığın akıp gelen askerler harbe yetecek miktarı buldu. Bundan dolayı Resûl-i Ekrem, e.ş ve çocuklarına bakmak için Hz. Ali'yi, memleket işlerini

görmek için ise Mcslcme oğlu Muhammed'i (r.a.) Medine'de bıraktı. Hicretin bu dokuzuncu senesinin Receb ayında perşembe günü son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) İslâm ordusu ile Medine'den çıktı.

Übey oğlu Abdullah münafıklardan bir grup ile birlikte özürsüz olarak bu seferden geri kalıp açıktan açığa Resûl-i Ekrem'in emrine karşı geldiler. İnançları sağlam olan Müslümanlardan bazıları da, yine hiçbir özürleri olmadığı halde, sırf yol zahmet ve meşakkatinden kaçınıp seferden geri kaldılar.

İslâm ordusu ile gidenler, hakikaten sıcaktan ve susuzluktan pek çok güçlük çektiler. Fakat büyük sevap da kazandılar. Resûl-i Ekrem ile birlikte giden askerlerin sayısı (otuzbin) kişiyi aşkındı. Bunun (onbin) i atlıydı.

Yolda Resûl-i Ekrem'in devesi kayboldu. Münafıklardan Lasît oğlu Zeyd "Muhammed, Peygamber'im der ve göklerden haber verir. Halbuki devesinin nerede olduğunu bilmez" demiş. O zaman Resûl-i Ekrem de "Biri, hakkımda ileri geri konuşuyor" diyerek onun bu sözlerini ashabına söyledi ve "Ben, Allah'a yemin ederim ki, bir şey bilineni. Ancak Allah'ın bildirdiğini bilirim. Şimdi yüce Allah, bana bildirdi ki deve, filân vadide, filân yerde yuları bir ağacın dalma ilişip kalmış. Gidin, getirin" dedi. Hemen oraya gittiler ve deveyi o halde in ıhıp getirdiler.

Sonra Resûl-i Ekrem, ordusu ile T e b ü k denen yere ulaştı. Tebük, Medine'den Şam'a giderken yarı yoldur. Orada ordu, bir şuha ma kondu, ki çok az akıyordu. Böyle büyük bir ordunun idaresine yetmezdi. Resûl-i Ekrem, oradan abdest aldı. Hemen Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bir mucizesi olarak su, o kadar çoğaldı ki bütün ordunun ihtiyacına yetti.

Ordu, Tebük'te konaklamakta; büyüklüğü, kuvvet ve kudreti ve görünüşüyle etrafa dehşet saçtı. Gerek Bizanslı askerlerden ve gerek Kay.ser'e bağlı olan Arablardan bir hareket görülmedi. Bu sebepten muharebe olmadı. Fakat İslâm ordusunun Şam sınırına kadar gelip de Koma Devleti'ne meydan okuması her tarafa korku saldı.

Bundan dolayı "Akabe-i Mısriyye" yakınlarında ve deniz kenarında "Eyle" denen şehrin hükümdarı olan Y u h a n n a gelip (üçvuz) al tun vergi vermek üzere aman diledi. Resûl-i Ekrem de ona İstediği şekilde bir sözleşme yazdırıp verdi.

Şam şehirlerinden C e r b a ve E z r u h adındaki şehirler ki, d ı .min arası üç mil uzaklıktadır. Onların halkı da, senede (yüz) altım vergi vermek üzere aman dilediler. Resûl-i Ekrem, onlara da aynı şekilde bir sözleşme kâğıdı verdi.

Yine o sırada Resûl-i Ekrem, (dörtyüzelli) atlı ile Allah'ın kılıcı Velîd oğlu Hâlid'i (r.a.) Dûmetü'l-Cendel şehrinin hükümdarı olan ve Hıristiyan dininde bulunan A b d ü ' l - M e l i k oğlu Ü k e y d i r üzerine gönderdi, Hâlid, oraya gitti. Ük e y d i r 'i kale dışında ileri grim yıkınlarlyle gezerken tuttu ve alıp orduya getirdi. Ükeydiı de Vergi vermeyi vftdelİlginden ReSÛl-i Ekrem, onu o şartla .-.alıverdi

Resûl-i Ekrem, (yirmi) gün kadar, Tebük'te konakladığı yerde durdu ve ashabına danışarak daha ileri gidip gitmemek yolunda görüşlerine başvurdu. Hz. Ömer (r.a.), "Eğer Allah tarafından memur isen buyurun gidelim" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v), "Eğer Allah tarafından memur olsaydım sizin görüşlerinizi sormazdım" dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer "Ey Allah'ın Resulü! Şam taraflarında kuvvet ve topluluklar çoktur. Müslüman ise hiç yoktur. Halbuki sizin bu derece yaklaşmanız, onlara korku ve dehşet verdi. Bu sene bu kadarcıkla yetindim de bakalım ileride Allah ne gösterir" dedi.

Bir de Şam'da veba olduğu işitildi. Resûl-i Ekrem de "Veba olan şehre girmeyiniz" diye buyurdu. Bundan dolayı Tebük'den ileri gidilmedi. Hemen oradan Medine'ye dönüldü. Resûl-i Ekrem'in devesini Yâsir oğlu Ammâr (r.a.) çekiyor, Yeman oğlu Huzeyfe (r.a.) de geriden sürüyordu. Geceleyin Akabe'den geçerken ansızın üzerine saldırarak suikast etmek üzere münafıklardan (oniki) kişi, aralarında gizlice anlaşarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) geçeceği yerde durup fırsat gözetiyorlarmış.

Onların bu suikastı ise Resûl-i Ekrem'e vahiy ile bildirilmiş olduğundan ihtiyatlı bulunup karşıdan o hainlerin karaltısını görür görmez, Hz. Huzeyfe'ye emrederek onları kaçırttı ve münafık olduklarını ve suikast yapmak için geldiklerini Huzeyfe'ye haber verdi. Ertesi günü Hudayr oğlu Üseyyid (r.a.), bu hadiseden haberli olunca, orduda ne kadar münafık varsa idam ettirmek istedi. Fakat Resûl-i Ekrem, ona razı olmadı ve, "Madem ki dilleriyle kelime-i şehâdeti getiriyorlar... Onlara saldırmak uygun olmaz" dedi.

Resûl-i Ekrem, bütün münafıkları bilirdi. Ama ilân etmezdi. Fakat Hz. Huzeyfe'ye söylerdi. Bundan dolayı Hz. Huzeyfe de bütün münafıkları tanırdı. Yine de bu gibi sırları gizlerdi. Çünkü Huzeyfe, Resûl-i Ekrem'in sırdaşı idi. Hatta derler ki: Dünyada ne kadar olmuş ve olacak şeyler varsa, Resûl-i Ekrem, ona bildirirdi.

Sonra, yine yolda Resûl-i Ekrem'e Allah tarafından "Mescid-i Dırar" ın iç yüzü bildirildi. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem, Tebük seferine çıkmadan birtakım münafıklar, Kuba mescidinin cemaatini ayartmak maksadiyle yakınında bir mescid yapmayı kurmuşlar ve adı geçen Ebu Âmir Fâsık, onlara "Siz öyle bir mescid yapınız ki içine mümkün olduğu kadar silâh koyunuz. Ben de Rum Kayseri'ne gidiyorum. Size çokça Rum askeri getiririm ve Muhammed ile ashabını Medine'den çıkarırım" deyip, Şam tarafına gidince, onlar da öyle bir mescid yapmışlar ve Ebu Âmir'in vâdettiğini bekler olmuşlar.

İşte buna "Mescid-i Dnar" denir ki, Tebük'ten döndükten sonra Medine'ye gelirken Resûl-i Ekrem'e Allah tarafından o mescidin öyle bozguncu bir niyetle yapıldığı bildirildi. Resûl-i Ekrem de, hemen Dahşem oğlu Mâlik ile Adî Aclanî oğlu Meani (r.a.) göndererek, o "Mescid-i Dırar" ı yıktırdı. Sonra Resûl-i Ekrem, Ramazan ayında sağ-sâlim Medine'ye kavuştu. O zaman, bu seferden özürsüz olarak geri kalmış olanlar, pek çok pişman oldu.

Hatta içlerinden Ebu Lübâbe gibi bazıları, diyecek söz bulamayıp kendi kendilerini mescidin direklerine bağladılar. Gece gündüz ağladılar ve (üç) kişiyi, yani Mâlik oğlu Ka'b, Rebî' oğlu Merâre ve Ümeyye oğlu Hilâl Hz. Peygamber'in yanına gelip af dilediler. Resûl-i Ekrem ise, halkı onlarla görüşmekten ve konuşmaktan yasaklamakla, üçü de birer köşeye çekildiler ve (elli) gün halk ile görüşmekten mahrum kaldılar. Bu yüzden dünya başlarına zindan oldu. Sonra Allah tarafından hepsinin tövbeleri kabul buyuruldu ve suçları af edildi.

Bu muharebede, İslâm'ın kuvvet, kudret ve şöhreti Şam tarafına gereği gibi yayıldı. Doğru ve yalancı seçildi. Hele münafıklar sürüsü bütün bütün rezil oldu.

Taiflilerin Müslüman Oluşu

Mekke'nin fethinden sonra Resûl-i Ekrem, Medine'ye gelirken S a k î f kabilesinin başı M e s ' u d S a k a f î oğlu U r v e gelip yolda yetişti ve Resûl-i Ekrem ile görüştü. İslâm olarak dönüp Taife gitti ve kavmini İslâm'a çağırdı.

Sakîf kabilesinin birtakım rezil ve sefilleri ise reisleri olan ve ve Arablar arasında çok sayılan kişilerden bulunan bu Mes'ud oğlu Urve'yi ok'a tuttular ve zavallıyı ok ile vurup şehid ettiler.

Resûl-i Ekrem ise, H e v a z i n kabilesi reisi olan A v f N a s r î oğlu M â 1 i k 'e Sakîf kabilesini sıkıştırması için emir vermişti. Bu sebeple Mâlik, fırsat buldukça Sakîf kabilesini vurup yağma eder olduğundan Sakîf kabilesi, Taif'ten dışarı çıkmayıp kalede kuşatılmış gibi bir halde kaldılar. Hevazin halkının saldırılarından usandılar. Bu yüzden Sakîf kabilesi, Taif'te küfür ve sapıklık üzere yaşayamayacaklarını anladılar ve hemen Resûl-i Ekrem'in Tebük dönüşünde Sakîf kabilesinin ileri gelenleri Medine'ye gelip, artık boyun eğeceklerini bildirdiler. Fakat namazdan af olunmalarını dilediler.

Hazret-i Peygamber ise "Bir dinde ki namaz olmaya... Onda hayır yoktur" dedi. Bir de Sakîf reisleri, öteden beri taptıkları L â t adındaki putun (üç) sene kadar olduğu gibi bırakılmasını istediler. Resûl-i Ekrem, kabul etmediğinden, hiç olmazsa bir ay kadar bırakılmasını rica ettiler. Resûl-i Ekrem, onu da kabul etmediğinden, sonunda Sakîfliler, her teklifi kabul ederek yoluyla imana geldiler.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem Lât adındaki putu yıkmak için Harb oğlu Ebu Süfyan ile Şube Sakafî oğlu Mugîre'yi Taife gönderdi. Onlar da gidip putu kırıp yok ettiler. Gariptir ki, onlar, o putu kırıp yıkarken Sakîf kabilesinin karıları çıkıp ona hasretle ağlar idiler. Fakat sonra hepsi tam Müslüman olup, Lât'm adını bile unuttular.

O sırada Ebu Bekir'in oğlu Sa'd kabilesi tarafından da S a ' 1 e b e oğlu Z i m a m geldi. Hz. Peygamber'in yanma gitti, Müslüman oldu. İslâm'ın şartlarını öğrendi ve dönüp kabilesine vardı. Kavmine ilk sözü "Lât ve Uzzâ ne fena şeyler imiş!..." oldu. Kavmi bunu

duyunca "Sus ey Zımam! Sana delilik, leke hastalığı ve cüzam gibi bir hastalık gelmesin sakın" demişler. Zımam (r.a.) ise "Yazık size! Lât ve Uzzâ fayda ve zarar veremez. Halbuki Allah (c.c), size peygamber gönderdi ve ona kitap indirdi. Halkı sapıklıktan kurtardı" diyerek İslâm'ını meydana koymuş ve kavmine kalbten öğüt vermiş. Onlar da onun nasihatini tutmuşlar ve hemen hepsi iman etmişler. O gün akşama kadar Sa'doğulları kabilesinde erkek ve kadından imana gelmedik kimse kalmamıştır.

Hicretin Dokuzuncu Senesinin Son Olayları

Resûl-i Ekrem Receb ayında bir gün Necaşi'nin, yani Habeş hükümdarı olan Eshame'nin ölümünü haber verdi ve ashabiyle birlikte onun cenaze namazını kıldı. Gerçekten o gün Necaşi'nin ölmüş olduğu sonradan anlaşıldı.

Şa'ban ayında Resûl-i Ekrem'in kızı ve Hz. Osman'ın muhterem hanımı Ümmü Gülsüm (r.a.), fena âlemi olan bu dünyadan göçüp sonsuzluk yeri olan âhirete gitti.

Şevval aymda münafıkların başı olan Selül'ün torunu ve Übey'in oğlu Abdullah da öldü.

Oğlu Abdullah (r.a.), babasının cismini cehennem ateşinden korumak için, Hazret-i Peygamber'in gömleğini aldı ve babasını ona sarıp gömdü. Resûl-i Ekrem de dua ve istiğfar etmek üzere kabrine gitti. Hz. Ömer ise başı ucunda durup "Ey Allah'ın elçisi! Onun için dua ve istiğfar edecek misin? O, filan gün şöyle dedi, falan gün böyle dedi" diyerek onun kötülük dolu günlerini sayıp döktü. O anda Allah tarafından vahiy geldi. "Öyle küfür üzerine ölüp gidenlerden birisi için dua ve istiğfar etme ve kabrine gitme" diye yasaklandı.

Bu Übey oğlu Abdullah, Müslümanlar için büyük bir belâ idi. Ölümüyle Müslümanlar, onun şerrinden ve bozgunculuğundan kurtuldu. Nitekim onun ölümüyle (bin) kadar münafık, kalbten Müslüman oldu.

Bu sene hac mevsimi gelince Resûl-i Ekrem, mağara arkadaşı Hz. Ebu Bekir'i (r.a.), Hac Kumandanı yaparak (üçyüz) kişi ile Mekke'ye gönderdi. Sonra hacılara "Berâet Sûresi" ni okumak ve bu seneden sonra müşriklerin, Kabe'ye yaklaşmaması ve çıplak olarak kimse Allah'ın Evi'ni tavaf etmemesi gibi hususları halka bildirmek üzere Hz. Ali'yi de hususi memurlukla arkadan gönderdi.

Mekke'ye vardıklarında durak yerlerinde hutbeleri Hz. Ebu Bekir okudu ve halka haccm nasıl yapılacağını öğretti. Müslümanlar öylece hac etti. Kâfirler de, cahiliyet zamanındaki âdetleri üzere hac ettiler.

Hz. Ali ise halka "Beraet Sûresi" ni okudu. Kurban Bayramı günü "Bu seneden sonra müşrikler, hac etmesin ve çıplak kimse Beytul-

Iah'ı tavaf etmesin. Allah'ın Resulü üe sözleşmesi onların belli sürenin sonuna kadar sözleşmelerine uyulacaktır" diye seslendi.

Müşrikler, birbirine atıp tutmaya başladılar "İşte Kureyş Müslüman oldu siz ne yapacaksınız?" dediler ve sonunda onlar da iman ettiler. Çünkü Kureyşliler, Hz. İbrahim oğlu İsmail'in (a.s.) temiz soyu ve Kabe'nin aslî halkı olup, öteki Arab kabileleri, hiç bir zaman onlarm fazilet ve şerefini inkâr etmezlerdi.

Resûl-i Ekrem'e harb ilân eden ancak Kureyş kavmi idi. Öteki kabileler, onlarm, işin sonunda ne yapacaklarını beklemeye koyuldular.

Mekke alınıp da Kureyşliler de imana gelince, İslâm'ın kuvvet ve kudreti ve heybeti her tarafı kapladı. Arab kabilelerinden yavaş yavaş elçiler ve mebuslar gelip gitmeye başladı.

Her ne zaman bir elçi gelse Resûl-i Ekrem, elbisesinin en âlâsını giyer ve elçiye mümkün olduğu kadar güleryüz gösterir, ikramda bulunur herkesin hâl ve şânma ve her kabilenin örf ve âdetine göre söz söylerdi.

/

Hicretin Onuncu Senesi

Yeni senenin girişinden sonra da Medine'ye elçiler ve mebuslar gelip gitmekte devam ettiler.

Bahreyn yöresinde yurt tutmuş Abdü'l-Kays denilen büyük kabileden (onaltı) kişi geldi ki, meşhur Cârûd adlı Hıristiyan keşişi de beraber idi. Hepsi Hazret-i Peygamber'in önünde İslâm oldular.

Âmiroğulları kabilesinden olan Müntefikoğullarımn mebusları yani gönderdikleri kimseler de gelip Hazret-i Peygamber'in katma çıktılar. İltifat gördüler, Resûl-i Ekrem, onlara el verdi. Onlar da Resûl-i Ekrem'in mübarek elini tuttular, biat ettiler. Sonra dönüp Müslüman olarak kabilelerine gittiler.

Resûl-i Ekrem, Yemen'de İslâm dinini anlatmak için Ebu Musa Eş'arî'yi (r.a.) Zebîd ve Aden taraflarına ve Cebel oğlu Muaz'ı (r.a.) Yemen'in yüksek bir bölgesi olan Cened ülkesine gönderdi. İkisi de gidip Yemen'in birer tarafında halka din hükümlerini öğrettiler ve İslâm dinini yaydılar.

Bu sırada Resûl-i Ekrem, taraf taraf kumandanlar ve valiler tayin edip gönderdiği sırada Lebid Ensarî oğlu Ziyad'ı (r.a.) bile Hadramut valisi tâyin ederek oraya yolladı.

Yine bu sırada Ezd kabilelerinin bir kolu olan Gâmid kabilesinden (on) kişi Müslüman olduklarını söylediler. Resûl-i Ekrem, onlara da Ka'b oğlu Übey'i (r.a.) vali tâyin ederek ve onlarla beraber Gâmid'e gönderdi.

Ezd-i Şenûe kabilesinden de o şurada bir grup gelip, Müslüman olduklarını söylediler. Reisleri Abdullah Ezdî'nin oğ-

lu Surud idi, ResÛl-1 Ekrem, onu kemli memleketine vali tâyin edip gönderdi ve Yemen'dekl müşrikler Üzerine yürümesini de emretti. O da Yemen'de C ü r Ü Ş şehri halkı üzerine gitti. Onlar da cenge kalkıştı, Fakat Müslümanlar üstün geldi ve Cürüş halkından pek çok kimse öldü.

O sırada Cürüş halkından da Medine'ye iki kişi gelmişti. Hazret-i Peygamber'in (s.a.v.) katma çıktıklarında Resûl-i Ekrem, onlara kainlelei inin boğazlanmakta olduklarını haber verdi. Dönüp memleketlerine gittikleri zaman, hakikaten o gün Cürüş halkının kırılmış olduklarını öğrendiler ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kendilerine söylemi:,; olduğu gerçeği kavim ve kabilelerine haber verdiler. Bunun üzerine Cürüş halkından birçok kimseler, Medine'ye geldiler ve İslâm oldular.

Yine o sırada Yemen'deki N e c r â n bölgesi Hıristiyanlarının başları bir hayli adamlariyle Medine'ye geldiler. Senede belli bir mikl a r vergi vermek üzere söz verdiler ve vergilerini alıp getirmek için güvenilir bir kişi istediler. Resûl-i Ekrem "Kalk ey Ebu Ubeyde!" dedi, Cerrah oğlu Ebu Ubeyde (r.a.), ayağa kalktı. Resûl-i Ekrem "İşte bu ümmetin emini, budur" buyurdu. Ebu Ubeyde onlarla beraber Neerân'a giderek vergilerini alıp getirdi.

Bir gün Resûl-i Ekrem, oturup konuşurken "Size şu taraftan bir hayırlı kişi geliyor ki yüzünde melek işareti vardır" dedi. Arası çok ppçmeden Becîle kabilesinden Abdullah Becelî'nin oğlu Cerîr (yüzelli) kişi ile çıkageldi.

15 e c î 1 e Yemen'de M e a d d • kabilesinden bir cemaattir. Ce- n ı , bu cemaatten ve Yemen'in. ileri gelenlerinden, melek gibi güzel ve yüzü nurlu bir kişi idi. Bu sefer (yüzelli) adamiyle birlikte imana geldi ve seçkin ashabından oldu. Fahr-i Âlem (s.a.v.), ona şeriat hükümlerini öğretti. Sonra onu Yemen'de Z ü ' l - H a l â s a adındaki p u l hanenin yıkılmasına memur etti.

B e c î l e ve H a s ' a m kabilelerinin Züi-Halâsa adında bir puthaneşi vardı. Onu ziyaret etmek için etraftan pek çok halk gelip gıderdi. Arabistan'da o gibi küfür alâmetleri hep yok edilmişken Yemen'de o puthanenin olduğu gibi kalması uygun olmadığından ReHÛl-i Ekrem onu yıkmak üzere Cerîr-i Becelî'yi o tarafa gönderdi. Hz. Cerir de (yüzelli) seçkin atlı ile gidip, o puthaneyi yıktı ve içindeki putu kırdı. Sonra dönüp Medine'ye geldi.

Sonradan Resûl-i Ekrem, Cerîr-i Becelî'yi Yemen emirlerinden ⁄. ıı ' 1-K e 1 â ile Z ü A m r H i my e r î 'ye gönderdi. O da gidip onları İslâm dinine davet etti. İkisi de imana geldiler. Hatta Zü'l-Kelâ, kendisinin cahiliyet zamanındaki günahlarına kefaret olmak üzere (dörtbin) kul azad etmiştir.

Diğer Yemen kabilelerinden de birçok kimseler arka arkaya gelip gittikleri sırada, Yemen kabilelerinden Ans kabilesi şeyhi olup Esved A n s î diye bilinen Ka'b oğlu Abhele de gelip iman etti ve dönüp Yemen'e gitti. Aşağıda anlatılacağı gibi Yemen'e dönüşünde dinden çıkarak peygamberlik davasına kalkışmıştır.

o sırada Necid taraflarından da birçok halk gelip tslam okluk lan zaman, Yemâme halkından olan Hanifeoğullarından bir grup ge lip İslam oldular ki meşhur "Müseylimetü'l-Kczzâb" da onlarla bera ber idi. Yemâme'ye dönüşünde o da dinden çıkarak peygamberlik da vasına kalkmıştır.

Yine bu sırada Esedoğulları kabilesinin şeyhi olan Huveylid oğlu Tuleyha gelip İslâm ile şereflenmiştir ki, çok yiğit bir adamdı. O da sonra dinden çıkarak peygamberlik davasına çıkmıştır.

Rebiülevvel ayında Velid oğlu Hâlid (r.a.), bir bölük askerle Necrân tarafına gönderilmişti. Sonradan Hz. Ali de (üçyüz) atlı ile o tarafa gitti ve halkı, İslâm dinme çağırdı. Yemen halkının çoğu, Hz. Ali'nin çağrısına uydu. Hatta Yemen'deki Hemedan halkı toptan bir günde iman etmişlerdir. Diğer Yemen kabileleri de yığm yığm gelip iman etmeye başlamışlardır.

Buna dair Hz. Ali'nin mektubu gelince, Resûl-i Ekrem, aşırı derecede memnun oldu. Yüce Allah'ın lûtfuna teşekkür olarak secdeye vardı ve Hz. Aü'nin artık dönmesi için haber gönderdi.

Yemen'de Cebel oğlu Muaz (r.a.) vasıtasiyle imana gelmiş olan Neha kabilesinden Amr oğlu Zürâre de sonradan (ikiyüz) kişi ile Medine'ye gelip, misafirhaneye indirilmiştir. Misafirhane Afra hatunun oğlu Muaz'ın (r.a.) hanımı ve Haris Neccârî'nin kızı olan Remle hatunun evidir. Resûl-i Ekrem'e gelen elçiler ve hatırı sayılır misafirler oraya indirilirdi.

İşle Zürâre (r.a.) ile arkadaşları da oraya kondurulmuş ve hak hırında büyük hürmet gösterilmiştir. Zürâre yolda garib rüyalar gör nur. ve Resûl-i Ekıem'e tâbir ettirmiştir. Sonra hep aynı şekilde, ya ni tabir edildiği gibi çıkmıştır.

Kısaca., Mekke'nin fethinden sonra Kureyşliler, hep İslâm ile şe K i l ndi Sonra öteki kabileler de birer birer imana geldi. Arabistan' da Müslümanlara karşı duracak aşiret ve kabile kalmadı. Halk, artık Uzak yakın her taraftan yığm yığm gelip iman etmeye başladı.

İşte, bu yardım ve zaferlere dair "İzâ câe nasrallahi vel feth" sûresi indi. Kısaca mânâsı şudur: "O dem ki, Allah tarafından yardım ve fetih gele ve güresin ki, halk yığın yığın Allah'ın dinine giriyorlar. Hemen Rabbine hamd ederek teşbih ve istiğfar et."

Bu ise son peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ömrü azalmış Olduğuna işaret idi. Çünkü, onun peygamberliği İslâm dinini kurmak İçindi, İslâm dini, bu suretle yayılmaya başlayınca o maksat hâsıl olmuş İdi. Bir de "Halkın yığın yığın İslâm'a geldiğini gördüğünde teshili ve istiğfar et" demekten "Artık beri tarafa yöne! ve ahiret yolculuğuna hazırlan" mânâsı çıkar.

Hattâ, bu sûre okunurken Hz. Abbas (r.a.), bu nükteyi anlamış ve bundan üzülüp ağlamıştır. Resûl-i Ekrem, onu görmüş ve "Niçin allıyorsun?" diye soınıus O da "Ey Allah'ın elçisi! Bu, sizin geçici .dem olan bu dünyaya veda edip gitmenize delâlet ediyor" diye cevap

vermiş. Resûl-i Ekrem de "Evet dediğin gibidir" demiş idi. İşte "Veda Haccı" da o sırada olmuştur.

Veda Haccı

Hicretin bu onuncu senesi Hz. Muhammed (s.a.v.) in hac niyetiyle Mekke'ye gideceği halka ilân olundu.

Halk da Hazret-i Peygamber ile birlikte hac etmek üzere çevreden yığın yığın Medine'ye gelip toplanmaya başladılar.

Zilhicce ayma (beş) gün kala Resûl-i Ekrem, öğle namazını kıldıktan sonra Ehl-i Beyt'i ve ashabı üe Medine'den çıkıp Zü'l-Huleyfe'ye vardı. Gece orada kaldı. Ertesi günü ihrama girdi ve öğle namazını kıldı. Sonra oradan kalkıp (kırkbin) hacı ile Mekke'ye yollandı.

Zilhicce ayının dördüncü pazar günü sabahtan, büyük bir hac kafilesi ile Mekke'ye vardı ve Şeybeoğulları kapısından Harem-i Şerife girdi. Beyt-i Şerifi görünce "Yâ Rabbi! Sen bu Beyt'in şeref ve şân ve heybetini çoğalt" dedi. Hemen Beytullah'ı tavaf ettikten sonra Safâ üzere çıktı. Allah'a (c.c.) hamd ve sena ve niyaz ve dua ettikten sonra Merve'ye indi. Sa'y etti, yani Safâ ile Merve arasında yürüdü.

O sırada Hz. Ali, Yemen'den dönerek bir kafile ile Mekke'ye geldi ve Resûl-i Ekrem ile görüştü. Diğer taraflardan da kafile kafile pek çok Müslüman hacılar geldi ve hac mevsimine erişti.

Hac mevsimi Âzâr ayı içinde gün ile gecenin eşit olduğu zamandı. Cuma günü arefe idi. Hz. Peygamber (s.a.v.), (yüz) bu kadar (bin) Müslüman hacılarla büyük hac etti.

O gün Resûl-i Ekrem, çok etkili bir hutbe okudu. Bu hutbesinde cahiliyet zamanından kalma kan davalarını yasakladı. İşlemiş faiz davalarını kaldırdı. Sonra:

"Ey halk! Sizin karılarınız üzerinde haklarınız vardır. Ama onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Onlar sizin hukukunuza riâyet etmelidir, siz de onlara güzel muamele etmelisiniz. Bütün mü'minler birbirinin kardeşidir. Bir kimseye kardeşinin malı helâl olmaz. Meğer ki kendi isteği ile vermiş ola. Ben, size gereken din hükümlerini bildirdim. Size iki şey bıraktım. Onlara sarıldıkça hiç bir zaman sapıklıkta kalmazsınız. Onların biri Allah'ın Kitab'ı ve diğeri Pey gamber'inin Sünnetidir" diye daha nice din hükümlerini anlattıktan sonra "Ey halk! Bildirdim mi?" diye sordu. Ashab "Evet" deyince (üç) kere "Şâhid ol yâ Rabbi!" dedi.

Kalabalık pek çoktu. Herkes Resûl-i Ekrem'in sesini işitemediğinden, Halefin torunu ve Ümeyye'nin oğlu Rebia (r.a.) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hutbesini oradakilere duyuruyordu.

İkindi vakti geldiği halde daha öğle namazı kılınmamıştı. Bilâl (r.a.), ezan okudu ve kamet getirdi, önce öğle namazı kılındı, sonra Hz. Bilâl yine kamet getirdi. İkindi namazı kılındı. Akşam üstü Haz-

ret-i Peygamber, daha durduğu yerden ayrılmamış "Bu gün sizin dininizi ve sizin üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için, din olmak üzere İslâm'ı beğendim ve seçtim" mânâsına gelen âyet indi.

Halbuki Hazret-i Peygamber'in (s.a.v.) bildirmeye memur olduğu din hükümleri, tamamlanınca, onun da bu fâni âlemde işi bitmiş olur. Her ne zaman ki, bir iş bitti denilirse, bir eksikliği beklemek gerekir. Bundan dolayı bu âyet, Hazret-i Muhammed'in (s.a.v.), artık bu fâni dünyadan göçmesine ve âlemlerin Rabbine kavuşacağına işaret etti. Önce Hz. Ebu Bekir ,(r.a.), bu âyeti işittiği zaman o işareti anladı ve Resûl-i Ekrem'in öleceği haber veriliyor diye ağladı.

Güneş battıktan sonra Hazret-i Peygamber Kusva adındaki devesine bindi ve Üsame'yi (r.a.) terkisine aldı. Arafat'tan hareket etti. Ağır ağır Müzdelife'ye geldi. Akşam namazı kılınmamıştı fakat yatsı vakti de erişmişti. Resûl-i Ekrem, önce akşam namazını ve arkasından yatsı namazını kıldı.

Ertesi günü sabahleyin erkenden sabah namazını kıldıktan sonra yine devesine bindi. Bu sefer terkisine Abbas oğlu Fazl'ı aldı, Minâ'-ya geldi. Hac işlerinin tamamlanmasına kalkıştığı sırada kurban kesti ve tıraş oldu. Kesilen saçları ashabına yadigâr olmak üzere birer ikişer dağıttı. Onlar da bu mübarek kılları alıp canları gibi sakladılar.

Hazret-i Peygamber'in ashabına böyle hatıra vermesi ise, ömrü az kaldığına işaret idi. O sırada "Ey Halk! Hac usûllerini benden öğreniniz. Bilmem, ama belki bundan sonra benimle burada görüşemezsiniz" dedi. Yine Minâ'da okuduğu hutbesinde ümmetine karşı:

"Her birinizin kanı ve malı diğerine haramdır. Kıyamet gününde Rabbinizin katma geleceksiniz. O da amellerinizden soracak ve amellerinize göre ceza verecektir. Sakın benden sonra kâfirler gibi parça parça olup da birbirinizin boynuna vurmayasınız."

"Ey halk! Bildirdim mi?" diye sordu ve orada bulunanlar "Evet" deyince, Resûl-i Ekrem de "Şâhid ol yâ Rabbi!" dedikten sonra "Hazır olanlar, burda bulunmayanlara bildirsin" dedi ve sevgili ümmetine veda etti. Sonra Resûl-i Ekrem, Mekke'ye geldi Veda tavafı etti ve İbni Abbas elinden zemzem içti.

Hac tamam oldu. Hacılar dağıldı. Resûl-i Ekrem de hicret yeri olan Medine'ye döndü. Medine yolunda ebedî âlem olan âhirete çağırıldığını seçkin ashabına haber verdi. Zü'l-Huleyfe'ye gelince gece orada kaldı ve ertesi günü Medine'ye girdi.

O sırada Hazret-i Peygamber'in (s.a.v.) oğlu Hz. İbrahim dünyadan göçüp öbür dünyaya gitti. Babası çok üzüldü. Resûl-i Ekrem onun hakkında "Eğer sağ olsa peygamber olması gerekirdi. Sizin peygamberinizden sonra ise peygamber yoktur" dedi.

Onun öldüğü gün, güneş tutuldu. Halk dedi ki "Hazret-i İbrahim öldüğü için tutuldu." Resûl-i Ekrem, onları red edip "Gün ve ay, Allah'ın (c.c.) birliğine ve büyüklüğüne delil olan iki işarettir. Onlar, hiç bir kimsenin hayat ve ölümü için tutulmaz." dedi.

Resûl-i Ekrem'in Fâtımatü'z-Zehra'dan (r.a.), başka evlâdı kalmadı onun oğulları Hasan ve Hüseyin'i (r.a.) öz çocukları gibi sevı-nii. Bir de Harise oğlu Zeyd'in (r.a.) oğlu Üsame'yı (r.a.) kendi çoOUğu ycıinde tutardı. Harise oğlu Zeyd, Resûl-i Ekrem'in azadlılarmd.uıoi. ()na azadlılarmdan Ümmü Eymen'i (r.a.) vermişti, üsâme onlardan doğmuştu.

Hicretin bu onuncu senesi içinde Müseylimetü'l-Kezzâb Yemâıne'de peygamberlik davasına çıktığı gibi, Esved Ansî diye bilinen Ka'b oğlu Abhele de Yemen'de bu davaya kalkıştı.

Hu Abhele, hokkabazlıkta usta ve sözü işler bir lanetlenmiş kâfirdi. Yemen halkından pek çoklarını aldattı. Necrân halkı ona uyar oldu. Sonra Abhele San'a'ya gitti ve orasını da ele geçirerek fesad daiıesini büyüttü. Bu yüzden Yemen'deki İslâm memurlarına dağınıklık geldi. Hatta Cebel oğlu Muaz (r.a.), vazifeli olduğu yerden savuştu ve Me'rib şehrine varıp, orada Ebu Musa Eş'ari (r.a.) ile görüştü. İkisi birlikte Me'rib'den çıkıp Hadramut'a gittiler. Resûl-i Ekrem, bu durumu öğrenince Yemen'deki Müslümanlara hususi memur gönderdi. "Her nasıl olursa olsun Abhele'nin hakkından gelesiniz" diye emretti.

Necid bölgesinde olan Müslümanların da Müseylimetü'l-Kezzâb üzerine varıp hakkından gelmeleri için emir verdi. Bu iki lânetlinin yakında ölecekleri mânâ âleminde Resûl-i Ekrem'e bildirilmiş olduğundan, o bunu ashabına bildirdi. Yine o sırada Esedoğulları kabilesi şeyhi olan Huveylid oğlu Tuleyha da peygamberlik davası edince, Resul i Ekrem onun üzerine de bir miktar asker gönderdi.

Hicretin Onbirinci Senesi

Necid'de Müseylimetü'l-Kezzâbin ve Yemen'de Esved Ansî'nin ihtilal çıkarmaları üzerine iki taraf için gerekli hazırlığa başlandığı halde, Arab'ın en büyük ticareti Şam üe olduğundan Müslümanlar için o taralı açmak pek mühim bir işti.

Bundan dolayı Hazret-i Muhammed (s.a.v.), Safer ayının (yirmialtı) sında Şam'a bağlı Belka şehrine göndermek üzere bir ordu hazırlamaya başladı. Önce o tarafta şehid olan Harise oğlu Zeyd'in (r.a.) oğlu Üsâme'yi (r.a.) kumandan yaparak "Babanın şehid olduğu yere git ve düşmanları atlara çiğnet" diye emir verdi.

Bir gün sonra Hazret-i Peygamber, hastalandı. Fakat muharebe hazırlıkları asla durmadı. Hatta Rebîülevvel'e bir gün kala, hasta olduğu halde Hz. Üsâme'ye sancağı verdi. O da sancağı Husayb Eslemî'nm oğlu liiireyde'ye (r.a.) verdi. Medine drşrna çrkıp Cüruf denin yerde ordusunu kurdu.

Kim Bekir, Ömer, Sa'd, Saîd ve Ebu Ubeyde gibi ashabın büyükleri, hep Sefere memur Olduklar] için, hazırlık yapmakta idiler. Hazret. I Peygamber (sav), ağır hasta olduğu halde bir tarafından

Abbas oğlu Fazl **ve diğer tarafından Hz. Ali tutarak** minbere ip **oturdu.**

Allah'a hamd ettikten sonra "Ey cemaat! Her kimin arkasın» vurmuş isem, işte arkam. Gelsin vursun, takas olsun ve her kimin ala cağı var ise işte malım. Gelsin alsın" dedi. Sonra minberden indi. **I İğ le namazını kıldı ve yine minbere çıkıp evvelki sözünü** tekrarladı **im sefer bir adam, kendisinden üç dirhem alacağı olduğunu** söyleyin' **i, hemen onu ödedi. Sonra Uhud Harbi'nde bulunanlar için** dua **ve Ll tiğl'ar etti.**

Bu **sırada müşriklerin Arab yarımadasından çıkarılmalarım** VI **gelip giden elçilere kendi zamanında nasıl hürmet ve saygı gösteril diyse, yine öylece ikram olunmasını tavsiye etti. Yine bu** sırada **bU yurdu ki: "Yüce Allah, bir kulunu, dünya ile kendisine kavuşmak arasında serbest bıraktı. Kul da ona kavuşmayı seçti." Kul tâbiri, n sûl-i Ekrem'in şahsından kinaye olup, bu şekilde âhirete göç** edeceğini **bildirdi.**

Hz. Ebu Bekir (r.a.), bu sözden ne murad edildiğini anladı ve **"Nefsimiz sana feda olsun ey Allah'ın elçisi!" diyerek ağladı.** Kesul **l** Ekrem **ise onun sözünü kesti. Ashabına nasihat ve vasiyete** başladı **I I / . . Ebu Bekir'den pek çok hoşnud olduğunu bildirdi. O sırada** mu **barek gözlerinden yaş akıyordu.**

Sonra **mescide açılan kapıları kapattı. Fakat Hz. Ebu** Bekir ka pisinin **açık bırakılmasını emretti ve "Sizi Allah'a ısmarladım"** diye **ırk evine gitti. Ondan sonra Hazret-i Peygamber'in (s.a.v.)** hastalığı **Şiddetlendi. Ensar ise bu durumdan çok üzüldüler. Mescidin çevre sinde** pervane **gibi dolaşmaya başladılar. Bunun üzerine Hz.** Abb.ıs, **Resul** i Ekrem'in **önüne düştü. Oğlu Fazl ile Hz. Ali birer** koltuğum **girip tekrar Hz. Muhammed'i (s.a.v.) mescide getirdiler.**

Hazret-i Peygamber minbere çıktı, ensara karşı, "Ey cemaat! İte nim göçeceğimi düşünüp telâş ediyormuşsunuz. Bir peygamber, ümmeti içinde ebedî olarak kaldı mı ki, ben de sizin aranızda ebediyycıı kalayım? Biliniz ki, ben Allah'a (c.c.) kavuşacağım. Kavuşma şerefi **ne hepinizden fazla hak kazandım. Size nasihatim odur ki, ilk mu hacirlere hürmet ve saygı gösteresiniz." dedi.**

Sonra, "Ey muhacirler! Sizlere de vasiyetim budur ki: Ensara güzel muamele edesiniz. Onlar, size iyilik ettiler. Sizi kendi memleket-Itrine getirdiler, evlerinde barındırdılar, geçim sıkıntıları varken siz-leıı nelisleri üzerine tercih ederek mallaıına ortak ettiler. Her kini, ensar üzerine hâkim olursa, onlara saygı göstersin ve içinde kusur edenler olursa affederek muamele etsin" diye nasihat verdi ve **İki kese karşı:**

"Ey halk! Dünyada olup biten işler, Allah'ın kaza ve kaderine bağlıdır. Vaktile olacak işin çabuklaştırılmasında fayda yoktur. Yüce Allah (C.C.), **kimsenin acelesi İle acele Hnıez. Allah'ın kaza ve kinlerine üstün gelmek sevdasında olanlar, yenik düşerler ve kahrolurları** Allah **n hile elnıek İsleyenler; aldanır, hiçbir şey ehle eıleıne/. I h ıı.**

size şefkatli ve merhametliyim. Sizler yine bana kavuşacaksınız. Buluşacağımız yer, Kevser havuzunun kenarıdır. Her kim, havuz kenarında benimle buluşmak isterse elini ve dilini boş şeylerden sakınsın. Ey halk! Günâh ve Allah'a âsî olmak, nimetin değişmesine sebep olur. Eğer halk, itaatli olur ise kumandan ve âmirleri de öyle olur. Eğer halk, günahkâr olursa onlar da o tavır ve hal üzere olurlar" dedi.

Resûl-i Ekrem'in hastalığı artınca, Ehl-i Beyt'inin toplanmasiyie Âişe'nin (r.a.) odasında yatmasına karar verilmiş olduğundan, bu sefer de Hazret-i Peygamber (s.a.v.) ümmetine öylece vaaz ve nasihat ettikten sonra minberden inip, yine Hazret-i Âişe'nin odasına gitti ve döşeğine yattı.

Hastalığı sırasında ezan okundukça daima mescide çıkar ve imam olup, cemaat ile namazını kılardı. Fakat ölümüne (üç) gün kala hastalığı ağırlaştı ve artık mescide çıkamaz oldu. İşte o zaman "Ebu Bekir'e söyleyiniz. Halka namaz kıldırsın" diye imamlığı Hz. Ebu Bekir'e bıraktı. Hz. Ebu Bekir, Hazret-i Peygamber'in (s.a.v.) hayatında Müslüman cemaate imam olarak (onyedi) vakit namaz kıldırdı.

Rebîülevvel ayının onuncu cumartesi günü Allah (c.c.) katından Cebrail (a.s.) gelip, Hazret-i Muhammed'in (s.a.v.) hal ve hatırım sordu. Ertesi pazar günü yine hatır sormak için geldi. Yemen'de peygamberlik davası eden yalancı Esved Ansî'nin idam olunduğunu haber verdi (*)'. Resûl-i Ekrem de ashabına bildirdi.

Gerçekten Rebîülevvel ayının onbirinci pazar gecesi Esved Ansî, San'a'da sarayında yatarken, Müslümanlar tarafından idam ettirilmiş ve onun fitne ve fesadı sebebiyle çevreye dağılan İslâm memurları, yerlerine dönüp, San'a Emirliğine oy birliğiyle Cebel oğlu Muaz'ı (r.a.) seçmiş oldukları sonradan anlaşılmıştır.

Pazar günü Resûl-i Ekrem'in hastalığı çok şiddetlendi. Hatta Üsâme (r.a.), ordudan gelip yanma gitti. Resûl-i Ekrem ise dalgın yatıyordu. Üsâme'ye bir şey söylemedi, fakat ellerini göğe kaldırdı ve onun üzerine sürdü. Ona dua ettiği anlaşıldı.

Sonra Resûl-i Ekrem, açılıp kendine geldi. Hatta ertesi pazartesi ki, Rebîülevvel ayının onikinci günü idi. Bütün ashab, mescidde saf bağladı. Hz. Ebu Bekir'in arkasında sabah namazını kılarlarken Hazret-i Peygamber (s.a.v.), mescide geldi. Ümmetinin öyle saf saf durup ibadet etmekte olduklarını gördü. Memnun olarak gülümsedi. Kendisi de Hz. Ebu Bekir'e uyup namaz kıldı.

Ashab, Hazret-i Peygamberi (s.a.v.) mescitte gördükleri gibi bütün bütün iyileşti sanarak pek çok sevindiler. Resûl-i Ekrem ise yine Hz. Âişe'nin odasına gitti ve artık rahat döşeğine yattı.

Üsâme gelip Hazret-i Peygamber'in yanma girince, Resûl-i Ekrem ona "Artık, Allah'ın bereketi üzere git" dedi. O da çıkıp ordusuna gitti. Hemen hareket etmek üzere askere emretti. Halbuki o sırada Hz. Peygamber'in hastalığı ağırlaştı. Kızı Fâtımatü'z-Zehra'yı (r.a.)

(*) İdam eden Fîrûz Deylemî idi.

yanına çağırdı. Kulağına bir şey söyledi. Hz. Fâtıma ağladı. Sonra yine bir şey söyledi. O da güldü. Meğer önce Hz. Fâtıma'nın kulağına "Ben ölsem gerek" demiş. O da yerinip ağlamış, sonra "Ehl-1 Beyi,' imden en evvel benim yanıma gelecek sensin" diye müjde vermiş. O da sevinip gülmüş.

Sonra güneş batmadan evvel Hz. Cebrail ile Azrail (a.s.) birlikle evin kapısına geldiler. Cebrail, içeri girdi. Azrail'in kapıda beklediği ni ve içeri girmek için izin istediğini haber verdi. Hz. Peygamber i/.in verince, Hz. Azrail hemen içeri girdi. Selâm verdi ve Allah'ın emrini bildirdi.

Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.), Hz. Cebrail'in yüzüne baktı. O da, "Ey Allah'ın Resulü! Büyük melekler ve geçmiş peygamberler seni bekliyorlar" dedi. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber, "Ey Azrail! Gel memuriyetini yerine getir" diye buyurdu. Hz. Azrail de Hazret-i Muhammed'in (s.a.v.) ruhunu alarak gökyüzünün yücelerine ulaştırdı.

İşte dünyanın hali budur. Kişi, ne kadar yaşasa sonu ölmektir. Kalıcı ancak Allah'tır. Bu konağa her gün gelip giden çok, ama dönüp gelen yok. Vefasız dünya kimseye kalmaz. Dünya varlığı kimseye mal olmaz. İnsan dünyaya gelir. Genç olur, ihtiyar olur, şöyle olur, böyle olur. Sonunda ölür. Ölenler, sanki dünyaya gelmemiş gibi olur. Fakat hayır işleyenlerin güzel nâmı kalır. İyilik edenler, mükâfatını görür. Kötülük edenler de cezasını bulur. Bunlara bakıp ibret almalı. Gaflet uykusundan uyanıp insan kendine gelmeli.

Resûl-i Ekrem'de ölüm işaretleri belirince Ümmü Eymen (r.a.), Oğlu Üsâme'ye haber gönderdi. Üsâme ve Ömer ve Ebu Ubeyde (r.a.), böyle kederli bir haber alır almaz hemen ordudan kalkıp Peygamber'in mescidine geldiler. Ne var ki, mü'minlerin anaları, Hazret-i Muhammed'in (s.a.v.) ruhunun uçup göğe yükseldiğini görünce feryada başladılar. Onların ağlayıp sızlamaları ise mescitteki ashabı şaşırttı. Büyük bir telâş ve kedere boğdu.

Hz. Ali, cansız bir kalıp gibi olduğu yerde donakaldı. Hz. Osman'ın dili tutulup dilsiz gibi oldu. Hz. Ömer, böyle dehşetli bir hal görünce dehşete düşerek kılıca davrandı. "Her kim, Hazret-i Peygamber (s.a.v.) öldü derse, boynunu vururum" diyerek kılıç elinde ve ayak üzerinde durakaldı. Hz. Ebu Bekir, kendi mahallesinde idi. Gelip bu hali gördü. Hemen Hz. Muhammed'in (s.a.v.) öldüğü odaya girdi. Hazret-i Peygamber'in (s.a.v.) yüzünü açtı. Gördü ki o büyük ruhu uçup gitmiş. Fakat başkalarının cenazelerindeki çirkin haller, onda yok, Mübarek cesedi, lâtif ve temiz olarak yine hur gibi yatıyor. "Âh ölümün de hayatın gibi güzel" diyerek öptü, ağladı ve mübarek yüzünü örttü, Ehl-i Beyt'i teselli etti.

Sonra o mağara arkadaşı, çıkıp mescide, geldi. "Ey halk! İler kim ki Muhammed'e tapıyor ise bilmeli ki Muhammed öldü. Ve her kim ki Allah'a tapıyor ise bilmeli ki Allah sonsuz kalıcıdır. Ölmez."

dedi ve hemen "Muhammed, aııeak bir elçidir. Ondan evvel niee clçi-Ier gelip geçmiştir. O, eğer ölür yahut üldüı ölürse sız geri dünecek-misiniz? İler kim geri dönerse Allah'a bir zarar etmez. Allah ise İslâm nimetinin şükrünü edenlere mükâfat verecektir" mânâsında olan âye-ll okudu.

Bu âyet, Uhud Muharebesi'nde "Muhammed öldürüldü" diye bir ses işitilince, Müslümanlara pek çok şaşkınlık ve dağınıklık gelmesi (İlerine inmişti. O zamandan beri ashab, bu âyeti defalarca işitmiş ve tekrar tekrar okumuşlardı. Fakat Resûl-i Ekrem'in ölümü üzerine o derece hayrette kaldılar ve öyle derin bir gam denizine daldılar ki, Mnkl o âyeti hiç işitmemiş gibi oldular. Yalnız Hz. Ebu Bekir, ken-di ini kaybetmeyip gitti. Hz. Peygamberi gördü ve gelip, diğer ashaba durumu açıkladı ve o âyeti okuyarak onları şaşkınlıktan kurtardı. Ebu Bekir, o âyeti okurken Hz. Ömer'in aklı başına geldi. Resûl-i Ikrem'in öldüğüne inandı. Dizlerinin bağı çözüldü, yere düştü. Sonra Ebu Bekir "Ey Muhammed! Sen öleceksin ve müşrikler de öle-ceklerdir" mânâsındaki âyeti de okudu.

Hazret-i Peygamber'in ölümü üzerine paniğe kapılarak şaşkına donen öteki ashab da, Hz. Ebu Bekir'in bu konuşmaları üzerine san-ki ansızın ağır bir uykudan uyandılar ve kendilerine gelip, Hz. Ebu Bekir'in sözüne inandılar. Yani Allah'ın sevgili kulu Muhammed Mustafa'nın (s.a.v.) öldüğüne inandılar.

İşte o sırada Hz. Üsâme'nin ordusundaki asker, şehre girdi. Hz. Hüreyde de sancağı getirip Hz. Peygamber'in kapısı önüne dikiverdi. Bu ise bir kat daha halka dehşet verdi. Hazret-i Muhammed'in (s.a. v.), Mekke'den hicret ile Medine'ye gelişleri günü Medine şehri nasıl ki anlatılmaz şekilde sevinç aydınlığına büründüyse, bu sefer ölümüy-le de, Medine şehrini o derece üzüntü ve keder karanlıkları kapladı. Üzüntü ve keder, sanki Müslümanlarm yüreğine zehirli bir hançer sapladı. Gözler ağlıyor, göz yaşları çağlıyor, hasret ateşi herkesin ci-ğerini dağlıyordu.

Hazret-i Abbas, Ali ve diğer Ehl-i Beyt'ten olanlar, gözyaşı döke-rek Hazret-i Peygamber'in teçhiz ve tekfini işiyle uğraşıyorlardı. Hz. Ebu Bekir de Hz. Peygamber'in evinde bulunarak onlarla beraber yanıp yakılmakta, o şerefli işe bakmaktaydı. Fakat yanıp ağlamakla ıs bitmiyordu. Halkın işlerini görmek ve din hükümlerini uygulamak için her şeyden önce Resûl-i Ekrem'in yerine bakacak birini seçmek gerekti. O zaman bu yüksek makama herkesten fazla hak sahibi ve lâyık olan, şüphesiz Hz. Muhammed'e (s.a.v.) mağarada arkadaş olan Hz. Ebu Bekir idi.

Çünkü ashabın en yüksek tabakası, önce Mekke'de iman eden seçkin ashabın ileri gelenleriydi. Onların da önde geleni ve en fazilet-lisi Hz. Ebu Bekir idi. Her ne kadar Hz. Abbas ve Ali yakınlık bakı-mından herkesten fazla Resûl-i Ekrem'e yakın iseler de Hazret-i Pey-gamber (s.a.v.), mağara arkadaşı olan Ebu Bekir'i bütün ashabının üstünde tutardı. Nitekim hastalığı sırasında ashabına veda ettiği gün, sohbetçe en çok Ebu Bekir'den memnun olduğunu bildirdi.

Mescitle açılan kapıların hepsini kapatıp ya.lnı/, Ebu Bekir'in kl pisini acık bıraktırdı ve göçeceğine üç gün kala imamlığı Ebu Bekir'e bıraktı. Din temellerinin en büyüğü olan namazda onu herkesin önü ne geçirdi. Bütün bu haller gösteriyor ki, halifeliğe Hz. Ebu Bekir, herkes tarafından kabul edilmiş gibiydi. Ne var ki, seçkin ashabın toplanarak, onu resmen seçmeleri gerekiyordu.

Halbuki ensardan bazıları kendi içlerinden halife seçmek emeli ne düştüler ve Sâideoğulları sofasında toplandılar.

Hazreç kabilesinin başı olan Ubade oğlu Sa'd hasta olduğu halde oraya gelip ensara karşı şöyle dedi: "Ey ensar cemaati! Sizin diner eriştiğiniz fazilet ve meziyet başka kabilelerde yoktur. Muhammed (s.a.v.) nice yıllar kavmi içinde kaldı, onları dine çağırdı. İçlerinden pek az kimse imana geldiyse de, kâfirler ile savaşa ve İslâm dinini yükseltmeye güçleri yetmedi. Ne zaman ki yüce Allah, sizin mutluluğunuzu istedi. Sizi İslâm şerefi ile şereflendirdi ve Resûl-i Ekrem ile ashabının korunmasını ve savaşarak İslâm dininin yükseltilmesini size nasip etti. Düşmanlar üzerine en çok şiddet gösteren sizler oldunuz. Arap kabileleri, sizin kılıçlarınız sayesinde ister istemez boyun eğdi. Resûl-i Ekrem, sizlerden hoşnud olduğu halde öldü. Şimdi başa geçmek sizin hakkınızdır. Onu başkasına vermeyiniz" dedi.

Ensardan hazır olanlar da ona "Allah muvaffak etsin. Görüşünde yanılmadın. Biz de seni emirliğe seçtik" dediler. Hazreç kabilesi, kendi reislerinin emirliğe seçilmesi sözünden çok memnun oldular. Fakat Evs kabilesi, kendi reisleri olan Hudayr oğlu Üseyyid'in başına toplandılar ve tereddüd ve endişeye düştüler. Çünkü Evs ve Hazreç kabileleri, iki kardeş oğulları oldukları halde, evvelâ aralarında düşmanlık çıkarak muharebeler meydana gelmişti. Sonra İslâm olarak barıştılar ve hepsi din kardeşi olup birleştiler.

Hicretten önce Mekke'ye gidip Akabe'de Hazret-i Peygamber'e biat ettikleri zaman, üeri gelenlerinden (oniki) kişi, ötekilerin üzerine nakib ve reis tâyin edilmişti. İşte bu (oniki) kişiden biri Ubade oğlu Sa'd ve diğer biri de Hudayr oğlu Üseyyid idi. Ensardan emir seçilecek olursa, bu ikisinden birisi seçilmek gerekirdi. Halbuki ikisinden hangisi seçilse, diğer tarafın rekabetine yol açardı.

Aslında hepsi Resûlullah'm ensarı idi. İslâm dini uğrunda can ve baş verdiler ve hepsi din kardeşi olup, birbiri için kanlar döktüler. Bununla beraber hangi kabileden emir olsa diğeri, onu kıskanacağı ve yine Evsîlik ve Hazrecîlik gayreti meydana çıkacağı belli bir şeydi.

Kardeş, kardeşin gayretini güder ve gerekince biri diğeri için canını esirgemez. Fakat insan yaradılışı gereği birisi, diğerinin kendisine üstünlüğünü de çekemez. Bundan dolayı Hazreç kabilesi, Übâde oğlu Sa'd'a biat için pek çok hırslandılar. Evsler ise Hudayr oğlu Üseyyid'in yanma toplandılar ve "Emirlik, bir kere Hazrccîlerin eline geçene bundan sonra bize hükmetmeye kalkarlar ve bizi asla işe karıştırmazlar" diye fışıldatmaya başladılar.

Muhacirlerin ise ensardan birinin emirliğini kabul etmeleri Ihtlmall yoktu. Çünkü Kureyşliler, Arab kabilelerinin en şereflisi oldukları için, başka bir kabilenin emri altına giremezlerdi. Fakat Ubâde Oğlu Sa'd'ın konuşması ensara pek çok işlediğinden hemen ona biat Olunmak üzere idi.

Bu takdirde önce, Hazreçliler ile Evsliler arasına rekabet girecek ve onlar, aralarında anlaşsalar bile, muhacirler, onlara karşı çıkacak kısacası, Müslümanlar içinde büyük bir parçalanma olacaktı. Bu I K O İslâm milleti için büyük bir tehlikeydi.

I.şte öyle dar ve tehlikeli bir anda Hz. Ebu Bekir, Ömer ve Cerrah oğlu Ebu Ubeyde oraya Hızır gibi yetiştiler. Hz. Ömer, ensarm öylece toplandıklarını duyar duymaz Hazret-i Peygamber'in evine gitiı Uz. Ebu Bekir'i çağırdı, durumu anlattı. Hz. Ebu Bekir de Hz. Ömer ile Hz. Ebu Ubeyde'yi alıp onlarla birlikte Sâideoğulları sofasına gitti. O zaman ensardan biri kalkıp "Bizler, ResûTün ensarıyız. Bizler, İslâm'ın hazır akseriyiz. Ey muhacirler! Sizler, bizim içimize gelip sığınmış bir topluluksunuz. Emirlik, bizim hakkımızdır" diyordu.

Halbuki Resûl-i Ekrem, herhangi bir mecliste bulunsa sağ taralına Ebu Bekir'i ve sol tarafına Ömer'i alırdı. Ebu Ubeyde hakkında İle "Bu ümmetin emmidir" derdi. Bu sefer üçü birden meydana gelince sanki Resûl-i Ekrem dirilmiş ve oraya gelmiş gibi, Müslümanların kalblerine işledi ve herkes onların ne söyleyeceklerini bekledi.

Hz. Ebu Bekir de, nasıl ki Resûl-i Ekrem hutbede söze başlar idiyse o şekilde, yani önce Allah'a (c.c.) hamd ve sena ettikten sonra halka karşı, "BU ümmet, evvelce taştan ve ağaçtan yapma putlara tapardı. Allah (c.c), kendisine ibadet ve kendisini tevhid etmeleri İçin onlara elçi gönderdi. Arab kavmine, babalarının dinini bırakmak güç geldi. Allah (c.c.) ilk muhacirleri iman etmelerinden dolayı seçkin kıldı. Onlar, Hazret-i Peygamber'e yar ve gamım giderici oldular. Onunla birlikte müşriklerin eza ve cefasına sabır gösterip katlandılar.

tşte yeryüzünde önce Hakk'a tapan ve Resulüne iman eden onlardır. Resûl-i Ekrem'in vefalı arkadaşları, doğru yardımcıları ve aşireti onlardır. Bu sebeple onlar, halife olmaya herkesten fazla lâyık olmuşlar ve hak kazanmışlardır. Bu meselede onlarla kimse çekişemez. Meğer ki zâlim ola. Ey ensar! Sizin de dince kıdeminiz, faziletiniz ve meziyetiniz inkâr olunamaz. Allah (c.c), sizi dinine ve elçisine yardım için seçti ve sizlere Resulünün hicretini nasip etti.

Bizce de ilk göçenlerden sonra, sizin derecenizde başka kimse yoktur. Allah'ın Elçisi'ne yardım ettiniz. Onun için dava ettiğiniz fazilet ve şerefin sahibisiniz. Buna kimsenin bir diyeceği yoktur. Fakat halifelik bahsinde Arap kabileleri, ancak Kureyş'i bilir. Başkasının emirliğini kabul etmez. Çünkü Kureyş kavmi, soy sop bakımından Arab'ın en üstünüdür. Memleketleri Arab yarımadasının ortasıdır. emirlerdeniz. Siz, vezirlerdensiniz. Hiç bir danışmada geri bırakılmazsınız. Sizin görüşünüz alınmadıkça bir iş görülmez" dedi.

Uz. Ömer de ensara dönerek, "Resûl-i Ekrem, hasta iken sizi bize vasiyet etti. Eğer siz, emir olacak olaydınız bizi size vasiyet ederdi" diye Hz. Ebu Bekir'in sözlerini doğruladı. Ensar, diyecek bir söz bulamadılar. Düşünmeye başladılar. Fakat içlerinden Cemûh'un torunu ve Münzir'in oğlu Hubâb kalkarak, "Bizden bir emir ve sizden dc bir emir olsun" dedi. Hz. Ömer "İki emir, bir arada olamaz. Peygamber hangi kabileden ise halifesi de o kabileden olmadıkça, Allah'a yemin ederim ki Arab kavmi, kabul edip boyun eğmez" dedi.

Hubab, onu red ederek, "Ey ensar! Bu dine Arab kavmi sizin ki uçlarınız ile boyun eğdi. Hakkınızı başkasına kaptırmayınız" dedi. Hz. Ömer, onu azarladı. O da sert cevaplar verdi ve mücadeleye başladı. O zaman Cerrah oğlu Ubeyde söze başladı, "Ey ensar! Önce bu dine yardım eden sizlerdiniz. Salon önce işi bozan da siz obuaya siniz" dedi.

Bunun üzerine ensardan ve Hazreç kabüesinden Hazreç oğlu Ka'b'in torunu ve Nu'mânin oğlu Sa'd'm oğlu Beşîr (r.a.), ayağa kalktı, "Ey insanlar! Muhammed, Kureyş'dendir. Kendi kavmi, onun halifeliğine daha çok lâyık ve hak sahibidir. Bizim her ne kadar Isla ın için yaptıklarımız, savaşlarımız ve yardımlarımız varsa da, bizim bütün bunlardan muradımız, Allah (c.c.) ve Resûlü'nün (s.a.v.) hoşnudluklarını kazanmaktı. Biz, bundan dolayı dünyaca bir karşılık V6 mükâfat istemeyiz" dedi.

Hubab "Ey Beşîr! Sen, amcanın oğlunu (yani Ubade oğlu Sa'di) kıskanıyorsun" dedi. Beşîr "Yok. Allah'a (c.c.) yemin ederim ki, öyle değil. Fakat bu kavmin hukukuna taarruz ve tecavüzü uygun görmüyorum" dedi. İşte o zaman Hz. Ebu Bekir "Size bu iki kişiyi seçtim. Birine biat ediniz" diye Hz. Ömer ile Ebu Ubeyde'yi gösterdi. İkisi birden kabul etmeyerek, "Hazret-i Peygamber'in ileri geçirdiği kişinin önüne kim geçebilir?" dediler.

Bu sırada gürültü büyüdü. Dedikodu çoğaldı. Her kafadan bir ses ve her ağızdan bir söz çıkar oldu. Bunun üzerine Hz. Ömer sözü kestirdi ve Hz. Ebu Bekir'e dönerek, "Resûl-i Ekrem, seni din temellerinin cn büyüğü olan namazda kendisine halife etti. Seni hepimize imam etti. Elini uzat, ben, sana biat edeyim" dedi. Ebu Ubeyde ile birlikte Hz. Ebu Bekir'e biat edecekleri zaman, Sa'd oğlu Beşîr koştu, onlardan evvel Ebu Bekir'in elini tuttu, biat etti.

Hz. Ömer ve Ebu Ubeyde de biat edince beri tarafta birbiriyle fısıhlasmakta olan Evs kabilesi de reisleri olan Üseyyid ile birlikte gelip biat ettiler. Böylece Hazreçlilerin ittifakı bozuldu. Sa'd'a biat bahsi soya düştü. Bütün ensar ve muhacirler, hep birden Hz. Ebu Bekir'e biat etmek üzere o kadar hızlı koştular ki, az kaldı Sa'di çiğneyeceklerdi.

İlk önce Hz Ali gelip biat etmediği gibi Avvâm oğiu Zübeyr, Esved of'lu Mikdâd, Selman-1 Fârisî, Ebu Zer Gıfarî ve Yâslr oğlu Ammar Ebu l.ehebin oğlu Utbe gibi Hâşimoğullarından diğer bazı kişiler de . Ali'ye biat. etmek İstediler. Bu yüzden gelip de Ebu Bekire

biat eylemediler. Fakat sonra hepsi gelip hakklyle Resûlüllah'ın hail-le,! olan Hz. Ebu Bekir'e biat ettiler.

Rivayet edilir ki, Hz. Ali ve Zübeyr "Biz, Ebu Bekir'in şeref ve faziletini biliriz. O mağara arkadaşıdır. Resûlullah onu hayatında iken İmam yaptı. Halifeliğe hepimizden çok lâyık ve hak kazanmış olduğunu tasdik ederiz. Fakat bu hususta danışma dışı tutulduğumuz için gücendik" demişler.

Gerçekten halifelik işi, İslâm milletince en büyük bir iştir. Hazret ı Peygamber'in ölümü üzerine bütün ashabın büyükleri birleşerek oy birliğiyle içlerinden birini seçmeleri gerekirdi. O halde Hazret-i Alı ve Zübeyr gibi ashabın seçkin büyüklerinin oylarına başvurulmak da zaruri bir işti. Ne yazık ki, Hazret-i Peygamber'in ölümü üzerine herkes ne yapacağını şaşırdı. Ensarm da kendi içlerinden emir seçilmesine kalkışmaları, işi çığırından çıkardı.

Hemen Ebu Bekir, Ömer ve Ebu Ubeyde yetişmeseydiler Ubade oğlu Sa'd'e biat olunacak ve bu yüzden Hazreçliler ile Evsliler arasına kıskançlık düşerek önce ensar, ikiye bölünecek ve Kureyş ise asla kabul etmeyip, İslâm milleti içine büyük bir ayrılık düşecekti. İşte bu fenalıkların giderilmesini Hz. Ebu Bekir başardı. Onun halife seçilmesiyle İslâm milleti, büyük bir tehlikeden kurtuldu.

İşte son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) in öldüğü gün, Rehini evvel aymm (oniki) nci pazartesi günüydü. Öyle garip mücadeleler ve karşılıklı konuşmalar olduysa da, sonunda Hz. Ebu Bekir Resûlüllah'ın halifesi oldu. Ertesi salı günü halk da toptan biat etti. Şöyle ki: Hz. Ebu Bekir, mescide gelip minbere çıktı ve Allah'a (c.c.) hamd ve şükür ettikten sonra:

"Ey insanlar! Ben, sizin üzerinize vali ve emir oldum. Halbuki sizin en hayırlınız değilim. Eğer iyilik edersem bana yardım ediniz ve eğer fena İŞ işlersem bana doğru yolu gösteriniz. Doğruluk emanettir. Yalancılık hıyanettir. Sizin zayıfınız, benim yanımda kuvvetlidir ki. hakkını ahveririm ve kuvvetliniz, benim yanımda zayıftır ki ondan, başkasının hakkım alırım, inşaallah. Biriniz, din uğrunda savaşı terketmesin. Cihadı terkeden kavim, alçalır. Ben Allah'a ve Resulüne itaat ettikçe siz de bana itaat ediniz. Eğer ben, Allah'a ve Resulüne âsî olursam sizin de bana itaatiniz gerekmez. Kalkınız namaza. Allah hepinize merhamet etsin" dedi.

Sonra Hazret-i Peygamber'i kefenleyerek gömdürdü.

Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından Hz. Üsâme'ye verilmiş olan sancak ki, Resûl-i Ekrem'in ölümünde Üsâme'nin bayraktarı olan Büreyde onu getirip Hz. Peygamber'in evi önüne dikmişti. Hz. Ebu Bekir, onu yine Büreyde'ye verdi ve Üsâme'nin kapısı önüne diktirdi ve "Kimse seferden geri kalmasın" diye ilân ettirdi.

Üsâme (r.a.), sancak ile Medine dışına çıkıp eski ordu yerine gitti. Yine orada ordusunu kurdu. Öteki ashab da Resûlüllah'ın halifesine itaat ederek hemen silâhlandılar. Ordugâhta toplandılar. Fakat Üsûıne, pek genç olduğundan ensardan bazıları, onun kumandanlık-

tan alınarak yerine ashabın **yaşça önde gelenlerinde birinin** tâyinini **istediler. Hz. Ebu Bekir'in buna canı sıkıldı "Resûl-i Ekrem'in tâyin ettiği kumandanı ben, nasıl değiştiririm?" dedi. Rebîülâhir ayının başında Hz. Ebu Bekir ordugâha gitti ve Hz. Üsâme'yi atına** bindirip **kendisi yaya olarak onu uğurladı.**

Hz. Üsânıe ona "Ya sen de bin, yahut ben de ineyim" dedi Ha life Hazretleri "Ne ben bineyim, ne de sen in. Allah yolunda biraz beni nim de ayaklarım tozlansa ne olur?" dedi. Ve gereken yere kadar yü rüyerek İslâm ordusunu geçirdi. Üsâme'ye "Allah selâmet versin. Git ve Resûlullah, sana ne emrettiyse ona göre hareket et" diye veda ettiği zaman "Eğer uygun görürsen Ömer'i bana yardımcı olmak UM **re bırakıver" dedi. Hz. Üsâme de razı olup Hz. Ömer'i bıraktı.** Böyle **ce Halife Hazretleri, Hz. Ömer ile birlikte Medine'ye döndü.**

Üsâme de İslâm askeri ile Şam'a doğru gitti. Belka bölgesine ula. tı. Düşmanları atlara çiğnetti. Babasının katilini bulup öldürdü. Zafer kazanarak nice ganimet malları ele geçirdi.

İşte Resûlullah'm en son hazırladığı ve birinci halifesinin en önce gönderdiği ordu budur. Allah'ın salât ve selâmı yakınları ve ashabı üzerine olsun.

Hazret-i Peygamber'in [s.a.v.] Cenaze Hazırlığı ve Gömülmesi

Daha önce yazıldığı gibi, Hz. Ebu Bekir'e biat olunduktan sonra Fahr-1 **Âlem'in gömülmesi işine hemen başlandı. Fakat gömüleceği** yar **hakkında uyuşmazlık çıktı. Ashabdan bazıları mescitte ve bazıları liakî'de, yani Medine mezarlığında ve bazıları ceddi İbrahim'in (a.s.)** mezarı **yanında ve bazıları Mekke'de gömülmesi görüşünde bulundu.**

Hz. Ebu B'ekir ise "Ben, Resûlullah'dan (s.a.v.) bir şey işittim ve hâlâ **unutmadım 'Allah (c.c), bir peygamber'in ruhunu ancak gö-**mttleceği **yerde alır' diye buyurmuştu. Onu döşeğinin olduğu yere gömümüz" deyince, Hz. Âişe'nin evinde, üzerinde öldüğü döşeği kaldırıldı ve yeri kazıldı. Bir lâhid yapıldı ki, hâlâ "Ravza-i Mutahhara" denilen yer burasıdır .**

Mezarı **kazıp lâhdi yapan ensardan Ebu Talha'dır (r.a.).**

Yıkanacağı zaman da elbisesini çıkarıp çıkarmamak konusunda ıısbab arasında uyuşmazlık çıktı. Bu sırada ashaba Allah (c.c.) tara fından bir uyku geldi. Bu anda "Onu elbisesi üzerinde iken yıkayınız" diye bir söz işitildi. Fakat kimin söylediği bilinemedi. Ama gereği de aynen yapıldı.

Yıkama ve gömme hizmetinde bulunanlar Hz. Ali ve Abdü'l-Mutlıdlb'in oğlu Abbas ile oğulları Fazl ve Kuşem ve Zeyd oğlu Üsâme ve Resûl-i Ekrem'in azadlılarmdan Şükran gibi kişilerdi. Ayrıca ensindan ve Bedir Harbi'nde bulunmuş olan Benî Avf'm ceddi olan Havlı oğlu Evs de onlarla beraber bulundu. Allah (c.c.) onlardan hoşnud olsun.

Başka cenazelerde görülegelen şeylerden onda bir eser görülmedi. Hz, Ali "Hayatında ve ölümünde tertemizsin" diyerek yıkıyor ve Abbas İle oğulları çeviriyor ve Üsâme ile Şükran su döküyordu. Bu şekilde yıkandı ve kefenlendi. Erkekler, kadınlar, çocuklar ve köleler, bölük bölük gelip namazını kıldılar.

Mezarına inenler Hz. Ali, Fazl, Kuşem ve Şükran idi. Fakat Evs "Allah aşkına ey Ali! Bizim Resûiullah'dan haz ve nasibimizi gözet" deyince Hz. Ali emretti. O da kabre indi. Ve bundan şeref ve gurur duydu.

Cenaze işlerinin tamamlanması gecikmiş ve gece olmuş, hava kararmıştı. Herkesi saran keder ve üzüntü karanlıkları ise, bundan daha baskın gelmişti. Çünkü Allah'ın (c.c.) vahiy nurlarına mazhar olan Resûl-i Ekrem'in kutlu bedenini toprağa gömmek ashabına çok zor gelmişti.

İşte bu sırada Peygamber'in (s.a.v.) gözünün nuru olan Hz. Fâtımatü'l-Betûl, kabirden bir avuç toprak alarak kokladı. "Ahmed-i Mılıtar'ın toprağını koklayanın hali ne olur? Ömrünün sonuna kadar kaynamış aş kokusu almak gerekir. Benim üzerime birtakım musibetler döküldü ki, eğer gündüzlerin üzerine dökülse gece olmaları gerekir" diye ağıt söyleyerek ağladı ve herkesin ciğerini dağladı. Sonra keder evine çekildi ve insanlarla görüşmekten el etek çekti.

Ne çare ki, insan kafilesine karışanlar, hep bu dünyaya konup göçmek zorundadırlar. Bu ise çok tabiî bir şeydir. Resûl-i Ekrem'den sonra onun dinine hizmet etmek ise ona sevgi ve içten bağlanmanın bir gereğidir.

Nitekim bütün ashab, Hazret-i Peygamber'in ayrılık ateşiyle yandıkları halde, bütün fikir ve düşüncelerini onun kurduğu din hükümlerini kuvvetlendirmek için kullanmışlardır. Bu cümleden olmak üzere Hz. Ebu Bekir, Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) sağken hazırlamış olduğu Üsâme ordusunu, gömme işi bittikten sonra vazifelendirildiği yere göndermiştir.

Hazret-î Muhammed'in [s.a.v.] Bazı Yüksek Vasıfları

Hazret-i Peygamber'in vasıflarını ve onun huy, tabiat ve ahlâkını tarif etmek bu küçük kitaba sığmaz. Fakat evvelce yeri geldiğinde bahsedildiği gibi, burada da birazcık bahsetmek uygun görüldü.

Resûl-1 Ekrem yaratılışça ve ahlâkça İnsanoğlunun en miikem

mcli idi. Bütün peygamberler de tam âzâlı ve güzel yüzlü idiler. Fakat Hz. Muhammed (s.a.v.), onlarm en güzeli idi. Mübarek cismi güzel, bütün âzası birbirine uygun, endamı düzgün, alnı ve göğsü ve iki omuzlarının arası ve avuçları geniş, boynu uzun ve düzgün ve gümüş gibi saf, omuzları ve pazuları ve baldırları iri ve kaim, bilekleri uzun, parmakları uzunca, elleri ve parmakları kalınca idi. Mübarek kamı göğsüyle beraber olup şişman değü idi ve ayaklarının altı çulun olup düz değil idi. Uzuna yakın orta boylu, iri kemikli, iri gövdeli, güçlü kuvvetli idi. Ne zayıf, ne semiz, belki ikisi ortası ve sıkı etli idi Mübarek cildi ise ipekten yumuşaktı.

Bası orta büyüklükte, hilâl kaşlı, çekme burunlu, az değirmi çehreli ve söbüce yüzlü idi. Şişman yüzlü ve yumru yanaklı değildi. Kit pikleri uzun, gözleri kara ve güzel, büyücek ve iki kaşının arası açık, fakat kaşları birbirine yakındı. Çatık kaşlı değildi, iki kaşının ata sında bir damar vardı ki, öfkelendiği zaman kabarıp görünürdü.

O seçkin Peygamber, parlak yüzlüydü. Yani ne kireç gibi ak, ne de karayağız, belki ikisi ortası ve gül gibi kırmızıya dönük, beyaz, nurlu ve berrak yüzünde nur parlardı. Gözlerinin akında da az kır mızılık vardı. Dişleri inci gibi hoş ve parlaktı. Söylerken ön dişlerinden nur saçılır, gülerken mübarek ağızları, bir lâtif şimşek gibi ışık lar saçarak açılırdı.

Saçları, ne pek kıvırcık, ne de pek düzdü. Saçlarını uzattığı za man kulaklarının memelerini geçerdi. Sakalı sık ve tamdı. Uzun de gildi. Bir tutamdan fazlasını keserdi.

Ebedî âleme göçtüklerinde saçı, sakalı daha yeni ağarmaya basla mıştı. Başında biraz ve sakalında (yirmi) kadar beyaz kıl vardı.

Bedeni tertemizdi. Kokusu hoş idi. Koku sürünsün, sürünmesin teni ve teri en güzel kokulardan daha güzel kokardı. Bir kimse onunla el sıkışsa bütün gün onun güzel ve hoş kokusunu duyardı. Mübarek eliyle bir çocuğun başını sıvazlasa güzel kokusuyla o çocuk, öteki çocuklar arasında hemen belli olurdu.

Doğduğu zaman da tertemiz idi. Üstelik sünnetli ve göbeği kesik olarak doğmuştu. Duyguları son derece kuvvetliydi. Pek uzaktan işitir ve kimsenin göremeyeceği uzaklıktan görürdü. Bütün hareketle ri orta halliydi. Bir yere giderken acele etmez, sağa sola salınmaz, tam bir ağırbaşlılıkla doğru yoluna gider, fakat hızlıca ve kolaylıkla yürürdü. Sanki yürür gibi görünür, fakat yanında gidenler hızlı yürüdükleri halde geri kalırlardı.

Güleryüzlü, tatlı sözlü idi. Kimseye fena söz söylemez, kimseye kötü muamele etmez, kimsenin sözünü kesmez, yumuşak huylu ve alçak gönüllü idi. Sert ve kaba değildi. Fakat heybetli ve ağır başlı idi. Boş yere söz söylemezdi. Gülmesi de gülümseme idi.

Onu ansızın gören kimseyi sanki korku kaplardı. Onunla tanışıp görüşen kimse, ona can ve gönülden bağlanırdı. Olgun kimselere de reeelerlne göre hürmet ederdi. Akrabasına da pek çok ikram ederdi Fakat onları kendilerinden üstün olanların yerine geçirmezdi

Hizmetçilerini pek hoş tutardı. Kendisi ne yer ve ne giyerse onlara da onu yedirir ve onu giydirirdi.

Cömert ve kerîm, şefkatli, çok merhametli, cesur ve yumuşak huyluydu. Sözünde ve vadinde durur, sözünde doğruydu. Kısaca gü-I ahlâkça, akıl ve zekâca bütün insanlardan üstün ve her türlü övülmeye lâyıktı.

Kitap okumamış, yazı yazmamış olduğu halde halk ve okur-yakısmının gizli açık işlerinde gösterdiği tedbir, tutum ve davranışını bir adam düşünse o Hazret'in ne derece akıllı, anlayışlı ve zeki olduğunu hemen anlar ve bilgisizlik karanlığında kalmış Arab kabileleri arasında büyüyüp ve Arab yarımadası gibi ücra bir yerde ortaya çıkarak okur-yazar olmadığı halde herkesi ve her tarafı ilim ve marifet ışıklarıyla aydınlattığını sağ duyu sahibi bir kimse iyice düşünse, tereddütsüz onun Peygamberliğini kesin olarak tasdik eder.

Yemede, giymede zaruret miktarı ile yetinir, fazlasından kaçınırdı. Bulduğunu yerdi, bulduğunu giyerdi. Tam doyuncaya ve karnı lam doluncaya kadar yemezdi. Üzerinde yatıp uyuduğu döşek, deriden yapılmış olup, içi de hurma lifiydi.

A 7, zamanda bunca fetihler yapmış ve İslâm Devleti'nin gelirleri çoğalmışken dünya malına asla değer vermezdi. Ganimetlerden kendisine ait olan malların çoğunu lâyık olanlara verip, kendi geçimi için pek az bir şey akkordu. Bu yüzden bazen borç almak zorunda kalırdı.

Ailesinin çok kere yedikleri arpa ekmeği, yahut hurma idi. Öldüğünde en sevgili hanımı olan Hazret-i Âişe'nin evinde birazcık arpadan başka yiyecek yoktu. Zırhı bir Yahudi elinde rehin olarak bulunuyordu. Ailesinin nafakası için otuz sâğ (*) arpa ödünç alıp zırhını rehin vermişti.

Hazret-i Peygamberin Mirası

Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) ölümünde gerek altun, gerek gümüş parası kalmamıştı. Elbise, iki kilim, bir çarşaf, birkaç su kabı, oyma ağaç kap, tencere, tarak, makas, misvak gibi çok gerekli eşyasından başka bir gümüş mührü vardı. Üzeri "Muhammed Resûlullah" diye kazınmıştı. Hz. Ebu Bekir, Ömer ve Osman Hazretleri halifelik günlerinde o mührü kullanmışlardır.

Bir sediri vardı. Ayakları sac denilen ağaçtandı. Resûl-i Ekrem hicretten sonra Ebu Eyyûb Ensarî'nin evindeyken Zürare oğlu Es'ad (r.a.), bunu ona vermişti. Resûl-i Ekrem, onun üzerinde yatıp uyurdu. Öldüğünde onun üzerine konulup namazı kılındı. Sonra.Hz. Âişe'nin evinde kaldı. Sonra halk, teberrüken cenazelerini onun üzeninle götürmeye başladılar. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'in cenazeleri de onun üzerinde götürülmüştü.

Medine çevresinde otlar, (yirmi) baş .sağılır develeri vardı. İler gün bunlardan iki kırba süt gelirdi. Hanımlariyle beraber kendileri gıdalanır, kalanını da Ashâb-ı 'Suti'a'ya verirdi.

Yüz koyunu ve altı yedi kadar keçisi vardı. Onların sütleri de o yolda sari'ediliıdi. Bundan başka geride bıraktıklarına gelince, si-

lâhlariyle beyaz bir katırdan ibaret idi. Hz. Ebu Bekir onları, Ali'ye verdi, "Geri kalanı sadakadır" buyurdu.

Her ne kadar Resûl-i Ekrem'in Medine'de biraz toprağı, Kedek ve Hayber arazisinde bir miktar payı vardı. Fakat sağken onları vakfedip, hükümlerini de belirtmişti. Çoğunun gelirini gelip giden elçiler, misafirler ve yolcuların masraflarına ayırmıştı.

Hayber'deki arazisinin gelirinden hanımları için, belli bir mik tar arpa ve hurma ayırır, fazlasını ise fakirlere, muhacirlere veril lerdi. Hz. Ebu Bekir'in halifeliğinde bu tertip ve nizam, Hazret-i Pey gamber'in (ş.a.v.) zamanında olduğu gibi işledi, asla bozulmadı.

Hz. Ömer, halife olunca, Hayber arazisini taksim ederek, Haz ret-i Peygamber'in hanımlarım "İsteyen eskiden olduğu gibi belli miktarlarını ve isteyen araziden payını alsın" diyerek serbest bırak tı. Onlardan bazıları, belli miktarlarım ve bazıları da araziyi seçim.; lerdir.

Başka dul kalan kadınların belli süreleri bittikten sonra isle dikleri kişiye varabilirler idi. Ama Hazret-i Peygamber'in hanımları, mü'minlerin anaları olduklarından hiç kimseyle evlenemezlerdi. Bun dan dolayı sağ kaldıkça geçimlerinin sağlanması gerekmiş ve otur dukları evler de ölünceye kadar kendilerine bırakılmıştır. Resûl-i Ek- rem'in vârisleri, sevgili kızı Fâtımatü'z-Zehra ile muhterem hanım lan ve amcası Abbas (r.a.) idi.

Fakat Hz. Ebu Bekir, Hazret-i Peygamber'den kalan şeyleri b<> lüştürmedi. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatındaki düzen üzere bı raktl, Hz. Fâtıma, miras payını isteyince "Allah'ın Resûlü'nden duy- dum. 'Bize, yani peygamberlere kimse vâris olamaz. Bizim bıraktığı- mız şey, sadakadır' dedi. Resûlullah, her ne yapar idiyse ben, asla değiştirmem. Çünkü yanlış bir yola sapmaktan korkarım" diye ce- vap verdi.

Rivayet edilir ki: Hz. Fâtıma Hz. Ebu Bekir'in yanma gelerek "Sana kim vâris olur?" diye sormuş ve Hz. Ebu Bekir de "Eş ve ço cılklarım olur" deyince "Ya ben, niçin babama vâris olmuyorum" demiş. Hz. Ebu Bekir bu sefer "Ben, senin baban olan Rcsûl-i Ekrem Hazrctleri'ndcn duydum. Buyurdular ki: 'Kimse bize vâris olamaz.' Onun için de sen vâris olamazsın. Ama ben onun halil'esiyiın. Onun sağken geçimini sağladığı kimselerin ben de geçimlerini sağın- larını. Senin masraflarını ve işlerini de görmek, benini vazifemdir." diye cevap verdi. Bunun üzerine tiz. Fâtıma, sustu. Bir daha da mı rai lalını etmedi

t

Hazret-i Peygamber'in Hanımları

Müminlerin anaları olan Hz. Peygamber'in hanımlarının ilki ve tu üstünü Haticetü'l-Kübrâ'dır (r.a.). Kadınların efendili Ffttımatü'z Zehra'nın annesidir.

Hazret-i **Muhammed'e (s.a.v.) ilk önce iman eden ve arkasında** namaz **kılan odur. O, sağken Resûl-i Ekrem, onun üzerme başka kadın** almadı. **Soyu da ondan yürümüştür. Çünkü Resûl-i Ekrem'in Hz. ka** Lima'**dan başka evlâdı kalmadı.**

Ondan sonra kadınlarının en üstünü, Hz. Ebu Bekir'in kızı Hz. Aış e **'tür. Ondan pek çok hadîs rivayet olunmuştur. Resûl-i Ekrem'in** kız **olarak evlendiği ancak odur. Ötekilerini hep dul oldukları hal**di- **almıştır. Resûl-i Ekrem, Hz. Aişe'yi pek çok severdi. Bununla be**raber **Hz. Âişe dermiş ki: "Hatice, Resûl-i Ekrem'in benimle evlenmişinden (üç) sene evvel öldüğü halde, onun kadar hiç bir kadını kıskanmadım. Çünkü Resûlullah, her zaman onun adını ederdi. Kurlum kesip etinden onun akrabalarına hediye ederdi. Onu cennette** İnciden **bir köşk Ue müjdelemeyi Resûl-**i **Ekrem'e yüce Rabbi em**retmişti."

liz. Hatice'nin ölümünden sonra Resûl-i Ekrem'e Zem'a kızı Sevde verilmişti. Sonra Hz. Ebu Bekir, kızı Âişe'yi vermiştir. Şevde önce Kureyş büyüklerinden amcası oğlu ve Hudeybiye konuşmasında **bulunan ünlü Amr oğlu Süheyl'in kardeşi Sekrânin hanımıydı. Onunla beraber eskiden İslâm ile şereflenerek Habeşistan'a göç etmişlerdi. Sekrânin ölmesiyle dul kalmış ve Resûl-i Ekrem'in kendisiyle evlenmesiyle teselli bulmuştu. Kendisi yaşlanınca sırasını Hz. Aı.şe'ye bağışlamıştı.**

Sonra Hz. Ömer'in kızı Hafsa'nin (r.a.) kocası ölerek dul kalınca Resûl-i Ekrem, onunla da evlenerek Hz. Ömer'i hoşnud ettikleri sonra, babasının kız kardeşi Abdüi-Muttalib'in kızı Emîme'ıın kızı ve Harise oğlu Zeyd'in boşadığı Cahş kızı Zeynebi de almıştır.

Hanımlarından biri de Harb oğlu Ebu Süfyan'm kızı Ümmü ila bibe'dir ki, kocası Cahş oğlu Ubeydullah ile beraber ilk Müslümanlardan olup, Habeşistan'a göç etmişlerdir. Ubeydullah, orada dinden çıkarak öldü. Ümmü Habibe, İslâm üzere gurbette kimsesiz kaldı. Böyle bir kimsesizi sevindirmek için, Hz. Peygamber'in gönderdiği haber üzerine Necâşî, onu orada Resûl-i Ekrem'e nikahlayarak Medine'ye göndermişti. Ümmü Habibe'nin babası Ebu Süfyan, o zaman daha imana gelmemişti. Mekke'de reislerin başı idi. Yine Habeş muhacirlerinden Abdü'l-Muttalib kızı Berreiıin oğlu Ebu Seleme Uhud harbinde aldığı yaradan ölünce hanımı Ümmü Seleme'yi de Resûl-i Ekrem almıştır.

Sonra Mustalikoğulları muharebesinde Cüveyriye ve Hayberin fethinde Safiye esir alınınca Resûl-i Ekrem onlarla da ev-

lenmiştir. Cüveyrlye, Mustalikoğulları şeyhi Ebu Zirar oğlu Hars'ın, Safiye ise Yahudi reislerinden İbni Ahtab'ın kızıdır.

Daha önce yazıldığı gibi, Resûl-i Ekrem, Umre için Mekke'ye varınca, amcası Abbas, kendi hanımı Ümmü'l-Fazl'ın kız kardeşi Meymûne'yi Hz. Peygamber'le (s.a.v.) evlendirmişti.

Resûl-i Ekrem'in Azad Ettiği Köle ve Cariyeler

Resûl-i Ekrem, köle ve cariyelerini, mâlik olur olmaz, yahut çok kısa bir süre sonra azad ederdi. Onları serbest bırakıp isteyenleri kendi hizmetinde alıkordu. Öldüğü zaman azad olmamış yani hürriyete kavuşturulmamış hiç bir köle ve cariyesi bulunmadı. Azad ettikleri çoktur. Önce annesinden kendisine kalan Ümmü Eymen adındaki Habeşli cariyeyi azad etmişti. Fakat Ümmü Eymen, yine hismetinde kaldı.

Sonra Haticetü'l-Kübra (r.a.) Resûl-i Ekrem'e Harise oğlu Zeyd adındaki köleyi bağışladı. Resûl-i Ekrem de onu azad ederek kendisine oğul edindi ve "Bir cennetlik kadın almak isteyen Ümmü Eymen'le evlensin" diye buyurdu. Bunun üzerine Zeyd, onunla evlendi. Onlardan Üsame doğdu. Resûl-i Ekrem, onu da kendi çocuğu gibi severdi.

Baba ve oğul, ikisi de Resûl-i Ekrem'in seçkin ashabmdandır. İkisi de Hz. Peygamber (s.a.v.) in sağlığında başkumandan olmuşlardı Ümmü Eymen de mübarek ve uğurlu bir kadındı. Uhud savaşında bulunup gazilere su ulaştırır ve yaralılara bakardı. Resûl-i Ekrem'den sonra Hz. Ebu Bekir ve Ömer, onu ziyaret ederlerdi.

Suheyb-i Rumî Musul taraflarından olup Rumlar, oralarını yağmaladıklarında onu esir etmişler ve bazı çöl Arablarına satmışlardı. Çöl Arablarmdan da İbn-i Ced'ân alıp Resûl-i Ekrem'e göndermişti. En önce İslâm olan seçkin ashabdandır.

Selman-ı Fârisî İran halkından olup, bir aralık esir düşerek bir Yahudiye satılmış yukarıda yazıldığı üzere Resûlullah, onu esirlikten kurtarmıştır. O da seçkin ashabdandır.

Şükran, Bedir Muharebesi'nde bulunduğu zaman köle idi. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.), onu azad etmiştir, yani hürriyetine kavuşturmuştur. Resûl-i Ekrem'in yıkanması ve gömülmesinde hizmet edenlerden biridir.

Ebu Râfi' Hz. Abbas'm kölesiydi. Onu Resûl-i Ekrem'e bağışlamıştı. Hz. Abbas'ın İslâm'ını müdeleyince Resûl-i Ekrem, onu azad etti ve cariyelerinden Selmâ'yı onunla evlendirdi. Onlardan Abd111lalı doğdu ki, Hz. Ali'nin halifeliği zamanında kâtibi idi.

Sefîne adında bir kölesi daha vardı. Onu da azad etmişlerdi. Ondan Abdurrahmaıı doğmuştur.

Bunlardan başka Resûlüllah'ın daha nice köle ve cariyeleri vardi. Kİ hepsini birer vesileyle azad etmiştir.

Resûluliah'a Hizmet Edenler

Resûlüllah'ın özel hizmetinde bulunanlardan biri Mâlik oğlu Enes'dir ki, (on) yıl Hz. Peygamber'e hizmet edip duasını almış ve (yüz) seneden fazla ömür sürmüştür.

Ka'b Eşlemi'nin oğlu Rebîa, Suffa ashabmdandı. Resiıl i Ekrem'in abdest almasında hizmet ederdi. 'Acaba başka bir hizmet çıkar mı?' diye sabaha kadar kapısında beklerdi.

Mes'ud oğlu Abdullah, Hz. Peygamber'in misvakçısı idi. BİT yere gidecek oldukları zaman ayakkabısını giydirir ve çıkardıkları laman, onları kollarına geçirip korurdu.

Amir Cühenî'nin oğlu Ukbe, seferlerde Fahr-i Âlem'in kalırını çekerdi. Âlim, fakîh, şâir ve konuşması çok işlek ve düzgünün. Muaviye zamanında Mısır valisi olmuştur.

Ebu Zer Gıfarî de Fahr-i Kâinat'ın seçkin ashabından olduğu halde özel hizmetlerinde bulunurdu. Bunlardan başka Hz. Muiniumed'in (s.a.v.) şerefli hizmetinde bulunan daha bazı kimseler vardır.

Ubâde Ensarî'nin torunu ve Sa'd'm oğlu Kays da Hz. Peygamber'in yanında bulunurdu. Sanki Medine'nin Emniyet Müdürü oymuş gibi çalışırdı.

Hz. Ali ve Zübeyr ile beraber Esved oğlu Mikdad diye bilinen Amr oğlu Mikdad, Mesleme Ensarî'nin oğlu Muhammed ve Sabit oğlu Asım ise cezaya çarpılanların Cezalanın verirlerdi. Allah hepsinden hoşnud olsun.

Müezzinler

Fahr-i Âlem'in dört müezzini vardı. Bilâl-i Habeşî, Ibni Ümmi Mektûmül-Kureşî, Ebu Mahzure Semure ve Sa'dü'l-Karaz'dır. Bilâl-i Habeşî, ük önce Müslüman olanlurdan biridir. Köle iken Müslümanlığını açıklamış ve bu yüzden müşriklerin yaptıkları eza ve cefalarına sabredip, katlanıyor iken Hz. Ebu Bekir, onu satın alıp Allah rızası için azad ettikten sonra, Hazret-i Peygamber'in hizmetine başladı. Önce ezan okuyan ve kamet getiren odur.

Hicretten sonra ashabın çoğu, ticaret ve ziraat ile uğraşarak, ancak fırsat buldukça Hz. Peygamber'in yanma gelirlerdi. Bilâl ise bir an bile Hz. Peygamber'in hizmetinden ayrılmazdı. Fecir vaktinden önce pek dokunaklı bir ezan ile teheccüde kalkanları uyandırır ve nama/, vakti cemaat, hazır olunca Fahr-i Kâinat'ı mescide getirir, sonrıı evine götürür, kapıda, durur, Hz. Peygamber'in her hizmetini görürdü Hel'erde İse blı an yanından ayrılmazdı. Fahr-i Âlem'in olnıesİne Isdar o şekilde müezzinliği hizmetinde bulundu. Ondan sonra

dünya başına dar geldi. Resûl-i Ekrem'in ayrılık acısına dayanamadı ğından Medine'de duramaz oldu. Hz. Ebu Bekir, Resül-i Ekrem'in sııg İlgındaki durumun bozulmasını hiç istemediğinden Bilâl'in, kendi aa manında da müezzinlik etmesini talep ve teklif edince Hz. Bilâl, o n a "Eğer beni nefsin için satın aldın ise alıkoy, yok eğer Allah için alıp azad ettin ise beni kendi hâlime bırak" diye cevap vermişse dc I I z Ebu Bekir, Allah adını anarak yalvarmca Hz. Bilâl, bir süre daha mu ezzinlikte kalmıştı. Fakat sonunda dayanamadı. Şam'a gitti. Gazi İr rin arasına karıştı.

Fakat Bilâl Hazretleri, Şam taraflarında iken rüyasında Resûl-i Ekrem'i gördü. "Ey Bilâl! Bu cefa nedir, beni ziyaret edeceğin zaman gelmedi mi?" diye buyurmuş. Bilâl-i Habeşî, korku ve üzüntüyle uyan mış. Hemen devesine binip tek başına ve tenha çölleri yararak Medl ne'ye varmış ve Ravza-i Mutahhara üzerine kapanıp yüzünü toprak lara sürerek ağlamaktayken Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin çıkagelmi.şler Bilâl, yine aynı acı ve kederle ağlayarak Peygamber'in (s.a.v.) kabrinin temiz toprağını bırakıp onlara sarılmış. Onlar da "Ey Bilâl! Senin mescitte Allah'ın Resulüne okuduğun ezanı duymak isteriz" demeleri üzerine Hz. Bilâl o anda, mescidin damına çıkıp, Hz. Muhammed (s.a.v.) ın sağlığında ezan okuduğu yerde durup "Aîlahü ekber" dediği zaman, Medine yerinden oynadı, "Eşhedü en lâ ilahe illallah" deyince Medine çalkandı, "Enne Muhammeden Resûlullah" deyince, Resûlullah dirilmiş diyerek kızlar sokaklara uğradı. Memleket alt üst oldu. Resûl-i Ekrem'den sonra Medine'de o kadar ağlayış görülmemişti. Hz. Bilâl'e de hayret geldi, ezanı tamamlayamadı.

Bunun üzerine yine Şam tarafına döndü. Şehit olmak arzusuyla sınır boylarına doğru gitti.

Bir müezzin ki, ezan meşru olunca, önce onun sesinden duyula ve imamı Fahr-i Âlem ola ve hep ona arkadaş ola. Onun başka faziletlerinden bahsetmeye gerek yoktur.

İbni Ümmü Mektûm Hz. Haticetüi-Kübra'nm dayısı oğludur. İli lâl-i Habeşî, teheccüde kalkanları uyandırmak için fecir vaktinden önce ezan okuyup, İbni Ümmü Mektûm ise sabah namazının tam kılınacağı zaman gelince ezan okurdu. Resûl-i Ekrem, bir tarafa gidince Bilâl-i Habeşî de beraberinde olduğundan İbni Ümmü Mektûm, mescitte kalırdı. Çok kere Resûl-i Ekrem, onu Medine'de vekil bırakmıştı.

Ebu Mahzûre'nin sesi hoştu. Pek güzel ezan okurdu. Resûlullah, onu Mekke'nin fethinden sonra müezzin yapmıştı. Soyu, Harun Reşid zamanında tükeninceye kadar hep müezzinlik yapar olmuştur.

Ba'dÜ'l Karaz, Yâsir oğlu Ammâr'ın kölesiydi. Resul i Ekrem, onu Küba'ya müezzin tayin etmişti. Bilâl-i Habeşî, Şam taralına gidince, Ba'dÜ'l Kara/, Medine'ye- nakledilerek, Hz. Peyi'.amber'in Mescidine. müeZZİn olarak tâyin edildi, önce kendisi ve sonra evlâdı uzun zaman o mescitte müezzinlik etmişlerdir. Allah hepsinden razı olsun.

Hatibler ve Şairler

Ashab içinde pek çok hatibler, yani güzel konuşanlar ve nice şairler vardı. Fakat içlerinden bazıları hatiblikle yani iyi konuşmakla veya şairlikle ün kazanmışlardı.

Bu cümleden olarak, ensarm hatibi olan Şemmâs'ın torunu ve Kays'm oğlu Sabit hatiblerin ve Sabit Ensarî'nin oğlu Abdullah hem hatib hem şairdi. Akabe biatinde, Bedir, Uhud ve Hendek muharebelerinde ve diğer harplerde bulunmuş ve Mûte çenginde şehid olmuştu.

Mâlik Ensarî'nin oğlu Ka'b da İslâm'ın ünlü şairlerindendir. Akabe biatinde ve diğer meşhur yerlerde bulunmuştur. Fakat Tebük Muharebesi'ne gitmemiştir.

Yukarıda geçtiği üzere Züheyr oğlu Ka'b da sonradan Medine'ye gelip islâm şairleri arasına katılmıştır. Allah hepsinden rain olsun.

Ashabın Fıkıh (hukuk) Bilginleri

Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Avf oğlu Abdurrahman, Mes'ud oğlu Abdullah, Ka'b Ensarî'nin oğlu Übey, Cebel oğlu Muaz, Yâsir oğlu Ammâr, Yeman oğlu Hüzeyfe, Ensâr ve Neccâr'dan Sâbit'in oğlu Zeyd, Ebu'd-Derda, Ebu Musa Eş'arî ve Selman-ı Fârisi; ashabın âlim ve fıkıh bilginleriydi. Hz. Peygamber sağken bile fetva verirlerdi.

Hz. Ömer, Ali ve Cebel oğlu Muaz Resûl-i Ekrem'in hâkimleri sayılırdı.

Dört halife ile Avf oğlu Abdurrahman, Aşere-i Mübeşşere yani cennetle müjdelenen o sahabedendirler. İbni Mes'ud, Hz. Peygamber'in hizmetine bakanlar arasında da adı geçmişti. Ka'b oğlu Übeyd, Akabe'de biat eden ensardandır. Cebel oğlu Muaz, Kur'an öğretmek İçin, Hz. Peygamber'ce Yemen'e gönderilmişti. Yâsir oğlu Ammâr, ashabın seçkinlerindendir.

Yeman oğlu Hüzeyfe, Resûlüllah'ın sırdaşı idi. Kâtiplik hizmetinde de bulunurdu. Resûl-i Ekrem, ona gelecekte olacaklara dair pek çok sırlar bildirmiş ve münafıkların yani iki yüzlü olanların isimlerini söylemişti. Hz. Ömer, sırlara dair olan şeyleri ona sorardı. Bir cenaze olunca Hüzeyfe'yi gözetir, onun gitmediği cenazeye gitmezdi. Hz. Ömer, sağken karışıklık çıkmayacağım da haber vermişti. Allah hepsinden hoşnut olsun.

Hz. Peygamber'in Kâtipleri

Şeyhayhı yani Hz. Ebu Bekir ve Ömer, Fahr-i Kâinat'ın iki vezirı gibiydi. Hz, Osman ve Ali de vahiy kâtipliği yani yazıcılığı yapar-

lardı. Fakat Rcsûl-i Ekrem'in onlardan başka kâtipleri de vardı I\n ünlüleri aşağıdadır:

Abd-i Şems'in torununun oğlu ve Ümeyye'nin torunu ve Asin oğlu Said'in oğlu "Hâlid" vahiy kâtibi idi. "Besmelc-i Şerife" yi ilk önce yazan odur. Aynı zamanda ilk Müslümanlardandır. Hicret yolunda Habeşistan'a gitmiş ve Hayberin fethi sırasında Medine'ye donmuştur. Kölesi Ebu Fâtıma oğlu Muaykıb da ilk muhacirlerden olup, Resûl-i Ekrem'in mühürdarlık hizmetinde bulunmuş, ve Hz. Ebu Bekir ve Ömer'in halifeliklerinde Hazine Vekili tâyin edilmiştir. Said'in kardeşi Âs oğlu Eban da Mekke'nin alınış giınu İslâm'a gelip vahiy kâtibi olmuştur.

Hasene oğlu Şürahbîl ilk vahiy kâtiplerindendir. Üstelik ilk Müslümanlardandı. Habeşistan'a göçmüş ve Ümmü Habîbe ile beraber Medine'ye gelmiştir. Ondan sonra da hükümdarlara mektuplar yazmıştır.

Hadramut halkından ve ashabın büyüklerinden Hadraını oğlu A1â da vahiy kâtiplerindendi.

Fıkıh bilginleri arasında adı geçen Ka'b oğlu Übey, hicrette vahiy kâtibi olmuştu. İlkönce mektubun sonuna imza yazan odur.

Yine fıkıh bilginlerinden Sabit oğlu Zeyd de vahiy kâtiplorindendi. Başka şeyler de yazardı. Etraftan gelen mektupları terCüme için Resûl-i Ekrem'in emriyle Yahudi ve Süryanî yazısını öğrenmİşti. Aşağıda anlatılacağı gibi, Hz. Ebu Bekir'in emriyle Kur'ân-1 Kei"im'i toplayan odur.

Ebu Şerhin torunu ve Saîdin oğlu Abdullah, Hz. Osman'ın 8Üt kardeşiydi. Mekke alınmazdan önce İslâm'a gelip vahiy kâtibi olmuştu. Sonra dinden çıktığı için, Mekke'nin almış günü, öldürülmesi ilân edilmişken Hz. Osman'ın şefaatiyle affedildi. Sonra kuvvetli Müslüman oldu.

Ebu- Süfyan, Kureyş reislerindendi. Mekke'nin fetih günü oğullarıyla beraber İslâm ile şereflenmiş ve kalbleri kazanılması gerekenler arasında yer almıştı. Kızı Ümmü Habîbe mü'minlerin analarından biriydi. Büyük başlı ve kısaya yakın orta boylu bir adamdı. Gerek kendisi ve gerek oğulları, fetihten sonra evlerini Medine'ye taşımışlardı. Gerek Ebu Süfyan, gerek oğlu Yezîd; Hz. Peygamberin kâtiplik hizmetinde bulunmuşlardır. Diğer oğlu Muaviye ise vahiy kâtibi olmuştur. O da akıllı ve ileri görüşlü bir kişiydi.

Bazı tarihçiler der ki: "Ebu Süfyan'm oğullarından en hayırlısı, bu Yerid'dir."

Ebu Süfyan'm Ziyâd adında başka bir oğlu daha vardı. Fakat cahiliyet zamanında geçerli olan evlenme usûlü gereğince de ray ıımeşrıı sayıldığından, Ziyad bin Ebîh derler ki, "Babasının oğlu" demektir. Somadan Muaviye, onu kardeşliğe kabul ederek Ebu Süfyan soyuna katmıştır.

Erkanı Kurşî'nin oğlu Abdullah, Mekke'nin fetih yılı islâm ile şeıd lenmişti. Hz. Peygamber tarafından hükümdarlara ve başkalarına mektup yazardı ve Hz. Peygamber'ce pek güvenilen bir kişiydi.

Cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Avvam oğlu Zübeyr ile Rayber'in alınış senesinde islâm olan Salt oğlu Cüheym zekât kâtiple; ıydi. Şube Sakafî'hin oğlu Mugîre ve Numeyr oğlu Husayn ile beraber öteki muameleleri yazarlardı. Bu Mugîre, Rıdvan biatinde bulunmuştur. Üstün zekâ sahibi ve akıllı oluşlarıyla bilinen dört kişiden biridir. Onlara dört dâhi derler ki; Mugîre, Âs oğlu Amr, Muaviye ve Ztyâd bin Ebîh'dir.

Eslemli Husayb Sehmî'nin oğlu Büreyde, Resûl-i Ekrem Mek* kc'den Medine'ye göç ederken Gamîm denen yere eriştiklerinde Sehmoğullarından ve kendi ailesinden (yetmiş) kişi üe gelerek, iman etmişle İür kere Hz. Peygamber tarafından Süleymoğullarma gönderilen mektubu yazmıştır.

Amr oğlu Süheyl'in kardeşi ilk muhacirlerden Füheyre'nin torunu ve Amr'ın oğlu Hâtıb ve Ebu Eyyûb Ensarî Ve Âs oğlu Amr da, Hz. Peygamber'in kâtiplik hizmetinde bulunan kimselerdendir.

Askerî Kumandanlar

Hicretin birinci senesi din uğrunda savaşa izin verildi. Çete beyleri ara sıra Medine'den çıkıp, müşriklere saldırmaya başladılar.

ilk çetebaşları Hz. Peygamber'in amcası Hamza ve amcası oğlu Haris oğlu Ubeyde ve halası oğlu Cahş oğlu Abdullah'dı. Soma Hz. Ebu Bekir, Ömer, Avf oğlu Abdurrahman, Cerrah oğiu Ebu Ubeyde de çetebaşı olmuşlardır. Hz. Ali ile Harise oğlu Zeyd ise her zaman için çete ve askerî birlik kumandanları olagelmişlerdir.

Ashabdan Esved oğlu Mikdad diye bilmen Amr oğlu Mikdad ve hatîb ve şairlerden Re vaha oğlu Abdullah ile Muhsin Esedî'nin oğlu Ukkâşe, Veheb Esedî'nin oğlu Şucâ' ve Mesleme Ensarî'nin oğlu Muhammed de askerî birlik kumandanlarmdandır.

Âs oğlu Amr ve Velid oğlu Hâlid İslâm olarak Medine'ye hicret ettikleri zaman, ikisi de başbuğ olarak vazifelendirildi. Bilhassa Velîd Oğlu Halid'i Resûl-i Ekrem "Allah'ın kılıcı" diye lâkaplandırarak her zaman onu kumandanlıkta bulundurdu.

O sırada Ebu Katâde Ensarî, Zeyd Ensarî'nin oğlu Sa'd, Ubade Ensarî'nin oğlu Kays ve diğer bazı ashab da askerî birlik kumandanlığında bulunduruldu. Ebu Musa Eş'arî'nin amcası Ebu Âmir Eş'arî de Evtas Muharebesi'nde bir bölüğün kumandanıydı.

Avvam oğlu Zübeyr, kılıç vurmakta ve Ebu Vakkas'ın oğlu Sa'd ok atmakta son derece usta ve ikisi de çok yiğit ve bahadır idiler. UbeydUİlah Oğlu Talha da İslâm kahramanlarından biriydi. Resûl-1 Ekrem'in en .son tayın ettiği ordu kumandan] Zeyd oğlu üsame'dır HZ.Ebu bekir, bu emri bozmamış, unu va/.lfesinde tutmuştur.

ASKERİ KtlMANDANLAH.

Askerî birlik kumandanlarından biri de ilk muhacirlerden olan Ümeyye Damri'nin oğlu Amr idi. Gözü pek, çevik, eli çabuk çakır pen çel] mert bir adamdı. Cahiliyet günlerinde çok sabıkası vardı. Nice UiıİlkeIerden kurtulmuş, arta kalmış garip tavırlı bir kişiydi. İslam devrinde ise "Peygamber habercisi" diye tanınmıştı. Casusluk işli rinde, haber ulaştırmakta ve düşman memleketlerine girip çıkmada garip hikâyeleri vardır.

Meselâ, hicretin dödüncü senesinde Kare kabilesinden bir topluluk, Hz. Peygamber'e gelip "Bizde Müslümanlar var. Birkaç ıidam gönder. Kur'an okutsunlar, dini öğretsinler" demeleriyle Re sûl-i Ekrem, altı kişi göndermiş ve içlerinden Sabit oğlu Âsimi onla ıa başkan seçmişti. Müşriklerin maksadı ise onlara ihanet ederek Mekke reislerinden bir şeyler koparmaktı. Bunun için üzerlerine saldırmışlar fakat Âsim ile üç arkadaşı karşı koyduklarından onları şa- hhiıl inişlerdi. Kalan ikisini ise tutup, Uhud Harbi'nde akrabası ölen Mekke müşriklerine satmışlardı. Mekke reisleri, onları öldürerek bı ıa/. olsun hınçlarını almışlar. İşte bu sırada Hazret-i Peygamberi öldoımek üzere Ebu Süfyan tarafından Medine'ye gönderilmiş olan biri tutuldu. Bunun üzerine Ebu Süfyani öldürmek üzere Ümeyye oğlu Amr, Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından Mekke'ye gönderildi. En »ardan Eşlem oğlu Seleme de yanma arkadaş olarak verildi.

Amıiı bir devesi vardı. Seleme'yi de ona bindirirdi. Mekke'ye ııl kumda Amr, devesini iki dağın arasında bir yere bağlayıp bil ıktı ."ı'ieme'ye "Haydi doğru Ebu Süfyan'm yanma gidip onu öl- ıliiniiıı" demişse de, Seleme "Önce Kabe'ye gidip tavaf etsek ve İki* ı "<ı> d namaz kılsak" deyince gidip tavaf etmişler ve namaz kıl mı in «ı lirada Ebu Süfyan'm oğlu Muaviye, Amri görüp tanıyın 01 "İşte Amr" diye bağırmış. Amr ise cahiliyet zamanında sabıkalı ve Korkunç bir adam olduğundan, bu bağırtıyı duyanlar "Amr, buraya muhakkak kötü bîr maksatla gelmiştir" diyerek koşmuşlar ve Anır'nı arkasına düşmüşler. Amr, arkadaşına "İşte benim korktuğum bu İdi. Arlık khıı Sülyan'a yol yok. Biz, hemen başımızın çaresine bakalım" deyip kaçmışlar. Mekke dışında bir dağa çıkıp bir mağaraya girmiş, İlı ve gece orada kalmışlar. Amri aramaya çıkanlardan Mâlik Temi ını'nm oğlu Osman atma binerek sabahleyin mağaranın önüne gelinen Amr. kaplan gibi sıçrayıp hançerle Osman'ı vurunca can açısıyla öylfl bağırmış ki, Mekke'den duyulmuştu.

Çevrede sisini işitenler, koşup gelirlerken Amr, yine mağaraya girip Haklanmış. Gelen, Osman'ı son nefeste bulmuşlar ve "Seni kim vurdu?" dediklerinde "Amr" deyip, can vermiş "Amr mağarada" ili veııırımş Onlar cenazeyi götürüp gömmek telâşına düşmüşler. Ara vaılar |se Amri bulmak için etrafa, koşmuşlar. Amr da "Arayıcıların ııUnsı kemlinin de o zaman çıkalım" diyeıek Seleme ile beraber iki ive ee daha o maı-arada kaldıktan .'nura çıkmışlar. Seleme, deveyi bulup binmiş ve Medine'si gelip olup bileni Kesul I Kkreın'e bildirini:; Amr İne o filıı yıııüyıip, h.-yll yol aklıktan sonra akşam uslu Dacnan denen yere ıılaaıak bir ıııığarıyıı i'.lıdl. Gizlendiği sırada Düiloğulları

kabilesinden bir koyun çobanı gelip, mağaraya girmiş ve "Sen kim .m'"' demiş, Amr da "Düiloğulları kabilesindenim" deyince, çoban yan yatıp:

"Sağ bulundukça Müslüman olmam. İman mesleğine girmem." diye bir şarkı söyleyerek uykuya varınca, Amr, onu öldürdükten sonra çıkıp Medine'ye gelirken Resûl-i Ekrem'in durumunu araştırmak İçin Mekke reisleri tarafından çıkarılmış olan iki casusla karşılaşınca, llirini okla vurup öldürmüş ve diğerini tutup Hz. Peygamber'in yanma getirerek bütün olup - biteni haber vermiş. Resûl-i Ekrem, gülümsemiş ve Amr'a dua etmiştir. Amr'ın bu gibi daha pek çok garip hikâyeleri vardır. Sonra hikayeciler de onlara birçok masallar katmıştır.

Mülkiye Âmirleri ve Maliye Memurları

. Hicretin beşinci senesi hâdiseleri sırasında anlatıldığı üzere Muslalikoğulları aşiretine boyun eğdirilmiş ve İslâm'a getirilmişti. Sonradan onların zekâtını almak için Hz.,Osman'ın ana bir kardeşi olan Ebu Muayt'm torunu ve Ukbe'nin oğlu Velîd gönderilmişti. Onların yurduna yaklaşınca, saygılarından dolayı ona karşı çıkmışlardı. Halbuki Velîd ile aralarında cahiliyet zamanından kalma bir düşmanlık olduğundan Velîd, o kalabalığı görünce kendisine suikast için çıkmışlar diye vehme ve korkuya kapılarak hemen dönerek Hz. Peygamber'in yanına geldi. "Mustalikoğulları, dinden çıkmış. Üzerime silâhla geldiler. Zekât mallarının verilmesine karşı çıktılar." deyince üzerlerine asker göndermeye kalkışıldı.

İşte bu sırada "Ey mü'minler! Bir fâsık, size bir haber getirirse durun, iyice bir araştırın ki, bilmiyerek bir kavme kötülük ile dokunup da işlediğinize pişman olmayasmız." mânâsmdaki âyet indi.

Sonradan Mustalikoğullarmm ezan okuyup namaz kılmakta oldukları anlaşılmıştır. Nitekim bazı ileri gelenleri, Hz. Peygamberin yanına gelip hâdisenin iç yüzünü anlatmışlardır.

Başlangıçta öşür ve zekât toplamak işi pek mühimdi. Hz. Ali, Hâtem Taî'nin oğlu Adî gibi ashab büyüklerinden bazılarına bu hizmet yaptırılmıştır. Zekât mallarım toplamak ve başka şeyler için Resûl-i Ekrem'in vazifelendirdiği memurlar çoktur. Hepsini saymaya gerek yoktur. Fakat bazı meşhurları anlatalım:

Yemen'de Hemdân kabilesi şeyhlerinden Nemet Erhabî'nin oğlu Kays hicretten Önce Mekke'ye gelip İslâm olarak döndüğünde, kendi kavmi olan Erhab aşiretinin çoğu imana gelince Kays, hemen Resûl-i Ekrem'i alıp da Yemen'e götürmek üzere Mekke'ye gelmişse de, Resûl-i Ekrem, önceden Medine'ye hicret buyurmuş olduğundan Medine'ye gelince kavmine hâkim tâyin edilerek bir ferman ile geri gönderilmişir Sonradan Hz. Ali, Yemen'e gidince bu Hemdân kabilesi, toptan İslam olmuşlardır.

iran hükümdarları soyundan olup önce Kisra taralından Yemen valisi yapılan Bâzân, sonradan İslâm olunca Resûlullah, onu bütün Yemen'e vali tâyin etti. Fakat bazı bölgelere din işlerini öğretmek için fıkıh bilginleri yani din âlimleri ve zekât ve cizye denen vergiyi almak için memurlar gönderdi. Veda hacemdan döndükleri şuada Bâzânin ölüm haberi alınınca, Yemen, birkaç beyliğe ayrılmıştı San'a'yı, onun oğlu Şehr'e; Zem'a ve Zebîd bölgesini vahiy kâtiplerinden Âsin torunu ve Said'in oğlu* Hâlid'e, Me'rib şehrini fıkıh bil ginlerinden ve ilk muhacirlerden Ebu Musa Eş'arî'ye, Kinde'yi mü' minlerin anası Ümmü Seleme'nin (r.a.) kardeşi Ümeyye oğlu Muha cir'e ve Hadramut kıt'asmı ensardan Lebîd Beyazî'nin oğlu Ziyada ve diğer kısımları da ashabdan birer kişiye verilmişti.

İslâm hukukçularından ve ensarm ilk iman edenlerinden Cebel oğlu Muaz da o bölgeye muallim tâyin olunduğundan Yemen ve Had ramut arasında dolaşırdı. Önce Mekke fethinde Üseyyid oğlu Aftah Mekke valisi ve Ebu Âs Sakafî'nin oğlu Osman Tâif emîri tâyin edil inişti.

Ebu Süfyan oğlu Yezîd de Teyma'ya, Âsin torunu ve Said'in lu Amr Vâdii-Kura'ya ve kardeşi Saîd oğlu Saîd Ureyne köylerine ve diğer kardeşi Ebân Bahreyn'de Hat denen beldeye hâkim olmuşlardır Allah hepsinden razı olsun.

Hz. Peygamberin Elçileri

Hazret-i Peygamber (s.a.v.), Hudeybiye'den döndükten sonra, Mektuplarla birlikte etraftaki hükümdarlara altı elçi gönderdi. Acem ı. lirası olan Hüsrev Pervîz'e Huzafe Sehmînin oğlu Abdullah'ı ve Yemanıe Meliki Ali oğlu Hevze'ye Amr Âmirî'nin oğlu Selîti, Rum Kay- Mf'I olan Herakl'a Halîfe Kelbi'nin oğlu Dihye'yi, Gassân hükümdar hırından Ebu Şemrin oğlu Hâris'e kumandanlardan Şucâ' Esedî'yi, Mısır Hâkimi Mukavkis'e Ebu Beltea'nm oğlu Hatibi, Necâşî'ye yani Habeş hükümdarına kumandanlardan Ümeyye Damrî'nin oğlu Amri (.^önderdi.

Bu elçiler, hep ilk muhacirlerdendir. Huzafe oğlu Abdullah, ticaretle İran'a gidip gelenlerdendi. Selît Âmirî, Amrin oğlu Sekran ve Süheyl'in kardeşidir. Dihye, çok güzel bir kişiydi. Resûl-i Ekrem'e ('elindi (a.s.), onun şekiinde gelirdi. Şucâ Esedî, kardeşi Ebu Veheb Oğlu ükbe ile beraber Bedir'de ve öteki savaşlarda bulunmuştur. Kim lbil.r-.-i oğlu Hatıb da Bedir Harbi'ne katılanlardan biridir. Ümeyye oğlu Amr, (-elebaşılardan olup yukarıda kendisinden bahsedilen meş- l1111 Anır'dır.

Sonra ümeyr Ezdî'nin oğlu Haris, elçilikle Şam taraflarındaki Busra'ys gönderildi, Gassan emirlerinden Amr Oassanl'nln oğlu Be 1111111 yoldl omı yakalayarak oldurdu İşte Mille Muharebesi bundan çıkmış! ıı

Sonra mektupla A bd ü '1-Kay soğ u 11arından Bahreyn hükümdarı Olan Sav! oğlu Münzir'e vahiy kâtiplerinden Hadremi oğlu Alâ ve Umnıan'da hüküm süren Celendioğullarına meşhur Âs oğlu Amr gönderildi Sonra Alâ, Bahreyn'e ve Âs oğlu Amr, Umman'a vali tâyin edilm e l ir. Avvam oğlu Zübeyr'in kardeşi ilk muhacirlerden Avvam oğlu Mâlh de hususî bir mektupla Müseylimetü'l-Kezzâb'a gönderilmişti.

Yine elçilikle vahiy kâtiplerinden Hasene oğlu Şurahbîl, Eyle hâkimine ve Mürîd Sedûsî'nin oğlu Zıbyân Vâil'in oğlu Bekiroğulları kabilesine gönderilmiştir. Hecer Mecusîlerini dine çağırmak ve kabul itmezlerse cizye denen vergi almak üzere Suffa Ashabından meşhur Ibu Hüreyre önce Hadremi oğlu Alâ ile beraber o tarafa gönderilmişti. Sonradan Hz. Ömer'in kız kardeşi Safiye'nin. kocası ilk muhacirlerden ve Bedir Harbi'ne katılanlardan Maz'ûn Kureşî oğlu Kudame Rbu Hüreyre ile beraber Sâvi oğlu Münzir'e gönderilmişlerdir.

Bunlardan başka Hz. Peygamber tarafından ya elçilikle, veya hususi memurlukla etrafa gönderilmiş epeyce insan vardır. Meselâ adı geçen Ebu Cehil'in ana bir kardeşi, ilk Müslümanlardan Rebîa Mahzunu'nin oğlu Abbas elçilikle bazı Himyer beylerine gönderilmiş ve .•oma yukarıda anlatıldığı gibi Yemen'de Kinde emîri tâyin Duyurulmuştur.

Hz. Peygamber ölmeden evvel Yemen büyüklerinden Cerîr Beceti. Yemen'den elçilikle Hz. Peygamber'in yanma gelip İslâm ile şereflenince, Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından elçilikle bazı Yemen emirlerine gönderilmiştir

Bahreyn hükümdarları Kisra'nın valileri yerinde oldukları gibi, Gassân hükümdarları ve Eyle hâkimi de Kayser'in valileri hükmünde idiler. Mısır da Kayser'in eyaletlerinden biri sayılırdı. Fakat Resûl-i Ekrem (s.a.v.), sırf herkesi dine çağırmak ve sadece dini yüceltm e k için gönderilmiş olup, mülk ve devlet ayınmmdâ bulunmadığından, uyanı kendisine uyulandan ayırmadı. Kisra ve Kayser ile beraber onlara uyan beylere de mektupla birlikte elçiler göndererek hepsini bir seferde fakat ayrı ayrı İslâm'a çağırmıştır. Bunların iyice anlaşılması için o zamanın durumunu kısaca görelim.

Kısaca Durum

Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında Arabistan'a komşu iki büyük devlet vardı. Biri İran devleti, diğeri Bizans İmparatorluğu idi. Bu iki devlet, uzun zaman birbiriyle sert savaşlar yaptı. İran hükümdarı, Suriye'yi istilâ ile Mısır'a saldırmış ve Anadolu'yu çiğneyerek Bizans'ı korkutmuşken İmparator Herakl, İranlılara üstün gelerek o memleketleri geri alarak Musul'a kadar gelmiş böylece her iki devlet de zayıllıınıştı.

Vaktiyle Arablarin Yemen'de büyük bir devletleri vardı. Bu Hirnyeı hükümdarları zamanla yıkılıp gittiler. Bunun üzerine Habeşler, Yeınen'ı ele geçirmişlerdi. Sonra İran hükümdarı Nûşirevan, ordu

göndererek Ilabcşleri Ycmen'den sürerek Himyerilerdrıı bir vali la yin etmişti. Sonra iranlılardan San'a'da bir Yemen valisi bulunur o] du.

Seylü'l-Arim hâdisesinden sonra, yani Me'rib şehrinin sed VS bentleri yıkılarak, memleket harab olduğu sırada; önce Ezdoğulkuı, sonra Cüzamoğulları, Tayoğulları ve Lahmoğulları Yemen'den çıkıp etrafa yayılmışlardı. Bunlar, içlerinden birer ileri gelen adamı kendi lerine melik, yani şeyhlerin .şeyhi seçerlerdi. Sonra o şeyhlerden bazı lan, kuvvetini arttırarak büyük ve kuvvetli hükümetler kurmuşlar dır. Şöyle ki: Ezdoğullarınm bir kısmı, Umman'a gidip orada hüküm sürdüler. Hz. Peygamber sağken Umman hükümeti onlardan Gelen dîoğulları Ceyfer ve Abd adındaki iki kardeş elindeydi.

Bir kısmı, Yesrib'de yani Medine'de yerleşti, işte ensar olan Evi ve Hazreç kabileleri onlardandır.

Diğer kısmı, Suriye sınırına geldiler. İçlerinden Cefneoğullan Şam'ın güney-doğusunda bir hükümet kurdular ve Hıristiyan oldular. Onlara Gassân hükümdarları denilir. Hükümetleri Belka'dan Tedmür'e ve Fırat kıyılarına kadar uzamış ve nice yüzyıllar sürdü. Fakat hükümetleri kendi başına buyruk değildi. Rum kayserinin valileri sayılırlardı. Onlardan Ebu Şemr oğlu Haris hükümdarken Fahr-ı Alem Hazretlerine peygamberlik gelmişti.

Cüzamoğulları da Yenbû' ve Eyle bölgelerinde yerleşmişlerdi Amr Cüzamî'nin oğlu Ferve Rum Kayseri tarafından Meân taraflarında bulunan Arabların üzerine memur ve hâkimdi. Tay kabilesi birçok şubeye ayrılarak etrafa dağılmışlardır. Fakat Lahmoğulları, Irak'a, geldi. İçlerinden Nasr ailesi Hire Hükümetini kurdular. Onlara "Menazire" ve "Hire Hükümdarları" denilir. Hükümetleri epeyce geni: leyip kuvvet buldu, nice yüzyıllar sürdü. Gassân hükümdarları ile malarında pek çok muharebeler olmuştur. Onlar da hükümetlerinde basma buyruk değildiler. Acem Kisrasmın valileri hükmündeydiler.

Onların sonuncusu olan meşhur Münzir oğlu Numan (yirmidört) •ene Hire hükümdarlığı ettikten sonra İran kisrası olan Husrev Pcrvlz onu idam ederek, Hire hükümetini Lahmoğullarmdan alıp Tay kabilesi reislerinden Kubeysa oğlu İyas'a verdi ve Lahmoğullarını, Hlre'den sürerek yerlerine Tay kabilesini yerleştirdi.

İşte o sırada Fahr-i Âlem Hazretleri, Peygamber oldu.

Ondan sonra Arab ve İran arasında meşhur Zîkar Muharebesi oldu. Kisra, Menazire'yi Hire'den sürmekle kendini Arabistan'da nüfuzunu arttırmış sanıyordu. Halbuki Numanin öldürülmesinden dolayı Arab kabileleri, gücenip İran devletinden soğumuş oldular.

i yas, her ne kadar büyük bir Arap kabilesi şeyhlerinden olmak dolayisiyle kendi cinslerinden ise de hâlâ ona ısınamamış oldukların dan, ona öteden beri başkanlıklarına alışmış oldukları Menazire karlar saygı göstermezlerdi. Halbuki Numanin Benî Bekr bin Vâil'drn ayrılmış Şeybanoğulları kabilesi şeyhi Mes'ûd oğlu Hâni yanında enin net olan epeyce zırh ve silahlarını onun öldürülmesinden sonra Kisra,

almak istedi. Hâni ise "Bende emanettir veremem" deyince Kisra, öfkelenerek bütün Vâil oğlu Bekir kabilelerini yok etmek üzere Hire'ye bir ordu gönderdi. îyas Taî'nin kendisi de, ona uyan Arab aşiretleriyle beraber bu orduya katılıp, İran başkumandanı ile beraber Küfe civarında Zîkar denen yere konmuş olan Bekiroğulları üzerine yürüdüler.

Bekiroğulları, önce telâş ettiler. Hatta Mes'ud oğlu Hâni çöllere çekilip savuşmak fikrinde bulunmuşken Vâil oğlu Bekir'den ayrılmış Aceloğulları kabilesi şeyhi Hanzale direndi ve ötekilere cesaret verdi. Hâni de ona uydu ve Numan'ın kendisinde emanet olan silâhlarım askere dağıttı.

Bütün Bekiroğulları, fedailik yolunda savunmaya hazırlandı ve İran ordusu gelince, çok kanlı bir savaş başladı. Pek sert bir muharebe oldu. İran ordusu, yerini değiştirmek zorunda kaldı. Ertesi gün yine harbe girişildi. İran ordusunda bulunan İyad kabilesi, bozulmaya yüz tutunca İranlılar, bozuldu. Pek çoğu kırıldı. Kaçanlar da susuzluktan öldü. İyas Taî, güç-belâ kaçıp kurtuldu. O gün Resûl-i Ekrem (s.a.v.), yanında bulunan seçkin ashabına "Bugün Arablar, İrandan öc aldı" dedi. O gün ele geçirilip, sonra Zîkar Muharebesi'nin haberi geldi. Hesaplandığında o gün meydana gelmiş olduğu anlaşıldı.

İşte bu muharebenin, Kisra'nm Arabistan'daki nüfuzuna s epeyce zararı dokunmuştur. Çünkü Adnanoğulları, Mudar ve Rebîa diye iki kısma ayrıldı. Mudaroğulları Kinane, Kureyş, Hevazin, Sakif, Temîmoğulları ve Müzeyne gibi nice kollara ayrılarak Hicaz ve Necid taraflarına yayılmışlardı.

Rebîa da Aneze, Abdü'l-Kays ve Vâiloğulları gibi kollara ve Vâiloğulları da Tağliboğulları ve Bekiroğulları diye iki kısma ayrılmıştı. Tağliboğullarınm yerleri el-Cezîre'deydi. Vâil oğlu Bekir ise kuvvet ve şöhretçe diğerlerinden üstündü. Aceloğulları ve Şeybanoğulları gibi nice kabilelere bölünerek Umman ve Yemen'den Basra ve Küfe taraflarına kadar yayılmışlardı. Vâil oğlu Bekir'in bir kolu olan Hanîfeoğulları kabilesi Yemame taraflarını ele geçirmişlerdi.

Yemâme doğudan Bahreyn ve Temîmoğulları bölgesi; batıdan Yemen sınırı ile Hicaz; güneyden Necrân; kuzeyden Necid arazisi ile sınırlanmış olup uzunluğu (yirmi) konaktı:

Hanîfeoğu Harının başı olan Ali oğlu Hevze Hıristiyan olduğu halde Kisra, onu bağış ve hediyelerle kendine bağlı kılmaktan geri kalmazdı. Çünkü Yemen'e gidip gelen İran kafileleri, onun korumasına ve gözetmesine muhtaç idi.

Bahreyn ülkesi doğudan İran denizi; batıdan Yemâme; güneyden Umman şehirleri; kuzeyden Basra ülkesi ile sınırlanmış olup Hecer ve Katif bölgelerini de içine almaktaydı. Çöllerinde Temîmoğulları ile Abdü'l-Kays ve Vâil oğlu Bekir kabileleri yerleşmişlerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında Bahreyn hükümdarı, Temîm'in bir kolu olan Dârimoğullarından Sâvi oğlu Münzir idi.

Kısaca Benî Bekr-i Vâil'in o tarafta çok kuvveti vardı. Kisra, on-

lan kesmek için büyük ordular göndermesine bağlıydı. Halbuki lıan devletinin durumu buna uygun olmadığı aşağıda anlatılarak hâdise lerden anlaşılacaktır.

Yemen'in Hadramut taral'mda yurt tutmuş olan Kinde kabili nin önce Yemen ve Hicaz taraflarında hükümetleri vardı. Bir aralık Kinde hükümdarları, epeyce kuvvet bularak beri taraflara geçip, Di yâr-ı Bekr'i ele geçirdiler. Hire hükümdarlarına üstünlük sağladılar sa da, çok sürmeden dağılmışlardır. Bunların sonuncusu olan Haris Kindi öldürülünce,, oğlu meşhur şair İmrü'l-Kays babasının hüküme tini ele geçirmek için hayli çalıştıysa da, başaramadığından yardım istemek için Rum kayserine gitmiş. O da kendisine yardım olarak ai ker vermiş ve geri yollamışsa da Arabistan'a giderken yolda ölmüştü!

öteki Arab kabileleri, bir hükümete boyun eğmeyip kendi şeyh lerlnln isteklerine uyarak birbirleriyle boğuşmaktan geri kalmazlardı fakat senede dört ay, yani Receb, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem ay hırına "Eşhur-u Hunim" yani kutsal aylar derler ki, bu dört ay için de birbirlerine saldırmak haram olduğundan bu aylarda serbestçe di ladikleri yere gidip gelirlerdi.

Kureyş ise bütün Arab kabileleri gözünde şerefli ve saygı duyu lan bir kabileydi. Her zaman istedikleri yerlerde serbestçe gezerlerdi (,imkü Kabe'de bulunuyorlardı. Arabların tavaf ve ziyaret yeri olan Kabe'nin anahtarı onlardaydı. Tatlı su uzaktan getirildiği için, Mek ke'de az bulunduğu halde onlar, ziyaretçilere tatlı su ve hatta hurma suyu içirirlerdi. Hac günlerinde ise sofralar kurarak hacılara yemeli vedlrlrlerdi.

Bundan dolayı her nerede olsa, "Biz, Kabe halkındanız" diyerek her türlü saldırıdan emin olurlardı. Bu yüzden yaz-kış her tarafa gj dip gelirler ve serbestçe ticaret ederlerdi. Nitekim Abd-i Menafin dört oğlundan her biri birer semtin ticaretiyle uğraşırdı. Hâşim Şam'a, Abd-i Şems Habeşistan'a, Muttalib Yemen'e ve Nevfel İran'a gidip ge- lirdi ve her biri kendisinin ticaret yaptığı bölgenin hükümdarı veya şeyhinden izin almışlardı. Öteki Kureyş tüccarları da adı geçen yerle re ancak bu dört kardeşin emân'iyle gidip gelirlerdi.

Abd-i Menafoğulları, böylece Kureyş kabileleri içinde seçkin ol dukları halde, Hâşim oğlu Abdü'l-Muttalib'in Zemzem kuyusunu bu- lup temizlemesi, Kureyş'e ve bilhassa Hâşimoğullarma bir kat daha serer verdi ve Abdü'l-Muttalib zamanında geçen görülmedik bir hâdise Kureyş'in şan ve meziyetini son derece arttırdı.

Şöyle ki:

Kabe'yi yıkmak için Yemen'den gelen fil ordusunun ansızın Mek ke dışında yok edilmesi, Arabların Kabe hakkındaki inançlarına kııv vel, verdi. Kureyş'in şan ve şerefini en yüksek bir dereceye çıkardı Dârü'n-Nedve yani danışma yeri Mekke'deydi, önemli bir iş çıktığın da gerek Kmeyş'len, gerek başka Aralı kabilelerinden (kırk) yasana gelmiş olan reisler orada toplanarak danışma yaparlardı Kureyş'in nikihları da Darü'n Nedve'de kıyılırdı,

Kısaca, böyle kabileler' arasında şeref ve itibarı olan makam ve vazifeler hep Kureyş'de idi. Her ne kadar içlerinde bütün işlerde başvurulacak bir hükümdar yoktu. Fakat Kureyş kabilesi; Hâşim, Ümeyye, Nevfel, Abdü'd-Dâr, Esed, Teym, Mahzûm, Adî, Cuman ve Sehm adlariyle (on) kola ayrılmıştı. Her birinde belli bir vazife vardı. Ve reisleri, o işe bakardı. Böylece hepsi birer hizmetle şeref kazanmış oluyorlar ve bununla da övünüyorlardı.

Hac sakalığı yani hacılara su vermek işi Hâşimoğullarındaydı. Önceleri bu vazifeyi Abdü'l-Muttalib'in oğlu Ebu Tâlib yapardı. Sonra kardeşi Abbas'a geçip, gerek cahiliyet zamanında ve gerek İslâm devrinde hacılara Zemzem ulaştırmıştır. Hatta hac mevsiminde Fahr-i Mevcudat Hazretleri yani Hz. Muhammed (s.a.v.) de amcası Abbas'ın elinden Zemzem içmiştir.

Mescid-i Haram'm tamiri de Hâşimoğulları'na düşen bir vazifeydi. Ki Harem-i Şerifi gerektiğinde tamir etmek; süpürüp temizlemek; döşemek; süslemek; kandil ve mum, zikir ve ibadet ve ilim öğretmekle maddî ve manevî aydınlığını sağlamak demek olup, dünya lâkırdısını etmek gibi, ibadet yerine yakışmayacak şeyleri engellemek de bu hizmetlerden sayılırdı. Bunun içindir ki, cahiliyet zamanında bile Kabe'de yüksek sesle konuşmak, gürültü etmek ve kötü söz söylemek Kureyş'in umumî âdabına aykırı olan şeylerdi. Halkı bu türlü hareketlerden Hz. Abbas alıkoyardı.

Kabe'nin anahtarı Abdü'd-Dâr oğullarında olarak onlar açıp kapardı. "Bayraktarlık" vazifesi de onlardaydı. Uhud Harbi'nde onların kimi öldürülmüş ve kimi yaralanmıştı. Bu vazife Ebu Talha'nın oğlu Osman'a kaldı.

"Ukab" denilen Kureyş sancağı da Ümeyyeoğulları elindeydi. Harb zamanı Kureyş kimin üzerinde birleşirse Ukab, ona verilip, ordu kumandanı o olurdu. Birleşmezierse Ukab, kimin elindeyse o reis ve kumandan olurdu.

Hz. Peygamber (s.a.v.) sağken Ukab, Ümeyyeoğullarından Ebu Süfyan'ın elindeydi. Bedir Harbi'nde Kureyş'in kumandanları ölünce, Ebu Süfyan'a rakib kalmadığından reislik ve ordu kumandanlığı kendiliğinden onda kalmıştı. "Hac mevsiminde hacılara ziyafet vermek" vazifesini de Nevfeloğullarmdan Âmir oğlu Hars yapıyordu.

"Danışma" da Esedoğullarmdan Esved'in torunu ve Zem'a'nrn oğlu Yezîd'de olup Kureyş, ona danışmadan Dârü'n-Nedve'de danışma meclisi kuramazlardı. Bu Zem'a oğlu Yezîd, Tâif Muharebesi'nde şehid olmuştur.

Diyetler ve tazminatlar Temîmoğullarmdan Hz. Ebu Bekir'in vazifesiydi. Bunlara ancak o karar verirdi. Cahiliyet devrinde de çok namuslu ve çok dürüst olarak bilindiğinden, herkesin ona güveni tamdı. Sanki Kureyş'in adliye işleri memuru yerindeydi.

Kubbe, askere ait eşya ve silâhların toplanması için kurulan bir çadırdır. O da Mahzûmoğullarından Velid oğlu Hâlid'in elindeydi. Süvari nezareti de ondaydı.

Sefaret do Adîoğullarından Hattab **oğlu Ömer**'in vazifesiydi. Ban ki Kureyş'in **dışişleri memuru makamındaydı.**

Ezlâm, yani kumar oklariyle fal açmak, Cumahoğullarından Ümeyye oğlu Safvanin vazifesiydi. Bir işe girişileceği zaman iki okun birine 'yap' ve ötekine 'yapma' yazıp bir zarf içine koyduktan sonra elini sokup hangisi çıkarsa gereğini yapmak Kureyş'in âdetiydi. Bu nu Safvân, yapmadıkça Kureyş, o işe girişmezdi.

Putlara adak ve takdim olunan malların saklanması da Sehmo ğullarından Kays oğlu Hars'a ait bir vazifeydi.

Mekke fethedildiğinde Resûl-i Ekrem bütün bu âdetleri kaldır dı. Fakat Kabe'nin anahtarım Abdü'd-Dâroğullarmda ve Zemzem su nuculuğunu Hz. Abbas'da bırakmıştır.

Kureyş reisleri, işte o vazifelerinden dolayı kabilelerin gözünde itibar ve saygı görüyorlardı. Bu kuvvet ile İslâm dininin yayılmasına engel olurlardı. Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, İslâm olup da, vazife ve halkın gözündeki derecelerini İslâm dini uğrunda bir yana iterek (on) reisten ayrılmaları, ötekilerine epeyce şaşkınlık vermişse de, hac mevsiminde Arab kabilelerinin başvuracakları kimseler yine kendileri olduğundan dolayı onları İslâm dininden nefret ettirmeye ve Mü s lümanlarla görüşmekten uzaklaştırmaya çalışırlardı.

Arab kabileleri ise İslâm'a pek yatkındı. Hatta Resûl-i Ekrem Hu**deybiye'deyken Zeyd Cüzamî'nin oğlu Rufâa kavminden bir topluluk ile gelip İslâm'la şereflenince, Resûl-i Ekrem, ona bir sancak ile bir mektup vermiş ve kavmine göndermiş ve onlar da İslâm dinini kabul etmişlerdi.**

Hudeybiye Barışı, Arab kabilelerinin Müslümanlarla görüşüp ka**rışmalarına sebep oldu. İslâmm güzelliklerini görerek içlerinde İs lâm'a akış ve rağbet çoğaldı. Fahr-i Kâinat da etraftaki • hükümdar larla mektuplaşmaya başladı.**

Sonra Resûl-i Ekrem'in büyük bir kalabalıkla Kabe ziyaretine varması ve (üç) gün Mekke'de kalması ve o günler Kureyş'in Mekke dışında durması, Mekke halkına çok dokundu ve işledi.

Daha sonra Âs oğlu Amr gibi tedbirli bir adam ile beraber (on) reisten Ebu Talha'nm oğlu Osman ve Velîd oğlu Hâlid iman ederek Medine'ye hicret etmekle Mekke reislerinin bir derece daha kuvvetleri azaldı. Mekke'de işleri çözüp halletmeye gücü yetecek sadece (üç) büyük kişi, yani Ebu Süfyan Emevî, Safvân Cumahî ve Abdüi-Mutta lib'in oğlu Abbas kaldı. Halbuki Abbas da Zemzem sakalığı vazifesiyle bağlı ise de, İslâm'a meyil ve rağbet ettiğinden göçe hazırlanıyordu

O zaman İslâm milletine en yakın olan millet, Hıristiyanlar idi. İki millet de kitab sahibi olmalarından ötürü ateşe tapan Acemlere ve öteki müşriklere düşmandılar.

Medine'ye göçten önce nice ashab, müşriklerin eza ve cefasından usanarak, halkı Hıristiyan olan Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Yuka **Oda yazıldığı gibi elçilikle oraya gönderilen** Ümeyye oğlu **Amr**'a. **Ne** eaşî pek çok **saygı göstermiş, hem de Müslüman** olmuştur

r

Rum KaySeri'nin eyaletlerinden sayılan Mısır'da Hıristiyanlık yaygındı. Ancak Kıbt kavmi, yani Mısır'ın eski yerli halkı, Rumların kotu muamelelerinden bezerek eski istiklâllerini arzu etmekte ve Kaynei'in pençesinden kurtulmak emelindeydiler. Reisleri olan Mukavkln de bu gayeye hizmet ederdi. Resûl-i Ekrem'in elçisine pek çok saygı gösterip güzelce ağırladı. Resûl-i Ekrem'e hediyeler gönderdi.

Kayser Herakl, nice yıllardan beri İran muharebeleriyle harab Olan memleketlerini görüp imar etmek üzere Kostantiniyye'den çıkıp Suriye'ye gelmişti. Hz. Peygamber'in elçisiyle orada buluşarak iyi im kabul gösterdi.

Arap kavminden ve Hıristiyan milletinden ve Rum Kayserinin devlerinden olan Gassânoğulları Hz. Peygamber'in elçisine daha çok mıygı göstermesi gerekirken beyleri olan Ebu Şemr Gassanî'nin oğlu llâris, Şucâ' Esedî'ye kötü muamele etti.

Gassân emirlerinden Şerâhil de, diğer bir İslâm elçisini idam ederek misli geçmemiş bir cinayet ve hıyanet işledi.

Kızıl Deniz taraflarında olan Eyle hâkimi ve Cüzam kabilesinin reisi ve Kayser tarafından Mean bölgesinin memuru olan Ferve Cüzamı İslâm olduğundan Rumlar, kızarak onu Gassanî emirine tutturup Suriye'de astılar.

İşte bu haller, Şam seferlerinin açılmasına başlangıç olmuştur. Nitekim çok geçmeden Ebu Şemr'in oğlu Haris, öldü. Gassânîye hükümeti başına geçen Eyhem Gassanî'nin oğlu Cebele'ye elçilikle yine şucâ' Esedî gönderilmiş ve onun tarafından kendisine saygı gösterilmiştir. Yemame Hükümdarı olan Hevze de Resûl-i Ekrem'in elçisine Kötü muamele edip beddua aldı ve çok geçmeden öldü.

Daha önceleri yazıldığı gibi Husrev Perviz, mektubu yırtıp atmış ve Hz. Feygamber'i tutup göndermesi için Yemen valisi olan Bâzân'a emir göndermişti. Halbuki sonradan İranda çıkan isyan ve ihtilâl üzerine tahtından indirilerek öldürüldü. Bâzân, Hz. Peygamber'in mucizesini görüp yanındaki İranlılarla beraber imana geldi. Yemen halkı da İslâm oldu. Husrev Perviz'in yerine geçen oğlu Şireveyh (onye-(li) kardeşini öldürerek kötü ad aldı. Soma ortaya çıkan taun hastalığından İran halkının üçte birinden fazlası öldüğü sırada Şireveyh de ölünce (yedi) yaşında olan oğlu Erdeşir İran tahtına oturmakla, İran devleti vasi elinde kaldı.

Çok geçmeden İran büyüklerinden Bizans sınırının korunmasına memur İran-ı Şehr adındaki kumandan baş kaldırarak ordusuyla İran'ın başşehri olan Medayin'e gitmiş ve devlet büyüklerinden pek çok kişiyle beraber Erdeşir'i de idam ederek zorla saltanat tahtına Oturmuşsa da, hükümdar soyundan olmadığından İran halkı, ayaklanmak onu idam ettiler ve ayağına ip takıp sürüklediler. Şehzadelerden birini tahta, oturttular. Fakat çok geçmeden öldü. Husrev Perviz'in kızı BÛran'l tahta geçirdiler. Bİrbuçuk seneye varmadan o da oidu (inci tarihlerindeki ismi Pûran Duht'dur).

Sonra, şehzadelerden birini tahta çıkararak (yirmi) gün sonra ve diğer birini tahta geçirerek kısa zamanda idam edip, Husrev Perviz'in Azermîduht adlı kızını tahta oturttular.

Âzermîduht, son derece güzel olduğundan Horasan valisi Ferinh Hürmüz onunla evlenmek sevdasına düşerek oğlu Rüstem'i yerine ve kil bırakıp Medayin'e gelince, Âzermîduht onu bir tuzağa düşürüp idam ettirdi. Oğlu Rüstem, bunu haber alınca babasının öcünü almak için çok sayıda askerle başşehir'e gelip Âzermîduht'u tahttan indirip öldürdü. Saltanat Atabek'in oldu. Sonradan Kadisiyye'de İslâm ordu suyla çarpışan Rüstem budur.

Âzermîduht'un saltanatı (altı) ay kadar sürdü. Ondan sonra kı sa zamanda iki şehzade tahta çıkarılarak idam edildi. Ortada saltanat, hanedanından kimse kalmadı. İranlılar, kimi tahta çıkaracaklarını şaşırdılar.

Sonunda Perviz oğlu Şehriyâr'ın, ateşe tapanların tapmağı olan bir ateşgedede saklanmış olan oğlu Yezid-i Cürd'ü bulup (yirmibir) yaşında tahta geçirdiler. Fakat söz, devlet büyüklerinde olup onun saltanatı, lâfta kalıyordu. Zamanı Müslümanlarla yapılan harplerle geçti. Sonunda idam edildi ve onunla Kisra'ların yani İran hüküm darlarının sonu geldi. Aşağıda genişçe anlatılacaktır.

İran'ın bu karışık durumu, İslâm fetihlerini kolaylaştırmıştır Yüce Allah (c.c), bir işin olmasını isteyince, sebeplerini böyle hazır lar. Allah'ın âdeti öyle olagelmiştir.

Tamamlayıcı Bilgiler

Kureyş reisleri, yukarıda yazıldığı gibi Harem-i Şerifte oturduklarından Arap kabileleri önünde bir perde idiler. Mekke alınınca bu perde kalktığı gibi İslâm dini, her tarafta yayılmaya ve Arap yarımadası İslâm nuruyla dolmaya başladı.

O sıralarda Hadramî oğlu Alâ, mektupla Bahreyn'e vardı. Bahreyn hükümdarı olan Sâvi oğlu Münzir gibi o taraftaki Araplar hep imana geldi. |man etmeyen Yahudi ve Mecusîlere de cizye denen vergi bağlandı.

Yine Âs oğlu Amr da bir mektupla Umman'a varınca, Celendîoğulları ve onlara bağlı olan Araplar, biraz tereddütten sonra imana geldi. Âs oğlu Amr, zenginlerinin zekâtını alıp fakirlerine verdi. Memleket içinde olan Yahudileri de cizyeye bağladı.

Kısaca az zamanda İslâm nuru, her tarafa yayıldı ve Kayser ve Kisra'ya bağlı bulunan Şam ve Irak Araplarmdan başka Araplar, bej Müslüman oldu. Din, tamam olup Peygamber'in gönderilmesinden istenen iş, son buldu.

Resûl-i Ekrem de ümmetine vadedilen memleketlerin alınmasın ashabına bıraktı ve arzuladığı Rabbinin ilâhî dergâhına gitti.

Allah'ın (c.c) sulat ve selâm'ı O'na, aline ve ashabı üzerine olsun

Ashabın Dereceleri

Ashab, (üç) sınıftır. Biri muhacirler, yani Mekke'nin ele geçirilneslnden önce göç eûenlerdir. Diğer biri ensar, yani muhacirlere ve l ilam'a yardım eden Medinelilerdir. Üçüncü sınıfı öteki ashabdır.

Ebu Süfyan ve oğulları gibi, Mekke'nin almışından soma evlerini Medine'ye taşıyanlar da, bu sınıfa girerler. Muhacirlerden sayılı nazlar.

Muhacirlerin en sonu Hz. Abbas'dır. Fakat Resûl-i Ekrem'e soyca m yakın olduğundan ashab, ona pek çok saygı gösterirdi. Öyle ki ıı.. Ömer ve Osman, at üzerindeyken onunla karşılaşsalar attan inip, Rüsûl'ün amcası diye hürmet ederlerdi. Allah (c.c.) hepsinden razı Olsun.

Hicretten önce Akabe'de biat eden ensar, Hz. Peygamber'in emriyle kendi işlerine bakmak üzere Hazreç'den (dokuz) ve Evs'den (üç) reis seçmişlerdir. İşte bu (oniki) reise 'Nukabâ' denir. Fakat Evs ve I la/.ı cç'de her zaman herkesin başvurduğu birer reis bulunagelmiştir. Kesûl-i Ekrem vefat edince Evs'in reisi Hudayr oğlu Üseyyid ve Hazreç'in reisi Ubade oğlu Sa'd idi.

Hicret'ten önce Hazreç'in reisi Selûl'un torunu ve Übey'in oğlu Abdullah idi. Her iş, onun elinde idi. İslâm'ın çıkışından sonra eski durumunu kaybetti. O da kızgınlığından ve hasedinden dolayı münafıkların başı olup Müslümanlardan nefret eder olmuştu.

Ashabın en üstünü "Şeyhayn" yani Hz. Ebu Bekir ve Ömer sonra "Hateneyn" yani Hz. Osman ve Ali; ve onlardan sonra cennetle müjdelenmiş (on) kişinin geri kalan (altı)sı; ve sonra Bedir Harbine katılanlar, yani İslâm milletinin zafer ve yükselmesinin ilki olan Bedir llarbi'nde bulunmuş seçkin ashab; ve sonra Uhud Harbi'ne katılanlar, yani Uhud Muharebesi'nde bulunanlar; ve sonra Hudeybiye sererinde Rıdvan ağacı altında biat edenlerdir.

Rıdvan biatinde bulunanlardan sonra İslâm'a gelenler içinde de büyük adamlar vardır. Fakat onlar, ilk Müslümanlar derecesine çıkamazlar. Hatta Avf oğlu Abdurrahman, bir gün Resûl-i Ekrem'e Velîd oğlu Hâlid'den şikâyet edince. Resûl-i Ekrem "Ey Hâlid! Bedir'de bulunanlardan hiç birine eza etme. Uhud dağı kadar altun sadaka olarak versen, birisinin derecesine ulaşamazsın" diye buyurmuştu.

Kısaca ashabın derece ve rütbeleri, bulundukları önemli mevkiler ve .sahip oldukları şahsî faziletleri bakımındandır. Kuvvet ve yakınlık yönünden değildir. Meselâ cennet ile müjdelenen (on) kişi içinde Resi d ı Kkrem'e soyca en yakın olan Hz. Ali olduğu halde, Hz. Ebu Bekir ve Ömer, ondan daha faziletlidirler. Hz. Abbas hepsinden en yakın olduğu halde, onlarm derecesine varamaz.

Resul i Kim m, .edin ashabını, hele cennetle müjdelenen (on) kişiyi binr suretle övmüş vc her birinin birer yönden seçkin bir nitelik sahihi olduklarını söylemiştir. Fazilet ve meziyetleri hakkında

nice hadîsler söylenmiştir. Hele "Hulefa-yı Râşidîn" denen dört halifenin fazilet ve meziyetleri hakkında pek çok hadîsler vardır.

Cennetle Müjdelenen (On) Kişinin Soyları

"Aşere-i Mübeşşere" denen ve cennetle müjdelenmiş bu (on) kişinin hepsi de Kureyş'dendir. Resûl-i Ekrem'e soyca yakınlık dereceleri aşağıda anlatılacaktır.

Muhammed Mustafa (s.a.v.) Abdullah'ın, o da Abdü'l-Muttalib'in oğludur. Bu şekilde geriye doğru sırasıyla: Hâşim, Abd-i Menaf, Kusay, Hakîm, Mürre, Ka'b, Lueyy, Gâlib, Fihr'dir. Abd-i Menafin adı Mugîre ve Hakim'inki Kilâb'dır.

Ebu Tâlib'in oğlu Ali'nin dedesi Abdü'l-Muttalib'dir.

Affan oğlu Osman'ın dedeleri Ebu Âs, Ümeyye, Abd-i Şems, Abd-i Menaf dır.

Avvam oğlu Zübeyr'in dedeleri sırasıyla: Huveylid, Esed, Abdü'l-Uzza, Kusay'dır.

Avf oğlu Abdurrahman'ın dedeleri: Abd-i Avf, Haris, Zühre, Kusay.

Ebu Vakkas'ın oğlu Sa'd'ın dedeleri: Mâlik, Üheyb, Abd-i Menaf,. Ka'b, Zühre, Hakîm.

Ebu Kuhafe'nin oğlu Ebu Bekir'in dedeleri: Âmir, Ömer, Ka'b,. Sa'd, Teym, Mürre.

Ubeydullah'ın oğlu Talha'nm dedeleri: Osman, Amr.

Hattab oğlu Ömer'in dedeleri: Nüfeyl, Ribâh, Kurt, Zira', Adî, Ka'b.

Zeyd oğlu Saîd'in dedeleri: Amr, Nüfeyl.

Abdullah oğlu Ebu Ubeyde'nin dedeleri: Cerrah, Ka'b, Dabbe, Haris, Fihr.

Aşere-i Mübeşşere'nin Kişilikleri

Hz. Ebu Bekir, dili düzgün, yüzü güzel, zayıf vücutlu, kuruca yüzlü, çukur gözlü, yumru alınlıydı. Fil olayından (iki) yıl sonra doğmuştu. Resûl-i Ekrem'den (iki) yaş küçüktü. Şer'î hükümleri çok iyi bilirdi. Kur'an-ı Kerim'in meziyetlerini bilen, güzel ahlâklı, son derece inançlı, çok namuslu, adaletli ve insaflıydı. Ayrıca pek yiğit idi. Hatta bir gün Hz. Ali, meclisinde hazır bulunanlardan "Halkın en yiğit olanı kimdir?" diye sormuş ve "Sensin" dediklerinde "Ben, gerçekten her kiminle er meydanına çıkdımsa öcümü aldım. Ama halkın en yiğit olanı kimdir?" demiş. "Biz bilmiyoruz. Kimdir?" diye sorduklarında "Ebu Bekir'dir ki, Bedir günü Resûl-i Ekrem için bir çadır yapıldı. Müşriklerden biri saldırmasın. Kim bekleyecek? denildi. Kimse

yımaşınayıp Ebu Bekir kaldı. Kılıç elinde olduğu halde Rcsûl-i Ekrem'in başı ucunda durdu. Her kim saldırdıysa kılıçla karşılayıp, uzaklaştırırdı. İşte halkın en kahramanı odur" dedi.

Hz. Ebu Bekir, ilkönce İslâm oldu. Başkalarını da İslâm olma- , «ağırdı. Pek çoklarını İslâm dinine sokmuştu. O zaman kölelerden Müslüman olanlara müşrikler, pek çok eziyet ederlerdi. O da onları alın alıp azad ederdi. Böylece alıp sırf Allah rızası için azad ettiği (yedi) köleden biri Bilâl-i Habeşî (r.a.) idi.

Hz. Ebu Bekir, İslâm olduğu gün evinde (kırkbin) dirhem parası vardı. Hicret sırasında (beşbin) dirhem kalmıştı. Bütün varını Resûlullah (s.a.v.) uğrunda harcamıştır. Resûl-i Ekrem, onun malını kendi malı gibi kullanırdı. Hz. Ebu Bekir'i ne sefer zamanında, ne de hunun dışında hiç yanından ayırmazdı.

Fahr-i Âlem'in (s.a.v.), "Peygamberlerden sonra Ebu Bekir'den dittin bir kimse üzere güneş doğup batmadı" demiş olduğu rivayet <d il iniştir.

Müslümanların sayısı (otuzsekiz) e yükselince Hz. Ebu Bekir, "Artık meydana çıkalım" dedikçe Resûl-i Ekrem "Ey Ebu Bekir! Daha sayımız azdır" buyururlardı. Bir gün onun ısrarı üzerine Resûl-i Ekrem, ashabiyle beraber Kabe'ye gitti. Fakat, cemaat olmayıp ashab, kendi aşiretleri içinde ve Kabe'nin birer tarafına dağıldılar. Hz. Ebu Bekir, doğrularak bir hutbe okuyup, halkı Allah'a (c.c.) ve Resulü'ne çağırdı ve İslâm milletinin ilk hatibi oldu. Fakat müşrikler kalkıp hücum ederek gerek kendisini, gerek öteki Müslümanları doğup horladılar.

Sonra Hz. Hamza (r.a.), İslâm ile şereflenip de İslâm'a bir derece kuvvet geldikten sonra Hz. Ömer, imana gelince yukarılarda yazıldığı gibi, Müslümanları alıp Kabe'ye götürdü ve cemaat ile namaz kıldırdı. Hz. Ebu Bekir'in arzu ettiği hale o, muvaffak oldu.

O gün Kureyş reisleri "İşte kavmimiz, şimdi ikiye bölündü" dediler. Resûl-i Ekrem de onu "Faruk" diye adlandırdı. "Ey Peygamber! Sana Allah (c.c.) ve sana bağlanan mü'minler yeter" mânâsma gelen âyet de bu sırada indi.

Hicret zamanı bütün ashab, gizlice Mekke'den çıkıp Medine'ye Keldiler. Yalnız Hz. Ömer, açıktan açığa hicret etti. Kılıcını kuşandı, yayını omuzuna astı, oklarını eline aldı ve Kureyş reisleri, Kabe çevresinde halka halka olup oturmakta iken Harem-i Şerife gitti. Beyt-i Şerifi (yedi) kere tavaf etti ve iki rek'at namaz kıldı. Sonra. "Yüzleriniz kara olsun" diye Kureyş reislerine beddua ederek yanlarından geçerken "Anasını ağlatmak ve çocuğunu yetim ve karısını dul bırakmak isteyen kimse, şu vadinin öte tarafında bana yetişsin" deyip, Mekke'den çıktı ve Medine'ye göç etti. Arkasına düşen olmadı.

Uhud Muharebesi günü ashab, şaşırıp da dağıldıkları zaman Reni ı Ekrem'in yanında kalanlardan biridir. Hem böyle cesur ve katı ı.mı.nı, hem de bilgili ve akıllı üstelik tedbirliydi. Ne zaman ashab aıasında bir anlaşması doğsa onun görüşü doğru çıkardı. Fil ola

yından (üç) sene sonra doğmuştur. Uzun boylu, iri gövdeliydi. Gözle rinde biraz kırmızdık vardı.

Hz. Osman, Fil hâdisesinden (altı) yıl sonra doğmuştur. Orta boylu, büyük sakallı, esmer ve güzel yüzlüydü. Yanaklarında çiçek bozuğu vardı. Utangaç, iyi ve güzel ahlâk sahibiydi. Kur'an hükümle rini bilirdi. Daha yukarılarda yazıldığı gibi Hz. Ali ve Harise oğlu Zeyd'den sonra Hz. Ebu Bekir'in davetiyle en evvel imana gelen (beş) kişinin birincisidir. İlkönce Habeşistan'a hicret eden odur. Çok zengin olup Allah yolunda çok para sarfetmiş ve harp işlerinde pek çok yardımı dokunmuştur.

Hz. Ali (r.a.), ana ve babadan Hâşimoğulları'ndandır. Babası, Hâ şim oğlu Abdü'l-Muttalib'in oğlu Ebu Tâlib ve anası Hâşim oğlu Escd'-in kızı Fâtıma'dır. Esmer, kısaya yakın orta boyluydu. Sakalı büyük Olup, omuzlarının arasını doldururdu. Başının ön tarafında saç yoktu. İki omuzlarının arası geniş ve omuzları ve elleri kalın, bilekleri ve pençeleri kuvvetliydi. Cenkte arslan gibi koşardı. Her kiminle eenkleştiyse yenmiştir. Bahadırlığı dillere destan olmuştur.

Güleryüzlü, güzel ve yumuşak huylu, kerem sahibi, alçak gönül lü, Kur'an'ın sırlarını bilen, bilgin, adaletli, güzel ve dokunaklı konuşan eşsiz bir hatipdi. Resûl-i Ekrem, onu küçükken evine alıp, öz çocuğu gibi terbiye etti, O da gözünü açıp onu gördü. Şirk karanlığı na düşmedi, putlara secde etmedi. Çocukken, Hz. Muhammed (s.a.v.)e peygamberlik geldikten birkaç gün sonra İslâm olmuştur.

Avf oğlu Abdurrahman (r.a.), Fil tarihinden (on) yıl sonra doğ muştur, Kırmızıyla karışık beyaz renkli, güzel yüzlü, büyük gözlü, çok kirpikli, çekme burunlu, elleri iri, parmakları kalındı. Yukarda geçtiгı gibi, Hz. Ebu Bekir'in davetiyle en evvel iman eden beş kişinin ikincisidir. Uhud günü yerinden ayrılmayanlardan biridir. O gün (yirmi) yeıindcn yaralandı ve bu yaraların biri ayağına isabet ettiğinden topal kaldı.

Ebu Vakkas'm oğlu Sa'd (r.a.), karayağız, uzun boylu, gövdesi çok kıllıydı. Onsekiz, ondokuz yaşlarındayken İslâm oldu. En evvel İman eden adı geçen beş kişinin üçüncüsüdür. Okçuların başıydı. Allah yolunda ilkönce ok atan. ve kan döken odur. İslâm'ın Süvarisi diye tanınmıştır. Uhud günü düşmana (bin) ok atmış ve Fahr-i Âlem Hazretleri onun hakkında "Yâ Rabbi! Onun duasını kabul et" diye dua eiıniş olduğundan Sa'd Hazretleri, kimin hakkında dua etse kabul olurdu.

Avvam oğlu Zübeyr (r.a.), esmer ve semizce, orta boylu, az sakallıydı. Babası Avvam, Hatîcetü'l-Kübrâ'nın (r.a.) kardeşidir. Anası Resûlüllah'ın ceddi olan Abdü'l-Muttalib'in kızı Safiye'dir. Hz. Ebu Beklr'ln "Zatii'n-Nilakcyn" yani (iki kuşaklı) diye bilinen kızı Esma'yla IVİenmlŞ Ve ondan beş ÇOCUğU olmuştur. En evvel iman eden adı ge een (beş) kişinin dördüncüsüdür. Allah (c.c.) yolunda Uk kılıç salla

yan Odur. Resûl-i Ekrem "Her peygamber'in yardımcısı vardır. Benim yardımcım da Zübeyr'dir." demiştir.

Ubeydullah oğlu Talha (r.a.), kırmızıca yüzlü, kısaya yakın orta boylu, göğsü geniş, ayakları iri ve kalındı. Adı geçen (beş) kişinin beşlnclsidir. Uhud günü direnenlerden biridir. Kâfirlerden biri, o gün Resûl-i Ekrem'e bir kılıç sallayınca Hz. Talha, o hamleyi eliyle uzaklaştırıp o darbeden çolak olmuştu. Epeyce zengindi.

Cerrah oğlu Ebu Ubeyde (r.a.), adı geçen beş kişiden soma iman edenlerin birincisidir. Uhud günü direnenlerdendir. Hatta Reıûl-1 Ekrem'in mübarek yüzüne giren zırh halkalarını dişleriyle çıkarırkerı iki ön dişi çıkmıştı. Resûlullah, onun hakkında "Bu ümmetin emini, Ebu Ubeyde'dir" demiştir. Zayıf, az sakallı, kuru yüzlü, uzun yüzlü ve uzun boyluydu. Çok dindar, din uğrunda harp eden, kadri yüce, iyi ve güzel huylarla bezenmiş bir adamdı.

"Resûl-i Ekrem, kendisine halife tâyin edecek olsaydı, kimi seçerdi?" diye Hz. Âişe'den soruldukta "Evvela Ebu Bekir'i, ikinci olarak Ömer'i, üçüncü olarak Ebu Ubeyde'yi tâyin ederdi" diye cevap vermiştir.

Zeyd oğlu Saîd (r.a.), Ebu Ubeyde ile beraber iman edenlerdendir. Hz. Ömer'in amcası oğlu ve kız kardeşi Fâtıma'nın kocasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Hz. PEYGAMBERDEN SONRAKİ DURUM ve Hz. EBU BEKİR'İN HALİFELİĞİ

Hz. Muhammed (s.a.v.) sağken vahiy gelir ve Hz. Peygamber ta nırından ümmete duyurulurdu. Ondan sonra vahiy gelmek ihtimali kalmadı. Fakat Kur'an-ı Kerim, nice ashabın ezberinde kaldı. Kur' un ı Kerîm'de açıklanmayan mes'eleler hakkında sünnet ile, yani Re- • ıı!uİlah ne demiş ve ne yapmış ise; yahut bir kimse bir iş yaparken görüp de yasaklamamış ise ona dayanarak işler görülür oldu.

Fakat sünnet ve hadisler, bütün ashabın tamamiyle ezberinde değildi. Çünkü ashabın geçim darlıkları dolayısiyle kimi pazar yerle- ri nde alışverişle ve kimi hurmalıklarda çiftçilikle uğraştıklarından her zaman Hz. Peygamber'in meclisinde toplanamayıp, ancak vakit buldukça bulunurlar ve toplanırlardı.

Ihından dolayı Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından bir din hüknüı töylenlhce hazır bulunanlar, onları beller ve bulunmayanlar, onu bilmezdi. Ama hazır bulunanlar, orada olmayanlara bildirirlerdi. Bu yüzden kimileri, bazı hadîsleri ve diğerleri başka hadîsleri bilirlerdi. Bilmediklerini de bilenlerden öğrenirlerdi. Hatta Ebu Bekir, Ömer, Olman, Ali, Avf oğlu Abdurrahman, Mes'ud oğlu Abdullah, Ka'b oğlu (lbryy, Cebel oğlu Muaz, Yâsir oğlu Ammâr, Yemân oğlu Hüzeyfe, Sabit oğlu Zeyd, Ebu'd-Derda, Ebu Musa Eş'arî, Selmânü'l-Fârisî (r.a.), Hz. Peygamber'in sağlığında bile fetva verirlerken pek çok hadîsler, Onlarm ezberinde olmayıp, diğer ashaba başvururlar ve "Falan mes'eleye dair bir hadîs var mı?" diye sorarlardı. Bir hadîs bulunursa ona göre hareket ederlerdi.

Hatta yukarda geçtiği gibi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ölümünde nereye gömüleceği hakkında ayrılık çıkmış ve Hz. Ebu Bekir'in rivayet ettiği bir hadîs gereğince, ölmüş olduğu yere gömülmüştü.

Yine Hz. Peygamber'in ölünce geride bıraktığı malların, mirasçıları arasında bölünmesi hakkında ashab arasında anlaşmazlık çıktığı zaman , gene Hz. Ebu Bekir "Peygamberlerden miras kalmaz" diye riyet ettiği hadîs gereği hareket edilmişti.

Mü'nıinlerin anası Hz. Âişe'den rivayet edilmiştir ki: "Resfıl-i Ekrem ölünce nifak baş kaldırdı, Arap İslâm dininden çıktı, ensnr bir tarafa çekildi. Eğer hahamın üzerine inen belâlar, dindarın üzerine inseydi ezerdi, öyleyken her ne hususta anlaşmazlık çıkardılarsa bu bam yetişti,müşkilleri çözdü.

Aslmb, eğer sünnette de bir açıklık bulamazlarsa, kıya:; ve kendi görüşleriyle tçtihad edip gereğince işleri görürlerdi, işte bu sebeple bl-um ı asırda bir içtiııad kapısı açıldı ve gerek seçkin ashab, gerek öte-ki müçtehidlerden bir mes'elede birleşirierse artık tereddüd ve şüp-heye yer kalmayıp, işte buna "İcmâ-ı Ümmet" denildi.

Halbuki iş rey ve-içtihada kalınca insanlık icabı pek çok mes'e-lelerde fikir ayrılıkları aoğdu ve her müçtehid kendi fikir ve görüşüy-le ve halk da, uymuş oldukları müçtehidin sözüyle hareket etmek zo-runda kaldı.

Duba evvel kısaca yazıldığı gibi, Hz. Peygamber'in öldüğü gün urluyu çıkan 'Hilâfet mes'elesi" de bu çeşittendir ki, hadîslerde ona dili bir açıklık olmadığından ashab arasında görüş ayrılıkları çıktı. İ M I ne kadar pek çok hadîslerde Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'-nin balı İçliklerine dair işaretler vardı. Hz. Ömer ve Osman'ın Hz. Ebu Bekir'den sonra halîfe olacakları bazı hadîslerden anlaşılmıştı. Fakat hiç bilinin zamanı belli değildi. Hz. Ebu Bekir ve Ali'den hangisinin daha önce halîfe olacağı da bildirilmemişti.

Bir de bunlar, hep gelecekten haber vermek demekti. Hz. Pey-gamber (s.a.v.) benden sonra falana biat ediniz diye emretmemiş ve bu işi ashabının seçmesine bırakmıştı. Bundan dolayı öldüğü gün dev-let, başkanlığı ve hilâfet hakkında üç görüş meydana çıktı,

Hirincisi: Ensarın görüşüdür ki, İslâm dinine yardım edenin dev-let, başkanlığına ve halifeliğe hak kazanmış olması gerektiği tezini asıl tutarak "Bu dîne Arap kabileleri, bizim kılıçlarımızın sayesinde bayım eğdi. Başkanlık bizim hakkımızdır" dediler ve kendi reisleri olan Ubade oğlu Sa'd (r.a.) a biat etmek istediler.

İkincisi: Ashabın çoğunun görüşüdür ki onlar, bu mes'elede hal-kın işlerini görmek için lâzım olan kudret ve ehil oluş gereğini hesaba kal tıkır. Kureyş kabilesinin bütün Arap kabilelerinin en şereflisi ve en kuvvetlisi ve sözü geçeni olduğu, üstelik Resûl-i Ekrem'in Kureyş'-fen olması da onlarca hususî bir meziyet olduğundan, onların içinden ve üstünleri olan kişiyi seçmek fikrindeydiler.

Üçüncüsü: Hâşimoğullarının fikridir ki onlar, akrabalık kuvveti-ne değer vererek "Hâşimoğulİarı, Kureyş kabilesinin en şereflisi ve Resûl-i Ekrem'in yakın akrabası olduğundan Hâşimoğullarından ol-ması gerekir" dediler ve Hz. Ali'ye biat etmek istediler.

Her ne kadar Resûl-i Ekrem'e soyca en yakın olan amcası Abbas (r.a.) ise de, muhacirlerin en sonu olup, ilk Müslümanlar ve üstelik, Cennetle müjdelenen (on) kişi varken onun seçilmesi mümkün olma-yacağından Hâşimoğullarından birinin halife olması gerektiğinde Hz. Ali'nin seçilmesi en uygun olanıydı.

bu mes'elede doğru olan ancak ashabın çoğunun katılacağı gö-rüştü. Çünkü ensarın İslâm dinine son derece yardımları dokundu-ğundan son derece saygıya lâyık oldukları gibi, Resûl-i Ekrem'e (s.a. v) soyca yakınlık da büyük bir şerefse de, Peygamber halifeliği; ne

geçmiş hizmetlere mükâfat **olabilirdi, ne de akrabalık** kuvvetine **gö**re Hz. **Peygambıu'iıı akrabasına miras kalabilirdi.**

Ashabın çoğunun halifeliği Kureyş'e vermek istemeleri de, sırf **Peygamber (s.a.v.) soyuna soyca yakınlığı yüzünden ve bu soy bağ] nin bir uğur sayılmasından ileri gelmeyip, Kureyş kabilesinin o zaman için kuvvetli olması ve Arap kabileleri arasında sözü geçen ve değer verilen bir kabile oluşundandı. Çünkü halifelik, Müslümanlar arasında birleştirici bir bağ olup, tek. kelime üzerine toplanmalarına aracı olan bir başkanlıktır. Bu din ve devlet başkanlığı ise Allah'ın (e. c.) bir sır ve hikmetidir ki, varlığı daima kuvvetli oluşuna bağlıdır. Ve ondan asıl maksat, karışıklığı kaldırmak, memlekette asayişi korumak ve sağlamak, harb işlerini düzenlemek, halkın işlerini görmek ve halkı yönetmekti. Bu da ancak sahip olması gereken kuvvetine bağlıdır. Allah'ın (c.c.) âdeti böyle olagelmiştir.**

Bu bakımdan ashab, o zaman İslâm milletinin fikirlerinin bir olarak hareketiyle kuvvet ve kudret kazanabilmesi için doğru bir yol arıyorlardı. Fakat bu yola koyulmakta fikir ve görüşleri ayrı ayrıydı.

Tıpkı "Cümlenin maksûdu bir amma rivayet muhtelif..." mısraında ifadesini bulduğu gibi.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sağlığında ensar, büyük işler başardıklarından İslamların idaresini ele alarak eskiden olduğu gibi, İslâm dinine hizmet etmek isteğindeydiler. Fakat ilk anda şunları gereği gibi düşünememişlerdi ki onların önceki başarıları Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sayesinde olup, ondan soma durum, bütün bütün' başkalaşarak **kendi kendine öyle büyük işlerde başarı gösteremezlerdi. Üstelik sözlerini ancak Medine çevresindekilere kadar geçirebilirlerdi. Halbuki bunca Arap kabilelerinin Übade oğlu Sa'd'a bağlanamayacakları herkesin kabul edip paylaştıkları bir noktaydı. O zaman ise İslâm dini, Arap yarımadasının her tarafında yaygın olduğundan bütün Arap kabileleri "hakkında sözünü geçirerek her yerde Müslümanların işle**rini **düzenlemek ve din hükümlerini yürütmek lâzım gelirdi. Bütün bunlara gücü yetecek olan ise, o zaman için Kureyş'den başkası olamazdı.**

Gerçi cahiliyet zamanında geçerli olan ırkçılık yerine İslâm kardeşliği ve birliği geçmişse de Araplar arasında tabiî hallerden olan kavmiyetçilik gereği, halifelik, hangi kabileye geçse ötekiler onu kıskanarak itaatten kaçınarak İslâm milleti arasına ayrılık düşmesi mümkün ve hele Evs ve Hazreç'e boyun eğmeyecekleri açık bir gerçekti.

Fakat Kureyş' kabilesi, zaten kuvvet ve kudret sahibi olduktan başka, ötedenberi kabileler arasında muhterem olup, Resûl-i Ekrem de Kureyş'ten olduğundan, Kureyş'in meşru hükmü altına girmek öteki kabilelere **ağır gelmezdi.**

Bununla beraber halifeliği Kureyş'in (on) kolundan bir kolu olan Hâşimc-ğullarina **vermeye bir çeşit zaruret olmadığı gibi,** hikmete **de uygun** değildi. Çünkü hükümetin kurulmasına, çalışan **kavmin**

fertleri, hamur mayası gibidir ki, ne kadar çok olursa, onunla o ka dar çok hamur mayalanır, ekmeğin büyüğü de hamurun çoğundan olur Bundan dolayı bir hükümetin kurucuları, ne kadar çok olursa o hükümetin kuvvet ve kudreti de o derece büyük olur.

Bir taraftan yapılan bir taraftan bozulan bu dünya Allah'ın (c.c.) udi ı, i bu şekilde olagelmiştir. Genel tarih ve tarihin hikmeti dikkatle okunup düşünülecek olursa bu incelik kendiliğinden görülür.

Denilmesin ki: «Ashab, hikmet ve tarih okumamışlardı. Bu çeşit İBce ınes'eleleri nasıl düşünebilirlerdi?». Çünkü onlar, hikmeti ilim ve hikmetin madeni olan Hz. Peygamber'den (s.a.v.) öğrenmişlerdi. Bu gibi incelikleri herkesten iyi bilirlerdi.

Sözün kısası Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ölümünden sonra mutlaka Kureyş'in ileri gelenlerinden halkın kabul edeceği büyük bir kişiye biat etmek o günkü halin bir gereğiydi. Fakat kavim ve kabilece büyüklük yetmeyip, İslâmca en üstün olmak da lâzımdı. Ancak o zaman çok kuvvet ve kalabalığı olan Ümeyyeoğullarımn ulusu ve. Mekke'nin alınışına kadar Kureyş'in en sözü geçeni ve Hz. Peygamber'in kayınpederi olan Harb .oğlu Ebu Süfyan'ın seçilmesi uygun •lurdu. Halbuki Uhud günü onun yüzünden görülen zarar, daha hatırlardan çıkmamıştı. Gerek ensar, gerek muhacirler onun hükmü altına giremezdi ve Mekke alındığında "Müellefetü'l-Kulûb" yani kaibleri kazanılması gerekenler zümresi sırasına geçip sonra kuvvetli Müslüman olmuşsa da Müslümanlar ona güvenemezdi.

Bu yüzden gerek Ebu Süfyan'ın, gerek benzeri olan Kureyş büyüklerinin seçilmeleri imkânsızdı. Eğer Emevîlerden biri seçilecek olsa i İz. Osman'ın seçilmesi lâzım gelirdi. Fakat en evvel İslâm olup da Uz. Osman'ı da İslâm dairesine alan ve Resûl-i Ekrem'in son hastalısında onun emriyle namazda İslâm cemaatine imam olan Hz. Peygamber'in mağara arkadaşı varken, onun üzerine ötekinin öne alınması mümkün değildi.

Hatta Resûl-i Ekrem'in ölümü, herkese ürküntü verdiği sırada Hz. Ömer de şaşkın bir halde, Cerrah oğlu Ebu Ubeyde'ye (r.a.) varıp, "Elini uzat. Sana biat edeyim. Çünkü Resûlüllah'ın buyurduğu gibi, Hctı bu ümmetin eminisin" deyince Ebu Ubeyde, "Ey Ömer! Senin İslâm'a geldiğin zamandan beri böyle zayıf bir fikrini görmedim. İçinizde Sıddik yani Hz. Ebu Bekir ve mağarada ikinin ikincisi varken buna nasıl biat edersin?" diye Hz. Ömer'i uyarmıştı. Bu bakımdan halkın reyine başvurulduğu takdirde, Hz. Ebu Bekir'in halifeliğe seçileceği açıktı. Bundan dolayı bütün seçkin ashab, birleşip de danışma yoluyla bu çok önemli işe bir karar vermeleri lâzım gelirken yukarıda yazıldığı gibi ensarm Sâideoğulları Sakîfe'sinde toplanarak kendi kendilerine halife seçmeye kalkışmaları, işi yokuşa sürmüştü.

Uz. Ebu Bekir ve Ali ve öteki bazı seçkin ashab, Hz. Peygamber'in cenaze İşleriyle uğraşırken muhacirlerden Şube oğlu Mugîre Hz. Ömer'e gelip "Sakîfe'de ensar toplandı kendi kendilerine bir şey'e karar verirlerse sonra aramızda çalışma çıkar" deyince Uz. Ömer, hemen Hz.

Ebu Bekir'le Ebu TJbeyde'yi (r.a.) alıp Sakîfe'ye vardılar. Ensâr'ın Ubade oğlu Sa'd'a biat etmek üzere olduklarını gördüler. Hz. Ebu Bekir, ilk Müslümanlardan olan muhacirlerin fazilet ve üstünlüklerini sayıp döktükten sonra, Kureyş'ten başkasının devlet başkanlığını Arap kabilelerinin kabul etmeyeceğini pek güzel söyledi. Hz. Ömer de onu doğruladıktan başka ensar, "Bizden bir ve sizden bir emir olsun" dedikleri zaman, bir kına iki kılıcın sığmayacağını isbat etti. Ebu Ubeyde de pek etkili sözler söyledi. Ensar niyetlerinde samimî olduklarından, bu yerinde sözlere diyecek bir söz bulamayıp Sakîfe'de bulunan muhacirlerle beraber Hz. Ebu Bekir'e kalpten biat ettiler. Yalnız Ubade oğlu Sa'd görüşünde ısrar ettiyse de, tek kaldığından onun karşı çıkması bir şey ifade etmediğinden artık münakaşa da bitmiş oldu.

Bu mes'ele, büyük bir felâkete yol açıp, büyük karışıklıklara sebep olabilirdi. Yüce Allah (c.c.) bunun kötü bitmesinden bu ümmeti korudu.

Aslında bütün seçkin ashab, toplanarak yolu ile bir danışma yapılmadıysa da, Allah'ın lûtfuyîa o güç iş, kolaylıkla bitti ve Hz. Ebu Bekir, bilinen ağırbaşlılığı ve heybeti ile hilâfet makamına geçti. Fakat şeytan yine de çeşitli hilelerle Müslümanlar arasına ayrılık düşürmek istedi.

Hz. Ali, Sakîfe'ye varmayıp hanımı Fâtımatü'z-Zehra'nın (r.a.) evinde kalmıştı. Hâşimoğulları ile cennetle müjdelenen (on) kişiden Resûl-i Ekrem'in yardımcısı ve Hz. Ebu Bekir'in damadı olan Avvam oğlu Zübeyr ve ashabın seçkinlerinden Esved oğlu Mikdad, Selmânüi-Fârisi, Ebû Zer ve Yâsir oğlu Ammâr ile Ka'b oğlu Übeyy (r.a.) da oraya gitmişti.

Bunların hepsi Hz. Ali'ye biat etmek üzere onun yânında toplanmış ve seçim işinin Sakîfe'de, öyle ansızın yapılmasiyle kendilerinin danışma dışı bırakıldıklarına gücenmişlerdi. Gerçekten, Hz. Ali, Zübeyr ve Abbas gibi ashab büyüklerinin seçim meclisinde bulunarak, reylerinin alınması gerekirdi. Ne yazık ki onları çağırarak onlara danışmaya zaman elvermedi. Sakîfe hâdisesine son vermek için, Hz. Ebu Bekir'e biat etmek lâzım geldi. Bir de bu Hâşimoğulları tarafından yapılan itiraza karşı beri taraftan "Ebu Bekir, Ömer ve Ebu Ubeyde gibi onlar da koşup Sakîfe'ye gelmeliydiler" diye cevapta bulunuyorlardı.

İşte o sırada Hz. Abbas, Hz. Ali'ye "Gel ben sana biat edeyim, halk da biat eder" demişse de Hz. Ali, fitne çıkacağından çekinerek kabul etmemiştir.

Harb oğlu Ebu Süfyan ise, yeni Müslümanlardan olduğu için, kavim ve kabilece büyüklük duygusu hâlâ büsbütün zihninden çıkmamış olduğundan, bu konuda bütün bütün başka rey ve görüşteydi. Yani akrabalık kuvvetine bakılmayacak olursa, kabile kuvveti gözetilmesi fikrindeydi. Kendi kavmi olan Ümeyyeoğullarma nisbefle ll/. Ebu Bekir'in kavmi olan Teymoğullan az olduğundan Uz. Ebu Bekir'e

fertleri, hamur mayası gibidir ki, ne kadar çok olursa, onunla o ka ÇOk hamur mayalanır, ekmeğin büyüğü de hamurun çoğundan odur Bundan dolayı bir hükümetin kurucuları, ne kadar çok olursa o hükümetin kuvvet ve kudreti de o derece büyük olur.

Bir taraftan yapılan bir taraftan bozulan bu dünya Allah'ın (c.c.) adeti bu şekilde olagelmiştir. Genel tarih ve tarihin hikmeti dikkatle Okunup düşünülecek olursa bu incelik kendiliğinden görülür.

Denilmesin ki: «Ashab, hikmet ve tarih okumamışlardı. Bu çeşit bu e mes'eleleri nasıl düşünebilirlerdi?». Çünkü onlar, hikmeti ilim ve hikmetin madeni olan Hz. Peygamber'den (s.a.v.) öğrenmişlerdi. Bu gibi incelikleri herkesten iyi bilirlerdi.

i

Sözün kısası Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ölümünden sonra mutlaka Kureyş'in ileri gelenlerinden halkın kabul edeceği büyük bir kişiye iii.d. etmek o günkü halin bir gereğiydi. Fakat kavim ve kabilece büyüklük yetmeyip, İslâmca en üstün olmak da lâzımdı. Ancak o zaman ÇOk kuvvet ve kalabalığı olan Ümeyyeoğullarmm ulusu ve. Mekke'nin alınışına kadar Kureyş'in en sözü geçeni ve Hz. Peygamber'in kayınpederi olan Harb ,oğlu Ebu Süfyan'ın seçilmesi uygun • lurdu. Halbuki Uhud günü onun yüzünden görülen zarar, daha halulardan çıkmamıştı. Gerek ensar, gerek muhacirler onun hükmü altına giremezdi ve Mekke alındığında "Müellefetü'l-Kulûb" yani kalblerl kazanılması gerekenler zümresi sırasına geçip sonra kuvvetli Müslüman olmuşsa da Müslümanlar ona güvenemezdi.

Bu yüzden gerek Ebu Süfyan'ın, gerek benzeri olan Kureyş büyüklerinin seçilmeleri imkânsızdı. Eğer Emevîlerden biri seçilecek olsa Hz. Osman'ın seçilmesi lâzım gelirdi. Fakat en evvel İslâm olup da Hz. Osman'ı da İslâm dairesine alan ve Resûl-i Ekrem'in son hastalığında onun emriyle namazda İslâm cemaatine imam olan Hz. Peygamber'in mağara arkadaşı varken, onun üzerine ötekinin öne alınması mümkün değildi.

Hatta Resûl-i Ekrem'in ölümü, herkese ürküntü verdiği sırada Hz. Ömer de şaşkın bir halde, Cerrah oğlu Ebu Ubeyde'ye (r.a.) varıp, "Elini uzat. Sana biat edeyim. Çünkü Resûlüllah'ın buyurduğu gibi, nen bu ümmetin eminisin" deyince Ebu Ubeyde, "Ey Ömer! Senin İslâm'a geldiğin zamandan beri böyle zayıf bir fikrini görmedim. İçinizde Sıddîk yani Hz. Ebu Bekir ve mağarada ikinin ikincisi varken bana nasıl biat edersin?" diye Hz. Ömer'i uyarmıştı. Bu bakımdan halkın reyine başvurulduğu takdirde, Hz. Ebu Bekir'in halifeliğe seçileceği açıktı. Bundan dolayı bütün seçkin ashab, birleşip de danışma yoluyla bu çok önemli işe bir karar vermeleri lâzım gelirken yukarıda yazıldığı gibi ensarm Sâideoğulları Sakîfe'sinde toplanarak kendi kendilerine halife seçmeye kalkışmaları, işi yokuşa sürmüştü.

Hz. Ebu Bekir ve Ali ve öteki bazı seçkin ashab, Hz. Peygamber'in cenaze İşleriyle uğraşırken muhacirlerden Şube oğlu Mugîre Hz. Ömer'e gelip "Saklfe'de ensar toplandı kendi kendilerine bir şey'e karar verirlerse sonra aranır/da çalışına çıkar" deyince Uz. Ömer, hemen Hz.

Ebu Bekir'le Ebu Ubeyde'yi (r.a.) alıp Sakîfe'ye vardılar. Ensar'IIJ Ubade oğlu Sa'd'a biat etmek üzere olduklarını gördüler. Hz. Ebu Bekir, ilk Müslümanlardan olan muhacirlerin fazilet ve üstünlüklerini sayıp döktükten sonra, Kureyş'ten başkasının devlet başkanlığını Arap kabilelerinin kabul etmeyeceğini pek güzel söyledi. Hz. Ömer de onu doğruladıktan başka ensar, "Bizden bir ve sizden bir emir olsun" dedikleri zaman, bir kına iki kılıcın sığmayacağını isbat etti. Ebu Ubeyde de pek etkili sözler söyledi. Ensar niyetlerinde samimî olduklarından, bu yerinde sözlere diyecek bir söz bulamayıp Sakîfe'de bu lunan muhacirlerle beraber Hz. Ebu Bekir'e kalpten biat ettiler. Yalnız Ubade oğlu Sa'd görüşünde ısrar ettiyse de, tek kaldığından onun karşı çıkması bir şey ifade etmediğinden artık münakaşa da bitmiş oldu.

Bu mes'ele, büyük bir felâkete yol açıp, büyük karışıklıklara sebep olabilirdi. Yüce Allah (c.c.) bunun kötü bitmesinden bu ümmeti korudu.

Aslında bütün seçkin ashab, toplanarak yolu ile bir danışma yapılmadıysa da, Allah'ın lûtfuyîa o güç iş, kolaylıkla bitti ve Hz. Ebu Bekir, bilinen ağırbaşlılığı ve heybeti ile hilâfet makamına geçti. Fakat şeytan yine de çeşitli hilelerle Müslümanlar arasına ayrılık düşürmek istedi.

Hz. Ali, Sakîfe'ye varmayıp hanımı Fâtımatü'z-Zehra'nın (r.a.) evinde kalmıştı. Hâşimoğulları ile cennetle müjdelenen (on) kişiden Resûl-i Ekrem'in yardımcısı ve Hz. Ebu Bekir'in damadı olan Avvam oğlu Zübeyr ve ashabın seçkinlerinden Esved oğlu Mikdad, Selmânü'l-Fârisi, Ebû Zer ve Yâsir oğlu Ammâr ile Ka'b oğlu Übeyy (r.a.) da oraya gitmişti.

Bunların hepsi Hz. Ali'ye biat etmek üzere onun yânında toplanmış ve seçim işinin Sakîfe'de, öyle ansızın yapılmasiyle kendilerinin danışma dışı bırakıldıklarına gücenmişlerdi. Gerçekten, Hz. Ali, Zübeyr ve Abbas gibi ashab büyüklerinin seçim meclisinde bulunarak, reylerinin alınması gerekirdi. Ne yazık ki onları çağırarak onlara danışmaya zaman elvermedi. Sakîfe hâdisesine son vermek için, Hz. Ebu Bekir'e biat etmek lâzım geldi. Bir de bu Hâşimoğulları tarafından yapılan itiraza karşı beri taraftan "Ebu Bekir, Ömer ve Ebu Ubeyde gibi onlar da koşup Sakîfe'ye gelmeliydiler" diye cevapta bulunuyorlardı.

İşte o sırada Hz. Abbas, Hz. Ali'ye "Gel ben sana biat edeyim, halk da biat eder" demişse de Hz. Ali, fitne çıkacağından çekinerek kabul etmemiştir.

Harb oğlu Ebu Süfyan ise, yeni Müslümanlardan olduğu için, ka vim ve kabilece büyüklük duygusu hâlâ büsbütün zihninden çıkmamış olduğundan, bu konuda bütün bütün başka rey ve görüşteydi. Ya ni akrabalık kuvvetine bakılmayacak olursa, kabile kuvveti gözetil mesi fikrindeydi. Kendi kavmi olan Ümeyyeoğullarına nisbetle HZ. EbU Bekir'in kavmi ulan Teymoğulları az olduğundanHZ Ebu Bekir'e

biat etmeyip Hâşimoğulları > tarafına geçerek "Peygamber'in halifeliği, Kureyş'in cn küçük kolunda kalması ne demektir?" diye Sakîfe biatini kötüledi. Hz. Ali'ye ve cahiliyet zamanında arkadaşı olan Hz. Abbas'ı azarladıktan başka Hz. Ali'ye "Elini uzat. Sana biat edeyim. Allah'a yemin ederim ki, istersen etrafı atlı ve yaya ile doldururum" deyince Hz. Ali, "Ey Ebu Süfyan! Sen İslâm milletinin arasını bozmak istiyorsun" diye onu reddetmiştir.

Ebu Süfyan, hükümdarlık ve saltanat gibi halifeliğin de bir sülâle içinde sürüp gideceğini sanıyordu. Seçkin ashabın çoğu da, halifeliği Hz. Ebu Bekir'in zatiyle duracak bir vazife bilirlerdi. Hz. Ebu Bekir de, onu üzerinde iğreti bir elbise gibi bildi. Kendisinden sonra İslâm milletince üstün ve lâyık bir şahsa devredileceği fikrindeydi. Çünkü asıl olan, cahiliyet zamanında alışılagelen ırkçılık yerine İslâm birliği'nin yerleşmesiydi.

Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki: Gerek Hz. Ebu Bekir, gerek Hz. Ali, hep Müslümanlar arasına ayrılık girmesinden sakınıyorlardı ve ikisi de birer zor durumda bulunuyorlardı. Çünkü ashabın çoğu, Hz. Ebu Bekir'e biat etmiş olduklarından geri dönemezlerdi. Hz. Ali'nin başına toplanan topluluk da onu halifeliğe seçmek fikrinde ısrar ediyorlardı. Hatta Avvam oğlu Zübeyr "Ali'ye biat olunmadıkça kılıcımı kınına sokmam" diye ayak diremişti. Hz. Ömer de kızarak "Onun kılıcını alın, taşa çalın" demişti.

Resûl-i Ekrem'in amcası oğlu olan Ebu Leheb'in oğlu Utbe de "Bu iş, Hâşimoğullarından ve bilhassa Hz. Ali gibi kadri yüce birinden dönüp de başkasında karar kılacağını sanmazdık" diyerek üzüntüsünü belirtici yolda şiirler söylüyordu.

O sırada sanki Hz. Ali, "Halife olmak davasında imiş ve Hz. Ebu Bekir'in halifeliğini kabul etmiyormuş" yollu sözler işitildi. Hz. Ali ise, halifelik hakkında yoluyla danışma ve kendi görüşüne de başvurulmadığından dolayı canı sıkılmışsa da, öyle bir dava ve emelde bulunmamıştı. Ancak yalnızlık köşesine çekilerek Resûl-i Ekrem'in ayrılık ateşiyle yanıp yakılmaktaydı. Fakat öyle önemli bir zamanda bir kenara çekilerek gerek kendisinin, gerek arkadaşlarının hâlâ gelip de Hz. Ebu Bekir'e biat etmemeleri zihinleri tırmalamakta ve yürekleri titretmekteydi.

Hz. Ebu Bekir, bir süre daha sabredip dayanmışsa da bu hâl, devam eder ve ortada ayrılık doğmasına sebep olur ve iki tarafın arası açılır, gururlu cahiller veya sivri akıllılar yahut safdil ve kalbi zayıf ve uysal adamlar söze karışır, iş kötüye varır diye korktuğundan ıslah çaresini aramak zorunda kalmıştır.

Muhyiddîni'l-Arabî (k.s.) nin "Muhâdarât-ı Ebrâr ve Müsâmerâtü'I-Ahyâr" adlı kitabında ve Hâmid-i İmâdî Hazretlerinin "Dav'ü'l-Misbah tercemeti Seyyidinâ Ebî Ubeyde bini'l-Cerrâh" adlı kitabında açıklandığı üzere Hz. Ebu Bekir, önce Hz. Ömer ile gizlice müzakere ve danışma yaptıktan sonra Cerrah oğlu Ebu Ubeyde'yi (r.a.) çağırdı. Onlar, ikisi birlikte oldukları halde Ebu Ubeyde yanlarına girince HZ. Ebu Bekir, ona dönerek:

"Ey Ebu Ubeyde! Senin alnın ne uğurludur. Yüzünde hayır nasıl da bellidir. Rcsûlullahin (s.a.v.) yanında gıpta olunacak bir derecede itlin. Açık bir toplantıda Resûlullah senin hakkında 'Ebu Ubeyde bu ümmetin güvenilenidir' dedi. Allah (c.c), kaç kere seninle tslâm'l aziz ve fesadını gidermiştir. Sen her zaman dine sığınak ve mü'nıinlere huzur kaynağı ve kardeşlerine yardımcı olagelmişsindir. Seni biliş için istedim ki, kendi haline bırakılırsa sonu korkuludur. Islahı va cibdir. Ey Cerrah oğlu! Bu yara, senin meylin, yumuşaklığın ile onul nıaz ve bu yılanın zehiri, senin efsunun ile giderilmezse ümitsizlik gelir; elemi artar, sonra daha acı ve güç ilâçlara muhtaç olur. Bu işin seninle tamam olmasını ve senin elinde düzelmesini AHah'dan (c.c I dilerim. İmdi ey Ebu Ubeyde! Allah (c.c.) için ve Resulü (s.a.v.) a in ve bu Müslümanların selâmeti için, her türlü gayret ve çalışmada kusur etmeyerek ve iyice düşünüp taşınarak bu işe giriş ve nezaketle davran. Allah (c.c.) senin koruyucun ve yardımcındır. Ali'ye git, al tuk gönüllülükle konuş ve hatırında tut ki o, Ebu Talib'in soyudur vr onun, dün kaybettiğimiz vasıfları mukaddes olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanındaki mertebesi yerindedir. Ona de ki:

'Deniz tehlikeli, kara korkulu, hava boz renkli, gece karanlık, gök İÇlk, yer çıplaktır. Yani otu, ormanı yoktur. Çıkmak zor, inmek güç(ıır. Ilakk, merhamet ve şefkati çeker. Bâtıl, sertlik ve kabalığı gerektirir. Hased, helake sebep olur. Kibir, şer ve düşmanlık doğurur. Yani lema-ı Ümmet ile halifeliğin hükmü açıktır. Hz. Muhammed'in (|,| v.) ümmeti, sapıklık üzere toplanmaz. İcmâ'dan ayrılmakta tehlike varılır. Ondan başka kurtuluş yolu yoktur. Şeytan, İslâm milleti aratma ayrılık ve düşmanlık sokmaya çalışıyor. Fısk ve fücur yolunda vesvese verir, insanı aldatır, kötü kimselere umut verir. Hz. Adem'den beri örf ve âdeti budur. Kimse ondan kurtulamaz. Meğer ki Hakk Hacrine dişini sıkıp durmak ve sapıklıktan ve dünyadan nazarını çevirmek ve Allah'ın (c.c.) ve dinin düşmanı olan şeytanın tepesine şiddetli ve ciddî basmak kalbini sırf Allah'ın rızasını kazanmaya bağlamakla kurüıla. Şimdi fayda verecek .bir söz lâzımdır. Çünkü susmak zarar verdi, neticesinden korkuldu. Sana görünmeyen hayvanını yeddiren, sana doğru yolu göstermiş olur. Seni azarlayarak sevgisini gösteren, hâlis dostluk eder. Seninle birlikte kalmayı isteyen, sana iyilik eder. Zihninde kurduğun nedir? Ona kalbinden meylediyorsun, gol •CUyla dikkatli bakıyorsun. İçini çekiyorsun da dilin söylemiyor. Ayan beyan söyledikten sonra söyleyememek var mı? Mesele açığa çıktıktan sonra saklı kalabilir mi? Allah'ın dininden başka din ve Kur'an-ı Kerimde belirtilen ahlâktan başka ahlâk ve Hz. Peygamber'in yolundan başka doğru yol var mı? Benim gibi adama pusudan gelinir mi? Yoksa senin gibi birine geniş meydan, dar ve kapanık; ve gözüne parlayan uy, tutuk görünür mü? Ortada dolaşan bu dedikodular nedir? Karışık sözler ve üst perdeden sesler nedir? Allah'ın ve Resulünün cıifrrısıuu misil uyduğumuzu, Allah irin nasıl hicret ettiğimizi ve Allah'ın Resulüne yardım yolunda vatanlarımızdan nasıl çıktığımızı; evlAtl, mal ve dosl hırımı/ilan nasıl ayrıldığımızı sen pekâlâ İtilirsin. İti

zim öyle fedakârlık ettiğimiz zamanlar son, çocukluk âleminde terbi-yi- ediliyor ve eğlendiriliyordun. Ne murad olunuyor, kimler ne için çağrılıyor, bunları anlayıp kafanda tutamazdın, süremezdin, yede-mezdin. Sonra olgunluk yaşına bastın, istenilen seviyeye eriştin. Şim-di kıymetin ve üstünlüğün herkesçe biliniyor. Ama biz, o vakitler dağ-lurı yerinden kaldıracak ve insanın alnındaki saçları ağartacak kor-kunç haller içine düşüp, derin yerlerine dalarak ve dalgalarına bine-rek acı sularını içer, kapalı yerlerini açar, temelini sağlamlaştırır, kapısının iplerini bükerdik. Halbuki gözler hasedle, burunlar kibirle dolu, göğüsler kızgınlıkla alevleniyor. Boyunlar övünerek uzanıyor. Bıçaklar hile ile bileniyor. Yeryüzü korkudan depreniyordu. Akşam udu sabaha, sabahleyin akşama çıkacağımıza umudumuz yoktu. Olu-mu göze almadıkça kimseyi savunamazdık. Pek çok tasa, kaygu ve sı-kıntılar çekmedikçe bir eğriyi doğrultmak mümkün olmazdı. Bu hâl-lerin her birinde baba, ana, dayı ve amcalarımızı az çok bütün varı-mızı yoğumuzu gönül hoşluğu, kalb kuvveti ve güleryüz, tatlı sözle Iti'sılııllah'a fedâ ederdik. Daha bunlar gibi nice gizli sır ve haberler vardır ki, sen onları bilmezdin. Yaşın küçük olmasaydı haberin olur-du. Nasıl bilmezsin ki, fikrin parlak, dilin düzgün, tavır ve davranış-ların öğülmüştür. Senin güzel huylarına dair söylenecek daha çok lözler vardır ve şimdi Allah (c.c.) seni en olgun bir duruma eriştir-ıııls, hayrın madeni kılmış, muradını önüne koymuştur. Senin işitti-ğini ben bilerek söylerim. Zamanını bekle. Kollarını sığa, böyle bir yerde ilişip durma ve sana gelen kimseye yan çizerek yüz buruştur-ma. Bu iş, daha yeni meyva gibidir. Çabuk çürümeğe yüz tutmasın diye zihinlerde keder var. Sen bu ümmetin ekmeğine katık gibisin. Is-rar ederek kurtlanma. Bu ümmetin keskin kılıcısın. Eğrilerek kesmez Olma. Bu ümmetin tatlı suyusun. Acıyıp da bozulma. Vallahi ben, bu İşi ResûluIIah'dan sordum. Böyle cevap verdi ki "Ey Ebu Bekir! Bu iş, onu istemeyenindir. Onu isteyip de onun için savunanın değildir. Ona küçüklük gösterenindir. Büyüklenen ve kibirli olanın değildir. Bu, onundur ki, o senindir denilir. O, benimdir diyenin değildir?" buyur-du. Allah (c.c.) bilir ki Resûlullah, damatlık işinde benimle danışıp Kureyş delikanlılarından bazılarının adını söyleyince "Ali hakkında ne buyurursunuz?" dedim ve "Gençliği dolayısiyle onu Fâtıma'ya uy-gun görmüyorum" deyince "Eliniz altında ve himayenizde bulunup tarafınızdan gözetildikçe, ikisine de bereket ve nimet bolca verilir" dillim ve daha birçok sözler söyledim senin damatlığını sağlamaya çalıştım. Benim bunda hiçbir şahsî menfaatim yoktu. Senin yerine başkalarının kokusu gelirken ben senin hakkında dediğimi dedim. İtinim o davranışım, senin şimdi benim hakkımdaki vaziyet alışından daha hayırlıydı. İnan ki: Bu işte yani halifelik mes'elesinde Resûlul-lıılı (s.a.v.) sana işaret ettiyse senden başkasına da öyle işaretlerde bulunmuştur. Senin hakkında bir şey söylediyse başkasının hakkın-da da susmamıştır. Eğer zihninde bir şüphe ve tereddüt varsa gel... Ashabın hükmüne razı olunur, doğrudur, dinlenir ve haktır üstelik İta al edilir. Allah'ını Resulü, bu topluluktan lıoşnud ve haklarında

şefkatli ve scvhıçlcriyle sevinçli ve kederleriyle kederli olduğu hakle öldü. Bilmez misin ki, Resûl-i Ekrem (s.a.v.), ashab, dost, akraba ve arkadaşlarından her birini birer fazilet ile öğerek, onları kendi ma nevî değerleriyle başbaşa bırakarak öldü. Eğer her taraftaki ümmeti başına toplansa güzel idarelerinden âciz kalmaz ve bu hususta ve zir ve yardımcıya muhtaç olmazdı. Allah'ın Resulü, bu ümmeti başı boş ve perişan ve sapıklığa düşkün ve Hakki bilmez, bakıcısı yok, edicisi yok mu bıraktı sanıyorsun? Öyle değil vallahi. Yüce Rabbini öz. leyîp de onun rıza kapısına kavuşmayı istemeden önce, işaretler koyarak yolları emniyet altına alarak, durak yerlerini ve su başlarını tesbit ve tâyin etti. Allah'ın izniyle şirkin dimağını kırdı ve Allah rızası için ayrılığın yüzünü yardı. Allah için fitnenin burnunu kesti. Yüce Rabbin yardımıyla şeytanın yüzüne tükürdü. Allah'ın (c.c.) emirlerini ilân etti. Bundan sonra işte ensar ve muhacirler, senin yanında ve seninle bir yerde ve bir şehirdedir. Eğer onlar, benim sana biatimi isterler ve benim yanımda sana işaret ederlerse ben, elimi senin elin üzerine korum yani biat ederim. Eğer başka suret olursa sen de Müslümanların girdiği yola gir. Onların biat eylediğine biat et. Onların işlerine yardımcı ol. Kapalı işlerini aç. Güç mes'elelerini çöz. Yollarını şaşıranları doğru yola yönelt. Azgınları yasakla. Çünkü Allah (c.c), iyilik üzerine yardımlaşmak ile emretmiştir. Hemen Hakk üzerine yardımlaşmaya hazırlan ve bırak bizi kin ve gizli düşmanlıktan arınmış göğüslerle şu dünya dirliğini sona erdirelim. Düşmanlıktan uzak gönüllerle Allah'a kavuşalım. Bundan sonra halk, pek zayıftır. Onlara acı ve onlar hakkında yumuşak ol. Kendine bizim yüzümüzden zahmet verme ve fitne kapısını kapalı tut. Artık ne dedikodu var, ne de çekiştiren ve işin arkasını kovalayan var. Allah, bizim de diğimize şahittir ve bulunduğumuz hâli görüyor."

Ebu Ubeyde, Hz. Ebu Bekir'den bu şekilde talimat alıp kalkarken Hz. Ömer, ona "Kapıda biraz bekle. Sana daha sözüm var" de yince Ebu Ubeyde, kapıda biraz bekledikten sonra Hz. Ömer, güleryüzle çıkıp demiş ki:

"Ey Ebu Ubeyde! Ali'ye de ki: Uyku, aslı yok hayâller gösteren bir haldir. Düşmanlık duygusu harbi doğuran bir durumdur. Heva ve heves, işin sonunu saymamaktan ibarettir. Her birimizin belli bir makamı vardır. Bir hakkı vardır. Bir geçimi vardır. Açık veya gizli tarafları vardır. Zekilerin en zekisi odur ki, kaçanı barıştırır, uzak kalanın gönlünü alır ve herkesi kendi ölçüsüne göre tartar ve her duyduğuna inanmaz. Karışının yerine el ayasını kullanmaz. Belirsizlikle karışık bilgide ve cehalete sarfedilen ilim&e hayır yoktur. Biz, yarasından gocunan develer gibi değiliz. Her kızgın şeyin ateşi ve her selin bir kararı vardır. Bu halkın susuşu, aczinden değildir. Bugün konuşmaları da korkudan değildir. Allah (c.c.) Muhammed (s.a.v.) İle her kibirlinin burnunu ve her zorbanın belini kınlı ve her yalancının dilini kesti. Hakk'tan sonra sapıklıktan başka ne var? Bu kibir ve büyüklenme ve el atlından hazırlık ve mastırına nedir' Resul i l'kreın.

Allah'ına kavuştu. Hu iş yani halifelik ınes'elesi ise ortada kaldı. Kimsenin ona hususiyeti yoktur. Resûlullah, senin hakkında açıkça bir şey söylemedi. Ri/ler ise İran ve Rumlar gibi bir zorba devlete bağlı değiliz. Belki Iiakk ve sıdk ile hidayete erdik. Metin kalbi, kuvvetli bileği yaıdnn edici eli ve görücü gözü olan bir ümmet arasında Peygamber'in (s.a.v.) nuru, ışığı ve hikmetinin meyvası, hürriyeti, nimeti ve ismetinin gölgesindeyiz. Sanıyor musun ki, Ebu Bekir, bu ümınele zorla ve hileyle halife oldu. Sanıyor musun ki, Ebu Bekir, bu ümmetin şuurlarını giderdi, gözlerini bağladı, düğümlerini çözdü, akıllanın bozdu, sularını yatırdı. Onları yoldan çıkardı, sapıklığa düşürdü, tehlikeye attı. Gündüzlerini gece, ölçülerini kile ederek uyuttu. İyiliklerini bozguna çevirdi. Eğer öyle olsa onun sihri açık ve hilesi sağlam imiş demek olur. Allah (c.c.) hakkı için öyle değil. Öyle olsa hangi atlı ve yaya, hangi kargı ve kılıç, nasıl kuvvet ve kudretle ve hangi erzak ve mühimmat, hangi el ve şiddet, hangi kabile ve aşiret, nasıl bir vesile ve genişlik ile yaptı. Doğrusu Ebu Bekir, bildiğin gibi aziz ve cömert bir kimsedir. Halifeliğe kuvvet ve başka bir suretle geçmedi. Vallahi o, nazlandı. Halifelik, ona tutuldu. O, çekindi. Halifelik, ona sarıldı. Bu bir armağan ve lutufdur ki, Allah (c.c.) ona verdi ve bir nimettir ki, şükrünü yüce Allah, ona vacip kıldı. Onun halifcliğiyle bu ümmet de Allah'ın lutfuna uğradı. Resûlüllah'ın sağlığında da bu devlet kuşu, onun başında dolaştı. Fakat o, bununla ilgilenmez ve vaktini gözetmezdi. Allah (c.c), yarattıklarını en iyi bilen ve kullarına çok merhametlidir. Haklarında hayırlısını seçer. Senin de Peygamber'in (s.a.v.) evindeki yerin bellidir. Hikmet mağarasında makamın bilinmez değildir. Allah'ın sana verdiği ilimde hakkın inkâr olunmaz. Fakat senin omuzundan büyük omuzla, senin yakınlığından daha çok yakınlık ile, senin yaşından yüksek yaşıyla, cahiliyet zamanında ve İslâm ve şeriatle ve senin nasibin olmayan, adın geçmeyen hâdiselerde başta olarak ve efendiliğiyle senin karşında biri var. Etrafındakilerin yani Zübeyr ve arkadaşlarının gümürdenmeİcrini dinlemekte kendini özürlü görürsen, Ebu Bekir'den gizli tutmayacağımız yumuşak sözlerimizi duyduğunda bizi de mazur tut. Eğer onların sözlerine bakıp duracak olursan kesin olarak sana o sözleri unutturacak ve bu sözleri düşündüremeyecek durumlar ortaya çıkar. Adını açıklamadığımız kişi, eğer lehinde ve aleyhinde olan fikirlerimizi bilse susmazdı. Sen de onu bazı işlerde sırdaş tutmazdın. Ama Ebu Bekir, daima Resûl-i Ekrem'in kalbinin köşesi, sırdaşı, kederli ve üzüntülü anlarında ortağı, makbulü ve gözdesiydi. Bu da bütün muhacirler ve ensarın önlerinde olup şöhreti delile ihtiyaç bırakmaz. Allah için doğrusunu söyleyelim. Sen, yakınlıkça Resûlullah'a ilaha yakınsın. Fakat Ebu Bekir, rütbece daha yakındır. Yakınlık, et ile kandır. Rütbece yakınlık ise ruh ile nefstir. Bu ise bir büyük farktır. Mü'mınler, onu bilerek bu konuda birleşmişlerdir. Onda şüphe edersen bunda şüphe etme ki, Allah'ın eli cemaat ile ve rızası itaat edenlerledlfı Simdi sana bugün için hayırlı ve yarın faydalı olacak hale gir ve boğazında ilişen şey'i çıkar at. Eğer ömür, uzun ve ecel mü-

said olursa onu siner sinmez yiyeceksin ve hoş nahoş içeceksin. Ama öyle bir zamanda yiyip içeceksin ki sana hususiyeti olanlardan başka sözünü red eden olmayacak ve senin derini emerek ve kanadlıunıııı uçlarını keserek ve senin mesleğini ayıplayarak sana tama' edenlerdi n başka uyan bulunmayacak. O, halde pişmanlıkla dişlerini gıcırda(a çaksın ve kanlı su yutacaksın ve o zaman geçen ömrün ve ahire te gı den kavmin için acıyacak ve üzüleceksin ve çekindiğin kâse ile su iç- meği ve içinden çıkmak istediğin hale döndüıülmeyi temenni edecek sin. Bizim hakkımızda ve senin hakkında yüce Katibin bir sır ve hlk meti var ki bunu ancak o, bilir ve bunun bir sonu var ki ferahIı VI kederli vakitlerde yardım ve lütuf ancak ondan ümid olunur. Allah (c.c.) en iyi koruyucu, acıyıcı, bağışlayıcı ve çok şefkatlidir".

Kendi konusunda yazılacağı gibi, Hz. Ali, halifelik günlerinde basma gelen ardı arkası kesilmeyen müşküllerden dolayı üzülerek ve hayretlere düşerek Hz. Ömer'in sözlerinin ayniyle bir bir çıktığını görmüştür.

Hz. Ebu Ubeyde, Hz. Ömer'in bu söylediklerini de aklında tuta rak, Hz. Ebu Bekir'in evinden çıkıp işin güçlük ve inceliğini de hesaba katarak, derin düşüncelere dalarak Hz. Ali'nin evine gitti. Hz. Ebu Bekir ve Ömer'den aldığı sözleri ona tamamiyle bildirdi.

Hz. Ali, dikkatle dinledi. O sözlerin etkileri tâ iliğine işledi. Ni tekim üzerinde bıraktığı etki hakkında şöyle konuştu: "Boynu dam gali deve çöktü, boynu ince deve de kaçtı. Haydi hırsız! Gelmez ol. Ona, Allah belâsını versin demekten ise Allah hayırlar vere demek da hu iyidir."

BEYİT

Sayılı geceler gidenden biridir,
Yürü haydi. Dur, otur yok bu gece.

(Boynu ince olan deve Arablarca iyi sayılmaz).

Hz. Ali, bu darb-ı meselleri söyledikten sonra, "Evet, ey Ebu Ubey- de! Bu sözler, hep kavmin kalblerinde gizli mi, yoksa düşünüp de mi böyle mânâlar çıkarıyorlar?" deyince Ebu Ubeyde, "Bende cevap yok- tur. Ben, ancak dince olan borcu ödeyici ve İslâm'ın söküğünü dikici, ümmetin gediğini kapayıcıyım. Burasını Allah bilir. Kalbimin çarp- ması ve içimin yarası onu gösterir" deyince Hz. Ali demiş ki: "Bu, evin bir bucağında oturuşum, halifeliği istemek, veya emr-i mârufu inkâr yahut bir Müslümana sitem etmek için değildir. Belki Resııhıl- lahin ayrılığı, beni çarptı ve öyle kendimden geçirdi ki, ondan son- ra hangi toplulukta bulundumsa derdimi tazeledi, üzüntü ve kederimi kal kat etti. Ona kavuşmak isteği bana yeter. Başka şey'e tama'dan beni alı kor. Allah bilir ki, Allah'ın kitabiyle meşguldüm, Dağınık olan- larını topluyorum ve amelini Allah'a İhlâl ve işini onun ilini ve ira- desine (eslim edenlere hasırlanmış olan sevaba erişmek ümidiyle Al* inilin kitabına bakıyorum. Bununla beraber aleyhimde birleşmiş ve benim için sevk olunan hakka engel olduğunu bilmedim. Madem ki

Benim yüzümden va'di dolmuş ve meclis ve divan kurulmuş. Artık Müslümanlardan bir ferde fenalık edene merhaba yok. Gönülde söz vur. Eğer söz evvelce söylenmemiş olsa kızgınlık ve dargınlığımı ser-er parmağım ve adsız parmağım ile ortaya koyardım ve ayaklarımın ıılh ve başımın tepesiyle engin yerine dalardım. Fakat Rabbime ka-vuşuncaya kadar ağzımı açmam. Davamı Allah'ın katında görürüm. Vitrin sabah sizin cemaatinize giderim ve sahibinize biat ederim. Be-ni üzgün, sizi memnun eden hale sabrederim. Tâ ki kaderin hükmü, yerini bula. Allah, her şeye şahittir."

Ebu Ubeyde der ki: "Bunun üzerine dönerek Ebu Bekir ve Ömer'-in yanına geldim. Acı tatlı ne işittimse hepsini onlara söyledim ve yarın Ali'nin geleceğini haber verdim. Ertesi gün Ali, mescide geldi. Cemaati yarıp geçerek Ebu Bekir'in yanma vardı, biat etti. Güzel söy-ledi, ağırbaşlılıkla oturdu".

O zaman, Ebu Bekir Hazretleri, Hz. Ali'ye dönerek, "Sen bizce «ziz ve kerimsin. Öfkelendiğin zaman Allah'tan korkarsın, hoşnudiuk zamanında ise ona yalvarırsın. Ne mutlu o kişiye ki Allah'ın verdiği üstünlük ile yetinir. Ben, halifeliğe hevesli değildim. Ne gizli ve ne de açık onu Allah'dan istemedim. Fakat fitne çıkar diye ürküp korktu-ğumdan ister istemez kabul ettim. Halifelikte rahatım yok. Bana bir büyük iş verildi ki, ona takat ve kudretim yok. Meğer Allah kuvvet vere. Benim sırtıma yükletilen ağır yükü Allah, senin arkandan in-dirdi. Biz, sana muhtacız. Senin üstünlüğünü biliriz. Her işte Allah'ın rızasını istiyoruz" demiş ve Hz. Ali ve Zübeyr de halifeliğe Hz. Ebu Bekir'in herkesten daha lâyık olduğunu belirtmişler; ve fakat danış-ma dışı bırakıldıkları için üzgün olarak biatte geciktiklerini söyleye-rek özür dilemişlerdir. Halife tarafından da özürleri kabul buyurul-muş, böylece aradaki soğukluk tamamen ortadan kalkmıştır.

Yine Ebu Ubeyde der ki: Sonra Hz. Ali izin istiyerek kalktı. Hz. Ömer, ona karşı duyulan saygının bir ifadesi olarak onu uğurlarken Hz. Ali dedi ki: "Şimdiye kadar gelmeyişim, sahibinizi kabul etmedi-ğimden ve şimdi gelişim korkumdan değildir. Ben, sözümü ciddî söy-lerini. Gözümün gördüğü ve ayağımın bastığı, yayımın çekildiği ve •kumun düşdüğü yeri bilirim. Fakat belâ üzere gelen belâ hakkında Allah'a güvenerek atımın gemini tuttum." (Belâ üzere gelen belâ, Hz. Peygamber'in ölümü üzerine, bir de halifeliği istediği yolunda töh-met altında bırakılmış olmasıdır). Bunun üzerine Hz. Ömer, dedi ki: "Bahsi uzatma, sözü dağıtma. Cemaatimizin hali budur. Biz, bir kav-iniz ki çakmağı çakarsak ateş çıkarırız, kuyuya inersek kovayı kandı-racak kadar doldururuz ve vurursak kanatırız. Diker isek düzeltiriz. Senin darb-ı mesellerini işittim. İstesem ben de senin sözlerinin üze-rine birtakım sözler söylerdim ki, işittiğine de söylediğine de pişman olurdun Demletin kî: Resûlüllah'ın ayrılığı, beni çarptı. Onun için bu evin bir bucağında oturdum. Resûlüllah'ın ayrılığı, yalnız seni mi çarptı? Bu yüzden bu bale düşmek, bundan çok daha ağır ve daha büyüktür.çünkü her yöne çekilebilecek sözlerle halkı bölmemek ve

sonunda şeytanın hilesinden korkulan hallerde ihtiyatlı davranmak da, büyük sarsıntıya uğramış bir kişinin üstüne düşen vazifelerdendir. Şu etrafımızdaki Arap, bir sabah üzerimize toplansa akşama kal mayız. Demişsin ki: Resûlullah'a kavuşmak arzusu, başka şey'c tamahdan beni alıkoymuştur. Şimdi onun şeriatine yardım ve bu mes'elede Allah'ın emirlerini tutanlara yardım etmek de ona hasret duymanın gereklerindendir. Demişsin ki: Allah'ın sözü yani Kur'an ile uğraşıyordum. Allah'ın kullarına öğüt vermek ve halka acımak da, Allah'ın kitabının bir gereğidir. Bir de aleyhinde bir birleşme olmuş ve senin için sevk olunan hakka engel olduğundan bahsetmişsin. Hangi birleşme senin aleyhine gerçekleşmiş ve hangi hakkın gizlenmiş? Dün ensarın ne dedikleri ve ne yaptıkları malumun olmuştur. Senin adını andılar mı, yahut sana dair bir işaret ettiler mi? İşte muhacirler burada. Senin seçilmeni ağıza alan veyahut zihninde tasavvur eyleyen kimdir? Halk, senin için Hakk yoldan saptılar mı ve senin hak kında bilmezlik ile Allah'ı ve Resulünü sattılar mı sanıyorsun? Vallahi öyle değil. Ama sen, köşene çekildin. Vahyi ve melekle danışmayı mı bekliyorsun? Bu ise bir emirdir ki, yüce Allah, onu Efendimiz Mıhammed'den (s.a.v.) sonra kaldırdı. Halifelik işini, ilmiklenmiş, yahut kamış yapraklarıyla kapanmış, çözülüp açılması kolay bir iş mi sanıyorsun? Öyle değil vallahi. Orman kaplamış, ağaçlar yapraklanmış. Hep acemiler dillenmiş ve zayıflar semiz ve ahmaklar zeki ve dikenler güzel kokulu olmuştur. En tuhafı budur ki: Söz ve sözleşme nöylenmiş olmasaydı kızgınlık ve dargınlığımı belirtirdim demişsin. Yu İslâm dini, Müslüman birine kendi eliyle ve diliyle kızgınlığından ölfa bulmayı bıraktı mı? Bu bir cahiliyet âdetidir ki, Allah, onu kökünden kaldırdı ve insanları onun zararlarından kurtardı ve onu rahat ve rızık ve delile dönüştürdü. Ben artık ağzımı açmam demişsin. Allalı'dan korkarak rızasını isteyen; dilini tutar, ağzmı kapar, hayra çalışır."

Hz. Ömer'in bu konuşması üzerine Hz. Ali dedi ki: "Vallahi yaptığımı bozmak üzere yapmadım ve dönmek niyetiyle ikrar etmedim. Allah yanında biatlaşmada en çok ziyan gören, nifakı isteyen ve bölünmeyi arzulayandır. Her sıkıntıda ancak Allah ile teselli bulunur. ller hâdisede ancak Allah'a tevekkül olunur, bel bağlanır. Ey Ebu Hars. (Ebu Hafs, Hz. Ömer'in künyesidir. Bir kimseye künyesiyle süre başlamak ona karşı bir saygı belirtisidir.) Artık gönül hoşluğu il» dün, incelisine git. İşittiğinin dışında Allah'ın yardımı ve başarıya ulaştırmasıyla arkaya kuvvet verecek, suçu affettirecek, dostluğu kuvvetlendirecek, külfeti kaldıracak hallerden başka bir şey yoktur." Hz Ali'nin bu karşılığı üzerine Hz. Ömer, dönüp meclise gitti. Hâşimoğul İmi drı biat etti. Anlaşmazlık ortadan kalktı, Hz. Ebu Bekir'in halife iri hakkında lcmâ-l ümmet oldu, yani herkesin görüşü birleşti.

II/. Ebu Ubeyde der ki: Resûlıllahin ayı dışından sonra hasmın Kelen hallerin ııı gücü hıdıır."

I>M|'.rusu pek zor ve tehlikeli bil haldi. Ulu Allah, bunda, da Müs IlhımnİMiı enlrgedl Kğer o /.ıınıan ashabın çoğu ile Hâşimoğulları ara

sınndan sen-ben çekişmesiyle Medine'de bir karışıklık çıksaydı, Müslümanlar arasına büyük bir ayrılık düşerdi. Arabulucuların tedbirleri şaşardı. Hatır ve hayale gelmedik felâketler meydana gelirdi. Sonra durumu düzeltmek pek müşkül olur ve İslâm milletinin yüreğinde Kıyamete kadar onulmayacak bir yara açılır ve belki o kavgalar arasında İslâm âdabı geri kalarak sırf kavmiyet fikirleri meydan bulanık Ebu Süfyan, yahut öteki Kureyş reislerinden biri, başkanlığı elde d inek gibi ihtimaller hatıra gelirdi.

Doğrusu bu hâdisede gerek Hz. Ebu Bekir gerek Hz. Ali, pek çok ileri görüşlü ve ihtiyat üzere davranmışlardır.

Baksan a: Hâşimoğulları, ateş püskürerek Hz. Ali'nin başına toplandıkları zaman Hz. Ebu Bekir, işin sonunu düşünmeyerek üzerlerine varmadı. Tâ ki halifelik makamı kesinleşip de kendisine güven gelince Hz. Ebu Ubeyde'yi gönderdi. Hz. Ali de acele etmeyip "Yarın giderim" dedi. Çünkü o da başındaki topluluğun sakinleşmesine muhtaçtı. Sonra gitti, biat etti. Bu sıkıntı da bitti.

Anlaşılıyor ki ikisi de, Müslümanlar arasında ayrılık doğmasından son derece sakınmışlar ve fesadı gidermek için tam bir içtenlikle Çalışmışlardır. Onların bu gibi hal ve hareketleri, hikmetli bir davranış, sonrakilere de ibret alacakları bir derstir.

Ya Hz. Ali'nin Sakîfe'ye gitmeyerek kendi köşesine çekilmesi hatâ değil miydi? Kim bilir? Belki o da tam yerinde bir hareketti. İhtimal ki o gün Sakîfe'ye gitmiş olsaydı, ensar ile muhacirler arasındaki Çekişmeye bir de Hâşimîlik bahsi eklenerek iş, biraz daha sarpa sarar ve daha koyu bir renge girerdi.

Kaldı ki onlarm hallerini muhakeme, sonra gelenlerin haddi değildir. İslâm çağlarının en hayırlısı ashabın bulunduğu devirdir. Onların hepsi hidayet yıldızlarıdır. Kur'an'm tefsiri, onlardan öğrenildi. Bunca hadîsler, onlardan işitildi. Din hükümleri, onlardan alındı. Onlardan öğrendiğimiz din temellerini de alıp da onların hareketlerini muhakeme etmek bizim haddimiz mi?

Her ne kadar hata, insanın sarımdandır. Müçtehidler de hata eder. Ama müçtehid isabet ederse (on) ve hata ederse (bir) sevap kazanır.

Onların hepsi dinin direkleridir. Aralarında çıkan fikir ayrılıkla-'rı ve münakaşaların hepsi sırf içtihad için yapmış oldukları fikir tartışmalarından başka bir şey değildir. Üstelik içtihad bakımından ayrilsalar da, Hakk ve doğru olanı anlar anlamaz hemen kabul ederek onda birleşirlerdi. Karşılıklı konuşmalarında birbirlerine sertçe çıkışlarda, bulunsalar da, birbirinin kadir ve kıymetini bilirlerdi. Hz. Zübeyr'de zerre kadar şahsî düşünce olsaydı kayınpederinden ayrılmazdı Yukarıda genişçe yazılan halifelik çekişmesinde Hz. Ali ile en çok Uğraşan Hz. Ömer, Hz. Ali'nin en çok kadir ve kıymetini bilenlerdendi.

öyle ki, HZ. Ömer, bir gün Uz. Ali'den müşkül bir mesele sormuş, O da hemen cevap vermiş. Bunun Üzerine, "Hz. Ali'nin bulunmadığı

topluluk içinde müşkül bir nıcs'clc çıkmasından Allah'a sığınırım" de mistir. Hz. Ali de, "Resûl-i Ekrem'den sonra bu ümmetin en hayırlısı, Ebu Bekir ve Ömer'dir" derdi.

Kısaca seçkin ashabın fikir ayrılıkları, hep içtihadları yüzünden yaptıkları ümî tartışmalardan başka bir şey değildir. Dünyaya dönük maksatlardan ötürü değüdi. Onların temiz ve aydın kalpleri Başkanlık ve siyaset işlerinden tamamen uzaktı.

Hz. Ebu Bekir ticaretle geçinirken açıklandığı gibi, halife olduğunun ertesi günü sabahleyin her zamanki gibi omuzuna birtakım bezler alıp satmak üzere pazara giderken Hz. Ömer ve Ebu Ubeyde ile karşılaşır "Ne yapıyorsun ey Ebu Bekir? Müslümanların işleri sana bırakıldı" dedikleri zaman "Ya ben evimi ne ile geçindireyim?" deyince "Biz, sana Müslümanların malından günlük nafaka takdir ederiz" diye ashabın ittifakiyle günde yarım koyun ve yazlık kışlık olmak üzere senede iki kat elbise ve senede (ikibin) dirhem gümüş verilmesi kararlaştırümışsa da Hz. Ebu Bekir "Bunu arttırmız. Benim çoluk çocuğum var. Halbuki siz, benim ticaretime engel oldunuz" deyince (beşyüz) dirhem daha eklenerek (ikibinbeşyüz) dirheme yükseltilmiştir. "Tarih-i Kâmil" de yıllığının (altıbin) dirhem olduğu yazılıdır.

Müslümanların işlerine vaktini harcayan şahsın masrafları, Müslümanların mallarından sağlanması çok yerinde bir harekettir. Fakat bu da yeni meydana çıkmış bir mes'ele olduğu için icmâ-ı ümmet ile karar altına alınmıştır.

Bir ay sonra, Hz. Ebu Bekir, minbere çıktı. Hutbesinde "Ey insanlar! Kesin olarak başka birinin bu makama geçmesini arzu etmekteyim. Eğer siz, beni tamamiyle Peygamberinizin yolunda sanıyorsanız benim, ona gücüm yetmez. Çünkü, şeytan ona yaklaşamazdı. Ona gökten vahiy gelirdi..." diye aczini itiraf etmiştir. Öyle büyük adamların kalblerinde dünya sevgisi bulunur mu? Öyle adamlara kötü zan beslenir mi?

Kısaca Fahr-i Âlem'in (s.a.v.) öldüğü gün halifelik hakkında dikkate değer bir çekişme olmuşsa da içtihad bakımından olan bir fikir ayrılığı olup, seçkin ashabın niyetleri ise sırf Allah rızası için olduğundan ensar ile muhacirler arasındaki anlaşmazlık, o gün ashabın çoğu ile Hâşimoğulları arasındaki ayrılık da kısa zamanda sona ermiş ve hepsi el birliğiyle işe sarılmıştır.

Her ne kadar Hz. Fâtıma, babasının ayrılık acısıyla yalnızlık kö' sinde gönlü yaralı olduğu için, sevgili kocası Hz. Ali de onun uzunlusunu gidermek yolunda, onunla birlikte yalnızlığı seçmek zorunda kalarak Hilâfet makamına gidip gelmezdi. Fakat Hz. Fâtıma'nın ölümünden sonra biatini yeniledi. Halifenin yanına gider oldu. Ona yardımcı ve arkadaş olarak, halkın işlerinin görülmesinde yardımcı ve müsteşar olmuştur.

l.şte böylece, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) âhirete göçüşünden sonra "Hilâfet" unvanı ile islâmî bir din ve devlet başkanlığı ortaya çıktı Kİ, dünyada hiçbir zaman öyle üstün bir hükümet kurulmamıştır.

Bazı Olaylar

Allah'ın Resûlü'nün, azadlılarmdan olup, hayat hikâyesi yukarıda geçen Ümmü Eymen (r.a.) ki, cennet ile müjdelenmiş olduğundan, bazen ashab, onu ziyaret ederek bereketlenirlerdi. Bu onbirinci hicret yılının Şa'ban ayı başlarında ahirete göçmüştür. Sanki Hz. Peygamber'in sevgili kızı ve Hz. Ali'nin temiz hanımı olan Hz. Fâtırna'ya konakçı gitmiştir. Bir ay sonra, yani yukarıda yazılı olan senenin Ramazan ayının üçüncü salı gecesi de Hz. Fâtıma dünya sıkıntılarından kurtuldu. Sonsuzluk âlemine gitti. Altı aydan beri hasretini çektiği babasına kavuştu. Salât ve selâm o Nebi'nin ve onun soyunun üstüne olsun.

Hz. Ali'den Hasan, Hüseyin ve Muhassin adında oğulları ve Ümmü Gülsüm ve Zeyneb isminde kızları olmuştu. Muhassin, küçükken ölmüş ve ötekiler ondan sonra yaşamışlardı.

Resûl-i Ekrem'den (s.a.v.) sonra, Hz. Fâtıma'dan başka evlâdı kalmayıp, Hz. Peygamber'in soyu iki saygı değer torunu olan Hz. Hasan ve Hüseyin'den yürümüştür.

Şevval ayı içinde de Halife Hazretlerinin oğlu Abdullah (r.a.) ölmüştür.

Hz. Ebu Bekir, halife olduktan sonra aşağıda yazılacağı gibi, dinden dönen mürtedler ile muharebeye başlamış ve hac mevsimi gelince de Hz. Ömer'i Hac Emir'i tâyin ederek hac kafilesiyle Mekke'ye göndermiştir.

Ek

Hz. Ebu Bekir'in ne kadar büyük adam olduğu geçen açıklamalardan pek güzel anlaşılmıştır. Fahr-i Âlem'in (s.a.v.) ölümü üzerine herkes ne yapacağını şaşırmışken o, meydana çıkıp halkın fikrini bir yere toplamış ve Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında olduğu gibi, İslâm milletinin idaresini yoluna koymuştur. Fakat Hz. Ömer ile ümmetin î'üvenileni olan Ebu Ubeyde'nin de çok büyük çaba göstermesiyle yaptığı yardım meydandadır.

Dinden dönenlerin çıkarmış oldukları sıkıntı ve belâları gidermek yolunda, Uz. Ebu Bekir'in görülen çok büyük gayreti de kendisimu büyüklüğüne başkaca bir delildir.

Dönmeler

Fahr-i Âlem'in (s.a.v.) ölümü bütün Arap yarımadasını sarstı Taraf taraf ihtilâller ve isyanlar çıktı. Medine, ashabın toplandığı yer olduğundan orada yalnız hilâfet mes'elesi çıkıp, Hz. Ebu Bekir'e biat olunarak giderildi.

Fakat Mekke'yi bu dehşetli hâdise, yıldırım gibi çarptı. Halkı sas kın etti. Mekke valisi olan Üseyyid oğlu Attâb ne yapacağını şaşırdı. Can korkusuyla bir yerde gizlendi.

İşte öyle tehlikeli bir zamanda Amr oğlu Süheyl Kabe kapısında durdu. "Ey Mekkeliler!" diye çağırdı. Halk da onun başına toplandı. Süheyl, onlara karşı "Ey Mekkeliler! Siz, herkesten sonra Müslüman oldunuz. Geliniz, herkesten önce dinden dönmeyiniz. Resûlüllah'ın (s.a.v.) buyurduğu gibi Allah (c.c), bu işi tamamlayacaktır" deyince Mekke'de dinden dönen olmadı. Kureyş kabilesinin bütün fertleri İslâm dininde kaldı.

O zaman Ebu Bekir Hazretlerinin babası Ebu Kuhafe Mekke'de bulunuyordu. Halkın ıztırabını görünce zavallı ihtiyar telâşlanarak "Bu ne?" diye sormuş. Demişler ki: "Hazret-i Peygamber ölmüş." Demiş ki: "Gerçekten bu büyük bir hâdisedir. Peki ama onun işini görmek üzere yerine kim geçmiş?" Demişler ki: "Senin oğlun." Demiş ki: "Ya ona Abd-i Menaf oğulları ve Mugîre'nin oğulları razı olmuşlar mı?" "Evet", demişler. O da, "Senin kaldırdığım koyacak ve koyduğunu kaldıracak yoktur" demiş ve yüce Rabbin lutfuna şükretmiştir.

Ebu Kuhafe, o zaman çok yaşlıydı. Ama görmüş ye geçirmiş, pek çok hâdiseler aşırmış, tecrübe sahibi bir adamdı. Hemen oğlunun halife olarak kalmasının, ancak Kureyş ulularının kabulüne bağlı olduğunu hatırlamıştır.

Mekke gibi Taif'de de dinden dönen olmadı. Kureyş gibi Sakîf kabilesi de dönmelik belâsından kurtuldu. Fakat öteki Arap kabileleri, kimi toptan ve kimi bir kısım olarak dinden çıktılar. Bazıları da, "Namaz kılarız, ama zekât vermeyiz" diyerek tuhaf bir yol tuttu. Böyle zekât vermekten kaçınanlar hakkında ne yapılması gerektiği ilk unda, ashab arasında tereddüdlere ve şüphelere yol açtı. Hatta II/. Ömer "Lâ ilahe illallah Muhammedü'r-Resûlullah diyenler üzerine nasıl kılıç çekeriz?" dedi.

Halife, bu mes'eleyi kesin olarak çözdü. Dedi ki: "Vallahi, Relûlullah'a verdikleri bir yıllık dişi bir oğlak'ı vermekten kaçınırlarsa ellin kılıç tuttukça onlarla savaşırım." Aslında zekâtı namazdan ayıranların, kelime-i tevhid'in hakkını yerine getirmemiş olacakları için dönmelerden sayılacakları açıktı. Hz. Ömer ve öteki ashab da iyice dü şündükten sonra, Halifc'nin görüşünde birleştiler. Bütün dönmelerle savaşmak üzere karar aldılar.

Eğer o vakit zekâtın devletçe toplanmasında gevşeklik gösterilseydi, İslam Hilâfeti, İstenilen kuvvet vc kudrete erişemezdi.

HZ Peygamber'in ölümünde As oğlu Amr (r.a.), Umman'daydı. hemen oradan kalkıp Bahreyn'e gelince, Bahreyn hükümdarı Sâvi oğlu Münzir'i ölüm halinde bulmuş ve çok geçmeden Münzir ölmüştür.

As oğlu Amr, Bahreyn'den Medine'ye gelirken Âmiroğulları ülio ine uğrayınca Âmiroğulları şeyhinin yanında epeyce asker görmüş ve şeyh, ona ziyafet ve ikram ettikten sonra onunla gizlice görüşerek, Eğer siz, onda bir ziraî gelir vergisi yani öşür ve zekât almaktan vazgeçmezseniz Arab size itaat etmez" demiş.

Amr Hazretleri Medine'ye gelir gelmez ashab, onun başına toplanıp Arab'ın durumunu sorduklarında "Umman'daki Debâ beldesinden Medine'ye kadar hep ordular kurulmuş" diye cevap vermiş olduğundan ashab, endişeye düşerek halka halka olup söyleşmeye başlamışlar.

Hz. Ömer de As oğlu Amr ile görüşmek üzere gelirken bir halkanın yanına uğramış ki, Hz. Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Avf oğlu Abdurrahman ve Ebu Vakkasin oğlu Sa'd bu mes'eleden konuşurlarmış. Hz. Ömer'i gördükleri gibi susmuşlar ve Hz. Ömer, "Ne konuşuyordunuz?" diye sorunca bir şey dememişler. Hz. Ömer, "Korkmaymız ey Kureyş topluluğu! Vallahi siz bir deliğe girseniz Arap, sizin arkanızdan girer" deyip geçmiştir.

Hakikaten Kureyş ileri gelenleri, cahiliyet zamanında Arab kabileleri sürülerinin kösemenleri gibiydiler. Onlar ne tarafa gitse Arab kabileleri de o tarafa yönelirlerdi. İslâmiyet geldikten sonra ise onlar, başkalarına hidayet yıldızları oldular. Bütün Arab kabilelerinin, onlara bağlı olmaları tabiî idi. Fakat yolunu bulup da bunca kabile ve aşiretlerin birbirine zıt fikirlerini bir noktada toplayabilmek için, ne kadar akıllı bir baş ve ne kadar kuvvetli bir kalb ve nasıl bir gayret ve ne derece bir fedakârlık lâzım geldiği açıktır.

Dönmeler mes'elesi ise birdenbire pek büyüdü. Her tarafı dehşet bürüdü. Ufukları ihtilâl ve isyan bulutları kapladı. Gerek Yemen'de, gerek başka yerlerde bulunan İslâm memurları, dönmeye ve yakın ve uzak yerlerden hep kara haberler gelmeye başladı. Müslümanlar, karanlık gecede yağmura tutulmuş koyun sürüleri gibi hayret ve korku içinde kaldı.

Evvelce Esved-i Ansî peygamberlik davasına kalkarak Yemen'i karıştırmış olduğu için, öldürülmüş ve bu suretle asayiş daha yeni dönmüşken, Hz. Peygamber'in öldüğü haberi üzerine bütün Yemen, Kinde ve Hadramut memleketlerinde halkın çoğu dinden dönerek büyük karışıklıklar çıktı.

Umman'da da Mâlik Ezdî'nin oğlu Lakît adında bir dönme ortaya çıktı. Peygamberlik davasına kalkışarak halkı azdırdı, çevreyi karıştırdı. Umman hükümdarları olan Ceyfer ile kardeşi Abd kaçıp dağlara sığındılar. Halifeden yardım istediler.

Bahreyn hükümdarı Sâvî oğlu Münzir'in ölümü üzerine Bahreyn halkının çoğu dinden döndü. Abdüi Kays ve Vâil oğlu Bekir kabileleri Bahreyn'de toplanarak Lahmoğullarından Tlîro hükümdarlarının

sonuncusu olan meşhur Münzir oğlu Nu'mân'm oğlu Münzir'i liah reyn hükümdarlığına seçtiler.

Hz. Peygamber'in sağlığında onun yanma gelip islâm olan ünlü Carûd'un nasihatleri üzerine Abdü'l-Kays kabilesi İslâm'a döndüyse de Vâil oğlu Bekir kabilesi, dönme olarak kaldılar.

O sırada Esedoğulları kabilesi şeyhi Tuleyha, "Bana Zü'n Nün adında bir melek vahiy getiriyor!" diyerek peygamberlik iddia sında bulundu. Gatfan, Hevazin ve Tayy kabileleri de ona uymuş 1 aidi

Yemâme'de peygamberlik iddiasiyle Hanîfeoğullarmı kandıran Müseylimetü'l-Kezzâb ise günden güne taraftarlarını arttırmaktaydı.

Yine o sırada Temîmoğulları kabilesinden Secâh adında bir ka dm da peygamberlik davasına kalkarak Temimoğulları ve Tağliboğıl lan kabilelerini ve öteki kabilelerden birçok çöl Ar ablarını da kandırarak etrafı yağmaya başlamış ve hatta Yemâme üzerine hareket etmişti.

Müseylimetü'l-Kezzâb, onun hareketinden ürktü. Hile ve desise **yoluna başvurarak onunla haberleşmiş ve yanma varıp görüşmüşler, aralarında anlaşıp evlenmişler böylece uyuşup barışmışlardı. Secâh, Müseylime'nin peygamberliğini tasdik ederek birkaç gün onunla birlikte yatıp kalktıktan sonra Tağliboğullarmm yurdu olan el-Cezire tarafına dönmüştür.**

Bu şekilde her tarafta baş gösteren düşmanların miktarına kar şılık Müslümanlar, azın azı iseler de halife, yukarıda yazıldığı gibi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sağlığmdaki durumu asla değiştirmemek ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yüksek niyetlerini tamamiyle yerine getirmek için kesin kararlı olarak, bütün dönmeler ile savaşı göze almıştı. Fakat Hz. Üsâme'nin dönüşünü bekleyerek haberleşme ile vakit geçiriyordu.

Şu kadar ki, Mekke ve Taif valileri, halifelik makamından aldık lan emir gereği Yemen tarafında toplanan dönmeler üzerine asker göndererek topluluklarını dağıtmaktaydılar. Dönmeler ise zaman kaybetmeden Abs ve Zübyan kabileleri Medine yakınında Ebrak denen yere inmişler ve Tuleyha'ya bağlı aşiretlerden bir grup da gelip Necid tarafındaki Zü'1-Kıssa denen yere konmuşlardı.

Elçileri Medine'ye gelip zekât vermemek üzere namaz ile yetini 1-**ınesini teklif ettiklerinde halife, onlara red ile cevap verdi. Medine'nin geçit başlarım korumaya Hz. Ali, Zübeyr, Talha ve Mes'ud oğlu Abdullah'ı gönderdi. Kendisi de Medinelileri mescide toplayarak ihtiyat üzere durdu.**

O elçiler, kavim ve kabilelerinin yanlarına dönerek Medinelilerin azlığını haber verince dönmeler, geceleyin yağma için Medine üzerine geldilerse de, gözetlcylcl olarak bulunan muhafızlar tarafından haber gelir gelmei halife, meSCİdde toplanmış bulunan Müslümanlar ile Ç] kıp dönmeleri **kaçırdı**

Sonra Ebrak'ta olanlar, Zü'l-Kıssa'da bulunanlarla habeıieşerek MEdine üzerine hücuma hazırlanmışlarken halife, mevcud askeri o r,eee iıııb düzenine sokarak fecir zamanı üzerlerine sert bir çıkış yapiı Güneşin doğmasiyle beraber topluluklarını dağıttı.

Bu sırada Üsame (r.a.), zaferle ve ganimetle döndü. Halife HazRETLERİ, muhacirler ve ensarla beraber Medine dışına çıkarak onu karşıladı. Usame'nin Şam tarafına gönderilmesi, Medine'de askerin azlığına sebep olmuşsa da, onun bu seferi o taraflarda dinden dönmeye meyilli olan kabilelerin böyle bir şeye geçmemelerini temin etmiştir.

Gerek Üsame, gerek askeri yorgun olduğundan Halife Hazretleri, "im Medine muhafazasında bırakıp kendisi Ebrak ve Rebeze'de, Zübyan ve Bekiroğulları kabilelerinden toplanmış olan dönmeler üzerine gitti. Topluluklarını dağıttı ve Medine'ye döndü.

Usame'nin askeri, etraftan gelip toplanarak Medine'de yeter deıecede kuvvet birikince Halife Hazretleri, Zü'l-Kıssa tarafına kendisi giderek, oradaki dönmeleri kaçırdı ve dönmeler ile muharebe etmek üzere (onbir) kumandan tâyin ederek her birine birer sancak ve özel talimatlar verdi. Her birini birer tarafa gönderdi. Kabile ve aşiretlere la İd iriler gönderdi. Adı geçen (onbir) kumandan şunlardır:

Velid oğlu Halid önce Tuleyha ve sonra adı geçmiş olan Secâh adlı yalancı peygamber kadına uyan Nüveyre oğlu Mâlik üzerine harekete memur oldu.

Ebu Cehil'in oğlu İkrime Müseylimetüi-Kezzâbin üzerine memur ediierek, Yemâme taratma gönderildi. Ona katümak üzere arkasından Hasene oğlu Şürahbîl de yollandı.

Saîd oğlu Hâlid Şam tarafına, As oğlu Amr ^uzâa kabilesinden dönmeler üzerine, Ümeyye oğlu Muhacir Yemen tarafına, Mukrin oğlu Süveyd Tihame'ye, Haciz oğlu Tarîf Süleymoğulları ile Hevazin'den onlara uyanlar üzerine ve Hadramî oğlu Alâ Bahreyn'e gönderildi.

Himyerli Muhsin oğlu Huzeyfe ile Ezd'li Herseme oğlu Arfece de Umman'a gönderildi ve Huzeyfe Vebar'hlar üzerine ve Arfece Mehre üzerine memur edildi. İkisi de kendi yerinde başına buyduk âmir idiler. Gerektiğinde birleştiklerinde hangi yerde birleşirlerse, o yerin •miri âmir olacak; öteki onun maiyetine girmesi, aldıkları talimat icabıydı.

Halife Hazretleri, Züi-Kıssa'dan askerle beraber muharebeye kendi.a gidip, hattâ devesine binmişti ki, Hz. Ali devenin yularını tutarak, "Nereye ey Halife Hazretleri? Sana Resûlullahin Uhud gününde söylediğini söylerim ki, 'Kılıcını kınına sok. Nefsinle bizi acıklı etme' diye buyurmuştu. Vallahi sana bir hâl olursa İslâm, bundan sonra düzelmez" dedi. öteki ashab da onu tasdik etti. Onun üzerine Halife Hazretleri Medine'ye döndü.

Hilâfet çeklfmesinden daha. yeni kurtulan kişilerin şu bal ve la teklilerine bakınız, llz. Ali, kimseyi koltuklama/, âlicenap bir kim

şeydi. Hatta danışma işi yoluyla yapılmadı diye Hz. Ebu Bekir'e biati geciktirmişti. Bu sefer onun savaşa gitmesini kesin olarak engelledi Eğer kendisinde zerre kadar dünya maksadı olsaydı, varsın halife gitsin de ona bir hal olursa ben, yerine geçerim, diye kafasında ku rarak hiç olmazsa susardı.

Hz. Ebu Bekir gibi din uğrunda asla canını esirgemeyen bir kı sinin de, savaş gibi önemli bir işe giriştiği halde, bir kimsenin hatırı için kararından dönmeyeceği açıktı. Niyetinden dönmesi sırf Hz. Ali'-nin doğru görüşüne uymaktan ibaret olduğuna şüphe yoktur. Hepsi-nin zikri ve fikri, hep İslâm dinine en güzel şekilde hizmet etmek gl bi hâlis niyetlerine dayandığı anlaşılır.

Âshabdan bazılarını dünya maksadı gütmekle töhmet altında tu-tan sapıklar, onların bu gibi durumlarına dikkat etseler, öyle büyük adamlar hakkında kötü zan beslemekle büyük günaha girmezlerdi.

Tuleyha ve Selmâ

Velîd oğlu Hâlid (r.a.), onbirinci hicret senesinin Cumâdelâhire ayında Tuleyha üzerine hareket etti. Fakat Hayber üzerinden hareket ile savaşa Tayy kabilesinden başlayacak gibi bir hareket gös-terdi.

Ha tem oğlu Adî onunla beraber bulunuyordu. "Ben, gideyim de Tayy kabilesini sizinle beraber düşmanlar aleyhine hareket etmek üzere toplayayım" dedi. Gidip Tayy kabilesini İslâm dairesine sokup getirdi. Hz. Hâlid'in maiyetinde bulundurdu. O sırada Hz. Hâlid, Muh-sin oğlu Ukkâşe ve ensardan Akrem oğlu Sabit'i (r.a.) keşif ve duru-mu öğrenmek için ileri göndermişti. Tuleyha, onlara rastlayarak iki sini de şehid etti.

İslâm askerleri, ileri hareket ederken yol üzerinde onlarm, cena zelerini görünce pek çok üzülerek öc almaya hırslandılar. Hz. Hâlid, hemen askerlerini harb düzenine sokarak Hâtem oğlu Adî ile Tayy askerini Esedoğulları üzerine hücum ettirdi ve Kays oğlu Sabit ile en-sarî bir kol? tâyin buyurdu. Kendisini de kükremiş arslan gibi düş-manların içine saldırdı. Dönmelerin kimi öldürüldü, kimi esir oldu. Geri kalanı da İslâm oldu. Tuleyha ise Şam tarafına kaçtı.

Tuleyha'nın işin sonunu bekleyen Hevazin, Süleym ve Âmiroğul-ları kabileleri, onun yukarıda yazıldığı gibi mağlûbiyet ve düşkünlü-ğü üzerine Hâlid'in yanına gelip imanını yenilediler.

Sonra Gatfan kabilesiyle Hevazin, Süleym ve Tayy kabilelerinin kalıntıları Hav'eb denen yerde Hüzeyfe oğlu Mâlik'in kızı Selmn adındaki karının basma toplandı. Böylece karşı duracak bir topluluk meydana getirdiler.

Bu, Selmâ Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında esir olmuştu. Mu' Hinlerin anası Hz. Alşe onu azad eylemişti. Bir gün bu Selmâ, Hz Peygamber'in hanımları irindeyken, Resulallah (sav.) yanlarına gl

rip, "Bilsem ki hanginize Hav'eb köpekleri, ttrttyecek ve etrafında çok adamlar ölecek" diye buyurmuş olduğu rivayet edilir. İşte bu seri ı lluv'eb'te Selmâ'nın başına bir sürü eşkiya toplanmıştı.

HZ Hâlid, bu topluluğu haber aldığı gibi oraya vardı ve arslan gibi Üzerlerine saldırdı. Selmâ devesinin üzerinde durup eşkıyanın direnmesine sebep olduğundan, İslâm askerleri onun üzerine hücum İtti, Devesinin etrafında yüz kişi kılıçtan geçti. Sonunda devesinin arka ayaklarına kıhç vurdular ve bu suretle kendisini öldürdüler. Ondun sonra eşkiya sürüsü darmadağmık oldu.

Sonradan, Hz. Âişe (r.a.), Osman'ın kanını dava etmek üzere Talim ve Zübeyr (r.a.) ile Basra tarafına giderken Hav'eb suyuna uğrayıucu köpekler ürümekle "Ne suyu?" diye sorunca "Hav'eb suyu" denli denmez o hadîs, Hz. Âişe'nin hatırına gelerek geri dönmek istemiştir. Açıklaması Cemel Hâdisesi'nde yapılacaktır.

Tuleyha, bir süre Şam tarafında başıboş bir halde gezdikten sonra Esed ve Gatfân kabilelerinin İslâm'a döndüklerini işitince, o da İKlâm'a dönmüş ve hatta Mekke'ye gidip hac etmiştir.

Mâlik Olayları

Bitah şeyhi Nüveyre oğlu Mâlik Secâh'a uymuş olduğundan Hâlid (r.a.), Tuleyha'nm işini bitirdikten sonra onun üzerine hareket edecekti. Halbuki Secah, el-Cezîre'ye dönüp, Temimoğulları da İslâm'a dönmekle Nüveyre oğlu Mâlik pişman olarak hayret ve tereddütte kalmıştı.

Fakat Hz. Hâlid'in, taraf taraf dağıtmış olduğu çetelerden biri Mâlik'i ve çoluk çocuklarını ve birkaç adamını tutup dönmeler gibi Hâlid'in yanına getirdiler. Birlikte bulunan Ebu Katâde (r.a.), onların ezan okuyup namaz kıldıklarına şehadet etti. Halife Hazretleri'nin talimatında ise imana gelmeyenlerin öldürülmesi ve ezan işitilen yerin balkına dokunulmaması da vardı.

Şu hale göre Mâlik'e ve yanındakilere dokunulmamak lâzım gelirken Hâlid, onları hapsettirdi. Hapislerine memur olan adam da emri yanlış anladı. Gece onları öldürdü. Bazıları da "Hâlid'n emri öyleydi" dediler. Mâlik'in son derece güzel karısını Hâlid almakla "Mâlik'i lirf bunun için öldürttü" diyenler de oldu.

Ebu Katâde, öfkelenerek Medine'ye döndü. Hâlid'in bu davranışından şikâyet etti. Mâlik'in kardeşi gelip kan davasına kalkıştı. Mea'ele büyüdü. Hatta sonradan Hâlid, Medine'ye gelince Hz. Ömer onu kısas ettirmek istedi. Halife Hazretleri "Yanlışlıkla bir iş olmuş. Kısas lâzım gelmez." dedi. Hz. Ömer "Öyleyse hiç olmazsa vazifeden alınsın" dedi. Halife Hazretleri "Allah'ın müşrikler üzerine sıyırdığı kIIICI ben, kınına sokamam" dedi.

Fakat Hâlid'in bu hareketini çirkin buldu. Harb sırasında öldürülen adamın karışım almak, Arapların gözünde çirkin bir iş olduj-

ğundan onu azarlamakla yetindi. Mâlik ile öteki öldürülenlerin diyet lerinin hazineden verilmesini emretti. Hâlid'i baş kumandanlıkta hı rakarak aşağıda yazılacağı üzere bu sırada görülen lüzum üzerine onu Yemâme tarafına göndermiştir.

Yemâme Oiayı

Ebu Cehil'in oğlu İkrime Yemâme üzerine vardı. Halbuki Haniıe oğullarından Müseylimetü'l-Kezzâb'm yanında (kırkbin) kadar don me toplandığına göre İkrime, geriden gelmek üzere olan Şürahbll'l beklemek lâzım gelirken, acele ederek muharebeye tutuşmuş ve bozu) muştu.

Onun dağınık olarak geriye dönüşüyse, öteki İslâm askerlerim korku ve dehşete düşüreceğinden Halife Hazretleri, onu Umman ta rafına memur olan Hüzeyfe ve Arfece'yle birleşmek üzere o tarafa göndererek, Velîd oğlu Hâlid'i Yemâme üzerine memur etmiş ve Şuralı bîl'e de onun maiyetine varıp girmesi için haber göndermiştir.

Hz. Hâlid, bu onbirinci hicret senesinin Şevval ayında askerim toplayarak Medine'den çıktı. Fakat etraftan toplanacak askerin geli şini beklemek için Bitah denilen yerde durdu. Bu sırada Şuralıbil, acele ederek Müseylime ile cenge tutuştu. İkrime gibi o da bozulmuş bir tarafa çekilmişti. Resûlüllah'ın Halifesi, Hz. Hâlid'in geri çekilme yolunu korumak ve ihtiyaç halinde ona yardım gayesiyle bir miktar' asker göndermekle o çevrede toplanan Secâh döküntüleri, dağılmış ol duğundan Hâlid, geri dönüş yolundan güvenli olarak ileri harekete geçerek Şurahbîl'i öncü asker üzerine memur ederek Yemâme'ye yu rüdü. Müseylime de askerini toplayıp düzene sokarak harbe hazırlan dı. İki taraf da birbirine girerek pek sert bir muharebeye başlandı Önce İslâm askerleri bozuldu. Hatta Hanîfeoğulları, Hz. Hâlid'in ça dırlarma girip yağmaya koyuldu. Soma İslâm askerleri dönüp şiddet li bir hücuma kalkınca Hanîfeoğulları, pek fena halde bozuldu ve çok askerleri öldü. Bu sırada şehitlerin efendisi Hamza'yı (r.a.) öldürmüş olan Vahşi, Hz. Hamza'yı şehit ettiği mızrakla Müseylimetü'l-Kez zâb'ı öldürdü. Kavga ve gaile de bitti.

Bu büyük zafer her tarafta güzel etkiler doğurdu. Müseylime'nm taraflıları yok olup gitti. Secah'm da adı unutuldu ve kendisi havil zaman el-Cezîre'de Tağliboğulları kabilesi içinde kaldı ve daha sonra peygamberlik davasından vazgeçerek İslâm ile şereflendi.

Bu Yemâme hâdisesinde Hanîfeoğullarımn ölüleri (yirmibin) i ve Müslümanların şehitleri (ikibin) den fazladır. Şehitlerin (üçyüzalt mı.ş) bu kadarı muhacirlerden ve bir o kadarı ensardan ve geri ka lanı tâbiîndendi. Hz. Ömer'in büyük kardeşi olup da bu muharebede bayrak taşıyıcı bulunan Zeyd ve Hz. Zübeyr'in kardeşi Sâib ve Hz. Peygamber'in hatîb'i olan ensardan Kays oğlu Sabit ve ensardan ünlü Ebu DÜCane ve Utbe oğlu Ebu Hüzeyfe ve Ebu Iluzeyfe'nln azadlıil

olup akıl ve becerikli oluşuyla bilinen Salim gibi büyük ashab ve (yetmiş.) den fazla hafız hep bu şehitler arasındaydı. Sağ kalanların çoğu da yaralıydı. —Allah hepsinden razı olsun—.

Kur'an-ı Kerim'in Toplanması

Ashabdan Kur'ani ezberlemiş olanlara kurra denilirdi. Bazıları da sûre ve âyetleri ayrı ayrı deriler ve tahtalar üzerine yazmışlardı.

Yukarıda geçtiği gibi, Yemâme hâdisesinde pek çok kurra şehit Olmuştu. Kur'an hafızları azaldı ve artık Kur'ân-ı Kerim'in toplanmasına lüzum görüldü.

Bunun üzerine Hz. Ömer'in hatırlatması üzerine halifenin emriyle vahiy kâtiplerinden ashabın İslâm hukuk bilginlerinden ensardan Sabit oğlu Zeyd (r.a.), hicretin onikinci senesi içinde büyük bir gayret sarf ederek Kur'ân-ı Kerim'i sahife sahife toplayıp hepsine birden Mushaf denildi. Halife Hazretleri yanında saklı tutuldu. Ondan sonra Hz. Ömer'in yanında ve onun da ölümünden sonra mü'minlerin anası Hafsa'nm (r.a.) evinde saklı kalmıştır.

Bahreyn Olayları

Bahreyn tarafının ordu kumandanı olan Hadramî oğlu Alâ (r.a.), o tarafa giderken Yemâme'ye varınca, Hanîfeoğulları'ndan ve Yemâme hükümdarlarından İsal oğlu Semâme, diğer bazı Şeyhlerle beraber ona uymuş ve Temimoğullarından yanma kendi askerinin bir misli katılmış ve bu suretle ordusu epeyce kuvvet bulmuştu. Vâil oğlu Bekir kabilesi içinden çıkan Hatim adlı şeyhlerin şeyhi ise dönmelerden başına çokça eşkiya topladıktan başka, aslında imana gelmeyen müşrikler de onun başına toplanarak büyük bir kalabalık meydana getirerek Hecir ve Katîf arasında büyük bir ordu kurmuştu. Bahreyn hükümdarlığına seçilen Nu'mân oğlu Münzir de onun yanındaydı. Hatim, taraf taraf memurlar göndererek lüzum görülen yerleri takviye etmiş ve Cüvâsâ'da Müslümanları tcuşattırmıştı.

Alâ Hazretleri, doğru onun üzerine varıp ona karşı ordu kurdu ve önce Carûd'u çağırtmış olduğundan o da Abdüi-Kays kabilesini alıp oı aya getirdi. Bundan başka o taraflarda İslâm üzere kalanlar, hep Ala Hazretlerinin yanına toplandı. Dârîn halkından başka Bahreyn şehirlerinde ne kadar dönme ve müşrik varsa onlar da Hatımin yanına toplandı ve iki taraf da ordularının etrafına hendek çevirip, şiddertli ve uzun bir muharebeye başladılar. Her gün, iki taraf da mey dana çıkıp vuruşurlar ve yoruldukları zaman ordunfıhlarına giderlerdi.

Nice günler muharebe, bu şekilde uzayıp gitti. Sonunda bir gect müşrik yani şirk koşanlar ve dönmelerin sarhoş oldukları anlaşılarak İslâm ordusu, bir gece baskını düzenleyip hendekten içeri girdiler ve onları iyice bir kılıçtan geçirdiler. Ne Hatim kaldı, ne Münzir kurtul du. Toplulukları dağıldı, kimi öldürüldü ve kimi esir oldu. Geri kala m darmadağınık olarak birer tarafa kaçtı. Fakat bir kısmı kayıklara binerek Dârîn'e gitti.

Bunun üzerine Hz. 'Alâ, her taraftan bozguna uğrayanların yol larım tutmak üzere Vâil oğlu Bekir kabüesinden İslâm üzere kalan lara ve Hasfa-i Temîmî'ye ve Şeybanoğulları kabilesi şeyhlerim len ünlü Harise oğlu Müsennâ'ya yazdı ve ganimet mallarını gizlice bö lüştürdükten sonra Dârîn'e gitti.

Fakat arada pek geniş bir haliç vardı. Halbuki elde kayık yoktu Hemen askere dönerek, "Gaziler! Yüce Babbimiz, size karada yardımı gösterdi. Ta ki denizde de ondan ibret alasınız. Haydi düşman üzerine yürüyünüz ve denize giriniz" diye buyurdu. Atını suya sürdü. Askeri de kimi at, kimi deve sırtında oldukları halde suya girdiler ve hep bir ağızdan "Ya erhame'r-Rahimîn, ya Kerîm, ya Haîîm, ya Ehad, ya Samed, ya Hayy, ya Muhyi'l-Mevtâ, ya Kayyûm, Lâ ilahe illâ ente ya Rabbena" cliye clua ederek o büyük halici kum üzerinde yürür gibi geçtiler ve düşmana çatıp ilk çarpışmada onları yenerek Dârîn halkım toptan kılıçtan geçirerek; çoluk çocuklarmı ve mallarını ganimet olarak ellerine geçirdiler.

Ganimet mallarının beşte biri ayrıldıktan sonra, geri kalanı gaziler arasında bölüştürüldüğü zaman süvarilerin payları altışar bin ve yayaların payları ikişer bin dirheme erişmiştir.

Vâil oğlu Bekir'in Müslümanları ve Hasfa-i Temîmî ve Müsennâ yı Şeybanî de oraya gelmiş olduklarından birlikte Bahreyn'e döndü ler.

Bu büyük başarılar, hep Hz. Ebu Bekir'in yerinde tedbirleri yu zündendir. Fakat Hâlid ve 'Alâ gibi güzel ve yerinde nasıl hareket edeceğini çok iyi bilen kumandanların da bunda payı büyüktü.

Allah (c.c), sevgili Peygamber'i hürmetine o asırda böyle çok üs tün adamlar yaratmış ve onlarm vasıtasiyle Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şeriatini yükseltmiştir.'

Umman, Mehre ve Yemen'de Olanlar

Yukarıda yazıldığı gibi, Ebu Cehil'in oğlu İkrime Yemâme sele rinde bozguna uğrayınca, Hz. Halîfe, onu Umman tarafına giderek Hu zeyle ve Arfece ile buluşmak ve Umman işlerini bitirdikten sonra Yemen'e varmak üzere memur etmişti. Hüzeyfe ve Arfece, daha Umman'a varmadan İkrime. yolda onlara yetişti ve birlikte Umman'a ya kın "lan Ricam denen yere eriştiklerinde ('evler ve Abd ile yazış Ular,

Dönmelerin başı oları Lakît kendi üzerine asker geldiğini dır yonca askerini Dcbâ kasabasına toplayıp ordu kurmuştu. Ceyfer Ur Abd da Suhâr'da ordu kurdular ve îkrime ve Huzeyfe ve Arfpce'yl İleri gönderdiler. Debâ üzerine gittiler.

Debâ'da, buluşunca çok şiddetli bir muharebe oldu. İslâm askerleri, hemen dönmek üzereyken Nâciyeoğulları ve Abdüi-Kays kabilelerinden yardım geldi. Düşman bozuldu. Dönmelerin (onbin) kadarı kınldı.

İslâm askerleri pek çok ganimet aldı. Beşte biri Arfece ile Medine'ye gönderildi ve Huzeyfe Umman'da kaldı. Fakat İkrime Umman halkından ve öteki kabile ve aşiretlerden hayli asker toplayarak Mehre'ye gitti.

O sırada Mehre halkı, iki bölük olup birbiriyle çekişmekteydiler. Bir bölüğü İkrime'ye uymuş ve İslâm olmuştu. Hemen öteki bölük üzerine hücum edildi, kazanıldı. Pek çok ganimet malları alındı. Bu hasarı üzerine civar bölgeler halkı hep Müslüman oldu. O bölge de dunmelerden boşaltıldı ve temizlendi.

Sonra İkrime, Mehre'den de hayli asker toplayarak bir büyük bölük ile Yemen'e vardı. Ümeyye oğlu Muhacir de Mekke ve Taif'ten ÇOkça askerle Yemen'e gitmiş olduğundan kısa zamanda Yemen dönmeleri de ezilip tepelenmişlerdir.

Böylece her tarafta dönmeler gailesi ortadan kaldırılarak hazine'ye ait olan gelirler, bundan böyle Medine'ye gönderilmeye başlandı, tslâm Devleti kuvvetlendi.

İran'a bağlı olan Hîre hükümeti ile Kayser'e bağlı bulunan Gaslanl hükümeti'nden başka, bütün Araplar İslâm oldular.

Irak Savaşları

Yukarıda yazıldığı gibi, dönmeler gailesi ortadan kalkmakla tran'a bağlı olan Arap memleketlerinin alınması zamanı gelmişti. Halbuki Bahreyn seferinde Hadramî oğlu 'Alâ maiyetinde bulunan Harise Şeybanî'nin oğlu Müsennâ, Halife Hazretleri'nden izin alarak Irak Arapları ülkesinde din uğrunda savaşıyordu.

Bu onikinci hicret senesi Muharrem ayında Halife Hazretleri, Seyfullah yani Allah'ın Kılıcı olan Velîd oğlu Hâlid'i (r.a.) Irak-ı Arapin fethine memur etti. Harise oğlu Müsennâ ile diğer bazı şeyhlere de Velîd oğlu Hâlid'in maiyetine girmeleri için mektuplar gönderdi.

Hz. Hâlid, (onbin) süvari ile gitti. Müsennâ ile arkadaşları olan şeyhler de (sekizbin) süvariyle gelip ona katıldı. İslâm ordusu (onseklzhln) kişiye yükseldi. Hâlid Hazretleri, Irak köylerinden Bankiya ve Morsuma adındaki iki köye varınca, halkı (onbin) altûn cizye vermek üzere aman dilediler. O da uygun görerek altunları alıp eyalet marketi Olan Hîre'ye fitti. Kire TAİ kabilesinden Kubaysa oğlu

Eyâs da beldenin ileri gelenleriyle karşı çıkıp, (doksanbin) altım cizye vermek üzere antlaşma yaptı.

Eyâs'ın bu suretle barış antlaşması yapması, İran Devleti tarafından iyi karşılanmadı. Azledilerek yerine İran kumandanlarından Zâzveyh adındaki sınır kumandanı Hîre valisi tâyin edilmiştir.

Hz. Hâlid ise Hîre'den hareketinde Müsennâ'yı önce askere kumandan yaptı. Başka bir koldan Hâtem oğlu Adiyy'i yürüttü. Kendisi de onların arkalarından yürüdü. Hufeyr'de toplanmak üzere on lara talimat verdi.

O tarafın hudud kumandanı olan Hürmüz ki, İran Devleti nin en büyük rütbesine sahip idi. Karadan Araplarla muharebe ve denizden Hindistan'a sefer ederdi. Hz. Hâlid'in hareketini duyunca, durumu devletine yazı ile bildirmekle beraber askerini toplayıp İran şehzadelerinden ve meşhur kahramanlarından Kubad ile Enûşcân'ı birer kola memur ederek karşılamaya koştu. İslâm ordusundan önce yetişip Hufeyr mevkiini tuttu.

Hz. Hâlid, onu görüp Kâzıma tarafına meylettiyse de Hürmüz, hem bahadır ve hem harp fenninde üstat bir kumandandı. Daha önce Kâzıma'ya erişip subaşmı tuttu. Seyfullah da gelip ona karşı ordusunu kurdu ve ileriye at sürdü. Hürmüz'e meydan okudu. Hürmüz de ona karşı kendisi er meydanma çıktı.

İki kumandan atlarından inip yaya olarak birbirine hamle ettiler. İkisinin hamlesi de boşa gitti. Seyfullah, hemen Hürmüz'ü kucaklayıp alt etti ve işini bitirmek üzereyken Hürmüz'ün adamları Hz. Hâlid'e bir kahpelik yapmak üzere koştularsa da, Temîm'den Amr oğlu Ka'ka' hücum ederek onları öldürdü. Seyfullah ise hiç telâş etmeyerek Hürmüz'ü öldürerek elbisesini aldı. Yalnız tacı (yüzbin) ederdi. Çünkü İran'da böyle beşer rütbelerinin en sonuncusu olan bir rütbeye çıkanların (yüzbinlik) tâc giymeleri, İran devletinin teşrifatı gereğiydi.

Bu dehşetli hâdise üzerine İran ordusu bozuldu ve İslâm askerleri arkalarına düştü. Ancak atı yörük olanlar kurtuldu. Seyfullah, zafer müjdesiyle beraber ganimet mallarının beşte birini halifeye gönderdikten sonra üeri hareketle sonradan Basra şehrinin kurulduğu yere kondu.

Müsennâ'yı düşmanı kovalamak için ileriye ve Mukrin oğlu Ma'kıl'ı Übülle tarafına gönderdi. Bu Übülle, İran denizinin kuzey ucunda ve Basra mevkii tarafında bir şehirdi.

Daha önce Hürmüz'e yardım için İran'ın yine yüzbinlik taç giyen kumandanlarından Karın adındaki kumandan, bir ordu ile Kisra tarafından gönderilmişti. Karın, askeriyle gelirken yolda bozgun askerle Kubad ve Enûşcân'a rastladı. Onları da kendi askerine kattı ve ileri hareket etti. Yeniden muharebeye girişildi. Bu sefer Karın ile beraber Kubad ve Enûşcân da er meydanında öldürüldü.

İran ordusu daha fena şekilde bozuldu. (Otuzbin) kadar askerleri kırıldı. Bundan başka bir çoğu da kaçarken sularda boğuldu. İs-

lam askerleri, pek çok ganimet malı aldı. Hz. Ebu Bekir'in emir ve talimatı gereği olduğu için, bu muharebelerde savaşçılardan ele geçenler, malları ve çoluk çocuklarıyla beraber esir edildi. Fakat çiftçi ulun halk, cizyeye bağlandı. Böylece onlar, her türlü saldırıdan konuuna hakkını kazandılar.

VeSece ve Leys Savaşları

İki büyük sınır kumandanı ve şehzadelerden iki ünlü kahraman ile beraber bunca İran askerinin ölmesi İranlıları telâşa düşürdü. İran devleti hemen Endrazgar adlı kahramanı gönderdi ve arkasından Behmen adındaki kumandan ile, mükemmel bir de ordu çıkardı. Endrazgar, Hire ile Kesker arasındaki Araplardan ve başka taraflardan çokça asker toplayıp Velece denen yerde büyük bir ordu kurdu.

Allah'ın Kılıcı ise hayırlı Safer ayı içinde yıldırım gibi yetişip onları vurdu, kılıçtan geçirdi. Endrazgar, kılıç artıkları ile beraber kaçarken susuzluktan öldü. Çiftçi olan halk, yine cizye vererek saldırıdan kurtuldular. Ama savaşçılar tutsak edildikleri sırada Vâiloğulları Hu isti yani arından Büceyr ile Esved Aclî'nin oğulları da esir oldu.

Vâil oğulları Hıristiyanları, bundan dolayı hiddetlendiler ve Esved Aclî'yi kendilerine kumandan seçerek Enbâr köylerinden Fırat nehri üzerindeki Leys adındaki köyde toplandılar. O sırada adı geçen llehmen Kapşenasâ denen yerde bulunuyordu. Hemen Leys'deki Hıristiyan Arap ordusuna varması ve o tarafa gitmek üzere bulunan Câbân adlı kumandanın gelişine kadar durarak muharebeye girişilmemesi için kendisine Kisra tarafından yazılı emir gönderilmişti.

Behmen, durumun tehlikeli olduğunu anladı. Ne yapacağını şaşırdı. Danışma neticesinde açık ve geniş bir talimat almak üzere İran'ın başşehri olan Medayin'e gitti. Kendisinin dönüşüne kadar harbe i'.ıı işitmemesini Câbân'a tavsiye etti.

Câbân, askeri alarak Safer ayında Leys denen yere vardı. Orada toplanmış bulunan Arap Hıristiyanlarının yanında ordusunu kurdu.

İranlılar, daha yeni yemek yemek için sofralarını sermişlerken İslâm askerleri ile Allah'ın Kılıcı göründü. İran ordu kumandanları, "Acaba hemen cenge girişelim mi, yoksa askeri doyurup da sonra mı cenk edelim?" dediklerinde Câbân, "Eğer size meydan verirlerse yemek yiyebilirsiniz" derken Hz. Hâlid erişip ordusunu kurdu ve hemen harbe tutuştu.

Arap reislerinden Kays oğlu Mâlik ona karşı çıktı. Allah'ın Kılıcı, o anda onu öldürdü. Bunun üzerine Araplar arasında muharebe kızıştı iranlılar da bir uğurdan harbe girişli. Hemen Behmen gelip yeti ıı Umuduyla Çok direndiler, şiddetle karşı koydular. Fakat so

nunda bozuldular ve pek çok kırıldılar. Kan, sel gibi aktı. Iran müşrik leri ile Hıristiyan Arapların ölüleri (yetmişbin) e vardı.

O gün harp meydanı baştan başa al kana boyandı, çok geniş bir lâle bahçesine döndü. O bahçenin bir ucunda İranlıların beyaz yufkalarla donatılmış sofraları da yer yer beyaz çiçekler ile donatılmış bahçe bölmelerine benziyordu. Hz. Hâlid, onlarla askerine mükemmel bir ziyafet çekti.

Araplar, elek kullanmadıklarından unu kepeğinden ayırmaksızın pişirirlerdi. Çok zaman yedikleri arpa ekmeğiydi. Sırf buğday unundan yapılmış beyaz ekmek ve yufka bilmezlerdi. Bu beyaz yufkaları görünce ceylan derisinden yapılmış yazı kağıdı sandılar "Bu beyaz deriler nedir?" dediler. Fakat tadınca hoşlandılar ve ondan soma be yaz yufkaya dadandılar.

Hz. Hâlid, askerini doyurduktan sonra durmadı. Emgişeya şehrine gitti. Halkı, bir şey almaya vakit bulamayıp kaçtılar. Bütün süs eşyaları ve diğer mal ve eşyaları meydanda kaldı. İslâm ordusu, başka yerlerden daha fazla mal ve ganimet aldı.

Sonra Hz. Hâlid, Emgişeya şehrini harap etti. Zafer müjdesiyle birlikte esirlerin ve ganimet mallarının miktarım Medine'ye bildirdi.

İşte o zaman Hz. Ebu Bekir, "Kadınlar, Hâlid gibi bir er doğuramazîar" dedi.

i

Hîre'nin ASınması

Velid oğlu Hâlid (r.a.), Emgişeya şehrini harap ettikten sonra Rebiülevvel aymda Hîre'yi almıştır.

Emgişeya'dan yük ve ağırlıklarını gemilere yükleterek Hîre'ye gittiğinde, Hîre valisi olan Zazveyh Hîre dışında ordusunu kurdu. Karşı koymaya hazırlanmış ve oğlu gelip Fırat'ın suyunu kesmişti. Gemiler karada kalmıştı. Fakat Allah'ın Kılıcı Hâlid, hemen süvarisiyle koşarak valinin oğlunu Fırat Bâdakley'i üzerinde buldu. Onu ve adam larını öldürdü.

Zazveyh, o sırada oğlunun öldürüldüğünü işitmekle beraber İran'da yine karışıklık çıktığını haber aldı. Hemen Hîre'yi terketti ve İran'a gitti. Hz. Hâlid de varıp onun ordugâhına kondu. Hîre valisi de kale gibi sağlam olan köşklerine ve küiselere kapandı.

Hz. Hâlid, onları kuşattı ve sıkıştırdı. İslâm askerleri de taraf ta) raf saldırarak kapıları kırmaya başladıklarından çaresiz kaldılar. Ciz ye vermek üzere aman dilediler. Hz. Hâlid de aman verdi.

O sırada Eyâs Tâî, köşklerin birinde imiş. Çıkıp şehrin ileri ge İmleriyle birlikte Hz. Hâlid'in yanma geldiler. Ünlü Abdü'l-Mesîh de onlarla beraber idi. Ve söz söyleyen p idi. Abdü'l-Mesîh, çok zaman yaşamıştı. Hatta yukarılarda geçtiği gibi, Nûşirevan tarafından rüya tabiri için Batih'e gönderilmişti.

lHz Hâlid, ona "Kaç yıl yaşadın?" diye sordu "Birkaç yüz sene!" diye cevap verdi ve gördüğü acaipliklerden sorunca "Onu gördüm ki, Hire İle Şam arasında köyler dizilmişti. Bir kadın yanına yalnız bir elli ek alıp Hîre'den Şam'a kadar giderdi" dedi.

Sonra cizyenin ne kadar olacağı konuşulmaya başlayınca Hîreii- |ar, (yüzdonsanbin) altun vermeye razı oldular. Fakat ondan başka llz Hâlid, Abdü'l-Mesîh'in kızı Kerâme'nin Şerik adlı adama teslimini ir fart koştu. Bu ise onlara pek ağır geldi.

Sebebine gelince Şerik, evvelce Kerâme'yi genç iken görüp, ona gönül vermiş imiş. Fahr-i Âlem (s.a.v.), ümmetinin İran'ı ve Hîre'yi ele geçireceğini ashabına müjdelediği zaman, Şerik de orada hazır bulunuyormuş. Kerâme'nin kendisine verümesini istemiş, Hz. Peygamber (s.a.v.) de vadetmişti.

Bu sefer Hire ele geçirilince Şerik, Hz. Hâlid'in önünde, o vâ'di rjahltler ile isbat etmiş olduğundan Hz. Halid, bu Peygamber va'dini yerine getirmek zorunda kaldı. Hîreliier, bunu yerine getirmekten kaçınıuca, "İşi güçleştirmeyiniz. Kızı bana getiriniz. Bir bedele bağlanarak kurtulur" dedi. Onlar da Kerâme'yi getirdiler. Hâlid, onu Şerik'e teslim ile Peygamber'in (s.a.v.) va'dini yerine getirdi. Uygun bir bedel istemesi Şerîk'e teklif olununca, (bin) dirhem istedi. O anda verilip Kerâme'yi geri aldılar. Abdü'l-Mesîh gibi ünlü bir adamın kızına (bin) dirhem bedel az olduğundan, sonradan Şerîk'i payladıklaislam "Bin'den fazla sayı olduğunu bilmiyordum" diye özür dilemiştir.

Hîre'nin Alınması ve Sonrası

Hîre'nin fethi üzerine etraftaki şeyhler ve muhtarlar, hemen Hîre'ye gelip boyun eğdiklerini söylediler vergilerinin miktarını öğrendiler. Her tarafa gönderilen memurlar vasıtasiyle, adı geçen gelirler, elli gün içinde toplandı. Hazîne'ye yollandı.

Ezver oğlu Zirar, Hattab oğlu Zirar, Ka'ka' ve Müsennâ birer bölükle Dicle kıyılarına kadar akınlar yapıp İran şehirlerini yağmaladıkları sırada, Hz. Hâlid de mektuplar yazıp göndererek İranlıları İHİâm dinine çağırmıştı.

Enbar'ın Alınması

Hendek ile çevrili ve sağlam olan Enbar şehri ki, İranlıların zahireleri orada anbarlanırdı. Her zaman orada çok miktarda her çeşit zahire bulunurdu. İran beylerinden Şirzâd, oranın koruyueu u ıdl

Hz. Hâlid, Hîre işlerini yoluna koyduktan sonra ordusuyla varıp Enbar şehrini kuşattı. Okçularını toplayarak kuşatılanların gözlerine nişan almalarını söyledi. Okçular, hep birden oklarını attılar ve arkasını kesmeyip durmadan şehri ok yağmuruna tuttular. Bin kadar şehir halkının gözlerini kör ettiler. Şîrzâd, Vîre ile Enbar'ı teslime razı olduysa da, ileri sürdüğü şartları Hz. Hâlid kabul etmedi. Zayıf develeri kestirip, onlarla hendeği doldurttu. Üzerlerinden asker yürüttü. Kuşatılanlar da hendekte İslâm askerlerine karşı geldiyse de Şîrzâd, başa çıkamayacağım, kesin şekilde anlayarak, yalnız hayatı temin olunmak ve kendisi, yanına mal ve eşyadan bir nesne almamak şartıyla şehrin teslimine razı oldu. Bu şart ile Enbar'ı bütün mal ve eşyası ile Hz. Hâlid'e teslim etti. "Kuşça canım âzâd!" meselince kurtulup Behmen'in yanına gitti.

Aynü't-Temr'în Alınması

Hz. Hâlid Bedir oğlu Zeberkan adındaki şeyhi Enbar'ı koruması için bırakıp, kendisi Aynü't-Temr kalesi üzerine gitti. Orada Behrâm Çûbîn'in oğlu Mihrân çok sayıda İran askeriyle muhafız idi. Aka adındaki şeyhlerin şeyhi de Nemiroğulları, Tağliboğulları ve İyad ve diğer kabilelerden çokça Arap askeriyle beraber onun maiyetindeydi. Aka, Mihrân'a dönerek, "Arap, Arabın halini daha iyi bilir. Sen Hâlid'i bize bırak" demekle o da memnuniyetle kalede kalıp, Aka Arap askerleriyle Hz. Hâlid'e karşı geldi.

Aka, harb meydanına gelip saflarını düzeltirken Hz. Hâlid, koştu ve onu kucaklayıp esir etti. Arap askerinin daha safları düzelmeden bozuldu ve çoğu tutsak oldu. Mihran bunu haber aldığı zaman kaleden çıkıp İran askeriyle beraber kaçtı. Bozgun Arap askeri kaleye girdiler. Fakat koruyamadıkları için Hâlid girdi, hepsini kılıçtan geçirdi. Aka'yı da öldürdü. Bu muharebede ilk muhacirlerden Sehimll Riab oğlu Amr ve ensardan Sa'd oğlu Bişr (r.a.) şehit olmuşlardır.

Dûmetü'l-Cendel Olayı

Aynü't-Temr kalesinin ele geçirilmesinden hemen soma Şam tarafındaki Hıristiyan Arapların anlaşmayı bozduklarına dair Dûmetü'i-Cendel'de İslâm askerinin kumandanı olan Ganem oğlu Iyaz tarafından mektup gelmekle Hz. Hâlid, o tarafa yöneldi.

Dûmetü'l-Cendel, nahiyesi Abdü'l-Melik oğlu Ükeydir ve Rebîa oğlu Cûdî adlarındaki iki reisin hükmü altındaydı. Yanlarına Kelb, Gassân ve Tenûh kabilelerinden ve diğer Arap kabilelerinden çokça asker toplanmıştı.

Ükeydir Hz. Hâlid'in hareketini işitince barış yapmak istemişse de, diğerleri ona uymadıklarından o da Dûmetü'l-Cendel'den çıkıp gi-

derken Hz. Hâlid tarafından gönderilmiş olan bir çete, onu ve adamlarını öldürerek mallarını ganimet olarak almışlardır. Hz. Hâlid Dûmetü'l-Cendel'e gelip bir tarafına kondu. Iyaz da diğer tarafmdaydı. Cûdî, Iyaz üzerine bir bölük gönderdi. Kendisi de Hz. Hâlid'e karşı çıktı. Fakat Hz. Hâlid'in hücumuna karşı koyamadı. Askeri bozuldu, kendisi esir düştü. Öteki bölük de bozuldu. Bozgun asker, kaleye sığındılar. Fakat kale o kadar kalabalığı almadı. Çoğu dışarda kaldı. Kimi öldürüldü ve kimi esir oldu. Hâlid bu esirlerin çoğunu ve hatta Cûdî'yi öldürdü. Çoluk çocuklarını tutsak yaptı.

Cûdî'nin, güzelliğiyle tanınan kızını satın aldı ve bir süre Dûmetü'l-Cendel'de kaldı.

Son Irak Olayları

Hz. Hâlid (r.a.), Dûmetü'l-Cendel'de bulunduğu zaman İranlılar Hîre'yi geri almak emeline düştüler. Enbar üzerine Zermihir ve Rûzbih adlarındaki kumandanlar ile birer bölük gönderdiler. Bu iki fırka Husayd denen yerde birleştiler. Bihbûzâ adındaki kumandan da bir bölük ile Hanâfis mevkiini tuttu.

Aynü't-Temr hâdisesinde Aka'nm öldürülmesinden dolayı hiddetlenmiş olan el-Cezîre çöl Araplarmdan Ümran oğlu Hüzeyl, Musayyah'da ve Büceyr Tağlibî'nin oğlu Rebîa, Rusafe'nin doğu tarafında Olan Seniy ve Bişr yani Zümeyl denen yerlerde çok sayıda çöl Arab'ı ile konmuş ve Zermihir ve Rûzbih ile birleşmek niyetinde bulunmuş idiler.

Bu beş bölük birleştiği takdirde İran ve Arap askerlerinden meydana gelen büyük bir ordu olurlardı. Fakat toplanmaya değil, davranmaya bile vakit bulamadılar. Hz. Hâlid'in Hîre'de Kaymakamı olan Ka'kâ' Temîmî, Zermihir ile Rûzbin'in hareketlerini işitir işitmez, onlara karşı iki bölük göndermişti.

Sonradan Dûmetü'l-Cendel'den Hz." Hâlid geldi. Hemen birer bölük ile Ka'kâ'yı Husayd üzerine ve Fedekî oğlu Ebu Leylâ'yı Hanâfis üzerine gönderdi. Ka'kâ' Temîmî, Husayd'e vardı. Savaş meydanına girdi. Zermihir'i öldürdü. Daha sonra Rûzbih de öldürüldü. İran ordusu bozuldu, içlerinden pek çokları öldü. İslâm askerleri çokça ganimet malı aldı.

İranlıların kılıç artıkları Hanâfis'e kaçtı. Ebu Leylâ ise karakuş gibi oraya inmek üzere olduğundan Bihbûzâ oradan göçüp Musayyah'da bulunan Hüzeyl'in yanına gitti. Hz. Hâlid, bunu öğrenir öğrenmez Musayyah'a yöneldi. "Filân gece filân saatte orada birleşelim" diye Ka'kâ' ile Ebu Leylâ'ya yazılı haber gönderdi.

Kararlaştırılan vakitte üçü de Musayyah'da birleştüer. Hüzeyl ile yanındaki reisler ve askerler uykudayken onları üç taraftan bastılar, çoğunu öldürdüler. Hüzeyl, pek az adam ile kaçabildi. Ebu Rehm'in oğlu Abdü'l-Uzza ile Cerîr oğlu Lebîd önce Müslüman olmuşlardı. Hat-

Müslümanlıklarına dair yanlarında Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) mektubu da vardı. Hüzeyl'in yanında bulunmuş olduklarından ikisi de bu hâ disede öldürüldüler. Hz. Ebu Bekir öyle bir hata yapıldığını haber alır almaz, ikisinin de Hazîne'den diyetlerini vermiş ve çoluk çocuk iarını tavsiye buyurmuştur.

Hz. Ömer (r.a.) N üvey re oğlu Mâlik gibi bunların öldürülmesini de Hz. Hâlid'e mal eder. Hz. Ebu Bekir de, "Kâfirler ile konup göçen- ler, böyle kasaya uğrayabilir" dedi. Hz. Hâlid ise, adı geçen muharo beden sonra hiç durmadı. Rebîa'nın bulunduğu Seniy mevkiinde birleşmek üzere Ka'kâ' ile Ebu Leylâ'ya bir saat belirtti. Onları yola " **çıkardı. Belirtilen vakit ve saatte üçü de Seniy denen yerde birleşip, yine üç yönden Rebîa bölüğünü bastılar. Hepsini kırdılar, kestiler, [ç lerinden kimse kurtulmadı. Bütün çoluk çocukları tutsak oldu. Mal lan ganimet olarak alındı. Hz. Hâlid, ganimet mallarının beşte biri ni Medine'ye gönderdi.**

Rebîa'nın kızı Sahba da bu esirler içindeydi. Hz. Ali (r.a.) onu sa tın almış ve ondan Ömer adlı oğlu ile Rukiyye isminde kızı olmuş- tur.

Hüzeyl, Musayyah'dan kaçınca çok sayıda Arap askeriyle Zümeyl'de bulunan Füian oğlu Attâb'm yanma kaçmıştı. Halbuki onlar, daha Rebîa **hâdisesini duymadan Hz. Hâlid, ansızın oraya vardı. Onları yıl- dırım gibi vurdu. Çoğunu kılıçtan geçirdi ve ganimet mallarının beşte ı nmı halifeye gönderdi. Sonra Zümeyl'den hareketle Akka** oğ **lu Allah'ın bulunduğu Rıdab denen yere koştu. Fakat Attab'ın \anındaki çöl Arapları, dağılıp kendisi de kaçmış olduğundan, hemen** Rldab'dan **hareket etti. Ramazan ayı geldi. Asker de yorgun olduğun dan Kiraz'a vardı. Askere istirahat verdi.**

Kıra/, ise, İran, Rum ve el-Cezîre sınırı olduğundan hudud mu* halazasına memur olan Rum askerleri, İslâm askerlerinin buraya ka dar gelip sokulduklarına kızdılar. O çevrede bulunan İran askerlerini davel. edip, onlar da Rumlar ile birleştiler. Tağlib, İyad ve Nemr Arap lan da gelip onlara karıştılar. Pek büyük bir ordu kurarak, İslâm as- kerlerinin alt tarafından Fırat'ı geçtiler.

Rumlar, "Bugün **kimler direnecek ve kimler kaçacak iyice anla- şılsın" diyerek Araplardan ayrıldılar. Şiddetle muharebeye koyuldu-** lar. **Fakat Hâlid'in hücumlarına dayanamadılar. Pek çok ölü vererek., dikerlerinden önce bozuldular. Hz. Hâlid ise "Arkalarından ayrılma- yım.." diye askere emredince Rumlar, kaçarken daha çok ölü verdi- leı t ilenlerinin sayısı (yüzbin) i buldu.**

llz. Hâlid Zilka'de ayına kadar Kiraz'da kaldıktan sonra Hîıe'ye dönüş emrini verdi. Ağara oğlu Şecere'yi Sâka'ya yani artçı olarak memur buyurdu. Kendisini artçı askerlerle gidiyor gibi gösterdi. Hal- buki bazı en yakın adamlariyle gizliee Kiraz'dan ayrıldı. Bl LU **yolla' dan ayrılarak dere tepe demeyip** Mekke'ye **erişti lilzllee hac etti Döndü, liıe'ye geldi. Durmadı. Hemen bir bölük İle bir fırıfn Mır en ııa'yı gönderdi. İlli" İlimlini) dıı kendisi koştu llıgdıul pj cırını, ı nl ruhıll ve Telli Akrıkuf taraflarını yağı . . . .-I-I1.**

Hz. Hâlid; durmaz, oturmaz, istirahat ve rahat nedir bilmez eşi bulunmaz bir kumandandı. Fakat kendi kendine ordusundan ayrılıp da Mekke'ye gitmesi, usûl dışı makbul olmayan bir hareket olduğundan Halil'e Hazretleri, onun bu davranışını öğrendiği zaman kendisini azarladı. Sonra da bir çeşit ceza olmak üzere memuriyetini Irak'tan Şam'a çevirdi.

Onüçüncü Hicret Senesi

Hz. Hâlid (r.a.), İran askerleri ve el-Cezîre çöl Arapları ile harp ederek Bizans sınırlarına gelince, Rum askerleriyle büyük bir muharebe etmiş olduğuna bakarak Rumlarla da harbe başlamış oldu.

İran'a bağlı bulunan Hire vilâyeti Arapları ele geçtiği gibi, Kaysor'e bağlı olan Arapların da İslâm dairesine alınmaları zamanı gelmişti. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir, yakın ve uzak yerlerden eli kılıç tutanları savaşa çağırdı. Bu önüçüncü senenin başlarında. her taraftan Müslümanlar bölük bölük Medine'ye gelmeye başladılar. Az zamanda hayli asker toplanarak Medine dışında ordu kuruldu. Cennetle müjdelenenlerden Cerrah oğlu Ebu Ubeyde (r.a.) onlara imamlık yapıyordu. Halife Hazretleri, As'm torunu ve Said'in oğlu Hâlid'i (r. a.) az bir askerle Bizans sınırına gönderdi. O da hududa varmca etraftaki kabileleri çağırdı. Onlar da bu çağrıya uyarak başına epeyce asker toplandı. Rumlar, bundan kuşkulandı. Behra, Süleyh, Kelb, Gassân, Lahm ve Cüzam kabilelerinden çok sayıda asker topladılar. Fakat Saîd oğlu Hâlid onların üzerine varmakla dağılıp kaçtılar.

Bunun üzerine Saîd oğlu Hâlid biraz daha ilerledi. Mânân adındaki Rum generalinin ordusuyla karşılaşarak, tutuştukları muharebede onu da bozdu. Pek çok askerini kırdı. Fakat iş, büyümüş olduğundan, Hilâfet makamından yardım istedi. Bu sırada Yemen'den Himyer askeriyle Züi-Kelâ, Tihame, Şahr, Umman ve Bahreyn askerleriyle Ebu Cehil'in oğlu İkrime, Medine'ye gelmiş olduklarından Hz. Ebu Bekir, bunları hemen Saîd oğlu Hâlid'in yardımına gönderdi.

Ondan sonra Şam tarafına önem verdi. Mal toplamaya memur ashabdan bazılarının memurluklarını kumandanlığa çevirdi. Nitekim Kuzâa kabilesinden, mal toplama memurluğu yapan Ukbe oğlu Velid'i o taraflardan asker toplamak ve Saîd oğlu Hâlid'in yanma varıp, oradan da Ürdün nahiyesine gitmek üzere memur etti. O da Kuzâa askeriyle Şam'a gitti.

As oğlu Amr, Hz. Peygamber zamanında Sa'd, Hüzeyl ve Uzre kabilelerinin mallarını toplamaya memurken Hz. Peygamber (s.a.v.) taralından Umman'a gönderildiği zaman, dönüşünde yine eski memurluğuna verilmesi va'dedilmiş olduğuna dayanarak, Hz. Peygamber'in ölümünden sonra Umman'dan dönüşünde Hz. Ebu Bekir, onu yine eski işine memur etti. Böylece Hz. Peygamber'in va'dini yerine getirmiş Oldu. Bu sefer As oğlu Amri bir bölüğe kumandan yapmak İstedi. lininin İçin kendi'ine yazdığı mektubda, "Hz. Peygamberin

va'dini yerine getirmek için seni eski vazifene vermiştim. Şimdi senin dünyaca ve âhiretçe daha hayırlı bir memurluğa tâyin etmeyi arzu ettim. Meğer ki bulunduğun vazife sence daha üstün görüne" diye yazdı. Amr da cevabında, "Ben, İslâm'ın oklarından bir okum. Onları atacak ve toplayacak Aliah'dan sonra sensin. Bak, hangisi daha kuvvetli ve işleyici ise onu at" diye yazdığından Hz. Ebu Bekir onu bir bölüğe kumandan yaptı. Eyle yolu ile Filistin tarafına gönderdi.

Sonra Ebu Süfyan oğlu Yezîd'i bir bölüğe kumandan yapıp Bel ka yolu ile Şam tarafına gönderdi. Onun sancağı altında çok gönüllü asker toplanmıştı. İçlerinde Mekke ileri gelenlerinden Amr oğlu Süheyl gibi büyük adamlar vardı. Hz. Ebu Bekir, yaya olarak onu uğurladı. Ona talimat verdiği sırada böyle nasihat vermişti:

'Ben, seni tecrübe etmek üzere memur ettim. Güzel hareket edersen önceki memurluğundan daha büyük bir mevki veririm. Eğer fena hareket edersen seni azlederim. Allah korkusunu kalbinden çıkarma. Çünkü o senin dışını nasıl görürse, iç yüzünü de öyle görür. Allah'a en yakın olan, ona ameliyle en fazla yaklaşandır. Cahiliyet devrinde kalan böbürîenmekten ve zorbalıktan uzak kal. Çünkü Allah, o sıfatı ve onunla sıfatlananı sevmez. Askerinin yanma vardığında onlarla güzel konuş. Onlara öğüt vermek gereğini duyduğunda sözünü kısa söyle. Çünkü söz, uzun olursa bazısı bazısını unutturur ve nefsini düzelt. İnsanlar sana yararlı olur. Beş vakit namazı belirli vakitlerinde rükû ve secdesini tamamlayarak, Allah'ın huzurunda olduğunu bilerek kıl. Düşman elçileri yanına gelince^ onlara ikram et ve çok tutma. Tâ ki, askerinin durumunu öğrenmeden çıkıp gitsinler. Onlara fikirlerini bildirme. Onlunun bozukluk ve kusurunu gösterme. Her halde sırlarını meydana koyma ki, işlerin bozulmasın. Danıştığında sözü doğru söyle ki danışma doğru olsun... Geceleri uyanık olup arkadaşların ile konuş ki sana haberler gele ve perdeler açıla. Geceleri askerine nöbet tuttur. Karakollarını çoğalt. Vakitli vakitsiz onları dolaş. Vazifesini gevşek tutanları yoluyla ve adalet üzere terbiye et. Cezayı hak edenlere ceza vermekten korkma. Askerin halinden gafil olma. Fesada sebep olur. Fakat hallerini araştırarak oniarı küçük de düşürme. İnsanların sırlarını açığa çıkarma. Dış görünüşleriyle yetin. Kibirli ve kendini beğenmişlerle düşüp kalkma. Doğru ve vefalı kimselerin meclisinde bulun. Ganimet malına hıyanet etme. Yoksulluğa düşürür ve haksızlığa uğrayanların yardımından insanı mahrum eder. Yakında nefislerini ibadethanelerde hapsetmiş kavimler yani rahipler göreceksiniz. Onlara dokunma. Onları kendi halleri üzere bırak."

Halife Hz. Ebu Bekir, bütün kumandanlara böyle gerekli talimatlar vererek ve lâzım gelen öğütlerde bulunarak takım takım Şam tararına göndermişti. Bu kumandanların her biri, bir tarafta savaşa Oak ve birinin başı sıkılırsa diğerleri, onun yardımına koşup gidecek ti, Bir yerde 1oplandıklannda, hangisinin vazifeli bulunduğu ınmfa. kadfl ise M, ordu kumandanı olacaktı. Diğerlerinin onun maiyelipde

bulunması <> samanın uyulması gereken askeri bir kaidısiydi. Fakat oğlu Ebu Ubeyde de bu sefer bir bölükle Humus taraflarına nırınur olduğu için adı geçen kumandanların hepsine nazır tâyin edilmiştir. —Allah hepsinden razı olsun—.

ükbe oğlu Velid, İkrime ve Züi-Kelâ, Saîd oğlu Hâlid'in yanma Vardıklarında Hâlid, acele ederek öteki kumandanları beklemeyip, hebu üçünü yanına alarak Mâhânin üzerine yürüdü. Mânân, geri Çekilip Şam'a girdi. Hâlid de arkasından hareketle Şam yanında Merci Suffer denilen yerde ordusunu kurdu. Sonradan Mabatı, Rum askerleriyle sert bir çıkış yaptı. Yolları ve geçitleri tuttu. Yolda. Hâlid oğlu Saîd'i bulup şehid etti.

Hâlid, oğlunun şehid edildiğini haber" alır almaz bozulup, askeriyle beraber kaçarak kanadı kırık şahin gibi' Sü'i-Merve denen yere kondu. Ukbe oğlu Velid de onunla beraberdi. Fakat İkrime, şehre yakın bir yerde ayağını direyip durdu. Yoksa Mâhân, karakuş gibi yetişip İslâm askerlerine çok zarar verebilirdi.

O sırada Hasene oğlu Şurahbîl Irak tarafından dönerek Mediııı 've gelmiş olduğundan Hz. Ebu Bekir, onu Velid'in yerine Ürdün bölüğüne kumandan tâyin edince Hz. Şurahbîl, Şam ordusuna geldi. Saîd oğiu Hâlid'in maiyetindeki askerin yarısını alıp memur olduğu yere gitti. Sonra Medine'de bir miktar asker toplanmakla Hz. Ebu Bekir, onları Ebu Süfyan oğiu Muaviye'ye verip onu kardeşi, Yezidin maiyetine göndermiş olduğundan; Muaviye, Saîd oğlu Hâlid ile buluşunca onu, yanındaki kalan -askeri de alıp gitmiştir.

Adı geçen kumandanlardan As oğlu Amr, Filistin'e; Hasene oğiu Şurahbîl, Ürdün'e; Ebu Süfyan oğlu Yezid, Belka'ya ve Cerrah oğlu Bbu Ubeyde Câbiye taraflarına varıp ordularını kurmuşlardır.

İmparator Herakl, Arapların günden güne kuvvetlerini arttırarak, Arap Irak'ını ele geçirdikten sonra Şam'a doğru da yürüdüklerini görünce, telâşa düşerek Kostantiniyye'den çıkıp Suriye'ye geldi. Bir miktar vergi vermek üzere'Araplar ile barış yapmak istemişse de, kumandanları ona razı olmadıklarından o da Rumlardan ve Arap Hıristivanlardan çok sayıda asker toplayıp kardeşinin kumandası altında Olarak As oğiu Amr'a karşı (yüzbin) ve diğer bir general ile Ebu Ubeyde'ye karşı .(altmışbin) ve Yorgi adındaki general ile Ebu Süfyan oğlu Yezîcl'e karşı mükemmel bir ordu ve diğer bir general ile Şurahbîl'e karşı başka bir ordu gönderdi. Kendisi Humus'da kaleli.

Her İslâm bölüğünün karşılığı olan ordular, kendilerine nisbetle kat, kat fazla olduğundan kumandanlar, bir yere toplanmayı uygun gördüler. Hilâfet makamından da bu yolda talimat gelince, Yermük vadisinde toplandılar ve bir taraftan Yermük ve bir taraftan Vâkûsa yar ve uçurumlarını kendilerine siper ettiler.

Rumlar, bunu görünce onlar da çeşitli yerlerde olan ordularını Yermük mevkiine toplayarak İslâm askerlerine karşı büyük bir ordu kurdular. Yermük uçurumları, büyük bir hendek gibi iki tarafın da hareketi seçmesine tabiî bir engel idi. İslâm askerleri; düşmana nis-

betle çok az oldukları için, zaten hücuma kalkmayıp ancak Rumlar, hangi taraftan baş gösterseler o tarafa üşüşerek kendilerini .••avının yorlardı. Bu hal bir hayli zaman uzadı. Kumandanlar, Halifeden yar dım istediler.

Velid Oğlu Hz. Hâlid'in Irak'tan Şam'a Gelişi

Kumandanların yardım istemeleri üzerine Halife Hz. Ebu Bekir, Velid oğlu Hâlid'e yazılı - emir gönderdi. Müsennâ'yı yerine kay makam bırakıp, emrindeki kuvvetin yarısını alarak yardım için sür' atle Şam'a gitmesini emretti. Hz. Hâlid, ordusunda olan ashabın hepsini alarak yerlerine başka adamlar bırakmak istediyse de, bu bolü şe Müsennâ razı olmadı. "Ben, ashabı uğur sayarım. Onların yüzü suyu hürmetine Allah'tan yardım dilerim. Zaferi onların yüzünden bilirim" dedi.

Bunun üzerine Hz. Hâlid de askeri, onun razı olacağı şekilde iki ye böldü ve (onbin) kadar seçkin askerle Hîre'den çıktı. Kelb kabilesinin subaşı olan Kurâkir denen yere gelince, halkı karşı durduğundan onları vurdu. Pek çok ganimet malı aldı. Sonra susuz çöllerden ve kestirme yollardan geçerek beş günde Behra kabilesinin su yeri olan Seviy denen yere ulaştı. Halkını vurup yine pek çok ganimet ele geçirdller. Oradan hareketle Erek denilen yere geldi. Buranın halkı ei/, ye vermek üzere barış yaparak kurtuldu. Sonra Tüdmür'e geldi. Halkı ürkerek kaleye kapandılarsa da, harbe girişmeyip barışa yattılar. Oradan Karyeteyn'e geldi muharebe sonunda zafer kazandı ve epeyce ganimet malı aldı. Sonra Havarin denilen yere gelip halkıyla yaptığı muharebede onları yenerek kimini öldürdü, kimini esir etti.

Sonra Kasm denen yere geldiğinde Kuzâa kabilesinden orada bulunan Mcsceaoğuiları onunla barış andlaşması yaparak yakayı kurtardılar. Hazret-i Hâlid, oradan da hareketle Şam şehri yanındaki da ğm sarp geçidine gelince Fahr-i Âlem Hazretlerinin Ukab adındaki Siyah renkli sancağı onun yanında bulunduğundan burada onu açtı. îslâm askerlerinin şevk ve gayretini tazeledi. Bu sebepten dolayı oraya Scniyyetü'l-Ukab denilmiştir.

Hz. Peygamber'in sancağı ile Hz. Hâlid, Seniyyetü'l-Ukab'dan Merc-i Râhıt'a geldi. Gassânîler üzerine Yevm-i Fash dedikleri bayram günü ansızın hücum ile kimini öldürdü, kimini esir etti. Buradan Oavta-i Dımeşk üzerine gönderdiği çete de bir kiliseyi vurup yağmalayarak aldığı ganimetleri Hz. Hâlid'e getirdi. Rumlar, Havran tanı fini gözetip Yermük'ten bir haber beküyedursunlar, yan böğürlerinden ansızın Allah'ın Kılıcı Hz. Hâlid'in çıkıvermesi onları şaşırttı.

Hz. Hâlid ise sür'atle Busra'ya gitti. Ansızın orada bulunan Rum nskerlerini vurdu, bozdu, darmadağınık etli. Busra balkı cizye ver nıek üzere aman dilediler. Hz. Hâlid de barışçı yoldan Hısra'yı aldı. Umudan ganimet inallarının beşte birini, Medine'ye gönderdi. Honl'il

Mısra'dan hareketle Yermük yanındaki Vakûsâ'ya geldi. Rebîülâhir ıı vtınla Yermük ordusundaki kumandanlarla birleşti.

Fakat o sırada As oğlu Amr Gavr denen yerde bulunup, Rumların büyük bir ordusu ise Cıllık'da Ecnâdîn mevkiine hareket etmiş Olduğundan bütün kumandanlar, Velîd oğlu Hâlid ile beraber As oğlu Amr'm yardımına koştular. As, ordu kumandanı olduğu halde muharebe sırasında Rum ordusu bozuldu ve pek çok ölü verdi. Ashabdan da bazıları şehid oldu. Bu muharebede de Velid oğlu Hz. Hâlid'in pek çok '» yararlığı görüldü.

Bu muharebe Cemâdilûlâ ayı ortalarmda oldu. Soma bütün kumandanlar, yine Yermük ve Vâkûsa denen yerlerde toplanarak ünlü "Yermük Savaşı" yapılmıştır. O zaman Rumların ahlâkı çok bozulmuştu. Her tarafta halka zulüm ve tecâvüzde bulunurlardı. Ordularında çeşitli fuhuşlar yaygındı. Müslümanlar ise büyük küçük hepsi güzel ahlâk ile bezenmiş ve İslâm edepleriyle edeplenmiş olarak, vardıkları yerlerde herkese karşı güzel davranıyorlar ve her şeyde hak ve adalet üzere hareket ediyorlardı. Her türlü fuhuş ve kötülüklerden takınırlardı.

Hatta bu sırada, Rum generallerinden birinin, içyüzlerini öğrenmek için İslâm ordusuna göndermiş olduğu bir Arab, bir gün bir gece Müslümanlar içinde bulunarak dönmüş ve İslâm askerinin durumunu generale hikâye ettiği sırada, "Onlar, geceleyin hep rahib ve gündüzün hepsi askerdir. Aralarında hakkı yerine getirmek için zina edenleri taşlıyorlar. Hırsız, kendi hükümdarlarının oğlu bile olsa elini keHİyorlar" deyince, general, "Öyleyse yeryüzünde onlar ile uğraşmaktan İse yerin altı bize daha hayırlıdır" demiş olduğu rivayet edilmiştir.

Yermük Savaşı

İmparator Herakl'ın, Yermük tarafındaki askeri (ikiyüzkırkbln) kadardı. Onlara karşı İslâm askeri ise (kırkaltıbin) kişiydi. İçlerinde (bin) ashab vardı ki, (yüz)ü Bedir Muharebesi'ne katılmış (ilanlardandı. O zaman Rumlar, askerlerini (bin)er kişi olarak alaylara bölegeldiklerinden, misliyle karşı koymak gerektiğinden, İslâm askerleri de Şam'a gelince, o şekilde biner biner taksim olunmuştur.

Fakat Velid oğlu Hâlid'in Irak'dan gelişine kadar her kumandan, kendi komutası altındakilerle başlı başına harp ederdi. Her ne kadar Ebu Ubeyde'nin genel bir kumandanlığı vardı ve hepsinin ulusu idi. Fakat muharebe sırasında.kumandanların her biri başına buyruktu. Velid oğlu Hâlid, onları tek bir kumanda altına alarak hepsini bir orduymuş gibi kullanmıştır.

Rumların rahip ve keşişleri ordularına gelip bir ay kadar onları harbe Isteklendirp cesaret verdikten sonra, fedakârca hücuma karar verip Receb ayı haslarında harekete başladılar. Müslümanlar dıı on

ların hareketlerini hissettikleri için, tümen tümen harekete başladı lar. İşte o zaman, Hz. Hâlid meydana çıktı ve Allah'a hamd ve sena ile başlayarak bir hutbe okudu:

"Bugün, Allah'ın sayılı günlerinden biridir. Bugün öğünmek ve dikbaşhhk etmek zamanı değildir. Din uğrunda olacak savaşınızı sırf Allah rızası için yapın ki, yaptığınızdan razı olsun. Bu bir gündür ki, onun sonu vardır. Nizamlı ve düzgünce harp eden bir kavimle böyle dağınık olarak savaşmak uygun olmaz. Arkanızdaki adam, bu hail bilse engel olurdu. Memur olmadığınız hususda emir sahibinin emir ve fikrine uygun düşecek surette hareket edin."

Hz. Hâlid'in bu sözü üzerine "Fikrin nedir? Söyle" denilince, o da hutbesine şöyle devam etti:

"Ebu Bekir, sizi birbirinize yumuşak bir şekilde davran;p, kolayca uyuşurlar diye göndermiştir. Yoksa ne olduğunu ve olacağını bilse sizi bir araya toplamazdı. Sîzin bulunduğunuz durum, Müslümanlar hakkında kendilerini kuşatan şiddetli durumlardan daha şiddetlidir. Ve düşman hakkında onlara yardım etmekten daha faydalıdır. Allah hakkı için bildim ki, dünya sizin aranıza ayrıhk düşürmüş. İçinizden bazınız kumandanlığa seçilse, Allah ve halife yanında size noksanlık vermez. Geliniz, şu düşmanlara bakınız: Nasıl da hazırlanmışlar. Bu bir gündür ki, sonu vardır. Eğer bugün, biz onları hendeklerine püskürtürsek, daima onları püskürtürüz ve eğer onlar, bizi bozarsa bundan sonra kurtuluş yoktur. Şimdi geliniz, başkumandanlığı elden ele dolaştırınız. Biriniz bugün ve diğeriniz yarın, öbürünüz öbürgün kumandanlık etsin, tâ ki her biriniz sıra ile kumandan olasınız".

Hakikaten Rumlar, Müslümanların kat kat fazlası olduklarına, göre her gün bir kumandan feda olmak hatıra gelmez şey değildi. Bunun üzerine kumandanlar oybirliğiyle Velid oğlu Hz. Hâlid'i o gün başkumandanlığa seçtiler.

O sırada Rumlar, öyle mükemmel bir düzen üzere harp meydanı na çıktılar ki, hiçbir vakit o derece düzgün çıkmamışlardı. (İkiyüz) bu kadar alayları meydanda dalgalanıyordu.

Hz. Hâlid de (kırk) bu kadar alaya İslâm bahadırlarından biret bey tâyin Ederek İslâm askerlerini güzel bir surette harp düzenine fcoktu ki, Araplar, hiçbir zaman öyle düzgün olarak harp meydanımı <: ı kınamışlardı.

Alayları orta, sağ, sol, öncü ve artçı diye ayırdı. Ümmetin güve ıılIr adamı olan Ebu Ubeyde'yi orta'ya aldı. Ebu'd-Derdâ da hâkim İdi. As oğlu Amr ile Şurahbîl'i sağ kanada ve Ebu Süfyan oğlu Yezîd İle Ka'kâ'yı sol kanada geçirdi. Eşyem oğlu Kabâs'ı gözcüler üzerine memur etti. Mes'ûd oğlu Abdullah da yedek olarak bırakıldı.

Ebu Süfyan, İslâm askerini harbe isteklendiriyor ve onlara cesa ret veriyordu. Nitekim bu yolda pek çok çaba sarfetmiştir.

Esved OglU Mlkdad da. Bedir kahramanlarıyla beraber harp sat kumda İM ıı. d ; üresini okuyor, dinleyenlerin tüyleri ürperiyordu. Al lalı hepsinden rAzı olsun

Hz, Hâlid'in emriyle harbe girişildi. Süvariler çarpışmaya ve iki taraf da birbirine hamle etmeye başladığı sırada Medine'den bir haberci geldi. Hz. Ebu Bekir hasta olduğundan bazıları, onun halini öğrenmek üzere habercinin başına toplandılarsa da, muharebe daha yeni kızışmış olduğu için, "Halife tarafından yardım gönderilmek Üzeredir" gibi sözlerle geçiştirip gerçeği gizlemişti. Meğer Hz. Ebu Bekir (r.a.), Cennet'e göçmüş ve Hz. Ömer (r.a.), halife olmuştu. Başkumandanlığı da,Ebu Ubeyde'ye vermişti. İşte haberci başkumandanlık enirini getirmişti. Fakat el değiştirecek zaman olmadığından Hz. Ebu Ubeyde de geçici olarak, o emri gizli tutarak sonradan açıklamıştır.

İşte bu sırada Rum generallerinden ünlü Yorgi meydana çıktı., Velld oğlu Hz. Hâlid'i istedi. O da yanma gitti, iki taraf, birbirine aat vererek muharebeyi bırakıp karşılıklı konuşmaya giriştiler.

Yorgi, "Ey Hâlid! Doğru söyle, yalan söyleme. Çünkü hür olan lam, yalan söylemez. Beni aldatma. Kerîm olan adam, hîle etmez. Bizin Peygamberinize gökden bir kılıç indi de o da sana mı verdi ki onu hangi kavim üzerine sıyırsan o kavmi bozuyorsun?" deyince Hz. Ikıl id, "Hayır" deyince Yorgi "Ya sen niçin Allah'ın Kılıcı diye adlandırıldın?" demesi üzerine Hz. Hâlid "Yüce Allah, bizlere Peygamber gönderdi. Ben, onu yalanlayan ve onunla cenkleşenler içindeydim. Sonra bana Allah doğru yolu gösterdi. Ona bağlandığımda bana 'Sen, Allah'ın kâfirler üzerine sıyırdığı kılıcısın' dedi ve Allah'ın bana yardım etmesi için dua etti." dedi.

Bunun üzerine Yorgi, "Bana haber ver ki, neye davet ediyorsunuz?" deyince Hz. Hâlid "Ya İslâm, ya cizye; ya muharebe... Bu üç şey'in birine davet ederiz" deyince Yorgi "Sizin çağrınıza uyarak aranıza karışanların rütbesi nedir?" dedi. Hz. Hâlid de "Onun rütbesiyle bizim rütbemiz birdir" demesi üzerine Yorgi, "Onun için de sizin gibi, karşılığı ve alacağı mükâfat var mıdır?" diye sormuş. Hâlid de "Evet. Belki o, bizden daha üstündür. Çünkü biz, Peygamberimiz sağken ona uyduk, ki bize gaybdeıı haber verirdi. Ondan mucizeler gördük. Gördüğümüzü gören ve işittiğimizi işiten kimse Müslüman olmak lâzım gelir. Siz ise bizim gibi görmediniz, bizim gibi işitmediniz. Sizden hâlis bir şekilde içten inanarak İslâm dinine giren bizden daha üstün (dur" diye cevap vermiştir.

Yorgi, hemen kalkanım tersine çevirmiş ve Hâlid'in telkiniyle kelime i şehâdet getirmiş. Bunun üzerine Yorgi, boy abdesti alıp, Hâlid'in öğretmesi üzere iki rek'at namaz kıldıktan sonra hemen kılıcını çekerek Hz. Hâlid ile beraber düşman üzerine hamle etmiştir. Böyle Önlü bir generalin harp meydanında Müslüman oîuvermesi Rumlar'ın pek gücüne gitmiştir.

İsin hasında Rumlar, son derece sert bir saldırışla İslâm askerini yerle] inden kaldırdılar ve dönüş yollan üzerinde bulunan Ebu Cehil'in oğlu İkiline üzerine düşürdüler. İklime "Ben Allah'ın Resulü ile bumu muharebelerde bulundum, şimdi kaçmak ne demek-

tir. Benimle ölüm üzerine yeminleşecck var mı?" diye seslenince amcası Hişam ve Ezver oğlu Dırar (dörtyüz) kadar fedaiyle birlikte ölüm eri olup, Ez. Hâlid'in çadırı önünde hepsi de yaralı olarak dtl şünceye kadar mertçe cenk ettiler. Sonra bunların bir miktarı lyileş miş ve geri kalanı şehid olmuştur.

Başkumandan Hâlid ve general Yorgi, pek şiddetli ve uzun mu harebeler ettiler. İslâm askeri, öğle ve ikindi namazlarını işaretle kıldılar, O sırada Müslüman kadınları da gerçekten merdçe çarpıştılar, Gündüzün son ânında General Yorgi şehid oldu. Bir gün içinde en büyük bir dereceye kavuştu. —Allah bol bol rahmet etsin—.

İşin sonunda Rumların bitkin düştükleri bir sırada Hz. Hâlid, onların ortalarına pek sert bir saldırışta bulundu. Süvarilerle piyade:e rinin arasına girdi. Süvariler, piyadeleri bırakıp kaçtı. Piyadeleri at ların ayakları altında ezildi. Orduları bütün bütün bozuldu. İslâm askeri, arkalarına düştü. Arap atlısının önünden kaçıp kurtulmak ne kadar zor olduğu herkesçe bilinir. Rumların harp meydanında düşüp kalanlarına nisbetle kaçarken ölenler kat kat fazlaydı. Birçok alayları da Yermük ve Vâkûsa uçurumlarına yuvarlanarak paramparça oldular. Bir çoğunu da kaçarken Müslüman kadınları öldürdü ve Rumların kumandan ve ileri gelenlerinden pek çok ölenler oldu. Hatta İmparatorun kardeşi de öldü. Ölenlerin sayısı (yüzbin)i geçti.

İslamlardan da (üebin) kişi şehit oldu. İçlerinde İkrime ve oğlu Amr ve As oğlu Hişâm ve Said'in oğulları Amr ve Eban ve Haris Seh nıî'nin oğlu Saîd ve Haris oğlu Nadîr gibi meşhur adamlar ve ilk muhacirlerden niceleri vardı. Ebu Süfyan'm da bir gözü bir okla kör oldu. —Allah hepsinden razı olsun—. *

İşte bu büyük zafer, sonradan bütün Şam ve çevresinin alınmasına yol açmıştır.

Fihl Olayı

Yermük olayı üzerine Rumlar büyük ölçüde kuvvetlerini kaybettiklerinden Havran ve Cevlan gibi nice memleketler Müslümanlar eline geçmiştir. Ancak Ürdün tarafında Fih1 denilen yerel o Rumlar, (seksenbin) asker topladığından, bütün kumandanlar oraya giderek Zilka'de ayı içinde büyük bir savaş olmuştur.

Hz. Hâlid öncü askere ve As oğlu Amr bir kanada kumandan olup Ebu Ubeyde de bir kanadın idaresini eline almıştı. Asıl ordunun idaresi Ürdün tarafının kumandanı olan Hasene oğlu Şurahbîl'deydi. Süvari üzerine Ezver oğlu Dırar ve piyade üzerine de Ganem oğlu Iya/. memurdu.

Hz. Şurahbîl Fihl'e vardı. Rumların ordusuna karşı ordu kurdu İl.1 onlu arasındaki sular ve bataklıklar tecavüz hareketine engel Il on Umular, geceleyin bir yolunu bularak geçip İslâm askerini bas Ulur. Şurahbîl İse geceleri ıuyumayıp İhtiyat üzere bulunur olduğun-

dan sabaha kadar pek güzel savundu. Ertesi günü de muharebe sabahtan akşama kadar sürdü. Rumların birinci ve ikinci generalleri öldürüldü, orduları bozuldu.

Halbuki karanlık basmış olduğundan yollarını şaşırdılar. Sulara düştüler, bataklıklara saplandılar. Arkalarından İslâm askeri kovalayarak yetiştiklerini öldürüp (seksenbin) neferlerinden pek azı kaçıp kurtulabilmiştir.

Onüçüncü Hicret Senesinin Sonu

Hz. EBU BEKİR'İN OLUMU
ve
Hz. ÖMER'İN HALİFELİĞİ

Hz. Ebu Bekir (r.a.), hicretin onüçüncü yılı Cemâdilâhire aymm yedisinde hastalandı. Onbeş gün mescide çıkamadı. İmamlığı Hz. Ömer'e (r.a.) havale etti. Halifeliğe de onu uygun gördü. Önce Avf oğlu Abdurrahman'ı çağırdı, "Ömer'in halifeliği hakkında ne dersin?" diye sordu. O[1] da "İstediğinden âlâdır. Fakat biraz serttir" deyince, "Onun sertliği, benim yumuşaklığımı gidermek içindir. İş, kendi başına kaldığı zaman sertlik ve kızgınlık gibi hallerden vazgeçer. Ben, ona dikkat ettim. Ben, bir adama öfkelendiğimde o, yumuşak davranıyor ve birine yumuşaklık gösterdiğim zaman o, sert bir tutum takmıyordu" dedi.

Sonra Hz. Osman'ı (r.a.) çağırdı ve Hz. Ömer'i ondan sordu. O da "İçi, dışından âlâdır ve içimizde onun benzeri yoktur" diye cevap verdi Sonra Zeyd oğlu Said ve ensarm ulusu Hudayr oğlu Üseyyit ve Keki muhacir ve ensarm büyüklerine danıştı. Üseyyit "Bu işe muktedir bir adam lâzımdır ve Ömer'den uygunu yoktur" dedi.

Sonra Talha (r.a.), içeri girdi, "Sen Ömer'i veliaht mı yaptın? Sen varken onun halka nasıl muamele ettiğini gördün. Yalnız kaldığı laman ne yapmaz. Allah'ın yanma vardığında halkı senden sorar" dedi. Hz. Ebu Bekir "Beni kaldırınız" dedi. Kaldırıp oturttuklarında Talha'ya cevap olarak, "Rabbime kavuşup da benden sorunca: Yâ Rabbi! Kullarının işlerini onlarm en hayırlısına havale ettim, diye cevap veririm" dedikten sonra Hz. Osman'ı çağırtarak bir vasiyetname yazdırdı.

Hz. Ebu Bekir'in Vasiyetnamesi

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla:

"Aşağıdaki vasiyetname, Muhammed Resûlüllah'ın (s.a.v.) Halifesi Ebu Bekir'in dünyaca en son ve âhiretce en evvel anında, kâfirin imana ve günahkârın anlayışa geldiği bir zamanda yaptığı vasiyettir. Ben. Hattâb oğlu Ömer'i halifeliğe seçtim. Onu dinleyin. Ona En hayırlısını araştırmakta kusur etmedim. Eğer sabır ve adalet ederse beni doğrulamış olur. Yok eğer zulmeder ve yolunu de-

ğiştirirse ben gaybı bilmem, mazurum. Ben, ancak hayrı murad ettim. Herkes, yaptığının karşılığım görür ve zulmedenler, yakında ne hale düşeceklerini bilir. —Allah'ın selâmeti ve rahmeti hepinizin üstüne olsun—."

Hz. Ebu Bekir, bu vasiyetnameyi yazdırdıktan sonra başını pencereden çıkarıp dışarıda biriken ashaba karşı, "Size bir halife seçtim. Kazı mısınız?" diye sordu. "Kazıyız ey Resûlullah ın halifesi!" dediler. Hz. Ali (r.a.) "Ömer'den başkasına razı olmayız" dedi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) "Odur" dedi ve vasiyetnameyi kölesine verip dışarı gönderdi. Yüksek sesle okudu. Heıkes "İşittik ve itaat ettik" dedi ve herkesten önce Hz. Ali, Hz. Ömer'in yanma gitti. "Bu işin üstesinden gelecek işte şu kuvvetli ve güvenilir olan adamdır" dedi.

Sonra Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'i yanma çağırtarak ona birçok nasihat ve vasiyet etti.

v Bir aralık Seiman-ı Fârisî ile diğer bazı seçkin ashab, Hz. Ebu Bekir'in yanma girdiler ve "Bir öğüt veriniz ki gereğince hareket edelim" dediklerinde "Yakında size pek çok rızık kapıları açılacak. Birkaç günlük ömre aldanır» da yarın Allah'ın katında mahcup olmayınız" dedi.

Yukarıda geçtiği üzere Hz. Hâlid, Irak askerinin yarısını alıp da Şam tarafına yollandığında onun yerine Müsennâ Hîre emirliğinde kalmıştı. O sırada İran devleti, biraz kendisini toplayıp, Hürmüz adındaki kumandan ile Hire üzerine bir ordu göndermiş olduğundan Müsennâ, kardeşleri Mühennâ ve Mes'ûd ile beraber çıkıp Bâbil yanında İranlılar ile sert bir savaşa tutuştuklarında İran ordusunda bir fil vardı. Arap atları, ondan ürktüğünden, askerin harp düzeni bozulmuşken kahraman Müsennâ, birkaç yiğit ile yaya olarak filin üzerine hücum ederek öldürdüklerinden, İran askeri bozulmuş ve pek çoğu kırılmış ve kılıç artıkları Medayin'e kadar kaçıp İslâm askeri, Dicle nehri kıyılarına kadar çapul etmişti.

Fakat İranlıların büyük hazırlıkları vardı. Müsennâ ise, bir süre halifeden haber alamadığı için, canı sıkılarak hemen Hasase oğlu Bişr'i Hîre'de yerine kaymakam bıraktı. Kendisi oradan hareket ederek yukarıda yazıldığı gibi, halifenin ağır hasta olduğu gün Medine'ye geldi. Halifenin yanma çıktı. Halife, hemen Hz. Ömer'i çağırtarak, "Ben umarını kî bugün öleceğim. Sen, hemen halkı Müsennâ ile beraber gitmek üzere din uğrunda savaşa çağır. Din işlerinden sizi hiçbir felâket alıkoymasın. Resûl-i Ekrem'in ölümünde benim ne yaptığımı gördün. Halbuki halkın başına onun gibi bir felâket gelmemiştir. Bîr de ulu Allah, Şam askerine yardım edince Velid oğlu Hâlid ile Şam'a gitmiş olan Irak askerini Irak'a geri gönder. Onlar, oranın halkındandıiiar." diye vasiyet etti. Akşamdan sonra," yani bu onüçüncü hicret yılı Cemâdilâhire ayının sonuna sekiz gün kala salı gecesi akşam ile yatsı arasında (altmışüç) yaşında olduğu halde öldü. İki sene üç ay on gündenberi hasretini çektiği Fahr-i Kâinat'm (s.a.v.) yanma gitti.

Son sözü, "Yâ Rabbi! Müslüman olduğum halde ruhumu al ve beni hoşnud olduğun kullar arasına kat" mânâsına gelen âyet-i kerime olmuştur.

Cenazesi, Resûi-i Ekrem'in (s.a.v.) tabutu üzerinde götürüldü. Namazını Hz. Ömer, kabir iie minber arasında kıldı.

Fahr-i Âlem Hazretlerinin yanma gömüldü. Eaşı, onun iki omuzu hizasına kondu. Mağarada arkadaş olduğu gibi kabirde de ona komşu oldu. Kabrine Abdurrahman üe Ömer ve Osman ve Talha (r. a.) Hazretleri inai.

Hz. Ebu Bekir'in cahiliyet zamanında evlendiği Abdü'l-Uzza kızı Katile adındaki eşinden Abdullah adında bir oğlu ve Zatü'n-Nitakeyn denilen Esma adındaki kızı; ve'yine cahiliyet devrinde evlendiği ümmü Rûmân'dan Abdurrahman oğlu ve mü'rninlerin anası Hz. Âişe; ve İslâm olduktan sonra evlendiği Esma adındaki hanımından Muhammed adındaki oğlu doğmuştur. Yine İslâm'dan sonra evlendiği ensardan Zeyd'in torunu ve Hâris'in kızı Habîbe, kendisi öldüğü zaman gebeydi. Sonra Ümmü Gülsüm'ü doğurmuştur.

Abdullah, babasının halifeliğinin başlarında öldü. Çocuğu kalmadı. Esma, cennetle müjdelenmiş olanlardan Avvam oğlu Zübeyr'le evlenmişti. Abdullah adında bir oğlan doğurdu. Ve çok zaman yaşadı. Hatta Abdullah'dan sonraya kalmıştır. Abdurrahman da babasından sonra hayli zaman yaşamış... Çocukları ve torunları sürüp gitmiştir.

Muhmmed, Medine'de doğmuştu. Ashabın koyu dindarlarından sayılırdı. Hz. Âişe, sonradan Ümmü Gülsüm'ü, cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Talha'ya vermiştir.

Babası Ebu Kuhafe ise çek yaşlı olduğu halde Mekke'deydi. Oğlunun ölüm haberi Mekke'ye ulaşınca, halk birbirine girmişti. Ebu Kuhafe "Bu kargaşalık nedir?" diye sormuş "Oğlun öldü" dedikleri zaman "Büyük bir felâket" dedikten sonra "Yerine kim geçti?" diye sormuş "Ömer" dediklerinde "Dostu ve arkadaşıdır" deyip susmuş... Altı ay sonra, yani ondördüncü hicret yılının Muharrem ayında Ebu Kuhafe de (doksanyedi) yaşında ölmüştür.

Hz. Ebu Bekir'in öldüğü gün Ebu Erkam oğlu Erkam (r.a.) da sonsuzluk ülkesi olan âhirete göçtü. İlk Müslümanlardandı. Resûl-i Ekrem (s.a.v.), Peygamberliğinin başlarında onun evinde gizlenmiş ve Hz. Ömer de o evde İslâm olmuştu.

Hz. Ebu Bekir, halife olunca maliye işlerini ümmetin güvenileni olan Ebu Ubeyde (r.a.) üstlenmiştir. Hâkimi ise Hz. Ömer'di. Bir sene içinde iki kişi mahkemeye gelmemiştir. Kâtibi Hz. Ali'ydi. Sabit oğlu Zeyd ve Afi ân oğlu Osman ve diğer bazıları da gerektiğinde yazılarını yazardı.

Hz. Ebu Bekir'in üstünlükleri pek çoktur. Fakat hayat hikâyesi yukarılarda geçti. Tekrara lüzum yoktur.

Resûl-i Ekrem'in (s.â.v.) birinci halifesidir. Bütün ashabın en üstünüdür. Fazilet, iffet ve takvaca ve güzel ahlâk bakımından hepsinden yüksek idi.

Hazineden ayrılan nafaka ile orta halde bulunan Kureyşli bir muhacir gibi geçinirdi. Öldüğünde hiç birikmiş parası çıkmadı.

Devletin kendisine verdiği bir kölesi ve bir devesi vardı. Kendisine hazineden bir de kaftan verilmişti.

Son anlarını yaşarken kızı mü'minlerin anası Âişe'yi (r.a.) çağırmış ve "Biz, halife olahdan beri Müslümanların dirhem ve dinarım yemedik. Kaba ve bayağı yemeklerini yedik ve katı elbiselerini giydik. Bu köle, deve ve kaftan hazinenindir. Biz, Müslümanların işleriyle uğraşırken onlardan faydalandık. Öldüğümde üçünü de Ömer'e gönder" dedi.

Ölür ölmez Hz. Âişe, onları Hz. Ömer'e gönderdi. Hz. Ömer, Avf oğlu Abdurrahman ile otururken üçü beraber getirildiği zaman Hz. Ömer "Ey Ebu Bekir! Kendinden sonra gelenleri zahmete soktun, zor duruma düşürdün" diyerek ağladı. Gözlerinin yaşı yere dökülürken "Alın bunları hazine'ye teslim edin" deyince Avf oğlu Abdurrahman "Sübhanâllah! Ebu Bekir'in çoluk çocuğunu da mı hazine adına alacaksın? Bir köle ve bir deve ile beş dirhemlik eski bir kaftanın ne değeri var? Emretsen de onları geri çevirsinler" demesi üzerine Hz. Ömer "O, benim zamanımda olamaz. Ebu Bekir, onların reddini emretmiş. Ben, ona uyarım. Onun izine basıp giderim" dedi. Hakikaten her işinde Hz. Ebu Bekir'in tavır ve gidişatına uygun hareket etmiştir.

Bazı kimseler, onun hiddet ve şiddetine bakarak işin başında halifeliğinden ürkmüşlerse de tam bir adalet ve hak yolunu tutarak; Hz. Ali'yi de kendisine hâkim yapması, herkesi onun adaletli tutumundan hoşnud bırakmıştı.

Hz. Ebu Bekir'e halk arasmda "Resûlüllah'ın Halifesi" denildiği gibi, Hz. Ömer'e de kimi zaman öyle dendi. Kimi zaman da "Resûlüllah'ın Halifesinin Halifesi" denildi. Daha sonra "Mü'minlerin Emîr'i" ünvaniyle hitap edilmeye başlandı.

Hz. Ebu Bekir, ashab arasında meydana gelen ihtilâfları ve dönmeler belâsını giderdi. Bu suretle İslâm'ın kuvvetini bir yere topladı. Hîre eyaletini İran Devleti'nin elinden çekip aldıktan sonra, Şam şehrinin fetih sebeplerini hazırlamıştı.

Hz. Ömer, sahip olduğu bu iktidarı çok güzel kullanarak aşağıda yazılacağı gibi büyük fetihlere girişmiş ve başarmıştır.

Halife olur olmaz Cerrah oğlu Ebu Ubeyde'yi Şam ordusu başkumandanı yapmıştı. Çünkü Hz. Hâlid eşi bulunmaz bir başkumandan ise de, yukarda geçtiği üzere Nüveyre oğlu Mâlik hâdisesi gibi bazı mes'elelerden dolayı Hz. Ömer, ona gücenikti. Bundan dolayı Ebu Ubeyde'yi, başkumandan yaptı. Hz. Hâlid de onun emrinde kalmıştır. Bununla beraber Ebu Ubeyde'nin yanında bulunmak Hz. Hâlid'e güç gelmezdi. Çünkü Ebu Ubeyde, cennetle müjdelenen on kişiden biriydi. Üstelik ashabın halifeliğe yaraşır büyüklerindendi.

Hz. Ebu Bekir'in vasiyeti gereği Hz, Ömer, genel biat günü ilk hutbesinde halkı Irak savaşma çağırdı ve dedi ki: "Hicaz, size yerleşilecek bir yer değildir. Ancak otlak ornyıırak bir yurttur. Hicaz'ı, III

cadılar; ancak bu .şekilde elde tutabilirler. Yani Hicaz'ın korunması için seferler ederek kendilerine otlak aramaları gerekir. Allah'ın va'-dini yerine getireceği zamanlardır. Muhacirler nerede? Allah'ın size miras bırakmak üzere va'dettiği yerlere yürüyünüz. Yüce Allah Kur' an'da İslâm'ı öteki dinler üzerine üstün kılacağını va'dettiğinden di-nini yüceltecek ve dine yardım edenleri mutlu kılacaktır. Allah'ın iyi kulları nerede?" deyince önce Mes'ûd Sakafî oğlu Ebu Ubeyde, sonra ensardan Ubeyde oğlu Sa'd, daha sonra Bedir'de bulunanlardan Kay s oğiu Selît ayrılıp başkalarından evvel çağrıya uydular.

O sırada Müsennâ da doğrularak "Ey insanlar! Bu işi o kadar büyütmeyiniz. Biz İranlılarla savaştık, zafer kazandık. Onların bayın-dır yerlerini aldık. İnşâallah bundan sonra da meydan bizimdir" di d i . Bunun üzerine pek çok kimseler, Irak seferine aday oldular. M ü ' ^ n ünlerin Emîrl Ebu Ubeyd Sakafî'yi Hz. Hâlid'in yerine Irak ba.şku mandanı yaptı.

Ensardan Sa'd ile Selît'i, birer bölük ile onun emrine verdi ve E b u Uheyde'ye "Resûlullahin ashabının öğüdünü dinle ve onları işlerde ortak eyle" diye tavsiye etti. Halifeliğinin dördüncü günü onları yo la çıkardı. O sırada İran Devleti, Arap Irak'ının geri alınması yolun da el altından büyük hazırlıklara başlamıştı. .

Ebu Ubeyd Sakafî, ensardan Sa'd ve Selît ile Müsennâ, Medine' den çıkıp Irak'a gitmek üzere yola koyulduklarında Müsennâ, koşa ruk onlardan önce Hîre'ye gitti ve asker toplamaya başladı. Sonra Ebu Ubeyd, Sa'd ve Selît de Irak'a vardılar. İran Atabek! olan Rüsteın ise Câbân adındaki kumandanı bir ordu ile Fırat Bâdekley üzerine ve Kİ i'iı tun halasının oğiu olan Nersî adlı kumandanı da Kesker tara fini göndermişti. Müsennâ üzerine başkaca bölükler göndermiş ve ITiral boyundaki köyler halkını seferber etmek suretiyle toptan MÜS iuiii.Hii.il aleyhine ayaklandırmıştı.

Müsennâ, bü durumdan haberli olunca Hîre'den çıktı. Haftan de n> ıı yere kondu. Ebu Ubeyd ile arkadaşları da oraya gelip birleştiler

Cftbân'm yanında çok sayıda asker toplanmakla hemen Nemarık denen yere gelip ordusunu kurdu. Ebu Ubeyd de süvari üzerine M u •enna'yi memur ederek Câbânin üzerine yürüdü. Nemarık'da sert Olr savaş Oldu. İran ordusu bozuldu. Kaçanları, Kesker'de bulunan Nı 1.1 ordusuna yığıldı. Ebu Ubeyd, arkalarından koştu ve Kesker'in a l i tarafında olan sert muharebede Nersî ordusunu darmadağınık itti. I laltanat Attabek'i olan Rüstem, Câbânin bozulduğunu haber alin en Ne ı M'ye yardım için Câlînûs adlı kumandanı göndermişti. Fakat Onun varmışından önce Nersî, bozulduğu gibi Ebu Ubeyde taralın d.m gönderilen Mıisennâ ve Asım, köy ve kasabaların ileri gelenle 11 s toplanıp da Calînûs'un gelmesini bekleyen, halktan gelişi güzel toplanmış kuru kalabalığı vurup dağıttılar, Irak topraklarının cizye' •.ini topladılar lJüylece ısın ve mal güvenlikleri Müslümaıılarca sag binmiş olacaktı

KİMİ Ubeyci, bu ırada Câlînûa'un liârûsma'ya geldiğini haber nin almaz, hemen üzerine yürüdü. Unu da vurdu, bozdu, darmadağınık etti ve sonra ganimetlerle ve sağ salim Hîre'ye geldi.

Köprü Olayı

Câlînûs, yukarda geçtiği üzere yenik olarak Medayin'e döndü. Olup biteni devletine amaçtı. Rüstem, işe çok önem verdi. Behmen liauveyh adındaki kumandanı başkumandan tâyin ettirdi. Kisra'ya ait, olan ünlü Dıefş-i Kâviyâni adlı sancağı çıkardı ve Behmen'e teslim ederek büyük bir ordu ile onu Hîre tarafına gönderdi. Direfş-i Kâvlyânî kaplan derisinden yapılma ve çeşitli cevherler üe süslü ve tılsımlı olarak eni sekiz, boyu ise oniki arşın olan Dir sancaktı. En büyük savaşlarda çıkarılırdı. İranlılar onu uğurlu sayarlardı.

Behmen Hadveyh, onu alıp Medâyin'den hareketle, Fırat kenarına gitti. Nâtıf denen yere ordusunu kurdu. Ebu Ubeyd de gelip onun 'karşısında kondu ve iki taraftan Fırat üzerine köprüler kuruldu. Behmen Hadveyh, Ebu Ubeyd'i serbest kılıp, "İstersen geç, istersen ben geçeyim" diye haber gönderdi. Hz. Selît ile diğer kumandanlar, Ebu Ubeyd'i karşıya geçmekten ahkoydularsa da o, dinlemedi. Bu onüçüncü hicret yılı Şa'ban ayında karşı tarafa geçti ve narbe girişti.

Halbuki İran ordusunda birçok filler vardı. Üzerlerinde de çok savaşçılar vardı. Pek çok ziller çalmıyordu. Arap atları onlardan ürküp gerilediler. İranlılar ise fillerle saldırarak okları yağmur gibi yağdırıyorlardı. Ebu Ubeyd, hemen askeri atlarından indirdi. Yaya ve dalkılıç fillerin üzerine hücum ettirdi. Kendisi bir filin kolanını ve mahfesinin, yani oturacak yerinin bağlarmı kesti. Üzerindeki savaşçıları yere düşürdü ve hepsini öldürdü. İslâm askeri onu görünce cesaretlendiler ve hepsi bu şekilde fillerin üzerindeki mahfeleri yere düşürüp savaşçılarını öldürdüler.

Bu sırada Ebu Ubeyd, beyaz bir fille karşılaştı. Bir kılıçta hortumunu kesti. Fil de onu ön ayağiyle çarpıp altma aldı ve şehit etti. Sakîfoğulları kumandanlarından onun yerine geçenler, fili öldürdüler. Fakat onlar da birer birer şehit oldular.

Ebu Ubeyd, kendisinden sonra Sakîfoğulları kumandanlarından yedi kişiyi kendisinden sonra kumandan olmak üzere sırasıyla sayıp onlardan sonra Müsennâ'ya itaat olunmasını vasiyet eylemişti. Yedisi de kumandanlık makamına geçip şehit olduktan sonra Müsennâ, kumandanlık makamına geçti. Fakat askerlerin çoğu, onun yanında kalmayıp dağıldılar ve koşup köprüden geçmeye başladılar.

Mersed Sakafî'nin oğlu Abdullah köprüyü kesip, "Ey insanlar! Ya kumandanlarınız gibi siz de ölünüz veya zafer kazanınız" dedi. İranlılar ise köprü başına saldırınca bozgun asker, birbirini çiğneyerek niceleri Fırat'a dökülüp boğuldular. Müsennâ, kendisine uyan süvari ile onları arkalarından korumaya kalkışarak, "Ben, arkanızdayını. Du-

runuz korkmaınız kendi kendinizi öldürmeyiniz. Sonra hepiniz bir den geçersiniz" dedi.

Ebu Zeyd Taî bir iş için Hire'ye gelip, Müsennâ ile beraber bura ya gelmişti. Hıristiyan olduğu halde aynı milletten olmaları do layı siy le Müsennâ'nm yanında dayanıp pek güzel savaşmaktaydı. Bu sırada Müsennâ, evvelce suyu geçmiş olanlara seslenerek köprüyü bağlattı ve askerin arkasını koruyarak köprüden geçirdi. En sonra da kendili yaralı olduğu halde geçti.

Bu köprü başı savaşında pek çok ünlü kişiler şehid oldu. Uhud Harbi'nde bulunanlardan Ukbe ve Abdullah ile kardeşleri ve öteki ashabdan Seken oğlu Kays, ensardan Ebu Zeyd ve Ebu Ubeyd'in kaidesi Mes'ûd SakaiTnin oğlu Hakem ve kardeşi oğlu Hakem oğlu Cübeyr şehid olanlardan bazdandır.

Köprü başında en sonra şehid düşen Kays oğlu Selît (r.a.) dit. Onunla beraber Medine'den gelmiş olan asker dağılarak Medine'ye dönmüşlerdir.

Bu sefer harb meydanında düşüp şehit olan ve nehirde boğulan İslâm askerinin sayısı (dörtbin), kaçanlarınki ise (ikibin) ve Müsennâ ile beraber kalanlar (üçbin) kadardı. İranlıların da (dörtbin) kadar ölüsü vardı. Fakat savaş alanı onlarda kaldı.

Behmen, Fırat'ı geçip de İslâm askerinin peşine düşmek üzereyken, Medayin'de bir karışıklık çıkarak halk, ikiye ayrılıp biri Rüstem, öteki Fîrûzân ile beraber bulundukları haberi gelince, harbi bir yana. bırakarak Medayin'e dönmüştür.

Sağ ve sol kol kumandanları olan Câbân ve Merdanşah da onun ne için döndüğünü bilmediklerinden onun peşine düşmüşlerdi. Müsennâ, onların hareketinden haberli olur olmaz Ka'kâ'nm kardeşi Amr oğlu Âsım'ı yerine vekil bırakıp kendisi bir miktar cirid atlı ile arkalarına düştü. Onlara yetişti. İkisini de tutup esir etti. Leys köyü halkı da onların adamlarını tutup Müsennâ'ya teslim ile cizyeye bağlandılar. Bu suretle Müsennâ zafer ve ganimetle ordugâhına döndü.

Müsennâ

Hz. Ömer (r.a.), köprü olayını işitince pek çok üzülerek Müsennâ'ya yardım için Müslümanları din uğrunda savaşa çağırdı.

Irak tarafındaki kumandanların hemen Müsennâ'nm yanına gitmeleri için yazılı emirler çıkarıldı. Abdullah Zabî'nin oğlu İsmet'l kendisine bağlı olan halk ile beraber Müsennâ'nm emrine gönderdi, (cerir Bccelîyi (r.a.) kendi kavmi olan Becîle kabilesine kumandan yaptı. O da etrafta dağınık olan kavmini toplayıp Hîre tarafına gitti. Müsennâ da etraftaki Arap kabile ve aşiretlerini din uğrunda savaşa çağırınca başına çok sayıda asker toplandı. Hatta Nomiroğulları kı bilesi Hıristiyan oldukları halde, "Bil kavmimizle beraber harbede-

riz" deyip, Hilâl oğlu Enes'in emrinde olarak büyük bir topluluk ile Müsennâ'ya katılmak üzere geldiler.

Kısacası, iranlılara karşı Arap ve müşriklere karşı ehl-i kitap birleşerek harbe hazırlandılar.

Iran Devleti, bu durumdan haberli olunca Hemedanlı Mehran adlı kumandanı bir ordu ile Hîre tarafına gönderdi.

Müsennâ Kadisiye ile Haffân arasındayken Mehran'ın hareketini işitince Fırat kenarında ve. Küfe yakınında Uzeyb denen yere gelip verîr ve İsmet de buraya gelerek birleştiler.

Mehran, onların karşısına geldi ve Fırat'ı geçip harbe girişti. He-ııHM) saldırarak İslâm askerinin içine karıştı. Bu sırada Müsennâ'nın kardeşi Harise oğlu Mes'ud şehit oldu. Müsennâ ise İran ordusunun kalbine şiddetli bir hücumda bulunarak Mehrân'ı yerinden oynattı, ı.ıı şuada kanatlar da birbiri üzerine saldırdı.

Çok kanlı bir savaş oldu. Sonunda İran askeri bozuldu. Köprüle-ı inden geçmek üzere koşuştular. Fakat Müsennâ, onlardan önce köp-ııı başını tutunca ne yapacaklarını şaşırdılar. Aşağı yukarı hareket •der oldular. İslâm askeri, arkalarına düşerek akşama kadar yetiştik - lerinl vurup kırdılar.

Kılıç artıklarının peşine düşmek için Müsennâ tarafından gönderilen fırka Sabat semine vardı, vurdu. Halkını tutsak etti. Dicle kıyılarına kadar olan şehirleri ele geçirerek pek çok ganimet malları aldı.

Sonra Müsennâ, Hassasiye oğlu Bişr'i Hîre'de vekil bırakıp kendisi hey s ve Enbar taraflarına yöneldi. Hanafis panayırının toplandığı günde ansızın Hanafis'i bastı. Büyük çapta ganimetlerle Enbar'a döndü. Enbar'da bulduğu kılavuzlarla geceleyin hareket ederek Bağdad çarşısı yanında sabahladı ve Bağdad panayırını vurup yağma etti. Pek çok altın, gümüş ve çok kıymetli eşyalar alarak döndü. Büyük ganimetlerle sağ salim yine Enbar'a geldi.

Sonra Mudarib Acli'yi Rekân üzerine gönderip Tağliboğullarm-d;m bir aşireti vurdurdu. Daha sonra Hayyân Tağlibî oğlu Fırat ve Nehhaş oğlu Utbe ile birlikte Sıffıyn'a geldi. Orada bulunan aşiretleri, kaçmış oldukları için oradan Fırat'ı geçerek el-Cezîre yakasında Tağboğullaruıdan bir aşireti vurdu, mallarını ganimet olarak aldı.

Daha sonra bu tarafta bulunan aşiretlerin Dicle kıyılarında toplandıklarını işitince ileriye hareket etti. Tekrît'de o topluluğa yetişti. Onları da vurdu ve sayısız ganimet malı alarak Enbar'a döndü.

utbe ile Kırat da dönüşlerinde Fırat nehrini geçerek Sıll'iyıı larn fında karşılaştıkları bazı aşiretleri vurdular.

Böylece Müslümanlardan bul.un kabile ve aşiretler ürker oldu ve Fırat İle Dicle ara ı Müslümanların idaresine geçti.

Ebu Vakkas Oğiu Sa'd'm Kumandanlığı

İran Atabek'i olan Rüstem ile Fîrûzân adlı kumandanlar bir su redir birbirleriyle çekişmekteydiler. İslâm askeri ise yukarda geçtiği gibi Arap Irak'ını ele geçirmişti. İran büyükleri, hep birlikte Rüstem ve Fîrûzan'a gidip "Sizin birbirinize düşmeniz, devletin yıkılmasına sebep olacak. "Ya birlikte hareket ediniz, veya biz toptan sizin aleyhinize kalkarız" demişler. Onlar da herkesle birlikte Kisra Yezd-i Cürd' ün emri altında birleşerek hareket edeceklerini söz vermişlerdi.

Bunun üzerine Yezd-i Cürd'ün fermanı gereğince Medayin'de epeyce asker toplanmış Übbüle, Hire ve Enbâr taraflarına yine başka başka ordular gönderilmiştir. Müsennâ, durumu Medine'ye yazıp cevap bekliyorken, Irak halkı ayaklandığından askerini toplayarak Zîkar denen yere çekildi.

Halife Hazretleri ise, her tarafa mektuplar göndererek bütün şeyh ve reisleri, fikir sahiplerini ve kahramanları Irak seferine çağırdı. Müsennâ'ya da Müslümanların İranlılar arasından çıkıp da onlara karşı suların boyuna yayılmalarını ve Rebîa ve Mudar kabilelerinin bütün savaşçılarının ister istemez sefere gönderilmelerini yazdı.

Bunun üzerine Müsennâ, Müslümanların Hille'den Übbüle'ye kadar İranlılarla karşılıklı olarak kondurdu ve hükmü altında bulunanların hepsini sefere çağırdı. O sırada hac mevsimi girmişti. Hz. Ömer (r.a.), Mekke'ye gitti. Hacdan sonra Medine'ye döndü. Her yerden toplanan İslâm askerinden Irak'a yakın olanlar, doğru Müsennâ'mn yanma gitmekteydiler. Uzak olanlar ise Medine'ye gelmekteydiler. Böylece Medine'de haylice asker toplanınca Halife Hz. Ömer, Hz. Ali'yi Medine'de yerine vekil bıraktı. Kendisi sefere çıkmak üzere Medine dışına çıktı. Hıraz denen yerde ordu kurdu. Hz. Talha'yı öncü, Avf oğlu Abdurrahman ile Avvam oğlu Zübeyr'i birer kanada memur etti.

Fakat Hz. Ali, Talha, Zübeyr ve Avf oğlu Abdurrahman onun makamında kalarak ashabın büyüklerinden birinin başkumandanlıkla gönderilmesini uygun gördüler. O da onların görüşünü doğru buldu. Danışma sırasında, devlete ait mal toplamak memurluğuyla Hevazin'de bulunan Ebu Vakkas oğlu Sa'd (r.a.), başkumandanlığa lâyık görüldü. Bunun üzerine Hz. Ömer hemen onu çağırtarak Irak Ordusu başkumandanı yaptı. Kendisine de, "Ey Sa'd! Sana Allah'ın Resulünün dayısı ve ashabı dediklerine bakıp da gururlanma. Yüce Allah, kötülük ile kötülüğü yok etmez, ancak iyilik ile kötülüğü yok eder. Allah ile kul arasında kulluktan başka bir bağ yoktur: Allah, onların Itabbi ve onlar, onun kullarıdır. Fakat ölürken ki son durumları ve bu son nefesle ettikleri son sözleri bakımından birbirinden üstün olurlar. Ant-ak **kullukla Allah yanında karşılık bulurlar. Kak, Allah'ın Resuluapıyor idiyse sen de öyle yap ve sabrı elden bunluna." dedi**

Halife Hz. Ömer hu şekilde başkumandanına, öğütler verdikten

meysa ve Ma'dî Kerb oğlu Amr gibi ünlü yiğit kumandanlar vardı. Her biri, bir aşiretin başı idi.

Hz. Sa'd, bu (dörtbin) askerle Medine'den çıktı. Sonra arkasından ut i bin) Yemenli ve (ikibin) Necidli asker daha gönderildi.

Müsennâ'nm (sekizbin) askeri vardı. Esedoğulları kabilesi de (üç-bin) askerle onun yanma gelmişti.

Olaylar

Ebu Vakkas oğlu Sa'd (r.a.) Sîrâf'a varınca yanına hayli asker toplandı. Ordusu epeyce kuvvetlendi. Fakat o sırada Müsennâ'nm ya-ı a . ı açıldı ve öldü, yerini boş bırakmıştı. Öyle eşi az bulunur bir yiğidin böyle harpte ölümü büyük bir kayıptı.

İran Devleti o sırada Münziroğuliarı'ndan Münzir oğlu Kabus'u baba ve dedelerinin makamı olan Hîre hükümdarlığına getirerek, o çevrede bulunan Arapların toplanmasına ve anlaşmalarına memur etti. O da Kadisiye denen yere gelerek çöl Araplarmı toplayıp birleştirmeye çalışırken merhum Müsennâ'nm kardeşi Mühenne onu bastı. Kendisini ve adamlarını idam etti.

İşte Münziroğulları'nın sonuncusu budur. Bu sülâle onunla bitmiştir. Sonradan Müslümanlar tarafından Küfe şehri kurulduğundan, Münziroğulları'nın nice yüzyıllar hükümetlerinin başşehri olan Hîre şehri de harap olarak Münziroğulları'nın bütün eserleri yok olup gitti.

Mühenna öylece Kabus'u idam ettikten sonra Zukar'a geldi. Mü-•ennâ'nın hanımı Selma'yı alarak Sîraf'a gitti. Müsennâ'nm vasiyetini bildirdi.

Müsennâ hayatından ümidi kesilince Hz. Sa'd'a verilmek üzere şöyle bir vasiyet bırakmıştı: "İran ülkesine girmeyiniz. İranlılarla sınırlarda harp ediniz. Yüce Allah, Müslümanlara zafer verirse, ötesi onlarındır. Tersi olursa dönüp arkamzdakilere dayanırsınız. Onların yolunu daha iyi öğrenmiş olursunuz ve daha çok cesaret alırsınız. Tâ ki yüce Allah, onları yeninceye kadar böyle hareket ediniz" demişti.

Mühenna kardeşinin bu vasiyetini okuyunca gerek Sa'd ve gerek yanında bulunan arkadaşları üzülerek Müsennâ'ya pek çok acıdılar.

Hz. Sa'd Müsennâ'nm ailesine bakılmak üzere tavsiye ve tenbih buyurdu. Kardeşi Mühenna'yı onun yerine geçirdi ve Selma'yı alarak onu teselli etti.

O sırada Halife Hz. Ömer tarafından gelen talimat da Müsennâ'-nm vasiyetlerine uygun düşmüştür.

Ebu VakkasJOğlu Sa'd' n Ordusunun Kadisiye'ye Hareketi

Ebu Vakkas oğlu Sa'd (r.ıı), Hîral'lıı İken ordunun öncülüğüne,

selerden kumandanlar verdi. Her (on) kişiye Arif adiyle birer baş tâyin etti.

Burada Arab'ın ileri gelenlerinden ve büyüklerinden pek çok kini seler vardı. (Bin) kadar ashab olup, (doksandokuz) u Bedir'e katılan lardan oluşuyordu. (Yediyüz) ü de ashabın oğullarından idi.

Selman-ı Fârisî (r.a.), keşif ve durum kontrolüne memurdu. BU nun için durmadan orduyu dolaşıyor ve askeri savaşa isteklendiriyor du. Halife Hz. Ömer tarafından Rebîa Bahüî oğlu Abdurrahman (r.a.), ordu hâkimi tâyin edilmişti.

. Arap dâhilerinden ünlü Ziyad bin Ebîhi de ordunun yazı işlerine memurdu.

Askerin sayısı (otuzdörtbin) kişiydi. Fakat ordu mükemmel ve düzenliydi. Bir de evvelce Velid oğlu Hâlid ile Şam'a gitmiş olan (onbin) kadar Irak askerinin gelmesi emredilmiş olduğundan, onların katılmasıyla ordunun sayısı (kırk) bu kadar (bin) kişiye yükselecekti.

Hz. Sa'd Sîraf'tan kalkıp Kadisiye'ye vardı ve Fırat'ın bir kolu olan A t î k nehri ile Kadisiye hendeği arasındaki köprü karşısında ordusunu kurdu ve İranlıların gelişini beklemek üzere durdu. O zaman Şam başkumandanı Ebu Ubeyde de Şam'ın fethine çalışıyordu.

Ö z e t

Hz. Ömer (r.a.) halife olunca iki büyük devlet ile, yani Rum ve İran devletleriyle muharebe edilmekteydi.

Yermük olayında Rumlar, büyük yenilgilere uğrayıp Kostantiniyye yani Bizans İmparatoru Herakl'm kolu kanadı kırılmıştı. Fakat ashabtan ve İslâm meşhurlarından da nice kimseler şehid olmuştu. Bundan dolayı Şam başkumandanı olan Cerrah oğlu Ebu Ubeyde (r. a.), Şam'ı ele geçirmek üzere ordusunu kuvvetlendirmek için uğraşıyordu.

Irak başkumandanı Hz. Sa'd da Kadisiye'de kalarak İranlıları kendi üzerine çekmek ve gereği gibi yendikten sonra ileri atılmak isti yordu. İkisi de cennetle müjdelenen (on) kişidendiler. Birbiriyle yarış edercesine fetihler yapmışlardır.

Şam'ın Alınması

Yermük olayından soma İmparator Herakl Humus'ta karargâhını kurdu. Gerek Humus'un ve gerek Şam'ın korunmasına çalışmaktaydı.

Bu dördüncü hicret yılı başlarında Ebu Ubeyde (r.a.), öteki kumandanlarla birlikte Şam üzerine yürüdü. Şam çevresini, köy ve ki liselerini ele geçirdi. Rumlar »Şam şehrinin kapılarını kapattılar. İs lam asker) Şam'ı her yandan kuşattı.

Ebu Ubeyde, Cftblyc Kaplîil'ndıı; Velid oglı Hâlid, Dnğıı Kapısı'n

kapısında; Ebu Süfyan oğlu Yezîd, Küçük Kapı tarafında ve Ebu'd-Derdâ llazrecî de Berze denilen yerde konmuştular.

Zü'l-Kelâ da bir bölükle Humus yolunu korumaya memurdu. imparator Herakl ise Humus'un korunması için bir general üe yeter sayıda asker bıraktı. Kendisi de Humus'tan çıkıp aışında bir yer tutmuştu. Şam'ın korunmasını general Mahan'a bırakmıştı.

Kısaca, Herakl, bu iki şehrin korunmasına çok önem vermiş ve Şam'a yardım için bir bölük göndermişti. Fakat Zü'l-Kelâ onları bozdu. Şam şehri yardımdan yoksun kaldı. Kuşatma, birkaç ay uzadığından Şamlılar pek çok bunaldı.

Receb ayı içinde genaralin bir oğlu dünyaya gelince, kuşatılmış bulunan askere bir ziyafet verilmişti. Asker, yiyip içmekle uğraştığından yerleri boş kalmıştı. İslâm askeri ondan habersizse de Velid oğlu Hâlid, geceleri uyumaz düşmanın durumunu araştırmaktaydı. İçlerinden bıiini elde etmişti. Bu sebeple onların her hal ve hareketinden haber alırdı. Gerekirse kullanmak üzere ipten merdivenler hazırlamıştı. Bu sefer korunan yerlerin bu şekilde boş kaldığını iyice öğrendikten sonra hemen geceleyin askerini hazırladı 'Siz, sur üzerinde tekbîr sesini işitir işitmez bizim yanımıza çıkın ve kapıya saldırın" diye sıkıca söyledi.

Yanma Amr oğlu Ka'ka' ve Adî oğlu Mez'ûr gibi arslanları alıp kale sûrunun yanma gitti. İp merdivenleri kale burcunun üzerine attı. Ka'ka' ile Mez'ûr yukarı çıkıp merdivenlerin uçlarını bağladılar. Hâlid de yanındaki adamlarıyla yukarı çıktı ve burç üzerinde muhafızlar bırakıp tekbir almalarını söyledi. Kendisi aşağı inip kapıcıları öldürdü ve kapıyı açtı. Yukardakiler 'Allahü Ekber' diye seslenir seslenmez İslâm askerleri merdivenlere ve kapıya saldırarak içeri girdiler.

Şehir içine bir çığırışına düştü. Halk, ne olduğunu bilmedi. Ne yapacaklarını şaşırdılar. Bunun üzerine Rumlar, Ebu Ubeyde'ye haraç vermek üzere barış antlaşması yaparak onu askeriyle beraber içeri aldılar. Ebu Ubeyde Câbiye Kapısı tarafından barışçı yoldan ve Velid oğlu Hâlid Turna Kapısı'ndan çarpışarak girip ilerleyerek şehir ortasında kavuştular. Öteki kumandanlar da barışçı yoldan girmişlerdi. Bundan dolayı Hâlid'in girdiği taraf da barışla alınmış sayıldı ve Ebu Ubeyde fetih haberini Hafife Hz. Ömer'e bildirdi.

önceden Velid oğlu Hz. Hâlid ile Şam'a gelmiş olan (onbin) kadar İrak askerinin dönmesi, Hilâfet makamından emredilmişti. Irak başkumandanı Ebu Vakkas oğlu Sa'd (r.a.) bu sırada Kadisiye'de bulunuyordu, iranlılar ile harbe hazırlandığını bilen Hz. Ebu Ubeyde, Irak askerinin ölenlerinin yerini almak üzere Şam ordusundan bir miktar asker vererek eksiklerini tamamladı. Ebu Vakkas oğlu Sa'd'ırt kardeşi oğlu Utbe oğlu Hâşim'i onlara kumandan ve öncü askere Ka'-ka'yı memur edip Irak'a gönderdi.

Hasene oğlu Şırnhbil Ürdün kumandanı ve As. oğlu Amr Filistin kumandam oldular. II/,. Kbu Ubeyde onları da vıı/.lfe yerlerine gönder

di. Yezid'î Şam'ı korumak üzere bırakıp kendisi Hz. Hâlid ile birlikle Humus üzerine gitti.

Ürdün'ün Durumu

Haserıe oğlu Şürahbil (r.a.), Beysan'a varıp karşı koymaya çı kanları darmadağınık ederek Beysan'ı ele geçirdi. O sırada Ebu'l-Aver de Taberiya'yı kuşatmıştı.- Halkı, Beysan'ın alındığını işittikleri zaman onlar da barışçı yoldan Taberiya'yı teslim ettiler. Öteki Ürdün şehirleri de birer birer barışçı yollarla alındı. Böylece Ürdün vadisi toptan Müslümanlar eline geçmiş oldu. Beri tarafta Şam valisi olan Yezîd, Tedmür'e Dihye-i Kelbi'yi ve Havran'a Kuşeyrli Ebu'l-Ezher'i memur edip buralarını ele geçirdiler.

Yezîd'in kendisi de kardeşi Muaviye'yi öncülüğe memur ederek Şam'ın Akdeniz şehirleri tarafına gitmiş ve kolaylıkla Sayda, Cübeyl ve Beyrut şehirlerini ele geçirmiştir.

Ebu Ubeyde, Humus tarafında; As oğlu Amr da Filistin'de büyük fetihlere girişmişlerdir.

Irak'ın Durumu

Irak başkumandanı Hz. Sa'd, bu ondördüncü hicret yılı içinde Kadisiye denen yerde ordusunu kurup İranlıların gelmesini bekliyordu. Bu sırada Resker ile Enbar arasına çeteler göndererek çevreyi yağ madan geri kalmıyordu. Bu yüzden pek çok hayvan ganimet olarak ele geçirildiğinden orduda et ve başka yiyecekler bol bol bulunuyordu.

O sırada öncülüğe memur olan Temimli Abdullah oğlu Zühre tarafından Leysli Abdullah oğlu Bekir bir çeteyle Hîre'ye gönderilmişti. Meğer Hîre sınır komutanının kardeşinin evlenme günüymüş. Bekir, gelini (otuz) kadar kadın ve (yüz) kadar hizmetçileri ve Araplarca kıymeti bilinmeyen birçok son derece kıymetli eşya ile beraber alıp, orduya getirmişti. Hz. Sa'd da onları asker arasında bölüştürmüştü.

Rüstem'in Başkumandanlığı

İslâm askeri, bir ay kadar çevreyi yağmalayarak Kadisiye'de kıl di. İranlılar tarafından bir kıpırdanma olmadı. Halbuki Fırat kıyila rındaki köyler yıkık ve halkı bitkin bir halde olduğundan Kisra'ya durumlarını bildirerek şikâyette bulunmuşlar ve "Bizi korumazsanız loptan Araplara bağlanacağız" demişler.

Bunun üzerine Kisra Yezd-i Cürd, saltanat Atabek'i olan Rus tem**'e ordu ile çıkmasını emretmişse de Rüstem, sefere çıktığı takdir de** arkasından **rakiblerinin kendi aleyhinde harekete geçecekleri dü-**şüncesiyle başşehirden **ayrılmak istemedi. Ordu ile CallnÛS** adındaki kumandanı göndermek istermiş ve **kendisi** ◇ devirde Iranın en cesuı ve huri) fenninde usta ve tedbirli bir pehlivanı olduğu halde kâhin ve

müneccim olması dolayısiyle, "Arabın talihi iyidir. Şimdi bütün kuvvetimizle çıkarak büyük bir yenilgiye uğramaktan ise, birçok bölükler göndererek savunmada bulunularak harp talihinin yenmekten yenilgiye dönüşeceği zamana kadar vakit kazanmak daha iyidir" dermiş. Yezd-i Cürd ise şikâyet olayından üzgün olarak Rüstem'e "Ya sen gitmelisin, ya ben gitmeliyim" demiş olduğundan Rüstem, ister islemez ordu ile Medayin'den çıkıp Sabat'a gelmiştir.

İslâm Elçilerinin Medayin'e Gidip Gelmeleri

Hz. Sa'd, durumu Halife Hz. Ömer'e bildirince gelen cevabında, "Düşmanları çoğunsama. Allah'dan yardım iste. Allah'a tevekkül et. Akıllı ve yiğit olanlardan birkaçını elçilikle gönder. İranlıları dine çağırsınlar" diye buyurulmuş olduğundan Hz. Sa'd da Mukarrin oğlu Kuman, Ebu Rehm oğlu Yüsr, Huveyte oğlu Hamlete, Rebîi oğlu Hanzale, Hayyan oğlu Fırat, Süheyl oğlu Adî, Hâcib oğlu Utarid, Zümre oğlu Kays, Kays oğlu Eş'as, Hüsam oğlu Haris, Amr oğlu Asım, Ma'dî Kerb oğlu Amr ve Harise oğlu Mühenna adındaki kimseleri elçilikle Kisra'ya gönderdi.

Elçiler, Rüstem'in ordusuna uğramayıp doğru Medayin'e gittiler. Birer eski; başlıklı, geniş kısa kollu bir üstlük'e bürünmüştüler. Üzerle) inde silâhlarından başka değerli bir şey yoktu. Fakat atları kişneyeıek Medayin'e girerken kendilerinde heybet ve azamet vardı.

Yezd-i Cürd vezirlerini topladı ve Rüstem'i Sâbât'tan geri çağırttı. Gerekli danışmadan sonra elçileri yanma çıkardı ve tercüman araCÜlğiyle "Gelişinizin sebebi nedir?" diye sordu.

Mukarrin oğlu Numan arkadaşlarına, "İsterseniz tarafınızdan ben söyleyeyim. İsterseniz başkasını seçiniz, o söylesin" dedi. Onlar da "Sen söyle" deyince söze şöyle başladı: "Yüce Allah, bize acıyarak bir peygamber gönderdi. Bize hayırla emreyler ve kötülükten yasaklardı. Ona uyup bağlanmamız üzerine dünya ve öteki dünya mutluluğunu söz verdi. Kabilelerin birer kısmı ona uydu, ötekileri karşı geldi. Sonra bize Arabın karşı koyanlarından işe başlamayı emretti. Biz de ArapI mı başladık. Kimi istemeyerek ve kimi isteyerek İslâm'a geldiler. İstemeyerek olanlar sonradan memnun oldular. İsterek İslâm olanların da şeref ve şanları arttı. Sonunda onun şeriati üzerine toplandık ve getirdiği hükümlerin üstünlüğünü ve meziyetini anladık. Sonra emretti ki bize karşı olan milletlerden başlayıp onları da insafa çağıralım. Bunun üzerine sizi dinimize çağırıyoruz. İslâm; iyi, doğru ve güzeli beğenir, çirkini çirkin gösterir bir dindir. Eğer sîz ondan kaçınırsanız cizye, yani can ve mal dokunulmazlığınızı sağlayan vergiyi kabul etmeniz gerekir, Itıııı da kabul etmezseniz geriye savaşmak kalır. Şinı dl bizim dinimize girecek olursanız, burada Allah'ın kitabini ve onun hükmetmek üiere ba/ı Kimseleri bırakıp gideriz. Eğer cizye vere cclt olu manii onu da kabul ederiz ve sizi korur gözetiriz. Yoksa sava şırız diyecevap verdi .

Kisra Yezd-i Cürd dedi ki: "Yeryüzünde sizden daha talihsiz ve sayıca daha az ve daha kötü bir millet bilmiyorum. Biz, öteden beri sizin işinizi Hîre tarafındaki köylerin halkına bırakırdık. Onlar bize yeterdi. Siz de İran'a karşı koymaya kalkışmazdınız. Eğer size sonu tehlikeli ham bir hayal geldiyse ona aldanmaymız. Yok eğer gelişiniz ihtiyaçtan dolayı ise fakirlerinize yiyecek ve ileri gelenlerinize giyecek veririz ve sizin üzerinize yumuşaklıkla davranacak bir hükümdar tâyin ederiz."

Bunun üzerine Zürare oğlu Kays söze başlayarak, "Ey hükümdar! Bunlar Aralıların ileri gelenlerindendir. Eşraf, eşraftan utanır. Eşraf, eşrafa saygı duyar. Ben söyleyeyim de onlar şahit olsun. Bizini kötü durumlarımız dediğiniz gibiydi. Belki daha da kötüydü." dedikten sonra Numan'ın sözlerini başka bir şekilde, fakat dirice söyledi. Sonunda "Ya cizye, ya kılıç. İkisinden birini seç. Veya Müslüman olup canını kurtar" dedi.

Yezd-i Cürd kızıp köpürerek, "Benden önce elçi öldürmüş bir hükümdar olsaydı ben, ikincisi olup sizi öldürürdüm" dedikten sonra bir zenbil toprak getirtti. "Bende sizin için başka şey yok. En büyüğünüz kim ise bunu yüklensin de başkanınıza götürünüz. Ve büiniz ki hepinizi Kadisiye hendeğine gömmek ve ülkenizi Şâpür'dan daha şiddetli surette çiğnemek için Rüstem'i göndermek üzereyim" dedi.

Hemen Amr oğlu Âsim kalktı "Onlarm eşrafı ve ulusu benim" diyerek zenbili yüklendi ve çıkıp hayvanına bindi. Zenbili sırtına aldı ve arkadaşlariyle beraber yola koyuldu. Döndüğünde "Ey Sa'd! Müjde, yüce Allah, onların toprağım bize verdi" demiştir.

Yezd-i Cürd, Rüstem'i çağırıp "Bunların en büyüğü en ahmakıdır ki zenbili yükleniyordu" deyince Rüstem "Sanırım ki en büyükleri değil ve ahmak da değildir. Fakat bunu uğur saydı" demiş ve asıl onun İran toprağını götürmesini, kendisi uğursuzluk olarak nitelemiştir.

Şâpûr, Zi'l-Etkâf adındaki İran şahmın çöl Araplarmdan çok adanı öldürdüğü meşhurdur. Yezd-i Cürd, onunla bunun için öğünmüştü. Halbuki o zaman ile bu zaman arasında çok fark vardı. İran devletinin kuvveti zayıflamış ve halkın ahlâkı bozulmuştu. Daha yeni ahlâkla rını düzeltmiş olup, kalbleri iman nuru ile aydınlanmış olan Araplara karşı duramayacakları açıktı. Yezd-i Cürd, bu gibi incelikleri bilmediğinden Şâpûr olayını hatırlatarak İslâm elçilerini korkutmayı hayâl etmişti. Ama Rüstem, oldukça durumun hakikatlerini biliyordu Bu bakımdan işin sonunun nereye varacağını düşündükçe ümidini yi tiriyor ve kaygılanıyordu.

Rüstem'in Hîre'ye ve Oradan Kadisiye'ye Gidişi

RÜstem yıldızların hükümlerine bakıp, Arapların talihlerinin mutlulukvadettiğini,fakatİranlılarıntalihlerininuğursuzlukgetireceğiniçıkardığındansıyrılmaya

Çalışmışsa da, Kisra Yezd-i Cürd'ün ısrarı üzerine çaresiz kalıp, İslâm ilcilerinin dönüşlerinden sonra ordugâhı olan Sabât'a gelince yine Yezd ı Cürd'e bt.şvuıarak bu görevden alınmasını rica etmişse de uy- |gun görülmediğinden üzgün olarak, harekete karar vermiş ve hemen Ordusunu harp düzenine sokarak Sabat'tan hareket etmiştir.

(Kırkbin) kişiden oluşan öncü askere Calinus'u kumandan ya- Ueriye gönderdi. Artçıya (yirmibin) kişi ayırdı. Kendisi (altmış- lım) kişiyle yürüdü. Sağ ve sol kollara Mihran ve Firuzan adlı kumandanları tâyin etti. (Otuz) da fil hazırlayarak (onsekiz) ini ortaya ve (uniki) sini sağ ve sol kollara vermiştir. Calmus da Rüstem gibi müneccimdi. Yani o da gök bilgisinden onlar, yıldızlardan hüküm çıkarirdı. Yıldızlardan çıkardığı hükümlerin Arapıarm yararına oldu- i.ıımı bildiğinden Sabat köprüsünden geçerken Rüstem'e kavuşunca "Sen, benim gördüğümü görmüyor musun?" demiş. Rüstem de "'Evet. Ama ben, bir yular ile yediliyorum. Boyun eğmek zorundayım." diye cevap vermişti.

Rüstem, Sabat'tan yürüyüşe geçerek Kadisiye'ye giderken kendi- llnin İran hükümdarı yanında bulunan kardeşi Bendevan'a sohbet tarzında yazmış olduğu mektubunda demiş ki:

alclerinizi onarınız, savaş malzemelerini hazırlayınız. Harbe hazırlanınız. Araplar sizin çoluk çocuklarınızı, mal ve mülklerinizi paylaşacak gibi görünüyor. En çok gücüme giden şey, şahm bana ya sen gitmelisin ya ben gitmeliyim demiş olmasıdır. Benim niyetim, bir süre Araplara savunma yaparak uğurları uğursuzluğa dönüşünceye kadar zaman kazanmaktır. Çünkü Balık burcu suyu bulandırdı. Nuaym yıldızları ise güzel. Zühre de güzel ve Mizan orta halli oldu. Mirnlı gitti. Bu yıldızların hükümlerine bakılacak olursa o millet, bize üstün gelir ve bu ülkeleri alır. Bu devlet batar. Sasanî hükümdarlarının soyu tükenir. İranlıların durumuna ağladım. Sasanîler için yandım. O taç ve tahta yazık, o mutluluğa yazık! Bu sözleri valideye söyle. Benim tarafımdan onunla vedalaş. Bu cihan sarayından gönlünü al. Çünkü vakit daraldı. Bundan sonra şah, benim yüzümü görmeyecek, itenim için kurtuluş yok. İran yurdu hoş kalsın. Çünkü dünya, hükümdara dar olacak. Uğurunda canını feda et. O meşhur sülaleden yalnız o kaldı. Benim Araplarla işim son buluncaya kadar sen, onu koru. Dünyada ondan başka efendi yoktur. Ondan başka Sasanîlerin bir hatırası kalmadı. Ondan sonra bu soydan kimse görülmez. Taht, çünkü minberle beraber ola. Bütün dünya Ebu Bekir ve Ömer adıyla dola. Bu yokuşun önünde uzun bir iniş var. Ondan sonra ne taht görürsün ne hükümdar. Mutluluktan ancak Araplar pay sahibi olur. Benim gönlüm kanla doldu. Benzim sararıp soldu, ağzımın suyu kurudu ki benim pehlivanlığım zamanında Sasanîlerin bahtı ters döndü. Eğer Süngüyü dağa, taşa vursam geçer ve oklarını demiri delerken şimdi çıplak adamlara islemiyor. Kılıcım, filin ve arslanın boynuna düşse yere dır ininken Arapların derisini kesmiyor. Bilişten zarar gördüm. Keşke aklım obua aydı Kötü günleri bilıneseydiın. Kadisiyc kabrim;

zırh, kefenimdir. Sen, benini derdimle dertlenme. Cihan .şalımdan uy rılıııa. Sen sağ ol, §ahm gönlü seninle sevinçli olsun".

Sonra Rüstem, âğır bir yürüyüşle ve ümitsizlik içinde Hîre'ye doğ ru giderken iranlılar bir Arabi tutsak ederek yanma getirdiklerinde Rüstem, ondan, "Buraya neye geldiniz, ne istiyorsunuz?" diye sormuş. O da, "İslâmdan kaçındığınız sürece yüce Allah'ın bize vadettiği yerleri isteriz" diye cevap vermiş ve Rüstem ona, "Eğer daha önce öldürülürseniz?" deyince "Bizden ölen cennete gider ve geri kalanlarımıza yüce Allah va'dini yerine getirir" demiş. Rüstem, "Öylev se Allah, bizi sizin elinize teslim etmiş desene" deyince, "Sîzi bize teslim eden, kötü işlerinizdir. Çevrende gördüğün kalabalığa aldanma Sen, insan ile uğraşmıyorsun. Kaza ve kadere karşı gidiyorsun" de yince Rüstem, kızarak Arab'ın boynunu vurmuş.

O sırada İran askerleri çevreye yayılarak mal ve yağma etmeye ve ırz ve namusa saldırmaya başladıklarından halk, ağlayıp sızlaya rak Rüstem'e şikâyette bulununca o da, "Ey İranlılar! O öldürdüğüm Arap doğru söylemiş" dedi. O askerlerden bazılarını öldürdükten sonra Hîre'ye gitmiş ve ileri gelenlerini ve eşrafını çağırtarak Araplara karşı koymadıkları için onlara çıkışınca, içlerinden biri, "Sen zafer den âciz olup da bir de bizi kötüleme" diye ona karşılık vermiştir.

Rüstem, Necef denen yere varınca gece rüyasında görmüş ki: Gökten bir melek inmiş. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ile Halife Hz. Ömer de beraber imiş. Melek, İranlıların silâhlarını alıp Resûl-i Ekrem'e (s.a. v.) o da Hz. Ömer'e vermiş Rüstem, sabahleyin uyanıp, bu rüyadan dolayı üzgün ve kederli bir hal almış. Kendisi Necef'teyken Ebu Vakkas oğlu Sa'd'm bölük bölük çıkarmış olduğu çeteler; etrafı yağmalamakta bulunmuştu.

Rüstem ise Medayin'den çıkalı ayak sürüyerek ve İran hükümdarı tarafından çabuk davranması istendikçe birer bahane bularak güç belâ (altı) ayda Kadisiye'ye gelebilmişti.

Kısacası Rüstem, işin sonundan kaygılıydı. Fakat İran işi müba lâğalarla ve sahte gösterişlerle Arapları ürkütmek ve bir yolunu bularak barışa ve savaşı bırakmaya razı etmek istiyordu. Her zaman Araplara İran Devleti'nin büyüklüğünden söz açarak, "Yezd-i Cürd, meşhur Nuşirevanin torunudur. Onun üstünde şah yoktur. Yalnız (onikibin) tasmalı ve küpeli köpeği ve doğanı vardır. Fillerinin ve öteki harp malzemelerinin sayısını varın ona kıyas edin. Sizin ise filleriniz yok ve başka harp âletleriniz pek eksik. Askeriniz çıplık, bas kumandanınız çıplak. Bu hal ile öyle şanı büyük bir hükümdara karşı koymak akıl işi değildir. Siz bir ekmeğin hem açı hem tokusunuz. Size yivecek vereyim, şah'dan ihsanlar alıvereyim. Yazık size acıyorum. Kendi mahvmıza sebep olmayınız" yollu sözler söylerdi. Araplar İse onun böyle boş sözlerine kulak asmayıp, samimî olarak onu dine çağırırlardı.

/

Kadisiye Savaşı

Kadisiye'de Ebu Vakkas oğlu Sa'd'ın ordusu (otuzdörtbin) kişiydi. Hâşim ve Ka'ka' ile Şam'dan geri gelen Irak askerinin gelişiyle Kadisiye ordusu (kırkdörtbin) e yükselecekti. Fakat daha bu askerin gelmesinden önce Kadisiye'de savaş başlamıştı.

Rüstem'in emrinde (yüzyirmibin) kişi vardı. (Otuzbin) i birbirinden ayrılmasın diye zincirlerle birbirine bağlanmıştı.

Rüstem, böyle büyük bir kuvvetle Kadisiye'ye vardı. İslâm ordusuna karşı Atik nehri boyuna ordusunu kurdu. Fillerini dizdi, askerini düzene soktu, her tarafa korku ve ürküntü verdi.

Ertesi sabah Rüstem, aşağı yukarı giderek ordusunu kontrol ettiği sırada köprü başına geldi. Arap öncü askeri kumandanı olan Zühre'yi çağırttı. O da geldi. Görüştükleri zaman Rüstem, ona tatlı dille, "Siz, bizim komşularımızsmız. Bazen bize başvururdunuz. Biz de size ihsan ederdik" diyerek bazı şeyler vermek üzere barış teklif etti.

Zühre de, "Biz, dünyalık istemek için gelmedik. Bizim önceki halimiz dediğiniz gibiydi. Sonra yüce Allah, bize Peygamber gönderdi. Bizi hak dine çağırdı. Biz de ona uyduk ve bağlandık. Bu dini kabul etmeyenlerin üzerine bizi gönderdi ve yardım va'detti." dedi. Rüstem, "O hak din nedir?" deyince Zühre, "Bu dinin temeli Kelime-i Şehâdettir, bir de insanları yaratıklara tapınmaktan Hakk'a kulluk etmeye çevirmektir. Siz de bu hususta kardeşsiniz. Çünkü hepimiz Âdem ve Havva'nın çocuklarıyız" dedi.

Bunun üzerine Rüstem, "Biz, bu dini kabul edersek dönüp gider misiniz?" diye sordu. Zühre de, "Eyvallah" diye cevap verdi. Rüstem, ordugâhına döndü. İran büyüklerini topladı. Zühre'nin sözlerini onlara söyledi. Onlar, kesin olarak buna yanaşmadılar. Rüstem ise her nasıl olursa işi barışçı yoldan bitirmek emelinde olduğundan, Ebu Vakkas oğlu Sa'd'a adam gönderip, konuşmak için memur istedi.

Hz. Sa'd da Âmir oğlu Rebî'yi gönderdi. Rebî, zırhını giydi, kılıcını kuşandı ve atma binerek Rüstem'in ordusuna gitti.

Rüstem, çadırında yaldızlı taht üzerinde oturmuş, sırma işlemeli yastıklara yaslanmış ve çevresine sırmalı döşemeler döşenmiş olduğu haldeyken Rebî, yanma doğru gitti ve atının ayağı döşemeler üzerine basınca "İn" denilince indi. Atım bağlamak üzere iki sırmalı yastığı yardı ve yularının ucunu onlara geçirdi. Hayvanının çuluna büründü ve kargısına dayanarak ve o süslü ve altın sırmayla işlenmiş olan döşemeleri çiğneyerek Rüstem'e doğru yürüdü. Kargısını döşeme üzerine dikerek, kendisi toprak üzerine oturdu ve "Bize göre sizin böyle döşemeleriniz üzerinde oturmak uygun değildir" dedi.

Rüstem, tercüman aracılığıyle, "Buraya gelmenize sebep nedir?" diye sorunca Rebî "Bizi Allah gönderdi. Tâ ki kullarını dünya darlığından genişliğe çıkaralım. Sapık dinlerin boyunduruğundan kurta-

rahm. İslâm adaleti içine getirelim" diye cevap verdi. Rüstem, "Bu işi düşünmek üzere bize zaman verir misiniz?" deyince Rebî "Evet. Bir veya iki gün zaman verebiliriz." deyince Rüstem, "Yok, öyle değü. Fikir adamlarımız ve mületin ileri gelenleriyle mektuplaşmcaya kadar zaman isteriz" deyince Rebî "Resûl-i Ekrem (s.a.v.) in sünneti üç gündür. Bu süre içinde düşün. Ya İslâm! seç ki o zaman sizi ve memleketinizi bırakıp gideriz, veya cizyeyi kabul et ki biz, onu da kabul ederiz. Gerektiğinde sizi korur ve gözetiriz. Yahut dördüncü günü harbe hazır ol. Ben, bu söyleyeceklerime arkadaşlarım tarafından kefilim" dedi.

Rüstem, "Sen, onların başkanı mısın?" deyince, "Hayır başkanı değilim. Fakat Müslümanlar, bir bütündür. Birinin uygun gördüğünü ötekiler de uygun bulur" deyip döndü.

Rüstem, milletinin büyükleriyle başbaşa kalıp danışmada bulundu. "Bu adamın sözleri gibi açık ve değerli söz işittiniz mi?" deyince "Allah korusun bu kıyafette olan herifin aklına uyalım da dinine mi girelim? Elbiselerini görmüyor musun?" demeleriyle Rüstem "Yazık size ki elbiseye bakıyorsunuz. Söze, fikre ve ahlâka bakınız. Arap, elbiseye değer vermez. Şan ve şerefini korur" demiş.

Ertesi gün Rüstem, Rebî'nin tekrar gönderilmesini istedi. Hz. Sa'd, onun yerine Muhassin oğlu Huzeyfe'yi gönderdi. Huzeyfe de Rebî'nin kılık ve kıyafetinde gitti. At üzerinde olduğu halde Rüstem'in çadırı önünde durdu. Rüstem "Önceki elçi niçin gelmedi?" diye sordu. Huzeyfe "Komutanımız, her halde bizim aramızda adalet eder. Bugün nöbet benimdir" diye cevap verdi.

Rüstem, ateşkesin süresini sordu. Huzeyfe, "Dünden başlayarak üç gündür" dedi ve atından inmedi. Dönüp gitti. Ertesi günü Rüstem, yine bir memur isteyince Sa'd Hazretleri Şube oğlu Mugîre'yi gönderdi. Rüstem, bugün daha çok büyüklük gösterişinde bulundu. Çadırından bir ok atımı uzaklığa kadar halılar ve güzel döşemeler döşetmiş ve kumandanlarına som sırma elbiseler giydirmişti.

Mugîre ise yırtık bir gömlek ile Rüstem'in çadırına gitti ve yanına oturdu. Hemen ona başka bir yer gösterdiler. Bu işe Mugîre'nin canı sıkılarak dedi ki: "Ben, sizin gibi akılsız bir millet görmedim. Bizim bazımız bazımızı kul edinmez. Sizi de öyle sanırdım. Kiminiz kiminizin efendisi olduğunu bana haber vermeliydiniz. Bununla beraber ben size kendiliğimden gelmedim. Siz beni çağırdınız. Bugün anladım ki siz yenik düşeceksiniz. Çünkü bir hükümdar bu ahlâkla ayakta durmaz."

İranlıların aşağı takımı "Allah için, bu Arap doğru söylüyor" demişler. Büyükleri ise "Bu herif, ortaya kullarımızın ve hizmetçilerimizin doğru bulup sarılacakları bir söz attı" diyerek hoşnudsuzluk göstermişler. Sonra Rüstem Mugîre'ye dönerek, İran saltanatının şanının büyüklüğünden ve Arab'ın küçüklüğünden ve şansızlığından söz ederek, "Sizin geçiminiz pek kötü bir durumdaydı. Kıtlık ve pahalılık zamanında bize gelirdiniz. Biz de size hurma ve arpa verirdik" diye

başa kakarak "Şimdi bu hareketiniz de öyle bir ihtiyaca dayanıyor. Kumandanınıza elbise ve katır ve (bin) dirhem ve her birinize birer yük hurma verelim de dönüp gidiniz. Sizi öldürmek istemiyorum" deyince Mugîre "Biz, önceden dediğiniz gibi pek kötü bir durumdaydık. Fakat dünya, değişiklik ve nöbetleşme yeridir. Siz, yüce Allah'ın verdiği nimetlerin şükrünü yapmadığınızdan durumunuz bozuldu. Bize ulu Allah, Peygamber gönderip ona uyarak kötü hallerimiz, güzel hale dönüştü" dedikten som'a öbür elçiler gibi onu İslâm ve cizye ve savaş arasında serbest kıldı ve "Bizim adamlarımız, sizin ülkelerinizin yemeklerini tattılar. Artık buna dayanamayız diyorlar" dedi ve Rüstem "İsteğinize kavuşmadan ölürseniz?" deyince Mugîre "Bizden ölenler cennete gider, geri kalanlarımız size üstün gelir" diye cevap verdi.

Rüstem öfkelenerek "Hepinizi yok etmedikçe barış antlaşması yapmam" diye yemin etti. Mugîre de dönüp gitti. Arkasından Rüstem, bir memur koşturup, "Köprüyü kıracak olursa yarın gözünü patlatırım" diye haber göndermiş. Memur, yetişip Rüstem'in bu sözünü bildirince Mugîre ona, "Beni hayır ve sevapla müjdeledin. Eğer bu günden sonra sizin gibi müşriklerle din uğrunda savaşmayacaksam öbür gözün gitmesini de isterdim" diye cevap vermiş.

Rüstem, İslâm elçilerinin yanında her n6 kadar böyle yiğitlik gösterisinde bulunuyormuş, ama kendi adamlarına ve komutanlarına başka dil kullanıyor ve onları her nasıl olursa olsun Müslümanlarla uyuşmak yoluna çevirmeye çalışıyormuş. Bu sefer Mugîre'nin dönüşünden sonra onlara, "Siz nerede, onlar nerede? Vallahi onlar, doğru olsunlar, yalancı olsunlar gerçekten adamdırlar. Vallahi akıl ve dirayetleri ve sırlarını saklamaları dolyısiyle yalnız aralarında ayrılık etmemek meziyetini taşıyorlarsa isteklerine kavuşmak için onlardan daha iyi bir millet yoktur. Eğer doğru iseler onların önüne hiç bir şey engel olamaz." demiş ve Mugîre'nin arkasından varıp gelen adı geçen memur, dönüşünde Rüstem'e Mugîre'nin cevabını söyleyince Rüstem, "Ey İranlılar! Sizin hakkınızda Allah'ın bir cezası var ki geri çevirmeye gücünüz yetmez." diye kendi adamlarını barış antlaşmasına zorlamışsa da onlar, yine inatla yiğitlik göstermişler.

, Sonra Hz. Sa'd, bir kere daha dine çağırmak üzere Rüstem'e elçiler gönderdi. Yine bir faydası olmadı. Sonunda Rüstem "Nehri siz mi geçersiniz, yoksa biz mi geçelim?" diye haber gönderip Sa'd tarafından da "Siz geçiniz" denilince İranlılar, köprüye doğru yürüyüşe geçince, "Yok. Bu, olamaz. Önceden ele geçirmiş olduğumuz yeri size veremeyiz. Başka taraftan geçiniz" denildi.

Bunun üzerine Rüstem, o gece nehir üzerine köprü kurdurdu ve ertesi günü ordusuyla geçti, askerini savaş düzenine soktu. Calinus'u sağ kola aidi. Fillerini dizdi. Fillerin üzerinde mahfeler ve içlerinde çok savaşçılar vardı.

tran hükümdarı Ye/di Cürd, kendi sarayından Kadlsiys'ye Isa dar hor süs iiltllecck kadar uzaklık başına birer ndıtıı koymuştu kl

onlar, Rüstem'in her hal ve hareketini ağızdan ağıza pek az zaman içinde Yezd-i Cürd'e ulaştırırlardı.

Ebu Vakkas oğlu Sa'd (r.a.), kalça kemiği hastalığına yakalandıktan başka pek çok çıbanlar çıkarmış olduğundan doğrulup oturamazdı. Bundan dolayı ordunun ortasında kendisine bir köşk yaptırdı ki damına çıkar ve göğsüne yastık alıp onun üzerine kapanarak ordusunu kontrol ederdi. Bu şekilde köşkün damından askere göründü ve onları din uğrunda savaşa isteklendirdi. Arfata oğlu Hâlid'i kendisine vekil yaptı ve orduyu harbe coşturmak için Mugîre, Huzeyfe, Asım, Tuleyha, Kays, Gâlib ve Amr gibi fikir adamlarından ve Semah, Hatie ve Abdi gibi şairlerden nicesini asker içine gönderdi sonra Enfal sûresinin okunmasını emretti. Bu sûrenin okunmasiyle askerler kalblerinde rahatlık ve ferahlık duyup, din uğrunda savaşmak için yeni bir coşkuyla dolup taştılar.

Daha sonra Hz. Sa'd, askere karşı, "Yerlerinizden sakın ayrılmayınız. Öğie namazından sonra ben, (dört) tekbir alacağım evvelkisinde siz de tekbir alınız ve savaşa hazır olunuz, tkincisinde yine tekbir alınız ve silâhlanınız. Üçüncüsünde tekbir alıp askeri harbe kızıştırınız. Dördüncü tekbiri işitir işitmez düşman üzerine hücum edip atılınız ve 'Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâlı' deyiniz" dedi.

Asker de bu emirlere uyarak üçüncü tekbirde harbi kızıştırdılar. İranlıların da öncüleri çıkıp harbe giriştiler. O gün ilkönce esir olan İran büyüklerinden başı taçlı Hürmüz adlı kimseydi. Onu Abdullah Esedî oğlu Gâlib tutsak edip, Sa'd'm yanma götürdü. Dönüp yine harp meydanına girdi. İran pehlivanlarından biri meydana çıkıp er diledi Ma'dî Kerb oğlu Amr da karşı çıktı ve onu yere vurup tepeledi.

Sonra İranlılar, fillerini yürüttüler ve (onyedi) fil ile Becîle kabilesi üzerine saldırdılar. Arap atları, onlardan ürktü. Becîle içine ayrılık düştü. Hz. Sa'd, onlara yardım için Esedoğulları askerine emir gönderdi. Esedoğulları, hemen koşup filleri geri çevirdiler. Kays Kindi oğlu Eş'as meydana çıkıp kendi kabilesine karşı, "Ey Kinde yiğitleri! Esedoğullarınm halini görmüyor musunuz, seyirci olup durmak bize yakışır mı?" deyince Kindeliler, sert bir saldırışla kendi hizalarında bulunan İran bölüğünü sürüp kaçırdılar.

İranlılar ise hep birden Esedoğulları üzerine saldırıya geçtiler ki, Zü'l Hâcib ve Calinus da yanlarındaydı. İşte o zaman Hz. Sa'd dördüncü tekbir'i aldı, İslâm ordusu da her yandan hücuma geçti. Esedoğulları ise yerlerinden kıpırdamayarak savaş değirmeni onların başında dönüp duruyordu. Bundan dolayı o gün onlardan (beşyüz) kişi şehit olmuştur. Bunun üzerine Acemler, bütün filleri sağ ve sol kolların üzerine saldırttılar ve Arap âtlarım ürkütüp İslâm askerlerinin harp düzenini bozdular.

Îl/.. Sa'd, [illerin bir çaresine bakmak üzere Temîmli Amr oğlu A.ima hain ı gönderdi ◇ da Temîmoğulları okçularını göndererek fillerin üzerlerine ok yağdırdı ve i'eınîınoğıılların en iyi savaşçıların-

dan bir bölük ayırıp "Fillerin arkalarına dolaşınız" diye emretti. Onlar da fillerin arkalarına dolaşıp kolanlarının ve mahfelerinin iplerini kestiler. Mahfelerini yere düşürdüler. İçindeki savaşçıları öldürdüler.

Bunun üzerine fillerin geri dönüp kaçarken işitilen korkunç sesleri ile okların vızıltısı arasında Arap atlıları, meydan bularak Acemlere bîr iyice koyuldular. Akşama kadar muharebe böyle sert bir şekilde sürüp gitti. Sonunda gece karanlığı erişip iki taraf da birbirinden ayrıldı.

Ertesi gün Hz. Sa'd sabahtan şehitleri gömdürdü. Yaralıları tedavi edilmek üzere orduda bulunan kadınlara vercti. İşte o sırada gün doğusundan esen tatlı bir rüzgâr gibi Şam tarafından koşup gelen birtakım Arap atlarının mübarek alınları görünmeye bağladı. Herkesin dikkatli bakışlarını kendilerine çevirdi.

Meğer Şam'dan Utbe oğlu Hâşim ile gönderilen Irak askerinin öncülüğüne görevlendirilen kahraman Ka'ka' imiş. (Bin) atlıyla ilerlemiş ve Kadisiye'ye yaklaştığında askeri bir yerde durmuş. Her (on) neferini bir takım ederek göz görecek kadar aralıklar ile birer takımın gönderilmesini sıkıca söyledikten soma kendisi Kadisiye'ye gelmiş. Gelir gelmez askere selâm vermiş ve Hz. Hâşim'in ordu ile geriden gelmek üzere olduğunu müjdelemiş ve askerm cenge karşı cesaretini arttırmış onları yeniden coşturmuştu.

Merhum Müsennâ'nm bu muharebede bulunmamasına üzüntü duyulurken, onun silâh arkadaşı olan yiğit Ka'ka'm gelivermesi, İslâm askerinin coşkunluk ve çabasını tazeledi. Hz. Ebu Bekir'in (r.a.), "Ka'ka' gibi bir adamın bulunduğu ordu yenilmez" diye buyurmuş olduğu söz, meydana konuldu. Bu da Müslümanların teselli duymasına sebep oldu. Ka'ka' ise hemen er meydanına at sürüp er diledi ve karşı çıkan Züi-Hâcib'i öldürdü. Zü'l-Hâcib İran büyüklerinden olduğu için onun öldürülmesi, Müslümanlara sevinç ve İranlılara ürküntü verdi.

Ka'ka'm askeri geriden takım takım gelerek tekbir aldıkça, asker hep birden tekbir alıyor ve Ka'ka' her seferinde düşmana hücum ediyordu. Ka'ka' o gün (otuz) kere er meydanına çıkıp her çıkışında İran pehlivanlarından birini öldürmüştür.

Öbür İslâm yiğitlerinden bazıları da er meydanına çıkmış ve hasımlarını yenmişlerdir. Fakat Kutna oğlu A'ver Sicistan valisiyle dövüşe çıkınca ikisi de birbirini öldürmüştür. Temîmoğullarından biri bu sırada Rüstem'in üzerine saldırdıysa da, onu öldüremeyip kendisi şehit düşmüştür.

Dünkü muharebede fillerin mahfeleri kırılmış olduğundan bugün harp meydanına sürülemediler. İranlılar da değerli bir iş göremediler. Kaka' ise, "Ey Müslümanlar! Dalkılıç olunuz. İnsanla', kılıç ile biçilir" diye seslenince Arap atlıları kılıçlarını sıyırarak saldırıp ileri alılarak İranlıları gereği gibi kırdılar, bir güzel kılıçlını geeirdıleı

Ka'ka' develerin üzerine perdeler çekti ve adamlar bindirdi ve etraflarını süvari ile kuşatıp koruyarak İran süvarileri üzerine saldırttı. İran atları develerden ürküp geri döndüğü sırada arkalarından İslâm süvarileri hücum ederek İranlıların bugün develerden gördükleri zarar; dün İslâm askerlerinin fillerden görmüş oldukları zarardan fazlaydı. Öğle vaktine kadar süvari çarpışması sürdü. Ondan sonra iki taraf da birbiri üzerine hücumla ileri atılarak gece yarısına kadar pek şiddetli ve kanlı bir muharebe oldu. İran'ın meşhur adamları birer birer öldürüldü.

Ünlü yiğitlerden ve adı yaygın şairlerden Ebu Mihcen Sakafî ki dili belâsına uğramıştı. Yani şarabın övülmesine dair bir kıt'a söylemiş ve Hz. Sad da onu harbin başlangıcından önce kendi köşkünde hapsedip bağlamıştı. Muharebenin bu ikinci günü Ebu Mihcen, Hz. Sa'd'ın hanımı Selma'ya yalvarıp "Beni salıver ve Sad'ın Belka adlı kısrağını geçici olarak bana ver. Şu harbte bulunayım. Yüce Allah, kurtuluş verirse gelirim ve ayaklarımı yine bağlatırım" demişse de Selma ona müsaade edemediğinden üzgün olarak pek yanık bir şiir söyleyince Selma dayanamayıp onu salıvermiş.

Ebu Mihcen, tanınmayacak bir kılığa girip ve Belka'ya binip ordunun sağ kolu hizasına varınca harp safını yarıp geçerek düşmanın sol koluna saldırarak İran süvarilerini birbirine kattı. Sonra dönüp dolaşarak düşmanın sağ koluna hücum ile gece yarısına kadar herkese hayret verecek surette muharebeler etti. Kimse, onu tanıyamadı. Kimi, "Melek midir, Hızır mıdır?" Kimi de, "Hâşim'in adamlarından biri, veya kendi olmalı" demişler.

Hz. Sa'd da köşkün damından seyrederek "Bu yiğit acaba kimdir? Ebu Mihcen tutuklu bulunmasa bu, odur ve bindiği Belka'dır derim" demiş. Gece yarısı iki ordu, birbirinden ayrıldığı vakit Ebu Mihcen, hemen başkumandanın köşküne gelip ayaklarını bağlattırınca Selma "Sa'd, seni niçin tutukladı?" diye sormuş. O da "Şarap içip günaha girmedim. Fakat cahiliyet zamanında içerdim. Bir şair adamım. Dilimden şaraba dan bir şiir çıkıverdi. Onun için Sa'd beni hapsetti." diye cevap vermiş.

O aralık Selma'mn Sa'd üe arası açık imiş. Sabahleyin yanma varıp barışmış ve Ebu Mihcen'in durumunu anlatmış. Hz. Sa'd da onu salıvermiş. "Artık haram işi yapmadıkça seni yalnız sözün için cezalandırmam" demiş. Ebu Mihcen de "Bundan sonra ben de kötü söz söylemek üzere dilime izin vermem" diye söz vermiştir. O günkü muharebede Müslümanların şehit ve yaralıları (ikibin) kadardı. İranlıların ise (onbin) kadar ölüsü harb meydanında iki saf arasında yatıyordu.

Ertesi gün sabahleyin şehitler gömüldü. Yaralılar kadınlara verildi, iranlıların ölüleri meydanda kaldı. Bu da Müslümanlara kalb kuvveti verdi. Ka'ka', o gece dün askerinden ayrıldığı yere gitmiş, ve geri kulan askerinin yüzer yüzer gönderilmesini sıkıca .söylemişii. lift şim'ln emiindeki askerlerin de böyle bölük bölük olarak gönderilme »İtil tavsiye clml.ştl

Sabahleyin güneş doğarken Ka'ka'ın bölükleri hareket ederek birbiri ardınca orduya geldikçe, kendisi tekbir alıyor ve asker de buna katılıyor ve yer yer düşmana hücum ediyorlardı. Onların arkalarında yiğit Hâşim, askerini yetmişer kişiden oluşan bölüklere ayırarak bölük bölük gelip ordunun ortasına erişince tekbir alarak düşman ordusuna hücum edip ileri atılarak saflarını yarıp geçti ve nehre kadar gidip geldi.

İranlılar mahfelerin onarımını bitirmiş olduklarından, bu sırada yine fillerini ileri sürdüler. Fakat kolanları ve bağları kesilmesin diye onları piyade ile kuşattırdı ve yayaları süvari ile korudular. Bu durumda ise Arap atları onların çevresindeki atları ve adamları görerek onlardan önceki kadar ürkmez oldular. Bununla beraber filler, yürüyen bir kale gibiydi. Üzerlerindeki savaşçılar ok atarak hücum ile İslâm askerlerine epeyce ayrılık veriyorlardı. Şam'dan Hâşim'e katılıp gelmiş olan Mekşûh oğlu Kays adlı yiğit, bu sırada kendi askeriyle düşman içine dalıp son derece kahramanlıklar göstermekteyken Ma'dî Kerih oğlu Amr da fil bölüklerinin üzerine saldırarak İranlıları birbirine katıyordu.

Ka'ka' ile kardeşi Asım'm hizasında bulunan beyaz bir fil ile Esedoğulları reislerinden Hımal ve Zebîl'in hizasında bulunan başka bir fil, Müslümanlara çok zarar vermekte olduğundan Hz. Sa'd "Şu iki filin çaresine bakınız" diye onlara haber gönderdi. Ka'ka' ile Asım bir miktar piyade ve süvari ile üerleyip beyaz fil fırkasını dağıttılar ve kargılarını filin gözlerine soktular ve onu ve üzerindeki savaşçıları öldürdüler. Hımal ve Zebîl de başka bir filin üzerine bu şekilde hamle ettiler. Hımal filin bir gözünü çıkardı. Zebü de dudağını yardı. Başkaları da Zebîl'i yaraladı. Fil ise can acısıyla öteye beriye koşup, sonunda kendisini nehre attı.

Öteki filler de onun arkasından Acemlerin saflarını yırtıp geçerek Medayin'e doğru gittiler. Üzerindeki savaşçıların ise hepsi öldü. Filler gidince iki taraf başbaşa kaldı. Öğle zamanı geçmişti. İki taraf bir muharebeye girişti. Akşam oldu. Muharebe daha çok kızıştı. Karanlık bastı, iki ordu birbirine karıştı.

Ordunun alt tarafındaki geçitten geceleyin İranlıların geçip, Müslümanları arkadan sarmalarını mümkün gören Hz. Sa'd, o yeri tutmak üzere, akşamdan bir miktar askerle Tuleyha ve Amr'ı göndermişti. Oraya vardıklarında "Biz geçip de İranlıların arkasına dolaşsak" diye aralarında danışarak, Tuleyha o şekilde İranlıların arka tarafına dolaşıp üç kere tekbir alınca İranlılar, onun arkasına düştükleri sırada, Amr geçit yerindeki İran bölüğü üzerine yapmacık bir saldırı göstermiş ve İranlılara hayli şaşkınlık vermiş. İranlılar, neye uğradıklarını bilmedikleri gibi, öbür İslâm kumandanları da gerçek durumdan haberleri yoktu.

Fakat bu çatışma üzerine Ka'ka' dayanamadı. Kendi askeriyle düşman üzerine saldırıya, geçti. Onun ardından Esedoğulları ve sema Nelıa' ve daha sonra İlçede ve Kinde kabileleri de hücum ottl. Stilimi

ela llz. Sa'd da genci bir İnanın mu im vnı....., hor yandan düşman üzerine alıldılar. Bundan sonra karanlık İmalı ;w«n mılıık kesildi. Silâh şıkırtısından başka ses işitilmez oldu. llz. Mıı'd da bılAııı askerinin zaleri için köşkünde Allah'a (c.c.) yalvarıyordu.

Asker, uykusuz ve son derece yorgun olarak sabahladı Ka'ka' ise askerini harbe coşturarak bazı reisler ile anlaşarak doğru Rüstem'in çadırı üzerine saldırdı ve onun özel koruyucuları içine karıştı. Ona bakarak öbür İslâm askerleri de kendi uğurlarında olan İran askerleri üzerine hücum ettüer. Çarpışma daha çok sertleşti. Güneş kızdıkça savaş da kızıştı. Öğle vakti yaklaştı. İran ordusunun sağ ve sol kolları geriledi. Ortası açıldı. Sert bir rüzgâr çıktı. Rüstem'in çadırını uçurdu. Nehre düşürdü. İşte o zaman Ka'ka'da hücuma kalkarak Rüstem'in tahtına kadar ilerledi. Rüstem ise bir katırın gölgesinde gölgeleniyordu. Alkame oğlu Hilâl onu gördü ve öldürdükten sonra gelip onun tahtı üzerine oturdu, "Ey Müslümanlar! Kabe'nin Rabbine yemin ederim ki Rüstem'i öldürdüm" diye bağırdı.

Halk, onun başına toplandı. Bir ağızdan tekbir aldılar. Memnun olup teşekkür ettiler. Rüstem'in öldürülmesi üzerine artık İran ordusunun direniş gücü sona erdi. Calinus da köprü başına gelip dönüş emrini verdi. Bu sırada İranlıların zincirli askerleri köprüden geçerken İslâm askerlerinin hücumu ve kovalayışlarından dolayı nehre düşüp boğuldular.

Hattab oğlu Dırar da İranın Direfş-i Kâviyânî diye ünlü en büyük sancağını aldı. Çeşitli cevherlerle süslüydü. Kırma pahası (birmilyon) dan fazlayken, Araplarca bu türlü şeylerin kıymeti bilinmediğinden bedeline (otuzbin) dirhem verüerek ganimetlerin beşte biriyle beraber Hilâfet makamına takdim olunmuştur.

Kadisiye'de o kadar ganimet malı toplandı ki, başka hiçbir zaman benzeri görülmemiştir. Başkumandan Hz. Sa'd, Rüstem'in silâh ve eşyasını Alkame oğlu Hüâl'e verdi ve Ka'ka' ile Samt oğlu Şurahbîl'i kaçakların arkasından gönderdi. Bazı reisler de onlara katılıp gitti. Teslim olanları esir edip savunmaya kalkışanları öldürdükleri sırada Zühre (üçyüz) atlı ile kaçakları tutup toplamaktayken Calinus'a çattı ve onu öldürdü.

Bu muharebede İslâm askerinin sayısı (kırk) bu kadar (bin) olduğu halde şehitlerin toplamı (sekizbinbeşyüz) dolaylarında olduğuna göre, İslâm askerinin kaybı yaklaşık olarak beşte bir demek olur. Meşhur reislerden Mekşûh oğlu Kays gibi bazı kimseler de şehit olmuşlardı. Ama İranın en meşhur kumandan ve pehlivanlarının hepsi öldü. (Yüzyirmibin) kişilik ordularından pek azı kaçarak Babü'de korunabildiler.

Arap ve Acem'in durumlarının sonu Kadisiye muharebesinin nasıl biteceğine bağlıydı. Herkes bu sonu bekliyordu. İslâm askerleri zaferi kazanınca işin neye varacağı anlaşıldı. Hz. Sa'd'ın zaferi bildiren mektubu Medine'ye ulaşınca açıktan halkın önünde okundu. Halife Hz. Ömer, pek çok sevindir

İran hükümdarı Yezd-i Cürd ise ordusunun yenik; Rüstem ve öteki ünlü kumandanlarının öldürülmesinden dolayı son derece elem duydu ve hayretten de kendini alamadı. Hz. Sa'd bu zaferden sonra Dİr süre Kadisiye'de kaldı. Noksanlarını gidermeye çalıştı. Ordusunu |treğl gibi kuvvetlendirdi. Sonra Halife'nin emriyle Medayin'in fethine gitmiştir.

Übbüle'nin Alınışı

Anlatılan Irak olayları sırasında ve hicretin ondördüncü yılı içinde İran denizi kıyısındaki Übbüle şehri de feth olunmuştur. Halife Hz. Ömer, merhum Müsenna'yı Hire tarafına gönderdiği zaman Katade Belûsî oğlu Kutbe'yi de Übbüle tarafına göndermiştir.

Kutbe, yardım istediğinden Hz. Ömer Sa'd'ın torunu ve Âmir'in oğlu Şurayh'ı yardımcı olarak göndermişti. O da o tarafa varınca Ehvaz tarafına geçmişse de, İranlılar ile muharebe sırasında şehid olciuğundan Hz. Ömer, oraya Gazvan oğlu Utbe'yi memur buyurmuştu. Ona yardım etmek üzere Bahreyn valisi Hadremî oğlu 'Âlâ'ya da yazılı emir göndermişti. Utbe, Şattui-Arap kıyılarına yaklaşarak köprü pası hizasına gelince, halkı çıkıp cenge tutuşmuşlarsa da bozguna uğrayarak dönüşlerinde korkuya düşerek yükte hafif pahada ağır mallarını alarak Sattı geçip İran tarafına gitmişlerdi.

Böylece Übbüle şehri boş kaldığından Utbe İslâm askerleri ile Übbüle'ye girip, pek çok ganimet mallarına kavuşarak beşte birini Medine'ye göndermiştir. Sonra Utbe Basra'ya gelip kondu. Burada mescid ve başka yapılar yapılmasını başlattı. Daha sonra burada Basra şehri kurulmuştur.

Tuhaf Bîr Olay

Bir aralık bir bölük İran askeri, Basra üzerine saldırmıştı. İslâm askeri de onlara karşı gitmişti. Mergap'da muharebeye başlamışlardı. Geride kalan Müslüman kadınları "Ne var. Biz de erkeklerimizle birlikte bulunalım" • diyerek baş örtülerinden bayrak yapıp ileri hareket etmişler. İranlılar ise onları geriden gelmiş yardımcı bir kuvvet sanarak korkuya kapılıp bozulmuş ve İslâm askerleri muzaffer olmuşlardır.

Fayda

Bu sene IIz Ömer, bazı kimselere şarap içtikleri için hadd denen dayak cezası vermiştir. Onlardan biri kendi oğlu Abdullah'dır.

Bu seneye kadaı Ramazan'da yatsı namazından .sonra cemaat da

ğılır, teravih namazını kendi evlerinde kılarlardı Bu enenin Flama zan'ında Hz. Ömer, mescidde kandiller yaktı ve yatsı namaKindnn Min ra dağılmayıp cemaat ile teravih kılmalarını tenbih etti öteki İslam şehirlerine de böyle yapmalarını bildirdi.

Cnbeşinci Hicret Senesi Şam Olıyluri

Şam başkumandanı Ebu Ubeyde, Hasene oğlu Şunıbbıl İle An oğlu Amr'ı Ürdün ve Filistin tarafına göndermiş ve kendi:;) Velid o| lu Hâlid ile beraber Humus üzerine gitmişti. Yolda Zıı'l ECell İla bu luşup Mercü'r-Rûm denilen yere kondular.

Rum İmparatoru Herakl ise onlara karşı Teodor ve Yun ir. adıudu ki generaller ile iki ordu göndermişti. Onlar da Mercü'r-RÛm'a gelip Teodor, Hz. Hâlid'in; Yanis, Hz. Ebu Ubeyde'nin karşısında geceledi ler. Sabahleyin Teodor ordusunun savuşmuş olduğu görüldü ve Şam üzerine gitmiş olduğu anlaşıldı. Hz. Hâlid, cirid atlı ile arka:.unlan koştu.

Yanis de Ebu Ubeyde üzerine hücum etti. Fakat kendisi oldurul dü. Askeri Humus'a doğru kaçmak zorunda kaldı. Hz. Ebu Ubeyde de arkalarına düştü.

Şam muhafızı Ebu Süfyan oğlu Yezîd Şam'dan çıktı. Teodor Ilı harbederken geriden Hâlid yetişti. Teodor'un ordusu iki bölük ara:.m dl kaldı. Hepsi bozulup dağıldı. Bunun üzerine Yezîd, Şam'a, dondu Hâlid de dönüp hızla Ebu Ubeyde'ye yetişti.

II/,. Kim Ubeyde Hz. Hâlid ile beraber Mercü'r-Rûm'da bozguna uğrayan Yanı:; ordusunun peşine düşerek Humus'a gittiler. Her la raftan şehri kuşattılar.

Herakl Humus'u kurtarmak için Urfa'ya gitti. El-Cezîre aşiret lerini savaşa isteklendirdi. Onlar da Humus'a doğru yürüyüşe geçti ler. Fakat halifenin emri üzere Ebu Vakkas oğlu Sa'd'm Irak ordu sundan gönderdiği bölükler Heyt ve Karkaysiya şehirlerini kuşattığı için el-Cezîre aşiretleri yurtlarının korunması için geri dönmüşlerdir. O yüzden Humus şehri yardımsız kaldı. Halkı Şam gibi cizye ve ha raç vermek üzere teslime mecbur oldu. O sırada Ba'lebek şehri de böy le barışçı yoldan alınmıştır.

Ebu Ubeyde (r.a.) Sâmit oğlu Ubade'yi bir kısım askerle Humus' un korunması için bıraktı. Kendisi ordu ile Hama üzerine yürüdü. Hal- kı da cizye ve haraç vermek üzere Hama'yı teslim ettiler. Sonra Ebu Ubeyde, Şeyzer ve Maarra şehirlerini ve Lâzkıyye'yi harple ele geçir- di Bir" sırada Selemye de alınmıştır.

Sonra Ebu Ubeyde, Velid oğlu Hz. Hâlid Halep vilâyetinin huku mel, başkenti olan Kınnesrîn üzerine gönderdi. Herakl'in Minas adın dakı î'.enerali ona karşı geldi. Fakat muharebe sırasında pek fena hal de bozuldu. II/. Hâlid, zorla Kınnesrîn'i ele geçirerek harap etti. Sonri HZ HALİD .Kınnesrîn'dcıı Urfa'ya doğru yürüdü. Iyaz da peşinden git-

tl. Irak ordusu kumandanlarından Mâlik oğlu Amr Kari »3 | nahi yoslnden ve Ganem oğlu Abdullah Musul tarafından Urfn ,1 gittiler.

Herakl, Şam ve Irak ordularının arasında durmanın tehlikeli ol duğunu ve artık Şam memleketinin korunmasının da sağlanamayacağını kesin şekilde anladı. Hemen Urfa'dan Şimşat'a gelince yül lak bir yere çıktı. Şam tarafına hasret bakışıyla baktı. "Ey Suriye! Artık Meninle bundan sonra buluşmamak üzere elveda!" demiş ve oradan ı.u:,iantıniyye'ye dönüşünde, İskenderun ile Tarsus arasındaki kaleleri boşaltıp terkederek Antakya ile Rum sınırı arasını çöl gibi insansız bırakmıştır.

Ebu Ubeyde ise Kmnesrîn'in almışından soma Haleb'i kuşattı ve barışçı yoldan aldı. Sonra Antakya üzerine yürüdü. Kmnesrîn'den ve buşka yerlerden kaçanlar, hep buraya toplanarak epeyce kalabalık bi-11 İv liginden çıkıp, savunma yapmak istedilerse de bozguna uğratılanı, k geri döndüler ve kaleye kapanıp kaldılar. Sonunda aman dileyerek Antakya'yı da teslim etmek zorunda kaldılar. O zaman Antakya şehrinin şöhreti büyüktü. Halifenin emriyle Ebu Ubeyde Hazretleri orada muhafız olarak ve sürekli kalmak üzere bir kısım asker bıraktı. Bunların aylıkları da kesilmeksizin kendilerine gönderilir oldu.

Sonra Maarratü'l-Masrîn tarafında Rumların bir topluluğu olduğu haber verildiğinden Ebu Ubeyde, oraya gitti. Onları vurdu, dağıtlı. Maarratü'l-Masrîn'i ve. yakınındaki şehirleri aldı. Sonra dönüp Monbic'i fethetti. Oradan Balis'e gitti. Şam'ın bu tarafında Fırat nehrine kadar olan yerler, hep İslamların eline geçti.

O sırada Ebu Ubeyde, Velid oğlu Hâlid'i Maraş'a gönderdi. O da fitti. Halkı vatanlarını terketmek üzere aman dilediler. Maraş alındı ve harab edildi. Kısacası Şam, Kmnesrîn, Halep ve Antakya ve bunlara bağlı olan yerlerin hepsi ele geçirildi. Bundan sonra Hz. Ebu ubeyde Filistin tarafına gitmiştir.

Ürdün bölgesi kumandanı Hasene oğlu Şurahbîl idi. Onun tarafından Ürdün vadisi ele geçirildikten sonra Filistin ,üzerine varıldı. Filistin komutanı ise As oğlu Amr idi. Şurahbil de tabiatiyle onun emrine girmişti. Halife tarafından arka arkaya As oğlu Amr'a yardımcı asker gönderilmekteydi.

Amr, Arap dâhilerinden olup, harp oyunlarında becerikliydi. Fakat, Herakl'in Filistin kumandanı Artebon adındaki general de cin fikirli ve çok hileci bir adamdı. Artebon Remle'de ve Kudüs'te çok sayıda asker topladı. Büyük bir ordu ile de kendisi Ecnâdîn tarafında oturmaklaydı.

Amr, Alkame ile Fülan oğlu Mesruk'u Kudüs üzerine, kumandan Eyyûb Mâlikî'yi Remle üzerine gönderdi. İki taraftaki Rum askerlerini oyalamıştı. Daha önce halifenin emriyle Şam valisi Yezîd, kardeşi Muaviye'yl Filistin tarafına göndermişti. Muaviye varıp Kaysariyyc şehrini kuşattı. Böylece o tarafta da Rumlar oyalanmış oldu. Kay iariyye'de ÇOk miktarda asker vardı. Arka arkaya dışarıya hücum et tikçe Muaviye, onları bozup kırmaktaydı.

Kısacası, Remle tarafındaki Rum askerlerini, Ebu Eyyûb, Kıdu . dekilerini, Alkame ve Mesruk oyalıyorlardı. Kaysariyye'yi de lvluuvi ye kuşatmıştı. Artebon, bütün kuvvetini bir yere toplayamadı. Anır LSI gereği gibi ordusunu kuvvetlendirdi ve bir düzene soktu. Onun u/r rine yürüdü. O da sert bir direnişe geçerek karşı koydu. Yermük olay! gibi şiddetli bir muharebe oldu. Sonunda Artebon bozuldu ve bozgun askeriyle Kudüs'e gitti.

Kudüs'ü kuşatan İslâm askeri açılıp Amr'ın yanma döndüler. Ar tebon da Kudüs şehrine girdi. Sonradan Amr Gazze, Sebastıyye, Nab lus ve Yafa şehirlerini ve yakınlarını ele geçirdikten sonra Kudüs'ün teslimi için haber gönderdi. Kudüs'ün eşrafı ve ileri gelenleri, halife nin kendisi gelip de, söz ve aman verirse o zaman şehri teslim edecek leri cevabım verdikleri için, bunu Medine'ye bildirdiler.

Halife Hz. Ömer, Kudüs'e gitmek istediği vakit Hz. Ali "Kendini zin gitmesine ne lüzum var? İşi, kumandanlardan birine bırakınız" deyince Hz. Ömer "Ben, Abbas'ın ölümünden önce cihada gitmek is terim. Çünkü o öldükten sonra size şer ipinin katları çözülür" demiş Gerçekten Hz. Osman'ın halifeliğinde Hz. Abbas öldükten soma türlü fenalıklar çıkmaya başlamıştır.

Hz. Ömer, Medine'de yerine Hz. Ali'yi vekil bıraktı. Kendisi Ku düs'e gitti. Şam komutanlarının yerlerine birer vekil bıraktı. Kendi siyle görüşmek üzere Câbiye köyüne gelmeleri için kendilerine bir gün belirterek mektuplar gönderdi. O gün Şam kumandanları, Câbiye'ye geldi. Kendisiyle görüştüler. Önce gelen Ebu Ubeyde ile Yezîd, soma Hz. Hâlid idi. Hz. Ömer, yamalı gömlekle bir kısrağa binerek Câbiye' ye gelirken onlar, a'lâ atlara binip güzel elbiseler giymiş oldukları halde ileri varıp karşılamada bulundular.

Hz. Ömer, onları böyle giyinmiş kuşanmış görünce, kızdı. Atın dan indi, yerden taşlar alıp onları taşa tuttu. "Siz ne çabuk fikir ve görüşlerinizden dönmüşsünüz. Bu kılıkla beni karşılamaya mı çıktınız?" diye azarladı. Onlar da, "Ey mü'minlerin Emiri! Bu, kuru bir gösterişten ibarettir. Üzerlerimizde ancak silâhlarımız vardır." diye özür dilediler. Bunun üzerine "Peki iyi" deyip, hayvanına bindi. Câbiye'ye geldiler. Hayvanı üzerindeyken Amr ile Şurahbîl gelip dizini öptüler. O da onları kucakladı ve iltifat etti.

Câbiye'de iken Kudüs'ün ileri gelenleri gelip onunla görüştülei O da onlara aman verdi. Cizye vermek üzere onlarla barış antlaşması yaptı. Filistin'i iki sancağa ayırdı. Birini merkezi Remle olmak üzere Hakîm oğlu Alkame'ye, ötekini merkezi Kudüs olmak üzere M c e zir oğlu Alkame'ye verdi. Sonra Kudüs'e gitti.

Artebon ile ona uyanlar barışı kabul etmeyip Mısır'a savu., muş oldukları için halk, Kudüs'ü Hz. Ömer'e teslim ettiler. Resul i Ekrem (s.a.v.), Şam diyarının alınacağını, ashabına haber vermişti. Hz. Ömer (r.a.), bu mucizenin kendi zamanında çıkmasından dolayı pek ook sevindiği halde, bu sefer nice ashab ile birlikte Kudüs şehri na tam bir gönül ferahlığı içinde girdi. Sahratullah'ı süpürüp temiz İrdi BİT mescid yapılmasını emretti. Medine'ye döndü.

Maaşların Düzenlenmesi ve Deftere Geçirilmesi

Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanından beri hak sahiplerine devlet hazinesinden bağışlarda bulunulurdu. Fakat bunlar için derece ve belli bir ölçü yoktu. Bu kere Hz. Ömer, Kudüs'ten dönünce hak sahiplerini derecelere ayırıp bir düzenleme yaptı. İsimlerini ve maaşlarını gösteren defterler yazdırdı. İşte bu defterlere Divan denilir. Sonra bunların toplandığı yere de Dîvan denilmiştir.

Hz. Ömer, hak sahiplerini İslâmdaki geçmişlerine göre düzenlemişti. Fakat bazılarını bunların dışında tutmuştu. Şöyle ki: Dîvanın düzenlenmesi için seçkin ashab ile bir meclis topladı? Hz. Ali ve Avf oğlu Abdurrahman ona "Kendinden başla" deyince Hz. Ömer "Hayır ben, Resûlullah'a daha yakın olandan başlarım. Sonra sırasıyla giderim" dedi. Dîvan'ın düzenlenmesine memur olan kâtipler, önce Hâşimoğullarını ve soma Hz. Ebu Bekir ile kavmini sonra Hz. Ömer ile kavmini yazmışlardı. Hz. Ömer, bunu görünce, "Hâşimoğullarından sonra Hz. Peygamber'e daha yakın olanları sırasıyla yazınız. Ömer'i de sırası gelince yazınız. Bizim iki dünya saadetine ulaşmamız, ancak Muhammed (s.a.v.) sebebiyledir. O, bizim şerefimizdir. Onun kavmi Arab'ın en şerefiisidir. Sonra ona yakınlık derecesi fazla olanlara itibar edilmelidir" dedikten sonra, "Vallahi Arap olmayanlar amelieriyle varıp da, bizler amelsiz gidersek kıyamet günü Hz. Muhammed'e (s.a.v.) onlar, bizden daha iyidir. Çünkü ameli noksan olan kimseyi soyu ileri götürmez" dedi.

Kısaca, Hz. Ömer, hak sahiplerini Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yakınlık derecelerine göre yazdırdı. Maaşların miktarında ise İslâmî geçmişlerini gözetti. Fakat bazılarını bu düzenlemenin dışında tuttu. Şöyle ki: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) amcası olan Abbas'a (r.a.) (onikibin), Hz. Ali'ye (sekizbin) dirhem, sonra bütün Bedir Harbi'nde bulunanlara beşer bin, Bedir'den Hudeybiye'ye kadar olan ashaba dörder bin dirhem uygun gördü. Hasan, Hüseyin, Ebu Zer ve Selman-ı Farisî Hazretlerini Bedir Harbi'nde bulunmadıkları halde Bedir'de bulunanlarla bir tuttu.

Bedir Harbine katılanlar içinde aslı Arap olmayan beş kişi vardı ki, Temîm-i Darî ile Büâl-i Habeşî de onlardandır.

^Hudeybiye'den sonraki ashaba üçer bin dirhem uygun gördü. Fetihten soma Müslüman olanlarla Kadisiye muharebesine kadar din uğrunda savaşanlar da bu sınıf içine girer. Sonra Kadisiye muharebesinde ve o sırada Şam harplerinde bulunanlardan çok büyük yararlıkları görülen yirmi bu kadar ün salmış yiğide ikişer bin vererek Kadisiye olaylarınaan somakilere biner ve daha sonrakilere beşer yüz ve üçer yüz dirhem uygun gördü.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hanımlarına onar bin dirhem uygun gördü. Fakat Hz. Âişe'yi Resûl-i Ekrem (s.a.v.) fazla severdi diye ona (onikibin) dirhem uygun buldu. Hz. Âişe ise arkadaşlarından ayrılmadı.

Fazla olan (ikibm) dirhemi kabul etmedi. Hz. Ömer, kendi oğlu Abdullah'a (üçbin) dirhem ayırınca Abdullah "Niçin Üsame'ninkini fazla kıldın? Ben, ondan daha çok önemli günlerde bulundum" deyince Hz. Ömer "Resûl-i Ekrem'e (s.a.v.) o, senden ve onun babası, senin babandan daha sevgüi idi" diye cevap verdi.

Hz. Ömer, öteki kadınları da derecelerine göre ayırdı. Bedir'de bulunanların kadınlarına beşer yüz ve ondan Hudeybiye'ye kadar olan ashabın kadınlarına dörder yüz ve Hudeybiye'den sonrakilerin kadınlarına üçer yüz ve Kadisiye gazilerinin kadınlarına ikişer yüz ve ondan sonrakilere yüzer dirhem uygun gördü.

Bu maaşlar, hep senelikti. Hak sahiplerinden her biri kendisine ayrılan parayı her yıl hazineden alırdı.

Hz. Ömer, fakir, zavallı ve acınacak halde olanlara da karınlarını doyuracak kadar un ayırmıştı ki, buna Rızık dendi. Aydan aya verilirdi.

Ümeyye oğlu Safvan, Hişam oğlu Hars ve Amr oğlu Süheyl Kureyş büyüklerinden oldukları halde, onlara başkalarından daha az maaş bağladığı için, "Vallahi bizden daha soylu kimse yoktur" dedikleri zaman Hz. Ömer, "İslânıî geçmişleri üzerine veriyoruz. Soy sop üzere vermiyoruz" demesi üzerine onlar da "Öyleyse pekâlâ" dediler. Çıkıp Şam tarafına gittiler. Ölünceye kadar din uğrunda savaşıp durdular.

Maaş bağlanması işinde Hz. Ömer, Araplarla azadlı kölelerini bulundukları derecede eşit tutmuştu. Bir gün Hz. Ömer'in mal memurlarından birine birkaç kişi gelince, Arapların maaşlarını verip azadlı kölelerinkini vermeyince Hz. Ömer, ona "Kişiye Müslüman kardeşini hor görmesi kadar kötülük yeter vesselam" diye azarİayıcı bir mektup yazmıştır.

Hz. Ömer maaşları gereği gibi düzenledikten sonra seçkin ashaba, "Ben bir tacir kişiydim. Ticaretle çoluk çocuğumu geçindiriyordum. Siz, beni bu işle meşgul ettiniz. Ne dersiniz? Bu maldan harcamak bana helâl olur mu?" diye sorunca, her biri birer söz söylediler. Hz. Ali susuyordu. Hz. Ömer, "Sen ne dersin ey Ali?" diye sordu. Hz. Ali de "Sana ve çoluk çocuğuna yetecek kadardan fazlası helâl olmaz" dedi. Öbürleri de onu tasdik etti.

Bunun üzerine Hz. Ömer, günlük geçimini Beytü'l-Mal'dan alırdı. Fakat yetecek kadarını pek dar tuttuğundan idare işinde ailesi sıkıntı çekiyordu. Halbuki bütün ashap derecelerine göre maaşlarını alıp refah üzere geçinir oldukları halde halifenin sıkıntı çekmesi uygun görülmediğinden Hz. Osman, Ali, Talha, Zübeyr ve öbür bazı seçkin ashab toplanarak Hz. Ömer'in nafakasını arttırmayı görüşüp bir karara vardılar. Bu kararı kendisine bildirmek üzere kızı mü'minlerin anası Hafsa'nm yanma gittiler. Kendilerinin adlarını açıklamatam babasına bu kararlarını duyurmasını rica ettiler.

Hz. Hafs'a da babasına nafakasının arttırılması işini uygun bir tine anlattı. Hz. Ömer, öfkelendi. "Senin'kocan Resûlullah'ın yemede,

siymede ve döşemede hali nasıldı?" diye sordu. Hz. Hafsa da "Yeter derecede idi" diye cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Ömer buyurdu ki: •İki arkadaşım yani Resûl-i Ekrem ve Ebu Bekir ile benim halim, bir yola griden üç yolcuya benzer. Biri kısmetini aldı gitti, konak yerine erdi. İkincisi de onun izinde yürüyerek ona kavuştu. Sonra üçüncüsü seldi. Eğer onların izinden giderse ulaşır, yoksa ulaşamaz".

Irak Olayları

Kadisiye Muharebesinden sonra Ebu Vakkas oğlu Sa'd (r.a.) orc usunu gereği gibi kuvvetlendirdikten sonra Halife Hazretleri'nin emri üzere ağırlığı ve kadınları yeteri kadar askerle Kadisiye'de bıraktı. Kendisi ordusuyla ileri gitti.

İslâm askerinin öncülerine İranlıların bir ordusu karşı geldiyse de yenildiler. İslâm askeri onların Bâbil'e kadar peşlerinden gitti! Arkadan Sa'd Hazretleri erişti. Bâbil'e yürüdü, iranlılar, Bâbil kalesinden çıkıp harbe giriştiler. Fakat darmadağınık olarak bir bölüğü Ehvaz'a ve bir kısmı Nihavend'e doğru kaçtı. Bazı İran kumandanları da Medayin'e gittiler, köprüyü kırdılar, saklanmaya karar verdiler. Böylece Bâbil şehri boş kalarak Müslümanlar eline geçti.

Medayin'in Kuşatılması

Medayin İran devletinin başkentiydi. Dicle kıyısındaydı. Şehir ve kasabalardan oluşan büyük bir şehirdi. Bu şehirlerden biri Erdeşîr'dir. Bu şehrin batısında bulunuyordu. Araplar ona Behüresîr demişlerdir. Bu şehir, nehrin sağ yakasmdaydı. Öbür şehirler nehrin sol yakasmdaydı.

Hz. Sa'd, Babil'deyken bir kısım askerle Zühre'yi ileri gönderdi. Öteki bazı kumandanları da ona arkadaş etti. Onlar Kûsâ şehrine yaklaştıkları zaman, şehrin muhafızı olan hükümdar karşı koydu. Fakat kendisi öldürüldü. Askeri dağıldı. Zühre Kûsâ'ya girdi. Sonradan Hz. Sa'd Kûsâ'ya geldi. Kısa bir süre orada kaldı. Zühre'yi ileri gönderdi.

Zühre Sabat'a doğru yürüyünce halkı, boyun eğdiklerini belirterek cizye vermek üzere anlaşma yaptılar. Sonra İran hükümdarının muhafız askerleri karşı geldi. Zühre onları bozdu, dağıttı. O sırada başkumandan Sa'd'm kardeşi oğlu Utbe oğlu Hâşim bir arslan öldürdü- Kisra onu adamcıl etmişti.

Bunun üzerine Sa'd Hazretleri Hâşim'in başını öptü. Onu öncü yaparak, Behüresîr şehri üzerine gönderdi. Hâşim Zilhicce ayı ortalarında askeriyle Behüresîr'e (Erdeşîr) vardı. Uzaktan İran hükümdarının sarayı göründüğü zaman Hattab oğlu Zirar (r.a.) "Aîlahü ekber. İşte Kisrâ'nm beyaz köşkü. Resûlullahin bize va'dettiği budur" dedi. O tekbir alınca bütün asker de bir ağızdan tekbir aldı.

Sonra Hz. Sa'd ile geri kalan asker de bölük bölük geldiler. Kisra'nın sarayını gördükçe öylece tekbir alarak Behüresîr'i kuşattılar.

Hendek Harbi'nde Resûl-i Ekrem (s.a.v.) "Bana İran'ın anahtarları verildi. Şu anda Kisra'nm beyaz köşklerini görüyorum" diye bu-
... •:::. Bundan dolayı bu kere İslâm askerleri, Kisra'nm saraymı »önlükleri zaman tekbir aldılar. Medayin'in yakında alınacağına hiç taSjkulan kalmadı.

Hicretin Onaltıncı Senesi

Hz. Sa'd Erdeşîr şehrini kuşattı. Yirmi kadar mancınık kurdur-
=:i-::ştırmaya başladı. İki ay kadar uzayan kuşatma sırasında süvariler, taraf taraf ilerleyerek karşı koyanları vurup öldürüyorlardı. Boyun eğenleri cizyeye bağlıyorlardı. Böylece Dicle nehrinin batı tarafları hep İslâm eline geçti.

Medayin'in Alınışı

Kuşatılmış bulunanlar daha fazla dayanamadılar. Safer ayı içinle Irdeşir şehrini terk edip boşaltarak kayıklara binip Dicle nehrini re::üer karşı tarafa çıktılar ve Dicle'nin batısındaki şehirlerde yer-
,rç___er.

Hz. Sa'd, İslâm askeri ile birlikte Erdeşîr'e girdi. Dicle nehrini re:::. Medayin'in karşısındaki şehirleri de almak istiyordu. Zaten Kisrarun sarayı da o taraftaydı. Fakat İranlılar, Medayin'den Tekrit'e kadar olan kayıkları hep karşı tarafa geçirmişlerdi. Erdeşîr'de durmak zorunda kaldı.

Bu sırada bir kimse Hz. Sa'd'e geldi. Dicle'nin bir geçit yerini gösterdi. Orada su, ancak atların beline kadar çıkacağını haber veril Fakat Dicle nehri, köpük saçarak hızla akmaktaydı. Araplar ise îyle büyük nehirlerden geçmeye alışkın değillerdi. Önce Sa'd Hazretleri oradan askeri geçirmeye cesaret edemedi. Bu sırada ki Safer ayının ortalarıydı. Bazıları, mânâ âleminde Müslüman süvarilerinin Dicle zerinden geçtiklerini gördü. Hz. Sa'd da bu rüyayı tâbir ettirmek için bir meclis topladı. Bir güzel hutbe okudu. Nehri geçmek kararında olduğunu kesin olarak söyledi.

Orada bulunanlar bu kararı benimsediler. O da askeri isteklendirij (işaretlendirdi. "En önce kim geçip de karşı kenarı tutar?" deyinin Amr oğlu Asım ile (altıyüz) kadar fedai seçildi. Asım, onların bası :lbu. Hemen atları ve kısrakları Dicle nehrine vurdular ve karşı kı-
nına vardılar. İranlılar da Arablarm ayağını karaya bastırmamak üzere İran süvarisini suya vurdular, Arabları nehir içinde karşı-
• ve geri çevirmeye çalıştılar.

Asım, hemen yoldaşlarına karşı "Kargdarı doğrultunuz. Düşmanların gözlerine yöneltiniz." deyince İslâm askerleri kargılariyle İranlıların kimini öldürdüler, kimini kör ederek onları uzaklaştırıp karşı kıyıyı tuttular.

Hz. Sa'd, Asimin karşı kıyıyı tuttuğunu görünce bütün askerin geçmesi için emir verdi. Bütün islâm askeri "Nesteînü billahi ve netevekkelü aleyh. Hasbünallahu ve ni'mei-vekîl ve lâ havle velâ kuvvete illâ billâhii-aliyyii-Azîm" diye bağırarak nehre atıldılar.

Hayvanları yüzüyordu. Kargıları büyük bir göl kenarında bitmiş kamışlara benziyordu. Kendileri de hayvanlarının üzerinde oldukları halde birbirleriyle sohbet ediyorlardı.

Hz. Sa'd askerin selâmeti için yüce Allah'a dua ediyordu. Selman-ı Farisî de onunla yan yana gidiyor ve "Müslümanlar karaları ele geçirdiği gibi denizleri de alır. Böyle bölük boiük suya girdikleri gibi yine öylece selâmet kıyısına çıkarlar" yollu kalbine kuvvet verecek sözler söylüyordu.

Gerçekten Seimanin dediği gibi hiçbir kayıp olmaksızın karşı yakaya geçtiler. Yalnız içlerinden birisi, kısrağın sırtından sıyrılıp suya düşmüşse de Ka'ka' Hazretleri, onun tarafına dizginini uzatarak onu tutmuş ve sağ salim karşı tarafa ulaştırmıştır.

İranlılar böyle kendi hesaplarında olmayan bir hali görünce Medayûrden çıkıp, Hulvan tarafına kaçtılar. Kisra ise önceden çoluk çocuğunu Hulvan'a göndermişti. Bu yüzden Medayın boş kaldı. Medayin şehrine ilkönce Asimin bölüğü, sonra kardeşf Ka'ka'm askeri girdi. Sokaklarda kimse yoktu. Fakat halkın bir kısmı, Beyaz Saray'a kapanmışlardı. Bu yüzden onu sarıp kuşattılar. Kuşatılanlar hemen cizye vermek üzere aman düediler. Beyaz Saray'ı teslim ettüer.

Hz. Sa'd geldi. Beyaz Saray'a kondu. Kaçanların arkasından bir bölük ile Zühre'yi gönderdi. Kisrâ'nm sarayını Namazgah yaptı. Sekiz rek'at fetih namazı kıldı. İranlılar kaçarken yükte hafif, pahada ağır şeylerden bir miktarını götürmüşlerse de hesaba gelmez sayısız, değerlerine fiyat biçilmez pek çok elbise, mal, kap kaçak ve silâhlar ve görülmemiş ve ufak tefek şeyler ve hayvanlar ve zahireden başka hazinede pek çok para da bırakmışlardı.

Taraf taraf peşlerine düşen İslâm askerleri yetişerek onların alıp götürmüş oldukları mal ve eşyaların çoğunu kurtararak Medayin'e getirdiler. Ganimet mallarını alıp korumaya memur olan adama teslim etmişlerdir.

İranlılardan bir topluluk yük katırlariyle Nehrevan köprüsünden geçmek üzere iken Zühre'nin askeri, onlara yetişmiş ve bu yüklerde Kisrâ'nm elbisesi ve göğüslüğü ve mücevherli zırhı ve değerli taşlarla donanmış tacı çıkmıştır.

Ka'ka' da bir atlıya yetişip öldürdü. Yanında iki heybe çıkmıştı., Birinde beş, öbüründe altı kılıç ve epeyce zırhlar vardı. Zırhların bazıları da Heraklin ve Hakan'ın ve Hind hükümdarı ve Behram Çûpîn'in ve Numanin idi ki İranlılar, onları muharebelerde ele geçirmiş olup

Tekrit, Musul ve İMinova'nın Alınışı

Bu onaltmcı hicret yılı ortalarında Tekrit şehri de almmıştır. Şöyle ki: Rum generallerinden biri, Musul'dan kalkıp bir miktar Rum askeriyle Tekrit'e gelerek etrafına hendek çevirerek savunmaya kalkmıştı. Hıristiyan olan İyad, Tağlib ve Nemir kabileleri çöl Araplarmı da oraya toplamıştı.

Halife'nin emri üzere Hz. Sa'd da bir bölüğe Muğnim oğlu Abdullah'ı kumandan ve öncülüğe Efkel oğlu Rebî'yi ve süvarisi üzerine Herseme oğiu Arfece'yi memur ederek Tekrit üzerine göndermişti. Muğnim oğlu Abdullah Tekrit'e vardı. Kırk gün kuşattı. Bu sırada kuşatılanlar yirmidört kere şiddetli çıkış ederek harb ettilerse de, her keresinde yenildiler ve bozguna uğradılar.

Sonunda Rumlar, kayıklarla Dicle nehrinin doğusuna geçerek kaçmak hazırlığında bulundukları sırada İyad ve Tağlib ve Nemir'in çöl Arapları, İslâm'a gönül verdiler. Abdullah ile gizlice haberleşerek verilen karar üzerine Rumların karşı tarafa geçecekleri gün İslâm askerleri kıyı tarafım tutup daha yeni İslâm'a gelen çöl Arapları da beri taraftan hücum edince Rumlar hepten kılıçtan geçirilmiştir.

Sonra Muğnim oğlu Abdullah, Efkel oğlu Rebî'yi Musul ve Ninova üzerine gönderdiğinden Re'bî, yeni Müslüman olan İyad ve Tağlib ve Nemir'in çöl Araplarmı önüne katıp Musul ve Ninova üzerine yürüdü. Ninova, Dicle nehrinin doğusunda; Musul, adı geçen nehrin batısında birer kale idi. Bu iki kale halkı, el-Cezîre çöl Araplarmdan İyad ve Tağlib ve Nemir kabilelerinin Müslümanlara boyun eğerek birlikte yürüdüklerini görünce, hallerinden ümitsiz olarak cizye ve haraç vermek üzere Vire ile Ninova'yı ve Musul'u Reb'î'ye teslim ediverdiler.

Bu seferde de epeyce ganimet mallan alındı. Beşte biri Medine'ye gönderildi. Kalanı askere bölüştürüldü. Süvari payına üçer bin ve piyadelerin payına biner dirhem düştü. Bu iki kalenin almışından sonra Musul'a bağlı olan Kürdistan şehirleri de birer birer ele /geçirilmiştir.

Celûlâ Olayı ve Hulvan üe Mâsebezân'ın Alınması

iranlılar, Medayin'den kaçarak Celûlâ denilen yerde toplanmışlardı ki, buradan İran ve Azerbaycan ve Dağıstan yolları ayrılır. Bu sebeple o topluluk, takım takım ayrılmak lâzım gelirdi. Halbuki "Bir kere dağılırsak bundan sonra toplananlayız. Burada toplu olarak durup da çöl Araplarına karşı savunma yapmalıyız" diyerek, Mehran Râzîî adındaki kumandanın emri allına girmişler ve hendek ile ko rmıııışlardı. llz .Sa'd, halileye hu durumu bildirince "OllIklbİH asker

le Hâglm'İ gönder ve Ka'ka'yı öncü yap. İranlılar bozguna uğrayınca Kakayı İrak toprakları ile dağ arasında sınır ve geçitlerin korunmasına tâyin et" diye emretmiş olduğundan Hz. Sa'd, onikibin seçkin süvari ile Hâşim'i, Celûlâ'ya ve Ka'ka'yı da onun öncüsüne tâyin ederek o tarafa göndermişti.

Hâşim, Celûlâ'ya vardı. Seksen gün İran ordusunu sardı. Ara sna İranlılar, sert çıkışlar ettilerse de, her seferinde dağılıp bozuldular. Sonunda Zilkade aymda kahraman Ka'ka'm fedakârca hücumuyla Celûlâ zorla alındı. İranlıların çoğu kılıçtan geçirildi. Yüzbin kadar adamlarının öldüğü rivayet edilmiştir. Kaçıp kurtulanları pek azdır. Onların arkasından da Ka'ka' koşup Hankm'a kadar gitti.

İran hükümdarı Yezd-i Cürd, Hulvan'da iken Celûlâ olayını işittiği gibi, Hulvanin korunmasını bir kumandana bırakarak kendisi, Rey tarafına kaçmıştı. Ka'ka', Hulvan'a varınca İranlılar savunmaya geçtilerse de bozguna uğrayarak kaçmaya başladıklarından Ka'ka' Hulvan'a girdi ve hayli zaman oranın korunmasında kaldı.

Bu sefer de pek çok ganimet malları ele geçti. Beşte biri ayrıldıktan sonra kalanı askere bölüştürüldü. Her süvariye (dokuzbin) dirhem ile dokuzar hayvan düştü. Beşte birini Hz. Sa'd, Ziyad bin Ebîh ile Medine'ye gönderdi. Ziyad, bu malları Medine'ye getirince, halifenin önünde İslâm askerinin ne yaptıklarını ve ne yapabileceklerini çok güzel, düzgün ve etkili bir söyleyişle dile getirdi.

Medine'de o kadar malı alacak yapılar olmadığından gece o malları mescidde Avf oğlu Abdurrahman ile Erkam oğlu Abdullah korudular. Ertesi günü Hz. Ömer, halkı toplayarak o malları bölüştürdü. Anlatılan zaferden sonra Hâşim, Celûlâ'dan Medayin'e dönünce İranlıların bir bölüğü gelip Eveh tarafını tuttu. Hz. Sa'd, bir miktar askerle Hattab oğlu Dırar'ı o tarafa gönderdi. Dırar, Eveh'e varıp muharebe sırasında İranlıları darmadağınık etti. Onların peşine düşerek Mâsebezân'a varınca, halkı dağlara kaçmışsa da Dırar, onları çağırdı. Onlar da geldi. Yerlerinde kalarak ona itaat ettiler. O da orada durup, kaldı.

Değişik Olaylar

Resûl-i Ekrem (s.a.v.) in cariyesi Mâriye (r.a.), bu onaltıncı hicret yılı Muharrem ayında öldü. Yine bu sene Hz. Ömer (r.a.), Hz. Ali (r.a.) yle danışarak başlangıcı Muharrem olmak üzere Hicrî Tarih'i kurmuştur.

Gassanî hükümdarlarının sonuncusu olan Eyhem oğlu Cebele önceden İslâm olmuştu. Bu yıl önünde yedekleri çekilerek Medine'ye geldi. Kendisi güzel elbiseler ve hizmetçileri de kalın canfes kumaşlardan giyinmişlerdi. Hz. Ömer, hacca niyet etmiş olduğundan o da beraber gitti. Kabe'de tavaf ederken Fezâreoğulları'ndan birisi, eteğine

basınca Cebele, ona bir sille vurdu burnunu kırdı. O kimse Hz. Ömer'e başvurdu. O da Cebele'ye "Ya hasmım razı et veya kısas ederim" deyince Cebele, "Ben bir hükümdarım. O herif ise sıradan bir adamdır. Onun için bana nasıl kısas edersin?" deyince Hz. Ömer, "İslâm, sizin aranızda bir fark görmez" dedi. Cebele, "Ben umardım ki, İslâm'da izzetim, cahiliyet zamanmdakinden daha çok olacak" deyince Hz. Ömer, "Öyledir. Fakat şeriatın hükmü geri kalmaz" dedi. Cebele, "Hıristiyan olursam ne olur?" dedi. Hz. Ömer "Hıristiyan olursan boynunu vururum" dedi. Cebele "Öyleyse yarma kadar bana izin ver" dedi. Hz. Ömer "Öyle olsun" dedi. Cebele o gece adamlarıyla beraber kaçtı. Kostantıniyye'ye gitti, Hıristiyan oldu ve orada öldü.

Hicretin Onyedinci Senesi
Küfe ve Basra'nın Kuruluşu

Irak tarafından Medine'ye gelen İslâm askerlerinin yüzlerinde solgunluk işaretleri görüldü. Sorulduğunda gittikleri şehirlerin havasının ağırlığından ileri geldiği haber verildi. Hz. Ömer, bu durumu Hz. Sa'd'dan sorunca Sa'd Hazretleri "Arapların mizacına ancak develerine uygun olan yerin havası uygun gelir" diye cevap verdi. Hz. Ömer de bir yerin seçilmesi için Selman-ı Fârisî ile Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sırdaşı olan Huzeyfe'nin memur edilmesini Sa'd'a yazı ile bildirdi. O da ikisini gönderdi.

Selman Enbar'a geldi. Fırat nehrinin batısında ilerleyerek Hîre ile Fırat nehri arasında olan Küfe şehrini beğendi. Hüzeyfe de Fırat'ın doğusunda giderek o hizaya geldi. Orasını uygun gördü. İkisi birleşip Küfe yerinde namaz kıldılar. Mübarek ve Müslümanlara yerleşebilecekleri bir merkez olması- için dua ettiler ve dönüp bunu Sa'd'a bildirdiler.

Bunun üzerine Hz. Sa'd, Ka'ka' ile Muğnim oğlu Abdullah'ı çağırdı. Yerlerine birer vekil bırakıp, Medayin'e geldiler. Hz. Sa'd da Medayin'den hareketle, bu hicretin onyedinci yılı Muharrem ayında Kûfe'ye indi. "İsteyen Medayin'de muhafız olarak kalsın. İsteyen Kûfe'ye gelsin" diye askeri serbest bıraktı. Durumu da Hilâfet makamına bildirdi.

İran denizi tarafında olan Übbüle nahiyesindeki İslâm askerleri önceden üç kere Basra'nın yerinde konmuşlarken terk etmişlerdi. Bu sefer onlar da Muharrem ayında tekrar konup yerleşerek Basra şehrinin imarına başlamışlardır.

Yerleştirme memuru Kûfe'de Mâlik oğlu Ebu Heyyâç, Basra'da Delf oğlu Âsim idi. Önce kamıştan evler yapılmışsa da, birkaç ay sonra ikisinde de yangın çıktığından, epeyce zarara yol açtığından ötürü, ondan sonra kerpiçten evler yapımına başlanmıştır.

Gerek Kûfe'de ve gerek Basra'da önce birer mescit yapılmıştı. Mescitler şehrin ortası sayılarak ona göre evler yapılmış ve şehir genişletilmişti.

Ilhe'de Iran hükümdarlarının saraylarından kalma mermer di-ni, ler vardı. Getirilerek onların üzerine Küle mescidinde bir gölgelik yapıldı. Mescidin hizasında Hz. Sa'd için bir köşk yapıldı. Büyük caddcıer, kırkar ve aralarındaki yollar, yirmişer ve sokaklar, yedişer arşın olmak üzere çiziidi.

tşte bu şekilde Küfe şehri, Irak'ın idare merkezi oldu. Sınırlarında dört şehir vardı. Hulvan, Mâsebezân, Karkısiya ve Musul idi. Hulvan'da Ka'ka', Mâsebezân'da Dırar, Karkısiya'da Mâlik oğlu Ömer ve Musul'da Mugnim oğlu Abdullah sınır beyleri oldu. Bir yere gittiklerinde yerlerine birer vekil bırakırlardı.

El-Cezire ile Ermenistan'ın Alınması

El-Cezîre halkı, Humus üzerine hücum etmek üzere Rumları kışkırtıp cesaretlendirince, İmparator Herakl da o tarafa bir ordu göndermişti. Ebu Ubeyde, Kmnesrîn'den Velid oğlu Hâlid'i ve başka yerlerden daha başka kumandanları askerleriyle beraber yanma çağırarak Humus dışında ordu kurdu. Durumu da Halife Hz. Ömer'e bildirdi. Hz. Ömer ise sekiz şehirde Beytü'l-Mâl fazlasından bir sürü at biriktirmişti. Üzerlerine hususî memurlar ve bakıcılar tâyin etmişti. Sırf Kûfe'de (dörtbin) devlete ait hayvanı beslenmekteydi. Ebu Ubeyde'nin yazısını alır almaz ona yardım etmek üzere Hz. Sa'd'a yazılı emir gönderdi.

Hz. Sa'd da hemen (dörtbin) süvari ile kahraman Ka'ka'yı Kûfe'den çıkardı ve birer bölükle Adî oğlu Süheyl'i Rakka'ya, Utban oğlu Abdullah'ı Nusaybin üzerinden Harran ve Urfa tarafına, Ukbe oğlu Velid'i el-Cezîre çöl Araplarından Rebîa ve Tenûh kabileleri üzerine bu üç bölüğe kumandan olmak üzere Ganem oğlu Iyaz'ı da o tarafa gönderdi. İslâm askerinin böyle taraf taraf hücumlarda bulunması, el Cezire halkının kulağına varınca Rumlara yardımdan vazgeçerek dağınık bir şekilde dönüp, kendi yurtlarını korumaya koştular. Böylece Humus üzerine gelen Rumlar, yalnız kalınca Ebu Ubeyde de Hz. Hâlid ile danışarak Rumlar üzerine hücum ederek muharebe sırasında üstün geldiler. Rumların ordusunu darmadağınık ederek pek çok ganimetler aldılar. Bu zaferden üç gün sonra Ka'ka' da Humus'a geldi. Onun askerine de ganimet mallarından pay ayrıldı.

Hz. Ömer, Ebu Ubeyde'ye kendisi yardım etmek için, Şam tarafına giderek Câbiye'ye kadar gelmişken bu zafer haberini alarak oradan Medine'ye döndü.

öte tarafta Ganem oğlu lyaz, el-Cezîre'nin ortasında durarak öbür el Cezire kumandanlarına emrederek Süheyl Rakka'yı kuşatınca., halkı cizyeyi kabul etmek zorunda kaldı, utban oğlu Abdullah Nu-

In'e gelince oranın halkı da cizye vemıeyi kabul ettiler. Ukbe oğlu Vclid'c el-Cezîre çöl Araplarınm çoğu boyun eğip, geri kalanı ela ı Mimik yurtlarım terketmişlerdîr.

İşte böylece el-Cezîre şehirleri birer birer ele geçirildi. Sonra Er-II mı r Kûm, Bitlis ve Ahlat da alınmıştır. O sırada Şam kumandanı bulunan Yezid'in kardeşi Muaviye de Filistin'den Kaysariyye denilen ihrl öle geçirmiştir.

Basra Tarafındaki Fetihler

Hürmüzan adındaki kumandan ki, İran'ın yedi meşhur sülâlellnden birindendir. Kadisiye'de bozularak kaçtıktan sonra Ehvâz'm idare merkezi olan Hûzistân'a gelip oralarını ele geçirerek Basra simi larina saldırır oldu.

Basra kumandanı olan Gazvan oğlu ütbe (r.a.), Hz. Sa'd'dan yarılun isteyince, o da ona yardım için Mukarrin oğlu Nuaym ile Mes' uıl oğlu Nuaym'ı gönderdi. Bu iki Nuaym, Basra ile Ehvaz sınırına kondular. Utbe de muhacirlerden Kayyin oğlu Sülemi ile Murayta Oğlu Harmele'yi gönderdi. Onlar da Basra sınırına gidip Mâlik oğlu 'Beni Anım kabilesini çağırdılar.

Bunlar ise Arap kabilelerinden oldukları halde Horasan'a gidip gelir olduklarından bu çağrıya uyarak içlerinden Gâlib Vâilî ve Vâil Kelb! oğlu Küleyb gelip, Sülemî ve Harmele ile görüştüler ve muharebe günü yardım etmek üzere söz verdiler. Belirtilen gün Sülemi ve Harmele, askerlerini tertip ve düzene sokarak hareket ettiler. Nuaym'i de kaldırıp birlikte Hürmüzan üzerine yürüdüler.

Hasra askerinin kumandanı Sülemî, Küfe askerinin kumandanı Nuaym olduğu halde Hürmüzan ile harbe giriştiler. Galip ve Küleyb İse Hürmüzân'm dönüş yolunu keserek Sülemî ve Nuaym'e imdad llkerl ('.önderdiler. Hürmüzan bu hali görünce bozularak kaçıp Dü eeyl nehrini geçti. İran askerlerinden pek çok ölen oldu. Bunun üze fine Hürmüzan çaresiz barış istemek zorunda kaldı. Gazvan oğlu Utbe'den izin alınarak Düceyl nehri, iki taraf arasında sınır olmak üze re barışa karar verildi. Sınır üzerinde muhafızlar bırakıldı. Gâlib ve Küleyb de muhafızlarla beraber kaldı.

Sonra Gâlib ve Küleyb ile Hürmüzan arasında sınır çekişmesi çıkiı Anlaşmazlığa bakmak üzere Harmele ile Sülemî oraya gitti. İkisi de Galib ve Küleyb'i haklı gördüler. Hürmüzan ise bu hükme razı olmadı Barışı bozdu. Kürtlerden yardım alarak askerini çoğalttı. Bunun üzerine Utbe de halifenin emri üzere ashabdan Haıkus'u Hürmüzan Üzerine .".önderdi.

Ehvaz Panayırı yanında olan muharebede Hürmüzan bozguna ıij',ra\aıak h'amhiirmüz denilen şehre kaçtı. Harkus da Ehvaz Panayırım ı iı i'.eçlrerck orada kaldı. Hükümetini genişletti. Tiister'e ka dar elan han sebillerini ele geçirdi ve fetihlerini halifeye yazdı. Ga-

nimet mallarının beşte birini gönderdi. Halifenin emriyle Muaviye oğlu Cüz'ü Hürmüzânin üzerine gönderdi. O da Sürrak şehrim eli geçirdi. Etrafa dağılmış olan halkını cizye vermek üzere boyun eğme ye çağırdı. Onlar da gelip memleketlerinde kalarak cizye verici oldu lar. Harkus, Ehvaz tarafında kalıp Muaviye oğlu Cüz ise kanallar açarak ve boş yerleri değerlendirerek o bölgeyi bayındır bir hale ge tirmiştir. Hürmüzân da Müslümanların aldığı yerler, kendilerine kal inak üzere barış yapmak zorunda kalmıştır.

Bahreyn Seferi ve Basra'da Olaniar

Bahreyn kumandam Hadremî oğlu 'Ala dönmelerle yapılan sa vaşlarda pek büyük şan ve şöhret kazanmıştı. Sonra Hz. Sa'd'm kavuştuğu zaferler, öbürlerinin ününü ve şöhretini bastırdı. Hz. 'Ahi ona gıpta ederek İran memleketlerine karşı savaşmak isterdi. Fakat Bahreyn'den deniz yoluyla geçmek zorundaydı. Hz. Ömer ise Müslümanların pek uzaklara doğru yayılarak dağılmalarından gocunur ve özellikle tehlikelerle dolu olan cleniz seferinden sakımrdı. Bundan do layı bütün kumandanları deniz seferinden yasaklamıştır. Hz. 'Ala, karşıdan seyirci gibi durmaktan usandı. Halkı harbe isteklendirdi. Üç bölük düzenledi. Birine Muallâ oğlu Cârûd'u, öbürüne Hümam oğlu Süvari kumandan yaptı. Hepsinin başı olmak üzere Sâvî oğlu Münzirin oğiu Kuleydi de bir bölükle memur etti.

Hepsini Bahreyn'den gemilerle Istahr taralına geçirdi. O kıyala ise Hirbed adındaki kumandan emrinde bir İran ordusu vardı. İranlılar deniz kıyısına inip gemiler ile İslâm askerleri arasına girdiler. İslâm askerleri, dönüş yollarının kesilmesinden dolayı telâşa düştüler. Huleyd, onları savaşa coşturdu. Öğle namazını kıldıktan sonra harbe tutuştular. Tavus denilen yerde pek sert çarpışmalar oldu.

Cârûd ile Suvar şehit düştü. Huleyd askere cesaret verip çarpı:; maya devam etti. İranlılardan pek çok ölen oldu. Fakat gemiler elde olmadığından İslâm askerine şaşkınlık geldi. Bundan dolayı karadan dolaşarak Basra'ya gitmek üzere hareket ettilerse de, İranlılar her yandan sardılar. Bir yerde ordu kurup savunma yapmak zorunda kaldılar.

Hz. Ömer bu durumu öğrenince hemen Basra kumandanı olan Gazvan oğiu Utbe'ye yazılı emir gönderdi. Mükemmel bir ordu İle k, lâm askerine yardım etmesi için emir verdi. Hz. 'Alâ'nın öyle İzinsiz tehlikeli bir harekete- cesaret ettiği için, bir çeşit ceza olmak Üzere onu askerle beraber Hz. Sa'd'm emrine memur etti.

Utbe, halifenin emri üzerine (onikibin) seçkin süvari hazırlayarak Kuleydin yardımına gönderdi. Bu askerin içinde Amr oğlu A im, Hcrsemc oğlu Arfece ve Kays oğlu Ahnef gibi ünlü kimseler vardl Hepsinin üzerine Ebu Relim oğlu Ebu Sebre kumandandı. Bu ::: ker katırlara binip al ve kışlaklarını yedek çekerek kıyı yoluyla dolaştılar

ve Huleyd'in bulunduğu yere ulaştılar. İranlılar ile bir kanlı harbe giriştiler. Zafer kazanıp pek çok ganimet malları aldılar. Huleyd'i ordusuyla beraber kurtarıp Basra'ya getirdiler.

İşte bu olay, Basra'nın şöhretine yol açtı ve önemini ortaya koydu. Bunun üzerine Utbe, halifeden izin alarak hacca gitmiş ve dönüşte Medine'ye gelişinde Basra valiliğinden istifa etmişse de Hz. Ömer, kabul etmedi. Basra'ya göndermişti. Fakat yolda öldü. Şube oğlu Mugîre Basra Emir'i tâyin olunmuştur.

Mugîre, Arap dâhiîerindendi. Herkes ona boyun eğdi. O da Basra işlerini düzene sokmaya başladı. Fakat çok geçmeden zina ile töhmet altında bırakıldığından Hz. Ömer, onu vazifeden aldı. Ebu Musa Eş'arî'yi Basra Emir'i yaptı. Mugîre ile şahitleri Medine'ye getirterek muhakeme etti. Fakat zina yaptığı tesbit edilmemiştir.

Râmhürmüz ve Tüster'in Alınışı ve Hürnıüzârs'ın Tutsak Oluşu

Hürmüzan, Basra Emir'i ile barış yaparak Râmhürmüz şehrinde oturmaktaydı. İran hükümdarı Yezd-i Cürd ise bütün İran halkını coşturup cesaretlendirerek arka arkaya Hürmüzân'a yardım göndermekte olduğu halde, Ehvâz halkını da harp ettirmek üzere kışkırtmaktaydı.

Sınır beyleri bu durumu öğrenir öğrenmez halifeye bildirdiler. Halife de Hürmüzân'a karşı Mukarrin oğlu Numan'ın emrinde Kûfe'den bir ordu gönderilmesini Hz. Sa'd'a; Adî oğlu Sa'd emrinde bir ordu gönderilmesini de Ebu Musa Eş'arî'ye yazdı. Ebu Rehin oğlu Ebu Sebre'nin de iki orduya kumandan olmasını emretti.

Numan, Küfe askeriyle doğru Râmhürmüz şehri üzerine gitti. Hürmüzan onu haber alır almaz korkarak Tüster şehrine kaçtı. Numan da Râmhürmüz'ü ele geçirdi. Basra askeri Ehvaz Panayırı'nda iken durumdan haberli olduklarından doğru Tüster üzerine gittiler. Numan da Râmhürmüz'den kalkıp Tüster'e gitmekle hep orada birleşerek Tüster'i sardılar. Birkaç ay uzayan kuşatma sırasında İranlılar, çıkış yaparak sert çarpışmalar oldu. Sonunda su yolundan hücum ile Tüster'e girildi. İran askeri yok edildi. Hürmüzan, iç kaleye kapandı. Hz. Ömer'in hükmüne razı olarak teslim oldu.

Ganimet mallarının beşte birini ayırarak kalanı askere bölüştürüidükte süvari payına (üçbin) ve piyade payına (bin) dirhem düştü. Ebu Sebre ganimet mallarının beşte birini ve Hürmüzân'ı Mâlik oğlu Enes, Kays oğlu Ahnef ve öbür bazı kimselerle birlikte Medine'ye gönderdi. Kendisi de Numan ile beraber bozguna uğrayanların peşlerine düşerek Sûs üzerine gitti. Ashabdan Küleyb'in torunu ve Abdullah'ın oğlu Zer de bir bölükle Cündeysâbûr üzerine yürüdü.

Beşte bir ganimet mallarıyla halifenin yanma gönderilmiş bulunan Enes ve Ahnef Medine'ye yaklaştıklarında Hürmüzân'ı resmî

elbisesiyle ashaba göstermek üzere sırmalı kumaşlardan yapılmış elbisesini ve yakut ile donanmış tacını giydirdiler ve büyük bir gösterişle Medine'ye girdiler. Hz. Ömer'i sordular, mescidde olduğunu öğrenip oraya gittiler.

Gördüler ki: Hz. Ömer, mescidde bir çeşit cübbeye bürünmüş... Kamçısı elinde olduğu halde uyuyor... Onun yanında oturdular... Hürmüzân "Ömer nerede?" dedi. "İşte bu" dediler. "Peki hani bekçileri ve kapıcıları?" diye sordu. "Onun bekçisi ve kapıcısı, yazıcısı yoktur" diye cevap verdiler. "Öyleyse Peygamber olmalı" dedi. "Hayır Peygamber değil, belki peygamberlerin yaptığı gibi yapar" dediler. Hz. Ömer, onların seslerinden uyandı ve kalkıp oturdu. Hürmüzân'a bakıp "Hürmüzân mı?" dedi. "Evet" dediklerinde "Allah'a hamd ederim ki İslâm, bunu ve benzerlerini hor ve hakir kıldı" dedi ve hemen üzerindeki elbiseyi çıkarttı ve hafif bir elbise giydirtti ve ona dedi ki: "Ey Hürmüzân! Kaderini ve Allah'ın emrinin sonunu nasıl gördün?". Hürmüzân dedi ki: "Ey Ömer! Cahiliyet günlerinde Allah, bizi ve sizi başlı başımıza bıraktı. Biz de size üstün geldik. Ne zaman ki Allah, sizinle beraber oldu, bize üstün geldiniz". Sonra Hürmüzân Müslüman oldu. Hz. Ömer de ona senede (ikibin) dirhem maaş verilmesini uygun gördü.

Sus ve Cündeysâbür'un Alınışı

Hürmüzân'm kardeşi Şchriyâr Sûs'ta muhafızdı. Ebu Sebre Sûs'a gidip, kuşatarak sıkıştırmaya başlayınca halkı, Vîre ile Sûs'u teslim ettiler. Bu sırada İran askerleri, Nihavend'de toplandığından Mukarrin oğlu Numan, Küfe askeriyle o tarafa yürüdü. Abdullah oğlu Zer de bir süre Cündeysâbûr'u kuşattıktan sonra barışçı yoldan ele geçirdi.

Hicretin Onsekizinci Senesi
Kıtlık ve Veba Hastalığı

Bu yıl Arap yarımadasına yağmur yağmadı. Yerler kurudu. Toprak kül gibi rüzgârla uçar oldu. İnsanlar, hayvanlar aç kaldı. Hz. Ömer, etraftaki kumandanlardan yardım istedi. Önce Suriye kumandanı Ebu Ubeyde, (dörtbin) yük zahire gönderdi. Filistin kumandanı As oğlu Amr da Mısır tarafından zahire bularak Kızıl denizden gemiyi[0] göndermiştir. Bu yolla Medine'de bolluk oldu.

Hz. Ömer, halk ile beraber yağmur duasına çıktı ve Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) amcası Abbasin elinden tuttu "Yâ Rabbi! Peygamberinin amcası İle sana yaklaşır ve sarılırız" diyerek diz çöktü, içten yakınıp yalvarmaya başladı. O /aman II/.. Abbas da yüce Allah'a yalvanı ve gözlerinin yaşları sakalından uşağı dökülürdü

Bu anda bulutlar belirdi, yağmur yağmaya başladı. O zamana kadar Hz. Ömer, diz çöküp duruyordu. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yakınlığın halkın gözünde şan ve şerefi arttı. Herkes Hz. Abbas'ın eteklerine yapışır oldu.

Yine bu sene Suriye köylerinden Amevas denilen köyde veba çıktı. Etrafa yayıldı. Bundan (yirmibeşbin) kadar adamla beraber Şam valisi Yezîd, Hişam oğlu Haris ve Amr oğlu Süheyl gibi meşhur kimseler öldü.

Hişam oğlu Haris, kendi aüesi halkından yetmiş kişi ile Şam'a gelmişti. Bunlardan yalnız dördü dönebildi. Yezîd'in yerine kardeşi Muaviye Şam valisi yapıldı. Bu aralık Basra tarafında da veba çıkmasıyla oralarda da pek çok adamlar öldü.

Şam'da veba çıktığında Hz. Ömer, Medine'den Şam'a gitmek üzere yola çıkmıştı. Serg demlen köye gelince Suriye kumandanları gelip kendisiyle görüştüler. Vebanın şiddetini anlattılar. Şam'a girmek yahut geri dönmek hakkında ashabın fikirlerinde ayrılık çıktı. Hz. Ömer, geri dönmek fikrini kabul etti. Dön emrini verdi. Avf oğlu Abdurrahman bir yerde olup o sırada geldi. Veba hakkında bir hadîs rivayet etti. Şöyle ki: "Resûl-i Ekrem'den işittim: 'Bir yerde veba olduğunu duyarsanız oraya gitmeyin ve bulunduğunuz yerde çıkarsa oradan kaçmayınız' diye buyurdu" dedi ve dönüş fikrinde bulunanların görüşlerinde yamlmadıkları belli oldu.

Suriye kumandanı Cerrah oğlu Ebu Ubeyde de vebadan öldü. Ölmeden önce Cebel oğlu Muaz'ı vekilliğine seçmişse de, sonradan o da bu hastalıktan gitmiş ve Âs oğlu Amr'ı vekilliğe seçmişti. Amr halkı alıp dağlara çıkardı. Allah'ın hikmetiyle veba sona erdi.

Muaz, ashabın İslâm hukukçularından değeri yüksek bir kimseydi. Ebu Ubeyde ise cennetle müjdelenen on kişiden biriydi. Hayat hikâyesi önceden geçmişti. Ne kadar büyük ve yüksek sıfatlar sahibi bir kimse olduğu anlaşıldı. Tekrara hacet yoktur. Hz. Ömer, onun kendisinden sonra halife olmasmı isterdi. Fakat kendisinden önce ölmüştür.

Hz. Ömer, Medine'ye döndüyse de, veba sona erdikten sonra Hz. Ali'yi Medine'de vekil bırakıp, kendisi Suriye'nin durumunu araştırmak ve bu büyük felâketten kurtulup da sağ kalanları teselli etmek üzere Eyle yoluyla Şam tarafına gitti. Eyle'ye gelince gömleği yırtılmış olduğundan dikmek ve yıkamak üzere onu Eyle piskoposuna verdi. O da dikip yıkadıktan başka kendisine yeni bir gömlek dikip verdi. Hz. Ömer, onu kabul etmedi. Eski gömleğini giydi ve Şam'a geldi. Namaz vakti oldu. Kendisi imam olup da Müslümanlara namaz kıldırmak isteyince bazıları "Ey mü'minlerin Emiri! Bilâl'e emretscn de müezzinlik etse" deyince o da emretti. Hz. Bilâl'in kalbi ise Hz. Pey gamber'in (s.a.v.) ayrılık ateşi ile pek acılı ve gönlü yaralı ve keder îi olduğundan o kadar yanık ve dokunaklı bir ezan okudu ki, hep oıı dakilerin tüyleri ürperdi. Ashab, Bilâl'in sesin! duyar duymaz ah edip inleyerek ağladılar, Tâbiîn'I de ağlalılnı

Fahr-i Âlem'in (s.a.v.) ölümü gününden beri Müslümanların o derece ağladığı görülmemiştir. Hz. Ömer, Suriye işlerini düzene soktuktan sonra Zilkade ayında Medine'ye döndü. Bu sene Haris Kindî oğlu Şurayhi Kûfe'ye ve Suvar Ezdî oğlu Kâ'b'ı Basra'ya hâkim yaptı. Şurayh, meşhur Kadı Şurayh'dır ki, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) zamanına yetişmişse de, Resûl-i Ekrem'i görmek şerefine kavuşmadığı için, Tâbiîn'den sayılır. Pek çok yıllar Kûfe'de hâkimlik etmiştir. Adalet ve doğruluk bakımından adı dillere destan olmuştur.

Hicretin Ondokuzuncu Senesi

Bu hicretin ondokuzuncu yılı içinde Medine yakınındaki Harretü Leylâ denilen yerde ateş çıkarak su gibi aktı. Hz. Ömer sadaka verilmesini emretti. Herkes sadaka verdi. Ateş de söndü.

Bu sene Hz. Ömer, halk ile Mekke'ye gitti. Hac etti. Bu sırada' Humus üzerine memur olan Huzeym Cumahî'nin torunu ve Âmire'nin oğlu Saîd öldü. Ashabın fazilet sahibi olanlarından idi (r.a.).

Geçen yıl Arap yarımadasında meydana gelen kıtlık ve pahalılık ve birçok İslâm şehirlerinde çıkan veba felâketinin sersemliği epey zaman sürdü. Pek çok önemli işlere başlanamadı. Fakat As oğlu Amr hu sırada Mısır seferiyle uğraşıyordu.

Çünkü cahiliyet zamanında As oğlu Amr (r.a.) ticaret yoluyla Kudüs tarafına geldiği zaman bir yolunu bularak İskenderiye'ye gidip Mısır'ın zenginliğini ve bolluğunu görmüş olduğundan, Mısır'ın fethini o kadar hırsla istiyordu ki, vebanın Amevas'ta verdiği perişanlık onu bu şiddetli isteğinden asla caydıramadı. Daha önce Hz. Ömer Şam tarafına gelince As oğlu Amr, ona Mısır'ın durumunu anlatarak Mısır seferi için izin isteyince Hz. Ömer, İslâm askerlerini dağıtmak istemediğinden izin vermemişse de Amr, bu konuyu tekrar tekrar açarak ve Hz. Ömer'i buna isteklendirerek sonunda izin koparmıştı.

Bundan dolayı, bu sırada (dörtbin) kadar süvari ile Mısır tarafına gitti ve Hz. Ömer'e durumu yazıyla bildirmişti. Arîş'e gelişi Kurban bayramına rastladı. Bir koç kurban etti ve hemen Mısır'a girip Ferema şehrinde harbe başladı. Çünkü orada Rumların epeyce muhafız askeri vardı. Sert bir şekilde karşı koymaya başladılar. Bir ay kadar savunmada bulunmuşlardır. O zaman Mısır havalisinde altı milyon kadar Kıpti vardı. Onları boyunduruk altında tutacak kadar Rum askeri de vardı. Özellikle o zaman Mısır'ın başkenti İskenderiye şehrinde pek çok Rum askeri vardı. İhtiyaç duyulduğu takdirde İstanbul'dan gemilerle yeteri kadar asker gönderilebileceği de mümkündü.

Şu hale göre Amrin (dörtbin) süvari ile Mısır'a girmesi akıl ve hikmet dışı bir cür'et olarak görünüyorsa da, Kiptiler Rumların zorbalıklarından ve kendilerine hükmetmelerinden usanarak onların

ağır idaresinden kurtulmak arzusunda idiler. Başkanları olan ve Mısır valisi yerinde bulunan Mukavkis de kavmini bu mahkûmiyetten kurtarabilmek için fırsat gözetmekte idi. Fakat Kiptiler uzun zamandan beri Hıristiyanlığı kabul etmişlerse de, İskenderiye'de yayılan mezhep çekişmeleri herkesi şaşırtmıştı.

Amr ise pek cür'etli ve tedbirli ve son derece cin fikirli bir adamdı. Kıptilerie ne türlü haberleşti ve onlara ne türlü dil kullandı bilmeyiz. Fakat İskenderiye'de Kıptilerin Ebu Meyamin adında bir piskoposu vardı. Amr'ın Ferema'ya geldiğini duyunca Kıptilere "Artık Rumların burada hüküm ve hükümetleri kalmadı. Hemen Amr ile görüşün ve uyuşun" diye yazmış olduğundan Kiptiler, Rumlara yardımı kestiler, Amr'a ise yardımcı oldular.

Hicretin Yirminci Senesi

Amr, bu sebeple kısa zamanda Ferema'yı aldıktan sonra, hafifçe karşı koymalar görüp geçirerek ve askerini yayıp düşmanın gözlerine çok göstermek gibi hilelere başvurarak Bilbis'e vardı. Bir ay içinde onu da aldıktan sonra hâlâ Eski Mısır denilen yere geldi. Vurdu, kırdı ve orada bulunan Yüne kalesini kuşattı. Fakat kale, sağlamdı. Rumlar burada çok olduğundan alınması zor ve güç olmuştur.

Hz. Ömer (r.a.), yukarda yazıldığı üzere Amr'ın Mısır'a gitmesini Hz. Osman'a açtıkta, Hz. Osman "Ey Ömer! Amr, gözü pek ve gayretlidir. Kendisinde baş olmak sevgisi de vardır, inşallah ihtiyatsız hareket edip de, Müslümanları bir tehlikeye düşülmez" demiş olduğundan, Hz. Ömer, Amr'a yardım için Esved oğlu Mikdad, Sâmit oğlu Ubade ve Huzafe Ûdî'nin oğlu Hârice gibi az bulunur kumandanlar emrinde Mısır tarafına gönderilmek üzere (onikibin) asker hazırlamıştır.

O sırada ise cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Avvam oğlu Zübeyr (r.a.) din uğrunda savaşmak için Antakya sınırına gitmek istiyordu. Hz. Ömer, ona "Mısır vilâyetini ister misin?" diye sorunca "Hayır, valilik istemem. Allah yolunda savaşmak, gazilere yardım etmek isterim ve Mısır'a giderim. Amr, eğer fethetmişse işine karışmayıp, ancak ona bağlı olarak bazı kıyılara inerim ve eğer hâlâ Mısır'ı almamışsa ona yardımcı olurum" deyince Hz. Ömer onu hazırlanan askerle kumandanların hepsi üstüne kumandan yaptı.

Hz. Zübeyr, bu (onikibin) askerle Mısır'a erişti. Amr ile buluştu. Amr, Yüne kalesini sıkıştırmaktaydı. Mukavkis, Amr'ın o şekilde ilerlediğini işitince, İskenderiye'den çıkıp Yüne kalesine gelmiş ve savunmaya kalkmışsa da, Müslümanların kuvvet ve şiddetini görüp korkarak kalenin korunmasını Rum generaline bırakıp, kendisi bazı Kıpti reislerle birlikte kayıklarla karşı taraftaki adaya geçmişti.

Amr, mancınık yani taş alan bir çeşit makine kurup kaleyi zor kırnaklaydı II/, /aıbeyr, ona kaışı "İten, fedailik edeceğim. Umarını

ki, yüce Allah o yüzden bu kaleyi fethettirir" dedi ve kale duvarına merdiven dayayıp yukarıya çıktı, tekbir getirdi. Askeri de onunla beraber tekbir aldılar. Bedir'de bulunanlardan ensardan Mesleme oğlu Muhammed de bazı mücahitler ile beraber merdivene koşup yukarı çıkmaya başladılar. Hz. Zübeyr, dalkılıç kale içine atıldı. Rumlar, bütün İslâm askeri hücum edip saldırdı sanarak korku ve telâşa düşerek kapıya koşuşup Amr'dan aman dilediler. O da aman verdiğinden kapıyı açtılar. Hz. Zübeyr de onlarla beraber kapıdan çıkıp Amr'm yanma geldi.

Bunun üzerine Mukavkis, Amr ile konuşmak için elçiler gönderdi. Amr Kiptiler hakkında olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vasiyetini söyledi. Şöyle ki: Resûl-i Ekrem'den (s.a.v.) "Mısır'ı aldığınız saman halkına iyilik ediniz. Çünkü onların akrabalıkları vardır" diye bir hadîs rivayel olunmuştur. Kıbtî kavminin akrabalıkları, Hz. İsmail'in (a.s.) annesi Hâcer'den ve Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) oğlu İbrahim'in anası olan Kıbtî Mâriye'den dolayıdır.

Haberleşme ve konuşmaların sonunda yıllık belli bir miktar cizye vermek üzere Mukavkis, barışa evet dedi. Fakat Rum generallerinden olup Filistin'de Amr ile harp edip de bozguna uğrayarak Mısır'a kaçmış olan Artebon barışa razı olmadı. Ansızın İslâm askeri üzerine saldırdı. Yapılan pek kanlı bir savaşta kendisi öldürüldü. Askeri dağıldı. İslâm askeri pek çok esir ve ganimet aldı.

Sonra Amr ile Mukavkis arasında kararlaştırılan şartlar üzerine bir antlaşma yapılıp imzalandı. Rumlardan bu şartlara razı olanlar Mısır'da kalmak ve olmayanlar çıkıp gitmek şartı da antlaşmaya yazıldı. Bu antlaşmayı Amr'm kölesi ve sancaktarı olan Verdan yazdı ve Amr ile beraber imzaladı. Zübeyr ile oğulları Abdullah ve Muhammed de şahit yazıldı. Kıbt kavmi bu antlaşmayı uygun gördü. Amr da şehir dışında çadırını kurdu. Hükümleri yerine getirmeye başladı. Bundan dolayı buraya çadır mânâsına gelen Fustat denildi.

Mısır'ın alınmasında Zübeyr ile iki oğlu ve kumandan Amr ve sancaktarı Verdan ve Zübeyr ile beraber merdivene çıkanlardan ensardan Mesleme oğlu Muhammed ve bölük kumandanları olan Esved oğlu Mikdad, ensardan Sâmit oğlu Ubade ve Huzafe oğlu Hârice'den başka pek çok ashap vardı.

Ebu Zer Gıfarî, Ebu'd-Derda, ensardan Zeyd oğlu Ebu Eyyûb Hâlid, ensardan Muhalled oğlu Mesleme, Ebu Serh Âmirî'nin torunu ve Sa'd'm oğlu Abdullah, Enîs Fihrî oğlu Ebu Abdurrahman Yezîd ve Hz. Ömer'in oğlu ile Amr'm oğlu Abdullah ve Hasene oğlu Şurahbîl'in oğulları Abdurrahman ve Rebîa ve Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) azadlılarından Ebu Râfi' fetihte hazır olanlardan bir kısmıydı.

İskenderiye'nin Alınması

Mukavkis, Amr İle barış yaptığını Koslantıniyye Kayscr'ine yaBinCI Kayser, bu ani kısmayı ve Mukavkis'in bankı'fini reıl etti, Ve

kötü bulduğunu belirten Mukavkis'e yazdığı yazılı emrinde "Mısır'a gelen Araplar, (onikibin) kişiden ibarettir. Halbuki Mısır'da sayı ve hesaba gelmez Kıptî kavmi var. Kiptiler eğer savaştan cayarak Araplara cizye vermeyi isterler ve onları bizim üzerimize tercih ederlerse Mısır ülkesinde (yüzbin)den fasla Kum vardır. Silâhları ve diğer malzemeleri tamdır. Arapların güçsüzlükleri de sizce anlaşıldı ve gördünüz. Elinde bu kadar kuvvet varken emrindeki Rumlar ile beraber Arapların elinde hor ve hakir olmaya nasıl razı oldun? Şimdi sen, emrinde Rumlarla beraber ya öl, ya kazanmcaya kadar harbediniz" diye emretmiş ve buna yakın Rum halkına da böyle yazılı bir emir göndermiştir.

Kayser'in mektubu iskenderiye'ye gelince Mukavkis, Rumların ileri gelenlerini toplayarak Kayser'in emrini duyurduktan sonra, "Ben bilirim ki Araplar, az ve zayıf olmakla beraber bizden kuvvetli ve şiddetlidirler. Onların bir askeri, bizim yüz askerimize bedeldir. Çünkü onlar, bir kavim ki, ölüm onların yanında hayattan daha çok istenir. Onlar, vatan ve çoluk çocuklarına dönmemek üzere yurtlarından çıkarak din uğrunda savaşırlar. Ölenlerinin büyük sevaba kavıı saçaklarına ve cennete gireceklerine inanıyorlar. Yaşayacak kadar yiyecek ve giyecek ile yetinerek başka dünya lezzetlerine düşkünlükleri yok. Biz ise bir kavmiz ki, ölümü kötü ve çirkin görürüz ve hayatı ve dünya lezzetlerini severiz. Biz, onlarla nasıl savaşabiliriz? Ey Rumlar! Biliniz ki: Araplarla yaptığım antlaşmadan çıkamam. Kesin olarak bilirim ki yakında siz de benim sözüme geleceksiniz. Keşke biz de boyun eğseydik diye temenni edeceksiniz" demiş.

Sonra Amr'a da İmparatorun barışı kabul etmediğini ve savaşmak üzere kendisine ve Rumlara emrettiğini duyurmakla beraber "Ben, seninle yaptığım antlaşmanın dışına çıkmam. Fakat benim hükmüm kendime ve bana uyanlara geçer. Seninle Kıptî kavmi arasındaki antlaşma, tamamdır ve onlar tarafından bozulmamıştır. Ben de onlarla beraber sözümde duracağım. Ve Rumlardan uzağım. İşte onlar işte sen" dedi. Amr da bunu kabul edip ancak İskenderiye'ye kadar olan yol ve geçitlerin düzeltilmesini ve askere erzak verilmesini teklif etti. Kıpt kavmi de bunu kabul etmişler ve İskenderiye'ye kadar olan yol ve geçitleri düzelterek her suretle İslâm askerine yardım etmişlerdir.

İmparator Herakl, Kostantmiyye'deyken Mısır'ın üzerine öyle bir hücum olunduğunu işitince, İskenderiye'ye kendisi gitmek üzere büyük bir ordu hazırlarken öldüğünden, bu ordu gönderilememiştir. Bununla beraber İskenderiye'ye denizden kısa aralıklarla epeyce asker gelmiştir. İskenderiye ile Fustat arasında da ne kadar Rum varsa toplanarak Amr'ın hareketine engel olmak kaygısında olmalarıyla Amr, İskenderiye'ye giderken yolda sayısız sert çarpışmalar olmuşsa da, her seferinde Rumlar, bozguna uğratıldıklarından İslâm askeri onları İskenderiye duvarlarına kadar kovalayarak kuşattılar. Üç aylık kuşatmadan soma yürüyüş ile iskenderiye'yi fethettiler ve pek

çok ganimet aldılar. Böylece Mısır ülkesi hepten Müslümanlar eline geçmiştir.

Sonra Amr Nevbe bölgesine bir bölük gönderdi ise de, Sudanlılar ok atmakta mahir olduklarından İslâm askeri bir şey yapamayıp, çoğu yaralanarak dönmüşlerdir.

Değişik Olaylar

Bu, hicretin yirminci yılı içinde Kays oğlu Ebu Bahriyye Abdullah Rum diyarına sefer etmiştir.

Herakl ölünce, oğlu Kostantiu Koslantıniyye İmparatoru olmuştur.

Yine bu sene el-Cezire fâtihi Ganem oğlu lyaz ve Mü'minlerin analarından Cahş kızı Zeynep (r.a.) öldü.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) müezzini Bilâl-i Habeşî Hazretleri de bu sene Şam'da âhire te göçtü. Hayat hikâyesi önceden geçmiştir. Öldüğü zaman hanımı ağlayıp ah ederken Hz. Bilâl "Oh! Ne mutlu bana ki yarın sevdiklerime, Muhammed'e ve ashabına kavuşacağım" derdi. îman tatlılığı ona ölüm acısını hissettirmiyordu. İşte olgun iman ve Resûlullah sevgisi böyle gerek.

Ensardan Râfi' oğlu Mazhar Şam'dan kimliği bilinmeyen bir kişiyle birlikte Medine'ye gelirken Hayber'e varışında Yahudilerin emriyle bu adam, onu öldürmüştü.

Hz. Ömer de Hayber Yahudilerini sürgün ederek Hayber arazisini Müslümanlar arasında bölüştürdü.

Yine o sırada Hz. Ömer Necran Yahudilerini de Kûfe'ye sürdü.

Irak'ta Olanlardan Sonra

Celûlâ olayından sonra Kisra Yezd-i Cürd, Rey şehrine gitmiş ve Müslümanların Ehvaz'ı aldığını duyunca, bütün İran halkını cenge çağırıp savaşa isteklendirmişti.

Bunun üzerine bütün İran halkı, heyecana gelip, toptan harbe kalktılar ve her taraftan yürüyerek Nihavend'de toplanmaya başladılar.

Hz. Sa'd, durumu halifeye yazıyla bildirmekle kalmayıp harp hazırlığına başladı.

Böyle belâlı bir zamanda Küfe halkından ve Esedoğulları kabilesinden bazı kimseler Medineye gelip Hz. Sa'd'dan şikâyet ettiler. "Hattâ namazı iyi kıldırmıyor!" dediler.

Hz. Ömer (r.a.) "Şimdi sizin ülkenize bir musibet geliyor. Böyle şeyler ile uğraşmanın zamanı değilse de, bence sizin başınıza gelen belâ da aranızdaki anlaşmazlığın araştırılmasına engel olmaz" diye bu-

yurdu ve hemen keşif ve durumu incelemek için Mesleme oğlu Muhammed'i birkaç kişi ile Kûfe'ye gönderdi.

Mesleme oğlu Muhammed Kûfe'ye gitti. Hz. Sa'd'ı alıp, her kabilenin mescidine götürdü. Onun durumunu sordu. Herkes onun güzel hâlini söyledi ve memnunluklarını belirttiler. Fakat şikâyetçiler susuyordu.

Sonunda İsa kabilesinin mescidine varıp sorunca Ebu Sa'de diye bilinen Katade oğlu Üsame Hz. Sa'd'ı "Askerle sefere gitmez. Malları eşit şekilde bölüştürmez. Muhakeme yaparken adaleti gözetmez" diye evvelki övmeleri üç konuda çürüttü. Ebu Sa'de'nin bu cür'eti Hz. Sa'd'm pek gücüne gitti ve onun aleyhine üç hususta dua etti. Şöyle ki: "Yâ Rabbi! Eğer senin bu kulun yalancı olup da sırf gösteriş için söylediyse ömrünü uzun, fakrını çok, kendisini fitnelere uğrat" dedi.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.) "Yâ Rabbi! Sa'd'm attığını doğru ve duasını kabul et" diye dua etmiş olduğundan, Hz. Sa'd'm okları nasıl ki hedefi bulursa duası da kabul edilirdi. Ebu Sa'de hakkında o şekilde duası da ok gibi yerini bulmuştur ki, bu adam, çok yaşayıp kirpikleri gözleri üzerine inmiş ve çok evlâdı olup yoksulluğa ve pek fena bir hor ve hakir hale ve aşağılık durumlara düşerek, kadınlara düşkün olarak, kimi zaman sokaklarda kızlara takılır ve şundan bundan azar işitir ve "Bu aşağılıklar nedir ey Ebu Sa'de!" denildikte "Mübarek Sa'd'm bedduası" dermiş.

Hz. Sa'd, ilk Müslümanlardan ve cennetle müjdelenmiş on kişiden biriydi. Din uğrunda aç kalmış, çeşitli mihnet ve zorluklarla karşılaşmışken sabır gösterip katlanmış olduğu halde, namazı iyi kıldırmıyor diye kendisinin yerilmesi pek gücüne gitmiş hatta "Ben, din yolunda kan dökenlerin ve Allah yolunda ok atanların birincisiyim. Muhammed'in (s.a.v.) ashabından din uğrunda savaşan bir topluluk içinde bulundum. Yiyecek bulamayıp ağaç yapraklarını ve sakız ağacı meyvelerini yerdik. Şimdi Esedoğulları namazı iyi kıldırmıyor diye beni azarlıyorlar. Öyleyse vay benim halime! Ettiğim çalışmalar ve çektiğim zahmetler, boşa mı gitti?" diye üzüntüsünü dile getirmişti.

Büyükler hakkında bu gibi iftiralar hep yapılagelmiştir. Fakat bu da onların derecelerinin yüksekliğini gösteren hallerdendir. Mesleme oğlu Muhammed, Hz. Sa'd'ı açıklandığı üzere temize çıkardıktan sonra şikâyetçileriyle beraber Medine'ye götürdü ve durumu Hz. Ömer'e bildirdi.

Hz. Ömer "Ey Sa'd! Namazı nasıl küdırıyorsun?" diye buyurdu. Hz. Sa'd da, "Ben, onlara namazı Resûl-i Ekrem'in kıldığı gibi kıldırıyordum. Yatsının önceki iki rek'atini uzatıp sonraki iki rek'ati hafif kılıyordum" deyip cevap verdi. Hz. Ömer "Hakkındaki kanaatimiz hep böyledir ve ihtiyata uymak düşüncesi olmasa, onların hakkında verilecek ceza belliydi" diye buyurdu.

Gerçekten Hz. Sa'd'dan sonra Kûfe'ye ondan daha iyi ve adaletli bir vali gitmeyeceği biliniyordu. Fakat İran devletinin var kuvvetini pazuya verip, büyük bir kuvvetle İslâm şehirlerine saldıracağı sırada

İslâm askeri arasında velev ki, önemsiz de olsa ayrılık çıkması uygun görülemeyeceğinden her ihtimale karşı Hz. Sa'd'm Küte valiliğinden alınması durumun gereği sayıldı.

Hz. Ömer, Hz. Sa'd'e "Kûfe'de vekilin kimdir?" diye sordu. O da "Utban oğlu Abdullah oğlu Abdullah'dır" diye cevap verdi. Abdullah, ensarın ileri gelenlerindendi. Hz. Ömer, onu Küfe valisi yaptı. İran seferi hakkında Hz. Sa'd'm görüşünü sorunca, İranlılara dehşet vermek üzere tecavüzlere girişerek her yandan üzerlerine yürümek gerektiğini belirtti.

Bunun üzerine Hz. Ömer, seçkin ashabı toplayarak, "Ben kendim çıkıp uygun bir yerde durup da her tarafın askerini İran üzerine göndermek isterim. Siz ne dersiniz?" deyince kimi bu sureti yerinde buldu, kimi "Şam ve Yemen askerleri bütün İran sınırlarına yürüsün. Sen de Mekke ve Medine halkı ile Basra ve Küfe tarafına git ve kâfirlerin topuna karşı Müslümanların hepsini gönder" dedi. Sonra, Hz. Ali kalktı, "Ey Ömer! Şam askerini İran'a gönderirsen Rumlar, onların çoluk çocukları üzerine saldırır. Yemen askerini gönderirsen Habeşliler beri geçer. Bu bölgeyi boş bırakırsan etrafımızda olan Araplar, ayaklanır ve sana arka tarafından şaşkınlık verip öndeki işi unutturur. Bunları yerlerinde bırak ve emret ki, Basra halkı, üç bölüme aynisin, biri çoluk çocuklarının korunmasında kalsın; öbürü haraç ve cizye veren halkın savunulması için ihtiyat üzere bulunsun; üçüncüsü de Küfe askerine yardım için yürüsün. Acemler seni sınırda görürlerse Halife Hazretleri, Arap başkumandanı diyerek daha büyük bir hırsla saldırırlar. Sayılarının çokluğuna gelince biz, şimdiye kadar çok olarak savaşmadık. Allah'ın yardımıyla iş gördük" dedi.

Hz. Ömer, bu görüşü uygun buldu ve "Irak kumandanlarından birini seçiniz ki, o sınırın işlerini ona bırakayım" dedi. Seçkin ashab "Sen askerin hallerini daha iyi bilirsin. Çünkü sana geldiler, görüştüler hallerini öğrendin" dediler ve Hz. Ömer Mukarrin Müzeni oğlu Numani ileri sürünce, onun bu işe uygunluğunu kabul ettiler. Numan, o zaman bir bölük Küfe askeriyle Cündeysâbûr ve Sûs kulundaydı. Hz. Ömer, ona yazılı - emir yazdı. Bir su üzerine konup etrafındaki askeri yanma toplayarak Nihavend üzerine hücum etmesini emretti. Küfe kumandanı Utban oğlu Abdullah'a da halkı Mukarrin oğlu Numan emrine varmak üzere din uğrunda savaşa çağırdı ve buna isteklendirmesini yazdı. Mukterib, Harmele, Zerr adındaki kumandanlara Ehvâz askeriyle Fâris ve İsfahan sınırında durup da, o taraftan Nihavend'in yardımını kesmelerini bildirdi.

Hicretin Yirmibirinci Senesi

Halifenin emri üzere Mukarrin oğlu Numan askeriyle bulunduğu tarafta su üzerine ordusunu kurdu. Küfe **kumandanı Abdullah da halkı Numanin emrinde bulunmak üzere din uğrunda savaşa çağır-**

di. Bütün savaşçılar toplandı. Yeman oğlu Huzeyfe onların başı oldu. Mukarrin oğlu Nuaym da beraber idi. Hepsi Kûfe'den hareketle Numaıı'ın yanma gittiler.

Şube oğlu Mugîre de Medine askeriyle Numan'm yanma vardı. Numan'm yanında (otuzbin) kadar asker toplandı. O zaman Nihavend'de İran başkumandanı olan Firûzân adlı kumandanın emrinde (yüzelli bin) kadar asker toplanmıştı. Fakat Numan'm askeri seçkindi. İçlerinde Abdullah Becelli oğlu Cerîr, Şube oğlu Mugîre ve İbni Ömer gibi büyük ve ünlü kimseler ve Huveylid oğlu Tuleyha ve Ma'dîkerib oğlu Amr gibi sayıları (bin) kişiye varan Arap yiğitleri vardı.

Tuleyha önceden dinden çıkarak peygamberlik davasına kalkışmışken tekrar Müslüman olan meşhur Tuleyha'dır.

Numan, keşif için Tuleyha ile Amr'ı Nihavend'e doğru gönderdi. Amr kimseye rastlamayıp yoldan döndü. Tuleyha ise Nihavend'e kadar gidip geldi ve yolda kimseye rastlamadığını söyledi. İslâm askeri ile Nihavend'in arası ise (yirmi) saatten çoktu. Bu uzaklık arasında bir engel olmadığı anlaşılınca Numan, hemen askerini harp düzenine sokarak Nihavend'e yürüdü.

Kardeşi Nuaym'ı öncül kuvvete ve öbür kardeşi Süveyd ile Yeman oğlu Huzeyfe'yi sağ ve sol kollara ve Mes'ud oğlu Mücaşî'yi artçı kuvvetlere ve Amr oğlu Ka'ka'yı süvariler üzerine memur ederek ileri yürüdü.

Fîrûzan da sağ ve sol kollarına Zerk adlı kumandan ile Zi'l-Hâcib yerine geçen Behmen Hadveyh adlı kumandanı memur ederek İran ordusuyla Nihavend'den çıktı.

Bir çarşamba günü iki ordu birbirini gördü. Numan, tekbir alınca bütün- İslâm askeri tekbir aldı. İran ordusu bundan sarsıldı. İslâm askerleri yüklerini indirdiler ve başkumandanları için pek süslü ve gösterişli bir çadır kurdular. Numan, hemen harb ateşini kızıştırdı. O gün ve ertesi perşembe günü çarpıştılar. Üstünlük kâh bu tarafa ve kâh o tarafa geçti. Cuma günü İranlılar ordugâhlarının etrafına hendek çevirdiler ve pek çok engellerle sağlamlaştırdılar.

Müslümanlar, İran ordusunu kuşatmakla İranlılar, istedikleri zaman çıkış yapar ve istedikleri zaman savunmaya geçer oldular. İslâm askerleri ise savaşın böylece uzamasından sıkılıp usandılar. Numan, bir gün kumandanları ve fikir sahiplerini toplayarak danıştı. Orada bulunanların en yaşlısı Ebu Selman oğlu Amr olduğundan önce söze o başladı. "İranlılar, böyle hendek içinde korunabildikleri halde isin uzamasından onlar daha çok sıkılır. Bırak, istedikleri kadar hendek içinde kalsınlar. Hemen dışarı çıkanlarla savaş" eleyince görüşü red olundu. Mâdîkerib oğlu Amr "Onlardan ne korkarsınız? Hemen üzerlerine saldırınız" deyince, "Duvarlarla tos mu vuruşalım?" diye onun fikrini de kabul etmediler.

Bunun üzerine Tuleyha, "Benim görüşüm budur ki, ileriye bir kısım süvari gönderiniz. Muharebeyi kızıştırıp düşmanla karıştıklarında süvarimiz, yalandan kaçsınlar. İranlılar, peşlerine düşmek is-

toyerek hepsi siperlerinden dışarı uğrayıp saldırırlar, işte o zaman biz de ansızın onların üzerine atılırız. Allah ya bize ya onlara verir" dedi Tuleyha'nın fikri beğenildi ve Ka'ka'a öyle bir savaş hilesi göstermesi için emredildi. Bir cuma günü sabah erkenden Ka'ka' çıktı. Çarpış mayı kızıştırdı. Birtakım yapmacık hareketlerle bütün İran askerini siperlerinden dışarı çıkarttı.

İranlılar Ka'ka'm kaçışını gerçekten kaçış sanarak hırslandılaı ve toptan siperlerinden dışarı uğradılar ve birbirinden ayrılmak için boyunduruğa koşulu öküzler gibi her yedi neferini birtakım olarak birbirine bağlamış oldukları halde hey hey diyerek Ka'ka'm peşine düşerek korunaklarından epeyce ayrıldılar. Geri dönerek bozguna uğ ramamalan için arkalarına Domuz Ayağı denilen demir dikenler yay imalardı. Ka'ka' önlerine düşüp gerileyerek İslâm ordusuna kadar geldi, İranlılar da hırslanarak orduya çattdar ve İslâm askerlerini oka Intl.ular.

Numan ise İs'âm askerine yerlerinden kıpıdamayarak emrolun madlkça harbe kalkışmamaları için sıkı sıkı söylemiş olduğundan, on lar da kondukları düzen üzere ve verilen öğüde uyarak yerlerinden ayrılmayıp emir bekliyorlardı. Hatta içlerinden bazıları ok ile yara landığı için "Daha ne duruyoruz?" dedikçe Numan "Biraz bekleyin" derdi. Sonunda öğle vakti erişince Numan, atma bindi, askeri dolaştı Her sancağın yanında durup onları harbe coşturdu ve "Ben, üç tek-bir alacağım, üçüncüsünde düşmana hamle edeceğim. Siz de hamle ediniz ve ben ölürsem kumandanınız Yeman oğlu ITuzcyfc'dir" dedik ten sonra "Yâ Rabbi! Dilerim senden kl bugün İslâm'ı aslı kılacak fetihlerle beni sevindir ve şclıîl olduğum halde ruhumu id" deyince bütün asker ağlaşl ı

Bonra Numan, kendi yerine geldi, (İÇ teklin aldı A.I.ı ı İM dinle yn• i, emre ııyıιeu ve savaşa hazırdı. Numan, hemen hır hamle yaptl Asker de onunla beraber hamle ettiler. Numanin sancağı karakuş gl bi süzülüyordu. Beyazlar giyip başında da başlığı olduğu halde ıιskei içinde belli oluyordu. İranlılar üzerine öyle sert atıldılar ve öyle |id detli bir çarpışma yaptılar ki, bundan daha şiddetli bir çarpışmanın yapıldığı duyulmamıştır. Kılıç şakırtısından başka ses işitilmezdi. Akşam yatsı vaktine kadar çarpışma uzadı. Sonunda İranlılar bozul du harp meydanında kan dereler gibi aktı. Yayalar bile kaymaya baş ladı. Numanin atı da kaydı ve yere düştü. Bir rivayete göre kendisi ne bir de ok isabet ederek şehit oldu ve kardeşi Nuaym onu elbisesiyle örttü ve sancağı alıp Yeman oğiu Huzeyfe'ye verdi. İkisi aralarında Numanin ölümünü askerden saklamak üzere karar verdiler

İranlılar ise gece, yollarını şaşırdılar ve arka taraflarındaki do muz ayakları, ayaklarına saplandı. Kendileri için yakmış oldukları ateşler içine düştüler. Her yedisi birbirine bağlı olduğundan biri bil tehlikeli yere düşse diğer altısı da beraber düşerdi. İslâm askeri ise arkalarını bırakmayıp kovalamaktaydı.

W-n

Bundan dolayı İranlılar DU çarpışmada (yüzbin) kadar ölü verdi. Bunun yalnız (otuzbin) i harb meydanında olup, kalanı kaçarken ölmüştür. Kılıç artıkları ise Hemedan'a doğru kaçtı. Pek azı kurtularak Hemedan'a varabildi. Çünkü arkalarından Ka'ka' ile Nuaym kovalayarak yetiştiklerini tepelemekteydiler. Hatta Fîrûzan da Hemedan'a doğru kaçaıken bir boğazda yükler geçiti kapattığından ve arkasından Nuaym yetişmek üzere bulunduğundan Fîrûzan, atından inip yaya olarak dağa çıkmışsa da Ka'ka'ın adamları önünü kesip onu öldürmüşlerdir.

Beri tarafta İslâm askeri, zaferi kazandıktan soma kumandanları Numan'ı sormaya başladılar. Numan'ın kardeşi Muakkil "Gözünüz aydın... Yüce Allah, size zafer ve Numan'a şehitlik verdi" diyerek "İşte kumandanınız" diye Huzeyfe'yi gösterdi. Onlar da Huzeyfe'ye bağlandılar ve Nihavend'e girip gerek şehir içinde ve gerek etrafında buldukları mal ve eşyaları toplayıp ordunun muhasebesine memur olan Akra' oğlu Sâib'e teslim ettiler. Nuaym ve Ka'ka' ile Hemedan tarafına giden yoldaşlarının dönüşünü beklemek için kaldılar.

Bu sırada ateşgede sahibi olan Hürbüz, Huzeyfe'ye gelip Kisra'nm emanet olarak korunan cevherlerini çıkarmak üzere kendisine ve dilediği adamlara aman verilmesi için yalvardı. Hüzeyfe de aman verdi. Hürbüz, çeşitli pahalı cevherler ile dolu iki sepet getirdi. Hüzeyfe, muharebede pek çok yararlığı görülenlere onların birazını verdi. Geri kalanını beşte bir ganimet ile beraber Akra' oğlu Sâib'e teslim ederek Hz. Ömer'e gönderdi.

Ganimetlerin kalan beşte dördü askere bölüştürüldüğü zaman, süvarilere altışar bin ve piyadelere ikişer bin dirhem düşmüştür. Sâib, Medine'ye vardı. Hz. Ömer'i gördü, fetih haberini verdi. Beşte bir ganimetle beraber o sepetleri de verdi. Hz. Ömer, Numan'a çok ağladı ve "Bu sepetleri hazineye teslim et. Bakalım biz onları ne yaparız. Sen, hemen dön ve arkadaşlarının yanına git" dedi.

Sâib, hemen o gün döndü. Ertesi gün sabahleyin Hz. Ömer, Sâib'i geri çevirmek üzere bir memur gönderdi. Memur, ona yolda yetişemeyip Kûfe'de buldu ve alıp Medine'ye getirdi. Hz. Ömer, "Ey Sâib! Gördün mü benim başıma getirdiğin belâyı?" dedi. O da, "Ne var ya Ömer?" dedi. Hz. Ömer, "Döndüğün günün gecesi, iki melek, ateş gibi alevlenerek beni o sepetlere doğru sürükleyip 'bunlarla seni dağlayacağız' dediler. Aman bunları al götür, sat. Parasını askerin işlerine harca" dedi.

Sâib o sepetleri alıp götürdü. Küfe mescidine koydu, satılığa çıkarttı. Haris Mahzumî oğlu Amr o cevherleri iki milyon dirheme satın aldı. Sonra Acem ülkesine götürüp iki kat pahasına satmıştır. İran seferlerinde böyle pek çok mücevherler ve işlenmiş çok kıymetli eşyalar ele geçmiştir. Fakat Araplar, o çeşit şeylerin değerini bilmediklerinden (yirmibin) dirhem kıymeti olan cevher, çok kere beş dirheme kadar satılırdı.

Hemedan ve İsfahan'ın Alınışı

Basra askeri kumandanı olan Ebu Musa Eş'arî, Nihavend'den dönüşünde Dînever şehrine uyrayıp beş gün kuşatmadan sonra halkı, cizye verici olmak üzere antlaşma yapmışlardır. Sonra Ebu Musa Şirvan üzerine gitmiş ve o şehri de böyle barış ile fethetmiştir. Sonra Sâib'i Saymere şehri üzerine gönderip o da burasını yine barışçı yoldan fethetmiştir.

İran kaçaklarını Hemedan'a kadar kovalayan Ka'ka' ve Nuaym da, Hemedan'ı şiddetli kuşatma altına aldıklarından halkı, cizye vermek üzere aman dilemeleriyle onlara da aman verilmişti.

Hemedan'a yardım için etraftan gelmiş olan kumandanlar, bir miktar barış bedeli vererek Huzeyfe ile anlaşma yapmışlardır. O sırada Hz. Ömer, Küfe valisi bulunan Abdullah'ı İran tarafına göndermiş ve Ebu Musa'nın da ona yardım etmesini yazıyla bildirmişti.

Hz. Abdullah, bir kola Verka oğlu Abdullah'ı, öbür kola Abdullah oğlu İsmet'i memur ederek Nihavend'e gitti ve Yeman oğlu Huzeyfe, eski vazifesi olan Dicle harkları üzerine memur olarak döndü.

Abdullah oğlu Abdullah, o tarafta olan askeri de yanma alarak İsfahan tarafına gitti. İsfahan kumandanı Esbîdan İsfahan'ın Rustak denen yerinde bulunup emrinde çokça askeri vardı ve öncü kuvvete Cadveyh oğlu Şehriyar memur idi.

Muharebeye başlandığı sırada Verka oğlu Abdullah, Şehriyar ile dövüşe çıkıp Şehriyar'ı öldürdü. İsfahan askeri bozuldu ve Esbîdan aman ile Rustak'ı ter ketti. Sonra İslâm askerleri Ciy denen İsfahan üzerine yürüdüler.

İsfahan, valisi, cizye vermek ve canı isteyen kalıp istemeyen dilediği yere gitmek üzere anlaşma yaptı. İslâm askerleri, İran içine doğru ilerledikten sonra, Bîruz'da Kürtlerden pek çok kalabalık toplandığından Basra valisi Ebu Musa (r.a.) o tarafa koşup Ramazan ayında Tîra nehri ile Menazir arasında yapılan savaşta Kürtler bozguna uğramışlardır.

Bu zaferden sonra Ebu Musa Eş'arî İsfahan tarafına giderek anlatılan Islahan zaferinin arkasından oraya erişti, Abdullah oğlu Abdullah ile beraber İsfahan şehrine girmiştir. İsfahan halkının bir kısmı Kirman'a gitmişse de, çoğu cizye ve haracı kabul ederek yerlerinde kalmıştır.

Değişik Olaylar

Hz. Ömer, yukarda geçtiği üzere Abdullah oğlu Abdullah'ı İran seferine memur ettikten sonra Yâsir oğlu Ammâr'ı Küfe valisi yaptı. Humus'ta bulunan Mes'ud oğlu Abdullah'ı da muallim olarak Kûfe'ye gönderdi. Fakat çok geçmeden Kûfeliler, Hz. Ammâr'dan şikâyetçi ol-

dular. O da onlardan nefret ederek valilikten çekildi. Şube oğlu Mugîre Küfe valisi olmuştur.

Bahreyn valisi Hadremi oğlu 'Alâ da o sırada öldüğünden yerine Ebu Hüreyre tâyin olmuştur.

Yine bu sene Velîd oğlu Hâlid Humus'ta hastalanıp ve "Ah bunca çarpışmalarda bulundum sonunda yatağımda mı öleceğim?" diye üzüntü içinde ruhunu teslim etmiştir.

Yine bu sene Mısır valisi olan As oğlu Amr tarafından batıya gönderilen Nâfi' Fihrî oğlu Ukbe barışçı yoldan Zevîle'yi aldı. Zevîle'den Berka'ya kadar olan yerlerin halkı da boyun eğdi.

Hicretin Yirmiikinci Senesi

Hicretin yirmiikinci senesi içinde Amr, o tarafa kendisi hareketle Berka'ya varınca halkı, cizye vermek üzere barış yaptılar. Sonra As oğlu Amr, Trablusgarb'a gitti ve bir ay kuşatmadan sonra Trablus'u alıp, muhafız olarak bulunan Rumları öldürdü. İçlerinden pek azı kıyıdaki gemilerine binip canlarını kurtarabildi.

Bazı Hemedan OSayiarı

Hemedan halkı, yukarda yazıldığı gibi cizye vermek üzere antlaşma yapmışlarken sonra antlaşmayı bozarak Hz. Ömer, Mukarrin oğlu Nuaym'ı onların üzerine memur etti. Nuaym gidip savaşarak Hemedan'ı tekrar alarak Horasan'a kadar gitti.

O sırada Deylem kavminin ve Rey halkının ve meşhur Rüstem'in kardeşi olan İsfendiyar ile Azerbaycan halkının gelmek üzere oldukları haberi gelince, hemen Hemedanlı Kays oğlu Yezîd'i Hemedan'ın korunması için bıraktı. Kendisi onlara karşı giderek yapılan büyük çarpışmadan büyük bir zafer kazandı.

Bu muharebede de İranlılardan pek çok ölen oldu.

Kazvin ve Zencan'ın Alınışı

O sırada Âzib oğlu Bera' (r.a.) bir bölük askerle Ebher'e vardıkta halkı harbe kalkıştılarsa da, sonra aman dilediler. Bera' da onlara aman verdi. Sonra Kazvin üzerine yürüdü. Kazvin halkı Deylem'den yardım istediler. Onlar da yardım için geldiler. Ancak dağ üzerinde seyirci gibi durduklarından Kavzin halkı antlaşma ile güvenlik altına girmişlerdir.

Bundan sonra Bera' Deylem'e, Geylân ve Taylesan memleketlerine tün uğrunda çarpışmak için gitmiş ve harbederek Zencan'ı almıştır.

Rey. Kum is, Cürcan ve Taberistan'ın Alınmaları

Nuaym büyük bir zafer kazanıp Hemedan tarafının işini bitirdikten sonra Rey şehri üzerine yürüdü. Rey halkı tarafından Ebu Ferhan gelip anlaşmak istedi. Nuaym da ona müsaade ettiyse de, Rey valisi olan Behram Çûpîn'in torunu ve Mehran'm oğlu Seyavahş bu uzlaşmayı kabul etmedi. Dünbavend, Taberistan, Kumis ve Cürcan halkından yardım istedi. Onlar da bu yardımı yaptı. Seyavahş Nuaym'a karşı gelerek şehre girmekten onu yasakladı. Fakat Ebu Ferhan Nuaym'a geldi "Onlar çoktur. Siz azsınız. Bana biraz süvari ver, onların haberi olmadan ben, bu süvariyi şehre sokayım. Sen, düşman üzerine saldır. Biz de şehirden çıkıp onlara şaşkınlık verelim" dedi.

Nuaym da bir miktar süvari ile kardeşi oğlu Amr oğlu Münzir'i ona arkadaş yaparak şehre yolladı. Kendisi Seyavahş üzerine saldırdı. Sertçe karşı koydularsa da, Münzir, tekbir alarak ansızın şehirden dışarı uğradığı gibi, İranlılar korku ve dehşete düşerek dağıldılar. Pek çok kırıldılar. İslâm askerleri burada da büyük zafer kazandılar. Hemen **hemen Medayin fethindeki kadar ganimet aldılar.**

Ebu Ferhan, halk adına antlaşma yaptı. Ondan sonra evlâd ve torunları Rey şehrinde daima şeref ve itibar sahibi olagelmiştir. O zaferin üzerine Dünbavend halkı da belli bir miktar mal vermek şartıyla aman almıştır.

Nuaym, ganimetlerin beşte birini Medine'ye gönderdi ve halifeden gelen emir ve talimat gereğince kardeşi Süveyd'i bir tümen ile Kumis tarafına gönderdi ve kimse tarafmdan karşı konulmadığı için Kumis'i barış yoluyla aldı. Taberistan valisi de haberleşerek barış yaptı. Sonra Süveyd Cürcan'a gidip Bestâm'da ordusunu kurdu. Cürcan hükümdarı olan Zürnansûl adındaki kumandana yazıp o da geldi. Süveyd ile görüştü. Cizye vermek ve Gürcan'ın alınmasına yardım etmek üzere anlaştı. Süveyd, onunla beraber Cürcan'a girdi. Memleketin haracını topladı. Sınırları Dihistan Türkleriyle kapattı. Bu yolda sınır koruyucularından cizyeyi kaldırdı. Ötekilerden aldı.

Azerbaycan, Şehr-i Zûr ve Derbent'in Alınması

Evvelce Ferkad oğlu Utbe ile Abdullah oğlu Bükeyr Azerbaycan üzerine memur oldular. Biri Hulvan tarafından, öbürü Musul tarafından Azerbaycan'a gireceklerdi. Rey şehrinin alınmasından sonra Bükeyr'e yardım için ensardan Hurşe oğlu Simâk'm o tarafa gönderilmesini Hz. Ömer, Nuaym'a emretti.

Bükeyr ise Azerbaycan'a giderken dağlarda Rüstem'in kardeşi olup Nuaym'm Hemedan yanındaki muharebesinde bozularak kaçan Ferhuzad oğlu İsfendiyar'a rastladı. Çarpışma sırasında üstün gele**rek onu tutsak etmişti. İsfendiyar ona "Beni koru bu ülkeleri banşa**

razı edeyim. Yoksa dağlara kaçıp, bir süre şurada burada saklanıiar" deyince, Bükeyr de onu koruması altında tuttu. Böylece Azerbaycan şehirlerini barışla almış, fakat kaleler kalmıştı.

Simâk ise yakınındaki yerleri alarak oraya geldi. Ferkad oğlu Utbe de öylece kendi yakınındaki yerleri almıştı. Ferrahzad oğlu Behram Utbe'nin hareketine engel olmak için yolu üzerinde dururken İsfendiyar'm Bükeyr'in yanında esir olduğunu haber alınca "İşte şimdi muharebe söndü ve barış tamamlandı" dedi. Utbe ile barış yaptı. Bu anlaşmayı bütün Azerbaycan halkı kabul etti.

Soma Utbe Şehr-i Zûr ve Ferkad üzerine gitti. Kürtlerden pek çok adam öldürerek Şehr-i Zûr ile Samegan'ı almıştır. Bükeyr de Derbent'e doğru ilerlemişti. Hz. Ömer ise o tarafa Amr oğlu Süraka'yı memur etmiş bulunduğundan Süraka, Azerbaycan'dan ileri hareketinde öncü kuvvetlere Rebîa oğlu Abdurrahman'ı, sağ ve sol kollara Hüzeyfe ile Bükeyr'i kumandan yaptı. Derbent üzerine gitti.

Hz. Ömer, Musul kumandanı olan Mesleme oğlu Habîb'i de Süraka'nm yardımına gönderdi ve Musul'a Hanzale oğlu Ziyad'ı memur buyurdu. Derbent hükümdarı olan Şehriyar, Müslümanların hücumunu görünce, aman alarak geldi. Süraka ile görüştü. Müslümanlara yardım ve sınırın korunmasına gayret etmek ve bu suretle savaşta bulunanlar dışta bırakılarak yerinde kalan halk cizye vermek üzere aralarında bir antlaşma yapıldı. Sonra Süraka, Ermenistan'ı çepe çevre saran dağlar halkını boyun eğdirmek için emrindeki kumandanları vazifelendirdi.

Bükeyr'i Muvkan'a, Habîb'i Tiflis'e, Huzeyfe'yi Lân dağlarına ve Rebîa oğlu Selman'ı öbür tarafa gönderdi. Fakat bu memleketlerin genişliğine ve dağlarının sarplığına göre öyle taraf taraf dağıtılan askerin sayısı pek azdı. Bundan dolayı bu kumandanlardan yalnız Bükeyr başarı kazanarak Muvkan'ı almıştır.

Süraka ölünce yerine Rebîa oğlu Abdurrahman Derbent sınırına görevlendirilmiştir. Sonra Abdurrahman Demir Kapı Derbent'ini geçip (ikiyüz) saatlik uzak yerlere kadar din uğrunda savaşmıştır.

İran'a Yapılan Akınlar

Halife Hz. Ömer, İslâm askerinin topluca hareketlerini emreder, pek ilerleyip de İran içine yayılmaktan yasaklardı. İranlılar ise bir tara İtan boyun eğerek barış yapmakta ve bir taraftan da ayaklanarak anlaşmayı bozmaktaydılar.

Kays oğlu Ahnef önce Basra'dan Medine'ye varınca, Hz. Ömer, ondan hu halin sebebini sormuş, o da "Kol kol İran'a girip saldırılarda bulunularak İran devleti yok edilmedikçe bu kargaşalıkların önü alınının/" diye cevap vermiş ve bu konuda Uz. Ömer'i kandırmıştı. Bundun dolayı Eli. Ömer, Horasan koluna Ahnıf'l ve Sabur ile Erde-

şir Hurre yoluna As Sakafî oğlu Osman'ı ve Dârâbkird ile Fesa koluna Zenîm oğlu Sâriye'yi ve Kirman koluna Adî oğiu Süheyl'i ve Sicistan koluna ashaptan meşhur Amr oğlu Âsimi ve Mükran koluna Umeyr Tağlibî oğlu Hakemi memur etti. Her birine birer sancak göndermiş ve Ebu Musa Eş'arî'nin de geride ihtiyat üzere bulunarak gerektiğinde onlara yardım etmesini emretmişti.

İran hükümdarı Yezd-i Cürd bütün İran halkını harbe çağırarak Nihavend'de büyük bir ordu toplamaya başlamış olduğundan, mükemmel bir ordu üe Nihavend'e varılmış ve Nihavend olayında İranlılar, ondan sonra düzelemeyecek surette bozulmuş olduklarından adı geçen kumandanların hareketleri zamanı gelmiş oldu. Hemen kol kol İran memleketine girip yayılmaları ve yer yer savaşa koyulmaları için Hilâfet makamından emir verildi.

Kumandanların Basra'dan hareket ettikleri sırada İranlılar da Tevvec şehrinde toplanmışlardı. Kumandanlar, onların üzerine gitmediler. Her biri, görevlendirildikleri yere gidince İranlılar da kendi şehirlerinin korunması için dağıldı. Bu şekilde ayrılmaları ise kendilerince bir çeşit bozgun oldu. İran hükümdarı Yezd-i Cürd önce Rey şehrinden İsfahan'a ve oradan Kirman'a gitmiş ve bir yerde dikiş tutturamayıp nihayet Horasan ülkesine yollanarak Merv şehrine ulaştı. Orada bir ateşgede yaptırarak yerleşmişti.

O çevrede bulunan İranlılar, kendisine bağlanarak orada hüküm sürmekte iken, öteki İran şehirleri halkını kışkırtmaktan geri kalmıyordu. Bunun üzerine Horasan'ın alınması çok önemli görülmüş ve öncelik tanınmıştı.

Horasan'ın Alınışı

Yukarda adları yazılan kumandanlardan Ahnef Tabesan'dan Horasan'a girdi. Yıldırım hızıyla Herati aldı. Fülan Abdî oğlu Suhari Herat'ta bıraktı. Kendisi Merv-i Şahcan tarafına gitti. Şuhayr oğlu Abdullah oğlu Mutarrif'i Nişabur'a ve Hassan oğlu Harisi Serahs'a gönderdi.

Ahnef, Merv-i Şahcan'a yaklaştığında Yezd-i Cürd, oradan çıkıp Merv-i Rûz'a gitti. Ahnef de hiçbir karşı koyma ile karşılaşmadan Merv-i Şahcan'a girdi. Yezd-i Cürd, Merv-i Rûz'dayken Türk Hakanına ve Suğd ve Çin padişahlarına mektuplar yazıp onlardan yardım istedi.

Bu sırada ise Küfe askeri erişmişti. Ahnef, hemen Numan Bahilî oğlu Hârise'yi Merv-i Şahcani koruması için bıraktı. Kendisi Merv-i Rûz üzerine yürüdü. Yezd-i Cürd, artık Merv-i Rûz'da duramadı. Belh'e gitti. Ahnef de varıp Merv-i Rûz'u ele geçirdi. Küfe askeri Belh'e doğru hareket ettiğinden Ahnef de o tarafa koştu.

Halbuki Küfe askeri Belh'e **varınca Yezd-i Cürd, onlarla harbe** haşladı. **Ho/.gunu uğrayarak** Ceyhun nehrini **geçerek Tûran'a yani**

Türkistan'a kaçmış olduğundan Küfe askeri, Belh'i ele geçirmişti. Sonradan Ahnef de Belh'e gelince Nişabur'dan Tâhâristan'a kadar olan bütün Horasan halkı, ona boyun eğdi. O da Merv-i Rûz'a döndü. Tâhâristan'm korunmasına Âmir oğlu Rebî'i gönderdi. Fethi Hz. Ömer'e bildirdi. Bunun üzerine Hz. Ömer, İran'ın korunmasıyla yetlnilerek Maverâü'n-nehir'e saldırılmasmı Ahnef'e bildirdi.

Yezd-i Cürd Maveraü'n-nehir'e varınca Hâkân ona yardım etti. Fergana ve Suğd halkından da hayli asker toplandı. Bundan ötürü Kisra Yezd-i Cürd, Türk Hâkânı ile beraber Ceyhun nehrini geçip, Horasan yakasına geçerek Belh'e ulaştıklarında Küfe askerleri Belh'i terketti. Hâkân da çokça askerle Merv-i Rûz üzerine yürüdüler.

Ahnef'in yanında (onbin) Basralı ve (onbin) Kûfeli ki hepsi (yirmibin) İslâm askeri vardı. Orada bulunan dağ eteğine çekildi. Arkasını dağa dayadı. Bir taraf da nehirle korunuyordu. Bu sebeple Kâfir askeri, kat kat çok olduğu halde Ahnef'in ordusunu saramadı. Cephesinden hücum etmek zorunda kalmışlarsa da savunma ile karşılaşmışlardır. Gündüz çarpışıp gece ordugâhlarına dönerlerdi. Hakan'ın birkaç belli başlı adamları öldüğünden, bu savaşı uğursuz sayarak aniden ordusunu kaldırıp Belh'e gitti.

Yezd-i Cürd ise daha önce Müslümanlar karşısında Hakan'ı terketti. Kendisi Merv-i Şahcan'a gitti. Orada muhafız bulunan Numan oğlu Hârise'yi sarmış ve orada gömülü olan hazinelerini çıkarmıştı. Yezd-i Cürd, bu hazineleri alıp Hakan'ın yanma gitmek isteyince, tran'ın ileri gelen büyükleri "Bu hazineler, İran malıdır. Başka ülkeye taşınması uygun olmaz. Hem de Maverâü'n-nehir halkına güvenilmez. Araplarla uyuşmak daha iyidir. Çünkü onlardan sözlerinde durması beklenir" demişlerse de Yezd-i Cürd'ü inandıramadıklarından hazinelerini elinden alıp, Ahnef'e vermişler ve cizye vermek üzere onunla antlaşma yapmışlar ve yerlerinde kalb rahatıyla geçimleriyle uğraşır olmuşlardır.

Yezd-i Cürd ise Belh'e varıp, oradan Hâkân ile beraber Ceyhun nehrini geçerek Fergana'da karar kılmış ve oradan yine İran halkını kışkırtmaya devam temiştir. Hâkân ile Yezd-i Cürd Maveraünnehir'e döndükten sonra Küfe askeri Belh'e gelip, yerlerinde yerleştiler. Ahnef de durumu Medine'ye bildirdi. Bu fetih haberi Hz. Ömer'e ulaştığında halkı mescide çağırtarak bir hutbe okudu.

Ahnef'in fethi müjdeleyen mektubunu okuduktan sonra yüce Allah'ın İran fethi hakkındaki ilahî va'dini yerine getirdiğine teşekkür etti. Dedi ki: "Mecusî Devleti, yok oldu. Bundan sonra bir karış yerlerini geri alamazlar. Ulu Allah, onların memleketini ve mallarını size miras bıraktı. Tâ ki sizin ne şekilde amel edeceğinizi göre. şimdi halinizi değiştirmeyiniz. Yoksa o da sizi başka bir milletle değiştirir, Ben, **bu ümmet hakkında bir (aral'tan korkmam, ancak si/in kendi tarafınızdan korkarım".**

Hicretin Yirmiüçüncü Senesi Fetihleri

Yukarıda konuşulan kumandanlardan Sâbûr koluna memur olun Mes'ûd oğlu Mücâşi' o semte hareket edince, Tevvec halkı karşı koymaya kalktıysa da, pek fena halde bozuldular ve pek çok kırıldılar Mücâşi' de Tevvec'i kuşattı ve sıkıştırdı sonunda aldı. Pek çok ganimet elde etti.

Istahr koluna memur olan Ebu As Sakafî oğlu Osman da, o semte giderken İranlılar, onu Cûr'da karşılayıp harbe giriştilerse de, onlar da bozuldular ve İslâm askeri Cûr'u aldıktan sonra Kâzrûn tarafmı istilâ ettiler. Sonra Ebu Musa Eş'arî, oraya gitti. Osman ile birlikte Şîraz ve Setîz'i aldılar. Sonra Osman Cena tarafına gitti ve orasını aldı. Çehrem nahiyesinde toplanan İranlılarla çatışma sırasında onları da bozdu ve Çehrem'i aldı.

Fesa ve Dârâbkirt koluna memur olan Düelî Zenîm'in oğlu Sâriye de bu sırada o tarafa gidip, İranlılarla bir ovada harbe tutuşmuştu. İranlılar ise her taraftan yardım isteyerek İran'ın bütün Kültleri oraya toplanmış olduğundan, her taraftan İslâm askerlerini sarmak üzereydiler.

İşte o zaman Hz. Ömer, Medine'de minber üzerinde hutbe okuyordu. Yüce Allah (c.c), ona ordunun halini gösterdiğinden hutbe sırasında "Ey Sâriye! Dağa dağa" diye bağırdı. Onun sesini Sâriye ve arkadaşları duyup arka taraflarındaki dağa dayanmışlar ve düşman, yalnız bir yüzden gelerek bozulmuş ve Müslümanlar üstün gelip, zaferi kazanmıştır.

Hz. Ömer'in minberde yukarda geçen cümlesi cemaati hayretlere düşürdü. Ashab'dan bazıları, Hz. Ali'ye gelerek, "Halife Hazretleri hutbe sırasında uygunsuz olarak 'Ey Sâriye! Dağa' demesi ne ola?" diye sorduklarında Hz. Ali, "Halife Hazretleri, manâsız söz söylemes, Bir aslı olsa gerektir. Bu günü belleyiniz. Bakalım ne çıkar?" demişti. Sâriye tarafından fetih müjdesi ile gelen adamdan açıklama yapması istendiğinde, o gün savaş alanmdayken Hz. Ömer'in sesini işiterek geri çekilip dağa dayandıklarını ve bu suretle zafer kazandıklarını anlatmıştır.

Kirman koluna memur olan Adî oğlu Süheyl o tarafa gitmiş ve Abdullah oğlu Abdullah da ona katılmıştır. Kirman halkı, karşı koymak istedilerse de bozuldular, darma dağınık oldular ve İslâm asken burada da çok ganimet aldılar.

Anır oğlu Âsim da Sicistan'a gitmiş ve Umeyr oğlu Abdullah ona katılmışı ı O /aman Sicislan vilayeti Horasan'dan daha genişti. Halkı Kandı har balkıyla, Türklerle ve başka milletlerle çarpışırlardı İttitın- tOplamp Asıma karşı geldiler fakat onlar da bozuldular, dağlldılaı ve Müslümanlar tam bir üstünlük suçladılar. Uüfün Slelslın'a

Umeyr Tağlibî oğlu Hakem de Mekran'a gitmiş ve Muharık oğlu Şihab, Adî oğlu Süheyl ve Utban oğlu Abdullah ona katılmışlardı.

Mekran valisi Hind hükümdarından yardım istedi. O da epeyce yardımcı asker gönderince orada pek sert çarpışmalar oldu. Kâfirlerin savaş alanında pek çok ölüsü kaldı. Sonunda bozulup dağılmalarıyla Mekran ülkesi de, İslâm memleketlerine eklendi.

Kısaca Hz. Ömer Devri

Halife Hz. Ömer'in halifelik günlerinde kısa zamanda İslâm memleketleri çok genişledi. İslâm dini son derece kuvvet buldu. Her yandan bolca mal gelerek hazine ağzına kadar doldu.

Halbuki bir milletin içinde birdenbire bu derece servet ve zenginlikten dolayı halk arasında dünyaya olan düşkünlüğün artacağı beklenen bir şeydi. Bu ise kargaşalıkların çıkmasına sebep olurdu. Aslında bütün bunlar, bu bir yandan olurken öbür yandan yok olan yani doğuş ve ölüş alanı olan dünyanın bir gereği sayıldığından, bu nokta Hz. Ömer'in zihnini kurcalıyordu.

Bir de Resûl-i Ekrem (s.a.v.), ümmetinin düşmanlarına üstün geleceğini; Mekke, Yemen, Kudüs ve Şam'ı alacaklarını; Kisra ve Kayser'in hazinelerini bölüşeceklerini; aralarında karışıklık ve şahsî istek ve arzular doğarak, geçmiş hükümdarların yoluna gideceklerini beyan buyurmuştu ve Hz. Ömer, yaşadıkça karışıklık çıkmayacağım da haber vermişti.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.), böyle gelecekte olacaklara dair olan sırların bazısını, bazı seçkin ashabına ve hepsini sırdaşı Yeman oğlu Huzeyfe'ye (r.a.) bildirmişti. Bir gün Hz. Ömer, yanında bulunan bazı ashaba "Resûlüllah'ın (s.a.v.) fitne hakkında olan sözü hanginizin hatırındadır?" diye sormuş. İçlerinden Hüzeyfe "Ey Halife! Resûl-i Ekrem'in fitne hakkındaki sözü ayniyle benim hatırımdadır ki, kişinin çoluk çocuğu, mal ve evladından ve komşusundan dolayı fitneye düşmesidir. Bu gibi günahlara oruç ve namaz ve iyiliği emir ve kötülükten yasaklamak kefaret olur" diye cevap vermiş.

Hz. Ömer "Muradım o değil. Deniz gibi dalgalanacak fitneyi soruyorum" deyince Hüzeyfe, "Ey mü'minlerin Emiri! Senin için korkulacak bir şey yok. Çünkü senin zamanınla onun arasında kapalı bir kapı var" demiş. Hz. Ömer "Bu kapı kırılacak mı, yoksa açılacak mı?" diye sorunca Hüzeyfe, "Kırılacak" deyince, Hz. Ömer "Öyleyse artık kapanmaz" deyip üzüntüsünü belirtmiş.

Tabiînden ve büyük hadîscilerden Ebu Vâil bu konuşmayı Ihı zeyfe'den rivayet ettikten sonra der ki: "Kapının ne olduğunu Hu zcyle'den sormaya korktuk. Büyük İmamlardan olan Mcsırtk'u. unu

tan sonra akşamın geleceğini nasıl bilirse onu da öyle bilirdi. Ben ona bir hadîs rivayet ettim ki, onu yanıltıcı türden değildir."

Kısaca, Hz. Ömer, İslâm milleti arasında karışıklık çıkmasından pek çok kaygılarındı. Yukarda yazıldığı gibi, halk arasında dünyaya hırsla çağına olan servet ve zenginlik alıp yürüdüğünden karışıklık belirtileri de görünmeye başlamıştı. Fakat Hz. Ömer'in halkın gözünde apaçık belli olan heybeti ve İslâm milletinin kendisine son derece bağlı oluşu karışıklığa meydan vermiyordu.

Çünkü Hz. Ömer, halkın derecelerine göre milyonlarca mal dağıtırken kendisi orta halde bir muhacir gibi çok idareli geçiniyordu. Hatta bir gün hutbe okurken gömleğinin (oniki) yerinde yama olduğu görülmüştü. Bu sebeple ona kimsenin bir diyeceği yoktu. Herkes, oncum utanır ve heybetinden korkup sakmırdı. O, her işe dikkat eder, kendisi ilgilenir, güvenlik ve asayişi korumak için gece sokaklarda gezerdi.

Halbuki İslâm ülkeleri çok genişledi. İş çoğaldı. Her yerde tam bir adaleti sağlamak güçleşti. Hz. Ömer, bu halden sıkıldı. "Yâ Rabbi! Ruhumu al" demeye başladı. Hatta bir gün ağlarken sebebi soruldukta "Nasıl ağlamayım ki, Fırat kenarında bir oğlak kaybolsa korkarım ki, Ömer'den sorulur" diye cevap verdi.

Hz. Ömer'in büyük bir kaygısı da yerine birini seçmek mes'elesiy(li Çünkü Hz. Ebu Bekir, onu halife seçmiş olduğu gibi, onun da birini aday göstermesi beklenirdi. O da bu düşüncedeydi. Ashabın yüksel, tabakası Bedir'e katılanlardı. Onların içinde ae cennetle müjdelen m iş olan on seçkin kişi vardı. Onlardan birinin aday gösterilmesi gerekirdi.

Hz. Ömer kendisinden sonra halifeliğe cennetle müjdelenen on kişiden Cerrah oğlu Ebu Ubeyde'yi (r.a.) uygun buluyordu. Ebu Ubeyde ise yukarda geçtiği üzere Şam'da başkumandan iken vebadan ölmüştü. Öldüğünde evinde yalnız silâhları, bir koyun postu ve bir su destisi kalmıştı. Tam Hz. Ömer'in aradığı adamdı. O öldükten sonra kendisi bu işte kimi aday göstereceğini şaşırdı.

Cennetle müjdelenen on kişinin üstünlükleri çoktur. Açıklamak gereksizdir. Fakat hilafet ve emaretden asıl maksat, milletin işlerini görmektir. Bu maksada hangisinin daha uygun olduğu düşünmeye değer bir noktaydı. Aşere-i Mübeşşere'den Zeyd oğlu Saîd (r.a.) o zaman sağdı. Çok dindar, duası kabul olunan, güzel ahlâklı bir kimseydi. Fakat sırf ahiret adamıydı. Halife ve başkan olmak gibi bir kaygısı yoktu. Yermük olayında ve Şam'ın fethinde bulundu. Fakat sırf Allah İçin bir mücâhid nefer gibi bulunup herhangi bir tümen kumandanlığı yapmadı. Sonra Kûfe'ye gitti ve orada yerleşti. Ölmeden kendisi ni ölmüş hükmüne koymuştu. Kaldı ki Hz. Ömer'in amcası oğlu ve kız kardeşinin kocası olduğundan onu aday göstermek Hz. Ömer'in düşüncesine uygun düşmezdi.

Şu bale göre halifeliğe Aşerc-i Mübeşşere'nin geri kalan altısından, yanı llz. Ali, Osman, Talha, Ebu Vakkas. oğlu Sa'd, Avvam oğlu

Zübeyr ve Avf oğlu Abdurrahman hazretlerinden birinin seçilmesi gerekirdi. İste Hz. Ömer, bunda bir türlü karar veremiyordu. Çünkü aday göstereceği adamın zamanında kargaşalık çıkarsa manevî sorumluluğu kendisine düşer diye korkuyordu.

Avf oğlu Abdurrahman'ın ehil olduğunu kabul ediyordu. Fakat Abdurrahman, Uhud harbinde yirmi yerinden yaralanmıştı. Hatta yaraların biri ayağında olduğu için topal kalmıştı. Vücudca görülen zayıflığına, bir de yaşlılığı eklendiğinden hilâfet işlerinin lâyıkıyla yerine getirilmesine bedeni dayanamazdı.

Ebu Vakkas oğlu Sa'd, Irak başkumandanlığında değerini göstermişse de hilâfet, bambaşka bir işti. Onda da başarı gösterebileceğine Hz. Ömer'in bir türlü aklı yatmıyordu.

Avvam oğlu Zübeyr ticaretten lezzet almış ve alışveriş içine dalmış ve bu yüzden pek çok zengin olmuştu. Medine, Basra, Küfe ve Mısır'da emlâki ve pek çok arazisi vardı. Bin kölesi olup, kendisine haraç veriyorlardı. Zübeyr, bu malları meclisinde bulunanlara bol bol dağıtıp bir akçesini yanında alıkoymazdı. Devlet başkanlığı diye bir şey aklından geçmiyordu. Hatta Hz. Ömer, ona Mısır valiliğini teklif edince kabul etmeyip, sırf Allah için savaşa gitmiş ve Mısır'ın fethinde As oğlu Amr'a yardım etmişti. O zaman halife olacak adam ise, Hz. Ömer'in rey ve içtihadına göre, her türlü arzudan kalbi uzak olarak Müslümanların işlerinin görülmesine bütün düşüncesini vermesi gerekirdi.

Talha da servet sahibi zengin bir kimseydi. Güzel giyinir ve o zamana göre süslü gezer, yani yırtık ve yamalı elbise giyinmez ve parmağına kırmızı yâkutdan yüzük takardı. Hz. Ömer ise yamalı gömlek ve sof cübbe giyer, halife arardı. Çünkü halife, öyle güzel giyinip kuşanır ve kıymetli eşya kullanırsa halk, ona benzemek ister, mal toplamak hırsına düşer. Bu suretle halk arasında birtakım gizli kinler ve şahsî arzu ve istekler belirerek iş çığırından çıkar diye korkar ve telâş ederdi.

Hz. Osman ela zenginlerden idi. Halife'nin ticaretle zengin olup, dünya ve âhiret saadetinin bir arada olmasından bir sakınca görmezdi. Çünkü ticaret helâldir. Zenginlik bir kusur değildir. Şükreden zenginler, sabreden fakirlere karşılıktır. Davud ve Süleyman'ın (a.s.) halleri buna delildir. Allah yolunda olanlardan iki yola da girenler vardır. Ashabın fakirlerinden bazıları "Zenginler, bizim gibi ibadet ettikten başka iyilik yolunda bol bol harcamalarda bulunup fazla sevap kazanarak yüksek derecelere çıktılar" diye şükreden zenginlerin hallerine özenirlerdi.

"Din ile dünya bir araya gelirse ne âlâ, küfür ile iflâs bir araya gelirse ne fena" denilmiştir.

Ama Hz. Ömer'e göre, halifenin bakışını sırf âhiret tarafına çevirerek, yalnız milletin işlerini düşünmesi ve Hazine'den alacağı yetecek kadar maaşla geçinmesi o zamanki durumun bir gereği olarak görünüyordu. Bu ise rey ve içtihatça bir farklı görüşten başka bir şey değildi.

ı,d.d, llz. Osman'ın hilâfeti hakkında başka bir düşünce daha yardi llz. Osman Ümeyyeoğulları'ndan olduğu için, bütün Kureyş'in ılni gelenleri ve eşrafı gözünde çok muhterem ve kalblerin sevgilisiy- Fakat halife olursa Emevîler başına üşüşüp, her biri bir memuriyet kapmak sevdasına düşerdi. O da pek yumuşak ve mahcup, kusursuz ve çok yumuşak huylu güzel vasıflarla bezenmiş bir adam olduğu için, Onlara müsaade edeceği açıktı. Bu ise öteki kabile ve kolların ve özellikle Hajimîlerin rekabetini çekeceği ve sonunda bir karışıklık çıkmasina yol açacağı hatıra geliyordu.

llz. Ali çok sofu ve dindar ve mücahid, bir hırka bir lokmayla yetinirdi. Başından geçenler dillere destandı. Hz. Ömer, onun halifelice ehil olduğunu kabul ediyordu. Fakat Hz. Ali bazen mizah ve lâtiı.ye meyil ve rağbet eder ve bunu halifeliğe aykırı görmezdi. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) bazen latifeye yer verdikleri için, zaten latifede bir salınca görülemez. Hz. Ömer ise halifenin mizah ve latifeden sakınarak daima ağırbaşlı olmasını, durumunun bir gereği olarak görürdü. Fakat bu da bir görüş ayrılığıydı. Bununla beraber Hz. Ömer, bu mes'elede Hz. Ali'yi ötekilere üstün tutardı.

Onların her biri değeri yüksek birer büyük bilgindi, müçtehiddi. Bir müçtehid ise öbür müçtehidin sözüyle hareket etmez, her biri kendi görüşüyle amel ederdi. Hz. Ömer de Hz. Ebu Bekir'e uyarak üzerine manevî bir sorumluluk alarak birini aday gösterecek olursa kendi görüşüne uygun bir halife aramakta haklıydı.

Bu sorumluluğu üzerine almak zorunda da değildi. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.v.), hilâfet işini milletin seçimine bırakmıştı. Hz. Ömer o yola da gidebilirdi. Bu sebeple Hz. Ömer bu işte öteden beri kendisince kesin bir karar veremiyor, tereddüt ediyordu. Abbas oğlu Abdullah (r. a.) der ki: "Bir gün Ömer'in yanına gittim. Kendisini üzüntülü gördüm. Dedi ki: Hilâfet işi hakkında ne yapacağımı bilmiyorum, kalkıp oturuyorum. Bu hususuta şaşkınım.

Dedim ki: 'Bu iş için hiç Ali'yi düşündün mü?' Dedi ki: 'Gerçekten Ali, bu işe ehildir. Fakat mizacında biraz mizaha meyil vardır ve benden sonra o, halife olursa şüphesiz sizi bildiğiniz doğru yola çevirir fikir ve görüşündeyim.'

Dedim ki: 'Osman hakkında düşüncen nedir?' Dedi ki: 'Onu aday göstersem Ebu Muaytin oğlunu halkın başına belâ eder. Araplar da ona değer vermez olur. Sonunda kendisinin boynu vurulur. Vallahi ben, onu aday göstersem öyle yapar, Araplar da böyle yapar."

Yani Osman, halife olursa ana bir kardeş olan Ebu Muayt oğlu Ukbe oğlu Velîd'e bir görev verir. Araplar da onun bu gibi adamları ileri geçirmesinden nefret ederek onun aleyhine ayaklanır ve sonunda kendisinin ölümüne sebep olurlar demektir.

Bu da Hz. Ömer'in bir kerametidir ki, ayniyle çıkmıştır. Yerinde açıklanacağı üzere Hz. Osman, halife olunca Velîd'i Küfe valisi yaptı. Gerek Velid'in, gerek öbür bazı Emevilerin kötü hallerinden dolayı

karışıklık çıkarak Hz. Osman'ın şehit edilmesine sebep olmuştur. Biz, gelelim Abbasin oğlunun sözüne:

"Sonra Ömer'e dedim ki: Öyleyse Talha'yı aday gösterirsiniz. Dedi ki: Renkli elbiseler giyer, süslü gezer. Yüce Allah, onun bu halini bilirken onu Muhammed (s.a.v.) ümmetinin işlerine bakıcı kılmaz. Dedim ki: Ebu Vakkas oğlu Sa'd var. Dedi ki: Harb eridir, fakat devlet başkanı olamaz. Dedim ki: Öyleyse Avvam oğlu Zübeyr var. Dedi ki: Pazar yerinde ölçü ve tartıdan konuşur. Müslümanların işlerine o mu bakacak? Dedim ki: Avf oğlu Abdurrahman kaldı. Dedi ki: Ne güzel adamdır, fakat güçsüzdür."

Abbasin oğlunun bu konuşmasından anlaşıldığı üzere Hz. Ömer, bu işte Hz. Ali'yi hepsinden üstün tutuyormuş. Fakat bu hususta daha kesin bir karar vermeden kendisinin şehit edilmesine yol açan umulmadık bir olay çıkmıştır.

Hz. Ömer'in Vefatı

Halife Hz. Ömer (r.a.), Medine çarşısında gezerken Şube oğlu Mugîre'nin Ebu Lüiü' adındaki Hıristiyan kölesi onunla karşılaştı. "Ey mü'minlerin Emiri! Mugîre benim üzerime ağır haraç koydu. Onu azalttır" dedi. Hz. Ömer "Haracın nedir?" deyince "Günde iki dirhem" deyince "San'aün nedir?" dedi. Ebu Lüiü' "Tüccarım, nakkaşım, demirciyim" deyince Hz. Ömer "Bu yaptıklarına göre haracını çok görmüyorum. Hem de duydum ki sen, yel değirmeni yapabilirim demişsin" deyince, o da "Evet" deyince, Hz. Ömer "Öyleyse bana bir yel değirmeni yap" dedi. O da "Sana bir değirmen yapayını ki doğudan batıya kadar dillerde destan olsun" deyip gitti.

Hz. Ömer "Köle, beni tehdîd etti" diyerek evine gitti. Ertesi sabah namazı kıldırmak üzere mescide geldi. Saflar düzeltilirken Ebu Lüiü' girdi, iki başlı bir hançerle Hz. Ömer'i altı yerinden yaraladı ve birkaç kişiyi vurup öldürdükten sonra çıkıp kaçtı. Hz. Ömer, yaralı olarak yere düşüp serilmiş olduğu halde namazı kıldırmak üzere Avf oğlu Abdurrahman'a (r.a.) emretti. O da imam olup cemaatle namazı kıldı. Hz. Ömer kaldırılıp evine götürüldü.

O sırada kendisine "Ey Halife Hazretleri! Birini aday göster" denilince "Ebu Ubeyde yaşasaydı onu aday gösterirdim. Niçin ettin diye Allah tarafından sorulursa, Ya Rabbi! Resulün 'Ebu Ubeyde, bu ümmetin güvenilenidir' dediğini işittim, diye cevap verirdim. Ebu Huzeyfe'nin azadh kölesi Salim, yaşasaydı onu aday gösterirdim ve Rabbim sorarsa Resulünün 'Salim Allah'ı en çok seven adamdır' dediğini işittim diye cevap verirdim" dedi.

Sonra "Oğlun Abdullah'ı aday göster" denilince "Bir evden bir kurban yeter" dedi. Sonra Avf oğlu Abdurrahmani çağırdı "Ben, seni aday göstermek istiyorum" dedi. O da "Bana kabul et diye öğüt

karışıklık çıkarak Hz. Osman'ın şehit edilmesine sebep olmuştur. Biz, gelelim Abbas'm oğlunun sözüne:

"Sonra Ömer'e dedim ki: Öyleyse Talha'yı aday gösterirsiniz. Dedi ki: Renkli elbiseler giyer, süslü gezer. Yüce Allah, onun bu halini bilirken onu Muhammed (s.a.v.) ümmetmin işlerine bakıcı kılmaz. Dedim ki: Ebu Vakkas oğlu Sa'd var. Dedi ki: Harb eridir, fakat devlet başkanı olamaz. Dedim ki: Öyleyse Avvam oğlu Zübeyr var. Dedi ki: Pazar yerinde ölçü ve tartıdan konuşur. Müslümanların işlerine o mu bakacak? Dedim ki: Avf oğlu Abdurrahman kaldı. Dedi ki: Ne güzel adamdır, fakat güçsüzdür."

Abbas'm oğlunun bu konuşmasından anlaşıldığı üzere Hz. Ömer, bu işte Hz. Ali'yi hepsinden üstün tutuyormuş. Fakat bu hususta daha kesin bir karar vermeden kendisinin şehit edilmesine yol açan umulmadık bir olay çıkmıştır.

Hz. Ömer'in Vefatı

Halife Hz. Ömer (r.a.), Medine çarşısında gezerken Şube oğlu Mugîre'nin Ebu Lü'lü' adındaki Hıristiyan kölesi onunla karşılaştı. "Ey mü'minlerin Emiri! Mugîre benim üzerime ağır haraç koydu. Onu azalttır" dedi. Hz. Ömer "Haracın nedir?" deyince "Günde iki dirhem" deyince "San'aün nedir?" dedi. Ebu Lü'lü' "Tüccarım, nakkaşım, demirciyim" deyince Hz. Ömer "Bu yaptıklarına göre haracım çok görmüyorum. Hem de duydum ki sen, yel değirmeni yapabilirim demişsin" deyince, o da "Evet" deyince, Hz. Ömer "Öyleyse bana bir yel değirmeni yap" dedi. O da "Sana bir değirmen yapayım ki doğudan batıya kadar dillerde destan olsun" deyip gitti.

Hz. Ömer "Köle, beni tehdîd etti" diyerek evine gitti. Ertesi sabah namazı kıldırmak üzere mescide geldi. Saflar düzeltilirken Ebu Lü'lü' girdi, iki başlı bir hançerle Hz. Ömer'i altı yerinden yaraladı ve birkaç kişiyi vurup öldürdükten sonra çıkıp kaçtı. Hz. Ömer, yaralı olarak yere düşüp serilmiş olduğu halde namazı kıldırmak üzere Avf oğlu Abdurrahman'a (r.a.) emretti. O da imam olup cemaatle namazı kıldı. Hz. Ömer kaldırılıp evine götürüldü.

O sırada kendisine "Ey Halife Hazretleri! Birini aday göster" denilince "Ebu Ubeyde yaşasaydı onu aday gösterirdim. Niçin ettin diye Allah tarafından sorulursa, Ya Rabbi! Resulün 'Ebu Ubeyde, bu ümmetin güvenilenidir' dediğini işittim, diye cevap verirdim. Ebu Huzeyi'e'nin azadlı kölesi Salim, yaşasaydı onu aday gösterirdim ve Rabbim sorarsa Resulünün 'Salim Allah'ı en çok seven adamdır' dediğini işittim diye cevap verirdim" dedi.

Sonra "Oğlun Abdullah'ı aday göster" denilince "Bir evden bir kurban yeter" dedi. Sonra Avf oğlu Abdurrahman'ı çağırdı "Ben, seni aday göstermek istiyorum" dedi. O da "Bana kabul et diye öğüt

Beşi birleşip de biri kaçınırsa küıçla başını vur. Dördü anlaşıp da ikisi karşı çıkarsa ikisinin de başlarını vur. Ve eğer oylar eşit olursa Abdullah'ı hakem yapsınlar. Ona razı olmazlarsa Avf oğlu Abdurrahmanin bulunduğu tarafla beraber olunuz ve karşı çıkmakta diretenleri öldürünüz" diye buyurdu.

Oğlu Abdullah'ı Âişe'ye (r.a.) gönderdi. Hz. Peygamber'in yanma gömülme izni istedi. O da izin verdi. Abdullah, bu cevapla dönünce "Elhamdülillah. En önemli işim, bu idi" dedi. Yukarda yazıldığı gibi, Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ve Hz. Ebu Bekir, Hz. Âişe'nin evinde gömülmüşlerdi. Mü'minlerin analarının evleri ise sağ oldukları sürece kendilerinin olduğu için, Hz. Ömer, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanında gömülmek üzere Hz. Âişe'den izin almayı gerekli görmüştü.

Yazıldığı gibi, oğlu Abdullah'a "Ölünce beni Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına götürdüğünüz zaman yine Hz. Âişe'den izin isteyiniz. Verirse oraya gömünüz, vermezse Bakî mezarlığına gömünüz" diye vasiyet etti.

Sonra bir doktor getirildi. Kendisinin yaraları muayene ettirildi. Göbeği altındaki yara, derindi. Tehlikeli göründüğünden doktor ona "Vasiyet et ey Halife Hazretleri!" dedi. O da "Ettim" dedi.

Hz. Ömer, öyle yaralı olarak yatarken dışarıda bir gürültü olunca "Nedir?" diye sordu. Ve "Halk, yanınıza girmek istiyor" dedikleri zaman izin verdi. Bir kalabalık içeri girdi. "Ey Halife Hazretleri! Osman'ı halife seç" dediklerinde "Hem malı sever, hem cenneti sever" dedi. Onlar dışarı çıktıktan sonra başka bir kalabalık içeri girip "Ey Halife Hazretleri! Hz. Ali'yi halife seç" dediler. "O, sizi bir yola götürür ki, Hakk yol, ancak odur" dedi. Oğlu Abdullah, babasının Hz. Ali'ye meylini anlayınca "Ey Müslümanların Halifesi! Ne engel var? İşte onu seçiver" dedi. "Ey oğulcağızım! Bu yükü sağken yüklendik, öldükten sonra da mı taşıyalım?" dedi. Artık Kelime-i Şehadet ve Allah'ı zikirle uğraştı. Geceleyin öldü.

Halifeliği; on yıl, altı ay ve birkaç gündür. Ölümü yirmi üçüncü hicret senesinin Zilhicce ayının sonlarıydı.

Namazını Suheyb'i Rumî (r.a.) kıldırdı. Cenazesini Hz. Peygamber'in sediri üzerine koyup Hz. Âişe'nin evine götürdüler. Vasiyeti üzere oğlu Abdullah "Ey Âişe! Ömer, Hz. Peygamber'in yanına gömülmesini rica eder. İznin var mı?" dedi. Hz. Âişe de gözlerinin yaşlarını şahit tutarak izin verdi. Bunun üzerine Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yanma getirerek, Hz. Ebu Bekir'in yanma gömdüler. Kabrine oğlu Abdurrahman ile beraber Osman, Avf oğlu Abdurrahman ve Ebu Vakkas oğlu Sa'd inmişlerdi.

Borçlu olarak öldüğü için, emlâki satılıp borçları ödenmiştir.

Hz. Ömer'in Gocukları

Cahiliyet zamanında evlenmiş olduğu Zeyneb'den Abdullah ve Abdurrahmanüi-Ekber adındaki oğullarıyla Hz. Peygamber'in (s.a.

hanımı olan Hafsa (r.a.) ve Melike adlı hanımından Abdullah isim-Oğlu doğmuştu.

islâm olduktan soma aldığı Ümmü Hakîm'den Fâtıma adlı kızı ve Cemile adlı hanımından Âsim adındaki oğlu doğmuştur.

Soma Hz. Ali'nin Fâtıma'dan (r.a.) doğan Ümmü Gülsüm'ü (kırk-tın) dirhem mehir ile nikâh etti. Ondan da Rukiyye adındaki kızı üe Zeyd adlı oğlu doğmuştur. Fekîhe adındaki cariyeden de Zeyneb adın-bir kızı olmuştur.

Sonuç

Kz. Ömer'in fetihleri ve İslâm milletine hizmetleri çoktur. Devrin-ieki olaylar yukarılarda uzun uzun anlatılmıştır. Sözünü dinletir, vurursa acıtır, din işlerinde çekiştiricilerin kınamasından, ağzı bozuk : Lanın kötü sözlerinden çekinmez ve hiçbir hususta hatır gözetmez, r.er zaman ve her işte adaleti yerine getirir, asla taraf tutmak yoluna îlunezdi.

Akıllı ve tedbirli, kanaat sahibi ve sabırlı, çok dindar ve sofu, güzel ve iyi ahlâklı ve iyilikleri çok bir kimseydi. —Allah ondan razı :Lsun—.

Hicretin Yirmidördüncü Senesi

Yirmiüçüncü hicret senesi Zilhicce aymm son günlerinde Şube oğlu Mugîre'nin Ebu Lü'lü' adındaki kölesi, Hz. Ömer'i hançerle vurup yaralamıştı. Hz. Ömer, hayatından ümidini kestiği için, halife seçimini Danışma Meclisi'ne bırakmıştı. Danışma Meclisi'nin bir yere toplanmasını Esved oğlu Mikdad'a (r.a.) emretmişti.

Ebu Talhatü'l-Ensarî'ye de "Ensardan elli kişi ayırarak yanma almasını ve Danışma Meclisi'ni, içlerinden birini seçmeye yanaşmaya çağırmasını" buyurmuştu.

Şu hâle göre zabıta işleri Ebu Talha'ya düşmüştü. Suheyb-i Rumi (r.a.) ise o sırada imam olarak halka namaz kıldırmaya memur İdi Geçici olarak halife vekili yerinde olarak Hz. Ömer, ona yeteri kadar yetki vermişti.

Danışma Meclisi, cennetle müjdelenen altı yüksek vasıflı kişiden yani Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Ebu Vakkas oğlu Sa'd ve Avf oğlu Abdurrahman ile Ömer oğlu Abdullah hazretlerinden oluşuyordu.

Ancak Ömer oğlu Abdullah'ın halifeliğe seçilmemesi şarttı. O yalnız oy vermeye memurdu. Halifeliğe altı kişiden birisinin seçilmesi kararlaştırılmıştı.

Talha, Medine'de bulunmadığından üç gün onun gelmesi beklendi. Gelmediği takdirde dördüncü gün hiç vakit kaybetmeden onlardan birinin seçilmesi Hz. Ömer'in vasiyetinin bir gereğiydi. Talha olmadan verilecek karara onun da razı olacağına Ebu Vakkas oğlu Sa'd, kefil olmuştu. Bu bakımdan, onun tarafından fuzulî bir vekil ve onun oyunu da taşıyan biriydi.

Fakat Hz. Ömer gibi bütün dünyayı titreten yüksek vasıflı bir adamın yerini kim tutacak? diye herkesi tasa ve kaygı boğmuştu.

Hz. Ömer, gömüldükten sonra Esved oğlu Mikdad, Talha'dan başka, Danışma Meclisi'ni toplayarak bir eve koydu ve yanlarına dışarıdan kimse girmemesi için, Ebu Talha da beklemek üzere gelip o evin kapısında durdu.

Suheyb-i Rumî de beş vakitte Müslüman cemaatine imamlık yapar ve Damşma Meclisi'nin işlerine bakardı.

Mısır valisi olan As oğlu Amr ile Küfe valisi olan Şube oğlu Mugîre o zaman Medine'de bulunuyordu. Onlar da geldiler ve Danışma Meclisi'nin toplandığı evin kapısında durdular.

Halbuki onların bu hususta bir çeşit memurlukları olmadığından Sa'd Hazretleri, "Sonra, biz de Danışma Meclisi'nden idik, demek için mi burada duruyorsunuz?" diyerek onlara taş attı. İkisini de oradan uzaklaştırdı. Onlar da üst perdeden cevap vermeye ve karşı gelmeye kalkıştılar; böylece aralarmda söz çoğaldı ve ilk ağızdan Kureyş büyükleri arasında ayrılık ve soğukluk meydana geldi.

Halbuki Medine halkı, gerek dışından gelip de, o zaman orada bulunan Arapların eşrafı ve askerî kumandanlar, hepsi Danışma Meclisi'nin vereceği kararı bekliyorlardı. Böyle önemli bir mes'ele üzerine, herkesin kulağı kirişte olduğu bir sırada, perde dışı sözler ve uygunsuz sesler ise işe zarar verebilirdi. Ve zaten ihtiyata da aykırıydı.

Ebu Talha, hemen Danışma Meclisi'ne dönerek "Ömer'in canını alan Allah hakkı için, size Ömer'in verdiği üç günden fazla zaman vermem. Hemen ne yapacaksanız bu süne içinde yapınız" deyip üzerlerine kapıyı kapadı.

Önce Avf oğlu Abdurrahman (r.a.), bir hutbe ile söze başladı. Fikir ayrılığından kaçınmanın gereğine dair sözler söyledi. Arkadaşlarını görüş birliğine çağırdı. Gerçekten, bütün halkın, böyle heyecan üzere bulunduğu bir sırada, en çok sakınılacak şey; Müslümanlar arasına anlaşmazlık ve ayrılık düşmek düşüncesiydi.

Avf oğlu Abdurrahman'm bu öğüdü üzere Hz. Osman ve Zübeyr birer hutbe okuduktan sonra tam bir içtenlikle onun çağrısına uyduklarını söylediler. Sonra Ebu Vakkas oğlu Sa'd, bir hutbe okudu. Kendisi bu davete uyduktan başka kendisinin razı olacağı şekle, Talha'nın da razı olacağına kefil olduğunu açıkladıktan sonra "Ey Abdurrahman! İş sendedir. Hemen işe içtenlikle yapış ve hayır isteyerek çalış" dedi.

En sonra Hz. Ali, söze girişti, "O Allah'a hamd olsun ki, bizden Muhammed'i bize Peygamber gönderdi. Şimdi biz Peygamber evinde-

niz, hikmetin madeniyiz. Yeryüzüudekilerin emanıyız. Başı daralanların sığmağıyız. Bizim bir hakkımız vardır. Verilirse alırız, verilmezse Allah'ın yeri geniştir, deyip develerin sırtlarına bineriz. Eğer Resûl-i Ekrem, bize bir söz söylemiş olsaydı onun sözünü yerine getirirdik. Bize bir söz söylemiş olsaydı, onun üzerine ölünceye kadar çabalardık. Hakka çağırmaya ve yakınlara iyiliğe ve onları sorup gözetmeye benden önce koşacak kimse yoktur. 'Lâ havle ve lâ kuvvete ülâ bili ah' sözümü dinleyiniz, söyleyeceklerimi belleyiniz. Şu meclisten sonra bu iş için korkulur ki, kılıçlar meydana çıkıp sözlere hıyanet olunduğunu görürsünüz. Tâ ki siz bir topluluk olursunuz. Bazıları da sapıkların ve bilgisizlerin başını çekerler. Bana göre hava hoş," dedi.

Hz. Ali'nin keşfi doğruydu. Nitekim bir süre sonra olanlar, onu ciduğu gibi doğrulamıştır. Çünkü îslâm birliği, Araplar arasında ge- . .: olan ırkçılığı kaldırmışsa da, Hz. Peygamber'in devri gerilerde kaldıkça, ırkçılık çabaları uç göstermeye başlamıştır.

Hâşimiler, önce ve sonra halifeliğe Hz. Ali'yi; Emevîler, Hz. OsB8ni seçmek istiyorlardı. Öbür Kureyşlilerin çoğu da halifelik bir kere Hâşimîlere geçerse onların arasında dolaşarak artık öteki kol ve kabilelere geçmez diye düşünüyorlardı.

Hz. Ali; bilgin, üstün ve Allah'ı gereği gibi bilen ve gerçekleri temelinden her yönüyle kavramış bir kişiydi. Kendisince islâm'ın şan ve -f relinin artmasından başka bir arzu olamazsa da, Hâşimîlerin ve öteki bazı seçkin ashabın arzularını bir kenara itemezdi.

Hz. Osman da ilk Müslümanlardan yumuşak huylu, halim ve selim, utangaç ve kalblerin sevgilisi ve vasıfları övülmüş biri olduğu için, kabilesi olan Emevîlerin isteklerine engel olamazdı.

Asıl maksat ise, Müslümanlar arasında bir ayrılık doğurmayacak ve herkesin kabul edeceği bir halife bulmaktı. Danışma Meclisi'nin fikirleri de, hep bu nokta üzerineydi.

Bu sebeple Avf oğlu Abdurrahman (r.a.), tekrar söze başladı. • Hanginiz, halifeliği içinizden daha üstün olana vermek üzere, üstüne alıp da kendisini ondan çekip çıkarır?" diye sordu. Bu sualine cenap veren olmadığından Abdurrahman "İşte ben, bu şekilde kendimi hilâfetten çekip çıkarıyorum" dedi.

Önce Hz. Osman, sonra öbürleri ona razı oldular. Fakat Hz. Ali sustuğundan, Abdurrahman ona "Ne dersin ey Hasanin babası?" diye sordu. Hz. Ali "Hakkı tutup kaldıracağına, yakınlarına öncelik tanımayacağına ve ümmetin hayrını aramakta kusur etmeyeceğine kebiri söz ve antlaşma ile bana güven ver ki, ben de razı olayım" diye sı o verdi.

Abdurrahman, "Siz benim seçeceğime razı olacağınıza ve karşı çıkan olursa aleyhinde benimle beraber olmak üzere bana söz verirseniz... Ben de akrabalarıma, yakınlıkları için, onlara öncelik tanımayacağıma ve Müslümanların hayrına bütün çabamı göstereceğime Allah'a söz vererek, bana inanmanızı isterim" dedi. Bu şekilde onlar, ona ve o da onlara teminat verdi. Abdurrahmanin hanımı ve Ebu Muayt'-

ın oğiu Ukbe'nin kızı olan Ümmü Gülsüm, Osman'ın ana bir kız kardeşiydi. Bu yakınlık, insan olmak dolayısiyle Abdurrahmanin zihnini Osman tarafına çevirmek hatıra gelmişse de, verilen teminat o hatırayı kökten yıkmıştır.

Çünkü Danışma Meclisi, İslâm milletinin en başta gelen seçkinleriydi. Her bakımdan güvenilir, inanılır ve sözlerine aykırı davranmak ihtimalleri yoktu. Bu hususta onlar birbirierme güvenirlerdi.

Böylece sözleşildikten sonra Avf oğlu Abdurrahman (r.a.), Hz. Ali'nin yanma geldi. "Sen, Resûl-i Ekrem'e yakınlığın, İslâmda önceliğin ve birbirinden büyük hizmetlerin, dinde güzel eserlerin olmasından ötürü, burada bulunanların içinde halifeliğe daha çok hak sahibiyim dersin. Zaten ehliyetin de herkesçe biliniyor. Fakat tutalım ki, burada bulunnıasan ve bu iş, senden başkasına verilecek olsa bu kurulun içinde hangisini ona en lâyık görürsün?" deyince, Hz. Ali "Osmani" dedi.

Sonra Abdurrahman, Hz. Osman ile yalnız görüştü. "Sen, Abd-i Menafoğulları'ndan bir şeyh'im ve Resûl-i Ekrem'in damadıyım ve onun amcası oğullarındanım ve İslâm'da öncelik ve üstünlüğüm var. Bu iş, benden başka kime ve nasıl verilebilir? dersin. Ama burda olmasan, bu kurul içinde hangisini daha uygun bulursun?" diye sorunca, o da "Ali'yi" dedi.

Kısacası halifelik, Hz. Ali ve Osman arasında dolaşır oldu.

Hz. Ömer de Danışma Meclisi'ne vasiyet ettiği sırada "Sanırım bunlardan biri seçilir" diyerek ikisine işaret etmiş ve "Osman'da yumuşaklık vardır. Ali, mizaha meyillidir. Halkı Hak yola yöneltmek ona lâyıktır" demişti.

Avf oğlu Abdurrahman (r.a.), hakem olmuş ve bu şekilde işi eline almış olduğundan, halkın fikirlerini anlamak üzere çıkıp dolaştı. Seçkin ashap ve Medine'de bulunan kumandanlar ve Arapların ileri gelenleri ile buluştu ve gerekli görülenlerle söyleşti.

Üç gün bitti. Dördüncü günü hiç vakit geçirmeden halife seçimi önceden kararlaştırılmış olduğu için, o günün gecesi Abdurrahman, Danışma Meclisi'nin bulunduğu eve geldi. Zübeyr ile Ebu Vakkas oğlu Sa'di çağırdı ve önce Zübeyrin görüşünü sordu. O da "Benim uygun gördüğüm kimse Ali'dir" diye cevap verdi.

Sonra Ebu Vakkas oğlu Sa'd'a "Sen tercihini bana bırak" dedi. O da "Eğer kendini seçeceksen pekâlâ, yok eğer Osman için ise, bence Ali daha uygundur. Sen. kendine biat et de bizi sıkıntıdan kurtar" dedi. Bunun üzerine Avf oğlu Abdurrahman "Ben, seçici olmak üzere kendimi halifelikten çektim. Çekmemiş olsam da halifeliği kabul etmezdim, Ebu Bekir ve Ömer'den sonra her kim halife olsa halk, ondan hoşnud kalmaz" dedi.

Sonra Hz. Ali'yi istedi. Onunla uzun uzadıya gizli söyleştikten sonra Kz. Osman ile başbaşa görüşüp, başkaca onunla da fecir vaktine kadar gizlice konuştu. İkisiyle de ne konuştuğu meydana çıkmadı.

Sabah namazı kılındıktan sonra Abdurrahman, Danışma Meclisi'ni topladı. Muhacirleri ve ensarm önde gelenlerini ve üstünlerini ve Medine'de bulunan kumandanları çağırdı. Hepsi geldi. Mescit ağzına kadar doldu. Abdurrahman onların fikrini sordu. Yâsir oğlu Ammâr (r.a.) "Eğer Müslümanların ayrılığa düşmemesini istersen Ali'ye biat et" dedi. Esved oğlu Mikdad da onu doğruladı.

öte taraftan Hz. Osman'ın sütkardeşi olan Ebu Serh'in torunu ve Sa'd'm oğlu Abdullah "Eğer Kureyş'in ayrılığa düşmesini istersen Osman'a biat et" dedi. Ebu Rebîa oğlu Abdullah da onu doğruladı. Ammâr, Ebu Serh oğlu Abdullah'ı azarladı. O da ona acı sözler söyledi. Orada bulunanların bir kısmı onu ve öbür kısmı bunu tutarak çekişmeye başladılar. Birbirlerine dil uzattılar.

Arada söz çoğaldı. Karışıklık belirtileri görünmeye başladı. Ebu Vakkas oğlu Sa'd, hemen, "Ey Abdurrahman! Fesad ve fitne çıkmadan bir karar ver, işi bitir" dedi. Abdurrahman "Ey cemaat! Susunuz, durunuz, başınıza bir iş çıkarmayınız. Ben, düşündüm taşındım gerekenlerle danıştım" dedi. Hemen Hz. Ali'yi yanma çağırdı ve ona "Allah'ın kitabı ve Resûlü'nün sünneti ve ondan sonra iki halifesinin izinde gideceğine Allah'a söz" ver dedi. Hz. Ali "Umarım ki bilgim ve gücüm yettiği kadar buna çaba harcarım" dedi. Abdurrahman, iki kere daha bu soruyu sordu. Hz. Ali, yine aynı cevabı verdi.

Hz. Ali'nin cevah doğru ve hikmete uygunsa da, zaman pek dar ve kıritik idi. Öyle kayıt ve bağlı şarta ve beklemeye müsait değildi. Abdurrahman hemen Ha. Osman'ı çağırdı. Ona da üç kere Hz. Ali'ye dediği gibi sordu. Hz. Osman hiç duraksamadan "Evet. Öyle hareket ederim" deyince, Abdurrahman (r.a.) başını kaldırıp eli Hz. Osman'ın eli üzerinde olarak "Ya Rabbi! Şahit ol. Boynumdaki emaneti Osman'ın boynuna koydum" diyerek biat edince, halk da biat etti.

Sonradan Hz. Talha geldi, Hz. Osman'ın yanma girdi. Hz. Osman ona "Serbestsin... İstersen biat et eğer bundan kaçınırsan seçim işini yenileriz" deyince, Talha "Herkes sana biat etti mi?" diye sordu. "Evet" dedi. Talha "Öyleyse ben de razıyım. Halkın üzerinde birleştiği şeye karşı çıkmam" diyerek biat etti.

Ek

Tâbiîn'in büyüklerinden olan Ebu Vâil'den rivayet edilmiştir. Demiş ki: "Abdurrahman'dan sordum. Ali'yi ne için bırakıp da Osman'a biat ettiniz? dedim. Dedi ki: 'Benim suçum yok. Ben Ali'ye biati zihnimde kesin olarak kararlaştırdığım için önce ona yönelerek Peygamberin sünneti ve Ebu Bekir'in ve Ömer'in izinde olarak hareket edeceğine kesin söz vermesini istedim. O, gücüm yettiği kadar diyerek bir şarta bağladı. Tekrar istedim, yine aynı cevabı verdi. Osman'a aynı soruyu yönelttim, kayıtsız şartsız kabul etti'."

Hz. OSMAN'IN HALİFELİĞİ

Ebu Lüiü' hançerle Hz. Ömer'i yaraladıktan sonra tutulunca, kendisini de aynı hançerle vurup öldürmüş. Bir rivayete göre de onu lonra Hz. Ömer'in oğlu Ubeydullah diğer iki arkadaşıyla beraber öldürmüştür.

O zaman Medine'de bulunan Acemler, birbiriyle görüşüp kaynaşırlardı. Yukarıda yazıldığı gibi, Acem hükümdarlarından olduğu hâlde Medine'ye gelip, Hz. Ömer tarafından kendisine senede (ikibin) dirhem maaş bağlanmış olan ünlü Hümüzan da Medine'de oturuyordu Ebu Lüiü' ve Hire halkından Cefne adındaki Hıristiyan, Hürmüzân ile sohbet ederlerken Hürmüzân, Ebu Lüiü'ün hançerini eline alıp hlr süre baktıktan sonra geri verdiği sırada Ebu Bekir oğlu Abdurrahman onların üzerine gelince, hançer yere düşmüş. Ertesi günü Ebu İn'lü', hançerle Hz. Ömer'i yaralamakla Abdurrahman, bu macerayı llbeydullah'a haber vermiş. O da bu olayın üçü arasında kararlaştırılmış bir cinayet olduğuna hükmederek gidip Hürmüzani ve arkada: lanın öldürmüş. Halbuki öyle bir şüphe üzerine adam öldürmek şeriatça kısası gerektiren bir hareket idi. Cennetie müjdelenenlerden Ebu Vakkas oğlu Sa'd, karşılaşınca Ubeydullahi tutup Hz. Osman, yanındaki seçkin ashap ile mescidde otururken yanma getirdi. Hz Daman, onlardan görüşlerini sordu. Hz. Ali, Ubeydullahin kısas olarak öldürülmesini söyledi.

As oğlu Amr ise "Dün Ömer, bugün de oğlunun öldürülmesi olamaz" dedi. Bunun üzerine Hz. Osman da "Ben halife olarak kısası diyeIe çevirdim. Gereken diyetlerini kendi malımdan veririm" diye Ubeydullahi salıverdi. İşte bu olay da ashap arasında fikir ve görüş bakımından meydana gelen ayrılıklardan biridir.

Fakat yukarda geçtiği üzere Hürmüzân gibi ünlü bir adamın böyle haksız olarak öldürülmesi halkın gözünde pek çirkin görünmüştür. Hatta ensardan Lebîd oğlu Ziyad Ubeydullahin haksız ola rai. adam öldürdüğüne dair şiirler söyleyip yüzüne karşı okurdu.

Ubeydullahin şikâyeti üzerine Hz. Osman Ziyâdi çağırıp bu ha raketten yasaklayınca, Ubeydullahin affı da bir hata olduğunu be lıılen şiirler söylemiştir. Kısacası Ubeydullah, kısastan kurtUİmuŞSB da halkin dilinden kurtulamadı. Hu yüzden kalbi rahat olaınaSı So iıında Ali haille olunca kısas, korkusuyla .Sanı valisi Muaviye'nlı ya nına kıeıp incinmiştir, Romu Hıfflyn savaşında ölmüştür.

İşte Hz. Osman halifeliğe seçilişinin arkasından böyle bir garip **olay ile işe başlamıştır. Sonra hutbe okumak üzere minbere çıktı. Fa kat sıkıldı, nutku tutuldu. "Her şeyin başlangıcı güçtür. Yaşarsam si ze yoluyla hutbe okurum" deyip minberden indi.**

Hz. Ömer'in vasiyetlerine dayanarak bütün memurları yerindi' bıraktı. Şube oğlu Mugîre'yi Küfe valiliğinden alarak Ebu Vakkas oğ- lu Sa'd'ı Küfe valisi yaptı. Yukarılarda geçtiği üzere Kisra'nm bile **ziklerini takınmış olan Süraka ve Bedir'e katılanlardan Ka'b Ensarî oğlu Abdullah bu sene öldüler (r.a.).**

Hicretin Yirmibeşinci Senesi

Bu sene Kostantmiyye'den Manuel adındaki general, denizden İskenderiye kıyısına çokça askerle geldi. İskenderiye'de bulunan Rum- lar da çıkıp onlara katıldı.

Mukavkis ise sözünde durarak, onları şehre sokmadı. Bunun üze- rine Manuel ordusuyla Mısır'a doğru yürüdü. As oğlu Amr da Mısır'- dan karşı çıktı. Karşılaştıklarında sert bir çarpışma oldu. Sonunda Rumlar bozuldu. İslâm askerleri, onların İskenderiye'ye kadar peşlerini bırakmadı. Rum askerlerinin çoğu, hattâ Manuel de öldü.

Yine bu sene Rey halkının anlaşmayı bozmak üzere oldukları du yulunca, Ebu Vakkas oğlu Sa'd, hemen asker göndererek oranın du- rumunu düzeltmiş ve Deylem'e yürümüştür. Fakat çok geçmeden ken- disi görevden alındı.

Ebu **Vakkas oğlu Sa'd (r.a.), Hazine'den olmak üzere mal memu** ın bulunan **Mes'ud oğlu Abdullah'dan (r.a.) bir miktar akçe borç** al misli **/umanında veremediğinden Mes'ud'un oğlu, onu sıkıştırdı. Hz. Ba'd,** mühlet **istediyse de vermedi. Bundan dolayı Sa'd ile Mes'ud'un Oğlu** arasında **çıkan çekişme, Küfe halkına da geçerek iki parça oldu** tır. Bir **kısmı, onun tarafını tutarak borcun ertelenmesi; öbür grup** İse **bunun tarafını tutarak borcun hemen ödenmesi gerektiği görü şunu** savundular.

İslâm ülkelerinde ilkönce halk arasında çıkan ayrılık budur. Ve ilk uyuşmazlığın olduğu şehir Kûfe'dir. "Iraklılar bozguncudur" de ylmi hurdan kalmadır.

Halife **Hz. Osman (r.a.), bu olup bitenleri öğrenince, ikisine de kildi. Uz. Sa'd'ı görevden alarak Ebu Muayt oğlu Ukbe'nin** oğlu **ve l.ı Udisinin ana bir kardeşi olan Velîd'i Küfe valisi yaptı. Velîd** ise çok **..ıı l** bir adamdı. **Üstelik bazı yasak şeyleri yapmakla töhmet** altında bulunduğundan Cennetle müjdelenenlerden **Ebu vakkas** oğlu Ba'**d** gl lıl dualan kabUİ «dilen bir kimsenin yerine onun memurluğu halkın iM.undi' çirkin i'.oıundii. Onun böyle büyük görevlerde bulundurul **ması,** 11/ Ömer'in üğlblünc de aykırıydı.

Velid, Kûl'e'yc varınca Hz. Sa'd ona, "Sen mi bizden sonra akıllı Oldun, yoksa biz mi senden sonra ahmak olduk" deyince Velîd, ona "Telâş ve keder etme ey Ishakin babası! Bunların hiç biri değil. I*'akat bu mülktür ki, onu bir kavim sabah ve öbürü akşam yemeği yapar" dedi. Sa'd da "Görüyorum ki siz memurlukları mülk ettnlfilnlz" dedi.

Seçkin ashap, bir çeşit ibadet olmak üzere memurluğu kabul ederlerdi. Bu sırada meydana çıkanlar, özellikle Emevîler makam ve mevkileri bir çeşit yemeklik edindiler. Çiftlik hâline koydular. Fakat Kulelilerin ahlâkı bozuk olduğundan Velîd'den hoşlandılar ve epey zaman onunla hoş geçindiler. Hz. Osman bu şekilde Velîd'i Küfe valisi yaptıktan sonra Ferkad oğlu Utbe'yi de Azerbaycan valiliğinden aldı.

Fakat Azerbaycan halkı ayaklandı. Velîd, etraftan epeyce asker topladı. Başlarına kudretli kumandanlar verdi. İçlerinde değeri yüksek kişiler vardı. Hattâ Medayin askerinin kumandanı Yeman oğlu Huzeyfe (r.a.) idi.

Velîd, hemen Şubeyi oğlu Abdullah'ı öncü kuvvetlere kumandan yaparak Azerbaycan üzerine gitti. Birçok yerlerini yağmalayarak A/.erbaycan halkını boyun eğmek zorunda bıraktı. Sonra çevreye çeteler saldı. (Onikibin) askerle Rebîa Bâhilî'nin oğlu Selmani Ermenistan üzerine yürüttü.

Hz. Osman'ın emriyle Muaviye de Mesleme oğlu Habîb'i Şam askeriyle yardıma göndermiş olduğundan, bu sefer Ermenistan'da Şam askeri Irak askeriyle birlikte çarpıştılar.

Şamlılar ile Iraklılar arasında Kur'anin çeşitli şekillerde okunması hususlarında ayrılık çıktı. Her biri kendi okuyuşunun doğrulumunu ileri sürerek aralarında çekişme çıktı. Nerdeyse karışıklığa sebepolacaktı.

Bu savaşta çok ganimet alındı. Velîd, zafer kazanmış ve ganimet almış olarak Kûfe'ye dönmüştür.

Sonradan büyük bir Rum ordusu, Sivas ve Malatya taraflarına doğru yaklaştığından bu sefer de Şam'a yardım için Rebîa oğlu Selınıııı, bir bölük Irak askeriyle Rum ülkesine gönderilmiştir.

Solman Şam askeri ile birleşip Rum ülkesine girdi. Pek çok yerleri yağmalayarak sayısız ganimetlere kavuşmuşlar ve birçok kaleleri ele geçirmişlerdir.

Sonra Muaviye Rum memleketlerine dalmış ve Amuriyye'ye kadar gitmiş ve yolu üstünde Antakya ile Tarsus arasında pek çok boş kaleler olduğundan, dönüş yolunu korumak için, içlerine yeteri kadar asker bırakmıştı.

Gidip geldikten sonra tekrar Rum ülkesine asker gönderince o kaleleri yıktırmıştır.

Adı balası Muaviye oğlu Yezîd, hicretin bu yirmibeşinci yılında dünyaya gelmiştir.

Afrika Olayları

Ebu Serh'in torunu ve Sa'd'm oğlu Abdullah ki, Mekke fethinde öldürülmesi kararlaştırılmışken Hz. Osman'ın süt kardeşi olduğundan onun aracılığıyla affedilmişti. Bu sırada Mısır kumandanı olan As oğlu Amr'm emrindeki askerlerdendi.

Hz. Osman, bu yıl onun bir tümen ile Afrika tarafına gönderilmesini Amr'a bildirdi. Abdü'l-Kays'm torunu ve Nâfi'nin oğlu Abdullah ile Hâris'in torunu ve Nâfi'nin oğlu Abdullah'ı birer miktar askerle onun emrine gönderdi.

Böylece Sa'd oğlu Abdullah'ın emrinde (onbin) seçkin asker toplandı ki, içlerinde yiğit Müslümanlardan nice kimseler vardı. Abdullah bu askerle Mısır'dan çıkıp Afrika'ya vardı. Fakat Afrika'da kalabalık çok olduğundan fazla iç kısımlara dalmaya cesaret edemedi. Hemen bir miktar mal üzerine anlaşma yaparak döndü.

Hicretin Yirmialtıncı Senesi

Bu sene Hz. Osman, bir hayli ev satın alıp yıkarak Kabe'yi genişletti. Mısır'ın mâliye işleri, As oğlu Amr'm üstündeyken Hz. Osman, mâliye işlerini ayırıp Ebu Serh'in torunu ve Sa'd'm oğlu Abdullah'a verdi. Abdullah ise "Mâliye işlerini bozuyor" diye Amr'dan, o da "Askerî tedbirleri bozuyor" diye Abdullah'dan şikâyet eder oldular. Bunun üzerine Hz. Osman, Amr'ı vazifeden alarak, Mısır'ın askerî işlerini de Abdullah'a verdi. Askerî işler ile mâliye işlerini eskisi gibi birleştirdi. Amr, Mısır'ın fâtihi iken görevden alınarak yerine Abdullah'ın tâyininden dolayı çok gücendi. Medine'ye gelip Hz. Osman'ın tâyinlerine itiraz edenler arasına geçti.

Amr'm Nevbe üzerine göndermiş olduğu askerin çoğu yaralanarak dönmüş olduğu için, o zamandan beri iki taraf arasında ara sıra çarpışmalar olurdu. Bu kavmin ise şiddetleri çok, alacak şeyleri yoktu. Sa'd oğlu Abdullah vali olunca Nevbeliler barış istedi. O da uygun gördü. Onlar tarafından her yıl (üçbin) baş köle ve cariye teslim edilmek ve İslâmlar tarafından da bunların kıymetlerine eşit olacak kadar hububat verilmek üzere anlaşma yapıldı.

Abdullah, büyük bir ordu ile Afrika'da savaşmak üzere Hz. Osman'dan izin ve yardım istedi. Hz. Osman da ona yardım için, Medine'den çokça asker gönderdi ki, içlerinde Hz. Peygamber'in torunları olan Hz. Hasan ve Hüseyin ile Abbas oğlu Abdullah, Ömer oğlu Abdullah, Amr oğlu Abdullah, Câfer-i Tayyar oğlu Abdullah ve Zübeyr oğlu Abdullah gibi ashabın büyüklerinden bir grup vardı.

Sa'd oğlu Abdullah, böyle mükemmel bir ordu ile Mısır'dan çıkıp Berka'ya gitti. Orada bulunan Nâfi oğlu Ukbe de askeriyle beraber ona

katıldı. Abdullah, oradan Trablusgarb'a yönelerek o tarafta bulunan Rumları vurup o bölgeyi yağma etti. Sonra Afrika tarafına gitti ve her tarafa çeteler dağıttı.

O zaman bu bölge, Kostantıniyye Kayserliğine bağlı olup, Kayser tarafından tâyin edilmiş olan valisi Cîrcîr adındaki general idi. Trablusgarb'dan Tanca'ya kadar olan memleketlere hükmederdi. Hükümet merkezi Sübeytıla idi.

Cîrcîr, (yüzyirmibin) asker toplayarak karşı koymaya kalkarak Sübeytıla'ya bir günlük uzaklığı olan yerde İslâm askerlerini karşıladı. İki taraf karşı karşıya ordularını kurup harbe başladılar, iki taraf da çok direndiğinden, çarpışma pek çok sert ve uzun oldu.

Hz. Osman, epey zaman İslâm askerinden haber alamadığı için bir miktar yardımcı askerle Zübeyr oğlu Abdurrahman'ı o tarafa gönderdi. Abdurrahman, hızlı bir gidişle kısa zamanda oraya erişti ve iki tarafı savaşır buldu. Hemen savaş alanına daldı. Onun böyle gelip görünmesi, Cîrcîr'i ümitsizliğe düşürdü ve usanç getirdi.

Abdurrahman, oraya varır varmaz çarpışmaya girişmişken kumandan olan Abdullah'ı savaş alanında göremediğinden "Başkumandan nerede?" diye sordu. Meğer daha önce Cîrcîr'in tarafından tellâl "Her kim Abdullah'ı öldürürse kendisine (yüzbin) altın verilecek ve Cîrcîr'in kızıyla evlendirilecek..." diye bağırdığından Abdullah, korkup gizlenmiş. Abdurrahman, bunu öğrenir öğrenmez başkumandan Abdullah'ın yanma gitti ve ona karşı "Sen de her kim Cîrcîr'i öldürürse ona (yüzbin) aitın verilecek ve Cîrcîr'in kızı ile evlendirilecek ve onun yerine vali yapılacak diye tellâl çıkar" dedi. Başkumandan da bu görüşü kabul ederek o şekilde bağırttırdı.

Bunun üzerine Cîrcîr de korkup Abdullah gibi meydana çıkmaz oldu. Savaş ise uzayarak iki taraf askeri de, her gün yoruluncaya kadar çarpışarak ordugâhlarına dönerlerdi. Sonunda Zübeyr oğlu Abdullah, bir gün İslâm askerinden bir bölük seçkin süvari ayırıp, onları harbe sokmayarak çadırlarda hazır tuttu. İki taraf da o gün sabahtan öğleye kadar savaşıp yorularak ordugâhlarına döndüklerinde Abdullah, o dinç askerle Rumların üzerine çok sert bir saldırıda bulundu. Rumlar ise yorgundular. Kıpırdayamadılar. Darmadağınık edildiler. Pek çok kırıldılar.

O sırada Abdullah, Cîrcîr'i rastgetirip öldürdü. Bahse konulan kızını tutsak etti. Bu şekilde savaş da son buldu. Sonra başkomutan Abdullah, ordu ile Sübeytıla'ya gitti. Kuşatıp zorladı ve şehri aldı. Sayısız ganimetlere kondu. Ganimetlerin beşte biri ayrıldı ve geri kalanı askere dağıtıldı. Askerin toplamı (altmışbin) di. Süvarilerin payları üçer bin ve piyadelerin payları biner altına kadar yükseldi.

Sonra Başkumandan Abdullah tarafından her tarafa çeteler çıkarıldı. Pek çok yerler yağma ettirildi. O bölge halkı Ecem kalesine sığındıklarından, oraya asker gönderildi. Bu kale de aman vermek şartıyla ele geçirildi. Bunun üzerine Afrika halkı da (ikibuçukmilyon) altın vererek barış istemek zorunda kaldı.

Abdullah, bu fetihleri Halife Hazretlerine müjdelemek üzere /.ıı beyr oğlu Abdurrahman'ı Medine'ye geri gönderdi. Ayrıca ganimeti»' rin beşte birini de gönderdi.

Ek

Afrika ganimetlerinin beşte biri Medine'ye gelince, hayvan ve öbür eşyanın hak sahiplerine paylaştırılmasmda zorluk çıktığından, toptan açık arttırmaya çıkarıldı. Hz. Osman'ın kâtibi ve amcası oğlu olan Hakem oğlu Mervan üzerinde kaldı. Fiyatı büyük bir yekûn tuttuğu halde Mervan'dan alınmadı. Bahşiş olarak zimmetinden aşağı düşürülmüş olduğundan halk arasında dedikoduya sebep oldu.

Kaldı ki, Resûi-i Ekrem'in vakıflarından olan Fedek arazisini Hz Osman, devlete ait emlâktan sayarak, belli bir kira karşılığında Ha kem'e vermiş... Bu da halkın kızmasına sebep olmuştu. Bu arazi, Mervan'dan sonra evlâdına kalmış ve sonra Abdülaziz oğlu Ömer (r.a.), o araziyi onların ellerinden alıp, eski haline koymuştur.

Bir de Hz. Osman'ın amcası ve Mervan'm babası olan Ebu'l-As oğlu Hakem ki, sırları açığa vurduğu için Resûl-i Ekrem onu Rebeze köyüne sürmüştü. Serbest bırakılması Hz. Ebu Bekir ve Ömer'den ı i ca edilince, müsaadeye cesaret etmemişler idi. Hz. Osman, onu serbest bırakarak Medine'ye getirdi. "Resûl-i Ekrem, onun serbest bırakılmasını bana vâdetmişti. Fakat yerine getirmesine zaman elvermedi" diye de özür diledi.

Öyle bir vâd olmasa bile Halife, uygun gördükten soma, bir sür günü serbest bırakabilirse de, halk bunun için de söylenmiş ve bu da şikâyet sebeplerinden sayılmıştır.

Endülüs Savaşı

Afrika'nın fethinden sonra Hz. Osman, Endülüs'e Husayn oğlu Nâfi oğlu Abdullah ile Abdü'l-Kays oğlu Nâfi' oğlu Abdullah'ı din uğrunda savaş için görevlendirdi. Onlarla birlikte gitmek üzere halkı coşturmak için yazdığı yazılı emirde "Kostantıniyye, Endülüs tarafından fetholunur..." cümlesi de vardı.

Bu iki Abdullah, Berberi askerlerini de beraber alarak denizden Endülüs'e geçip, büyük fetihler yapmışlardır.

Ara Bilgiler

I;;lam milleti, ortaya çıkışının başlarında iki büyük devlet ile lıaıhe girişti. Biri Iran Şahlığıdır ki, onun başkentini ve diğer mem leketlerlnl kısa zamanda fethetti. İkincisi Doğu İmparatorluğu, yani Kustun tın lyye (istanbul) Kayserliğidir ki, ona bağlı bulunan Suriye

ve Mısır kıt'alarmı alıp, Suriye Anadolu tarafına doğru ve Mısır Afrika tarafında genişlemekte idi.

Bu hedef ise bu devletin başşehrine varmak olup, Kostantıniyye'nin fethedileceğine dair bir hadîs de rivayet edildiğinden, Müslümanların bakışları Suriye tarafına çevrilmişti.

Halbuki Mısır'daki İslâm kuvveti, Afrika'ya doğru ilerlemeye hazır olduğundan Hz. Osman, mücahitleri savaşa coşturmak için "Kostantiye, Endülüs tarafından alınır" diye buyurmuştu. Her ne kadın Endülüs kıt'ası alınsa bile oradan karadan Avrupa'yı yarıp geçerek İstanbul'a kadar gelmek pek zordu. Fakat adları geçen iki Abdullah, Endülüs yakasına geçip epeyce ganimet ele geçirmişlerdir.

Hicretin Yirmiyedinci ve Yirmisekizinci Seneleri

Hz. Osman, Afrika valiliğini Abdüi-Kays oğlu Nâfi oğlu Abdullah'a, verdi. Sa'd oğlu Abdullah da Mısır'a döndü. Mısır'dan o tarafa liri[1] İp gelmesi bir yıl üç ay sürmüştür.

İran'da olan İstahr tarafında çıkan ayaklanmalar da bu sırada l'ibui As oğlu Osman tarafından bastırılmıştır.

Kıbrıs'ın Alınması

Şam valisi olan Ebu Süfyan oğlu Yezîd, ölünce yerine kardeşi ve Ördün emîri olan Muaviye'ye ek vazife olarak verilmişti. Sonra Hz. Osman'ın halifeliğinde Humus ve Kınnesrîn sancakları kumandanı olan ensardan Saîd oğlu Umeyr hasta olduğu için istifa edince Hz. Osman, bu iki sancağı da Muaviye'ye verdikten sonra çok geçmeden Filistin emîri Ebu Alkame oğlu Abdurrahman ölünce Hz. Osman, Fili", tin'i de Muaviye'ye bırakmakla bütün Suriye sancakları Muaviye idaresinde toplanmış ve görev alanı gittikçe genişlemişti.

Muaviye ise ötedenberi deniz seferine çıkmak ve bu yol ile de servet ve gücünü arttırmak emelindeydi. Bu kere Hz. Osman'dan denizden din uğrunda savaşa çıkmak üzere izin istedi. Hz. Osman da kur'a ile veya başka bir suretle asker seçmeyip de gönüllü olarak gidecek olanları deniz seferinde kullanmak üzere izin verdi.

Muaviye de halkı Kıbrıs için harbe coşturmakla bir grup gönüllü Olarak seçildi ki, içlerinde Ebu Zer, Ebu'd-Derda ve ensardan Sâmit Oğlu Ubade gibi büyük sahabeler vardı. Muaviye, onların üzerine Kays Oğlu Abdullah'ı komutan yapıp, bu yirmisekizinci hicret yılı içinde semilerlo onları Kıbrıs'a gönderdi.

Mısır kumandanı olan Sa'd oğlu Abdullah da Mısır'dan gemilerle Kıbrıs'a gitti. Mısır ve Şam donanmaları bu şekilde Kıbrıs'ta birleşip, QOk muharebeler etliler ve pek çok esir ve ganimetler aldılar. Kıbrıs halkı, karşı koymaktan aciz kalarak yıllık yedibin altın cizye vermek üzere nıluşmık zorunda kaldılar

Sâmit oğlu Ubâde'nin hanımı ve Mâlik oğlu Enes'in halası olan Ümmü Harâm'm bu sefer kocasiyle beraber Kıbrıs'a gitmesi Hz. Peygamber'in bir mucizesini doğrulamıştır. Bir gün Resûlullah (s.a.v.), Ümmü Harâm'm evinde uyurken gülerek uyanmış ve Ümmü Haram "Niçin güldün ey Allah'ın Resulü!" deyince "Ümmetimden bir topluluğun tahtlar üzerindeki hükümdarlar gibi denize bindiklerini görüp hayret ettim" buyurmuş. Ümmü Haram "Ey Allah'ın Resulü! Dua et ki, yüce Allah beni de onlardan kılsın" deyince "Sen de onlarla bilesin" deyip yine uykuya dalmış ve yine gülerek uyanmış ve Ümmü Haram "Niçin güldün?" deyince önceki gibi cevap vermiş. O da yine "Ey Allah'ın Resulü! Dua et Allah beni de onlardan kılsın" deyince "Sen iîköncekilerdensin, sonrakilerden değilsin" demiş olduğu Ümmü Harâm'dan rivayet edilmiştir.

Bu sefer Ümmü Haram, kocası Sâmit oğlu Ubade ile birlikte Kıbrıs'a gitti. Sonra hayvandan düşüp öldü (r.a.). Kıbrıs barış yoluyla alındıktan sonra Kays oğlu Abdullah deniz seferlerine devam ederek (elli) kere denizden din için savaşa çıkmış, sonunda bu uğurda şehit olmuştur.

Bu hicretin yirmisekizinci senesinde Hz. Osman, kendisi için Hz. Peygamberin mescidi yanında bir saray yaptırdı ki, Zevra' diye ünlüdür.

Hicretin Yi'rmidokuzuncu Senesi

Hz. Ömer'in ölümünden sonra İran ve Kürdistan'da yer yer dönme olayları, ayaklanmalar ve anlaşmazlıklar çıktı. Basra kumandanı Ebu Musa Eş'arî (r.a.), Kürt isyancılarını bastırmak için, Basra askeriyle yürüyünce ağırlığını (kırk) katıra yükletmişti. Bir başkomutana göre bu kadar eşya çok bir şey değilse de, Basralılardan bazıları onu çok görüp aleyhinde birçok sözler söylediler ve Hz. Osman'a şikâyet ettiler. Hz. Osman da onu Basra valiliğinden alarak yerine Âmir oğlu Abdullah'ı geçirdi. Umman ve Bahreyn askeri kumandanı olan Ebu'l-As oğlu Osman'ı da onun emrine verdi.

Amir oğlu Abdullah o zaman daha (yirmidört) yaşında bir gençti. Fakat gayretli ve çok dayanıklı idi. Hz. Osman'ın dayısı oğlu olduğu için sözü geçerdi. Basra askeriyle Umman ve Bahreyn askerlerini birleştirdi. Ashaptan ve tecrübelilerden seçtiği komutanlarla kol kol tümenler gönderdi.

Bu komutanlardan biri ki, İstahr koluna memur olan Amr oğlu Abdullah idi. Çarpışmada öldü ve askeri dağıldığından, Âmir oğlu Abdullah, o tarafa kendisi gitti. Umman ve Bahreyn askeri komutanı olan Osman'ı öncü kuvvetlere, Ebu Berze ve Yesar oğlu Ma'kıl'ı birer kola ve Husayn oğlu İmran'ı süvari üzerine memur ederek İstahr tarafına gitti. İstahr'ı aldıktan sonra Dâr-ı İbkird'i ve Erdeşîr Hurre denilen Cûr beldesini aldığı sırada Fâris'in ileri gelenleri ve büyük sülâleleri İstahr'a sığınıp ve orada toplanıp korunmuş olduklarından

AMİR'in oğlu dönüp, tekrar îstahri sardı ve mancınıklar yani taş atan makineler ile zorlayarak yürüyüş ile istilâ edip kuşatılanların çoğunu Idam etti.

İşte bu sefer Fâris'in ileri gelenleri, hep yok olup bitti. Âmir'in oğlu da Basra'ya döndü.

Hz. Osman'ın Haccı

Hz. Osman (r.a.), halifeliğinin birinci senesinde Avf oğlu Abdurrahmani hac emîri yapıp göndermişti. Ondan sonra hep kendisi gidip idi. Bu sene de kendisi gitti. Mina'da çadırını kurdu. İşte Minâ'da İlkönce kurulan çadır budur.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.), Hz. Ebu Bekir ve Ömer (r.a.) Mina'da namazı kasr ettikleri, yani dört rek'atli farzı iki rek'at kıldıkları gibi dir. Osman da şimdiye kadar öyle kılmışken bu sene tamamlayarak iki, rek'at kıldı. Ashaptan bazıları, buna karşı çıktılar. Hz. Ali ona "Bir emir, hadis olmadı. Ahid de eskidi. Sen, Resûl-i Ekrem'in, Ebu Bekir ve Ömer'in iki rek'at kıldıklarını gördün, sen de halifeliğinin huşlarında öyle kıldın" deyince Hz. Osman "Bu, benim görüşümdür" dedi.

Avf oğlu Abdurrahman, bu değişikliği öğrendiği zaman gelip Hz. Osman'ı eleştirdi ve ileri sürdüğü sebepleri red etti. Sonunda Hz. Osmanı ona da, "Bu, benim içtihad ettiğim yani çıkardığım bir görüşdir" dedi. Abdurrahman, Halife'nin yanından çıkınca Mes'ud'un oğluyla karşılaştı, "Bildiğimiz şeyler bozulmuş" dedi. Mes'ud'un oğiu "Anlaşmazlık kötüdür. Ben de arkadaşlarımla dört rek'at kılmıştan" deyince Abdurrahman "Ben arkadaşlarım ile iki rek'at kıldım. Bundan sonra dört rek'at kılarım" dedi.

Onların her biri müçtehid idi. Bir müçtehid ise öbür müçtehidin fikriyle hareket etmek zorunda değildir. Her biri kendi buluş ve göınşüyle hareket edegelmiştir. Bundan dolayı bu hususta ashaptan bazdan, Hz. Osman'a uymuşlar, kimileri karşı çıkmışlardır. Fakat Hz. n.'.manin görüşüne karşı çıkanlar, bu mes'eleyi de öbür karşı çıktıkları maddelere kattılar. Aleyhinde söz söylemeye bunu da fırsat Dilliler.

Yine bu sene Hz. Osman, Hz. Peygamber'in mescidini genişletip Lamlr ettirdi ve süslettirdi.

Hicretin Otuzuncu Senesi

Velid'in Küfe Valiliğinden Alınması

Halife Hz, Osman'ın ana bir kardeşi olan Ukbe oğlu Velîd Küfe Milisi olunca halk, kendisinden hoşnud olarak epey zaman hoş geçindiler. Bu dünya çıkarları yüzündendi. Allah sevgisi ha-

kımından olmadığı için aralarındaki dostluk ve sevgi bir süre sonra yerini düşmanlığa bırakmıştır.

Hatta Kûfe'nin ileri gelenlerinden Ester, Ebu Haşebetü'l-Gılan, Abdullah oğlu Cendep ve Cüsame oğlu Sa'b'm oğlu gibi kendisine pak çok taraf çıkanlar bile artık karşı çıkar oldular. Karşı çıkanlardan kimileri Mes'ud oğlu Abdullah'a (r.a.) başvurarak Velîd'in şarap içmeye devam ettiğinden konuştuklarmda Mes'ud'un oğlu "Biz, açıktan olup görülüp bilinmedikçe kişinin gizli ayıpları arkasına düşmeyiz" demiş.

Velîd ise kendisi hakkında o türlü sözlere kulak asılıp da konuşulmuş olduğunu işitince, pek çok öfkelenerek Mes'ud'un oğlunu azarlamıştır. Kûfelilerden kimileri de Medine'ye gelerek Velîd'den şikâyet ettilerse de Hz. Osman, hiçbirisine yüz vermeyip onları elleri boş olarak geri gönderdi.

Halbuki o zaman Müslüman cemaatına imamlık yapmak kumandan ve vali olan kimselere âit bir vazifeydi. Velîd de bir gün sabahleyin içtiği şarabı fazla içerek, sarhoş olduğu halde camiye çıkıp sabah namazını dört rek'at kıldırmış ve "Daha ziyade edeyim mi?" diye sormuş.

Mes'ud oğlu Abdullah da "Biz, bu sabah seninle fazladan geri kalmadık" diye cevap vermiş ve böyle benzeri görülmemiş durumdan dolayı cemaat şaşakalmış. Bu hâl üzerine Kûfelilerden bazıları, Medine'ye gelerek tekrar Velîd'den şikâyet ettiler ve olup biteni anlatmaktayken onun içkiye devam ettiğini de açıkça söylediler.

Hz. Osman, Velîd'i Kûfe'den Medine'ye çağırdı. Hz. Ali de her I ber olduğu halde şikâyetçiler, Velîd'in şarap içmiş olduğunu isbaf ettikleri için kendisine içki içme cezası verildi. Küfe valiliğindin de alındı.

Hz. Osman'ın tâyinleri hakkında yapılan itirazlardan biri ve belki birincisi Velîd'in Küfe valiliğine tâyin hususu olduğundan gerçek durum gereği gibi anlaşılmak üzere geçen olayları aşağıda kısaca görelim.

Velîd'in babası olan Ebu Muayt oğlu Ukbe Kureyş kâfirlerinin ileri gelenlerinden ve Resûl-i Ekrem'e (s.a.v.) en çok eza edenlerindendir. Hatta bir gün Resûl-i Ekrem, Kabe'de namaz kılarken bir tarar ta da Ebu Cehil, Rebîa oğlu Utbe, Rebîa oğlu Şeyhe, Utbe oğlu Velid, Halef oğlu Ümeyye ve Velîd oğlu Ammar ile Ebu Muayt oğlu Ukbe İmlikle oturuyorlardı.

İçlerinden biri "Şu iki yüzlüyü görmüyor musunuz? Hanginiz, ü lanın salhanesinden bir deve işkembesi alıp da secdeye vardığı zaman onun sırtına kor?" dedi. En kötüleri olan Ebu Muayt oğlu Ukbe, kO tarak bir işkembe alıp gelirdi ve Resûl-i Ekrem, secdeye varınca onu sırtına kovdu, öbür lanetliler de birbirine bakıp gülüştüler. Mes ud oğlu Abdullah (r.a.), orada bulunmuşsa da zavallının bir şey yapmak elinden gelmediği için, hemen varıp gitti. l'Yılınıa'ya haber verdi . Kâtının, gelip o İşkembeyi attı ve Kureyş'e verdi veriştirdi.

Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, secdeden kalkıp üç kere "Ya Rabbıl! Kureyş'i sana havale ettim" dedikten sonra isimlerini teker teker söyleyerek her birinin aleyhine başka başka dua etti. Ammâre, Bedir'de bulunmayıp Habeşistan'da ölmüştür. Ama ötekiler Bedir'de Öldürülerek leşleri kuyuya atılmıştı. Fakat Ebu Muayt oğlu Ukbe esir olmuştu. Esirlerin çoğu bedel ile salıverilmişken Bedir'den dönüşte Resûl-i Ekrem, onu öldürtmüştü. îşte Küfe valisi olan Velîd, bu Ukbe'-nin oğluydu. Kureyş'in ileri gelenlerinden sert karakterli bir adamdı. Mekke'nin alındığı gün İslâm oldu.

Hicretin dokuzuncu yılında Resûl-i Ekrem, Mustalikoğulları kabilesinin zekâtını toplamak için Ukbe oğlu Velîd'i göndermişti. Velîd, onların yurduna yaklaşınca onu karşılamaya çıkmışlar. Halbuki Velid ile onlarm aralarında cahiliyet zamanından kalma düşmanlık varmış, kendisini öldürmek için geliyorlar sanarak geri dönmüş.

Uz. Peygamber'in yanına gelince, "Onlar dinden dönmüşler. Zekalı vermekten kaçındılar ve beni öldürmek için üzerime silâh ile çıktılar" deyince Resûl-i Ekrem ve yanındaki ashaba kızgınlık geldi. Bazıları, hemen Mustalikoğulları üzerine asker gönderilip vurulmaları 1,0111 şünde bulundu.

Halbuki soma onlardan bazıları Hz. Peygamber'in yanma geleıek Velîd'in gönderildiğini işitmeleriyle ikram ve saygı için karşılamaya çıkmışlarken geri dönmesinin sebebini kendilerince bilinmediğini anlatmışlardır. Resûl-i Ekrem, durumu incelemek için Velid oğlu Hâlid'i göndermişti. Hz. Hâlid, akşam üzeri Mustalikoğulları dolaylarına varınış, uzaktan kulak misafiri olmuş, akşam ve yatsı vakitlerinde ezan sesi işitmiş. Bunun üzerine hemen içlerine girerek zekât mallarını toplayıp getirmiş ve Resûl-i Ekrem'e teslim etmişti.

İşte o sırada "Ey iman eden kimseler, eğer bir fâsık size bir haber getirirse, iyice araştırınız... Tâ ki bilmeyerek bir kavme dokunup da işlediğinize pişman oîmayasmız." âyeti indi. Resûl-i Ekrem, bu âyeti okuyup Mustalikoğulları kabilesinin zekâtını toplamak ve onlara din hükümlerini öğretmek üzere Bişr oğlu Ubâd'ı görevlendirdi.

Hz. Ömer, Velîd'i el-Cezîre aşiretleri üzerine memur ettiyse de büyük memuriyetlerde görevlendirmedi. Halifeliğe dâir konu açılıp da Abbas'ın oğlu, "Osman hakkında görüşünüz nedir?" deyince, Hz. Ömer "Ben, Osman'ı halife seçersem o da Muayt'm oğlunu, yani Velîd'i halkın başına belâ eder. Halk da ondan nefret eder. Sonunda kendisinin ölümüne sebep olur" demişti. Danışma Meclisi'ne vasiyet etli i sırada da Hz. Osman'a dönerek "Halife olursan İlmi Ebî Muaytoğullarini hal.km başına yük etme" diye öğüt vermişti.

Hz. Ömer'in bu sözleri keramet çeşidindendir ki, Hz. Osman, halife olunca Ebu Vakkas oğlu Sa'd'ı (r.a.) Küfe valisi yapmışken, çok geçmeden onu görevinden alarak yerine Velîd'i tâyin edip bundan dolayı hakkında birçok itirazlar yapıldı. Sonunda Velîd'in kötü işlerin den ötürü kendisi mahcup oldu.

Said'in Küfe Valisi Yapılması

Hz. Osman (r.a.), Küfe valisi Velîd'i görevinden aldıktan sonra yerine Âsî oğlu Saîd'i tâyin etti. Bu Saîd, de ÜmeyyeoğuHarındandır Ümeyye oğlu Âsî'nin torunu olan Saîd'in oğlu Âsî'nin oğludur. Daha önce geçtiği üzere Merc-i Suffer olayında komutan bulunan Saîd oglu Hâlid'in kardeşi oğludur.

Kendisinin dedesi ve Hâlid'in babası olan Âsî oğlu Saîd önce ki lir olduğu halde öldürüldü. Oğlu Saîd küçük kaldı. Mekke'nin almışın dan evvel Müslüman oldu. Hz. Peygamber'in zamanından dokuz seneye yetişmiş olduğundan ashabın küçüklerinden sayılmıştır. Şam'ın almışından sonra bir süre Muaviye'nin yanında bulundu. Sonra Uz. Osman, onu Medine'ye getirtip, terbiye ederek, Kureyş'in büyükleri sırasına geçirdi. Aşağıda anlatılacağı üzere, bu sırada mushafları yazmak için seçilen kâtiplerin arasına onu da katmıştı. Bu sefer de Kıî fe valiliğine tâyin etti. Onu As oğlu Amr'm kardeşi sananlar yanıl onslardır. Çünkü As oğlu Amr Sehmoğullarındandır, Ümeyyeoğulla tından değildir.

Asî oğlu Saîd, Kûfe'ye vardı. Halkı mescide toplayarak bir hutbe okudu ve Halife'nin emrine karşı gelmekten sakınmalarını söyledi Halbuki Kûfe'de söz ayağa düşmüştü. İslâmda geçmişi ve önceliği olanlar geri kalmış ve sonradan gelip de onlara katılanlar yüze çıkmıştı.

Balâ, buralarım araştırarak Hz. Osman'a durumu bildirdi. O da. geçmişi ve kıdemi olanları öne geçirerek sonrakilerin onlara uyması için, Bald'e yazılı emir gönderdi. Saîd bu yazılı emri halka okuduysa da onlar, Halife'nin emrine önem vermediler. Saîd, bu durumu Hz. Osman'a bildirdi. O da artık Kûfe'nin işlerinin düzelmesinden ümidini kesti.

Kur'an'ın Düzenlenmesi ve Yazılması

Kur'an, âyet âyet indikçe Cebrail (a.s.), her âyetin yerini, yani hangi sûrenin neresine yazılacağını bildirirdi. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) de o düzen üzere yazılmasını vahiy kâtiplerine emrederdi. Onlar da öyle yazardı. Ashap, hep bu düzen üzere Kur'ani ezberlerdi. Fakat kimi bir kısmını, kimi hepsini ezberlerdi. Kur'an'ın tamamını ezber leyenlere şimdi Hafız denildiği gibi o zaman Kurra denilirdi. Bazı as hap, Hz. Peygamber zamanında Kur'an-ı Kcrîm'i deriler, tahtalar ve kemikler üzerine yazarlardı.

Mes'ud'un OğlU, Ka'b 0ğlU Ubeyd ve Sabit OğlU Zeyd gibi tamamen Kur'ani yazıp bir arada bulunduranlar da vardı Hz. Peygamberin

sağlığında pek çok haliz olup, halka Kur'an öğretirlerdi. Fakat içlerinden dördü, yani Mes'ud'un oğlu, Ebu Huzeyfe'nin azadhsı Salim, Kab oğlu Übey ve Cebel oğlu Muaz (r.a.), ötekilerden daha çok şöhret bulmuşlardı.

İşte bu suretle Kur'an-ı Kerîm, Hz. Peygamber zamanmda tamamiyle ezberlenmiş ve yazılmıştı. Fakat hepsi bir araya getirilmemişti. Hz Ebu Bekir'in halifeliği zamanında meydana gelen Yemame çarpışmasında yetmiş hafız şehit oldu. Onlardan biri de dört meşhur hafızdım adı geçen Salim idi.

Hz. Ömer (r.a.) bundan ürktü. Hemen halife'nin yanma gelerek "Korkarım ki başka harp meydanlarında da hafızlardan böyle yığınla dilimler olursa, az zamanda onlar tükenir ve bazı Kur'an âyetleri unutulur. Kur'an'm bir araya toplanmasını emretmelisin" dedi. Hz. Haine de vahiy kâtibi olan Sabit oğlu Zeyd'i (r.a.) çağırdı. Kur'an'ın bir araya getirilmesi işini ona verdi.

Sabit oğlu Zeyd, Hz. Peygamber zamanmda Kur'an'ı tamamen bir arada bulunduranlardan biriydi. Bununla beraber bu meselede lon derece dikkat ve ihtiyata uyarak bu işe başladı. Her kimde Kur'an'dan yazılmış bir şey varsa hepsini topladı. Öteki hafızlara başvurarak tasdik ettirerek Kur'an'ı tamamiyle sayfa sayfa yazıp topladı. Hu Kur'an-ı Kerim, Hz. Ebu Bekir'in yanmdaydı. Onun ölümünden ftonra Hz. Ömer'in yanında durdu. Sonra kızı Hafsa'nm (r.a.) yanında kaldı.

Kur'an âyetleri Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında ne şekilde dürenlendiyse, bu Kur'an-ı Kerimde de her sûrenin âyetleri o düzen ve Mira üzere yazılmıştı. Fakat sûreler sırasiyle düzene sokulmayıp her sûre, yalnız başına bir kitaptı. Sonra Hz. Osman'ın halifeliğinde sûreler de sırasiyle yazıldı ve Mushaf denildi. Kur'an, Arapça olarak inmişti. Araplar ise pek çok kabilelere ayrılmış olup, lehçelerin bazı kelimeleri birbirini tutmazdı.

Bu değişik lehçelerin yedisi, başkalarına göre fasih olup, hepsinin en fasih ve tercih edileni Hz. Peygamber'in kabilesi olan Kureyş kabilesinin lehçesiydi. Bu yüzden Arap kabileleri arasında okuyuş şekülleri farklıydı. Bundan başka kaynakları da çeşitli olup her biri, ashabın hafızlarından birine dayanırdı.

Kûfeliler, Mes'ud oğlu Abdullah'dan; Basralılar, Ebu Musa Eş'arî'd en; Şam halkı, Ka'b oğlu Übey'den ve Humus halkı Esved oğlu Mil'dad'dan almıştı.

Yirmibeş senesinde Küfe askeri, Ermenistan ve Azerbaycan ülkelerine sefer ettiklerinde Yeman oğlu Hüzeyfe (r.a.) de beraberdi. Onlara yardım için Şam'dan da o tarafa bir tümen asker gönderildiğinden, bu seferde Iraklılar ile Şamlılar birleşip birlikte savaşmışlardı Fakat her biri kendi okuyuşlarının doğruluğunu savunarak, öbürünün okuyuş tarzını beğenmediklerinden aralarında münakaşa yaptılar. Az kaldı ki fitne çıkıyordu.

Hz Hüzeyfe, bu anlaşmazlıktan ürktü. Halkı bir okuyuş tarzı

üzere birleştirmeyi düşündü. Kûfe'ye dönüşünde bu konuyu ı koydu. Fakat Mes'ud'un oğlu, onun fikrine karşı çıktı. O ila Medine' yo gitti. Bu anlaşmazlığın tehlikeli sonucunu Hz. Osman'a anlattı

Hz. Osman da her yerde baş vurulacak ve kaynak olmal M . ı, bir Kur'an-ı Kerim tertibini düşündü. Hz. Ali'yi ve öteki ashabı topll yarak bu görüşünü onlara söyledi. Onlar da kabul etti. Bunun üıı rl ne Hz. Osman, Hz. Hafsa yanında saklı tutulan Kur'an ı Kl fim [1] tirterek onlardan Kureyş okuyuşu üzere bir Kur'an-ı Kerim yımnak üzere adı geçen ensardan Sabit oğlu Zeyd'i memur buyurdu

Ona Zübeyr oğlu Abdullah ile somadan, Küfe valisi olan Aal oj lu Suîd gibileri arkadaş etti. Her semte gönderilmek üzere birçok mUl ballar yazılmak gerektiğinden, sonra başkaları da onlara katildi ki, Malık oğlu Enes ve Abbas oğlu Abdullah (r.a.) da onlara katılmıştı yardımcı olmak üzere Ka'b oğlu Übey de bu topluluğa alınmış ve hep sinin sayısı (oniki) ye çıkmıştı.

Çünkü Hz. Ebu Bekir'in zamanındaki sayfaların toplanması, an cak, ayrı ayrı duran Kur'an'ı yazıp da bir araya getirmekten ibaret olarak sırf yazmayla ilgili bir işti. Ama Hz. Osman'ın emriyle toplan masına girişilen Mushaf'da Kureyş lehçesi esas alınmıştı. Bu ise araştırmayı gerektiren önemli bir işti.

Bir de Mushaf'da sûrelerin sırasıyla yazılıp dizilmesi gerekiyordu Bu da da pek önemli ve titizlik isteyen bir mes'eleydi. Çünkü ashaptan banları, Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında Kur'an'ı tamamiyle tojı hımıştı. Bazıları, çoğunu toplayıp Hz. Peygamber (s.a.v.) in ölümün den sonra, tamamlamışlardı. Halbuki mushafları, bazı sûrelerin sıralanışında birbirine uygun değildi. Meselâ Mes'ud'un oğlu, Mushaf'ında Bakara sûresi'nden sonra Nisa sûresi, sonra Âl-i İmran sûresi yazılmışı,!. Hz. Ali ise sûreleri iniş sırasına göre bir araya getirerek, on ee geleni öne alıp ve sonra inmiş olanı evvelkinden sonraya bırakmıştı. Bundan dolayı okumada kıdem, meleke ve maharetli olan bazı ashabın Mushaf'ın te'lifinde görevlendirilen toplulukta bulunmaları gerekmişti.

Oysa ki Hz. Peygamber zamanmda şöhret kazanmış olan dört meşhur hafızdan Salim Yemâme çarpışmasında, Cebel oğlu MuazHz. Ömer'in halifeliğinde öldüklerinden, bu dörtten yalnız Mes'ud'un oğlu İle Ka'b oğlu Ubey kalmıştı. Mes'ud'un oğlu ise Kûfe'de, Hz. Hüzeyfe'nin görüşüne karşı çıktığından, onun bulunmasına lüzum görülmemiş, yalnız Ka'b oğlu Übey ile yetinümiştir.

Adları geçen kâtiplerden bazıları okuyup bazıları yazarak sıkı ve sürekli bir çalışma sonucu birçok mushaflar yazdılar. Hicretin bu otuzuncu yılında Hz. Osman, her semte birer Kur'an-ı Kerim gönderdi ve bir tanesini Medine'de alıkoydu. Hz. Hafsa'dan alınmış olanı da ona geri verdi. Hz. Hafsa'nm Mushaf'ından ve yeniden hazırlanmış olan Hz, Osman'ın Mushaf'ından başka halkın elinde ne kadar sayfalar ve Mushaf varsa yok edildi.

Fakat Kûfe'yeHz Osman'ın hazırlattığı Kur'an gönderil'mce

Mesudun oğlu, kendi hazırladığından ve okuyuş tarzından vazgeçmediğinden bir süre onun Mushaf'ı, Kûfelilerden ona uyanlar elinde yürürlükte ve geçerli olarak kaldı.

İki sene sonra Mes'ud'un oğlu ve Ka'b oğlu Übey öldü. Kur'an okuma ilminde reislik, Sabit oğlu Zeyd'de kaldı. Ondan sonra Mes'ud'un oğlunun Mushaf'ı, diğer sayfalar ve mushaflar gibi terkedilerek Unutulmuştur! Hz. Osman'ın Mushaf'ı ise her yerde ve her çağda geçerli ve meşhur olup, o zamandan beri halkın elinde dönüp dolaşan Mushaf, hep ondan çoğaltıla gelmiştir.

işte bu suretle hafızlar arasındaki anlaşmazlıklar giderilmiştir. Fakat Mes'ud'un oğlunun itibardan düşmesi pek çok kimselerin hatırlarının kırılmasına sebep olduğu için, onlar da Hz. Osman'ın aleyhinde bulunanlara katıldılar.

Bazı Olaylar

Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) ölümünden sonra mührünü Hz. Ebu Bekir ve Ömer takınıp kullandıkları gibi, Hz. Osman da kullanmakta İken bu sene kazara elinden Erîs kuyusuna düştü. Hz. Osman, kuyunun suyunu boşalttırıp arattıysa da bulduramadı. Sonra ona benzer bir mühür yazdırmış ve o da kendisinin ölümünde kaybolmuştur.

HZ. Peygamber'in mührünün bu şekilde kuyuya düşürülmesini banları, Hz. Osman aleyhine dedikoduya vesile saydı. Derler ki: Ondan sonra Hz. Osman'ın işleri karışmaya başladı.

Bu sene Bedir'de bulunanlardan Ebu Beltea oğlu Hâtıb, Ebu Barh-1 Pihrî'nin oğlu Amr, Rebî oğlu Mes'ûd, ensardan Ka'b oğlu Abdullah, Maz'un oğlu Abdullah ve Sahr oğlu Cebbar (r.a.) ölmüşlerdir.

llz. Muhammed (s.a.v.) sağken ve Hz. Ebu Bekir ve Ömer'in halifeliklerinde cuma günü imam minbere çıkınca müezzin ezan okurdu. .Şimdi minarelerde okunan ezan yoktu. Onu Hz. Osman bu sene başlalıı. Medine genişleyerek kalabalıklaştığmdan Hz. Osman daha evindeyken cuma namazının hazır olduğunu halka ilan için kendisinin müezzini Zevra'da bir ezan okuduktan sonra Hz. Osman, mescide varıp da minbere çıkınca, yine o müezzin eskiden olduğu gibi ezan verir oldu. "Evvelki ezan, bid'attır" diye itiraz edenler olduysa da ashabın büyükleri susmuşlardı. Güzel işlerden olduğu açıktır.

Zevra, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mescidi dışında yüksek bir yerdir. Hz. Osman'ın (yirmisekiz) senesinde kendisi için yaptırmış olduğu saraya da Zevra denilir.

Ebu Zer ve İbni Sebe'nin Çıkışı

Uz. Ebu Bekir ve Ömer'in halifelik zamanları ve Hz. Osman'ın halifeliğinin başları, aynen Hz, Peygamber'in (s.a.v.) zamanı gibi geçti Ondan soma nefis yemekler yemek, güzel elbise giymek, güzel eğerli

atlara binmek, bahçelerde gezinip eğlenmek gibi servet ve medeniyete dal budak salmış âdetler çıktı.

Çok kimseler, mal biriktirmek sevdasına düşüp özellikle Şam valisi Ebu Süfyan oğlu Muaviye pek çok mal biriktirerek servet ve zenginliğini çoğaltmaktaydı.

Mü'minlerin anası Aişe'den (r.a.) rivayet edilmiştir ki: "Ebu Bekir ve Ömer'in zamanları, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) zamanı gibi geçti. Osman zamanında mülk ve saltanat kokuları duyulmaya başladı" diye buyurmuşlardır.

Şam'ın fıkıh bilgini Ebu Zer-i Gıfarî (r.a.) ise altın ve gümüş biriktirenleri yerer, "Ve bir günlük nafakanın fazlasını biriktirmek doğru değildir*' diye bu mânâya gelen âyeti okurdu: "Ey iman edenler! Kesin olarak Yahudi ve Hıristiyanların bügin ve çok dindarlarından çoğu elbette halkın mallarını haksız yere yerler ve onları Allah (c.c.j yolundan yasaklardılar ve o kimseler ki altım ve gümüşü biriktirirler ve bunları Allah yolunda harcamazlarsa, onlara acıklı azabı müjdele. O gün biriktirmiş olduğu mallar, cehennem ateşinde kızdırılıp da bunlarla onların alınları, yanları ve arkalar? dağlanır. İşte nefisleriniz için sakladığınız budur, sakladığınızın azabını tadınız denilir."

Bu âyette biriktirilmesi yasaklanan mallardan kastedilen, zekâtı verilmeyen mal demektir. Ama zekâtı verilmiş olan malların toplanması ve saklanması uygun görülmüştür.

Ashabın büyüklerinden Talha ve Avf oğlu Abdurrahman (r.a.) gibi pek çok zenginler vardı. Takva ve zühd yolunu seçenler, onları yermezler di.

Ömer oğlu Abdullah (r.a.), "Zekâtı verilen mal, yer altında gömülü olsa bile saklanmış ve biriktirilmiş sayılmaz. Zekâtı verilmeyen mal ise yeryüzünde olsa da gizlenmiş sayılır" dedi.

Hz. Ali, "Dörtyüz dirheme kadar nafakadır. Ondan fazlası saklı para demektir" demişse de onun bu sözü daha iyiyi seçme ve zühd ve takva yoludur.

Ebu Zer ise, o âyetin görünür mânâsına göre hareket eder ve bugünlük nafakadan fazla mal biriktirmeyi uygun bulmayıp, fazlasının Allah yolunda harcanmasını öğütlerdi.

Kısaca Hz: Ebu Zer, son derece şiddetli zühd ve takva yoluna gider ve halkı da sert bir dille böyle güç işlere yöneltirdi. Oysa ki Hz. Ömer samanında çıkan sürekli fetihler ve ticaret sebeplerinin ilerlemesiyle îslâm milleti, birdenbire çok servet sahibi olup zenginleşti.

Hz. Osman zamanında devlet gelirleri çoğaldı. Deniz ticaret yolu da açıldı. Pek çok ganimetler alındı. Halk da tabiatiyle nimetlere ve rahatlığa meyletti. Böylece meydana gelen servet ve medeniyetin tabiî hâllerinden olduğu üzere, günden güne servet sahipleri çoğalmakta ve Ebu Zer'in aradığı takva ve kanaat sahipleri azalmaktaydı.

Böyle sel gibi akıp gelen medeni ilerleyişi takvaya uygun gelmezse fetvaya uydurmak ve biraz da suyun akıntısına gitmek zamanın

bu gereği olarak görülürdü. Ebu Zer ise Hz. Peygamber sağken olmayan bid'atlerden ve yeni çıkan âdetlerden nefret ederek, her zaman "Fakirleri gözetiniz" diye zenginlere öğütler verirdi.

fakirler, Ebu Zer'in sözlerini senet kabul ederek zenginleri zorlar olduklarından, zenginler onların bu zorlamalarından şikâyet ederindi. İşte bu sırada İbnü's-Sevda diye bilinen Sebe' oğlu Abdullah adında bir sapık herif çıkarak taraf taraf dolaşır ve İslâm milleti arasında bir ayrılık çıkarmaya çalışırdı.

Aslında Yahudiyken Müslüman olarak Basra'da ortaya çıkarak İsa (a.s.), tekrar dünyaya gelecek. Ya Muhammed (s.a.v.) niçin gelmesin?" diyerek Resûl-i Ekrem'in yine dünyaya geleceğini söyleyip ve "Ali, onun halefidir. Osman haksız olarak halifeliği aldı" demek gibi sapık bir mezhep uydurmaya kalkmış ve ona uyan topluluğa Sebeiy-Vc denilmiştir.

İbni Sebe'nin kötü inancı anlaşılınca Basra'dan kovuldu. Kûfe'-ye geldi. Orada da halkın fikirlerini bozmaya çalıştığından Küfeden de çıkarıldığından Şam'a gelmişti. Şam'da Ebu Zer ile Muaviye arasımla fikir ve içtihadça gözüken ayrılığı fırsat bilerek, bir gün İbni Bebe', Hz. Ebu Zer'in yanma gelip, "Muaviye'ye şaşmaz mısın? 'Mal Allah'ındır' diyor. Gerçekten her şey Allah'ındır. Fakat 'Mal Müsiümanlarındır' sözü bilinirken, onu değiştirmesi, Müslümanların önce isimlerini, sonra da kendilerini oradan çıkarıp da Müslümanların Beytü'l-Mal'ını. benimsemek mânâlarını vehmettiriyor." demiş. Bunun üzerine Ebu Zer, Muaviye'nin yanma gidip "Müslümanların mallarına Allah'ın malı demene sebep nedir?" deyince Muaviye, "Ey Ebu Zer! Mal, Allah'ın malı ve biz de Allah'ın kulları değil miyiz?" demişse de Ebu Zer, bu yorumu kabul etmeyerek onu azarlayınca Muaviye, "Kundan sonra 'Müslümanların malı' derim" diyerek yakasını kurtardı.

ibni Sebe', ondanda sonra bu ümmetin hakimi olan ve Şam'ın fıkıh bilginlerinden olan Ebu'd-Derda ve yine fıkıh bilginlerinden sayılan Samit Ensarî'nin oğlu Ubade'ye gidip onlara da, Ebu Zer'e söylediğini söylemişse de Ebu'd-Derda, ona hiç yüz vermedi. Ubade ise onu tutup Muaviye'ye götürdü ve "Ebu Zer'i sana musallat eden, işti- budur" dedi.

Ondan sonra İbni Sebe', Şam'dan da sürülmekle Mısır'a gitmiş ve oradan bir fitne çıkarmak için Basra'da ve Kûfe'de edindiği dostlıriyle mektuplaşmaya başlamıştır. Hz. Ebu Zer, önce iman edenlerin beşincisidir. Fakat İslâm olduktan sonra Mekke'de durmayıp kabilesine gitmiş ve Hz. Peygamber (s.a.v.) in hicretinden sonra Medine'ye göçmüştür. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) onun hakkında, "Dünya'ya Ebu Zer'den daha Cazla lehçesi sâdık adam gelmedi" diye buyurmuştu

Benede dörtyüZ altın olan maaşının günlük geçim parasından fazlasını fakirlere dağıtıp, yanında bir altın bile alıkoynıazdı. Halk ara ıında muhterem bir kimseydi, fakat, zühd ve takvasındaki sıkılığı ha kimindim halkı kıldımınnyıeaklırı gıe İslere yöneltirdi

Herkesin kendi gibi abalara, kebelere bürünüp de fazla malın Allah yolunda sarfolunmasını isterdi. İyi niyetine diyecek yoktu. Fakat genel durum buna uygun değildi. Muaviye, Ebu Zer'i utandırmak ve susturmak için bir gece ona, bir adamıyle (bin altın göndermiş. O da o gece uyku ve rahatını terkederek bu altınları fakirlere dağıtmış. Ertesi gün Muaviye'nin öğretmesiyle o adam sabahtan Ebu Zer'e gitmiş, "Aman beni Muaviye'nin azabından kurtar. O, beni başka yere göndermiş. Ben, yanlışlıkla sana gelip altınları verdim" demiş. Ebu Zer "Oğulcağızım! O, altınlar geceleyin fakirlere bölüştürüldü. Bir tanesi sabaha kalmadı. Sen, üç günlük bir zaman iste de o miktar altm tedarik ediverelim" diye özür dilemiş.

Muaviye bakmış ki Ebu Zer'in işleri, sözlerini doğruluyor. Bir diyecek yok... Susturmak da mümkün değil... Fakat Şam'da idaresi de zor... İster istemez onun tavır ve gidişatından Hz. Osman'a şikâyette bulundu. O da Ebu Zer'i Medine'ye çağırdı.

Halife'nin emri üzere Ebu Zer, Medine'ye gitti. Oysa ki Medine, evvelki Medine değildi. Çünkü İslâm memleketleri bir taraftan Ceyhun nehrine ve Demir kapıya, öte taraftan Nevbe ülkesine ve Sebte boğazına kadar uzayarak geliri çoğaldı. Ganimet mallarından da Medine'ye büyük çapta ganimetler geldi, hazine doldu.

Hz. Osman, bol bol bahşişler vermeye başladı. Medine'de servet çoğaldı. (Döryüzbin) dirheme bir bahçe ve (yüzbin) dirheme bir at alınıp satılır oldu. Medine'de yeniden yeniye pek çok binalar yapıldı. Bir uçtan Selâ dağına kadar uzanarak hayliden hayli genişledi. Ferah verici safalı evler ile bayındır ve güzel bahçeler ile cennet misali oldu.

Hz. Osman, Medine mescidini de yeni şekliyle tamir ettirmiş, genişletip süsletmiş ve Ebu Zer'in tanıyamayacağı bir şekil ve tarza koykoymuştu. Müslüman cemaatı her zaman Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mescidinde görmeye alışmış olan Ebu Zer, Medine'ye gelip de Selâ dağı eteklerindeki bahçelerde birtakım adamların öbek öbek oturup da sohbet ettiklerini görünce üzülerek hemen, "Birdenbire yer yer görülecek korkunç bir yağma ve dillere destan olacak şiddetli bir çarpışma ile Medinelilere müjde!" diyerek savuşup Halife'nin yanma gitti.

Hz. Osman ona, "Ey Ebu Zer! Şam halkı senden niçin şikâyet ediyor?" deyince durumu açıkladı. Bunun üzerine Hz. Osman, "Ey Ebu Zer! Halkı zühd üzerine yöneltmek ve bunun için zorlamak mümkün olmaz. Benim üzerime lâzım olan, onların arasında Allah'ın emriyle hükmetmek ve onları adalet ve orta yolu tutmalarım sağlamaktır." dedi.

Ebu Zer ona cevap olarak, "Zenginler, sadakalar vererek komşu ve kardeşlerine ihsan etmedikçe ve akrabalarını gözetmedikçe biz, onlardan razı olmayız" dedi. Orada bulunanlardan Kâ'bü'l-Ahbâr, "Farzı yerine getiren borcunu ödemiş olur" deyince Ebu Zer, hiddetlenip, "Ey Yahudi oğlu! Sen kimsin ki böyle bir konuya karışıyorsun" diyerek sopa üe vurdu, Kâ'b'm başı yaralandı. Bu hâlde Ebu Zer'in ceza görmesi gerekti. Onun da buna bir diyeceği yoktu. Fakat Hz. Osman,

Kâ'bü'l-Ahbar'dan bu hakkın kendisine. bahşolunmasını rica etti, o da bağışladı.

Ebu Zer, artık Medine'de duramayacağını anladı ve Hz. Osman'a dönerek, "Resûl-i Ekrem (s.a.v.) 'Binalar, Selâ dağına ulaşınca Medine'den çık' diye bana emretmişti. İzin verir misin çıkıp gideyim?" dedi. Hz. Osman da izin verdi.

Ebu Zer, oturmak üzere Medine yakınında olan Rebeze denilen köye gitti. Hz. Osman, ona bir sürü deve ve iki köle verdi ve yetecek kadar erzak tâyin buyurdu. Muaviye de onun çoluk çocuğunu Şam'dan Rebeze'ye gönderdi.

Ebu Zer, önce Rebeze'ye varıp da namaz için kamet okundukta Halife'nin mal toplamak memurluğu ile orada bulunan Mücâşi' adındaki kölesi, Ebu Zer'e hürmeten, "Geç" diyerek imamlığı teklif edince Ebu Zer, "Sen geç. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) bana 'Eğer senin üzerine burnu kesik bir köle bile memur olsa sözünü dinle ve ona uy' diye buyurmuştu. Sen kölesin burnun da kesik değil" dedi.

Sonra Ebu Zer, Rebeze'de bir mescid yaptı. Gelip gidenlere hadîs-i şerif ve din mes'elelerini öğretmekle uğraştı. Ölene kadar Rebeze'de kaldı.

İşte Hz. Osman, hakkında yapılan itirazlardan biri de bu maddedir ki, "Ebu Zer gibi mübarek bir adamı Şam'dan çıkardı. Önce As oğlu Hakem'in sürgün yeri olan Rebeze'de oturmak zorunda bıraktı" yollu sözler söylenmişti.

İnsaf edelim, Hz. Osman'ın bunda ne suçu var? Ebu Zer, herkesi bir lokma ve bir hırkaya kanaat eyleyip de, Müslümanların fazla malları, Allah (c.c.) yolunda sarfolunsun diye ısrar ederdi. Pek güzel bir arzu. Vaizler, halkı böyle fedakârlık yoluna teşvik edebilirler. Ama hükümet, bu konuda halka zor kullanabilir mi? Malının zekâtını veren adama 'malının fazlasını fakirlere dağıt' diye baskı yapabilir mi? Hz. Osman, ne yapsın? Halk, zengin oldu, refah buldu, medeniyetten lezzet aldı. İnsan olmak dolayısiyle gönüllere gezip tozmak ve eğlenmek hevesi geldi. Hatta Medine halkı, bu sırada güvercin uçurmak merakına düştü. Bu ise kötü bir âdet olduğundan Hz. Osman onu yasaklamıştır.

İran Olayları

Hz. Ömer öldükten sonra İran'da çıkan karışıklıkları Kisra Yezd-i Cürd, fırsat bilerek elinden çıkarmış olduğu memleketleri geri almak ve yıkılan İran devletini yeniden kurmak üzere meydana çıkıp yer yer asker toplamaya başlamıştı.

Hicretin yirmidokuzuncu senesinde Basra valisi olan Âmir oğlu Abdullah Kâris ülkesine saldırınca Yezd-i Cürd, Kirman'a savuşmak la Anüı'in oğlu, onun arkasından Mes'ud oğlu Mücâşi'yi (r.a.) gönderdi.

Mücâşi', Kirman'a bağlı bulunan Şircan şehrine altı saat kalıncaya kadar Yezd-i Cürd'ü takip ettiyse de, çok kar yağıp Mücâşi'nin askeri, soğuktan öldüğü için Mücâşi' güç hâl ile kendisini kurtarmıştı. Âmir'in oğlu, Fâris tarafının işlerini bitirdikten sonra Basra'ya dönmüşse de Horasan'ın karışıklığı çok olduğundan, bu hicretin otuzuncu yılında Âmir'in oğlu, (Ziyad bin Ebîh) i Basra'da vali vekili edip, kendisi büyük bir orduyla Horasan tarafına gitti.

O sırada Küfe valisi Âsî oğlu Saîcl de Taberistan üzerine mükemmel bir ordu ile gidiyordu ki, Hz. Hasan ve Hüseyin, Abbas'ın oğlu, Ömer'in oğlu, As cğlu Amr'in oğlu, Zübeyr'ih oğlu ve Yeman oğlu Huzeyfe (r.a.) gibi ashabın büyüklerinden birçokları da onunla beraberdi.

Âmir oğlu Abdullah evvelce varıp Nişabur'a konmuş olduğundan Saîd de Kûmis'e konmuş ve Âmir'in oğlu, Horasan'a ve Saîd, Cürcan'a gitmiştir. Cürcan halkı boyun eğerek cizye vergisi vermeyi kabullendiler. Çevresindeki şehirler de ister istemez bu yolda baş eğmek zorunda kaldılar. Fakat bu sırada isyancılardan pek çok adamlar öldürülmüştür.

Hicretin Otuzbirinci Senesi

Yezd-i Cürd, Kirman taratma kaçtıktan sonra şaşkın bir hâlde şurada burada serseri dolaşıp sonunda Merv'e varmış ve emrindeki askerin Araplara karşı koyamayacağını anlayıp Türkistan'dan asker getirtmek sevdasına düşmüştü.

Halk ise onun Araplarla başa çıkamayacağını kesin olarak anladıklarından, ondan yüz çevirmiş ve kuvvet ve kudreti yerindeyken uğrunda can verenler, yan çizmeye başladılar. Hattâ Merv şehrine girmek isteyince sınır komutanı engel olmuştu.

Bu sırada halk ile yapılan çarpışmada Yezd-i Cürd'ün askeri dağılıp perişan oldu. Kendisi tek başına oradan kaçarak Sattı Mergab'a gitmiş ve bir değirmende saklanmıştı. Yezd-i Cürd birkaç gün o değirmende gizlendikten sonra değirmenci, onu öldürmüş ve böylece Kisralar sülâlesi tarihe karışmıştır.

Âmir'in oğlu ise Kays oğlu Ahnef'i öncü askere komutan yaparak Nişabur'dan hareketle Tabesân'dan Horasan'a girdi. Kuhistan halkını zorla ve savaşarak boyun eğdirdi. Yer yer tümenler göndererek o bölgedeki şehirleri birer birer ele geçirdi. Belh ve Serahs'ı tamamen aldı.

Basra valisi, böylece doğuda birçok fetihlere kavuştuğu bir sırada Şam ve Mısır valileri de, anlatılacağı üzere bir deniz zaferi kazanmışlardır.

Deniz Savaşı

Müslümanların Afrika'da kazandıkları büyük fetihlerden İstanbul kayseri Herakl oğlu Kostantin pek çok üzülerek, intikam almak için çokça asker toplayarak Şam ve Mısır kıyılarına saldırmak üzere beş-altıyüz parça gemiden oluşan bir donanma ile Akdeniz'e çıkmıştı.

Bizans İmparatorunun böyle büyük bir donanmayla Akdeniz'e kendisinin çıkışı adaları ve kıyıları titretti. Bunun üzerine Şam valisi Muaviye, Şam askerleriyle karşı koymaya koştu. Mısır valisi Sa'd oğlu Abdullah da Mısır gemüeriyle hareket etti ve ikisi birleşip tertip ettikleri donanma ile Bizans İmparatoruna karşı çıktılar.

İki taraf donanmaları birbirine çattı. İki taraf da kılıç ve hançer ile birbiri üzerine saldırdı. Çok kanlı bir çarpışma başladı. İki taraftan pek çok ölenler oldu. Sonunda Müslümanlar kazandı. Rumların çoğu kırıldı. Kostantin, biraz adamlarıyla kaçıp bin belâ ile canını kurtarabildi. Sonra Sicilya adasına gitti. Fakat Sicilya halkı İmparatorun kötü muamelelerinden usanmış oldukları için, Kostantin'i idam etmişlerdir.

Ebu Huzeyfe oğlu Muhammed ve Ebu Bekir oğlu Muhammed adı geçen,deniz savaşında beraberdiler. Fakat ikisinin de Sa'd oğlu Abdullah ile araları biraz açıktı. Bu yüzden savaşta ağırca davranmışlar ve "Osman, Resûlullahin ashabını memuriyetlerinden çıkardı. Yerlerine vaktiyle Hz. Peygamber tarafından kanı dökülmesi gerekli görülmüş olan Sa'd oğlu Abdullah'ı ve Âmir oğlu Abdullah ve Âsî oğlu Saîd gibüerini getirdi. Bu çeşit adamların emri altında can ve gönülden nasıl harbedilir?" diye söylenmişler.

Sa'd oğlu Abdullah, bu sözleri işitince, ikisini de azarlayıp korkutmuşsa da bu sözlerin yayılması, halkın fikirlerinin bozulmasına sebep oldu. Halk, Hz. Osman hakkında dile alınamayacak sözleri, korkusuzca ağızlarına alır oldular.

Sebeiyye, yani Sebe' oğlu Abdullah'a uyan azgın Şia takımı ise bu türlü anlaşmazlığı, bozgunculuklarına fırsat saymaktaydı. Bu gibi sebeplerden dolayı Mısır'da Hz. Osman aleyhine bir topluluk ortaya çıkmıştır.

İieri Gelenlerden Ölenler

Hicretin bu otuzbirinci senesinde seçkin ashaptan ve Bedir Sava.şı'nda bulunanlardan Ebu'd-Derda Ensarî (r.a.) öldü. Bu ümmetin hakimi ve Şam'ın bilgin ve fıkıh âlimiydi. Şam valisi Muaviye, mı dan sakınır ve çekinirdi.

Bedir'de bulunanlardan Kbu Talha Kusan (r.a I di bu Itne Me dlne'de öldü. Namazını llz. Osman kıldı. Kusarın zencinin İndendi.

yiğitliği Araplar arasında darbı mesel olmuştu. Huneyn günü yiınl adam oldurup silahlarını almıştı. Resûlullah (s.a.v.) onun hakkında, "Ebu talhanın asker içinde sesi, bir cemaatten hayırlıdır" diye bu-yurmuştu.

Hz Ömer'in ölümünde toplanan Danışma Kurulumun kapışım beklemiş ve zabtiye bakanlığı vazifesini yapmıştı.

Resûl- ı Ekrem'in (s.a.v.) amcası oğlu olup, Mekke'nin alındığı gün Müslüman Olan Abdü'l-Muttalib oğlu Haris oğlu Ebu Süfyan da bu sene oldu. bir rivayette Hz. Osman'ın amcası ve Mervan'ın baban olan As Kınevî oğlu Hakem de bu yıl ölmüştür.

Yine bu sene Hz. Osman'ın amcası oğlu ve Muaviye'nin babası olan Ümeyye oğlu Harb oğlu Ebu Süfyan (seksensekiz) yaşındayken öldü. Kureyş'in ulularmdandı.

Hicretin Otuzikinci Senesi

Hicretin otuzikinci senesinde Resûlullah (s.a.v.) ın amcası Abdü'l Muttalib oğlu Abbas (r.a.) da (seksensekiz) yaşında ölmüştür.

Rebeze'de oturan Ebu Zer (r.a.), bu sene hayat bağlarından kur, tuldü. Ölümü şöyle olmuştur: Bir gün kızma, "Çık, bak kimse görünüyor mu?" deyince kızı çıkıp baktı ve, "Görünürde kimse yok" de yince Ebu Zer, "Daha vakit ve saatim gelmemiş" dedikten sonra, "Bir koyun kes ve pişir. Beni gömecek iyi kimseler gelince onlara de ki: Yemek yemeden gitmeyesiniz diye Ebu Zer, and verdi". Bunun üzerine kızı koyunu kesip tencereye koymuş. Tencere kaynamaya başlayınca Ebu Zer, yine, "Çık, bak gelen var mı?" demiş. Kızı da çıkıp görür ki bir topluluk geliyor. İçeri girip haber verince Ebu Zer, "Gel, beni kıb leye çevir" deyip o da onu kıbleye çevirince Ebu Zer, "Bismillahi ve billahi ve 'alâ milleti Resûlillahi sallâllahu aleyhi ve sellem" deyip ruhunu teslim etmiş. Kız da çıkıp misafirleri karşılamış.

Bu gelenler, hep meşhurlardan (ondört) kişi olup biri Kûfe'nin bilgin ve hukuk âlimi olan Mes'ud oğlu Abdullah, biri de Kûfe'nin ileri gelenlerinden meşhur Mâlik Nehaî idi. Bu büyük kimseler, Mekke'ye giderken Ebu Zer'i ziyaret için Rebeze'ye uğramışlar ve bu yol ile onun cenazesine hazır olmuşlar ve, "Böyle mübarek bir adamın cenazesinde bulunmak, Allah'ın (c.c.) bize özel bir lûtfudur" demişler Mes'ud'un oğlu bu durumu görünce, "Hz. Peygamber (s.a.v.) doğru söylemişti. Ebu Zer hakkında 'Yalnız ölür ve yalnız diriltilir' buyurmuştu." diyerek ağlamıştır. Rivayet edilir ki, Resûl-i Ekrem (s.a v.), "Allah (c.c.) bana dört kişiye muhabbet eyle diye buyurdu ve onları sevdiğini haber verdi" deyince, "Onlar kimlerdir?" denilince üç kere, "Biri Ali'dir" dedikten sonra diğerlerini söylemeye başlaya rak, "Ebu Zer, Mikdad vc Selman" demişlerdir.

Sonra Ebu Zcr'i yıkayıp kefenleyip namazını kıldıktan sonra göm imişler. Kızı, "Ebu Zer, size selâm etti, yemek yemedikçe gitmeyeniniz

diye yemin ederek rica etti" demesiyle oturup koyunu yedikten sonra gitmişler ve durumu Hz. Osman'a bildirmişler. O da Ebu Zer'in kızmı kendi çoluk çocuğu arasına katmış ve riayet ve ikram etmiştir.

Mes'ûd oğlu Abdullah (r.a.), Ebu Zer'in namazını küdıktan sonra, bir rivayette on gün sonra yaşı yetmişi aşkın olarak hayat dersini bitirmiştir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) özel hizmetini görenler arasında da Mes'ud'un oğlunun adı geçmişti. İlk Müslüman olan muhacirlerden Olup Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) misvakını, ibriğini ve dayanağını taşır ve nalınlarını saklardı. Hz. Peygamber'den sonra Kûfe'de kaldı. Beytüi-Mal memuru oldu. O zaman ashabın ileri gelenlerinden Yâsir oğlu Ammar ile Yeman oğlu Huzeyfe (r.a.) de Kûfe'nin tanınmış kişileriydiler.

Hadîs rivayet edenlerin büyüklerinden Kays Nehaî oğlu Alkame der ki: "Şam'a gidip mescidinde iki rek'at namaz kıldıktan sonra ya Rabbi! Bana bir arkadaş gönder kî, onunla sohbet edeyim, dedim; ansızın gördüm ki, ihtiyar bir adam geliyor. Belki yüce Allah (c.c.) duamı kabul etti dedim. Bu adam yani Ebu'd-Derda (r.a.), bana yaklaşınca ilerdensin? dedi. Küfe halkındanım, deyince nalınlar, dayanak ve İbrik sahibi yani Mes'ud'un oğlu sizde değil mi? Şeytandan saklı ve korunmuş olan yani Yasir oğlu Ammar sizde değil mi? Başkalarının bilmediği sırrın sahibi yani Yeman oğlu Huzeyfe sizde değil mi? diyerek söze başladı."

Mes'ud'un oğlu kısa boylu, küçük cüsseliydi. Fakat ashab arasında değeri yüksek, bilgin ve faziletli bir adamdı. Anasının künyesi 'Ümmü Abd' olduğundan kendisine Ümmü Abd'in oğlu denirdi. Öyle ki Resûl-i Ekrem (s.a.v.), "Her kim, Kur'an-ı Kerim'i indiği gibi letafet üzere okumak isterse Ümmü Abd'in oğlunun okuyuşu üzere okusun" diye buyurmuştu.

Hz. Peygamber sağken Kur'an'ın ezberlenmesine, bir araya getirilmesine ve zabtına en çok dikkat eden dört meşhur hafızın birincisi Mes'ud'un oğludur. As oğlu Amr oğlu Abdullah'ın meclisinde Mes'ud'un oğlunun adı geçince demiş ki: "Resûlullah'dan (s.a.v.) işittim. 'Kur'ani dört kişiden; Mes'ûd oğlu Abdullah, Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Salim, Ka'b oğlu Übey ve Cebel oğlu Muaz'dan arayınız' diye buvurdu. İşte o zamandan beri ben, onu yani Mes'ud'un oğlunu severim".

Bir rivayete göre de Ka'b oğlu Übey (r.a.) da bu sene ölmüştür Cebel oğlu Muaz ise daha önce vebadan Şam'da ölmüştür. Ama. Sû Ilın, arlında İranlılardan azadlı bir köledir. Ebu Huzeyfe, onu kendi sine oğul edinmiş olduğundan ona nisbet olunur. İkisi de ilkönce Müs lıman olanlardan ve muhacirlerin büyüklerindendir. Salim, ashabın l'azilellilerindendir. öyle ki Resûl-i Ekrem'den evvel göç eden ashab, Küba'ya gelince Salim, onlara imamlık yapardı.

Uz. Ebu Bekir'in halifeliğinde olan Yemame çarpışmasında II/. Bilim, manevi baba sı olan Hz Kbu Huzeyfe ile beraber şehid olum: tur (r.a.)

Hz. Ömer halifeyken, "Ebu Huzeyfe'nin azadhsı Salim, sağ olsa onu veliaht! yapardım" demiş olduğu belgelerle rivayet olunur.

Yine bu otuziki senesinde Aşere-i Mübeşşere'den Avf oğlu Abdurrahman (r.a.) ebedi âleme göçtü. Danışma Meclisi'nde hakem olarak Hz. Osman'ı halifeliğe seçmişti.

Hz. Osman ise pek yumuşak ve mahcup bir kimse olup, yüz pekliği edemezdi. Bu bakırnaan akrabasından yaşı küçük adamlar, büyük işlerde görevlendirilmeye başlaymca halk, "işte bunlar hep senin işindir" diyerek Avf'ın oğlunun başına kakınca, "Böyle yapacağını sanmazdım. Fakat Allah ile ahdim olsun bundan sonra onunla sohbet etmeyeyim" demiş. Hattâ hastalanıp da Hz. Osman, onun ziyaretine gidince, konuşmayarak yüzünü duvara çevirmiş olduğu rivayet edilir.

Savaş Olayları

Ermenistan ve Dağıstan sınırlarının korunması için görevlendirilmiş olan Rebîa oğlu Abdurrahman Hazar ülkesine sayısız yürüyüşlerde • bulunurdu. Bâbü'l-Ebvâb denen ve kapıların kapısı anlamına gelen yeri geçip (ikiyüz) saat kadar ilerledi.

Bu sırada ise Bâbü'l-Ebvâb'ı geçip Belencer şehri üzerine gitti. Onun arka arkaya saldırısından huzursuz olan Türk kavimleri, bu sefer bir araya gelerek büyük bir toplulukla karşı koydular. Yapılan kanlı bir çarpışmada Abdurrahman şehid oldu. İslâm askeri bozuldu ve iki kısma ayrıldı.

Bir kısmı Selman-ı Fârisî ve Ebu Hüreyre ile beraberdi. Ceylan ve Cürcan taraflarına gittiler. Öteki parçası Bâbü'l-Ebvâb tarafına gelip Abdurrahman'ın kardeşi olan Rebîa oğlu Selman ile birleşerek kurtuldular.

Rebîa oğlu Selman'ı daha önce İslâm askerine yardım için bir tümen askerle o tarafa, Küfe valisi Âsî oğlu Saîd göndermişti. Bu sefer kardeşinin yerine onu geçirdi. Ona yardım için bir tümenle Yeman oğlu Huzeyfe'yi (r.a.) o yöreye gönderdi. Halife Hz. Osman (r.a.) da Selman'a yardım için Şam askeriyle Mesleme oğlu Habîb'i gönderdi.

Başkomutan Selman olduğu hâlde Habîb, onu bu hususta tanımayınca iki taraf birbirine zıt gittiler. İşte Şamlılarla Kûfeliler arasında ilkönce çıkan anlaşmazlık budur. Hz. Hüzeyfe ise sırf dinsel görevini yerine getirmek için, din uğrunda çarpışıp duruyordu.

Horasan'da da Türkler bu sırada ayaklanarak Karın adındaki ünlü komutan idaresinde (kırkbin) e varan ordularıyla Tebesan'a kadar geldiler.

Basra valisi Âmir'in oğlu, o zaman hac için Mekke'ye gitmişti. Ko mutanlarından Hâzim'in oğlu onlara karşı gitti. Karın'ın ordusunu vurdu, kırdı, dağıttı ve darmadağınık etti

Yine bu gece Şam valisi Muaviye, Anadolu'ya yürüyerek Kostan-l.uüyye boğazına kadar gidip dönmüştür.

Hicretin Otuzüçüncü ve Otuzdördüncü Senesi

Otuzüç senesinde Esved oğlu Mikdad diye bilinen Amr oğlu Mikdad (r.a.), yetmiş yaşında öldü. Namazını kendi vasiyeti üzerine Avvam oğlu Zübeyr (r.a.) kıldı. îlk Müslümanlardan ve ashabın seçkin büyüklerindendi. Bedir savaşında süvariydi. Öteki çarpışmalarda da Resûl-i Ekrem ile beraber bulunmuştu. Hz. Ömer'in vasiyeti üzere Danışma Meclisi'ni bir yere o toplamıştı.

Yine bu yıl Afrika halkı antlaşmayı bozduklarından Mısır valisi Sa'd oğlu Abdullah o tarafa gitti. Şam valisi Muaviye de Malatya'ya yürüdü.

Otuzdört senesinde meşhur Ka'büi-Ahbar öldü. Yahudilerden olup, bilgili bir kimseydi. Hz. Ömer zamanında islâm olmuştu.

Yine bu sene Bedir'e katılmışlardan bazı kimseler öldü. Bunlardan biri Sâmit oğlu Ubade'dir (r.a.). îlk Müslümanlardan olup, Akabe'-de biat eden ensarın (oniki) idarecisinden biridir.

İdarecilerden Şikâyetler

Müslümanlar kısa zamanda büyük fetihler yaparak Basra, Küfe, Şam ve Mısır gibi bayındır şehir ve ülkelerde yerleştiler. İçlerinde Resûlullah'm (s.a.v.) seçkin ashabı ve Hz. Peygamber'e tam uymakla şeref kazanmış bulunan muhacirler ve ensar; Kureyş, Hicazlılar ve diğer kabilelerden olanlar da vardı.

Fakat öteki kabileler ki, Vail oğlu Beni Bekir, Abdü'l-Kays, Rebîa soyları, Ezd, Kinde, Temîm, Kudâa ve diğer kabilelerdir. Onların içinden ashaptan bulunanlar azdır. Fakat çarpışmalarda büyük gayret ve çaba göstermişlerdir.

Ashaptan olmayıp da sırf muharebelerde hizmetleri olanlar, her nekadar bu başarıları kendileri yüzünden sanıyorlardıysa da onların fazilet sahipleri ilk Müslümanlardan olan ashabı üstün tutarlar, değerlerini iyi bilirlerdi. Bir de Peygamberliğin yüksek işi, vayhin inişi ve meleklerin gelişi herkesi ürkütmüş ve cahiliyet gayretini unutturmuştu. Ne zaman ki bu ırmak çekildi ve dünyanın hâli tamamen değişti, Hz. Peygamber'in zamanı gerilerde kaldıkça o ruhî etkiler azaldı. Düşman hor ve hakîr olup İslâm memleketi genişlediyse de, eski cahiliyet damarları harekete geldi. Muhacirlerin ve ensarın başkanlıklarını çekemez oldular. Gittikçe bunlar azaldı ve onlar çoğaldı. Bununla beraber şer'î hükümleri Hz. Peygamber'den (s.a.v.) duyan, Resûl-i Ekrem'in güzel ahlâkından feyz ve saadet alan ashab, daima hal-

kın ve aydınların müşküllerini çözen birer başvurulacak kimselerdi Her yenle hürmet görüyorlar, ordularda bile varlıkları uğur sayilll onların yüzi 1:111yu hürmetine yüce Allah'tan yardım istenilirdi.

Fakat Halife Hz. Osman (r.a.) akrabasını çok sevdiği için ma kamların çoğunu Ümeyyeoğullarmdan olan akrabasına verdi. licl< büyük valilikler ve komutanlıklar hep Ümeyyeoğullarındaydı. Çünlu o zaman en büyük valilikler Basra, Küfe, Şam ve Mısır valilikleriydi Basra'da Amir'in oğlu, Kûfe'de Âsî oğlu Saîd, Şam'da Ebu Süfyan oğ lu Muaviye ve Mısır'da Ebu Serh oğlu Sa'd oğlu Abdullah valiydi Bunlar i.,e hep Ümeyyeoğullarmdan idiler.

Hasra valisi İran ve Horasan'a hükmeder, Küfe valisinin Azer baycan ve Ermenistan'dan Babü'l-Ebvâb'a kadar hükmü geçerdi. Şanı ve Mısır valileri ise birer bağımsız hükümdar gibiydiler. Ne var ki Aınri'in oğlu Basra valisi olduğu zaman (yirmidört) yaşındaydı. Bun ea ashabın büyükleri dururken böyle yeni yetişme adamların sırf Ümeyyeoğullarmdan bulundukları için, öyle büyük işlerde görevlendirilmesi itiraza sebep olmuştu.

Cennetle müjdelenenlerden Ebu Vakkas oğlu Sa'd gibi muhterem birinin yerine, Küfe valisi olan Velid'in kötü şöhreti ise, en büyük itirazlara sebep olmuştu. Sonunda Hz. Osman ona şarap içtiği için belli sayıda dayak cezası vurduktan sonra, görevden almak zorunda kalınca da yerine yine Ümeyyeoğullarmdan Kureyş'in ileri gelenleri sırası na daha yeni geçmiş olan Âsî oğlu Saîd'i tâyin etmişti.

Mısır valisi Sa'd oğlu Abdullah, ashab olmak şerefine kavuştuktan sonra dinden çıkınca kanı heder kılınmışken, Hz. Osman'ın şefaatiyle kurtulup, sonra kuvvetli Müslüman olmuşsa da, öbür seçkin ashab derecesinde değildi. Ebu Süfyan oğlu Muaviye, Hz. Peygamber'in (s.a. v.) kâtiplik hizmetinde bulunmuş şanlı bir ashab ise de, Mekke fethinde İslâm olarak muhacirlerden ve ensardan sayılmadığı için, ilk Müslümanlardan olan seçkin ashab derecesinde tutulmazdı.

Emevîlerin bu şekilde makamların çoğunu ele geçirmelerinden ötürü, diğer İslâm devlet adamlarının özellikle Hâşimoğullartnm gönülleri kırıldı. Pek çok canları sıkıldı. Her birinin hatırları kırılmış olarak bir tarafa çekildiler. Hz. Osman'ın yaşı sekseni geçtiğinden işler, bütün bütün Emevîlerin ve özellikle kendisinin kâtibi ve amcası oğlu olan Hakem oğlu Mervan'm elinde kaldı. Bu da Hz. Osman'ın dost ve arkadaşlarının ona kırılmalarına yol açtı.

Emevîler ise gittikçe azıtıp sokaklarda tavırlarından geçilmez ve rahat gezilmez oldu. "Filân geliyor, savulun yoldan" denilmeye başlandı.

Rivayet edilir ki, İslâm milletinde ilkönce çıkan bid'at "Savulun yoldan!" sözü olup, Hz. Osman zamanında çıktı.

Bir de Medine çevresinin otundan halk faydalanırken Hz. Osman, buralarını koru edip, devletin hayvanlarına ayırmış olduğundan halk, ona gücenmişti.

işte bu gibi sebeplerden dolayı halk, gücendi. Hz. Osman hakkında söz çoğaldı. Emeviler ise gittikçe yüz buldular ve buldukça bunadılar; öyle ki Yâsir oğlu Ammar'ı (r.a.) mescitte bayılmcaya kadar döğmüşlerdir.

Ammâr gibi seçkin ashaptan değeri yüksek biri hakkında, böyle hor görücü bir muamele yapılması ise herkeste unutamayacakları bir yara açtı. Halkın Emeviler hakkmdaki düşmanlıkları böylece daha da artmış oldu.

Emeviler, "Biz, Kureyşdeniz" diye her taraf da çalım satarlardı. Onlara karşı olanlar da, "Kureyş içinde Emevîlerden daha şerefli Hâşimoğulları var" diye dokunaklı sözler ederek itiraz ederlerdi. Bu yüzden kavim gayreti gütmek meydana geldi.

Vilâyetlerde ise bu ırkçılık çabaları, bir derece daha ileri götürüldü. Irkçılık büsbütün meydan aldı. Öteki kabilelerden bazıları, Kureyşiıı üstünlüğünü ve önde geldiğini artık ağza almaz oldular.

Özellikle Kûfeliler; kimi Velid oğlu Hâlid'in maiyetinde, kimi Kadisiyye zaferindeki hizmet ve yardımlarından söz açıp övünerek, birtakım yeni çıkan adamların sırf Kureyşli olmalarından dolayı vali olmalarına itiraz ederler ve Resûl-i Ekrem Kureyşliyse de, bütün kabile ve milletlere gönderildiğine göre hepsini bir tutarlardı.

İbni Sebe' ise Mısır'da bir Şia mezhebi kurarak epeyce kimseleri sapıttırarak Hz. Ali'nin (r.a.) asla rızası olmadığı hâlde, halkı onun biatma çağırırdı. Basra'da ve başka yerlerde edinmiş olduğu dostlarıyla haberleşerek halkı ayaklandırmaya kışkırtırdı.

Bu sebeplerden dolayı vilâyetlerde valilerin emirlerine uyulmaz ve Halife'nin emrine önem verilmez oldu. Valilerin kötü işlerinden söz edilerek görevden alınmaları istenir ve her tarafta Hz. Osman aleyhine sözler söylenirdi.

Hz. Osman'ın kötülenmesine asıl sebep ise, Emevîlere yüz vermesi ve yüksek mevkilere onları getirmesi gibi hususlar olduğu hâlde, ona karşı çıkanlar itirazlarına birçok maddeleri de eklediler. Şöyle ki:

"Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sağlığında Rebeze'ye sürülen As oğlu Hakem'i serbest bırakarak Medine'ye getirdi. Ebu Zer Hazretleri'ni Rebeze'ye gönderdi. Hakem oğlu Mervan'a Afrika'nın beşte bir ganimetini bağışladı. Cuma günü salâ vermek âdetini çıkardı. Mina'da sünnete aykırı olarak namazı tamam (dört) rek'at kıldı. Hz. Peygamber'in (s. a.v.) mührünü kuyuya düşürdü" diye itiraz ederlerdi. Bu itirazların cevapları yukarıda anlatıldı. Çoğu içtihatta anlaşmazlık demektir. Şu kadar var ki: Ötedenberi ashab, içtihatça ayrılsalar da, birbirini hatalı yolda görmezlerdi. Ama Hz. Osman zamanında halk, birbirini yanlış yolda görüp, birbirlerini kınar oldular.

Bir merkezde toplanmış bulunan İslâm düşüncesi, halkın bu türlü anlaşmazlıkları ve Ümeyyeoğullarmın kötü tavır ve davranışları üzerine garip bir ayrılık hâline düştü. Yer yer ihtilâl ve fitne belirtileri başgösterdi.

Önce Mes'ud'un oğlu'nun sânına lâyık olmayan bir muamele olunduğundan dolayı Hüzeyloğulları ve Zühreoğulları gücenmişlerdi. Ebu Zer Gıfarî (r,a.) hakkında yapılan muameleden dolayı pekçok halk, özellikle Gıfaroğulları kabilesi ve onlarla antlaşmış bulunanlar ve Yâsir oğlu Ammâr (r.a.) için Kindeoğulları Hz. Osman (r.a.) hakkında kin bağlamışlardı.

Kısacası Araplar, eskiden beri cehalet karanlıkları içinde soy sop ve ırkçılık gayretiyle uğraşıp dururlarken Peygamberlik nuruyla kalb gözleri aydınlanmış ve aralarındaki soy-sop ayrılığı İslâm birliği ile ortadan kalkmışken, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yaşadığı zamandan uzaklaştıkça yine karanlık basmaya başladı ve yine soy sop ve ırkçılık gayreti kendini gösterdi. Emevîlerin tavır ve gidişatları da bunun ortaya çıkışma sebep oldu.

Küfe İerî Gelenlerinden Şam'a Gönderilenler

Küfe valisi Âsî oğlu Saîd, geceleri Küfe ileri gelenlerini ve komutanlarını meclisine kabul ile gece sohbeti edermiş. Otuzüç senesi içinde bir gece sohbet sırasında, "Irak toprakları, Kureyş'in bahçesidir" deyivermiş. Hazır bulunanlardan meşhur Ester Nehaî hiddetlenerek, "Kılıçlarımızla alarak yüce Allah'ın bize ganimet kıldığı Irak topraklarını, senin ve kavminin bahçesi mi sanıyorsun?" diyerek hiddet ve şiddet göstermiş. Ötekiler de o yolda sert sözler söylemiş.

Zabıta Bakanı olan Abdurrahman Esedî, "Siz, Emîrin sözüne karşı mı geliyor sunuz?" diyerek sert ve şiddetle çıkışınca Ester ve arkadaşları, ona söğmüşler ve başına üşüşüp bayüıncaya kadar dövmüşler ve sonra ayıltmak için başına su dökmüşler.

Bundan sonra Saîd, onları gece sohbetine kabul etmedi. Onlar da kendi meclislerinde toplanıp Saîd'i açıktan kötüledikleri sırada, sözü baştakine getirerek, "Osman, kendi akrabasından memleketi güzelce idareye gücü yetmeyen kimseleri vali yapıyor" diye söylenmeye başladılar.

İş bu noktaya gelince Âsî oğlu Saîd, durumu Hz. Osman'a bildirdi. Ester ile arkadaşlarının Kûfe'den çıkarılmalarını isteyince, Hz. Osman, onların Şam'a gönderilmelerini Saîd'e yazdı. Şam valisi Muaviye'ye de durumu bildirdi.

Şöyle ki: "Kûfe'de fitneye âlet olan birtakım kimselerin sana gönderilmelerini emrettim. Geldiklerinde hallerini düzeltmeye çalış. Düzeldikleri takdirde Kûfe'ye geri gönder" diye Muaviye'ye mektup gönderdi.

Adı geçen kimseler Şam'a varınca Muaviye, onları bir yere gönderdi. Kendilerine güleryüz gösterdi. Kûfe'de aldıkları maaşlarını Şam hazinesine kaydırdı. Bununla beraber akşam sabah onlarla beraber yemek yerdi.

Bunlar Ester Nehaî, Kays Nehaî oğlu Sabit, Ziyad oğlu Cemil, Suhan Abdî oğlu Zeyd ve kardeşi Sa'saa, Züheyr oğlu Cendeb, Ca'd oğlu • Urve, Hakk oğlu Ömer, İbni'l-Kiva adlı kimselerdi.

Bir gün Muaviye onlara, "Siz Arab'dan bir kavimsiniz. İslâm ile şeref kazandınız. Nice ümmetlere üstün gelerek miraslarına kondunuz. İşittim ki: Siz, Kureyş'i hoŞ göımüyörmüşsünüz. Kureyş olmasa siz hor ve hakir olurdunuz. Emirleriniz ve reisleriniz size kalkandır. Kalkanın aleyhine ayrılığa kalkışmayınız. Vallahi ya bu halden vazgeçersiniz, yahud Allah (c.c.) tarafından büyük bir belâya uğrarsınız" dedi.

İçlerinden Sa'saa, karşılık verip dedi ki: "Cahiliyet zamanında Kureyş kabilesi, sayıca ve kuvvetçe başkalarından üstün değildi ki, bizi korkutasın. Kalkan lâkırdısına gelince kalkan alındıkta iş bize kalır." Bunun üzerine Muaviye, "Şimdi anladım ki sizi bu dâvaya düşüren akıl eksikliğidir. Sen bunların hatibisin. Sende akıl eseri görmüyorum. Ben, sana İslâm'ın yüce emrinden bahsediyorum. Sen, bana cahiliyetten bahsediyorsun. Sizin işinizi üstün tutanları yüce Allah hor ve hakir etsin. Gerek cahiliyet günlerinde, gerek İslâm çağında Kureyş'in izzet ve şerefi, Allah'ın bir lûtfuydu. Onlar, Arab'ın en çoğu ve en şiddetlisi değildiler. Fakat soy sopça daha kerîmi ve insanlıkça en olgunuydular. Cahiliyet günlerinde Arap ve Acem birbirini yerken onlar, Harem-i Şerîf'de oturur ve Allah'ın inayetiyle musibetlerden emindiler. Ta ki, yüce Allah, dinine uyanların dünya zilletinden ve âhiret azabından kurtuluşunu murad buyurunca insanların en hayırlısını Peygamberlikle gönderdi. Sonra onun için sahabe seçti ki, onların en hayırlıları Kureyş idi. Sonra bu mülkü onların üzerine kurdu. Halifeliği onlara verdi. Şimdi bu iş, ancak onlarla düzelir. Yüce Allah (c.c), Kureyş'i cahiliyet zamanında korumuşken, kendi dini üzere bulundukları sırada hiç korumaz mı sanıyorsunuz? Yazıklar olsun! Sana ve yoldaşlarına." dedi ve yanlarından çıkıp gitti. Sonra Muaviye, yine onların yanma varıp öğüt ve nasihat ettiği sırada, "Resûl-i Ekrem (s.a.v.) masumdu. Beni hizmetinde kullandı. Sonra Hz. Ebu Bekir, Ömer ve Osman da beni vali yaptılar. Hepsi benden razı oldukları hâlde memur ettiler. Resûlullah ise işlere hep erbabını arardı. Ben, vallahi size her ne ki emredersem kendimden ve ehl-i beytimden başlarım, sonra size teklif ederim. Kureyşin bildiğidir ki Ebu Süfyan, onların en kerimi ve en kerimzâdesidir. Fakat Peygamber, müstesnadır. Çünkü Allah, onu seçerek mükerrem kılmıştır. Zannederim ki eğer halk, Ebu Süfyan'dan doğmuş olsaydı, bütün işlerinde erişgin ve kalb gözü açık olurlardı."

Sa'saa, Muaviye'nin sözünü kesip, "Yalan söyledin. Halk, Ebu Süfyan'dan daha hayırlı olan Hz. Adem'den doğdu ki, yüce Allah, onu kudretiyle yarattı. Ona ruh üfledi. Meleklere emretti, ona secde ettiler. Halbuki Âdemoğullarmın kimi iyi, kimi kötü, kimi ahmak ve kimi de zekidir" deyince Muaviye, yine yanlarından çıkıp gitti. Ertesi günü yine yanlarına gelip birçok sözler söyledikten sonra, "Ey kavim! Hayır ile red cevap veriniz, yahud susunuz. Düşününüz, kendi-

nize ve ehlinize ve bütün Müslümanlara faydalı olan şeyleri isteyiniz" dedi.

Sa'saa, ona cevap olarak, "Sen bunun ehli değilsin. Oysaki sana uymakla hatırın için günaha girilmez" deyince Muaviye, "Benim size önceki sözüm bu değil midir ki, 'Allah'dan korkunuz ve Peygamberine itaat ediniz ve Şeriata yapışınız ve ayrılmayınız.' diye emretmiştim" deyince, dedüer ki: "Öyle değil. Belki sen bize ayrılmakla ve Resûlullah'ın (s.a.v.) getirdiği emirlere karşı koymakla emrediyorsun."

Onun üzerine Muaviye, "Ben, şimdi size emrediyorum. Eğer aykırı bir iş işiemişsem Allah'a tövbe ederim ve size emrediyorum ki, Allah'a ve Resulüne itaat ediniz ve topluluktan ayrıl mayınız ve başmızdakilcre hürmet ediniz" dedi.

Sa'saa, ona karşı durarak, "Biz, emrederiz ki, mevkiini terkedip çekilesin. Çünkü Müslümanlar içinde senden daha lâyığı var. İslâm'da babası senin babandan ve kendisi senden kıdemli olan var" dedi. Muaviye ona cevap olarak, "İslâm'da kıdemim vardır. Benden daha kıdemlisi de var. Fakat zamanımda bulunduğum memuriyetin güzel idaresinde benden daha kuvvetli ve kudretli kimse yoktur. Ömer de onu görmüştü. Eğer benden daha güçlü, iktidar sahibi biri olsaydı onu memur ederdi. Ondan sonra da işimden çekilmeyi gerektirecek bir şey yapmadım. Halife onu düşünseydi bana yazardı. Ben de işten çekilirdim. Eğer işler, sizin görüşünüz üzere yapılacak olsa Müslümanların işleri bir gün, bir gece doğru gitmezdi. Şimdi hayra yöneliniz ve hayır söyleyiniz. Allah'ın kuvvet ve kudreti vardır. Korkarım ki siz, böyle şeytana uyarak Allah'a isyanda devam ederseniz, dünya ve âhirette hor ve hakîr olursunuz" deyince sıçrayıp Muaviye'nin sakalından tuttular. Muaviye, "Durunuz. Burası Küfe değil. Vallahi Şam halkı, sizin bu yaptığınızı görürse ellerinden kurtaramam, sizi öldürürler" dedi. Yanlarından savuşup gitti ve durumu Halifeye bildirdi.

Muaviye'nin yumuşaklığı ve sabrının çokluğu Arablar arasında darb-ı mesel olmuştu. Bu konuşmalara da çok sabır ve tahammül etti. Kûfelilerin acı sözlerine çok dayandı. Sonunda sabrı yandı, "Siz, Kureyş'e ne fayda verebilirsiniz, ne zarar eriştirebilirsiniz? Size izin verdim. Dilediğiniz yere gidiniz" diye onları Şam'dan çıkardı.

O konuşmalar arasında Muaviye, bir gün İbni Kiva'dan, "Beni nasıl bilirsiniz?" diye sormuş. O da, "Sen serveti çok, otlağı çok, hazır cevap, derin fikirli, yumuşak huylu olup İslâm'ın bir temel direğisin. Seninle korkunç bir gedik kapanmıştır" diye cevap vermiş. Sonra Muaviye, "Sen, arkadaşlarının en akıllısısm. Bana şehirlerin özel durumlarından haber ver" deyince, "Medineliler şerre çok düşkün ve fakat yapmakta en âciz adamlardır. Kûfeiiler, toplu gelir, dağınık gider. Mısırlılar, en çok kötülük edip de en çabuk pişman olan kimselerdir. Şamlılar, kendilerine doğru yolu gösterenlere çok bağlı ve doğru yoldan çıkaranlara en çok baş kaldıran kimselerdir" demiş olduğu söylenir.

İbni Kiva'nm sözlerinden Muaviye, memnun olmuşsa da, Sa'saa'-

nin sözlerinden ve ötekilerin kaldırılmaz muamelelerinden pek kırılmış olarak hepsini kovmuştu. Onlar da el-Cezîre yakasına geçmek üzere Humus taralına gitmişlerdi.

Humus Mutasarrıfı olan Hâlid oğlu Abdurrahman ise bütün bu olanlardan haberli olmakla, onları çağırtarak azarladı ve korkuttu. Özellikle Sa'saa'yı çok horladı ve, "Abdurrahman, sizi terbiye etmezse suçlu ve ziyanda kalsın. Muaviye'ye söylediğiniz sözleri bana söylemeyiniz. Ben, Velid oğiu Hâlid'in oğluyum. Ben, dönmeleri yok eden adamın oğluyum" dedi. Velid oğlu Hâlid'in (r.a.) Irak'ta son derece iyi bir ünü ve şöhreti olduğundan oğlunun sözleri, Kûfelileri pek çok etkiledi. Hepsini korkuttu, susturdu, tövbe ettirdi.

Abdurrahman, böylece Küfe yaranını bir ay kadar Humus'ta alıkoydu ve bir gün Sa'saa'ya, "Ey zina çocuğu! Gördün mü iyilikle düzeltilemeyen kötülükle yola getiriliyor. Saîd'e ve Muaviye'ye söylediğin sözleri bana niçin söylemiyorsun?" deyince Muaviye'nin önünde arslan gibi kükreyen Sa'saa, kedi gibi sindi.

Vali ve Komutanların tVfedine'de Toplanması

Ester ve arkadaşları Humus'ta alıkonulmuşlarsa da, halkın fikirleri durulmayıp gittikçe isyan ve karışıklık belirtileri çoğalmaktaydı. Evvelce birtakım adamlar toplanarak Hz. Osman'ın hâllerini ve hareketlerini söz konusu ederek, verdikleri karar üzere Temimoğullarından Abdullah oğlu Âmir adındaki son derece dindar birini Medine'ye göndermişlerdi.

Âmir, Hz. Osman'ın yanma çıkıp, "Müslümanlardan bir topluluk toplanarak senin yaptığın işlere baktılar. Gördüler ki sen büyük hatâlarda bulunuyorsun. Artık Allah'dan sakın ve tövbe et" dedi.

Hz. Osman, "Şu herife bakın. Halk, onu Kur'an okuyan biri sanır. Sonra gelip bana böyle hakaret dolu sözler söylüyor. Kendisi Allah'ı bilmez" deyince Âmir, "Ben, Allah'ın hazır ve nazır ve zalimden intikam alıcı olduğunu bilirim" diyerek çıkıp gitti.

Hz. Osman, durumun ağırlığını ve gerginliğini anlayarak hemen Muaviye, Sa'd oğlu Abdullah, Âsî oğlu Saîd, Âmir oğlu Abdullah ile As Oğlu Amr'a haber gönderip, hicretin bu (ofuzdört) senesi içinde onları Medine'ye çağırdı. As oğlu Amr'dan başkası, hep Ümeyyeoğullarının büyüklerinden ve Hz. Osman'ın samimî taraflısıydılar.

Ama As oğlu Amr, Ümeyyeoğullarından değildi. Hz. Osman, onu Mısır valiliğinden alıp, yerine Sa'd oğlu Abdullah'ı getirmiş olduğu İçin Hz. Osman'a kırgındı. Sanırım ki o görevden almışın acısını hâlâ unutmamıştı. Fakat dâhilerden biri olduğu için, her nasılsa Hz. Osman'a sokulmuş ve onun sırdaşı olan valiler sırasına geçerek bu sefer büyük Emevî komutanlarıyla birlikte bulundurulmuştur.

Hz. Osman, onları yanma çağırarak kurduğu özel toplantıda, "Sizler benim vezirlerim ve güvendiğim kimselersiniz. Halkı görüyor-

sunuz, ne yapıyorlar. Benim memurlarımı görevden almak ve yerlerine istediklerini getirmek istiyorlar. Sizler ne dersiniz?" diye sordu.

Âmir oğlu Abdullah, "Ey mü'minlerin Halifesi! Halkı savaş ile uğraştır. Ta ki kendi başları kaygusuna ve hayvanlarının arkasına düşsünler" diye cevap verdi.

Âsî oğlu Saîd de, "Ey Halife Hazretleri! Her kavmin başkanları vardır. Onlar öldürülecek olursa halk dağılıp bir fikir üzerine toplanamazlar" diyerek karşı tarafta bulunan başkanların idamını uygun gördü.

Muaviye dedi ki: "Ey Halife Hazretleri! Valilere, işleri bırak... Her biri kendi memuriyet dairesini kollayıp gözetsin. Ben, Şam halkının iyi durumu için söz veriyorum." Ebu Serh oğlu Sa'd oğlu Abdullah da, "Ey Hz. Halife! Halk, aç gözlüdür. Onlara bol bol mal dağıtırsan senin tarafını tutacakları açıktır" dedi.

Sonra As oğlu Amr kalkıp, "Ey Halife Hazretleri! Sen, Ünıeyyeoğullarıyla beraber halka yüklendin. Sen gündüz uykusuna yattın. Onlar da yattı. Sen değiştin, onlar da öyle oldu. Sen orta yolu tut yahut çekil. Yoksa kuvvetli bir kararla ileri git" deyince Hz. Osman, •'Ey Amr! Sana noldu, bu sözleri ciddi mi söylüyorsun?" deyince Amr, sustu... Meclis dağıldıktan sonra, "Ey Hz. Halife! Sen, benim yanmada pek kerimsin. Fakat bildim ki kapıda herkesin sözünü halka yetiştirecek adam var. İstedim ki benim sözüm halka, ulaşsın da bana güvensinler. Ben de bu vesileyle senin hakkında iyilik getirecek ve kötülüğü uzaklaştıracak bir hizmet edebileyim" diye özür diledi.

Hz. Osman, Âmir'in oğlunun görüşünü tercih ile halkı takım takım savaşa sevketmek üzere komutanları ve valileri görevleri basma gönderdi. Küfe halkı, Saîd'den şikâyetçi oldukları hâlde onu da Kûfe'ye geri gönderdi. Halkı boyun eğmeğe zorlamak üzere maaşlarının kesilmesine karar verdi. Halbuki Saîd, daha görevi başına varmadan maaşm kesilmiş olduğu haberi Kûfe'ye ulaşmış ve Kûfe'de büyük bir karışıklık çıkmıştı.

Küfe Valisi Said'in Görevden Alınışı

Kûfe'de karışıklık ve ayaklanma nerdeyse çıkacak bir durumdayken Küfe valisi Âsî oğlu Saîd, Halife'nin emri üzere Medine'ye gitmişti. Oysaki geçen sene Azerbaycan, Rey, Hemedan, İsfahan, Demavend, Musul ve Karkısiya eyâletlerine ve Bâbü'l-Ebvâb tarafına ve sonra Hilvan'a Küfe ileri gelenlerinden birer vali tâyin edip göndererek Kûfe'de kendi işine yarayacak reislerden yalnız Ka'kaa kalıp onu da harp işleri- üzerine görevlendirmişti. Kays oğlu Yezid Kûfe'nin o şekilde reislerden boş kaldığını fırsat bilerek, Hz. Osman'ın elinden halifeliği almak niyetiyle ortaya çıkmış ve Sebeiyye, yani İbni Sebe' ile haberleşmekte olan topluluk da ona katılmıştı.

Amr oğiu Ka'kaa onu yakaladıysa da, kötü niyetini gizleyerek yakasını onun elinden kurtardı ve Humus'a mektup gönderdi. Oradaki ayakdaşlarmı çağırdı ve onlar da döndü.

Ester Nehaî, ötekilerden evvel halk, cuma namazmdayken Küfeye ulaştı. Mescidin kapısmda durdu. Halkı ayaklanmaya çağırdı ve kışkırttı.

Saîd evvelce Medine'den çıkıp Kûfe'ye gelmek üzere olduğundan Yezîd, hemen meydana çıktı, "Saîd'i geri çevirmek üzere isteyen Yezid'in yanına gelsin" diye tellâllara bağırttı. Akıl ve fikir sahibi kimseler, halka engel olmak istediler ve bu hareketi çirkin gördülerse de, bir faydası olmadı. Çünkü söz, ayağa düşmüş ve öğüt tesir edecek zaman geçmişti. Kalem ve dil yerine kılıç ve süngü geçmişti. Bundan dolayı halk görüş sahiplerinin sözlerine kulak asmayıp, hepsi Yezid'in yanma gittiler ihtilâl ve isyana başladılar.

Halkın ileri gelenleri, mescitte toplandı. Vali vekili olan Harîs oğlu Amr bir hutbe okudu. Halkı itaat ve boyun eğmeye çağırdı. Amr oğlu Ka'kaa kalktı, "'Seli geri mi çevirmek istiyorsun? Çok geç! Allah'a yemin ederim ki, bu kavga, ancak kılıçla sona erer. Korkarım ki, onun da zamanı geçiyor. Siz, artık bekleyin bakalım" diyerek evine gitti.

Yezid ise büyük bir kalabalıkla Kûfe'den çıktı. Ester de beraber idi. Kadisiye tarafında Cür'a denen yere vardılar. Sonra Saîd de oraya gelince, "Bizim sana ihtiyacımız yoktur" diyerek onu geri çevirdiler. Kendileri de dönüp Kûfe'ye geldiler.

Ebu Sevr Haddanî demiş ki: "O gün Küfe mescidinde Yeman oğlu Huzeyfe'nin yanına oturmuştum. Ebu Mes'ûd Ensarî de beraber idi. 'Öyle görüyorum ki, kan dökülmedikçe bu iş bitmez" deyince Huzeyfe 'Vallahi Saîd geri döner, kan da dökülmez ve bugün bir şey olmaz. Eğer olacak olsa Resûlullah (s.a.v.) sağken ben olacağını bilirdim' dedi. Gerçekten Huzeyfe'nin dediği gibi oldu. Saîd, Medine'ye döndü ve kan dökülmedi."

Kûfeliler, Âsî oğlu Saîd'i geri çevirerek yerine Ebu Musa Eş'arî'nin tâyinini istemişlerdi. Âsî oğlu Saîd, Medine'ye döndü ve Hz. Osman'a durumu anlattı. Hz. Osman, Kûfeülerin isteklerine uygun hareket etmekten başka bir çâre bulamayıp hemen Saîd'i görevden alarak yerine Ebu Musa'yı tâyin etti. Kûfelüere yumuşak yollu yazdı bir emir yazdı.

Ebu Musa Eş'arî (r.a.) Hazretleri ki, ashabın meşhur hafızlar ındandır. Kûfe'ye vardı, mescide girdi, hutbe okudu, oradaküere öğüt verdi. Onlar da dinlediler ve hemen kendilerine namaz kıldırmasını rica ettüer.

Ebu Musa Eş'arî Hazretleri, "Siz Hz. Halife'ye itaat edip boyun eğmedîkçe olamaz" deyince hemen, "işittik ve itaat ettik" dediler. O da imam olup onlara namaz kıldırdı.

Bu suretle kavga ve gürültü bastırıldı, karışıklık giderildi, âsâyiş sağlandı. Hz. Halife'nin emri üzere Huzeyfe (r.a.), savaş için askerle Babü'l-Ebvâb tarafına gitti.

Karışıklıkların Başlangıcı

Ebu Musa Eş'arî Hazretleri'nin vali oluşuyla Kûfe'deki karışıklık bastırıldıysa da, bütün öteki eyaletlerde Hz. Osman yerilir ve valilerinden şikâyet olunurdu. Böylece eyaletlerden Medine'ye arka arkaya çirkin haberler ulaşır, Hz. Osman'a karşı olanların dillerinde ise Hz. Osman'ın halifelikten indirilmesi lâkırdısı dolaşırdı. Medine'de de Hz. Osman yerilerek önemsenmez oldu. Ashabın büyükleri ise bir şeye karışmayarak bir tarafa çekildiler.

Gerçi Sabit oğlu Zeyd, Ebu Üseyyid Saıdî, Mâlik oğlu Ka'b ve Sabit oğlu Hassan (r.a.), halkı engellemeye çalışırlardı. Fakat yalnız onlarm yasaklaması yeterli değildi.

Bunun üzerine Medineliler toplanıp Hz. Ali'ye gittiler. Hükümetin işleyişinde yolsuz gördükleri işleri sayıp döktüler. Hz. Ali de Hz. Osman'ın yanına gitti. Durumu bildirdi. Hz. Ömer'in yerine göre sertlik ve yumuşaklığından söz etti ve sonucun tehlikeli ve korkulu olacağını söyleyerek nasihat yollu çok sözler söyledi.

Hz. Osman, "Ey Ali! Bilirim ki senin dediğini diyorlar. Fakat sen benim yerimde olsan ben, senin aleyhinde bulunmazdım. Bilirsin ki Ömer, Şube oğlu Mugîre'yi vali kıldı. Ya ben, İbni Âmir'i yakınlığından ötürü vali yaptığımdan dolayı beni niçin kınıyorsun?" dedi.

Hz. Ali dedi ki: "Ömer, vali kddığı adamın kulağım büker ve onun tarafından bir söz gelse hemen getirterek, hakkında sert cezalar verirdi. Sen bunu yapmıyorsun. Akraban hakkında gevşek ve yufka yüreklisin." Hz. Osman, "Ey Ali! Onlar senin de akrabandır" deyince, Hz. Ali, "Evet. Onlar benim de akrabamdır. Fakat ne yapayım ki, fazilet ve üstünlük başkalarındadır" dedi.

Hz. Osman, "Biliyor musun ki Muaviye'yi Ömer, vali kılmıştı" deyince Hz. Ali, "Biliyor musun ki Muaviye, Ömer'den, Ömer'in kölesinden çok korkardı. Şimdi ise Muaviye (Osman'ın emriyle) diye yolsuz işler yapıyor. Oysa ki sen, değiştirmiyor ve düzeltmiyorsun" dedi.

Hz. Ali kalkıp gittikten sonra Hz. Osman, minbere çıktı. Hutbe okudu ve dedi ki: "Her şey'in bir âfeti vardır. Bu ümmetin âfeti de yerenler ve ayıplayanlardır. Siz, Hattab'm oğlundan görüp kabul ettiğiniz işlerde beni ayıplıyorsunuz. Fakat o, sizin başınıza bastı. Sizi eliyle döğdü, diliyle söğdü. Siz de ona boyun eğdiniz ve yumuşak oldunuz. Ben, size yumuşak davrandım, sizi omuzuma bastırdım. Sizden elimi çektim, dilimi tuttum. Siz ise benim üzerime yürüdünüz. Allah'a yemin ederim ki, benim taraflılarım ve yardımcılarım daha çoktur. Geliniz der isem gelirler, beni dilinize dolamaymız, valilerinizi kötülemekten ve aleyhinde bulunmaktan vazgeçiniz."

Bu sırada Mervan kalkıp sert bir dille söze karıştı. Hz. Osman, "Sus! Ben sana söyleme demedim mi?" diyerek ona çıkıştı. Sonra minberden inip evine gitti. Hz. Osman'm bu sözlerinden halk gücen-

di. Hele Mervan'ın takındığı tavırdan pek çok nefret ettiler. Evvelkinden ziyâde birbirini Halife aleyhine kışkırtmaya başladılar.

O zaman Mısır'da bulunan İbni Sebe' ve arkadaşları ise başka şehirlerdeki ayakdaşlarıyla ve onlar da birbirleriyle haberleşerek valilerin zulmünden söz açarak nice yalan haberler uydurarak etrafa yaymaktaydılar.

Böylece muhalifler, Ümeyyeoğullarının büyük ve küçük kusurlarını büyüttüler, birine bin kattılar. Bu yüzden eyaletlerde dedikodu çoğaldı. Her taraftan Medine'ye vaülerin zulümlerine dair haberler gelir oldu.

Medineliler, Hz. Osman'ın yanma gittiler. Olup biteni haber verdiler. O da, "Siz bir fikir veriniz" deyince, "Bize kalırsa doğru haber almak için eyaletlere güvenilir adamlar göndermelisin" dediler. Hz. Osman da Kûfe'ye Mesleme oğlu Muhammed'i, Basra'ya Zeyd oğlu Üsame'yi; Şam'a Ömer oğlu Abdullah'ı ve Mısır'a Yâsir oğlu Ammar'ı gönderdi. Gittiler, geldiler, "Dine aykırı bir şey görmedik" dediler.

Fakat Ammar'm dönmesinin gecikmesi endişeye yol açtı. Mısır valisi Sa'd oğlu Abdullah ise Ammar'ı bir topluluk ile getirtip yumuşattı ki Sebe' oğlu Abdullah, Mülcem oğlu Halid, Hamran oğlu Sevdan ve Bişr oğlu Kinane bu topluluk içindedir diye yazmıştı.

Sonra Hz. Osman, her tarafa mektuplar gönderdi. (Bazıları, halkı sövüp dövüyormuş diye Medineliler bana haber verdi. Ben, hac mevsiminde valileri toplarım. Her kimin dâvası varsa gelsin. Benden, yahut memurlarımdan hakkını alsın) diye ilân ettirdi.

Bu mektuplar, eyaletlere varıp da açıktan okundukta, herkes üzülüp ağladı ve Hz. Osman'a dua ettiler.

Hac mevsiminde Basra valisi Âmir oğlu Abdullah; Mısır valisi Sa'd oğlu Abdullah; Şam valisi Ebu Süfyan oğlu Muaviye Mekke'ye vardılar. Hz. Osman onlarla beraber Âsî oğlu Saîd'i ve As oğlu Amr'ı da huzuruna getirdi: "Yazık size! Bu şikâyetler nedir? Bunların gerçek obuasından korkuyorum" diye buyurdu. Dediler ki: "Tahkikat yapan memurlarına kimsenin bir şey söylemediğini onlar sana ifade etmediler mi? Bunlar kasıtlı olarak yayılmış uydurma şeylerdir. Biz, aslını bilmiyoruz. Fakat böyle şayiaların doğru kabul edilmesi uygun değildir." Hz. Osman, "Öyleyse görüşünüz ve tedbiriniz nedir?" diye sorunca Ebu Serh oğlu Sa'd oğlu Abdullah dedi ki: "Halka haklarını verdiğin zaman, borçlarını da yerine getirmelerini sağla. Onları kendi hâlleri üzere bırakma."

Muaviye dedi ki: "Sen, beni vali ve komutan yaptın. Ben de birtakım adamları memur ettim. Onlardan sana hayırdan başka bir şey gelmez. İki adam kendi bölgelerinden en bilgili olanıdır. Re'y ise güzel bir edeptir."

Âsî oğlu Saîd dedi ki: "Bu yayılmış haberler, yapma şeylerdir. Gizlice ortaya atılıyor. Halk da onları gelişigüzel söylüyor, bunun ilâcı araştırmak ve soruşturmak suretiyle bu yayılmış sözler kimlerden çıkıyorsa onları öldürmektir."

As oğlu Amr dedi ki: "Halk hakkında sen pek yumuşak oldun, gevşek davrandım Onlara Ömer'in yaptığından çok yaptın. Sen, Hz. Ebu Bekir ve Ömer'in mesleğini izleyerek gereğine göre yumuşak ve gereğine göre sertlik göstermelisin."

Kısaca çeşitli görüşlerde bulundular, ikisinin sözü bir yerde gelmedi. Hz. Osman da, "Görüşlerinizi işittim. Her işin girilecek bir kapısı var. Kapalı kapı açılacak. Bu ümmet hakkında korkulan şey olacak. Allah'ın sınırladığı daireden çıkmayalım ki o kapı açıldığı zaman kimsenin benim aleyhimde senet olacak sözü olmaya. Fitne değirmeni dönüyor. Osman, onu harekete geçirmeden ölürse ona ne mutlu. Allah bilir ki halk hakkında ben hayrı araştırmada kusur etmedim. Halkı yatıştırınız ve haklarını kendilerine bildiriniz." dedi.

Sonra Hz. Osman, hacdan dönüp valilerle birlikte Medine'ye gelince Ali ve Talha ve Zübeyr'i (r.a.) huzuruna çağırdı. Muaviye de o meclisde hazırdı. Üçüne dönerek dedi ki: "Siz Resûlullah (s.a.v.) in ashabı ve halkın en hayırlısısınız. İslâm devletinin sahiplerisiniz. Bu işe sizden başka kimse tamah etmez. Buna sahibinizi (yani Osman'ı) seçtiniz. Şimdi ihtiyarladı, ömrü azaldı. Sonunu bekleşeniz çok sürmez. Halbuki bir söz yayıldı. Korkarım ki sizin hakkınızda zararlı olur. Kendi emrinizde (yani hakkınız olan devlet başkanlığında) halkı tamah sahibi yapmayınız. Böyle bir hevese kapılırlarsa talihsizlikten başka bir şey görmezsiniz."

Hz. Ali bu sözlerden gücenerek Muaviye'yi azarladı. O da karşılık vermeye kalkıştı. Hemen Hz. Osman, söze girişerek, "Durunuz. Size kendi durumumdan ben haber vereyim. Benden evvel iki arkadaşım (yani Ebu Bekir ve Ömer) Allah rızası için nefislerine zulüm ettiler. Akrabalarına bile engel oldular. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ise akrabasına verirdi. Ben de kavmimin çoluk çocukları çok ve maaşları az olduğundan onlar hakkında cömertçe davrandım. Eğer bunu hata görürseniz red ediniz. Benim emrim, sizin emrinize bağlıdır." dedi.

Onlar da, "İsabet ettin, ihsan ettin. Filâna şu kadar bin ve Mervan'a bu kadar bin vermiştin" deyince Hz. Osman, "Ben, bu verdiklerimi onlardan geri alırım" der demez üçü de onun bu tavır ve sözlerinden hoşnud ve razı olarak yanından çıkıp gittiler.

Muaviye, durumun gidişini beğenmeyip Hz. Osman'a, "Benimle bile çık. Şam'a gidelim." deyince Hz. Osman, "Resûlullah (s.a.v.) m çevresini bir şey'e değişmem" dedi. Muaviye, "Öyleyse seni korumak için buraya asker göndereyim" deyince Hz. Osman "Resûlullah (s.a. v.) m komşularım sıkıntıya sokmam" dedi.

Onun üzerine Muaviye, "Muhakkak sana kıyarlar" deyince Hz. Osman, "Hasbiyalîahu ve nime'l-vekîl yani Allah bana yeter. O ne güzel vekildir" dedi. (r.a.) Ne çok tahammül, ne büyük tevekkül.

Sonra Muaviye, yol elbisesini giyili olarak Ali, Talha ve Zübeyr ve öteki bazı muhacirlerle görüşüp Hz. Osman'ı onlara ısmarlayarak vedâ etmiş ve Şam'a gitmiştir.

Muaviye demiş ki: "Ne Ebu Bekir dünyayı istedi, ne de dünya onu ybııeldi. Ömer'e dünya, yöneldi. O, dünyayı red etti. Osman'a dünyadan bir miktar isabet etti. Biz ise bütün bütün dünyaya daldık."

llz. Osman zaten zengin olduğu için masraflarmı devlet hazinelindon almaya muhtaç değildi. P'akat akrabası hakkında cömertçe davrandı. Bu yüzden kendi aleyhinde taraf taraf gruplar çıktı. Gerçi Muavlye'nin dediği gibi Şam'dan ve öteki şehirlerden yeteri kadar asker getirtseydi kendini koruyabilirdi. Fakat o vakit hükümeti zorlu bir askerî kuvvetle idare etmiş olurdu... Hilâfet, daha o zaman saltanata dönüşmüş olurdu. Bunun ise henüz vakti gelmemişti. Bundan dolayı Hz. Osman, kendini korumak için, Resûlullah'ın (s.a.v.) kom|Ulari olan Medinelileri askerî kuvvetle sıkıştırmayı uygun görmedi.

Hicretin Otuzbeşinci Senesi

Halkı meşgul etmek için yer yer onları savaşa sevk olunmak üzeM Icarar verilmiş ve hattâ Yeman oğlu Huzeyfe (r.a.), Bâbü'l-Ebvâb tarafına gönderilmişti. Sonra eyaletlerden gelen şikâyetler üzerine hac mevsiminde kumandanlar gidip, Hz. Osman ile buluşup, görüştülarse de güzel bir tedbir almaksızın dönmüşlerdi.

Eyaletlerde bulunan muhalifler ise, kumandanlar Hz. Osman'ın yanına gittikleri zaman, birden ayaklanarak her yerde karışıklık çıkarmak üzere aralarında anlaşmışlarken, henüz onlar hazırlıklarını laıuanılamadan kumandanlar, dönmüş olduklarından bu niyetlerini açığa çıkaramadıklarından Medine'deki taraftarlarıyla haberleşmeye başlamışlar,, bunlar da, "Cihad buradadır. Buraya geliniz, buranın eğrl ini doğrultunuz" diyerek onları Medine'ye çağırmışlar.

Hz. Osman'ın Evinde Sarılması

Mısırlılardan bazıları, Medine'ye gelip valileri olan Ebu Serh oğlu Ba'd oğlu Abdullah'dan şikâyet ettikleri zaman Halife Hazretleri, ona lehdid mektubu gönderdi. Sa'd oğlu Abdullah ise bu yazılı emrin hükmünü yerine getirmek şöyle dursun, bundan dolayı kızarak şikâyetçilerden birini dayak altında öldürdü, işte bu olay da halkı çüeden çıkardı.

Oysaki yukarda açıklanan sebeplerden dolayı her taraftaki ayaklameılar, birbiriyle haberleşerek Hz. Osman'ı halifelikten indirmek için Medine'ye varmak üzere aralarında karar vermişlerdi.

Mısır, Küfe ve Basra ayaklamalarından yedişer sekizer yüz kadar adam birleşip, birbiriyle haberleşip, Beytullah'ı ziyaret için diyeni, yerlerinden hareketle Medine'ye gittiler. Mısırlıların içinde Adiys Oğlu Abdurrahman, Bişr oğlu Kinane ve Kuteyre gibi ünlü kan dökücü reisler vardı, Hepsinin başı Harb oğlu Gafikî idi.

Kuleliler içinde de Suhani'l-Abdi oğlu Zeyd, Ester Nehaî, Neftt oğlu Ziyad ve Esam oğlu Abdullah gibi meşhur adamlar vardı.

Basrahlar içinde de Cebeletü'l-Abdi oğlu Hakîm, Ubbad oğlu Zü reyh, Şurayhi'l-Kaysî oğlu Bişr ve İbni'l-Muhris adlarındaki meşhur adamlar olup, başları Zübeyr-i Sa'dî oğlu Harkus idi.

Mısırlılar, Hz. Ali'ye ve Basralılar, Hz. Talha'ya ve Kûfeliler, llz Zübeyr'e meylettikleri halde, hepsi Hz. Osman'ın Halifelikten alınması hakkında birleşmiştiler.

Medine'ye üç konak uzaklıktaki yerlerde durdular. Her fırkadan birer takım seçilip ilerlediler. Basra takımı Medine yakınında olan Zîhuşub denilen yere, Küfe takımı Ahvas denen yere kondular. Mısır takımının çoğu Zilmerve denen yere kondu. Birazı da Kûfelilerin yanına indiler. Kûfelilerden Nefer oğlu Ziyad ile Esam oğlu Abdullah, "İşittik ki Medine'de bize karşı asker toplanmış. Doğru ise bir iş görenleyiz. Sabredin. Önce biz gidelim, durumu öğrenelim" diyerek Medine'ye geldiler. İkisi birlikte Ali ve Talha ve Zübeyr (r.a.) ve mü'minlerin anneleri (r.a.) ile görüştüler, "Biz hac etmek ve bazı memurları görevlerinden affettirmek için geldik" diyerek Medine'ye girmek üzere izin istediler. Fakat Hz. Ali, Talha ve Zübeyr izin vermediler. İkisi de dönüp arkadaşlarının yanma gittiler. Aralarında görüştüler. Verili ı. teri karar üzerine yine her taraftan birer bölük ayrılıp Mısırlılar, Ki Ali'nin ve bazıları Talha'nın; Kûfeliler Zübeyr'in yanlarına gittiler.

Ki Ali ise Medine'yi korumak için bir miktar asker toplayarak Metline dışında Ahcâru'z-Zeyt denilen yerde ordu kurmuş ve kılıcını kuşanıp oraya varmış ve oğlu Hasan'ı (r.a.) Hz. Osman'ın yanma göndı-ı ıne.l ı

Minİdarin gönderdikleri, işte bu orduda Hz. Ali ile görüşerek kendisine biat etmek üzere hilâfeti teklif ettikleri zaman Hz. Ali, yüz leıne haykırıp onları reddedip kovdu. Zilmerve, Zihuşub ve Ahvas askerlerinin lânetli olduğuna dâir bir hadîs olduğunu söyledi.

Basralıların gönderdikleri, Hz. Talha'ya; Kûfelilerin gönderdikleri, Hz, Zübeyr'e başvurdukları zaman ikisi de Hz. Ali gibi red cevabı vererek onları kovdular.

Gönderilenler, üçünden de red cevabı alınca, hepsi dönüp adı ge çen üç yeri terkederek, uzakta olan toplantı yerine gittiler. Onlar bütün bütün savuşup gitti sanılarak Medine askeri dağıldı.

Ayaklananlar ise haberleşip ve üç fırkası birleşip Şevval ayının sonunda Medine üzerine hareket ettiler ve ansızın tekbir alarak gelip Medine'ye girerek Hz. Osman'ın evini kuşattılar "Silâha davran ınayanlara eman" diyerek tellâllar bağırttıklarından Medineliler ov lcritıe çekildi. Hz. Osman da evinde sarılı kaldı.

Bu duruma göre ayaklananların yaptıkları isyan niteliğini aldıgından Uz. Osman, onları Kitap ve Sünnct'e davet için Arab dahiletinden As. oğlu Amr ve Şube oğlu Mugîre (r.a.) yi onlara gönderdiği zaman ikisini de fena hâlde azarlayarak kovdular. llz. Ali a .halım

seçkinlerinden bazı kişilerle onların yanma gidip, "Gitmişken niçin dönüp üzerimize geldiniz?" diye sorunca uygun bir cevap veremeyip sonunda, "Biz, bu adamı istemeyiz. Çekilsin..." diyerek Hz. Osman'ın halifelikten istifası konusunu üeri sürdüler.

Hz. Osman ise onlara cevap vermeyip eskisi gibi mescitde imamlık yapardı. Onlar da onun arkasında namaz kılar ve halkın onunla bir arada bulunmasına engel olmazlardı. Cuma günü Hz. Osman, minbere çıkıp onlara karşı, "Allah'dan korkun Allah'dan. Allah hakkı için Medineliler bilir ki: Siz, Resûlullah'm (s.a.v.) dediği gibi lânetlisiniz. Yanlışı doğru ile yok ediniz" deyince Mesleme oğlu Muhammed (r.a.), "Ben, buna şehadet ederim" demesiyle Cebele oğlu Hakim onu oturttu. Sabit oğlu Zeyd (r.a.) kalktı. Onu da âsîlerden bir başkası oturttu.

Hemen âsîler, halkı taşa tuttular ve mescitden çıkardılar. Atılan taşların çarpmasiyle Hz. Osman bayılıp minber üzerine yıkıldı ve hemen kaldırılıp evine götürüldü. Hz. Osman, kölelerini savunmadan alıkoyduğu gibi, Ebu Vakkas oğlu Sa'd, Hz. Hasan, Sabit oğlu Zeyd ve Ebu Hüreyre (r.a.) bâzı kimselerle birlikte isyancılarla çarpışmaya kalkışmışlarken Hz. Osman, evine girince, onları da vuruşmaktan yasaklayarak, "Siz de evlerinize gidiniz" diye emretti. Onlar da vuruşmaktan vazgeçip yerine gitti.

Hz. Ali, Talha ve Zübeyr, geçmiş olsun demek için Hz. Osman'ın yanma gittiler. Yanında Ümeyyeoğullarından bazı adamlar vardı. Birisi Mervan idi. Hz. Ali'ye dönerek, "Bu işi sen yaptın. Bizi berbat ettin. Vallahi eğer muradına erişirsen bütün dünya aleyhine döner" demeleriyle Hz. Ali kızarak kalkıp gitti. Talha ve Zübeyr de soğuklukla kalkıp evlerine gittiler.

Ümeyyeoğullarından dünya menfaatları içine dalmış olanlar, Hz. Ali'yi kendileri gibi dünya makamına hırslı sanıp hakkında o şekilde kötü zanna sahip olmuşlardı. Hz. Ali ise önce ve soma İslâm milletini bölünmekten koruduğu gibi bu belâyı da ortadan kaldırmaya tam bir samimiyetle ve karşılık beklemeksizin çalışıyordu. Fakat karışıklığın bitmesi ve işin güzel bir durum alması, garaz sahibi komutanların görevden alınmasıyla, fikirlerin yatıştırılmasma bağlıydı.

Mısırlıların valileri olan Ebu Serh oğlu Sa'd oğlu Abdullah'dan şikâyetleri üzerine onun görevden alınmasıyla gürültünün bastırılması durumun icabı olduğundan cennetle müjdelenenlerden Ubeydullah oğlu Talha (r.a.), Hz. Osman'm yanma varıp bu konuda pek çok sertlik göstermişti.

Mü'minlerin annesi Âişe (r.a.) da, "Muhammed (s.a.v.) m ashabı sana gidip bu adamın görevden alınmasını istemişler. Sen kaçınmışsın. Bu adam ise onlardan birini öldürmüş. Sen de kendi memurundan onların hakkını alıver" diye Hz. Osman'a haber göndermişti.

Hz. Ali ise Hz. Osman'ın yanma varıp, "Mısırlılar, senden bir adamın yerine başka bir adam istiyorlar. Ondan kan dâvası da etmişlerdi. Sen de bunu onlarla muhakeme ve aleyhinde bir hüküm çıkarsa yerine getir." diye buyurmuştur.

Hz. Ali, her zaman bu gibi hususları hatırlatıp Hz. Osman da kabul ederek aralarında yerine getirilmesi gerektiğine karar verilir di. Fakat sonra Mervan, o gibi kararları bozar ve işi başka renge boyardı.

Hattâ rivayet edilmiştir ki: Hz. Osman, bir gün Hz. Ali'nin hatır tatması üzerine Mervan'm kâtiplikten ve Ebu Serh'in oğlunun Mı sır valiliğinden alınmalarını kesin bir dille va'd etmiş ve birkaç gün içinde halkı hoşnud edeceğini minber üzerinde açıkça söylemişken Mervan'ın ısrariyle niyetini bozmuş ve dilini değiştirmişti. As oğlu A m r , "Ey Osman! Allah'dan kork" deyip sonra Medine'yi terkederek Utlk Filistin'e gitmiş ve işin sonuna kadar oradaki konağında kal mı.ştır.

O sırada Mervan, Hz. Osman'ın kapısı önünde toplanan halkı h o r layip azarlayarak kovmuş olduğundan bâzıları gelip Hz. Ali'ye şikâ yel. ettiler. Hz. Ali, bu hallerden üzülüp kırılarak, "Ne yapayım. Evime kapansam, beni terk ettin, hukuka uymadın der. Varıp söylesem Mervan gelir, benim görüş ve tedbirimi oyuncak edip işi başka yola Çevirir" diyerek Hz. Osman'ın yanma gidip, "Sen akrabana yenildin Şan ve şerefini bozdun. Ben de artık buraya gelemeyeceğim" deyip gitmiştir.

Hz. Osman'm hanımı Naile, "Mervan'ın halk arasında itibarı yoktur. O, seni kurtaramaz. Ali'yi razı et. Seni bu belâdan o, kınla rabilir" diye Hz. Osman'a öğüt vermişti. Mervan ve diğer Ümeyye Oğulları ise bu gibi öğütleri hep etkisiz bırakmaktaydılar. Gerçekten bu başkaldırısın giderilmesi Hz. Ali'nin çabalarına bağlı olduğu hâl de o gibi sebeplerden dolayı kırılmış ve evine çekilmişti. İşler ise git tikçe karışıp arapsaçına dönerek zorluk günden güne artmaktaydı.

Hicretin otuzbirinci senesi olayları sırasında anlatıldığı üzere as habın sofularından Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed ve Yemâme çarpışmasında şehit olan Ebu Huzeyfe'nin oğlu Muhammed Mısırlıla rı Hz. Osman aleyhine kışkırtmakta oldukları halde bu kere Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed isyancılarla beraber Medine'ye gelmiş ve Ebu Hüzeyfe oğlu Muhammed Mısır'da kalmıştı.

Mısır valisi Ebu Serh oğlu Abdullah isyancıların arkasından ku şup Eyle'ye gelince, onların Hz. Osman'ı kuşattıkları ve Ebu Huzeyfl oğlu Muhammed'in Mısır'da karışıklık çıkardığı haberlerini alınca Mı sır'a dönmüşse de, ayaklamalar engel olunda Mısır'a gireni ey İp Fiili fin'e gitmiş ve oradaki konağında oturmayı seçmiştir.

Hz. Osman, otuz gün kadar mescitde imamlık yapıp, isyancılar da arkasında namaz kılar ve dinî işlerine de engel olmazlardı. Hattâ her sene hacılarla gidip hac edegelmişken bu yıl, sarılmış olduğundan Abbas oğlu Abdullah'ı (r.a.) Hac Emîri yaparak Mekke'ye göndermiş ti. * .

Fakat Mısır ve Şam'da sahabeden ve tâbiîn'den nice yüksek kişiler ve Kûfe'de sahabeden Âmir oğlu Ukbe, Ebu Evfa oğlu Abdullah ve Ilanzalatü'l-Kâtip (r.a.) ve tâbiîn'den Mesruk, Esved, Şurayh ve Ha-

kim oğlu Abdullah ve Basra'da Husayn oğlu İmran, Enes oğlu Mâlik. Anur oğlu Hişam (r.a.) ve Sevr oğlu Ka'b ve Hayyan ogıu Hurin ıı meydana çıkıp Medinelilerin yardımına erişmek üzere halkı davet ve leşvik etmekte olup Medine'deki âsîler ise eyaletlerde kendilerini ıı aleyhine böyle hareketler olduğunu işittikleri zaman, hemen HZ Osman'ı halifelikten vazgeçmeye zorlamak ve eyaletlerden yardım gelmeden işe son vermek üzere kuşatmayı arttırarak Hz. Osman'ı İmamlıktan ve halk ile görüşmekten alıkoydular.

Bunun üzerine Mısırlıların kumandanı olan Gâfikî bütün âsîlere kumandan olarak Peygamber'in Mescidinde imamlığa geçtiyse de, Medineliler dağılıp evlerine gittiler ve evlerinde süâhlı durup sokağa çıktıkları zaman da silâhlı gezer oldular.

Hz. Peygamber'in Mescid'inin müezzini Sa'dü'l-Karaz (r.a.) ise 0 gün Hz. Ali'nin yanma varmış, "Halka kim namaz kıldıracak?" diye sormuş. O da, "Zeyd oğlu Hâlid'i çağır" diye buyurmuş. Onun üzerine Sa'dü'l-Karaz, Ebu Eyyûb Hâlid el-Ensarî (r.a.) yi çağırınca, birkaç gün I-Iz. Hâüd, Hz. Peygamber Mescid'inde halka namaz kıldırın işti.

Hz. Hâlid, halk arasında Ebu Eyyûb diye bilinip ismi söylenmezdi, o gün ismi Hâlid olduğu anlaşılmıştır.

Bir rivayete göre Hz. Ali'nin emriyle Hanîf el-Ensarî oğlu Sehl (r.a.), Kurban bayramına kadar halka namaz kıldırmıştır. Bayram namazını Hz. Ali kendisi kıldırıp ondan sonra da işin sonuna kadar beş vakit namazda imamlığı devam ettirmiştir.

İş bu kerteye gelince yine Hz. Ali'nin aracılığı gerekli görüldü. İler ne görüş ve tedbirde bulunursa tereddütsüz yerine getirileceği •öz verilerek Hz. Osman tarafından ona başvuruldu. O da muhacirler ve ensardan otuz kişiyi yanma aldı ki, cennetle müjdelenenlerden Zeyd oğlu Saîd ve öteki muhacirlerden Ebu Cehmü'l-Adevî, Mut'im oğlu Cübeyr, Hizam oğlu Hakîm ve ensardan Ebu Üseyyidi's-Saidî, Ebu llanıid, Sabit oğlu Zeyd, Hassan ve Mâlik oğlu Ka'b (r.a.) onların içle ı indeydi. Ümeyyeoğullarından Hakem oğlu Mervan ve Âsî oğlu Saîd ve Arab eşrafından Mükriz oğlu Niyar da beraber idiler.

Hz. Ali, bu toplulukla birlikte varıp âsîlerle buluştu, görüştü, söyleşti. Zulmün ortadan kaldırılmasına ve istemedikleri memurların görevden alınmasına ve bundan sonra Kitap ve Sünnet'e sarılmak şartiyle dağılıp gitmelerine karar verüdi.

Bu karar üzerine Mısır valisi Ebu Serh oğlu Sa'd oğlu Abdullah görevden alınıp yerine Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed getirilip Mısır'a gönderildi ve Ebu Serh'in oğluyla onu şikâyet etmiş olanlar arasındaki dâvalara bakmak üzere muhacirler ve ensardan bazı yüksek kişiler de Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed ile beraber gönderildi.

Bunun üzerine azgınlar ve ayaklananlar dağılıp gitti. Kavga bastırılıp karışıklık bitti. Medineliler sıkıntıdan kurtulup bir süre netes aldı, gönüller ferahlayıp rahat etti.

de Hz. Osman tarafına kin bağlamayan kimse kalmadı. Yukarda geçtiği üzere önce İbni Mes'ud ve Ebu Zer'den (r.a.) dolayı Hz. Osman'a gücenmiş olanlar ise bir kat daha kin bağladılar. Hemen Mısırlılar gidip Hz. Osman'ın evini sardılar.

Kûfeliler ve Basralılar yolda Mısırlıların döndüklerini duyunca, onlar da geri geldi. Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, Temimoğullarmı ve diğerlerini topladı. Kuşatma evvelkinden daha dehşetli bir şekilde yapıldı. Bunun üzerine Hz. Ali, Talha, Zübeyr, Zeyd oğlu Saîd ve Yasir oğlu Ammar'a ve Bedir'de bulunanlardan diğer bâzı ashaba haber gönderdi ve onları ve mektup ve köleyi beraber alarak Hz. Osman'ın yanına girdi, 'Bu köle ve bindiği deve senin mi?" diye sordu. Hz. Osman, "Evet" diye cevapladı. "Bu mektubu sen mi yazdın?" deyince, "Hayır. Ben yazmadım ve yazılmasını emretmedim. Bundan haberim yoktur" diye buyurdu. "Mühür senin mi?" diye sorunca, "Evet" deyince; "Ya nasıl oluyor ki senin kölen, senin deven ile çıkar ve Mısır'a senin mührünle mühürlenmiş bir mektup götürür de senin haberin olmaz?" deyince Hz. Osman, "Bu mektubu ben yazmadım ve yazılmasını emretmedim ve köleyi Mısır'a ben göndermedim" diye yemin etti.

Hz. Ebu Bekir'in oğlu Muhammed, "Osman yalan söylemez. Bu, Mervan'm işidir" dedi. Mektubun yazısına baktılar, Mervanin yazısı olduğunu bildiler. Hemen, "Bize Mervan'ı ver" dediler. Hz. Osman, onu teslimden kaçındı. Halbuki Mervan, o zaman kendi konağında idi.

Hz. Osman'm yalan yere yemin etmeyeceğini ashab. kesin olarak büiyordu. Fakat bâzı halk, "Osman, bizim kalblerimizde sorumluluktan kurtulamaz. Meğer ki Mervan'ı bize teslim etsin. Biz de soruşturarak bu mektup işini öğrenelim ve haksız yere Muhammed'in (s.a. v.) ashabından bir adamm öldürülmesine ve nice Müslümanların hapsini nasıl emrediyor anlayalım. Eğer mektubu Osman yazmışsa halifelikten indiririz ve eğer onun adına Mervan yazmışsa icabına bakarız" dediler.

O sırada Mısırlılar içeri girdi. Onlardan İbni Adîs, Ebu Serh oğlu Sa'd'm Mısır'daki zulümlerinden ve çıkardığı bid'atleri Osman'ın emrine dayandırdığından bahisle şikâyet ederek Hz. Osman'a hitaben, "Biz, Mısır'dan seni öldürmek için gelmiştik. Ali ve Muhammed, bizi yasakladılar ve Ebu Serh'in oğlu'nun görevden alınmasıyla zulümlerinin giderilmesi işinde kefil oldular. Biz de dönüp gittik. Yolda bu mektuba rastladık. İçinde şöyle emrin ve üzerinde mührün var. Senin haberin olmadığı halde adamların buna nasıl cür'et ediyorlar? Sen herhalde halifelikten indirilmeye lâyıksın. Bu derece zaaf gösteren lir kimse, halife olamaz. Kendini halifelikten el çektir" deyince Hz. Osman, "Ben Allah'ın giydirdiğini çıkaramam. Fakat tövbe ederim" deyince İbni Adîs, küplere binerek, "Seni görüyoruz, tövbe ediyorsun, sonra dönüyorsun. Senin halifelikten indirilmen, yahut öldürülmen lâzımdır" dedi. Başka taraftan da çirkin sesler gelmeye başladı. Söz çoğaldı. Hemen Hz. Ali, onları dışarı çıkardı.

Hz. Osman'ın Şehit Edilmesi

Yukarıda geçtiği gibi Ebu Serh oğlu Abdullah görevden alınarak yerine Mısır valisi olan Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed (r.a.) ve yıı nma arkadaş olarak verilen muhacirler ve ensar ve diğer halk, Mısır'u doğru yola çıktılar. Medine'den üç konak ayrılmışlardı ki, sahabeden bazıları bir siyah kölenin yörük bir deveye binip son derece sür'atli yaklaştığını görmüşler. Sanki birinden kaçıyor, yahut birini kovalıyor...

"Zorun ne, böyle sür'atle nereye gidiyorsun?" diye sordukların da, "Hz. Halife'nin kölesiyim. Beni Mısır valisine gönderdi" deyince, "İşte Mısır valisi" diye Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed'i göstermişin ve "Muradım bu değil, öteki yani Ebu Serh'in oğlu" deyince durumu Muhammed'e haber vermişler.

Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed onu çağırarak sorguya çekince, bazen halifenin ve bazen de Mervan'ın kölesiyim demişse de, oradakilerden biri onu tanıyıp Hz. Haüfe'nin kölesi olduğunu bildirmiştir. Sonra Muhammed, ona, "Ne iş ile gönderildin?" diye sorunca, "Bir hususî memurlukla gönderildim" diye cevaplayınca, "Yanında mektup var mı?" diye sormuş, o da, "Yok" diye karşılık vermiş. Kölenin hâli ise şüphe uyandırdığından üstünü, başını aramışlar. Bir şey bulamamışlar. Fakat, "Yanında bir kuru matara var. İçinde bir şey dcpreniyor. Çıksın" diye sallamışlar. Çıkmamış. Yarmışlar, içinden bir mektup çıkmış.

Mektup, eski Mısır valisi Ebu Serh'in oğluna olmak üzere Hz. (> man tarafından yazılmış ve onun mührüyle mühürlenmişti. Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed muhacirler ve ensarm huzurunda mührünü açarak okumuş. Yazılanlar, hepsini kızgınlıkla karışık bir hayrette bırakmış.

Çünkü Ebu Serh'in oğluna hitaben, "Hz. Ebu Bekir oğlu Mılrmımed ve filân ve filân, sana gelince bir fırsatını bularak idamlarının çaresine bak ve ellerindeki fermanı iptal et ve yeni bir emir gelinceye kadar vazifende kal. Senden şikâyet için gelip gitmiş olanları yeni bir emir gelinceye kadar hapset" diye yazılmıştı.

Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed, bu mektubu okuduktan sonra yanındaki yüksek şahısların mühürleriyle mühürleyerek, içlerinden birine teslim etmiştir. Halk ise son derece kızarak ve ağzı köpürmüş, deve sürüleri gibi gümürdenerek dönüp Medine'ye gittiler.

Hemen Hz. Ali, Talha, Zübeyr ve Zeyd oğlu Saîd ve diğer ashabı bir yere topladılar. Köle olayını anlatarak mektubu açıp okuttular, irilenleri hep hayret kapladı. Hepsi çok üzüldüler. İşin tertip ve te vık edeni ve aynı zamanda kefili olan Hz. Ali ise büyük bir utanç duy (lu.

Birisi, diyecek söz bulamayıp dağıldılar ve hep üzgün obua! | n ili evlerine çekildiler. Artık kimse işi üzerine almadı. Mcdinelileı den

Mes'elenin halli ve musibetin giderilmesi için, Mervan'ın lorgU ya çekilmesi ve muhakemesi gerekiyordu. Fakat ihtilâl zamanı oldu gundan meydana çıktığı takdirde, âsîler tarafından idam olunur kOl kuşuyla Hz. Osman, onu teslimden kaçındı. Ashab da üzgün vc hay ret içinde yanında çıkıp evlerine gittiler. Onların dağılıp gitmeleri üzerine hemen isyancılar toplandı. Hz. Osman'ın evini sıkı kuşatma altına aldılar. Hattâ su sokulmasına bile engel oldular.

Hz. Ali, bu durumu öğrenince hemen üç kırba su gönderdi, fi kat bu kırbalar, Hz. Osman'ın evine sokuluncaya kadar Hâşimoğuliaı ı ve Ümeyyeoğulları azadlılarından birkaç neferi yaralandı. Hal bu kl eyaletlerden yardım olunmakla Şam valisi Muaviye, bir tümen aşkta le Kmnesrin mutasarrıfı Mesleme oğlu Habîb'i göndermiş ve meşhur kahraman Amr oğlu Ka'ka' Kûfe'den ve Mes'ud oğlu Mücaşi Basra' dan çıkmış, hepsi Medine'ye doğru koşup geliyorlardı. Bunların eriş meleri hâlinde, isyancılara kurtuluş imkânı kalmayacağını kesin ola rak bildiklerinden dolayı, onların yetişmesinden evvel işe bir son vermek üzere Hz. Osman'ın öldürülmesine karar vermiştiler. Hz. Ali bu çirkin haberi alınca oğulları Hasan ve Hüseyin (r.a.) i gönderdi, "Osman'ın kapısında durunuz, kimseyi içeriye girmek üzere bırakmayınız" diye tenbih buyurdu.

Zübeyr ve Talha ve ashabdan bazıları da oğullarını onların yanına gönderdiler. Hepsi, Hasan ve Hüseyin ile beraber kılıçlarını çekip Hz. Osman'ın kapısında durdular. Her kim içeri girecek olsa engel olurlardı. Fakat karışıklığın giderilmesi için Mervan'ın verilmesini de rica ederlerdi.

Mekke'den dönen hacılardan Ahnes oğlu Mugîre bir topluluk ile koşup, bu sırada Medine'ye erişti. Âsilerle vuruşmaya başladı, fakat öldürüldü.

Ebu Hüreyre gelip öğütlerle âsileri yatıştırmaya çalıştı, "Ey kavim! Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum. Siz beni Cehennem'e çağırıyorsunuz" dedi. Fakat fayda vermedi.

Bir aralık Selâm oğlu Abdullah, âsilerin yanlarına varıp, "Ey kavim! İçinizde Allah'ın kılıcını sıyırmayınız. Eğer sıyırırsanız bundan sonra kınına koyamazsınız. Yazık size ki sultanınız, kamçı ile kaim oluyor. Eğer onu öldürürseniz ondan sonra ancak kılıçla kaini olur. Yazık size ki, şehriniz, meleklerin tavaf ettikleri bir yerdir. Eğer onu öldürürseniz onlar şehrinizi terkeder. Her ne zaman bir peygamber öldürüldüyse yetmiş bin ve halife öldürülünce otuz beş bin adanı öldürülegelmiştir." deyince, "Behey Yahudi oğlu! Bize öğüt verecek sen mi kaldın?" diyerek onu azarladılar.

Sonra Selâm oğlu Abdullah'ın dediği çıkmış ve onun dediğinden kat kat fazla Müslüman kılıçtan geçmiştir. Âsiler gittikçe kızdı kır Hz. Osman'ın evi üzerine ok atmaya başladılar. Hüseyin ve diğer sa habe evlâdı, kapı önünde ve Ümeyyeoğullarmdan bazıları vc kölelei dam üzerinde idiler.

Ayrıca Hz. Osman, Mugîre oğlu Velîd'in kızı Fâtıma'yla evlenmiş ondan da Velîd ve Saîd adlı oğulları ve Ümmü Saîd adlı kızı doğdu. Kiml'l-Fizarî oğlu Uyeyne'nin kızı Ümmü'l-Benîn'le evlenip ondanda A hı Kil melik isimli oğlu doğmuş ve küçükken ölmüştü.

Rebîa oğlu Şeybe'nin kızı Remle adlı hanımından Âişe, Ümmü EBAN ve Ümmü Amr adlı kızları ve Naile isimli hatunundan Meryem-i Buğra yani Küçük Meryem adındaki kızı ve bir cariyeden Ümmü'l-Benîn adındaki kızı doğdu. Hz. Osman şehit olunca nikâhı altında hayatta olan hanımları Fahite, Ümmü'l-Benîn, Remle ve Naile olup, ancak .sarılı iken Ümmü'l-Benîn'i boşamıştır.

Hz. Osman'ın Vasıfları ve Faziletleri

Hz. Osman (r.a.); orta boylu, iki omuz arasının üst tarafı iri, güzel yüzlü, büyük sakallı ve esmer renkli idi. Âlim ve fâzıl, âbid ve sâbh, cömert ve kerîm, halîm ve selîm pek nâzik ve utangaç ve Kureyşliler yanında pek çok övülen ve herkesçe sevilen biriydi.

Hz. Ebu Bekir'in daveti üzerine en evvel iman edenlerin birincisidir. Önce Habeşistan'a ve sonra Medine'ye hicret etmiştir. İslâm dininin kuvvetlenmesi için malca da çok hizmet etmiştir. Resûl-i Ekrem (s.a.v.), "Osman, Cennet'te benim arkadaşımdır" diye buyurmuştur. Halifelik süresi, oniki seneden oniki gün eksiktir. Son ömründe yukarıda geçtiği gibi büyük bir fitne çıkınca âsiler elinde şehit olmuştur (r.a.).

Hz. Osman'ın Gömülmesi

Hz. Osman'ın akrabası olan Emevîlerin kötü hâllerinden dolayı bul kın çoğu onun aleyhinde bulunmuşken mazlum olarak öldür ülmeţj herkesi ağlattı kedere boğdu.

Ashabdan Ebu Hamîdi's-Saidî (r.a.) Hz. Osman'a içten sevgisi olmadığından, ondan yan çizer ve uzak dolaşırken, şehit olunca, "Biz onun öldürülmesini istemedik. Ya Rabbi! Seninle ahdim olsun. Ömrümün sonuna kadar gülmeyeyim" demiştir.

Kısaca çok kimseler, isyan ve ihtilâlin bu kerteye varacağını ummazlardı. Hz. Osman, öldürülünce hepsini bir hayret kapladı. Halkın fikirlerinde büyük değişiklik oldu. Bununla !*»a.ber aleyhinde söz söyleyenler de vardı. Âsiler ise henüz ettiklerine pişrrsınlık duymuyorlardı. Hükümet onların elinde olup ashabın büyükleri birer köşeye çekilmişlerdi.

Fakat ilz. Ali'nin halk arasında itibarı çok fazla olduğundan bir dereceye kadar onun sözü dinleniyordu. Bundan dolayı Hz. Osman'ın ölüsü gömülmeyip üç gün meydanda kaldıktan sonra Kureyşli 1lı zam oğlu Hakini ve Mut'ını oğlu Cübeyr onun gömülmesi için llz. Ali'

den izin istemişler, o da izin vermiş ve cenazesini taşlamak üzere yöl üzerinde birtakım halk toplanınca Hz. Ali, adamlar gönderip onları kovdurmuş ve akşamdan sonra cenaze gönderilip Medine mezarlığı Olan Bakî civarında duvarla çevrili bir yere gömülmüştür.

Sonradan Ebu Süfyan oğlu Muaviye, hüküm sürdüğü zaman dU varı yıkarak o yeri Bakî mezarlığına katmış ve halk da ölülerini gö merek orası Bakî mezar lığına bitiştirilmiştir.

Hz. Osman'ın cenazesinde az bir cemaat bulunmuştu. İçlerinde Avvam oğlu Zübeyr, Hz. Ali oğlu Hasan, Huzeyfe oğlu Ebu Cehm ve Mervan vardı. Bir rivayette Hz. Ali, Talha ve öteki bazı ashab da beraber idi.

Ö z e t

Haricîlerden bazıları bu acıklı olayda Hz. Ali'yi töhmet altında tutmuşlar ve kötü zanöa bulunmuşlar ve iftiraya kalkışmışlardı. Oysa ki yukarıda anlatıldığı üzere Hz. Ali, karışıklığın ve isyanın bastırıl ması ve giderilmesi için çok çaba harcamıştır. Öyle ki eyaletlerden gelen ayaklamaları yatıştırmak ve Hz. Osman'ı razı ederek iki taralı da yatıştırıp âsileri dağıtmıştı.

Sonra bir haberci yanında bir mektup bulundu, meydana kondu Ashabın önünde açıkça okundu. Hz. Ali'nin çalışmaları boşa gitti. Sonra Mervan'm yargılanması için ortaya çıkarılmasına lüzum görül dıi. Hz, Osman ise ona izin vermediği için isyan büyüdü. Bununla be raber Hz Ali, Hz, Peygamber'in gözünün nuru olan oğullarını hilâfet makamının kapısında âsilerin oklarına hedef etmek derecesinde (e dakâıLık gösterdi.

llz. Ali, hu konuda asla kusur işlemedi. Fakat Ümeyyeoğullarmın büyüklerinin kötü davranışları hem ona ümitsizlik ve usanç gelirdi hem de Hz. Osman'ı halkın düine düşürdü.

llz. Osman'ın durumuna gelince, ona dil uzatmak da insafsız!ık ve hak yoldan sapmaktır. Sağken Cennet ile müjdelenen, kadri yüce bir kişi hakkında hayırla yâd etmekten başka ne denilebilir? Fakat tabiatı pek yumuşaktı. Hükümet ise sertlik>ve yumuşaklık ile karışık bir kuvvet olup yerine göre şiddet ve yerine göre yumuşaklık göste rilmek lâzım gelir.

Bu sertlik ve yumuşaklık terazinin iki gözü gibidir. Biri hafif olursa diğeri ağır basarsa, terazi o tarafa ağar, denk olmaz. Alemin terazisi böyledir. Allah'ın kanunu bozulmaz. Onun dışında İş görülmez. Kaldı ki Hz. Osman zamanında Müslümanlar çok zengin oldu Halk arasında dünya hırsı çoğaldı, ibadetten sayılan memurluklar geçim yolu yapılmaya başladı. İşte böyle bir zaman ve ortamda önce kinden dalı ı çok ülçüyü gözetmek ve kabileler, soy ve .sınıflar arasın da eşlilik, üzere İşlemdi* bulunmak gerekirdi, llz Osman İse akrabasını çok, fazla severdi. Onları başkalarına tercih ederdi (îeıçl nkrıihıı ıııı

dalına adaletle ve güzel hareket etmelerini tavsiye ederdi. Fakat pek yumuşak ve dürüst olduğu için onlarm kendi başlarına buyruk hareketlerine engel olamazdı. Bununla beraber haüfe olduğundan itibaren altı sene geçinceye kadar mümkün olduğu ölçüde Hz. Ömer'in mesleği üzere gitti. Halk da ondan pek çok hoşnud ve müteşekkirdi.

Sonra büyük mevkileri hep yeni yetişme akrabasına verir oldu ve çok ihtiyar olarak iş, bütün bütün mevki ve başkanlık hırsı olan Ümeyyeoğulları büyüklerinin ve özellikle kâtibi ve amcası oğlu olan Mervan'ın elinde kaldı, tşte halk buralarını çekemedi. Hz. Osman da akrabasından geçemedi. Bu yüzden kargaşalık çıktı. Gürültü çoğaldı. Fitne uyandı. Önü alınamayıp pek fena bir yol aldı.

Bunlar hep Hz. Osman'ın aşırı yumuşaklığından ve nezaketinden Heri gelmiş şeylerdir. Bu konuda asıl bahse değer olan Mervan'ın sorguya çekilmemesi ve yargılanmamasıdır. Çünkü, meydana Mervan'ın el yazısıyla cinayet işlenmesini isteyen bir mektup çıkıp Hz. Osman'ın mührüyle mühürlenmişse de, kendisinin ondan haberi olmadığını yemin ile temin etmiş olduğundan artık Mervan'm sorguya çekilmesi hâlin bir gereğiydi. Bu suretle fitne giderilebilirdi.

Ne var ki sorguya çekmek ve yargılamak hükümete düşen önemli bir görevdi. Hükümet ise o zaman sarılmış bir hâldeydi. Mervan'ı halka teslim etmek demek, yargılamaksızm cellât eline adam vermek gibi olup, buna ise Hz. Osman'ın âlicenablığı engeldi.

Hattâ Hz. Talha, "Osman, eğer Mervan'ı vermiş olaydı öldürülmezdi" deyince Hz. Ali, "Eğer Mervan size teslim olaydı dinin hükmü alınmaksızın öldürülürdü" diye buyurmuş ve bu yüzden Hz. Osman'a hak vermiştir. Hz. Osman'ın görüşü yanlış olsa bile, içtihatta hatâ yapmış sayılarak ondan dolayı Allah (c.c.) yanında sorumlu olmaz.

Yaptığımız bütün bu açıklamalardan şu sonuç çıkar ki: Bu konuda Hz. Osman (r.a.) mazlum ve Hz. Ali (r.a.) mazurdur.

Tâbiin'in büyüklerinden ve hadîs imamlarının başta gelenlerinden İmam Zührî, Allah rahmet etsin. Bu olayı Müseyyeb oğlu Saîd'e sormuş, "Bana haber verebilir misin, Osman'ın öldürülmesi nasıl oldu? Halkın hâli nedir, onun hâli nedir ve Hz. Muhammed (s.a.v.) in ashabı onu niçin yalnız ve yardımsız bıraktılar?" demiş.

Müseyyeb oğlu Saîd ona cevap olarak, "Osman, mazlum olarak öldürüldü ve onu öldürenler zâlim ve yalmz bırakanlar mazur idi" deyince Zührî, "Bu nasıl olabilir?" demesiyle Müseyyeb oğlu Saîd de, "Ashabın bâzıları Osman'm halifeliğinden hoşnud değildi. Çünkü Osman, akrabalarını çok severdi. Oniki sene kadarki halifeliğinde çoğunlukla sahabi olmayan Ümeyyeoğullarını vali ve kumandan yaptı. Kumandanlarından ashabın kötü gördükleri hareketler yapıldıkça Osman, gerçi onları azarlardı. Fakat görevden almazdı. Halifeliğinden altı sene geçtikten sonra bütün memurlukları amcasının çocuklarına verdi" dedikten sonra olayı, yukarda anlatıldığı üzere hikâye etmiştir.

Hz. Osman ve Ali ikisi de Hz. Peygamber'in damadıdır. İkisi de cennetle müjdelenenlerdendir. Öyle büyük adamlar hakkında küçük bir itiraz, büyük bir hatâdır. Onlar, birbirine gücenmiş olsalar bile âhirette barışırlar, kardeş olurlar. İtiraz edenler, ikisinden de utanırlar.

Bir gün Hz. Ali hutbe okurken, "Ey halk! Siz benim hakkımda ve Osman'ın hakkında çok sözler söylüyorsunuz. Onunla benim misâlim ise yüce Allah'ın (c.c.) mânâsı 'Biz Cennetliklerin kalblerindcki iç bozukluklarını çıkarırız' demek olan âyette geçtiği gibidir" demiştir ki, cennetlikler, Cennete girince kalblerinde birbirine karşı kin ve düşmanlık sebepleri kalmaz demektir.

Hz. ÂLİ'NİN HALİFELİĞİ

Daha önceleri geçtiği üzere Mısırlılar, Kûfeliler ve Basralılar diye uç kısma ayrılan zorbalar Halife Hz. Osman'ı (r.a.) şehit edince Mı:arlıların başı olan Gâfikî hepsine baş olup hükümeti eline aldı. Midine birkaç gün karanlık içinde kaldı. Bu ihtilâl hâlinin neyle sonuçlanacağı bilinmediğinden Medinelileri bir telâş ve endişe aldı. Herkes ne yapacağını şaşırdı.

Hicretin otuzuncu senesi olaylarında yazıldığı gibi Ebu Zer Gılaıi (r.a.) Şam'dan Medine'ye gelip de, Medinelilerin zevk ve safaya koyulduklarını görünce, "Medinelilere ölüm ve yağma ile müjde" diyerek söylediği sözlerin mânâsı anlaşıldı.

Zorbalar Hz. Osman aleyhinde birleşmiş iseler de halife seçiminde ayrı ayrı görüş sahibiydiler. Mısırlılar Hz. Ali'yi, Basralılar Hz. Talha'yı ve Kûfeliler Hz. Zübeyr'i istiyorlardı. Halbuki Mısırlılar Hz. Ali'ye başvurduklarında, onlardan uzak durdu. Basralılar Talha'ya ve Kureliler Zübeyr'e başvurdukları zaman ikisi de yan çizdiler.

Sonra zorbalar Ebu Vakkas oğlu Sa'd ile Hz. Ömer oğlu Abdullah'a başvurdularsa da, onlar asla kabul tarafına yanaşmadılar. (iıueyyeoğullarının büyükleri ise kaçmışlardı.

Kısaca hilâfet makamı boş kalıp, ümmetin büyüklerinden birisi ı.ahul etmediğinden zorbalar hayrette kaldılar. Bu hâlde memleketleri ıe dönseler büyük bir fesad ve fitneyi getireceği düşüncesiyle kıvranıp durdular. Hemen Medinelileri toplayarak, "Siz danışılacak kimselersiniz, sizin ümmet üzerine hükmünüz geçerli ve işleyicidir. Size iki gün mühlet. Eğer bu süre içinde bu işi beceremezseniz Ali, Talha ve Zübeyr'i, filân ve filânı öldürürüz" dediler. Medineliler korkup son derece telâşa düştüler ve halifeliği Hz. Ali'ye kabul ettirmek üzere onun başına toplandılar.

Hz. Ali, "Bu sizin işiniz değildir, Bedir'e katılmış olanların işidir. Bedire katılmış olanlar kimi seçerse halife odur" dedi. Seçecek olanlar Hedir'de bulunanlar olunca cennetle müjdelenen on kişiden birini sececekleri belliydi. O zaman cennetle müjdelenenlerden hayatta Ali, Talha, Zübeyr, Ebu Vakkas oğlu Sa'd ve Zeyd oğlu Saîd vardı.

Saîd ise zaten yalnızlık köşesine rağbet eden ve böyle bir halifelikken çekinen biriydi. Sa'd da Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra okunu atmış, yayını asmış ve yalnızlık köşesine yaslanmıştı. Öyle kl ondan sonra herhangi bir olayda bulunmamıştır.

Şu hale göre halifeliğe Hz. Ali, Talha ve Zübeyr'den birinin seçilmesi ve durumun bir gereği ve llz. Ali'nin üstünlüğü açık ve orta

da olduğundan Medine'de bulunan Bedir'e katılmış olanlar toplanıp halifeliğe Hz. Ali'yi en lâyık gördüler ve onun yanma gidip, "Aman elini ver biat edelim" diye yalvardılar.

Hz. Ali, "Beni bırakın, başkasım arayınız. Önümüze bir iş çıkacak ki, onun akıllar almaz, gönüller dayanmaz şekil ve renkleri vardır, Bence emir olmaktansa vezir olmak daha iyidir. Siz her kimi seçerse niz ben de ona biat edecek ve herkesten çok itaat ederim" dedi.

Hepsi, "Ey Ali! Allah için insaf et, Müslümanların başına gelen felâketi görmüyor musun?" diyerek çok ısrar ettiklerinden Hz. Ali l.a bul etmek zorunda kaldı. Ancak ertesi güne bıraktı. Halk bu söz üze rine Hz. Ali'nin yanından çıktılar. Fakat Talha ve Zübeyr meydan'la yoktular. Halbuki, "Onlar da beraber bulunursa biat daha kuvvetli ve doğru olur" diyerek onların da çağırılmasına karar verdiler.

Ertesi gün, yani Zilhicce ayının yirmibeşinci cuma günü mescit te toplandılar. Basralılar tarafından Cebele oğlu Hakîm bir miktar askerle Hz. Zübeyr'e; Kûfeliler tarafından Ester de bir miktar askerle Hz. Talha'ya gidip ikisini de getirdiler ve Hz. Ali'ye biat ettirdiler.

Hz. Ali mescide gidip minbere çıktı ve orada bulunanlara hilali ederek, "Bu iş sizindir, kimsenin onda hakkı yoktur. Siz kimi isterse-niz halîfe odur. Dün bir karar üzere ayrılmıştık ki, ben istemiyerek söz verdim. Siz ise hemen oracıkta beni seçmekte ısrar etmiştiniz" de-yince hepsi birden, "Biz dünkü karar üzereyiz" demeleriyle Hz. Ali (r. a), "Şâhid ol yâ Rab" dedi.

Önce Talha ve Zübeyr (r.a.) getirildi. Hz. Ali onlara, "İsterseniz ben size biat edeyim" deyince, "Yok belki biz sana biat ederiz" diyerek biat ettiler. İlk önce biat eden Talha'nm eli çolak olduğundan bazı halk bunu uğursuzluk saymıştı.

Aşağıda anlatılacağı üzere dört ay sonra Talha ve Zübeyr, "Biz can korkusuyla mecbur olarak biat etmiştik" dedikleri rivayet edil-miştir. Halbuki yukarda geçtiği gibi mescide götürülmeleri sırf cema-atten ayrılmamaları maksadına dayanarak zorla olmuşsa da, biat işinde kendilerine asla zor kullanılmamıştır. Biat zamanı görüş ve düşüncelerini serbestçe açıklayabilirlerdi. Hattâ onlar biat ettikten sonra Ebu Vakkas oğlu Sa'd (r.a.) mescide götürülüp Hz. Ali ona. "Biat et" deyince, "Halk biat etsin ben de biat ederim, benim geriye kalmamda Allah'a yemin ederim ki bir sakınca yoktur" deyince Hz Ali, "Onu bırakınız" dedi.

Ondan sonra Hz. Ömer oğlu Abdullah (r.a.) getirilip, o da bu şe kilde biatte geri kaldı. Hz. Ali, "Bana kefil ver" deyince, "Kefilim yoktur" demesiyle Ester, "Beni bırakınız şunun boynunu vurayım" dedi. Hz. Ali, "Onu bırakınız ben ona kefilim" dedi.

Sonra ensar biat etti. Fakat Hz. Osman zamanında önemli me-murluklarda bulunmuş olan Mesleme oğlu Muhammed, Sabit oğlu Zeyd, Malik Oğlu Kâ'b, ünlü şâir Sabit oğlu Hassan ve Ebu Saîd Hud ri İle küçük sahabelerden Beşir oğlu Numan ve diğer birkaç kişi biat le geri kaldılar. Ayrıca Selimi oğluAbdullah, Sinan oğlu Suheyh.

Zeyd oğlu Usame, Maz'un oğlu Kuddame ve Şube oğlu Mugîre de biatlerini geri bıraktılar.

Beşir oğlu Numan Hz. Osman'ın kanlı gömleğini ve hanımı Nâile'-ıin kesilmiş parmaklarını alıp Şam'a kaçarak onları Şam valisi bulunup emirlik arzusuna düşmüş olan Ebu Süfyan oğlu Muaviye'ye takdim etmiş ve o dahi somadan bunları aşağıda anlatılacağı üzere Şam camisinin minberine asarak Şamlıları Hz. Ali'nin aleyhine tahrik etmiştir.

Yukarıda geçtiği gibi Hz. Ali'ye biat olununca Mısırlıların arzuları yerine gelmiş, Küfe ve Basralılar onlara uyduklarından gücenmişler ve Zübeyr ve Talha'ya halifeliği kabul etmedikleri için çok kızmışlardı. Biatten soma Hz. Ali, Nâile'nin yanma gitti ve, "Osman'ı kim öldürdü?" diye sordu. O da, "Tanımadığım iki kişi girdi, Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed de beraber idi" diye cevap verdi.

Hz. Ali hemen Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed'i çağırdı ve ona Nftlle'nin dediğini söyledi. O da, "Nâile'nin sözü yalan değil. Allah'a yemin ederim ki ben Osman'ı öldürmek üzere girdim. Fakat bana babamın adım hatırlattı. Ben de tövbe ve istiğfar ederek çıktım. Allah'a yemin ederim ki, onu öldürmedim ve onu tutmadım" deyince Naile, "Evet, öyle ama o adamları içeriye bu koydu" dedi.

Sonra Hz. Ali evine gidince Talha, Zübeyr ve öteki bâzı ashab geldiler, "Ey Ali biat sırasında dinin hükümlerini yerine getireceğini ıjurt koştun. Bu topluluk ise Osman'ın öldürülmesinde ortaktırlar. Onlar hakkında dinin hükümlerini uygulamalısın," dediler. Hz. Ali, "İlen de sizinle aynı görüşteyim. Fakat ne yapayım ki, onlar bize mâliktir, biz onlara mâlik değiliz. Sizin adamlarınız onlara karıştı, sizinle karışmışlardır. Size dilediklerini teklif ederler, şimdiki durumda sizin tlediğinizi yapmaya kudret yoktur, şimdi halkın fikirleri başka başkadır. Bir fırkası sizin görüşünüzde ve bir kısmı karşı görüştedir. Başka bir kısmı ne ondadır, ne bundadır. Fakat bu iş cahiliyet işidir. Çok sürmez sona erer. Sabrediniz, ortalık yatışsın ve halk rahata varsın da, biz de hakkı yerine getirmeye kalkışalım" dedi. Onlar da bu karar üzere kalkıp gittiler. Aslında hükümet olmaktan asıl maksat, halkın hak ve hukukunu gözetmek ve memleketin asayişini sağlamak ve korumak işi ise de, zorbaların topluluğu henüz dağılmamış olduğu İçin Hz. Osman'ın katillerini ortaya çıkararak kısas işinin yerine getirilmesi mümkün olmadığından, fırsatını bekleyerek geciktirilmesine mecburiyet vardı.

Fakat böyle en mühim bir işin geriye bırakılması Kureyş'e pek güç geldi ve Emevîlerin dağılıp kaçmaları halka şaşkınlık verdi. Şairlerin Hz. Osman hakkında söyledikleri ağıtlar ise umumî efkâra heyecan vermekteydi. Bu yüzden halk arasında fikir bakımından ayrılıklar doğdu. Dedikodu çoğaldı. Kimi Hz. Ali'nin görüş ve tutumunu beğeniyor, kimi de onun yetersizliğinden konuşuyor ve kimiler* de, "Biz hemen vazifemizi yapmalıyız" diyordu.

Biatten üç gün sonra Hz. Ali minbere çıkıp halka öğütler vererek gönüllerini alıcı ve yatıştırıcı sözler söyleyerek yabancı Arapların artık Medine'den çıkıp kendi yurtlarına gitmelerini emretti.

Sebeiyye güruhu yani Sebe' oğlu Abdullah'a bağlı olan Şia'lar söylendiler, mırıldandılar ve emre itaat etmediler. Çöl Arapları da onların sözlerine aldandılar ve Hz. Halife'nin emrini dinlemediler. Onun üzerine Hz. Ali evine gitti. Talha ve Zübeyr de gelip konuyu görüştüler. Hz. Talha, "Bana izin ver. Basra'ya gideyim, birçok asker toplayıp gelirim" dedi. Hz. Zübeyr, "Ben de Kûfe'ye gideyim, pek çok asker getiririm" dedi. Hz. Ali, "Hele biraz sabrediniz bakalım" diyerek bir süre sonraya bırakarak işin sonunun nereye varacağını beklemeye başladı.

Kısaca Hz. Osman'ı öldürenleri öldürmek dinin bir emriydi. Din hükümlerinin yerine getirilmesi ise Halife'ye düştüğünden, halk bu din hükmünün uygulanmasını Hz. Ali'den beklemekteydi. Öldürenler ise âsiler içindeydi. Kısas işinin yapılması mümkün değildi. Hz. Ali âsüerin dağılmalarını emrettiyse de, emre uymayıp topluca başlarına buyruk olarak Medine'de dolaşmaktaydılar.

Abbas oğlu Abdullah (r.a.), Hz. Osman sarılı iken Hac Emîri olarak, müminlerin annesi Âişe (r.a.) ile birlikte Mekke'ye gitmişti. Hac'dan sonra Medine'ye dönünce, Arabm dâhilerinden meşhur Şube oğlu Mugîre'nin Hz. Ali ile gizlice konuştuğunu görür. Mugîre kalkıp gidince demiş ki: "Bu adam ne diyor?" Hz. Ali buyurmuş ki: "Dün geldi, 'Muaviye'yi, Âmir'in oğlunu ve öteki Hz. Osman'ın valilerini görevlerinde bırak. Biat etsinler, halk da yatışsın. Sonra dilediğinin vazifesine son verirsin.' dedi. Ben kabul etmedim. Bugün geldi, lâkırdıyı değiştirdi ve bana hak verdi."

Abbas oğlu Abdullah demiş ki: "Dün Mugîre, sana hayırlı nasihatte bulunmuş ve bugün ise hile dolu sözler söylemiş. Çünkü Muaviye ve diğer Emevî kumandanları, dünya ehlidirler. Yerlerinde bırakırsan, sana ilişmezler. Eğer görevlerine son verirsen, seni töhmet altında bırakarak Şam ve Irak halkını senin aleyhine ayaklandırırlar. Bununla beraber ben Talha ve Zübeyr'den de emin değilim. Muaviye'yi yerinde bırak, sana biat etsin. Sonra onu yerinden koparmayı ben üzerime alırım". Abbas'm oğlunun bu hatırlatmaları dostça ve sırf onun iyiliği içindi. Hz. Ali ise öyle hile yoluyla iş görmeyi kendisinin âlicenablığına aykırı gördüğünden o hatırlatmaları red etmiş. Abbas'm oğlu da, "Ey mü'minlerin emîri! Cesur adamsın, fakat fikir ve tedbir ehli değilsin" demiş.

Bunun üzerine Hz. Ali, "Sen fikrini söyle, sonra benim emrimi dinle. Ben seni Şam valisi yaptım. Kalk, Şam'a git" deyince, Abbas oğlu Abdullah, "Bu bir görüş değildir. Muaviye, Ümeyyeoğullarındandır ve Osman'ın amcası oğludur. Sana yakınlığım dolayısiyle hakkımda edeceği muamelenin cn ehveni beni hapsetmektir. Hele bir kere Muaviye'ye yaz, biata davet et" demişse de, Hz. Ali bunu da kabul etmemiştir.

Şube Oğlu Mugîre ise, "Ben Ali'ye nasihat ettim, dinlemedi. Ben dr somu dilimi değiştirdim, kapalı sözler söyledim" diyerek savuşup Mekke'ye gitmiştir.

Hz. Ali hakkiyle Resûlullah'm halifesiydi. Tam bir zühd ve takva yol unda giderdi. Saf su gibi saf ve hâlis olan büyük hilâfet işini hile ve dalkavuklukla bulandırmaktan son derece sakmırdı. Zamamnı Hz. Ömer'in zamanına kıyas ederdi. Bu zaman ise o zaman değildi. O zaman İslâm milletinde ayrılık yoktu. Hz. Halife'nin emirlerine kimse (aralından karşı gelinmezdi. Aradan hayli zaman geçti. Halk zengin Oldu. Dünya sevgisine daldı. Şahsî maksatlar çoğaldı. Fırkalar ortaya çıktı. Emeviler çok kuvvet buldu. Sonra da karışıklık çıkarak Hilâfet merkezi zorbalar elinde kaldı.

Bu durumda, Abbas oğlu Abdullah'ın hatırlatmaları hâl ve zamana göre en uygun görüşlerdi. Fakat Hz. Ali'ye göre zamana uymak için gidişatım değiştirmek zordu. Allah'ın dediği olacaktı.

Selrnan-ı Fârisî'nin Vefat!

Selman-ı Fârisî (r.a.) ashabın seçkinlerinden olup, en hayırlı, zâhid, faziletli değeri yüksek bir kişiydi. Enes ve İbni Abbas gibi ashabın ileri gelenlerinden nice büyükler ondan hadîs rivayet etmişlerdir. Resûl-i Ekrem (s.a.v.) buyurmuş ki: "Cennet üç kişiye, yani Ali, Ammar ve Selman'a isteklidir." Geceleri bile Resûl-i Ekrem (s.a.v.) le haşhaşa pek çok sohbetlerde bulunurdu. Hâli ve derecesi Hz. Ali'den sorulunca, "Geçmiş ve gelecek olanların ilimlerini öğrenmiş bitmez, tükenmez bir denizdir ve bizden, yani Hz. Peygamber'in Ehl-i Bey Cindendir." demiş. Aslen İran halkından bir Mecûsî iken Hıristiyan olarak büyük rahiplerden din ilimleri öğrendikten sonra Medine'ye gelip, ne şekilde Müslüman olduğu beşinci Hicret yılı olayları sırasında anlatılmıştı. Hendek Muharebesi'nde ve ondan sonraki savaşlarda Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte bulunmuştur. Hendek Muharebesi'nde Medine'nin etrafına hendek kazılmasını Resûl-i Ekrem'e o hatırlatmıştı.

Yukarıda yazıldığı gibi, Hz. Ömer onu Bedir Savaşı'na katılmış yarak, kendisine senelik beşbin dirhem maaş bağlamıştı. Maaşı çıktıkca hepsini sadaka olarak dağıtır, kendi kazancıyla geçinirdi. Bu OtUZbeş senesi sonlarında bir rivayete göre otuzaltı senesi başlarında ölmüştür. İkiyüzelli ve bir rivayette üçyüzelli sene yaşamış olduğu bazı siyer ve tarih kitaplarında yazılıdır.

Hicretin Otuzaltmcı Senesi

Hz. Huzeyfe'nin Ölümü

Hz. Peygamber'in sularım bilen Yeman oğlu Huzeyfe (r.a.) Hz. Osman'in şehit edilmesinden kırk gün sonra ölmüştür. Ashabın seç-

sakinlerindendi. Hz. Ömer vc Ali (r.a.) ondan hadîs rivayet etmişlerdir. Resul- ı Ekrem (s.a.v.) başkalarına söylemediği pek çok sırları Hz. Huzeyfe'ye bildirmişti.

Müslümanlar arasında ne kadar iki yüzlü varsa o bilirdi. Fakat kimseye söylemezdi Hattâ bir cenaze olsa, Hz. Ömer onu gözlerdi Hüzeyfe gelirse o da cenaze namazına hazır olurdu yoksa hazır olmazdı. Bir gün Hz. Ömer ondan, "Benim memurlarım içinde iki yüzlü olan var mı?" diye sormuş, o da, "Bir adanı var" diye cevap vermiş, llz. Ömer, "O kimdir?" deyince, "Adım söylemem" demiş. Fakat Hz. Ömer'in ilhamla o memurun vazifesine son verdiğini Hüzeyfe rivayet etmiştir.

Hz. Hüzeyfe pek çok savaşlarda bulunmuştur. İran'da ordu ko mutanı olan Mukarrin oğlu Numan şehit olunca, sancağı Hüzeyfe alıp Hemedan, Rey ve Dînur vilâyetleri onun elinde fetholunmuştur.

Hz. Ömer bir gün bazı ashaba, "Cenab-ı Hak'tan ne temenni edersiniz?" diye sorunca, "Bir oda dolusu altın ve cevahir olsa da Allah yolunda sarf etsek diye temenni ederiz" demişler. Hz. Ömer, "Ben de Ebu Ubeyde, Muaz oğlu Cebel ve Yeman oğlu Hüzeyfe gibi adamlar olsa da onları Allah yolunda göreviendirsem diye temenni ederim" demiş.

İşte Hz. Ali de o gibi memurları vazife basma getirmeyi isterdi. Oysa ki onlar Hz. Ömer zamanmda az idi, sonra gittikçe azaldı ve gidenlerin yerleri boş kaldı. Ve Hz. Ömer'in örnek olarak söylediği üç kişiden ikisi önceden ölüp, üçüncüsü olan Hüzeyfe de bu sefer Ölmüş oldu.

İbni Şîrîn der ki: Ömer tâyin ettiği valilerin fermanlarında halka hitaben; "Size filânı gönderdim ve ona şöyle böyle emirler verdim" diye yazardı. Huzeyfe'yi İran'ın eski başkenti olan Medâyin valiliğine tâyin ederek ona verdiği fermanda ise, "Onu dinleyiniz ve ona itaat eyleyiniz ve ne isterse veriniz" diye yazmıştı.

Medâyin'e varınca şehrin ileri gelenleri onu karşıladılar. Fermanını okuyunca, "Ne istersen emret!" dediler. Hüzeyfe, "Burada bulunduğum sürece kendim için ekmek ve merkebim için yem isterim" dedi ve posta oturan olgun bir şeyh gibi Medâyin'de beylik sürdü. Sonra Hz. Ömer onu Medine'ye çağırdı. O zaman valiliklere gidenler, gittikleri gibi gelmeyip çok defa mallar ve hayvanlar edinerek hâl ve derecelerine göre servetlerle dönerlerdi. Huzeyfe'nin geleceği Hz. Ömer'e haber verilince çıkıp onun geleceği yolun bir tarafında gizlendi. Gördü ki: Huzeyfe'de ne at var, ne deve. Gittiği gibi fakir olarak geliyor. Bundan dolayı memnun oldu. Hemen Huzeyfe'nin boynuna sarıldı, "Sen benim kardeşJmsin, ben de senin kardeşinim" dedi. Hz. Hüzeyfe, "Resûlullah (sav.) bana iki şeyi haber verdi. Birini gördüm, diğerini bekliyorum" dı ıi:r. Muradı ne idi bilmem. Fakat yukarıda geçtiği Üzere beklenen büyük fitnenin Hz. Ömer'den sonra çıkacağını haber vermişti. Kendisi Uz. Osman'ın şehit oluşunu gördü. Fakat bu facianın sonuçlarından olan 'Cemel' ve 'Sıfflyn' olaylarını ve Hz, Ali'nin son

durumunu görmedi. Kendisinin öğüt ve vasiyeti üzere iki oğlu Hz. Ali'den ayrılmayıp ikisi de Sıffiyn'de şehit düşmüşlerdir.

Hz. Huzeyfe son nefesteyken, "işte bu dünyanın son demidir. Ya Rabbi bilirsin ki ben Seni severim. Sana kavuşmamı mübarek kıl." demiş ve ruhunu teslim etmiştir. Allah ondan razı olsun.

Vilâyetlere Gönderilen Valiler

Halife Hz. Ali, bu otuzaltmcı senesi başlarında vilâyetlere valiler tfcyin ederek gönderdi. Ubadeti'l-Ensarî oğlu Sa'd oğlu Kays'ı Mısır'a ve Hanîfi'l-Ensarî oğlu Sehl'i Şam'a ve muhacirlerden Şihab oğlu Ammar e'yi Kûfe'ye, Hanîfi'l-Ensarî oğlu Osman'ı Basra'ya ve Abbas oğlu Ubeydullah'ı Yemen'e gönderdi.

Sa'd oğlu Kays Mısır'a varınca halkın bir bölümü Hz. Osman'ı öldürenler öldürülmedikçe itaat etmeyeceklerini ifade etmişlerse de, balkın diğer bölümü itaat etmiştir.

Fakat Hanîf oğlu Sehl Şam'a giderken Belka'ya varınca bir bölük süvari karşı gelip, "Sen kimsin?" demişler. "Valiyim" deyince, "Eğer seni Osman göndermişse pekâlâ ve eğer başkası göndermişse feri dön" demeleri üzerine o da dönüp Medine'ye geldi ve durumu Hz. Ali'ye haber verdi. Küfe halkı ise emirleri olan Ebu Musa el-Eş'arî'den hoşnud olup değiştirilmesine razı olmadıklarından Ammâre, Kûfe'ye girmeden geri çevrildiğinden o da Medine'ye gelip durumu Hz. Ali'ye bildirdi.

Hanîf oğlu Osman, Basra'ya varınca halkın bir kısmı itaat etmiş bir bölümü ise, "Bakalım Medineliler ne yaparsa biz de onlara uyarız" diyerek beklemiş. Eski Basra valisi Âmir oğlu Abdullah da Basra'dan çıkıp Mekke'ye gitmişti. Fakat Abbas oğlu Ubeydullah, Yemen'e varınca halk ona itaat edip, eski Yemen valisi Müneyye oğlu Ya'lâ da mevcut olan beylik mallarını alarak Mekke'ye götürdü.

Hz. Ali bu haberleri aldıktan sonra Ma'bed Eslemî ile Ebu Musa el-Bş'arî'ye ve Sebre-i Cühenî ile Muaviye'ye birer mektup gönderdi. Kbu Musa el-Eş'arî Küfe halkının itaat ve biat etmiş oldukları beyanlyle cevap yazdı. Fakat Muaviye bir süre cevap vermeyip Sebre'yi oyaladı. Sonra özel talimatla Abs kabilesinden Kubeysa adındaki kimlayl memur edip eline mühürlü bir mektup verdi ve Sebre ile birlikte Medine'ye gönderdi. Mektubun başlığı "Muaviye'den Ali'ye" diye yazılı olup içinde başka yazı yoktu. Kubeysa "Sebre" ile beraber Şam'-dan hareket ile Rebîülevvel ayında Medine'ye geldi ve Halifenin huzuruna girerek mektubu verdi.

Hz. Ali mektubu açıp boş olduğunu görünce, "Bu ne?" diyerek Şam'm hâlini sordu. Kubeysa, "Emîn miyim?" deyince: "Elçiye ölüm yoktur" dedi. Kubeysa, "O tarafta bir topluluk bıraktım ki, kısastan başka bir şey'e razı olmazlar" dedi. Hz. Ali, "Kısası kimden istiyorlar?" deyince, "Senden istiyorlar ve allımşhin ihtiyar bıraktım ki, Osman'ın

Kum camisinin minberi üzerine konmuş olan kanlı gömleği altımlu uğlıyorlar" deyince Hz. Ali, "Ya Rabbi Osman'ın öldürülmesiyle bir İlgim olmadığını sen bilirsin" dedi ve Kubeysa'nın dönmesine izin verdi.

Sebeiyye diye bilinen Şia güruhu, "Şu köpeği öldürünüz" diye buğırarak saldırdılar. Ellerinden Kubeysa güç hâl ile kurtarılabildi. Kubeysa'nın bu şekilde dönüşü muharebeye işaretti. Hz. Ali de bu niyette olduğunu bildirdi ve hemen sefer hazırlığı ile uğraştı.

Taiha ve Zübeyr ise Müslümanlar arasında büyük bir ayrılık düşeceğini anlayıp hemen Beytullah'ı ziyaret için Hz. Ali'den izin alarak Mekke'ye gittiler. Hz. Ali Şamlılarla harp etmek üzere Medineli-leri davet ve teşvik etti. Oğlu, Hanefiyye oğlu Muhammed'e sancağı verdi. Abbas oğlu Abdullah'ı sağ kola, Ebu Seleme oğlu Amr'ı sol kola ve Cerrah oğlu Ebu Ubeyde'nin kardeşi oğlu olan Cerrah oğlu Ömer oğlu Ebu Leylâ'yı ordunun öncülüğüne getirdi. Abbas oğlu Temmam'ı Medine'ye, Abbas oğlu Kusem'i Mekke'ye vekil tâyin etti. Hz. Osman üzerine yürümüş olanlardan birisine bile görev vermedi ve halkı Şam seferine çağırmak üzere Mısır valisi Sa'd oğlu Kays'a ve Basra valisi Hanif oğlu Osman'a ve Küfe valisi Ebu Musa el-Eş'arî'ye yazılı emirler gönderdi.

Sonradan aşağıda anlatılacak olan Mekke'nin karışık durumunun haberi gelince, Hz. Ali Şam seferinden vazgeçti.

Deve Olayının Başlangıcı

Hz. Ali'nin yaptıklarına en çok karşı gelenlerden biri Mü'minlerin Anası Hz. Âişe idi. Hattâ Resûl-i Ekrem (s.a.v.) in mübarek gömleğini ve saçlarını çıkarıp, "İşte gömleği ve saçları eskimedi, fakat şeriatı eskidi" diye Hz. Osman'ın tavır ve hareketine karşı iğneleyici sözler sarfederdi. Fakat işin bu dereceye varacağını ummazdı. Hac'dan sonra Hz. Âişe Medine'ye gelmek üzere Mekke'den çıkınca, Hz. Osman'ın şehit edilişiyle Hz. Ali'nin Halifeliğe seçildiğini haber alınca son derece üzülerek hemen dönüp Mekke'ye gitmiş ve Hz. Osman'ın kanını istemek üzere halkı kışkırtmıştır.

Hz. Osman tarafından Mekke valisi olan Âmiri'l-Hadramî oğlu Abdullah herkesten önce bu çağrıya uymuş ve Hz. Osman'ın şehit edilmesi üzerine Medine'den kaçarak Mekke'ye varmış olan As oğlu Saîd, Ukbe oğlu Velid ve başka Ümeyyeoğulları da ona uymuşlardır.

Kısaca Hz. Osman'ın kanım istemek için Mekke'de Hz. Ali'yi' karşı bir kısım halk ortaya çıkmış ve gittikçe çoğalıp kuvvet bulmuştur.

Eski Basra valisi Âmir oğlu Abdullah Basra'dan çok mal getirmiş ve eski Yemen Emîri Müneyye oğlu Ya'lâ da altıyüz deve vc altıyıiz bin dirhem getirip vermiştir. Bunun gibi Hz. Osman hakkında en sert çıkışlar yapan Talha'nın niyeti Emevîlerin yolsuz islerini engellemek

ten başka bir şey olmadığı hâlde, ortaya çıkan fitnenin büyümesiyle Hz Osman öldürülmüştü. Hz. Talha buna pek çok üzülerek Hz. Osman'ın kanını istemek yolunda kendi kanını, dökmeye karar vermişti, Hz Zübeyr ise öteden beri Talha'dan ayrılmazdı.

Yukarda geçtiği gibi ikisi birlikte Medine'den çıkıp Mekke'ye gitmişlerdi. Bu sırada Mekke'ye varıp Hz. Âişe ile görüşmüşler ve öteki başkanlar ile birlikte Hz. Osman'ın kanını istemek konusunda görüşmeye girişmişlerdir.

O zaman İslâm milletinde Hz. Ali'den sonra en büyük tanınmış Olan bu iki şahsın katılması dolayısiyle Hz. Âişe'nin topluluğu pek ÇOk kuvvet bulmuştur.

Danışma sırasında Hz. Âişe, "Hemen Medine üzerine yürüyelim" demişse de, bazıları, "Medineliler Ali'ye biat etmiş olduklarından savunmaya kalkışırlar. Biz oradaki kuvvete üstün gelemeyiz" diyerek . Şam tarafına gitmeyi uygun görmüşler. Eski Basra Emîri Amir'in .oğlu ise, "Şam tarafına Muaviye yeter. Basra'ya gidelim, benim orada pek çok taraflılarım var. Basrahlar Talha'ya da meylederler, Mekke halkını ayaklandırdığımız gibi Basralıîarı da ayaklandırırız" deyince Basra'ya gitmeye karar vermişlerdi.

Bin kadar ayaklanıcı ile Mekke'den çıkıp dışarıdan birtakım halk Ha katılarak üç bin kişiye yükselmişlerdir. Hz. Osman'ın Eban ve Velid adlarındaki iki oğlu da beraberlerinde olarak Irak hacılarının ihrama büründükleri yer olan Zât-ü Irk denilen yere varmışlar.

Hz. Ali yukarda geçtiği gibi Şam'a sefer etmek üzere hazırlanırken Âişe ve Talha ve Zübeyr'in durumlarından haberli olunca, Şam için gördüğü hazırlık ile onların üzerine yürümeye karar verdi. Meçiinelileri sefere çağırdı. Medineliler ise ağırdan aldıkları için Hz. Ali, Ömer oğlu Abdullah'ı çağırarak birlikte gitmek üzere emredince, "Ben Medineliyim, onlarla beraber sana biat ettim. Onlar giderse ben de giderim" dedi ve geceleyin savuşup Mekke'ye gitti.

Sabahleyin bazıları Hz. Ali'ye gelip, "Bu gece Âişe ve Talha ve Zübeyr olayından daha kötü bir olay olmuş, yani Hz. Ömer'in oğlu Abdullah Şam'a gitmiş!" diye ortalığa telâş verdiler.

Fakat Hz. Ali'nin kızı ve Hz. Ömer'in hanımı Ümmü Gülsüm baba anın yanma vardı ve Ömer oğlu Abdullah'ın Hz. Halife'ye itaatten ayrılmadığını, ancak Beytullah'ı ziyaret için Mekke'ye gitmiş olduğunu haber verdi.

Hakikaten Ömer oğlu Abdullah Mekke'ye vardığı sırada yukarda \azıklığı gibi ayaklamalar Hz. Âişe'nin ordusuyla Mekke'den çıkarken birlikte gitmek üzere Abdullah'ı davet ettikleri zaman, "Ben Metli u el iyim. Ne yaparlarsa onlara uyarım" diye cevap vermiştir.

öteki mü'minlerin anaları ise Medine'ye dönmek niyetiyle Hz. Âişe'nin yanında bulunuyorlardı. Fakat Basra seferi ortaya çıkınca ondan ayrılmışlardı. Yalnız Hz. Ömer'in kızı Hafsa (r.a.) onunla beraber gidecek olmuşsa da, onu da kardeşi Abdullah engellemiştir.

Ashabın en bilgini, en faziletlisi, en cesuru ve Hz. Peygamber'in damadı olan Hz. Ali hakkiyle halife olduğu hâlde, mü'minlerin analarının en bilgini ve en faziletlisi olan Hz. Âişe'nin onun aleyhine çıkması ve birçok ayaklamayı da başına toplaması şaşılacak olaylardandı. Ukbe oğlu Velîd ve As oğlu Saîd gibi Ümeyyeoğullarmm büyüklerinin ona uymasına şaşılmasa da, cennetle müjdelenmiş olan Hz. Tal ha ve Zübeyr Medine'de Hz. Ali'ye biat etmişlerken, Mekke'de ayaklamalara katılmaları zihinlere hayret verecek hâllerdendi.

Bu gibi garip hâller, insanlıktan dolayı olagelen hatâ ve gaflet eserlerindendir. Küçükler yanılır da büyükler yanılmaz değil â!.. Onlar da yanılır, hatâ eder, yanlış yola gider. Hz. Talha ve Hz. Zübeyr, fitneyi gidermek için bütün halkm uyacağı bir şahsa biat olunması gerektiği görüşünde bulunup Hz. Âişe'nin Müslümanlar içinde bilinen hürmet ve şerefini halkın fikir birliğine güzel bir sebep sayarak onun topluluğuna katılmışlardı.

Oysa ki halkın kabulüne sebep olan istenen vasıflar başkalarından çok Hz. Ali'de vardı. Halk arasmda çıkan ayrılığın zamamn değişmesi sonucu olduğu açıktı.

Hz. Peygamberin zamanı gerilerde kaldıkça, İslâm kardeşliği zayıflayarak cahiliyet zamanındaki ırkçılık işaretleri belirmişti. Dünyaya meyil çoğalıp zamanın hâli bozulmaya yüz tutmuştu. Kureyş'in büyük bir kısmı olan Emevîler ise çok kuvvet bulup bir Emevî Devleti kurmak emeline düşmüşlerdi.

Yukarda geçtiği gibi Mekke'den çıkan ayaklamalar ordusunun etrafında toplandıkları kimse Hz. Âişe ise de, kadın olması dolayısiyle Talha ve Zübeyr'den birinin ordu kumandanı olması gerekiyordu. Fakat henüz birisi belli olmayıp orduları başbuğsuz bir kalabalıktan ibaret idi. İkisi anlaşsalar bile kendilerine bağh olanlar birbirini kıskanmaktan geri durmazlar ve ikisine de rahat vermezlerdi.

Hattâ Mekke'den çıktıklarında Hakem oğlu Mervan ezan okumuş ve sonra Talha ve Zübeyr'in yanma varmış ve, "Namazda hanginiz imam olacak, emareti hanginize vereyim?" diye sormuş. Onun üzerine Zübeyr oğlu Abdullah, "Babama" ve Talha oğlu Muhammed, "Benim babama" diyerek mücadeleye başlamışlar. Hz. Âişe bunu duyunca, "İçimize nifak mı düşüreceksin, namazı hemşiremin oğlu Abdullah kıldırsın" diye Mervan'a haber göndermiş. İşte bunun üzerine Abdul lah oğlu Muaz demiş ki: "Allah'a yemin ederim ki, biz kazansak, birbirimizle çarpışırız. Çünkü emareti ne Talha Zübeyr'e verir, ne de Zübeyr ona bırakır!"

Halbuki yukarda anlatıldığı üzere Hz. Âişe açıktan açığa Hz. Os man'm yaptıklarına karşı çıkardı. Birinci derecede karşı çıkanlardan biri de Talha idi. İtirazcıların maksadı Hz. Osman'ı Emevîlere işleri bırakmaktan vazgeçirmek üzere öğütlerden ibaretti. İşin bu kerteye varacağını ummazlardı. Hz. Osman öldürülünce hepsi üzgün olarak

Hz Âişe, Tulha ve Zübeyr onun kanını istemek yolunda meydana çıktılar.

Emevîler ise sebep olanları itirazcılardan bilerek hepsini katiller lirasında sayarlardı ve bazıları hemen elde olanlarını idam etmek isterdi. Bazıları ise onları birbirine çarpıştırarak zayıf düşürdükten sonra hepsini yok etmek fikrindeydiler.

Şu hâle göre ayaklananlar ordusu görünüşte birlik içindeydiler. İçlen ise ayrılmış bir durumdaydılar. İşte bu şekilde yukarda söylendiği gibi Zât-ü Irk denen ihrama büründükleri yere gelince As oğlu Said, Mervan ve arkadaşlarıyla görüşüp, "Öcünüzü almadan nereye gidiyorsunuz? önce Âişe, Talha ve Zübeyr'i öldürünüz, sonra evlerinize gidiniz" deyince, "Umulur ki Osman'ın bütün katillerini öldürürüz diye cevap vermişler.

Sonra As oğlu Saîd, Talha ve Zübeyr ile görüşüp, "Kazandığınızda hanginiz halife olacak?" diye sormuş. Onlar da, "Halk hangimizi İsterse emir olur" diye cevap vermişler. Saîd, "Siz Osman'ın kanını islemek için çıkmış olduğunuza göre emarete Osman'ın oğullarından ı.n mi geçirmelisiniz..." deyince, "Muhacirlerin ihtiyarlarını bırakıp da yetimleri mi emir edelim" demişler.

Bunun üzerine Saîd hiddetlenerek dönüp gitmiş ve Şube oğlu Mugîre, "Fikir ancak Said'in dediğidir" diyerek o da kendi kabilesi ulan Sakîf oğullan ile beraber dönmüştür.

Müneyye oğlu Ya'lâ, seksen altına almış olduğu erkek deveyi verip, llz. Âişe de ona binmiş olduğundan onunla Talha ve Zübeyr'e uyan ayaklananlara "Deve Topluluğu" denilmiştir.

Hz. Âişe o deveye binip Zât-ü Irk'dan hareket edeceği zaman öteki mü'minlerin anaları ona vedâ ederken feryad ve figan ederek ağlayıp Deve Topluluğu'nu da ağlatmışlar.

Hz. Âişe ise Talha ve Zübeyr ve başka ayaklananlar ile birlikte Basra'ya giderken Hav'eb suyuna gelince köpekler ulumaya başlanın;... "Bu ne suyudur" diye sorunca kılavuz, "Hav'eb suyudur" deyince Hz. Âişe feryada başlayarak, "Biz Allah'a aidiz ve O'na döneceğiz" anlamındaki âyeti okuyarak şöyle devam etti: "Ben Resûlullah (s.a.v.) dan duydum. Diğer hanımları da yanında olduğu hâlde 'Nola bilsem ki hanginize Hav'eb köpekleri ürüyecek' diye buyurmuştu. Megaf Hav'eb suyu sahibesi benmişim. Aman beni geri çevirin, geri çevirin" diyerek devesini çökertmiş. Halk da onun etrafına inip bir gün bir gece orada kalmışlar.

Yukarda yazıldığı gibi "Hav'eb köpekleri hanginize ürüyecek" diye Duyurulduğu zaman "Selmâ" adındaki hatun da Hz. Peygamber'in yanındaymış.

Hz. Ebu Bekir'in halifeliğinin ilk zamanlarında Velîd oğlu Halid (r.a) dinden dönenler üzerine gönderildiği zaman bu Selmâ âsi bir buluk ile Hav'eb denen yeri tutup Hz. Halid ile cenk etmiş olduğundun, o zaman söylenen hadîs bu Selmâ olayı ile yorumlanmıştı.

Bu kere Hz. Âişe o yere varıp da, köpekler ürünce Hav'eb suyu ol duğu söylenince, o hadîs hatırına gelerek, "Meğer Hav'eb köpekleri nin ürüyeceği kadın benmişim" diye telâş ederek, "Aman beni geri çevirin" diye feryad ettiyse de, onun dönüşü üzerine ordu dağılmak durumuyla karşılaşacaktı. Hemşiresi oğlu olan Zübeyr oğlu Abdullah, "Kılavuz yalan söylemiş!.. Bu su Hav'eb suyu değilmiş!.." diyerek Hz. Âişe'yi kandırmaya çalışmakta ve o da kanmamakta iken, "Aman Ali, çok sayıda askerle geliyormuş" diye telâş gösterilerek hemen oradan hareket etmişler.

Olacağa çare yok... Hz. Peygamber'in mucizesi olan o hadîs'i Uz Âişe rivayet etmiş ve yirmidört saat yerinde kalarak geri dönmek İstemişken, Deve Topluluğu uyanamayıp onu yerinden kaldırarak Bas ra'ya doğru koşup gitmişler.

Deve Topluluğunun Basra'ya Girişleri

Deve Topluluğu Basra'ya yaklaştıklarında Hz. Ali tarafından Basra valisi olan Hanîf oğlu Osman (r.a.) ve şehrin ileri gelenleriyle haberleştikten sonra Basrahlarm bir kısmı Hanîf oğlu Osman'ın emrine itaat ve cliğer kısmı ona karşı durmuşlar ve Basra ileri gelenlerinden bazıları Talha ve Zübeyr ile görüşüp, "Siz Ali'ye biat etmediniz mi?" deyince, "Evet biat ettik ama kdıç başımızın üzerinde idi" demişler.

Deve Topluluğu ileri hareket ederek Basra dışına gelmişler, Hanîf oğlu Osman da halktan kendisine uyanlarla Basra'dan çıkıp onlara karşı saf bağlamışlar.

Hz. Talha, Zübeyr ve sonra Âişe Hz. Osman'ı öldürenleri öldürerek Allah'ın kitabının hükmünü yerine getirmek gerektiğine dair hutbelerle halkı kendi taraflarına çağırmışlardır.

Bunun üzerine Hanîf oğlu Osman'ın askerinden bazıları onları doğrulayıp ve bazıları yalanlamıştı. Bu konuşmalar ise yerini kavgaya bırakarak halk birbirini taşlamaya başlamış.

Bu sırada Sa'doğullarından bir kız çıkıp ve Hz. Âişe'nin yanma varıp demiş ki: "Ey Mü'minlerin anası! Osman'ın öldürülmesi, senin evinden çıkarak bu lânetli deve üzerinde kendini silâha hedef etmenden daha zararsızdır. Allah tarafından senin için perde ve hürmet vardı. Sen perdeni yırttın, hürmetini de yokettin. Seninle çarpışmayı uygun rçören senin öldürülmeni de uygun görür. Eğer bize kendi isteğinle geldinse dön, kendi evine git ve eğer istemeyerek ve zorla gel» d inse, zorbalar aleyhine bizden yardım iste."

Yine Sa'doğullarından bir delikanlı çıkıp Hz. Talha ve Zübeyr'e dokunaklı sözler söylemiş ve bu sırada'iki taraf çarpışmaya başlamış, fır

O güt) ve ertesi gün iki taraf yoruluncaya kadar savaşıp İki la raftan pek çok adamlar ölüp yaralandıktan sonra barışa yatmışlar dır. llz. Talha ve Zübeyr eğer zorla biat etmişlerse, Hanîf oğlu Osman

hükümeti onlara bırakmak ve eğer rızalarıyla biat etmişlerse onlar konuşup gitmek üzere karar verilerek gerçek durumu anlamak için Kadl oğlu Ka'b'ı Medine'ye göndermişler.

Sûr oğlu Ka'b oir cuma günü Medine'ye geldi. Mescide girdi. Durumu Müslümanlardan sordu. Kimse bir şey söylemedi. Zeyd oğlu Usame konuşmaya başlayıp, "Talha ve Zübeyr istemeyerek biat ettiler" deyince, halk onun üzerine saldırarak o kadar döğdüler ki, az kaldı ölüyordu. Hele Suheyb ve Ebu Eyyub Ensarî ve Mesleme oğlu Muhammed Ensarî güç hâl üe Üsame'yi kurtarıp evine ulaştırabildiler. Hz. Ali olayı işitince Hanîf oğlu Osman'a yazdığı mektupta, "Talim ve Zübeyr'e Müslüman cemaatten ayrılması için zor kullanılmadı. Ancak cemaat ve fazilet üzere kendüeri zorlandı. Muratları beni halifelikten indirmek ise, özürlü olmazlar. Başka niyetleri varsa bakalım, onlar da baksınlar" diye buyurmuştur. Sûr oğlu Ka'b Basra'ya varıp da durumu anlatınca Talha ve Zübeyr hemen Hanîf oğlu Osman'ı çalınmışlar. Osman ise Hz. Ali'nin mektubuna dayanarak onlarla görüşmekten kaçınmıştır.

Bunun üzerine Talha ve Zübeyr soğuk ve karanlık bir gecede halkı toplayarak yatsı ezanı okunduktan sonra Basra mescidine gitmişler ve orada bulunan kırk kadar adamı öldürmüşler. Hanîf oğlu Osman henüz mescide gitmemiş olduğundan hükümet konağına gönderilen asker Hanîf oğlu Osman'ı tutup dövmüşler ve hapsederek, hükümeti ele geçirmişler. Sonra Talha ve Zübeyr Basralıları Hz. Ah ile vuruşturmak için kışkırtmak yolunda pek çok sözler söylemişler.

O sırada Kaysoğuliarı kabilesinden bir adam çıkıp, "Ey muhacirler! Siz İsîâmın davetini kabul edenlerin başta gelenlerisiniz. Bu sebeple fazilet ve şerefiniz vardı. Bundan dolayı kaç kere halife seçtiniz ve bizimle danışma yapmadınız. Fakat biz kabul ettik. Bir halifeyi öldürdünüz ve Ali'yi seçtiniz, bunun gibi bizimle danışma yapmadınız. Şimdi bizi onunla savaşa çağırıyorsunuz. Onun hakkında bu derece sert olmaya sebep nedir ki, onunla dövüşe kalkalım. Haksız yere bir iş mi yaptı ki onun aleyhine sizinle beraber olalım?" deyince Deve Topluluğu onu öldürmek istemişlerse de, aşireti engel olmuştur. Fakat ertesi günü. Deve Topluluğu onun ve onunla beraber olanların üzerlerine saldırarak yetmiş kişiyi öldürmüşlerdir.

Abdü'l-Kays kabilesi başkanı Cebele oğlu Hakîm, kavmi içinde soylu ve itaat edilen, üstelik çok yiğit ve cesur bir adamdı. Önceden Hind beyi olup, o tarafta çok çarpışmalara katılmıştı. Sonra görevinden alınarak gelip Basra'da yerleşmişti. Hanîf oğlu Osman'ın uğradıi'i felâketi işitince ona yardım etmek üzere yediyüzelli kişiyle gelip Sübeyr oğlu Abdullah ile görüşmüş ve Hanîf oğlu Osman'ın salıverilmesi ve Hz. Ali'nin gelmesine kadar iki tarafın bulundukları durum ÜMre kalmaları hususlarını teklif etmiş ve, "Siz Allah'dan korkmaz mısınız, haksız yere bu kadar kan döktünüz" demiş.

Züheyr oğlu Abdullah, "Biz Osman'ın kanı için kan döküyoruz" deyince Cebele OğlU Hakim, "Osman'ı sizin öldürdüğünüz adamlar mı

öldürdü?" diye itiraz edince, Zübeyr oğlu Abdullah'ın, "Sen Ali'yi İta lifelikteıı indirmedikçe biz Hanîf oğlu Osman'ı salıvermeyiz" demesi üzerine davanın sonuçlanması kılıca bırakılmış ve bu otuzaltı senesi Rebiülahir'inin sonlarında iki taraf arasında çok sert bir çarpışma olmuştur.

Cebele oğlu Hakîm kendi topluluğuyla meydana çıktı. Deve Top luluğu da onların üzerine saldırınca, çok sert bir çarpışma olmuş, Ha kîm üe pek çok adamları öldürülmüş, beraberindeki reislerden yalnız Zübeyr oğlu Harkus kendi topluluğuyla kabilesi olan 'Sa'doğullarf yanına kaçıp kurtulmuştur. Bu sebeple 'Sa'doğulları' kabilesi bir tarafa çekildi. Muhalefette devam ettikleri gibi Abdü'l-Kays kabilesi ve Vail oğlu Bekir'in çoğu hiddetlenerek Hz. Ali'nin yolu üzerinde toplanarak, onun gelmesini bekleyip durmuşlardır.

Hz. Peygamber zamanından beri İslâm uğruna yapılan fetihler de, bütün güçlerini sarf eden gazilerden çoklarının böyle boş yere öldüklerine üzülmemek elde değildir. Ne çare ki fitne günlerinde halkın kalb gözlerinin bağlanması, sonra da insanı kan ağlatacak olayların olmasıyla ağlanılması; bu, bir yandan yapılan ve bir yandan bozulan âlemin tabiî bir durumudur.

Deve Topluluğu yukarda geçtiği gibi üstün geldikten sonra hü kümeti tamamen ele alıp Hz. Ebu Bekir oğlu Abdurrahman'ı Beytü'l-Maî memuru yaptılar. Sonra Hz. Âişe tarafından, birliğe girmeleri için Küfe, Medine ve Yemame halkına mektuplar yazıldı. Şam valisi Muaviye'ye de bilgi verildi. Muaviye ise iki tarafın çarpışmalarla zayıf düşerek, meydanın kendisine kalmasını ümit ediyor ve bekliyor du.

Bu sırada Hanîf oğlu Osman salıverilmişse de, sakalı ve kaşları yolunmuş olduğundan, öyle yüzü yoluk olduğu hâlde Basra'dan sa vuşup Hz. Ali tarafına gitmiştir.

Hz. Ali'nin Basra'ya Gidişi

Halife Hz. Ali Şam seferine hazırlanırken Hz. Âişe, Talha ve Zu beyr'in (r.a.), Mekke'den çıktıkları haberi gelince Şam için gördügl hazırlık ile onların üzerine yürümeyi kararlaştırdı. Halkın ileri ge lenlerine hitap ederek, "Dört kişi, yani halkın en cömerdi ve en çol cin fikirlisi olan Talha ve halkın en cesuru olan Zübeyr ve halkın ya nında en çok itaat ve hürmet edilen Âişe ve en çok zengin olan M'i neyyc oğlu Ya'lâ, benim başıma belâ oldular. Allah'a yemin ederim kl hakkımda meydana koyacak çirkin bir şey bulamadılar. Kendim İçil Müslümanların mallarından bir şey almadım. Heva ve hevese meyle! medim. Osman'a onlar benden çok itiraz etmişlerdi. Sonra bana bla ettiler. Adaletli veya zâlim olduğumu denemeden biati bozdular. B* ı Allah'ın hükmüne razıyım. Bununla beraber onları çağıracağını. Kl bul ellerlerse li'nlıc makbuldür. Kaçınırlarsa onlara kılıcın yüzünü

gösteririm. Kılıç, doğruyu eğriden ayırır" dedi. Ve Medinelileri sefere teşvik ve davet etti.

Medineliler önce ağır davranmışlarsa da, ashabın seçkinlerinden Hânzale oğlu Ziyad hemen Hz. Halife'nin çağrısına uyarak, "Ben senden ayrılmam, her zaman seninle birlikte âsilerle çarpışırım" dedi. Kusardan ve sâlih kişilerden bazıları da Halife'nin çağrısına uydu.

Ensarsan Ebu Katade (r.a.) kalkıp, "Ey Mü'minlerin Emîri! Bu kılıcı bana Resûlullah (s.a.v.) kuşattı. Hayli zamandır kınında duruyor. Onu, Müslümanların içine fesad sokan bu zâlimlerin üzerine sıvına ağım" dedi. Mü'minlerin annelerinden Ümmü Seleme (r.a.) de, "Ey Mü'minlerin Emîri! Kabul etmeyeceğini bilirim, yoksa seninle beraber çıkardım, işte bu amcanım oğludur. Yanımda kendimden daha a/.ı/.dir. Seninle beraber gitsin. Her yerde seninle beraber çarpışsın" d iverek amcasının oğlunu teslim etti.

liüylece Medineiilerden pek çok halk, Halife ile birlikte sefere hasır oldular. İçlerinde Bedir'de bulunmuş olanlardan yalnız altı kişi vardı. Bunun üzerine Hz. Ali, Bedir'de bulunmuş olanlardan Hanîf Oğlu Sehl Ensarî'yi Medine'de vekil bıraktı. Medineiilerden kendisine Uyanlarla beraber otuzaltmcı hicret senesinin Rebiülahir ayında Medine'den çıkıp Rebeze köyüne gitti. Medine'de bulunan Küfe ve Basra halkından dokuz yüz kadar gönüllü de ona katıldı.

Hz. Ali Medine'den çıkarken Selâm oğlu Abdullah ile karşılaştı. Alının dizgininden tutarak, "Ey Mü'minlerin Emîri! Medine'den çıkma. Eğer çıkarsan, Allah'a yemin ederim ki, bir daha buraya İslâm hükümeti girmez!" dedi. Halk ona söverek üzerine saldırdılar. Hz. Ali, "Onu bırakınız. Muhammed (s.a.v.) in ashabından ne güzel adamdır" dedi. Selâm oğlu Abdullah'ın sözü doğru çıkmıştır. Ondan sonra Medine Hilâfet merkezi olmamıştır. Çünkü Hz. Ali Kûfe'de bulunup ondan sonra Şam, Emevîlere; Bağdat, Abbasîlere saltanatın başşehri olmuştur.

Hz. Ali Rebeze'ye vardığı sırada büyük oğlu Hasan (r.a.) oraya gelip babasıyla görüşünce, "Osman kuşatılınca Medine'den çık, onun öldürülmesi sırasında Medine'de bulunma dedim, dinlemedin. Osman öldürülünce Arab kabileleri ve memleketlerin halkı sana bağlanıncaya kadar biat alma, onlar sensiz bir iş beceremezler dedim, dinlemedin. Bu kadın ile bu iki adam ayaklanınca halk barışıp da kavga yatışmeaya kadar evinde otur, fesad çıkacak olursa başkalarının ellerinde çıkmış olsun dedim, dinlemedin. Şimdi iş büyüdü ne yapacaksın?" dedi. Ona cevap olarak Hz. Ali de, "Oğulcağızım! Osman kuşatılınca Medine'den çıkmanın yolu yoktu. Çünkü bizim d* etrafımız sarılmıştı. Biat işine gelince, bu iş Medînelilerin hakkıdır. Bu hakkın onların elinden çıkmasını doğru bulmadım. Resûlullah (s.a.v.) ın ölümünde halk Islın Bekir'e ve sonra Ömer'e biat ettiler, ben de ettim. Ömer'in ölümünde Danışma Kuruîu'nda olan altı kişiden birisi de ben idim. Osman'a biat olundu. Ben ona da biat ettim. Onun öldürülmesinden Sonra halk kendi nzalarıyla bina biat ettiler, ben artık muhalefet ey-

Icyenlcrle savaşırım. Allah'ın hükmüne razıyım. Talha vc Zübcyr'iıı çıkışları üzerine şimdi evime kapanıp durmak nasıl olabilir. Hilâfet işinin idaresi benim görevimdir. Ona ben bakmazsam kim bakacak? Sen bu fikirlerden vazgeç oğlum..." dedi.

Hz. Ali ayaklananlardan önce Basra'ya varmak üzere Medine'den çıkmışken Rebeze'ye ulaşınca, onların Basra'ya doğru gitmiş olduklarını haber alınca, ne yapacağını düşünmek ve danışmak üzere Rebeze'de durdu. Küfe valisi Ebu Musa el-Eş'arî'yi davet için Hz. Ebu Be kir oğlu Muhammed ile Cafer oğlu Muhammed'i Kûfe'ye gönderdi ve Kûfelilere hitaben, "Allah'ın dinine yardımcı olunuz. Kalkınız, yanımıza geliniz. Biz ancak durumu düzeltmek isteriz, ta ki bu ümmet evvelki gibi kardeş olalar" diye mektup yazdı ve sefer hazırlıklarının bir an önce bitirilmesi işine önem verdi ve kalkıp askere dönerek çok etkili bir konuşma yaptı. Şöyle dedi:

"Yüce Allah bizi islâm ile aziz ve şanımızı yüce kıldı. Hepimiz aşağılık bir durumda ve birbirimize düşman iken bizleri İslâm birliği ile hep kardeş kıldı. Ta bu fitne çıkıncaya kadar halk hep bu hâl üzere bulunarak Allah'ın kitabına göre hareket etmekteydiler. Geçmiş ümmetler, bölük bölük oldukları gibi bu ümmet de elbette öyle bölük bölük olacaktır. İçinde bulunduğumuz durumun şerrinden Allah'a sığınırız..." Sonra dönüp, "Mutlaka olacak, olur. Bu ümmet yetmiş üç kısım olur. İşte bana düşmanlık eden bölümü gördüm. Şimdi dininizde sebat ediniz ve benim gösterdiğim yola gidiniz. Peygamberinizin yolu budur. Onun sünnetine uyunuz. Bir müşkülünüz çıktığında Kur'an'a başvurunuz. Onun hükmüne göre hareket ediniz." dedi.

Bu sırada Ubeydi't-Taî oğlu Saîd ile Tay kabilesinden bir toplu luk gelip Mü'minlerin Emîri'ne bağlılıklarını belirttiler.

Sonra Hz. Ali kızıl bir deve üzerinde olduğu ve yedeğinde kestane dorusu bir kısrak bulunduğu hâlde askerle Rebeze'den hareket etti. Sağ kolda Hasan, sol kolda Hüseyin vardı. Diğer oğlu Muhammed Hanefiyye de sancağı taşıyordu. Süvari üzerine Yaser oğlu Ammar, piyade üzerine Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed ve askerin öncülüğüne de Abbas oğlu Abdullah memur idiler.

Emri altında dörtbin kadar asker vardı. Sekizyüzü ensardan ve dörtyüzü Rıdvan ağacı altında biat etmiş olan ashabdan idi. İçlerinde Bedir'de bulunmuş olanlardan ve çok seçkin ashabdan mübarek ve muhterem kimseler vardı. Yolda Kûfe'den Âmir Şeybanî gelip görüştü. Hz. Halife ondan Küfe valisi bulunan Ebu Musa el-Eş'arî'nin du rumunu sordu. O da, "Barış istersen Ebu Musa barış adamıdır ve eğer savaş istersen o savaş eri değildir" diye cevap verdi. Hz. Halife, "Ben de barış isterim" dedi.

Zikar denen konak yerine vardıkları zaman Hanîf oğlu Osman yüzü yoluk olduğu hâlde gelip görüştü, "Ey Mii'ıninlerin Halifesi! Beni sakallı göndermiştin, simdi sana sakalsız, geldim" dedi 11/ Ali ona. "Ecir ve hayra kavuştun" diyerek teselli etti.

gösteririm. Kılıç, doğruyu eğriden ayırır" dedi. Ve Medinelileri sefere teşvik ve davet etti.

Medineliler önce ağır davranmışlarsa da, ashabın seçkinlerinden Hanzale oğlu Ziyad hemen Hz. Halife'nin çağrısına uyarak, "Ben senden ayrılmam, her zaman seninle birlikte âsilerle çarpışırım" dedi. Ensardan ve sâlih kişilerden bazıları da Halife'nin çağrısına uydu.

Ensarsan Ebu Katade (r.a.) kalkıp, "Ey Mü'minlerin Emîri! Bu kılıcı bana Resûlullah (s.a.v.) kuşattı. Hayli zamandır kınında duruyor. Onu, Müslümanların içine fesad sokan bu zâlimlerin üzerine sıyıracağım" dedi. Mü'minlerin annelerinden Ümmü Seleme (r.a.) de, "Ey Mü'minlerin Emîri! Kabul etmeyeceğini bilirim, yoksa seninle beraber çıkardım. İşte bu amcamın oğludur. Yanımda kendimden daha azizdir. Seninle beraber gitsin. Her yerde seninle beraber çarpışsın" diyerek amcasının oğlunu teslim etti.

Böylece Medineiilerden pek çok halk, Halife ile birlikte sefere hazır oldular. İçlerinde Bedir'de bulunmuş olanlardan yalnız altı kişi vardı. Bunun üzerine Hz. Ali, Bedir'de bulunmuş olanlardan Hanîf oğlu Sehl Ensarî'yi Medine'de vekil bıraktı. Medineiilerden kendisine uyanlarla beraber otuzaltmcı hicret senesinin Rebiülahir ayında Medine'den çıkıp Rebeze köyüne gitti. Medine'de bulunan Küfe ve Basra halkından dokuz yüz kadar gönüllü de ona katıldı.

Hz. Ali Medine'den çıkarken Selâm oğlu Abdullah ile karşılaştı. Atının dizgininden tutarak, "Ey Mü'minlerin Emîri! Medine'den çıkma. Eğer çıkarsan, Allah'a yemin ederim ki, bîr daha buraya İslâm hükümeti girmez!" dedi. Halk ona söverek üzerine saldırdılar. Hz. Ali, "Onu bırakınız. Muhammed (s.a.v.) in ashabından ne güzel adamdır" dedi. Selâm oğlu Abdullah'ın sözü doğru çıkmıştır. Ondan sonra Medine Hilâfet merkezi olmamıştır. Çünkü Hz. Ali Kûfe'de bulunup ondan sonra Şam, Emevîlere; Bağdat, Abbasîlere saltanatın başşehri olmuştur.

Hz. Ali Rebezeye vardığı sırada büyük oğlu Hasan (r.a.) oraya gelip babasıyla görüşünce, "Osman kuşatılınca Medine'den çık, onun öldürülmesi sırasında Medine'de bulunma dedim, dinlemedin. Osman öldürülünce Arab kabileleri ve memleketlerin halkı sana bağlanmcaya kadar biat alma, onlar sensiz bir iş beceremezler dedim, dinlemedin. Bu kadın ile bu iki adam ayaklanınca halk barışıp da kavga yatışın caya kadar evinde otur, fesad çıkacak olursa başkalarının ellerinde çıkmış olsun dedim, dinlemedin. Şimdi iş büyüdü ne yapacaksın?" dedi. Ona cevap olarak Hz. Ali de, "Oğulcağızım! Osman kuşatılınca Medine'den çıkmanın yolu yoktu. Çünkü bizim d* etrafımız sarılmıştı. Biat işine gelince, bu iş Medinelilerin hakkıdır. Bu hakkın onların elinden çıkmasını doğru bulmadım. Resûlullah (s.a.v.) m ölümünde halk Ebu Bekir'e ve sonra Ömer'e biat ettiler, ben de ettim. Ömer'in ölüm önde Danışma Kurulu'nda olan altı kişiden, birisi de ben idim. Osman'a biat olundu. Ben ona da biat ettim. Onun öldürülmesinden soma halk kendi ıızalanyla bina biat ettiler, ben arlık muhalefet ey-

leyenlerle savaşırım. Allah'ın hükmüne razıyım. Talha ve Zübeyr'in çıkışları üzerine şimdi evime kapanıp durmak nasıl olabilir. Hüâfet işinin idaresi benim görevimdir. Ona ben bakmazsam kim bakacak? Sen bu fikirlerden vazgeç oğlum..." dedi.

Hz. Ali ayaklananlardan önce Basra'ya varmak üzere Medine'den çıkmışken Rebeze'ye ulaşınca, onların Basra'ya doğru gitmiş olduklarını haber alınca, ne yapacağını düşünmek ve danışmak üzere Rebeze'de durdu. Küfe valisi Ebu Musa el-Eş'arî'yi davet için Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed ile Cafer oğlu Muhammed'i Kûfe'ye gönderdi ve Kûfelilere hitaben, "Allah'ın dinine yardımcı olunuz. Kalkınız, yanımıza geliniz. Biz ancak durumu düzeltmek isteriz, ta ki bu ümmet evvelki gibi kardeş olalar" diye mektup yazdı ve sefer hazırlıklarının bir an önce bitirilmesi işine önem verdi ve kalkıp askere dönerek çok etkili bir konuşma yaptı. Şöyle dedi:

"Yüce Allah bizi İslâm ile aziz ve şanımızı yüce kıldı. Hepimiz aşağılık bir durumda ve birbirimize düşman iken bizleri İslâm birliği ile hep kardeş kıldı. Ta bu fitne çıkıncaya kadar halk hep bu hâl üzere bulunarak Allah'ın kitabına göre hareket etmekteydiler. Geçmiş ümmetler, bölük bölük oldukları gibi bu ümmet de elbette öyle bölük bölük olacaktır. İçinde bulunduğumuz durumun şerrinden Allah'a sığınırız..." Sonra dönüp, "Mutlaka olacak, olur. Bu ümmet yetmişüç kısım olur. İşte bana düşmanlık eden bölümü gördüm. Şimdi dininizde sebat ediniz ve benim gösterdiğim yola gidiniz. Peygamberinizin yolu budur. Onun sünnetine uyunuz. Bir müşkülünüz çıktığında Kur'an'a başvurunuz. Onun hükmüne göre hareket ediniz." dedi.

Bu sırada Ubeydi't-Taî oğlu Saîd ile Tay kabilesinden bir topluluk gelip Mü'minlerin Emîri'ne bağlılıklarını belirttiler.

Sonra Hz. Ali kızıl bir deve üzerinde olduğu ve yedeğinde kestane dorusu bir kısrak bulunduğu hâlde askerle Rebeze'den hareket etti. Sağ kolda Hasan, sol kolda Hüseyin vardı. Diğer oğlu Muhammed Hanefiyye de sancağı taşıyordu. Süvari üzerine Yaser oğlu Ammar, piyade üzerine Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed ve askerin öncülüğüne de Abbas oğlu Abdullah memur idiler.

Emri altında dörtbin kadar asker vardı. Sekizyüzü ensardan ve dörtyüzü Rıdvan ağacı altında biat etmiş olan ashabdan idi. İçlerinde Bedir'de bulunmuş olanlardan ve çok seçkin ashabdan mübarek ve muhterem kimseler vardı. Yolda Kûfe'den Âmir Şeybanî gelip görüştü. Hz. Halife ondan Küfe valisi bulunan Ebu Musa el-Eş'arî'nin durumunu sordu. O da, "Barış istersen Ebu Musa barış adamıdır ve eğer savaş istersen o savaş eri değildir" diye cevap verdi. Hz. Halife, "Ben de barış isterim" dedi.

Zikar denen konak yerine vardıkları zaman Hanîf oğlu Osman yüzü yoluk olduğu hâlde gelip görüştü, "Ey Mü'minlerin Halifesi! Beni sakalh göndermiştin, şimdi sana sakalsız geldim" dedi. Hz. Ali ona, "Ecir ve hayra kavuştun" diyerek teselli etti.

sonra Hz. Ali, "Benden önce iki kişi halife oldu. Kitap ve sünnet ve amel ettiler. Sonra üçüncüsü hakkında şöyle ettiler, böyle işlediler. Sonra bana biat ettiler. O zaman Talha ve Zübeyr de biat etmişken biati bozdular. Ebu Bekir, Ömer ve Osman'a boyun eğip de bana muhalefet etmeleri şaşılacak bir durumdur. Allah'a yemin ederim ki, benim, benden Öncekilerden aşağı olmadığımı ikisi de bilir. " Ya Rabbi onların bağladıkları düğümü çöz ve yaptıklarının fenalığını kendilerine göster" dedi ve Rebeze'den Kûfe'ye göndermiş olduğu Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed ile Cafer oğlu Muhammed'in dönüşlerine kadar Zikar denilen konak yerinde beklemeye başladı.

Bu iki Muhammed Kûfe'ye varıp Halife'nin yazılı emrini Ebu Musa el-Eş'arî'ye verdiklerinde Ebu Musa, "Ayaklanmak dünya yoludur. Oturmak âhiret yoludur. Biz ise âhireti tercih ederiz" deyip halkı da tarafsızlığa teşvik etmekle; ikisi de hiddetlenerek dönüp Zikar'a geldiler ve durumu Hz. Ali'ye bildirdiler. Hz. Ali yine Ebu Musa'yı kandırmak için Abbas oğlu Abdullah ile Eşter'i gönderdi. Onlar da Kûfe'ye varıp Ebu Musa'yı ikna edemeyince, üzgün olarak Zikar'a döndüler ve Hz. Ali'ye durumu anlattılar.

Sonra Hz. Ali, oğlu Hz. Hasan ile çok seçkin ashabdan Yasir oğlu Ammar'ı gönderdi. Onlar da Kûfe'ye varmışlar ve doğru mescide girmişler. Ebu Musa, Hz. Peygamber'in torununun mescitte olduğunu işitir işitmez hemen mescide gitmiş ve Hz. Hasan'ı bağrına basıp sevgi ve ihlâsını göstermişti.

Yasir oğlu Ammar, "Ey Ebu Musa! Ali'yi terk ile ayaklananlara katıldın" deyince Ebu Musa, "Ben öyle bir işde bulunmadım" demiş. Hz. Hasan, "Öyleyse niçin Küfe halkını bize yardımdan alıkoyuyorsun? Biz Müslümanlar arasında durumun düzeltilmesinden başka bir şey istemiyoruz," diye buyurmuş. Ebu Musa, "Anam babam sana feda olsun. Buyurduğunuz doğrudur. Fakat Resûlullah (s.a.v.) dan işittim ki, yakında Müslümanlar arasında fitne çıkacaktır. Onda oturan, ayakta durandan ve ayakta duran, yürüyenden ve yürüyen, hayvan sırtında gidenden hayırlıdır. Müslümanlar hep kardeştir. Kanları ve malları birbirine haramdır dedi." diye cevap vermiş.

Bunun üzerine Yasir oğlu Ammar hiddetlenerek Ebu Musa'yı azarlamış, halktan bazıları da Ammar'a ağır sözler söylemiş. Bu sebeple halka heyecan gelmişse de, Ebu Musa yatıştırmıştır. "Ebu Musa el-Eş'arî tarafsızlığı görüş ve içtihad olarak benimsemiş. İçtihadında hatâsı olsa da özürlü sayılır ve affedilir. Fakat bu durumda Hilâfete bağlı olan Küfe valiliğinden çekilmesi gerekir..." diye de itirazlara hedef olmuştu. O sırada Hz. Âişe Kûfe'nin ileri gelenlerinden Sunan oğlu Zeyd'e bir mektup gönderip ya evinde kapanıp oturmasını, yahut kendisine yardım etmesini emretmişti. Yine bu mânâda Küfe halkına da bir mektup göndermişti. Suhan oğlu Zeyd, mescidin kapısında ayakta durup o mektupları okumuş benimsemeyerek önemsememişti. Oradakilerden biri ona itiraz edince yine halk arasında bir heyecan yeli esmişti.

Hemen Ebu Musa el-Eş'arî kalkıp. "Ey halk! Bana itaat ediniz, tarafsız bir topluluk olunuz. Fitne çıkınca insanı hayret ve şüphelere düşürür, hakikati bilinmez bir duruma götürür. Ortadan kalkınca da, durumun iç yüzünü meydana çıkarır. Fitne yürek ağrısı gibi bir büyük acıdır. Onda her çeşit rüzgârlar eser, akıllılar çocuk gibi hayran kalır, vdıçlarınızı kınlarına sokunuz, kargılarınızı kırmız, oklarınızı parça parça ediniz, evlerinizden ayrılmayınız. Kureyş Medine'den çıkıp ve bilginlerden ayrılıp da komutanlarla karıştıklarında onlarm işine karışmayınız. Benim öğütlerimi dinleyiniz. Dünya ve âhirette kurtuluş bulursunuz." dedi.

Suhan oğlu Zeyd, kalkıp Ebu Musa'ya dönerek, "Fırat'ı geri çevir. Eğer geldiği yere dönüp giderse sen de dediğini yapabilirsin. Anlamadığın işden vazgeç. Ey halk! Yürüyünüz, Halifenin yanma gidiniz, doğru yolu bulmuş olursunuz..." dedi. Yiğit Ka'ka' kalkıp, "Âleme nizam verecek ve mazlumun hakkını zâlimden ahverecek bir hükümet lâzımdır. İşte Halife sizi düzeltmeye çağırıyor. Onun çağrısına uyunuz. Hemen yanma gidiniz." dedi. Yine Kûfe'nin ileri gelenlerinden Ebü'l-Hayr adındaki kişi de, "Ey Ebu Musa! Talha ve Zübeyr Ali'ye biat ettiler mi?" diye sordu. Ebu Musa, "Evet" diye cevap verdi. Ebü'l-Hayr, "Ondan sonra Ali biati bozacak bir şey yaptı mı?" deyince Ebu Musa, "Bilmiyorum" deyince Ebü'l-Hayr, "Öyleyse sen burasını öğreninceye kadar biz seni terk ederiz. Halk şimdi dört bölümdür. Ali Kûfe'nin arkasında, Talha ve Zübeyr Basra'da, Muaviye Şamda'dır. Bir bölüm de Hicaz'da var. Onlar yeter derecede olmayıp, bir düşman da onlarla vuruşmaz." deyince Ebu Musa, "İşte halkın hayırlısı onlardır." deyince Ebü'l-Hayr, "Artık içindeki kinin sana üstün gelmiş, ey Ebu Musa!" diyerek sözü kestirdi. Soma Hz. Hasan pek etkili sözler söyledi. Halk hepten onun tarafına meyledip yöneldi.

Bu sırada Tay kabilesinden bir topluluk geldi. Hâtem oğlu Adiy'e, "Ne emredersin?" dediklerinde o da, "Biz Hz. Ali'ye biat ettik. Bizi büyük bir emre çağırdı, biz gideriz" diye cevap verdi. Reislerden Amr oğlu Hind kalkıp, "Mü'minlerin Emîri bizi çağırdı. Bize vekiller gönderdi. Hattâ Hz. Peygamber'in torunu olan oğlu da geldi. Haydi Emîrinizin yanma gidiniz. Ona her bakımdan yardım ediniz." diye halkı teşvik etti. Adiy oğlu Hacer de bu yolda sözler söyledi. O sırada ise halk, hükümet konağına saldırmışlardı. Hz. Ali, oğlu Hasan ile Ammar'ı gönderdikten sonra arkalarından Eşter'i de göndermiş. Ester, Kûfe'ye varınca mescide girmiş ve görmüş ki, Hz. Hasan ve Ammar, Ebu Musa ile ağız kavgası ediyor... Hemen çıkıp ve önüne gelen halkı sürüp hükümet konağına varmış. Çok yüksek bir şekilde bağırarak Ebu Musa'nın adamlarını dışarı çıkarmış. Onlar da, "Ey Ebu Musa! Ester geldi, hükümet konağına girdi, bizi döğerek kovdu" diye bağırmışlar. Sonra Ebu Musa gelince, Ester onu da kovmuşsa da. Ebu Musa, "Bu akşamlık bana izin ver" diye yalvarmış, o da izin vermiş.

Hz. Hasan ise, "Ey halk! Ben yarın sabahleyin hareket edeceğim. Gelecek olanlar benimle beraber gelsin" diye buyurdu. Ertesi günü

Hz. Hasan ve Aramar (r.a.) ile beraber Kûfe'den dokuzbin kadar asker hareket ederek Hz. Halife'nin tarafına gittiler. Zikar denen yere eriştikleri zaman Hz. Ali onların gönüllerini alarak dedi ki: "Ey Kûfeliler! Siz Acem hükümdarlarıyla savaştınız. Onların topluluklarını dağıttınız, hattâ mirasları size kaldı. Bu kere sizi çağırdım. Ta ki, birlikte Basra'daki kardeşlerimize gidelim. Onları hak yoluna çağıralım."

Deve Olayı

Zikar denen yerde hayli asker toplandı. Abdü'l-Kays kabilesi de Hz. Halife'nin yolu üzerinde onun gelmesini beklemekteydiler. Hz. Ali, Kûfe'nin ileri gelenlerinden Ka'ka' (r.a.) ı özel talimatla Basra'ya gönderdi. Ka'ka', Basra'ya varınca önce Hz. Âişe'nin yanma varmış, "Ey anamız! Bu şehre niçin geldin?" diye sormuş. O da, "Müslümanların durumunu düzeltmek için" diye cevap vermiş.

Bunun üzerine Ka'ka', "Talha ve Zübeyr'i çağır. Gelsinler de onlarla yapacağımız konuşmamızı dinle" deyince Hz. Âişe de onlara haber göndermiş. Talha ve Zübeyr gelip Ka'ka', durumu onlardan sorunca onlar da Hz. Âişe'nin sözünü doğrulamıştır. Ka'ka' da, "Düzeltmek istediğiniz nedir, bana söyleyiniz?" deyince, "Osman'ı öldürenler hakkında kısasın yerine getirilmesidir ki, terk olunursa Allah'ın kitabının hükmünü terketmek olur." demişlerdir.

Ka'ka' demiş ki: "Siz Basra halkından altıyüz adamı öldürdünüz. Size altıbin adam öfkelendi. Züheyr oğlu Harkus'u tutmak istediniz. Altıbin adam onu korudu. Eğer onları bu hâl üzere bırakırsanız dediğiniz ve sakındığınız şeyin içinde kendinizi bulursunuz. Ve eğer hep sizden ayrı duranlarla harp edecek olursanız bütün Muzar ve Rebîa kabileleri sizin aleyhinize ayaklanırlar. Düzeltmek nerede kalır?". Hz. Âişe, "Öyleyse bu konuda senin görüşün nedir?" deyince Ka'ka', "Bu derdin devası fitneyi yatıştırmaktır. Fitne yatışınca Osman için ayaklananlar korku ve hayrette kalırlar. Bu fırsatı ganimet biliniz, hayra âlet olunuz. Bizi belâya sokmayınız. Yoksa iki tarafın da yok olmasına sebep olur" diye cevap vermiş.

Onlar da, "Görüşünde isabet ettin ve güzel söyledin. Eğer Ali de senin fikrinde olarak buraya gelirse iş biter. Fesad ortadan kalkar" demeleri üzerine Ka'ka' memnun olarak dönmüştür. Halbuki o sırada Basralılardan birçok halk Zikar'a gelip, Kûfelilerden olan kardeşleriyle görüşmüşler ve sırf barış niyetinde olduklarını bildirmişler, Kûfeliler de onlara bu şekilde söyleyerek onları Hz. Halifenin huzuruna çıkarmışlar.

Kısaca, Basra'dan gelmiş olan misafirler, memnun olarak dönmüş, Ka'ka' da barış haberiyle Zikar'a gelince artık barış tarafı kuvvet buldu ve herkes memnun oldu. Bunun üzerine Hz. Ali kalkıp bir güzel hutbe okudu. Cenab-ı Hakk'a hamd ve şükür etti, Arabm cahi-

liyet zamanındaki bedbahtlığını ve İsla nidan sonraki bahtiyarlığın] ve Hz. Peygamber'in zamanından sonra Allah'ın lûtfu ile üç halifeye biat ile birlik ve beraberlik içinde kalındığını ve bu olaya ancak d u n yayı isteyen ve başkasına hased ederek her şeyi geri çevirmek haya linde bulunanların sebep olduğunu söyledi. Sonra, "Yarın sabah Bas ra'ya gideceğim. Osman aleyhine çıkanlardan ve onlara yardım eden lerden kimse benimle beraber gelmesin" diye buyurdu.

, İbni Sevda diye bilinen ve Sebeiyye güruhunun başı bulunan Sc be oğlu Abdullah, Mülcem oğlu Halid ve Ester gibi önceden Hz. Os man aleyhine çıkmış olan reisler, Hz. Ali'nin bu emrinden kuşkulanmışlar ve gece toplanıp danışma yapmışlar ve demişler ki: "Ali, Allah'ın kitabının hükümlerini Deve Topluluğu'ndan daha iyi bilir ve yerine getirmesine daha çok çahşır. Osman aleyhine çıkmış olanlar, şimdi hep onun yanında olduğu halde bakın ne diyor, iki taraî barı şınca ne olacak düşünmeliyiz."

İçlerinden Ester demiş ki, "Allah'a yemin ederim ki, bizim hakkımızda iki tarafın görüşü birdir. Barıştıkları gibi bizi idama kalkışırlar. Geliniz, Talha'nın üzerine saldırarak onu Osman'a katalım. Ondan sonra bizim rahat durmamıza razı olurlar ve bununla yetinip ilerisine gitmezler..." deyince İbni Sevda demiş ki: "Talha'nın yanında beşbin kadar adam var. Siz ise burada ikibinbeşyüz kadar adamsı nız. Bu dediğinizi yapamazsınız."

Heytem oğlu Alya, "İki taraftan da ayrılalım ve işin sonunu bekliydim" deyince İbni Sevda demiş ki: "Halk sizin yalnız kaldığınızı isterler ve sizi yalnız gördükleri gibi üzerinize saldırırlar." Hatem oğlu Adiy demiş ki: "Ben ne Osman üzerine hareket etmeye rıza gösterdim, ne de bunu çirkin gördüm. Fakat dediğiniz çıkarsa, iş bu kerteye gelirse, bizim de atımız var, silâhımız var. Siz ileri giderseniz ben de giderim, geri kalırsanız ben de kalırım."

Sonra Sa'Iebe oğlu Salim ve Evfa oğlu Süveyd, "İşinize bir karar veriniz" deyince İbni Sevda, "Ey kavim! Sizin izzet ve kuvvetiniz halk ile karışmadadır. Şimdi onlara yaltaklık ediniz ve iki taraf birbirine yaklaşınca aralarında bir kavga çıkarınız ki, birbiriyle çarpışmak zorunda kalsınlar. Siz de korktuğunuzdan kurtulasınız" deyip diğerleri de onu kabul edince yine ordudan uzak olmamak üzere ka rar vermişler ve bu karar üzere dağılmışlar. Onların bu kararların dan diğer halkın haberi yoklu.

Hz. Ali sabahleyin hareket ederek Abdü'l-Kays kabilesinin olduğu yere indi. Onlar da o n a katıldı. Ve onlarla birlikte hareket ederek Za viye adındaki köye kondu ve oradan Basra'ya gittiler. Deve Topluluğu da ileri hareketle Ziyad oğlu Abdullah'ın köşkü önünde karşılaştılar

Vail oğlu Bekir kabilesi, Abdül-ü Kays ile haberleştiler ve gelip Uz AH ile birleştiler. Bu iki büyük kabilenin katılma: ise, Halif'e'nin or duşuna hayli kuvvet vc halkın enzimde heyhel vermiştir. Basra'nın büyük şeyhlerinden olan KayS oğlu Ahnef hac İçin Mekke'ye giderken Medine'ye uğradığı zaman Hz. Osman kuşatılmış bir durumdnydı. Ah

nef onun sonunda öldürüleceğini anlamış ve o zaman Hz. Âişe Medine'de bulunmakla Ahnef, ona, Talha ve Zübeyr'e varıp, "Osman'dan sonra kime biat edeyim" deyince üçü de, "Ali'ye" demişler. Daha sonra Hz. Osman öldürülüp Hz. Ali halife olunca Ahnef, Mekke'den dönüşünde Medine'ye gelip Hz. Aü'ye biat ettikten sonra Basra'ya dönmüştü. Hz. Âişe, Talha ve Zübeyr Basra'ya varıp Ahnef'i, Ali ile çarpışmaya çağırdıklarında Ahnef hayrette kalmış ve, "Siz bana Alî'ye biat et demediniz mi?" diye sormuş; "Evet demiştik, ama o sonra durumunu değiştirdi" demişler. Ahnef de, "Ben biatimi bozmanı, Mü'minlerin anası ile çarpışmaya da kalkışmam. Ama topluluğun içinden çıkıp bir tarafa çekilirim" diyerek altıbin kadar adamla Basra'ya iki saat uzaklıktaki Celca denen yere çekilmişti.

Bu kere Kays oğlu Ahnef, Hazret-i Ali'nin huzuruna geldi. Olup biteni hikâye etti ve, "Dilersen seninle birlikte çarpışayım ve dilersen onbin kılıcı çarpışmadan alıkoymak için tarafsız durayım" dedi. Hz. Ali ikinci şekli tercih buyurduğundan Ahnef hemen Temim ve Benî Sa'd kabilelerine seslenince hepsi ona uydu. O da onlarla birlikte tarafsız kalmak üzere çekilip topluluk dışında kaldı.

Ka'ka' ile Deve Topluluğu aralarında verilmiş olan karar üzere barış yapmak kuvvet bulmuşsa da, yine iki tarafta da çarpışmak isteyenler çoktu. Öyle ki Deve Topluluğu'ndan bazıları hemen harbe başlanmasını Avvam oğiu Zübeyr Hazretlerine teklif etmiş, o da Ka'ka' ile verilen karardan bahsederek özür dilemişti.

Beri tarafta da bazıları, hemen harbe başlanılmasını Hz. Ali'ye hatırlatınca o da buna yanaşmamıştı. Talha ve Zübeyr'e, "Eğer Ka'ka' ile vermiş olduğunuz karardan caymadıysanız çarpışma isteklerinden vazgeçiniz. İnelim, işimize bakalım" diye haber gönderdi. O sırada Talha ve Zübeyr, ileri çıkınca Hz. Ali de meydana çıkıp onların yanma vardı ve onlara dönerek, "Vuruşmaya hazırlanmışsınız ama Allah huzurunda bir özür ve sebep de hazırladınız mı? Ben sizin din kardeşiniz değil miyim, size benim kanımı helâl kılacak bir sebep çıktı mı?" diye buyurdu.

Sonra Talha'ya dönerek, "Ey Talha! Kendi hanımını evinde bırakarak Resûlullah (s.a.v.) m hanımını buraya getirip de onunla birlikte çarpışacak mısın? Sen bana biat etmedin mi?" deyince Talha, "Evet ama kılıç boynumun üzerinde idi" diye cevap verdi. Bununla beraber Hz. Ali'nin sözlerinden üzülerek Hz. Talha'ya kararsızlık ve pişmanlık geldiği de söylenir.

Soma Hz. Ali, Hz. Zübeyr'e dönerek, "Ey Zübeyr! Hatırında mıdır ki, bir gün Resûlullah (s.a.v.) sana hitaben: 'Sen zâlim olduğun hâlde Ali ile vuruşacaksın' diye buyurmuştu" deyince hadîs, Zübeyr'in hatırına geldi. Sanki derin bir uykudan uyanıp da kendine geldi. "Evet ya Rab" dedi ve "Eğer bu hadîs önceden hatırıma gelseydi buraya gelmezdim, Allah'a yemin ederim ki, hiçbir zaman seninle vuruşmam" diye yemin etti.

Bu karar üzere ayrılmdı. Hz. Ali dönüşünde ashabma, "Zübeyr,

sizinle vuruşmamak üzere yemin etti" diye buyurmuş. Zübeyr de arkadaşları yanma varmış, durumu bildirmiş ve Hz. Âişe'ye, "Ne yapacaksın" diye sorunca, "Savuşup gideceğim" diye cevap vermiş. Oğlu Abdullah ise ona itirazla, "iki fitneyi bir yere getirdin. Tam vuruşacakları sırada savuşmak istersin, bu değil, ancak sen Hz. Ali'nin bayrakları altındaki yiğitlerden korktun" deyince Zübeyr, "Ne yapayım, yemin ettim" deyince Abdullah, "Yeminine kefaret ver de yine Ali ile vuruş" diyerek kölesi Mekhui'ü azad ettirmiş olduğu söylenir.

Talha ve Zübeyr, cennetle müjdelenen on kişiden oldukları hâlde görüş ve içtihadlarmda hata ederek, fitnenin büyümesine sebep olmuşlarsa da, olayların geçmişine ve gelişmesine bakılacak olursa, anlaşılır ki, onların bu derece ileri gitmelerine oğulları sebep olmuştur. Özellikle Hz. Zübeyr, yukarda geçen hadîsi hatırlayarak Hz. Ali üe vuruşmamak için yemin etmişken, oğlunun o derece çarpışmak üzerine ısrarı şaşılacak şeydir. Babalar barışmak istiyor, oğulları razı olmuyor. Doğrusu bu ki insana malı ve çocukları büyük fitnedir.

Ashab kendilerini haklı sanarak vuruştuklarından içtihatlarında yanılsalar bile özürlüdürler. Ama dünya için vuruşan başkaları, zâlim oldukları hâlde öldürülmüş olurlar. Öyle olsun, böyle olsun, İslâmî fetihlere yardım edecek olan bunca yiğitlerin birbirini öldürmelerine üzülmemek elde değildir.

Ne garib manzaradır ve nasıl büyük bir fitnedir ki: Hz. Ali, Resûlüllah'ın Halifesi olup oğulları Hz. Hasan ve Hüseyin ve Yâsir oğlu Ammar gibi ashabın seçtiklerinden biri ve Bedir savaşma katılanlardan ve Rıdvan ağacı altında biat eden seçkin sahabeden pek çokları mevcud olduğu hâlde karşısında vuruşmaya hazır olan binlerce âsi de Hz. Talha ve Zübeyr gibi ashabın büyüklerinden değeri büyük iki kişinin emrine bağlı idiler. Onlara yardımcı olan Hz. Âişe'nin bir kardeşi kendi yanında ve diğer bir kardeşi de Hz. Halife'nin emrindeydi.

O zaman Basra halkı üç kısım olup biri Kays oğlu Ahnef ve Husayn oğlu İmran gibi tarafsızdı. Diğeri Hz. Halife'ye ve diğer bir bölümü de Deve Topluluğu'na bağlı idiler. Böylece iki kısma ayrılan kabilelerin bir kısmı, diğer kısmına karşı olarak konmuşlardı. Küfe Mudarîleri Basra Mudarî'lerine ve Küfe Rebia'sı Basra Rebia'sma ve öteki kabilelerin de her kısmı, kendi hemcinsine karşı konup iki taraf, birbirine can düşmanı olarak savaşa hazırlanmışlardı.

Hz. Halife'nin ordusu yirmibin kişiden ibaret iken, Deve Topluluğu'nun emrindeki âsîler otuzbin kişiye yükselmişlerdi.

İki taraf da bu şekilde savaşa hazırlandıkları bir sırada barış yapılmasını kuvvetle ummaktaydılar.

Talha ve Zübeyr, "Biz Ka'ka' ile verdiğimiz karar üzereyiz" diye Hz. Halife'ye haber gönderdiler. Abbas oğlu Abdullah onların yanma gitti. Talha oğlu Muhammed de beri tarafa gelip Hz. Halife'yle görüştü. İki taraf birbirine yaklaştı, barış konuşmalarına girişti. Halbuki Hz. Osman'ın, "Feseyekfîke hümullah..." âyeti üzerine damlamış olan kanı için daha önce Talha ve Zübeyr üe Hanîf oğlu Osman'ın

döktüğü kanlar bir halifenin kan pahası olmayıp daha pek çok kanların dökülmesi durumun bir gereğiydi.

Her ne kadar barış hemen gerçekleşecek gibi görünüyorduysa da, iç yüzünde savaş sebepleri hazırlanmaktaydı. Her iki taraf barıştıkları gibi Hz. Osman aleyhine çıkmış olanların cezalandırılmaları muhakkak olduğundan onların Sebe' oğlu Abdullah, Mülcem oğlu Hâlid ve Mâlik Ester gibi reisleri kendilerinin kurtuluşu için iki tarafı savaşa tutuşturmak üzere gece toplanıp konuşarak verdikleri karar üzere hemen Deve Topluluğu üzerine saldırmışlar ve işin aslından kimsenin haberi olmadığı için, her kabile karşısındaki hemcinsiyle vuruşmaya başlamışlar.

Hz. Talha ve Zübeyr, sağ ve sol kollara adamlar göndermişler. Kendileri de askerin ortasına gelip, "Bu ne?" diye sormuşlar. Halk da, "Kûfeliler geceleyin bizi bastı" diye cevap vermişler. İkisi de, "Ali, kan dökmedikçe vazgeçmeyecek" diye onun hakkında kötü zanda bulunmuşlar.

Hz. Ali bağırtıları işitince, "Bu ne?" diye sordu. Sebe'iyye güruhu ise onun yanına bir casus göndermişlerdi. İşte o casus Hz. Ali'ye, "Ne olduğunu bilmiyoruz. Deve Topluluğu'nun bir bölümü geceleyin bizi bastı, biz de uzaklaştırdık ve Deve Topluluğu'nu vuruşmaya hazır bulduk" diye cevap verdi.

Onun üzerine Hz. Ali, sağ ve sola memurlar gönderdi ve, "Talha ve Zübeyr, kan dökmedikçe bu işten vaz geçmeyecekler" dedi.

Sûr oğlu Ka'b da Hz. Âişe'nin yanma gitti ve onu evinden çıkardı. Adı geçen devenin üzerine bindirdi. Mahfesine zırhlar giydirdi. Devenin yularından tutup yederek şehir dışında kavgayı işitecek bir yere getirdi. İki taraf sebebi birbirine yükleye dursun, artık askerin önünü almak mümkün olmayıp yer yer birbiri üzerine saldırdılar ve çok şiddetli ve kanlı bir çarpışmaya başladılar. Böylece Sebe'iyye güruhu da muradına erdi.

Hz. Zübeyr, Hz. Ali ile vuruşmamak üzere yemin etmişken oğlu Abdullah onu alıkoymuştu. Bu sefer ansızın çarpışma çıkınca ne yapacağını şaşırmış ve hemen oğlu Abdullah'ı çağırmış, "Bugün ya zâlim, ya mazlum öldürülecek. Ben zannediyorum ki mazlum olarak öldürüleceğim. En büyük tasam borçlarımdır. Mallarımı sat, borçlarımı ver" demiş ve ister istemez harb meydanına atını sürmüştü.

Ebu'l-Yakzân yani Yasir oğlu Ammâr, kargı ile Hz. Zübeyr'in üzerine hamle etti. Zübeyr de onun hamlesini savuşturdu. Fakat hayrette kaldı ve derin fikirlere daldı. Çünkü Resûl-i Ekrem (s.a.v.),ı "Her kim Ammâr'a düşmanlık ederse, Allah onu sevmez" diye buyurmuş ve bir gün, "Vâh vâh Ammar'ı âsi bir topluluk öldürecek" demiş ve yine bir gün, "Ammâr! Sana müjde. Seni âsi bir topluluk öldürecek" diye Ammar'ı şehitlik ile müjdelemişti.

Bu hadîslerin gösterdiğine göre Ammâr, eğer bu vuruşmada öldürülecek olursa Deve Topluluğu'nun âsi oldukları anlaşılacak. Zübeyr ise onları haklı sanmakla onlara karışmıştı.

Ammâr (r.a.), Hz. Zübeyr üzerine kargısını doğrulttukça Zübeyr onu savardı. Fakat karşılık olarak onun üzerine hamle etmezdi. Yoksa Ammâr, pek ihtiyar ve zayıf bünyeli olup Zübeyr ise kılıç vurmakta son derece usta ve ünlü bir asker olduğundan istese bir vuruşta Ammâr'ı kargısıyla beraber yere düşürürdü.

Ammâr da Zübeyr gibi cennetle müjdelenmiş değeri büyük birine kıyamazdı. Fakat Hz. Ali'nin haklı olduğunu bildiğinden dinî görevini yerine getirmek için kendisini vuruşmaya mecbur görüyor ve Zübeyr'in üzerine arka arkaya hamle ediyordu. Zübeyr ise ona saldıramadığmdan, "Ey Ebu'l-Yakzân! Beni öldürmek mi istiyorsun?" deyince Ammâr da, "Hayır. Seni öldürmek istemem. Fakat buradan savuş git" dedi. Zübeyr ise buraya geldiğine pişman olduğundan hemen savuşup gitti.

Bu sırada ise iki taraf her koldan birbiri üzerine hücum ederek vuruşma pek çok kızıştı. Askerin korkunç bağırtıları ve acı acı feryadlan arasında çekirge alayı gibi havada uçan okların vızıltısı işitilmez oldu. Atların ayakları altından kat kat kalkan tozlardan hava boz bulanık olup göz gözü görmez oldu. Kılıçlar ise bulut içinde parıldayan şimşekler gibi parlayıp gözleri kamaştırıyordu.

Sonunda Halife'nin askeri üstün geldi ve Deve Topluluğu fena hâlde bozuldu. Dağınık ve perişan olarak Basra'ya doğru kaçıp Halife'nin askeri ise onları takip ediyordu.

O sırada Talha, tereddüt ve hayrete düşerek safların arasına çekilip durmaktaydı. Ansızın kendisine bir ok dokundu. Yarası pek ağır olduğundan şehrin içine götürüldü. Talha ise boynunda biat olmadığı hâlde âhirete gitmekten korkmakla Hz. Ali'nin askerlerinden birine rastlayınca, "Sen Hz. Halife'nin ashabından mısın?" deyip o da, "Evet" demekle, "Elini ver. Onun için sana biat edeyim" diyerek vasıta ile Hz. Ali'ye biat etmiştir.

Basra'ya girerken pişmanlığı belirtici beyitler okuyordu. Bir harab eve yerleştirildi. Kanı dindirilemeyip çok çekmeksizin ölmüştür. Bu oku atan, Hakem oğlu Mervan'mış. Talha'yı Hz. Osman'ın katillerinden saydığı ve öyle bildiği için, bu kargaşalığı fırsat bilerek hemen bir ok atıp onu şehit etmiş ve Hz. Osman'ın oğlu Eban'a "Babanın katillerinden bazısını öldürdüm. Artık intikam sevdasına düşmem" demiş.

Hz. Âişe'ye gelince: Şehir dışında adı geçen deve üzerinde dururken, büyük bir feryad ve figan işitince yanındakilere "Bu ne" demiş. "Askerin feryadı" demişler. "Hayır mı, şer mi?" diye sormuş. "Şer" diye cevap vermişler. İşte o sırada Zübeyr (r.a.) çarpışma alanından savuşup Hz. Âişe'nin önünden geçerek Sibâ vadisine doğru gitmiş ve arkasından bozgun asker gelip çatmıştı.

Hz. Zübeyr bir kölesiyle beraber Sibâ vadisine giderken Kays oğlu Ahnef'in askeri yanından geçtiği zaman bir adanı gelip, "İşte Zübeyr gidiyor" deyince Ahnef de, "İki askeri birbirine düşürüp de kendisi döndü mü?" demiş.

Orada bulunan Cürmüz oğlu Amr, Zübeyr'in arkasına düşmüş ve iki arkadaşıyla beraber koşarak Sibâ vadisinde Zübeyr'e yetişmiş. Namaz kılmak için hayvanlarından indiklerinde Cürmüz'ün oğlu Hz. Zübeyr'in arkasına kalarak hemen onu zırhının yakasından vurup şehit ettikten sonra kümemi alıp Ahnef'in,yanına gelmiş ve durumu anlatmış.

Ahnef, "İyi mi ettin, fena mı bilmem" deyince Cürmüz'ün oğlu, o kılıcı Hilâfet makamına getirdi ve Zübeyr'in katili olduğunu perdeciye haber verip Halife'nin huzuruna girmek için izin istedi. Perdeci içeri girip durumu anlatmca Hz. Ali, "Resûlullah'dan (s.a.v.) işittim 'Zübeyr'in katilini ateşle müjdeleyiniz' diye buyurdu. Haydi var, Cürmüz'ün oğluna cehennem üe müjde ver" dedi.

Cürmüz'ün oğlu, Zübeyr'i öldürdüğünden dolayı müjdesinin karşılığı olarak Hz. Ali'den bol bir bahşiş umarken öyle bir çirkin müjdeyi alınca öfkelenerek küçültücü sözler söyleyerek cehennem olup gitmiştir.

Hz. Âişe'ye gelince adı geçen "Asker" adlı deve üzerinde ve bir yedek ordusu yerinde durup kendi askerinin perişan olarak geldiklerine üzülerek bakıyordu. Bozgun asker, Basra'ya kadar gelince deveyi ve yanında atlıları görünce dönüp orada toplandılar. Kendilerini derip topladılar ve tekrar savaşa hazır olarak saf bağladılar.

Hz. Halife'nin öncüleri ise oraya yaklaşmış olduğundan Hz. Âişe, Sûr oğlu Ka'b'a bir Kur'an verip, "Devenin yularını bırak da ileri git ve halkı buna çağır" dedi. Ka'b ilerledi ve gelenleri Kur'an'a çağırdı. Sebe'iyye güruhu onu okla vurup öldürdüler ve Hz. Âişe'nin mahfesini oka tuttular. Hz. Âişe feryad ile etraftan yardım istedi. Sağa sola adamlar gönderip halkı savaşa teşvik etti.

Mudar kabüesinin Basrahları ile Kûfelileri ilerlediler ve devenin önünde birbiri üzerine hücum ettiler. Böylece tekrar kanlı bir vuruşmaya başlandı. Kûfe'nin ileri gelenlerinden olup Küfe Mudarî'leri ile beraber bulunan Suhan oğlu Zeyd ve kardeşi Seyhan şehit oldu. Biraderleri Sunan oğlu Sa'sa'a yaralandı ve vuruşma gittikçe kızıştı. Kûfe'nin Yemenlüeri üe Rebîa'sı geri kalmışlarken ilerleyip şiddetli bir çarpışmaya giriştüer. İki tarafın kahramanları "Sabır ve sebat" diye bağrıştılar. ,

Askerin okları bitti, kargılarla uruştular. Kargıları kırıldı, göğüs göğüse geldiler ve sonra sert bir kılıç vuruşmasına giriştiler. Arka arkaya bayraktarlardan biri düşünce yerine diğeri geçerdi. Böylece bayraklar altında pek çok adamlar öldü. Nice evler kapandı. Vuruşma devenin önüne geldi. Deve, bir sancak yerine geçti. Yularını tutanlar düştükçe yerine başkaları geçerdi. Böylece devenin yuları üzerinde yalnız Kureyş'den kırk kişi öldürüldü. Hakem oğlu Mervan ile Zübeyr oğlu Abdullah yaralandı.

Ezd kabilesinden bir adam devenin yularını tutarken ev halkından onüç kişi ile beraber öldürüldü. Kısaca devenin yuları üzerinde nice eller kesildi ve nice canlar bedenden ayrıldı. Sonunda Hz. Ali,

"Devenin ayaklarının sinirlerini kesin, deve yere düştüğü gibi Asiler dağdır" diye bağırdı. Hemen askerden biri devenin ayağına vurdu. Deve bir yanma devrilirken pek şiddetli ve acip bir bağırtı ile haykırdı. Deve düşer düşmez âsiler dağılıp kaçmaya yüz tuttular. Hemen Hz. Ali'nin emriyle dellâllar, "Kaçanların arkasına düşmeyin, yaralıları öldürmeyin, evlere de girmeyin" diye bağırdılar.

Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir oğlu Abdullah'ı çağırdı, "Git, Âişe için bir çadır kur ve yarası beresi var mı, bak da haber getir" diye buyurdu. Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed ve Yasir oğlu Ammâr (r.a.) gittiler, devenin üzerindeki mahfeyi yüklenip ölüler arasından çıkardılar ve boş bir yere getirdiler. Mahfeye o kadar ok saplanmıştı ki kirpiye dönmüştü. Fakat üzerinde zırh olduğundan oklar içeri işlememişti. Sonra Hz. Halife, Hz. Âişe'nin yanma gitti. Hâl ve hatırını sordu. Sonra Küfe ileri gelenlerinden bazılarıyla Ka'ka' (r.a.) gidip görüştüklerinde Hz. Âişe, "Keşke bundan yirmi sene önce ölmüş olsaydım" dedi. Akşam olunca Hz. Âişe'yi kardeşi Muhammed alıp Basra içinde bir konağa götürdü ki orada birtakım kadınlar ağlıyorlardı. Çünkü konak sahibi Hz. Âişe tarafında ve kardeşi Hz. Ali tarafmda bulunup ikisi de vuruşmada öldürülmüşlerdi.

Geceleyin yaralılar, ölüler arasından birer birer sıvıştılar ve Basra'ya girip evlerine eriştiler, çoluk çocuklarıyla görüştüler. Ertesi gün Hz. Ali, ölüleri dolaştı. Hz. Talha'yı toz toprak içinde yatar görünce ağlamağa başladı. Yüzünden tozları silerek, "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn. Vallahi ben bir Kureyşî'yi böyle yere düşüp serilmiş görmek istemezdim" diyerek çok üzüldü. O sırada Talha oğlu Muhammed'i de ölüler arasında görüp ve ona da başkaca üzülüp ağladı.

Sonra Hz. Ali, ölülerin defnine izin verdi. Basra halkı şehirden çıkıp ölülerini gömdüler. Hz. Halife askerinin şehitleri ile Deve Topluluğu'nun ölüleri sayıldı. Toplamı onbine çıktı. Evvelce de üçbin kadar adam öldürülmüş olduğundan Deve olaylarında öldürülenlerin toplamı onüç bine kadar yükselmiştir. Asker elinde ne kadar mal varsa Hz. Ali onları toplattı. Basra mescidine gönderdi. Üzerinde devlet damgası olanlarından başkasını sahiplerine' verdi.

Hz. Ali'den Deve Topluluğu'nun durumu sorulduktan, "Din kardeşlerimiz olup üzerimize, âsî olarak yürüdüler" dedi. imam A'zam Ebu Hanîfe Hazretlerinden rivayet edilmiştir ki, "Hz. Ali'nin emirleri ve yaptıkları hakkında bilgimiz olmasaydı, âsîler hakkında ne muamele yapılması lâzım geleceğini bilemezdik" demiş. Kâfirlere üstün gelindikte malları gaziler arasında bölüştürülür, çoluk çocukları tutsak edilegeldiğine kıyas edilerek bazıları, Deve Topluluğu hakkında da o şekilde muamele olunmasını istediklerinde Hz. Ali "Âişe kimin payına düşecek" diyerek onları susturmuş olduğu rivayet edilmiştir.

Olay sonunda Kays oğlu Ahnef, Sa'doğulları kabilesiyle beraber gelip Hz. Halifeye itaatlerini bildirdiler.

Deve olayı, Cemaziyelahir ayının ortalarında perşembe günü olup üç gün Hz. Ali, Basra dışında kaldıktan sonra pazartesi günü urlu in içine girdi. Bütün Basra halkı, hattâ yaralıları bile bayrakları nltında gelip ona biat ettiler. Soma Hz. Halife, Abbas oğlu Abdullah'ı Basra vahşi yaptı. Basra ileri gelenlerinden Ebîh oğlu Ziyad'ı haraç ve Devlet Hazinesi üzerine memur etti. Onun reyine başvurmak üzere Abbas'ın oğluna da emir verdi.

Ebîh oğlu Ziyad, Arab dâhilerinden ve çok güzel ve etkili konuşan hatıplerindenüi. Hz. Ömer, onu Basra'da bazı makamlarda bulundurmuştu. Sonra Hz. Ali, Hz. Âişe'nin Medine'ye kadar olan yol ihtiyacını hazırladı ve onunla birlikte Basra'ya gelmiş olanların yine birlikte dönmelerine izin verdi ve onu kardeşi Ebu Bekir oğlu Muhammed ile birlikte gönderdi. Hz. Âişe, Basra kadınlarından seçtiği kırk hatunu beraber götürdü. Hareket ettiği gün, Receb ayının başıydı. Hz. Ali gidip onunla vedâlaştı ve bir mil uzaklığa kadar uğurladı. Oğulları Hasan Ve Hüseyin ve Hanîf e oğlu Muhammed ise bir günlük uzaklığa kadar uğurladılar.

Hz. Âişe doğru Mekke'ye gitti ve Hac'dan sonra Medine'ye gidip ölünceye kadar orada yalnızlık köşesine çekilerek kendisinden çıkmış olan bu hatayı hatırlayarak ağlamıştır.

Hz. Talha'nın Hâl Tercümesi

Ubeydullah oğlu Talha (r.a.), Hz. Sıddîk'm çağrısı üzerine en evvel iman eden beş kişiden ve cennetle müjdelenenlerdendir. Uhud çarpışmasında kendisini Resûlullah (s.a.v.) a siper etti, başından yaralandı ve bir kâfirin Resûl-i Ekrem'e salladığı kılıca karşı elini tuttu, ondan eli çolak kaldı.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.), "Talha ve Zübeyr Cennet'de benim komsularımdır" diye buyurmuş ve bu hadîsi Hz. Ali rivayet etmiştir. Hz. Talha, kırmızıya yakın beyaz renkli ve güzel yüzlü ve orta boyluydu. On oğlu ve dört kızı vardı. Ve pek çok serveti olup günde bin akçe geliri vardı. Hz. Osman'ın bazı icraatına şiddetli bir dil ile itiraz ederdi. Fitne çıkarak Hz. Osman öldürülünce son derece üzülerek Hz. Osman'ın kanını istemek yolunda canını feda etmeyi kararlaştırmıştı. Nitekim Deve olayında öldürüldü. Fakat halife askeri tarafından öldürülmeyip Mervan'ın hainlikle attığı bir ok ile mazlum olarak şehit oldu. O zaman yaşı altmışı aşkmdı.

Hz. Zübeyr'in Hâl Tercümesi

Cennetle müjdelenmiş olan Zübeyr (r.a.) in babası olan Avvam, Hz Peygamber'in hanımı olan Hz. Hatice'nin kardeşidir. Anası da Resul-u Ekrem'in halası ulan Abdi'l-Muttalib kızı Safiyye'dir. Genç

iken Hz. Ebu Bekir'den az sonra iman etmiştir. En evvel iman eden lerin dördüncüsü, yahut beşincisidir. Önce Habeşistan'a sonra Medı ne'ye hicret etmiştir.

İslâm'da ilk önce Allah uğrunda kılıcını sıyıran odur. Resûlullah (s.a.v.) buyurmuş ki: "Her peygamberin yardımcısı vardır. Benim ile yardımcım, Avvam oğlu Zübeyr'dir." Orta boylu, esmer, hafif sakallı, semizce ve bünyesi kuvvetli idi. Hz. Ebu Bekir'in büyük kızı Esma'yı alıp ondan Abdullah, Asım, Urve ve Münzir adlı dört oğlu ve Ümmü'l-Hasan isimli kızı doğmuştur.

Bin kölesi vardı. Ona haraç verirlerdi. Getirdikleri haraçtan bir dirhemini evinde alıkomayıp yanında bulunanlara dağıtırdı. Mısır'-da ve Kûfe'de birer ve Basra'da iki ve Medine'de onbir evi vardı. Daha pek çok emlâk ve arazisi vardı. Medine'nin yükseklerinde vaktiyle yüzyetmişbin dirheme satın almış olduğu geniş arazi, terekesinden bir milyon altıyüzbin dirheme satılmış ve parası alacaklılarına verilmiştir.

Deve olayında vuruşmadan çekilip Sibâ'a vadisine gelindiğinde tbni Cürmüz adlı lanetlenmiş kişi, onu hâince vurup şehit etmiştir. Yaşı yetmişi aşmıştı (r.a.).

Bâzı Ölümler

Eskiden Mısır valisi olan Ebu Serh oğlu Sa'd oğlu Abdullah ki, Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra Askalan'da yalnızlık köşesine çekilmişti. Hz. Ali ve Muaviye'den birine biat etmeksizin bu sene ölmüştü.

Mısır'dan Hz. Osman aleyhine gelmiş olan isyancıların başlarından Udeys oğlu Abdurrahman ki, Rıdvan ağacı altında biat edenlerdendir. O da bu sene ölmüştür.

Bedir çarpışmasına katılanlardan Maz'un oğlu Kuddâme ve Dabbetü'l-Fihri oğlu Ebu Amr oğlu Amr da bu sene ölmüşlerdir (r.a.).

Hz. Ali'nin Basra'dan Kûfe'ye Gidişi ve Şam'dan Başka Vilâyetlerin Biati

Hz. Ah, Deve Topluluğu'nun mallarını ganimet malları gibi, askerler arasında bölüştürmediğinden dolayı Sebe'iyye güruhu hoşnud olmaddar. "Âsîlerin kanlarım döküp de mallarını haram ve bizi ganlmetden yoksun kılmaya sebep nedir?" diyerek Hz. Ali'yi yerer oldular ve Hz. Ali'den izin almaksızın kalkıp Kûfe'ye geldiler.

Hz Ali, Basra taraflarının durumunu düzeltmek için bir süre Basra'da kalmak nlyetindeykcn, belki Sebe'lyye'nin bir çeşit kötü ni-

yetleri varsa, onlara meydan vermemek üzere hemen o da Basra'dan Kalkıp Kûfe'ye gelmiştir.

Irak, İran, Horasan, Yemen, Yemame, Hicaz ve Mısır vilâyetleri halkı Hz. Ali'ye biat ve itaat etti. Fakat Şam valisi Muaviye biatten kaçınmış, Şamlılar da ona uymuşlardır.

Bundan dolayı Hz. Ali, Muaviye'yi biat ve itaate çağırmak ve kabul etmezse Şam üzerine yürümek niyetinde bulunduğundan, ona göre lâzım gelen hazırlıklara başlamıştır.

İran Olayları

Deve olayından sonra Attabü'l-Haytî oğlu Müske ve Fudaylü'l-BÜTCÛmi oğlu İmran Arab serserilerinden bir kalabalık ile birlikte Hz. Halife'nin itaatinden çıkarak Sicistan'a gittiler. Bazı şehirleri ele geçirdiler. Hz. Ali onlara Cüz'i't-Tâî oğlu Abdurrahman'ı gönderdi.

Müske, onu öldürmekle Hz. Ali Sicistan'a bir vali göndermek için Baara Emîri Abbas oğlu Abdullah'a yazılı-emir gönderdi. İbni Abbas da Kasü'l-Anberî oğlu Rib'ıy'ı vali tâyin edip dörtbin askerle Sicislan'a gönderdi. Ebu'l-Hurri'l-Anberî oğlu Husayn da onunla beraber İdi.

Sicistan'a vardıklarında Müske onlarla savaşa tutuştu. Fakat kendisi öldürüldü. Askeri dağıldı. Rib'ıy Sicistan'ı eline geçirdi ve Sırı;.!an şehirleri düzene kavuştu.

Yine o sırada Nişabur tarafında da isyan çıktığından Hz. Ali Kurır oğlu Huleyd'i oraya göndermiştir.

Ebu Huzeyfe Oğlu Muhammed'in Durumu

Ashabın büyüklerinden Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin dayısı olan Ebu Huzeyfe (r.a.) Yemame vuruşmasında şehit olunca oğlu Muhammed küçük kalmakla Hz. Osman onu alıp öz çocuğu gibi terbiye etmişti.

Bir gün sarhoş olunca Hz. Osman ona içki içme cezası vurdu. Ondan sonra kendisi tövbe ve istiğfar ederek zühd ve takva yolunu tuttu ve ibadetle uğraşır oldu.

Hz. Osman'dan valilik isteyince, "Sen valiliğe uygun değilsin" dediğinden, din uğrunda çarpışmak için Mısır'a gitmek üzere izin aldı onun üzerine Mısır'a gidip Mısır valisi Ebu Serh'in oğlu ile deniz lavaşlarında bulundu. Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed ile birleşip ikili de zühd ve salâh meslekinde oldukları için, halk arasında hürmet gördükleri hâlde Ebu Serh'in oğlu ve onu vali ettiği için Hz. Osman hakkında dil uzatıp söylenmeye başladılar.

Ebu Serh'in oğlu, onlardan şikâyet yolunda Hz. Osman'a bir yazı gönderdi. Hz, Osman ona yazdığı cevapta., "Kbu Bekir'in oğlunu

babasına ve Aişe'ye bağışlamalı,. Ebu Huzeyfe'nin oğlu ise benini oğul luğumdur ve bir Kureyş yavrusudur" diye buyurdu. Buna cevap Ola rak Ebu Serh'in oğlu, "Bu yavru büyüdü, tüylendi. Uçması kaldı" di ye tekrar yazı gönderince Hz. Osman, Ebu Huzeyfe'nin oğlunun gel meşini temin için kendisine otuzbin dirhem ve bir yük elbise gönder di.

Ebu Hüzeyfe bunları mescide götürdü, meydana koydu ve "Ey Müslüman cemaati! Osman'a bakın. Bana hile edip din işinde kayıtsızlık etmek için bana rüşvet veriyor. Ben dinimi dünyaya değişir miyim?" yollu sözler söyleyerek halkın zihinlerini heyecana getirdi. Halk artık Ebu Huzeyfe'nin oğluna evvelkinden çok saygı gösterip hürmet etmeye başladı. Hz. Osman'a da dil uzatır, aleyhinde bulunur oldular. Daha sonra Mısır'da Hz. Osman aleyhine çıkan âsîler ile Ebu Bekir oğlu Muhammed, Medine'ye gidince Ebu Huzeyfe'nin oğlu Mısır'da kalmış ve yukarıda anlatıldığı üzere hükümeti ele almış ve kendi kendine Mısır'a vali olmuştu.

Hz. Ali, Halife olup eyâletlere valiler tâyin edip gönderdiği sırada Mısır'a da Sa'd oğlu Kays'ı vali yapmakla, Ebu Huzeyfe'nin oğlu, Hz. Ali'ye de gücendi ve bin kadar adamıyla Mısır'dan çıkıp Gazze'yc geldi ve iki tarafın da ilgi ve sevgisinden yoksun oldu. Sonradan Şam valisi Muaviye'nin eline düşüp bir süre onun hapsinde kaldı.

Sa'd Oğlu Kays'ın Görevden Alınarak Yerine Ebu Bekir Oğlu Muhammed'in Mısır Valisi Yapılması

Hz. Ali, Sa'd oğlu Kays'ı (r.a.) Safer ayında Mısır valisi tâyin ederek, "Askerle Mısır'a git" demişti. Kays ise, "Medine'den götüreceğim askerle Mısır'a giremezsem bundan sonra giremem. Bu askeri burada bırakayım. Sen onları önemli işlerinde kullanırsın" dedi ve yedi nefer adamıyla çıkıp gitti. Mısır'a vardı, minbere çıktı, memuriyetine dair olan Hz. Ali'nin emrini okudu ve sonra hutbesinde, "Ey insanlar! Biz, Peygamberimizden sonra en hayırlı bildiğimiz kişiye biat ettik. Siz de ona Allah'ın kitabı ve Resûlüllah'ın sünneti üzere biat ediniz" dedi.

Mısır halkı, hemen Hz. Ali'ye biat ve Kays'a itaat ettiler. Kays da Mısır eyaletini idaresi altma aldı. Her tarafa memurlar gönderdi.

Ancak Harebta yöresinde Haris oğlu Yezid ve Muhallidi'l-Hazrecî oğlu Mesleme (r.a.) ve onlara uyan bir topluluk, Hz. Osman'ın kanını istemekte ısrar ederek biat etmediler.

Haris oğlu Yezid Bedir çarpışmasına katılanlardandır. Muhal hd oğlu Mesleme de, Mısır'ın fethinde bulunup orada oturan ve son radan Muaviye tarafından Mısır vc Mağrib yani Kuzey Afrika valisi tâyin edilen ünlü bir adamdır. Kay.-,, onları biat ve itaate zorlusu Şanı

valisi Muaviye'ye uymaları akla gelebileceğinden üzerlerine varmadı ve onları, yüzlerine gülüp dost gözükerek kullandı.

işte Sa'd oğlu Kays, böylece Mısır vilayetini eline geçirerek devlet gelirlerini çekişmeye meydan vermeden toplar oldu.

Muaviye, biat ve itaatten kaçınmakla Hz. Ali'nin Şam üzerine hareketi açık olduğundan, Muaviye ona karşı çıkmak niyetinde idi. O hâlde ise arkasından Kays da Mısır askeriyle yürümek ihtimali ve düşüncesi Muaviye'yi endişelendiriyordu. Çünkü Kays, ensarın büyüklerinden olan Ubade oğlu Sa'd'm oğluydu. Kavminin yanında hürmet edilen biriydi. Üstelik cesur, cömert ve kerem sahibiydi. İşlerinde tedbirli, hile ve aldatma yollarını bilirdi. Resûl-i Ekrem ile birlikte ensarın bayrağını çekerdi. Hz. Peygamber'in özel hizmetinde bulunurdu. Gerçekten Arab'ın dâhilerinden idi.

Bundan dolayı Muaviye, Kays ile mektuplaşmaya girişti. Pek çok iyi ve ürkütücü vaatlerle onu kendi tarafına çekmeye çalıştı. Kays da ona aldanır gibi görünerek ve ipucu vermeyerek onu aldatmaya çalışırdı. Kısaca bu iki zeki kimse, birbirini aldatmaya çalıştılar ise de ikisinin de çalışmaları sonuçsuz kaldı.

Muaviye, Kays'ı kandıramayacağını anlayınca hilâfet tarafını kandırmaya kalkıştı. Şamlılara, "Kays'm aleyhinde olmayınız. O bizimdir. Görmüyor musunuz, sizin kardeşleriniz olan Harebta yiğitlerini besliyor ve onlara hediyeler veriyor ve bize gizlice mektupları geliyor" dedi. Kays'ın ağzından Hz. Osman'ın kanını istemekte beraber olduğuna dair bir mektup düzdü ve onu Şamlılara okudu.

Bu düzme haberleri, casuslar aracılığıyla Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed ve Ebu Talib oğlu Cafer oğlu Muhammed işittiler ve Hz. Ali'ye bildirdiler. Hz. Ali hemen oğulları Hasan ve Hüseyin ile Cafer oğlu Abdullah'ı çağırdı ve durumu onlara bildirdi. Cafer'in oğlu, "Ey Halife Hazretleri! Şüpheli yolu bırakarak, şüphesiz yola git. Kays'ı Mısır'dan al" dedi. Hz. Ali, "Ben bu haberleri doğru kabul edemem" dedi.

O sırada Harebta yöresinde tarafsız kalan topluluk hakkında hoşgörüyle karşılandığına dair Kays'm mektubu geldi. Cafer'in oğlu, "Korkarım, bu da Kays'm onlar hakkında bir izni olmasın. Kays'a emret, «O kalabalık ile vuruşsun»" dedi. Hz. Ali de Kays'a o mânâda yazılı-emir gönderdi. Kays, buna cevap olarak yazıp gönderdiği mektupta, "Şaşarım ki sana zararı olmayan bir kavim ile vuruşmamı emrediyorsun. Onlarla çarpışmaya kalkışırsan düşmanlarına yardımcı olurlar. Madem ki yalnızlık köşelerindedirîer, doğru fikir onları halleri üzere bırakmaktır" diye cevap verdi.

Hz. Ali, bu mektubu okuyunca Cafer'in oğlu, evvelki fikrini tekrar ve Kays'ın yerinden alınarak yerine Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed'in tâyinini hatırlatmakla Hz. Ali de Sa'd oğlu Kays'ı Mısır valilliğinden alarak yerine Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed'i tâyin etti.

Cafer'in OğlU, amcası olan Hz. Halife'ye sâdık olmak tabiî ise de, tecrübesizliği dolayiSİyle Arap dâhileri arasında dönen hile dolaplarını lo.ıayaınadığnıdan amcasını böyle bir yanlış yola düşürmüştü.

Ebu Bekir oğlu Muhammed, Mısır'a varıp üstündeki Hz. Ali'nin emrini halkın önünde okuduktan sonra, bir güzel hutbe okumuş ve eyalet işlerinin görülmesine başlamıştır.

Sa'd oğlu Kays, bu muameleden üzülerek hemen Mısır'dan hareketle Medine'ye gitti. Hakem oğlu Mervan o zaman Medine'de bulunuyordu. Kays'a kötü muamelede bulunarak onu gücendirdiğinden Kays da Hanif oğlu Sehl üe beraber Medine'den çıkıp Hz. Ali'nin yanma geldiler.

Muaviye, Kays'm bu şekilde Hz. Ali yanma gittiğini haber alınca Mervan'a azarlayıcı bir mektup yazıp, "Ali'ye yüz bin asker ile yardım etsen bana göre Kays'm Ali yanma gitmesinden daha iyi olurdu" diye azarlamıştır. Gerçekten Sa'd oğlu Kays gibi dâhilerden ve Arab'ın eşraf ve yiğitlerinden bir adamın bir orduda bulunması pek büyük bir kuvvet idi.

Sa'd oğlu Kays, Hz. Ali ile görüşüp durumun iç yüzünü etraflıca anlatınca Hz. Ali, dühâtm (*) yani cin fikirli, zeki kimselerin bu gibi hilelerinden dolayı böyle önemli işlerde çok zahmet ve zorluklar çekileceğini anlamış ve Kays'm arzettiklerini olaylar birer birer doğruladıkça onun hakkında emniyet ve itimadı artmıştır. Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed'e gelince: İşe başlamasından bir ay sonra Harebta yöresinde tarafsız duran halka, "Ya itaat ediniz, yahut bu ülkeden gidiniz" diye haber gönderdikte, "Şimdilik bizi bırak, bakalım işin sonu nereye varacak anlayalım" demişlerse de Muhammed onların özürlerini kabul etmediğinden onlar da silâha sarıldılar ve Mısır valiliğinin başına büyük belâ oldular.

İşte böylece Mısır eyaletinde Muaviye'ye birçok tarafdar çıkmış ve aşağıda anlatılacak Sıffîyn olayına değin Mısır'ın durumu çekişmede kalmıştır.

Fayda

Deve olayında Ebîh oğlu Ziyad Basra'da yalnızlık köşesine çekümiş olup, olay sonunda Hz. Ali, onu Basra maliye işleri müdürü yapmıştı. Bu sırada Ziyad'm adı söylenmez olduğundan Araplar beş kişiye "dühât" dediler. Bunlar adı geçen Muaviye, As oğlu Amr, Mugîre ile Ubade oğlu Sa'd oğlu Kays ve Verka oğlu Büdeyl oğlu Abdullah'tır.

Büdeyl oğlu Abdullah, Hz. Ali'nin yanındaydı. Sa'd oğlu Kays da Mısır valiliğinden ayrıldıktan sonra Hz. Ali'nin yanına gelmişti. İkisi de hikmetlice lâtif hileler ile büyük işlerin üstesinden gelir adamlardı. Fakat Hz. Ali'nin âücenaplığı öyle hüelerle iş görmeye engeldi.

(*) Dühat: Dâhiyeler demektir. Dâhiye: Çok zeki, açık fikirli ve güzel tedbirli adama denir ki, dilimizde "Cin fikirli" devimi kullanılır.

Araplar öteden beri dört kişiye Dühât-ı Erbea yani dört zeki kimse derlerdi ki: Muaviye, As oğlu Amr, Şube oğlu Mugîre ve Ebîh oğlu Ziyad'dır.

Çünkü hilafetin saf suyunu bulandırmaya razı değildi. Ne çare ki, dünyanın durumu bulanmış; hile ve desise ile iş görülmeye başlanmıştı.

Şube oğlu Mugîre, kendi şehri olan Taif'de yalnızlık köşesinde olup durumun gidişatına bakmaktaydı.

AS oğlu Amr da Filistin'deki evinde yalnız yaşarken, bu sırada Muaviye yanma gelip bu iki zeki adam birleşmiştir.

As Oğlu Amr'm Muaviye'ye Uyması

Hz. Osman evinde sarılınca As oğlu Amr işin nereye varacağını ı eskin görüşüyle çıkararak oğulları Abdullah ve Muhammed ile birlikle Filistin'e gelip evinde kapanıp kalmıştı. Hz. Osman'ın şehit olduğu haberini alınca kadınlar gibi ağlamaya başlamış ve Talha'nm halifeliğini arzularken, Hz. Ali'nin Hilâfete seçilmiş olduğunu işitince pek çok üzülmüş ve tasalanmış. Talha ve Zübeyr'in Hz, Ali aleyhine çıkışlarını işitince ümide düşmüşken, Deve olayında Hz. Ali'nin zaferi haberini alarak derin düşüncelere dalmış. Sonra Şam valisi Muıvlye'nin Hz. Ali'ye muhalefet üzere olduğunu işittiği zaman, "Nasıl hareket edelim?" diye oğulları Abdullah ve Muhammed'den sormuş.

Abdullah ki babasından önce İslâm ile şereflenmişti. Sahabenin faziletli ve fakîhlerinden değeri büyük bir adamdı. "Resûlullah (s.a. v.), IIz. Ebu Bekir ve Ömer senden razı oldukları hâlde âhirete gittiler. Halk bir fikir üzerinde birleşinceye kadar sen evinden dışarı çıkmamalısın" diye babasına öğüt vermiş.

öteki oğlu Muhammed ki, babası gibi Arap yiğitlerinden idi. Bahasına, "Sen bu kavmin ulularındansın. Sensiz bu işin sonuçlanması lâyık mı?" deyince Amr, "Ey Abdullah! Sen bana âhiretee hayırlı olan hâl ve hareketi gösteriyorsun. Muhammed de dünyaca yararlı olan yola kdavuzluyor" demiş.

Sonra şan ve mevki hırsı ile Şam'a gitmeyi kararlaştırmıştı. Gerçi Abdullah o tarafa gitmekten kaçınarak, "Bari Kûfe'ye gidelim" demişse de Amr, "Ali'nin yiğitliği ve fazileti ve İslâmda kıdemi ve Itesûlullah'a yakınlığı dolayısiyle bizim gibilere ihtiyacı yoktur. Bizim işimize Muaviye elverir. Evlâdın ana-babaya itaati de vaciptir. Haydi kalkın gidelim" demiş ve Abdullah'a bir gün Resûl-i Ekrem (s.a.v.), "Babana itaat et" diye buyurduğundan o da her hususta babasına itaat edegelmiş olduğundan Amr, iki oğlu ile birlikte Şam'a geldiler.

Muaviye, üçüne de ihsanlarda bulunmuşsa da Abdullah, Ali'ye meyilli ve onu sevdiğinden Muaviye'nin ihsanını kabul etmediği söylenir. Amr görmüş ki Şam halkı Hz. Osman'ın kanını istemekte ısrar edlyorlıı Onlara, "Siz haklısını/." diyerek kararlarını kuvvetlendir-

miş ve muzaffer olunduğu takdirde kendisi Mısır valisi olmak şartiyle Ali aleyhine Muaviye ile birleşmiştir.

Hz. Ömer Oğlu Ubeyduüah'n Şamlılara Katılması

Hz. Ömer'in oğlu Ubeydullah haksız yere Hürmüzân'ı öldürdüğünde Hz. Osman, onun diyetini verip Ubeydullah'ı kısastan affetmişse de, Hz. Ali, kısas işinin yerine getirilmesi görüşünde bulunmuş olduğundan dolayı Ubeydullah, ondan korkup çekindiğinden onun yanma varamayıp Şam'a gelerek âsîlere karışmıştı.

Ubeydullah'm milletçe büyük kardeşi Abdullah kadar şan ve haysiyeti büyük değilse de, kendisi Arap yiğitlerinden olup, babasının nâm ve sânı ise pek büyük olduğundan Muaviye onu kendi maksadının revaç bulması yolunda kullanmak istemiştir.

Muaviye, Ubeydullah'ı özel meclisine çağırarak, Hz. Osman'ın mazlum olarak öldürüldüğünden söz ederek, minberde bu konuya dair Hz. Ali'yi itham edecek sözler söylemesini emredince Ubeydullah, "Ebu Talib oğlu Ali gibi, bütün insanlık olgunluklarını şahsında toplayarak üstünlük kazanmış ve Allah'ın teyidi ile seçkin olan değeri yüksek bir kişiyi ne bakımdan kötüleyim ve onu Osman'ın kanı ile nasıl töhmet altında tutayım, meğer hatırınız için yalan söyleyeyim" demiş.

Amr da, "A canım! Asıl maksad, halkın kalblerinden Ali sevgisini çıkaracak sözler yaymaktan ibarettir. Bu yolda bir iki söz söyleyiver" deyince Ubeydullah "Pek iyi" diyerek kalkmış ve minbere çıkıp hutbe okumuşsa da, Osman ve Ali konusuna Uişkih bir söz söylemeksizin minberden inmiş.

Muaviye ona, "Niçin sözünü tutmadın" deyince, "Allah'dan utandım. Halkın önünde yalan söyliyemedim" deyince Muaviye gücenmişse de birkaç gün sonra Ubeydullah, Hz. Osman'ın mazlum olarak öldürülmüş olduğuna Uişkin bir ağıt söylemiş olduğundan Muaviye yine ona ilgi göstermiş iltifat etmiştir.

Muaviye'nin Bizans İmparatoruna Mektubu

Bu sırada Muaviye, Hz. Halife'ye karşı çıkmak üzere büyük harp hazırlıkları ile uğraşırken Rum Kayseri'nin Şam'a sefer edeceğini işitince Kayser'e bir tehdit mektubu göndermiştir. Şöyle ki: "Eğer Şam üzerine gelmen gerçekleşirse, sahibimle yani Hz. Ali ile barış yaparım ve ona öncü olarak senin üzerine varırım. Allah'a yemin ederim ki, başkentin olan sisli, dumanlı Kostantıniyye şehrini yıkıp yakıp kapkara kömür ederim ve yerden havuç çekilip koparıldığı gibi seni mülkünden çekip çıkarırım ve seni domuz çobam ederim" diye yazmıştır.

Gerçekten Muaviye, bu elediğini hâlis olarak sırf Allah için yapsaydı, daha o zaman Kostantmiyye fetholunabilirdi. Çünkü "Elbette Kostantıniyye fetholunacaktır. İmdi onun kumandanı ne güzel kumandandır ve bu asker ne güzel askerdir" diye bir hadîs rivayet olunduğundan Kostantıniyyenin fethi Müslümanların kalblerinde yer etmiş bir arzu olduğundan Kostantmiyye seferi ilân olunduğu gibi, tarafsız duran seçkin sahabeler ve tabiînin büyükleri hep cihada mecbur olur ve bütün İslâm şehirlerinde bulunan savaşçılar seğirtip gelir ve böylece Hz. Halifenin Şam için tertip ettiği asker kat kat çoğalırdı. İşte Muaviye öyle büyük bir orduya öncü olarak Kostantmiyye üzerine yürümüş olsaydı, Kayser ona karşı koyacak gücü kendinde bulamazdı. Ne çare ki, onun zihnini bağımsızlık ve saltanat sevdası bürümüş olduğundan ve ihtimal ki Kostantmiyye'nin fethi şerefi sırf kendisine kalsın emelinde bulunduğundan Hz. Halife'ye muhalefette devam ederek öyle büyük bir fethin üstesinden gelebilecek İslâm yiğitlerinin çoğu Sıffiyn vuruşmalarında ölmüş ve Kostantmiyye fethinin şeref ve sânı Fâtih Sultan Mehmed Han Hazretlerime kalmıştır. İnsan çalışıp çabalar. Allah dilediğini yapar.

Cerir-i Becelî'nin Şam'a Gidip Dönüşü

Deve olayından sonra Hz. Ali Şam üzerine yürümeyi kararlaştırmış olduğundan Kûfe'ye gelince Hemedan valisi Abdullah Becelî oğlu Cerîr ile Azerbaycan valisi Kays Kindî oğlu Eş'as'ı Kûfe'ye çağırmıştı, ikisi de Hz. Osman'ın tâyin etmiş olduğu valilerden oldukları hâlde eyaletleri halkıyle beraber Hz. Ali'ye biat ve emrine itaat ederek Kûfe'ye gelmişlerdi.

Abdullah oğlu Cerir, Becîle kabilesi reisi olup Resûl-i Ekrem'in {s.a.v.) ölümünden kırk gün önce bir topluluk ile Medine'ye gelip İslâm ile şereflenmiş ve Hz. Peygamber'in iltifat ve ikramına mazhar olmuştu. Irak çarpışmalarında çok işe yaradı. Sonra Kûfe'de yerleşti. Küfe ileri gelenlerinin en ünlülerinden ve hürmet görenlerinden biri idi.

Kays oğlu Eş'as da Kinde şeyhlerinden olup, hicretin onuncu senesinde altmış kişiyle Medine'ye gelmiş ve İslâm ile şereflenerek Hz. Ebu Bekir'in kız kardeşini almıştı. Irak ve İran fetihlerinde bulunup sonra Kûfe'de yerleşmiştir. Küfe ileri gelenlerinin ünlülerinden ve itibarlılarındandı.

Muaviye'ye Deve olayının başlangıç ve sonuçlarını anlatmak ve onu muhacirler ve ensarın içinde bulundukları itaat dairesine çağırarak ondan biat almak üzere ashabdan birinin Şam'a gitmesini Hz. Ali uygun gördü. Kimin gönderilmesi uygun olacağını mecliste bulunanlardan sordu. Cerir, "Bu benim isimdir. Çünkü Muaviye ile eski dostluğum vardır. O benim sözümü dinler" deyince, Mâlik-i Ester, "Onun Şam'a gönderilmesi uygun olmaz. Çünkü Deve olayında bulunmadı,

hem de onun Muaviye'ye meyil ve sevgisi vardır" dediyse de Kz. AH onun sözünü dinlemeyip Cerîr'i Şam'a gönderdi.

Cerir-i Becelî Şam'a vardı. Muaviye ona pek çok iltifat etti. Fakat "Hayır" ve "Evet" kesin bir cevap vermeyip onu oyalandırdı. As oğlu Amr'ın gelişine kadar, "Bakalım, bugün, yarın" ile vakit geçirdi. Çünkü ona kesin cevap verse Hz. Ali'nin Şam üzerine hareket edeceği açıktı. Bu sırada ise İstanbul Kayseri'nin Suriye tarafına hareket etmek üzere asker toplamakta olduğu işitiliyordu. Bir de yukarıda anlatıldığı üzere bir hileyle ele geçirilip de Şam'da tutuklu bulunan Hüzeyfe oğlu Muhammed, bu sırada hapishaneden kaçmıştı. Zaten cesur ve çok dindar oluşuyla bilinen ve meşhur olan bir adam olduğu hâlde ne tarafa gittiği bilinmediğinden onun tarafından da vesvesesi vardı.

Bütün bu «sebeplerden dolayı Muaviye, ne yapacağını bilmez bir durumda olarak, "Üç zor iş arasında kaldık, ne yapalım?" diye As oğlu Amr'dan sormuş o da, "Hüzeyfe oğlu Muhammed işi kolaydır. Arkasından adamlar gönder, onu tutsunlar. Ele geçmezse de o sana bir şey yapamaz. Kayser tarafından da endişe etme. Şam'da ne kadar Hıristiyan esir varsa onları Kayser'e teslim etmek üzere barış yapmaya bak. Hıristiyanlar senden hoşnud olup rahat üzere dururlar. İşin zor olan tarafı Ebu Talib oğlu Ali mes'elesidir. Çünkü İslâmda eskiliği ve kıdemi ve Resûl-i Ekrem'e yakınlığı ve iffeti, ilim ve fazileti ve son derece kahramanlığı dolayısiyle o senden üstündür. Halk onu sana tercih eder. Sen hile yolunda çare aramalısın" diye cevap vermiş.

Hakikaten Muaviye tarafından gönderilen adamlar Havran tarafında Hüzeyfe oğlu Muhammed'i bulup idam etmişler. Kayser tarafından da bir hareket görülmemiştir. Muaviye, "Ali hakkında ne yapalım" diye As oğlu Amr'ın görüşünü sorunca, "Sımt Kindi oğlu Şurahbil'i buraya çağır. Onu hikmetli lâtif hilelerle bu yolda kullanalım" demiş.

Şurahbîl-i Kindî ki, Muaviye tarafından Humus sancağı kumandanı idi. Hz. Peygamber zamanına yetişmiş olan meşhurlardan ve Hz. Osman'ın kanını istemekte aşırı giden Şam kumandanlarından idi. Cerîr-i Becelî ile aralarında eskiden düşmanlık olduğundan Cerîr'in başarısını istemezdi.

As oğlu Amr'ın öğrettiği üzere Muaviye, onu Şam'a çağırarak sekiz on kadar adama gizli talimat vermiş ve Şurahbîl'in yolu üzerinde nokta dizilmiş gibi ayrı ayrı durmak üzere onları Humus tarafına çıkarmış.

Şurahbîl gelirken o adamların birincisi ona karşı çıkıp, "Ebu Talib oğlu Ali'ye ne dersin, Osman'ın öldürülmesinde ortak ve katilleri teşvik eden imiş. Şöyle etmiş, böyle etmiş" yollu sözler söylemiş. Sonra diğerleri birer birer Şurahbîl'in önüne çıkıp evvelkinin sözlerini kuvvetlendirmiş olduklarından Şurahbîl kendi, bu düzme lakırdıları tevatür derecesine varmış sahih rivayetlerden sayarak üzgün ve çok kızgın ve öfkeli bir şekilde Şam'a gelip, doğru Muaviye'nin meclis ir. e

gitti ve, "Güvendiğim birçok adamlardan işittim ki: Ali, Osman'a zulmetmiş. Eğer sen ona biat edersen biz seni Şam'dan çıkarırız" dedi.

Muaviye, "Ben size nasıl muhalefet edebilirim ki, ben de sizdenim ve siz benim elim ve ay ağımsınız" deyince Şurahbîl Kindi, "Öyleyse Cerîr-i Beceîî'ye izin ver gitsin" deyince Muaviye, "Acele etme, hele sen Şam ülkesini dolaş. Bütün halk bizimle birleşsinier de o zaman Cerîr'i geri gönderelim" dedi.

Bunun üzerine Şurahbîl-i Kindî, Şam ülkesini dolaşarak, "Ali, Osman'a zuhn etmiş ve bütün memleketleri ele geçirmiş ve pek çok asker toplayarak bu tarafa saldıracak ve bütün Şam halkını kılıçtan geçirecekmiş. Ona Muaviye'den başka kimse engel olamaz. Hemen onun başına toplanınız, savunmaya hazırlanınız" diyerek kendisinin aidanmış olduğu yalanlara saf Şamlıları da inandırmış ve bütün Şamlıları Hz. Ali ile vuruşmak üzere kandırmıştı.

Beşir oğlu Numan, Hz. Osman'ın kanlı gömleğini ve hanımı Nâile'nin kesilmiş parmaklarını Şam'a götürmüştü. Muaviye de onları Şam camisinin minberi üzerine koyarak cuma günleri halka ziyaret ettirirdi. As oğlu Amr gelince, "Onların ziyaretini böyle değersizleştirme. Onları bir yerde güzelce sakla. Çarpışma zamanında halka göster. Ta ki halkın gayret ve hamiyet damarları harekete gelerek Ali ile vuruşmaya hırslansınlar" deyip Muaviye de o şekilde hareket eder olmuştu.

Bu sefer tam sırası gelince Muaviye, halkı Şam camisine çağırdı. Hz. Osman'ın kanlı gömleğini minber üzerine serdi. Nâile'nin parmaklarını da minbere astırdı. Kendisi minber üzerinde olduğu hâlde bir süre asker onlara bakıp ağladılar ve Osman'ın katillerinden intikam almadıkça döşek üstünde yatmamak üzere yemin ettiler.

Muaviye, işi böylece istediği kerteye getirdikten sonra Cerîr'in dönüşüne izin verdi. O da dört ay kadar Şam'da eğlendikten sonra ümitsiz olarak Kûfe'ye gelip gördüğünü ve işittiğini Hz. Ali'ye bildirdi. Ester, o zaman Hz. Ali'ye, "Ben Cerîr'i gönderme demedim mi? İşte Muaviye'ye vakit kazandırdı. Bütün Şamlıların Osman'ın kanını istemekte onunla birleşmesine meydan verdi ve şimdi iş büyüdü" dedi.

Cerir, bu sözlerden alınmış olarak savuşup Habur nehri üzerinde olan Karkısiya şehrine gitmiş, Muaviye ise bu türlü fırsatları kaçamadığından, Cerîr ile haberleşerek onun kendi tarafına geçmesini sağlamıştır. Cerîr'in bu şekilde gönderilmesi savaş ilânı demek olduğundan Hz. Ali Kûfe'den çıkıp şehir dışında ordu kurmuş ve Muaviye de ordusuna çeki düzen vermiştir.

Şam'ın Ayaklanışı

Bedir Harbi'nde Kureyş'in başkanları öldükten sonra Ebu Süfyan meydanı boş buldu. Kureyş'in başı oldu. Mekke'nin almışına ka-

dar başkanlıkta bağımsız ve tek kaldı. Fetihten soma oğullarıyla beraber İslâmla şereflenip Medine'ye evlerini taşıdılar.

Büyük oğlu Yezid Şam'da sancak beyi iken ölünce Hz. Ömer, onun yerine kardeşi Muaviye'yi tâyin etti. Muaviye ise gösteriş ve saltanatı sever bir adamdı. Hattâ Hz. Ömer, Şam'a gelince onu gösterişli bir biçimde görünce, "Bu adam Arabın Kisrası'dır" demişti.

Soma Hz. Osman, diğer Suriye sancaklarını birer birer katmak suretiyle Muaviye'ye vermekle Muaviye, bütün Suriye kıt'asına vali ve Mısır sınırından Fırat nehri vadisine kadar hükmü su gibi aktı. Rum ülkesine seferler yaparak nice şehirleri ele geçirdi.

Böylece Muaviye, uzun süre bağımsız olarak Suriye valiliğinde bulundu ve pek çok servet kazandı ve siyaset işinde usta olduğundan Şam'da saltanata benzer kuvvetli bir hükümet kurdu. Hz. Osman'dan sonra Muaviye, Ümeyyeoğullarımn başı olması dolayısiyle onun yerine Hz. Halife olmak emeline düştü ve, 'Osman'ın amcası oğlu olduğum için onun velisiyim" diyerek Hz. Osman'ın kamnı istemek dâvasına kalkıştı ve bu dâvayı gayesinin gerçekleşmesine uygun bir vesüe saydı.

Hz. Osman'ın halifelik günlerinde diğer Emevîler de hayliden hayli servete sahip oldukları hâlde hep Muaviye'ye bağlıydılar. Diğer dünya, mevki ve makam düşkünleri de ona meyilli idiler ve her ne sebepten dolayı olursa olsun Hz. Ali'ye muhalefet üzere bulunanlar arka arkaya Şam'a gelip Muaviye'ye uyduklarmı belirtmekteydiler.

Kısaca Muaviye, Şam'da hayli kuvvet buldu ve Hz. Osman'ın kanını istemek ve dâvasını yürütmek hırsıyla başına pek çok halk üstü. Babasının cahiliyet zamamnda Kureyş'in başkanı olduğuna ve kendisi de Hz. Osman'dan sonra Emevîlerin başı olduğundan dolayı ve varlık ve ıktidarma dayanarak emirlik ve saltanat sevdasına düştü.

Oysa ki kavmiyetçe ve servetçe üstünlük ve öncelik durumu İslâm'dan sonra bırakılmış olduğundan ashab, ancak İslâm'da eskilik ve kıdemlerine ve İslâm'a yaptıkları hizmetlerine göre birbirine nisbetle büyük ve fazüetii itibar olunurlar.

Evvelâ cennetle müjdelenen on kişi ve hicretten önce iman eden ve Bedir muzafferiyetinde bulunan muhacirler ve ensar ve sonra Uhud çarpışmasında bulunan seçkin ashab ve soma Rıdvan ağacı altında biat eden ve sonra Mekke'nin alınmasına kadar iman eden ashab, derece derece birbirine nisbetle üstündür. Rıdvan biatinden Mekke'nin fethine kadar iman ile hicret edenler, muhacirlerin sonuncularıdırlar. İşte Ebu Musa Eş'arî, As oğlu Amr ve Büdeyl oğlu Abdullah onlardandır. Ashabın en son tabakası, Mekke'nin fethinden sonra İslâm ile şereflenen lerdir. Mekke'nin fethinden sonra hicret geçerli olmadığından fetihten sonra Medine'ye evini taşıyanlar, muhacirlerden sayılmazlar. İşte Muaviye bu en son tabakada bulunan ashabdan olduğu halde, yüksek tabakanın birinci derecesinde bulunan ve Halife olan Hz. Ali'nin önüne geçerek İslâm Emîri olmak emeline düşmüştü.

Hz. Osman zamanında önemli işlerde bulunarak hayli servet kaUZANMIŞ Olan Müneyye oğlu Ya'lâ da bu en son tabakada bulunan ashabdandır ki, Deve Topluluğu'nun büyüklerinden olduğu hâlde sonradan Hz. Ali'ye bağlanmıştır.

Ebu Vakkas oğlu Sa'd, Hz. Ömer oğlu Abdullah, Sabit oğlu Zeyd, Beydi oğlu Üsame, Ebu Musa Eş'arî ve Mesleme oğlu Muhammed gibi İnızı ashab, "Eğer kâfirlerle çarpışma olursa gideriz, ama kıble ehli İle vuruşmayız" diyerek önce ve sonra yalnızlığı seçmişlerdi. Bununla beraber Hz. Ali'nin üstünlüğünü itiraf ederler ve onun gayretini güderler idi.

Hattâ Ebu Hüreyre, "Muaviye'nin yemeği yağlı ve Ali'nin arkasında namaz eknıel ve kusursuz ve harbi terketmek daha doğrudur" diyerek tarafsız kalmıştı (Allah hepsinden razı olsun).

Şu hâlde As oğlu Amr'm Şam'a gelivermesi Muaviye'ye epeyce kuvvet vermişse de, Hz. Ali'nin yanında ondan üstün nice muhacirler ve ensar vardı. Hz. Ali'nin İslâm milletinde değeri pek büyük ve şerefi pek yüksek olduğundan kamuoyu ona yatkın ve onu severdi. Hundan dolayı Muaviye, ensar ve muhacirlerin büyüklerinden bazılarının daha çağırılmasına gerek görmüştür.

Muaviye'nin Bazı Ashab İle Yazışması

Hz. Ali, Halife ve Mü'minlerin Emîri olup maiyetinde bulunan · eekin ashab ile seçkin tabiînin muradları sırf İslâm'a hizmet idi.

Muaviye'nin yanında bulunanlar ise mal ve mevki için çalışan bir topluluk olduğundan Muaviye'nin ruhanî ve manevî kuvveti Hz. Osman'ın kanını istemekten ibaretti. Bundan dolayı Muaviye, kamuoyunu kazanmak için Medinelilere davetname göndermek isteyince As oğlu Amr, "Bunun yararı olmaz. Çünkü halk şimdi üç parça olmuştur. Bir bölümü Ebu Talib oğlu Ali ile beraber olup, onlar sana asla meyletmezler. Osman'ı seven kısım ise âcizdir. Üçüncü bölümü ki, Osman ve Ali kavgasından geçip yalnızlık köşesine çekilenlerdir. Onlar senin için yerlerinden kımıldamazlar. Fakat madem arzu ediyorsun. Hiç olmazsa bir mektup yaz ki yararı olmazsa zararı da olmasın" demiş.

Bunun üzerine Muaviye tarafından Medinelilere hitaben, "Fitne günlerinde ben Medine'de bulunmadığımdan durumun iç yüzüne vâkıf değilim. Fakat Ali, Osman'ın katilleri ile birlik olup, hâlâ katiller onun yanındadır ve ben ki, Osman'ın velisiyim. Onun kanını isterim ve katilleri Ali'den isterim. Verirse kısas edip Hilâfeti de Ömer'in yaptığı pibi Danışma Kurulu'na bırakırım. Eğer Ali katilleri vermezse onunla vuruşurum. Osman'ı sevenler hemen buraya gelsinler" diye mektup yazılmıştır.

Medineliler bu mektubu alıp okuyunca, hiddetlenerek Muaviye İle As oglu Amr'ın büyük hatâda bulunduklarından bahsederek, azar-

layıcı bir dille yazılmış bir cevap verdiler. Muaviye, bu mektubu alıp okuyunca, "Medine'de Hattâb oğlu Ömer oğlu Abdullah, Ebu Vakkas oğlu Sa'd ve Mesleme Ensarî oğlu Muhammed gibi büyük adamlar varken onlara yazmayıp da halka mektup yazmakta hata etmişiz" diyerek bu üç adama birer mektup yazmayı uygun görmüş.

As oğlu Amr ise, "Sen bu sevdadan vazgeç. Çünkü onlar senden üstün olan Talha ve Zübeyr ve Âişe'ye muvafakat etmeyip de tarafsızlığı seçmiş olduklarına göre sana asla yanaşmazlar" diyerek Muaviye'ye nasihat vermiş.

Ebu Vakkas oğlu Sa'd ki, önce iman edenlerin dördüncüsü ve bir rivayete göre beşincisidir ve ilk önce Allah yolunda kan döken ve ok atan ve İran'ı fetheden odur. Bütün savaşlarda Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ile beraber bulunmuştur. Cennetle müjdelenen on kişiden biridir. İslâm milletinde değer ve sânı pek büyüktü. Hz. Ali'den sonra o zaman mevcut olan sahabenin üstünüydü. Mesleme oğlu Muhammed de Bedir Savaşı'na katılanlardan ve ensarm büyüklerinden değeri yüksek bir kişiydi. Hz. Ömer oğlu Abdullah ise sahabenin üstünlerinden güzel vasıflı bir kimseydi. Şamlıların ona pek çok yatkın ve sevgileri vardı. Bundan dolayı Muaviye onlarm kendi tarafına geçmesini zihninde kurmuş.

Oysa ki Ebu Vakkas oğlu Sa'd karışıklık çıktığında tarafsız kalmış, yalnızlık dünyasına çekilmişti. Bir tarafa meyledecek olsa Hz. Ah ile beraber olacağı açıktı. Mesleme oğlu Muhammed de Hz. Osman'ın şehit edilmesi üzerine kılıcını kırıp ağaçtan kılıç yapmış ve evine kapanıp yalnızlığı seçmişti. "Resûl-i Ekrem bana bir kılıç verdi, ve 'Bunu Allah'a ortak koşanlara karşı kullan ve Müslümanlar araşma anlaşmazlık düşünce onu taşa vur, kır, at' diye buyurdu" derdi. Hz. Ömer oğlu Abdullah ise din işlerinde pek çok takva ve ihtiyat üzere davranır ve fetva işinde çok düşünür ve hatâdan pek çok sakmırdı. Bundan dolayı İslâm hukuku ilminde şöhreti hadîs ilmindeki şöhreti kadar değildi. İşte tarafsız durmasının sebebi buydu. Bununla beraber âsîlerle yapılan muharebelerde Hz. Ali ile birlikte bulunmadığına sonradan pişman olarak, bundan dolayı ömrünün sonuna kadar yazıklanmıştır.

Bu açıklamalara göre Muaviye'nin bu üç kişiyi tarafına çekmeye çalışması pek boş ve As oğlu Amr'ın bu konudaki görüşü doğruydu. Muaviye ise öyle ensar ve muhacirlerin büyüklerinden birkaç kişinin kendi yanında bulunmasına lüzum görmekle ve bir rivayete göre Hz. Ömer oğlu Ubeydullah da büyük kardeşi Abdullah'ın ve Sa'd ile Mesleme oğlu Muhammed'in çağrısını uygun görmekle Muaviye üçüne de birer mektup yazdı. Bu mektupların özetleri Hz. Osman'ın kanını istemekte kendisine yardım için üçünü de Şam ordusuna gelmeleri için çağırmaktan ibaret idi.

Fakat Ebu Vakkas oğlu Sa'd'a gönderdiği mektupta, "Soyca vc İslâm'da kıdemce sana denk olan Talha ve Zübeyr, Hz. Osman'ın kanını istemekle ortaya çıktılar. Aişe dc onlara katıldı. Sen de Oftlarm JTOİUnU tutmalısın" diye yazmış! ı

Mesleme oğlu Muhammed'e gönderdiği mektupta Osman'a yardımda gevşeklik gösterilmiş bulunduğundan mazlum olarak öldürüldüğüne ilişkin sözler vardı. Hz. Ömer oğlu Abdullah'a gönderdiği mektupta güya Abdullah'ın Ali'ye karşı olduğundan dolayı yalnızlığı Bcçmiş olduğundan bahsetmişti.

Ebu Vakkas oğlu Sa'd, Muaviye'nin söz konusu edilen mektubuna cevap olarak, "Mektubun okundu, mânâsı anlaşıldı. Beni yanlış bir yola çağırdığın belli oldu. Bilesin ki: Ben Ali ile asla vuruşmam. Onun aleyhinde seninle birleşmem. Ben Müslümanlar arasında çıkan karışıklıktan sakınıp, Allah'dan korkarak bir köşeye çekilip viran evime çekilmişim. Talha ve Zübeyr de Ali aleyhine çıkmasaydılar haklarında hayırlı olurdu. Yüce Allah onların hatâlarını affetsin vesselam" diye yazmıştır.

Mesleme oğlu Muhammed de Muaviye'ye yazdığı cevabında, "Benim fikrimce anlaşıldı ki, senin maksadın mülk ve saltanattır. Yoksa Osman'ın aleyhinde bulunanlardan öç almak değildir. Bilesin ki ben «eni asla Ali'ye tercih etmem. Senin hatırın için onun aleyhinde bulunmam. Ey Muaviye! Osman'ın Halifeliği zamanında bir karışıklık yüz göstermeye başladı. Gördüm ki onun giderilmesine güçlü değilim. Benim gibi adamların öğüdü yararlı değildir. Hemen kılıcımı kırdım, yalnızlık köşesine çekildim. Kendi çabalarının yararlı olmayacağım anlayan ashabdan bir topluluk da bir köşeye çekilmek hususunda bana arkadaş oldular. Şaşılır ki Osman'ın kuşatıldığı zaman kaç kere yardım yolunda Şam'a haberler gönderildi. Sen de bunun üstesinden gelebilecek güçteyken yardımda ağır davrandın ve anlamazlıktan geldin. Velinimetinin nimet hakkını yerine getirmedin. Düşmanları ona üstün olur ve meydan sana kalır, sen de emeline erersin sandın. Şimdi onun kanını isteyip dâvasını gütmek bahanesiyle hükümet tacım başına giymek istiyorsun" demiştir.

Hz. Ömer oğlu Abdullah ise Muaviye'ye bu şekilde cevap yazmıştır ki: "Mektubun erişti, mânâsı anlaşıldı. Şaşıyorum ki benim sana bağlanmamı istiyorsun. Ensar ve muhacirler ile vuruşmaya kışkırtıyorsun. Kesin olarak belli oldu ki senin Osman'ın kanını istemekten maksadın mevki ve makamdan başka bir şey değildir. Ali tarafını bırakıp da senin hükmüne mahkûm olurum zannında bulunman büyük hatâdır. Aklınca Ali'ye karşı olmak sebebiyle bir köşeye çekilmişim zannında bulunman da bir başka hatâdır. —Allah korusun— ben Ali'ye karşı gelmek ve onunla inatlaşamam. Ey Muaviye! Bilesin ki: Ben Müslümanlar ile vuruşmaktan geri durmuş isem de, içimden llz. Ali ile birlik içindeyim. Bir tarafı seçecek olursam Ali, önde gelir. Çünkü onun İslâm'da değeri pek büyüktür ve Allah'ın yanında mertebesi yücedir. Halifeliğe en uygunudur. Ashabın en üstünüdür ve Kesûlullah'a herkesten daha yakındır. Ancak Müslümanlar üzerine klhç çekmek tabiatıma aykırı olduğu için bir köşeye çekilmişim. Sana naili bağlanayım ki ben, senden daha üstünüm ve babam ve anam senin baban ve imandan daha şereflidirler. Şimdi ben evimi ibadet-

hane sayıp Allah'a ibadetle meşgulüm. Keşke zamanın insanları il» bütün bütün karışmaktan kesilecek bir yerde yerleşscydim. Çünkü zaman vefasızdır. Ceylanların hâli ne güzeldir. Bayındır yerler dışında ve harap yerlerde yaşarlar" demişti.

Muaviye, bu cevapları alıp okuyunca As oğlu Amr, "Ben sana onlarla mektuplaşma, demedim mi?" diye başına kakmış. Muaviye de, "Hakkın varmış. Bize onlardan yardım yok, biz kendi başımızın çâresine bakmalıyız. Hemen savaş hazırlıklarının tamamlanmasına çalışmalıyız" demiş ve minbere çıkıp hutbe okumuş ve halkı Hz. Ali aleyhine harekete geçirmiş ve kışkırtmıştır.

Şöyle ki: "Osman'ın zulümle öldürüldüğü kesindir. Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerîm'inde meâien: 'Kim mazlum olarak öldürülürse, onun velisini hâkim yaparız' buyurmuştur. Osman'ın velisi benim. Ömer'e uyarak Osman, bana Şam valiliğini verip ölümüne kadar görevden almadı. Şimdi bana karşı çıkanlar âsidir. Karışıklık çıkaranlar, HaIife'yi öldüren ve katillere yardım edenlerdir. Ali ise Hilâfet makamına geçip; katilleri, seçkinleri ve yakınları sırasına geçirmiştir ve pek çok asker toplayarak bizimle vuruşmaya kalkışmak üzeredir. Gerçi Irak askeri cesur ise de, ben de sizin sabır ve sebatınıza güvenirim".

Şam kumandanlarından Ebu A ver Sülemî söze başlayarak, "Osman'ın biati henüz boynumuzda iken mazlum olarak öldürüldü. Sen onun velisi ve amcası oğlusun. Ali ise ona yardım etmeyip onu karşı koyanların ellerine bırakmıştı. Ne vakit emredersen biz onunla vuruşuruz" dedi.

Sonra Himyer kabilesi şeyhlerinden Zü'l-Kulâ' söze başlayarak, "Ey Muaviye! Osman seni bütün Şam vilâyetine vali yaptı. Sen ise ona zor zamanında yardım etmedin. Şimdi artık onun kanım istemelisin. Bütün Arap kabileleri senden yüz çevirseler biz aşiretlerimizle ve akrabamızla senin hizmetinden ayrılmayız" dedi.

Sonra Himyer kabilesinden bir adam kalkıp, "Ey Şamlılar! İçinizde Allah için doğru söyleyen kimse yok mudur? Ebu Talib oğlu Ali'nin Resûlullah'a (s.a.v.) yakınlığı ahlâk ve gidişatının güzelliği, ilim ve fazilet ve kahramanlığı ve sayısız bunca güzellik ve faziletleri dolayısiyle Hilâfete o herkesten fazla lâyıktır. Bu ülkeyi istilâ ederse kimseye zarar gelmez, herkesin maksadı yerine gelir" deyince, Muaviye onun yakalanarak hapsini emretti. Hemen onu tuttular. Öldürmek istediler. Fakat kavminin arka çıkmasıyla yakasını kurtarabildi. Bir yolunu bularak savuşup Hz. Halife'nin yanma gitti.

Evvelce Muaviye, Hz. Ali ile yapılan haberleşmesinde de, velisi olduğundan bahsederek Osman aleyhine çalışmış ve çıkmış olanları kısas için Hz. Ali'den istemişti. Hz. Ali de Muaviye tarafından gelmiş olan adama, "Resûlüllah'ın (s.a.v.) ölümünde amcam Abbas ile Muaviye'nin babası Ebu Süfyan hemen bana biat etmek istedikleri zaman ashab arasına ayrılık düşmek ihtimali ve düşüncesiyle Hilâfeti kabul-

den kaçınmıştım. Bu sefer ensar ve muhacirlerin ısrarıyla Hilâfeti kabule mecbur oldum. Muaviye'ye lâzım olan da bana biat etmektir. Sonra Osman'ın evlâdı, dâva açıp ve şer'an iddialarını ispat edip de, Ona göre kısas işinin yerine getirilmesi gerekir. Bu da Mü'minlerin Emirine alt bir vazifedir" diye cevap vermişti.

Bu cevap, tamamen doğruydu. Muaviye'nin minberde delil olarak ileri sürdüğü âyet-i kerîme, kendi aleyhine bir delildi. Çünkü, "Kim ki mazlum olarak, yani haksız yere öldürüle. Onun velisine tasallut hakkı verdik ki katil üzerine musallat olup iktizasına göre ona kısas ile ve iktizasına göre diyet ile muaheze eder" anlamına gelen ayette (veli), gerçek vâris demek olup diğer akrabayı içine almaz. Muaviye ise Osman'ın amcası oğullarından biri idi.

Hz. Osman, Affan'm o da Ebu'l-As'm o da Umeyye'nin o da Abdü's-Şems'in oğludur. Muaviye de Ebu Süfyan'm o da Harb'ın o da Umeyye'nin oğlu olduğundan üç kuşak yukarıda birleşirler. Hz. Osman'ın Muaviye gibi daha nice amca çocukları var idi. Abdü'ş-Şems, Haşim'in kardeşi olduğundan Hz. Ali de Hz. Osman'ın amcası oğullarından idi.

Gerçi Ali'ye nisbetle Muaviye, Osman'a daha yakınsa da, Osman'ın evlâdı olmakla kısas dâvası, onların hakkıydı. Uzak ve yakın amcası oğullarından hiç birisi kısas için veli olamazlardı. Bundan dolayı Muaviye'nin, "Osman'ın velisiyim" demesinde dinî bir taraf yoktu. Kur'an-ı Kerîm'i o yolda açıklaması ve yorumlaması yanlıştı.

İslâm'dan önce Arablar arasında kan davası gütmek ve katil yahut aşiretinden veyahut birleşik olduklarından hangisi rastgelirse öldürmek âdeti geçerli idi. O zaman aşiret şeyhleri de bu türlü işlerin arkasına düşerdi. İslâm şeriatinde ise bu gibi cahiliye âdetleri yasaklanmış ve her kimin katil olduğu belli olursa sırf onun kısas edilmesi meşru' oldu.

Bundan dolayı Muaviye, Osman'ın amcası oğlu ve Ümeyyeoğullarının başı olmak dolayısiyle, "Osman'ın velisiyim" diyerek onun kanını istemek yolunda meydana çıkması cahillik geleneklerine uyar bir dâva idi. Fakat evvelce Şam'da oturan hukukçu sahabeler kalmamıştı. Diğer Şam ileri gelenlerinin çoğu Kur'an hükümlerini gereği gibi bilmediklerinden, Muaviye'nin hatalarını farkedip ayıramazlardı. Oldukça bilenler de ağız açamazlardı.

Hattâ sahabenin hukukçu ve faziletlilerinden As oğlu Amr oğlu Abdullah ki, babasının zoruyla gönülsüz olarak Şam'a gelmişti. Babasına doğruyu söylemekten çekinmez ve Muaviye'nin tavrını beğenmediği hâlde, susmak zorunda kalıp babası yanında yabancı idi.

O sırada hukukçu ve bilginler Medine'de ve Mekke'de olup, onların çoğu ise Ez. Ali'nin yanındaydı. Hepsinin en büyüğü ve üstünü llz. Ali'ydi. Kur'an-ı Kerim'in hüküm ve meziyetlerini herkesten iyi bilirdi. Resûl-i Ekrem (s.a.v.), "Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır, timi isleyen kapısına gelsin" diye buyurmuştur.

Abbas'ın oğlu (r.a.), "Halka verilen ilmin beşte dördü, Ali'ye ve-

rildi. Geri kalan beşte birinde de Ali, halka ortaktır" demiş olduğu güvenilir kimseden rivayet edilmiştir. Kısaca Hz. Ali ashabın en bilgini idi. Şam'da bilgin ve İslâm hukukunda âlim geçinenlerin ona karşı şer'î mes'elelerde tartışmaya kalkışmaları kedilerin arslana karşı mırıldanmalarına benzerdi.

Muaviye ise kendi kusur ve hatalarından habersiz olarak Hz. Ali'nin aklı sıra yanlışını çıkarmaktaydı. Hattâ bu sırada Hz. Ali'ye gönderdiği mektubunda, "Osman'ın öldürülmesi işinde senden çıkan hatâdan dolayı sana biat etmem ve bundan evvel Hicazlılar, hak ve doğruluk üzere hareket edegeldiklerinden işlerin halledilip bir sonuca bağlanması onların ellerinde idi. Ama şimdi yaranmak yolunu tuttuktarından halife seçmek ve din işlerini yerine getirmek hakkı, Şamlılara geçmiştir" diye yazmıştı.

Hz. Ali de onun cevabında, "Benim Osman olayında asla rolüm yoktur. Ben o zaman muhacirlerden bir ferd durumunda idim. Şam'da Kureyş'ten iki kişi ortaya çıktığından Şamhların Hilâfet gibi büyük ve önemli bir işe karışmaya hakları olamaz. Hem de siz kendinizi Talha ve Zübeyr'e kıyas etmeyin. Aranızda çok fark vardır. Çünkü onlar Bedir Savaşı'na katılanlardandır. Ensar ve muhacirlerin biat ettiklerine biat etmek diğer halkın üzerine vacibdir" diye yazmıştır.

Fakat Muaviye'nin zihnini emirlik sevdası sarmış olduğundan bu gibi öğütler hep etkisiz kaldı. Yazışma ve konuşmaya son verildi ve dâvanın çözümü kılıca bırakıldı.

Savaş Hazırlıkları

Cerîr-i Beceîî'nin Şam'dan dönüşü üzerine Mü'minlerin Emîri Hz. Ali, Ebu Mes'ud Ensarî'yi (r.a.) Küfe kaymakamlığına tâyin buyurdu ve kendisi mevcud maiyeti olan askerle Kûfe'den çıkıp Nahîle denen yerde ordu kurdu. Askerine çeki düzen verdi ve asker toplamak için çevreye sürücüler gönderdi.

Sonra Basra valisi Abbas oğlu Abdullah (r.a.) Basra askeriyle gelip orduya katıldı. Başka taraflardan da arka arkaya asker gelerek ordu epeyce kuvvet buldu. Öyle ki orduda Bedir Savaşı'na katılanlardan seksen ve Rıdvan ağacı altında biat etmiş olanlardan sekizyüz seçkin ashab toplanmış olduğu bazı tarihlerde yazılıdır.

Bunun üzerine Hz. Ali, askere hitaben gayet fasîh ve belîğ bir hutbe okudu ve onları âsîler ile vuruşmaya çağırdı. Ester denmekle bilinen yiğit Mâlik, "Ey Mü'minlerin Emîri! Biz hiçbir zaman senden ayrılmayız. Senin uğrunda canımızı veririz" diyerek Halife'nin çağrısına uymakta ötekilerin önüne geçti.

İlk Müslüman olanlardan ve Bedir'de bulunanlardan Yasir oğlu Ammar ve yine Bedir'de olanlardan ensardan Hanîf oğlu Sehl ve a:, halıdan meşhur HaTEM Tai oğlu Adî gibi milletin büyükleri de âsiler

ile vuruşmaya bütün içtenlikleriyle hazır olduklarını bildirdiler. Kainle jeyhleri de Mü'minlerin Emîri'ne içten itaat ettiklerini söylediler.

Bazıları, Müslümanlar üzerine kılıç çekmek işinde kararsızlık ve Şüphe üzere bulunciuklarından Hz. Ali, "Bana, hakdan dönerek topluluktun çıkıp ayrılanlarla, yani Haricîler ile vuruşmak üzere emrolundu" diye buyurmuştu.

Bazı kimseler o zaman Hz. Ali ile beraber bulunan ensardan Ebu Eyyub'a gelip, "Sen Resûlullah (s.a.v.) ile birlikte olarak Allah'a ortak ile ak koşanlar ile vuruştun. Şimdi Müslümanlar ile çarpışmak üzere buraya geldin" dedikleri zaman, "Resûlullah (s.a.v.) bana ahdi bozun ve cevr ve zulüm eden ve hakdan dönerek topluluktan çıkıp ayrılan kimseler ile dövüşmek üzere emretti" diye cevap vermişti.

Fakat Mes'ûd oğlu Abdullah'ın (r.a.) arkadaşları olan hafızlardan kttçük bir topluluk bu seferden geri kaldılar. Ve, "Ey Mü'minlerin Km iri! Senin şan ve derecenin yüksekliğini itiraf ile beraber, biz kıble ehil ile dövüşmekte kararsız ve şüphe üzereyiz. Eğer kâfirlerle vuruşmak ve sınır beklemek üzere bizi İslâm sınırlarından bir yere gönderirsen hakkımızda lütfetmiş olursun" dediler.

Hz. Ali de onların ricalarım kabul etti. Kendilerine Haş'am oğlu Rebii'yi başkan olarak tâyin edip, bir sancak verdi ve onları Rey ve Kazvin sınırına gönderdi.

Mürretü'l-Hemedanî ile Mesruk (r.a.) da ihsanlarını aldıktan lonra onlar ile beraber Kazvin'e gittiler. Fakat Mesruk, sonra bu davranışından pişman olarak ömrünün sonuna kadar tövbe ve istiğfar etmiştir.

O sırada tabiînin büyüğü olan meşhur Veysel Karanî'nin Nahîli'ye gelerek Halife ile görüşüp birlikte sefere gitmiş olduğu rivayet edüir. Muaviye de Şam'da ordusuna çeki düzen verdiği sırada As oğlu Amr'a ve oğullarına ayrıca bir sancak verdikten başka Hz. Ali'nin azadlısı olan meşhur Kanber'e sancak vermiş olduğuna kıyasen Muaviye de As oğlu Amr'm kölesi olan Verdan'a bir sancak vermekle As oğlu Amr memnun ve övünerek övgüler söylemiştir.

Hz. Ali bunu işitince, "Bir gün sabahleyin yetmiş bin başı bağlı ve atlı, develi seçkin askeri o âsînin oğlu âsî üzeriııe göndereceğim" deyip bu mânâda şiirler düzmüştür.

Muaviye durumdan haberli olup, "Allah'a yemin ederim ki Ali, asılsız lâf etmez ve öyle büyük kuvvete sahip olmasa böyle sözler söylemez" diyerek' korku ve endişe duyuyordu. As oğlu Amr ise, "Ali'nin askeri azdır. Basra halkı ona dost ve yardımcı değildir. Küfe askeri de Deve olayında çok zedelenmişlerdir" diyerek Muaviye'yi teselli ediyordu.

Ssffiyn Olayı

Mü'minlerin Emiri Hz. Ali, sefer hazırlıklarım tamamladıktan sonra öncü olarak sekizbin askerle Nadr oğlu Ziyad'ı ve dörtbin as-

kerle Hâni oğlu Şüreyh'i ileri gönderdi. Kendisi ordu ile Nahlle'den kalkıp Babil harabesi yakınlarından geçerek Sâbat'a vardı ve geçi orada kalıp ertesi günü, fetihten önce İran'ın başkenti olan Medi yin'e gitti.

Musul tarafının askerlerini göndermek üzere üçbin süvari Ilı Kays oğlu Ma'kıl'ı Musul'a gönderdi ve Rakka'da kendisine yetişmek üzere ona talimat verdi. Meşhur Ebu Ubeyd oğlu Muhtar'ın amcası olan Sekaflı Mes'ud oğlu Sa'd'ı Medâyin kaymakamı yapıp kendisi o Dölge askerini de beraber alarak Rakka'ya gitti.

Hz. Ali, ordu ile Rakka'ya gelince Fırat üzerine köprü kurulma smı emrettiyse de, halk ondan kaçınıp, orduyu geçirmek için kayık larmı hazırladılar. Oysa ki öyle büyük bir ordunun ufak tefek kayıl-, larla böyle büyük bir nehirden geçmesi güç olduğundan Hz. Ali Men bic köprüsünden geçmek üzere yukarı doğru harekete karar verdi

Ester ise halkı tehdid ile Fırat üzerine büyük bir köprü kurdurdu. Hz. Ali.de hemen ordu ile Fırat'ın batı tarafına geçiverdi. Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer zamanlarında olduğu gibi halkı bir söz ile idare etmek ve kırkını bir kıl ile yedmek ister ve kimse hakkında zoraki muamele yapmaktan sakınırdı.

Zamanın anlayışı ise bozuk olduğundan iş görebilmek için, Ester gibi gözü pek, kurnaz ve becerikli ve çakır pençeli adamlara ihtiyaç duyulmuştu. Eğer Eşter'in zoru ile Rakka'da köprü kurulmayıp da, Menbic köprüsüne kadar çıkılsaydı hayli dolaşılmış ve çok vakit kaybedilmiş olurdu. Bundan ise Muaviye yararlanabilirdi.

Orduya öncü olarak görevlendirilen Ziyad ve Şüreyh Fırat ke narıyla yukarı doğru hareket eyleyerek Ane'ye geldikleri zaman, Muaviye'nin büyük ordusuyla hareket ettiğini işitmişler ve aralarında durumu görüşmüşler. "Halife ordusuyla aramızda böyle büyük bir nehir olduğu hâlde ileri gidilip de böyle az askerle Muaviye'nin büyük ordusuna rastlanırsa hayırlı bir şey olmaz" demişler ve hemen Anc'den Fırat'ın doğu tarafına geçmek istemişlerse de, halkı engel olduğundan geri dönmüşler ve Hey t'den Fırat'ı geçmişler. Ve hemen ileri hareket ile Karkısiya yanında Halife'nin ordusuna kavuştular.

Hz. Ali, onları görünce, "Ne acaiptir ki benim öncü askerlerim geriden geliyor" dedi. Onlar durumu açıkladıkları zaman ise, "Yerinde hareket etmişsiniz" dedi. Rakka köprüsünden Fırat'ın batı tara fma geçildiğinde Hz. Ali onları eskisi gibi öncü olarak oniki bin as kerle ileri gönderdi.

Muaviye ise büyük bir ordu ile Şam'dan çıkıp ağır ağır ve etraf] gözeterek Fırat kıyısına doğru gelmekte iken büyücek bir askerî bir ligi Ebû'l-Aver Sülemî ile ileri yürütmüştü. Ziyad ve Şüreyh, işte bu birliğe rastlayarak durup Hz. Ali'ye haber gönderdiler. O da üçbin süvari ile onlara yardım için Eşter'i gönderdi. Ve, "Çabuk davranarak öncü askerin yardımına eriş. Ziyad ile Şüreyh'i birer tarafına al. Hiddetlenip de hemen vuruşmaya girilme, Ağırbaşlı ve yavaş bir şekilde hitrckel el Asîleri (ekrır tekrar İlanla çağır ve mümkünse ben gelin-

ceye kadar onları oyala" diye Eşter'e talimat verdi. Ziyad ve Şüreyh'e de Eşter'e itaat etmeleri için yazılı-emir gönderdi.

Ester, olanca hızıyla hareket ederek öncü askere yetişti. Aldığı emre uyarak ne onlardan korkar gibi uzak durdu, ne de harbi kızıştıracak kadar yaklaştı. Bu şekilde akşama değin iki taraf uzaktan birbirine bakar ve bekler olup kaldılar.

Sonra Ebu'l-Aver, bir hamle yaptı. Ester de tam bir sebat gösterdi ve bir saat kadar vuruştuktan sonra Şamlılar geri dönmekle iki taraf birbirinden ayrıldılar. Ertesi gün Ester, bir adam gönderip Ebu'l-Aver'i teke tek dövüşmeye çağırdı. Ebu'l-Aver dövüşten çekindi ve giden adamı, söverek geri gönderdi. Ertesi günü sabahtan Hz. Ali, ordu ile gelip ordu kurmak üzere uygun bir yer araştırmaya başladı.

Muaviye ise evvelce Sıffiyn'e gelip düz ve geniş bir yer seçerek ordusunu kurmuş ve Fırat'ın su alacak yerini ele geçirerek asker sevk ve idaresi fennine göre maharet göstermişti. Bu sefer Hz. Ali de gelip, onun ordusunu kurduğu yerin yakınına ordusunu kurdu. Asker su almak için Fırat'ın adı geçen su alınabilecek yerine vardı. Muaviye'nin askeri engel oldu. Bu yüzden Hz. Ali'nin askeri, Fırat'dan su alamadılar. Araştırdılar, su alabilecek başka bir yer de bulamadılar. Hemen gelip Hz. Ali'ye şikâyette bulundular.

Halife Hazretleri, Muaviye'ye özel bir memur gönderdi ve, "Bizim niyetimiz önce haberleşme ve konuşma idi. Hakka yakın bir sözünüz varsa dinleyecektik. Fakat Ebû'l-Aver vuruşmaya başlayıvermiş. Bu yüzden arada bir muharebecik geçmiş. Şimdi mubah olan suya engel olmaya hakkınız yoktur. Israr ederseniz vuruşma bundan sonra başlayacak. Günahı boynunuza" diye buyurdu.

Muaviye, kumandanlarını toplayarak mes'eleyi görüştükde As oğlu Amr, "Suya engel olunması uygun olmaz" demişse de, Ukbe oğlu Velid ve onun gibi komutanlar, "Onlar nasıl Osman'ı susuz kodularsa siz de onları susuz bırakınız. Bir gece susuz kalırlarsa dönmek zorunda kabrlar ve dönüşleri bir çeşit bozgun olur" deyince Muaviye su yolunun kapanması için askerî bir birlik ile Ebû'l-Aver'i gönderdi. Hz. Ali ise kan dökmek için din yönünden hak kazanmak isterdi. Bunun üzerine hemen askere hitaben, "Su almak hakkı üzerine âsîlerle harb ediniz" diye emir verdi. Kays Kindî oğlu Eş'as, "Ben gideyim" diyerek askeriyle kalkıp gitti. Ebû'l-Aver, ona karşı geldi. Önce ok atıştılar sonra kargı ve sonra kılıç muharebesine giriştiler. Muaviye,' Ebû'l-Aver'e yardım için süvari ile Esed Becelî oğlu Yezid'i gönderince Hz. Ali de Rebii oğlu Şit'i yolladı.

Soma Muaviye, çok sayıda askerle As oğlu Amr'ı gönderince Hz. Ali de ona karşılık çok sayıda askerle Eşter'i gönderdi. Şiddetli bir vuruşma oldu. Sonunda Hz. Ali'nin askeri muzaffer oldu. Âsîler susuz kaldı. Fakat Hz. Ali, "Akar su mubahtır. İnsanlar arasında ortaktır. Lüzumu kadar su almız, ama su yolunu kapayarak Şamlıları sudan yoksun etmeyiniz" diye kendi kumandanlarına haber gönderdi ve âsîlere güzel bir misâl gösterdi.

İki gün, durum sakin ve sessiz geçti. Zilkade ayı tamam oldu. Zilhicce ayının başında Hz. Ali, Muaviye'ye öğüt vermek ve onu itaata çağırmak üzere memurlar gönderdi. Memurlar gittiler, Muaviye'ye nasihat ettilerse de Muaviye, Osman'ın kanım almak üzere onun aleyhine çıkmış olanlarm teslimini istemekten başka bir barış şekline yanaşmadı. Memurları üzgün olarak geri çevirdi.

Oysa Hz. Osman aleyhine çıkmış olan nice bin kişinin tutulup da cahiliye âdeti üzere öldürülmek için Muaviye'ye verümesinin mümkün olmayacağını Muaviye de büirdi. Fakat kendisince mevkiini korumak için vuruşmaktan başka çâre yoktu. Halkı harbe tahrik ve teşvik için de elinde Osman'ın kanını istemekten başka bahanesi olmadığından, öyle yerine getirilmesi güç teklifler yapıyordu.

Bundan dolayı kalem ve dil yerine kılıcın oynaması lâzım geldi. Hemen harbe başlandı. Fakat iki ordu birden birbiri üzerine hücum etse büyük kayıplara yol açacağı açık olduğundan iki taraf bundan vazgeçerek her gün ve bazen günde iki kere, iki tarafın başta gelen kimselerinden birer kişi, birer fırka ile meydana çıkıp vuruşurlardı.

Hz. Ali tarafından çoğu kere Ester çıkardı. Bazen sıra ile Adi Kindi oğlu Hacer, Rebii oğlu Şit, Ma'mer oğlu Halid, Nadr Harisi oğlu Ziyad, Hasafe Teymî oğlu Ziyad, Hemedanlı Kays oğlu Sa'd, Kays Reyyahî oğlu Ma'kıl ve ensardan Sa'd oğlu Kays çıkarlardı.

Muaviye tarafından da onlara karşı sırayla Velid oğlu Halid oğlu Abdurrahman, Ebû'l-Aver Sülemî, Mesleme Fihrî oğlu Habîb, Zü'l-Külâ' el-Himyerî, Hattab oğlu Ömer oğlu Ubeydullah, Samt Kindi oğlu Şurahbil ve Hemedanlı Mâlik oğlu Humre çıkarlardı.

Zilhicce ayının sonuna kadar bu şekilde vuruştular. Çoğu kere çarpışmalar, teke tek oldu. Sonra, "Belki barış yapılır" diye iki taraf da vuruşmaya ara vermeye karar verdi.

Hicretin Otuzyedinci Senesi Olayları

Hicretin otuzyedinci senesi Muharrem ayı sonuna kadar savaşı kesme kararı verilmiş olduğundan, Muharrem ayında hiç çarpışma olmadı. İki taraftan elçiler gidip geldi. Çeşitli aklî ve dinî deliller ortaya konuldu, barışa çâre arandı, fakat mümkün olmadı.

Muharrem ayının sonunda Hz. Ali emretti. Bir seslenici meydana çıkıp, "Ey Şamlılar! Mü'minlerin Emîri diyor ki: Hakka dönersiniz diye ağırdan aldım. Siz ise isyanınızdan vazgeçmediniz. Hakkı kabul etmediniz. Savaşı kesme ve izin zamanı geçti" diye bağırdı.

Bunun üzerine Şam askeri âmirlerine baş vurdular. Hemen Muaviye ve As oğlu Amr, birlikleri düzene ve askerlerini harb düzenine soktular. Muaviye sağ kola Zü'l-Külâ' el-Himyerî'yi, sol kola Mesleme Fihrî oğlu Habib'i, ordunun öncülüğüne Ebû'l-Aver'i ve Şam atlısına As oğlu Amr'ı ve piyadesine Ukbe Mesrî oğlu Müslim'i komutan yaptı ve hepsinin üzerine Arap yiğitlerinden Kays oğlu Dahhak'ı başkc-

mutan tâyin etti. Şam askerlerinden bir grup fedai ölüm üzerine, yani "Ölmek var, dönmek yok" diye biat ettiler ve beş saf olarak sarıklarıyla kendilerini birbirine bağladılar.

Hz. Ali de askerini harb düzenine soktu. Sabır ve sebata teşvik ettiği sırada, "Âsîler harbe başlamadıkça siz başlamayınız ve onları bozduğunuzda kaçanlarını kovalamayınız. Yaraklarım öldürmeyiniz, ölülerinin burnunu, kulağını kesmeyiniz. Kimsenin avret yerini açmayınız. Evlere girmeyiniz, mal almayınız. Kadmları size, yahut büyüklerinizden birine sövseler bile onlara dokunmayınız. Çünkü onların yaradılışça ve ahlâkça zayıf hâlleri vardır." diye nasihat etti.

Ertesi günü sabahleyin Hz. Ali Küfe atlısı üzerine Eşter'i ve piyadesi üzerine Yasir oğlu Ammar'ı ve Basra süvarisi üzerine Hanif oğlu Sehl'i ve piyadesi üzerine Ubade oğlu Sa'd oğlu Kays'ı komutan tâyin etti. Sancağı Arap yiğitlerinden ve faziletlilerin en gözdelerinden Ebu Vakkas oğlu Sa'd'm kardeşi oğlu olan Ebu Vakkas oğlu Utbe oğlu Hâşim'e verdi. Fedek oğlu Mes'ar'ı Küfe ve Basra hafızları üzerine memur buyurdu.

Önce harb meydanına çıkan Küfe askeriyle Ester olup, ona karşı Mesleme oğlu Habib çıktı bütün gün şiddetli vuruştular. İkinci günü bir askerî birlik ile Utbetü'l-Merkal oğlu Hâşim çıktı. Ebû'l-Aver ona karşı geldi. Onlar da şiddetli çarpıştılar ve akşam erişip birbirinden ayrıldılar. Üçüncü günü Yasir oğlu Ammar çıkıp ona karşı bir Şam birliği ile As oğlu Amr çıktı, son derece şiddetli çarpıştıkları sırada Ammar, "Ey Iraklılar! Şu âsîye karşı sebat ediniz" diyerek onları As oğlu Amr ile vuruşmaya kışkırttıktan sonra süvari üzerine memur olan Nadr oğlu Ziyad'a "Hamle et!" diye emir verdi. O da hamle etti. Şam askeri ise sebat gösterdi. İki taraf birbirine girdi Ammar, hemen bütün mevcud maiyeti ile sert bir saldırıda bulunup As oğlu Amr'ı yerinden kaldırdı. Sonra Nadr oğlu Ziyad, dövüş meydanına çıkıp er diledi. Müntefıkoğullarmdan Muaviye oğlu Amr ona karşı çıktı. Oysa onlar ana bir kardeş imişler. Birbirine yaklaştıkları zaman biliştiler ve hemen birbirinden ayrılıp geri döndüler.

Ertesi günü Hz. Ali'nin küçük oğlu Hanif e oğlu Muhammed harb meydanına çıktı. Hattâb oğlu Ömer oğlu Ubeydullah ona karşı geldi. Beraberlerinde birer büyük askerî birlik vardı. Çok sert vuruştular. Ubeydullah, Hanife oğlu Muhammed'i teke tek dövüşe çağırdı. O da atını ileri sürdü. Fakat Hz. Ali, oğlunu geri çevirdi ve Ubeydullah'a karşı kendisi dövüşmek üzere çıktı. Ubeydullah, onu görünce geri döndü. Hanîfe oğlu Muhammed, babasına, "Beni bıraksaydın belki de onu öldürürdüm. Ey Mü'minlerin Emîri! Bu günahkâr ile niçin dövüşe kalkışıyorsun... Yemin ederim ki benim sana rağbetim onun babasından fazladır." deyince Hz. Ali, "Oğulcağızım! Onun babası hakkında hayırla anmaktan başka söz söyleme" diye buyurdu.

Beşinci günü Abbas oğlu Abdullah çıktı. Ukbe oğlu Velid ona karşı geldi. Çok sert vuruştular. Velid, o sırada Abdu'l-Muttaliboğullanna sövünce, Abdullah onu dövüşe çağırdı. Fakat Velid onunla te-

ke tek dövüşü göze alamadı. Altıncı günü ensardan Sa'd oğlu Kays çıktı. Ona karşı Zi'l-Külâ el-Himyerî'nin oğlu çıktı. Onlar da çok sert vuruştuktan soma birbirinden ayrıldılar.

Yedinci salı günü yine Ester ile Habib çıkıp pek sert çatıştılar, birbirinden epeyce öç aldılar ve öğle vakti birbirinden ayrıldüar. Onun üzerine Hz. Ali, "Ne zamana kadar bu âsîler iîe bölük bölük çarpışacağız. Niçin bütün birliklerimizle onların üzerine atılmıyoruz?" dedi ve kalkıp topluluğa hitaben pek etkili bir hutbe okudu. Geceleyin de askeri savaş düzenine sokmakla uğraştı. Ertesi çarşamba günü sabahleyin Şamlıların kabüelerini sordu, yerlerini öğrendi. Her kabileye karşı kendi tarafındaki hemcinslerini savaş düzenine soktu, "Her kabile kendi kardeşlerine karşı dursun" dedi. Becîle gibi Şam'da kardeşleri bulunmayanları da Lahm kabilesine karşı koyup savaş düzeni aldırdı. Ve hemen bütün ordusuyla hareket etti. Muaviye de Şam ordusuyla meydana çıktı. Akşama kadar pek sert bir çarpışma oldu. Bir taraf yenmeksizin geri döndüler.

Ertesi perşembe günü Hz. Ali, sabah namazım alaca karanlıkta kıldı ve ordusuyla hareket ederek Şamlıların üzerine hücum etti. Sağ kolda Huzaa. kabilesinin şeyhi olan Verkai'l-Huzâî oğlu Büdeyl oğlu Abdullah; sol kolda Abbas oğlu Abdullah vardı. Kurra da Ammar ve Sa'd oğlu Kays ve Büdeyl oğlu Abdullah'ın emirleri altında üç kısım olmuşlardı. Hz. Ali, Medineliler ile askerin ortasında ve Kûfeliler ve Basrahlar arasındaydı. Medinelilerin çoğu ensardan olup, biraz da Huzaa ve Kinâne ve diğer kabilelerden vardı. Muaviye de büyük bir çadır kurdurmuş ve çevresini Şam atlısı kuşatmıştı. Şamlıların çoğu Muaviye'ye ölüm üzerine and içmişti.

Büdeyl oğlu Abdullah, Muaviye'nin solunda bulunan Mesleme oğlu Habib'in birliği üzerine hücum edip öğleye kadar kanlı ve çok sert vuruşarak Şam atlısını bozdu ve onları Muaviye'nin çadırına kadar dönmek zorunda bıraktı. Muaviye hemen çevresindeki fedaileri Habib'in yanma gönderdi. O da onlarla kuvvet bularak Büdeyl'in oğlunun birliği üzerine sert bir şekilde saldırınca, Büdeyl'in oğlunun askeri dağıldı, yanında yalnız iki üçyüz kadar hafız kaldı. Bozgun askerin bir ucu Hz. Ali'nin yanma kadar geldi. Hz. Ali, onlara yardım için Medinelilerle Hanîf oğlu Sehl'i gönderdi. Fakat Şamlıların büyük büyük birlikleri onları karşılayarak hareketlerine engel oldu.

Bu sırada solda bulunan Mudar kabilesi açıldıysa da, Rabîa kabilesi direnmekle Hz. Ali onları teşvik için oğulları Hasan ve Hüseyin ve Hanîfe'nin oğlu ile beraber oldukları hâlde yaya olarak Rabîa yanma giderken Ebu Süfyan'm azadlısı Ahmer karşı geldi. Hz. Ali'nin azadîısı Keysan araya girdi. Ahmer, onu öldürünce Hz. Ali, Ahmer';:: kemerinden tutup yere çarptı. Ahmer'in kolları kırıldı, omuzları hurdahaş oldu. Sonra Hz. Ali, Rabîa'ya yaklaştı ve onları sabra ve dayanmaya teşvik etti. Onlar da birbirine, "Ey Rabîaoğulları! Müminlerin Emîri içinizdeyken ona bir hâl olursa Araplar arasında rezil olu-- :-nuz" diye bağrıştılar ve pek sert bir vuruşmaya giriştiler. Bunun üzerine Hz. Ali onların hakkında övgü dolu bir kaside söylemiştir

Hz. Ali sol kola giderken Eşter'le karşılaşmıştı ki sağ koldaki bozgun ve çığlığı işitince atını tepip o tarafa doğru gidiyordu. Hz. Ali ona, "Ey Ester! O kavme sor ki ölümden kaçıp da nereye gidiyorlar. Ölümden kurtulmanın bir çaresi var mı?" diye buyurmuş olduğundan Ester, bozgun askerin yanına varıp Hz. Ali'nin sözünü duyurdu ve pek etkiü sözler söyledi.

Bozgun asker, Eşter'in sesini işitip sözünü dinleyerek cesaretlendiler ve onun başına toplandılar. O da bu kuvvet ile hemen Şamlıların üzerine sert saldırılar ve kanlı vuruşmalar ederek onları Muaviye'nin yanma kadar sürdü ve Büdeyl'in oğlunun yanına vardı ki iki üç yüz kadar hafız ile beraber yatıp yere yapışmış olduklarından sanki yere yayılmış çerkeler gibi görünerek Şamlılar onların üzerlerine varamamışlardı. Yoldaşlarını görünce davrandılar ve, "Mü'minlerin Emîri ne haldedir?" diye sordular. Ester de solda vuruşmakta olduğunu söyledi.

Büdeyl oğlu Abdullah (r.a.), "Haydi doğru Muaviye'nin üzerine saldıralım" dedi. Ester razı olmadı. Büdeyl'in oğlu, onu dinlemeyip hemen kendi arkadaşlarıyla beraber saldırdı ve önüne gelenleri kesip biçerek, ta Muaviye'nin yanma kadar vardı. Oysa Muaviye'nin çevresinde dağlar gibi asker yığılıp yaklaşanlara aman zaman vermiyorlardı. Hemen Büdeyl'in oğlunun çevresini aldılar, onu ve arkadaşlarından bir çoğunu şehit ettiler. Kalanı da yaralı olarak geri dönmek zorunda kaldılar. Âsîler ile onları kovalamakta olduklarından Ester bir miktar askerle Cemhan oğlu Haris'i gönderip onları kurtardı ve selâmete çıkardı.

Hemen Ester, Hemedan kabilesi yiğitleriyle öteki birlikleri toplayarak hepsi birden âsîlerin üzerine yürüdü ve onları yerlerinden kaldırdı ve Muaviye'nin yanında birbirine sarıklarıyla bağlı olarak beş saf olan fedailerin yanına kadar sürdü. Sonra bir saldırıda daha bulundu. Bu safların dördünü yardı, yere düşürdü. Onun üzerine Muaviye kısrağını isteyip bindi. Kaçmayı kurmuş iken Araplık damarı engel olarak kararsız bulunduğu hâlde As oğlu Amr yüzüne bakıp, "Bugün sabır, yarın öğünme" diyerek cesaret verdi. Muaviye de gayrete gelerek dayanıp durmuştu. Hemen Şamlıları gayrete getirdi ve askerini toplayıp Eşter'in basma üşürdü.

O sırada savaş şiddetini arttırdı. Teke tek ve topluca çatışmak isteyenler meydana çıkarak birbirine hamleler ettiler. İnsan varlığım bedava alıp sattılar. O sırada Ebu Husayn Ezdî oğlu Abdullah, Yasir oğlu Ammar'ın yanmdaki hafızlar ile çıkıp Şamlıları birbirine kattılar.

Hadîd Nemîri oğlu Ukbe de, "Dünya otlağı kurudu. Ağaçlan çalı, çırpı oldu. Yenisi eskidi, tadı kaçtı. Ben dünyadan usandım. Her vuruşmaya gidiyorum, her yağmaya koşuyorum, şehit olmayı diliyorum. Allah nasip etti, beni bu güne yetiştirdi. Şimdi kesin olarak şehit olmak emelindeyim. Ey Allah'ın kulları! Ne duruyorsunuz? Allah düşmanı olan âsîler ile savaş için daha ne bekliyorsunuz?" diyerek ileri

gitti. Kardeşleri Abdullah, Avf ve Mâlik de, "Senden sonra biz de dünya rızkını istemeyiz" diyerek onun arkasından gittiler. Hepsi şehit oluncaya kadar vuruştular.

Mekşuh oğlu Kays ki Becile sancağı onda idi. Sancağı çekip kavminin önüne düştü. Şehit oluncaya kadar döğüştü. Hemen sancağı amcası oğullarınaan biri aldı. O aa şehit oldu. bonra sancağı İyas oğlu Afif aımış ve savaşın sonuna kaaar yiğitçe vuruşarak yerinde direnmiş ve Beciie'den Ebu Hâzim sahabi (r.a.) ve oğlu Hâzim gibi nice sayılan kişüer şehit olmuştur.

Hz. Ali, solda vuruşurken sağındaki askerinin bozulmuş iken düzelmiş ve evvelki yerlerine geimiş olduklarım görünce yanlarına varmış, yüzlerine karşı överek ve dua ederek onlara teselli vermiş ve kendilerini sabır ve dayanmaya özendirmiştir.

Her taraftan, teke tek dövüşecek olanlar ve savaşçılar meydana çıkıp pek sert bir vuruşmaya tutuştular. Hz. Ali tarafından Tay ve Nehâ' yiğitleri üerleyip bir kanlı savaşa giriştiler. Meşhurlardan nice kişiler şehit oldu. Savaş gittikçe kızıştı.

Şamlıların sağ kolunda bulunan Himyer kabilesi ve onlara katılanlar ile Zü'l-Külâ el-Himyerî ileri hareket etti. Hattab oğlu Ömer oğlu Ubeydullah da beraber idi. Iraklıların sol kolunda ve Abbas oğlu Abdullah'ın emrinde bulunan Rabîa kabilesi üzerine pek sert saldırdılar. Zayıflar bozuldularsa da, Rabîa kabilesinin yiğitleri güzel bir savunmada bulunarak dayandılar. Kaçanlar da sancaklarının yerli yerinde durduğunu görünce cesaretlendiler ve geri döndüler. O sırada Abdü'l-Kays kabilesi gelip onların yardımına eriştiler ve kanlı bir savaşa giriştiler. Bu yüzden savaş daha çok kızıştı. Zü'l-Külâ ile Ömer oğlu Ubeydullah ikisi de öldürüldü. İşte o sırada, Hz. Peygamber'in seçkin ashabından olan Yasir oğlu Ammar (r.a.) meydana çıktı. Mızrağı elinde ve eii ihtiyarlıktan titremekte idi. "Ya Rab bu gün senin yanında bu günahkârlar ile savaşmaktan rızaya daha uygun ve makbul bir iş bilmiyorum. Bilsem onu yapardım" dedikten sonra halka hitap ederek, "Allah rızası için çalışıp da mal ve evlâda dönmeyecek kim var?" diye seslendi. Hemen başına birçok halk toplanınca, "Haydi yürüyünüz bu âsüerin üzerlerine gidelim. Yemin ederim ki maksatları Hz. Osman'ın kanını istemek değildir. Onlar dünyanın tadını tattılar ve dünyaya tamah ettiler. Bilirler ki hak meydana çıkınca bozuk maksatlarının gerçekleşmesine engel olacak. Kendilerinin İslâm'da eskilik ve kıdemleri olmadığı için Emîr'liğe hakları olmadığından 'Hz. Osman'm kanını istiyoruz' sözüyle kendilerine uyanları aldattılar. Yoksa onlara iki kişi büe uymaz." diyerek ve Allah'dan (c.c.) kurtuluş topluluğuna yani Hz. Ali ve taraftarlarına yardım isteyerek hareket etti.

Yasir oğlu Ammar, gönlü aydm bir ihtiyardı. Arıların beyi gibi her nerede bulunsa ve Sıffiyn'in hangi vadisinde görünse ashabın seçkinleri ve tabiînin büyükleri onun başına üşerler ve arkasına düşerler idi. Hz. Ali'nin sancaktarları olan Ebu Vakkas oğlu Utbe oğlu Hâşim'-

gitti. Kardeşleri Abdullah, Avf ve Mâlik de, "Senden sonra biz de dünya rızkını istemeyiz" diyerek onun arkasından gittiler. Hepsi şehit oluncaya kadar vuruştular.

Mekşuh oğlu Kays ki Becîle sancağı onda idi. Sancağı çekip kavminin önüne düştü. Şehit oluncaya kadar döğüştü. Hemen sancağı amcası oğullarınaan biri aldı. O aa şehit oldu. Soma sancağı İyas oğlu Afif aımış ve savaşın sonuna kadar yiğitçe vuruşarak yerinde direnmiş ve Becîle'den Ebu Hâzim sahabî (r.a.) ve oğlu Hâzim gibi nice sayılan kişiler şehit olmuştur.

Hz. Ali, solda vuruşurken sağındaki askerinin bozulmuş iken düzelmiş ve evvelki yerlerine gelmiş olduklarını görünce yanlarına varmış, yüzlerine karşı överek ve dua ederek onlara teselli vermiş ve kendilerini sabır ve dayanmaya özendirmiştir.

Her taraftan, teke tek dövüşecek olanlar ve savaşçılar meydana çıkıp pek sert bir vuruşmaya tutuştular. Hz. Ali tarafından Tay ve Nehâ' yiğitleri üerleyip bir kanlı savaşa giriştiler. Meşhurlardan nice kişiler şehit oldu. Savaş gittikçe kızıştı.

Şamlıların sağ kolunda bulunan Himyer kabilesi ve onlara katılanlar ile Zü'l-Külâ el-Himyerî ileri hareket etti. Hattâb oğlu Ömer oğlu Ubeydullah da beraber idi. Iraklıların sol kolunda ve Abbas oğlu Abdullah'ın emrinde bulunan Rabîa kabilesi üzerine pek sert saldırdılar. Zayıflar bozuldularsa da, Rabîa kabilesinin yiğitleri güzel bir savunmada bulunarak dayandılar. Kaçanlar da sancaklarının yerli yerinde durduğunu görünce cesaretlendiler ve geri döndüler. O sırada Abdü'l-Kays kabilesi gelip onların yardımına eriştiler ve kanh bir savaşa giriştiler. Bu yüzden savaş daha çok kızıştı. Zü'l-Külâ ile Ömer oğlu Ubeydullah ikisi de öldürüldü. İşte o sırada, Hz. Peygamber'in seçkin ashabından olan Yasir oğlu Ammar (r.a.) meydana çıktı. Mızrağı elinde ve eli ihtiyarlıktan titremekte idi. "Ya Rab bu gün senin yanında bu günahkârlar ile savaşmaktan rızaya daha uygun ve makbul bir iş bilmiyorum. Bilsem onu yapardım" dedikten sonra halka hitap ederek, "Allah rızası için çalışıp da mal ve evlâda dönmeyecek kim var?" diye seslendi. Hemen başına birçok halk toplanınca, "Haydi yürüyünüz bu âsüerin üzerlerine gidelim. Yemin ederim ki maksatları Hz. Osman'ın kanını istemek değildir. Onlar dünyanın tadını tattılar ve dünyaya tamah ettiler. Bilirler ki hak meydana çıkınca bozuk maksatlarının gerçekleşmesine engel olacak. Kendilerinin İslâm'da eskilik ve kıdemleri olmadığı için Emîr'liğe hakları olmadığından 'Hz. Osman'ın kanını s istiyoruz' sözüyle kendilerine uyanları aldattılar. Yoksa onlara iki kişi bile uymaz." diyerek ve Allah'dan (c.c.) kurtuluş topluluğuna yani Hz. Ali ve taraftarlarına yardım isteyerek hareket etti.

Yasir oğlu Ammar, gönlü aydın bir ihtiyardı. Arıların beyi gibi her nerede bulunsa ve Sıffiyn'in hangi vadisinde görünse ashabın seçkinleri ve tabiînin büyükleri onun başına üşerler ve arkasına düşerler idi. Hz. Ali'nin sancaktarları olan Ebu Vakkas oğlu Utbe oğlu Hâşlm'-

in yanma varınca, "Ey Hâşim! Cennet, kılıçların gölgesi altındadır. Ölüm de mızrak ucundadır. Gök kapıları açıldı, Hûr-i ayn bezendi" diyerek Hâşim'i harekete özendirdi. Yanında toplanan askerle ileri gitti. Hattâ As oğlu Amr'm yanma yaklaştı, "Ey Amr! Yazık sana ki dinini Mısır'a değiştin" diye azarladı. Amr, "Öyle değil. Ben Osman'ın kanını istiyorum" deyince Ammâr, "Ben ilmimden ötürü şehadet ederim ki, sen hiçbir işte Allah'ın rızasını aramazsın. Ey Amr! Bu gün öidürülmezsen yarın öleceksin. Herkese niyetine göre ceza verileceği gün, sen de niyetin ne ise görürsün. Bu sancak sahibi Resûlullah ile beraber olduğu hâlde (yani sen henüz imana gelmeden) üç kere onunla vuruşmuştun. Bu dördüncü evvelkilerden iyi değildir" dedi.

Gerçekten Kur'an-ı Kerîm âyet âyet Allah tarafından indirilmekteyken kâfirler iman etmeyip Resûl-i Ekrem (s.a.v.) le çarpışırlardı. O zaman Ebu Süfyan Kureyş başkanıydı. Bütün Emevîlerle beraber As oğlu Amr da onun beraberindeydi. Hz. Ali ise daima Resûl-i Ekrem'in yanında olarak defalarca onlara karşı çıkmıştı. Bu kere Hz. Peygamberin sancağı, halifesi olan Hz. Ali'de olduğu hâlde Ebu Süfyan'm oğlu Muaviye âsîlere baş olarak onunla vuruşuyordu ve bütün Emevîler ile beraber As oğlu Amr da onun yanındaydı.

Fakat Ebu Süfyan o zaman Kur'an'm inişi üzerine dövüşüyordu. Oğlu Muaviye ise bu sefer Kur'an'a bilinenden başka mânâ vermek için savaşmaktaydı ki, yukarda geçtiği gibi bâzı Kur'an âyetlerini kendi maksadına uygun biçimde yorumlamak ve başka anlam vererek Mü'minierin Emîri ile çekişiyor ve savaşıyordu.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ise, "Ey Ali! Ben Kur'an'm inmesi üzerine savaştım. Sen de yorumu üzerine savaşacaksın" diye buyurmuştu. İşte bu sefer o hadîsin mânâsı güneş gibi göründü. Bundan dolayı Yasar oğlu Ammar, "Biz nasıl ki evvelce sizinle Kur'an-ı Kerîmin inmesi üzerine savaştık ise, şimdi de yorumu üzerine savaşırız" diyerek âsîler üzerine hücum ile bir kanlı savaşa tutuştu. Kendisini hararet basınca bir aralık dönüp su isteyince bir hatun ona bir bardak sulu süt verdi. "Resûlullah doğru söyledi" diyerek sütü içti ve, "Bugün ben dostlarıma, Muhammed'e ve ashabına kavuşacağım. Çünkü Resûlullah (s.a.v.) bana 'Dünyada son rızkın sulu süttür' diye buyurmuştu" deyip gitti. Ve âsîler üzerine hücum etti. Ve bir daha dönmeyip şehit oluncaya kadar döğüştü (r.a.).

Habbetü'l-Cüveyni'l-Arfî dedi ki: "Hz. Peygamberin sırrına sahip olan Yeman oğlu Huzeyfe'ye 'Biz fitneden korkuyoruz. Bize bilgi ver' dediğimde 'İbni Sümeyye'nin yani Ammar'm bulunduğu fitneden sakınınız. Çünkü Resûlulfah'dan (s.a.v.) işittim: 'Ammar'ı, yoldan sapan âsîler topluluğu öldürecek ve en sonraki rızkı sulu süt olacak' diye buyurdu" demişti. Ammar'ı öldürüldüğü gün gördüm, "Bana son rızkımı getiriniz" diyordu. Bir bardak sulu süt verildi. Bir geniş bardak idi ve kenarında kırmızı bir halka vardı. Onu içti ve, "Ben bugün dostlarıma, Muhammed'e ve ashabına kavuşacağını" dedi. Huzeyfe, kıl kadar yanlışlık yapmadı.

Ammar'ı öldürenin kim olduğunda anlaşmazlık vardır. Meşhur rı vayete göre onu Ebu'l-Âdiye vurup yere düşürmüş ve diğer bir âsî onun başını kesip Muaviye'ye götürmüş. İkisi de, "Ammar'ı ben öldürdüm" diyerek Muaviye ile As oğlu Amr'ın önlerinde kavga etmiş ler. Amr, "İkiniz de Cehennemliksiniz" demiş. Herifler gittikten son ra Muaviye, "Bizim için can ve baş veren adamlara niçin öyle söyledin" diye Amr'ı azarlamış. Amr da, "Yemin ederim ki, öyledir. Sen de öyle olduğunu bilirsin. Keşke yirmi sene önce ölüp de bu durumu görmeyeydim" demiş.

Yasir oğlu Ammar'ı âsî bir topluluğun öldüreceğine dair olan ha dîsi Zü'l-Külâ el-Himyerî işitip As oğlu Amr'a, "Vah vah, yazık sana ey Amr! Bu nedir?" deyince Amr, "Yakında Ammar bizim tarafa döner" diye cevap vermiş. O gün önce Zü'l-Külâ ve sonra Ammar öldürüldüğü zaman As oğlu Amr, Muaviye'ye, "Bilmem hangisinin öldürülmesiyle daha çok sevinmeli. Ammar'm öldürülmesiyle mi, yoksa Zü'l-Külâ'nm öldürülmesiyle mi? Yemin ederim ki Zü'l-Külâ, eğer Ammar'dan sonraya kalsaydı bütün Şamlıları Ali'ye dönderirdi" demiş, olup-biteni hikâye etmiş.

Abdurrahman Sülemi'nin anlattığına göre, Muaviye As oğlu Arar ile oğlu Abdullah ve Ebû'l-Aver sohbet ederlerken Abdullah, "Bugün siz bu adamı, yani Ammar'ı öldürdünüz. Oysa ki Medine'de Hz. Peygamber'in mescidi yapılırken herkes birer kerpiç taşırdı. Ammar ise ikişer kerpiç taşıyarak bayılıp düşünce Resûl-i Ekrem (s.a.v.), onun yanına gelip mübarek eliyle yüzünün tozunu silerek 'Vah vah, herkes birer kerpiç taşırken İbni Sümeyye'nin, yani Ammar'm sevaba rağbeti çok olduğundan ikişer kerpiç taşıyor. Bununla beraber onu âsî bir grup öldürecek' diye buyurmuştu." deyince As oğlu Amr, Muaviye'ye, "İşitmiyor musun, Abdullah ne diyor?" demiş ve Muaviye, "Ne diyor?" deyince oğlu Abdullah'ın dediğini söylemiş.

Muaviye hemen o hadîsin mânâsına yorumlayarak "Ammar'ı biz mi öldürdük. Onu ancak buraya getiren öldürdü." demiş. Arkasından birçok halk, "Ammar'ı buraya getiren öldürdü" diyerek çadırlardan dışarı çıkmışlar. "Bilmem Muaviye'nin yorumu mu yoksa bu adamların sözleri mi daha çok tuhaftır" diyerek Abdurrahman şaşkınlık ve hayretini dile getirmiştir. Fakat şaşmamalıdır. Çünkü dünya sevgisi, insanı şaşırtır ve türlü yorumlara düşürür. Akıllıyı gafil kılar, gafili akıllı gösterir.

Bedir'de bulunmuş olanlardan ensardan Sabit oğlu Huzeyme ki RI BÛ1-1 Ekrem (s.a.v.) onun şehadetini iki adamın şehadetine eşit kılım:; olduğundan "Zü'ş-Şehâdeteyn" yani "İki şehâdet sahibi" denilir. Deve Olayı'nda Hz. Ali ile beraber iken savaşmamış olduğu gibi bu sefer Sıffiyn'de de Hz. Ali ile birlikte bulunduğu hâlde savaşmıyordu Anı....r'ın öldürüldüğünü görünce, "Resûlullah'dan (s.a.v.) işittim: 'Ammar'ı âsî bir urup öldürecek' diye buyurdu" diyerek hemen kılı eını çekip şehit oluncaya kadar savaştı (r.a.).

11/ Ali ise Ynr.iı oğlu Ammar öldürüldüğü gibi h'ahıa ve İleme

dan kabilelerine, "Siz benim zırhım ve silâhımsınız" demekle oniki bin kadar yiğit seçildi. Hz. Ali onların önüne düşüp âsîler üzerine öyle şiddetli hücum etti ki, Şamlıların bozulmadık safları kalmadı. Hz. Ali, "Asileri öldürüyorum ama onları azdıran, gözleri çıkık ve karnı büyük Mıaviye'yi görmüyorum" der idi. Sonunda önüne gelenleri kesip biçerek Muaviye'nin yanına kadar vardı. "Ey Muaviye! Halk bizim için niye birbirini kırsın. Teke tek dövüşmek üzere meydana çık. Seninle olan mes'elcmizi Allah'a bırakalım, her kim hasmım öldürürse iş kavgasız ona kalır" dedi.

As oğlu Amr, Muaviye'ye, "Amcan oğlu insaf etti" deyince Muaviye, "Evet ama sen insaf etmiyorsun. Pekâlâ bilirsin ki her kim onunla teke tek dövüşe çıktıysa öldü" deyince As oğlu Amr, "Artık bunun üzerine meydana çıkmamak sana yakışmaz" deyince Muaviye, "Sen benden sonra Emirliğe tamah ediyorsun" demiş.

Hz. Ali'nin sancaktarı Ebu Vakkas oğlu Utbe oğlu Hâşim ise, "Allah'ı seven ve âhireti isteyen yanıma gelsin" deyince yanına bir çok yiğitler toplandı. Akşam üstü Hâşim tekrar tekrar âsîler üzerine hamle etti, fakat âsîler dayandı. Hâşim kendi askerine, hitaben, "Onların sabır ve direnişi bir Araplık gayretidir, yoksa onlar sapıklık üzeredirler. Sizler ise hak üzeresiniz" diyerek yanındaki hafızlar topluluğu ile beraber pek sert hücum etmekle yine kanlı bir muharebeye başlandı.

O sırada âsîlerin içinden meydana bir genç çıktı. "Ben Gassan hükümdarları oğullarındanım. Osman'ın kanını isterim. Bizim hâfızfızlarımız ne olmuşsa bize haber verdiler. Kesin olarak Ali, Osman'ı öldürmüş" diyerek ve sövüp lanetleyerek hamle eder ve kılıcını bir adama dokundurmadıkça geri dönmezdi. Hâşim ona, "Yahu! Önce konuşma, sonra savaş. Sen ne dediğini biliyor musun? Allah'dan kork. Allah sana bu günü sorar" dediği zaman o yiğit, "Ben sizinle vuruşurum. Çünkü sizin Emîri'niz namaz kılmaz, siz de namaz kılmazsınız ve sizin Emîri'niz bizim Halifemizi öldürmüş, siz de ona yardımetmişsiniz" deyince Hâşim de, "Osman'ı Resûlullalı'ın (s.a.v.) ashabı ve onların çocukları ve halkın kurrası mı öldürdü? Onlar din ve ilim ehlidir. Din işini bir an ihmâl etmemişlerdir. Önce Resûl-i Ekrem'e uyup namaz kılan bizim Emîrimizdir. Ve din işinde insanların en çok hukuk bileni ve en bilgini odur. Bu yanımdaki adamlar ise hep Kur'-an okuyucusudur. Geceleri uyumayıp teheccüd kılarlar. Sen o azgınlara aldanma" demesiyle o yiğit, Hâşim'in öğütlerini kabul etti. Hemen tövbe ve istiğfar ederek dönüp gitti.

Âsîler topluluğunun başları, birtakım câhil ve safları ne türlü hile ve gizii oyunlarla kandırıp saptırarak Hz. Ali ile savaşa gönderdikleri bu örnek ile açık-seçik belli olur.

Hâşim ve arkadaşları pek sert vuruşarak zafer işaretlerini görmüşlerken güneşin batışı sırasında Tenûh kabilesinin büyük bir bölümü gelip saldırmakla Hâşim onlara karşı vardı, dokuz on kadar âsî öldürdü. Zafer işaretlerini gördü fakat Tenûhlu Münzir oğlu Haris yanaşıp Hâşim'i vurdu, yere düşürdü.

İşte o zaman Hz. Ali tarafından bir memur gelip "İleri hareket" emrini getirdi. Hâşim ise ağır yaralı olarak âhiret yolculuğuna lıa/.ıı olmuştu. Hz. Ali ileri hareket ederek Şamlılardan Gassân kabilesinin bir yerde mıh çıkını olup durduklarını gördü. Hemen bir fırkaya ughı Hanîfe oğlu Muhammed'i başkan yaparak onların üzerine gönderdi Vardılar, onları yerlerinden kaldırdılar ve nicelerini öldürdüler.

Bu cuma gecesi savaş sabaha kadar sürdü, oklar bitti. Mızraklar kırıldı, ses-soluk kesildi. Karanlık basıp göz gözü görmez oldu. Ancak kılıç oynar ve bir mırıltı işitilirdi. Hz. Ali de sağ ve sol kol arasında dolaşıp hemen ileri hareket emrini verirdi. Sabah olunca görüldü kl Hz. Ali askerin ortasında ve Ester sağ koida ve Abbas oğlu Abdullah sol kolda oldukları hâlde savaş alanı arkalarında kalmış. Bu ise gali biyet ve zafer işaretiydi.

Ester perşembe günü akşam üstü sağ kola görevlendirilip, bu cuma gününün sabahına kadar pek sert vuruşarak adım adım ilerlemiş ti. Sabahleyin yine askerini ileri ileri sürmekte idi. Asker ise vuruşmaktan yorulmuş ve çoğu yorgun düşmüştü. Ester onu görünce atına, bindi. "Ya zafer kazanmak yahut Mevlâ'ya kavuşmak üzere Ester ile yoldaş olacak var mı?" diyerek sol kolun bir ucundan öbür ucuna kadar gidip geldi. Basma yorulmaz ve savaştan usanmaz birçok yiğitleri topladı. Hemen, "Çek sancağı sancaktar!" diyerek ileri hareket ile âsîleri ordugâhlarma kadar sürüp orada savaşa başladı.

Kısaca sağ kolda zafer işaretleri belirdi. Hz. Ali onu görünce Eşter'e yardım için bir askerî birlik gönderdi. Ester daha çok şiddet ile hücuma kalktı ve Şamlılar bozulmaya yüz tuttu. As oğlu Amr, bu durumu görünce ürktü ve sonuçtan korktu. Muaviye'ye hitaben, "Sana bir tedbir söyleyeceğim. Başka çaremiz kalmadı. Askere emret: Mushaf'ları yukarı kaldırsınlar" deyince Muaviye emretti. Mushafları mızrakların uçlarına koyup yukarı kaldırdılar. "Sizi Allah'ın Kitabına çağırırız" diye bağırdılar.

Beri tarafta bazıları, "Madem ki Allah'ın kitabına çağırıyorlar. Uyalım" deyince Hz. Ali, "Siz işinize devam ediniz. Muaviye ve As oğlu Amr ve Ebu Muayt'm oğlu ve Kays oğlu Dahhak Kur'an ehli değillerdir. Ben onların durumlarını sizden ve Allah'ın kitabının hükümlerini hepinizden daha iyi bilirim. Onlarm Mushafları kaldırmaları sırf hile ve oyundur" deyince, "Allah'ın kitabına çağırıldığımızda uymaktan başka bir şey yapamayız" demeleri üzerine Hz. Ali, "Ben de onlar ile Allah'ın Kitabına uysunlar diye vuruşuyorum. Çünkü onlar Allah'ın emrine âsî oldular" dedi.

Hemen Temimli Fedek oğlu Mis'ar ve Taî'li Husayn oğlu Zeyd sonradan Haricîlere katılan bir grupla birlikte, "Ey Ali! Allah'ın Kitabına uy!.. Yoksa seni düşmanlarına teslim ederiz, yahut Affan'ın oğluna yaptığımızı sana da yaparız" dediler. Hz. Ali, "Bu sözünüzü Unutmayınız, benini dediğimi de belleyiniz. Bana gerçekten bağhysa-111/ savat] bırakmayınız. Karşı geliyorsanız dilediğinizi işleyiniz" deyince, "Eşter'e adanı gönder, vuruşmaktan el çekip gelsin" dediler. O

da ister istemez Eşter'i çağırmak için Hâni oğlu Yezid'i gönderdi. Hâni oğlu Yezid gitti, Eşter'i çağırdı. Ester ise arka arkaya hamle ve hücum ederek âsîlere üstün gelmiş ve Şam ordusunu bütün bütün perişan olacak kerteye getirmiş olduğundan, "Şimdi benim yerimden ayrılacak zaman değildir" diyerek Yezid'i geri çevirdi. O da dönüp durumu Halife'ye bildirdi. Bunun üzerine muhalifler grubu daha çok hiddetlendiler, mırıldandılar, söylendiler. Gürültü büyüdü, sesler yükseldi. Söz ayağa düştü. Mü'minlerin Emîri ordusunda bayağı ihtilâl ve isyan işaretleri görünür oldu. Sonunda, "Ey Ali! Eşter'e haber gönder gelsin yoksa senden ayrılırız" dediler. Çaresiz o da yine Yezid'i gönderdi. Yezid gidip karışıklık çıkmak üzere olduğunu haber vererek Eşter'i kandırdı ve alıp orduya getirdi.

Bu muhaliflerin çoğu Kur'an okuyucusu idi. Çoğu zaman Kur'an okumak ve ibadetle uğraşırlardı. Arap evlâdı oldukları için Kur'an lâfızlarının mânâlarını bilirlerdi. Fakat bir adam Kur'an'a sırf kelimelerine bakarak mânâ vermekle bilgin ve fakih yani İslâm hukuk bilgini olamaz ve Kur'an-ı Kerîm'den din hükümlerini çıkaramaz. Bu okuyucular topluluğu da hukuk bilgini olmadıklarından din hükümlerinin hakikatlerine eremeyip taassub tehlikesine düşmüşlerdi.

Öyle ki bu okuyucu kalabalığı; Hz. Osman'ı tutanlara dinsiz ve mezhepsiz gözüyle bakıp, Hz. Ali taraftarlığında aşırı gitmişlerken bu sefer Hz.Ali'ye muhalefet ettiler ve pişmiş aşa soğuk su kattılar. Fıkıh bilginlerini, hafız ve kurradan ayıramayan cahil halkın çoğu da onların görünüşteki durumlarına aldanarak yanlış yola gittiler. İşte bu yüzden çoğunluğun görüşü savaşı durdurma biçiminde yüz gösterdi.

Bu muhalifler, daha sonra Haricî yani Müslümanların imamı olan Hz. Ali'ye basbayağı âsî olmuşlar ve Şiî tavrında iken Havâric adını almışlardır. İşte Fedek oğlu Mis'ar, Husayn oğiu Zeyd ve Kays oğlu Eş'as bu Havâric topluluğunun büyüklerinden olup onlara başkanlık ederlerdi.

Ester, mecbur kalarak savaş yerini bırakarak ordugâha gelip bu karışık durumu görünce, "Ey Iraklılar, ey zelil ve miskin adamlar! Şimdi savaştan el çekmenin zamanı mı? Henüz meydan aldınız. Düşmanlarınıza üstün geldiniz. Onlar da yenik düşeceklerini ve darmadağınık olacaklarını anladılar ve çaresiz kalıp sizi Allah'ın kitabının hükmüne çağırdılar. Yemin ederim ki onlar çoktanberi Allah'ın emirlerini ve Resulünün sünnetini ihmal etmişlerdir. Bana az bir süre veriniz hiç olmazsa bir at koşturacak kadar zaman veriniz. Çünkü fetih ve zafer bize yüz gösterdi" deyince, "Olmaz, çünkü biz de senin günahına ortaklığı kabul etmiş oluruz. Ey Ester! Bu işten vazgeç. Biz onlarla Allah için savaştık. Şimdi de Allah için savaşı bırakıyoruz" demeleri üzerie Ester de, "Yazık size ki o hilekârların hilesine aldandınız ve savaşı kesme fikrinde bulundunuz. Ey yüzleri kara oîası herifler! Biz sizin Kur'an okuyuş ve ibadetinizi zühd ve dindarlığınızdan Allah'a kavuşma arzunuzun yüksekliğinden dolayı sanırdık. Meğer sizin işleriniz gösteriş ve maksadmız dünya imiş. Siz bundan son-

ra artık izzet ve şeref görecek değilsiniz. O zâlimler bizden uzak oldukları gibi siz de uzak olunuz" deyince ona sövdüler. O da onlara sövdü. Hemen Hz. Ali, ona ve ötekilere "Susunuz" diye haykırdı ve kavgaya son verdi.

O sırada Kays oğlu Eş'as Hz. Ali'nin yanına gelip, "Görüyorum ki halk Muaviye'nin çağrısına uymak fikrinde bulunuyorlar. Emredersen ben Muaviye'nin yanma gideyim ve maksadını sorup, açıklamasını isteyeyim" dedi. Hz. Ali de ister istemez ona izin verdi. Kays oğlu Eş'as, Muaviye'nin yanma vardı, "Mushafları kaldırmaktan maksadınız nedir?" diye sordu. Muaviye de, "Maksadımız Allah'ın kitabına baş vurmaktır ki, iki taraftan birer hakem seçilip ve onlardan Allah'ın kitabına uygun bir karar vermeleri için söz alınıp da iki taraf onların verecekleri karara uymaktan ibarettir." diye cevap verdi. Eş'as da, "Bu dediğin doğrudur" diyerek dönüp geldi. Halife'nin meclisine girdi, durumu bildirdi. Halk da o şekilde iki taraftan birer hakem seçilmesini uygun gördü.

Artık Hz. Ali'ye göre bir diyecek kalmayıp o da iki taraftan hakem tâyinini kabule mecbur oldu ve ister istemez savaş durduruldu. Eşter'in üstün gelmesi sonuç vermedi. Böylece As oğlu Amr maksadına erdi. Kısaca orduda ayrılık çıktı. Muhalifler meydan aldı. İşlerin görülmesi onların ellerinde kaldı ve iş başka şekle girdi.

Hakemlerin seçimi konusuna gelince, Kays oğlu Eş'as ile arkadaşları, "Bizim tarafımızdan Ebu Musa Eş'arî hakem olsun" dediler ve Hz. Ali, "İşin başmda bana âsî oldunuz. Hiç olmazsa bu mes'elede âsî olmayınız. Ben Ebu Musa'yı uygun görmem" deyince Eş'as ile beraber Husayn oğlu Zeyd ve Fedek oğlu Mis'ar da, "Biz Ebu Musa'yı isteriz" diye ısrar ettiler, Hz. Ali, "Ebu Musa bu konuda güvenilir kimse değildir. Çünkü benden ayrüdı ve halkın yardımına da engel oldu. Sonra kaçtı. Birkaç ay sonra onu buldurttum. Onun seçilmesi uygun olmaz. Fakat Abbas oğlu Abdullah uygundur ve ondan daha iyidir." deyince, "O senin amcanın oğludur. Biz ise tarafsız bir adam isteriz" dediler ve Hz. Ali, "Esteri seçelim" deyince, "Bu işi alevlendiren o değil mi?" diyerek onu da kabul etmediler.

Hz. Ali, "Demek oluyor ki siz Ebu Musa'dan başkasını kabul etmeyeceksiniz" deyince, "Evet" demeleriyle Hz. Ali, "Öyle ise aklınıza geleni yapınız" deyince hemen Ebu Musa'ya bir memur gönderdiler. Ebu Musa ise o zaman savaştan kaçınarak yalnızlık köşesine çekilmişti. Giden memur ona, "Halk barıştı" deyince, "Elhamdülillah" dedi ve, "Seni hakem seçtiler" deyince, "İnna lillâh ve inna ileyhi râciûn" diyerek kalkıp orduya geldi. Şamlılar tarafından da As oğlu Amr seçilmişti.

Oysa Ebu Musa Eş'arî, aslında tartışma ve çekişmede As oğlu Amr gibi dâhi biriyle denk değil idi. Çünkü Ebu Musa'nın dili gerçekten kalbinin tercümanı idi. Amr ise içindekini gizleyerek adam aldatmakta usta idi. Bir de Ebu Musa, her nasıl olursa olsun savaşın

giderilmesi görüşündeydi. Amr ise Mısır valiliğine erişmek üzere Muaviye için can ve gönülden çalışıyordu. Bazı akıllı kişiler, işte bu incelikleri düşünerek endişe duyuyorlardı.

Hattâ Kays oğlu Ahnef hakem olmaya elverişli ve güçlü bir kişi olduğu halde, "Ey Mü'minlerin Emîri! Ebu Musa bu işin adamı değildir. Eğer beni hâkim yaparsan güzel bir sonuç elde edebilirim. Bu olamaz ise hiç olmazsa beni ikinci, yahut üçüncü hâkim tâyin buyurunuz" demişse de, halk onu da kabul etmediğinden; iş tamamen Ebu Musa'nın eline kalmıştı.

Şurasını da gözönüne almalıdır ki, Sıffiyn olaylarında pek çok adamlar öldüğünden iki tarafın da savaştan gözleri yılmıştı. Şamlıların kayıpları daha çoksa da, Muaviye'nin ordusunda disiplin vardı. Çünkü Muaviye, her zaman askerini para üe mükâfatlandırarak savaşa özendirmekte olduğu halde, gerektiğinde cezalandırmaktan da geri durmazdı. Hz. Ali'nin mükâfat ve cezası işe âhirete ait olduğundan sırf âhiret için canını verenlerin çoğu Sıffiyn olaylarında şehit olmuşlardı. Günden güne onlar azalmakta ve dünyayı sevenler çoğalmaktaydı.

Tahkimnamenin Düzenlenmesi ve Yazılması

Sonunda hakem tâyinine karar verilmiş ve Mü'minlerin Emîri tarafından Ebu Musa Eş'arî ve Muaviye tarafından As oğlu Amr seçilmişti.

Hicretin bu otuzyedinci yılı Safer ayının onüçüncü çarşamba günü As oğlu Amr orduya gelip Mü'minlerin Emîri'nin önünde Ebu Musa Eş'arî üe bir araya gelerek tahkimnamenin yazılmasına başlanarak; "Mü'minlerin Emîri Ali ile Muaviye arasında bir kararnamedir" diye yazılınca As oğlu Amr, "O sizin Emîri'nizdir, ama bizim Emîri'miz değildir. Mü'minlerin Emîri kelimesini siliniz" deyince Kays oğlu Ahnef, "Bütün halk birbirini kırsa biz (Mü'minlerin Emîri) unvanını silmeyiz" deyince Hz. Ali bir süre durakladıysa da, Kays oğlu Eş'as, "Bu kelimeyi sil" diye ısrar etmekle Hz. Ali onu südi ve, "Aliahu Ekber. Aynen öyle olduğu gibi, aynen öyle olduğu gibi... Allah'a yemin ederim ki ben Hudeybiye gününde Resûlullah (s.a.v.) in kâtibiydim. Antlaşmanın başına (Muhammed Resûlullah) diye yazdım. Kâfirler, 'sen Resûlullah değilsin. Kendi adını ve babanın adını yaz' dediler. Resûlullah (s.a.v.) 'Resûlullah kelimesini kaldır' dedi. Benim ona gücüm yetmez' dedim. 'O kelimeyi bana göster' dedi. Ben de gösterdim. Onu kendi eliyle sildi ve 'Yakında sana da böyle bir teklif yapılır, sen de uyarsın' diye buyurdu." deyince As oğlu Amr, "Sübhânâlîah! Bizi kâfirlere benzetiyorsun, biz ise Müslümanız" deyince Hz. Ali ona, "Ya sen ne zaman fâşıklara yardımcı ve Müslümanlara ihanet edici olmadın" dedi. Onun üzerine As oğlu Amr, "Bundan sonra seninle bir

mecliste bulunmam" dedi. Hz. Ali de, "Ben Cenab-ı Haktan dilerim ki benim meclisimi senden ve senin gibilerden temizleye" dedi.

Sonra tahkinınâmenin yazılmasına başlanarak, (Bu belge. Ebu Talib oğlu Ali ile Ebu Süfyan oğlu Muaviye arasında yazıb bir kararan:. Ali, Iraklılar üe onların beraberindekiler için ve Muaviye Şamlüar ile onların beraberindekiler için söz verdiler ki, Allah'ın hükmüne ve kitabına razı olarak Allah'ın kitabının yaşattığını yaşatmak ve yok ettiğini yok edeler. Şimdi hakemler ki Ebu Musa ile As oğlu Amr'dır. Allah'ın kitabında buldukları hükümler ile ve onda bulamadıkları hususta Hz. Peygamber'in sünneti ile hareket edeler) diye yazıldı.

Hakemler kendileri ve çoluk çocukları hakkında güven içinde ve ümmet onların verecekleri hüküm ve karara yardımcı olacaklarına dair Ali ve Muaviye'den ve iki tarafın askerlerinden söz aldılar ve kendüeri de bu ümmet arasında Allah'ın kitabı ile hükmetmek üzere söz verdiler ve hükmü Ramazan'a ve isterlerse daha sonraya ertelemek ve toplanmaları, Kûfeliler ve Şamlılar arasında orta bir yerde olmak üzere karar verdiler.

Irak ileri gelenlerinden Kays oğlu Eş'as ile diğer sekiz kişi ve Şam ileri gelenlerinden Ebû'l-Aver, Mesleme oğlu Habib ve Halid oğlu Abdurrahman ile diğer birkaç kişi şahit olarak tahkimnâmeyi imzaladılar. Eşter'e de imzalaması teklif olununca sert bir dille reddetti. Eş'as, "Gel imzala bizden ayrılma" deyince Ester onu tehdit ederek azarladı.

Kays oğlu Eş'as, tahkimnâmeyi aldı ve çıkıp halka okudu. Temimoğullarından bir grup içinde bulunan Ediye oğlu Urve, "Allah'ın emrinde adamları hakem yapıyorsunuz. Oysa kimsenin hükmü yoktur. Hüküm ancak Allah'ındır" dedi ve Eş'as'a kendi kavmi ve Yemenlilerden birçok halk da öfkelendi. Ester ise tahkimnâmeyi imzadan kaçındı. Zaten savaşmak fikrinde idi.

O sırada bazıları, Hz. Ali'ye gelip onu yeniden savaşa özendirmek istediklerinde, "Verilen karara ben zaten razı değildim. Sizin uygun görmenizi de istemezdim. Fakat düşmanların teklifini kabulde ısrar ettiniz. Ben de kabule mecbur oldum. Razı olduktan sonra dönüş ve kabul edişten sonra değiştirmek ise uygun olamaz. Siz bir iş yaptımz ki kuvvete zayıflık getirdi. Düşmanlarınıza üstün iken onların hilelerine aldandınız. İstediklerini verdiniz. Bundan sonra doğru bir yol tutmayı başaracağınızı sanmıyorum" dedi.

Sıffiyn'de öldürülenler ve Şehit Olanlar

Sıffiyn olaylarında âsîlerden kırbeşbin adam öldürüldü. İçlerinde ünlü yiğitlerden nice adamlar vardı. Hz. Ali tarafından da yirmibeşbin adam şehit oldu ki, yirmialtısı Bedir savaşma katılanlardan idi.

Bu cümleden olarak Hz. Peygamber'in seçkin ashabından Yasir oğlu Âmrnar (r.a.) ve şehadeti iki şehâdet yerine geçen Sabit oğlu

Huzeyme, ensardan Amr oğlu Süheyl, ensardan Ebu Amre ve ensardan Ebu Fudale hep Sıffiyn'de şehit oldular.

Bedir Savaşı'na katılanlardan ve ensarın oniki büyüğünden birisi olan Teyyihan oğlu Ebu Heytem ve onun kardeşi olan Uhud Savaşı'nda bulunan Ubeydullah (r.a.) ve tabiînin en üstünü olan Üveyse'i-Karanî de doğru rivayete göre bunlar gibi Sıffiyn'de şehit olmuşlardır.

Ashabdan Müneyye oğlu Ya'lâ (r.a.), Deve Topluluğu'nun büyüklerinden iken bu sefer Sıffiyn'de Hz. Ali ile birlikte bulunduğu hâlde şehit olmuştur. Sahabeden Taî'li Sa'd oğlu Habis (r.a.) ki Hz. Ömer onu getirterek, "Seni Humus hâkimi yapmak isterim. Nasıl yapabilir misin?" deyince, "Kendi görüşümle içtihat ederim; meclisimde bulunanlara da danışırım" deyince Hz. Ömer, onu Humus'a göndermişti ve çok geçmeyip dönerek, "Ey Mü'minlerin Emîri! Acaip bir rüya gördüm. Sana anlatmak isterim. Rüyada gördüm ki: Güneş doğudan geldi. Yanında birçok melekler vardı. Ay da batıdan geldi. Yanında birçok yıldızlar vardı" deyince Hz. Ömer, "Sen hangi tarafta idin?" diye sordu. Habis, "Ay tarafında idim" deyince Hz. Ömer, "Sen ışığı yok olan delil ve işaretlerle beraber olduğundan ben artık seni iş başında tutmam" diyerek görevine son verdi. Gariptir ki Habis, bu sefer Muaviye ile beraber bulundu ve Sıffiyn'de öldürüldü.

Habbâb'ın Ölümü

Erett oğlu Habbâb (r.a.), Hz. Ebu Bekir'le beraber en evvel İslâm'ını ilân edenlerden biridir. Resûl-i Ekrem'i, amcası Ebu Talib koruduğu gibi, Hz. Ebu Bekir'i de kavmi koruyordu. Habbâb, Bilâl ve Ammar'm ise koruyucuları olmadığından kâfirlerin onlar hakkında etmedikleri eza ve cefa kalmamıştı. Hele Habbab'm arkasını kızgın demirler ile dağlamak ve güneşin karşısında tutmak gibi dayanılamayacak işkenceler ederlerdi. Habbâb ise bu eziyetlere katlanarak "Lâilâheillâllah" demeye devam ederdi. Resûlullah (s.a.v.) da, "Ya Rab, Habbâb'a yardım et" diye dua ederdi.

O zaman Hz. Ali, henüz erişkin değildi. Hz. Peygamber'in evinde bir arslan yavrusu gibi terbiye olunmakta iken bile o kahraman Müslümanlar ile beraber namaz kılardı. Fakat babası Ebu Talip, Kureyş başkanı bulunduğundan ona kimse dokunamazdı. Bir gün Hz. Ömer, Habbâb'a kâfirlerden çektiği eziyetleri sorunca arkasını açıp gösterdi. Büsbütün yanık olduğu görüldü. Görenlerin yüreği kan ağladı. Kendisinin dert ortağı olan Ammar Sıffiyn'de şehit olduğu gibi, o da Kûfe'de cennete gitti.

İşte Hz. Ali'nin değerini o gibi ilk Müslüman olanlar bilirdi. Fakat Hz. Ali Sıffiyn'e giderken Habbâb hasta olduğundan ve yatağa düşmüş bulunduğundan Kûfe'de kalmıştı. Ashabdan birkaçı geçmiş olsun demek için onun yanma gidip, "Müjde sana ey Habbâb! Kevser

havuzu yanında kardeşlerine kavuşacaksın..." dedikleri zaman, "Ah o kardeşleri hatırıma getirdiniz. Onlar dünyada ecirlerinden bir şeye kavuşamaksızm göçüp gittiler. Âhiretlerini istenilen şekilde mamur ettiler. Biz geri kaldık. Dünyadan biraz pay aldık ki, amellerimizin ecir ve sevabma sayümasın diye korkuyoruz" dedi. Gerçekten Bedir ve Uhud şehitleri, İslâm'a büyük hizmetler etmiş oldukları hâlde İslâm fetihlerinden yararlanmaksızın cennete gitmiş olduklarından, onlara imrenilir. Hz. Habbab, işte onlarm durumuna imrenerek sonsuz sürecek olan öteki âleme göçmüştür.

O zamana kadar Küfe halkı ölülerini evlerinin avlularında ve kapıları yanında gömerlerdi. Hz. Habbab kendisinin Küfe dışında gömülmesini vasiyet ettiğinden, şehir dışında gömüldü. Ondan sonra halk da ölülerini onun yanında gömer oldular. Böylece Küfe dışmda bir mezarlık meydana geldi.

Sıffiyn'den Dönüş

İki ordu Sıffiyn'de yüzon gün durduktan soma tahkimnâme imzalandığı için, Şam askeri Şam'a, Hz. Ali'nin ordusu Kûfe'ye döndüler.

Hz. Ali, Kûfe'ye yaklaşınca ensardan Vedia oğlu Abdullah ile karşılaştı. Hz. Ali ona yaklaşıp, "Halk bizim işimiz hakkında ne diyor?" diye sordu. Vedia'nm oğlu, "Kimi hoş görüyor ve kimi görmüyor" diye cevap verdi. Hz. Ali, "Fikir sahipleri ne diyorlar?" dedi. Vedia'nın oğlu, "Onlar da 'Ali'nin büyük bir topluluğu vardı, dağıttı ve bir sağlam kalesi vardı, yıktı. Kaleyi ne zaman yapacak, dağınık topluluğu ne zaman toplayacak. Oysa ki ya zafer bulmak, ya ölmek üzere kendisine uyanlar ile hemen âsîler üzerine atılsaydı daha iyi olurdu' diyorlar" deyince Hz. Ali, "Kaleyi ben mi yıktım, yoksa onlar mı? Topluluğu ben mi dağıttım, yoksa onlar mı? Hemen ne olursa olsun âsîler üzerine hücum etmek konusuna gelince, bu inceliği bilmez değildim ve kendime başkalarından daha çok cömertim. Canımı hiç esirgemem. Fakat bu ikisi, yani Hasan ve Hüseyin yanımdan ayrılmadılar. Gördüm ki onlar ölseler Resûlüllah'ın (s.a.v.) soyu kesilecek. İşte buna vicdanım razı olmadı. Bir daha o âsîlerle vuruşacak olursam ikisini de beraber götürmem" dedi.

Hanî'e oğlu Muhammed'den, "Niçin baban savaşa seni gönderiyor da büyük kardeşlerin Hasan ve Hüseyin'i göndermiyor?" diye sorulunca, "Onlar babamın iki gözü gibidir. Ben de eli, ayağı gibiyim" diye cevap vermiş olduğu rivayet edilir.

Sonra Hz. Ali, Habbâb'ın (r.a.), Küfe dışında gömüldüğü yere gelince yedi kabir gördü, "Kimlerin kabirleri?" diye sordu. "Ey Mü'minlerin Emîri! Sıffiyn'e gidişinizden sonra Erett oğlu Habbab öldü. Vasiyeti üzere şehir dışına gömülüp, halk da ölülerini onun yanma gömmeye başladı" dedikleri zaman Hz. Ali, Habbâb'a ve öteki Müslüman erkek ve kadınlara dua ettikten sonra Habbab gibi en eski : :.

kardeşlerinden birinin kabrini görmekle üzgün olarak Kûfe'ye girdi. Sıffiyn'de şehit olanların evleri önünden geçerken onların ağlamakta olan çoluk çocuklarının ağlayıp sızlamalarından üzgün olarak Emîr'-lik konağına erişti.

Haricîlerin Ortaya Çıkması

Hz. Ali'nin ordusunda görüş ayrılığı çıkmış, çoğunluk, işin hakemlere bırakılmasına karar vermiş, böylece savaşa ara verilmişti.

Halkın bir bölümü ise hakem tâyinini ve savaşı kesmeyi reddetti. Hele Müslüman kanını mubah kılan As oğlu Amr'm hakem seçilmesini büyük günah saydılar. "Karı - koca dâvaları gibi mes'elelerde halkın hakem tâyin etmesi meşru ise de, Müslüman kanı dökmek gibi önemli bir işte halkın hakem tâyini uygun olamaz" dediler. Hz. Ali ile beraber Kûfe'ye girmeyip, Harura köyüne gittiler ve orada onikibin kişiye yükselerek Reb'î oğlu Şit'i kumandan ve Yeşkürlü Kevvai oğlu Abdullah'ı kendilerine namaz kıldırmak üzere imam seçtiler. "Biat ancak yüce Allah'adır ve doğru yol, iyiyi emretmek ve kötüden yasaklamak ve memleket idaresi danışma iledir" diyerek imamlık ve hilâfeti inkâr ederek sırf cumhuriyet yolunu seçtiler.

Bu Haruriye topluluğu, Mü'minlerin Emîri'ne uymaktan çıkarak Ehl-i Sünnet ve Cemaat'ten ayrılmış olduklarından kendilerine Havâric denildi.

Hz. Ali'ye bağlı olanlar, yardımcıları ve yakınlarının önde gelenleri Havariç'in sözlerini işitince Hz. Ali'ye gelip, "Şimdi bizim boynumuza ikinci bir biat borç oldu. Senin dostuna dost ve düşmanına düşman olmak üzere biattir." dediler.

Havâric, onların bu biatlerini işitince, "Siz, Şamlılar ile at başı beraber sapıklık yoluna gidiyorsunuz. Şamlılar severek, sevmeyerek Muaviye'ye biat ettiler. Siz de Ali'ye nasıl olursa olsun dostuna dost, düşmanına düşman olmak üzere biat ettiniz" diye itiraz ettiler.

Nadr oğlu Ziyad da Havaric'e cevap olarak, "Biz, Ali'ye ancak Allah'ın kitabı ve Resulünün sünneti üzere biat ettik. Sonra siz, muhalefet edip ayrıldınız. Ali'nin taraftarları da ona gelip biz, senin dostuna dost ve düşmanına düşmanız dediler. Biz de bu söz üzereyiz. Ali, doğru yol üzeredir ve ona muhalefet edenler yanlış yoldadır ve başkalarını da saptırırlar" dedi.

Hz. Ali bu anlaşmazlığı gidermek için hemen Abbas oğlu Abdullah'ı Harura köyüne gönderdi. Arkasından kendisi de gitti ve Havariç'in yanında en çok sözü geçerü olan Kays oğlu Yezid'in çadırına indi. Onu Isfahan ve Rey bölgelerine vali tâyin etti.

O sırada Abbas'm oğlu, Havariç ile sert bir tartışma içindeydi. Hz. Ali hemen onların yanma vardı. "Başkanınız ve itimat ettiğiniz adam kimdir?" diye sordu. Kevvâ'nm oğlunu gösterdiler. Hz. Ali on-

dan, "Niçin bizim aleyhimize geçtiniz?" diye sordu. Kevvâ'nm oğlu, "Senin Sıffiyn'deki hükümetin için karşı çıktık" diye cevap verdi.

Hz. Ali, "Yüce Allah şahittir ki, Şamlılar yenilince Mushafları mızrakların uçlarına saplayıp yukarı kaldırdıklarında 'Onlar Kur'an ehli değildir, hilelerine aldanmayınız' dedim. Siz dinlemediniz, onların çağrısına uydunuz. Ben de uymak zorunda kaldım. Bununla beraber ben hakemlere Allah'ın kitabı ile hükmetmelerini şart kıldım. Eğer Kur'an'ın hükümlerine uygun bir hüküm verirlerse bizim de diyeceğimiz kalmaz, yoksa biz onların hükmünden uzağız" dedi ve Hayariç'in şüphelerini gayet açık ve etkili cevaplarla hâlletti ve, "Haydi geliniz, şehrinize giriniz" dedi. Onlar da Hz. Ali'nin konuşmasına hayran kalarak ve hükmüne kanaat ettiler ve Küfe şehrine girerek hakemlerin toplanmasını bekleyip kaldılar.

Hakemlerin Toplanması ve Hükümleri

Hakemlerin toplanma zamanı olan Ramazan ayı yaklaşınca, Hz. Ali, Ebu Musa Eş'arî'yi, toplantı yerine gönderecek olunca Haricîlerin başkanlarından bazıları gelip, "Ey Ali! Günahına tövbe ve hakem tâyin etme işinden vazgeç!.." demeleri üzerine Hz. Ali, "Bir kararname imzalandı. Söz vererek bağlandık. Sözde durmak ise vacibdir" deyince,"Hükiim ancak Allah'ındır. Adamları hakem tâyin etmek günahtır. Ondan tövbe etmeli" dediler.

Hz. Ali, "Bu bir günah değildir, belki re'yden aczdir. Vaktiyle ben sizi bu yola gitmekten alıkoymuştum. Dinlemediniz. Şimdi söz verilen hükmü yerine getirmekten başka çare yoktur" dedi. Hemen dörtyüz adam ile Ebu Musa Eş'arî'yi Kûfe'den çıkardı ve bu askere ünlü Küfe hâkimi Hani oğlu Şüreyh'i komutan tâyin edip namaz kıldırmak için de Abbas oğlu Abdullah'ı gönderdi. Muaviye de dörtyüz adamla As oğlu Amr'ı yolladı. İki taraf da Dûmetü'l-Cendel nahiyesine gittüer ve bir karara vararak Ezruh denilen köyde toplandılar.

Hz. Ömer oğlu Abdullah, Hz. Ebu Bekir oğlu Abdurrahman, Zübeyr oğlu Abdullah ve genç sahabelerden ve ümmetin fazüetlilerinden Hişam oğlu Haris oğlu Abdurrahman ve Kureyş'in büyüklerinden Hüzeyfe oğlu Ebu Cehem ve Yagûsü'z-Zührî oğlu Abdurrahman ve Arap dâhilerinden ünlü Şube oğlu Mugîre de gelip o toplulukta hazır bulundular.

As oğlu Amr, Ebu Musa'yı ileri sürüp ve onu bir faka bastırıp da ikrarına basarak hile ile bir iş görebilmek üzere Ebu Musa'ya, "Sen Resûlüllah'ın ashabmdansm. Hem de benden yaşlısın" diyerek önünde diz çökmek ve o söze başlamadıkça söze başlamamak gibi a davranışlar ile hürmet ediyormuş gibi göründü.

Konuyu görüşmek için toplandıklarında As oğlu Amr, Fou Mu-

sa'ya, "Bilirsin ki Osman, suçsuz olarak öldürüldü. Muaviye ve kavmi ise onun velisidir. Muaviye'nin Kureyş içinde ne derece şeref ve itibarı olduğunu bilirsin. Onun hilâfete seçilmesine ne engel var? Gerçi Muaviye'nin İslâm'da eskiliği ve kıdemi yoksa da mazlum Halife'nin velisidir. Onun kanını ister. Tedbir ve siyaset adamıdır. Resûluliah'ın hanımı olan Ümmü Habîbe'nin kardeşidir. Resûluliah'ın kâtiplerindendir" dedi ve Ebu Musa'ya valilik verileceğine de dolayısiyle söz arasında dokundu.

Ebu Musa, "Ey Amr! Allah'tan kork. Hilâfete hak kazanmak, ancak dince üstünlük ve meziyet ile olur. Kavmiyetçe soy sop şerefi ile olmaz. Bununla beraber hilâfeti Kureyş kabilesinin en şereflisine verecek olsam Ebu Talip oğlu Ali'ye verirdim. Muaviye, Osman'ın kanını istiyormuş diye ilk muhacirleri bırakıp da onu hilâfete seçemem. Mevki ve valilik konusuna gelince, Allah'a yemin ederim ki, Muaviye bütün varını bana verse onu hilâfete seçmem ve Allah'ın hükmünde rüşvet almam. Fakat Hattab oğlu Ömer'in adını yaşatmak istersen oğlu Abdullah'ı seçelim" dedi.

As oğlu Amr, "Ey Ebu Musa! Emirlik ve halifeliğe ancak tedbirli bir adam uygun olur. Ömer oğlu Abdullah ise kayıtsız bir adamdır. Oğlum Abdullah'ın seçilmesine ne engel var. Onun üstünlüğünü ve iyiliğini bilirsin" deyince Ebu Musa, "Oğlun Abdullah, doğru bir adamdır. Fakat sen onu fitneye daldırdın, bulaştırdın" dedi ve bu sırada Zübeyr oğlu Abdullah'ın da adı geçti.

Sonunda Ebu Musa, "Ey Amr! Arap henüz büyük bir savaştan kurtulup sana güvendiler. Onları yine bir savaşa sokmak insaf değildir" deyince As oğlu Amr, "Senin görüşün nedir?" diye sormca Ebu Musa, "Benim fikrim budur ki, bu iki adamı, yani Ali ile Muaviye'yi indirmek ve işi danışmaya bırakalım. Müslümanlar istediklerini seçsinler" deyince As oğlu Amr, "İşte fikir budur" deyip bu karar üzere birleştiler.

Sonra ikisi birlikte meydana çıkıp onları bekleyen halka hitap ederek Ebu Musa, "Biz Amr ile bir fikir üzerine anlaştık. Onunla umarını ki, yüce Allah bu ümmetin hâlini düzeltir" dedi. As oğiu Amr da onu doğruladı ve Ebu Musa'ya, "Haydi buyur, halka kararımızı bildir" dedi.

Abbas oğlu Abdullah, Ebu Musa'nın yanma vardı, "Aman ey Ebu Musa! Korkarım Amr seni aldatmasın. Bir şey'e karar verdiniz ise onu ileri sür, önce o söylesin. Çünkü ona güven olunmaz" diye öğüt verdi. Ebu Musa, "Yok, biz onunla anlaştık" diyerek ileri geçti, "Ey insanlar! Amr ile birlikte bu ümmetin işine baktık. En işe yarar görüş üzerine anlaştık ki, Ali ve Muaviye'yi iş başından uzaklaştırıp da, halk istediğini seçmekten ibarettir. İşte ben Ali'yi ve Muaviye'yi indirdim. Siz işinize bakınız, ehil gördüğünüzü seçiniz" deyip geri çekildi.

Sonra As oğlu Amr onun yerine geçti, "Ey insanlar! Ebu Musa'nın dediğini işittiniz. Ali'yi indirdi. Ben de onun gibi Ali'yi indirdim ve Muaviye'yi makamında bıraktım. Çünkü Osman'ın velisidir ve ka-

nmı istiyor. Onun yerine başkalarından daha çok hak sahibidir" deyince Ebu Musa şaşıp kaldı ve o zaman Amr'ın hilesini anladı.

Abbas oğlu Abdullah, Ebu Musa'yı paylayınca, "Ne yapayım? Amr benim fikrimi kabul etmişken sözünden döndü" diyerek sanki özür diledi. Abbas'm oğlu, "Suç sende değil, seni bu makama getirendedir" dedi. Ebu Musa yine, "Ne yapayım? As oğlu Amr sözünde durmadı, bana haksızlık etti" deyince Hz. Ömer oğlu Abdullah, "Bak, şu ümmetin hâli nereye vardı? Çekinmeden ne yapayım deyiveren bir adamın elinde kaldı" diyerek üzüldü.

Hz. Ebu Bekir oğlu Abdurrahman da, "Eş'arî, bir gün evvel ölseydi hakkında hayırlı olurdu" dedi ve daha dokunaklı sözler söyledi. Onun üzerine Ebu Musa gayrete gelerek As oğlu Amr'a, "Allah seni muvaffak etmesin herif! Bana ihanet ettin, büyük günah işledin" dedi. Hâkim Şurayh ise kamçı ile Amr'ın başına vurdu. Amr'ın oğlu da ona karşılıkta bulundu. Halk araya girip ayırdılar. Fakat Şurayh kamçı ile vurup da kılıçla Amr'ın başına vurmadığı için pişmanlık belirtileri gösterip durmuştur.

As oğlu Amr, Şamlılar ile birlikte dönüp Muaviye'nin halifeliğini tebrik etti. Abbas'ın oğlu ile hâkim Şurayh da Kûfe'ye dönerek Hz. Ali'ye durumu anlattılar. Sonra Abbas'ın oğlu, Emirlik merkezi olan Basra'ya gitti. Ebu Musa ise halktan utanıp Mekke'ye kaçtı. Ne fayda ki, ondan sonra Hz. Ali'nin hükümeti zayıflamaya, Muaviye'nin kuvveti yükselmeye yüz tuttu.

Hz. Ali bu hâlden üzülerek sabah namazından sonra Muaviye, As oğlu Amr, Habib, Muhalled oğlu Abdurrahman, Kays oğlu Dahhak, Velîd ve Ebu'l-Aver'e beddua etmeye başladı. Muaviye onu işitince o da Ali, Abbas'ın oğlu, Hasan, Hüseyin ve Eşter'e beddua etmeye başladı.

Düşündürücü Bir Nokta

Hakikat gözüyle bakılırsa insanın hayaline öyle gelir ki, Arabistan'da yumuşak bir güney rüzgârı eserken Hz. Osman'ın halifeliğinde serin serin bir kuzey rüzgârı esmeye ve Arab'ın dimağına medenileşme ve nimetlenme kokulan gelmeye başladı. Bu iki rüzgârın çarpışmasından oluşan kasırga, Arabistanı altüst etti. İşte Hz. Ömer'in korktuğu ve Yeman oğlu Huzeyfe'den sorduğu büyük fitne budur ki: Onda Hz. Osman şehit oldu ve ondan dolayı Basra ve Sıffiyn sahralarında seksenbinden fazla İslâm yiğitleri yok oldu. Emevîlerin başlarında ise Emîr'lik sevdası yelleri eserdi ve Arap gençlerinin çoğu o vadilerde dolaşıp gezerdi.

Bütün bunlardan ötürü, Hz. Ali'nin hükümeti zayıflamakta w Muaviye'nin hükmü kuvvetlenmekte idi.

Haricîlerin Durumu ve Nehrevan Olayı

Hz. Ali'nin ordusunda ayrılık çıkmasıyla Haricîler Hz. Ali'yi savaşı kesmeye ve tahkimnâme imzasına ve Ebu Musa'nm hakem yapılmasına mecbur etmişler iken, içlerinden bir çoğu fikirlerini değiştirerek, hakem tâyininden vazgeçilmesine kalkışmışlarsa da Hz. Ali onların sözlerine bakmayıp Ebu Musa'yı hüküm yerine göndererek verdiği sözü yerine getirmişti.

Kûfe'de bulunan Haricîler ise aralarında görüşerek Veheb oğlu Abdullah'ı kumandanlığa getirerek Şevval ayının onunda ona biat ettiler. Nehrevan köprüsünde toplanmak üzere karar verip Basra'daki yoldaşlarını da oraya çağırdılar ve takım takım Kûfe'den çıkıp Nehrevan'a yollandılar. Basra'daki Haricîler de kendilerine Temîmli Fedek oğlu Mis'ar'ı başkan yaparak Nehrevan'a hareket ettiler.

İşte o sırada hakemlerin garip hükümleri meydana çıktı. Ebu Musa halktan utanıp Mekke'ye kaçtı. Onun üzerine Hz. Ali Kûfe'de okuduğu hutbesinde, "Günah, pişmanlık doğurur. Ben hakem tâyin işinde ve hakemlerin seçilmesi konusunda size emir ve görüşümü belirtmiştim. Siz dinlemediniz, dilediğinizi işlediniz. Sonra pişman oldunuz. Hakemler ise Kur'an'ın hükmünü geri bırakıp kendi havalarına uydular ve görüşlerinde anlaşamadılar. İkisi de hak ve doğru olanı çıkaramadılar. Onların hükümlerinden Allah ve Resulü ve ümmetin dindarları uzaktır. Haydi Şam seferine hazırlanınız!.." diye buyurdu.

Nehrevan'daki Haricîlere de yazılı-emir yazıp, "Hakemler; havalarına uydular, Allah'ın kitabına muhalefet ettiler, Hz. Peygamber'in sünnetiyîe amel etmediler. Onların hükümlerinden Allah ve Resulü ve mü'minler uzaktır. Hemen bu tarafa geliniz, düşmanlarımızın üzerine gidelim. Biz, önceki bulunduğumuz hâl üzereyiz" diye buyurdu.

Havariç ise, "Biz, hakem tâyin işini kabul ile kâfir ve sonra tövbe ettik" diyerek tuhaf bir taassup ve sapıklık yolunu tutmuşlardı. Hz. Ali'ye de, "Sen önce kâfir olduğunu söyleyerek tövbe et de, biz işte o zaman, ne yapmamız gerektiğini düşünelim!.." diye cevap verdiler.

Hz. Ali, Havariç'ten ümidini keserek onları halleri üzere terk ecı; de Şam üzerine hareketi uygun gördü. Kûfelileri bu yola özendirip ikna etti. Basra askerinin toplanması ve gönderilmesi için de Abbas'ır. oğluna yazılı-emir gönderdi. Abbas'ıh oğlu, halkı sefere çağırdı. Binbeşyüz asker toplandı. Abbas'ın oğlu, "Sizin altmışbin savaş yapabilir adamlarınız varken, Mü'minlerin Emîri'ne binbeşyüz asker göndermek ayıp olmaz mı?.." diyerek tekrar Basralıları özendirince binyediyüz adam daha seçildi. Böylece Abbas'in oğlu Basra'dan güç hâl ile üçbinikiyüz asker çıkarabildi.

Hz. Ali, Kûfe'nin ileri gelenlerini toplayarak pek etkili bir hutbe okudu. Basra'da bu kadar çok asker varken gelen Basra askerinin öç binikiyüz neferden ibaret olduğunu söyledi. Ve, "Benim yardımca!»-

nra sizlersiniz" diyerek ve onların gönlünü alarak bütün Küfe askerinin toplanması ve gönderilmesi için onlan özendirdi. Küfe ileri gelenleri, "Duyduk ve itaat ettik" dediler ve Kûfe'den altmışbeşbin asker tertip ettiler. Basra'dan gelen askerle beraber toplamı altmışsekizbinikiyüze yükseldi. Hemen Hz. Ali, Medayin askerinin de toplanması ve gönderilmesi için Mes'ud Sekafî oğlu Sa'd'a yazılı-emir gönderdi. "Şam üzerine harekete hazır olunuz" diye emir verdi.

Oysa Basra'dan çıkan Havariç'in bir kısmı Nehrevan'a gelirken görmüşler ki: Nehrevan yakınında bir eşek üzerinde bir kadın gidiyor. Bir adam da geriden eşeği sürüyor "Dur" demeleriyle zavallı ürküp durmuş. Meğer Habbab oğlu Abdullah (r.a.) olup, o kadın da onun hanımıymış... Doğurması yakın gebe imiş... Haricîler ona, "Sen kimsin?" aemeleriyle, "Hz. Peygamber'in ashabından Habbab'ın oğlu Abdullah'ım" deyince, "Korkma, bize yarar bir hadîs rivayet et" demişler. O da, "Babamdan işittim, o da Hz. Peygamber'den işitmiş, Resûlullah (s.a.v.) buyurmuş ki: Bir fitne olacak, onda kişinin bedeni öldüğü gibi kalbi de ölecek. Kişi mü'min olarak akşamlayıp kâfir olarak sabahlar ve kâfir olarak sabahlayıp mü'min olarak akşamlar." diye rivayet edince, "Biz bu hadîs için sana sorduk, şimdi Ebu Bekir ve Ömer hakkında ne dersin?" demişler ve onları hayırla anıp övünce, "Osman hakkında halifeliğinin başında ve sonunda ne dersin?" demişler. "Başında ve sonunda haklıydı." deyihce, "Ali hakkında hakem tâyininden öncesi ve sonrası için ne dersin?" demişler. "Ali, Cenab-ı Hakkı hepinizden daha iyi bilendir. Dininde başkalarından çok takva üzeredir ve herkesten fazla ileri görüşlüdür" deyince, "Sen isteklerine uyuyorsun, isim ve şöhrete aldanarak ona göre halka dostluk ve taraf darlık ediyorsun; yaptıklarına bakmıyorsun. Biz de kimse hakkında yapmadığımız bir biçimde seni öldürelim" diyerek onu ve karısını tutup bir hurma ağacının altına götürdükleri sırada ağaçtan bir tane hurma düşüp Haricîlerden biri onu ağzına koyunca diğer biri, "Hurmayı sahibi helâl etmeden, yahut parasını vermeden aldın!" diye itiraz edince derhal hurmayı "ağzından çıkarıp atmış ve o sırada bir Hıristiyanm bir domuzu oraya gelince Haricîlerden biri ona kılıçla vurunca ötekiler, "Bu senin yaptığın yeryüzünde karışıklık çıkarmaktır" demişler. O da domuzun sahibi olan Hıristiyanı bulup razı etmiş. Habbab oğlu Abdullah bunu görünce, "Bu gördüğüm hâllerde doğru iseniz, sizden bana bir zarar gelmez. Çünkü ben Müslümamm ve İslâm'da bir kötülük işlemedim" deyince, onu yatırıp koyun boğazlar gibi boğazlamışlar ve karısının karnını yarmışlar ve Tay kabilesinden üç kadını da öldürmüşler.

Haricilerin bu hâl ve hareketleri gerçekten ibret alınacak tuhaf hâllerdendir. Bir hurmayı sahibinin rızası olmaksızın yemeği uygun görmeyen ve bir domuzu öldürünce sahibini razı etmeye mecbur kalan mutaassıplara bak ki, Hz. Peygamber'in ashabından birinin küçük sahabelerden olan oğlunu haksız yere boğazlamaktan çekinmiyorlar İslâm milletinde kadınlar, hangi din ve mezhepte olursa olsun her türlü saldırıdan korunmuşken ayı, günü tamam olmuş hamile kir ka-

dinin karnım yarmak gibi pek çirkin bir cinayeti işlemekten sakınmıyorlar. Boş taassubun insanı ne derece meşru ve aklî olmayan yollara götüreceği ve karışıklık günlerinin ne kadar tehlikeli ve dehşetli anlar olduğu bu olay ile daha iyi anlaşılır.

Hz. Ali, bu olaydan pek çok üzülerek durumu incelemesi için bir adam gönderdi. Hariciler onu da öldürdüler. Bunun üzerine bütün ileri gelen kimseler, "Ey Mü'mînlerin Emîri! Biz bu zâlimleri arkada bırakıp da nasıl Şam tarafına gidelim, çoluk çocuk ve mallarınım kime emanet edelim?" dediler. Kays oğlu Eş'as Sıffiyn'de savaşı kesme yanlısı olduğu için, Hariciler tarafında sanılırken, o da ötekilerin bu sözlerini doğru buldu.

Bunun üzerine Hz. Ali, Şam seferini erteleyerek Nehrevan üzerine yürüdü. Önce Sa'd oğlu Kays (r.a.) Haricîlerin yanma vardı. Sonra ensardan Ebu Eyyub (r.a.) gidip onlara öğüt verdi. Sonra Hz. Ali yetişip onları korkuttuysa da hiçbir yararı olmadı... Bunun üzerine Hz. Ali, askerini savaş düzenine soktu ve, "Sizin şehitleriniz on kişiye çıkmaz; Haricîlerden de on kişi kurtulmaz!" dedi. Ona karşı Havariç de dörtbin nefere yükselmiş olarak savaşa hazırlandılar.

Sonra Hz. Ali, Ebu Eyyub'a aman sancağını verdi. O da sancağı alıp meydana çıktı. "Her kim bu sancağın altına gelirse emindir... Her kim savaşmaz ve saldırmaz ise emindir... Her kim Kûfe'ye ve Medayin'e gider ve bu toplumdan ayrılırsa emindir..." diye bağırdı.

Haricîlerin başlarından Nevfel Eşcaî oğlu Ferve, "Ben Ali ile niçin vuruşacağunı bilmiyorum. Şimdi ben gidiyorum. Gerçek durum gereği gibi meydana çıkınca Ali ile savaşır, yahut ona uyarım" diyerek beşyüz atlı iie ayrılıp Deskere tarafına gitti. Haricîlerin bir kısmı da ayrılarak gelip Kûfe'ye girdiler, birazı da Hz. Ali tarafına geçti.

Veheb oğlu Abdullah'ın yanında dörtbin Haricîden binsekizyüz nefer kaldıkları halde, hiç çekinmeden iki kısım olarak sağ ve sol kollara saldırdılar. Fakat ileri gelenler, oklara hedef oldular ve hemen süvari ve piyade her taraftan üzerlerine saldırmakla hepsi Veheb'in oğlu ile beraber bir anda öldüler.

Ölenlerden biri de ünlü Züheyr oğlu Harkus'dur ki, Sahabî'dir. Ve Sûk-u Ehvâz'm fâtihidir. Deve Topluluğu ile savaşıp, sonra Sıffiyn'de de Hz. Ali ile beraber bulunmuşken sonradan Haricîlere katılmış ve bu sefer onlarla beraber ölmüştür.

Kurtuluş fırkasından yani Hz. Ali tarafından yalnız yedi kişi şehit oldu. Birincisi Uhud'da bulunanlardan ensardan Nüveyre oğlu Yezid idi (r.a.).

Hz. Ali, Nehrevan seferinden Kûfe'ye dönüşünde hemen Şam üzerine yürümek istedi. Fakat Kays oğlu Eş'as ile diğer bazıları, "Çok yorulduk, biraz dinlenelim ve silâhlarımızı tamir ve eksiklerimizi giderelim, hazırlanalım" diye özür dilediler. Her ne kadar özendirildilerse de, ağır davrandılar. Hz. Ali'nin canı sıkıldı, fakat ne çare Kûfe'de kalmaya mecbur oldu.

Hicretin Otuzsekizinci Senesi
As Oğlu Amr'ın Mısır'a Girmesi

Mısır halkı Hz. Ali'ye biat etmişse de içlerinden bir kısmı, biat dışı kalarak Haribta nahiyesinde toplanarak tarafsız durmakla, Mısır valisi bulunan Sa'd oğlu Kays (r.a.) onları, yüzlerine gülerek idare etmekteyken, onun görevden alınarak yerine Mısır valisi olan Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed (r.a.) onları sıkıştırınca, silâha sarılarak ona karşı durmuşlardı.

Sıffiyn olayından sonra işi hakeme bırakmaya karar verilince Haripta'da bulunanlar Mısır valiliğini gözlerine kestirip açıktan açığa savaş ilân ettiler. Ebu Bekir oğlu Muhammed tarafmdan askerî bir birlik ile Cemhan oğlu Haris oğlu Muhammed gönderilince çarpışma sırasında Haris oğlu Muhammed ölünce muhalifler kuvvet buldu.

O sırada Hadîc oğlu Muaviye halkı Hz. Osman'ın kanını istemeye ve dâvasını gütmeye çağırdığından birçok halk ona uydu. Bu yüzden Mısır valiliğinin zorlukları çoğaldı.

Şam valisi Ebu Süfyan oğlu Muaviye ise, bir taraftan Muhalled oğlu Mesleme ve Hadîç oğlu Muhammed ile haberleşerek onları ayaklanmaya kışkırtarak Mısır'ın istilâsı sebeplerini tamamlamaya çalışmaktaydı.

Hz. Ali, bu durumu öğrenince Cezire valisi olup, Nusaybin şehrinde bulunan Eşter'i çağırtarak, Mısır eyaletini ona verdi ve gerekli talimatı söyledi. Ester, hemen sefer hazırlıklarım görüp, Mısır'a doğru Irak'tan hareket etmişse de, Süveyş denizi kıyısına ulaşmca ölmüştür.

Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin Süveyş tarafındaki memurunun zehirli bal şerbeti ile Eşter'i zehirlemiş ve Muaviye onu işitince, "Allah'ın baldan askeri vardır" demiş olduğu rivayet edilmiştir.

Hz. Ali, Eşter'in ölüm haberini alınca, "İnna lillahi ve inna ileyhi râciûn" diyerek son derece üzüldü. Muaviye ise Mısır vilâyetini As oğlu Amr'a söz vermiş olduğundan hemen altıbin askerle onu Mısır tarafına gönderdi. Amr gidip Mısır sınırı üzerinde durdu. Hz. Osman'ın taraflıları onun başına toplandı. Amr'ın kuvveti arttı. Hemen Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed'e bir mektup yazıp, "Ey Ebu Bekir'in oğlu: Kendini sakın. Benden sana bir zarar gelmesini istemem. Bu memleket halkı, senin aleyhine düşmüşler, seni teslim edecekler. Sana öğüdüm şu ki: Buradan savuş, dilediğin tarafa git!.." diye haber gönderdi. Yine bu mânâda Muaviye'den gelen mektubu da yolladı ki. Osman'ın kuşatılmasına kastetmiş olduğunu hatırlatarak dolayısiyle tehdit ediyordu.

Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed, bu iki mektubu Hz. Ali'ye şenderdi. Mısırlıların savaş için yapılan çağrıya uymakta ağır . . .

dıklarını bildirdi ve yardım istedi. Hz. Ali de Mısır'a yardım için asker göndereceğini Ebu Bekir oğlu Muhammed'e söz vermekle beraber, kendi taraflılarını toplayarak yardımın gelmesine kadar dayanmasını emretti. Bunun üzerine Ebu Bekir oğlu Muhammed, halkı savaşa çağırıp özendirerek en evvel toplanan ikibin askere Bişr oğlu Kinane'yi başbuğ edip, öncü asker olmak üzere ileri gönderdi. Kendisi de ikibin askerle geriden gitti.

Amr, Kinane üzerine kısım kısım askerini yürüttü, kinane onları birer birer geri püskürttü. Hadîç oğlu Muaviye gelip Şam askeriyle birlikte hareket ederek her taraftan Kinane'yi kuşattı. Kinane son derece dayanarak şehit oluncaya kadar vuruştu. Kinane'nin şehit düştüğü haberi arkadan gelmekte olan Ebu Bekir oğlu Muhammed'e ulaşınca yanındaki asker bozulup dağıldı ve kendisi yalmz kaldı ve hemen dönerek bir harabede gizlendi.

Hadîç oğlu Muaviye, onu bulup öldürdü. Bir eşek leşinin içine koyup yaktı. Ebu Bekir oğlu Abdurrahman, Amr'm yanında bulunduğundan kardeşinin böyle vahşice öldürülüp yakıldığına uzaktan üzülerek ve' yanıp yakılarak bakıp kaldı.

Hz. Âişe durumu öğrenince son derece üzülerek namazdan sonra Muaviye ve Amr'a beddua eder oldu. Amr ise Mısır eyaletim Muaviye adına ele geçirerek kendisi de valiliğinde kaldı. Hz. Ali'ye gelince, Mısır'a yardım için halkı pek çok özendirdiyse de, sefere rağbet etmediler. Oysa Ebu Bekir oğlu Muhammed'e asker ile yardım edeceğine söz vermiş olduğundan Küfe ileri gelenlerini toplayarak onları azarladı.

Bunun üzerine Mâlik Erhabî oğlu Ka'b, halkı çağırarak topladığı ikibin askerle Kûfe'den hareket ettiyse de, sonradan Ebu Bekir oğlu Muhammed'in öldürüldüğü ve Amr'ın Mısır'a girdiği haberi erişince Hz. Ali o askeri geri çevirdi ve halkı toplayarak durumu bildirdi ve yanıp yakılarak onlara çıkıştı ve pek dokunaklı sözler söyledi.

Ne fayda ki, büyük Mısır ülkesi Halife'nin hükmünden çıkıp, Şam valiliğine katılmış oldu. Muaviye'nin kuvveti iki kata yükselip âsîler daha çok meydan aldı.

Basra Olayları

Muaviye Mısır işini bitirdikten sonra Basra'ya el uzattı. Basra halkını Ali'den Hz. Osman'ın kanını istemek ve davasını gütmek için çağırmak üzere Hadramî oğlu Abdullah'ı Basra'ya gönderdi. Hz. Peygamber'in sünneti ile hareket edeceğine ve Basralılarm maaşlarını iki kat edeceğine dair Basra halkına yazılmış bir mektubu Hadramî'nin oğluna verdi.

Hadramî'nin oğlu Basra'ya varınca Temîmoğulları mahallesine indi. Ümeyyeoğullarmı tutanlar onun başına toplandı. O da Hz. Osman'ın kanını istemek dâvasını meydana koydu ve Muaviye'nin mek-

tubunu okudu. Basra'nın ileri gelenlerinden bazıları onu kesin olarak reddettilerse de, bazıları da uymaya meylettiler.

Basra valisi olan Abbas oğlu Abdullah önce Kûfe'ye gelip Ebîh oğlu Ziyad'ı Basra kaymakamlığına tâyin etmiş olduğundan Ziyad,. bu durumu Hz. Ali'ye bildirmekle beraber, Hadramî'hin oğlunu tutanlara karşı gelebilecek Basra ileri gelenlerini çağırtarak memleketi ihtilâlden korumaya çalıştı.

Hz. Ali hemen Temîmoğullarını, Hadramî'nin oğlundan ayırmak için Zubey'a oğlu A'yen'i Basra'ya gönderdi. O da Basra'ya varıp Hadremî'nin oğlunu tutanlara öğütte bulundu. Fakat dinlemediler. Gece Haricîlerden bazıları ise hileyle A'yen'i öldürdü. Bunun üzeıine Hz. Ali, Sa'doğulları kabilesi başkanlarından ve Kays oğlu Ahnef'in yakınlarından olan Kudame oğlu Câriye'yi beşyüz atlı ile Basra'ya gönderdi ve Basra halkına karşı bir tehdit mektubu yazıp onun eline verdi.

Kudame oğlu Câriye Basra'ya varıp halkı itaate çağırdı ve Hz. Ali'nin tehdit mektubunu okudu. Basra ileri gelenlerinin çoğu "Duyduk ve uyduk" deyince, hemen Hadremî'nin oğlu üzerine saldırdı. Biraz çarpışmadan sonra Hadremî'nin oğlu bozuldu. Basralılardan ona uyanlar dağıldı. Kendisi yetmiş kadar adam ile eskiden kalma bir harap kaleye girdi. Cariye de o kaleye ateş verdi. Hadremî'nin oğlu ile beraber arkadaşları da toptan yandı ve bu suretle Basra mes'elesi son buldu.

Fâris Olayları

Naciyeoğullarınm şeyhi Râşid oğlu Hırrîs ki, Deve olayında Hz. Ali ile beraber bulunduktan sonra üçyüz kişi ile Basra'dan çıkıp Kûfe'ye gelmiş ve Sıffiyn'de de Hz. Ali ile beraber bulunmuştu. İşi hakemlere bırakmaya karar verildiği zaman otuz kişilik arkadaşlariyle Hz. Ali'nin yanma gelip, "Ey Ali! Ben artık senin emrine uymayacağım ve senin arkanda namaz kılmayacağım ve yarm senden ayrılacağım" deyince Hz. Ali, "Gel, otur. Sana Kur'an ve sünnetin hükümlerini anlatayım" diyerek öğüt vermişse de, faydası görülmemiş ve gece kavmiyle beraber Kûfe'den savuşup gitmişti.

Topluluğu az olduğundan bu şekilde bir tarafa çekilmesi endişe verici değilse de, çevreden birçok serserilerin katılmasiyle topluluğunu çoğaltması beklenildiğinden Hasafe oğlu Ziyad yüzotuz atlı ile arkasından koştu ve yolda yetişip ona nasihat etti. Fakat bir yararı dokunmayıp konuşmaları vuruşmaya dönüştü. İki taraftan epeyce ölen ve yaralanan oldu. Akşam erişip iki taraf birbirinden ayrıldı ve Hırrîs geceleyip savuşup Ehvaz'a ve Ziyad da yaralandığından yarasına bakmak üzere Basra'ya gitti. \

Bunun üzerine Hz. Ali, ikibin Küfe askeriyle Kays oğlu Ma'kıl'ı gönderdi. Ve ona, "Allah'dan kork. Kıble ehli hakkında davranışların-

da sınırı aşma, Müslüman olmayanlara zulmetme, büyüklerime. jmx Allah büyüklenenleri sevmez" diye öğütte bulundu. Basra v; basin oğluna yazılı-emir yazıp Ma'kıl'ın yanma iki bin kada: göndermesini bildirdi.

Ehvaz'ın yerlilerinden olup haraçtan kurtulmak sevdasında bulunanlardan ve hırsız ve bu gibilerden olan birçok halk Hırrîs'in »şana toplanıp Fâris eyaletini baştan başa karışıklığa getirmişler, hatta Hz. Ali tarafından Fâris valisi olan Hanif oğlu Sehl (r.a.) i Fârii":<jr çıkarmışlardı.

Kays oğlu Ma'kıl, hemen Kûfe'den çıkıp hızlı bir yürüyüşle Eh vaz'a vardı ve orada durmayıp Hırrîs'in arkasına düştü. Bir gün sonra Hırrîs'in topluluğuna erişti ve hemen savaşa girişti. Hırrîs'in yanındaki Araplardan yetmiş ve yerliden ve Kürtlerden üçyüz kadar yardımcısı öldü ve kalanı dağıldı. Hırrîs de kaçtı ve kıyılara doğru gitti. Çünkü o taraflarda pek çok taraflısı vardı. Kendisinin topluluğu geçen sene Sıffiyn olayları sebebiyle öşür ve haraç vermedikleri gi'z: bu yıl da vermemek sevdasında idiler.

Hırrîs, kendi yanındaki Haricîleri, "Ben sizin görüşünüzdeyim"' diyerek kandırdı ve Ümeyyeoğullarmı tutanlara da, "Osman mazlum olarak öldürüldü, onun öcünü almalıdır" der ve başkalarına da, "Ali işi hakemlere bırakmayı kabul etti. Oysa kendi hakemi kendisini halifelikten indirdi" yollu sözler ve yerlileri de, "Öşür ve haracı memurlara vereceğinize kendi çoluk çocuğunuzun işlerine harcayınız" diyerek ayaklanmaya kışkırtırdı. Kısaca her sınıfı hoşnud edecek şeküde dil kullanırdı. Böylece başına çeşitli sınıflardan birçok halk toplanmıştı.

Ma'kıl ise çok hızlı bir şekilde gidip ona ulaştı ve bir eman sancağı dikip, "Bu sancak altına gelenler emindir" diye bağırttı. Hnrîs'in başındaki çeşitli sınıfların çoğu dağıldı. Yanında az adam kaldı. Çarpışma sırasında kendisi ve yüzyetmiş kadar yardımcısı öldü ve kalanı sağa sola dağıldı. Sonra Ma'kıl geçen yıldanberi öşür ve haraç vermekten kaçınanları topladı, tki senelik öşür ve haracı bir defada aldı ve hepsinden Hz. Ali için biat aldı.

Âsîlere katılan Hıristiyanlar çoluk çocuklarıyla beraber beşyüz kişi kadar oldukları hâlde Ma'kıl, onları esir etti ve dönüşünde onları da beraber alıp yola çıkardı. Onlar ise vatandaşları olan Müslümanlara alışmış olduklarından Müslümanlar onları uğurlamaya çıkınca hepsi ağlayıp Müslümanları da ağlattılar ve Hz. Ali tarafından Erdeşir Hurre şehrinin valisi olan Hübeyre Şeybanî oğlu Maskala'nm yanından geçerlerken çoluk çocukları ağlaştılar. Kendileri de Maskala'ya dönerek, "Ey kerem ve ihsan babası, ey zavallıların koruyucusu! Hakkımızda lütuf ve insanlık buyur ve bizi serbest bırak..." diye bağrıştılar.

Maskala onların feryadına dayanamayıp, "Sizi serbest bırakırım" diye yemin etti. Ma'kıl'dan beşyüzbin dirheme onları satın aldı ve kendilerini yazıya geçirerek üzerlerine bir bedel yüklemeksizin hepsini

serbest bırakarak kendisi Hazine'ye borçlu kaldı. Ma'kıl, "Bu paraları hemen Halife'ye gönder" deyince Maskala, "Hepsini birden gönderenıem. Bir miktarını bir keresinde ve kalanını yavaş yavaş öderim!" dedi.

Ma'kıl, Kûfe'ye gelip durumu bildirince Hz. Ali, Maskala'ya yazılı-ernir gönderdi, "Ya o paraları gönder, yahut buraya gel" diye buyurdu. Maskala, ikiyüzbin dirhem temin ederek alıp Kûfe'ye getirdi ve Haris oğlu Zühl'ü akşam yemeğine çağırdı. Zühl'den rivayet edilmiştir. Demiş ki: Akşam yemeğinden sonra Maskala, "Bu paraların hepsini Halife benden ister, ben ise derhal temin edemem" dedi ve, "Bir hafta içinde temin edebilirsin" dediğimde "Kavmime bunu yükleyemcm. Ama Hind'in oğlu, yani Muaviye olsa onun için beni sıkıştırmazdı, Affan oğlu Osman olsa onu bana bağışlardı. Görmez miydin her yıl Azerbaycan mallarından Kays oğlu Eş'as'a yüzbin dirhem ihsan ederdi" dedi. "Ali'nin görüşü öyle değildir. O Hazine'nin bir tanesinden geçmez. Sen o paralan temin etmeye bak" dedim. Maskala, geceleyin kaçtı ve Muaviye'nin yanma gitti.

Gerçekten Hz. Osman, kendi görüş ve içtihadı gereği bazı valilere bol bol bahşişler verirdi. Hz. Ali'nin görüş ve içtihadı ise ona ters düştüğünden karşı çıkar ve bunu Hz. Osman'ın yüzüne karşı söylerdi. Hz. Ali'nin görüşü, şer'î hükme uygun ve Ebu Bekir ve Ömer zamanlarının gereğine uygundu. Fakat sonraki zamanların gerekleri Hz. Osman'ın görüş ve içtihadına uygundu. Her birinin bir yönü var... Zamanın değişmesiyle hükümlerin değişmesi ise inkâr olunamaz.

Haricîlerin Sonu

Nehrevan olayından sonra Deskere'de ve sonra Masebezan'da ve Çuha tarafında arka arkaya türeyen Haricîler üzerine Hz. Ali tarafından gönderilen birlikler muzaffer olarak Haricîleri dağıtmışlar iken Medayin yakınlarında yine bir grup Haricîler türemekle Medayin valisi olan Mes'ud oğlu Sa'd, Recep ayında onları vurup dağıttı.

Sonradan Şehrizur tarafında türeyen Haricîler, Kûfe'ye beş saatlik uzaklığa kadar saldırınca, Hz. Ali tarafından yediyüz kişiyle Hani oğlu Şurayh gönderildi ve vuruşma sırasında Şurayh'm askeri dağıldığından Hz. Ali'nin kendisi çıkıp onları vurdu, yok etti. Fakat içlerinden aman dileyen yetmiş kişiyi alıp Kûfe'ye getirdi.

Sehl ve Suheyb'in Öîümü

Bedir Savaşı'na katılanlardan ve Uhud Harbi'nde İslâm askeri bozulduğunda kalıp dayananlardan ensardan Hanif oğlu Sehl (r.a.) Sıffiyn'de Hz. Ali ile beraber bulunduktan sonra Hz. Ali, onu Faris emîri

yapmıştı. Fâris'te ihtilâl ve isyan çıkmasıyla halk, onu Fâris'ten çıkarmışlardı. Bu sırada öldü ve namazını Hz. Ali kıldı.

Ashabın seçkinlerinden ve ilk Müslümanlardan Suheyb-i Rumî (r.a.) de bu sırada yetmiş yaşını aşkın olarak öldü. Yukarılarda nice menkıbeleri geçtiğinden tekrara lüzum yoktur.

Hicretin Otuzdokuzuncu Senesi

Faris halkı isyan ile öşür ve haraç vermekten kaçınarak emirleri olan Hanîf oğlu Sehl'i Fâris'ten çıkarmış olduklarından Hz. Ali, Basra'da Hazine memuru olan Ebîh oğlu Ziyadi Faris ve Kirman eyaletlerine vali tâyin etti. Bu eyaletler Basra Emirliğine ait olduklarından Ziyadin Faris'e gönderilmesi için Basra emîri olan Abbas oğlu Abdullah'a yazılı-emir yazdı. O da yeteri kadar askerle Ziyad'ı Fâris'e gönderdi.

Ebîh oğlu Ziyad ise çok üstün akıllı, tedbirli ve ileri görüşlü biriydi. Emrindeki askeri kullanmaya muhtaç olmayıp, güzel tedbirlerle iş gördü. Fâris ve Kirman'm başkanlarını çağırtarak onları birbirine düşürdü ve birbirine vurdurup terbiye ettirdi. Az zamanda Faris ve Kirman eyaletlerini inzibat altına aldı ve baş kaldıranlarını amana getirdi.

Şam Askerinin Saldırıları

Muaviye, hicretin bu otuzdokuzuncu yılında çetelerini taraf taraf dağıttı. Irak şehirlerine epeyce zarar verdi. Hz. Ali Şam âsîlerini yola getirmek için Kûfelileri çağırdı. Fakat kendilerinde gayret eseri görülmedi ve minbere çıkıp onlara hayli dokunaklı sözler söyledi, yine fayda vermedi.

Oysa altıyüz kadar Şam askeri Enbar'a gidip halkının mallarına el koyarak Muaviye'ye getirdi. Binyediyüz Şam askeri Teyma'ya gitti ve Muaviye'ye biat etmek üzere halkı zorladı. Fakat Hz. Ali tarafından gönderilen iki bin neferden oluşan bir birlik Teyma'ya varıp onları geri püskürttü. Sonradan Muaviye Kays oğlu Dahhaki üçbin askerle Sa'lebiyye tarafına gönderdi. Ona karşı Hz. Ali de dörtbin askerle Adiyy oğiu Hacer'i gönderdi. İki asker Tedmür'de buluşup akşama kadar çarpıştılar. Dahhak geceleyin savuşup kaçtı.

Yine bu sırada Muaviye, Şam'dan kendisi hareketle Dicle kıyısına kadar gidip geldi ve Cezire halkına bir gösterişte bulundu.

Yine bu sene Muaviye, üçbin atlıyla Şecere oğlu Yezid'i Mekke'ye gönderdi. Mekke emîri olan Abbas oğlu Kuşem ona karşı savunmak için Mekkelileri çağırdıysa da, kulak asmadılar. Şecere oğlu Yezid hac mevsiminde Mekke'ye girdi. Ensardan ve büyük muhaddislerden Ebu Said Hudrî'yi çağırtarak, "Emîrinizin zaafı ortadadır. Ona

söyle halka namaz kıldırmasın, ben de imamlığa kalkışmam. Halk istediklerini imamlığa seçsinler" dedi. O da Kuşeme soyıedi ve halk imamlığa Abdü'd-Daroğullarmdan Osman oğlu Şeybe'yi seçtiler.

Şeybe, halkın seçmesiyie imam olarak halk hac etti. Mekke tarafsız bir hâlde kaldı. Bu da Muaviye'nin iktidarının güçlenmesine bir delil oldu.

Hz. Ali, Şecere'nin oğlunun Mekke'ye gittiğini öğrenince Mekke'ye üçbin atlı gönderdiyse de, onların varmasına kadar Şamlılar dönmüş olduğundan iki asker birbiriyle buluşamadılar. O sırada Muaviye tarafınctan Cezire şehirleri üzerine gönderilen bir birlik Heyt uenen yerde Halife tarafından muhafız bulunan Kümeyi ile çarpışma sırasında bozularak döndü. Nusaybin şehrinde muhafız bulunan Amir oğlu Şebib ise Kümeyl'e yardım için gelip Şamlıların bozguna uğrayarak döndüklerini görünce arkalarına düştü. Ba'lebek'e kadar gelip gitti ve bulduğu hayvanları sürüp götürdü.

Semave'nin vergisini toplamak için Muaviye tarafından memur gönderildiği gibi, Hz. Ali tarafından da memurlar gönderildi. Semaveae karşılaşıp çatıştılar... Hz. Ali'nin memurları yenildi. Dûmetü'l-Cendel halkı bir tarafa bağlanmayıp tarafsız kaldılar. Giden memur, onları Muaviye'ye biat ettirmek istedi, kabul etmediler. Hz. Ali tarafından giden memura da, "Müslümanlar bir halife üzerine toplanıp biıieşmedikçe bir tarafa biat etmeyiz" diye cevap verdiler.

Mürretü'l-Abdi oğlu Haris bu sene Hz. Ali'den izin alıp gönüllü olarak Sind'e gitti, gazâ etti, pek çok ganimet malları aldı. hki yıl kadar orada gazâ ile meşgul oldu.

Bazı Ölümler

Akabe'de iman eden ensardan Ebu Mes'ud (r.a.) bir rivayete göre bu sene ölmüştür. Ünlü şair ve Hz. Peygamber'i övmüş olan Sabit oğlu Hassan (r.a.) da bu sene yüzyirmi yaşında iken Medine'de öldü. Çok korkak olduğundan, Hz. Peygamber'in savaşlarmda bulunamamıştır.

Hicretin Kırkıncı Senesi

Bedir Savaşı'na katüanlardan ensardan Huzeyme oğlu Haris (r. a.) bu sene ölmüştür. Ensardan Cübeyr oğlu Havvat (r.a.) da bu sene Medine'de ölmüştür. Resûlullah (s.a.v.) m süvarilerinden idi. Bedir Savaşı'na çıkmışken ayağına taş dokunup yaralanınca Resûl-i Ekrem onu Medine'ye geri göndermiş ve kendisine Bedir'de elde edilen ganimetlerden pay vermiştir.

Ensarm ileri gelenlerinden Münzir oğlu Ebu Lübabe, Bedir Savaşı'na çıkmışken Resûl-i Ekrem onu Medine kaymakamı yaparak geri

çevirmiş ve ona da, Bedir ganimetlerinden pay vermişti. O da Hz. Ali'-nin Halifeliğinde sonsuzluk yeri olan öteki dünyaya göçmüştür.

Uhud Savaşı'na katılanlardan ve ashabın üstünlerinden Rey şehrini alan ensardan Ka'b oğlu Karaza (r.a.) da Hz. Ali'nin bütün savaşlarında beraber bulunduktan sonra Kûfe'de sonsuz diyar olan âhirete göçmüştür.

Hicretin kırkıncı senesi ortasında Muaviye, üçbin neferle Ertat oğlu Bisr'i Hicaz tarafına gönderdi. O da hemen Medine'ye vardı. Medine emîri olan ensardan Ebu Eyyûb Kûfe'ye kaçmakla Bisr, hiçbir engel ve güçlükle karşılaşmadan Medine'ye girdi. Sonra Mekke'ye gitti ve Ebu Musa el-Eş'ari korkup kaçtı. Bisr gerek Medine, gerek Mekke halkını zorlayarak ister istemez Muaviye'ye biat ettirdi ve oradan Yemen'e gitti. Yemen Emîri olan Abbas oğlu Ubeydullah kaçtı. Bisr orada Hz. Ali'yi sevenlerden birçok adam öldürdü.

Hz. Ali bu durumu öğrenince, Kudame oğlu Cariye'yi ikibin ve Mes'ûd oğlu Veheb'i yine ikibin kişiyle Yemen tarafına gönderdi. Cariye, Necran'a vardı. Ümeyyeoğullarını tutanlardan çoklarım öldürdü. Bisr oradan savuştu. Cariye onun arkasına düştü ve onun peşisıra Mekke'ye geldi. Mekkeîlerin Halife'ye biatlerini yeniletti. Sonra Medine'ye geldi, orada halka namaz kıldırmakta olan Ebu Hureyre korkup kaçmakla Cariye, "Eğer o, kedi babasını bulaydım, öldürürdüm" dedi. Hemen Kûfe'ye döndü. Ebu Hureyre de Medine'ye gelip yine halka namaz kıldırmaya başladı.

Kısaca Ali ve Muaviye kavgasiyîe İslâm ülkelerini bir çekişmedir aldı. Halk bu durumdan şikâyet eder oldu. Bunun üzerine iki taraf arasında birçok haberleşmelerden sonra Irak tarafı Halife'nin ve Şam tarafı Muaviye'nin olmak ve iki taraf birbirinin memleketine karışmamak üzere bu sene savaşın karşılıklı olarak kesilmesi kararlaştırıldı.

Abbas'ın Oğlunun İstifası

O sırada Basra Emîri Abbas oğlu Abdullah, Basra hâkimi Ebu'l-Esved'i gücendirdiğinden, o da onu çekiştirir yollu Hz. Ali'ye bir yazı gönderdi. Hz. Ali, Abbasin oğlundan sordu. Abbasin oğlu da yazılan haberlerin aslı olmadığına ve Hazine'ye ait olan malların korunmasında kusur etmediğine dair cevap yazdı. Bunun üzerine Hz. Ali cizye mallarının hesabını istedi. Abbasin oğlu bundan gücendi ve, "Sen işine başkasını gönder" diye cevap yazdı ve Basra vilâyetini terkederek Mekke'ye gitti.

Hz. Ali'yi öldürmesini şart kılmış. Mülcem'in oğlu, "Yemin ederim ki ben buraya sırf onun için geldim, dediğin olsun" deyince, kadın da ona yardım için kendi akrabasından Verdan adında birini katmış ve Mülcem'in oğlu, bu yolda kendisine yardım için Şebîb adında birinin zihnini çelmiş. O da Mülcem'in oğlunun yanma gelmiş... Üçü birleşip sözleşilen vakit olan Ramazan'm yirmiyedinci gününü beklemeye başlamışlar... Diğer Haricîlerin bundan haberleri yoktu. Fakat Kays oğlu Eş'as'ın bu sırrı bildiği durumun gelişinden anlaşılıyor. Çünkü o gece Mülcem'in oğlu, Eş'as ile sohbet edip seher vakti onun yanından ayrılmış ve sabahleyin Eş'as'ın, oğlunu durumu öğrenmesi için hükümet konağına göndermiş olduğu rivayet edilir. Her ne hâl ise Mülcem'in oğlu yoldaşlarıyla beraber camiye varmışlar ve Hz. Ali'nin çıkacağı kapı önünde durmuşlar.

Halife mescide gitmek ve adeti üzere müezzini önünde, "Namaza namaza ey insanlar!.." diyerek ve oğlu Hasan arkasından yürüyerek evinin kapısmdan çıkarken pusudaki hainlerin üçü birden saldırdılar. Şebîb'in kılıcı kapının kemerine dokundu. Mülcem'in oğlu ise, "Ey Ali! Hüküm ancak Allah'ındır, senin ve arkadaşlarının değildir" diye işi hakemlere bırakmayı kabul etmiş olduğundan dolayı çıkışarak kılıçla Hz. Ali'nin başına vurdu. Bir ağır yara açtı. Verdan ve Şebîb kaçtı. Halk üşüşüp Mülcem'in oğlunu tuttular.

Hz. Ali sabah namazım kıldırmak üzere kızkardeşi Ümmü Hâni'nin oğlu Hübeyre oğlu Ca'de'yi imamlığa vekil buyurdu. O da mescide girip halka sabah namazını kıldırdı. Sonra Mülcem'in oğlunu, kolları bağlı olduğu halde Halife'nin yanına getirdiler. Hz. Ali, "Ben sana iyilik etmedim mi?" diye sordu. "Evet ettin" diye cevap verdi. "Ya bu hıyanete sebep nedir?" deyince Mülcem'in oğlu, "Ben bu kılıcı kırk gün biledim, onunla halkın en şeririnin öldürülmesini Allah'dan diledim" deyince Hz. Ali, "Görüyorum ki sen o kılıçla öldürüleceksin. Biliyorum ki sen halkm en şerirlerindensin!" dedi.

Sonra Hz. Ali, "Ben ölürsem bunu da kısas olarak öldürünüz. Ey Abdü'l-Muttaiiboğulları! Halife öldürüldü diyerek Müslümanların kanlarına dalmayınız, benim için ancak beni öldüren öldürülür..." dedi. O sırada Abdullah oğlu Cündüb geldi, "Ey Mü'minlerin Emîri! Allah bize senin eksikliğini göstermesin. Eğer sana bir şey olursa biz oğlun Hasan'a biat ederiz..." dedi. Hz. Ali, "Ben bu konuda size ne emir ederim, ne de yasaklarım. Siz işinizi daha iyi bilirsiniz" diyerek sözünü kestirdi.

Sonra Hz. Ali, oğullarına vasiyet etti. Hasan ve Hüseyin'e (r.a.) dönerek, "Size Allah korkusu ve sıkı bir dindarlığı vasiyet ederim. Dünyaya düşkünlük göstermeyiniz, kaybınız için ağlamayınız, her zaman doğru söyleyiniz, Allah'ın kitabı ile hareket ediniz. Zâlime karşı düşman ve zulme uğrayana yardımcı olunuz, din hükümlerini uygulamada çekiştiricinin kınamasından sakınmayınız..." dedikten sonra Hanîfe oğlu Muhammed'in yüzüne baktı, "Kardeşlerine ettiğim vasi-

yeti belledin mi, sana da vasiyetim o şekildedir. Bir de sana vasiyet ederim ki, kardeşlerine saygılı ol ve hürmet et ve onların görüşüne uygun hareket et..." dedi, onu Hasan'a (r.a.) emanet ve tavsiye etti. Sonra Hasan'a (r.a.) özel olarak başkaca vasiyet etti.

Mü'minlerin Emîri ve Hz. Peygamber'in Halifesi olan Hz. Ali (r. a.) o şekilde vasiyetlerini yaptıktan sonra dünya sözü söylemedi. Kelime-i Tevhid ile sözünü bitirdi. Vefasız dünyadan geçti. Altmışüç yaşında ve ak sakallı olarak öteki âleme göçtü. Namazını oğlu Hasan (r.a.) kıldı. Halifelik süresi, beş seneden üç ay eksiktir. Mülcem'in oğlu, Hz. Hasanin yanma getirilince, "Ben Ali ve Muaviye'yi öldürmek üzere Kabe'de Allah'a söz vermiştim. Bana meydan ver, gidip Muaviye'yi de öldüreyim. Sağ kalırsam gelip kendimi sana teslim ederim..." dediyse de fayda vermedi. Hz. Hasan onu kısas olarak öldürdü.

Şiilerin bir kısmı, Hz. Ali'nin kıyametten önce dirileceğini sanıyorlardı. Hazret-i Hasan'dan sorulunca, bu inancın boş olduğunu belirtmek için, "Öyle olsa biz onun mirasını paylaşmazdık..." demiştir.

Hz. Ali, Irak'a gitmek üzere Medine'den çıkarken bir ayağı üzengide olduğu hâlde Selâm oğlu Abdullah (r.a.) gelip, "Ey Halife! Irak'a gitme, korkarım orada sana kılıcın ucu dokunur" deyince Hz. Ali, "Onu bana Resûlullah (s.a.v.) haber vermişti..." diyerek binip gitmişti. Gerçekten Resûl-i Ekrem (s.a.v.), Ali'yi öldürenin halkın en azılı eşkiyası olduğunu haber vermişti.

Hicretin bu kırkıncı senesi Ramazan ayı başlayınca, yemekten kesildi, iftar vaktinde üç lokmadan fazla yemez oldu. "Allah'ın emrinin aç iken gelmesini isterim..." der idi. Şunun şurasında bir iki günlük ömrü kalmış olduğunu haber verdi. Ramazanin yirmiyedinci gecesi rüyada Resûlullah (s.a.v.)ı görüp ümmetinden şikâyet edince, "Onların aleyhine dua et!.." diye buyurunca o da, "Ya Rabbi! Bana onlardan hayırlısını ver, onlara da benden fenasını ver..." diye dua etmiş ve hemen uyanıp rüyasını oğlu Hasan'a (r.a.) söyledi. Sabah namazı vakti girdiğinden müezzin ezan okudu. Hz. Ali, mescide yöneldikte avludaki ördekler onun üzerine çağrışmakla yanındakiler, onları koğmak istediklerinde, "Dokunmayınız. Onlar ölüye ağlayıcılardır..." demiş. Kapıdan çıkarken halkın en kötüsü olan Mülcem'in oğlu kılıçla onu vurmuştu.

Nevayih, ölünün evinde ve cenaze arkasında ölünün iyiliklerini anarak ağlayıp sızlayan kadınlardır. Arabistan'da böyle ağlamak için ücretle tutulur kadınlar vardır.

Bu hâllerden anlaşılıyor ki Hz. Ali öleceği yıl, ay ve günü biliyormuş diye Üsdü'l-Gabe adındaki güzel kitapta açıkça yazılmıştır.

Hz. Ali'nin bu gibi kerameti pek çoktur. Üstünlüklerine dair yukarılarda nice menkıbeleri geçtiğinden tekrara hacet yoktur. Fakat bu konuda kısaca hayatının anlatılması uygun görülmüştür.

Hz. Ali'nin Hayatı

Hz. Ali babadan-anadan Haşimîdir. Çünkü babası Haşim oğlu Abdü'l-Muttalib oğlu Ebu Taüb'dir. Anası da Haşim oğlu Esed kızı Fatıma'dır.

Resûlullah (s.a.v.) babadan ve anadan yetim kalıp önce dedesi Abdü'l-Muttalib'in ve sonra amcası Ebu Talib'in yanında büyümü; olduğu gibi kendisi de Ebu Talib oğlu Ali'yi küçükken evine alıp büyütmüş ve terbiye etmiştir.

Resûl-i Ekrem'e Peygamberlik gelince önce Hz. Hatice (r.a.) iman edip onunla beraber namaz kılmış ve bir gün sonra Hz. Ali, tam bulûğ yaşına erişmiş olduğu sırada İslâm ile şereflenmiştir. Bu bakımdan Hz. Ali, mü'min olarak erginlik yaşına girmiş olduğundan hiç putlara secde etmemiştir.

Esmer renkli, büyük sakallı, büyük gözlü güler yüzlü, orta boylu iki omuzlarının arası geniş, pazuları ve baldırları kaim, mafsalları ince, arslan gibi pençeleri kuvvetli ve çok cesur, kısaca insan güzeli ve Allah'ın bir arslanı olup her kiminle vuruştuysa yenmiştir. Bununla beraber halim ve selim, alçak gönüllü, cömert, kerem ve zühd sahibi, âdil ve değeri yüksek, eşsiz bir kişiydi.

Bedir'de ve Hz. Peygamber'in diğer savaşlarında bulunup büyük işler görmüş ve son derece mertlik ve yararlık göstermiştir. Fakat Tebük çarpışmasında Resûl-i Ekrem onu Medine'de kaymakam bırakmakla o savaşta bulunamamıştır. Hakkında pek çok âyet inmiş ve nice hadîs söylenmiştir. Hanbel oğlu Ahmed der ki: Ali hakkında yazılan eserler ashabtan hiç birinin hakkında yazılmamıştır.

Sıffiyn'e giderken düşürmüş olduğu zırhını, dönüşünde bir Hıristiyan elinde bulup onu Küfe hâkimi Şurayh'm yanma götürdü, "Bu zırh benimdir" diye dâva etti. Hıristiyan inkâr edince hâkim Şurayh, şahit istedi. Hz. Ali'nin şahitleri oğlu Hasan ile azadlısı Kanber idi. Hz. Peygamber'in torununun yalan yere şahitlik etmeyeceği herkes tarafından bilinen kesin bir şeyse de, bile bile inkâr eden düşmana karşı evlâdın babası lehine şahitliği kabul edilmediğinden hâkim Şurayh Hz. Hasan'ın yerine başka şahit istedi. Hz. Ali'nin başka şahidi olmadığından Şurayh, onu hakkını aramaktan yasakladı. Hz. Ali, bundan asla üzülmeyip gülüyordu. Hıristiyan ise bu duruma hayran olarak zırhı alıp biraz gittikten sonra durdu, düşündü, geri döndü. "Bu hüküm ancak Peygamber hükmüdür" diyerek İslâm ile şereflendi ve zırhı Hz. Ali'nin Sıffiyn'e giderken düşürmüş olduğunu söyleyerek geri verdi. Fakat Hz. Ali zırhı ona bağışladı, bir de at ihsan etti.

Kendisi ne yer ve ne giyer ise hizmetçi ve kölelerine de onu yedirir ve onu giydirirdi. Ebu Nevar admdaki bezzazdan yani bez ve bezle ilgili şeyler satan tüccardan rivayet edilmiştir. Demiş ki: "Bir gün Ali, kölesiyle beraber geldi. İki gömlek satın aldı. Kölesine 'Beğendiğini al' diye emretti Köle birisini aldı. Diğerini de Ali giyip gitti."

Resûl-i Ekrem (s.a.v.), en sevgili kızı olan Hz. Fatıma'yı Hz. Ali'-ye verdi. Ondan Hasan ve Hüseyin ile Muhassin adlarındaki oğullan ve Zeyneb ve Ümmü Gülsüm adlarında kızları doğdu. Muhassin küçükken öldü.

Zeyneb, Ca'fer-i Tayyar oğlu Abdullah'a vardı ve ondan Avn, Ali, Abbas ile İjmmü Gülsüm'ü doğurdu. Ümmü Gülsün, Hz. Peygamberin ölümünden önce dünyaya gelmişti. Hz. Ömer Halife iken onunla evlenmek istedi. Hz. Ali, "Altı yedi yaşındadır" diye özür dilediyse de Hz. Ömer, "İsteğim sırf Hz. Peygamber soyuna katılmaktır" diyerek ısrar edince, Hz. Ömer'le evlendirildi. Ondan Rukiyye adındaki kızıyla Zeyd isimli oğlu doğdu. Hz. Ömer'in ölümünden sonra Ca'fer-i Tayyar oğlu Muhammed'e varıp ondan da Cariye adlı kızı doğmuştur.

Hz. Ali, Hz. Fatıma'mn üzerine başka kadın almadı. Odalık da edinmedi. Ama o öldükten sonra başka kadınlar alıp ve cariyeler tutup onlardan diğer çocukları olmuştur. İsimleri aşağıda yazılmıştır. Erkek çocukları: Muhammedü'l-Ekber, Abbas, Osman, Ca'fer, Abdullah, Muhammedüi-Evsat, Yahya, Avn, Ömerü'l-Ekber, Muhammeclü'l-Asgar, Ubeydullah, Ebubekir'dir. Kızları ise: Rukiyye, Ümmü'1-IIasan, Remletüi-Kübrâ, Ümmü Hânî, Meymûne, Zeynebü's-Suğra, Remletü'l-Suğra, Ümmü Gülsümi's-Suğra, Fatıma, Ünımü'l-Kiram, Ümmü Seleme, Ümmü Ca'fer, Cemâne, İmame, Nefîse'dir.

Muhammedü'l-Ekber'in anası Hanîfeoğulları kabilesinden olmakla Hanîfe oğlu Muhammed diye bilinegelmiştir. Çok kahraman ve cömert, etkili konuşan, değeri yüksek bir kişi idi. Hz. Ali'nin soyu Hasan, Hüseyin, Hanîfe oğlu Muhammed, Abbas ve Ömer'den yayılıp, diğer çocuklarmın soyu yürümemiştir.

Özet

Resûl-i Ekrem (s.a.v.), Hz. Ali'ye, "Sen Kabe durumundasın. Sana gelirler, sen gitmezsin. Bu kavim, eğer sana gelip de işi teslim ederlerse kabul et. Gelmezlerse sen ileri varma" diye buyurmuş. O da bu emre uyagelmiştir.

Allah'ın sevgilisi ölünce, ensar, içlerinden birini halifeliğe seçmek istediler. Muhacirler ise, "Halifenin Kureyş'ten olması lâzımdır" dediler ve hemen Hz. Ebu Bekir'e biat olunarak muhacirler ile ensar arasındaki ayrılık ortadan çıktı. Fakat Peygamber'in amcası olan Abdü'l-Muttalib oğlu Abbas ve Avvam oğlu Zübeyr gibi bazı seçkin ashab, halifenin Haşimî olması görüşünde bulunarak Ebu Talib oğlu Ali'ye biat etmek istediler. Ümeyyeoğullarının fikrini ve Muaviye'nin babası olan Ebu Süfyan da bu görüşte idi.

Hz. Ali ise, ashab arasına ayrılık düşmesin diye onların biatlerini kabul etmedi. Kendisi Hz. Ebu Bekir'e biat etmekle onlar da biat ettiler. Böylece bütün Müslümanların fikirleri bir noktada toplandı ve İslâm Hilâfeti kuvvet buldu.

Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer'i halifeliğe aday gösterince önce Hz. Ah kabul edip, biat etti. Hz. Ömer şehit edilip de, henüz son nefesim vermezden önce, halife seçme işini Danışma Meclisi'ne bıraktı. Danışma Meclisi'ni teşkil edenlerden biri de Hz. Ali idi. Danışma sırasında halifelik, Ali ve Osman arasında dolaşıp Avf oğlu Abdurrahman hakem olarak Hz. Osman'ı tercih etti. Hz. Ali ona biatde de tereddüt etmedi.

Hz. Osman zamanında yapılan büyük fetihlerde İslâm memleketleri genişledi. Devlet gelirleri çoğaldı. Arap zengin oldu. Dünya sevgisine daldı. Ümeyyeoğullarının büyükleri, devlet memurluklarını kaplayarak, kendilerine yiyecek yer ve malikâne yaptılar. İslâm'da kıdemi olan ashabın büyükleri geri kaldı. Bu ise halka özellikle Haşimoğullarma ağır geldi. Halk bundan dolayı gücendi. Hz. Osman aleyhinde söz söylemeye başladılar. O sırada Şîa grubu türeyerek halkı isyan ve ihtilâle kışkırttılar. Bunun üzerine Mısır, Basra ve Kûfe'de birer âsî fırka çıkararak Medine'ye gelip Hz. Osman'ın evini sardılar. Sonunda şehit ettiler. Hz. Ali'ye biat etmek istedilerse de kabul etmedi. Fakat Medinelilerin baskısıyla Bedir'de bulunmuş olanlar toplanıp onu halifeliğe seçince, o da kabul etmek zorunda kaldı.

Kısaca Hz. Ali, zorbaların biatini önemsemeyip, kendisinden öncekiler gibi ancak işleri sonuca bağlamak durumunda olan Medinelilerin ve özellikle Bedir Harbi'ne katılanların seçmesiyle hakkiyle halife oldu. Şam'dan başka bütün eyaletlerin halkı kendisine biat etti. Fakat Medine'de toplanan zorbaları dağıtmaya zaman bulamadı. Ne tarafa yöneldiyse çaresiz oniar da Hz. Ali'nin ordusunda diğer halk üe karışık olarak kaldılar. Şam valisi Muaviye, biatten kaçınmakla Şam üzerine hareket olunacağı sırada, Hz. Osman'ın kanını istemek ve dâvasını gütmek mes'elesi ortaya çıkarak Deve Olayı meydana geldi. Hz. Ali bunda muzaffer olduktan sonra Sıffiyn olayları çıktı. Hz. Ali bunda da galip gelmişken, işi hakemlerin halletmesine bırakma mes'elesi meydana çıktı ve Hz. Ali'nin ordusunda fikir ayrılığı doğdu. Muhaliflerin zoruyla Hz. Ali tahkimnâmeyi imzalamak zorunda kaldı.

Bunun üzerine Haricîler türeyerek işi hakemlere bırakmaktan vazgeçilmesini teklif ettiler. Hz. Ali ise, verdiği sözde durdu. Hakemlerin verdikleri karar ise üzücü bir sonuç doğurdu. Halife'nin nüfuzunu zayıflattı. Şam halkı Muaviye'ye biat etti. İslâm milleti ikiye ayrıldı. Sonra As oğlu Amr Mısır'ı istilâ etti. Şam'a bağladı. Muaviye'nin hükümeti bir derece daha kuvvet buldu. Öte tarafta ise fikirlerde ayrılıklar baş gösterdi. Şialar Hz. Ali'ye sevgide aşırı giderek, yalnız Hz. Osman'ın değil, Hz. Ebu Bekir ve Ömer'in bile halifeliklerine itirazla sapıklıkta kaldılar. Haricîler de hakem tâyinine gidildiğinden dolayı, Hz. Ali'ye düşmanlık etmekle helak oldular.

Resûl-i Ekrem (s.a.v.), Hz. Ali'ye hitaben, "İsa'ya Yahudiler, düşmanlık etmekle ve Hıristiyanlar aşırı sevgi duymakla sapıklığa düştükleri gibi, senin için de beslenen aşırı sevgi ve nefretle karışık düşmanlık yüzünden iki fırka helak olur..." diye buyurmuş olduğu rivayet edilir. İşte bu hadisin mânâsı daha o zaman anlaşılmıştı.

İbni Asakir'in rivayetine göre Ukle oğlu Süveyd demiş ki: Bir gün Şia'dan birkaç kişinin meclisine gittim. Ebu Bekir ve Ömer aleyhinde söz söylüyorlardı. Hemen Ali'nin yanma varıp, "Ey Mü'minlerin Halifesi! Senin arkadaşlarından birkaç kişinin yanına gittim, Ebu Bekir ve Ömer haklarında yakışıksız sözler söylüyorlardı. Onların açıkça söyledikleri şeyler senin kalbinde gizlenmese onlar da buna kalkışamazlardı." dediğim zaman Ali; üzüldü. Gözleri doldu. Hemen ağlayarak ve, "O iki büyük adam hakkında kin besleyenlere yüce Allah lâ'net etsin..." diyerek kalktı, elimi tuttu, mescide gitti, minbere çıktı, oturdu. Ak sakalını tutup bir kere baktı ve kalkıp çok etkili ve güzel ve kısa bir hutbe okudu. Buyurdu ki: "Nedir o kavmin hal ve sânı ki, Kureyş'in ulukları ve Müslümanların babaları olan iki kişiyi dillerine doluyorlar. Allah'tan korkan mü'minler bu iki adamı sever. Bunlara ancak fâcir ve alçak kimseler kin besler. İkisi de Resûlullah'a (s.a.v.) sıdk ve vefâ ile dost ve arkadaş oldular. Resûlullah ikisi kadar kimseyi sevmezdi ve onların fikirleri kadar kimsenin görüşüne değer vermezdi. Resûlullah ikisinden de razı olduğu hâlde âhirete gitti ve ikisi de mü'minler kendilerinden razı oldukları hâlde öteki âleme göçtüler. Resûl-i Ekrem'in emriyle Ebu Bekir imam olup yedi gün nıü'minlere namaz kıldırdı ve Resûl-i Ekrem ölünce mü'minler istek ve arzularıyla Ebu Bekir'e biat ettiler. Abdüi-Muttaliboğullarından ona ilk biat eden ben idim. Kendisi halifeliği istemezdi. Bizlerden birimizin bu yükü yüklenmesini arzu ederdi. Yemin ederim ki, kalanların en hayırlısı ve merhametlisi ve en inançlısı ve yaşça ve İslâmca kıdemlisiydi. Resûluliah'ın (s.a.v.) gidişatı üzere gitti. Ondan sonra Ömer, halife olunca halkın bazısı hoşnud oldu ve bazıları olmadılar. Fakat hoşnud olmayanlar da sonra hoşnud kaldılar. O da Hz. Peygamber'in ve Hz. Ebu Bekir'in izinden yürüdü. Yemin ederim ki o da merhametli idi. Zulme uğrayana yardım eder ve acırdı. Allah'ın hükmünü yerine getirirken çekiştiricilerin kınamasından korkmaz ve çekinmezdi. Cenab-ı Hak ona Hak yol ve doğruluk üzere konuşmayı başartmıştı. Sanırdık ki onun dili üzere bir melek konuşuyor. Yüce Allah onun İslâm olmasıyla İslâm dinini aziz kıldı ve onunla iki yüzlülerin kalblerine korku ve mü'minlerin kalblerine sevgi verdi. Onun gibi kimi bulabilirsiniz? Yüce Allah bu ikisinin mesleği üzere gitmeye bizleri muvaffak etsin. Onların derecesine varmak ancak onların eserleriyle yetinmek ve onlara sevgi ile olur. Beni seven ikisini de sevsin. Onlara kin besleyen kimse bana düşmanlık etmiş olur. Ben de o kimseden uzak olurum. Haberiniz olsun ki peygamberlerden sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebu Bekir ve Ömer'dir. Bundan sonra onları dile dolayan olursa hakkında iftiracı cezasını uygularım. Allah'tan sizin ve benim için bağışlanmak dilerim". Hz. Ali, Haricîleri ezip darmadağınık ettiği gibi, Şîîleri de paylayıp azarlamış ve bazılarını idam etmiş ve başları olan Sebe oğlu Abdullah'ı Medayin şehrine sürmüşse de onlar, yine inanç ve düşüncelerini düzeltmediler. Aşırı şekilde sevdikleri Ali'nin öğüdünü asla dinlemediler.

Haricîler ile Şiîler, birbirini kâfirlikle suçladılar. Ehl-i Sünnet ve Cemaat da arada şaşıp kaldılar. Muaviye ise bu durumlardan yararlanarak gittikçe kuvvetini arttırmakta ve kendine uymayan eyaletleri tehdit etmekteydi.

Hz. Ali Küfe ileri gelenlerini sefere çağırıp savaşa özendirdikçe onlar peki olur gibi yuvarlık sözlerle günleri geçirmekteydiler. Ne var ki bu gidişin sonunun çok kötü olacağı açıktı. Iraklılardan kırkbin kişi ölüm üzerine Hz. Ali'ye biat etti. O da Şam seferine hazırlanmakta iken, Haricîlerin kalıntılarından olan hain İbni Mülcem onu şehit etmiştir.

Hz. HASANIN HALİFELİĞİ

Hz. Ali şehit olunca, kendisine ölüm üzerine biat etmiş olan kırk-bin kişi, oğlu Hasan (r.a.) a biat ettiler. İlkönce biat eden ensar-dan Sa'd oğlu Kays (r.a.) idi ki, "Elini «zat. Allah'ın kitabı ve Re-sul ullahin sünneti üzerine ve dönmeler ile vuruşmak üzere sana biat edeyim..." deyince Hz. Hasan, Kitap ve Sünnet üzerine biat aldı ve, "Bu ikisi her şartı içine alır." dedi. Sonra diğer halk da biat ettikçe, "Bana uymak ve barışık olduğum kimse ile barışık ve savaştığım kim-se üe savaşmak üzere" diyerek biat aldı.

Sonra İran, Mekke, Medine, Hicaz ve Yemen halkı kısaca Hz. Ali'ye biat etmiş olanlar birkaç ay içinde hepsi oğlu Hz. Hasan'a biat ettiler. Yalnız Şam ve Mısır eyaletleri bunun dışında kaldı. Çünkü hakemlerin toplanıp dağılmasından sonra Şam halkı Muaviye'ye biat ettiler. Ona Şam Emîri derlerdi. Sonradan Mısır da Şam'a katıldı. Bu kere Hz. Ali'nin öldürüldüğü haberi Şam'a ulaşınca Şamlılar, Muavi-ye'ye biatlerini yenilediler. Kendisine Mü'minlerin Emîri denilir ol-du. Böylece iki halifenin oluşu ise bir savaşın çıkacağına işaret idi.

Bazı Ölümler

Küfe ileri gelenlerinden ünlü Kays Kindî oğlu Eş'as (r.a.) bu sı-rada öldü. Hicretin onuncu yılında Yemen'den altmış süvari ile Me-dine'ye gelerek İslâm ile şereflenmişti. Hz. Osman onu Azerbaycan valisi yaptı. Sonra Sıffiyn'de Hz. Ali ile beraber bulundu ve Hz. Ali'yi hakem tâyin etme işini kabule zorlayan reislerden olduğu hâlde son-ra hakemler işinin olmamasına kalkışan Haricîlere karıştı, Bu sefer Hz. Hasan'a biat etti. Çok geçmeden öldü. Namazını Hz. Hasan kıldı. Küfe ileri gelenlerinin büyüklerinden idi. Kızı Ca'de, Hz. Hasanin hanımıydı.

Şam ileri gelenlerinin büyüklerinden olup, Muaviye tarafından Humus valisi olan ve Şamlıları Hz. Ali aleyhine harekete geçirmeye çalışan ve bu uğurda kışkırtan Samt Kindî oğlu Şurahbil de bu sıra-da ölmüştür.

Hicretin Kırkbirinci Senesi

Hz. Ali şehit olunca meydan Emevîlere kaldı ve Muaviye Halife-liği kendisine kalmış bildi ve Mü'minlerin Emîri sanını aldı. Oysa

Kûfe'de Hz. Peygamber'in torunu olan Hz. Ali oğlu Hasan'a biat olunduğundan Muaviye'nin arzusuna set çekilmiş oldu. Bunun için Hz. Hasan'm halifeliği henüz gereği gibi yerleşmeden Muaviye onu biate zorlamak üzere büyük bir orduyla Küfe üzerine yürüdü.

Ona karşılık Hz. Hasan da kırkbin Irak askeriyle Küfe'den çıktı ve öncü olmak üzere onikibin askerle Sa'd oğlu Kays'ı ileri gönderdi. Fakat Iraklıların içine ayrılık düştüğünden Hz. Hasan'm ordusunda disiplin ve düzen yoktu. "Sa'd oğlu Kays öldürülmüş" diye bir yalan söz yayılmakla halka yılgınlık çöktü. Ordu halkı birbirine girdi. Birtakım serseriler, Halife'nin çadırına saldırarak Hz. Hasan'm mallarını ve eşyalarını yağma ettiler ve bu kargaşalıkta kendisini de uyluğundan yaraladılar.

Hz. Hasan, aslında kan dökmeyi sevmezken askerin böyle yolsuz hareketini görünce savaştan bütün bütün nefret etti. Böyle disiplinsiz askerle savaşa girişmekten iyi bir sonuç alınamayacağını gereği gibi anladı. Çünkü Arab'ın eski sadeliği kalmayıp, aralarında dünya çıkarları çoğalmış ve çeşitli anlaşmazlıklar doğmuş ve eskisi gibi yalnız Halifenin emriyle halka çeki düzen vermek elde değildi. Muaviye gibi zor kullanan bir hükümdarın varlığına lüzum görülmüştü.

Bir de Resûlullah (s.a.v.), "Benden sonra halifelik otuz senedir. Sonra mülk ve saltanat olur." diye buyurmuş olduğunu Resûl-i Ekrem'in azadlılarından Sefine (r.a.) rivayet etmişti. Zaman ve durumun gidişi de bu hadîsin anlamına uygun düşmüştür. Dört Halife'nin halifelik süreleri yirmidokuz buçuk sene olup, Hz. Hasan'm altı ay kadar süren halifelik süresiyle otuz sene tamamlanmıştı.

Hz. Peygamber'e halifelik; din ve dünya işlerini görmek için genel bir başkanlıktır. Sırf tam bir adaletle Allah'ın kullarına hizmet ve tıpkı bir ibâdettir. Hükümdarlık ise zorlayıcı bir kuvvetle halka istediğini yaptırmak ve hükmetmektir.

Hz. Hasan durumun gerçeklerini güzelce düşünüp taşınarak nice bin İslâm yiğitlerinin kanını dökmektense halifelikten çekilmeyi tercih etti. Borçlarını ödemek için Küfe hazinesinde mevcud olan beş milyon dirhem kendisine bırakılmak ve idaresine yetecek kadar bir gelir bağlanması gibi bazı şartlarla Hz. Hasan halifelikten elini çekeceğine dair Muaviye'ye mektup gönderdi.

Kardeşi Hz. Hüseyin (r.a.) ile amcası oğlu Ca'fer oğlu Abdullah (r.a.) bu durumu öğrenince karşı çıktılarsa da Hz. Hasan, "Ben durumun gerçeklerini daha iyi bilirim..." diyerek kararından dönmedi. Muaviye ise Emirlikte bağımsız kalmak için her türlü şartı canına minnet bildiğinden her şarta razı olacağını Hz. Hasan'a bildirdi. Bunun üzerine Hz. Hasan arada yazılan şartlar ile halifelikten istifa etti. Muaviye Kûfe'ye girip, halk ona biat etti.

Hz. Hasan kalkıp Medine'ye gitti ve böylece Hz. Peygamber'in bir mucizesi daha kendini gösterdi: Hz. Hasan küçükken Resûlullah (s.a.v.) ona işaret ederek, "Bu oğlum seyyiddir. Umarım ki onunla Cenab-ı Hak iki İslâm toplumunun arasını düzelte..." diye buyurmuştu.

Hz. Kasan, ev halkı ve kendisine bağlı olanlarla Kûfe'den çıkarken bütün halk ağladı. Hz. Hasan'a, "Niçin böyle yaptın?" denilince, "Dünyadan tiksindim ve gördüm ki, her kim Kûfelilere güvenirse yenilir. Çünkü bir fikir çevresinde birbiriyle anlaşamıyorlar!.. Babam onların yüzünden büyük zorluklara uğradı. Acaba benden sonra kimlerle Uyuşacaklar?.. İlk önce harap olacak şehir Kûfe'dir!.." dedi.

Gerçekten Küfe şehri o vakit Hilâfet merkezi ve sonra bir süre de ilim ve ma'rifet ocağı olmuşken, çok geçmeden haraba yüz tutmuş ve zaman onu öyle harap etmiştir ki, şimdi yerinde yeller eser.

Hz. Hasan, Muaviye ile anlaşma yapınca, durumu Sa'd oğlu Kays'a anlatmış ve onun da Muaviye'ye biat etmesi lüzumunu bildirmişti. Kays ise çok zeki, akıllı, kahraman ve tedbirli bir kimseydi. Birçok Alevileri başına biriktirmiş ve savaşa hazırlanarak Muaviye'ye boyun eğmekten kaçınmıştı.

Bunun üzerine Muaviye, Kays'ı biata çağırınca Kays, mal ve çıkar peşinde olmayıp ancak Alevîlerin karışık günlerde yapmış oldukları öidürme ve yağma gibi işlerden dolayı onların hesaba çekilmemesini ve ellerindeKi malların alınmaması şartlarını ileri sürdü.

As oğlu Amr, Kays'm üzerine asker gönderilmesi görüşünde bulunduysa da, Muaviye onun fikrine aldırmadı. Hemen Kays'ın ileri sürdüğü şartları kabul etti. Kays da yanındaki Alevîler ile beraber ona biat etmekle bu pürüz de giderildi.

Sonra diğer Iraklılar da biat etmekle Muaviye'nin emirlikte yeri sağlamlaştı. Herkes bir halifeye bağlandığından bu seneye Cemaat senesi denildi. Cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Irak fâtihi Ebu ishak yani Ebu Vakkas oğlu Sa'd'm (r.a.) tebrik etmesiyle biat işi tamamlandı.

Sa'd (r.a.), Muaviye'nin huzuruna geldi, "Esselâmü aîeyke ey Melik!" dedi. Muaviye gülerek, "Ey Mü'minlerin Emîri! desen olmaz mı ey İshak?" deyince Hz. Sa'd, "Gerçekten sen bunu memnun olarak mı diyorsun?... Yemin ederim ki, ben senin makamına seçilsem memnun olmam..." diye cevap verdi.

Muaviye halîm ve çok tahammül eden ve tedbirli bir adamdı. Duası kabul olunan birinin tebriki ise, kendisince öğünmeye değer,, şeref verici bir durumdu. Bundan dolayı Hz. Sa'd'm dokunaklı sözlerini hoş karşılayarak gönlünü aldı.

Gerçekten Hz. Hasan in halifeliğin büyük, önemli ve ağır işini kendisine bırakmasıyla Muaviye, halife olmuş ve Mü'minlerin Emîri sanını almışsa da, onun halifeliğiyle Dört Halife'nin halifelikleri arasında büyük fark vardı. Çünkü Dört Halife'nin halifeliğe gelişleri, sadece ensar ve muhacirlerin ileri gelenlerinin toplanarak seçmeleri sonucuydu. Emirlikleri gerçek bir halifelikti. Muaviye'nin emirliği ise soy sop güdülerek erişilen, zorla üstünlük kurmaya dayanılarak kurulan, mülk ve saltanat tarzında bir hükümet olup, hilâfet onun içinde yer alıyordu.

Muaviye'nin ilk durumu gerçek İslâm Halifesine karşı baş kaldır-

mis bir şekil almışken, Hz. Hasan'm ona halifeliği bırakması ve Ebu Vakkas oğlu Sa'd gibi ümmetin büyük bir adamının biat etmesi, onun hükümetini meşru bir hâle koymuştu. Fakat hükümeti zor kuvvetiyle kurulmuş mülk ve saltanat çeşidinden olduğu için, Ebu Vakkas oğlu Sa'd ona, "Ey Melik!" diye hitap etmiş ve kendisi böyle bir emirliğe seçilmek istemediğini söylemişti.

İlk Müslümanlardan olan seçkin ashab, özellikle cennetle müjdelenen on kişi, mülk ve saltanat dâvasından uzak idiler. Muaviye ise ashabdan olduğu hâlde bu dereceye zor kuvvetiyle gelmişti. Fakat zaman bunu gerektiriyordu. Halk evvelki gibi yalnız Halife'nin sözüyle kullamlamayıp gerine göre zora baş vurmaya ihtiyaç duyulmuştu.

Kısaca mülk ve saltanat devri gelmişti. O zaman ise bu işe en çok yakışanı ve uygun olanı Hz. Muaviye idi (Allah ondan razı olsun). Eğer Muaviye idareyi eline almasaydı, As oğlu Amr'm halifelik dâvasına kalkışması ve Emevî büyüklerinin ona karşı çıkmalarıyla arada yine çatışmalar çıkması kuvvetle umulurdu.

Muaviye, halifeliği Hz. Hasan'dan teslim almış ve bütün halk ona biat etmişken Haricîlerin artıkları, yer yer baş kaldırdılar. Üzerlerine gönderilen Şam askerini dağıttılar. Bunun üzerine Muaviye, Küfe reislerini toplayıp, "Ya çıkınız ve bu âsîleri vurup dağıtınız, yahut ben sizi yok ederim!" diyerek tehdit etti. Kûfeliler. "Zeyd için Amr azarlanmaz!.." diyemediler ve hemen çıkıp Haricîleri vurup darmadağınık ettiler. Böylece Haricîler sıkıntısı giderildi. Muaviye makamında bağımsız kaldı.

Özet

Cahiliyet zamanında Arap kabile ve aşiretlerinin toplanma, birlik, anlaşmazlık ve ayrılıkları sırf kavim ve akrabalık üzerine kurulu iken, Hz. Muhammed'in Peygamberlik nuru iç ve dışı aydınlatınca halkın kalbleri İslâm nurları ile doldu. Cahiliyye gelenek ve görenekleri unutuldu. Irkçılığın yerini İslâm kardeşliği aldı.

O zaman herkesin zikri ve fikri Allah idi. Müslümanlar hep kardeşti. Şeriat gözünde hepsi eşitti. Fakat İslâm'da ilerleme, güzel işler, üstün hizmetler aralarında fazilet ve üstünlük sebepleriydi.- Gerçek adalet ve fazilet devri o zaman idi.

Cihanı aydınlatan Peygamberlik güneşi sonsuzluk ufkunda batınca, iç ve dış âlemi alacakaranlık basmaya başladı. Fakat Peygamber devri yakın olduğundan Hz. Ebu Bekir ve Ömer'in halifelik günleriyle Hz. Osman'ın ilk zamanları Hz. Peygamber'in zamanı gibi geçti.

Hz. Peygamber'in zamanı geride kaldıkça karanlık çoğaldı. Âlemin tavrı değişti. Halk içine anlaşmazlık düştü. Şialarm türemesiyle bu anlaşmazlık ihtilâlle sonuçlandı. Büyük fitne çıkınca Hz. Osman'ın kanı Mushaf-ı Şerif üzerine döküldü.

Sonra Hz. Ali Halife oldu. Şafak vaktinin beyazlığı gibi âleme bir aydınlık verdi. Fakat anlaşmazlık giderilmedikten başka Şiilere tamamen zıt olan Haricîlerin ortaya çıkmasıyla anlaşmazlık ve ihtilâli artırdı. Hz. Ali Haricîleri ezip geçtiyse de sonunda kendisi de bir Haricî elinde şehit oldu.

Bunun üzerine Kûfe'de Hz. Hasan'a biat olunduysa da, Şam'da da kavmiyet dâvası ile Ebu Süfyan oğlu Muaviye'ye biat olunmuştu ve saltanat devri başlamış olduğundan, halk işlerinin görülmesi zora baş vurmayı gerekli kıldı. Bu yoldaki işlerin idaresine ise, Muaviye en uygun görünmüş idi.

Bundan dolayı Hz. Hasan halifelikten çekilerek halkın işlerini Emevîlerin başı, Şam ve Mısır'ın Emîr'i olan Muaviye'ye bıraktı.

Kısaca Peygamber Halifeliği, önce çok sâde ve her türlü gösterişten uzak olarak halkı aydınlatıcı sırf bir ruhanî başkanlık gibi göründü. Sonra tavrını değiştirerek saltanat elbisesine büründü.

İşte böylece Emevî Devleti kuruldu. Şer'î hükümler Halife'nin bir emriyle yapılırken, ondan sbnra saltanat kuvveti ile yapılmaya başladı.

Asıl maksat ise şer'î hükümlerin yerine getirilmesi olduğundan o zaman mevcud olan ashab, Muaviye'ye biat etti (Allah hepsinden razı olsun).

-o-

D Ö R D Ü N C Ü   B Ö L Ü M

EMEVİLER DEVRİNİN BAŞLAMASI

Arap kabilelerinin en şereflisi olan Kureyş kabilesi içinde Abd-i Menai oğullarının üstünlüğü olup, diğer Kureyş kolları onların başkanlığına karşı çıkmazlardı.

Abd-i Menafoğulları içinde de Abd-i Şemsoğulları ile Hâşimoğulları ötekilerden seçkindi, bütün Kureyş bu iki soyun başkanlığını kabulde duraksamazdı. Abd-i Şemsoğuüarınm, Haşimoğullarına göre sayıları daha çoktu. Üstünlük kurmak ise çoklukta olduğundan İslâm'-dan önce Abd-i Şems oğlu Ümeyyeoğullarmın kuvvet ve nüfuzu daha çoktu.

Fakat Abdül'-Muttaiib'in Zemzem kuyusunu kazarak hacılara su dağıtması ve güzel ahlâk ve faziletli olması, büyük şan ve şöhret kazanmasına sebep oldu. Evlâdı da onun nütuz ve şerefine mirasçı oldu,

Sonradan vahiy ve peygamberlik ve melâike'nin inmesi ve olağanüstü olayların görünmesi, bütün halka korku ve şaşkınlık verdi. Müslümanlar, dince cahillik gelenek ve göreneklerinden yasaklanmakla, cahillik gayretlerini terkettiler. Kâfirler de bu büyük değişiklik ile meşgul olarak geçici olarak kavmiyet dâvasını unuttular.

Sonra göç başladı. Haşimoğullarmın çoğu Medine'ye göçmekle Mekke'de meydan Emevîlere kaldı.

İslâm zaferinin başlangıcı olan Bedir Günü'nde Abd-i Şemsoğullarının Rabia, ütbe ve Ukbe gibi büyükleri ölünce Mekke başkanlığı Abd-i Şems oğlu Ümeyye oğlu Harb oğlu Sahra oğlu Ebu Süfyan'da kaldı. Ebu Süfyan Kureyş'in başkanı oldu.

Mekke'nin almışında Ebu Süfyan ve oğulları İslâm ile şereflendiler. Müslümanlar gözünde de hürmet ve itibar buldular. Fakat tabiî ki, ilk muhacirler derecesinden aşağı kaldılar. Ümeyyeoğullarmın büyükleri bu durumdan hoşnud olmayarak Hz. Ebu Bekir'e şikâyet ettiler. O da onları dönmelerle yapılan savaşlarda kullandı. Bir aereceye kadar kendilerine şeref verdi.

Sonra Hz. Ömer onları Şam taraflarına attı. Ebu Süfyan'ın büyük oğlu Yezid'i Şam sancağına Emîr yaptı. Yezîd ölünce yerine kardeşi Muaviye'yi tâyin buyurdu.

Hz. Osman Halife olunca diğer Suriye sancaklarını da birer birer ona bağlamak suretiyle Muaviye'ye verdi. Onun şan ve itibarını son derece büyüttü. Böylece Muaviye, bütün Suriye ve ona bağlı olan

yerlerin valisi oldu. Günden güne servet ve iktidarı genişlemekte ve yükselmekte idi.

O sıralarda zühd ve takva sahipleri, dünyaya düşkün olanlardan ayrılmakta ve dünyayı sevenler Emevîlere katılmakta idi. Haşimogullarının Hz. Peygamber'in işiyle uğraşıp da dünyayı ellerinden attıkları ve Allah'a Eıçîsi aracılığı ile yaklaşmayı dünyaya karşılık saydıkları günlerde tjmeyyeoğullarının başkanlık zamanları henüz halkın zihinlerinaen çıkmamış olduğu için, Kureyş; onların başkanlıklarını tanır olduklarından İslâm'da elde ettikleri başkanlıkları Mekke'nin alınışından önceki başkanlıklarının bir devamı saydıklarından, yine kavim dâvası meydana gelmiştir.

Hz. Ali Halife olunca Muaviye biatten kaçınarak, korkusuzca karşı koymaya kalkıştı. Her ne kadar Hz. Ali'nin aınce üstünlüğü apaçık oidugunaan ve halifelik makamında bulunduğundan askeri daha çoksa da Rabîa, Yemen ve öteki kabilelerden oluşan ayrı ayrı topluluklardan bir araya gelmişti. Muaviye'nin başındaki topluluklar ise, Şam'ın almışından beri Kureyş'ten sınır ve geçitlere geıip yerleşmiş olan Şam askeri idi. Mudaroğullarmın bütün güç ve kuvvetlerinin toplandığı yerler olduğundan, Muaviye'nin askeri daha disiplinli, kavim ve kabile bakımından da daha kuvvetliydi.

-Muaviye, Sıffiyn savaşlarında savaşı kazanamadıysa da, kendisine uygun bir mütareke yani bırakışma (savaşı kesme) ile işin içinden sıyrılıp çıktı ve As oğlu Amr'm aracılığıyla Mısır'ı ele geçirdi.

Haricîlerin türeyişi ise Hz. Ali'nin ululuk ve kuvvetini kırdı. Hz. Ali ölünce oğlu Hasan (r.a.) a biat olunduysa da, o zaman halk peygamberlik ve mucizelerin maksadını ve büyüklüğünü unutmuş ve halkın fikirleri kavim-kabile dâvası gütmeye yönelmişti.

Bundan dolayı Muaviye, Şam askeriyle korkusuzca Küfe üzerine yürüdü. Hz. Hasan da Irak ordusuyla onu karşıladı. Fakat Iraklılar içinde anlaşmazlık ve ayrılık doğmakla boş yere kan dökmekten kaçına; ak halifeliği Muaviye'ye bıraktı.

Muaviye, baş kaldırmakla başlattığı hükümetini, işte böylece meşru bir biçime soktu. Ümeyyeoğuliarı, öteki Arap kabilelerine üstün geldi. Muaviye onların ulusu olduğundan, kendisine karşı koya- : k zoriuk çıkarmadılar. Emirlik makamında bağımsız oldu. Asr-ı saltanat devri olmakla, âlem bir başka âlem oldu.

Bu duruma göre Muaviye, İslâm sultanlarının birincisi demektir. Ar.:ak :r.un saltanat yolları, Dört Büyük Halife'nin halifelik zaman- înziyordu. Çünkü devrinde pek çok seçkin ashab ve tabiî'in aitleri sağdı. Kendisi de ashabtan ve Hz. Peygamber'in iltifat etti- :v üklerinden idi. Bu yüksek makama kavim ve kabile gü- kselmişse de, onun ezici kuvveti sayesinde Peygamber Halife- .. i İtaik hizmetleri görülmüştür. Halifelik sanki saltanat el- : • • olduğundan, ona "Hz. Peygamber'in Halifesi" ve sonrakilere ele "Halifeler" denilmiştir.

...v. Hz. Hasanin halifeliği bırakmasından dolayı ona

gücenip, halifeliğin Ehl-i Beyt'in olduğunu aralarında gizlice söyleşir oldular. Halkı Hz. Hüseyin'e bağlanmaya çağırmak üzere kendisine baş vurduklarında Hz. Hüseyin, bundan kaçınarak bu işi Muaviye'nin ölümünden sonraya ertelemekle, onlar da Hanife oğlu Muhammed'e baş vurdular. İmkân elverişli olduğu zaman ortaya çıkarak halifeliği istemek üzere gizlice ona biat etmişler. Onun üzerine İbni Hanîfe de gizlice her şehirde bir memur bulundurmuş. Muaviye ise Şialarıh baş gösterenleri hakkınca ceza vermekten geri kalmazdı. Nitekim halk arasında son derece hürmet edilen Adiy oğlu Hacer ile arkadaşları haklarında çok şiddet göstermiştir. Bununla beraber ehl-i beytin dâvalarını hoş görü ile geçiştirirdi. Ne deve kalksın, ne çan çalınsın çığırında işleri yürütürdü.

Emevî Devleti tarihini geniş yazmak niyetinde değilim. Fakat o zaman ashabdan sağ olanlar vardı. Onlar Peygamberlik nuru ile aydınlanmış olan Hz. Peygamber zamanından kalma doğru yolu gösterici yıldızlar olduklarından, kısaca hayat hikâyelerini bildirmek ve bu sırada Emevî Devleti'nin siyasî işlerinin hepsine dair kısa bilgiler vermek niyetindeyim.

Muaviye'nin Halifelik Devri

Hicretin kırkbirinci yılında Muaviye Halifelik makamına geçti. Emirlerinin en büyüğü, dört dâhi kişiden biri olan Mısır valisi As oğlu Amr idi. Muaviye, onu seçkin ve herkesin dışında ve üstünde tutar ve ondan çekinirdi.

Çünkü Muaviye uzak görüşlüydü. Her zaman ileriyi düşünerek hareket ederek, kendisine muhalefet edecek ve aleyhinde söz söyleyebilecek adamların yüzlerine gülerek kullanır ve halk arasında anlaşmazlık çıkmasından pek çok sakınırdı.

Bundan dolayı dört dâhi kişiden biri olan Şube oğlu Mugîre'yi Küfe valisi yaptı. Hz. Ömer'in tâyin etmiş olduğu ünlü hâkim Şurayh'ı da, Küfe hâkimliğinde tuttu. Böylece Muaviye'nin emirleri her tarafta geçerli olmsya başladı. Fakat dört dâhilerden biri ve Faris eyaleti Emîri olan Ebîh oğlu Ziyad henüz biat etmemiş olduğundan Muaviye'nin doğudan telâş ve endişesi vardı.

Ziyad'ın evlâdı ise Basra'da bulunduğundan onları sıkıştırarak kendisini itaate zorlamak için Muaviye, seçkin kumandanlarından Ertat oğlu Büsr'ü Basra'ya gönderdi. O da Basra'ya gidip minberde Hz. Ali'ye sövdü ve, "Allah için beni doğru bilen doğrulasm ve yalancı bilen yalanlasın..." deyince ashabdan ve Basra ileri gelenlerinden Ebu Bekir'e, "Yemin ederim ki, biz seni yalancı biliriz!" deyince Büsr, onu öldürmek istediyse de, bazıları onu korudu. Muaviye de Büsr'ü Şam'a döndürmüştür.

O sırada Muaviye, Ümeyyeoğullannm büyüklerinden **Amir** oğlu Abdullah'ı Basra valisi yapıp, Horasan ve **sieistan'ı da Basra eyaleti**

m kattı. Hicretin kırkikincl yılında Hakem oğlu Mervan'ı Medine ve inşanı oğlu As oğlu Hâlid'i Mekke Emîri ve kardeşi Ebu Süfyan oğlu Uf be'yi Hac Emîri tâyin etti.

o sırada Şia topluluğu gizli perde altında saklanmış olarak fır-.vıt kollarken, Haricîler yer yer hareket ve çıkış yapıyorlarsa da, Emevî Düvleti'nin kuvveti onları uzaklaştırmaya yeterdi. Öyle ki Amir oğlu Abdullah'ın Basra valisi olduğu sırada türeyen Haricîler, çatışma sonunda yenilerek İbni Âmir'den aman dilediler. O da aman verdi. Fakat Haricîleri böyle yüzlerine gülerek kullanması Şam'ca beğenilmedi.

Sonra Kûfe'de Haricîler türeyip hattâ başları olan Müstevrid, Mü'minlerin Emîri şanım aldı. Fakat Küfe valisi Şube oğlu Mugîre elinde öldü ve Mugîre'nin hizmeti Muaviye'nin gözünde iyi karşılandı.

İbni Âmir iyilik sever, güçlü ve becerikli ise de, o zamanın gereklerine göre lüzumundan fazla yumuşaktı. Öyle ki Haricîleri de yüzlerine gülerek kullanırdı. Basra'nın aşağılık tabakası ise yüz bulmuş ve ülke başıboşluğa yuvarlanmış olduğundan, hicretin kırkdördüncü yılında İbni Âmir görevden alınıp, yerine Abdullah Ezdî oğlu Haris Basra valisi yapıldı.

• Bazı Fetihler

Deve ve Sıffiyn olaylarında pek çok İslâm yiğitleri ölmüşse de, İslam milletinin gençlik zamanı olduğundan halk içine düşmüş olan fikir ayrılıkları giderilince yine din uğrunda savaşlara başlandı.

Şam tarafında da İslâm askeri, Rum ülkelerine yürümekteyken öte taraftan Dağıstan'a ve Sind ülkesine sefer etmekteydiler.

Mısır valisi As oğlu Amr teyzesi oğlu Nafi' oğlu TJkbe'yi hicretin kırkbirinci yılında bir tümen askerle Afrika üzerine göndermişti. Ukbe, Afrika kıt'asmm içlerine yürüyerek Gadams ve Veddan gibi nice ülkeleri ele geçirmiş ve sonra Kayruvan şehrini almıştır.

Hicretin kırküçüncü yılında Ertat oğlu Büsr, Kostantmiyye'ye kadar gelmiş ve kırkdört senesinde Kabil ve Hind ülkesinden daha pek çok şehirler ele geçirilmiştir.

İleri Gelenlerden Ölenler

Unlu şair Rabîa oğlu Lebîd ki, Kabe'ye asılan şiiri ve diğer şiirler lyle edebiyatçılar arasında bilinir. Hz. Peygamber'in sağlığında onun huzuruna gelip İslâm ile şereflendikten sonra şiir söylemekten Vazgeçmişti. Hz. Ömer bir gün, "Ey Lebîd! Bize şiirlerinden bir şey gku..." deyince, "Bakara vc ÂI-i İmran sûrelerini işittikten sonra şiir okumaktan caydım..." cevabını vermişti. Kırkbirinci hicret yılında yaşı yüaelliyl açkın olarak Kûfe'de ölmüştür (r.a.). Yine bu yıl mü'minleıîu una a 11/ Ömer kızı Ilaf:ıa ölmüştür (r.a.).

Kırkiki senesinde de Talha oğlu Osman, Ümeyye oğlu Safvân ve ensardan Neyyar oğlu Hânî ölmüşlerdir (r.a.). Talha oğlu Osman, Kureyş büyüklerinden ve Abdü'd-Dâroğullarmdan olup, Velid oğlu Halid ve As oğlu Amr ile birlikte Medine'ye gelerek islâm üe şereflenmişlerdi. Mekke'nin almışında Resûl-i Ekrem (s.a.v.) Kabe'nin anahtarını, işte bu Talha oğlu Osman ile amcası oğlu Şeybe'ye teslim etmişti.

Ümeyye oğlu Safvân da Kureyş büyüklerinden olup, Mekke'nin almışında İslâm ile şereflenmişti.

Neyyar oğlu Ebu Bürde Hânî Bedir Savaşı'nda bulunanlardan ve Akabe biatinde bulunmuş olan ensardandır. Aynı zamanda Azib oğlu Berra'nın dayısıdır.

Ensarın oniki ulularından biri olup, Uhud'da şehit düşen Malik oğlu Râfi'nin oğlu Rifâa ki, Bedir'de bulunanlardan ve Akabe'de iman enen ensardan olup, Deve ve Sıffiyn olaylarında da Hz. Ali'ye arka çıkıp yardımcı olmuştu. O da Muaviye'nin ilk günlerinde âhirete göçmüştür (r.a.).

Hicretin kırküçüncü yılında da Bedir'de bulunanlardan ve ensarın büyüklerinden Mesleme oğlu Muhammed ve Yahudi bilginlerinden olup, Hz. Peygamber'in hicretinde İslâm ile şereflenen Selâm oğlu Abdullah Medine'de ölmüşlerdir. İkisinin de yaşantılarına ait yukarılarda pek çok kıssalar yazılmış olduğundan tekrara hacet yoktur (r.a.).

Dâhilerden ve Arap kahramanlarından Mısır valisi olan As oğlu Amr da, bu kırküç yılında Ramazan Bayramı gecesi ölmüştür. Öleceği vakit ağlayınca oğlu Abdullah, "Niçin ağlıyorsun, ölümden mi korkuyorsun?" diye sorunca, "Hayır, ölümden korkmam. Fakat sonrasından korkuyorum... Çünkü ben üç tabakada bulundum. İlk önce kâfirdim ve herkesten çok Hz. Peygamber'in (s.a.v.) aleyhindeydim. O zaman öleydim, bana Cehennem vacip olurdu. Sonra Resûlullah'dan utanan bendim. O zaman öleydim, halk beni tebrik ederdi ve İslâm ile şereflenip hayır üzere olduğu hâlde gitti derlerdi ve benim için Cennet umulurdu. Sonra mülk ve saltanat elbisesi giydim. Şimdi ne durumdayım bilmiyorum... Ölünce bana ağlamayınız. Savıcılar arkadan gelmesin (Nevvâha karılar ile cenaze uğurlamak âdeti hâlâ Mısır'da uygulanır). Kabrim üzerine taş ve ağaç komayınız. Beni toprak île örttükten sonra bir kurban kesip etlerini parça parça edinceye dek yanımda durunuz... Ta ki sizi yanımda hissedeyim ve Rabbirnin meleklerinin emirleri nedir anlayayım..." dedi ve tövbe istiğfar ederek âhirete göçtü (r.a.). Mısır fâtihi olup Hz. Ömer'in zamanında dört sene ve Hz. Osman'ın zamanında dört seneden iki ay eksik ve Muaviye devrinde iki seneden bir ay eksik Mısır valiliğinde bulundu.

Ölünce oğlu Abdullah (r.a.), Mısır valisi olduysa da iki sene BOnra Muaviye onu görevden alarak ashabdan ve Hz. Osman'ın valilerinden Hadîc oğlu Muaviye'yi tâyin etmiştir.

Ziyad'ın Hâlleri

Ünlü Ebîh oğlu Ziyad ki, hicret senesi Ebu Süfyan'ın sulbünden doğmuştu. Fakat veled-i zina olduğundan ona nisbet olunamayıp Ebîh oğlu Ziyad yani babasının oğlu diye bilinir olmuştu. Zekilerin başta gelenlerinden ve hatiplerin en güzel ve etkili konuşanlarından idi. Basra valisi Ebu Musa Eş'arî'nin kâtipliğinde bulunmuş ve Hz. Ömer zamanında Basra'da bâzı işlerde bulundurulmuş idi.

Hz. Ali, Deve Olayı'ndan sonra Ziyad'ı Basra'da mal memuru ve sonra Faris şehirlerine vali yaptı. O da tedbirli, güçlü ve becerikli bir adam olduğundan, Faris'i pek güzel inzibat altına almış ve sonradan Muaviye onu soyuna kattığı için, kendisine Ebu Süfyan oğlu Ziyad denilmiştir.

Irak taraflarında olan bazı fetihleri bildirmek için müjdeci olarak Medine'ye gelip ensar ve muhacirlerin büyüklerinin bulundukları bir sırada Hz. Ömer'in meclisine girince, o fetihleri son derece etkileyici ve güzel bir dil ile anlatmış ki, oradakiler hayrette kalmışlardı. As oğlu Amr, "Bu yiğit, Kureyş'den olsaydı sopasıyla Arab'ı sevk ederdi..." deyince Hz. Ali'nin yanında oturan Ebu Süfyan, ona, "Yemin ederim ki, ben bunu ana rahmine bırakanı biliyorum..." demiş ve Hz. Ali,"Kimdir?" deyince, "Benim" deyince, "Sus ey Ebu Süfyan! Ömer bunu işitirse hakkında asla iyi olmaz!.." demiş. Bunu Muaviye duyunca Hz. Ali, Ziyad'ı Fâris valisi yapınca Muaviye, Ziyad'a mektup yazıp bu hususu anlatarak Ziyad'ı kendi tarafına çekmeye girişti ve bu adımım olumlu karşılamazsa, sonunda zararlı çıkacağını belirtti.

Ziyad ise bu durumu yayarak, Muaviye'ye açıkça atıp tutmakla beraber o mektubu Hz. Ali'ye gönderdi. Hz. Ali, Ziyad'a yolladığı mektupta, "Ben, seni bu vilâyete tâyin ettim ve sen gözümde bu işe ehilsin. Ama Ömer zamanmda Ebu Süfyan'ın ağzından çıkıvermiş olan bir söz ile sen onun soy ve mirasına hak iddia edemezsin. Muaviye ise şeytan gibi, kişinin önünden, arkasından, sağından, solundan gelir. Ondan çekin çekin..." diye buyurmuş.

Fakat bu mes'ele Ziyad'ın kalbinde yer etmişti. Çünkü Ebu Süfyan gibi Kureyş'in başı olan bir adamın soyuna karışmak kendisince büyük bir üstünlük vasfı ve öğünülecek bir sermaye idi.

Hz. Hasan'm halifelikten çekilmesi üzerine doğu ve batı halkı Muaviye'ye biat edince Ziyad, bir kaleye kapanarak, biatten kaçındı. Muaviye telâş ve endişe üzere idi. Öyle ki, hicretin kırkikinci yılında Küfe valisi Şu'be oğlu Mugîre gelip, Muaviye ile görüşünce Muaviye onunla sohbet ederek, "Bu gece Ziyad'ın Faris'de kalmasını düşündüm, gözüme uyku girmedi..." deyince Mugîre, "Ondan bu kadar endişe edecek ne var?" deyince, "Ziyad, Arab'ın bir dâhisidir. Faris'in malları da elindedir. Korkarım ki ehl-i beyl'ten birine biat eder de savaş geri döner..." demesi üzerine Mugîre, "İzin verirseniz ben Ziyad'ı binaya getiririm!" dedi. O da memnun olarak, "Pekâlâ" demiş

ve Mugîre'nin Ziyad ile arası pek iyi olduğundan ona teminat vermiş ve Muaviye de Ziyad'a —kendisine dokunmayacağına dair— bir emannâme göndermiş olduğundan Ziyad, hemen çarçabuk Muaviye'nin yanma geldi. Görüştüler, barıştılar.

Ziyadin arzusu Ebu Süfyan'm soyuna katılmaktı. Muaviye ise daha önce bunu ona teklif etmiş olduğundan, Ziyad bu sırada bazı aracılarla Ebu Süfyan'm oğlu olduğunu halk arasında yaydırdı. Muaviye de onu hoş gördü ve bu hususta aralarında uyuştular.

Hicretin kırkdördüncü yılında büyük bir toplantıda şahit dinlenerek Ebu Süfyan'm Sümeyye adındaki fahişe ile zina ettiği ve ondan Ziyadin doğduğu isbat olundu. Muaviye onu soyuna katarak, baba bir kardeşi olduğunu kabul etti. Bu ise dîne aykırıydı. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.), çocuğu; meşru bir birleşmeye bağlamıştı. Zina yapanın da taşlanmasını emretmişti. Bundan dolayı Babasının Oğlu yerine Ebu Süfyan'm oğlu adım ümmetin büyüklerine kabul ettirmek zordu.

Ziyad bu hususta bir tedbir kurdu. Yani "Ebu Süfyan oğlu Ziyad'dan Mü'minlerin anası Âişe'ye" diye başlayan bir mektup yazdı. Maksadı bu şekilde başlayan bir cevap alabilirse, onu kendisince senet olarak kullanmaktı. Gerçekten mü'minlerin anası Hz. Âişe'den öyle bir cevap mektubu gelse, kendisine kuvvetli bir delil olurdu. Hz. Âişe ise yazdığı cevap mektubunun başlığında "Mü'minlerin anası Âişe'den babasının oğlu Ziyad'a" diye yazmakla Ziyadin kuruntusu boşa çıktı.

Bu mes'ele Müslümanlara ağır geldi. Özellikle Ümeyyeoğulları, kendi soylarına piç kanştırılmış olduğundan pek çok sarsıldılar. Pek çok dedikodu ettiler. Hattâ Mervanin kardeşi Hakem oğlu Abdurrahman, "Ey Muaviye! Babanın zina ettiğine nasıl razı oluyorsun?" diyerek Muaviye'yi yermişti.

Muaviye'yi tutanlar, "Cahiliyet zamanında türlü nikâhlar vardı. Sonra İslâm dini onları yasakladı. Ziyad da o zaman cahiliye adeti üzere, Ebu Süfyan'm sulbünden doğmuş olduğu için, onun soyuna katıldı..." diye yorumlayarak özür beyan ettilerse de, öte taraftan, "Cahiliyet zamanında da bilinen bir nikâh vardı. Nikâhsız doğan çocuklar piç sayılarak soyları reddedilirdi. Bundan dolayı Ziyadin benzersiz olarak, soyunun kabul edilmesi, Muaviye'nin çok büyük bir hatasıdır" diye itiraz olunmakta idi. Hakikaten cahiliyet zamanında çeşitli kötü alışkanlıklar vardı. Ama o zaman da bilinen ve uyulan bir nikâh şekli vardı. Bunu yapmadan kadınlara yaklaşmak zina sayılırdı. İşte Ziyad da o zaman zinadan doğmuş olduğundan onu soyuna katmak meşru değildi.

Hicretin kırkbeşince yılında Muaviye, Ziyadi Basra, Horasan ve Sicistan valisi yaptı. Sonra Bahreyn ve Ummani da bunlara kattı. Ziyad adı geçen yılın Rebiülahir ayında Basra'ya vardı. O vakit Basra'da ahlâksızlık yaygındı. Ziyad, minbere çıktı, pek etkili ve çok güzel bir hutbe okudu. Halkı günah işlemekten yasaklayıp, bundan sakınmalarım istedi. Durumlarını düzeltmeleri için halka belli bir süre

tanıdı. Sonra yatsı namazını geççe kıldırır ve Bakara sûresini yahut öteki sûrelerden o kadar Kur'an âyetlerini okuyarak halkı geciktirir ve soma Basra'nın en uzak mahallesine dek gidilebilecek kadar süre tamr ve ondan soma zaptiye müdürünü sokaklara çıkarır, o da her kimi sokakta bulursa öldürür oldu. Bu türlü sıkı yönetim ile Basra şehrini tamamen başı bozukluktan ve başı boşluktan kurtardı ve gemlerini eline aldı.

Önce Muaviye'nin devletini kuvvetlendiren ve zan ve şüphe üzerine cezalandıran Ziyad'dır. Halk ondan o derece korkar oldu ki, sokakta bir adamın bir şeyi düşse sahibi gelip de alıncaya kadar kimse el sürmez ve kimse kapısını kilitlemezdi. Ziyad onbin zaptiye askeri tertip etti. Basra şehrini güven altına aldıktan sonra, şehir dışına çıkıp bütün yolların emniyetini sağladı. Kısaca Hz. Ömer zamanında olduğu gibi Basra'nın içinde ve dışında tam bir emniyet vardı. Fakat o zamandaki emniyet Allah korkusundan dolayı idi. Bu seferki emniyet ise Ziyad'ın korkusuyla gerçekleşmişti.

Ziyad, böyle siyasî uygulamalara yapışmakla beraber ashaptan Husayn Huzaî oğlu İmran, Malik oğlu Enes, Semüre oğlu Abdurrahman ve Cündüb oğlu Semüre (r.a.) gibi nice hürmet edilen kişilere görevler vererek, onlardan da yardım ve fayda sağlardı.

İbni Amir'in yumuşak başlılığından ve hoş görülü oluşundan yararlanarak onun verdiği eman sayesinde rahat oturan Haricîler yine baş gösterdilerse de, Ziyad onlara aman ve zaman vermedi. Başlarını öldürdü, kendüerinin admı sanını yok etti.

Önemli Kişilerden Ölenler

Hicretin kırkdördüncü yılında mü'minlerin analarından Ümmü Habîbe (r.a.) âbirete göçtü. Ümmü Habîbe, Ebu Süfyan'ın kızı ve Muaviye'nin kız kardeşidir. En evvel iman edenlerdendi. Kocasıyla beraber Habeşistan'a göç etmişti. Kocası orada ölmüş, o zaman babası Mekke'de Kureyş'in başıyken o tarafa meyletmeyip, gurbette dul ve kimsesiz olarak İslâm üzere kalmıştı. Bu durumu şefkat nazarlarını üstüne çektiğinden, Hz. Peygamber (s.a.v.) onun gönlünü almak için kendisiyle evlenmek istedi. İsteğini Habeşistan hükümdarı Necaşî'ye bildirmiş, o da Habeşistan'da Resûl-i Ekrem'e nikâhını kıyarak Ümmü Habîbe'yi Medine'ye göndermişti.

Muaviye, kız kardeşinin mü'minlerin analarından olmasıyla ovunurdu. Ama Ümmü Habîbe kardeşinin Mü'minlerin Emîri sanım almasıyla övünmezdi (r.a.).

Vahiy kâtiplerinden olup Hz. Ebu Bekir ve Osman'ın Halifelik zamanlarında Kur'an-ı Kerîm'i toplayan ensardan Sabit oğlu Zeyd (r. a.) hicretin kırkbeşinci yılı içinde hayat dersini bitirdi. Hz. Osman zamanında Hazine memuru olmuş ve onun şehit edilmesinden sonra tarafsız kalıp, bir köşeye çekilmişti. Fakat Hz. Aü'nin üstünlüğünden

herkese bahsederdi. Derin bilginlerden ve seçkin ashabın faziletlilerindendi. Ölünce Ebu Hureyre (r.a.), "Bugün bu ümmetin büyük bir bilgini öldü. Umulur ki Cenab-ı Hak Abbasin oğluyla onun yerini doldurur..." dedi. Gerçekten Abbas oğlu Abdullah (r.a.) onun boşalan yerini alarak Kur'an'ın tefsirine bir kapı açmıştır.

Rıdvan ağacı altında biat eden ashabdan Dahhak oğlu Sabit de kırkbeş senesinde ölmüştür (r.a.).

Yine bu sene Bedir'de bulunanlardan ensardan Adiy oğlu Asım yüzyirmi yaşım aşkın olarak ve yine Bedir'de bulunanlardan ve Akabe'de biat eden ensardan Selâme oğlu Mesleme yetmiş yaşma erişmiş oldukları halde öldüler (r.a.).

Velid oğlu Halid (r.a.) in oğlu Abdurrahman, Rum ülkesine gazalar ederek basanlar kazanmıştı. Gerek babasının Şam'daki şöhretinden gerek kendisinin Rum ülkesinde elde ettiği zaferden dolayı, Şam halkı kendisine meyilli olup, hattâ Muaviye ondan korkar olmuştu. Hicretin kırkaltmcı senesi içinde Rum ülkesinden Humus'a dönüşünde zehirlenerek öldüğünden, Muaviye hakkında kötü zan beslenmesine sebep olmuştur.

Kostantınîye Seferi

İslâm askerleri yazın Anadolu'ya gazâ eder ve yıldırım gibi uğradıkları yerleri vurup geçerler ve kış belirtileri görünüp de, soğuklar karşı gelince dönüp gelirlerken birkaç senedenberi Rum ülkesinde kışlamaya ve ara sıra denizden de gazâ etmeye başladılar. Kırkdokuz senesinde Muaviye, Avf oğlu Süfyani büyük bir ordu ile Anadolu'ya gönderdi. Oğlu Yezidin de beraber gitmesini emretti. Bundan maksadı oğluna şan ve şöhret kazandırmaktı. Yezid ise rahata ve nimetlere alışmışken, böyle zahmetli işlerde bulunmak istemediğinden ağır davranarak geri kaldı. Muaviye hemen Yezidin orduya yetişmesi için kendisine tehdit mektubu gönderdi. Yezid de ister istemez bir askerî fırkayla hareket ederek orduya erişti. Bu askerin içinde Abbasin oğlu, Ömer'in oğlu, Zübeyr'in oğlu ve ensardan Ebu Eyyub Halit (r.a.) ve ünlü Arap yiğitlerinden Zerare oğlu Abdülaziz de bulunuyordu.

İslâm askerleri ilerleyip Kostantmiye'ye ulaştılar. Defalarca Rumlarla şiddetli çarpışmalar yaptılar. Sonunda bir gün Abdülaziz şiddetli bir saldırıyla önüne gelen Rumları vurup öldürerek içlerinedaldı. Rumlar da her taraftan üzerine saldırarak onu şehit ettiler.

Ebu Eyyub (r.a.) da o sırada öldü ve Kostantınîye sûr'una yakın bir yerde gömüldü. Ondan sonra İslâm askerleri de Yezîdie beraber Şam'a döndüler.

Ebu Eyyubia ilgili çok kıssalar geçmiştir. Tekrara hacet yoktur. Türbesi hâlâ Kostantınîye şehri dışında halkın ziyaret ettiği bir yerdir.

İslâm askerleri ondan sonra da cihat ve gazadan geri kalmamıştır. Öyle ki hicretin elliüçüncü yılında Rodos adaşım ele geçirmişler ve ellidörtte öteki bazı adaları istilâ etmişlerdir.

ı/ıervan'ın Görevden Alınması

Ürneyyeoğnllannın büyüklerinden oiup, epey zamandan beri Me- z hâkem Mervan'ın bazı tavınarınaan dolayı 2.1--... t er.rr.-4::. Knkackuz senesinde onu görevden alarak yerine Ü : : I:ay_r.e:::.

1 - 5a.û -e, L"raej-}•çoğullarının büyüklerinden, ashabın küçükie- .7 Arâ'c .r. er. uuz5un ve etkili konuşanı, aynı zamanda cömertiz. Osman zamamnaa Kûie valisi olarak Taberıstan ve Gürcan . e.e geçumisti. Hz. Osman şehit edilince, bir köşeye çekilmeyi uy-5ur. 2U.â:ak Deve ve Sıfliyn olaylarında bulunmadı. Muaviye, hükümdarıkta bağımsız olduktan sonra gelip onunla görüşünce Muaviye onu kınadıysa da, Saîd özür diledi. O da onun özrünü kabul etti ve bu sefer onu Mervan'ın yerine Medine valisi tâyin etti.

Hz. Ali'nin Oğlu Hz. Hasan'm Vefatı

Hz. Ali oğlu Hasan (r.a.) kadınların efendisi Hz. Fa tuna'nm ilk . ^ u v e Resûl-i Ekrem'in (s.a.v.) torunudur. Hz. Peygamber'e onun kadar benzeyen biri yoktu. Çok yumuşak huylu ve iyiiik-severdi. Savaş ve karışıklığı sevmezdi. Allah'dan son derece korkardı. İşte bu korkusundan ötürü mülk ve dünyayı bir kenara itti. Babasından sonra haiiieiiğe seçilip, altı ay kadar halifelikte kaldıktan sonra halifelikten çekilerek yalnızlık köşesini seçti. Kırkdokuz senesinde kırkyedi yaşındayken, bu fena yerinden geçerek sonsuzluk ülkesine gitti. Onbeş erkek ve sekiz kız çocuğu kaldı.

Zehirlenerek öldüğü ve onu zehirleyenin kendi hanımı ve Kays ağla Eş'as'ın kızı Ca'de olduğu meşhurdur.

Kadın boşamaya meyilliydi. O kadar ki babası Kûfe'deyken; "Hasan'a kız vermeyiniz, çünkü boşar!..." dediği zaman Küfe ileri gelenleri, "Biz, ona istediği kızı veririz. İster alıkosun ister boşasın..." dediler. Aldığı hatun can ve gönülden ona âşık olurdu. Ama Ca'de, her ne sebepten ötürüyse ona gücenerek canına kıymıştır. Ölüm hastalığındayken dedesi Resûlüllah'ın (s.a.v.) yanına gömülmesi için, Hz. :".en izin almıştı. Ölmeden önce kardeşi Hüseyin'i (r.a.) çağırdı, "Halifelik, önce babamıza yönelmişken Ebu Bekir'e ve sonra Ömer'e geçti. Sonra Danışma Meclisi'nde onun halife olmasına kimse karşı çıkmamışken, Osman'a bırakıldı. Osman öldürülünce babamız halife 5a, muhalifler türeyince, kılıç çekip bunca vuruşmalara girmişken, tam bir bağımsızlık nasip olmadı. Benim anladığıma göre biz

ki Ehl-i Beyt'iz, yüce Allah Peygamberlik ile Halifeliği bizde bir araya getirmeyecek. Fakat korkarım ki Kûfe'nin aşağı tabakası seni rahat bırakmayıp davaya kalkıştırırlar. Ben önceden Âişe'den izin almıştım. Ölünce yine izin iste. Verirse Kesûl-i Ekrem'in yanına göm. Fakat fitne korkusu olursa Müslüman mezarlığına gömüver." diye vasiyet etti. Ölünce Hz. Hüseyin gidip Hz. Âişe'den izin alarak onu Hz. Peygamber'in yanına gömme hazırlığı içindeyken, görevden alınmış olarak Medine'de bulunan Hakem oğlu Mervan haber alınca, Ümeyyeoğuilarını başına toplayarak, "Biz, Hz. Peygamber'in yanma kimseyi gömdürmeyiz!" diyerek engel olmaya kalkışmaları üzerine Hz. Hüseyin de Hâşimoğulları ile silâhlanıp karşı koymaya çıktı.

Ebu Hureyre (r.a.) bunu duyunca, "Hasanin dedesi yanma gömülmesine engel olmak zulümdür. Büyük günahdır." dedi. Emevîlere öğüt verdi. Fakat yararı dokunmadığını görünce, fitneyi gidermek için, hemen Hz. Hüseyin'in yanma gitti, "Kardeşin sana fitne korkusu olmazsa beni Hz. Peygamber'in yanına göm demişti. Bu durum ise fitnedir..." diyerek o niyetten caydırdı ve Hz. Hüseyin hemen kardeşini Bakî mezarlığına gömdü. Hz. Hasanin cenazesinde Ümeyyeoğullarından ancak Medine vaüsi olan Âsî oğlu Saîd bulundu ve namazını da o kıldırdı.

Mugîre ile Diğer Bazı Önemli Kişilerin Ölmeleri

Hicretin ellinci yılında veba çıktı. Küfe valisi Şube oğlu Mugîre kaçmıştı. Veba geçince Mugîre Kûfe'ye döndü. Allah'ın hikmetine bakın ki Şaban ayında vebadan öldü.

Dört Arap dâhisinden biriydi. Öldüğünde yetmiş yaşındaydı. Rıdvan ağacı altında biat eden ashabtandır (r.a.).

Yine bu yü Hz. Peygamber'in hanımlarından Huyey kızı Safiyye (r.a.) ve İran fâtihlerinden olan Ebu As Sakafî oğlu Osman ile Semüre oğlu Abdurrahman (r.a.) ve Sıffiyn'de iki hakemden biri olup da, utancından Mekke'ye savuşmuş olan Ebu Musa Eş'arî ve Hudeybiye seferinde bulunan ve Mekke'nin alındığı gün Cüheyne bayrağını taşıyan Halit Cühenî oğlu Zeyd ve Bedir'de ve başka vuruşmalarda bulunan Ömer Sülemî oğlu Müdlâc (r.a.) da ölmüşlerdir.

Horasan Emîri Amr Gıfarî oğlu Hakem (r.a.) de, bu ellinci sene ölümünü istemiş, nitekim arzusu gerçekleşerek bu yıl âhirete göç eylemiştir. Ziyad, hicretin kırkbeşinci yılında Basra valisi olunca Ebu As oğlu Osman'ın kardeşi olan Ebu As Sakafî oğlu Hakemi Horasan Emîri tâyin etmek üzere çağırınca, çağına yanlışlıkla Amr Gıfarî oğlu Hakemi çağırmış olduğundan Hakem Gıfarî, Ziyadin yanma gemice, "Ben seni istemedim, ama Allah seni istemiş..." diyerek onu Horasan Emîri yapmıştı. Hakem Gıfarî, Horasan'a gitti. Taharistan'a gazâ etti. Pek çok ganimet mallan aldı. Fakat ganimet olarak alman gümüş ve altın paraların gaziler arasında bölüştürülmeyip de, hep-

sinin Şam hazinesine gönderilmesi için Muaviye tarafından Ziyad'a yazılı-emir gönderilmiş olduğuna dayanılarak Ziyad'm, Hakem Gıfarî'ye gönderdiği talimatta, "Muaviye'nin bana gönderdiği yazılı-emirde altın ve gümüş paraların kendisi için ayrılması yazılı olduğundan altın ve gümüşü askerler arasında bölüştürme..." diye emrolunmuştu. Buna cevap olarak Hakem de yazdığı mektupta, "Mü'minlerin Emîrinin sana yazdığı emir bana ulaştı. Bence Allah'ın kitabı Halife'nin mektubundan önce gelir..." diye bildirdi ve halka da, "Bahşişlerinizi alınız... Mallarınızı alınız..." diyerek bütün ganimet mallarını bölüştürdükten sonra, "Ya Rabbi! Senin yanında benim için hayır ve hasenat varsa ruhumu al..." diye dua etmiş ve duası kabul edüip hemen ölmüştür.

Bazı Tâyinler

Küfe valisi Şube oğlu Mugîre hicretin ellinci yılında ölünce, Küfe eyaleti Basra valisi Ziyad'a verildi ve bu iki büyük eyalet birleştirildi. İran ülkesi ise iki kısma ayrıldı. Bir kısmı Basra'ya ve öteki kısmı Kûfe'ye bağlandığından Ziyad bütün doğu ülkelerinin hükümdarı oldu.

Ziyad, hemen Kûfe'ye gidip, Basra'da ashaptan Cündüp oğlu Semüre'yi kaymakam bıraktı. Fakat İran fâtihlerinin merkezi olan Küfe ve Basra şehirleri öteden beri eyalet merkezi olduğundan, hangisi eyalet merkezi yapılsa öteki onu kıskanacağından Ziyad, altı ay birinde ve altı ay ötekinde oturarak kendisi hangisinde bulunursa diğerinde de Semüre bulunurdu. Semüre Haricîler hakkında çok şiddet göstermekte olduğu için, Ziyad ondan emin idi. Ziyad Kûfe'deyken Basra'da Haricîler türediyse de, Semüre onları darmadağınık etmiş ve o sırada Şia'nın başlarından bazıları da öldürülmüştür.

Böylece Muaviye, doğu tarafından emin olduğu gibi, yine bu ellinci sene Mısır valisi Hadîs oğlu Muaviye'yi görevden alarak yerine kendi seçkin kumandanlarmdan ve ashabın küçüklerinden Muhailed ensarî oğlu Mesleme'yi tâyin etti. Afrika valiliğini de «na katmak suretiyle batı tarafını da güven altına almıştır.

Emevîlerin Bazı Zulümleri

Hz. Ali'nin künyesi Ebü'l-Hasan yani Hasan'm babası'dır. Fakat bir gün Resûl-i Ekrem onu toz toprak içinde görünce Ebu Türab yani Toprak babası diye seslenmiş olduğundan Hz. Ali kendisine Ebu Türab denilirse memnun olurdu.

Ümeyyeoğullarmm valileri ise minberde Hz. Osman'a dua ettikten sonra Ebu Türab'e söverler ve Alevîlere Türabîler derlerdi. Şam halkı Ebu Türab'm kim olduğunu bilmezlerdi. O kadar ki bir gün bir

kimse Şamlıların birine, "Hatîblerinizin minberde sövdükleri Ebu Türab kimdir?" diye sorunca, "Onun bir haydut olduğunu sanıyorum..." diye cevap vermiş olduğu rivayet edilir.

Şube oğlu Mugîre, Küfe valisi olunca Emevîlere bağlılığını belirtmek için cuma günleri minberce Ebu Türab'a beddua ettikçe Hatem-i Tayy ogıu Acdyy ogıu Hacer ve onunla beraber bir topluluk onu ıeddederlerai. Mugîre de hoş görüp, onlara bir şey demezdi. Ziyad, Küfe valisi olup da minberde Hz. Osman'a dua ettikten sonra Ebu Türab'a sövünce, Hacer eskisi gibi kalkıp Hz. Ali'yi övünce Ziyad öfkelenip onu ve arkadaşları olan onüç kişiyi yakalayıp tutarak kelepçeletti. Hepsini Şam'a gönderdi. îçierinden altısını aşiretleri arka çıkarak bağışlanmasını dilediklerinden salıverildiler. Geri kalan yedisiyle Adiyy oğlu Hacer idam edildiler. Hacer ise milletçe pek büyük bir adam olduğundan dolayı çok kimseler Muaviye'yi yermeye başladılar.

Hasan Basrî'den rivayet edilir. Demiş ki: Muaviye'nin dört işi vardır ki, her biri helak edicidir. Birincisi: Arab ve fazilet sahipleri varken, danışmaya başvurmadan Halifeliği kılıçla aldı. İkincisi: Öğlu Yezid'i, kendisinden sonra Halife olması için aday gösterdi. Yezid ise şarap içer, ipekli elbise giyer ve tanbur çalardı. Üçüncüsü: Ziyad'ı soyuna kattı. Dördüncüsü: Adiyy oğlu Hacer'i öldürdü.

rvlinbe i'"i o Nakis Mes'elesi

O zamanın olup bitenlerine dikkatli bir gözle bakılacak olursa görülür kı, Şam'da kurulan Emevî Devleti bir kartal kuşuna benzerdi. Başı Hicaz, kalbi Şam olup Mısır ve Irak üzerine birer kanadını germiş ve ayaklarım Anadolu'ya uzatmıştı. Mısır ve Irak valileri güçlü birer hükümdar gibiydiler. Şam ise Saltanat ve Hilâfetin merkezi olduğundan burada öbür taraflardan çok kuvveti vardı. Ama baş tarafında o kadar kuvveti olmayıp, Emevî valileri Hicaz yöresinde istedikleri gibi yüksekten atıp tutamazlardı. Çünkü Mekke ve Medine'de ashabın büyüklerinden pek çok adam yaşıyordu. Kabe halkın tavaf ettikleri yani etrafını dolaştıkları bir yer olduğu gibi, Medine'de de Hz. Peygamber'in mescidi ve mezarı vardı. Bu bakımdan ziyaretçilerin bütün alıcı gözleri buralar üstündeydi.

Bundan dolayı Muaviye, Halifeliğin başkenti olan Şam'a şeref vermek ve halkın kalblerini oraya yöneltmek üzere, bu hicretin ellinci yılında Peygamber mescidinin minberiyle, Hz. Peygamber'in müezzini olan Sadü'l-Karaz (r.a.) elinde emanet olarak saklı bulunan Hz. Peygamber'in asasının yani deyneğinin Şam camisine nakillerini emretmişti.

Tesadüfen o gün güneş tutuldu. Âlemi karanlık kapladı. Halk bunu adı geçen minberin nakledilmek istenmesine yordu ve güneş tutulmasının sebebini ondan bildi ve bu yüzden feryadı bastı. Bir rivayete göre Cabir ve Ebu Hüreyre (r.a.), Muaviye'nin yanma gidip,

"Ey Mü'minlerin Emîri! Minberi yerinden kıpırdatmak ve âsâyı Şam'a nakletmek uygun olmaz!" diye öğüt verdiler. Bunun üzerine Muaviye pişman olarak özür diledi ve o emri geri aldı, üstelik minbere altı basamak ekledi.

Ek Bilgi

Emevî halifelerinden Mervan oğlu Abdülmelik Halife olunca minberin Şam'a n aklini emreaince Züveyb oğiu Kubeysa ona öğütte bulundu ve Muaviye buna yeltenmişken emrini geri almış olduğunu söyledi. O da bundan caydı. Oğlu Velid, Halife olup da hac edince yine bu önemli işe kalkıştıysa da, Medine'de tabiînin eıendisi olan Müseyyeb oğlu Saîd, Abdülaziz oğlu Ömer'e haber gönderip, "Arkadaşına söyle mescide saldırmasın, Allah'ın öfkesinden korksun!" demiş o da Velid'e söyleyip onu bu niyetinden caydırmıştır. Sonra Abdülmelik oğlu Süleyman Halifeyken hac edince, Abdülaziz oğlu Ömer bunu ona anlatınca, "Halife Abdülmelik ve Velid haklarında bu türlü sözlerin söylenmesini istemem. Böyle şeyler, bizim nemize gerek. Biz dünyayı aldık, elimizdedir. Öyle İslâm âdetlerinden olup da halkın ziyaret edegeldiği şeye dokunmak bize yakışır mı?" demiştir.

Ferazdak'ın Kaçması

Ünlü şair Ferazdak, Muaviye'yi yermiş olduğundan Ziyad, onu Basra'dayken tutmak istemişse de, Ferazdak duyup, Kûfe'ye gitmişti. Ziyad onun tutulup yakalanması için Kûfe'deki kaymakamına yazılı-emri göndermişse de Ferazdak işitip Hicaz tarafına savuşmuş ve Ümeyyeoğullarımn büyüklerinden Âsî oğlu Saîd'e sığınmış. O vaktin hükmünce Saîd de, onu koruduğundan Ferazdak onun hakkında övgüler söylemiştir. Ziyadin ölümüne kadar Irak yöresine gelemeyip kimi zaman Mekke'de ve kimi zaman Medine'de oturmuştur.

Zeyd Oğlu Said ve Diğer Bazı Kişilerin ölmeleri

Hicretin ellibirinci yılında cennetle müjdelenen on kişiden biri olan Zeyd oğlu Saîd öldü (r.a.). Hz. Ömer'in eniştesi ve amcası oğludur. Ondan önce İslâm ile şerefienenlerdendir. Ölünce Ebu Vakkas oğlu Saîd yıkayıp namazını da Hz. Ömer'in oğlu kılmıştır. Güvenilir kimselerden rivayet edildiği üzere her zaman Hz. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Talha, Zübeyr, Ebu Vakkas oğlu Sa'd, Avf oğlu Abdurrahman ve Zeyd oğlu Saîd çarpışmalarda Resûl-i Ekrem'in önünde ve namazda arkasında bulunurlarmış.

Yine ellibir senesinde ashabtan Abdullah Becelî oğlu Cerîr ve Haris oğlu Ebu Bekre (r.a.) ve mü'minlerin anası Meymune (r.a.) sonsuzluk ülkesine göçtüler.

Elliikinci senede ashabın faziletli ve İslâm hukukçularından ve duası kabul olunanlardan Husayn oğlu İmran (r.a.) Basra'da öldü.

Elliüçüncü senede ensardan Hazm oğlu Amr ve Şam hâkimi olan ensardan Ubeyd oğlu Fudâle (r.a.) öldüler. Fudâle Uhud'da bulunanlardan olup Muaviye, onun tabutunu kendisi taşıdı ve oğlu Abdullah'a "Gel, bana yardım et, bundan sonra böyle bir cenaze taşımayacaksın..." dedi.

Ziyad'ın Ölmesi

Ebîh oğlu Ziyad, kardeşi Muaviye'ye mektup gönderip, "Ben Irak'ı sol elimle ele geçirdim, sağ elim boştur. Onu da Hicaz ile meşgul ederim..." diye isteğini dile getirince Muaviye hicretin elli üçüncü yılında Hicaz'ı da ona bağlayarak bu yolda gereken fermanı gönderdi.

Hicazhlar ondan haberli olunca telâşa düşmüşler ve bir topluluk Hz. Ömer oğlu Abdullah'ın yanma varıp durumu anlattıklarında Hz. Ömer'in oğlu, ellerim kaldırıp, "Ya Rabbi! Bizi Ziyad'ın şerrinden koru!" diye dua etmiş, onlar da, "Âmîn" demişler. Allah'ın hikmetine bakın ki, Ziyad Kûfe'deyken elliüç yaşında olduğu hâlde, bu elliüç senesinde öldü. Bazı şairler onun için ağıtlar yazdı. Ferazdak ise yergiler söyledi.

Tâyinler

Muaviye, ashabın büyüklerinin itirazlarından çekindiği gibi, kendisinin yaşıtları olan Ümeyyeoğullarmın ileri gelenlerinden de sakınırdı.

Amcası oğlu olan Hakem oğlu Mervan ki, Muaviye Şam valisiyken o da Hz. Osman'ın sır kâtibi ve özel danışmanıydı. Âsî oğlu Saîd ki, Hz. Osman onu terbiye ile Kureyş'in sayılı kişileri sırasına koymuştu. İkisi de hatırı sayılır Emevî valilerinden oldukları halde Medine'de kalıyorlardı. Mervan uzun süre Medine valiliğinde bulunmuşken Muaviye onun görevine son vererek yerine Saîd'i tâyin etmişti. Bu kere de Saîd'i görevden alarak yerine Mervan'ı atadı. Maksadı ikisini birbiri aleyhine düşürerek ikisini de halkın gözünde küçük düşürmekti. Onlar ise o devirde hüküm süren kavim ve kabile düşkünlüğüne aykırı hareket etmediler. Birbirine zarar vermediler.

Ziyad ölünce oğlu Ubeydullah Şam'a geldi. Muaviye onu Horasan valisi tâyin etti. Ubeydullah, o zaman yirmibeş yaşındaydı. Horasan'a gitti. Ceyhun nehrini geçip Buhara'dan nice ülkeler ele geçirdi. Pek

tavırları beğenilmeyen bir şahıs olduğundan Ziyad, bu hususta acele olunmamasını Muaviye'ye bildirdi. Yezid'e de ahlâkını düzeltmesi ve kendine bir çeki düzen vermesi gerektiğini aracılar ile hatırlattı. Yezid de bazı kötü hareketlerinden vazgeçerek bir dereceye kadar durumunu ve tavırlarım düzeltti.

Muaviye'yi bu hataya düşüren Mugîre ölünce, bu hususta acele edilmemesini öğütleyen Ziyad da öldü. Fakat Muaviye'nin bu yoldaki kararı kuvvet buldu. Bu işe yanaşmaları için Hz. Ebu Bekir oğlu Abdurrahman ile Hz. Ömer oğlu Abdullah'a pek çok bahşişler gönderdiyse de, onlar bu görüşü benimsemediler.

Bunun üzerine Muaviye Medine Emîri olan Hakem oğlu Mervan'a yazılı-emir yazıp, "Benim yaşım ilerledi, kemiklerim inceldi. Benden sonra ümmet arasında anlaşmazlık çıkmasından korkuyorum. Yerimi tutacak birini veliaht etmek istiyorum. Fakat sana danışmadan, kesin bir karar vermeyi uygun bulmadım. Bu konuyu ümmetin hayırlılarıyla görüş. Ne derlerse bana bildir" dedi.

Mervan durumu halka duyurunca, "Muaviye doğru düşünür. Umarız ki hakkı ve doğruyu aramada kusur etmez" demeleriyle Mervan sonucu Muaviye'ye bildirdi. Bunun üzerine Muaviye yazdığı yazılı-emirde oğlu Yezid'i anmakla Mervan, onu halka açıklayınca Hz. Ebu Bekir oğlu Abdurrahman, "Siz halifeliği kayserlik şekline sokmak istiyorsunuz..." diyerek sert bir dille red cevabı verdi. Perde arkasında bulunan mü'minlerin anası Hz. Âişe de Mervan'ı payladı. Hz. Hüseyin, Hz. Ömer oğlu Abdullah ve Zübeyr'in oğlu da birer birer kalkıp Muaviye'nin bu teklifini reddettiler.

Muaviye ise öteki şehirlerdeki memurlarına yazılı-emirler gönderip, Yezid'i anarak, onun içüı başkente mebuslar gönderilmesini bildirmiş olduğundan etraftan Şam'a mebuslar geldi. Muaviye onları yanma çağırttı. Seçkin valilerinden olup kendisine özel talimat verilmiş olan Kays Fihrî oğlu Dahhak söze başlayarak, "Ey Mü'minlerin Emîri! Senden sonra halka, baş vuracakları biri lâzımdır ki Müslümanların kanlan dökülmeye ve halkın işleri gereği şekilde görülsün. Yollar ve geçitler güven altına alınsın. Yezid ise akıllıdır. Bilgi ve yumuşaklık bakımından bizden üstündür. Onu veliaht et..." dedi. Şam üeri gelenlerinden bazıları da kalkıp onun sözünü doğruladıîar. Muaviye, Basra mebuslarının başı olan Kays oğlu Ahnef'e "Sen ne dersin?" deyince, "Doğrusunu söyleyecek olsak senden korkarız, yalan söyleyecek olsak Allah'tan korkarız. Sen Mü'minlerin Emîrisin. Yezid'in gizli ve açık hâllerini herkesten daha iyi bilirsin. Eğer onu Allah için ve ümmet için hayırlı görürsen bizimle danışma. Yoksa sen âhirete giderken dünya için anın hakkında hazırlık görme. Bize ancak 'duyduk ve uyduk' demek düşer..." dedi. Bunun üzerine Şamlılardan biri kalkıp, "Bu Iraklı ne diyor? Bizim 'duyduk ve uyduk' demekten başka ne yetkimiz var?.." dedi. Bunun üzerine toplantı dağıldı. Fakat herkes Ahnef'in sözlerini anlatarak söyleşir oldu.

Muaviye ise hoşluk ve yüzlerine gülerek Iraklıların çoğunu kendi

düşüncesine getirdi. Böylece Şamlılar gibi, Iraklılar da Yezid'e biat ettiler. Fakat Hz. Hüseyin, Hz. Ebu Bekir oğlu Abdurrahman ve Hz. Ömer oğlu Abdullah ve Zübeyr'in oğlu buna karşı çıktıklarından Hicazhlar biat etmediler. Bunun üzerine Muaviye bir miktar süvari ile Hicaz tarafına gitti. Medineye erişince önce Hz. Hüseyin, Hz. Ömer oğlu Abdullah, zübeyr'in oğlu ve Hz. Ebu Bekir oğlu Abdurrahman'a karşı ilgisiz kaldı. Onlar da çıkıp Mekke'ye gittiler. İşte o sırada Hz. Ebu Bekir oğlu Abdurrahman öldüğünden, Muaviye'ye muhalefet edenlerden biri eksilmiş oldu. Muaviye, Medine'de Hz. Peygamber'in minberine çıkıp hutbe okudu ve oğlu Yezid'i konu edinerek övdü, "Halifeliğe ondan daha lâyık kim var?" dedi ve buna karşı çıkanları öldürmekle tehdit etti.

Sonra mü'minlerin anası Hz. Âişe'nin yanma varınca, Hz. Âişe ona bu tutumundan dolayı paylamayla karışık öğütte bulunduysa da Muaviye, "Ne yapayım. Ben Yezid'e biat ettim, halk da biat etti, şimdi bu biati bozalım mı?" diye özrünü ileri sürdü ve soma çıkıp Mekke'ye gitti.

Hz. Hüseyin'e, "Ey Kesûluliah'ın oğlu, ey Müslüman gençlerin efendisi!" diyerek güler yüz gösterdi. Zübeyr oğlu Abdullah ve Hz. Ömer oğlu Abdullah haklarında da hoşlukla davrandı. Her gün üçünün de hâl ve hatırlarını sorardı. Fakat veliahtlik hakkında onlara bir şey açmazdı. Sonunda haccını tamamladı. Ağırlığını yükletti. Hareket zamanı yaklaşınca üçünü birden çağırtarak, onlara döndü, "Sizinle olan hukuka nasü uyduğumu görüyorsunuz. Yezid sizin kardeşiniz ve amcanızın oğludur. Onun halifeliğini kabul etmenizi arzuladım. O şartla ki, görevden alma, tâyin, vergi alımı ve malların bölünmesi hep sizin elinizde ola ve hiçbir konuda o size karşı geîmiye!.." deyince üçü de ağızlarım açmadılar. Yine cevap istedi. Bir şey söylemediler. Sonunda Zübeyr oğlu Abduîlah'dan bir cevap isteyince Zübeyr'in oğlu ona dönerek, "Seni üç suretle serbest kılarız. Resûlüllah'ın yaptığı gibi yap, yahut Ebu Bekir'in veya Ömer'in yaptıkları gibi yap..." dedi.

Muaviye, "Onlar ne yaptılar?" diye sordu. Zübeyr'in oğlu, "Resûlullah (s.a.v.) sonsuzluk ülkesine gitti, kimseyi halifeliğe tâyin etmedi. Halk Ebu Bekir'e razı oldu." deyince Muaviye, "İçinizde Ebu Bekir'e benzer kimse yok..." demekle Zübeyr'in oğlu, "Hakkın var. Öyleyse Ebu Bekir'in yaptığı gibi yap ki, Kureyş'in Ümeyyeoğullarmdan olmayan bir dalından halife seçti. İstersen Ömer gibi yap ki; halifeliği, altı kişilik bir danışma kurulunun aralarındaki seçime bıraktı. Bu altı kişinin içinde kendisinin ve babasının oğulları yoktu..." diye cevap verdi. Muaviye, "Başka bir diyeceğin var mı?" deyince Zübeyr'in oğlu, "Hayır" demekle Muaviye, diğer ikisine sordu. Onlar, "Bizim de sözümüz onun sözüdür" dediler.

Bunun üzerine minbere çıkıp hutbe okudu ve halka hitap ederek, "Ümmet'in hayırlıları, hep Yezid'e biat ettiler siz de biat ediniz..." diye emretti. Halk da ümmetin bütün hayırlıları biat etmiş, sanarak

biat ettiler. Muaviye derhal binip Medine'ye döndü. Mekkeliler Hz. Ali oğlu Hüseyin ve Hz. Ömer oğlu Abdullah ve Hz. Zübeyr'in oğluna, "Siz biat etmiyecektiniz?!." dediklerinde, "Allah'a yemin ederiz ki, biz biat etmedik!" demeleri üzerine halk şaşırdı. Muaviye ise Medine'ye gelip, Medinelilerin de biatim aldıktan sonra, Şam'a döndü. Oğlunu veliaht etmek en büyük dileğiydi. Bunu da gerçekleştirdi. Büyük bir sevinç ve öğünç ile Şam'a erişti.

Tâyinler ve Bazı Oiaylar

Hz. Affan oğlu Osman'ın oğlu Saîd,, Muaviye'nin yanına gelip, babasının kendisi hakkında yapmış olduğu yardımları hatırlatarak bir memurluk istedi. O da Saîd'i, bu hicretin ellialtmcı yılında Horasan valisi tâyin etti.

Saîd, Horasan'a varıp Ceyhun nehrini geçerek Semerkand'a gitti ve çarpıştı. Babasının ünü büyük olduğundan asker kendisine yardımcı olmakla epeyce fetihlerde bulundu. İşte o çarpışmalarda Abbas oğiu Kuşem (r.a.) şehit düşmüştür. Ashabın büyüklerinden Muaviye'nin çekineceği kişiler sonsuzluk ülkesine gittiler. Kendi işlerine karşı koyabilecek kimseler pek azaldı. Muaviye artık onlara da yüz vermez oldu. Bundan dolayı Medine valisi olan Hakem oğlu Mervan'ı elliyedi senesinde görevden alarak yerine kendi kardeşi Ebu Süfyan oğlu Utbe'nin oğlu Velid'i tâyin etti.

Muaviye, böylece her istediğini yapmaya gücü yeter olduğu hâlde yaşlandı. Ve artık ailesi işe karışır oldu. Özellikle kızkardeşi Ümmü Hakemin çok etkisi, önemsenişi ve saygınlığı vardı. Küfe valisi bulunan ünlü Ahnef yani Kays oğlu Dahhak, Arab'm ileri gelenlerinden fikir ve hikmet sahibi bir kimseyken ellisekiz yılında Muaviye onun görevine son vererek Ümmü Hakem'in oğlu Abdurrahman Sakafi'yi Küfe valisi tâyin etti.

O sırada Küfe tarafında Haricîler türemekle, Kûfe'den asker çıkıp onları dağıtmışsa da, Abdurrahman'ın kötü hareket ve hâlinden dolayı Kûfeliler ayağa kalkıp onu kovduklarından, Beşir oğlu Nu'man Küfe valisi yapümıştır.

Abdurrahman, Şam'a dönünce anasının hatırı için Mısır valisi olarak tâyin edildiyse de, bu çeşit yolsuz atamalara Emevî Devleti büyükleri karşı gelmek zorunda kaldılar.

Hattâ Abdurrahman, Mısır'a hareket edince, Mısır ileri gelenlerinden ünlü Hadîc oğlu Muaviye iki konaklık yerden onu karşılayıp, "Kûfe'de yaptığım burada yapamazsın. Hadi geri git..." deyince, o da Şam'a dönerek şikâyette bulunmuştur.

Hadîs oğlu Muaviye ise Mısır'ın Emevî Devleti eline geçmesine en büyük hizmet edenlerden biri olduğundan, Şam'ca pek çok tutulur ve saygı görürdü. Hattâ Muaviye'nin yanma gelince kendisine hürmet olsun diye yollar fesleğenlerle süslenirdi. Bu kere AbdurrahmanMı-

sır'dan kovduktan sonra Şam'a gelip de Ebu Süfyan oğlu Muaviye'-nin yanma girince Ümmü Hakem orada bulunduğundan "Bu kimdir?" diye sormuş... Ebu Süfyan'ın oğlu da, "Hadîc oğlu Muaviye'dir" deyince Ümmü Hakem, "Merhaba denecek adam değildir" dedi. Hadîc'in oğlu bunu duyunca, "İyi düşün ey Ümmü Hakem! Sen evlendin, ama iyi iyi evlâd yetiştirmedin. Sen günahkâr oğlunun bizim üzerimize vali olup da Kûfe'deki kardeşlerimize yaptığını bize de yapmasını istedin. O Kûfe'de yaptığını Mısır'da yapsaydı, Allah'a yemin ederim ki, şu oturan (yani Ebu Süfyan oğlu Muaviye) çirkin görse bile, biz senin oğlunu öyle değerdik ki, başı aşağı gelirdi..." deyince Muaviye kız kardeşi Ümmü Hakem'e "Sen sus!" demekle o da ağzını açmamıştır.

Ellisekiz senesinde Basra'da da Haricîler türemişse de, Basra valisi Ziyad oğlu Ubeydullah onları vurup her birini bir tarafa dağıtmıştır. Ziyad'ın hizmetleri Muaviye'nin yanında kabul gördüğünden, oğulları da babalarının yolunda gittiklerinden, ellidokuz yılında Muaviye, Ziyad oğlu Abdurahman'ı Horasan valisi tâyin etmiştir.

İleri Gelenlerden Ölenler

Hicretin ellialtmcı yılında mü'minlerin anası Cüveyriye (r.a.) öidü. Hayat hikâyesi yukarılarda geçmiştir.

Elliyedinci senede ashabın küçüklerinden ve Ümeyyeoğullarmın büyüklerinden ve İran'ı ele geçirenlerden Hz. Osman'ın dayısı oğlu Amir oğlu Abdullah ve ashabtan Kuddame Sa'dî oğlu Abdullah, Kureyş'ten Mut'im oğlu Cübeyr ve Abdü'd-Daroğullarından ve Kureyş büyüklerinden Ebu Talha oğlu Şeybe oğlu Osman (r.a.) ve mü'minlerin anası Ümmü Seleme (r.a.) öteki dünyaya göçtüler. Bu Şeybe oğlu Osman hâlâ Kabe'nin anahtarı ellerinde olan Şeybeoğulları'nm en büyük atasıdır.

Ümmü Seleme, Ebu Seleme'nin hanımıdır. Ebu Seleme'nin anası Abdü'l-Muttalib kızı Berre olmasından ötürü, Resûl-i Ekrem'in (s. a.v.) hala-zâdesidir. En evvel iman edenlerdendi. Hanımı Ümmü Seleme ile birlikte önce Habeşistan'a ve sonra Medine'ye göçmüştür. Uhud Savaşı'nda aldığı yaradan ölünce, Ümmü Seleme dul kalmıştı. Asilzade ve güzel bir kadındı. Hz. Ebu Bekir ve Ömer onunla evlenmek istedilerse de kabul etmemişti. Soma Resûl-i Ekrem istedi. Evet deyince Hz. Peygamber onunla evlendi. Çok hürmet edilen bir kadındı.

Ellisekiz yılında mü'minlerin anası Hz. Âişe (r.a.) sonsuzluk ülkesine gitti. Onunla ilgili kıssalar yukarılarda geçmiştir. Yine bu yıl Sıffiyn'de Muaviye ile birlikte bulunan ashaptan Amir Cühenî oğlu Ukbe ve yine ashaptan Cündüp oğlu Semüre ve Ubade Gafikî oğlu Malik (r.a.) ölmüşlerdir.

Hz. Hatice'nin (r.a.) kardeşi oğlu olup, Mekke'nin almışında İs-

lâm ile şereflenen ünlü Huveylid oğlu Hizam oğlu Hakim (r.a.), bu yü yüzyirmi bu kadar yaşında olduğu halde dünyadan göçüp gitmiştir.

Ellidokuz yılında Arap dâhi ve kahramanlarından ünlü ensardan Ubade oğlu Kays (r.a.) Medine'de öldü. Cömert ve âlicenap ve Muaviye'nin sayıp sakmdığı sağlam fikirli biriydi. Sıffiyn'de görülen yararlıkları yukarıda yazılıdır.

Küçük ashaptan ve Ümeyyeoğullarmın hayırlılarından ve o vaktin hükmünce hatırı sayılır kişilerden Âsî oğlu Saîd ve ashabtan Ka'b Sülemî oğlu Mürre ve Hz. Peygamber'in müezzini Ebu Mahzure ile Suffe ashabından Ebu Hureyre (r.a.) de, bu hicretin ellidokuzuncu yılında öteki dünyaya göçmüşlerdir.

Ebu Hureyre, Hudeybiye Barışı'nm yapıldığı yılda, îslâmla şereflenmiş ve Suffe Ashab'ma katıldıktan sonra bir an olsun Hz. Peygamber'in özel hizmetinden ayrılmadı. Onun için çok hadîs ezberlemiş ve rivayet etmiştir.

"Altmış senesinde çıkacak felâketten Allah'a sığınırız..." dermiş. Bunu Resûl-i Ekrem'den (s.a.v.) kendisi mi duymuş, yoksa Hz. Peygamber'in sırdaşı olan Yeman oğlu Huzeyfe'den mi bilmem. Fakat dediği çıkmıştır ki, altmış senesinde Kerbelâ faciasının başlangıcı kendini göstermiştir.

Uhud Savaşı'na katılanlardan olup, hicretin altıncı yılında elçilikle Kayser'e gönderilmiş olan ünlü Dihye-i Kelbî ve faziletli ashabtan ve Bedir Savaşı'na katılanlardan ensardan Nu'man oğlu Harise ve ilk Müslümanlardan, önce Habeşistan'a sonra Medine'ye göçen seçkin ashabtan olup, hal tercümesi yukarılarda geçen Ümeyye Damrî oğlu Amr ve Uhud Harbi'nde bulunanlardan olup, Deve olayından önce Hz. Ali tarafından Basra valisi olan ensardan Hanif oğlu Osman ve Sakîfoğulları kabüesinin mebusları Medine'ye gelip de Hz. Peygamber tarafından onlara Emîr tâyin edilen Ebu As Sakafî oğlu Osman ve Bedir'de bulunanlardan ensardan Malik oğlu Utban, ensardan Amr oğlu Süraka, ashabdan Rabî Ensarî oğlu Hanzale oğlu Sehl, Maük Ezdî oğlu Abdullah ve Rıdvan biatinde bulunan ashabdan Yesar oğlu Ma'kıl, Cündüb oğlu Naciye, Mugaffel oğlu Abdullah, Harise oğlu Hind, Ebu Saiebe Haşenî. ve Kureyş büyüklerinden Ebu Cehm ve Akabe'de ve Bedir'de bulunan Rifaa Ensarî oğlu Amr oğlu Nâîmân hep bu şurada ölmüşlerdir (Allah hepsinden razı olsun).

Ashabdan Ebu Kays Cühenî ve Hendek Savaşı'nda bulunan Muattal oğlu Safvân ve Mekke'nin alındığı gün Müzeyne bağrağım taşıyan Haris oğlu Bilâl (r.a.) de, altmışıncı sene ölmüşlerdir. Yine bu sene ashabdan Hacer Hadremî oğlu Vail ölmüştür. Hükümdar çocuklarından arta kalandır. Babası Hadramut'un bir kıt'asmda ünlü bir hükümdardı. Mekke ele geçirildikten sonra halk her taraftan bölük bölük Medine'ye gelerek İslâm ile şereflendikleri sırada Vail de İslâm'a istekli olarak Medine'ye gelmişti. Resûlullah (s.a.v.) önce onun geleceğini ashabına bildirmiş ve uzak yerden Vail geliyor, diye haber vermiş ve Medine'ye gelip Hz. Peygamber'in huzuruna girince, Resûl-i

Ekrem (s.a.v.) ona çok ikram ve iltifat buyurmuştu. Hattâ hırkasını onun altına döşemiş ve herkes camiye gelsin diye ilân ettirmişti.

Vail, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzurunda İslâm ile şereflenince, Resûl-i Ekrem (s.a.v.) ona hayır ile dua edip, başmı mübarek eliyle sıvazlamış ve öşür vermek üzere yetkisi altında bulunan yerleri ona mülk olarak vermişti.

Onu Medine dışında Harre denen yere kondurmak üzere Ebu Süfyan oğlu Muaviye'yi görevlendirdiğinden, Vail devesine binip Muaviye de yayan ve yalmayak onunla beraber giderken güneşin sıcaklığıyla kızmış olan kumlardan ayakları yanınca, "Beni terkine al!" dedi. Vail ise, "Sen hükümdarların terkisine alınacak adamlardan değilsin!" demekle Muaviye, "Öyleyse hiç oimazsa ayakkabılarım ver, giyeyim... Çünkü yerlerin sıcağından ayaklarım yanıyor" deyince Vail, "Halk hükümdarların ayakkabılarını giyemez, fakat benim devemin gölgesinde yürü... Bu şeref sana yetişir..." demişti. Sonradan Vail, Kûfe'de oturarak Sıffiyn'de Hz. Ali ile birlikte bulundu ve Muaviye Halifelik makamına geçtikten sonra Vail gelip onunla görüşünce Muaviye, onu kendi tahtı üzerine çıkarıp yanında oturttu. Eskiden aralarında geçenleri ona hatırlattı. Vail, "Keşke seni terkime değü, önüme almış olaydım..." dedi.

Bütün kudret ve durumları değiştirebilen Allah'ı teşbih ederim.

Vail, Arap yarımadasının bir ucunda küçük bir yeri hükmü altında tutan sıradan bir hükümdar oğlu olduğu hâlde Kureyş başkanlarından olan Ebu Süfyan'ın oğlunu terkisine almaya ve ayakkabılarını giydirmeye yanaşmayarak alçak gönüllülük göstermediği hâlde, Muaviye Halifeliğin kuvvet ve kudretiyle bütün İslâm ülkelerinde istediği gibi idare ettiği zaman onu tahtına çıkarmış ve İslâm büyüklüğünün güzel bir eserini göstermiştir.

Özet

Muaviye'nin sakındığı ashabın seçkin büyükleri öldü. Kendisine yaşıt ve denk geçinen Ümeyyeoğullarmın büyükleri de âhirete göçtü. Kendi yaşıtlarından Hakem oğlu Mervan, her ne kadar sağ ise de, o görevden aîmmış ve önemini yitirmiş bir hâlde Medine'de yaşıyordu.

Kısaca Muaviye'nin yaşıtları bir bir tükendi. Meydân kendisine kaldı. Talihi yardımcı oldu. Her isteğine kavuştu. Kendisinin halifeliği mülk ve saltanat çeşitinden olup, saltanatın babadan oğula geçmesi ise tabiî bir şey olduğundan, oğlu Yezid'i veliaht etmek hevesine düştü. Yezid her ne kadar hava ve hevesine düşkün aşağılık bir adamsa da, insan kendi kusurunu görmediği gibi, çocuğu ne kadar kötü olsa, onun da ayıplarını görmez. Bundan dolayı Yezid'i veliaht edip halkı ona biat ettirdi. Yaşı seksene yaklaştığından dünyaca başka ilişiği kalmamıştı. Fakat Hz. Ali oğlu Hüseyin, Hz. Ömer oğlu Abdullah ve Zübeyr oğlu Abdullah, Yezid'e biatten kaçınmış olduklarından, onla-

rı kandırıp razı' etmeye çek çalıştı, çare bulamadı. Kendisi öldükten sonra oğlu Yezid hakkında bu üçü tarafından zorluk çıkarılmak ve bu yüzden Müslümanlar arasmda kan dökülmek düşüncesi, kafasmı kurcalayan onulmaz bir iç yar asıydı.

Hakikaten halk üçünü de sever ve sayardı. Fakat Hz. Ömer oğlu Abdullah ibadetle meşgul olur, başka şeyle uğraşmazdı. Şu kadar var ki, halk onu halifeliğe seçecek olurlarsa reddetmezdi. Ama Zübeyr oğlu Abdullah uğraşıcı bir adam olmakla Ümeyyeoğulları ondan korkar ve çekinirdi. Fakat Hz. Peygamber'in (s.a.v.) torunu Hz. Hüseyin varken onlara sıra gelmezdi. Mületin fikirleri hep ona yönelikti.

Rivayet edilir ki: Bir gün Hz. Peygamber mescidinde ashabdan Ebu Saîd Hudrî, As oğlu Amr oğlu Abdullah ve öteki bazı saygı değer kişiler (r.a.), bir halka olup otururlarken Hz. Hüseyin (r.a.) yanlarından geçip selâm verince, selâmını almışlar fakat Abdullah ağzmı açmayıp, selâm alışlar kesüince yüksek bir sesle, "Ve aleyke's-selâm ve rahmetullalıi ve berekâtühû" yani "Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun" dedikten soma, "Yerdekilerden göktekiiere en sevgili kimdir, size haber vereyim mi?" demiş onlar da, "Pekâlâ haber ver..." demeleri üzerine, "İşte bu giden Sıffiyn olaylarından sonra bana bir söz söylemedi. Benden razı olması bence cihan değer" deyince Ebu Saîd Hudrî, "Özür dilesen olmaz mı?" dedi. Abdullah da, "Niçin olmasın!.." demiş. Hemen ertesi günü sabahleyin Hz. Hüseyin'in yanma gitmek üzere karar vermişler ve gitmişler. Hz. Hüseyin'in huzuruna girmişler. Ebu Saîd Hudrî Abdullah'ın mescitte söylediğini anlatmış. Hz. Hüseyin de, "Ey Abdullah! Yerdekilerin göğe en sevgilisi ben olduğumu biliyor musun?" deyince, "Kabe'nin Rabbi hatırı için öyledir" deyince Hz. Hüseyin, "Öyleyse niçin Sıffiyn'de hem benimle, hem babamla savaştın? Oysa, babam benden hayırlıydı..." demiş. Abdullah da, "Evet öyledir. Fakat babam, bir gün benden Resûl-i Ekrem'e (s.a.v.) şikâyet edip, 'Ey Allah'ın Resulü! Abdullah bütün gece namaz kılar ve gündüzün oruç tutar...' deyince, Resûl-i Ekrem, 'Ey Abdullah namaz kıl ve uyu. Oruç tut ve iftar et ve Amr'a (yani babasına) itaat et!..' demişti. Sıffiyn günü üzerime yemin etti. Ben de savaş alanına çıkmak zorunda kaldım. Ama Allah'a yemin ederim ki, kılıç çekmedim, süngü kullanmadım, ok atmadım..." diye özrünü dile getirmiştir.

İşte Hz. Hüseyin üe savaşanlar bile onun büyük değerini böyle itiraf ederlerdi. Bundan dolayı onun muhalefeti üzerine Yezid'in saltanat tahtında rahat duramayacağı düşüncesi herkesin hatırına gelirdi. Allah dilediğini yapar.

Muaviye'nin Ölümü

Hicret'in altmışıncı senesinde Muaviye, bir gün minbere çıktı. Hutbe okuduktan sonra, "Ey insanlar! Üzerinizde Halifelik sürem

uzadı. Sizi usandırdım, ben de sizden usandım» Ben sizden ayrılığı arzu eder oldum, siz de benim ayrılığımı arzu eder oldunuz. Fakat benden sonra size benden hayırlısı gelmez. Nitekim önce gelenler, benden hayırlı idiler. Denilmiştir ki, her kim Allah'a kavuşmayı isterse yüce Allah da onunla buluşmak ister. Ya Rabbi! Ben sana kavuşmayı istiyorum, sen de benim kavuşmamı iste ve beni mübarek ve mutlu kıl..." dedi. Sonra hastalandı ve oğlu Yezid'i yanına çağırttı.

Yezid'e demiş ki: "Oğulcağızım! Ben seni seferler üe dolaşmaktan uzak tuttum. Her işi sana kolay kıldım. Düşmanları yumuşattım. Arabi sana boyun eğdirdim. Kimsenin toplamadığı malı topladım. Şimdi Hicazlıları gözet ki, onlar senin aslındır ve sana geleceklerin en muhteremidirler. Iraklıları da gözet, her gün senden bir memurun görevden alınmasını isterlerse al. Bir memuru görevden almak, kendi üzerine yüzbin kılıcı çektirmekten daha iyidir. Şamlıları da gözet ki, onlar sana sırdaş oluriar. Eğer düşmandan şüphen olursa onlardan yardım iste ve iş biter bitmez onları yerlerine döndür. Çünkü başka ülkede çok kalırlarsa onların da ahlâkı bozulur. Ben senin için kimseden korkmam, ancak Ali oğiu Hüseyin ve Ömer oğlu Abdullah ve Zübeyr oğlu Abdullah'dan korkarım. Fakat Ömer'in oğlu ibadet ve taate çok düşkün olup takva yolundadır. Herkes sana biat edince o da biat eder. Ama Ali oğlu Hüseyin, hafif bir kimsedir! Kûfelüer onu, senin üzerine doğru çıkarabilirler. Ona üstün geldiğinde af ve bağışlama ile muamele et. Onun bize yakınlığı ve büyük hakkı vardır. Üstelik Peygamber oturunudur. Senin üzerine arslan gibi saldıracak olan ancak Zübeyr oğlu Abdullah'tır. Ona galip gelirsen aman ve zaman verme, onu parça parça et!.." ,

Sonra Muaviye'nin hastalığı ağırlaştıkta, "Resûlullah (s.a.v.) bana bir gömlek giydirmişti. Uğur sayarak onu bugüne kadar sakladım ve bir gün kestiği tırnakları bir şişe içine koyup saklamıştım. Öldüğümde o gömleği bana giydiriniz ve o tırnakları dövüp ezerek gözlerime ve ağzıma koyunuz. Belki onların hürmetine yüce Allah beni af eder..." dedikten sonra, "Ben öldüğüm zaman cömertlik de benimle beraber ölür. Ve nice halkın maaşları kesilir. Dilencilerin elleri boş kalır..." dedi ve hayatından .umutsuz olunca, "Zîtuvâ denilen yerde yaşayan bir Kureyşli olup da emirlik ile uğraşmayaydım..." diye kendi kendisine acıdı, yazıklandı. Hicretin altmışıncı senesi Receb ayında öldü. Allah ondan razı olsun ve kusurlarını affetsin.

Kays oğlu Dahhâk, hemen Muaviye'nin kefenlerini alıp minbere çıktı, bir hutbe okudu ve dedi ki: "Muaviye, Arabın kuvvet ve kudret eli idi. Yüce Allah onunla fitneyi kaldırdı ve onu kulları üzerine hükümdar kıldı ve kara ve denizde askerini yürüttü ve onunla nice ülkeleri aldı. Fakat o da Allah'ın bir kuluydu. Şimdi öldü. İşte kefenleri budur. Onu bu kefenler içine sarıp kabre koyacağız ve onu işledikleriyle Allah'ın isteğine terkedeceğiz. Ondan sonra kıyamete dek dünya karmakarışıktır."

Dahhâk bu şekilde hutbesine son verdikten sonra, Muaviye'nin namazını kıldı ve Muaviye oğlu Yezid saltanat tahtına oturdu.

Muaviye'nin üç oğlu olup, biri bu Yezid ve diğerleri Abdurrahman ve Abdullah'tır. Abdurrahman küçükken ölmüştür. Abdullah da ahmak bir şahıstı.

Muaviye, uzun boylu, beyaz renkli, heybetli ve çok sabırlı ve yumuşak huyluydu. Yumuşaklığı Araplar arasında darbımesel olmuştur. Bn gün, yanma bir adam geldi. Pek ağır sözler sarf ettiği ve terbiye dışı davranışlarda bulunduğu hâlde Muaviye yine de ses çıkarmayınca, "Buna da ini sabır ve tahammül edeceksin?.." denilince, "Biz mülk ve saltanatımıza saldırmayan ve karışmayanların sözlerine ilişmeyiz..." demiş. "En çok kimi seversin?" sorusuna da, "Beni halka en çok sevdireni severim." diye cevap vermiş.

Ka'büi-Ahbar (Allah rahmet etsin), "Bu ümmetten kimse, Muaviye kadar mülk sahibi olmıyacaktır!" demiş ve Muaviye'nin Hafifeüğinden önce ölmüş ve sözü doğru çıkmıştır. Muaviye yirmi sene kadar Şam'da beylik ettikten sonra, yirmi yıla yakın çekişmesiz ve zahmetsiz Halifelik makamında bulundu, ama kendisinden sonraküere karşı çıkanlar oldu. Bazı ülkeler ellerinden gitti.

İslâm milletinde önce haremde harem ağası kullanan ve başı ucunda bekçiler bekleten Muaviye'dir.

İslâm ülkelerinde medenîleşmenin temelini kuran, hattâ posta usûlünü kurarak şehirden şehire posta tatarı işleten de odur.

Abbas'ın oğlu (r.a.), "Mülk ve saltanata Muaviye'den yakışık kimse görmedim!" demiş olduğu rivayet edilir.

Hz. Ali'den (r.a.) rivayet edilir ki, "Muaviye'nin Emirliğini pek de o kadar kötü görmeyiniz. Çünkü onu kaybederseniz başların arkadan çıktığım görürsünüz" diye buyurmuş. Gerçekten öyle oldu. Nitekim gelecek olaylardan anlaşılır.

Yezid'in Devri

Hicretin altmışıncı senesi Recep aymda Muaviye oğlu Yezid'e biat olundu. O zaman Medine'de Ebu Süfyan oğlu Utbe oğlu Velid; Mekke'de Âsî oğlu Saîd oğlu Amr; Basra'da Ziyad oğlu Ubeydullah ve Kûfe'de Beşir oğlu Numan vali idiler.

Yezid'in, babası zamanında kendisine biatten kaçınmış olan üç kişiden başka fikir ve endişesi yoktu. Bundan dolayı Velid'e Muaviyenin öldüğünü bildirir bir mektup yazdı ve ayrıca yazılı bir emir gönderip, "Mutlaka Ali oğlu Hüseyin ile Ömer oğlu Abdullah ve Zübeyr oğlu Abdullah'dan biat alasın!" diye kesin emir verdi. Velid bu emirleri alınca evvelce Medine valisi olan Mervan'ı çağırarak onun fikrini sordu. Mervan, "Şimdi üçünü de çağırt ve Yezid'e biat ettir. Kabul etmezlerse boyunlarını vur. Ömer oğlu Abdullah, savaşı sevmez ve

halifelik kendisine teklif olunmadıkça halifelik iddiasına kalkışmaz. Ama öteki ikisi Muaviye'nin öldüğünü duyar duymaz birer yana gidip halkı biata çağırırlar..." deyince Velid hemen Hz. Hüseyin ile Zübeyr'in oğluna bir haberci gönderip onları çağırttı. "Haydi sen git, biz de geliriz..." dediler. Fakat Velid'in halkın işleriyle uğraşmadığı bir vakit olduğundan, ikisi de şüpheye düştüler.

Hz. Hüseyin, Ehi-i Beytini ve adamlarını toplayarak hükümet konağına gitti ve onları kapıda bırakıp, "Bir ses işitirseniz hemen içeri giriniz" diye tenbih etti. Kendisi Velid'in yamna girdi, selâm verdi, oturdu. Mervan da hazırdı. Velid mektupları okudu, Hz. Hüseyin, "İnnâ liliâhi ve innâ ileyhi râciûn. Muaviye'ye Allah rahmet etsin. Biat konusuna gelince benim gibi bir adam gizli biat etmez. Sen halkı toplayıp bizi de çağırmalısm..." dedi. Velid, barışsever bir adam olduğundan Hz. Hüseyin'in dönmesine izin verdi. Mervan ise Haşimoğullarmm en büyük düşmanı olduğundan, "Hüseyin, şimdi biat etmeden savuşup giderse sonra iki taraftan birçok adamlar öldürülmedikçe onu ele geçiremezsin. Onu hapseyle ve biat etmezse öldür..." deyince Hz. Hüseyin yerinden fırlayıp Mervan'a söverek kapıdan dışarı çıktı ve evine gitti.

Mervan, Velid'e dönerek, "Bir daha bu fırsatı ele geçiremezsin" deyince Velid ona cevap olarak, "Ey Mervan! Allah'a yemin ederim ki bütün dünya mülkü bana verilecek olsa Hüseyin'i öldüremem. Yemin ederim ki, yarın Allah'ın yanında Hüseyin'in kanının hesabını verecek kişinin hâli yamandır!.." dedi.

Hz. Hüseyin'e bir hâl olsa, Haşimoğullarma büyük zayıflık ve perişanlık gelirdi. Fakat ondan bütün islâm milleti üzülerek Yezid'in devleti de temelinden sarsılırdı. Mervan, her ne kadar Haşimoğullarının iş başına geçmesini istemezdi. Fakat Muaviye'den sonra kendisi Ümeyyeoğullarımn ulusu olduğu için, Yezid gibi bir sefihin kendi önüne geçmesinden dolayı üzülmesi de tabiîydi. Bundan dolayı Hz. Hüseyin'i aradan çıkarmak hem de Yezid'in devletinin yıkılmasına bir yol açmak üzere ortalıkta bir karışıklık ve kargaşalık çıkması Mervan'ın çıkarma uygun düşerdi. Velid ise İslâm mületi gözünde bütün bütün nefret edilmek ve lanetlenmek derecesine düşecek kadar fedakârlık edemezdi. Emevîlerin içinde henüz onun gibiler eksik değildi.

Ama Zübeyr oğlu Abdullah, Velid'in yanma gitmeyip, hemen evine gitti. Adamlarım ve kendisini tutanları topladı. Velid'in adamları gelip, onun evini sarınca, kardeşi Zübeyr oğlu Ca'fer'i Velid'e gönderdi. Ca'fer, Velid'in yanma çıkıp, "Kardeşim Abdullah ürkmüş, gelemedi. Bugün izin ver. İnşallah yarın gelir..." dedi, Velid de uygun gördü.

Abdullah, kardeşi Ca'fer'le birlikte gece Medine'den çıkıp kenar yoluyla Mekke'ye gittiler. Velid, arkalarından asker gönderdiyde de onlara erişemediler. Velid ve adamları onlarla uğraşırken ertesi gece Hz. Hüseyin de oğullarını ve kardeşlerini ve kardeş çocuklarını ve bü-

tün Ehi-i Beytini alıp Mekke tarafına gitti. Fakat kardeşi Hanîfe oğlu Muhammed, Medine'de kaldı. Hz. Hüseyin'e öğütte bulunarak, "Kardeşim! Halk içinde en çok sevdiğim sensin. Bence herkesten azizsin. Herkesten çok sana içten bağlıyım ve senin hayrını isteyenim. Yezid'e biatten uzak ol ve mümkün olduğu kadar şehirlerde eğlenme. Halka memurlar gönder, kendine çağır. Biat ederlerse Allah'a şükredersin. Başkasına biat etmek üzere anlaşırlarsa, senin din, akıl ve insanlığına eksiklik gelmez. Ben ondan korkarım ki, bir şehre vardığında halk anlaşmazlığa düşer. Bir kısmı seninle olur, öteki kısmı aleyhinde bulunur. İki taraf vuruşurlar, ilk mızrak sana dokunur. Senin gibi şahıs olarak, baba ve ana yönünden bu ümmetin en hayırhsı olan büyük bir adamın kanı dökülürse, bütün ailesi ortada kalır." deyince Hz, Hüseyin, "Ya nereye gideyim kardeşim?" diye sormuş Hanîfe oğlu Muhammed, "Mekke'ye git. Orada rahat edersen ne âlâ yoksa şehir şehir dolaşırsın, işin sonunu beklersin..." diye cevap vermiş. Hz. Hüseyin, "Öğüdünü kabul ettim..." diyerek kardeşine vedalaşıp, Medi' ne'den çıkıp Mekke'ye gitmiştir.

Zübeyr'in oğlu ise Mekke'ye gidip, "Beyt-i Şerife sığındım" diyerek arkadaşlarıyla beraber bir köşede ibadet ile meşgul olmaktaydı. Beyt-i Şerife sığınanların saldırıdan korundukları bilinen bir şeydir.

Hz. Hüseyin ile Zübeyr'in oğlu Medine'den çıktıktan sonra Velid, Ömer oğlu Abdullah'a haber gönderip onu biata çağırınca, "Halk biat ederse ben de biat ederim" diye cevap vermekle t ve ondan öteki ikisi kadar korkulmamakla Velid, onu kendi hâli üzere bırakmıştır.

Bunun üzerine Muaviye oğlu Yezid, Velid'i görevden alarak Medine valiliğini de Mekke Emiri Âsî oğlu Saîd oğlu Amr'a verdi. O da Medine'ye geldi ve Zübeyr oğlu Amr kardeşi Zübeyr oğlu Abdullah'a düşman olduğundan onu kendisine zabıta müdürü tâyin etti ve ikibin neferle onu Mekke üzerine gönderdi. Zübeyr oğlu Amr, Mekke'ye yaklaştığında kardeşi Abdullah'ı boyun eğmeye çağırdı. Abdullah da Mekkelilerden kendisine uyanlarla çıkıp, çatışma sonunda üstün gelerek kardeşi Amr'ı tuttu ve hapsetti. Amr, ta ölene kadar tutuklu kaldı.

Böylece Zübeyr oğlu Abdullah, Hicaz tarafında şan ve şöhret kazandı. Fakat Hz. Hüseyin oradayken ondan başkasına kimsenin biat etmeyeceği açıktı. Bundan dolayı Zübeyr oğlu Abdullah, her zaman ziyaretçilerle birlikte Hz. Hüseyin'i ziyaret eder ve onun meclisine katılırdı. Fakat meydan kendisine kalırsa, halifelik davasına kalkışmaya yatkındı.

Hz. Hüseyin'in Kûfe'ye Gitmesi

Hz. Hüseyin, Medine'den çıkıp da Mekke'ye giderken seçkin ashapdan Mutî oğlu Abdullah ona yetişip, "Uğurlar olsun. Mekke'ye vardığında sakın Kûfe'ye gitmeyesin. Orası uğursuz bir şehirdir. Orada

baban öldürüldü ve kardeşin bir sonuç alamadı. Harem-i Şeriften ayrılma. Sen Arab'ın efendisisin. Hicazlılar sana hiç kimseyi eşit tutmaz. Halk her yandan toplanıp sana gelir." demişti.

Kûfeliler ise Muaviye'nin ölümünü ve Hz. Hüseyin ile Ömer oğlu Abdullah ve Zübeyr oğlu Abdullah'ın biatten kaçındıklarını işittikleri gibi, Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye çağırdılar. Kûfe'ye gelince Beşir oğlu Nu'man'ı çıkartacaklarını bildirdiler. Bu şekilde kendisine yüzelli kadar mektup gönderdiler. Hz. Hüseyin de onlara amcası oğlu Ebu Talip oğlu Akıyl oğlu Müslim'i gönderdi. Müslim, Kûfe'ye varınca otuzbine yakın adam, Hüseyin'e biat etti.

Bazı Küfe ileri gelenleri Yezid'e mektuplar yollanarak Beşir oğlu Nu'man'ın gevşekliğini söz konusu ederek, "Buraya emrini uygulayabilecek iktidarı kuvvetli bir adam gönder" denilmekle Yezid de, Beşir oğlu Nu'man'ı görevden çekerek Küfe valiliğini Basra valisi Ziyad oğlu Ubeydullah'a verdi.

Ziyad'ın oğlu Kûfe'ye gelip durumu öğrenince halkı boyun eğmeye çağırıp buna özendirdi. Hz. Hüseyin'e biat etmiş olanlar ise Müslim'in başına toplanarak Ziyad'ın oğlunu sardılar. Fakat Ziyad'ın oğlu'nun kışkırtmasıyla bu topluluk dağıldı. Ziyad'ın oğlu, Müslim'i tuttu ve bu altmış senesi Zilhicce aymm sekizinci günü onu idam etti. İşte o gün Hz. Hüseyin de Mekke'den Irak tarafına hareket etmişti.

Kûfelilerin çağrısı üzerine Hz. Hüseyin Kûfe'ye gitmek isteyince Ömer oğlu Abdullah ona öğütte bulunarak, "Çıkma! Çünkü yüce Allah Resûlullah'ı (s.a.v.) dünya ve âhiret arasında serbest kıhnca, Resûl-i Ekrem âhireti seçti. Sen onun etinden bir parçasın, dünyayı elde edemezsin." dedi. Hüseyin ise kararından dönmediğinden, Ömer'in oğlu ağlayarak vedalaştı. Abbas oğlu Abdullah da, "Ey amcamın oğlu! Ben senin için Kûfelilerden korkarım. Onlar zalim bir kavimdir. Bu şehirde otur. Sen Hicazhların efendisisin ve mutlaka buradan çıkacaksan hiç olmazsa Yemen'e git. Çünkü orada babanı tutanlar vardır. Orada kaleler ve geçit vermez yerler vardır..." deyince Hz. Hüseyin, "Ey amcamın oğlu! Vallahi bilirim ki, sen bana acıyıcı ve esirgeyici bir öğütçüsün/Fakat ne çare niyet etmiş ve karar vermiş bulundum..." deyince Abbas'ın oğlu, "Hiç olmazsa çoluk çocuğunu birlikte götürme. Korkarım Osman gibi çoluk çocuğunun gözleri önünde öldürülürsün..." dedikten sonra Hz. Hüseyin'in kararından dönmeyeceğini anlayınca, "Doğrusu Mekke'den çıkmanla Zübeyr oğlu Abdullah'ı sevindirsen gerek. Çünkü sen buradayken ona kimse bakmaz..." deyip yanından çıktı ve Zübeyr'in oğlunun yanma gelip, "Gözün aydın... Meydan sana kalacak... İşte Hüseyin, Irak'a gidiyor, Hicaz'ı sana bırakıyor!.." dedi.

Hz. Hüseyin, bütün Ehl-i Beyti ve yakınlarıyla birlikte Zilhicce aymm sekizinci günü Mekke'den çıkıp Kûfe'ye hareket etti. Yanma çöl Araplarından pek çok topluluklar katıldı. Yolda ünlü şair Ferezdak, onunla karşılaştı ve içten saygılarını sunarak, "Halkın kalbleri seninledir. Ama kılıçları Ümeyyeoğullarıyladır. Kazâ ise gökten iner

Ey yüce Allah dilediğini işler..." dedi. Hz. Hüseyin, "Dediğin doğrudur. Emir Allah'ındır. Dilediğini yapar. Kaza eğer istenilene uygun düşerse Allah'a hamd ederim ve umulanın tersi çıkarsa, niyeti hak ve kalbi Allah korkusu üzere olan kimse onu umursamaz." dedi.

Sonra amcası oğlu Müslim'in Kûfe'de öldürüldüğünü ve ona uyanların perişan oldukları haberini alınca, durumu yanındaki halka bildirdi ve, "İsteyen dönsün!.." dedi. Onun üzerine yanındaki topluluklar sağa sola dağıldı. Beraberinde yalnız Mekke'den kendisiyle beraber çıkmış olanlar kaldı.

Batn-ı Akabe'ye ulaşınca bir Arap onları karşılayarak, "Allah için geri dön. Çünkü mızrakların ucuna ve kılıçların yalmanına karşı gidiyorsun!" dedi. Hz. Hüseyin ona da, "Dediğin bana gizli değildir. Fakat Allah'ın emrine kimse karşı çıkamaz!" dedi.

Hicretin Aitmışikinci Senesi

Hz. Hüseyin Kûfe'ye doğru hareketle Sîraf denen yere erişince, Ziyad oğlu Ubeydullahin komutanlarından Temimli Yezid oğlu Hurr ikibin atlı üe Kadisiye tarafından gelip Hz. Hüseyin'in yanına vardı.

Hz. Hüseyin, onlara, vaaz verdi, öğütte bulundu ve, "Ben, buraya sizin çağrı mektuplarınızla geldim. Eğer siz sözünüzden caydıysanız, ben de geri dönüp geldiğim yere giderim" dedi. Yezid oğlu Hurr, "Benim öyle çağrı mektuplarından haberim yok. Ben sizi Kûfe'ye, Ziyad oğlu Ubeydullahin yanına götürünceye dek yanınızdan ayrılmamaya memurum..." deyince Hz. Hüseyin, "Ölüm bundan daha iyidir" dedi ve hemen dönmek üzere beraberindekilere, "Bininiz" diye emir verdi. Fakat Hurr ona engel oldu. Hz. Hüseyin, Kadisiye yolunun sol tarafına sarktı. Hurr da onlarla gidiyordu.

Yolda Hz. Hüseyin, dört kişiyle karşılaştı. Kûfe'nin durumunu sordu. İçlerinden birisi ki, Mücemma Amirî'ydi, "Bütün ileri gelenler çok rüşvet alıp çuvallarını doldurdular. Hepsi senin aleyhindedir. Diğer halkın kalbleri sana yatkınsa da, yarın kılıçlarını senin üzerine çekerler." dedi. Yine o dörtten birisi ki Adiy oğlu Tarnah'dı, "Kûfe'den çıktığımda Küfe dışında çok asker gördüm. Elinden gelirse onlara bir karış yaklaşma..." dedi.

Fakat Hz. Hüseyin, Küfe yoluna düzülmüş olduğundan geri dönemeyip, ister istemez yoluna devam etti ve gece biraz uyuyup dinlendi. Ertesi gün Muharrem ayının ikinci perşembe günüydü. Sabahleyin Hz. Hüseyin arkadaşlarıyla beraber hareket etti ve sola döndükçe Hurr, onları şiddetle Küfe yoluna çevirdi. Bir yere kondukларında Ziyadin oğlu tarafından bir ulak ile bir mektup geldi ki, "Bu mektup her nerede eline geçerse Hüseyin'i tutukla ve onu susuz ve ıssız bir yere kondur!.." diye yazılmıştı. Hurr, bu durumu Hz. Hüseyin'e bildirdi. Hz. Hüseyin çevredeki bir köye konmak istedi. Hurr,

"Ben buna yetkili değilim! Bu ulak, valinin bir casusudur. Ben onun emrini yerine getirmek zorundayım." dedi ve Hz. Hüseyin'i susuz bir yere kondurdu. Hz. Hüseyin, "Bu yerin adı nedir?" diye sordu. "Kerbelâ'dır" dedikleri zaman, "Burası tasa, kaygı ve belâ yeridir. Tuhaf hâllerdendir ki, babam, Sıffiyn'e giderken yanındaydım. Buraya uğradığımızda 'Bu yerin adı nedir?' dedi. 'Kerbelâ' dediklerinde 'Allah'ın hükmü ve kazası böyledir ki, Hz. Muhammed'in soyundan bir bölük buraya inecek ve onlarm başlarına gelecek gelecektir' demişti" dedi ve Allahm hükmüne teslim oldu.

Kerbelâ Faciası

Ertesi gün Kûfe'den Ebu Vakkas oğlu Sa'd'm (r.a.) oğlu Ömer dörtbin atlıyla Kerbelâ'ya geldi. Deylem kabilesinin ayaklanması üzerine Ziyad'ın oğlu onu Rey valisi yaparak eline yazılı emrini vermiş ve dörtbin atlıyla onu o tarafa gitmek üzere aday kılmıştı. Hz. Hüse-.yin'in Kûfe'ye doğru gitmesi gerçekleşince Ziyad'ın oğlu, onu çağırıp, "Emrindeki askerle Hüseyin'in üzerine git. Onun başımıza açtığı işi ortadan kaldırdıktan sonra, görevli olduğun yere gidersin" demekle Ömer, bu işten affını isteyince, Ziyad'ın oğlu, "Pekâlâ... Öyleyse Rey valiliği için verdiğimiz yazıh-emri geri ver!.." deyince Ömer, "Yarma kadar düşüneyim..." diyerek düşünecek zaman istemiş, Ziyad'm oğlu da, bu süreyi tanımıştı.

Ömer, gelip candan dostlarıyla görüşünce, hepsi onu Hüseyin'in üzerine gitmesini yasaklamışlar ve kendisinin kız kardeşi olan Şube oğlu Mugîre oğlu Hamza gelip, "Dayı Allah için olsun Hüseyin'e karşı gitme! Günah işlemiş olursun. Vallahi yeryüzünün mülk ve saltanatından ayrılmak şöyle dursun, dünyadan çıkıp gitmek Hüseyin'in kanına girip de, o hâlde yüce Allah'ın katma varmaktan hayırlıdır" demesiyle Ömer de "Pekâlâ" demiş ve gece derin düşüncelere dalıp, "Ne yapayım, Rey valiliğinden mi geçeyim, yoksa Hüseyin'i öldürmekle aşağılık biri mi olayım? Hüseyin'in öldürülmesinde kesin olarak ateş var!.. Rey valiliği de tatlı şey..." diyerek düşünüp kararsızlık ve şaşkınlık içinde kalmış.

Ertesi gün Ziyad'ın oğluna varıp "Siz, beni bu makama tayin ettiniz. Halk da işitti. Beni görev yerime gönderseniz de Hüseyin üzerine Küfe büyüklerinden birini gönderseniz..." dedi ve bazılarının adlarını söyledi. Ziyad'ın oğlu, "Ben seninle danışacak değilim. Sen askerimizle gidersen ne âlâ, yoksa bizim yazılı-emrimizi geri ver!" deyince Ömer, "Giderim" deyip Kerbelâ'ya gelmiştir.

Makam ve mal sevgisi insanı ne derece şaşırtır ve nasıl bir felâket çukuruna düşürür. Ebu Vakkas oğlu Sa'd (r.a.), dünyayı ayağı altına alıp, gözünde mal ve mevkinin asla değeri yoktu. Fakat sağken cennetle müjdelendiği halde toprak üzerinde gezerdi. Ömer, o babanın oğluydu. Fakat kısa zamanda fikirler ve dünya hâlleri o kadar

değişmişti ki, Sa'd oğlu Ömer, Hz. Hüseyin'in şanının yüksekliğini ve değerinin büyüklüğünü bilirken, Rey valiliğinden geçemeyip göz göre göre kendisini cehennem ateşine aday etmeye cesaret eylemiştir. Dünya sevgisi her hatanın başıdır.

Sa'd oğlu Ömer, Kerbelâ'ya gelince Hz. Hüseyin'e adam gönderip memurluğunu bildirdi. Hz. Hüseyin de, "Ben buraya halkın çağrısıyla geldim. İstemezseniz dönüp giderim" deyip haber gönderdi. Ömer durumu Ziyadin oğluna yazdı. O da, "Hüseyin bizim pençemize düştükten sonra kurtulmak mı istiyor. Sen ona teklif et. Yezid'e biat etsin de o zaman ben de gereğini düşünürüm ve biatten çekinirse ona su verme!.." diye cevap yazdı.

Bundan dolayı Ömer beşyüz atlı gönderdi. Varıp Hz. Hüseyin'in nehirden su almasına engel olmak üzere onun konduğu yer ile nehir arasına kondular. İçlerinden Ebu Husayn Ezdi oğlu Abdullah çıkıp, "Ey Hüseyin! Uzaktan suya bakarsın. Ama susuzluktan ölünceye dek bir damlasını tadanıazsın!" diye bağırdı.

Hz. Hüseyin onun bu davranışından üzülerek, "Ya Rabbi! Bunu susurluktan öldür!" diye dua etti. Duası kabul edilmiş olmalı ki, sonra bu katı yürekli herif, korkunç bir hastalığa tutuldu. Bir damla su. içse kusar ve hararet basıp yine su içer ve yine kusardı. Sonunda böyle susuzlukla can vermiştir.

Su kavgasından sonra Hz. Hüseyin, Sa'd oğlu Ömer'e haber gönderip iki asker arasında buluştular, görüştüler. Ne söyleştikleri lâyıkıyla biiinemediyse de, güvenilir rivayetlere göre Hz. Hüseyin, "Bana izin veriniz, geri döneyim, ya da İslâm sınırlarından bir yere gidip bir asker gibi İslâm dinine hizmet edeyim. —Bir rivayete göre de— veya Şam'a varayım" demiş. Ömer de bunu, uygun gördüğünü belirtir yollu Ziyadin oğluna yazmış. Ziyadin oğlu, seçkin komutanlarını toplanıp durumu anlatınca Zül-Cevşan oğlu Şimr kalkarak, "Hüseyin senin eline düşmüşken onun bu teklifini kabul mü edeceksin? Vallahi o bu şekilde savuşup giderse kuvveti artar ve senin kuvvetin zayıflamaya yüz tutar. Gerek Hüseyin, gerek arkadaşları senin hükmüne razı olarak teslim olmalıdırlar. Sen emir sahibisin. Dilersen affedersin. Vallahi ben araştırdım ki, Ömer iki asker arasında Hüseyin'le bütün gece görüşüp konuşuyormuş..." deyince Ziyadin oğlu, "Hakkın var" diyerek Ömer'e hitaben, "Hüseyin ve arkadaşları benim hükmüme razı olarak teslim olurlarsa onları sağ olarak bana gönder ve eğer kaçınırlarsa vuruş ve onları atlara çiğnet. Eğer sen de emrimi uygulamazsan başbuğluktan vazgeç ve askeri Şimr'e teslim et." diye bir yazılı-emir yazdı. Şimr'e de, "Al bu yazıh-emri Ömer'e götür. Eğer gereğince hareket ederse onu dinle ve emrine uy, yoksa sen onun ve askerinin üzerine kumandansın. İşi gör, Ömer'in de boynunu vur, başını bana gönder!" deyip bu mânâda eline bir de yazılı-emir verdi.

Şimr Kerbelâ'ya geldi. O yazılı-emri Ömer'e verdi. Ömer, "Hay Allah cezanı ve;sin!.. Ne çıkin haberle geldin. Benini maksadım durumu düzeltmekti. Hüseyin vallahi teslim olmaz. Çocuk babasının sımana" eledi. Şimr, "Ne yapacaksın?" diye sordu' Ömer, "Ne yapayım, çaresiz hükmünü yerine getireceğim..." diyerek hemen askerini Hz. Hüseyin'in üzerine yürüttü. O zaman Muharrem ayının dokuzuncu perşembe günü ikindi vaktiydi.

Hz. Hüseyin çadırının önünde başını iki dizleri üzerine koyup dalmıştı. Kız kardeşi Zeynep yanına gelip uyandırdı. Hz. Hüseyin,'"Şimd'i rüyada Resûiuliah'ı (s.a.v.) gördüm 'Bize geleceksin' diye buyurdu" deyince Zeyneb, "Vah bizlere yazık!.." diyerek ellerini yüzüne vurdu. Hz. Hüseyin, "Kız kardeşciğîm! Sîze ne vaı? Yüce Allah size yardım eder..." aedi. Hemen kardeşi Abbas gelip "Bu asker senin üzerine geliyor..." dedi Hz. Hüseyin, onu Ömer'e gönderip yarma kadar zaman istedi. O da komutanlarla görüştü. Yarma kadar zaman verdi ve. askerini geri çevirdi.

Sonra Hz. Hüseyin arkadaşlarını toplayarak bir güzel hutbe okudu ve onlara dua etti. Sonra, "Size izin verdim. Gece kaıanlığında savuşunuz. Her biliniz Ehl-i Beyti'mden birinin elini tutarak şehirlere ve köylere dağıtınız. Cenab-ı Hak hepinize hayırla mükâfat buyursun. Düşmanlar ancak beni istiyorlar, bana üstün geldiklerinde haşka'lannın arkasına düşmezler" deyince kardeşleri ve kardeş oğulları ve amca'oğulları, "Biz bunu yapamayız. Allah göstermesin sana bir hâl olursa biz ondan sonra sağlık istemeyiz" demeleriyle Hz. Hüseyin, Akıyloğulları'na dönerek, "İçinizden Müslim'in önceden şehit olması sizin-için yetişir. Hiç olmazsa siz savuşup gidiniz..." deyince, "Sonra halka ne diyelim. Büyüğümüzü ve efendimizi ve en hayırlı amcamız oğlunu teıketiik, onlarla birlikte ok atmadık, kılıç vurmadık, onlarm ne yaptıklarını bilmiyoruz mu diyelim? Vallahi biz bunu yapamayız. Bize senden sonra yaşamak haram olsun!" dediler.

Hz. Hüseyin'in, kelle koltukta yoldaşlarından Avsecetü'l-Esedî oğlu Müslim kalkarak, "Biz senin hakkını ödeyerek Allah'ın katmda özür sahibi olmıyalım mı? Vallahi o düşmanların göğüslerinde mızrağımı kırıp da kılıçla başlarını vurmadıkça senden ayrılmam. Silahını olmasa da ölünceye dek taşla vuruşurum" dedi. Öteki yoldaşları da böyle söylediler.

Bunun üzerine Hz. Hüseyin, "Çadırlarınızı sıklaştıınız ve iplerini birbirine dolaştırınız. Arkanızı, sağ ve solunuzu çadırlar ile koruyarak, yalnız düşmana karşı durunuz" dedi. Onlar da öyle yaptılar ve geceleyin birçok odun ve kamış toplayıp çadırların arkasındaki alçak yere onları yığdılar ve bir çeşit istihkâm yapıp, bir dereceye kadar arkalarını temin ettiler.

Ertesi gün Aşure günüydü. Ömer, sabahleyin askerini yürüttü. Hz. Hüseyin de askerini savaş durumuna soktu. Ömer'in askeri altıbin kadardı. Hz. Hüseyin'in askeri ise, onun uğrunda canını hiçe sayan otuziki atlı ve kırk yayadan oluşuyordu. Çadırların arkasındaki

odun ve kamış yığını ateşe verildi. Yanmaya başlayıp arkada ateşten bir istihkâm meydana geldi. Hz. Hüseyin devesine binip meydana çıktı. Düşmanlara dönerek, "Ey insanlar! Benim kim olduğumu düşününüz, sonra da vicdanınıza başvurunuz. Bakınız ki, benim öldürülmem size -helâl olur mu? Ben sîzin Peygamberinizin kızının oğlu değil miyim? Vasisi ve amcası oğiu olan adamın oğlu değil miyim? Resûluliah'ın (s.a.v.) hadîsi size ulaşmadı mı ki, kardeşim ile benim için 'Sis Ehl-i Beyt gençlerinin efendilerisiniz ve Ehi-i sünnet Müslümanlaıınm gözbebeğişîöiz' diye buyurmuştu. Eğer inanmazsanız içinizde bunu haber verecek kişiler vardır. Abdullah oğlu Câbir'e, Ebu Saîd'e ve Erkam oğlu Zeyd'c sorunuz. Onlar Resûl-i Ekrem'den bu hadîsi işittiklerini size haber verirler. Benden ne istiyorsunuz? İçinizden birini öldürdüm mü? Ya da inallarınızı mı eîe geçildim? Ey falan" ve filânlar! Buraya gel diye bana çağrı mektupları göndermediniz mi? Eğer beni- istemiyorsanız bn akınız geri dönüp yerime gideyim..." dedi ve Eş'as oğlu Kays, "Siz Ziyadin oğlunun hükmü üzerine teslim olsanız olmaz mı?" deyince, "Hayır. Vallahi olmaz. Size aşağılık bir şekilde kendimi teslim edemem!.." deyip devesinden indi.

Hz. Hüseyin'in sağ kol komutanı olan Kayn oğlu Züheyr bir kısrak üzerinde silâhlı olarak meydana çıkıp, "Ey insanlar! Biz sizi zorba oğlu zorba olan Ziyad oğlu Ubeydullah aleyhine çağırıyoruz!.." dedi. Eşkiya Züheyr'e sövdüler ve Ziyadin oğlunu övdüler ve, "Biz senin sahibini ve beraberindekileri öldürmedikçe, veya ele geçirerek Siyad*-m oğluna teslim etmedikçe buradan ayrılmayız..." dediler. Züheyr de, "Ey Allah'ın kulları! Fatmıa'nm oğlu yardıma, Sümeyye'nin oğlundan çok daha hak sahibidir. Eğer ona yardım etmeyeeekseniz onu öldürmekten sakınınız. Onun yolunu açmız. Hiç olmazsa Şam'a gitsin. Şüphe etmem ki, amcası oğlu Muaviye oğlu. Yezid bundan memnun.-olmasın" dedi.

Bunun üzerine Ömer'in sol kol komutanı olan Şimr, ona bir ok attı. Züheyr de ona sövdü ve, "Ben sana karşı söylemiyorum. Sen bir hayvansın. Sanmam ki, Allah'ın kitabından iki âyeti doğru dürüst okuyabilesin. Kıyamet gününde seni çok acı bir işkenceyle müjdelerim" deyince, Şimr, "Allah seni de sahibini de yok etsin" deyince Züheyr, "Sen beni ölümle mi korkutuyorsun? Vallahi seninle sonsuz kalmaktansa ölümü seçerim" dedikten sonra yüksek sesle, "Ey Allah'ın kulları! Bu alçak ve cani herif sizi aldatmasın. Vallahi Muhammed'in soyunun kanını dökenler, Muhammed'in şefaatine kavuşmazlar" dedi. Sonra Hz. Hüseyin'in emriyle geri döndü.

Ömer, ordusuyla Hz. Hüseyin üzerine hareket ettikte, komutanlarından Yezid oğlu Hurr onun yanına gelip, "Allah seni ıslah etsin. Bu adamla vuruşacak mısın?" demiş ve Ömer, "Evet edeceğim" deyince Yezid oğlu Hurr "Ya o adamın teklif ettiği şıklardan birini kabul etsen olmaz mı?" deyince Ömer, "Evet vallahi bence olur, ama ne yapayını ki, senin Emîrin kabul etmiyor!" diye cevap vermiş. Hurr ise yavaş yavaş Hz. Hüseyin'e yaklaştıkça kendisine titreme gelmeye

başlamış. Kendi kavminden Evs oğlu Muhacir, "Vallahi senin hâlin gariptir. Hiçbir olayda senden bu durumu görmedim. Kulelilerin en yiğidi kimdir denilse seni gösterirdim" deyince Hurr ona cevap olarak, "Vallahi kendimi cennetle cehennem arasında serbest kılıyorum ve cennetin üzerine başka şey istemiyorum" dedikten sonra kısrağını tepti ve Hz. Hüseyin'in yanma geldi, "Allah beni sana fedâ kılsın, ey Resûlüllah'ın oğlu! Senin dönmene engel olan ve seni burada durdu ran benim. Vallahi kavmime anlattığım şeklî kabul etmeyeceklerini ve işin bu kerteye geleceğini bilmedim. Ben şimdi sana günâhımdan tövbe ederek geldim. Önünde ölünceye dek çalışacağım. Bu kararım acaba tövbe-i ııasûh (yani bozulması imkânsız tövbe) olur mu?" diye sordu. Hz. Hüseyin de, "Yüce Allah seni affeder" diye buyurdu.

Hurr hemen kendi kavminin önüne doğru ilerledi, "Ey kavim! Hüseyin'in tekliflerinden birini kabul etmez misiniz ki, yüce Allah da sizi affetsin" diye bağırdı. Sa'd oğlu Ömer, "Buna bir yol bulsam ben de kabul etmeyi arzu ederdim." dedi. Hurr sözüne devam ederek, "Ey Kûfeliler! Siz Hüseyin'i çağırdınız. Uğrunda can veririz diye söylediniz, sonra öldürmeye kalkışıp etrafını sardınız. Burada kuşatıldı. Onu Hıristiyanların, Yahudilerin ve Mecusîlerin içtiği Fırat suyundan yoksun kıldınız. Ehl-i Beyti ile beraber susuzluktan dermansız kaldı. Muhammed'in soyu hakkında ne kötü davranıyorsunuz. Eğer tövbe edip de bu halden geçmezseniz, yüce Allah sizi susuzluk gününde susuz bırakır" deyince düşmanlar ona sövdüler ve üzerine ok attılar. O da dönüp geldi. Hz. Hüseyin'in önünde durdu. Sa'd oğlu Ömer gönülsüz bir başbuğdu. Ancak makam düşkünlüğüyle böyle bir çirkin işte bulunuyordu. Hemen askerini yürüttü ve bir ok alıp attı, "Şahit olunuz. Önce ok atan benim" diyerek halkı şahit tuttu ve askeri ok atışmasına başlattı.

Ziyad'ın azatlılarından Yesar savaş alanına çıkıp er diledi. Umeyr Kelbî oğlu Abdullah ona karşı çıkıp onu öldürdü. Sonra Ziyad oğlu Ubeyduilah'ın azatlılarından Salim çıkıp Abdullah'a hamle etti. Abdullah onu da öldürdü. Fakat elini siper etmiş olduğundan onun da parmaklan kesilmişti. Hemen Abdullah'ın hanımı Ümmü Vehb eline bir sırık alıp kocasının yanma vardı, "Anam babam sana feda olsun. Fâtıma evlâdı uğrunda vuruş" dedi. Abdullah ona, "Sen geri dön" deyince, "Seninde beraber ölmedikçe dönmem" dediyse de Hz. Hüseyin'in emriyle geri döndü.

Düşman ordusunun sağ kol komutanı olan Haccac Zebidî oğlu Amr atlısıyla saldırınca, beri taraftan üzerlerine ok yağdırıldı. Kimi öldü kimi yaralandı. İçlerinden Havze'nin oğlu adında bir cahil herife şaşmaz mısm ki, "Ey Hüseyin! Seni cehennem ile müjdelerim" demesin mi! Hz. Hüseyin ona dönerek, "Sen yalancısın. Senin dediğin gibi değil. Belki ben çok acıyan, bağışlayıcı ve kendisine boyun eğilen Rabbi m in katına gidiyorum" dedikten sonra, "Ya Rabbi! Bu adamı cehenneme gönder." dedi.

Havze'nm oğlu öfkelendi. Kizgın ve sertçe atını sürdü. Atı ürküp düştü. Alçağın ayağı üzengide kaldı. At kaçıp onu sürükleyerek ve taştan taşa çarparak öldürdü.

Vail Hadramî oğlu Masruk, "Acaba Hüseyin'in başını ele geçirip de Ziyad'ın oğlundan bir rütbeye kavuşabilir miyim?" diye düşünüp dururken Hz. Hüseyin'in duası üzerine Havze'nin oğlunun nasıl eziyetli bir ölümle canını cehenneme ısmarlayıp gittiğini görünce, "Ben, bundan sonra Ehl-i Beyt'le vuruşmam" diyerek savuşup gitti.

Çarpışma kızışınca eşkiyalar tarafından Ma'kıl oğlu Yezid meydana çıkıp Hz. Hüseyin'in seçkin arkadaşlarından Hudayr oğlu Berir'e dönerek, "Ey Berir! Görüyor musun Rabbin sana ne yaptı?" deyince o da, "Rabbim hakkımda hayır ve senin hakkında şer yarattı" demesiyle Yezid ona, "Sen yalan söylüyorsun" deyince Berir, "Gel seninle iânetîeşeîim de sonra er meydanına çıkalım" dedi. O da- uygun görmekle hemen, "Yüce Allah yalancıya lanet etsin ve sapık yolda olanı yok etsin" diyerek lânetleştikten sonra vuruşmaya çıktılar. Önce Yezid bir hamle etti. Berir'e zarar veremedi. Sonra Berir bir kılıç vurdu. Yezid'in demir başlığını yardı, kılıcın ucu beynine işledi.

Sonra Berir'in üzerine Münkad Abdi oğlu Radi saldırınca kucak kucağa geldiler. Sonunda Berir, onu yıktı göğsüne oturdu. Fakat Cabir Ezdi oğlu Ka'b gelip Berir'i arkasından mızrakla vurdu ve kılıçla işini bitirdi. Allah rahmet etsin. Sonra Ka'b dönüp geri gelince hanımı karşılayarak, "Ey Ka'b! Sen Fâtıma'nın oğlunun düşmanlarına yardım ettin ve hafızların efendisi olan Berir'i öldürdün. Bundan sonra artık seninle hiçbir zaman konuşmam" dedi.

Sonra ensardan Karza oğlu Amr meydana çıkıp, Hz. Hüseyin'in uğrunda şehit oluncaya dek vuruştu. Kardeşi eşkiya tarafında bulunduğundan, "Ey Hüseyin, ey yalancı oğlu yalancı! Kardeşimi sapıttın, ölümüne sebep oldun" diye bağırınca Hz. Hüseyin de, "Yüce Allah senin kardeşine doğru yolu gösterdi. Sen ise sapıttın..." deyince o da, "Seni öldürmezsem Allah beni yok etsin" diyerek saldırdı. Hemen Hilâl oğlu Nâfi' karşı çıkıp o alçağı vurdu, yere düşürdü. Fakat arkadaşları yetişip kurtardı.

Yezid oğlu Hurr, Hz. Hüseyin uğrunda çok sert vuruşuyordu. Bu aralık Süfyan oğlu Yezid, onunla dövüşe çıkmıştı. Hurr, ona aman ve zaman vermeyerek vurup öldürdü. O sırada Hırris oğlu Müzahim meydana çıkıp er diledi. Onu da Hilâl oğlu Nâfi' karşılayıp öldürdü.

Küfe ordusu, Hz. Hüseyin'in askerine göre bire altmış kişi düşecek derecede, hatta daha fazla olduğundan Hz. Hüseyin'in üstün gelmesine maddeten ihtimal verilmezse de, başbuğ olan Sa'd oğlu Ömer, gönülsüz olarak bu memurluğu kabul etmiş olup, emrindeki komutanlar içinde de kalbinden Hz. Hüseyin'i tutanlar bulunduğu için, Hz. Hüseyin tarafında bulunan yiğitlerin er meydanında üstünlükleri Küfe büyüklerini ürküttü.

Bundan dolayı sağ kol komutanı olan Haccac oğlu Amr, "Ey insanlar! Biliyor musunuz kimlerle vuruşuyorsunuz? Pek az bir toplu-

lukla... Eğer birer taş atsanız onları yok edersiniz. Ey Kûfeliler! İnzibat ve itaat aitmda bulununuz. Dinden ayıiıp da iniama âsî olanların öldürülmesinde kararsızlığa .ve şüpheye düşmeyiniz..." deyince, Sa-d oğlu Ömer de, "Karar budur" diyerek topluca saldırmak üzere askeri teke tek vuruşmaktan alıkoydu.

Hz. Hüseyin onu işitince, "Ey Haccac oğlu Amr! Sen insanları benim aleyhime mi kışkırtıyorsun? Vallahi ruhlarınız alınırken «Sinden ayrılıp çıkan kimler olduğunu öğrenirsiniz" diye buyurdu. Amr ise öğüt kâr eder cinsten değildi. Hemen Fırat tarafından saldırdı ve Avsece oğlu Müslim ile vuruşarak onu yere düşürdükten sonra dönüp gitti. Müslim henüz ruhunu vermeden Hz. Hüseyin'in sol kol komutanı Müzahir oğlu Habib onun yanına gitti, "Senin düşmen bana pek dokundu. Seni cennetle müjdelerim. Eğer arkandan sana kavuşacağımı bilmesem isterdim ki, bana bir vasiyet edesin de ben de senin vasiyetini yerine getireyim..." deyince- Müslim, eliyle Hz. Hüseyin'e işaret ederek, "İşte bunun uğrunda can veresin, diye sana vasiyet ederim" dedi ve öldü. Allah rahmet etsin. Müslim'in şehit olması arkadaşlarının pek gücüne gitmişti. Fakat o da .kendini ucuz satmayıp nice yararlıklar göstererek nice eşkiyayı yaralamış ve öldürmüştü.

Müslim, ölünce cariyesi, "Vahhh ey Avsece'nin oğlu!.." diye feryad edince Amr'ın adamları da, "Müslim'i öldürdün" diye bağırmakla düşmanın piyade komutam olan Rabî oğlu Şit işitip, "Allah belânızı versin. Sîz kendi ellerinizle kendinizi yok ediyorsunuz. Müslim gibi bir merdin öldürülmesiyle mi övünüyorsunuz? Vallahi ben Azerbaycan savaşında onun altı kâfiri öldürdüğünü gördüm. Öyle bir adamın ölümüyle övünülür mü?" dedi ve pek çok üzüldü.

Çünkü bu Rabî'nin oğlu, kendi kız kardeşlerinden ayrılamayıp yerini korumâktaysa da, önce ve sonra bu savaşı çirkin görüyordu. Hattâ, "Yüce Allah bu şehir halkına asla hayır vermez. Şaşmaz misiniz ki, bizler Hz. Alî ve oğullarıyla birlikte olarak, beş sene Ebu Süfyan oğullarıyla savaştık, sonra bu oğlunun aleyhine kalktık ki, o şimdi yeryüzündeki insanların en hayıiısıdır. Biz şimdi Muaviye oğulları ve zina yapan Sümeyye'nin oğlu ile beraber onunla vuruşuyoruz. Bu ne büyük sapıklıktır" derdi.

O sırada sol kol komutam Şimr de sert bir saldırıda bulundu. Hz. Hüseyin'in kelle koltukta yiğitleri de, pek mertçe karşı koyup çarpıştılar. Hele atlıları otuziki askerden oluştuğu hâlde, kaplan gibi her ne yana saldırniarsa Küfe atlılarını yarıp dağıtıyorlardı. İşte o sırada Ümeyr oğlu Abdullah son derece yiğitlik edip, düşmanın belli başlılarından ikisini öldürmüş ve pek çoklarım vurup yer € düşürmüştü. Sonunda kendisi de şehitlik rütbesine kavuşmuştur.

Küfe atlısının komutanı Kays oğlu Urvg başbuğları Sa'd oğlu Ömer'e haber gönderip, "Görmüyor musun bu azıcık atlıdan, süvarimiz neler çekiyor?" diyerek piyade komutanı Rabî oğlu Şit'e, "Sen git" dedi. Şit ise bu-çarpışmadan nefret ettiği için, "Benden başka

asanı 'bulamıyor musun?" diyerek özür ileri sürdüğünden, Ömer de ondan vazgeçti. Beşyüz okçuyla Nümeyr oğlu Husayn'ı gönderdi.

Okçuların gelip Hz. Hüseyin'in atlıları üzerine ok yağdırmakla, onlar da atlarından inip yaya olarak savunmak zorunda kaldılar. İşte o «ırada Yezid oğlu Hurr pek mertçe vuruşmuştur.

Hz. - Hüseyin, çadırları sıklaştırıp birbirine bağlamış olduğundan, düşmanlar yaınız cepheden salanabiliyordu ve kendi askerleri, Hüseyin'in topluluğunun kat kat fazlasıyken onları her taraftan kuşatamıyoıiardı. Bundan dolayı sağ ve soldan çadırları açmak üzere Sa'd oğlu.Ömer, birçok adamlar gönderdi. Onlar çadırları açmak ve bulduklarını yağmalamakla uğraşırken Hüseyin'in topluluğundan da üçer beşer kişi çadırların aralarına girip o herifleri birer birer öldürüyorlardı.

Onun üzerine Ömer'in emriyle çadırlar ateşe verildi. Fakat düşmanın umduğu olmadı. Çünkü sağdan soldan çadırlar yanmaya başlayınca ateşten bir istihkâm sekime girip, düşmanların saldırılarına engel olau. Fakat o çadırlarda bulunan kadın ve çocuklar açıkta kaldı. O zaman ümeyr oğlu Abdullah'ın cenazesi meydanda yatıyordu. Hanımı Ümmü Vehb çadırından çıktığı gibi, onun başı ucuna geçip yüzünden tozları siler ve "Afiyet oisun cennete eriştin" derdi. Alçak Şimr onu görüp kızdı. Hemen kölesine emretti. O da zavallı kadının başına bir sopa vurup öldürdü. O da kocasının yanma serilip kaldı. Allah rahmet etsin.

Kâfirlerin kadın ve çocuklarına bile saldırmak, dince yasak ve akîlca kötü bilinirken, bir Müslüman kadın hakkında bu çirkin işlemin uygun görülmesi, alçağın ne kadar kalbi kararmış ve ne derece gözü kızmış olduğuna yeter bir delildir. Şimr bu ettiği vahşilikle yetinmeyip bir kısım askerle Hz. Hüseyin'in büyük çadırına yaklaştı, "Ateş getiriniz, bu evi içindekilerle beraber yakayım" dedi. İçindeki kadın, ve çocuklar çığlıklar koparak dışarı uğradılar. Hz. Hüseyin işitip Şimr'e, "Aliah seni ateşle yaksın" "diye bağırdı. '

"Düşman reislerinden Müslim oğlu Hamîd, Şimr'e dönerek, "Bu hareketin pek çirkindir. Ateşle cezalandırmak Allah'a özgüdür. Sen Allah'ın cezasıyla mı ceza vereceksin. Kadın ve çocukları öldürecek misin? Senin komutanın da buna razı olmaz" dedi. Şimr onu dinlemedi. Fakat Rabî oğlu Şit gelip ona engel olunca alçak adam, bir süre için de olsa cehennem olup gitti.

Öğle zamanıydı. Ebu Semame Saidî, "Ey Hüseyin! Canım sana feda olsun. Düşmanlar sana yaklaştı. Vallahi ben senin uğrunda ölmedikçe sen öldürülmezsim Fakat bu namazı da senin arkanda kılıp da Rabbime öyle kavuşmak isterim" deyince Hz. Hüseyin başını kaldırdı, "Namazı hatırlattın. Allah seni, Allah'ı anan namaz kılıcılardan eylesin. Evet, namaz vakti olmuş. Onlardan sorunuz. Namaz kılıncaya dek savaşa ara verirler mi?" dedi.

Düşmandan savaşa ara verilme istenilince Nümeyr oğlu Husayn, "Sizin namazınız kabul edilmez." deyince, Hz. Hüseyin'in sol kol ko-

mutanı Müzahir oğlu Habib, "Resûluliah'ın soyunun namazı kabul edilmez de senin namazın mı kabul olur eşek herif!" dedi. Husayn onun üzerine hamle etti. Habîb kılıçla onun kısrağının başına vurdu. Kısrak şahlandı. Husayn yere düştü. Fakat arkadaşları onu kurtardı. Habîb sertçe vuruşmaya başladı ve Temimoğullarmdan birini öldürdü. Hemen Temîmliler üşüşerek Habîb'i şehit ettiler. Allah rahmet etsin. Hz. Hüseyin buna pek çok üzüldü.

Hz. Hüseyin'in sağ kol komutanı Kayn oğlu Züheyr ve Yezid oğlu Hurr pek sert vuruştular. Birisi düşmanın saflarını deler, içlerine dalar, öteki onu kurtarırdı. Bir süre bu şekilde çarpıştılar, sonunda düşmanın piyadeleri saldırarak Hurr'u şehit ettiler. Allah rahmet etsin. Bu sırada Ebu Semame Saidî de düşman tarafında bulunan bir amcası oğlunu öldürmüştür.

Sonra düşman namaza durmakla Hz. Hüseyin de Salât-ı Havf yani Korku Namazı kıldı. Namazdan sonra vuruşma pek sertleşti. Düşman Hz. Hüseyin'in yanına kadar geldi. Kayn oğlu Züheyr pek sert vuruşarak şehit oldu.

Hilâl Beceti oğlu Nafî zehirli okların üstüne ismini yazar ve düşmanlara atardı. Bu şekilde içlerinden onikisini öldürdü ve nicesini yaraladı. Sonunda iki kolunu vurup kırdılar ve onu tutsak ettiler. Şimr. onu alıp Ömer'in yanma götürdü. Nafî'nin yüzünden kan akarak Ömer'in yanına varınca, "Sizden yaraladığım kişilerden bana oniki kişi öldürdüm. Eğer bir kolum sağ olsaydı. Siz beni esir edemezdiniz" dedi ve Şimr onu öldürmek için kılıcını sıyırırken, "Sen eğer Müslümanlardan olaydın bizim kanlarımızla Allah'ın katma çıkmak sana güç gelirdi. Elhamdülillah ki, yüce Allah bizim ölümümüzü insanların en kötüleri eline bırakmıştır" deyince Şimr onu öldürdü. Nafî'e rahmet, Şimr'e lanet...

Sonra Şimr şiddetle saldırdı. Hz. Hüseyin'in arkadaşlan gördüler ki, eşkiya çoğaldı. Artık Hz. Hüseyin'i ve kendilerini koruyamayacaklar. Hemen onun önünde ölmek üzere birbiriyle ölüm yarışına giriştiler.

Önce Urvetü'l-Gıfari'nin iki oğlu gelip Hz. Hüseyin'in önünde vuruşmaya başladılar. Es'ad Şibami oğlu Hanzale gelip Hz. Hüseyin'e selâm verdi ve ileri geçip savaşa girdi. Yine Cabiroğullarmdan iki amca oğulları gelip Hz. Hüseyin'e veda ettiler ve savaşa kalktılar. İşte bunlar hep şehit oluncaya dek vuruştular. Allah onlara rahmet etsin.

Sonra Ebu Şebib oğlu Abis ile kölesi Şevzeb gelip Hz. Hüseyin'e selâm verdiler ve ileri geçip savaşa girdiler. Şevzeb şehit olunca Abis, er meydanına çıkıp er diledi. Kimse karşı çıkamadı. Sa'd oğlu Ömer, "Onu taşa tutunuz" diye emretti. Her taraftan üzerine taş atmaya başladılar. O da zırhını ve demir başlığını attı ve bir hamle edip düşmanı birbirine kattı ve onları bozup darmadağınık etti. Düşman dönüp yığınla üzerine saldırarak onu da şehit ettiler. Allah rahmet etsin.

Abdullah Meşrefî oğlu Dahhâk, Hz. Hüseyin'in yanma geldi, "Ey Resûlüllah'ın oğlu! Bilirsin ki, senin yanında vuruşan oldukça ben de vuruşurum, diye söz vermiştim. Vuruşan kalmaymca bana dönmek helâldir" deyince Hz. Hüseyin, "Doğrudur. Hakkın var. Ama nasıl çıkıp kurtulabilirsin?" dedi ve "Bahtına" diye izin verdi. O da Allah'ın korumasıyla savuşup kurtuldu.

Hz. Hüseyin'in atlıları hayvanlarının sinirlerini kesip de yaya olduklarında Dahhâk kendi kısrağını sağlam olarak küçük bir çadırda saklamıştı. O, âna kadar yaya olarak vuruşmuştu. Bu kere Hz. Hüseyin'den izin alır almaz, gidip kısrağını aldı ve binip düşman üzerine atılarak içlerine girdi. Saflarını yardı, öte tarafa geçti. On onbeş kişi arkasına düştü. Tutamadılar, Dahhâk kaçıp ellerinden kurtuldu. Selâmet buldu.

Ebu Şahşai Kindi diye bilinen Ziyad oğlu Yezid ki, Kûfe'den Sa'd oğlu Ömer'le birlikte çıkmıştı. Hz. Hüseyin'in teklifleri reddolundukta da Ömer'in yanından ayrılıp Hz. Hüseyin'in askerine katılarak vuruşmaktaydı. Hz. Hüseyin'in yanma gelip önünde diz çöktü. Beşyüz ok attı. Beşi bile boşa gitmedi. Her atışında Hz. Hüseyin ona hayırla dua ederdi. Sonunda o da Hüseyin'in önünde şehitlik rütbesine kavuşmuştur (r.a.).

Önceden yaralanmış olup da, çadırların önünde yatanlar da düşman oraya gelince, hep birden kalkıp çarpışarak hepsi bir yerde şehit edildiler. O gün Ehl-i Beyt'ten önce şehit olan Hz. Hüseyin'in oğlu "Ali Ekber idi. Arslan gibi düşmanla çarpışarak şehitlik derecesine erişmiştir.

Sonra Hz. Hüseyin'in Abdullah adlı oğlu ve kardeşi Hasan'm (r. a.) Ebu Bekir ve Kasım isimli oğulları ve baba bir kardeşleri, yani Hz. Ali'nin Abbas, Ca'fer, Abdullah, Osman, Muhammed ve Ebu Bekir adlı oğulları ve amca oğulları, yani Ebu Talip oğlu Ca'fer oğlu Abdullah'ın iki oğlu Avn ile Muhammed ve Ebu Talip oğlu Akıyl'ın oğulları Ca'fer, Abdurrahman ve Abdullah ve Akıyl oğlu Müslim'in oğlu Abdullah ve Akıyl oğlu Ebu Saîd'in oğlu Muhammed mertçe dövüşerek hepsi şehit olmuşlardır.

Hz. Hüseyin bir süre meydanda durdu. Düşmanlardan her kim yanına gelse öldürülmesi büyük günah olduğundan, vurmaya cesaret edemeyip döner giderdi. O sırada Hz. Hüseyin'in henüz çocuk yaştaki oğlu Ali Asgar yanında otururken bir ok gelip, dokunmakla zavallı çocuğu şehit etti. Babası pek çok üzülüp, eşkiya aleyhine dua ederek ağladı. Susuzluk iyice kendini belli edince, Hz. Hüseyin su içmek üzere Fırat'a yönelip yaklaşınca düşman tarafından bir ok gelip, mübarek ağzına dokundu. Eliyle ağzından kanları silerek yine o eşkiyalarm aleyhine dua etti.

Sonra Şimr, bir askerî birlikle gelip Hz. Hüseyin'le harem çadırları arasında yerini aldı. Hz. Hüseyin, "Yazık sizlere, dininiz yoksa, ceza gününden korkmazsanız hiç olmazsa soy sop sahibi hür adamlar olunuz. Benim mallarımı ve çoluk çocuğumu azgın ve cahil adamla-

nrtızdan koruyunuz" deyince, "Öyle olsun ey Fatıma'nm oğlu!" dediler. Şimr ise' Hz. Hüseyin'in çevresini sarmış olan alçakları onun aleyhine kışkırtmaktaydı.

Hz. Hüseyin de kükremiş arsian gibi sağa sola hücum ettikçe eşkiyaiar keçi sürüleri gibi açıııp dağılıyorlarcu. İşte o sırada Hz. Hüseyin ..n kız kardeşi Zeynep (r.a.) çıktı. Oraya yaklaşmış olan Sa'd oğlu Ömer'e dönerek," "Ey Ömer! Senin gözünün önünde Falıma oğiu Hüseyin öldürülecek mi?" aeyince Ömer, iki gözlerinin yaşları yanaklarına ve sakalına damlamaya başladığı halde yüzünü öte yana çevirdi. . .

Hz. Hüseyin ise, "Beni öldürmek için mi toplandınız. Bundan sonra Allah size kurtuluş ve. mutluluk vermez. Yüce Allah hayal ve hatılınıza gelmedik biçimlerle sizden benim öcümü alır. Allah'ın çok acı işkencelerine uğrarsınız" diyerek meydanda dolaşıyordu. Epey zaman böyle meydanda kaldı. Asker eğer istese onu öldürürlerdi. Fakat birisi bile bu cinayeti işlemeye cesaret edemiyordu. Bu büyük günaha başkası girsin diye bakınıp duruyorlardı.

Sonunda lanet olası Şimr topluluğa dönerek, "Allah belânızı versin. Ne bakıyorsunuz, niçin bu adamı öldürmüyorsunuz?" diye bağırdı. Bunun üzerine her yandan eşkiya üşüştüler. Temimli Şerik oğlu Zür'a Hz. Hüseyin'in sol eline ve başka bir alçak da sol omuzuna kılıçla vurdu. Hz. Hüseyin düşüp kalkarken Enes Nahaî oğlu Sinan mızrakla vurup yere düşürdü. Ve Yezid Asbahî oğlu Havli'ye "Başını kes" dedi. Havli bu cinayeti işleyeceği sırada eline titreme geldi. Hemen Sinan inip mübarek başını bedeninden ayırarak Havli'ye verdi.

Sinan, Ka'b oğlu Bahr, Eş'as oğlu Kays ve Esved Ezdi kutlu şehidin elbise ve silâhlarını paylaştılar. Öteki eşkıyalar da çadırlara saldırarak döşeme ve elbise ve develerini ve diğer eşyalarını hatta kadınların üzerlerindeki eşyayı bile yağmaladılar.

Hz. Hüseyin o vakit ellibeş yaşındaydı. Mübarek bedeninde görülen nice ok yaralarından başka otuzüç mızrak yarası ve otuzdörc darbe eseri bulundu (r.a.).

Muta' oğiu Süveyd ki, ağır yaralı olduğu halde düşüp ölüler arasında kalmıştı. Eşkıyanın "Hüseyin öldürüldü" dediklerini işitince sıçrayıp yanında kalmış olan bir bıçağıyla epeyce vuruştuktan sonra şehit olmuştur. İşte Hz. Hüseyin'in arkadaşlarından en sonra öldürülen budur. Allah rahmet etsin.

Hz. Hüseyin'in, Ali adında üç oğlu vardı. Ali Ekber ve Ali Asgar yukarda geçtiği gibi savaş sırasında şehit oldular. Ali Evsat, Zeyne'l-Âbidîn diye bilinir. O zaman yirmi bu kadar yaşında bir yiğitti. Fakat hasta olduğu için savaşa giremeyip harem çadırında yatıyordu. Eşkiya onun yanma geldiklerinde Şimr onun da öldürülmesini emretti. Fakat Müslim oğlu Hamîd ona engel oldu. Sa'd oğlu Ömer gelip, "Bu kadınların çadırına kimse girmesin ve bu hasta çocuğa saldırılma-: n ve bunların her nesi alınmışsa geri verilsin" diye emrettiyse de hiçbir şey geri verilmedi. *~

•Hz, Hüseyin'in Hasan ve Ömer adında iki oğlu vardı. Fakat pek küçük idiler.- Bunun için eşkıya onlara da ilişmedi. Hüseyin'in katili olan Sinan'a öteki eşkiya, "Sen Ali'nin ve ResûTün kışı olan Fatuna'-nuı oğlunu öldürdün. Aralım en büyüğünü öldürdün ki, bu kavmin ellerinden hükümeti alacaktı. Sen bunların Emîrine git, mükâfatını iste. Bütün mallarım sana verseler azdır" dediler.

Sinan da pek atak, zihni karışık bir şair olduğundan, derhal Sa'd oğlu Ömer'in çadırına gidip kapısı önünde durdu. "Bana gümüşten pek ağır üzengi yaptır ve altınla yaldızlat. Ben pek ulu bir kişiyi öldürdüm. Halkın ana ve baba yönünden en hayırlısını öldürdüm. İnsanların soy sopca en hayırlısını öldürdüm" mânâsında şiirler söyledi.

Sa'd oğlu Ömer, "Şu deliyi içeri getiriniz" dedi ve, "Ey deli ve bayağı adam! Niçin böyle sözler söylüyorsun! Ziyad'ın oğlu duyarsa senin boynunu vurur" diyerek onu sopayla döğdü.

Hz. Hüseyin'in beraberindekilerden şehit olanlar yetmiş iki kişiydi. Sa'd oğlu Ömer'in askerinden ise yaralılardan başka ölenler seksen kişiydi. Sa'd oğlu Ömer şehitlerin başlarını Yezid oğlu Havli ve Müslim Ezdi oğlu Hamîd ile Ziyad'ın oğluna gönderdi.

Havli geç vakit Kûfe'ye varınca hükümet konağını kapalı bulduğundan kendi evine gitti ve Hz. Hüseyin'in başını bir kova altına koydu ve döşeğine girdi ve karısına dedi ki: "Sana dünya değer bir servet getirdim. İşte Hüseyin'in başı avhmıuzdadır". Karısı, "Vah. sana yazıklar olsun. Halk aiün, gümüş getirdi. Sen Eesûl-i Ekrem'in oğlunun başını getirmişsin. Vallahi bundan sonra seninle bir yastığa baş koymam" dedi ve yatağından kalkıp dışarı çıktı.

Bu kadından rivayet edilmiştir. Demiş ki: "Dışarı çıkınca bu kovaya gözümü dikip durdum. Üzerine nardan bir direk inmişti ve etrafında beyaz bir kuş dolaşıyordu."

Sabah olunca Hz. Hüseyin'in başı Ziyad oğlu Ubeydullah'm divanına getirildi. Şimr, Eş'as oğlu Kays, Haccac oğlu Amr ve Kays oğlu Urve oradaydılar. Öteki Kerbelâ şehitlerinin başları da onun önüne getirildi.

Ziyad'ın oğlu bir deynekle Hz. Hüseyin'in dudakları arasına dokunup duruyordu. Erkam oğlu Zeyd (r.a.) hemen, "Değneği kaldır. Vallahi ben Resûlüllah'ın (s.a.v.) dudaklarını bu - dudakları öperken gördüm" diyerek ağlamaya başlayınca Ziyad'ın oğlu, "Allah senin iki gözünü ağlatsın. Eğer bunamış bir yaşlı adam olmasan senin boynunu vururdum." dedi. Zeyd hemen, "Ey bundan sonra kul olacak oîan Arap toplumu! Siz Fatıma'nm oğlunu öldürdünüz, Mercane'nln oğlunu (yani Ziyad'ın oğlunu) üzeridize Emir ettiniz. O sizin en hayırlılarınızı öldürür, en kötülerinizi kendisine kul eder. Siz bu alçaklıklara razı oldunuz, alçaklığa razı olanlar bizden ırak olsun" diyerek çıkıp gitti,

Sa'd oğlu Ömer iki gün Kerbelâ'da kaldıktan sonra Kûfe'ye geldi ve Hz. Hüseyin'in kızlarını ve kız kardeşlerini ve onlarla beraber bulunan çoluk çocuğu birlikte getirdi ve gelirken Kerbelâ şehitlerinin ce-

nazeleri yanından geçirdi. Kadınlar onları görünce ağladılar ve bağırıp çağrıştılar. Hz. Hüseyin'in kız kardeşi Fatıma kızı Zeynep, "Ey Muhammed ahh! Sana gökteki melekler salât ve selâm getirsin. İşte Hüseyin kanlara batmış, âzası kesilmiş, kızları tutsak, zürriyetin öldürülmüş" diyerek ağladı ve dostu düşmanı ağlattı.

Kûfe'ye gelip de onları Ziyad'ın oğlunun önüne getirdiklerinde Hz. Zeynep, en basit ve bayağı elbisesini giyip, tanınmaz bir kıyafete girmiş ve cariyeleri çevresini sarmıştı. Ziyad'ın oğlu, "Bu oturan kimdir?" diye üç kere sordu. Zeynep bir şey söylemedi. Fakat cariyelerinden biri, "Fatıma kızı Zeynep" diye cevap verdi. Ziyad'ın oğlu, "Sizi maskara yapan ve masallarınızı yalana çıkaran Allah'a hamd olsun" dedi. Hz. Zeyneb de, "Allah'a hamd ederim ki, bize Muhammed ile ikram eyledi ve bizi tertemiz kıldı. Yoksa senin dediğin gibi değildir. Günah işleyen bayağı ve kötülük işleyen yalancıdır" dedi.

Sonra Ziyad'ın oğlu hasta olan Zeyne'l-Âbidîn Hazretleri'ne bakıp, "Adın nedir?" diye sordu. O da, "Ali" diye cevap verdi. Ziyad'ın oğlu, "Hüseyin'in oğiu Ali'yi Allah öldürmedi mi?" dedi. Zeyne'l-Âbidîn de, "Ali adında başka bir kardeşim vardı. Halk onu öldürdü" deyince, Ziyad'ın oğlu, "Onu Allah öldürdü" deyince Zeyne'l-Âbidîn sustu ve Ziyadin oğlu, "Niçin söylemiyorsun?" diye sorunca, "Canlan, öldükleri zaman Allah alır" anlamına gelen âyeti okudu. Buna göre ölenlerin ruhlarını alan yüce Allah'tır. Ama öldürenler büyük cezayı hak ederler, demek olacağından Zeyne'l-Âbidînin bu cevabından Ziyadin oğlunun canı sıkılmakla, "Vallahi sen de onlardansın" diyerek onun da öldürülmesini emredince, Hz. Zeyneb, feryad etti ve, "Ey Ubeydullah! Eğer mü'min isen onu öldürdüğün takdirde beni de öldür" dedi. Zeyne'l-Âbidîn de, "Ey Ubeydullah! Eğer Peygamber soyuna bağlılığın varsa beni öldürdüğün zaman kadınlara Allah'tan korkan bir adam yanlarına kat ki, Müslümanca onları koruyarak yerlerine ulaştıra..." diyerek vasiyet edercesine öğütte bulundu. Ziyadin oğlu, bir süre hayretle baktı ve onu öldürmekten cayıp bıraktı ve. "Herkes camiye gelsin" diye ilân ettirdi.

Halk camiye toplandı. Ziyadin oğlu, minbere çıkıp, "Allah'a hamd ederim ki, hakkı ortaya çıkardı ve Mü'minlerin Emîri Yezid'e ve yandaşlarına yardım etti ve yalancının oğlu yalancı Ali oğlu Hüseyin'i ve onu tutanları öldürdü" dedi.

Afif Ezdî oğlu Abdullah, Hz. Ali'yle beraber olarak bir gözü Deve gününde ve öteki gözü Sıffiyn'de gitmekle, iki gözü görmez olduğu hâlde gündüzleri geceye kadar camide ibadetle uğraşır, sonra evine dönerdi. Ziyadin oğlunun bu saçma sapan sözlerini işitince hemen yerinden sıçradı, "Ey Mercane'nin oğlu! Yalancı oğlu yalancı baban ile sensin. Peygamber oğullarını öldürüp de doğruların sözünü söylüyorsun" deyince Ziyadin oğlu, hemen onu cami içinde astırdı.

Ziyadin oğlu böylece halkın gözünü korkutmaktaysa da Hz. Hüseyin'in öldürülmesi Müslümanların gözünde pek büyük bir cinayet olduğundan, işin sonunu da düşünövordu. Bundan dolayı Sa'd oğlu

Ömer, Kerbelâ'dan dönünce Ziyad'ın oğlu, "Ey Ömer! Hüseyin'in öldürülmesi için sana yazmış olduğum mektubu geri ver" deyince, "Ben, onun hükümlerini yerine getirdim. Mektubu da yitirdim" dedi. Ziyad'ın oğlu, "Mutlaka bulup getireceksin" diye sıkıştırınca Ömer de, "Vallahi özür dilemek için, yaşlı Kureyşlilere okumak üzere saklandı. Vallahi ben sana Hüseyin hakkında bir öğütte bulundum ki, eğer Ebu Vakkas oğlu Sa'd'a etseydim babalık hakkını yerine getirmiş olurdum" deyince, Ubeydullah'm kardeşi Ziyad oğlu Osman, "Ömer doğru söyledi. Vallahi keşke kıyamet gününe kadar Ziyadoğullarınm burunlarında birer halka olaydı da tek Hüseyin öldürülmeseydi" dedi. Ubeydullah da bunu red ve inkâr edemedi.

Ziyad oğlu Ubeydullah'm anası Mercane de ona dönerek, "Ey alçak! Peygamber oğlunu öldürdün. Sonsuz olarak cennet yüzü görmeyeceksin" dedi. Ziyad'ın oğlunun o kadar gözü kızmış ve kalbi kararmıştı ki, kendisini hiçbir söz etkilemiyordu. Sonra Ziyad'ın oğlu Hz. Hüseyin'in mübarek başını ve öteki Kerbelâ şehitlerinin kutlu başlarını, kadın ve çocukları Şam'a gönderdi. Zeyne'l-Âbidîn de onlarla beraber idi. Ancak ellerine kelepçe ve boynuna zincir vurdurdu.

Şam'a vardıklarında Kays oğlu Züheyr, Yezid'in yanma girdi, müjde verdi, Kerbelâ olayının her yönüyle oluş tarzını anlattı. Yezid'in gözleri yaşla doldu. "Allah, Sümeyye'nin oğluna lanet etsin" dedi. Hz. Hüseyin'e rahmet okudu, "Bana gelseydi onu affederdim" dedi ve Züheyr'e bir şey vermedi.

Rivayet edilmiştir ki: Hz. Hüseyin'in mübarek başını Yezid'in önüne koyarak olup biteni anlattıkları zaman Küzeyr oğlu Amir'in kızı olup Yezid'in nikâhı altında bulunan Hind bu sözleri işitince çarşafa bürünüp çıktı, "Ey Mü'minlerin Emîri! Resûlüllah'ın (s.a.v.) kızı Fatıma'nın oğlu olan Hüseyin'in başı mı?" deyince, "Evet odur. Resûlüllah'ın kızının oğluna yas tut. Allah belâsını versin Ziyad'ın oğlu, acele edip onu öldürdü" dedi.

Sonra Yezid, izin verip de halk içeri girince, Hz. Hüseyin'in mübarek başı önünde idi. Elindeki deyneği Hz. Hüseyin'in ağzına koyup oynuyordu. Ebu Berze Eslemî (r.a.), "Deyneği Hüseyin'in ağzına koyup eğleniyor musun? Çok kere görmüşüm ki, Resûlullah (s.a.v.) bu ağza azar azar su içiriyordu. Ey Yezid! Kıyamet günü toplanılacak yere gelirsiniz, senin bağışlanmanı isteyecek olan Ziyad'ın oğludur, bunun bağışlatıcısı ise Muhammed'dir (s.a.v.)" deyip kalktı ve çıkıp gitti. Yezid dedi ki, "Bilir misiniz, bu neden oldu? Bu saygı değer adam benim babam Ali, onun babasından hayırlıdır ve anam Fatıma, onun anasından hayırlıdır ve dedem Resûlullah onun dedesinden hayırlıdır, ben de ondan hayırlıyım ve halifeliğe ondan daha uygunum dedi. Onun babasıyla benim babam işi hakemlere bıraktılar. Hangisinin kazandığı biliniyor. Allah için anası (Resûlullah kızı Fatıma) benim anamdan hayırlıdır. Dedesine gelince Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse Resûlullah'a kimseyi eşit tutamaz. Fakat Hüseyin fıkıh ve içtihadı dolayısiyle söyledi ve 'De ki: Allahım sen mül-

kan malikisin ve mülkü dilediğine verirsin' anlamına gelen âyeti aklına getirmedi." ,

Sonra kadınlar, Zeyne'l-Âbidîn ile birlikte Yezid'in divanına getirilince Hz. Hüseyin'in mübarek başı Yezid'in önündeydi. Kadımar onu görünce bağırıp çağrıştılar. Yezid'in kadınları ve Muaviye'nin kızları da feryadı kopaıunar. hz. Hüseyin'in kızı Fatıma, "üy xezid! ite-sûluliahin kızları tutsak mîdiı'V" deyince Yezid, "Ey kardeşimin kızı! Ben bunu islemezdim" dedi. Sonra kadınlar, Yezid'in harem dairesine alındılar. Bütün saray halkı olan kadınlar gelip onlara başsağlığı dilediler ve onlarla beraber yas tuttular ve neleri alınmışsa sordular, kayıplarını kat kat verdiler. Bundan dolayı Hz. Hüseyin'in kızı Sükeyne, "Muaviye oğiu Yezîd'den hayırlı bir., kâfir görmedim" derdi. Sonra Yezid, Eeyne'l-Âbidîn'in demirlerini çözdürdü. Onu yanma getirdi ve onu ve kadınlarını hareminde ayrıca bir daireye kondurdu. Akşam sabah sofrasına çağırtırdı.

Kuleliler, Hz. Hüseyin'in başını Şam mescidine getirdiklerinde Hakem oğlu Mervan gelip sordu. Olup bitenleri anlattıklarında hemen dönüp gitti. Sonra kardeşi Hakem oğlu Yahya gelip sordu. Ona da' aynı şekilde anlattıkları zaman, "Siz, kıyamet günü Resûluliah'ın (s.a. v.) huzuruna girmekten yoksunsunuz. Ben bundan sonra sizinle beraber bir işte bulunmam" dedi ve onlardan ayrıldı. Sonra Yezid'in yanma girdikleri zaman Hakem oğlu Yahya, Kerbelâ olayından dolayı üzüntüsünü ve Sümeyye'nin oğlunu kötüleyici şiirler söyledi. Yezid onun göğsüne vurup "Sus!" dedi.

Diğer bazı şairler ise Hz. Hüseyin hakkında etkili ağıtlar söylemeye ve Müslümanların gönüllerini yaralamaya başladılar.

Yezid, Ehl-i Beytin yol ihtiyaçlarını hazırladı. Yanlarına asker de katarak onları Medine'ye gönderdi ve Zeyne'l-Âbidîn iie vedalaşırken "Yüce Allah, Mercane'nin oğluna lanet etsin. Vallahi ben olsam babanın her türlü teklifini kabul ederdim. Fakat kader böyleymiş ne çâre... Her ne ihtiyacın varsa bana yaz. Yerine getirilecektir" dedi.

Ziyad oğiu Ubeydullah, Kerbelâ olayının arkasından Medine'ye müjde göndermişti. Müjdeci Medine'ye varınca durumu Saîd oğlu Amr'a bildirdi. O da tellâllar aracılığıyla olayı ilân ettirdi. Haşimoğullarınm kadınları, feryadı kopardılar, Medine'de sanki kıyamet koptu. Ebu Talip oğlu Akıylin kızı pek etkili beyitler söyledi, halkın kaiblerini kan ağlattı ve gözlerinden sel gibi yaş akıttı. Saîd oğlu Amr duyup geldi. "Bu da Osman'ın öldürülme faciası gibi bir olaydır" dedi. Müslümanlar ise bu faciadan dolayı son derece üzüldüler. Ümeyyeoğullarından nefret eder oldular.

Rivayet edilir ki: Yezid, bu Kerbelâ olayından dolayı Müslümanların kalblerinin pek çok üzgün olduğunu görünce, "Allah, o Mercane'nin oğluna lanet etsin. Hüseyin'in tekliflerini kabul etmeyerek onu öldürdü. Ve onun öldürülmesiyle halkı bana gücendirdi, insanların kalblerinde benim için düşmanlık tohumu ektirdi. İyi kötü herkes

Hüseyin'in öldürülmesini büyülterek bana içten düşmanlık besler oldular" dermiş.

»azı Ölümler

Bu acıklı olaylar arasında Bedir'de bulunanlardan Ittîk oğlu Cabir ve ashabdan Amr Eşlemi oğlu Hamza (r.a.) ikisi de yetmişbirer yaşında öteki dünyaya göçmüşlerdir.

Ashabdan ve Küfe ileri gelenlerinden Arîata oğlu Halid (r.a.) da bu sene ölmüştür.

Yine o sırada Rıdvan biatında bulunanlardan Amr Müzeni oğiu Aiz ve ashabdan ünlü Hurşe oğlu Kays ve Uhud'da bulunanlardan ensardan Ebu Hayseme ve Bedir'de bulunmuş olan ensardan Malik oğlu Utban (r.a.) öbür dünyaya göçmüşlerdir.

Zübeyr'in Oğlu

Hz. Hüseyin'in şehit edilişi ve Peygamber soyu hakkında Ümeyyeoğullarmın hatırlara gelmedik şekilde ihaneti üzerine islâm kamuoyu o kadar üzüldü ki, Emeviye Devleti temelinden sarsıldı.

Mekke'de Zübeyr oğlu Abdullah, halka-çok güzel ve etkili bir ıiutbe okudu. Hz. Hüseyin'in öldürülmesinin ne derece büyük bir cinayet olduğunu söyledi ve Kûfeliler i yerdi ve ayıpladı. Yemame'de de Amir Hanefî oğlu Necdet, Ümeyyeoğulları aleyhine ayaklandı.

Mekkeliler Zübeyr'in oğluna, "Meydana çık, halktan biat al. Çünkü Hüseyin'den sonra sana engel olup zorluk çıkaracak kimse yoktur" dediler. Zübeyr'in oğlu ise gizli biat alıp, "Acele etmeyiniz" derdi. Çünkü Mekke Emîri, Saîd oğlu Amr onun hakkında pek kinli ve sert olduğu hâlde, yumuşaklıkla ve güler yüzle muamele ederdi.

Muaviye oğlu Yezid, Zübeyr oğlu Abdullah'ın Mekke'de birçok halkı kendi tarafına çektiğini haber alınca, onu zincire vurduimak üzere yemin etmiş ve gümüş bir zincirle özel kişiler göndermiş olduğundan Zübeyr'in oğlu da Yezid'in adamlarından sakınıp ihtiyatlı hareket ederdi.

Arafat'ta Velid vakfeden sonra hareket edince hacılar da ona uydularsa da, Zübeyr'in oğlu kendi adamlarıyla beraber ayrıca durup sonra hareket etti. Amir oğlu Ca'de de onu takip **etti. Fakat Ca'de,. Zübeyr'in oğluna gelip gider olduğundan halk onun da yakında Zübeyr'e biat edeceğini ümit ederdi.**

O sırada Ebu Süfyan oğlu Utbe oğlu Velid ile öteki bazı Emevî emirleri, "Saîd oğiu Amr istese Zübeyr'in oğlunu' tutup sana gönderirdi" **diyerek onu Yezid'e çekiştirmekle Yezid, hemen bu altmışbir senesi sonlarında Amr'ı görevden alarak Hicaz valiliğini Utbe oğlu Velid'e verdi.**

Utbe oğlu Velid, Hicaz bölgesine vali olunca, Mekke'de oturarak bir bahane ile Zübeyr'in oğlunu yakalayıp tutmak üzere fırsat gözetirdi. Zübeyr'in oğlu da ondan sakınarak ihtiyatlı davranarak altmışiki senesi başlarında Velid hakkında bir hile yaptı.

Yezid'e, "Sen bize bir şaşkın adam gönderdin. Doğru dürüst hareket edemiyor. Eğer akıllı ve ahlâkı yumuşak bir adam göndersen umulur ki, işleri kolaylaştırıp ve bu dağınık ve karışık durumu toparlaya" diye bir mektup yazdı. Yezid de Velid'in görevine son vererek yerine Ebu Süfyan oğlu Muhammed oğlu Osman'ı tâyin etti. Osman ise genç ve tecrübesiz biriydi. Sanki Medinelileri kendine çekmek için Medine'den Şam'a seçkin bir kurul gönderdi ki, içlerinde Uhud'da şehit olan ünlü Hanzale'nin oğlu Abdullah ve ashabdan Amr Mahzunu oğlu Abdullah, Zübeyr oğlu Münzir ve Medine büyüklerinden başkaları vardı.

Yezid onları çok güzel ağırladı. Hürmette kusur etmedi. Öyle ki, çok faziletli ve dindar ve kavminin gözünde hürmet edilen ve onların efendisi olan Hanzale oğlu Abdullah'a yüzbin ve beraber bulunan sekiz oğluna onar bin ve Zübeyr oğlu Münzir'e yüzbin dirhem bahşiş verdi.

Onlar ise Yezid'in uzaktan işittikleri kötülüklerini yakından açıkça görünce ondan bütün bütün nefret etmişlerdi. Bundan dolayı Medine'ye dönüşlerinde açıktan onun kötülüklerinden söz ederek. "Biz, bir adamın yanından geliyoruz ki: Dini yok, şarap içiyor. Hattâ sarhoş olup namazı terkediyor. Tanbur çalıyor, önünde köçekler oynuyor. Allah'a şahitlik ederiz- ki, biz onu indirdik" dediler. Hanzale oğlu Abdullah da kalktı, "Biz, bir adamın yanından geldik ki, bu oğullarımdan başka kimseyi bulamasam yalnız onlarla bu adama karşı savaşırım. Bahşişini kabul edişim de ona karşı kuvvet toplamak içindir" dedi.

Bunun üzerine Medineliler Yezid'i halifelikten indirerek Hanzale oğlu Abdullah'a biat ettiler. Yezid bunu öğrenince ensardan Beşir oğlu Nu'man'ı Medine'ye gönderdi. O da varıp Medinelilere öğütte bulundu. "Siz Şam askerine karşı koyamazsınız" dedi. dinlemediler. O da Şam'a döndü.

Medineliler altmışüç senesi başlarında valileri Muhammed oğlu Osman'ı Medine'den çıkardılar. Ümeyyeoğullarını bin kadar adamla Hakem oğlu Mervan'ın evinde sardılar. Onlar da Şam'a mektup yazıp Yezid'en yardım istediler. Bir aralık eman ile çıkıp Medine'den savuştular.

Yezid, hemen Saîd oğlu Amri Medine'ye memur ettiyse de Saîd oğlu Amr, "Senin için işleri düzene sokarak ülkeyi inzibat altına almıştım. Ama şimdi Kureyş'in kanlarını dökmek gerekecek. Ben de bu hizmette bulunmak istemem" diye cevap verdi.

Sonra Yezid, hemen Küfe valisi Ziyad oğlu Ubeyduliah'a yazılıemir yazdı. "Medine'ye git ve Mekke'de Zübeyr'in oğlunu sar" diye emretti. Ziyad'ın oğlu da, "Bir günahkârda iki cinayeti, yani Resûlul-

lahin oğlunu öldürmek ve Mekke'ye yürümek cinayetlerini toplamak olmaz" diye özür diledi.

Bunun üzerine Yezid, Ukbe Merî oğlu Müslim'i görevlendirdi. Müslim, pek yaşlı ve hasta bir adam olduğu hâlde görevi yüklendi. Onikibin seçkin askerle Hicaz bölgesine gitti. Önce Medine'yi sardı. Hanzale oğlu Abdullah da, Medinelilerle savunmaya ve karşı koymaya kalktı. Abdü'l-Muttalib oğlu Haris oğlu Rabîa oğlu Abbas oğlu Fazl bir miktar atlı ile pek sert saldırarak düşmanın saflarını yardı, Müslim'in yanma kadar vardı ve Müslim sanarak kölesini öldürdü. Fakat Fazl ve onunla beraber Avf oğlu Abdurrahman oğlu Zeyd de şehit oldular. Bunun üzerine Şam askerleri Hanzale'nin oğlu üzerine atıldılar. O da son derece mertçe savundu ve çok kanlı bir savaş oldu. Oğulları birer birer kendi önünde şehit olduktan sonra, kendisi ve kardeşleri ve Medine ileri gelenlerinden nice adamlar da şehit oldular. Bu yüzden Medineliler bozuldu.

Ebu Vakkas oğlu Sa'd oğlu Muhammed de pek çok yararlıklar gösterdikten soma ister istemez o da dağılanların arasına katıldı. Müslim, üç gün Medine'yi askerine yağmalayıp yağmalamamakta serbest bıraktı. Onlar da Medine'ye girip üç gün diledikleri öldürdüler ve buldukları malları ve eşyaları aldılar. Kısaca Şam askeri Resûluliah'ın Medine'sini bütünüyle yağmaladılar ve harap ettiler.

Anlaşılan Ebu Zer'in (r.a.), "Medinelilere öldürülmek ve yağma ile müjde" diye haber vermiş olduğu facia bu olmalıdır.

Bu faciada ünlülerden pek çokları öldürülmüştür. Hüseyin oğlu Zeyne'l-Âbidîn bu olayda halka karışmayıp, tarafsız kaldığından dolayı hakkında Müslim tarafından kötü bir muamele yapılmadı.

Bu olaym meydana geldiği gün altmışüç senesi Zilhicce ayının bitmesine iki gün kalmıştı.

Bu sene hac mevsiminde halk ile Zübeyr oğlu Abdullah da hac etti.

Medine faciasının haberi altmışdört senesi Muharrem ayının başında Mekke'ye ulaştı. Müslim'in Mekke'ye saldıracağı anlaşıldı.

Müslim, Medine'yi yağmaladıktan sonra ordusuyla Mekke üzerine hareket etti. Fakat Müşellel denilen yere varınca öldü. Öleceği zaman komutanlardan Nümeyr oğlu Husayni çağırdı, "Ey eşek palanının teğeltisi (eyerin altına konan keçe!) Bana kalsa seni bu askere başbuğ etmezdim. Fakat, Mü'minlerin Emîri, benden sonra başbuğla ğa seni tâyin etmişti. Ordu ile çabuk git, savaşı hemen başlat, Kureyş'e meydan verme..." deyip ölünce, Husayn orduyla hareket etti ve Safer ayma dört gün kala Mekke'ye erişti.

Mekkeliler ve Hicazlılar ise Zübeyr oğlu Abdullah'a biat ederek onun başına toplanmışlar ve Medineiilerden kaçanlar da oraya sığınmışlardı.

Amir Hanefi oğlu Necdet de Beyt-i Şerifi korumak için, bir kısım Haricîlerle Mekke'ye gelmişti.

Ünlü Ebu Ubeyd Sakafi'nin oğlu Muhtar ki, somadan Şiîlere başkan olarak Kûfe'de Emevîler aleyhine ayaklanmıştır. O da bu sırada Zübeyr'in oğlunun yanma gelmiştir.

Şam askeri Zübeyr oğlu Abdullah'ı kuşattılar. Rebiülevvel ayının üçüne kadar sert ve uzun vuruşmalar oldu. Haricîler çok kan dökerek ve fedakârca savaştıkları gibi Muhtar Sakafi'nin de pek çok mertçe hareketleri görüldü.

Harem-i Şerifte çarpışmak yasakken Şamlılar Haremin kutsallığını bir yana iterek Kabe üzerine mancınıklar attılar. Beyt-i Şerifin örtüsü ve tahta kısımları yandı. Rebiülahir aymm başında Muaviye oğlu Yezid'in ölüm haberi gelinceye dek, Şam askeri o şekilde kuşatma ve sıkıştırmakta devam ettiler.

Yezid'in ve Sonra Oğlunun ölmesi

Muaviye oğlu Yezid, otuz bu kadar yaşındayken altmışdört senesi Rebiülevvel aymm onbeşinde öldü.

Oğlu küçük Muaviye yirmibir yaşındayken onun yerine geçti.

Yezid'in öldüğü haberi Mekke'ye gelince Nümeyr oğlu Husayn artık kuşatmayı kaldırdı. Zübeyr oğlu Abdullah ile haberleşerek Ebtah denilen yerde buluşup görüştü ve, "Sen halifeliğe en uygun olanısın. Gel sana biat edelim ve birlikte Şam'a gidelim. Emrimdeki askerin hepsi Şamlıların ileri gelenleridir. Vallahi kimse senden yüz çevirmez. Hemen dökülen kanları bir tarafa bırakarak genel bir af ilanıyla halka güven verelim" deyince Zübeyr'in oğlu, "Ben bu kanlan hiçe sayamam. Vallahi Harem ehlinden öldürülen bir adam için sizden on kişi öldürülse yine yetinmem" dedi ve Husayn, ona alçak sesle söylerken o yüksek sesle, "Vallahi olmaz, bülahi yapamam" derdi.

Nümeyr oğlu Husayn, "Allah cezam versin, ben seni aklı başında bir adam sanırdım. Ben seni halifeliğe çağınyorum, sen öldürmekten söz ediyorsun..." diyerek ondan aynlıp, askeriyle beraber Medine'ye gitti. .

Zübeyr'in oğlu pişman olarak, "Şam'a gitmem. Bana burada biat ediniz. Sizin emniyetinizi sağlarım ve hakkınızda adaleti yerine getiririm" diye Nümeyr in oğluna arkasından haber gönderdi. Nümeyr in oğlu ise, "Kendin gelmezsen bu iş tamam olmaz. Çünkü Ümeyyeoğullarmdan halifeliğe istekli olanlar vardır" dedi ve yoluna devam ederek Medine'ye varınca orada bulunan Ümeyyeoğullarıyla birlikte Şam'a geldiler. Şamlılar Yezid oğlu Muaviye'ye biat eylemiş olduklarından onlar da biat ettiler.

Tarihçilerin incelemelerine göre Zübeyr oğlu Abdullah, Arap yiğitlerinden ve faziletli ashabdan, çok dindar, ahlâkı çok beğenilen ve övülen, halifeliğe uygun bir adamdı. Fakat kendisinde emirlik vasfıyla bağdaşmayan iki sıfat vardı ki, cimriydi ve bir de görüş ve tedbiri zayıftı. Eğer Husayn ile birlikte Şam'a gelmiş olsaydı bütün halk ona biat ederdi. Çünkü Kerbelâ olayından dolayı mü'minlerin kalbleri pek - çok üzgündü. Arkasından Hz. Peygamberin Medine'sinin kırılıp geçirilerek yağmalanmasından ve Beytullahin kuşatılmasından dolayı İslâm kamuoyu, Emeviye Devleti'nden nefret etmiş ve soğumuş; yer yer karışıklık işaretleri görülmüştü.

Küçük Muaviye ise çok insaflı ve dindar bir genç idi. Olup bitenleri ibret gözünden geçirdi. İşin ne derece ağır olduğunu gördü ve kendi devletinden ümidini kesip nefret ederek bir gün, "Halk camiye gelsin" diye tellâl bağırttı.

Halk camiye gelip toplandıklarında minbere çıktı. Hutbe okudu. "Ey insanlar! Ben sizin işlerinizi görmekten âcizim. Sizin için Ömer gibi bir adam aradım, bulamadım. Danışmak için, Danışma Kurulu gibi altı kişi aradım, bulamadım. Siz halifeliğe beğendiğinizi seçiniz" deyip minberden indi ve gidip evinde kapandı ve artık meydana çıkmadı. Kays oğlu Dahhak vekil olarak namazda imamlık ediyordu. Ümeyyeoğulları şaşırıp kaldı. Arası çok geçmeden Muaviye de öldü. Halifelik süresi üç aydır ve bir rivayete göre kırk gündür.

Ölünce bazı insanlar, onun küçük kardeşi Hâlid'in halifeliğe seçilmesini isterdi. Özellikle Filistin valisi Mâlik oğlu Hassan onu pek çok tutardı. Çünkü Mâlik oğlu Flassan vaktiyle Yemen'den gelip de Şam tarafında yerleşmiş kabilelerden olan Kelboğullaı kabilesinin şeyhi olup, Muaviye oğlu Yezidin anası Meysûn da bu kabileden olduğu için Hassan onun, yani Yezid'in dayısı demek olduğundan oğullarını pek çok korurdu ve kendisi Suriye'de epeyce kuvvet sahibiydi. Fakat İslâm kamuoyu, Emeviler aleyhinde olarak yer yer Zübeyr oğlu Abdullah'a (r.a.) biat olunmaktaydı.

Hattâ Yezid'in ölümünde Irak valisi Ziyad oğlu Ubeydullah Basra'da bulunup, Iraklıları kendisine biat ettirmek istediyse de, emeline kavuşamadı ve Basra'da ve Kûfe'de karışıklıklar çıktı. Ziyadin oğlu, güç hâl ile savuşup Şam tarafına kaçarak canını kurtarabildi. Mekkeliler, Medine, Hicaz ve Yemen gibi Iraklılar da Zübeyr'in oğluna biat ettiler.

Sonra Zübeyr'in oğlu Mısır'a adam gönderdi. Mısırlılar da ona biat etti. Kısaca Emevî Devleti gayretinde yalnız Suriye emirleri kaldı. Oysa, Kmnesrîn Emîri Haris Kilâbî oğlu Züfer ve Humus Emîri ensardan Beşir oğlu Nu'man da, Zübeyr'in oğluna biat ettiler.

Emevî Devleti'nin temel direği olan Kays oğlu Dahhak da gizlice Zübeyr'in oğluna biat etmiş ve Ümeyyeoğulları emirlerinin en büyüğü olan Hakem oğlu Mervan hemen Mekke'ye gidip de Zübeyr'in oğluna biat etmeye niyet etmişti.

(Vîervan'a Biat Edilmesi

Mervan, Zübeyr oğiu Abdullah'a biat etmek niyetindeyken, Irak'-tan Ziyad oğlu Ubeydullah Şam'a geldi ve onun zihnini çeldi. Mervan'ın düşüncelerini öğrenince onunla görüştü. "Sen Kureyş'in şeyhi ve bir ulu kişi okluğun hâlde, gidip de Zübeyr'in oğluna biat edersen ben senin için utanırım" demekle Mervan ondan cesaret aldı. Meydana çıkınca bütün Ümeyyeoğulları ve onları tutanlar ve azadlı - lan hep basma toplandılar. Yemenli kabileler de onlara katıldı. Malik oğlu Hassan Ürdün'e gelip halkı Umeyyeoğullarma çekmekle uğraştı. Sonra Şam'a geldi. Yezid oğlu Hâlid'in halifeliğe seçilmesi gerektiğini belirtti. Fakat, "Mervan gibi bir Kureyş büyüğü varken Hâlid gibi bir çocuğa nasıl biat edelim" diye Hassani kendi taraftarları kandırdı. O sırada Ömer oğlu Abdullah'ın (r.a.) halifeiiğe seçilmesi sözü geçti, fakat, "Zayıftır, halifelik işini idare edemez" denilerek o da geri kaldı. Bütün Emevîler, Mervan'a taraftar oldu. Yemenliler de onun tarafında bulunmakla onun taraflılarına "Yemenliler" denildi. Kays oğlu Dahhak ile onu tutanlar ise halkı Zübeyr'in oğlunun tarafına çağırmakla direndikleri için, bu topluluğa da "Kaysiyye" denildi.

Bu iki taraf arasmda çok konuşmalar ve çekişmeler oldu. Sonunda bu altmışdört senesi Zilkade ayında Şam'ın dışında Merc-i Rahıt'ta çok kanlı bir çatışma oldu. Şam büyüklerinden ve ünlü kişilerden çoğu üe beraber Kays oğlu Dahhak öldüler. Kaysiyye pek fena hâlde bozulup dağılınca Mervan, Şam'a girdi. Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin sarayına indi. Bütün halk ona biat etti.

Beşir oğlu Numan, Dahhak'a yardım için Humus'tan asker göndermişti. Bu asker de Merc-i Rahıt'ta bulunarak bozgun bir hâlde dönünce Numan, gece Humus'tan kaçtıysa da halktan bazıları arkasından yetişip onu idam ettiler.

Kınnesrîn Emîri Haris Kilâbî oğlu Züfer de Kaysiyye'nin bozgun haberini alınca savuşup Karkısiya'ya gitti. Oradaki Kays Aylan kabilesiyle -birleşerek Zübeyr'in oğluna uymak üzere Mervan'a karşı durmaya karar verdi.

Sonra Mervan, Saîd oğlu Amr ile birlikte Mısır'a gitti. Zübeyr'in oğlunun adamlarını kovarak Mısır'ı ele geçirdi. Oğlu Abdülaziz'i Mısır valisi yaptı. O sırada Zübeyr oğlu Abdullah da bir miktar askerle kardeşi Mus'ab'ı Şam üzerine göndermişti. Mervan Mısır'dan dönüşünde durumu öğrenince, ona karşı yeteri kadar askerle Saîd oğlu Amri gönderdi. Çarpışma sonunda Mus'ab bozuldu. Mervan da hiçbir engelle karşılaşmadan gelip Şam'a girdi. Mısır da onun elinde kaldı. Fakat Hicaz ve Irak tarafından endişeli idi. Oysa o zaman, bozguncuların ve iki yüzlülerin yeri olan Irak'ta pek çok anlaşmazhk ve karışıklık sebepleri hazırlanmaktaydı.

Nümeyr oğlu Husayn, Şam askeri ile Zübeyr'in oğlunun üzerine

yönelince, Haricîler Kabe'yi korumak için, Mekke'ye gitmişler ve Şam askeriyle mertçe vuruşmuşlardı. Haricîler Hz. Osman'ı sevmezlerdi. Fakat savaş sırasında mezhep konusunu açmaya vakit bulamadı. Yezid'in ölümü üzere Şanı askeri dönünce, Zübeyr'in oğlunun inancını sordu. Onun Hz. Osman'ı sevdiğini anlar anlamaz yanından ayrıldılar. Yemame ve Basra taraflarına dağıldılar. İçlerinden Dir kısmı bu sırada Ehvaz'a gittiler. Oranın mallarını toplar oldular.

Şialar ve Tevvâbîn (Tövbeliler) unvaniyle Kûfe'de gizlice bir topluluk kurarak, savaş hazırlıkları yapmakla uğraşıyor ve fırsat bekliyorlardı. Kerbelâ olayı üzerine kendilerine büyük pişmanlık gelerek ve, "Biz Hüseyin'i çağırdık, geldi. Sonra ona yardım etmedik. O da yalnız kaldı ve haksız yere öldürüldü. Buna biz sebep olduk. Biz onun katillerini öldürmedikçe üzerimizden bu utanç lekesi kalkmaz" diyerek tövbe ve istiğfar ettiler. Hz. Hüseyin'in kanını isteyerek ayaklanmak ve onun katillerinden öç almak üzere yemin etmişlerdi. Beş başkanlarından birisi ashabdan Sard'Huzâî oğlu Süleyman (r.a.) dı. Onu kendilerine Emîr yapmışlardı. Bunun üzerine Sard oğlu Süleyman Medain'de ve Basra'da olan Şîîlerle haberleşir ve gizlice halkı, Hz. Hüseyin'in kanını istemek üzere ayaklanmaya çağırır, savaş âletlerini toplamaya gayret eder oldu.

Mekke'nin kuşatılmasında Zübeyr'in oğlu üe birlikte bulunan Muhtar Sakafî Yezid'in ölümünden sonra da bir süre Zübeyr'in oğlunun yanında bulunmuşsa da, umduğu memurluklara kavuşamadığından canı sıkılmış ve Irak tarafına giderek, aitmışdört senesi Ramazan ayının ortalarında Kûfe'ye gelmiş ve Şîîlerle görüşüp,* "Ben, Mehdi Hanife oğlu Muhammed'in yanından geliyorum. Beni size vezir ve emin olmak üzere gönderdi" demekle Şiilerin bir kısmı ona uymuştu.

Rıdvan biatmda bulunup Zübeyr'in oğlu tarafından Küfe valisi yapılan ensardan Yezid oğlu Abdullah (r.a.) üe Kûfe'nin haracı üzerine memur olan Talha oğlu Muhammed oğlu İbrahim de, Muhtar'm gelişinden bir hafta sonra, yani Ramazan ayının sonlarında Kûfe'ye ulaşmışlardı.

Kelboğulları şeyhi Malik oğlu Hassan, Mervan'm Halifelik makamına götürülmesine sebep olmuşsa da, Mervan'dan sonra Yezid oğlu Hâlid'in halife olması iddiasmdaydı. Bu yüzden Mervan'm Halid'den kuşkusu ağır basmakla, önemini gidermek üzere onun anası ve Yezid'in karısı olan Ümmü Haşim'le evlenmişti.

Saîd oğlu Amr ise Mısır'ın ele geçirilmesine yardım ve Zübeyr oğlu Mus'ab'a üstün gelmekle büyüklenerek, "Mervan'dan sonra halifelik benim hakkımdır" dediği Mervan'm kulağına gidince altmışbeş senesi içinde, Mekke ve Medine büyüklerini topladı. Abdülmelik ve Abdülaziz adlı oğullarmı veliaht ederek halkı onlara biat ettirdi. Her zaman Halid'i halkın gözünden düşürmek isterdi. O kadar ki, bir gün meclisinde bir toplulukta Halid'i çirkin sözlerle aşağılayıp horladığından, o da anasına şikâyet etmiş. Anası da Mervan'a kin bağla-

mış ve fırsatını gözetip, bu altmışbeş senesi Ramazan ayı başlarında Mervan onun evinde uyurken yüzüne bir yastık koyup ve cariyeleriyle beraber üzerine oturup Mervan'ı boğduktan sonra "Mü'nımlerin Emîri ansızın öldü" diye bağırmıştır.

Mervan bu şekilde ölünce yerine oğlu Abdülmelik Halife oldu. öteki oğlu Abdülaziz de, Abdülmelik'e uymak üzere Mısır valiliğinde kaldı.

Mervan sağken iki ordu hazırlayarak birini Medine'ye ve ötekini Ziyad oğlu Ubeydullah'm komutasında Irak'a göndermişti. Medine'ye giden ordu bozguna uğramıştır. Ziyad'ın oğlunun emrinde giden ordu da Karkisiya'ya gitti. Haris oğlu Züfer'i vurup Karkisiya işini bitirdikten sonra gidip Irak'ı ele geçirecekti. Mervan ölünce oğlu Abdülmelik, Ziyad oğlu Ubeydullah'ı yerinde bıraktı ve emrini yeniledi.

O sırada ise Şîîlerden bir kısım fedailer toplanarak-Şam sınırına doğru gelmekteydi.

Sard oğlu Süleyman, Tevvabîn sanıyla kendisine uyan Şiilere hareket etmek üzere, bu altmışbeş senesi Rebiüiahir aymm başım tâyin etmiş olduğundan o gün Küfe şehrinden çıkıp Nahile denilen yere kondu. Başına dörtbin kadar Şiî toplandı. Kendi defterinde ise onaltıbin asker kayıtlıydı. "Tevvabîn'in kalanı nerede?" diye sordu. İkibin kadarım "Muhtar Sakafî ayarttı, kendisine bağladı" dediklerinde, "Geri kalan onbini nerede kaldı. Bunların din ve imanı yok mu, yeminleri nerede kaîdı?" dedi. "Kûfe'den Hüseyin'in öcünü almak için geldiniz ey Tevvabîn" diye tellâl bağırttı. Sonunda bin kadar adam daha toplandı. "Gönülsüz askerîn ne faydası olur, işte doğruluk ve içtenlikle hareket edecek fedailer bundan ibarettir" denildi. Böyle dâvalarda geveze çok olur, iş gören az bulunur. Süleyman'ın defterinde yazılı olan onaitıbin kişiden ancak beşbini toplanabildi.

Küfe valisi Yer.id oğlu Abdullah ise Ziyad oğiu Ubeydullah'm büyük bir orduyla hareketini öğrenmiş olduğundan Kûfe'nin kuvvetinin azaltılmasını istemezdi. Bundan dolayı bazı şehrin büyükleri ile birlikte Nahîîe'ye çıkıp Sard oğlu Süleyman ile görüştü. "Siz bizim kardeşimizsiniz, bu şehrin ileri gelenisiniz, bizden ayrılmayınız ve bi>:im kuvvetimizi azaltmayınız, düşmanımız geldiği zaman hep beraber savunalım" diye öğütte bulundu. Süleyman ve arkadaşları ise Hz. Hüseyin'i Kûfe'ye çağırıp da, Kerbelâ'ya gelişinde yardımına koşmadıklarından ötürü, işlemiş oldukları büyük günahı düşüne düşüne üzüntü içinde kaldıklarından dolayı, bu uğurda can vermeyi kurmuş oldukları için, bir türlü öğüt kendilerini etkilemediğinden niyetlerinde ısrar ile, "Biz, kazaya razı olarak Allah'a bel bağlayarak gideceğiz" diye cevap verdiler.

Şîîler Kerbelâ olayından önce bu kadar fedakârlığı etmiş olsaydılar iş" başka şekle girmiş olurdu. Fakat pişmanlığın faydası olmayacak bir zamanda pişman olup da, kızgınlıkla kendi başlarına hareketleri kendilerini tehlikeye atmak dernekti. Bununla beraber düzgün bir orduda bulunsalar epeyce iş görebilirlerdi.

Bunun üzerine Yezid oğlu Abdullah, "Sabrediniz. Hiç olmazsa sizinle beraber gitmek üzere bir miktar asker hazırlayalım da düşmana karşı kuvvetli bulunasınız" dediyse de yararı olmadı. Sard oğlu Süleyman, hemen Rebiülahir ayının beşinci cuma günü öğleden sonra hareket emrini verdi. Tevvabîn'den bir çoğu ondan ayrıldı. Geri kaldı. Süleyman bunu da önemsemedi. "Öyle gayretsizlerin varlıklarından yoklukları daha iyidir" diyerek yürüyüşe geçildi ve ertesi gün Kerbelâ'ya vardı.

Bu Tevvabîn topluluğu, Hz. Hüseyin'in türbesine varır varmaz feryadı kopardılar. Günahlarından tövbe ve istiğfar ettiler. Yirmi dört saat orada durup ağladılar. Sonra birer birer türbeye veda ederek Enbar'a gittiler.

Küfe valisi Abdullah, onların böyle dağınık ve düzensiz hareketlerine bakarak, "Bu topluluktan ilk alacağımız haber, onların bozulup yok olacakları şeklindeki üzüntülü haberin işareti olacaktır" diyerek üzüldü.

Şiîler, Enbar'dan kalkarak Karkisiya'ya eriştiklerinde Haris oğlu Züfer kaleden çıkıp onlarla görüştü, kendilerine ikram etti. "Burada kalınız, bizimle beraber olunuz. Düşman pek kuvvetli geliyor. Birlikte savunmaya ve karşı koymaya çalışalım" dedi. Sard oğlu Süleyman ise, "Şehrimiz halkı da bize böyle dediler. Ama dinlemeyip yürüdük. Burada da duruculardan değiliz" diyerek Karkisiya'dan hareketle Ayn-ı Verde Re'sü'l-Ayn denen yere indiler. Beş gün orada kalıp dinlendiler. Ziyad oğlu Ubeydullah da büyük bir orduyla oraya bir günlük uzaklığı olan yere gelmişti. Sard oğlu Süleyman tarafından ileriye gönderilen dörtyüz atlı, Şamlıların bir bölüğüyle karşılaşarak vurup bozdular ve Şamlıların hayvanlarını yağma ettiler.

Ziyad oğiu Abdullah, bunu öğrenince onikibin askerle Nümeyr oğiu Husayn'ı ileri gönderdi. Sard oğlu Süleyman da onu karşıladı. Cumadelula ayının yirmialtısında iki taraf birbiriyle karşılaştılar. Şamlılar Şiîleri itaate çağırdılar. Onlar da, "Mervan'm soyunu indirerek Ziyad'ın oğlunu bize veriniz. Biz de Irak'tan Zübeyr oğlu Abdullah'ın memurlarını kovalım. Halifelik Peygamber'in Ehl-i Beytine kalsın" dedüer. İki taraf, birbirinin teklifini kabul edemediğinden birbiri üzerine saldırdılar. Akşama kadar vuruşma uzadı. Üstünlük hep Şiilere yüz göstermekteydi. Ertesi gün sabahleyin Ziyad'ın oğlu tarafından Husayn'a yardım için sekizbin asker geldi. Şiîler son derece şiddetle çarpıştılar. İki taraftan pek çok kimseler öldü ve yaralandı. Sonunda akşam erişti. Savaşa ara verildi. Ertesi cuma günü sabahleyin Ziyad'ın oğlu tarafından daha onbin kadar yardımcı asker geldi. Sabahleyin pek şiddetli çarpışmalar oldu. Şam askeri pek çoğalarak her taraftan Tevvabîn'i kuşatmaya başladılar. Sard oğlu Süleyman onu görünce hemen, "Çabuk Rabbine kavuşmak isteyenler yanıma gelsin" diyerek kılıcının kınını kırdı. Askerinden bir çoğu da ona uyarak kılıçlarının kınlarını kırdılar ve fedakârca Şamlılar üzerine atılarak çok kanlı bir savaşa giriştüer. Şamlılardan pek çok halkı öldürdüler ve yaraladılar.

Husayn gördü ki iş yaman. Bu fedailer pek şiddetli saldırıyorlar. Hemen yaya okçuları çağırtarak o fedailer üzerine ok yağdırdı. Sard oğlu Süleyman (r.a.) öldürüldü. Onun vasiyeti üzerine sırayla sancağı alan başkanlar da birer birer düşüp öldürüldüler. Tevvabin'de karşı koyacak güç kalmadı. Fakat yine akşama kadar dayandılar. Karanlık basınca Şamlılar ordugâhlarına döndüler. Başkanlardan Şeddad Becelî oğlu Rifâa hemen kılıç artıkları olan Tevvabîn'i topladı. Savaş alanını bırakarak kaçtılar. Darmadağınık olarak Karkisiya'ya can attılar. Üç gün orada kaldıktan sonra Kûfe'ye döndüler. Ondan sonra Ziyad'ın oğlu da Karkisiya savaşlarıyla uğraşmıştır.

O sırada Basra ve Ehvaz taraflarında da Haricîler titremekle pek çok çarpışmalar olmuştu. Sonunda halkın büyük çabasıyla toplulukları dağıtılmış ve nice azılı ve belli başlı başları öldürülmüştür.

Kabe'nin Tamiri

Zübeyr oğlu Abdullah (r.a.) bu sırada genç ashapdan Mutî oğlu Abdullah'ı (r.a.) Küfe valisi yapmıştır.

Geçen yıl Nümeyr oğlu Husaynin attığı mancınık taşlarından Kabe'nin duvarları çatlamış ve yıpranmış olduğundan Zübeyr'in oğlu, Kabe duvarlarının hepsini yıkarak yeniden yaptırıp onardı. Kureyş evvelce Kabe'yi yaparken Hatîm-i Hicri dışında bırakmış olduklarından, Zübeyr'in oğlu bu sefer Hz. İbrahim'in yaptığı gibi yaptırdı. Hicri Beyt-i Şerifin içinde bıraktı.

Amr Oğlu Abdullah'ın Vefatı

As oğlu Amrin oğlu Abdullah altmışbeş senesi içinde hayat dersini bitirdi, öldü (r.a.).

Babasından oniki yaş küçüktü. Babasından önce İslâm olmuştu. Babasının zoruyla Sıffiyn'de onunla beraber bulunduysa da, silah kullanmadı. Bununla beraber, "Keşke yirmi sene önce ölcydirn de Sıffiyn'de bulunmayaydım" dermiş. Çok bilgin ve faziletli bir kişiydi. Ebu Hüreyre (r.a.) dermiş ki: "Benden fazla hadîs ezberleyen yoktur, ancak As oğlu Amr oğlu Abdullah ki, o yazardı ben yazmazdım."

Muhtar'ın Çıkışı

Muhtar Sakafî Kûfe'ye gelip, "Mehdi Hanife oğlu Muhammed'in vezir ve eminiyim" diyerek gizlice Şiîleri davete kalkışmakla Şialardan bir kısun ona bağlanmışlardı. Sard oğlu Süleyman öldürülüp de, topluluğu dağıldıktan sonra meydan kendisine kaldı. Gittikçe onu tu-

tanlar çoğaldı. Ünlü Eşter'In oğlu ve Kûfe'de aşiret, kuvvet ve kudret sahibi olan İbrahim'i de bir aralık kendisine çekmekle Muhtar'm kuvveti arttı. Kûfe'de gizlice kendisine biat edenlerin sayısı onikibine yükseldi. Bunun üzerine altmışaltı yılı Rebîülevvel ayının ondördüncü perşembe gecesi ayaklanmak üzere karar verdi. Bu kararını ! arafdarlarına bildirdi.

Oysa, "Muhtar, şu iki gecenin birinde ayaklanacaknıış" diye Küfe valisi Muti oğlu Abdullah'a haber verilmişti. O da meydanlara ve lâzım geien yerlere inzibat askerleri ile özel memurlar göndermişti. Güneş battıktan soma Ester oğlu İbrahim bir miktar silahlı adamlarıyla Muhtar'm yanma giderken Muti'nin oğlunun memurları onu geri çevirmek istediklerinden savaşa başlandı. Şiîler tarafından, "Muhammed soyunun Emini çıkü. Ehl-i Beyt şehitlerinin öçlerini almak isteyenler gelsin" diye bağırıldı.

Hemen Muhtar'a biat etmiş olanlar yer yer toplanmaya başladılar. Mutî'nin oğlu tarafından da derhal yedi-sekizbin asker toplanıp gönderildi. Kanlı bir çarpışmaya başlandı. Eşter'in oğlu, babası gibi mertçe ve fedakârca vuruşarak savaşı kazandı. Mutî'nin oğlu ister istemez savuşup, Dar-ı Ebu Musa'da gizlendi. Eşter'in oğlu gelip hükümet konağını ele geçirdi. Hemen Muhtar gelip hükümet konağına girdi. Sabahleyin Küfe ileri gelenleri, mescide ve hükümet kapısına gelip toplandılar. Muhtar mescide gitti. Minbere çıkıp çok edebî bir hutbe okudu. "Ey insanlar! Doğru yol üzerinde olan bir biat ile biat ediniz. Vallahi Ebu Talip oğlu Ali ile Ali'nin soyunun biatmdan sonra böyle bir biat etmediniz" deyip indi. Küfe ileri gelenleri gelip Allah'ın kitabına ve **Resûluliah'ın sünnetine uymak ve Ehl-i Beytin kanlarını istemek** ve **zayıfları korumak üzere biat ettiler. Böylece Kûfe'de bir Şia hükümeti kuruldu.**

Muhtar, herkese iltifat ve güzel muamele ederek halkı güzel güzel ümitlere düşürdü. Mutî'nin oğlu Dâr-ı Ebu Musa'da gizlenmiş olduğunu öğrenince savuşup gitmesi için kendisine yüzbin dirhem yolluk gönderdi. O da savuşup Basra'ya gitti.

Muhtar, Beytülmal'da yani Hazine'de dokuz milyon dirhem buldu. Onları kendisinin silah arkadaşlarına paylaştırdı. Eşter'in kardeşi Haris oğlu Abdullah'a sancak verip onu Ermenistan tarafına, Utarid oğlu ümeyr oğlu Muhammed'i Azerbaycan'a, Kays oğlu Saîd oğiu Abdurrahman'ı Musul'a, Mes'ûd oğlu İshak'ı Medain'e ve Yeman oğlu Huzeyfe oğlu Sa'd'ı Hulvan'a memur etti. Zübeyr'in oğlu tarafından Musul valisi olan Kays oğlu Eş'as oğlu Muhammed de bunun üzerine işin sonunu beklemek üzere Musul'dan kalkıp Tekrit'e gitti. Sonra gelip Muhtar'a biat etmiştir.

Sonra Muhtar divan kurdu. Halkın dâvalarını görmeye başladı. Sonra "İşlerin çokluğu adliye işleriyle uğraşmaya engel oluyor" diyerek dâvaların görülmesini eskiden olduğu gibi hâkim Şureyh'a bıraktı.

Ziyad'ın Oğlunun Savaşı

Ziyad oğlu Ubeydullah büyük bir orduyla Karkisiya üzerine geldi. Züier'in işini bitirdikten sonra varıp Irak'ı ele geçirmekle görevliydi. Tevvabîn topluluğunu dağıttıktan sonra Karkisiya'yı sıkıştırmaya devam etmişti. Züfer ise Kays Aylan kabilesiyle birlikte şiddetle karşı koyduklarından Zîyad'm oğlu artık o taraftan vazgeçerek, bu sırada ordusuyla Musul üzerine yürüdü. Muhtar tarafından Musul'a gönderilmiş olan Saîd oğlu Abdurrahman, Tekrit tarafına çekilerek •durumu Muhtar'a bildirdi. O da üçbin seçkin atlı ile Enes Esedî oğlu Yezid'i Musul tarafına gönderdi.

Enes oğlu Yezid, Medain üzerinden Musul'a doğru hareket etti. Musui sınırını aşarak Batlı denen yere kondu. Ziyad'ın oğlu ise onun hareketini duyunca ona karşı Musul'dan üçer binlik iki tümen gönderdi. Bu tümenlerin birisi bir gün evvel çıkıp Enes oğlu Yezid'le karşılaştı. Arefe günü sabahleyin savaşa başlandı. Şam askeri bozuldu. Komutanları öldürüldü. Geriden gelen tümen bozgun askeri alıp birlikte Bath'ya geldiler ve ertesi gün Kurban bayramı sabahı savaşa giriştiler. Onlar da fena hâlde bozuldular, kimi öldürüldü ve kimi yaralandı ve tutsak oldular.

Enes oğlu Yezid ise ağır hasta olduğu halde askere kumanda ederek bu zaferi gördükten sonra o gün aşkam üstü öldü. Vasiyeti üzere Azib Esedî oğlu Verka komutan oldu. Öteki komutanlar ile danışmada, "Ziyad'ın oğlu seksen binlik bir orduyla gelmiş. Biz ona nasıl karşı koyabiliriz? Savaşı bugün kazanırsak yarın kaybederiz" denilerek oradan geri döndüler. Muhtar, bunu haber alınca Ester oğlu İbrahim'i yedibin askerle o tarafa gönderdi.

Hz. Hüseyin'in Katillerinin Öldürülmesi

Küfe ileri gelenleri Muhtar'ın üstünlük kurmasından ve hükmetmesinden endişe duydukları için, Eşter'in oğlunun Musul tarafına gidişini fırsat bilerek hemen Muhtar'ın aleyhine ayaklandılar. Küfe dışındaki meydanlara toplandılar.

Muhtar bunu duyunca hemen Eşter'in dönmesi için kendisine emir gönderdi ve ayaklananları bir süre haberleşme ve bir süre vuruşmalarla oyalandırdı. Eşter'in oğlu da çabucak gelip yetişti. Meydan-ı Sebî'de kanlı bir çarpışmaya tutuştu. İsyancılar bozuldu. Pek çoğu kırıldı. Beşyüz kişi tutsak edildi. Muhtar'ın yanma götürüldü. "Bunların hangileri Kerbelâ olayında bulundu? Soruşturulsun." diye emretti. Araştırılınca ikiyüzkırksekizinin Kerbelâ'da bulundukları .anlaşılınca onlar idam edildi. Gerisi salıverildi. [1]

Lanet olası Şimr bu olayda bulunmuşken kaçmış ve Fırat kenarında bir köye gitmişti. Peşini bırakmayanîarca öldürüldü ve cesedi köpeklere atıldı.

Bu olay Zilhicce ayının sonlarında geçti. İleri gelenler ve Küfe başkanlarının knıç artıkları Basra'ya kaçıp kurtuldu. Muhtar da Hz. Peygamber soyunun katillerini aramakla uğraşır oldu.

Hz. Hüseyin'in öldürülmesinde eli ve rolü olan, elbise ve eşyasını yağma eden alçakları birer birer buldurup öldürdü. Bazıları hakkında ellerini ayaklarını kesip de debelenerek ölmek gibi işkenceler yaptı. Keröeia'ûa Zij ad m oğlu taralından başbuğ olan Ebu Vakkas oğlu Sa'd oğiu Ömer'e teminat vermişken onun ve oğlu Ömer oğlu Kars'ın başlarını kestirdi. "Biri Hüseyin için öteki Hüseyin oğlu Ali *için"* diyerek Hanife oğlu Muhammed'e gönderdi. Hz. Hüseyin'in başını taşımış olan Havlî'yi aramaya memurlar yollaymca evinin bir tarafında başına bir sepet geçirip gizlenmişti. Karısı ise kocası, Hz. Hüseyin'in başını evine getirerek bir kova altına koyduğu zamandan beri ondan nefret etmiş, soğumuş ve ona kin bağlamış olduğundan, arayıcılar gelip de "Koşan nerede?" diye sorunca diliyle "Bilmem" diyerek, eliyle ise o sepetin olduğu tarafa işaret edince, arayıcılar onu bulup idam etmişler ve cesedini yakmışlardır.

Eşter'in Oğiunun Üstün Geimesî ve Ziyad'ın Oğlunun öldürülmesi

Muhtar, Kûfe'deki muhaliflerini tepeleyip sindirdikten sonra, Zilhicce ayının sonlarında büyük bir orduyla Ester oğlu İbrahim'i, Ziyadin oğlu üzerine gönderdi.

Ester oğlu İbrahim, çarçabuk gidip altmışyedi senesi başlarında Musul'a bağlı yerlerden Barşiya denen köye vardı. Ziyad oğlu Ubeydullah da Musul tarafından gelip ona yakın yerde ve Hazar nehri kenarında ordusunu kurdu.

Ertesi sabah çok kanlı ve pek sert bir vuruşmaya giriştiler. Ziyadin oğlunun askeri kat kat fazla ise de Esterin oğlunun yanında da pek çok savaş eri ve fedayı adamlar bulunduğundan, iki taraf pek şiddetli döğüşüp vuruştular. İki taraftan pek çok adamlar öldü. So nunda Ziyadin oğlu ve oğlu ve nice komutanlar düşüp Şam ordusu pek fena hâlde bozuldu. Kûfeliler, onları o kadar şiddetle kovaladılar ki, silâhla öldürülenlerinden fazlası nehirde boğuldu. Ziyad'ın oğlunun ordusunda ne varsa hep Eşter'in oğlunun elinde kaldı. Eşter'in oğlu, o zaman Medain'de bulunan Muhtar'a müjdeci gönderdi.

Ester oğla İbrahim, Musul'da oturarak Ziyad'ın oğlunun ve komutanlarından bazılarının kesik başlarını Muhtar'a göndermiş olduğundan bu kesik başlar, hükümet konağına getirilince bir yılan birkaç

kere'Ziyad'ın oğlunun ağzından girip burnundan ve burnundan girip ağzından çıkmış olduğu rivayet edilir.

Şam ordusunun bu şekilde bozulup dağılması Emevî Devleti'nce büyük kayıplardan olduğu gibi, **Muhtar'ın böyle büyük,bir zafer kazanmasından ötürü, Zübeyr oğlu Abdullah da zarar görmüştür. Çünkü Eşter'in oğiu, bu zaferin arkasından yer yer Musul şehirlerine memurlar gönderdiği sırada kardeşi Abdullah oğlu Abdurrahmani Nusaybin'e yolladı. El-Cezire'deki Sincar ve çevresini ele geçirtti. Numan Bahilî oğlu Hatem Harran ve Urfa'yı bırakıp gidince buraları hep Muhtar'ın hüküm pençesi altına girdi.**

Muhtar Tarafından Mekke ve Medine'ye Asker Gönderilmesi

Şam ve Mısır, Mervan oğlu Abdülmelik'in elindeydi. Mekke ve Medine, Hicaz, Yemen ve Basra Zübeyr oğlu Abdullah'ın hükmü altındaydı. Kûfe'de de Muhtar Sakafî üstünlük kurmuştu.

Abdülmelik, Emeviye Devleti'ni eski hâline döndürmek istiyordu. Zübeyr'in oğlu da, bütün ülkeyi ele geçirmek çabasmdaydı. Muhtar ise ikisini de yok etmek üzere Hanife oğlu Muhammed adına halkı çağırmaktaydı. Ancak bütün kuvvetiyle Şiilerin can düşmanı olan Ernevîler üzerine yürümek için bir süre daha Zübeyr'in oğlunu avutup aldatmak arzusundaydı. Zübeyr'in oğluna ne ayaklanmış, ne de boyun eğmiş, beiki ikisi ortası şüpheli bir hâlde görünüyordu. Zübeyr'in oğlu da onu bu şüpheli durumdan çıkarıp da açıkça kendisine biat ettirmek üzere boş yere biata çağırıyordu.

Abdülmelik Şam'da Halifeliğe seçildiği gibi, Enif oğlu Urve'yi altıbin askerle Medine'ye göndermiş, fakat Medine'ye girmeyip de dışında durması için kendisine emir vermişti. Urve Medine'ye geldi. Şehir dışında ordu kurdu. Fakat cuma günleri Medine'ye girip mescitte cuma namazını kılar ve dönüp ordugâhına giderdi. Bir ay soma Abdülmelik'in emriyle dönmüştür.

Çünkü Abdülmelik kendisine çeki düzen verip de başşehrini kuvvetlendirmeye muhtaç olduğundan, kuvvetinin bir kısmını Medine'de bulundurmak, ona göre zaman ve ortama uygun düşmüyordu. Bundan dolayı Medine'nin ele geçirilmesine ve korunmasına önem vermemiştir.

Fakat Hicaz tarafından korku ve endişesi vardı. Hicaz yolunu tutmak ve Zübeyr'in oğlunun askerinin çevreye yayılarak beri taraflara geçmelerine engel olmak üzere Vadii-Kura'ya dörtbin asker yolladı. Zübeyr'in oğlu da onları püskürterek Medine'yi korumak üzere o tarafa asker yollamakta olduğundan yer yer iki taraf arasmda vuruşmalar olmaktaydı.

Muhtar ise bu karışık durumdan yararlanarak görünüşte Zübeyr'in oğluna yardım etmek ve aslında ise Hanife'nin oğlu adına ha-

reket ederek Medine'yi ele geçirmek üzere o tarafa üçbin asker göndermişse de, Küfe askerinin kötü niyetleri anlaşıldığından Zübeyr'in oğlunun askeri ansızın onların üzerine atılarak hepsini darmadağınık etmişlerdir.

Muhtar'm maksadı Hanife oğlu Muhammed m hemen meydana çıkıp da, halifelik dâvasına kalkışması şeklindeydi. Hanife'nin oğlu ise kendisi için kan dökmekten sakmırdı. Bundan dolayı Hanife oğlu Muhammed ve Abbas oğiu Abdullah çoluk çocuklarıyla birlikte Mekke'ye varıp, orada yaşamayı seçmişlerdir. Küfe büyüklerinden onyedi kişi de onlarla beraber bulunuyordu. Bunlardan birisi Küfe iieri gelenlerinden ve ashapdan Ebu Tufeyl idi.

Küfe Şîîleri ise Hanife'nin oğlunun çağrışım ilân etmiş olduklarından, eğer kamuoyu onun tarafına kayar diye Zübeyr'in oğlu korkuya düştüğünden Hanife'nin oğlunu topluluğuyla beraber biata çağırdıkta, karışıklık günleri geçip de, halk bir halife üzerine birleşinceye dek tarafsız duracaklarım belirterek özür diledüerse de, Zübeyr'in oğlu, hemen Hanife'nin oğlunu hapsederek belii bir süre içinde biat etmezlerse, hepsini' idam edeceğini söyleyerek tehdit etti ve korkuttu. Bunun üzerine Ebu Tufeyl (r.a.) Kûfe'ye gitti. Durumu Kulelilere bildirdi. Bu ise Muhtar'm aradığı bir fırsattı. Minbere çıktı çok etkili bir hutbe okudu. "İşte Mehdiniz, Hz. Peygamber'in diğer Ehl-i Beytiyle birlikte koyun gibi hapsedilmişlerdir. Ne vakit kesileceklerini bekliyorlar" deyince halkta büyük bir dalgalanma ve kaynaşmadır koptu. Dörtbin kadar fedayi seçildi. Takım takım Mekke tarafına gittiler. Önce Zât-ı Irk'a varan Ebu Abdullah Cedelî hemen emrinde toplanmış bulunan bir grupla Mekke'de silâh çekmiş olmamak için ellerine birer odun alarak Mekke'ye girdiler. Hanife oğiu Muhammed'i hapisten çıkardılar. Geridekileri de takım takım geldi. Mekke, hep gözleri kararmış başlarına kan çıkmış Küfe fedaileriyle doldu. Zübeyr oğlu Abdullah korku ve hayretlere düştü.

Bu fedailer, hemen Zübeyr'in oğlu üzerine saldırmak istedilerse de, Abbas oğlu Abdullah, "Mekke'de çatışmak uygun değildir" diye yasakladı. Hanife'nin oğlu da Şı'b-i Ali'ye çıkıp yanında toplanan dörtbin kadar adamla orada yerleşti. Muhtar tarafından kendisine gönderilmiş olan dörtyüzbin dirhemi yanındakilere paylaştırdı.

Muhtar'm Öldürülmesi

Küfe taraf inin önemi günden güne artmakta olduğundan Zübeyr oğlu Abdullah, kardeşi Zübeyr oğlu Mus'abi Basra valisi yaptı.

Sebî olayında bozulup da Basra'ya kaçmış olan Küfe ileri gelenleri de Mus'abi, Muhtar'm aleyhine kışkırttılar. Mus'ab aslında yiğit bir adamdı. Basra yöresinin kahramanı ve Faris valisi olan Mühelieb'i çağırdı. Mühelleb, pek çok mal ve askerle Basra'ya gelince Mus'ab'a cesaret geldi. Hemen Basra aşiretlerini çağırdı. Her birinin üzerine

güçlü komutanlar verdi. Hattâ Temîmoğulları kabilesinin komutanı ünlü Kays oğiu Ahnef di, İşte Mus'ab böyle mükemmel bir orduyla hemen Küfe üzerine yürüdü.

Muhtar bunu öğrenince telâşlandı. Küfe bölgesinin kahramanı Ester oğlu İbrahim ise Musul'daydı. Muhtar hemen Şemit oğiu Ahmer'i başkomutan yaparak büyük bir orduyla Mus'ab'a karşı çıkardı.

Şemit'in oğlu, Mezar denilen yere ulaştı. Mus'ab da gelip ona karşı ordu kurdu. İlerdeki birlikler çatışmaya başladı, vuruşma kızıştı. Mühelleb de Küfe ordusunun öncüsüyie biraz çarpıştı. Sonra silâh arkadaşlarını saldırıya özendirdi. Hepsi birden saldırarak bir anda birçok halk Şemit'in oğlunun başına üşüştü. O da mertçe karşı koyduysa da sonunda vurump yere ctüştü.

Şemit'in oğiu, böyle ölünce Küfe ordusu fena hâlde bozuldu. Basralılar ise onlara aman ve zaman vermediler. Kûfe'ye doğru duraksamadan kovaladılar. Yetiştiklerini öldürdüler. Bozgun askerin çoğu kırılıp yollarda kaldı.

Muhtar, bu büyük bozgunu öğrendi. Hemen Mus'a'o'ı Kûfe'ye uğratmamak için, yanındaki askerle Harura'ya çıktı ki önce orada mescid, kule ve kale yaptırmıştı. Askerini orada düzene soktu. Mus'ab da çarçabuk gelip çattı.

Eş'as oğlu Muhammed, önce Muhtar'dan kaçıp da Basra'ya gitmiş olan Küfe büyükleriyle birlikte gelip Mus'ab'm önüne geçti. Muhtarla mertçe ve öç aiırcasma savaştı. Muhtar ise o kadar şiddetli saldırdı ki, Eş'as'ın oğlu arkadaşlarıyla beraber yok olup gitti. Mus'ab'm başındaki asker de dağılıp az kaldı. O da nerdeyse yok olacaktı. Fakat bu savaş alanının kahramanı Mühelleb, çok sert saldırılarda bulunarak Küfe askerini bozdu. Muhtar yalnız kalarak az bir askerle kaleye girip kapandı. Yiyecek ve içecekten yoksun kaldı. Sonunda fedailik yolunda dışarı uğradı. Karşısına çıkanları doğradı, kendisi de bir asker gibi öldürüldü.

Muhtar'ın öldürülmesi altmışyedi senesi Ramazan aymm ondördünde oldu. Muhtar, o zaman altmışyedi yaşındaydı. Bu çarpışmada Kûfelilerin kaybı yedibin kadardı.

Müslüman savaşlarında kaçanları kovalamak, yaralıları öldürmek uygun değilken Mus'ab, bu kere bozgun askeri şiddetle kovalatmış ve yetiştikleri yerlerde öldürtmüş olduğu için, halk arasında yerildi ve ayıplandı. Muhtar'ı öldürerek üstünlüğü sağladıktan ve savaş bittikten sonra ünlü Adi oğlu Hacer'in Abdurrahman ve Abdürrab adlı iki oğlunu ve Yeman oğlu Huzeyfe'nin oğlu İmrani tutup öldürmekle, bu da halkın gözünde pek çirkin görüldü.

Mus'ab, sonra Ömer oğlu Abdullah (r.a.) ile karşılaşınca selâm verip, "Kardeşinizin oğlu Mus'ab" deyince Ömer'in oğlu, "Sen bugünde Müslümanlardan yedibin kişinin katilisin!" diye azarlamıştı. Mus'ab, "Onlar kâfir ve çok günahkârdılar..." deyince, "Yemin ederim ki, babandan miras kalmış koyun sürüleri olsa yine de bir günde bu kadarını öldürmek sırf israftır..." demiş olduğu rivayet. edilir.

Mus'ab Kûfe'yi ele geçirerek çevreye memurlar gönderdiği sırada Ester oğiu İbrahim'e haber gönderip, "Eğer bana boyun eğersen Zübeyr'in soyu, Halifelik makamında bulundukça Şam eyaleti ve batıya doğru alacağın yerler hep senin olsun" demiş. Mervan oğiu Abdülmelik de, "Eğer bana biat edersen Irak tamamiyle senin olsun" diye Eşter'in oğluna haber göndermiş. Eşter'in oğlu kendi yakınlarıyla danışmada bulunduktan sonra anlaşmazlığa düşmüşler. O da, "Eğer Ziyad'ın oğlunu ve bunca Şam büyüklerini öldürmüş olmasaydım Abdülmelik'e biat ederdim" diyerek hemen Mus'ab'a evet cevabı verdi. Onun çağrısı üzere Kûfe'ye gitti. Mus'ab da onun Musul ve el-Cezîre, Ermenistan ve Azerbaycan kıt'aiarmın genel valüiğini Muhelleb'e verdi.

Bu sene Faris ve Irak'ta Haricîler gemi azıya alarak Medain'e kadar sağa sola saldırdılar, adam öldürdüler, mal yağmaladılar. Bunun üzerine Mus'ab yine Faris'e Muhelleb'i görevlendirdi. Eşter'in oğlunu da Musul'a gönderdi.

Haricîlerden olup Yemame'de üstünlük sağlayan Amir Hanefî oğlu Necdet ise Bahreyn ve Umman taraflarına tecavüzle Necid bölgesini tamamen hükmü altına aldı.

Birkaç yıldan beri hacılarla Zübeyr oğlu Abdullah hac yaptığı gibi, bu altmışsekiz yılı hac mevsiminde de hacılarla yine o hac etti. Fakat bu sene Arafat'ta dört sancak görüldü. Biri Hanife oğlu Muhammed ile arkadaşlarının ve öteki Zübeyr oğlu Abdullah ile ona bağlı olanların ve diğer biri Ümeyyeoğullarının ve diğer biri de Amir Hanefi oğlu Necdet'indi. Bu grupların en güvenilir olanı Hanife'nin oğlunun topluluğuydu. Öteki üç grup arasında düşmanlık ve büyük rekabet vardı. Fakat herhangi bir olay çıkmadı. Hac mevsimi olaysız geçirildi.

Said Oğlu Amr'm Öldürülmesi

As oğlu Said oğlu Amr, Emevîlerin büyük komutanlarmdandı. Muaviye zamanında Hakem oğlu Mervan ile birbirinin yerine geçerek birkaç kere Medine valiliğinde bulunmuştu. Mervan'm Mısır üzerine hareketinde büyük hizmet etmiş ve o sırada Şam üzerine saldıran Zübeyr oğlu Mus'ab'a üstün gelmişti. Bundan gurura kapılarak Mervan'dan sonra halifelik kendisinin hakkı olmak iddiasında bulunduğu hâlde, Mervan'm kendi oğulları Abdülmelikie Abdülaziz'i veliaht etmesinden ve sonra Abdülmelik'in tahta geçmesinden dolayı gücenerek, hiç olmazsa ondan sonra kendisinin halife olması hakkında bir karar verilmesini isterdi. Abdülmelik ise oralara yanaşmadığından Saîd oğlu Amr pek çok incinmişti.

Altmışdokuz yılı içinde Abdülmelik, Karkısiya üzerine hareket etti. Saîd oğlu Amri da beraber götürdü. Halep dolaylarına erişince Saîd oğlu Amr geceleyin ordudan ayrıldı. Dönüp Şam'ı ele geçirdi. Ab-

düimelik de sabahleyin durumdan haberli olunca dönerek Amr ile savaşa tutuştular. Fakat arabulucuların aracılığıyla birbirine sağlam güvence vererek aralarında bir anlaşma imza ederek barışıp görüştüler.

Dört gün sonra Abdülmelik, Saîd oğlu Amr'ı hükümet sarayına çağırttı. Haksız yere idam ettirerek büyük bir rakipten kurtuldu. Fakat anlaşmayı bozmakla töhmetlendi.

Amr'ın ayaklanışı .üzerine Hama tarafındaki Likam dağında büyük bir baş kaldırma ve karışıklık çıkmıştı. Abdülmelik asker göndererek isyancıları darmadağınık etti. Şam bölgesi her çeşit isyancılar ve muhaliflerden boşaldı.

Hanife'nin Oğlunun Durumu ve Abbas'ın Oğlunun Ölümü

Muhtar'ın öldürülmesi üzerine Zübeyr oğlu Abdullah'ın hükümeti kuvvetlenince kardeşi Zübeyr oğlu Urve'yi Hanife'nin oğluna gönderdi. Topluluğuyla beraber kendisine biat etmezlerse üzerlerine asker yollayacağını bildirdi. Hanife'nin oğlu, "Kardeşin ne inatçı adamdır. Allah'ın öfkesinden korkmuyor!" dedikten sonra yanındaki topluluğa, "Ben, Allah'a sığınarak burada kalacağım. Canı isteyen savuşup gitsin" diyerek onların ayrılmalarına ve dönmelerine izm verdi. Küfe ileri gelenlerinden Ebu Abdullah Cedelî ve ötekiler, "Biz senden ayrılmayız!.." dediler. Zübeyr'in oğlu da teklifine ısrar etti.

İşte bu sırada Hanife'nin oğluyla Abdülmelik arasında bir haberleşme oldu. Müslümanların işleri düzelinceye dek kalmak üzere Hanife'nin oğlu Şam'a gelirse, hakkında hürmet gösterileceğini Abdülmelik söz vererek bildirdi.

Hanife'nin oğlu da grubuyla beraber Şam tarafına gitti. Hanife'nin oğiu, Medine'ye erişince, Abdülmelik'in verdiği sözde durmayarak kahbelikie Saîd oğlu Amri öldürmüş olduğunu öğrendi. Bu hareketine pişman olarak Eyle'de kaldı.

Bu snada Hanife'nin oğlunun zühd ve salâhına ve fazilet ve olgunluk derecesiyle ilgili, halk arasında birçok sözler yayıldı. Abdülmelik de onun Şam yöresinde bu şekilde ününün yayılmasından ürktü. Onu çağırdma pişman oldu.

Bunun üzerine Abdülmelik, "Bize biat etmeyenlerin memleketimizde durması saltanat usulüme uymaz!.." diye haber gönderince Hanife'nin oğlu, Mekke tarafına döndü. Ebu Talib Şı'b'mda oturmayı seçti. Fakat Zübeyr oğlu Abdullah ona rahat vermedi. Teklif ve sıkıştırmalarında öncekinden fazla ısrar gösterdi.

Hanife'nin oğlunun topluluğu, Zübeyr'in oğluyla savaşmak üzere izin istedilerse de izin vermedi. Hemen "Ya Rabbi Zübeyr'in oğluna aşağılık ve korku elbiselerini giydir ve ona ve ona bağlı olanlara sıkıntı ve eziyet verecek adam gönder" diye dua etti ve kalkıp Taife gitti.

İieri Gelenlerin Ölümleri

Abbas oğlu Abdullah da, Zübeyr oğlu Abdullah'ın yanına gidip, ona pek ağır sözler söyledi. Hemen Taife göçtü. Çok geçmeden hicretin yetmişinci yılı içinde seksen küsur yaşında Taif'te Cennet'e göçtü. Namazını Hanife'nin oğlu kıldı, "Bugün bu ümmetin bilgini öldü" dedi. Gerçekten Abbas oğlu Abdullah, asrının en bilgini ve üstünüydü. Tefsir ilminin kurucusu da odur. Allah ondan hoşnud olsun.

Yetmişbir yılında da ashapdan Azip Ensarî oğlu Berra (r.a.) Kûfe'de öldü. Bedir Savaşı'na çıkmışken küçük olduğu için, Resûlullah (s.a.v.) onu geri çevirmişti, sonra Uhud'da ve öteki Peygamber savaşlarında bulunmuştur.

Yine bu yıl ashabdan Edred Eslemî oğlu Abdullah (r.a.) da Kûfe'de ölmüştür.

Abdülmelik'in Irak'ı Ele Geçirmesi

Zübeyr oğlu Abdullah'ın durum ve zamanın gereğine uygun düşmeyen tavır ve hareketi, Hanife'nin oğlunun ve öteki Ehl-i Beytin nefretini çekti. Öyle ki Hâşimoğullarının en. büyük düşmanları Ümeyyeoğullarıyken Abbas oğlu Abdullah, Abdülmelik'i Zübeyr'in oğluna tercih eder olmuştu.

Kısaca Zübeyr oğlu Abdullah, bütün Ehl-i Beyti sevenleri gücendirmiş ve düşmanlarının ellerine manevî silâhlar vermişti. Abdülmelik ise her fırsattan yararlanarak maddî, manevî sefer hazırlıklarını tamamlamaya çalışıyordu.

Irak seferi kendisinin göz diktiği bir yerdi. O kadar ki altmış dokuz yılında Karkisiya üzerine hareket etmişken Saîd oğlu Amr'm baş kaldırması ve bazı bölgelerin karışıklığı sebebiyle geri kalmıştı. Fakat muhaliflerini darmadağınık ederek Şam yöresini güzelce nizam ve inzibat altına almıştı. Medine yolunu korumak üzere Hz. Osman'ın kölemenlerinden Amr oğlu Tarık'ı da askerle o tarafa göndermiş ve Eyle ile Vadilkura arasında oturması ve koruma işine dikkat etmesi için kendisine emir vermişti.

el-Cezire bölgesinde ise bu yıl bazı aşiret ve kabileler, birbiriyle vuruşup, birbiri hakkında din ve insafa sığmayacak biçimde vahşice muameleler yapıyorlar.

Faris ve Irak'ta da Haricîlerin çarpışmaları sürüyordu. Zübeyr oğlu Mus'adin en tedbirli ve güçlü komutanları dağılmış olarak kendisi Kûfe'de yalnız kalmıştı.

Bundan dolayı hâl ve zaman Abdülmelik'in maksadına uygun ve kendisinin idaresi yerinde ve komutanları kendisi hakkında iyilik dü-

sünen, doğru ve sâdık kişilerdi. Hemen savaş hazırlıklarını bitirmeye çalışıyordu. Küfe büyükleriyle haberleşerek çeşitli söz vermelerle onları tarafına çekmeye çabalıyordu. Nitekim bir haylisinden uygun cevaplar ve kimisinden basbayağı çağrı mektupları almıştı.

Fakat öteden beri islâm askeri yaz mevsiminde Rum ülkesine akınlarda bulunmuşlarken Muaviye öldükten sonra meydana çıkan karışıklıklardan dolayı bu usul yerine getirilmez olmuştu. Rumlar da bundan yararlanarak Şam topraklarına girer oldular.

Abdülmelik ise var gücüyle Zübeyr'in oğluna karşı durmak zorundaydı. Belâyı savmak için hicretin yetmişinci yılında her hafta biner altın vermek üzere İstanbul imparatoruyla bir barış anlaşması yaptı. Abdülmelik böylece Rum tarafını güven altına aldıktan sonra hemen hicretin yetmişbirinci yılı içinde Irak üzerine harekete niyet etti. Büyük komutanlarını yanına çağırttı. Danışma meclisini topladı. Oradakilerin bazısı Samla yetinmek ve Irak seferinden cayılması fikrinde bulundu. Abdülmelik bu görüşe kesin olarak karşı çıktı. Kimileri de, "İki sene seferle uğraşıldı, bu sene de bolluk değil" diyerek Irak seferinin gelecek yıla bırakılmasını uygun gördü. Kardeşi Mervan oğlu Muhammed ise, "Ey Mü'minlerin Emîri! Hemen yürüyünüz, hakkınızı arayınız" deyince kimileri de, "Siz burada kalarak soyunuzdan birini gönderiniz" dedi. Abdülmelik de, "Bu işin başında aklı başında bir Kureyşli bulunması gerekir. Olur ki cesur bir adam seçerim de fikir ve görüş sahibi olmaz... Ben nasıl savaşılacağını bilirim. Gerekirse kılıçla da yiğitliğimi kanıtlayabilirim. Mus'ab, her ne kadar kahramanlık yuvasından pek yiğit bir adamdır. Fakat harb fennini bilmez. Etrafında ise karşıt görüşlü kimseler var. Oysa benim adamlarımın tümü benim iyiliğimi isteyen kişilerdir." diyerek hemen harekete karar verdi.

Gerçekten Zübeyr oğlu Mus'ab, kardeşi gibi yiğit ve kahraman bir kişiydi. Fakat fikir ve tedbirce Abdülmelik ondan üstündü (Fikir, yiğitlerin kahramanlıklarından önce gelir).

Abdülmelik, hemen pek güzel hazırlanmış ve çok düzenli ve disiplinli bir orduyla Şam'dan hareket etti. Önce yolunu kapayan Haris oğlu Züfer üzerine gitti. Karkisiya kalesinde onu kuşattı. Mancınık kurdu, kalenin bir burcunu yıktırdı, askerine şiddetli hücumlar ettirdi. Züfer ise harb fenninde usta ve benzeri kıt bir yiğitti. Öyle kuvvetli savundu ve o kadar mertçe karşı koydu ki, herkes hayret etti. Şamlılar, pek çok saldırdılar. Pek çok ölü vermişlerken kaleyi ele geçiremediler. Oysa onlar mancınıkla uğraşırlarken Züfer, oğlu Hüzeyl'i süvari ile dışarı çıkardı. O da şahin gibi Şam askerini vurdu, saflarını yardı, Abdülmelik'in otağına kadar vardı. Kılıçla otağın birkaç ipini kestikten sonra dönüp gitti ve sağ salim kaleye girdi.

Abdülmelik her nasıl olursa olsun Züfer'le barışa razı olup, kardeşi Mervan oğlu Muhammed'i bu işi konuşmak üzere görevlendirdi. O da Hüzeyl ile söyleşti. Hüzeyl, babasının yanma gidip, "Bunca halk Abdülmelik'e biat etmiş. Sen de onunla uyuşuversen. Bu adam sana

Zübeyr'in oğlundan hayırlıdır..." deyince babası, "Zübeyr'in oğlunun biati boynumdadır. Nasıl bozayım?" diyerek bazı şartlarla barışa evet dedi. Abdülmelik de bu şartları kabul etti.

Züfer ve beraberindeki asker mal ve canlarından emin olmak ve Zübeyr'in oğlunun ölümüne kadar Züfer, Abdülmelik'e biat eylememek ve askerine bölüştürmek için kendisine Abdülmelik tarafından bir miktar mal verilmek üzere barışa karar verildi. Fakat Abdülmelik'in Saîd oğlu Amr hakkında yaptığı haksızlığı hatırlayan Züfer onun yanma varmaktan çekindiği için, Abdülmelik ona güvence oiarak Hesül-i Ekrem'in (s.a.v.) asasını yani bastonunu gönderdi. Züfer de ona güvenerek kaleden çıkıp Abdülmelik'in yamna gitti. Görüştüler, barıştılar.

Abdülmelik böylece Karkısiya engelini ortadan kaldırınca önünde başka bir tıkanıklık kalmadığından, hemen ordusuyla ileri yürüdü. Zübeyr oğlu Mus'ab, Basra'dayken Abdülmelik'in Şam'dan hareketini öğrenince, Mühelleb gibi büyük çarpışmalarda güvenümeye değer Basra komutanları, Faris tarafmda Haricîlerle savaştıklarından vakit kaybetmeden onları çağırtarak, Kûfe'ye gelip Küfe komutanlarını toplayıp ve Küfe komutanlarının en yiğit ve tedbirlisi Ester oğlu İbrahim'i de Musul'dan getirterek var kuvvetiyle Abdülmelik'e karşı varmak gerekirdi.

Çünkü Abdülmelik'e üstün geldiği takdirde, dağınık Haricîleri birer birer vurup dağıtmak, kendisince kolaydı. Ama Abdülmelik'in üstün gelmesi hâlinde Haricîlere karşı durmanın ne yararı vardı.

Mus'ab ise Haricîlerle olan çarpışmalara çok önem verdiğinden, Mühelleb gibi en güçlü komutanları askeriyle beraber Faris taraflarında bırakıp yalnız ünlü Kays oğlu Ahnef'i yanma alarak Kûfe'ye geldi. Ahnef de Kûfe'de öldü. Mus'ab'ın yanında Basra askerini idareye gücü yeter büyük bir adam kalmadı.

Mus'ab hemen Ester oğlu İbrahim'i çağırarak, Abdülmelik'e karşı çıktı. Oysa iki ordu arasmda iki üç konak kalınca Abdülmelik Irak büyüklerinden önce haberleştiklerine bir daha, : haberleşmediklerine ise ilk olarak mektuplar yazıp, her birine birer şey söz verdiği sırada, Eşter'in oğluna da bir mektup göndererek Irak valiliğini söz vermişti. Eşter'in oğlu, mektubu açmadan mühürlü olduğu hâlde, Mus'ab'a verdi. O da okuyup anlamını ona söyledi. Eşter'in oğlu, "Bütün komutanlarınıza böyle mektuplar gelmiştir. Fakat onlar gizli tutuyor. Hemen onları öldür, ya da hepsini hapset. Başlarına memurlar ver. Yenilirsen hepsini öldürsünler; yenersen onların yollarım açarak aşiretlerine bağışlamış olursun" dedi. Mus'ab nasıl zor bir durumda bulunduğunu ve Iraklıların nasıl iki yüzlü ve uyuşulmaz olduklarını anladı. "Kays oğlu Ahnef e Allah rahmet etsin. Iraklılar, her gün bir koca isteyen orospu karı gibi her gün bir komutan isterler der idi. Doğrudur. Fakat dediğin tedbirin alınmasına şimdiki durumumuz uygun değildir" diyerek hemen ordusuyla ileri yürüdü.

Cemaziyelahir ayında Düceyl nehri dolaylarında ve Deyr-i Caselik yakınlarında iki taraf karşılaştı. Askerin öncülüğüne Mus'ab tara-

fından Eşter'in oğiu ve Abdülmelik tarafından kardeşi Mervan oğlu* Muhammed görevlendirildiler.

Hemen şiddetli bir savaşa başlandı. Mervan oğlu Muhammed'in sancağını taşıyan öldürüldü. Eşter'in oğiu, onun birliğini yerinden kaldırdı, geri sürdü. Abdülmelik kardeşine yardım gönderdi, çarpışma daha çok kızıştı. Mus'ab da Verka oğlu Attab'ı, Eşter'in oğlunun yardımına gönderdi. Attab ise Abdüimelik'in çağırttığı olduğundan bozgunluk gösterdi. Hemen Eşter'in oğlunun başındaki asker bozuldu ve Eşter'in oğlu öldürüldü. Bunun üzerine Şam askeri, doğru Mus'ab'm üzerine saldırınca onun başındaki asker de dağıldı. Mus'ab, onyedi adamıyla yalnız kaldı. Kılıç elinde vuruşarak otuzaltı yaşında o da bir nefer gibi öldürüldü.

Abdülmelik hemen Irak askerini biata çağırdı. Onlar da biat ediverdiler. Böylece kavga bitti. Gürültü basıldı. Abdülmelik Kûfe'ye gitti. Kırk gün Nahile'de durdu. Irak ve Faris hep onun eline geçti. Zübeyr oğlu Abdullah'ın elinde yalmz Hicaz ve Yemen kaldı. Kuvveti çok zayıfladı.

Abdülmelik Irak ve Farisi hükmü altma almış ve yer yer komutanlar ve memurlar göndermişti. Yetmişiki yılında bu komutanlar Haricîlerle yapılan pek çok savaşlarla uğraşmışlardır. Fakat Haricîlerle başa çıkamadıklarından Abdülmelik de Haricîlerle olan işlerde ünlü Mühelleb! görevlendirmek zorunda kalmıştır. Haricîler, hükümete baş kaldırıyorlardı. Ancak fikir bakımından onların arasında da birbirine karşı gruplar vardı. Yemame'de türeyen Amir Hanefi oğlu Necdet adlı Haricî, Umman ve Bahreyn'e kadar saldırılarda bulunarak gerek Zübeyr'in oğluna gerek Emeviye Devleti'ne karşı gelmişti. Bu sene ona zıt olan Haricîlerden Ebu Füdeyk adlı Haricî türedi. Bahreyn'i ele geçirerek Necdet'i öldürmüştür. Sonra Küfe ve Basra askeri Bahreyn'e gönderilerek Ebu Füdeyk de öldürülmüştür.

Haccac'ın Hicaz'a Gönderilmesi

Abdülmelik Irak'ı ele geçirdikten sonra Yusuf Sakafî oğlu Haccac ki, halk arasında "Zâlim Haccac" diye bilinir. Abdüimelik'e gelip, "Ben rüyada gördüm ki, Zübeyr'in oğlunu tutup derisini yüzmüşüm... Beni onunla savaşa memur et..." deyince Abdülmelik de onu üçbin kadar Şam askeriyle Hicaz'a gönderdi. Haccac yetmişiki Cemaziyelevvei ayında sefere çıktı. Medine'ye uğramadı. Doğru Sakîfoğullarımn vatanı Taife gitti. Baba ve dedelerinin yurdu idi. Zübeyr'in oğluna gücenik olan Hanife'nin oğlunu tutanlar orada bulunuyordu. Haccac orada, kendisine epeyce kafadar bulmuştur.

Haccac Sakafî, Taif ten Arafat'a süvari gönderir. Zübeyr'in oğlunun süvarisi de oraya gelip vuruşurlar. Her vakit Zübeyr'in oğlunun atlısı yenilip bozguna uğrayarak dönüp Mekke'ye giderlerdi.

Zübeyr'in Oğlunun Şehit Olması ve Abdülmelik'in Bağımsızlık Kazanması

Haccac, Zübeyr oğlu Abdullah'ın kuvvetinin azaldığını ve askerinin dağıldığını Abdülmelik'e yazarak, onu kuşatmak üzere Mekke'ye gitmek için izin ve yardım isteyince, Abdülmelik de Haccac'a katümak için, Vadilkura bölgesinin korunmasıyla görevli Tarık'a yazılı enür gönderdi. Tarık hemen yetmişiki yılı Zilkade ayında Medine'ye girdi. Zübeyr'in oğlu tarafından Medine komutanı olan Talhatü'n-Neda'yı görevden attı ve Şamlılardan birini yerine kaymakam yaptıktan sonra kendisi beşbin askerle çıkıp, Zilhicce ayı sonunda Mekke'ye varmıştır.

Haccac ise Zilkade ayında Mekke'ye gelip, ihrama girmiş ve halk ile beraber haccetmişse de, Zübeyr'in oğlunun engeüenmesinden ötürü Beyt-i Şerifi tavaf ve Safa ve Merve arasında sa'y edemedi. Zübeyr'in oğluyla arkadaşları da Arafat'a çıkamadıkları için hac edemediler. Hac mevsimi bitince Haccac, Ebu Kubeys dağı üzerine mancınık kurup, Zübeyr'in oğlu üzerine taş atmaya başladı. Bu yıl Ömer oğiu Abdullah (r.a.) hac için Mekke'ye gelmiş olduğundan Haccac'a "Allah'tan kork. Sen savaşsız geçmesi gereken bir ayda ve şehirdesin. Dünyanın her tarafından hac farzım yerine getirmek için bunca ihsanlar gelip toplanmış... Mancınık, onların tavafına engel oluyor. Onlar hac edinceye dek taş atmayı bırak..." diye haber gönderdi. O da bir süre mancınıkla taş yağmuruna ara verdi. Zübeyr'in oğlu da hacdan tavaf ve sa'y'den alıkoymadı. Tavaf sona erince Haccac in çağrıcısı, "Haydi artık memleketlerinize gidiniz. Çünkü biz yine taş atmaya başlayacağız" diye bağırdı.

Hacılar döndü. Zalim Haccac da mancınığı işletmeye başladı. Kabe üzerine illi mancınık atılınca şimşekler parladı. Gözleri kamaştırdı. Pek çok gök gürledi, mancınık gürültüsünü bastırdı. Şamlılar ürküp ellerini mancınıktan çektiler. Haccac mancınık taşini alıp kendi eliyle mancınığa koydu ve onlarla beraber attı. Oysa iki gün kısa sürelerle yıldırımlar indi durdu. Haccac'm askerinden onikisini vurup öldürdü. Şamlılar korkup dağılıverdi. Haccac, "Ey Şamlılar korkmaymız. Bu yıldırımlar Tihame'nin her zaman olagelen olaylarındandır. Galibiyet ise yakındır. Size müjdelerim!.." diyerek askerine cesaret verdiği sırada yıldırımlar Zübeyr'in oğlunun adamlarından birkaç kişiye değince Haccac, "Görmüyor musunuz, yıldırımlar onlara da dokunuyor. Halbuki siz itaatta, onlar ise isyan üzeredirler..." diyerek askerini kandırdı. Yine mancınığı işletmeye başladı. Kuşatmayı şiddetlendirdi.

Zübeyr oğlu Abdullah, namaz kılarken taşlar önüne düşerdi. Fakat asla umursamaz ve savuşup bir tarafa gitmezdi. Böylece çarpışma ve kuşatma uzadı. Haccac'm askeri kırkbine yükselince, her ta-

raftan Mekke'yi kuşatmıştı. Dışardan Mekke'ye bir şey sokulamadV ğmdan, Mekke'de yiyecek bulunmaz oldu. Halk aç kaldı. Zübeyr'in oğlu da anbarlarmdaki zahireyi, açlıktan ölmeyecek kadarlık miktar üzere dağıtırdı. Şamlılar işte bu zahirenin de tükenmesini bekliyordu.

Sonunda halk açlıktan bitkin olarak onbin kişi, Haccac'dan eman ahp dışarı çıktılar. Zübeyr oğlu Abdullah'ın Hamza ve Hübeyb adh oğulları da çıkanların içindeydiler. Abdullah, diğer oğlu Zübeyr'e, "Sen de kardeşlerin gibi Haccac'dan güvence al. Ben senin sağ kalmanı isterim" deyince Zübeyr, "Ben senden ayrılamam" diyerek ölünceye dek babasından ayrılmadı.

Abdullah, anası Hz. Esma'nm yanma gitti. "Anne! İnsanlar benden ayrıldılar. Yanımda pek az adam kaldı. Onlar da pek az bir süre dayanabilirler. Düşman ise bana dilediğim kadar dünyalık veriyor. Senin fikrin nedir?" diye sorunca Hz. Esma, "Sen kendini daha iyi bilirsin. Eğer hak üzereysen ve insanları hakka çağırıyorsan bunu yap kl, bu yolda hayli yoldaşın öldü. Artık bu yolda yürü. Ümeyyeoğullarmın oğlanlarına kendini maskara etme ve eğer maksadın dünya ise sen ne kötü adammışsın ki, hem kendini hem de yanındakileri yok etmiş olacaksın. Eğer ben hak üzereydim, ama arkadaşlarıma gevşeklik gelince, ben de zayıf düştüm dersen bu da hür kişilerin ve dindarların işi değildir. Dünyada daha ne kadar kalacaksın?.. Ölüm daha iyidir..." deyince Abdullah, "Benim de görüşüm ve şimdiye kadar mesleğim budur. Dünyaya asla eğilmedim. Bu yola çıkışım, ancak şeriata aykırı işler işlendiğinden dolayı, Allah için karşı koymak içindir. Fakat senin görüşünü bilmek istedim. Sen de benim görüşümü artırdm. Bak ana! Ben bugün ölürüm. Üzüntün çoğalmasın. İşi Allah'a bırak. Oğlun beğenilmeyen bir işi seçmedi. Fuhuştan bir iş işlemedi. Eziyet ve haksızlık yoluna gitmedi. Memurlarından birinin yolsuz hareketini öğrenince, kabul etmemekte kusur etmedi. Gözümde Rabbimin rızasından daha değerli bir şey yoktur. Ya Rabbi! Bunu kendimi temize çıkarmak için söylemiyorum. Ancak anama teselli için söylüyorum" dedi. Hz. Esma, "Umarım ki, güzei bir sabır üzere bulunurum. Sen benden önce ölürsen, Cenab-ı Hak'tan mükâfat isterim. Eğer kazanırsan sevinirim. Çık oğlum! Göreyim işin sonu neye varır?" dedikten sonra oğluna dua ederek, "Ya Rabbi! Onu senin emrine bıraktım. Hüküm ve kazana razı oldum. Bana sabreden ve şükredenlerin karşılığım ver" dedi. Veda için oğlunu kucaklayıp öperken eli, onun zırhına dokundu. "A bu ne! Bu öyle fedailik yolunu seçenlerin işi değildir. Paçalarını sıva, mertçe hareket et" deyince Abdullah, zırhını çıkardı, kollarını ve paçalarını sıvadı. Çıkıp yanında kalan fedai arkadaşlarıyla birlikte dalkılıç olarak dışarı uğradılar. Haccac'm bir kısım askerini kesip doğradılar. Fakat düşmana göre pek az olduklarından ister istemez geri döndüler. Haccac'm askeri de yaklaşarak gelip kapıları tuttular. Her yandan saldırıya geçtiler. Zübeyr'in oğlu ise arslan gibi, bir o yana bir bu yana koşuşur ve saldırganları geri püskürtür ve arkalarından kovalar, kimse yanma yaklaşamazdı.

Haccac bu durumu gördü. Öfkelendi. Hemen atından indi. Yaya

• olarak askerini arkalarından sürmeye ve onları Zübeyr'in oğlunun bayrak taşıyıcısı üzerine saldırtmaya başladı. Zübeyr'in oğlu hemen bayrakçının önüne geçti. Arslan gibi üzerlerine atıldı. Onlar da açıldılar. Haccacia beraber geri çekildiler. Sonra Zübeyr'in oğlu Hz. İbrahim'in makamına geldi. İki rekât namaz kıldığı sırada düşman, döndü. Hücum ederek sancaktarı öldürdüler ve sancağı aldılar. Zübeyr'in oğlu namazdan sonra ilerleyip sancaksız olarak pek mertçe vuruşmayı sürdürdü. Muti oğlu Abdullah onunla beraber çarpışırken vurulup düştü. Zübeyr'in oğlu, kaplan gibi düşmanlar üzerine atüdı. Hacun'a kadar gitti. O sırada yüzüne bir taş değdi. Yüzünden kan akmaya başladı. Yine şiddetle çarpışırken düşmanlar çevresini sardüar. Sonunda yere düşürüp öldürdüler.

Haccac ve Tarık yanına gelip durdular. Tarık, "Karılar bundan erkek ve mert bir çocuk doğurmamıştır" deyince Haccac, "Sen Mü'minlerin Emîri'ne karşı geleni övüyor musun?" dedi. Tarık, "Evet. Öyle olmasa biz özürlü olmazdık. Çünkü yedi aydan beri biz onu kuşattık. Askeri, kalesi ve yardımcıları olmadığı halde bize karşı koydu. Belki de bize üstün durumdaydı!.." diye cevapladı. Bu konuşmaları Abdülmelik'e ulaşınca, insaf edip, Tarık'a hak vermiş olduğu söylenir.

Bunun üzerine Zalim Haccac Mekke'ye girdi. Mekkelileri Abdülmelik'e biat ettirdi. Sonra Mescid-i Haramin süpürülüp taşlardan temizlenmesi için emir verdi. Zübeyr'in oğlunun kesik başını Şam'a gönderdi. Gövdesini astırdı. Anası Hz. Esma'yı yanma getirtmek için adam yolladı. Hz. Esma gitmedi. Haccac yine adam gönderdi. "Ya gelsin, ya da onu saçından tutup sürükleyerek getirecek adam gönderirim" dedi. Esma yine gitmedi. Hemen Haccac kalkıp onun yanma vardı. "Abdullah hakkındaki davranışımı nasıl gördün" diye sordu. Hz. Esma, "Öyle gördüm ki, sen oğlumun dünyasını bozdun. O da senin âhiretini yıktı. Resûlullah (s.a.v.) bize Sakîf'te bir yalancı ve bir yok edici olduğunu haber verdi. Yalancıyı (Muhtari) gördük. Yok edici de sensin" diye cevapladı.

Zübeyr oğlu Abdullah geceleri namaz kılar, gündüzleri oruçlu, zâhid ve adaletli, eşi az bulunur bir adamdı. Hükümet süresi dokuz yıldır. Yetmişüç yaşında, yetmişüç senesi Cemaziyelevvel ayının onyedinci salı günü Zalim Haccac'm askeri elinde ölmüştür (r.a.).

Zübeyr'in oğlunun şehit olması üzerine bütün Hicaz ve Yemen halkı da Abdülmelik'e biat etti. Hanife oğlu Muhammed'in biatiyle genel biat gerçekleşti. Abdülmelik Halifelik makamında bağımsız oldu.

İleri Gelenlerin Ölümü

Zübeyr oğlu Abdullah'ın şehit düşmesinden daha bir ay geçmeden anası Zâtü'n-Nitakayn diye bilinen Hz. Ebu Bekir kızı Esma da Mekke'de sonsuzluk ülkesine gitti.

Resûlullah (s.a.v.) hicret günü gizlice Hz. Ebu Bekir'in evine ge-. lip de oradan mağaraya gittiklerinde Hz. Esma, onlar için hazırladığı sofrayı bağlamak üzere bir şey bulamadığmdan kendi nitakını, yani peştemalını iki parçaya ayırarak, biriyle sofrayı ve diğeriyle matarayı bağlamıştı. Resûl-i Ekrem onu Cennet'le müjdelemiş ve Zâtü'n-Nitakayn yani iki peştemallı diye lâkaplandırmıştı.

Hz. Esma bu şekilde âhiretini bayındır duruma getirdikten sonra çok yaşadı. Oğlu Abdullah'ın Halifeliğini ve şehit edilişini gördü. Ömrünün sonlarında gözleri görmez oldu. Yüz yaşma ulaştı. Sonra Cennet'e gitti (r.a.).

Hadîc oğlu Râfi' (r.a.) ensardandı. Uhud Savaşı'nda yaralanmış ve sonra Hz. Peygamber'in savaşlarının çoğunda ve Sıffiyn'de Hz. Ali'yle beraber bulunmuştu. O da seksen yaşındayken bu sırada âhirete göçtü.

Ashabdan ve Mısır'ın büyük adamlarından ünlü Hadîc Sükûn i oğlu Muaviye ve Mekke'nin almış günü Eşca' kabilesinin sancağım taşıyan Malik Eşcaî oğlu Avf ve yaşı yüze ermiş olan Halid Cühenî oğlu Ma'bed (r.a.) de o sıralarda öldüler.

Hattâb oğlu Ömer oğlu Abdullah da seksenaltı yaşındayken Zübeyr oğlu Abdullah'ın şehit olmasından üç ay sonra ve bir söylentiye göre seksenyedi yaşındayken yetmişdördüncü hicret yılında ölmüştür.

Daha erginlik yaşma varmadan babasıyla birlikte İslâm olmuştu. Büyük hadîscilerdendi. Din işlerinde pek çok ihtiyatlıydı. Müslümanlarla yapılan savaşlara katılmadı. Şamlılar ona çok tutkun ve onu çok sevdiklerinden, Yezid'in ölümünden soma onu halifeliğe seçmek istedilerse de, o yanaşmadı. Ensardan Abdullah oğlu Cabir (r.a.) dermiş ki: "Bizim içimizde kendisine dünya meyledip de, yüz çeviren Hattâb oğlu Ömer ile oğlu Âbdullah'dı."

Rıdvan biatında bulunan Ekva oğlu Seleme ve büyük hadîscilerden ve faziletli ashabdan Ebu Saîd Hudrî (r.a.) de yetmişüç ve bir rivayete göre yetmişdört senesinde ölmüşlerdir.

Küfe büyüklerinden Semre oğlu Câbir ve ensardan Muallâ oğlu Ebu Saîd yetmişdört senesinde ve Sof fa ashabından Sariye oğlu Irbaz yetmişbeş senesinde öldüler (r.a.).

Ensardan Amr oğlu Abdullah oğlu Cabir de bir rivayete göre yetmişdört ve bir rivayete göre yetmişyedi senesinde Medine'de ölmüştür (r.a.).

Abdülmelik'in Bağımsız Olarak Hüküm Sürmesi

Hicretin yetmişüç senesi hac mevsiminde Mekke ve Medine ve Yemame valisi olan Sakaflı Yusuf oğlu Haccac halk ile hac etti.

Hz. Ömer'in tâyin etmiş olduğu hâkim Şurayh, Zübeyr oğlu Abdullah devrinde olduğu gibi Abdülmelik'in zamanmda da Küfe hâ-

fcmi iğinde bırakıldı. Basra hâkimi de eskisi gibi Hübeyre oğlu Hişam'dı.

Yetmişdördüncü sene Sakafh Haccac Medine'ye geldi. Bir ilci ay kadar kaldığı sırada Hz. Peygamber'in komşularım, "Siz, Osman'ın katillerisiniz!" diyerek azarladı. Abdullah oğlu Cabir ve Sa'd oğlu Seni gibi ashabı hor görmüş ve aşağılamıştı.

Sonra Mekke'ye gitti. Kabe'yi yıkarak yeniden yaptı. Zübeyr oğiu Abdullah'ın yaptığı binayı değiştirerek Kureyş'in yaptığı gibi Hicri dışarda bıraktı. Bugün de aynı durumdadır.

Epey zamandır Berberîler baş kaldırmışlar ve Afrika ülkesini ele geçirmişlerdi. Abdülmelik ise Zübeyr'in oğlu ile uğraştığından Mağrib yani kuzey-batı Afrika işlerine bakamamıştı. Bu yetmişdort senesinde o tarafa çokça asker gönderdi.

Şark tarafları da karışıklıklar içindeydi. Sicistan tarafında İslâm askerleri, Allah'a ortak koşanlarla savaşmaktaydılar. Haricîler ise pek çok azgınlaşarak İran'ı çapul etmekteydiler. Bunun üzerine bu sene ünlü Mühelleb, başkomutan yapılarak Basra askeriyle Hariciler üzerine memur edildi. Küfe askeri de onun yanma gönderildi.

Mühelleb, Ramhürmüz'de Haricîlerle karşılaştı. Kemen ordusunu kurdu. Etrafına hendek çevirip istihkâm verdi. Savaşa hazırlandı. Oysa Irak valisi Mervan oğlu Beşirin Basra'da öldüğü haberi gelince Basra ve Küfe askerleri onu bahane ederek memleketlerine döndüler.

Yetmişbeş senesi başlarında Rumlar, Maraş tarafından baş göstermekle el-Cezîre valisi Mervan oğlu Muhammed, o tarafa koşup gitti. Haricîlerin işleri ise günden güne önem kazandığından Abdülmelik, Haccac i Irak valisi yaptı.

Haccac o zaman Medine'de idi. Abdülmelik'in buyruğu kendisine ulaşınca, onikibin seçkin atlıyla kalkıp Kûfe'ye gitti. Ansızın sabahleyin erkence Kûfe'ye vardı, mescide girdi, minbere çıktı, halkı topladı, uzun bir hutbe okudu.

Kalbi katı, yüzü pek, dili düzgün ve ciddî bir zâlimdi. Bu hutbesinde, "Benim durumum ve ünüm herkesin bildiği bir şeydir. Ben âlemin sıcak ve soğuğunu, acı ve tatlısını görmüş bir adamım. Ben kötülüğü taşıyıcısına yüklerim. Yaptığına yaptığıyla karşılık vererek cezalandırırım. Kesim ve devşirme mevsimi gelmiş olgun başlar görüyorum. İkarnata \ju\anaca^ savMaıa \e sakaYVoıa ^aVavoTum..." dedikten sonra, "Ey Iraklıları Siz kavuştuğunuz nimetlerin değerini bilmeyip nankörlük ettiniz. Müminlerin emîri oklarını yaydı, birer birer yokladı, en kuvvetli ve en dayanıklı beni buldu. Buraya vali yaptı, sizin boğazlarınıza attı. Çünkü taşkınlık edici, azıcı, uyuşulmaz ve iki yüzlüsünüz. Epey zamandan beri azdınız, azgınlığı alışkanlık hâline getirdiniz. Sözüme kulak veriniz! Doğru yolda gidiniz. Yemin ederim ki. size aşağılığın lezzetini taddırırım. Berinizi yüzerim, sizi odun gön. k s m m . Be\\ ded\£\rm. vaşarıtn. Ben demek ve topluluk istemem. Herkes kendi başına işiyle gücüyle uğraşsın. Uydurma sözlerden ve dedikodulardan vazgeçiniz. Yemin ederim ki, doğru yol üzre olmazsanız

boynunuzu vururum. Kanlarınızı dul ve çocuklarınızı yetim bırakırım. Mühelleb'in yamndan savuşup geldiğinizi öğrendim. Üç güne kadar onun yanma varmayanların boyunlarını vuracağım. Evlerini yağma edeceğim." diyerek Kûfelileri tehdit edip korkuttu. Buyruğunu okuttu. Sonra Basra'ya gitti. Orada da böyle bir hutbe okudu. Gerek Kûfe'de gerek Basra'da eften püften bahanelerle ileri gelenlerden bazılarını öldürdü ve başkalarına ibret gösterdi.

Hz. Ali, Iraklılara çok öğütte bulundu. Fakat dinlemedüer. Şamlıların taassubuna karşı içtenlikle çaba göstermediler. Hz. Ali de onlara kırılarak, "Ya Kabbi! Ben onlardan bezdim, usandım. Onlar da benden bezdiler, usandılar. Sakîf yiğidini onların başına belâ et ki canlan ve malları hakkında cahiliye hükmü gereğince işlem yapsın ve memleketin ürünlerini yesin, kürklerini giysin. Yani her türlü çıkarlanndan yararlansın..." diye dua etmişti. Duası kabul olmuş ki, o sene Sakaflı Yusuf oğlu Haccac doğmuştu. Onun için bâzı bilginler demiştir ki: "Haccac'm Hicaz ve Irak! ele geçirmesi, Allah tarafmdan onun o yöreler halkının başına belâ edilmesi sonucudur."

Basra halkı Haccac'm zulümlerine dayanamadılar. Carud oğlu Abdullah'ın başkanlığı altında bir topluluk kurdular. Haccac'm aleyhine kalktılar ve çevresini sardılar ve çatışma sonunda üstün gelmişlerken Carud'un oğlu vurulup düşünce bozulup dağıldılar. Böylece Haccac kurtuldu ve daha çok zulüm ve tecavüz eder oldu. Hattâ Malik oğlu Enes'in (r.a.) oğlu Abdullah, baş kaldıranlar içinde bulunarak öldürüldüğünden, Haccac Basra'ya gelince Hz. Enes'in malını zorla aldığı ve kendisini azarladığı ve aşağıladığı için, o da Abdülmelik'e şikâyet mektubu göndermişti.

Abdülmelik tarafından özel bir adamla Hz. Enes'e, onu övücü ve iltifat edici bir mektup ve Haccac'a pek sert, azarlayıcı bir mektup gönderildi. Haccac bu azarlayıcı mektubu okuyunca çok telâşlandı. Hemen Enes'le görüştü. İltifat yüzü gösterdi. Tatlı dil ile özür dilemeye girişti. Hz. Enes, "Ben çok sabrettim. Sizden şikâyet etmedim. Ta ki sen bize 'pek kötü kimseler' dedin. Yüce Allah ise bize Ensar yani yardım ediciler demiştir. Sen bize 'iki yüzlüler' dedin. Biz ise Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göçünde ona yer hazırlamış ve iman ,etmiş kişilerdik. Seninle bizim aramızda yüce Allah hâkimdir. O hak ile doğru ve gerçeğe karşıt olanı ayırır. Sana karşı kuvvetim yoktu. Seni Allah'a ve sonra Mü'minlerin Emîrine bıraktım. O da senin uymadığın hakkıma uydu. Yemin ederim ki, Hıristiyanlar Meryem oğlu İsa'ya bir gün hizmet etmiş bir adam görseler onun değerini bilirlerdi. Bense on sene Resûlullah'a (s.a.v.) hizmet ettim. Yine hayır görürsem Allah'a şükrederim, tersini görürsem sabrederim. Gerçek yardımcı Allah'tır." dedi. Haccac da özürler dileyerek onun mallarını geri verdi.

Mühelleb'in yanma verilen Basra'dan ve Kûfe'den tertiplenen askerler, Haccac'm tehditleri üzerine çabucak görev yerlerine gittiler. Mühelleb onlarla kuvvet kazanarak Haricîler üzerine saldırınca, Ha-

ricîler hemen Ramhürmüz denilen yerden çekilip Kazrûn'a gittiler. Mühelleb de arkalarından hareketle Kazrûn'a varınca Haricîler, pek şiddetli karşı koyarak çarpıştılar. İki taraftan pek çok yaralanan ve ölenler olmuştu. Ondan sonra Mühelleb bir sene kadar Sabur'da kalarak Haricîlerle yapılan savaşlarla uğraşmıştır.

Yetrnişbeş senesi hac mevsiminde Abdülmelik hac etti. Minberde halka karşı büyüklük taslayarak söylediği hutbesinde, "Bu ümmet iyiliği kazanmcaya dek kılıçla ilâç ederim. Bana ilk muhacirlerin yaptıklarım yap diye teklif ediyorsunuz. Oysa siz onların yaptıklarını yapmıyorsunuz. Yemin ederim ki, bundan sonra her kim bana öyle bir teklif ederse boynunu vururum" deyip minberden indi. O zamana kadar halkı, iyiliği emretmek işinden yasaklamak; emirlerin hiçbirinin yapmadığı bir şeydi.

Haricüerden Saferiyye mezhebine giren ve Arz-î Dârâ'da oturan Müserrah oğlu Salih ile Şebîb, Süveyd ve Batîn gibi Haricîlerin ileri gelenlerinden bazıları da bu sene hac etmişlerdi. Bunlar çok sofu ve mutaassıp, Abdülmelik ve komutanlarının tavır ve hareketlerine karşı çıkıcı adamlardı. Şebîb ise pek atılgan ve çevik bir adamdı. Bir yolunu bularak Abdülmelik'i vurup öldürmek üzere fırsat gözetmekte bulunduğu Abdülmelik'e haber verildi. O da ihtiyatlı davranmakla beraber onların kötü niyetlerini Haccac'a yazdığından Haccac onların arkalarına düşmüştü.

Salih'in el-Cezîre ve Musul'da birçok dostları vardı. Onlarla ve özellikle Şebîb ile haberleşerek yetmişaltı senesi Safer ayı başlarmda işe girişmeyi kararlaştırdılar. Nitekim Safer ayının birinci gecesi yüzyirmi kişi oldukları hâlde Salih'in başına toplandılar. Ansızın el-Cezîre valisi Mervan oğlu Muhammed'in hayvanlarını ele geçirerek savaş için en iyi hayvanlar edindiler. Dârâ ve Nusaybin halkı korkup kalelere kapandılar.

Mervan oğlu Muhammed tarafından gönderilen bin ath, Salih'le karşılaşınca bozuldu. Sonra binbeşyüz atlı gönderildi ve çarpışma sonunda Salih öldürüldüyse de, onun yerine Şebîb geçti. Mü'minlerin Emîri unvamnı aldı. Hükümetin başına daha büyük bir belâ oldu.

Şebîb el-Cezîre, Musul ve Küfe dolaylarında cirid atlı ile dolaşır ve üzerine çokça asker gönderilirse bir yana savuşur ve az asker olursa, ansızın vurup dağıtır ve yenilip bozulanları kendisine biat ettirirdi. Kendisine bağlı olan halkı korur ve karşı duranları vurur, çalar çarpardı. Anası Cehîze bir şaşkın kadındı. Fakat pek cesur olup savaş alanında vuruşurdu. Kocası Gazale ise bilgin ve fazüetli kişilerden olduğu hâlde çok yiğit ve askerliği iyi bilen biri olarak o da savaşırdı.

Önce Haccac'm emriyle Medayin'den çıkan beşyüz atlıyı Şebîb, yüz bu kadar atlıyla vurup dağıtmıştı. Bunun üzerine Haccac Kûfe'den dörtbin asker gönderince Şebîb bir fırsatını yakalayarak onları habersiz ve dikkatsiz bir durumdayken avladı. Yüzaİtmış atlıyla içlerine çalarak başbuğlarını öldürüp, askerini darmadağınık etmişti.

Sonra Şebîb Musul üzerinden Azerbaycan'a gidip Kûfe'den uzaklaşınca, Haccac da Şu'be oğlu Mugîre oğlu Urve'yi Kûfe'de yerine kaymakam bıraktı. Kendisi Basra'ya gitti. Ansızın Şebîb'in Küle üzerine gelmekte olduğu haberi gelince, çabucak Haccac'm Kûfe'ye gelmesi için Urve, kendisine haber uçurdu. Haccac, hemen iki konağı bir ederek seğirtip, Şebîb'den önce Kûfe'ye erişti. İkindi vakti Kûie'ye gelip hükümet konağına girdi. Fakat henüz asker toplamaya vakti yoktu. Şebîb de akşamdan somaca yetişti. Kûfe'ye girip elindeki sopayla hükümet konağının kapısına vurdu. Haccac'a söğdü ve tehdit ederek, Küfe mescidinde bulduğu ve yollarda karşılaştığı adamları öldürdü.

Haccac ise kandille hükümet konağı kapısının üzerinde durup tellâl bağırttı. Şebîb'in karısı Gazale Küfe camisinde bir sabah namazı kılıp ilk rek'atinde Bakara sûresini ikinci rek'atinde Âl-i İmran sûresini okumayı adamış olduğundan, bu fırsattan yararlanarak sabahın çok erken vaktinde yetmiş kişiyle Küfe camisine gidip, adağım yerine getirmiş olduğu söylenegelmiştir.

Sonra Şebîb korkusuzca Küfe dışına çıktı. Haccac da hemen halktan altıbin kadar adam topladı. Onları üç alaya bölüştürüp, her birine birer bey tâyin ederek, hepsini Şebîb'in arkasına düşürdü. Bu asker Fırat'ın aşağı tarafına doğru yöneldi. Şebîb ise o tarafı bırakarak Kadisiye yönüne gitti. Haccac da onu kovalamak için binsekizyüz cirit, atlı gönderdi.

Halkın gözleri Şebîb'den o kadar yılmıştı ki, onun üzerine gönderilen asker, kesilmeye gönderilen koyun sürüleri gibi korkar ve titer lerdi. Şebîb'in askeriyse bin belâdan arta kalmış, ölüm eri olmuş, çevik ve kan dökücü, iyi savaşan ve çok mutaassıp fedailerdi. Şebîb de her zaman fırsat gözeterek bir yolunu bulup düşmanı olan komutam çarpıp yere düşürmekle askerini darmadağın edivermek gibi harp tedbirlerini yerine getirmekte pek ustaydı.

Haccac'm gönderdiği cirit ath, Kûfe'den çıkıp hızlı bir yürüyüşle Şebîb'e eriştiler ve çokluklarına güvenerek hemen savaşa giriştiler. Şebîb ise onlarm ortalarına şiddetle saldırarak komutanlarını düşürmekle onları darmadağınık ediverdi. Soma adı geçen üç alayın nerede olduklarını aramaya başladı.

Bu alaylar ise Şebîb'i aramak maksadıyla Turna katarı gibi Fırat'ın aşağı tarafına doğru yayılarak Kûfe'den yirmi dört saat kadar uzaklaşmışlar ve Rudbar'a kadar gitmişlerdi. Şebîb, ondan haberli olunca o tarafa gitti ve bir gün akşam üstü onlara çattı ve askerini üç bölük etti. Biri kendisinin, öteki biraderi Musad'm, diğer biri de, o zaman Arab'ın en yiğidi sayılan Süveyd'in emrindeydi.

Süveyd pek yırtıcı ve usta bir askerdi. Arka arkaya şiddetli hücumlarla Küfe ordusunun sağ kolunu vurdu, dağıttı. Savaş bütün gece sürdü. Seher vakti Şebîb, bir fırsat düşürdü ve düşmanın ortasına şiddetle saldırarak başbuğlarım vurup öldürdü. Bunun üzerine Kûfeliler ne yapacaklarını şaşırdı. Şebîb hemen onları biata çağırdı. Onlar da biat ettiler.

Biat edenlerin biri de Ebu Musa Eş'arî'nin (r.a.) oğlu Ebu Bürde'ydi. Şebîb onu görünce, "İşte iki hakemden birinin oğlu!" dedi. Haricîler ise hakemlere en büyük düşman olduklarından Ebu Bürde'yi öldürmek istediler. Fakat Şebıo ••Bunun ne suçu var?" diyerek onu kurtardı.

Ertesi gün Şebib, hemen Küfe üzerine varmak istediyse de askerinin çoğu yaran olduğundan az bir toplulukla Haniçar tarafına savuştu. Eaccac ise, Şebib varıp da Medayin'i ele geçirir diye telâşa düştü. Çünkü Medayin şehri Kûfe'nin kapısı Irak arazisinin her tarafına bJ.khn bir noktasıydı.

Bunun üzerine Haccac, kendi komutanlarından Kutn oğlu Osxîr.': Melerin, Çuha ve Anbar valisi yaparak hemen Medayin tarafına . . . . .,5 Eş'as oğiu Muhammed oğlu Abdurrahmani başbuğ yapaıbln seçkin atlıyla Şebîb'iıı arkasına düşürdü.

Şebib o sırada Şehr-i Zur tarafına savuştu. Abdurrahman da onun arkasına düştü. Şebîb, onu habersiz ve dikkatsiz bir durumda avlayıp da çarpmak veya bir gece ansızın basmak için fırsat gözetirdi. Abduıramnan ise gündüzün savaş düzeni ve ihtiyat üzere bulunup geceleri de etrafına hendek çevirmekte olduğundan o yaklaştıkça Şebîb başka tarafa dolaşır ve o bu tarafa yönelince Şebîb daha uzak bir yere savuşur ve çok güç ve sarp yerlere konardı. Böylece Hanikîn ve Şamar - ra taraflarım dolaştıktan sonra Şebîb, Musul eyaletinin sınırı içinde ve Sulapa nehrinin dolaylarındaki Bet köyüne indi. Abdurrahman da i.dı geçen nehrin kenarına kondu. Nehrin dolambaç yerlerini kendisine hendek gibi bir çeşit istihkâm saydı. Fakat askeri yorulmuş, atlan bitkin bir hâl almıştı. Oysa Kurban bayramı yaklaşmakla Şebîb tarafından mübarek günler geçene kadar bir savaşa ara verme teklif oiunup, Abdurrahman tarafından da kabul olunmakla iki taraf da istirahate vardı.

Medayin valisi Kutn oğlu Osman ise Haccac'a bir mektup yazıp, •Abdurrahman, hendek ve istihkâm yapmak için bütün Çuha arazisini kazdı, haracım kesretti ve halkı anbar yapmak üzere Şebîb'i serbest bıraktı" diye bildirmekle Haccac hemen Abdurrahmani görevden aldı ve onun yerine hemen Şebîb'i sindirmek üzere Osman'ı başbuğ yapıp, Şu'be oğlu Mugîre oğlu Mutarrafi da Medayin'e gönderdi.

Kutn oğiu Osman hemen ordugâha gitti ve fazla önemsemeden Şebîb üzerine atıldı. Şebîb de yüzseksenbir atlıyla ona karşı vardı ve sağdan soldan biraz şaşkınlık verdi. Sonra büyük bir şiddet ve hızla doğru Osman'ın üzerine atılarak onu vurdu, öldürdü. Askeri de bozuldu.

Fek sıcak mevsim olduğundan Şebîb, böylece çarpışmaya son verdikten sonra yaylaya çıktı. Yetmişyedi senesi başlarını yaylakta geçirdi. O sırada epey kaçaklar ve serseriler onun yanma toplandı. Üç ay yayladıktan sonra Şebîb, sekizyüz atlı ile yaylaktan indi. Medayin'e gelip Behr-i Şîr şehrine kondu. Medayin valisi Mugîre oğiu Mutarraf da Kisrâ'nm sarayının bulunduğu eski şehirdeydi. Köprüyü yıktı ve

korunmaya karar verdi. Bununla beraber Haricîlere eğilim gösterdi ve onlarla gizli haberleşme ve konuşmada bulundu.

Mugîre oğiu Mutarraf Haricîlerin başlarından birkaçını çağırarak, "Madem ki siz zulmü kaldırmak için ortaya çıktınız, hemen Abdairnclik! Halifelikten indirin ve Haccac! yok ederek Halifelik işini Hz. Ömer'in yaptığı gibi Danışma Kurulana bırakmak üzere bana biat eyleyiniz!.." dedi. Haricîler ise Şebîb'e biat etmiş olduklarından onun teküfini kabul edemedikleri için, bu gizli konuşma bir sonuç vermedi.

Haccac ise Irak askeriyle iş göremeyeceğini anladı. Abdülmelik'ten yardım istemiş olduğuna dayanarak, o da altıbin asker göndermekle Şam askeri Kûfe'ye doğru gelmekteyken Haccac, Küfe halkını da, Şebîb aleyhine kışkırtarak kırkbinden fazla asker tertip etti. Ünlü yiğitlerden Faris tarafında bulunan Verka oğlu Attab'ı çağırdı. Onu başkomutan yaparak Şebîb üzerine gönderdi.

Şebîb'in yanında toplanan süvari, bin kadardı. Ancak bunlar hep karakuş gibi yırtıcı, fedai ve savaş eri adamlar olduğundan; Şebîb'e karşı gönderilen sıradan kalabalık, şahine karşı turna alayları gibiydi. Attab, öyle büyük bir orduyla Medayin üzerine gitti. Şebîb de karşı çıkıp akşam üstü Attab'm ordusuna çattı. Kendisi sağda durup, ortaya Vail oğiu Muhallel! sol kola Süveyd'i görevlendirdi.

Güneşin batışıyla yatsı arasında ay doğunca Şebîb, hemen ani bir hücumla Küfe ordusunun sol kolunu vurup dağıttı. Hemen Attab'ın üzerine saldırdığı sırada Süveyd de sağ kol üzerine hamle edip uğraşmakta iken "Attab öldürüldü" bağırtısı duyulunca Küfe ordusu darmadağınık oldu.

Şebîb iki gün dinlendikten soma hareket ederek Küfe şehrinin dışına geldi. Oysa Şam askeri gelip Kûfe'ye girmişti. Haccac da kölemenlerini sokak başlarına yerleştirmiş ve kendisine gereği gibi çeki düzen vermişti.

Şam askeri şehir dışına çıkıp saf bağladı. Şebîb de onların üzerine birçok kereler atıldı. Fakat Şam askeri tam bir inzibat altında mızraklarına dayanıp duvar gibi yerinde kımıldamadan direndi.

Şebîb'in karısı Gazale, bazı çarpışmalar arasında Haccac'm üzerine sldırmışsa da, Haccac onun önünden savuşup kaçmıştı. Bâzı şairler onu ayıplayarak şiirlerinde yermişlerdir. Fakat bu çatışmalar arasında gerek Gazale, gerek Şebîb'in anası Cehîze ve kardeşi Musad'la epeyce yoldaşları öldürüldü. Kendisi de artık sonuçtan umudunu kesince geri döndü. Ehvaz'dan dolaşarak Kirman'a gidip bir süre orada arkadaşlarıyla beraber dinlendi.

Haccac onun peşini bırakmamak için Şam askerini Ehvaz. tarafına gönderdi. Şebîb de Kirman'dan hareket ederek Ehvaz'da onlara karşı geldi. Bir gün akşama kadar çok şiddetli vuruştular. Şamlıların çok adamları öldü. Sonunda karanlık basınca birbirinden ayrıldılar. Şebîb gece askeriyle beraber Düceyl-i Ehvaz köprüsünden geçerken

altındaki at şahlanınca suya düşüp boğuldu ve yoldaşları dağıldı. Haccac da büyük bir belâdan kurtuldu.

Mutarraf Haricîlerle olan haberleşme ve konuşmasım gizli tutmuşsa da dolayısıyla Haccac'm kulağına gitmesi kuvvetle umulduğundan, artık meydanda duramadı. Dağlık yöreye çekildi. Sonra Kum ve Kaşan'a gitti. Halifelik ismi Danışma Kurulu'na bırakmak davasını üân etti.

Bu dava üzerine Mutarraf'a pek çok insan biat etti. Haccac'm emriyle Rey şehrinde toplanan altıbin asker de onun üzerine yürüdü. Karşılaşınca çok şiddetü bir vuruşma oldu. Sonunda Mutarraf öldü, arkadaşları dağıldı. Haccac böylece o sıkıntıdan da kurtuldu.

Kirman ve dolayları Haricüerden Ezarika denilen fırka elinde olup bir seneden beri Faris Emîri Mühelleb, onlarla Sâbur üzerinde çok şiddetü çarpışmalar yapmaktaydı. Bu yetmişyedi senesi içinde Ezarika araşma anlaşmazlık düşüp birbiriyle savaşa başladılar. Mühelleb de bu sırada fırsat bulup, Kirmani ele geçirdi. Ezarika'yı dağıttı.

Horasan ve Sicistan eyaletleri Haccac'm hükmünden dışında iken yetmişsekiz senesinde Abdülmelik bu iki eyaleti Irak Emirliğine katınca, Haccac kendi tarafından Mühelleb'i Horasan Emîri ve Ebu Bekre oğlu Ubeydullahi Sicistan valisi yaptı.

Ebu Bekre oğlu Ubeydullah, Basra ve Küfe askeriyle Türk ülkesine, savaşmak üzere Haccac tarafından görevlendirildi. Küfe askerimin komutam da ünlü hâkim Surayh'dı. Hicretin onsekizinci yılında Hz. Ömer tarafından Küfe hâkimi yapılmış ve o zamandan beri Kûfe'de yargıçlık edip, Sıffiyn savaşında da Hz. Ali'yle beraber bulunmuş ve bunca karışıklık ve değişiklikler içinde yuvarlanarak artık iyi ve kötü olayların geçtiği yer olan dünyadan usanmış değeri yüksek bir kişiydi.

Yetmişdokuz senesinde Ebu Bekre oğlu Ubeydullah, Basra ve Küfe askeriyle Sicistan'dan hareket etti. Türk ülkesme yürüdü. Zafer kazandı, pek çok ganimet malları aldı. Çok evler yaktı, çok kaleler yıktı. Fakat Arablar ilerledikçe Türkler geri çekildi. Ubeydullah onsekiz saat kadar sınırdan ayrıldı. İşte o zaman Türkler, geri dönüp, İslâm askerinin dönüş yollarını kesip, boğazları tuttular ve geçitlerini kapadılar.

Ubeydullah böylece düştüğü tehlikeli yerden kurtulmak için yediyüzellibin dirhem vermek üzere Türklerle barışa razı oldu. Hâkim Şurayh ise ona itiraz etti. "Ben çok yaşadım, çok zamandan beri şehitlik rütbesine ulaşmak isterdim. Bugün de o rütbeye kavuşmazsam artık ölünceye kadar kavuşamam. Ey Müslümanlar! Hepiniz birden düşman üzerine yürüyünüz!" deyince Ubeydullah, "Sen bunak bir ihtiyarsın!" dedi. Yargıç Şurayh, "Sana Ubeydullahin bostan korkuluğu, Ubeydullahin hamamcısı denmek yetişir..." diyerek onun sözünü geri çevirdikten sonra, "Ey Müslümanlar! Şehit olmak isteyenler yanıma gelsin..." deyince hafızlardan ve gönüllülerden epeyce kimseler ona uydular.

Bunun üzerine Şurayh, "Kâfirlerle çok zaman doiaştnn. Sonra Hz. Peygamber'in zamanına ulaştım. Ebu Bekir ve Ömer devirlerini gördüm. Sonra çok kavgalar görüp geçirdim. Nice fırkalarla dolaştım, gezdim. Ah bu kadar yaşamaktan bezdim..." anlamında şiirler söyleyerek ve silâh arkadaşlarını özendirerek düşman üzerine gitti ve hiç önemsemeden saldırdı. Kendisi ve yoldaşlarından çoğu şehit oldu ve kalanlar savuşup kurtuldu. Allah ona ve yardımcılarına rahmet etsin.

Hanife oğlu Muhammed diye bilinen Hz. Ali oğlu Muhammed 1 1 a.), seksen senesi içinde, duracak yer olan öteki dünyaya gitti.

Hanife'rıin oğlu, Ümeyyeoğullarmın baskısmdan kurtulmak için fırsat bekleyen Hz. Ali'nin Şia'sına sığmaktı. Her ne kadar o zaman Fatıma'mn çocuklarından Hz. Hüseyin oğlu Zeyne'l-Âbidîn sağ ise de, her an ibadetle uğraştığmdan halifelik arzu ve hırsmdan uzak durmaktaydı.

Bundan dolayı Emevîler, ondan emin olup, ancak Hanife'nin oğlundan endişe duyuyorlardı. Ölünce bu kuşkudan kurtuldularsa da Hanife oğlu Muhammed'in oğlu Ebu Haşim Ali kendisinin yerini tutmuş ve Şiilere sığmak olmuştur.

Abdurrahman Kindi'ye Biat Olunması

Sicistan Emîri Ebu Belere oğlu Ubeydullah'm bozgunu üzere Haccac, hemen Basra'dan ve Kûfe'den yirmişerbin asker tertip etti. Eş'as Kindi oğlu Muhammed oğlu Abdurrahman! başkomutan yaparak Türk ülkesine savaşmak üzere seksen senesinde Sicistan'a göndermişti.

Eş'as oğiu Kays, aslında Yemen kabilelerinden, Kinde kabilesinin şeyhierindendir, Hz. Peygamber'in önünde İslâm olduktan sonra Hz. Ebu Bekir'in kız kardeşiyle evlenmişti. Oğlu Muhammed de Arab komutanlarının ünlülerindendi. İşte Abdurrahman Kindî dediğimiz bu Eş'as oğlu Muhammed'in oğlu ve şöhret sahibi bir kişiydi.

Abdurrahman, kırkbin taze askerle Sicistan'a vardı. Türk şehirlerine girdi. Epey yerleri istilâ etti. Fakat geçen sene meydana gelen Ebu Bekre bozgununu hatırlayarak birdenbire içerilere dalmadı. Aldığı yerlere muhafızlar koyarak ve boğazlarda ve korkulu yerlerde nöbet yerleri yaparak ihtiyat üzere hareket etmekte olduğunu Haccac'a bildirdi.

Haccac ona mektup yazıp, "Sen rahat yolunu tutmuşsun... Düşmanlar ise geçen sene kardeşlerimizden bu kadar adam öldürdüler. Hemen düşman şehirlerine dal ve şehitlerin öcünü al..." diye emir verdi. Arkasından bu anlamda emrini tekrarlayıcı bir mektup yazdı ve üçüncü keresinde, "Enirimi tut, dediğim yola git. Yoksa kardeşin Muhammed oğlu İshak ordu komutanıdır. Hemen düşman ülkesine aldasın..." diyerek kesin bir dille yazılmış emrini gönderdi.

Abdurrahman, komutanları ve ileri gelenleri çağırıp durumu anlatarak, "Ben sizin hakkınızda iyilik istiyorum. Sizin çıkarlarınızı sağlayacak yol üzere gidiyorum. Haccac ise böyle emrediyor. Ben de sizden birinizim. Siz giderseniz ben de giderim. Siz çekinirseniz ben de çekinirim" deyince ileri gelenler Haccacin aleyhine geçerek, "Onu Irak'tan kovmak üzere Abdurrahman'a biat edip, ona uyalım" dediler. Asker de bunun üzerine aynı görüşte olarak seksenbir senesi içinde Abdurrahman'a biat ettiler.

Abdurrahman da Türk hükümdarı üe barış yaparak ve gereken yerlere mene iten sonra, Irak ordusuyla birlikte Sicistar.'dar. çıkıp, Basra'ya yöneldi. Yclda Abdülmelik'! indirmek ve halkı Allah'ın Kitahma ve Resulü 11 ah'm sünnetine çağırmak sözleri de meyi»-- ?. çıktu

E*ccs:. tu curuırdan haberli olunca, olup biteni Abdülmelik'e :_i_ri- Û ia arka arkaya Şam'dan Irak'a asker göndermeye başladı. .Vccuurammani uzaktan karşılamak üzere Haccac Basra'ya ve oraaar. listene gitti. Öncü olmak üzere Düceyl'e gönderdiği asker Kurrau bayramı günü Abdurrahrnan'ın süvarisiyle karşılaştı. Çarpışma sonunda fena hâlde bozulduğundan Haccac oralarda duramayıp dönmek zorunda kaldı. Fakat Basra şehrine girmeyip Zaviye'de ordu kurlu ve etrafına hendek çevirdi. Abdurrahman da gelip Basra'ya girdi. Bütün Basra halkı ona uydular. O da Basra şehrinin çevresine heniek kardırdı.

Hicretin seksenikinci senesi Muharrem ayında çok kereler şidtrtlı vuruşmalar oldu. Muharrem ayının sonunda savaş pek çok şidiftlrnü. Haccac'm askeri bozulmaya yüz tutmuşken Şam komutanlirmiar. Süfyan-ı Kelbî şiddetli bir saldırıda bulununca, Abdurrahman criusunun sağ kolu bozulduğundan, bütün Irak askeri bozuldu. Hafızlardan çoklan öldürüldü. Abdurrahman da askerle savuşup Küfeye geldi.

Haccac ise kendisine çeki düzen verdikten sonra Küfe üzerine -uruyerek gelip Deyr-i Zîkurre denilen yerde indi. Abdurrahman da ien çıkıp Rebîülevvel ayının üçünde Deyr-i Cemacim denen yere k:nau.

Atcurrahrnanin yanında Basra ve Küfe halkından, hafız ve hur-k: ulardan maaşlı yüzbin asker toplanmıştı. Bir o kadar da halkcaşkaları vardı. Hukukçular içinde Cübeyr oğlu Saîd, Âmir-i Şa'- : Zbui-Bahteriyyi't-Taî ve Ebu Leylî oğlu Abdurrahman gibi büyük rminat-tılar ve faziletli ve ünlü kişiler olup, bunlar savaşa girerler ve ruşmaya özendirirlerdi. Bu ikiyüzbin kadar halkın hepsi AbJn2mehki halifelikten indirerek Abdurrahman'a biat ettiler.

Hu ra.n-3.na kadar halifeler, hep Kureyş'ten iken Abdülmelik Zauuı'uı zulümlerinden halk o kadar usanmışlardı ki, bu zulümlerı-m rumulmak için. her şeye razı olarak Kureyşîlik kaydından da yüz ur - - : Hin ae kabilesinden bir emîr'e biati seçmişlerdi.

Gerek Haccac, gerek Abdurrahman ikisi de, ordugâhlarının çevresine hendek çevirdiler. Savaş yüz gün uzadı ve bu süre içinde pek çok çatışmalar ve çarpışmalar oldu. Sonunda Cemaziyelâhir aymm ondördüncü günü Haccac'm askeri bozulmaya yüz tutmuşken yine Şam komutanlarından Süfyan-ı Kelbî saldırınca, Abdurrahman'm sağ kolu hiç karşı koymaksızm bozuldu. Halk birbiri üzerine bindi. Bütün saflar bozulup Irak askerleri dağıldı. Hemen Haccac gelip Küfe'yi ele geçirdi. Abdurrahman da bozgun askerle Basra'ya gitti. Etraftan da epeyce insan toplandı ve Basra'da yine Haccac'a muhalif bir grup doğdu.

Haccac'm Irak'ta halka etmediği zulüm ve eza kalmadı. Halkın evlerine asker konulması görülmemiş bir şeyken, Haccac bu kere askerini Kûfelilerin evlerine gönderdi. Bir ay Kûfe'de kaldıktan sonra askerini alıp, Basra tarafına gitti. Abdurrahman da Basra'dan çıkıp, Mesken denilen yerde ordu kurdu. Şaban ayı içinde onbeş gün aralıksız savaştılar, iki taraftan çok ölenler oldu. Özellikle Abdurrahman'm tarafında büyük hukukçulardan Ebu Leylî oğlu Abdurrahman ve Ebu'l-Bahteriyyi't-Taî öldürüldüler. Sonunda ordusu bozuldu.

Abdurrahman artık Irak'ta duramadı. Sicistan'a gitti. Haccac ise her taraftan asker göndererek peşini bırakmadı. Bu yüzden Abdurrahman, Sicistan'da da duramadı. Türk hükümdarına sığındı. O da kendisine hürmet ve saygı gösterdi. Fakat Haccac, onun arkadaşlarıyla beraber kendisine verilmelerini istedi. Verilmezlerse çokça askerle varıp Türk ülkesini ayaklar altında bırakacağını söyleyerek korkuttuğundan Türk hükümdarı da Abdurrahman'ı kırk kişilik arkadaşlarıyla beraber Haccac'm memurlarına verdi. Onlar da bunları alıp Haccac'a götürürlerken yolda Abdurrahman kendisini yüksek bir yerden aşağı atıp öldü. Kavga basıldı, bu mesele de kapandı.

Deyr-i Cemacim olayından sonra Haccac, "Her kim Rey Emîri olan Müslim oğlu Kuteybe'ye teslim olursa emindir" diye ilân etmiş olduğundan hukukçulardan adı geçen Şa'bî, onun yanma varmış ve sonra gelip Haccac'la konuşup özür dileyerek kötülüğünden kurtulmuştur. Ama Cübeyr oğlu Saîd kaçarak İsfahan'da yerleşmiştir.

Çeşitli Olaylar

Abdülmelik iç savaşlarla uğraştığından, Rumlar bu durumu fırsat sayarak İslâm sınırlarından içeri geçerek, hicretin yetmişdokuzuncu yılında Antakya'yı kuşatmışlardı. Fakat işin sonunda yenilip bozulmuşlar ve gitmişlerdir.

Seksenüç yılında Haccac, Küfe ile Basra arasında bir merkez olmak üzere Vâsıt şehrini kurdu ve orada bir mescit yaptı.

Abdülmelik, durmadan savaşlarla uğraştığı hâlde, bir taraftan da hastaneler ve kimsesizler için hanlar yapımıyla ülkenin bayındır olmasına çalışmaktan geri kalmazdı.

Abdülaziz ve Abdülmelik'in Ölümü ve Velid'in Tahta Çıkması

Hakem oğlu Mervan, oğullan Abdülmelik ve Abdülaziz'i veliaht ederek kendi hayatında halkı onlara biat ettirmiş olduğundan ölünce, Abdülmelik tahta oturup, Abdülaziz de Mısır valüiğinde kalmış ve Abdülmelik'ten sonra tahta geçmesi kararlaştırılmıştı.

Abdülmelik ise kardeşini veliahtlıktan çıkararak oğlu Velid'i veliaht yapmak istedi. Yakınlarından bazıları, onun bu arzusunu yerinde buldular. Kimisi de çirkin gördü. Kendisi kararsızlık içindeyken seksenbeş yılı Cemaziyelevvel aymda Abdülaziz'in Mısır'da öldüğü haberi gelince Abdülmelik, oğulları Velid ile Süleyman'ı veliaht edip, halkı onlara biat ettirdi. Vüayetlere yazdı. Ora halkları da biat etti.

Fakat Medine'de tabiînin büyüğü ve bilgisiyle hareket edenlerin önderi olan Müseyyeb oğlu Saîd, "Abdülmelik sağ oldukça başkasına biat etmem" diyerek biatten kaçınınca, Medine valisi olan Hişam onu pek şiddetli dövdü. Sokaklarda ve pazarda dolaştırıp, adamlann öldürülüp asıldıkları yere götürülmüşken, geri getirterek hapsettirdi.

Saîd'in ayağında kıldan yapılmış bir don vardı. Böylece ölüm yerinden hapishaneye döndürülünce, "Ben, asacaklar sandım da.avret yerim açılmasın diye bu donu giymiştim. Asmayacaklarını bileyelim, bayağı geniş elbisemi giyerdim" dedi.

Abdülmelik bunu duyunca Hişam'a gücenmiş, "Saîd'de bozgunculuk ve iki yüzlülük yoktur. O, Zübeyr oğlu Abdullah'a da biatten kaçınmıştı. Halk birinin üzerinde birleşinceye dek biat etmem demiş olduğundan Zübeyr'in oğlu tarafından Medine Emîri olan Esved oğlu Câbir ona altmış kamçı vurmuş olduğu Zübeyr'in oğlunun kulağına vannea Saîd'e dokunma diyerek Cabir'i azarlamıştı" diye Hişam'a azarlayıcı bir mektup gönderdi.

Seksenaltı senesi Şevval ayının ortalarında Abdülmelik, altmış yaşındayken öteki dünyaya göçtü. Yerine oğlu Velid geçti.

Abdülaziz'in halifelikten nasibi yokmuş ki, vakitsiz öldü. Fakat oğlu Ömer, sonradan Halife oldu ki, son derece adaletli olmakla ünlüydü. "Adalet'in Ömer'i" diye bilinen Abdülaziz oğlu Ömer'dir.

Velid'in Zamane

--.bdülmelik oğlu Velid zamanında büyük fetihler yapılmıştır. Ana- Kıtasında pek çok yerler alınarak İslâm askerlerinin bir tümeni ki senesinde Kostantmiyye boğazına kadar gelip gitmiştir. Ho- üsi Maveraünnehir'de nice fetihlere kavuşarak Buhara, Sera-: kant Fergana ve Kaşgari alarak Çin sınırına kadar gitmiş ve o

sırada Haccac tarafından gönderilen bir tümen asker Sind'i ve nice Hind ülkelerini ele geçirmiştir.

İslâm askerleri doğuda böyle zaferler kazanırken Afrika valisi Nusayr oğlu Musa da batıda büyük fetihlere kavuşarak Okyanus kıyılarına kadar gitmiş ve kendisinin kölemenlerinden Tanca Emîri yapmış olduğu Ziyad oğlu Tarık doksaniki senesinde Endülüs yaka sına geçti. Sonra Musa da arkasından geçerek Endülüs kıt'asmı ele geçirmiş, Sardunya adaşım istilâ etmişti.

Doğuda Semerkant ve Buhara'da; batıda Tanca ve Kurtuba'da Arab dili öğretilir ve Kur'an-ı Kerîm saygı duyularak okunur oldu. Türk, Hinci, Berber ve Sudan hacıları Mekke'de toplanarak Arapça söyleşir oldular.

Velid, böyle büyük fetihlere kavuştuğu sırada yetimleri terbiye etmek; hukukçulara, zayıflara ve fakirlere aylık vermek gibi hayır işleri yapar; yol ve geçitlerin düzeltilmesi ve uygun yerlerde kuyular kazılması gibi bayındırlık işlerine de çok önem verirdi. Bina yapımına merakı olduğundan zamanmda pek çok güzel binalar yapılmıştır. Şam'da çok paralar harcayarak ünlü Emeviye Camii'ni benzersiz olarak yaptırıp süslettiği gibi, Medine'deki Hz. Peygamber'in mescidini de genişleterek yeniden yaptırıp onartmıştır.

Abdüiaziz Oğlu Ömer'in Mekke-Medine Valisi Olması

Abdülmelik oğlu Velid, seksenyedi senesinde amcası oğlu Abdüiaziz oğlu Ömer'i Mekke - Medine valisi olarak atadı. Ömer ise Emeviye valilerinden hiç birine benzemedi. Çok bilgin, faziletli, çok dindar ve adaletli, benzeri az bulunur bir adamdı.

Medine'ye varır varmaz hukukçulardan on kişi seçerek çağırdı. Yanına geldiklerinde, "Sizi ancak bana danışman ve yardımcı olmak için çağırttım. Kendi fikrimle bir iş görmek istemem. Her konuda sizinle danışmada bulunacağım. Bir de benim memurlarımdan birinin halka zulmedip tecavüz ettiğini duyarsanız bana söylemelisiniz" dedi. Hukukçular, onun bu sözlerinden son derece memnun olarak dön düler.

Bu on kişi Avvam oğlu Zübeyr oğlu Urve, Mes'ud oğlu Utbe oğlu Abdullah oğlu Ubeydullah, Abdurrahman oğlu Ebubekir, Süleyman oğlu Ebubekir, Yesar oğlu Süleyman, Hz. Ebu Bekir oğlu Muhammed oğlu Kasım, Hz. Ömer oğlu Abdullah oğlu Salim, Ömer oğlu Abdullah oğlu Ubeydullah, Rabia oğlu Amir oğlu Abdullah ve Zeyd oğlu Hârice'dir. Bunlar Abdüiaziz oğlu Ömer'in divanına devam ederek zulümleri ortadan kaldırmak için ona yardım ederlerdi. Abdüiaziz oğlu Ömer de gençken bu hukukçulardan ders alarak onların sakındırmasına uygun hareket ederdi.

Seksensekiz yılında Abdülmelik oğlu Velid tarafından gelen kesin emir gereğince Ömer, mü'minlerin analarının odalarım yıktırarak

çevrelerinden birçok evler satın alarak Hz. Peygamber'in mescidine ekleyerek genişletmiş ve çokça paralar şartıyla yeniden tamir ettirdi. Medine'de bir de fıskiye yaptırdı.

Abdülaziz oğlu Ömer, Mekke ve Taif'in de valisi oldu. Bu sene hac mevsiminde halkla hac etmek üzere Mekke'ye gitti. Ten'îrn denilen yere gelince Mekke'de su azdı. Hacılar için susuzluktan korkulmakta olduğu kendisine söylenince, hemen Allah'a dua etti. Hacüar da "Amin" dediler. Onlar Kabe'ye varmadan bol bol yağmurlar yağdı, halk suya kandı.

Doksanbir yılında Velid, hac etmek üzere Mekke'ye giderken Medine'ye erişince Abdülaziz oğlu Ömer'in yaptırmış olduğu fıskiyeyi gördü, pek beğendi. Yeniden onarılarak genişletilen Hz. Peygamber mescidine gidince bütün halk dışarı çıkarıldı. Fakat tabiînin en büyüğü Müseyyeb oğlu Saîd kaldı. Onu çıkarmaya kimse cesaret edemedi. 'Sen de kalkıversen" dediklerinde "Başka günler kalktığım vakit gelmedikçe kalkmam" dedi. "Hiç olmazsa selâm için kalksan" dediklerinde "Onu da yapamam" dedi.

Saîd, kendi asrının en bilgini ve en üstünü olarak dünyadan göçüp "Ölmeden önce ölünüz" sırrına ermiş. Valiler ve büyüklerle alışverişi kalmamış olduğundan Ömer, onu özürlü sayar, değerini bilirdi.

Fakat saltanat devrinin gerektirdiği yeni merasim, tören ve protokollara uymak da, durumun bir gereği olarak görülürdü. Yeni usulü eski akıllara sığdırmak zor olduğu gibi, yeni usule alışık olanlara da eskilerin tavrı ağır gelirdi. Bundan dolayı Abdülmelik oğlu Velid, mescitte dolaşırken Saîd'i görmesin diye Ömer, onun bulunduğu tarafa geçerek perde olurdu. Velid ise kıble tarafına bakarak Saîd'i gördü, "Bu yaşlı kimdir?" diye sordu. Ömer de, "Saîd'dir, şöyle böyle biridir. Bilse kalkardı. Fakat gözleri zayıftır" diyerek özür diledi. Velid, "Ben onun hâlini bilirim. Biz onun yanma varalım" diyerek birlikte yanına vardılar. Velid, "Nasılsın ihtiyar?" dedi o da, "Elhamdülillah iyi haldeyim. Mü'minlerin Emîri nasıldır, keyfi iyi midir?" dedi ve hiç yerinden kımıldanmadı. Velid hemen Ömer'e dönerek, "İşte insanların hukukçusu budur" diyerek geri döndü.

n/ledîne Hukukçuları

O zaman Medine'de pek çok büyük hukukçular vardı. İçlerinde yedisi pek çok ün kazanmıştı. Birincisi: Müseyyeb oğlu Saîd'dir. İkincisi: Cennetle müjdelenenlerden Avvam oğlu Zübeyr'in oğlu Urve'dir ki, anası Zatü'n-Nitakayn olup, Zübeyr oğlu Abdullah'ın ana-baba bir kardeşidir. Üçüncüsü: Mes'ûd oğlu Utbe oğlu Abdullah oğlu Ubeydullah'dır ki, Mes'ûd oğlu Abdullah'ın kardeşi oğludur. Dördüncüsü: Mahzumoğullarmdan Haris oğlu Abdurrahman oğlu Ebubekir'dir. Beşincisi: Yesar oğlu Süleyman'dır ki, mü'minlerin anası Meymune'nin azatlısı dır. Altıncısı: Hz. Ebu Bekir oğlu Kasım'dır. Yedincisi: Ensar-

dan Sabit oğlu Zeyd'in oğlu Harice'dir. Bu altısı, Abdüiaziz oğlu Ömer'in seçmiş olduğu on hukukçunun içindeydiler.

Bu yedi İslâm hukukçusu içtihatçıların en büyükleri demektir. Fıkıh ve fetva onlardan yayılmıştır. İşte Abdüiaziz oğlu Ömer, böyle büyük adamların öğrencisi olmuştu. O hukukçuların asrında ve onlarm derecesinde Ömer oğlu Abdullah oğlu Salim gibi, Medine'de diğer bazı büyük İslâm hukukçuları da vardı. Fakat ashapdan soma fetva vermek sırf onlara kalmıştı. Başkaları fetva vermezdi. Bütün hukukçuların ulusu Müseyyeb oğlu Saîd'di ki, hukuk ilmini, hadîsi ve Allah korkusunu ve çok dindarlığı kişiliğinde toplamıştı. Bahşiş ve armağan kabul etmezdi. Zeytinyağı alıp satar ve onunla geçinirdi.

Hadîs bilginlerinden Zührî ve Mekhul'a, "Görüştüğünüz adamlar içinde en çok hukukçu kimdir?" diye sorulunca, "Müseyyeb oğlu Saîd'dir. O hukukçuların hukukçusudur" diye cevap vermiş olduklarmı İmam Evzaî söylemiştir.

Basra ve Kûfe'de de o zaman pek çok hafızlar, hadîs bilginleri ve hukukçular vardı. Hepsinin ulusu Cübeyr oğlu Saîd'di. Bunlarm çoğu Haccac'la Abdurrahman Kindî'nin çarpışmalarında öldüler. Kalanı Haccac'm şerrinden kaçarak etrafa dağıldı.

Abdüiaziz Oğlu Ömer'in Görevden Alınışı

Haccac'm zulümlerinden kaçanlar Mekke ve Medine'ye sığınırlar - dL Sığınanların içinde içtihatçıların büyüklerinden ve tabiînin ulularından Cübeyr oğlu Saîd ve Mücahid gibileri vardı. Abdüiaziz oğlu Ömer, Haccac'm Iraklılara zulüm ve cefa ettiğini Velid'e bildirdi. Haccac bunu duyunca, "Irak'ın bozguncuları ve iki yüzlüleri Mekke ve Medine'ye sığınarak oralarda barınıyorlar, bu ise hükümetin nüfuzuna gevşeklik getiriyor" diye Velid'e şikâyet etti. Velid, bunun üze rine Haccac'la haberleşerek Abdüiaziz oğlu Ömer'i doksanüç yılı Şaban ayında Medine ve Mekke valiliğinden alarak, Abdullah oğlu Hâlid'i Mekke ve Hayyan oğlu Osman'ı Medine valiliklerine atadı.

Halid, Mekke'ye vardı ve hemen orada bulunan Iraklıları zorla Mekke'den çıkardı ve Iraklıları evine konduranları ve onlara ev kiralayanları korkuttu. Medinelüer hakkında da bu şekilde sert tutum gösterildi. Artık Haccac'm zulmünden kaçanlara sığınacak yer kalmadı.

Cübeyr Oğlu Said'in Öldürülmesi

Deyr-i Cemacim olayında Abdurrahman bozguna uğradıktan sonra Cübeyr oğlu Saîd İsfahan'a kaçmıştı. Haccac bunu öğrenince, tutulup tarafına gönderilmesini İsfahan valisine yazmışsa da Saîd, o vaktin büyük İslâm hukukçularından ve halk arasında pek sayılan

kişilerden olduğu için, onun felâketine sebep olmaktan herkes kaçındığından, İsfahan valisi Saîd'e savuşup başka bir vilâyete gitmesini gizlice hatırlattığından, o da İsfahan'dan kaçarak Azerbaycan'da yerleşmişti. Bir süre orada kaldıktan sonra canı sıkılıp oradan da savuşarak Mekke'ye gitmiş... Yine hukukçulardan Mücahid ve Hubeyb oğlu Talik gibi adım gizleyerek saklanmıştı.

Haüd, Mekke valisi olunca, "Bu bir fena adamdır. Mekke'den bir tarafa savuşsan..." diye Saîd'e hatırlatıldıkta, "Kaçtım kaçtım, buraya geldim. Buradan nereye gideyim? Rabbimden utanır oldum. O'nun kaderinden nasıl kaçayım?" demiş.

Haccac ise Saîd, Mücahit ve Hubeyb oğlu Talik'in Kûfe'ye gönderilmelerini istediğinden, Halid üçünü de bağlayarak doksan dört yılında Kûfe'ye gönderdi. Hubeyb oğlu Talik yolda öldü. Götürücüler ikisini Kûfe'ye götürdüler ve Said'in evine indirdiler. Kûfe'nin bütün hafızları ve hukukçuları Saîd'in ziyaretine geldüer. Ayağındaki zinciri görünce ağladılar. Saîd ise güler ve bu durumu umursamadan söz söylerdi. Sonra Haccac, onu yanma çağırtarak söğüp saydıktan sonra emretti, önünde boynunu vurdular.

Başı düşünce üç kere Kelime-i Şehadet getirdi. Birincisini pek açık olarak söyledi. Halkın müşküllerini çözen ve ünlü hukukçuların önderi olan bir adamın bu şekilde öldürülmesi herkesi kan ağlattı. Bunun üzerine Haccac'm şuuru bir derece bozuldu... Kendi kendine söylenir oldu. Geceleri Saîd, onun rüyasına girip yakasına yapışır, "Ey Allah'ın düşmanı! Beni niçin öldürdün?" der ve Haccac da korkup uyanır ve: "Cübeyr oğlu Saîd, benim neme gerekti!.." diyerek kendi kendine söylenirdi. Ondan sonra kimseyi öldürmedi. İmam Mücahid de Haccac'm ölümüne kadar hapis kaldı.

İleri Gelenlerin Ölümü

Ebu Talib oğlu Cafer oğlu Abdullah (r.a.) bir rivayete göre seksenbeş ve başka bir söylentiye göre de seksenaltı yılında ölmüştür.

Rıdvan biatmda bulunanlardan Ebu Evfa oğlu Abdullah Kûfe'de bir rivayete göre seksenaltı ve başka bir söylentiye göre de seksenyedi senesinde sonsuzluk ülkesine gitmiştir. Hz. Peygamber'in ashaian Kûfe'de en sonra ölen odur (r.a.).

Abbas oğlu Ubeydullah (r.a.) hicretin seksenyedi senesinde sonsuzluk ülkesine gitti. Büyük kardeşi Abdullah'ın ilim ve fazlı ne kadar genişse, Ubeydullahin da cömertliği o kadar geniş ve yedirip içirmesi boldu.

Yine ashabdan Ma'd-i Kerb oğlu Mikdad bu sene doksanbir yaşında öldü (r.a.).

Yine ashabdan Sa'di's-Sâıdî oğlu Sehl seksensekiz yılında doksanaltı yaşında Medine'de öldü (r.a.).

Resûlullah'a (s.a.v.) on yıl kadar hizmet etmiş olan ensardan Malik oğlu Enes (r.a.) da yüz yaşını aşmış olarak doksan ve bir rivayete göre doksaniki ve yine başka bir söylentiye göre doksanüç yılında öteki dünyaya göçmüştür. Basra'da en soma ölen sahabe odur.

Resûl-i Ekrem ona çokça mal ve çocuklar ile dua etmiş olduğundan seksen erkek ve iki kız çocuğu olmuştu. Ölünce yüzyirmi çocuk ve torunu kaldı ve malında bereket olup, güzel bir yaşayışla yaşamıştı.

Hz. Hüseyin oğlu İmam Zeyne'l-Âbidîn Ali (r.a.), doksandört senesinde ellisekiz yaşında Medine'de öldü. Hayırlı, faziletli ve ünlü kerametler sahibi değeri yüksek bir kişiydi. Hz. Peygamber soyunun yüz suyu olup, ölünce yerini oğlu İmam Muhammed Bakır tuttu ki, çok bilgin ve üstün eşi az bulunur bir kimseydi.

Yine bu sene yedi hukukçudan üç büyük adam öldü. Medine'de tabiînin efendisi olan Müseyyeb oğlu Saîd, Zübeyr oğlu Urve ve Haris oğlu Abdurrahman oğlu Ebubekir'dir. Allah'ın geniş rahmeti onlarm üzerine olsun.

Yine bu sene Irak hukukçularından Hubeyb oğlu Talik Kûfe'ye götürülürken yolda ölmüş ve Cübeyr oğlu Saîd'i de, Haccac idam etmişti.

Bir senenin içinde bu kadar büyük adamların ölmesi büyük kayıplardan sayılarak bu doksandört senesine-"Hukukçular Yılı" denilmiştir.

Doksanbeş senesinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) azatlısı Sefîne (r.a.) âhiret kıyısına ulaştı.

Yine bu sene Ebu Osman Nehdî yüzotuz yaşında ve Ey as Şeybanî oğlu Sa'd yüzyirmi yaşmda ölmüşlerdir.

Yine bu sene Irak ve bütün doğu ülkelerinin valisi olan Yusuf Sakafî oğlu Haccac cezasmı çekeceği yere gitti yani öldü. Ölümünü şöyle anlatırlar:

Abdüiaziz oğlu Ömer'in yanında Haccac'm ve başka valilerin zulümlerinden söz edilerek şikâyetler yaygmlaşmca Abdüiaziz oğlu Ömer, "Irak'ta Haccac, Şam'da Velid, Mısır'da Kurre, Medine'de Osman, Mekke'de Halid... Ya Rabbi! Dünya zulümle doldu. Artık halkı onların zulmünden kurtar..." diye dua etti. Önce babasının oğlu Ziyad hakkında Ömer oğlu Abdullah'ın duası nasıl ki çabucak etkisini gösterdiyse, bu kere Abdüiaziz oğlu Ömer'in duası da o şekilde kabul olup etkisini göstererek, hemen bu doksanbeş yılı Şevval ayında Haccac ve bir ay geçmeden Mısır valisi Kurre öldüler. Çok geçmeden Velid'in ölümü; Osman ve Hâlid'in görevden almışları gerçekleşmiştir.

Haccac'm hayatı yılan hikâyesidir, uzun uzun anlatılmaya kalkılsa söz uzar... Konuyu kısa kesmek daha iyidir.

Velid'in Ölümü ve Abdülmelik Oğlu Süleyman'ın Tahta Çıkması

AMülmeiik oğlu Velid, kardeşi Süleyman'ı veliahtlıktan çıkararak kendisinden sonra halife olmak üzere oğlu Abdülaziz'e halkı biat ettirmek istedi. Bununla uğraşırken ecel erişti. Doksanaltı yılı ortalarında öldü. Kardeşi Abdülmelik oğlu Süleyman Saltanat ve Hilâfet tahtına oturdu. Süleyman, amcası oğlu Abdülaziz oğlu Ömer'i sever ve çok zaman onun öğütlerini tutardı. Veziri Reca da bir hayırlı adamdı. Bundan dolayı halife olunca Haccac'm zindanında tutuklu oulunanları bıraktı ve onun tarafından atanan memurları görevden aidi.

O zaman Müslümanlarla Rumlar arasında savaş yenilendi. Abdülmelik oğlu Süleyman doksanyedi yılında Kostantmiyye tarafına asker gönderdi. Hübeyre oğlu Ömer denizden çarpışarak bu yıl Rum ülkesinde kışladı. Doksansekiz yılında Abdülmelik oğlu Süleyman, Abdülaziz oğlu Ömer'le birlikte Haleb tarafına giderek Dabık düzlüğünde ordu kurdu. Kardeşi Abdülmelik oğlu Mesleme'yi askerle Kostantmiyye üzerine gönderdi. Kendisi Dabık'ta kalarak fetihleri bekledi.

Bazı Ölümler

Abdülmelik oğlu Süleyman'ın veliaht olan oğlu Davud bu doksansekiz yılı içinde öldü. Allah rahmet etsin.

Yine bu sene Medine'de yedi hukukçudan Mes'ûd oğlu Utbe oğlu , Abdullah oğlu Ubeydulah öldü. Allah rahmet etsin.

Boksandokuz yılında da Hanifeoğlu Muhammed'in oğlu Ebu Haîim Ah zehirlenerek öldü. Allah derecesini yükseltsin.

Abbasilere Biat Olunmasına İlk Çağrı

Arxrülmelik oğlu Süleyman, Ümeyyeoğullarrrun seçkinlerinden «yürrsa da, Ebu Haşim Ali'nin zehirletilmesi olayı onun hayatmı le-Cr?rTTı iştir.

Eanife oğlu Muhammed ölünce oğlu Ebu Haşim Ali onun yerini ..u. Şiilerin başvurduğu biri olmuştu. Bu sırada Şam'a gitti. Belka'-:aa reçerken Hamime köyünde oturan Abbas oğlu Abdullah oğlu Ali'nin oğlu Muhammed çıkıp onunla güzelce konuştu. Ebu Haşim Şam'a p B y Abdülmelik oğlu Süleyman ile görüşünce Süleyman, ona pek çok eri. ihtiyaçlarım karşıladı. Fakat ilminin derecesine ve çok rîaeî konuşmasına haset ederek ondan korkmuş ve endişe etmiş ol- ;-^r_.-.aar. onu zehirlemek üzere yolu üzerine bir memur bulundur mn> O da süte zehir katıp Ebu Hâşim'e içirmiş.

Ebu Haşim kendisinde fenalık hissedince Hamime köyüne gitmiş ve Ali oğlu Muhammed'e misafir olup bazı bilinmeyen sırlara iüşkin olarak ona bilgiler verdiği sırada imameti ona vermiş ve yanındaki Şiilere, hilâfetin Abbasoğullarma geçeceğini söylemiş ve bundan sonra Aü oğlu Muhammed'e baş vurmalarını öğütledikten sonra ölmüştür. Bunun üzerine kendisinin topluluğu hemen Ali oğlu İmam Muhammed'e biat etmişler ve etrafa yayılıp gizlice halkı davete başlamışlardır.

Abdülmelik oğlu Süleyman, Ebu Haşim'in ölümüyle bir büyük rakipten kurtulmuş olduğunu sanmış; oysa kendi devletini yok edecek olan Abbasilere biat olunması çağrısına yol açılmış ve kendisinin ömrü de pek az kalmıştı.

Abdülmelik Oğlu Süleyman'ın Ölümü ve Abdüiaziz Oğlu Ömer'in Halifeliği

Abdülmelik oğlu Süleyman Dabık'tayken doksandokuz yılı Safer ayında ağır hasta olup ölüm döşeğine düştü. Veziri Reca ile söyleşti. Veliahtı ölmüştü. Öteki iki oğlu da küçük olduğundan kendisinden sonra amcası oğlu Abdüiaziz oğlu Ömer ve ondan sonra kendisinin kardeşi Abdülmelik oğlu Yezid, halife olmak üzere bir vasiyet yazıp mühürleyerek Reca'ya verdi. Bu sırrı Reca'dan başka kimse bilmiyordu. Safer ayı içinde Süleyman ölünce Reca, hemen kumandan ve valileri Dabık mescidine çağırdı. Vasiyet mektubunu ortaya koydu. Mührünü çıkartarak okudu.

Abdüiaziz oğlu Ömer sırf âhiret adamıydı. Halifeliğin ağır yükleri altına girmekten çok korkarken adı okunur okunmaz donakaldı. İstifa etmek istedi. Fakat kimse o köylü olmadı. Reca, hemen onun koltuğuna girdi. Minbere çıkardı, halk da biat ediverdi. İster istemez o da halktan biat aldı. Sonra Süleyman'ın namazını kıldırdı.

İstanbul'un Kuşatılmas

Abdülmelik oğlu Süleyman doksansekiz yılında kardeşi Mesleme'yi çokça asker ile Kostantıniyye üzerine göndermişti. Kayser de önceden Halife'nin bu teşebbüsünü öğrenerek savunma hazırlıklarının bitirilmesine çalışmış. Kale duvarlarını onarıp sağlamlaştırarak, mancınıklar koymuş... O zaman Rumlarda bulunan sonradan unutulacak ve kaybolacak olan su ile sönmez ateşin maddelerini ve tertiplerini hazırlatmış... Şehir halkına üç yıllık zahire ve başka gerekli ihtiyaçları toplamalarmı ve kudretsiz olanların şehirden çıkıp gitmeleri için emir vermişti.

İslâm savaş gemilerini uzaktan karşılayıp yakmak üzere birçok Rumlar ileri gitmişlerse de, içlerinde karışıklık çıktığından sancaklarını Rodos'ça bırakıp etrafa dağılmışlardı.

Mesleme *ise* **yüzyirmibin seçkin askerle Anadolu kıt'asını yarıp geçerek ve çek çok şehirlerini alarak Akdeniz boğazma geldi. Gemilerle BeHbolu'ya geçti. Kıyı boyu ile yürüyerek gelip Kostantıniyye'yi kuşattı.**

Ramlar korku ve telâşa düşerek, kişi başına yılda birer altın ciz- •.- vermek üzere barış istediler. Fakat Mesleme istanbul'u almak seremi, kazanmak sevdasına düşmüş olduğundan bu tekiili geri çevir- ankü Şam kıyılarından çıkmış olan Arab donanması, Fransa kıyılarında dolaşan Mısır donanmasını da yanma alarak İstanbul tarafına yönelmişti. Bu sırada ise Kostantmiyye önüne gelmiş oldukla- : ..zan Mesleme, karadan ve denizden şehir üzerine şiddetli bir saldırıya hazırlanıyordu.

Her ne kadar bu gemiler ufak tefek şeyler olup en büyüğü mühimmatıyla beraber ancak yüz asker alabilirdi. Ama iki donanmanın toplamı binsekizyüz parça gemi olduğundan, o zamana göre bir büyük kuvvetti.

Bu donanmalar gelince Rumlar Haliç ağzına gerilmiş olan zinciri kaldırdılar. Araplar zincir yerine gelince, zincirin kaldırılmasını bir hüe olmasın diye kararsızlığa düşerek durdular. Ansızın Rumlar her yandan su ile sönmez ateşi tutuşturarak, o gemileri yakıp; içlerindeki askerleri öldürdüler.

Sonra kış geldi, kar bastı. Süleyman yardım edemedi. Mesleme barakalar yaptırdı. Fakat bu yıl kış pek şiddetli ve uzun oldu. Karlar yüz gün yeryüzünde kaldı. Soğuktan ve vebadan Mesleme'nin çok askeri kırıldı ve Süleyman öldü. Mesleme hayret ve sıkıntıda kaldı. Bahar mevsimi gelince, Araplar yine canlandı. Abdülaziz oğlu Ömer tarafından zahire ve başka ihtiyaçlar gönderildi. İskenderiye'den dörtyüz, Afrika'dan üçyüzaltmış gemi çıkıp İstanbul önüne geldi. Mesleme'nin ordusuna taze hayat geldi. Fakat Rumlar, bu gemileri de öncekiler gibi yaktılar. İçlerinden pek azı kurtuldu. Mesleme'nin ordusunda zahire kalmadı. Askeri ot kökü ve ağaç kabuğu yemeye başladüar. O sırada Kayser, Balkanlar tarafından asker getirtti. Yapılan savaşlarda Mesleme'nin epey askeri şehit oldu. Rumlara yardım için Avrupa'da çokça asker hazırlanmakta olduğu haberi yayıldı. Oysa Abdülaziz oğlu Ömer tarafından Mesleme'ye dön emri gelmişti.

Bundan dolayı Mesleme Kostantmiyye şehrini onüç ay kuşattıktan sonra döndü. Gelibolu boğazından geçerek Şam'a gelmiştir.

Bu kuşatmadan sonra Araplar Kostantıniyye'yi almak sevdasından vazgeçtiler. Endülüs'teki İslâm askerleri ise günden güne Avrupa'nın içlerine doğru ilerlemekteydiler.

Abdüiaziz Oğiu Ömer'in Halifelik Zamanı

Abdüiaziz oğlu Ömer bilgin ve üstün; bilgisiyle hareket eden çok faziletli bir kişiydi. Hukukçulardan Mehran oğlu Meymun dedi ki: "Bilginler Abdüiaziz oğlu Ömer'in yanında öğrenciydiler." Yine ünlü hukukçulardan ve Abdüiaziz oğlu Ömer'in hocalarından Mücahid dedi ki. "Biz, Abdüiaziz oğlu Ömer'e öğretmek için geldik. Oysa hep ondan öğrenir olduk."

Süfyan Sevrî Hazretleri, "Halifeler beştir: Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Abdüiaziz oğlu Ömer'dir" dedi. İmam Şafiî de böyle söyledi.

Hz. Hüseyin oğlu Zeyne'l-Abidîn oğlu İmam Bakır (r.a.) da, "Her kavmin bir soylusu vardır. Ümeyyeoğullarmın soylusu da Abdüiaziz oğlu Ömer'dir. Kıyamet gününde o, yalnız başına bir ümmet olarak dirUtilecektir" diye buyurdu.

Aslında Emeviye Devleti asrında Abdüiaziz oğlu Ömer'in Halifelik devri bir yağız atın alnındaki beyaz gibidir. İki sene, beş ay süren halifelik süresinde pek çok sünnetleri diriltmiş, bunca yıllardan beri yerleşmiş ve kökleşmiş olan kötü âdetleri yok etmiş... Zulüm ile dolmuş olan dünyayı adaletle doldurmuştur. Bundan dolayı halifelik zamanı, Dört Halife'nin halifelik günlerine katılabilir ve kendisi de ilk dört halife'den sayılmıştır.

Fakat zulüm ve saldırganlıklara ve her çeşit kötülüklere alışmış olan Emeviye komutan ve idarecileri onun adaletinden gocunarak canına suikast etmek derecesine kadar vardılar ve ondan sonra gelen Yezid, onun adaleti gerçekleştirme usullerim bir kerede değiştirmiştir.

Abdüiaziz oğlu Ömer işin başında halifeliğin büyük işlerini idare edemeyecek gibi zayıf göründü. Ama ilk Dört Halife tarzında ve Hz. Ömer tavrında işe başlayınca büyüklüğünü gösterdi. İlk hutbesinde Allah'a hamdettikten sonra, "Ey insanlar! Bize yoldaş olacak kimse beş şartta, yani bize durumunu büdiremeyecek olanların hâlini anlatmak, hayırlı işlerde bize yardım etmek, hayra delâlet etmek, kimse hakkında gıybet etmemek ve boş şeylerle uğraşmamak şartlarıyla yoldaşlık etsin... Yoksa bize yaklaşmasın..." deyince şairler ve konuşmacılar ortaya çıkıp onu övüp durdular. Zahitler ve hukukçular da, "Biz bu adamın sözüne aykırı hareketini görmedikçe ondan ayrılmayız" dediler (r.a.).

Kendisine biat olunduktan soma Halifelik konağına götürülmek üzere alay atları getirilince, "Bunlar ne?" dedi. "Halifeliğe ait bineklerdir" denildikte, "Benim atım, benim hâlime en uygundur" diyerek saltanat bineklerini geri çevirip kendi hayvanına bindi. "Halifelik otağında Süleyman'ın ailesi var. Ben onlarm rahatsız olmalarım istemem. Onlar yerleşinceye dek benim kıl çadırım bana yeter" diyerek kendi evine gitti.

Fakat pek üzgün ve düşünceli olduğundan azatlı kölesi "Fikir ve endişeniz nedir?" diye sordu. Halife Hazretleri de "Doğudan batıya kadar olan Muhammed ümmetinin haklarım yerine getirmek bana düştü. Bundan büyük endişe edecek şey olur mu?" diye cevap verdi.

İlk işi bu oldu ki: Hanımı ve amcası kızı olan Abdülmelik kızı Fabma'nın yanma gitti. "Eğer benimle birlikte yaşamak istersen süs eşyalarını ve mücevherlerini Devlet Hazinesine bırak. Çünkü onlar >enin yanındayken ben seninle beraber olamam" deyince Fatıma, bü- ziynetlerini Hazine'ye gönderdi. Hz. Fatıma gibi manevî süsler ve anî üstünlüklerle yaşamaya karar verdi.

Gariptir ki, Abdülaziz oğlu Ömer'in ölümünden sonra tahta geçer. Abdülmelik oğlu Yezid'in ilk işi o ziynet ve mücevherleri Hazine'-ien getirtip kız kardeşi Fatıma'ya, "Ben bilirim ki Ömer sana zulmetti. Al ziynet ve mücevherlerini..." diyerek geri verince Fatıma, "Vallahi kabul etmem. Ben, Ömer'e sağken bağlı olup da öldükten sonra karşı mı geleceğim?" diyerek kabulden kesin olarak kaçındı. Yezid de onları kendi ailesine dağıttı. Bu kadının yüksek davranışına bakıp da ibret almalı, kardeşi Yezid'in tamahına da bakıp hayret etmeli...

Mü'minlerin Emîri Abdülaziz oğlu Ömer, önce kendinde ve evinde adaleti yerine getirdikten sonra, kendinden evvelki Emeviye vali *re* komutanları tarafından meydana getirilmiş olan bid'atlann kaldırtmasına koyuldu... O yolda her tarafa buyruklar gönderdi. Bazı büyük valilere yazdığı emirde, "Yüce Allah'ın bana verdiği görevin yerine getirilmesi kolay bir iş değildir. Eğer kadınlar almaya ve mal toplamaya düşkünlüğüm olsa diyecek yoktu. Ben ise şiddetli bir hesaptan ve zor bir mes'eîeden korkuyorum. Meğer ki yüce Allah af ede ve acıya..." diye yazdı ve bütün valilere adaleti yerine getirmelerini öğütledi. Zalimlerden olan vali, komutan ve memurları görevlerinden alarak doğrudan ayrılmayan, uygun ve lâyık adamlar seçti. Ünlü hukukçulardan Şa'bi'yi Küfe ve Hasan Basri'yi Basra hâkimi yaptı. Sonra Hasan Basri, istifa etmekle Muaviye oğlu İlyas Basra hâkimi olmuştur.

Hz. Ali oğlu Hasanin (r.a.) halifelikten çeküdiği tarihten beri Emeviye valileri, hutbelerde Hz. Ali'ye sövmeyi âdet etmişlerdi. Abâülaziz oğlu Ömer ise fetvacıların önderi ve Allah'tan çok korkanların *yüz* suyu olduğu için, bu konuda ne yapacağı beklenirken cuma gürü minbere çıktı. Bir güzel hutbe okudu. Ali'yi sövmeye sıra gelince bu kötü âdeti bırakarak ona bedel "Allah size adaletle iş görmeyi emreder..." diye başlayan âyeti okudu ve öteki şehirlerde de bu şekilde hareket edilmek üzere vali ve komutanlara buyruklar gönderdi. Bütün İslâm ülkelerinde Hz. Ali'ye sövme kötü âdeti, birden hutbelerden çıkıverdi. Ondan sonra minberlerde bu âyetin okunması güzel bir adet oldu.

Abdülaziz oğlu Ömer'in Hz. Ali'yi sevmesinin sebebi, kendisinde şu şekilde rivayet edilmiştir: Medine'de okurken yedi hukukçudan Abtul: ah oğlu Ubeydullah'a daha çok öğrencüik yaptığı sırada, öteki

Emevi valileri gibi, onun da Hz. Ali'yi hayırla anmadığı Ubeydullah'ın kulağına gidince, bir gün Ubeydullah, Hz. Peygamber mescidinde namaz kılarken Ömer gidip onun yanma oturmuş. Ubeydullah, selam verdikten sonra, "Ey Ömer; 'Yüce Allah Bedir'de bulunanlardan ve Rıdvan biatinde olanlardan razı olmuşken, sonra onlardan soğuduğuna dair bir şey öğrendin mi?" deyince "Hayır... Öyle bir şey işitmedim" demiş. Ubeydullah, "Ya sen de Ali aleyhinde söz söylüyormuşsun bu ne?.." deyince Abdülaziz oğlu Ömer hemen uyanıp tövbe ederek Ubeydullah'tan özür dilemiş ve ondan sonra Hz. Ali'yi sevmeye başlamış. Bir de babası Abdülaziz hutbe okurken Ali'yi sövmeye sıra gelince, dili dolaşıp kelimeleri çiğnermiş. Ömer, bunun sır ve hikmetini babasından sorunca, "Sen buna dikkat ettin mi?" demekle "Evet" deyince, babası, "Oğulcağızım! Halk, bizim Ali hakkında bildiğimizi bilseler bizim başımızdan dağılıp Ali'nin çocuklarının yanma giderler" demiş.

Abdülaziz oğlu Ömer'in ise dünyaya eğilim ve düşkünlüğü olmadığından, Halife olur olmaz o kötü âdeti ortadan kaldırdı. Bundan dolayı ümmetin büyükleri gözünde değeri arttı ve övüldü. Zamanın şairleri de hakkında övgüler söylediler.

Hakem oğlu Mervan, Hz. Peygamber'in vâkfından olan Fedek köyünü Beylik araziden sayarak mukataa suretiyle tasarrufuna geçirmişti. Ondan miras yoluyla çocuklarına geçerek Abdülaziz oğlu Ömer'e kadar gelmişti. Onun bu şekilde tasarrufu ise kendisinin görüş ve içtihadına aykırı düştüğünden eski asıl durumuna döndürmeyi kararlaştırdı. Azatlısı Müzahim ile söyleşti. "Hanedanım bana mukataa verdiler. Oysa ne onların bunu vermeye hakları vardı, ne de benim almaya hakkım vardı. Onu geri çevireceğim..." deyince Müzahim, "Ya çocuklarını ne yapacaksın?" deyince Ömer'in gözlerinden yaş geldi ve, "Onları Allah'a ısmarladım..." dedi. Müzahim onun yanından çıkıp Ömer'in oğlu Abdülmelik'in yanına gitti ve babasının niyetini anlatarak, "Bu size zarar verir" deyince Abdülmelik, "Sen Halifenin ne fena vezirisin" diyerek kalkıp babasının yanma vardı. Müzahim'in anlattıklarını söz konusu ederek babasının fikrini sordu. O da, "Evet Mukataayı eski asıl durumuna çevirmek niyetindeyim" diye cevap verdi. Abdülmelik, hemen nasıl isterse öyle yapmasını belirtince babası, "Yüce Allah'a hamdolsun. Soyumdan din işinde bana yardımcı verdi" dedi ve hemen halkın ileri gelenlerini çağırtarak onlara karşı, "Fedek arazisi Hz. Peygamber'in elindeydi. Gelirini Allah'ın gönderdiği yere harcardı. Ebu Bekir ve Ömer de aynı şekilde hareket ettiler. Sonra ceddim Mervan, onu mukataa etti. Şimdi bana kaldı. Oysa benim malım değildir. Şahit olunuz ki ben onu Hz. Peygamber'in sağlığındaki durumuna çevirdim" dedi.

Ondan sonra, "Adaletin Ömer'i" denilen Abdülaziz oğlu Ömer, Hz. Ömer gibi, Hazine'den günlük nafaka alır oldu. Fakat aldığı pek az bir şeydi. Öyle ki bazı söylentilere göre aldığı nafaka günde ikişer dirhemden ibaret imiş...

Kendinin ve evinin idaresini bu hâle koyunca, halkın da ona göre hareketlerini uydurması tabiî idi... Fakat hak sahiplerinin özellikle Hz. Peygamber soyunun haklarını yerine getirmekte asla ileri geçmez ve noksanlık da etmezdi. O kadar ki Hz. Ali oğlu Hüseyin kızı Fatıma (r.a.), "Abdüiaziz oğlu Ömer kalsaydı biz bir şeye muhtaç olmazdık" diye buyurmuştur.

Fakat Adaletin Ömer'i olan Abdüiaziz oğlu Ömer'in bu yerinde tutumları, bunca yıllardan beri rahatlığa ve sefahata alışmış olan Emevi idarecilerine dehşet vermekle soylarının en büyüğü olan Mervan kızı Fatıma'nm yanma toplanıp feryat ettiler. O da gelip Abdüiaziz oğlu Ömer'le görüştü, söyleşti. Ondan bir uygun cevap istedi. Halife Hazretleri ona karşılık olarak, "Yüce Allah Muhammed'i (s.a. v.) âleme rahmet gönderdi, azap diye göndermedi. Resûl-i Ekrem Cennetin en yüksek tabakasına gitti. İnsanlara içme hakkı eşit büyük bir nehir bıraktı. Ebu Bekir ve Ömer gereğince hareket ettiler. Sonra Yezid, Mervan ve oğlu Abdülmelik ve onun oğulları Velid ve Süleyman bu nehirden su içtiler. Nöbet bana geldi. Oysa o büyük nehir kurumuştu. Asıl durumuna döndürülmedikçe sahiplerini kandırmaz..." deyince Fatıma, "Ne demek istediğini anladım. Uzatmaya gerek yok. Fakat Ümeyyeoğulları bir gün fırsat bulup sana bir zarar ederler..." deyince Hz. Halife öfkelenerek, "Her" korktuğum gün kıyamet gününden daha korkunç değildir" dedi.

Fatıma döndü ve valilerle konuşarak durumu bildirdi ve, "Bu hâle sebep siz oldunuz. Çünkü Hz. Ömer soyundan kız aldınız. Ondan böyle bir çocuk doğdu. Hattâb oğlunun evinden kız alanların sonu böyle olur" dedi. Onlar da ses etmediler. Ama Adalet'in Ömer'inin elinden kurtulmak için bir çare aramaya başladılar.

Hz. Ömer (r.a.), Abdüiaziz oğlu Ömer'in anası tarafından büyük ceddidir. Şöyle ki: Hz. Ömer Halifeliğinde gece kol gezerken sabaha karşı bir evden bir ses işitmiş. Kulak tutmuş. Ev sahibi kadın, kızma, "Kalk, süte su kat" diyormuş. Kız da, "Mü'minlerin Emîri, süte su katmayı yasak etti" deyince anası, "Mü'minlerin Emîri nereden duyacak..." deyince kız da, "Görünüşte ona itaat edip de gizli isyan mı edelim?" demiş. Hz. Ömer, o evi belleyip Halifelik makamına gelince oğlu Asım'ı çağırıp, "Filan mahallede filan evde bir kız var. Eğer kimsenin nikâhlısı değilse var, onu kendine nikâh et. Belki yüce Allah ondan hayırlı çocuk verir" deyince Asım da varıp o kızı aldı. Ondan Ümmü Asım adlı kız doğdu. Onunla Abdüiaziz evlenince ondan da Abdüiaziz oğlu Ömer doğdu. Adaletçe büyük babasının tavır ve mesleğini tuttu. Onun gibi din işinde çekiştiricilerin kınamasından sakınmaz, Allah'tan başka kimseden korkmazdı.

Karısı Abdülmelik kızı Fatıma'dan rivayet edilmiştir. Demiş ki: "Bir gün Abdüiaziz oğlu Ömer namaz kılarken yanma gittim. Göz yaşları sakalının üzerine dökülürdü. Yeni bir olay mı oldu dedim. Dedi ki: 'Dünyanın dört bucağındaki Muhammed ümmetinin durumlannı düşündüm. İçlerinde aç, muhtaç, hasta ve fakir var; zulme ve

kahre uğramışı, garip ve esir var; ve daha nice yardıma muhtaç zavallılar var... Kıyamet gününde Rabbini onlan benden soracak, davacım da Muhammed (s.a.v.) olacak. Temize çıkmazsam durumum nereye varacak diye düşünerek kendime acıdım da ağladım..."

Abdülmelik oğlu Velid, bina merakında idi. Halk da bina yapım merakına düştü. Toplantılarda yapım işlerinden söz edilirdi. Abdülmelik oğlu Süleyman pek oburdu. Halk da yemek içmek lâkrrdılanyla vakitlerini israf ederlerdi. Abdülaziz oğlu Ömer, dindar ve zahit idi. Onun zamanında da halk ibadet yoluna girdi. Toplantılarında, "Bu gece evradın ne idi, Kur'an-ı Kerîm'den kaç âyet ezberledin, bu ay kaç gün oruç tuttun?.." gibi sözler söylenir oldu (insanlar başlarında bulunanların yolundadır).

Böylece Abdülaziz oğlu Ömer'e yürüdüğü takva yolunda pek çok yardımcılar ortaya çıktı. Karısı Fatıma da Abdülmelik'in kızıyken bu yolda kocasına uydu. Oğlu Abdülmelik de tamamen kendi fikirlerine uygundu. Hattâ bir gün, Abdülmelik babası Adalet'in Ömer'ine, "Allanın emrini yerine getirmekte hiçbir şey seni bundan alıkoymasın.., Gerek kendini ve gerek beni bu yolda feda et..." deyince Adalet'in Ömer'i ona, "Oğlum! Eğer senin dediğin yola gitsek halk bizi kılıca muhtaç eder. Oysa yapılması kılıca bağlı olan hayırda hayır yoktur" demiş.

Yine bir gün Abdülmelik babasına, "Ey Mü'minlerin Emîri! Yerine getirmediğin bir hak, yok etmediğin bir bâtıl kahrsa Rabbinin katma vardığında ne diyeceksin?" deyince babası, "Oğlum! Senin dedelerin, halkı hak yoldan çevirmeye çağırdılar. İşler çığrından çıkarıldı. Kötülük çoğaldı. İyilik azaldı. Şimdi nöbet bana geldi. Madem ki bu durumun birdenbire düzeltilmesi mümkün değil... İyisi bu değil mi ki, her gün bir hakkı diriltip ve bir bâtılı yok edeyim... Ölünceye dek her gün bu yolda gideyim..." diye cevap vermiş.

Kısaca Abdülaziz oğlu Ömer'e din işlerinde oğlu Abdülmelik, en büyük yardımcıydı. Hele iyiliği yaptırmada ve kötüyü yasaklamakta ondan daha ileri gidiyordu. Ne yazık ki çok yaşamadı, onyedi yaşında babası sağken öldü. Allah rahmet etsin.

Yüz senesinde Vail oğlu Ebu't-Tufeyl Amir (r.a.) Mekke'de öldü. En sonra ölen sahabe odur. Uhud Savaşı'nın yapıldığı yıl doğup, Resûluliah'ın (s.a.v.) ölümünde sekiz yaşındaymış. Ondan sonra yeryüzünde Resûl-i Ekrem'in pâk yüzünü gören kalmadı. Halk artık ashabı görenlerle uğurlanmakla yetindiler.

Medine'de yedi hukukçudan Sabit oğlu Zeyd oğlu Harice bir rivayete göre doksandokuz ve başka bir söylentiye göre bu yüz senesinde ölmüştür. Allah rahmet etsin.

Yine yüz senesi içinde Çuha yöresinde Yeşküroğulları kabilesinden Şevzeb diye bilinen Bestam adlı Haricî, seksen Haricî ile ortaya çıkarak açıktan açığa halkı Emeviye Devleti aleyhine çıkmaya çağırdı. Abdülaziz oğlu Ömer, Küfe valisine yazılı-emir yazıp, "Haricîler, kan dökmeye ve kargaşalık çıkarmaya başlamadıkça üzerlerine varıl-

masın... Ama öyle bir harekete kalkışır kalkışmaz, haklarından gelinmesi için, üstlerine ihtiyatlı bir memurla yeteri kadar asker gönderilsin..." diye buyurdu. O da ikibin askerle Cerir oğlu Muhammed'i gönderdi. Cerir'in oğlu, gidip Bestam'a karşı kondu ve saldırmadı. İki taraf birbirinin hâl ve hareketini gözetir olup durdu.

Çünkü Abdüiaziz oğlu Ömer, Küfe valisine o şekilde emir verdiği gibi, Bestam'a da mektup yazıp, "İşittim ki, Allah için düşmanlık yolunda ortaya çıkmışsın... Oysa bu konuda sen benden daha haklı değilsin... Yanmıa gel. Seninle tartışalım. Eğer hak bizim elimizde ise, sen de halkın girdiği yola gir. Eğer hak senin elinde ise gereğine bakalım..." diye buyurmuştu.

Bunun özerine Bestam da Halife'ye yazdığı cevapta, "Doğrusu insaf etmişsin. Ben de seninle tartışmak üzere iki adam gönderdim..." demiş ve Şeybanoğulları kölemenlerinden Asım adlı Habeşli ile Yeşküroğullarından bir adam göndermişti.

Bu iki adam gelip Hanasıra'da Abdüiaziz oğlu Ömer'le görüştüler ve tartışmaya giriştiler. Halife, "Baş kaldırmanıza sebep nedir, çirkin gördüğünüz nedir?" diye sordu. Asım da, "Senin, ahlâkına ve gidişatına bir diyeceğimiz yok. Sen adalet ve iyilikle karşılık veriyorsun. Ama bize söyle ki, Halifeliğe geçişin, halkın danışması ve rızalarıyla mı oldu, yoksa zorbalıkla mı gerçekleşti?" diye sordu.

Hz. Halife, "Ben halktan Halifelik istemedim. Kuvvet zoruyla Halifelik makamını ele geçirmedim. Fakat bu makamda benden önce biri vardı. Beni veliaht etti. Ben de işe başladım. Kimse ters karşılamadı, red ve inkâr etmedi. Siz ise halktan adalet ve insafla vasıflanmış olan her kim olursa olsun onun emirliğini kabul etmek görüş ve içtihadında bulunuyorsunuz. Eğer ben hakka aykırı ve hakdan dönersem, o zaman siz de bana uymayınız" diye cevap verdi.

O zaman Haricîler, "Sizinle aramızda bir mes'ele kaldı" deyince Halife, "Nedir?" demekle ikisi de, "Sen soyunun yaptıklarına aykırı hareket ettin. Onların yaptıklarını zulüm olarak niteledin. Şimdi eğer sen doğru yol üzere olup da, onlar sapıklık üzere iseler onlara lanet ederek onlardan uzak ol" dediler. Çünkü Haricîler Adalet'in Ömer'i'nin tutum ve davranışlarında itiraz edecek bir şey bulamadılar. Ancak onlarm gözünde Osman ve Ali ve öteki bazı ashaba ve bütün Emeviye valilerine lanet etmek gibi yapageldikleri kötü bir âdetleri olduğundan Hz. Halife'yi bu sapıklık tehlikesine düşürmek istediler.

Bunun üzerine Hz. Halife, "Anladım. Sizin baş kaldırmanız dünya için olmayıp, âhiret içindir. Fakat tuttuğunuz yolda yanılmışsınız. Allah, Elçisi Muhammed'i (s.a.v.) lânetçi göndermedi. İbrahim (a.s.) "Kim ki bana uyarsa bendendir. Kim ki isyan ederse Ya Rabbi! Sen acıması, bağışlaması çok olansın" dedi. Yüce Allah da onlara iktidar ile emretti. Ben ise soyumun yaptıklarını zulüm olarak niteledim. Bu kadar kötüleme yetişir. Günahkârlara lanet etmek farz değildir. Eğer farz ise sorarım sana ki, sen ne vakit Firavuna lanet ettin" deyince

Haricî, "Hatırıma gelmiyor" deyince Hz. Halife, "Firavun insanların en kötüsüyken ona lanet etmemek sana yetiyor da, namaz kılan, oruç tutan soyuma lanet etmemek bana niçin uygun düşmüyor?" diye buyurdu.

Haricî, "Onlar zulümleri sebebiyle kâfir değiller midir?" deyince Hz. Halife, "Kâfir değillerdir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) insanları imana çağırdı. Açıktan diliyle inandığını söyleyenler kabul olundu. Sonra büyük günah işleyenler hakkında dinin koyduğu ceza uygulanır oldu." deyince Haricî, "Resûlullah (s.a.v.) insanları Allah'ın birliğine ve onun tarafından inen hükümleri kabul etmeye çağırdı..." deyince Hz. Halife, "Kavmimiz, din hükümlerini red ve inkâr etmediler. Ama talihsizlikleri kendilerine üstün gelip, haram olduğunu bilerek bazı işler işlediler, heva ve hevesleri uğrunda israf ettiler..." diye cevap verdi.

Yine bu yolda aralarında geçen bazı konular arasında Hz. Halife Haricîlere, "Allah'tan korkunuz, Kelime-i Şehadet getiren kimseler Resûluliah'ın yanında canından ve malından emin olurken sizin yanınızda olmuyorlar da, öteki dinlerden olanlar emin oluyorlar" diye buyurdu.

Kısaca, Haricîler günahkâr Müslümanları kâfir sayıyorlar ve sağ olanlarının öldürülmesini ve ölenlerine de lanet etmeyi gerekli görüyorlardı. Bu inançlarını boşa çıkaran Halife'nin verdiği açıklamalara elçiler bir diyecek bulamadılar.

Fakat Yeşkürî başka bir konuya geçerek, "Bir adam bir kavme emir olup ve haklarımla adaleti sağlayıp da, sonra işi ehil ve hakkı olmayan birine bıraksa üzerine düşen Allah'ın hakkını yerine getirmiş olur mu?" deyince Hz. Halife, "Olmaz" deyince Yeşkürî, "Ya sen Yezid'in halifelikte hak üzere bulunmayacağını bildiğin hâlde bu işi ona bırakacak mısın?" dedi. Hz. Halife ona karşılık olarak, "Yezid'i veliaht eden ben değilim, başkasıdır. Benden sonra ise Müslümanlar, kendi işlerini görmekte başkalarından daha çok hak ve yetki sahibidirler." deyince Yeşkürî, "Onu veliaht edenin işini doğru bulur musun?" diye sorunca Halife savunmasız kalıp ağladı ve, "Üç gün sonra geliniz, söyleşelim..." dedi. Gittiler, sonra geldiler. Asım, "Ben senin doğru yolda olduğuna tanıklık ederim" deyince Halife, Yeşkürî'ye: "Sen ne dersin?" dedi. O da, "Konuşmaların pek güzeldir. Fakat bir kere durumu kavmime anlatayım. Delil ve kanıtları nedir bakayım..." dedi ve işi yazışmak suretiyle varılacak bir çözüme bıraktı.

Fakat Abdülaziz oğlu Ömer, Yezid'in veliahtlığı konusunda elçileri inandıracak cevap bulamadığından dolayı üzülerek, "Yezid, beni öldürdü. Onun hakkında olan konuşmada yenildim" diyerek Allah'dan af dilerdi.

Abdülaziz Oğlu Ömer'in Vefatı

Ümeyyeoğullarının vali ve komutanları ise gördüler ki, Abdülaziz oğlu Ömer'in Halifelik süresi uzarsa, belki Yezid'i veliahtlıktan çıka-

rarak halifeliğe iyi, dindar ve daha uygun birini veliaht eder ve iş büsbütün kendi ellerinden çıkar diye endişe edip korkuya kapıldılar. Bu yüzden onu zehirlemek için üzerine bir adam memur ettüer. Çok geçmeden Abdüiaziz oğlu Ömer zehirlenerek hastalandı.

Kayınbiraderi Abdülmelik oğlu Mesleme ona geçmiş olsun demeye gitti. Ömer'in sırtında bir kirü gömlek vardı. Kız kardeşi Fatıma'ya, "Mü'minlerin Emîrinin çamaşırlarını yıkayınız" diye tenbihledi. Ertesi gün gitti. Gördü ki, gömleği yıkanmamış. Fatıma'ya, "Ben size gömleği yıkayınız diye emretmedim mi?" diye azarladı. Fatıma, "Vallahi başka gömleği yok ki onu giydirelim de bunu yıkayalım" dedi.

Soma Abdüiaziz oğlu Ömer Hazretleri yüzbir senesi Receb ayının bitimine beş gün kala curna günü kırk yaşında Cennete gitti (r.a.).

Abdülmelik Oğlu Yezid'in Tahta Çıkması

O gün Abdülmeük oğlu Yezid'e biat olundu. Yezid hemen Abdüiaziz oğlu Ömer'in yaptığı güzel işlerinden işine gelmeyenleri değiştirdi. Ne halktan utandı, ne de âhiretteki sorumluluktan sakındı.

Bestam-ı Haricî üzerine memur olan Cerir oğlu Muhammed, Haricîlerle karşı karşıya durup iki taraf savaşmadan bekleyerek Bestam'm elçileri olan Asımia arkadaşının dönmeleri beklenmekte iken, Küfe valisi, Yezid'in tahta çıktığını haber ahr almaz, onun gözüne girmek için hemen Cerir'in oğluna, Haricîlerin üstesinden gelmesi için yazılı-emir gönderdi. O da savaş hareketlerine başladı. Bestam, onun savaşa girişmek üzere olduğunu görünce, kendisine adam gönderip, "Aceleye sebep nedir? Kararımız elçilerin dönmesini beklemek değil miydi?" diye sordu. Cerir'in oğlu, "Biz, artık sizi bu hâl üzre bırakmayacağız" diye cevap verdi. Haricîler, " O , iyi adam ölmüş olmak gerektir" dediler ve hemen savunma için hazırlandılar.

Haricîlerden birkaç kişi öldürüldüyse de Cerir'in oğlu yaralandı. Askerinin çoğu öldü ve kalam bozuldu. Bestam, onları Kûfe'ye kadar kovaladı. Ondan soma dönüp eski yerine geldi ve elçilerinin dönmelerini bekler oldu. Soma onlar da gelip durumu haber verdiler.

Sonra Yezid, Haricîlerin üzerine ikibin kişiyle bir komutan gönderdi. Bestam, hemen Yezid'e ve komutanına lanet ederek üzerine saldırarak komutanı ve askerinin çoğunu kılıçtan geçirdi. Kılıç artıklarının kimisi Kûfe'ye ve kimisi Yezid'in yanma kaçtılar.

Sonra Yezid, ikibin askerle bir komutan gönderdi. Bestam onu da öldürüp, askerini darmadağınık etti ve yerinden ayrılmadı.

Sonunda Yezid, kendi kardeşi Mesleme'yi Kûfe'ye gönderdi. O da Haricîler üzerine onbin asker gönderdi. Onlara nisbetle Haricîlerin sayısı çok az iken yapılan kanlı bir savaşta az kaldı Şam askeri de nerdeyse bozulacaktı. Fakat asker bir bütün hâlinde şiddetli bir saldırıda

bulundu. Haricîler kuşatıldı. Bestam, öldürüldü. Askeri bozulup darmadağınık olmuştur.

Yine yüzbir senesi içinde eskiden Irak valisi olan Mühelleb oğlu Yezid, baş kaldırarak Basra'ya girdi. Halkı Kitap ve Sünnet'e çağırdı. Basa'dan çıkıp Vasıt'a geldi. Yüziki senesi içinde Vasıftan Kûfe'ye doğru yürüdü. Abdülmelik oğlu Mesleme ise yüzyirmibin askerle ona karşı gitti. Çatıştıklarında ona üstün geldi. Mühelleb oğlu Yezid öldürüldü. Ordusu dağıldı.

Sonra şurada burada türeyen Haricîler de birer suretle yok edilip gereken ders verilerek zararları giderildi. Doğu şehirleri bu şekilde karışıklık içindeyken batı da aynı duruma düşmeye yüz tutmuştu.

Yüzdört senesinde bir İslâm tümeni Kürdistan tarafından hareket ederek Hazer ülkesine girince, Hazer kabileleri toplandılar. Dinyester ile İrtiş nehirleri arasındaki geniş bozkırlarda yaşayan Tatarlardan birçok halk onlara yardım ederek Müslümanlar üzerine atıldılar. İslâm askerleri bozulup dağılarak büyük kayıplar verdiler.

Abdülmelik oğlu Yezid ise aslında zevk, oyun ve eğlence adamıydı. Sonraları büsbütün şehvet ve lezzetlere çok düşkünlük gösterdiğinden, devlet işlerini düşünmeye zamanı yoktu. Habbabe adlı cariyenin güzelliğine ve Sellâme adlı şarkıcının da sesine tutkun ve hayran ve gece gündüz onlarla uğraşırdı.

Bazı Ölümler ve Hişam'ın Tahta Çıkış»

Abdülmelik oğlu Yezid zamanında ünlü hukukçulardan İmam Mücahid seksenüç yaşında-ve İmam Şa'bî yetmişyedi yaşında hayat dersini bitirmişlerdir.

Yüzbeş senesi içinde Ömer oğlu Abdullah'ın oğlu Abdullah ve diğer oğlu Ubeydullah öldüler. Allah hepsine rahmet eylesin.

Yine yüzbeş senesi Şaban ayında Abdülmelik oğlu Yezid'in sevgilisi Habbabe dünya oyun ve eğlencesinden geçti. Suskunlar bölgesine göçtü. Yezid o kadar üzüldü ki, harem dairesine çekildi ve bütün bütün herkesle ilgisini kesti. Artık kimse ile görüşmez oldu. Bir hafta sonra yani yüzbeş senesi Şaban ayının sonlarında ölerek sevdiğinin yanma gitti. Veliaht olan kardeşi Abdülmelik oğlu Hişam o zaman Rasafe'deydi. Müjdeci mühür ve âsâyı kendisine götürdü. O da hemen Şam'a gelip Halifelik tahtına oturdu.

Abdülmelik oğlu Yezid oyun ve eğlenceye eğilimli olmakla Abdülaziz oğlu Ömer'in düzeltmelerinden ancak kendi hevesine uygun olmayanlarım kaldırmış, fakat öteki meşru maddelere dokunmamıştı. Ondan sonra gelen kardeşi Abdülmelik oğlu Hişam ise ona nisbetle daha iyi ve kötülüğü az bir adamdı.

Yüzaltı senesi hac mevsiminde Hişam, hacılar alayı ile gitti. Mekke'ye girerken Ümeyyeoğulları valilerinden biri onun yanma vardı,

"Soyunuz, bu yüksek makamda Hz. Ali'ye lanet ederlerdi. Siz de bu usûle uymalısınız" diye aklınca öğüt verdi. Emevîlerin yüz suyu olan Abdüiaziz oğlu Ömer (r.a.) ise bu kötü âdeti kaldırmış olduğundan dolayı Hişam, bu sözden sıkılıp, "Biz buraya ancak hac için geldik, bir kimseye sövmek ve lanetlemek için gelmedik" diyerek yüzünü ekşitti ve hemen sözü haccm yapılması konusuna çevirdi.

Kısaca Hişam, çok yumuşak huylu, ahlâkı güzel ve inancı dürüst bir kişiydi. Fakat pek tamahkâr, eli sıkı ve mal toplamaya çok düşkündü. Valileri de ona yaranmak için mal derlemekte şiddetli davranırlar ve aşırıya kaçarlardı. Emeviye valilerinin akılları ve fikirleri mal yığmaya yönelikti. Bu yüzden rüşvet kapıları da açılmıştı.

Türk hakanı bu sırada İslâm ülkelerine saldırdı. Horasan valisi Eşres, bu büyük sıkıntı ile uğraşırken Emeviye valilerinden birinin şikâyeti üzerine yüzonbir senesinde görevine son verildi.

Valilerden Cüneyd, önce Hişam'm karısına bir mücevher gerdanlık hediye etmişti. Hişam bunu görünce pek beğenmiş olduğundan Cüneyd, ona da öyle bir gerdanlık vermişti. Eşres aleyhine yapılan şikâyet vesile sayılarak görevden alınarak yerine Cüneyd, Horasan valisi oldu.

Cüneyd Horasan'a gitti. Hakan ile pek çok savaşlar yaptı. Nice zahmetler, çekti ve çok tehlikeler aşırdı. Pek çok ölü verdi. Hakan epeyce ilerleyerek Semerkant ve Buhara'yı sıkıştırdı.

Cüneyd ise Hişam'm nefret ettiği Mühelleb ailesinden bir kızla evlenmiş olduğu Hişam'm kulağına gidince, yüzonaltı senesinde onu görevden alarak yerine Asım Hilâlî'yi Horasan valisi yaptı.

O sırada ise Horasan eyaletinin durumu bozuk ve karışıktı. Halkın bir büyük kısmı hükümet aleyhine bulunduğundan Asım Hilali, bu iç karışıklığın giderilmesi işinin üstesinden gelemedi. Valilik süresi bir yıla varmadan yüzonyedi senesinde görevine son verilerek, yerine Irak valisi Halid Kasrî'nin kardeşi Esed Kasrî Horasan valisi oldu.

Halid ise ikinci Haccac ve kardeşi de ona benzerdi. Hâlid'in zulüm ve tecavüzlerinden dolayı Küfe ve Musul eyaletlerinde bir düziye bölük bölük Haricîler türemişti. Her ne kadar bunların- üzerlerine ordular yollanarak hepsi ezilmişlerse de, Halife askerlerinden de çok adamlar ölmüştü.

Bununla beraber onun zulüm ve tecavüzleri önemsenmedi. Oysa kibir ve büyüklenmesi yüksek Halifelik makamının kaldıramayacağı dereceye vardığından, yüzyirmi senesi içinde Hişam, onu görevden almıştı. Kardeşi Esed ise evvelce ölmüş olduğundan yerine Seyyar oğlu Nasr, Horasan valisi olarak atanmıştır.

İleri Gelenlerin Ölümü

Yüzyedi yılında yedi büyük İslâm hukukçusundan Yesar oğlu Süleyman ve yüzsekiz senesinde yine yedi hukukçudan biri olan Hz.

Ebu Bekir oğlu Muhammed oğlu Kasım ve yüzon senesinde ünlü hukukçulardan ve tabiînin büyüklerinden yaşı seksenyediye varmış olan Hasan Basrî ve yine tabiîn'in büyüklerinden rüya yorumlama ilminde maharetli ve yaşı sensenbire yükselmiş olan Şîrîn oğlu Muhammed ve doksanbir yaşında bulunan ünlü şair Ferezdak ve ünlü hukukçulardan ve Şam ileri gelenlerinden İmam Mekhul ve yüzonyedi senesinde Ömer oğlu Abdullah'ın (r.a.) azatlısı ve öğrencisi olan ünlü hadîs bilginlerinden Nafi' öldüler. Allah hepsine rahmet etsin.

Zeyne'l-Abidin oğlu İmam Muhammed Bakır (r.a.), bir rivayete göre yüzonaltı ve başka bir rivayete göre yüzonyedi ve bir rivayete göde de yüzonsekiz yılında öldü. Yerine oğlu İmam Ca'fer Sadık geçmiştir.

Halkı Abbasilere biat olunmaya çağıranların önderi olan Muhammedin babası Abbas oğlu Abdullah oğlu Ali (r.a.) de yüzonsekiz yılında öldü.

Antakya ileri gelenlerinden ünlü Battal Gazi ki, daima Rum ülkesine akın ederdi. Yüzyirmiiki senesinde Rumlarla vuruşurken şehit olmuştur. Onun savaşlarıyla Ugili bir kitap yazılmıştır.

Abdülaziz oğlu Ömer'in Halifeliğinde Basra hâkimi yapılan aşırı zekâsı ve çabuk kavrayışlı olmasıyla bilinen Muaviye oğlu Eyas da yüzyirmiiki senesinde hayat defterini dürmüştür.

Tabiînin büyüklerinden ve hadîs bilginlerinin ileri gelenlerinden İmam Zührî de yüzyirmidört senesinde ölmüştür. İlkönce hadîs ilmini yazan odur.

Yüzyirmisekiz senesinde de ünlü hafızlardan Asım ve yüzotuz senesinde İmam Malik Hazretlerinin üstadlarından ve tabiîn'in büyüklerinden Medine fakihi olan İmam Furuc oğlu Rabia ve otuzbirde Mu'tezile'nin başkanı Atâ oğlu Vasıl ölmüşlerdir.

Zeyd Olayı

Zeyne'l-Abidîn oğlu Zeyd, İmam Muhammed Bâkrr'ın kardeşi idi. Zeyd ona, "Sen, imamlığa herkesten daha uygunsun. Hakkını dâva et." diye onu ayaklanmaya kışkırttıkça Muhammed Bakır da, "Babamız Zeyne'l-Abidîn, herkesten daha çok yakışanı iken imamlık davasıyla ortaya atılıp baş kaldırmadı" diyerek onu sustururdu. Bir de Zeyd, Mu'tezile'nin başı olan Ata oğlu Vasıl'dan ders almış olduğundan Bakır, onu Mu'tezile mezhebine eğilimli olmakla suçlardı.

Muhammed Bakirin ölümünden sonra meydan, kardeşi Zeyne'l-Abidîn oğlu Zeyd'e kaldı. Yüzyirmibir senesinde imamlık dâvasına kalktı. Kûfe'de gizlenerek halkı kendisine biate çağırdı. Küfe halkından kendisine pek çok adam gizlice biat etti.

Hükümet bunu haber alarak Zeyd'i araştırmaya özen gösterdiği sırada Şia topluluğu başkanlarından olup Hz. Ebu Bekir ve Ömer'den uzaklaşmak inancında bulunan bir kalabalık onun huzuruna çıkıp,

"Ebu Bekir ve Ömer haklarında ne dersin?" dediklerinde, "Allah onlara rahmet eylesin. Büyüklerimden onlar hakkında hayırdan başka bir şey işitmedim. Bu konuda en şiddetli söyleyebileceğim söz budur ki, halifeliğe biz başkalarından daha uygun iken halk bize engel oldu. Fakat bu da küfrü doğuran bir şey değildir. Onlar da adalet ettiler, Kitap ve sünnet ile hareket ettiler." deyince, "Hak imam geçti. Yani İmam Bakır öldü. Ondan sonra bizim imamımız, onun oğlu Cafer Sadık'tır' diyerek Zeyd'den ayrıldılar. O da onları Rafızî diye aldandırdı.

Böylece Zeyd'in yoldaşları azaldı. Hükümet memurları ise sıkı sıkıya Zeyd'i arıyorlardı. Hemen yüzyirmiiki senesinde Zeyd, Kûfe'de ayaklandı. Üzerine gönderilen Şam askerine üstün geldi. Fakat sonunda başına bir ok dokununca öldü. Oğlu Yahya kaçarak Horasan tarafına gidip Belh'de birinin yanında saklanarak halifelik dâvası için fırsat gözetmekte bulunmuştur.

Hişam'm Öimesî va Zeyd Oğlu Yahya'nın Öldürülmesi

Yüzyirmibeş senesi Rebiülevvel aymm başlarında Abdülmelik oğlu Hişam öldü. Ondokuz yıl dokuz ay yirmibir günlük Halifelik süresinde o kadar çok mal toplamıştı ki, kendisinden öncekiler içinde o kadar mal toplayan yoktur. İbret alınacak olaylardandır ki, Hişam ölünce veliaht olan Abdülmelik oğlu Yezid oğlu Velid, şehir dışında bulunuyordu. Ancak kâtibi Iyaz, Hişam'm yanındaydı. Hişam ölünce Iyaz, bütün hazineleri ve anbarları mühürledi. Hişam'ı yıkamak için adamları su ısıtmak üzere bir kazan isteyince vermedi. Onlar da komşulardan ödünç bir kazan alıp su ısıttılar. Kefen bulunmadığı için Hişam'm kölesi Galib onu kefenledi.

Abdülmelik Oğlu Yezid Oğlu Velid'in Zamanı

Hişam'm ölmesi üzerine Velid gelip saltanat tahtına oturdu. Hişam'm biriktirmiş olduğu sayısız malları ele geçirerek tam bir mirasyedilik yolunu tuttu.

O sırada Zeyd oğlu Yahya meydana çıktı. Horasan valisi tarafından üzerine gönderilen askerle şiddetli bir savaş yaptıysa da, sonunda ok üe vurulup ölmüş ve adamları darmadağmık olmuştur.

Yezid oğlu Velid saltanat tahtına geçer geçmez, aslında düşkün olduğu fısk u fücur ve fuhşiyatı, haramları helâl sayarcasma açıktan _=:emeye başladığından akrabası onun dinsiz olduğunu yaydılar.

Abdülmelik Oğlu Velid Oğlu Yezid Zamanı

O sırada Yezid oğlu Velid'in amcası oğlu olan Abdülmelik oğlu Vaüd oğlu Yezid baş kaldırınca halk ona uyarak yüzyirmialtı senesi

Cemaziyelahir ayında Velid'i indirip ve sonra öldürerek yerine Yezid'i tahta çıkardılar. Fakat bu yüzden hükümete bağlılık bozularak yer yer ayaklanma ve karışıklıklar çıkarak Emeviye Devleti büyük sarsıntılarla karşılaştı.

Velid'in öldürülmesi üzerine Humus halkı ayaklanarak Yezid'e biatten kaçındılar. Çarpışma sonunda yenilerek boyun eğmek zorunda kaldılarsa da, o sırada Filistinliler de ayaklanarak birçok çarpışmalar oldu. Fesat ve fitne güç hâl ile bastırılabildi. Her nerede baş kaldırma ve karışıklık çıksa Emeviye Devleti, isyancıları Şam askerleriyle yola getirmişken, Şam'da böyle anlaşmazlık ve karışıklık çıkınca öteki eyaletlerde hükümet nüfuzuna büyük bozukluklar geldi. Bundan dolayı Yemame'de fitne çıkarak şiddetli çarpışmalar olmakta ve Irak da çeşitli uyuşmazlık ve iki yüzlülükler yüzünden karışıklık içine yuvarlanmış bulunmaktaydı.

işte o sırada Horasan valisi Seyyar oğlu Nâsr görevden alınarak yerine başka biri atandıysa da Nasr, bunu kabul etmeyerek yerine geleni tanımadığı için, ister istemez Horasan valiliğinde bırakılmıştır. Fakat Horasan'da da karışıklık çıkınca halkın bir kısmı Nasr'a açıktan açığa karşı çıktılar.

O zaman batı tarafları yani Kuzey Afrika da çeşit çeşit karışıklıklar içindeydi, fakat doğunun önemi fazla olduğundan batı tarafına bakmaya Emeviye Devleti'nin vakti yoktu.

Abdüimelik Oğlu Velid Oğlu İbrahim'e ve Sonra Muhammed Oğiu Mervan'a Biat Olunması

Hakem oğlu Mervan'm torunu olan ve el-Cezîre valisi bulunan Mervan oğlu Muhammed oğlu Mervan, Velid oğlu Yezid'e karşı çıktığını ilân etmişti. Yazışarak henüz araları bulunmuşken Yezid, yüzyirmialtı senesi Zilhicce ayında ölünce kardeşi Abdülmelik oğlu Velid oğlu İbrahim'e biat olunduysa da, henüz bütün halk biat etmediğinden, kimi zaman halife kimi zaman da emir denilmekte iken Muhammed oğlu Mervan onun aleyhine baş kaldırıp da üstün gelince İbrahim, halifelikten istifa ile bir tarafa çekildi. Yüzyirmiyedi senesi başlarında Mervan'a biat olundu. Sonra İbrahim de gelip ona biat etmekle anlaşmazlık giderildi.

Muhammed oğlu Mervan çok çalışkan, sıkıntı ve zorluklara dayanıklı bir adam olduğundan Mervan-ı Hımar diye ad takılmıştır. Pek cesur, pek gayretli ve ihtiyatlıydı. Fakat Emeviye Devleti'nin zayıflık ve yıkılış zamanına rastladığından, kendisinin bütün bu çalışmaları ve ihtiyatı etkili olmayarak bir sonuç vermemiştir. Zamanında Abbasiler'e biata çağıranların emîri olan Ebu Müslim ayaklanarak Abbasi Devleti kurulmuş, kendisi de Emevi halifelerinin sonuncusu olmuştur.

BİRİNCİ CİLDİN SONU